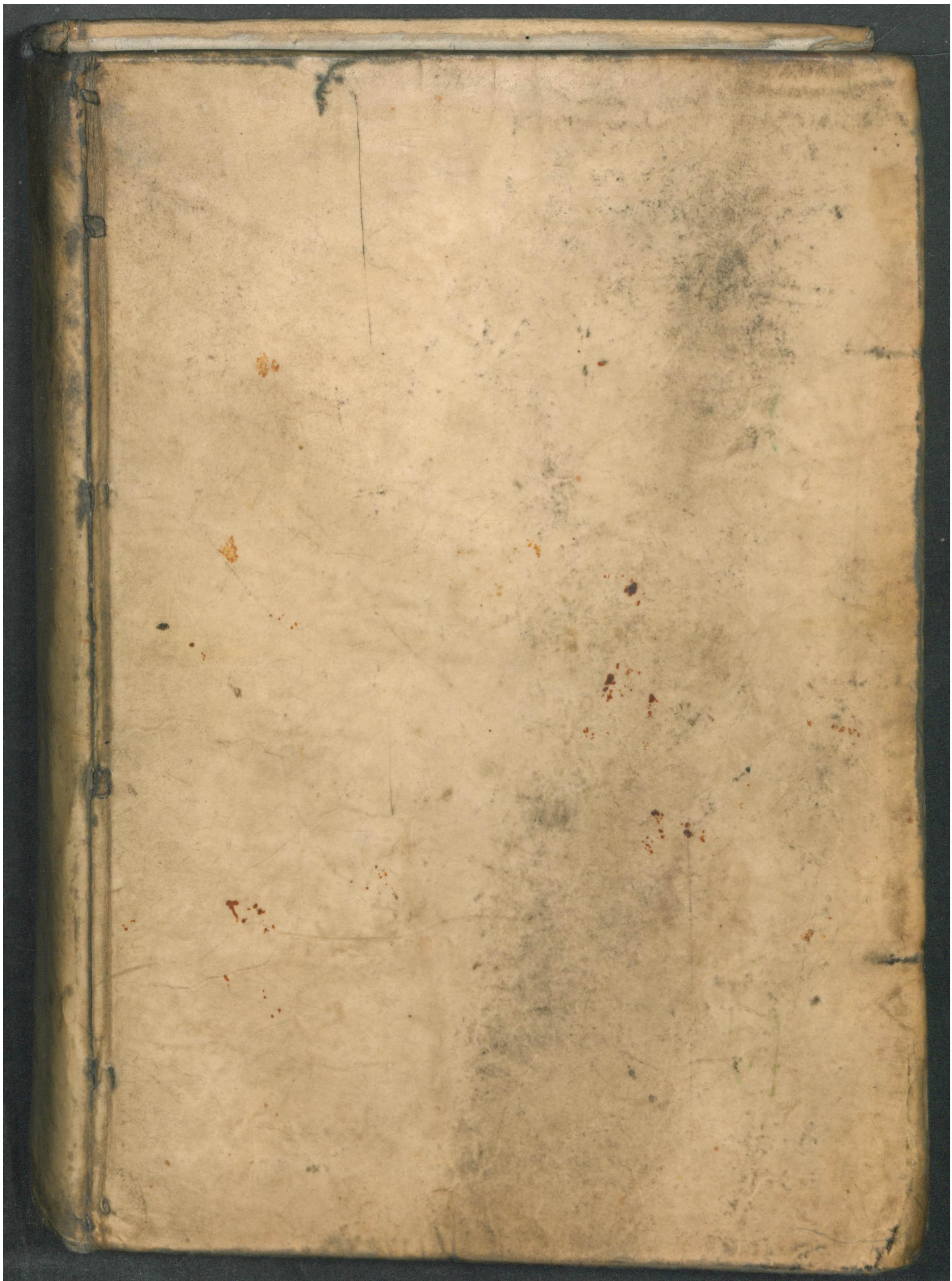
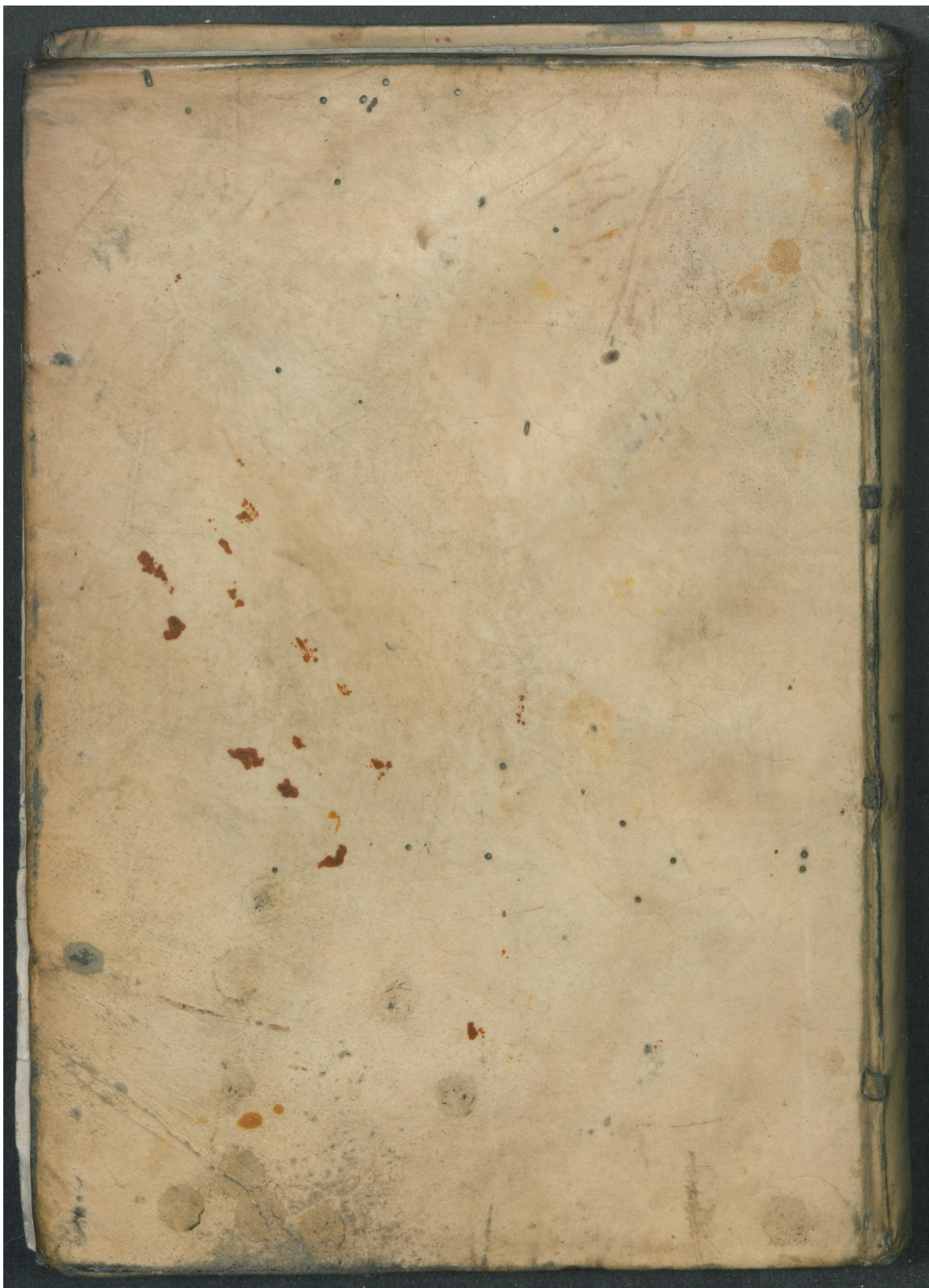

1027 793

557 Cronykē vā Brabant, ~~Vol. 2,~~ *numerous fine woodcuts,*
(some rudely coloured), sold with all faults s.d.

1512

Pd 1/1/99

¶ Hier beghint dat tweeste oft ander deel vanden Cronykē vā Brabant. te wetē vā de afcomsten ende hoghen ghesläcbte der princen ende hertogē des lants vā Brabāt

Van beghine totte eertshertoge
Philips vã Oosterijc eñ vã Brabãt
die namels cõ. wert vã Castiliẽ ꝛc.

¶ Dat yerste capittel Vandẽ beghin
ne der Troyanẽ tot Braboen eñ Kar
le bey de kinderen van Francio

DJe afcomste eñ edelheit
der hoogher vorstẽ eñ
hertoghẽ vã Brabant
sal ic kenlijc maken. soe
is te weten. dat vã begĩ
dat god almachtich dye
yerste mẽschẽ Adam eñ Eue maecte
opden vrydach. so warẽt omtrẽt. xij.
hõdert iarẽ tot Noe toe. die bi beuele
gods die arcke maecte tseghẽ dye toe
comẽde deluuie/eñ hi hadde iij. sonẽ
te weetẽ Sem/Cam/eñ Japhet. doẽ
hi vijfhondẽt iaer oudt was. Eñ Noe
by beuele gods met synẽ wijue/ende
met sijnẽ iij. sonẽ/met hueren iij. wij
uen ghynghen tsamen inder arcken
dair Noe hondert iaren ouer ghetim
mert hadde. alsoe dat int beghin der
Bibelẽ al vͦclaert wort Eñ want alle
die werelt inder deluuie vͦdranck wt
genomẽ dese viij. personẽ So sijn vã
desen iij. sonẽ comẽ alle menschẽ dye
ye sint inder werelt gheweest sijn Na
der deluuiẽ plantede Noe eenen wij
gaert. eñ so gheschiedde dẽ goedẽ va
der Noe die dronckenscap vandẽ wij
ne/eer hy die cracht des wijs kinde so
dat hi õtdect lach neder ter aerdẽ Eñ
Cam sijn sone en woude hẽ nyet dec
ken/maer hy bespottede sinen vader
Maer Sem ende Japhet waren be
schaemt/eñ niet willẽde sien die scha
melheyt haers vaders/so keerden sy
hem mettẽ rugghe tot haren vadere
wert eñ decten hem sijn scamelheyt.
Welcke dinghen Noe daer na verne
mende so ghenedijde hi Sem eñ Ja
pheth Maer Cam vermaledyde hy
Vã dezẽ iij. sonẽ so werdẽ by Noes ti
de gheboren eñ leefdẽ xxiiij M. eñ C.
mannen/sonder die vrouwen eñ die
kindere dier veel meer waren. want
Noe was oudt als hi sterf neghenhõ
dert eñ vijftich iaren.

¶ Eñ dit volck hadde drye princẽ bo
uen hem/te wetẽ Nẽroth van Cams
ghe slachte. Jettan van Sems ghe
slachte. en Suffene van Japhets
ghe slachte

¶ Ouermits desen iij. sonẽ van Noe
is die werelt ghedeylt in iij. deelẽ Te
weten Asia/Affrika/Europa Asia be
woẽdẽ die gheene die van Sem qua
mẽ. Affrika wardt bewoẽt vãdẽ ghe
nen die van Cam quamẽ. Eñ Euro
pa wert bewoent vã die van Japhet
quamen. Van Sem is comem tvolc
van ysrahel/eñ on heere Jhesus cris
tus also die bible bewyst. Vã Cam sijn
comẽ vele quade tyrannẽ eñ quade
generatiẽ. Eñ Japhet had een huys
vrouwe die hiet Stuna Eñ hi hadde
vij. sonen/te wetene Mosoch Tyras
daer af sijn comen die vã Traciẽ. Go
mer daeraf zijn comẽ die van Galaciẽ
eñ daer na die Gallẽ. dat zijn dye Frã
soyse. Jauã daeraf zijn comẽ die Griec
kẽ. Magoch daeraf zijn comẽ die Sitẽ
Madã daeraf zijn comen die Meden
Tubal daer af soe sijn comen die van

Artholome⁹ int boecke
vandē proprieteitē der
dynghen vandē prouī
ciē;scrijf ald⁹ Brabant
is die vterste prouincie
van Germaniē/dats Almaniē/eñ is
ligghende aen Gallia belgica dat is
neđ vrancrijc/hebbende dē Rijn/eñ
Vrieslant oostwaert. die Britaēsche
zee/eñ dē Vlaēschē schoot noortwert
nedergallien westwaert. ende hooch
vranckrijck zuytwert. hebbende veele
vermeerde stedē. eē lant vruchtbaer
ende veel volcx hebbende/ volck van
schoonder bequamer statuerē/eñ vā
schoonder formen. strijdtbaere ende
moedich tegen zijñ vianden. maer son
derlinge behaechlijc eñ rustich/volck
warachtich. deuoot eñ goedertieren

¶ Hier na volghē dye beslotē steden
dye in Brabant ligghende sijn

¶ Tes te weten dat Brabāt ghedeylt
is in iiij. quartierē ondē dye iiij. prīci-
pale hootsteden Louē. Bruessel. Ant
werpen. Thertoghē bossche
¶ Int quartier vā Louē zijñ dese stedē
Thienē Leuwe Aaerschot Dyest Gē
melours. Gheldenaken. Hannuyt
Galen. Landen. Sichenen
¶ Int quartier vā Bruessele zijñ dese
steden. Niuele. Vilvoorden.
¶ Int quartier van Antwerpē zijñ de-
se stedē Lyere Herentals Breda Ber
ghē opdē zoom Steenberghen
¶ Item In dat quartyere van
Thertoghen bossche sijn deese vi. ste
den. Graue. Helmont Eyndouen
Rauesteyñ Meghē ¶ Ende vā desen
stedē so sijn naest den voorš principa
len. iiij. hootsteden. noch. iij. andere
hootsteden. te wetene Thienen Leeu
we Nyuele voorš

¶ Itē die stadt van Maestricht hou
den vanden keyser die hertoghe van
Brabant. ende dye bisschop van Lu
dick te samen ghelijck. ¶ Item noch
sijn in Brabant grote vrihеyden eñ
vermeerde dorpen dye beter sijn dā
zōmighe stedē als Turnohout Gele
Hoochstraten Beke Oirscot Werch
tere Merchtene Oueren Tubeke Lē
nicke Ysche. Grimberghē Assche Ar
endonck. Oisterwijck/ende meer an
dere

¶ Hier na volghē die Abdiē

¶ Dit zijñ die Abdien van Brabāt lig
gende. yrst van monicken van š Be
nedict⁹ orden: Gemmelours Haffli
ghem Vliebeke Eñ die Abdyen van
nonnen der seluer ordenē zijñ Vorst
Bigaerden
¶ Van moniken der oordenē vā Cis
teau oft vā š Bernaert. Vileer daer
so vele heylighe personē geleeft heb
ben. eñ daer af wert van gode gheo-
penbaert dat dz die heylichste plaet-
se inder werelt was in die tijt. Sinte
Bernaerts op die Scelde Nyzeele
Eñ die abdiē vā nonnē zijñ Vrouwē
parck Ewpers Ter camerē bi Bruес
sel Rosendale Nazareth Lintere Ra
meye Florual Thertoghēdale Argē
ton Nusene by Mechelen

Itē vanđ ordenē vā premōſtreyt/ſin
te Michiels Thātwerpen/die abdie
vā Griberghē. Parck. Tōgerloe Hey
licgem. Euerbode. Jette oft Dilighē

¶ Vander regulierē ſ Augustÿs oor
den die Abdie van ſinte Geertruydt
te Louen

¶ Die abdyē vandē edelē iōffrouwē
canonykerſſen vā ſinte Geertruydē
te Niuele. gefondeert vā ſ geertrudē

¶ Te Louen is thuys oft clooſter vā
dē cōmendeur van ſint Jans heeren
van Rodes vā Sinte Agustÿs ordē
gheheetē Chanterayē Eñ hi ghaet te
rade mettē ſtatē van Brabant op de
ſyde vandē banierheerē oft ooc met
ten prelaten

Itē ooc is een clooſter oft huys vanđ
ſelfder ordē te maes Tricht genaemt te Bielsen.

Itē te Ghemert is een clooſtere van
dē cōmenduer vander ordenē vādē
heerē vā Pruyſſchē

¶ Maer al iſt ſo dz alle die voorſeyde
clooſterē eñ abdiē perſtwerue ī in ge
ſet ſÿn in leuen van reformacien eñ
obſeruancien intghemeyn leuende.
Soe en iſſer nv ter tÿt nauwe vyere
oft vÿue van alden voorſcreuenē/die
reghel oft obſeruancie harer ordenē
houdē. dwelc ſeer is te beclaghen

Maer des zÿ in dat voorſeyde landt
te diuerſche plaetſen veel ander cloo
ſterē van goeden ghereformeerdē le
uen Te wetē Chartroyſen/biddende
ordenen/ eñ vele ander ordenen bey
de mannē eñ vrouwē/ dwelc een gro
te gracie is voor dit lant Want men
ſiet ghemeÿlÿc in ſteden daer alſulc-
kē clooſteren van goeden leuen ſÿn
datter volck daer by ſeer verbetert
wordt midts goeden exempelē ende
heylighē leeringhen/ Dan in ander
ſteden daer niet aldusdanighe cloeſ-
teren. maer ander van ſlappen oft
wilden leuen ſÿn. daer tvolck quaet
exempel aē neemt Eñ daer om al de
in ſulcdanighē clooſterē gaen. ſetten
hair ziele in perykel vā vdoemniſſen
want ſy haer ordene ende ſonderlin-
ghe die drie gheloften nyet en houdē
Midts welcker redenen alle die ghe
ne dye de reformacie eñ beteringe vā
ſulckē clooſteren beletten. verdoemē
haer ſiele. eñ pleghē onuerſienlÿckē
te ſteruen. want ſy belettē dye ſalichz
van ſeer vele menſchen. dier by ghe-
beteert ſouden worden. twelc ſeer ſor
ghelic eñ voor die ſiele ſcadelÿc es

¶ Hier na volghen dye banyerſhen
van Brabant. ſonder den voorſeydē
abt van Gēmelours. die indē landt
raet dye yerſte banyer heere ghere-
kent wordt

Dit hout
die heere
vā Crop

Erfcamer
lic vandē
hertoghe.
Eñ houdt
die heere
vā Crop

Dit hout
die rīgra
ue vā Hal
lem

Dit hout
die heere
van Mir
rode.

Dit hout
die graue
van Nas
louwen

deē deel hout
die graue vā
nassou/dandē
deel dye heer
van Griber
ghen

Dit hout die
hertoghe sel-
uen

Dit hout die
.graue van
Nassou wen
eñ hier
vorē hielt de
hertoghe vā
Gulyck.

erfmaerscalc
vā Brabant
dit houdt die
heere vā Hū
bercourt

Dit hout die
here vā Per
weys

Dit hout die
here vā Sie
uere.

Dit hout die
here vā p[illegible]l
steyn.

Eñ vijf vã dezẽ Banerieẽ zijn brueđge
deplẽ vã Brabãt/ als Aerschot Bier
beke Gaesbeke Dyest eñ Perweys
¶ Voort es te wetẽ dz tot dezẽ banier
heerẽ noch in Brabãt zijn zõmighe an
der ghehetẽ ridderẽ met ghesellẽ Als
die heerẽ vã Huldelberghe/ Bouter-
sem/ Riuperẽ Boechout/ Assche/ Ypn-
there/ Wauere ¶ Vã welckẽ baneri
en eñ heerlijchedẽ vele tot vremden
hãdẽ gecomen zijn/ eñ v̄mindert ouer
midts datse op dochterẽ v̄storuẽ sijn
die dẽ hoochduytschẽ eñ ander vrem
dẽ heerẽ vã soberẽ regimẽte te huwe-
lijcke ghegheuẽ sijn So dat die herto-
ghẽ oft dlant vã Brabãt cleȳ behulp
oft bystant daer af hebbẽ/ Eñ so plee-
ghet men te segghẽ Wee dẽ lande dat
v̄sterft op een iõck kint/ op eẽ dochter
oft op een dwaes/ Vandẽ twee perstẽ
soe heeft dlant vã Brabãt grote expe-
riencie noch opdẽ dach van heden

¶ Dat tweede Capittel/ vand̃ propri
etept eñ condicien des landts vã Bra
bant/ eñ der brabanterẽ/ bi wa rachti-
gher bediedenissen des woordts Bra
bancia/ by ix letteren/

Beata dat is salich
Regalis dat is coninclijc.
Antiqua. dat is oudt.
Bona. dat is goet.
Audax. dat is coene
Nobilis. dat is edel.
Caritatiua. dz es in mĩnen ontferm-
Justa dz is rechtuerdich (hertich
Amabilis. dat is minlijck.

¶ Vand̃ perster litterẽ B
¶ Inde perstẽ so wordt Brabãcia ge-
sept Beata. dat is salich/ Eñ dat ouer
midts so vele heilighe menschen als
Brabãt opghevoedt heeft/ eñ ten he-
mel ghesonden/ Te weten sinte Pyp-
pijn van Landen/ dye perste hertoge
van Brabant/ dye vã sint Ittẽ sijnre
huisvrouwẽ hadde twee heylige kyn
derẽ. sinte Geertrupdt/ eñ sinte Beg
ghe van welcker sinte Begghẽ herto-
ghinne/ eñ sinte Pippijn haren vader
namaels gesept sal worden int twee-
de deel deser Croniken/ eñ oot vã sin-
te Itten oft sinte Ydeberge zijre vrou-
wen ¶ Item sinte Amelberghe
Pyppijns suster dochter/ dye ruster
te Byns in Henegouwe Ende die
hadde vijf heylyghe kynderen. Te
weten sinte Eemebertus byscop vã
Camerijck Sinte Regnelde/
Sinte Goedele Sinte pharelt
eñ Venancius Itẽ sinte Ermelyne
van Meldert Itẽ sinte Reynoffele

vā Scouirt Jtē s Fereolꝰ. s Moderi
cus Sinte Tarcicia maecht Jtē sin
te Notburgis Pippijns vā hersta-
le dochter/eñ ruste te colene Jtē sin
te Grimoaldꝰ martelaer. eñ sinte
Siluinꝰ cōfessoer/beyde haer broe
ders/daer moeđ af was sinte Plec
trudis Jtem sinte Remigiꝰ aertsbis
scop van Rowaen. eñ sinte Landra
da abdisse te Belzen/beyde Karels
martelaers kinder. Jtē sinte Amel
berghe die maecht. Jtē sinte Alaert
abt confessoer. Jtem Sinte Kaerle
die grote keyser eñ coninc. vanden
welckē oec int tweeste boec ghesept
sal worden. Jtē sinte Aldegonde die
rustet te Mabugyē. Eñ sinte Wou
trupt haer suster die rustet te Ber-
ghen in Henegouwe. Eñ zij hadde
te mane sinte Vincent graue vā he
negouwe Eñ zij hadde van hē eenē
heylighen sone sinte Landucus bis
scop vā Mets eñ twee deuote doch
teren Madelberta eñ Adelcrudis.
Jtem sinte Trupt cōfessoer Jtē sin-
te Veroon eñ Verone/die ligghen
te Lymbeke bouen halle ¶ Alle de
se voorschreuen heylighe personen
zijn vandē gheslachte vā sinte Pyp
pine yerste hertoghe van Brabāt/
Vā wiēs bloede eñ oec vāden bloe
de sinte Begghen/sint Oeden ende
sint Aernouts marcgraue vā Rijē
eñ na bisscop vā Mets/eñ vā sinte
Bertrada des groten Karels moe
der. eñ vandē seleen Kaerle/eñ vā
meer ander heylighē die hertoghē
van Brabāt af ghedaelt zijn tot nu
toe
¶ Jtē in Brabāt hebben noch vele
ander heylighē gheleeft die vͣ hauē
zijn inder heyliger kerckē. Eñ vele
ander personen van heylighē leuē
der welcker leuen oft legenden ver
gadert eñ beschreuen heeft broeder
Gilleman/supprioer des cloesters
vandē regulieren van Rodendale/
in zonyen. Te wetē sinte Jdelberge
anders gehietē sint Jtte. sinte Pyp
pijns huysvrouwe. daer hyer na af
ghesept sal wordē. Jtem sinte Ger
lendis vā Moersele. Jtē sint Oepe
Jtē sint Digne te Ghele wt Perlāt
gheboren. Jtē sinte Gōmaert van
Lyere. Jtē sinte Rōmoult vā mech-
lē. eñ sinte Lybrecht zijn discipel Jtē
sinte Wybeert vā Gēmelours Jtē
sinte Wydt van Anderlecht Jtē sin
te Arnout bisscop van Soysson Jtē
sint Jde Godefroyts vā buylloens
moeder. Jtē sinte Yde van Nyuele
Jtem sinte Yde van Leewe. Jtē sin
te Yde van Louen
¶ Jtem personē van heylighē leuē
niet verhauen. dye in brabant ghe-
woent hebben/achterlatēde exem-
plen van heylighen leuen Te wetē
Bonifacyus bisscop van Losanen.
die vͣdreuen zijnde/woonde eñ sterf
int clooster ter Camerē bij bruessel
Jtē meester Jacob van Vytri. dye
woende tot Oygnies eñ werdt car
dinael. Jtem Abūdus Gobertꝰ eñ
Reynerus mōnicken van Vileers
Jtem Arnulphꝰ eñ Petrus cōuerzē
van Vileers Jtem Wonedulphus
deken van Anderlecht. Jtem heer
Wouter van bierbeke Jtē meester
Jā vā nyuel. Jtē Lādoaldꝰ Jtē Hy
melinus vā vessenaken Jtē Mar-

grietken van Louen geheetē ẏpere
Margrietken. Item die allendige
marie. Itē Heynric vā calsterē van
Louen. Itē heer Jan vā Ruysbroec
yerste Prioer van Groenēdale Itē
broed Jā die goede cock vā groenē
dale Itē Alijt abdisse vāder camerē
bi bruessel Item Halena van Vorst
Item Wiuyne vā bygaerdē Item
beatrijs vā Thyenē. Item Adelye
van Orpe. Itē Hilde van beke. Itē
Marie van Herētals Item Odra-
na van Galen Item Perone cluse-
nersse sinter Claes bij Mechlē. Itē
Machtelt van Leeuwe ¶ Vā vele
der welcker heiligē eñ deuoten per
sonen Eñ desgelijcs vā sommighē
anderē daer Thomas vā Cātypre
af scrijft int boec vādē byen hier na
int corte ghesept sal wordē inden na
uolghenden capittelen Soe is dan
Brabant wel salich gesept. daer in
so vele heylighe eñ salighe personē
op gheuoedt zijn gheweest Dair af
so volcht hier een latijnsch veers of
ryme. Beata ista patria que tanta
profert pignora digna beatitudine.
Que celi replēt atria. olim colētes
latria. deum cum aptitudine.

¶ Vander tweester letterē. R

¶ Ten anderē male so wordt Bra-
bancia ghesept Regalis. dat es Co
ninclijck. Ende dat daer om. Want
eer edelijc zijn zij ghesproten wt co-
ninclijken bloede Eerst vandē ede-
len gheslachte der Troyanen. ende
daer na vādē ghesiachte der conin-
ghen van Vranckrijcke. eñ dat van

sinte Arnouts weghen / Wiēs sone
Angijs ghetrout hadde sinte Beg-
ghen. also dat vclaert sal wordē int
tweeste deel deser cronikē Eñ voirt
so zijn van desen Brabātschen her-
toghen ghesproten seer moghende
coninghen Als die derde Pyppijn
coninc van vrancrijc. des grotē Ka-
rels vader. Godeuaert eñ Boude
wijn vā buylloen eñ haer nacome-
linghē coninghē van Iherusalem /
alst namaels sal blijken bi den boo
me oft linye der hertoghē vā Bra-
bant die hier na ghesedt sal worden
Eñ niet alleen coninghē. maer oec
keyserē zijn ghesproten vtē brabant
schen hertoghen. als die grote Ka-
rele keyser eñ coninck. eñ zijn naco
mers die keysers warē totter seuē-
ster generacien toe eñ coninghē tot
ter neghenster generacien. Eñ nae
maels werdt ghecorē eñ ghecroent
coninc vā Almaniē / dat es Roōsch
coninc graef Willem vā Hollandt
die des eerstē hertogē Henrijcs vā
Brabāt dochter sone was rc. Van
deser condiciē Regalis es dit veers
¶ O qꝫ regalis est hec pia patria ta-
lis: Eius namqꝫ malis dominaris
iuste sub alis

¶ Vander derder letterē. A

¶ Ten derden male so wordt Bra-
bācie ghesept Antiqua. dat is oudt /
Want in Brabant zijn princen ghe
weest langhe te voren eer in ander
landen daer omtrēt eenighe princē
warē. alst blijckē sal in tweede deel
deser cronyken Ja die brabantsche
princen hebben ouer ander landen

Die marcgraue willē vā Gulic was seer ūwondert als hi de bꝛabāters so haestelȳc in zȳ lant vernā/Eñ ōtboot sinen swagher dē Hertoghe vā Gelō Eduwaert wiēs bꝛoeō reynout geuā gē lach Dese quā willichlȳc mꝫ alle zȳ macht den warcgraue willē te hulpē om hē te wꝛeeckē op wencelȳ vanō sa kē voersept Ooc hadde dye bisscop vā colē groot volc gesondē heer willē vā gulyc/eñ ādere wt almanien wt west ualē/eñ vā elōs soe dat dese mercgra ue seer sterck was Daer wert eē dach uaert ghehoudē vā beyde sidē tot clee nē pꝛofite so dꝫ tet teenē strȳde quā Sō mige wise heerē riedē hertoge wēceli ne dꝫ hi op diē dach nꝫ strȳdē en soude maer dꝫ hy ūtoeuē sou na heer Jacop vā bourboē sinē neue die hē mꝫ vele e deligē wt vꝛācrȳcke te hulpē quā An dere ōtriedē dꝫ seggēde dꝫ tet scāde wa re te beidē wātse sterc genoech waren Doe stelde hertoge wēcelȳ zȳ volck in ij. scarē/dye eerste beleyde hy selue eñ de heer gwyt vā saintpol met. vi. M. seer vꝛome mānē. eñ tē strȳde wel ge leert. Danō tweede scare ōtrēt. ij. M. hadde dongetrouwe graef Robꝛecht vā namē in zȳ beleet om dye achtꝛhoe de te bewarē Desgelȳcs stelde ooc die marcgraue zȳ volc in. ij. scarē deerste behielt hi eñ Eduwaert vā gelder in haer beleedē mꝫ menigē vꝛomē man ne/eñ zȳ tweeste scare beual hi eenen vā sinē ghetrousten heerē om die ach terhoede te bewaren. &c..

¶ Hoe den strȳt begōst eñ eyde nam.

Dese twee heyrē ghereet zijde/so ghenaecten si malcālderen met grootē ghecrijsschedaer die hertoghe van gelder indē eerstē oploop doot ge scotē werdt/eñ was wten strijde ghe draghē Seer lāghe was daer geuoch tē. Maer ten laetstē creech hertoghe wencelijn victorie. dye westvalinghe warē daer alle meest vslagē. daer vic heer Jā vā Dyegē den mercgraef vā Guylic/dwelc die gulycsche partie siē de gauē rugge. ende dye Brabandš vvolch dēse eñ sloegēder vele doot int vliene. Als dese victorie ghesciet was so keerdē dye brabāters daer dē strijt ghesciet was. elc ghīc hē te rustē stellē sommighe pilieerdē/som so clōmen si van harē paerdē son der ordynancye als liedē die nyewers op en dachten. Dit siende dye dachterhoode vander Gulijcsscher sidē quam van beyden seer vromelijc int Brabantsche volck dwelc sonđ ordinācie was so onuersiē lijc dat hise al vstropde. eñ dander dye ghevlucht waren quamen weđ in or dinancien eñ vsloeghēder vele dye si vonden. som sittende ter aerden som yylgerēde. Niet te min hertoech wen celijn stelde zijn volck bi een so hi best mochte eñ weerde hē vromelic. maer hi wert tē laetstē gheuāghen eñ noch meer anđ edelighe met hē. Wāt heer robrecht die graue vā namē die dach choede te beleydē had/en wylde noch en dorfte dē hertoge nz te batē comen doe werc daer geuāgē heer iā vā Die ghē die dē mercgraue willē quijt mos te sceldē sinē eedt die hi ghedaē hadde eñ ghelouen dat hi nēmermeer vma nen en soude dz hi hē gheuāgē hadde

Ende die die heere Gwyt vā Sainc poel bleef onđ die dodē ligghē/daer hi iāmerlijc vmoort was vā eenē snodē kercijue die daer af loō na werc ŏtfinc wāt marcgraue willē deden hanghē. als hi hē ŏs beroemēde was seggē de hoe dat hi eenē rijckē heere onđ die do dē vant roepende saintpol saintpol dz hijē doē vsloech meenēde daer dāck af te hebbē Dus was die graue vā sainc pol vmoort. dwelc zijn sone heer Walra uē daer na swaerlijc ghewrokē heeft also ghi noch horen sult. Eñ hertoghe wencelijn was vā daer geuoert tot Ny egge daer hi langhe gheuanghē lach Desen strijdt ghe schiede alsmē screef M.CCC.lxxi. op š Siphoriaēs dach

¶ Als vrou Johāne van brabāt dese tijnghe vnam soe was si droeue/eñ so waren oock deedel vanden lande. eñ sprakē seer opden capiteyn Robrecht vā Namē/eñ oocop die gheene dye dē strijdt toe gheiaecht haddē/eñ niet en wildē vbeydē/tot heer Jacob vā bour bon wt Vrancrijc gecomē ware met macht vā volcke hertoghe wencelijn te hulpē/ dwelck dē lande vā Brabāt groot profijt gheweest soude hebben hadde die hertoghe niet gheuanghē gheweest/hoe wel nochtās dat wēcelijn wtghelatē wert vā marcgraue willē van Guylic wt ontsien vanden Key sere sijnen broeder

¶ In deser vanghinghē gheschiedde daer een wonderlijc dinc vā.ij. ridde ren/deen was ghehectē Geert vā O byes eñ die ander hiet heer wyllē vā Kees Dese willem was gheuanghen inden persten strijdt daer hertoge wē

heerschapie ghehad eñ regeerdᷤs ghè
stelt. als die grote Karele die dē ierstē
regeerder oft forestier van Vlāderen
stelde. desghelijcs zijn sone Lodowijck
dye goedertierene maecte dē persten
graue vā hollāt. xc ¶ Van deser con/
dicien antiqua is dit vers ¶ Pre mul
tis terris antiqua Brabācia claret

¶ Vanđ vierder litteren B

¶ Ten vyerdē wort Brabācia gesept
Bona dat es goet Eñ also dryerhāde
goet es te wetene/tijtelijc. gheestelijck
eñ eewich. Soe wort Brabāt daer af
goet ghesept ¶ Perst vā titeliken goe
de. midts der vruchtbaerhz/rijcdōme
ende gheriefelijchept alder dinghē de
den menschen van node sijn. wāt het
heeft vele weyden eñ vruchtbair corē
lant/daer die principale landen af zijn
die landē vā Haspegouwe/vā Gaes/
beke eñ van Grimbergen: Het heeft
ooc bosschē eñ genuechelijcke foreestē
wijngaerdē. boomgaerden. riuieren
eñ viueren. wylde dyeren ende ande/
re/ Eñ Brabant es al meest suet van
luchtē eñ bequame der menschē natu
re/ Eñ mettē cortstē al dat eenē goedē
lande toe behoirt wort daer inne ghe
uonden oft wort daer lichtelijc ter zee
oft te lande in bracht ¶ Ten anderen
wort Brabāt goet gesept ouer midts
gheestelijc goet/ Te wetene gracie eñ
duegdē van so vele heylighē eñ deuo/
ten personen als daer in gheleeft heb
ben ende noch leuen/eñ midts so vele
heylighe cloosterē van reformaciē eñ
obseruācien dier in Brabant meer is
dan in vele andere meerdere landen.

Ende voirt midts dye goethz eñ ghe/
trouhept der Brabāteren die noit ha
ren hertoge verrydē. noch en verga
uen. noch achter en lietē in dē strijt
¶ Ten derdē wort Brabant goet ghe
sept/ouer midts dat eewige goet. wāt
dat ūs gheestelijc goet der gracien eñ
der duechdē is een beredinghe totten
eewighē goedē/dwelc die ūseyde heili
ghe eñ deuote personen nv besittē eñ
toe ghesept wordt van al dē genēdye
in dueght volherdē ¶ Van deser con/
dicien bona es dit vers ¶ O quam se/
cura requies et cōmoda plura. Sunt
in te terra. quā nō turbat fera guerra

¶ Vander vijfster litteren A

¶ Ten vijften wort Brabācia gesept
Audax dat es coene/ Goede coenhept
betepkēt duegdelijke stantachtichept
Te wetene als een goet mensche doen
de es een goet werck coenlic eñ onuer/
uaerdelijc eñ wederstaet dz quade/Al
sulck es een waerachtich Brabanter
Want noyt en wert beuondē dat dye
Brabāter utē strijde vloet sijnē here
daer in latēde. mer was altijt bereet
met hē te leuene of te steruēne also dat
dicwile beuondē es dwelc hier te lan/
ghe soude vallen te vertellēne Eñ soe
es een ghemeyn prouerbium Wie de
Brabāter kā brenghē te velde hi bren
gheten wel te strijde Ooc heeft de bra
banter natuerlijck. also hi oudᷤ wordt
also hi coender wordt. Van deser con/
dicien Antiqua es dat vers
¶ Quā sunt audaces hac ī patria gene
rati Et q̄ viuaces pluria dura pati.

¶ Vander sester lettren. N

¶ Ten sesten wort Brabancia gesept
NOBILIS. dat es edele eñ dat om
ij. redenē. perst om dē edelē oorspronc
eñ afcomst daer Brabant af comē es
also daer af getracteert wert ĩt tweest
te deel deser croniken. Ten anderen õ
die edelheypt der gestē ende loffelijken
wercken van vele hertoghē ende an/
deren edelen mannen die in brabant
gheweest sijn. daer die sommighe mz
graciē ende duechdē vercpert zijn ghe-
weest. Want van geenen ghestachte
inder werelt en sijn so vele edele conin
ghen eñ heylighe personen ghecomē
als vanden ghestachte der Hertoghē
van brabant also hyer na ṽclaert sal
worden. Eñ sonderlinghe midts dye
natuerlijke ingheboren ghetrouheypt
der Brabanteren tot hueren natuer
lijken prince Midts welcken hi nz en
heeft te ontsiene van hē verraden oft
vergheuen te sijne also vore ghesept
es ¶ Van deser condicien Nobilis is
dit vers.

¶ Nobilis brabancia nobiles emisit
quoꝝ sic prestancia celica reuisit.

¶ Vander seuēster letteren C.

¶ Tē seuēstē wordt Brabãcia gesept
CARITATIVA· dat is milijc in õt-
fermherticheidē. Want dye Braban-
sche princen zijn van beginē seer libera
el ontfermhertich gheweest in kerkē
eñ heylighe plaetsen te stichtene/ alst
wel blijct in vele oudē kercken eñ ghe
stichten tusschen dē rijn eñ der scelden
daer si perstwerūē domineerden also
hier na ĩt tweeste deel des boecks wel
blijckē sal vandē groten coñ. Karele
van sinte Gheertrupdē eñ vele ande
rē. ¶ Van deser cõdiciē Caritatiua is
dit vers. ¶ Nõ est vulpin? bis tincto
pulcher amore ipse brabantinus est
ergo dignus honore.

¶ Vander achster litterē. I

¶ Ten achstē wordt Brabãcia gesept
IUSTA. dz is rechtuerdich. Justicie
also sinte Ambrosius seit/ is eē duecht
die yeghelijkē gheeft dat zij es. dat es
die rechtueerdighe geeft gode eere eñ
reuerēcie. hem selue castidinge eñ pe-
nitencie eñ dē euennaestē goetdadich
heypt eñ ontfermhertichz. Eñ dese du-
echt es dē Brabanteren natuerlijc in
ghehorē· dwelck ghenomē wort ende
blijct wt anderē duechdelyken condi-
cien dye vanden Brabanteren hyer
vore ghesept zijn. Want dye duechden
õhelsen malckanderē so dat wie eeni
ghe duecht oprechtelijc besit. die heeft
alle ander duechden. also dye leraers
scriuen. ¶ Van deser condicien Justa
es dit vers ¶ Ecce Brabantine dispo
nis omnia certe. Juste cuiqz sua per
te redduntur aperte.

¶ Vander neghenster letterē. A.

¶ Ten neghesten wordt Brabancia
ghesept AMABILIS. dat es min-
nelijc. Eñ dat om twee redenē. Dyer
ste is/ midts den edelen bloemē die in
Brabant ghegroept zijn. Te wetene
so vele heylighe personē/ daer vore af
ghesept is. eñ hier na ghesept sal wor

den/eñ midts so vele heylighe clooste
ren eñ persone͂ gode dienende soe dat
midts die͂ Brabãt ghesept wort ee͂ pã
radijs vã weelde͂ Te͂ ãdere͂ midts dye͂
dat die Brabancere͂ onderlinghe ple
ghe͂ vredelijc eñ minlijcke͂ te leue͂ also
die descripcie vã brabant inhoudt die
int beghin gheset es. Welcke milijchz
somwyle͂ benome͂ eñ ghescuert es ge-
weest midts corruptie͂ ende quade͂ re-
geerders eñ officiere͂ het sy vã buten
lants oft van binnen dye als duuels
bode͂ pleghe͂ õminne eñ twiste͂ te saye͂
om in eeren eñ in regimẽte te moge͂
bliue͂/vele meer dan om die eere of or
boer des lãts oft haers prince͂. also v̄
leydende dat arm volc met hare͂ par-
tijscap. Eñ alsulcke mensche͂ die twist
oft twedracht saye͂ zijn vã gode v̄male-
dijt/so scrifture sept. Ooc wordt Bra-
bãt ghesept minlijc. ouermits dien dz
die Brabãtere͂ in allen lande͂ waer sy
come͂/ghemeynlic meer bemint wor-
de͂ dan vele ander nacie͂ vã volcke. eñ
dat midts haerder oprechticheyt eñ
ghetrouwicheyt. ¶ Van deser cõdici-
en Amabilis is dit veers
Amabili gente felix Brabancia pollet

¶ Hier na volcht it corte dat leue͂ vã
sommige͂ v̄screue͂ heylighe͂ Eñ want
hier na int tweeste boeck. Te wete͂ vã
de͂ hertoghe͂ vã Brabant ghesept sal
worde͂ van sinte pippijn van landen
yerste hertoghe/van sinte ydeberghe
and͛s genoe͂t sint itte sijn͛ vrouwe͂ eñ
vã sint Begge͂ hertogine vã brabant
zijre docht͛/eñ vã sinte Kaerle͂ die gro
te So en wort hier in deerste vã he͂ nz
bescreue͂ maer hier na is volghende.

¶ Dat. iij. Capittel vãder heyligher
maghet sinte Gheertruydt

Als sinte Gheertruydt noch een
cleyn kĩdeke͂ was. so wordt si van
harer eerwerdigher moed͛ sint Jtten
ghestadelijc gheleert inder wet gods
eñ si was groyẽde in wijshede͂ bouen
alle ãder haers ghelijc van ouderen
van gode/eñ de͂ mẽsche͂ bemĩt Op ee͂-
der tijt als dye eerwerdighe coñ. Da
gobertus conĩc vã Vrãcrijc vã haren
deuote͂ vad͛ hertoge pippijn te maeltij-
de ghebede͂ was so was daer mede ee͂
ionghelĩc des hertoghen sone vã oest
rycke/die vãde͂ coñ. eñ sinte Geertru-
de͂ ouders dyt heylich maechdeke͂ tot
huwelijc begherẽde was/ Haer vad͛
woude eerst ondersoecke͂ den wille zijn͛
der dochter. eñ so dede hi se roepe͂ te co
me͂ voor de͂ coñ eñ edele͂. Eñ als hair
ghevraecht werdt oft hare͂ sin was õ
te mãne te habbe͂ de͂ voerseyde͂ edelen
ende rijcke͂ ionghelick met zyden ghe

cleedt blynckende van goude eñ van
ghesteynte. doe antwoorde si aldꝰ Jck
en begheere nyet desen noch eenighē
anderē sterflijckē bruydegom: vā welc
ker antwoorde die coñ. eñ ander daer
etende seer v̄wondert warē. eñ dye iō
ghelinc ghinc beschaemt wech.
¶ Na. xiiij. iarē. als die eerweerdige
Pippijn haer vader aflivich geworde
was / so bleef dit heylich kint by sijnre
moeder Jttē haer ghehoorsaem zijnde
eñ haer duechdē nauolghende. Als
Gheertrudis aldus voortghaēde in
allē duechdē was / soe offerdese haer
moeder dē heylighē priesterē om tōt
faen dat heylige wijl. eñ sy werdt gee
stelijcke moeder eñ abdisse des cloosters
eñ der deuoter maechdē van Nyuele
wāt in hair was alsō goeder seeden ta
melicheyt / so soberheyt miltheyt in ael
moessenē / eñ in woordē manierlijchz
Eñ heymelic droechse harē clederē Al
tijt studeerde sy goet exēpel te gheuen
harē ondsatē / in ootmoedichedē / ende
goedtierēhedē / te hulpē comende den
weduwē / weesen / eñ alendighē perso
nē. Eñ so becōmerdese haer met heyli
ghen lessen datse byna alle dye bibele
houdēde was in hair memorie. eñ bi
inghenē des heilighē gheest so conste
sy die dōcker scriftē eñ godlijcke miste
riē v̄claren ¶ Na een tijt van iarē als
sinte Gheertruyt haer met vele absti
nenciē eñ wakē v̄moyt hadde / so wert
sy vā binnē bekēnēde / dz dē tijt haers
afsceydē s vand werelt nakēde was.
so leyde sy needer die sorghe eñ last ds
regimēts met rade harer ondersatē.
Ende den tijt die haer ouerblijuende
was te wetē. iij. maenden lanck die o
uerbracht sy in ghestadighē heyligē
aendachtē / eñ in oeffeninghē vā heyli
ghē scriftē. Eñ also v̄wachten sy dye
uterste ure. als reysende van duyster
tottē lichte. van armoedē tot rijcdom
men / ende vander doot totten leuene
Ende als die doot haer by was soe be
ual sy eenen van haren gheestelijken
brueederen dat hy haestelijken ghaen
soude tot eenen heylighē man gehee
ten Vlcanus wouēde it clooster vā
fossij) Ende dat hy hem vraghē soude
van harent weghen wat daghe datse
van deser werelt scheydē soude. wāt
sy seer vreesde ende ooc verblijde / Als
dese bode totten heilighē man quam
syn bootscap doende Doe antwoorde
Vlcanus aldus. Morghē binnē den
dyenst vand missen so sal dye maghet
Christi Geertruyt vtē lichaē scheydē
Eñ segt haer datse niet ōtsie dye doot
mer datse blijde si. want die heylighe
bisscop Patricius mettē engelē gods
eñ met groter gloryen zij bereet haer
te ontfanghē. Als Gheertrudis dese
antwoorde verstaen hadde / so thoon
de si altebliidē aenschijn gode dācken
de dat hise bi sinē dienaers aldus ghe
werdichde te vertroosten Eñ so ouer
bracht sy al dyen nacht met harē me
desusteren wakende met salmē ende
heylighē oracien Ende des anderē da
ghes op een sondach dē seuentienstē
dach van Merte ontfaende dat wer
dighe lichaem ons liefs heerē so ver
scheyt si binnē der missen also Vlcanꝰ
voorseyt had. te weten in haer. xxxiij.
iaer gode louende eñ dāckēde
¶ Op desen seluē dach so opēbaerde
haer sinte Geertruyt na hair v̄scheyt

dē eender abdisse te Trpere genoemt
Modesta die haer grote vriīdine was
eñ sy sach sinte Geertrupden bi haer
staē na datse haer ghebet voer onser
vrouwen outaer gesprokē hadde. tot
haer segghēde aldus Suster Modes
ta weet sekerlijc dz ick heden tot deser
vre vtē lichame verscheidē bin eñ soe
verschpetse van daer· Eñ dat beuant
Modestta warachtich

¶ Hoe sinte Gheertrupt ghesiē was
na.xx.iarē bouē dē reefter haers cloos
ters staēde. eñ den brāt des cloosters
blusschēde Eñ hoe si een doot kint ver
wecte dwelck aen haer bedde geleedt
was. Ende desghelijcks van alderhā
de sieckē eñ crāckē menschē eñ vā ghe
vāghenen. eñ dye in noode sijn hoese
van haer pleghē vertroost eñ verlost
te wordene dz machmē lesen ĩt boeck
van haren myrakelen eñ exempelen
Eñ het wort hyer achter ghelatē om
der corthept wille.

¶ Dat vierde Capittel vā sinte Amel
berghē des hertoghē Pippijs suster
dochtē. dye. v. heylige kinderen hadde
Ende ierst sal hier int corte verclaert
worden die historie vā sinte Repnelde
haer dochtere·

Die voerseide sinte Pippijn sinte
Gheertrupdē vader hadde een
suster gheheetē Amelberghe. Eñ die
hadde eē dochter/geheetē sinte Amel·
berghe die seer schoone was. vol eer·
bairheydē eñ heylich van levene Eñ
die hade eenē edelē māghenoemt wyt
gheer die in dye tijt groot was in des
conincs hof van vrancrijck Eñ vā hē
creech si. v. heylighe kinder te wetene
sinte Emebertus bisscop van Came·
rijck. diens leuen myrakelen en heyli
ghe werckē die kercke van Camerijc
vercyerēde es. sinte goedelē. sinte rey
nelt. sinte Pharelt. ende Venancius
die alle van harer ioecht in renichey
den opgheuoedt worden Ende al wa
ren daer vele grote edele heeren sinte
Goedelen ende sinte Reyneldē te hu·
welijcke versoekende om haer edelh
ende rijcdommen wylle, soe wouden

sij nochtan in maechdelijkẽ state blij-
uẽ eñ dẽ hemelschẽ brudegõ mz alder
herten aenhãgẽ. Eñ als beide haere
vader eñ moeder sagẽ datse in diẽ op-
sette volherdẽde warẽ. versiende bei
de haer dochterẽ van tijtelijckẽ goede
soe wouden si ooc dye werelt laten wt
minne des hemelschẽ rijcks. Wãt dye
deuote prince wytgheer haer vader
ontfick dat habijt van religien eñ be
gaf hem in een cloester. Eñ zijn huys
vrouwe Amelberghe ontfinc dz wijl
vã sinte Aubert bisscop vã Camerijck
eñ wert vã hẽ gode gesacreert. Huer
schoon goet dat groot was lyetẽ sy al
achter om gods wille. eñ gauent hue
ren dochterẽ Reinelt eñ Goedelẽ. sin-
te Reynelt was voirtgaende in allen
duechdẽ eñ in godlijckẽ werckẽ. vastẽ
de eñ bedẽde/ Haer tonghe en sweech
nẽmermeer vã gode te loueue. Eñ so
vele aelmoesenẽ gaf si dẽ armẽ. datse
niet en behielt dã nauwelijc cost eñ be
hoeflijchz. Ond hair cledere droechse
een harẽ cleedt. eñ harẽ dyenstboden
dede si merer dienst dan si hair deden
Altijt ghic sy met bloetẽ voeten. ende
nacht eñ dach was si dicwijle eẽ paer-
lijck bedẽde. Seldẽ at si meer dã eens
des daeghs/ eñ dan nãse luttel broots
mz watere Costelike beddẽ v̀smade si
eñ lach op die aerde eñ in haer haren
cleedt. Eñ mz groter deuociẽ ghic si te
Iherusalẽ. daer vele af te scriuen wa-
re. dz ic al late om der corthz wille. So
woude onse lieue heere haer volstan-
dichept aensiende haer goede leuẽ mz
vruchtbarighẽ ynde vercieren Hair
gheuẽde ocsuyn om te comene totter
croonẽ der mertelaren Want in dier
tijt als god dz kerstẽ volck om d̀ sondẽ
wille lyet gheeselen vandẽ huynẽ die
in gallyen comen waren verderuẽde
alle tlant metten sweerde/ eñ metten
viere Ende so wert sinte Reynelt ver
maent van haren vriendẽ datse vlie-
den soude/ so en woude si dat nyet doẽ
Maer si bleef totter doot toe ter plaet
sen daer sy woonde/ te wetẽ te santen
dwelck es op dye fontieren van Bra-
bant eñ van henegouwe. Als dã dye
onghelouige aldaer quamen so keer-
de haer die hedlighe maget met harẽ
gheselscape tot inneghe gebede ende
crucyswys lach si voer sinte Quintẽs
outaer. Eñ als die onghelouige als
bryesschende leeuwẽ i der kerckẽ qua-
men so trockẽ eñ sloeghẽ sy die heyly-
ghe maghet seer wreedelijck/ eñ met
blyscapẽ haers hertẽ sprac si tot gode
aldus ic dãcke v heere Jhesu Chryste
die my ghewerdich hebbest te rekenẽ
int ghetael uwer dienstdeernen ende
daer om wylt nv ontfanghẽ mijnen
gheest. Ende so wtrecte si haren hals
ende wert mettẽ sweerde onthast eñ
voer te hemele Desdhelijcs werdẽ õt-
halst eñ steruẽ maertelare die coster
vander kerckẽ haer dienare. eñ eene
haer dienstwijf Ende dair om hiet de
plaetse te santen want daer rustẽ. iiij
santen.

Dat vijfte. Capittel. Vã sinte Goe-
delen harer suster die rustet te brussel

haer mā quaet ōmoedē begōst te crp-
ghen/eñ wt palozijen so leyde hi haer
op ouerspel/segghēde datse dapr om
hem ontrack die huwelijke scult wāt
sy eenē anderen lieuer hadde. Aldus
wordtse seere van hem gequelt eñ ve
le moestese lijden. maer sy dancte go
de altijt/ende was seer lydtsaem Soe
werdt haer man van gode ghecastijt
op eē tijt als hi iaghen reedt. soe vyel
hy vandē paerde seer ghequetst. so dz
hy bina doot was. Maer hy ghenas
Ende niet min so en was hi sinte pha
relde sijnre huysvrouwen moeylijck
eñ wreet als te vorē tot dz hē god van
der werelt nam. Als hi doot was soe
verblijdde haer sinte Pharelt seer dz
si god onbevlect bewaert hadde. ende
sy keerde hair tottē hemelschē brude-
gō Jhesum Christū hē dienēde nacht
eñ dach in vastē/abstinēciē eñ deuotē
ghebedē. Eñ soe behaechlijc was go-
de haer leuē dat hise ūchpert heeft mz
schoonē myrakelen die mē van haer
leest. ¶ Sonderlinghe so gheuielt op
een tijt/ datter een wijf quā tot eenō
harer gheburinnē ō te ontleenē twee
brodē/dwelcke antwoorde datse gheē
en hadde eñ nemende sinte Phareltē
te ghetuyghe/soe woudtse dattet alle
steenē werdē moestē. Eñ als si quam
tot harer kistē so vantse al haer broet
ōwādelt in steenē/dyemē noch daghe
lycs siet in harer capellē staēde nz ōre
van Viluoerdē Haer lichaem rust te
Ghendt.

¶ Dat seuenste Capittel. Vandē hei
lighen ghesusteren sinte Aldegondis
ende sinte Woutrupdt

AMelberghe die sustere vā sinte
Pippijn van landen yerste her
toghe van Brabant/ Hi hadde eenen
sone die hiet Walbertus dye welc dat
een graue was Dese hadde van sijnō
huys vrouwē Gertylia gheheetē twee
heylighe kinderen/ Sinte Aldegonde
eñ sinte woutrupt dye hy op voede in
duechdelijcken leuen Sijn dochter
woutrupdt gaf hi te huwelijcke eenē
machtighē edelē man gheheetē Mal
degarius vincenci⁹. dat es sinte Vin
cent van Henegouwe. Dye aen sinte
Woutrudē ghewan sinte Landricus
dye namaels ghecorē was bisscop vā
Mets. Eñ noch twee deuote heylige
maechdē gehietē Maderberta ende
Aldertrudis Eñ dese voerseide graue
Maldegarius anders geheietē Vin-
cencius met zijder huysvrouwē wou
trupt achter lieten namaels die wee-
relt. eñ volchdē cristum naer. Dit vi-
cent begaf hem in een clooster, doēde
grote penitencie/nacht ende dach goe
de dienēde/met vastē/biddē/ eñ in alrē
hande goede wercken hem seluen oef
ferende. Ende sijn huysvrouwe sinte
Woutrupdt dye ontfinck dat heylige
wijl/ende die gheestelijke ordenē van
den heylighen man sinte Autbertus
byssc op van. Camerijck Ende begaf
hair ooc in een clooster dwelcke dat si
selue ghestichtende ghefondeert had
de. ende van haren eyghen goedē rijc
kelijc beghift hadde. Ende daer leyde
si een goet heylich leuen alsoe langhe
als sy hier opder aerden leuēde was

¶ Die voorgenoēde ouđs vā s̄ Wou
trupt woudē Aldegōde haer sust oot
te huwelic stellen met eenē edelē mā
Maer vādē heylighē geest geleert zӱ̄
de/so ātwoerde si ald? Jc begere eenē
brudegō dyēs erue dat hemel eñ aer-
de is wiens rӱcdō nēmermeer en mi
dert mer altӱt wast. Eñ ōs lieue here
gaf haer daer toe gracie: Wāt als sin-
te woutrupt int clooster woude al soe
ghesept is soe schreefse eenē brief aen
Bertilia haer moeder byddē de datse
tot haer sonde Aldegonde haer suster
tot harer vlichtinghē eñ si soude scye
re weder comen Maer sinte woutru
den meninghe was dat si haer suster
daer toe brēghen soude datse theylich
wӱl ontfinghe/eñ die sorghe droeghe
vandē maechden in haer clooster wo
nende. dit quā al na harer meyningē
wāt Aldegōde haer suster quā bi haer
eñ woude daer bliuen Ende so gafse
haer dē last vander heyligher vgade
ringhen. dwelcke sinte Aldegōde vā
datse in harer ouders huys woonde
was eerbaer vā sedē/suete vā sprakē
den armē goedertieren ootmoedych
eñ deuoot ¶ Op een tӱt als beyde de-
se heylyghe ghesusteren inder nacht
tracteerdē die salichz vanden personē
des cloosters. so gebuerde dz eē keerse
daer staende neder viel eñ wt ghinck
Ende sinte Aldegonde namse in haer
hant. eñ sy wordt vā seluen claerlӱck
barnende.
Jtē eer sinte Aldegonde van aertrӱc
schier so wordt dat vele menschen ver
thoont eñ ghecōdicht. want ter myd-
der nacht sach mē een groote claerhz
ouer dat huys daerse siec lach. Ende
corts daer na soe vschiet die heylighe
maecht sinte Aldegondis met groter
claerhz eñ alle thuys worde vuult mz
onsprekelӱcken soeten roke/ allē roke
deser werelt bouē gaēde. Eñ si wordt
begrauen in haer selfs erue gehieten
Cusurrpa Maer namaels soe wordt
si getransfereert te mabugiē int cloos
ter vanden coñ. Sygybertus coñ. vā
Vrācrӱcke dwelc si selue ghesticht eñ
ghefondeert hadde. daer sy nv ruset
glorioselӱcken.
¶ Jtem sinte woutrupt haer sustere
dair vore af ghesept is. na vele duech
delicke werckē eñ heylicheydē/myra
kelen doende/es ooc ten laetstē salich-
lӱcken ghestoruen eñ glorioselӱckē tē
hemel gheclōmen op dē tyenstē dach
vādē April. eñ wort geeert te Bergē
in Henegouwe vā allē menschē daer
omtrent wonende.

¶ Dat achste Capittel is van sinte er
melyne dye heylighe maghet nychte
vāder heyligher maghet sinte Geer
trupdē eñ vā sinte Begghen

Van sinte Ermelijnen es te wetē
dat haer vader hiet Ermenolt.
eñ was nichte van sint Gheertrudē
eñ van sinte Begghe van sinte Pyp-
pijns ghesLachte Van edelē eñ rijckē
ouders. Eñ in haer ionchept was sy
rijp van zedē voortgaēde in allē dueg
dē gerne hair houdēde in eenichepdē
lesende eñ bedende. Eñ altijt vā harē
brudegom sprekēde. ¶ Als dese heyli-
ghe maghet aldus op wies so woudē
se haer ouders tot huwelijcke brighē
maer gheensins en woude sijt cōsen-
terē/seggēde datse gode haer reinich/
ept ghelooft hadde Eñ si nam eē scare
eñ afsneet hayr haer/dz ouer harē su-
ueren hals hinc vertijende eñ achter
latende die ydelheyt deser werelt. Eñ
Christum harē brudegō nauolgende
Eñ als hair ouders mz smeeckē noch
mz dreighē haer opset niet vanderen
en kōdē/sogauē sy tot harē ghebruyc
ke die rentē van eenē dorpe geheeten
Odēke. maer ermeline woude haers
vadꝰ goet eñ huys achtē latē eñ alleen
sochse een heymelijcke plaetse om go-
de te dienē Op quā ter stedē dair ij. iō-
ghe gebrueders herē af warē. welcke
stede Ermelijn meynde dz hair god toe
geschict hadde/gaēde ter kerckē nacht
eñ dach gode dienēde/dwelc die duuel
seer benijdde Wāt die iongeligē wor-
dē ontsteken op hair in quader minē/
deē vandē anderē nz wetē de. maer si
en kōdē harē onreynē wille nyet vol-
brighē sonder grote scāde eñ beroerte
Deē van desen ghebroeders arbeide
seere doer dē coster vand kerckē hem
grote ghiftē beloué de cōde hy ermelij
nen gebringhē tot sinē cōsente/twelck
hi nz en kōde volbringhē/ maer hi gaf
dē iōghē mā eenē raet dz hise bi nach
te rooué soude. Maer god vhoorde
wāt inder nacht als hise rooué wilde
so hoorde Ermeline dye stēme des yn
ghels seggē de aldꝰ. Vliet vā hier ma-
ghet/eñ bewaert dinē maechdō onbe-
uelect die du gode gehyplicht hebst. ter
stōt is si vā daer gegaē eñ aldꝰ gaēde
so quā gods ynghel wed tot hair seggē
de Te Meldert is v eē plaetse vā gode
bereyt ō v begeerte te volbrigē dwelc
nz verre vā louene en is Daer si lāgē
tijt in groē innichept gode diēde tot dz
god zijn bruyt vander werelt haelde ō
sijnre te ghebruyckē in eewichept die
si mz ald hertē begeerde. Tot welcker
wtvaert songhē die scarē der yngelē
dyese ooc begroenē werdichlijckē als
een bruyt des coninck der enghelen.

¶ Ende harẽ lichaem bleef.xlviij. Ja
rẽ lanck onbekent vanden menschen
Eñ daer na woudese God oec doẽ ee-
rẽ inder eerdẽ Wãt op een tijt hy nach
te. als een goet innych man quam tot
Meldert. ter pleckẽ daer sinte Erme-
lyne onbekent begrauẽ lach. so en cõs-
te hi niet voerder gheghaẽ eñ hi sach
te midder nacht dz graf der hepliger
maget claerder dan die sonne. ende hi
hoorde der enghelen sanck. Ende dat
selue wedercõmẽde. wert hem ander-
weruen verthoont des hi gode loefde
Ende hi timmerde op die selue plecke
een Capelle ende daer woonde hy tot
sijnre doot toe heplichlijck leuende
Tvolck dit vernemende quã tot daer
eñ men opende der hepligher maget
graf met sanghe ende loue / daermen
in vant haer heplich lichaem Eñ scoo
ne myrakele gheschiedẽ dair van bli-
den die siende werden. cropele gaẽde.
becommerde vanden vyant verlost
eñ van anderẽ sieckẽ die ghesont wer
den. Ende noch daghelijcks pleghen
daer te ghesghiedene schoone mirake
len also dat te Louen eñ elders wel be
kent es.

¶ Dat neghenste capittel.
vander hepligher
maghet sinte
Gerlindis.

IN tijdẽ vã Dagobertsu coniñc
van vrancrike so was eẽ mach
tich man ghenoẽt Odelaert heere vã
Meerbeke bi Nienouen. eñ hi diende
onder wytgherus sinte Goedelẽ vad
daer vore af ghesept es. Dese Odelar
dus hadde tot eenẽ hupsvrouwen die
suster van sinte Amant / eñ hyet nõna
Eñ van haer creech hy sinte Gerlẽdis
die hepllighe magher. Dye moedẽ sterf
na.xij. iarẽ eñ so bleef Odelaert mz zij
re dochter Gode dienẽde met aelmoe
senẽ ende goedẽ werckẽ Ende langhe
daer na so wert Odelaert gheslaghẽ
met lazarien by gods ghehinghighe
Eñ langhe quelende so wordẽ zij dye-
naers vdrietich eñ lietẽ hẽ: so dz hi op
een tijt met sijnre dochter alleen was
ende eyschte van haer wat te drinckẽ
en si stont op ende spuelde dẽ cop ende
gaf haren vader te drincken. dyẽ ghe

drōckē hebbēde dē nap haer weđ gaf·
So wert si ooc dorst hebbēde meer de
viant tempteerde dese/so dat si na ha-
ren vader niet drīckē en woude/mer
storte dē nap eñ spuelden weder/eñ so
dranc si daer wte. dwelck merckende
haer vader soe sweech hi/eñ met ghe-
stoordē moeye beual hy datmen eenē
waghē gherepdde So voer hi tot Ny
uele daer sinte Geertrupt rustede eñ
haer gaf hi dair ouer alle zȳ erue met
eenen russche eñ rȳse eñ eenen messe
hebbēde eenē wittē hecht die hi mede
bracht om haer te gheuene. eñ om zȳ
dochter also van harer vaderliker eñ
moedlȳker eruen te berouen Eñ des
gheschiede daer een wonderlȳc tepkē
tot gods ghelone. Wāt doe Odelaert
quā voor dz lichaē vā sinte Geertrui-
dē so sept hy dat hy haer zȳ erue nem-
mermeer gheuē en soude/het en wa
re dat sise met harer eygēder hāt ont-
finghe. Eñ ryep tot haer tot .iiij. wer-
uen· Heplighe Geertrupt ontfaet de-
se ghyfte vā mȳnre hāt. eñ en wilt mi
arm sondare voer u weenende niet ỏ
smaden. Doe ghīc die feretre oft casse
opē/daer si in ruste/eñ daer alle tvolc
sach/so stack sinte Gheertrupdt haer
hāt wte/eñ ontfinc daer in dē voersep
dē rusch metten rȳse ende messe van
Olaerts handē/eñ doe ghick die fere-
tre toe als vore Die maecht Gerlidis
dan siende datse haers goets berooft
was soe wasse daer in verduldich/eñ
met alđ herten wert si ỏsmadēde alle
weerlȳke dinghen/wellust vā spȳsen
eñ costelike clederen. Eñ si droech een
haren cleedt op haren lichaē. Eñ met
vastene. ghebedē· eñ heplighē wake-
ne so creech si dpe gracy des hemelscē
brupdegōs Eñ int clooster van onser
lieuer vrouwē tot Moerssele wert sp
ghewȳlt eñ leefdē daer in groter hep
lichept.

¶ Op een tȳt alsmē daer te mettenē
lupde ter midder nach. so hoorde si de
stēme der enghelen die haers vaders
siele te hemel vuerdē mz sange Eñ so
nam si orlof vāder moeđ ős cloosters
om haren vader te begrauen eñ gīck
tot Meerbeke/eñ sp begroef daer ha-
ren vader eerlȳckē by harer moeder
in onser lpeuer vrouwen kercke. dpe
welcke dat si selue daer getīmert had
de. Ende wantet cloostere voirsept te
Moersele vandē hupnē verbāt was
eñ al verdornē/eñ so arm datter nau-
we ses maechdē daer broots genoech
en haddē. So bleef si voerdaen gode
dpenēde te Meerbeke inder kercken
nacht ende dach. Eñ seer nernstelȳck
visiteerde si dpe siecke/eñ versach dpe
arme. gode altȳt louēde. Altȳt droech
si een haren cleedt/eñ eenē steē hadde
si onder haer hoot als si rustede. Geē
vleesch en at sp. broot eñ water was
alleē haer spȳse wtghenomē op gro-
te hoochtȳdē. Alsulkē gracy gaf haer
god dat sp alđhande specken ghenas
mz genakē harer hant. In deser strāg
hept des leuens bleef sinte Gerlidis
xv. iaren na haers vaders doot Ende
eens opdē heplighē paesdach so wert
voer haer op dpe tafele ghesetēē cleȳn
stuck visch/dwelcke bi gods wille ver
keerde in vleesch. eñ daer af nutte sp
een wepnich. Ende si leefde. xvij. iarē
na harē vader

¶ Als sp dan bi godlȳker openbarin

ghen verstõt dat die doot haer naken de was so begeerde si haer heplich olisel. Eñ si ontfinc dat heplich lychaem ons liefs heerẽ Ende gaf harẽ gheest in gods handẽ opden derden dach vã sporkille. Doe quamẽ haer vrienden eñ maghen eñ dye meeste vãdẽ lande eñ begrouense seer weerdichlijck

¶ Die teekenẽ eñ myraculen die god doer haer dair gewracht heeft en soude niemant connen wtgespreken/ Vele blinde sijn daer siende ghewo2den. Vele cropele/ vele dooue/ eñ stomme werdẽ daer oec ghenesen. Eñ dye beseten waren vãdẽ vyant werden op haer graf verlost Na. vij. iarẽ so dachten die goede liedẽ haer graf te verbeteren· Eñ als si dye doockyste die van houte perst was waenden opheffen. so vonden sise steynẽ bi godliker myraculen/ des sy hoochelijc gode loofdẽ Maer daer was eẽ wijf die seyde dat tet ghelogghẽ was. ende comende omt graf te siene so wertse becõmert met ten boosen vyant/ neder vallende ter aerden. Ende. iiij. daghe bleefsy dair ligghende oftse doot gheweest hadde tot dat sinte Gerlindis bydẽ ghebede ds volcks aẽropẽ haer ghesont maecte. Sy welckẽ myraculen alle tlãt beruert wert. ende tvolck quã daer met grote menichten. ende timmerdẽ die kercke daer nv sinte Gerlidis rustet.

¶ Daer na int. xxx. iare haers v̄scheydẽs so wert alle tlant weder beruert om dese heplighe maghet te v̄heffene Soe dat daer quamẽ twee byscopen van Camerijck/ eñ vã Doznicke. dye verhieuen die heplighe maecht ende leydẽ haer heplich lichaem inde ferecre dair tnv in leit tot Meerbeke. Eñ hair nichten sinte Celsa eñ sinte Nonna liggẽ daer bi haer. Grote teekẽ geschieddẽ daer welck hier achter blyuẽ om der lanchept wille O edel Brabãt mz rechte moechdi wel salich heeten/ daer so vele duechdelijcke plantẽ inne gegroyt sijn. eñ haer leuẽ so heilichliken geleidt hebbẽ.

¶ Dat tyende Capittel Van dye heplighe maecht sinte Reynofkele van Yncourt

Als dye voorgenoẽde Dagober-
tus coninc van Vrancrijke reg-
neerde so leefde in Haspegouwe die e
del maecht Christi sinte Reynoffele.
die vãden edelen geslachte van Vrãc-
kerijc afghedaelt was/ eñ van kerste
likẽ ouders. Haer vader hyet Apus.
eñ haer moeder Apa. ende haer oude
vader was Olardus sin te Gerliden
vader also mẽ bescreuen vit Eñ haer
vaď was heere tot yncourt Sitegeer
truydt eñ sinte Begghe waren haer
nichtẽ Dese maecht Reynoffele wies
op in duechdẽ/ alle aertsche dynghen
cleyn achtẽde/ eñ die eewighe dinghẽ
begerẽde/ reyn vã hertẽ/ eñ vã lichaẽ/
mynlijc inď spraken/ lãcmoedich/ lijd-
saẽ/ goedtierẽ eñ õtfermhertich Dair
was een iongheling van grooter af-
comst die haer begheerde te huwelijc
ke te hebbẽ/ daer toe dat dye ouďs vã
sinte Reynoffele wel ghesint waren.
Maer doe si haers dochters sin daer
op begeerdẽ te weten/ so antwoerde si
van binnen ontfunct sijnde vanden
vyere des heylighẽ gheests eñ seyde
datse dẽ iongheling noch gheenẽ ãde-
ren brudegom en begheerde. Maer
alleen beminde si Jhesum Christum
der maechdẽ brudegom. Als haer ou
ders dat sagẽ: so dedẽ sy aẽ haer doch-
ter groote nernsticheit om haer te on
derwisen datse dẽ iongheling trouwẽ
soude/ wantet huwelijc van gode ge-
ordineert es/ Maer als si dair na niet
hoorẽ en woude als gheuesticht zijnde
in haer opset vã reynicheyden. soe be
gonstense haer ouders te dreighẽ Eñ
altoos wasser onwillich toe. Sy ordi-
neerdẽ nochtã dyẽ tijt wanneer men
die bruloft houdẽ soude/ doe was dye
heylighe maecht seer vlleghẽ in haer
seluẽ twyfelende oft beter ware harẽ
ouders ghehoorsam te syne eñ huwe
lijc aen te gane. oft haer opset vã rey-
nicheydẽ te volbringhẽ. So quã den
tijt dat dye bruyloft ghehoudẽ wordt
Maer als dẽ auont nakende was. so
wordt sinte Reynoffel bringheuẽ des
heyligẽ gheests andsints beradẽ/ Eñ
die wile dat haer ouders becommert
waren. so nam si met haer een dienst
maecht/ eñ ghinc haer berghẽ in een
bosch daer bi gheleghẽ. Al daer si een
wyle tijts leefde in groter abstynẽciẽ
eñ onghemake des lichaẽs/ een harẽ
cleedt draghẽde/ eñ onsen lyeuẽ heere
harẽ brudegõ met ynnighẽ ghebedẽ
eñ suchtẽ biddende. Ende die moeder
Maria ende die enghelen /apostelen
ende alle heylighen aenryep sy met

groter sorchfuldychz. dat god haer sa
lich opset brynghē woude tot salyghē
ynde wātse ontsach dat ůvolch harer
ouders ende haers brudegoms diese
sochten. eñ niet vinden en constē. des
begeerde si wt deser werelt te scheide
ne eñ met Christo te sijne. Eñ onse lie-
ue heere die also die prophete sept. by
es al dē ghenē die hē aenroepen īder
waerheyt die heeftse verhoort. eñ vā
alle perikele deser werelt ůlost Want
die ynghel gods quā tot haer ter plec-
ken voorß/ met groter claerheyt haer
boetscapende datse corts verschepdē
soude eñ comēter slaepcamerē haers
hemelschen bruydegoms dyē si haer
trouwe bewaert hadde. Aldus was
sinte Reynoffel weerdich des engels
sprake te hooren eñ hē te siene. die inñ
eerdē siende dat leuen der enghelē na
uolghende. ¶ Daer na so verschietse
van deser werelt / eñ haer ziele werdt
vandē yngelen gods verheuē totten
hemelscē paradise/ dair si inñ maech-
dē koor ghebruyket die eewighe vru-
echde. ¶ Als haer ouders dit ůnomē
haddē by dē bewise van sinte Reinof
fels dienstmaget so waren si seer ůsla
ghē eñ dedē penitēcie vāder misdaet
diese tegen haer dochter misdaē had-
den. Eñ deuotelec ghinghē si ter plec-
kē daerse haer dode lichaem vonden/
dwelck si weerdichlijc begrouen. Eñ
n amaels dedē sy eē kercke ouer hair
gr af op haren cost maken. daer ouer
mi dts dye verdienten deser heyliger
maecht vele grote teekenen eñ myra
kelen gescieddē bi der godliker graciē

¶ Dat elfste Capittel. Vā sinte Oedē
weduwe.

Sinte Oede was geborē vā den
ghesłachte der moghenñ conin-
gē vā Vrācrijcke. eñ hadde te manne
eenē price gheheetē Arnout. dair moe
der af was S. Gliteldis suster vā do-
gobertus coñ. van Vrācrijcke. Dese
vrouwe hadde eenē machtighē price
te manne gheheetē Anselbertus seer
heylich eñ deuoet vā leuen so dat hi ů
hauē is. hy was marcgraue des hey
lichs rijcs. Dese voirseyde Arnout de
was ooc marcgraue vādē heylighen
rijcke/ dwelck mē hyet tlant van Rijē
Hi hadde vā sint Oedē eenē sone sint
Arnout. Als sint Oedē mā salichlijck
gestoruē was/ so bleef si weduwe god
dienēde/ Eñ na dz exēpel vādē heiligē
ouders onser lieuer vrouwē Joachaī
eñ Anna. so deylde sy al haer tijtelijc

goet in .iij/ deelē. dat een deel gaf sij dē kerckē eñ religiosen. Dāder deel gaf si dē sieckē eñ dē armen menschē. Eñ tderde deel behielt si tot harē gebruyke. Eñ haer lant regeerde si nochtan wijselijck doer ghetrouwe mannen. Seer oetmoedich eñ ontfermhertich was sij. Want den armē nayede si selue huer cleederen/ eñ si hief selue ď armer kinderen wter vontē. Eñ totter armē huysen ghinc si om dye te troosten. al woonde sy oock verre/ ende al was dye wech slijckachtych eñ swaer Bi desen eñ dier gelikē wercken was se ghemint van haren huysghesinne eñ vā allē mēschen ¶ Sinte Oede dede oock makē een hosptael by haren huyse/ dairse dye arme eñ siecke met groter liefdē tractеerde/ ende visiteerdese .ij. weruē des daeghs. eñ mz alď oetmoedicheyt gafse hem blydelijckē huer nootdorft ¶ Eñ als Arnulphus haer sone. dz es sinte Aernout tot mālijker ouderen comen was. soe gaf hē sijn moeder sinte Oede zij clāt ouer bi rade vā den edelē Dese sinte Aernout hadde eenen sone die Angijs hiet dye troude sinte begghē/ sinte Geertruyden suster. Ende sinte Aernout wert bisscop vā mets. welcke materie hier na int tweede boeck langer bescreuē wert ¶ Itē sinte Oede was oock moeye van sinte Hubrecht bisscop vā Ludick. Eñ als si op een tijt alle haer spise dē armē ghegheuē hadde/ soe quam onse lyeue heere tot haer in ghedaentē vā eenē armē ionghelinck byddende om herberghe ō dē naē cristi Eñ alsse dē suetē naem cristi hoorde so ontfinc se hem blydelijck. Dye ionghelinc sat bij eñ bat hair datse opstonde eñ hem te etē haelde. Sinte Oede stōt op ende ghic tottē coque dyese verstaen hadde vā dē dyenaers dat he ydel was/ ende sy vātē vol broodē eñ anď nootdorftē Dye ionghelinc ontfinck die spijse wt harer hant. eñ mz suetē woordē sprac hi haer toe aldus Op anď tijdē hebdi ghewoene gheweest my te ontfāghē in minen ledē. mer huydē hebdij my ōtfanghē in mi seluen/ Weet dat v vele vruechdē bereedt worden. eñ dye v biddē die selē hulpe dees teghenwoirdychs leuēs bij ď gracien ws ōlossers ōtfāghen. Eñ also ōschiet hi ¶ Daer na wert sinte Oede sieck eñ sy bekēde den dach haers ōscheydēs te nakene Eñ alle eertsche sorghe stelde si wt harer herten. om vrolijc te mogē haren scepper aēroepē/ vrolijc wasse in haer crāchеyt Eñ ōbeidde den dach haers ōscheydēs ō te comene vā droefheidē tot bliscapē. vā duysterheidē totē lichte. en vā der doot tottē leuene. Eñ ghebycht sijnde ontfinck si dat lichaē ons liefs heerē eñ haer heylich olisel/ byddende om hulpe vanď menschen ghebede. Eñ doe beual si alle hair haue ō gode ghegheuē te wordene dē armen wtghenomē een arm rockē daerse in begheerde te sijne begrauē. Eñ haer gebet ghedaē hebbēde so lachse blydelijck haer ooghē ten hemele sterēde. eñ sach onsen heere Jhesum cristū in middē derynghelē haer suetelijc roepēde tott eewigher rustē. doe beualse alle die ōtrēt haer stondē. eñ si ōschiet opden drientwyntichsten dach vander maent Octobri. Haer dode lych aem roock doen als balzem Ende die

priesters droeghẽ tot sint Joris ker-
ken dye se selue gemaect hadde vã ha-
rẽ goede ¶ Daer na glorificeerde god
syn ghetrouwe dyenersse ooc ind eer-
dẽ tot synre eerẽ Want die siecke wer
den ghesont op haer graf. So dat die
eerwerdyge Floribertus bisscop van
Ludyck daer quam met groter scarẽ
vã geesteliken eñ weerlykẽ volcke/eñ
opẽde haer graf/Daer vant mẽ haer
heylich lichaem wt gheuende sueten
rueck. Eñ haer reliquiẽ werden ver-
heuen. eñ syn gheert in vele plaetsen
Welcke translacye ghescyede op den
xiij. dach der maent Julij ter eerẽ õs
liefs heerẽ Jhesu cristi

¶ Dat. xij. Capittel. Van s̃ Aernout
mercgraue des heylichs rijcks eñ na
maels bisscop vã mets. Eñ van sinte
Wandregisilius synen neue

Sinte Aernout is ghedaelt vã dẽ
ghesslachte vã conic clodoueus
vã vrãcrijc Want Bliteldis coñ. Da-
gobertus suster was sinte Aernouts
oudemoed/eñ zij vader hiet oock Aer
nout/eñ syn moeder sinte Oede alsoe
corts hier vore ghesept is. Sinte Aer-
nout troude sinte Doda. Eñ vã haer
hadde hi. iij. kidere te wetene Clodul
phus die sinẽ vad in heylicheydẽ na-
uolghede. eñ wert na hem bisscop vã
Mets. Eñ sinte Doda die moeder be
gaf haer te Triere in een beslotẽ stede
gode dienẽde ¶ De tweeste sone was
Walcisus vader vã sinte wandregisi-
lyus Die welcke wandregisilyꝰ verst
conic dagobertꝰ vã vrãcrijc diẽde/diẽ
seer verhief Eñ bi synre ouders rade
troude hi een edele maeght. Mer hy
ondweesse also datse beyde reyne ble
uen by ghemeynẽ consente Eñ sinte
Wãdregisilyus ghinc in eẽ clooster dz
hi selue stichte/daer hi ĩ alte grote hey
licheyt eñ abstinencien leefde. Lange
tijt en at hi niet dã tweeweruẽ ter we
kẽ des sondaechs eñ des dõredaechs
Daer na wt groter deuociẽ gaf hy hẽ
tot heremytẽ leuen te sonteuelle daer
hi een clooster stichte. daer hi tot. xc. ia
rẽ out synde die iongheres in arbeide
te bouẽ ghinc. Daer na wert hy sieck
eñ. iij. daghẽ eñ. iij. nachtẽ lach hi tot
gode opghetoghẽ eñ thoonde die due
re des hemels hem gheopent Doe vẽ-
schyet hi hem seghenẽde mettẽ teykẽ
des crucen. Eñ doe hoorde een zij dys-
cipel alte suetẽ hemelschẽ sanck.
Syn heylich lichaem rust te Ghendt
¶ Die derde sone van sinte Aernout
hiet Angisus oft Anghijs. diẽ zij vad

benedide eñ ſijn gheſlachte. prophete
rende datſe ſoudē wordē erſconighen
van vrancrijc. eñ ooc Roōſche keiſerē
alſt na bleeck. Deſe Anghijs troude
ſinte Segghē hertoghe Pijppijs vā
Lādē dochter alſo dat int tweeſte deel
deſer Cronyken veruolget ſal wordē
¶ Jc keer weder op ſinte Aernout die
achterlyet al dye eere der werelt ende
ghinck ter woeſtinen om heremijt te
worden So gebuerdet dat hi comēde
opde brugghe vander Moeſelē daer
dat water ſeer diep was/ ſo nā hi ſinē
rinck ende werpē in dat water ſeggē-
de aldus/ Als ic deſen rinck weder cry
ghe dā ſal ick ſonder twifel betrouwē
dat ic los van minen ſonden bē. Doe
ghinc hi inder woeſtinen. daer hi lan
ge tijt der werelt ſteruēde gode leefde
¶ Daer na als die biſſcop van Mets
gheſtoruē was ſo wert ſinte aernout
daer biſſcop ghecoren/ Eñ biſſcop ſijn
de ende vleeſch deruende ſoe wert hē
een viſch gebracht die ſijn cock opdoē
de eenē rinck daer in vant. Diē hy ſij
nē heere blijdelijc gaf/ ende ſinte Aer-
nout kendē ter ſtōt. Eñ het is. ij. dach
reyſen van daer totter brugghē daer
den rinck yerſt ghewoorpen was. Eñ
hier af dācte ſinte Aernout onſen hee-
re god almachtich Eñ van dier tijt
voert ſo en was hy niet te ſlapper in
ſijn leuen. maer noch veel neerſtiger
was hi dā hi te vorē gheweeſt hadde/
in vaſten. waken/ ende bedene.
Eñ ſo milde was hi vā aelmoeſſenen
te gheuen ſo dat grote ſcarē vā armē
volcke wt vreemden landen tot hem
quam om aelmoeſenen te ontfangē
Altoos was hy ſorchfuldich in goedē
werckē Eñ ſondlige ō religioſe perſo-
nen eñ pelgryms te herberghen dye
hi ſelue haer voetē wieſch eñ reinich-
de met ſijnen handen/ die hy ooc ſpijſ-
de eñ cleedde. Eñ dye wyle als hi drye
daghē oft ooc ſomwylē meer gevaſt
hadde. ſo leefde hi bi geerſten broode
ende water Ende eē harē cleet droech
hi op ſijn naecte lijf

¶ Noch een myrakel vā ſint Arnout
dat hi dede in ſijn leuen

Als die conninc Dogobertus reg-
neerde eñ in ſijn pallays ſijnde
met ſinte Arnout ſprekēde. ſoe quam
daer een malaetſch man roepēde eñ
byddende om aelmoeſſenē van ſinte
Arnoute. Doen beual hy datmen dē
armē man in huys leydē ſoude Ende
doe ghinck hi tot hē onderſoeckēde oft
hi ghedoopt ware. Doe ātwoorde die
arme lazerſche man dat hy nyet ghe-
doopt en was. want om ſijnder groot
zeerichheyt ende verworpenheyt wyl-
le en meynde hy niet dat hem yemāt
daer toe veroetmoedyghen ende dye
gratie doen ſoude. Doen doopten
goedertierlijcken dye heylige mā ſin
te Arnout. ende ter ſtont was hy ghe-
neſen van alder lazerijen der ſielē en-
de des lichaems. Van welcker myra-
kelen wille dye coninc ende alle tvolc
hem ſeer vwonderdē/ gode daer af lo
uende eñ dāckēde
¶ Na vele teekenē ende myrakelē die
bi ſinte Arnoute gheſchiedden in den
volcke al om daer omtrēt geſeten/ ſoe

dachte hy wed̃ te keerē totē woestynē
Maer wāt hy sijn scaepkens niet en
dorfte latē ōbesorcht. so wort hi cōsen/
te des cōīcx Lotarijs die iij. in zijn stede
bisscop ghemaect sinte Goericus Eñ
so achterliet weder sinte Arnout alle
wereltlijcke dinghē. Eñ ghinc ander
werf ter woestynēwaert. eñ timerde
daer cleyñ cellekēs/ daer hy gode gesta-
delijc loofde nacht eñ dach. Eñ lazer-
sce eñ and̃ arme ōtfinc hi dair/ eñ diē-
de hē met sinen hādē haer schoenē wt
doēde/ eñ vaghende/ haer voetē ende
hoofdē wasschēde. eñ haer beddē ma
kende. Eñ haer nootdorfte gaf hy hē
Eñ in desen eñ ādcrē heyligē werckē
volherdende soe sterf sinte Arnout sa
lichlijckē in onsen here. Eñ steruende
badt hi dē ghenē die bi hē warē datse
voor hē badē dē here die hē ordelē sou
de/ want hy belijdde dat hi gheē goet
gedaē en hadde maer dz hy vol sondē
was. ¶ Eñ na dat hi acht iarē ouerle
dē was so dachte sinte Goericus dye
bisscop sinte Arnouts lichaē te vheffē
Eñ met twee andere bisscoppē te we-
ten vā Toul/ eñ vā Verduyn. Eñ met
grotē scarē vā clerckē eñ vādē volcke
so ghingen si ter woestynē daer sy sin
te Arnouts lichaē met groter reuerē
cien eñ deuocyen vondē. Eñ namē dz
weerdichlijckē eñ brochtēt ider stadt
vā Mets. Eñ onderweghē sijnde eñ
ghebreck van drācke lydēde bi auōde
so wasser eē mā die hadde luttel biers
in een cleyn vaetken. eñ hi seyde met
goedē vetrouwen Nu wille ons sinte
Arnout voedē desen nacht/ Want tge
ne dat ons ghebreect dat moghē wy
midts sijnre hulpen vā gode vcrighē

Eñ ter stont soe vermenichfuldichde
dat bier/ also datse alle ghenoech had-
dē/ eñ des morgēs genoech ouer bleef
Daer na quamen sy met groter blijs-
scappen in die stadt. Eñ ter stont quā
alle die stadt met cruycen eñ vanē in
schoond̃ processien hem te ghemoete.
Eñ harē herder dien si verlorē haddē
outfinghen sy doen regneerēde in dē
hemel. Eñ zijn heilich lichaem droegē
sy in die kercke vandē apostelen. Eñ
daer na soe dede sinte Arnout groote
wonderlijke teekenē/ van blinden vā
cropelen/ eñ ander crancke die gesont
worden. etc.

¶ Desen sint Arnouts dach comt op
den. xvi. dach van Oogst

¶ Dat. xiij. Capittel. Van sinte Lan-
draden abdisse/

AChteruolghēde ōſe materie ſoe
wordt hiert ōclaert dye hiſtorye
vander heyligher abdiſſen ſinte Ian
draden/die welcke eenē heilighē broe
der hadde. Te weten ſinte Remigius
aertſchbiſſcop vā Rauaen/eñ waren
beyde kinder vā hertoge Karel mar
teel Van haer ſo leeſt mē datſe eē beel
de der duechdē was/eñ dzſe in haers
moeder lichaem gebenedijt was eer
ſi gheboren was. Eñ van ionghē kin
de ſo begheerde ſi gode almachtich in
reynicheyde te dienē: Eñ tot huwely
kē ſtate vermaent ſijnde ſo en woude
ſi dat gheenſſins conſenteren.
¶ Daer na alle aertſche dinghen ver
ſmadende vercoes ſi in een cleyn pla
etſe gode te dienē by broode ende wa
ter leuende Eñ een haren cleet droech
ſe aen haer lichaem Grote goedtierē
heit eñ ontfermhertichz bewees ſi dē
armē. hē tetē gheuende/eñ haer voe
ten waſſchēde. Eñ ſeer ootmoedelijc
was ſi ghecleet. als die aldermiſte vā
harē dienſtmaechdē. Vele arbeyde ſi
om ledycheyt te ſchuwen. eñ wakede
langhe in haren ghebeden eñ cōtem
placiē. Maer wāt deſe heylighe ma
ghet bouen al begeerde na te volghē
die heylighe heremijten eñ in een vul
dicheden gode te dienen. ſo rekende ſy
al cleyn datſe dede/begerende haer ſel
uen eñ alle die werelt te verloochenē
eñ te laten. Eñ ſo ghinc ſi tſeghen den
wille vā harer familien tot eenō wyl
der contreyen geheiten Geluwe dair
wilde dierē woonden. eñ daer maecte
ſi eē cleyn cluyſkē/daerſe inne woōde
Op een tijt gebuerdet dat een herder
die beeſten daer ōtrent hoedde/die op
dē auont verdoelde by dē wille gods
ſo dat hi des nachtes daer bliuēde eñ
wakende vandē hemelſchē lycht ver
licht werdt. Eñ hy ſach daer ouer een
plecke dye al vol bremē ende doornen
was/een hemelſch licht claerlijckē ſcy
nēde eñ daer na hoorde hi der yngelē
ſanck ſeer ſuetelijckē ludēde/alle aert
ſche melodien te bouen gaende Daer
na alſt dach was ſo ghinc hy tot ſinte
Iandraden eñ gaf haer dit voorſeide
myrakel te kennen. Doē ginc ſy haer
bereydē met vaſten ende ghebedē te
ghē den aenſtaenden nacht. Eñ met
eenen deuoten pryeſter ghenoēt Sy
gemarius haer beradende. ſo gincſe
met hem eñ metten ſeluen herder ter
voorſeyder pleckē. Ende al waeſt wī
ter tijt/nochtans ſoe ghincſe bervoet
Daer comēde viel ſi neder in haer de
uocie ende ſtortede vele tranen Doen
ſchēp dair licht des hemels ſeer claer
lick ende der yngelen melodye wordt
daer ghehoort. Ende daer na ſo vyſi
teerde ſi altijt die ſelue plaetſe doende
haer ghebet met deuocien
Aldus ſtaēde daer totter mydōnacht
in hogher contemplacien So wardt
den hemele gheopent ende daer quā
neder ghedaelt een wonderlijc ſchoō
cruce vallende op eenen ſteen de dair
lach Ende ſoe dat morwe was den
zeghel ontfanghende is/ſo verthoont
noch den herden ſteen de inprintinge
deſſelfs cruces/Ende doen ſprack dye
enghel gods tot haer Neemt o Iādra
da van uwen ontſterflelijckē bruyde
gom dit teekē der liefden. dwelc hi dy
by my ſendet wten hemele. dye daer
indē cruce bitterlijc ſteruēde alle dyn

ghen hermaect heeft Bi deser bescer/
menissen soe en sullē in deser plaetsen
niet hinderen die bose gheeste. hōger/
sterfte/ oft tempeesten. So wert sinte
Landrada des seer verblijdt eñ selue
began si di plecke te bereydē/ die door
nen eñ bremen wtte trecken. eñ daer
een kercke te stichten ter eeren vāder
glorioser moed᷑ gods maria daer se sel
ue dat fundamēt leyde/ eñ ooc den ou/
taer die noch duert. Eñ als die kercke
volbracht was so dede sise consacrerē
eñ wordt een heylich clooster So qua
men daer vele deuote maechdē ende
weduen haer begheuēde om gode te
dienē in heylicheyt des leuens Eñ de
se plaetse hiet voortaen. Belisia dz is
Belzen. ende heet noch monster belse
So wert dese heilighe plaetse gheui/
siteert eñ ooc van groten edelē perso
nen. Op eē tijt quā daer om sijn ghe/
bet te sprekē dye grote coninc Kaerle
comende vand᷑ iacht eñ besochte sijn
moeye sinte Landrada. Eñ als hi sijn
auontmael doen soude so wert hē ge/
seit datter een wilde berinne die iōgē
hadde ind᷑ poortē comen was om ye/
māde te verslondē. so dat die ionffrou
wē v̓uaert sijnde tot harē cellē vlodē
Maer sinte Landrada ōueruaert zij/
de. nam een groot hout in haer hant/
eñ gaf dat dē coninc. die welcke gheze/
ghent mettē teykē des heyligē cruces
sijnde niet en vloot vand᷑ felder beestē
te hemwaert comēde. maer ghinc tse
ghen haer eñ v̓sloechse met eenen sla
ghe. Doe hiet hē sinte Landrada gro/
te Kaerle eñ sijn ridders desghelijcs.
¶ Ende also daer bi sinte Landraden
ooc woonde dye scone eñ edel maecht
sinte Amelberghe. so behaechde si dē
coninc also dat hier op v̓liefde als hise
sach Van welcker materien ic naeste
capittel ghesept sal wordē. ¶ Ic come
weder tot sinte Lādradē/ die namaels
in groter siectē viel Eñ als die heilige
maechdē omtrēt haer stondē so voor
seydtse hē die vre haers doots dwelck
also gheuiel/ te wetē/ opdē sesten dach
vā Julio Eñ tot gode ghereyst sijnde
so v̓thoondese haer dē heylighen bys/
scop vā Iudic. segghēde datse woude
begrauen zijn naert bewijs eēs cruces
dwelc si hē thoonde indē hemel/ hy aē
mercte seer/ dat seer neerstelic Eñ doe
ginc hy te Belzē/ eñ daer comēde vāt
hi tvolck becōmert om sinte Lādradē
te begrauen inder kerckē Sijn ghebet
ghedaē sijnde sprac hi tottē volcke eñ
gaf hē te kinnen die opēbaringhe die
hē ghedaē was Dat horēde so wordē
si murmurerēde opdē byscop/ want
sinte Lādrada die kercke gesticht had
de eñ die heylighe v̓gaderinghe ghe/
maect had eñ veel schoō teykenē dair
ghedaē hadde. Eñ dat ghee geloeslic
visioen en was. dat syse v̓liesen soudē
doot sijnde. die se in hare leuē gehou
dē haddē. Op dese eñ vele and᷑ woer/
dē antwoerde die bisscop/ datmen go/
de meer moet ghehoorsam sijn dā dē
menschē Eñ seide voort ald᷑ Want ic
seker ben dat niet v̓andert en sal wor
dē dat god gheordineert heeft. so ghe/
ue ick my tuwen wille. Also werdt dā
die heylighe maecht begrauē na den
wille des volcx Eñ die bisscop vastede
eñ dede sijn ghebet tot gode Nadē der
dē dach seyde hy wed᷑ tottē volcke dat
het tijt was te besuekē dye bedudenis

se sijns voerseydẽ visioens. Eñ hi sey
de datse harẽ ooghen geloouẽ soudẽ.
eñ tgraf op dedẽ/ om alle twifel neder
te legghẽ Doe ghinghen si alle tẽ gra
ue eñ deden dat open eñ si en vonden
daer noch lichaem/noch kiste. daer af
sy seer verwondert eñ beschaemt wa
ren. die heylighe bisscop trooste se als
sijn kindere/ Eñ vmaende se met hem
te gaene om te besueken gods werck
So volgdense hem na/ eñ quamẽ ter
plecken daer sinte Lambrecht byden
heylighen Landoaldus eertspriester
op ghehoudẽ ende geleert was. daer
wert ghesien dat teyken des crucẽ/eñ
alsmen die eerde opgroef/so vantmẽ
sinte Lãdraden lychaem daer bequã
melijck ligghende/so dat gheen twij/
fel en is het en was vãdẽ yngel gods
daer ghebracht. Des sy gode loefden
eerende die heylighe maecht

¶ Daerna bestortte god almachtych
die plaetse mettẽ gauẽ sijnre goedtye
renheit. want vele wondlike teckenẽ
gheschieddẽ daer. van blyndẽ die sie
de werden. Sõderlinge so was daer
een man die langhe tijt sijn ghesichte
verloren hadde. hoorẽde vãdẽ volcke
die grote wonderlijcke myracusẽ die
god doende was doer zijn heylige vriẽ
dinne sinte Landraden. So dachte hi
ooc haer graf te versueckẽ mz groter
deuocyen. Als hy daer gheleydt was
ende sijn gebet ghedaẽ hadde. terstõt
so wordt hy siende veel claerlijker dã
hi te voren oyt ghedaen hadde Waer
af hy gode ende der heyligher Lãdra
den seer dancke eñ loefde. Desghelijcx
de watersuchtighe ende pechtige mẽ
sche croopele/ ende alderhande siecke
menschen/ vã wat siectẽ oft hoedenich
datse warẽ ghecreghen ghesontheyt
Vele warer af te seryuen maer om dz
tet hier te lanck soude sijn/ alle die my
rakelen te vertellen/ so wordet al hier
van mi achter ghelaten. wantet ver
drietelijkẽ es den menschẽ langhe op
een materie te bliuene hoe goet datse
ooc is. want men seyt ghemeynlijkẽ
Coe vre maect verledinghe Hier om
so wil ic nv swyghẽ vander heyligẽ
abdissen sinte Landraden

¶ Dat. xiiij. Capittel. Van die heyli
ghe maecht sinte Aldelberge. de wel
ke Kaerle dye grote geerne teenẽ wy
ne ghehadt hadde.

IN tijdē vādē mogēdē coñ. Pyppij so leefde die heylige maecht
sinte Amelberghe/dye vā coninclijkē
gheslachte was. eñ bestont in maeg-
scapen ooc sinte Gheertrudē eñ sin-
te Aldegonden eñ sinte Woutruyden
Van ionghen kīde began sinte Amel
berghe gode te dyenē als gods bruyt
vercoren. Ende also aen harer ouds
huyse stont eenē schoonē wydē eñ ge-
noechelijkē boogaert/daer fonteynē
boomen groyende. rosen eñ lelyen in
stondē. so plach Amelberghe met ion-
ghē maegdekens hairs ghelike daer
in spaceren te gaene. eñ gode te loue-
ne Eñ een bedehuyskē hadde si daer
in ghemaect met eenē outare/daer sy
gode op offerde alderhande vruchtē.
So quā die heilighe bisscop sinte Wil
lebert op eē tijt tot harer ouds huyse.
Eñ by rade vā hē so wert Amelberge
ghescicht te woonē bi sinte Landrada
des voorscreuen Pippijns sustere/de
also gheseyt is in haer leghēde te Bel
sen een clooster ghesticht hadde Als
Amelberghe daer quā/so wertse min
lijc ontfanghē by dander maechden
eñ butē ghecleedt sijnde met sijdē cle-
derē/so haddese op haer teedere licha-
em een haren cleedt daerse hē al af v-
wonderdē. Maer het is een ghemeyn
segghē van oude tijde dattet geerne
vroech crōmet int wassen dat een goet
haec wordē sal. So gevielt met dic hei
lych maechdekijn sint Amelberghe in
harer ionchept steldese haer tot peny
tencien eñ castijnghē des lichaēs op
datse in harer oudtheit daer inne te vol
standygher eñ bat daer inne blyuen
soude. Seer vierich was sy in haren
ghebedē eñ contēplaciē alle ydelheyt
deser werelt schuwende

¶ Daer na gebuerde dat coñ. Pippijn
als hi iaghede op eē tijt quā tot sijnre
suster sinte Landraden/Eñ so wert hi
aensiende die schoone maghet Amel
berghe eñ ouer maeltijt sijnde vraech-
de hy weyens dochter si was. Eñ als
hi hoorde vā wat gheslachte si was so
woude hyse Kaerlē sijnen sone te hu
welijc voeghē Maer als Amelberge
dat verstont/so spracse totten coninck
aldus/Ick minne Christum daer ick
mede verbondē biu hoe salick dā met
uwen sone brulocht aen gaen daer ic
des hemelschen conyncs sone aen hā-
ghe. dien ic mijn maechdelijke reinic
heyt ghelooft hebbe/Doe die coninck
dat hoorde soe seyt hy. O salyghe ma-
ghet wt wyēs borst luydē die woordē

des heylichs gheest. Doe loofde daer
af die coñ gode. Eñ sijnre sustere Lan
dradē beual hy gods bruyt Amelber-
ghē. Als die coñ. in sijn palays quam
so vtelde hi sijnre conighinē Getradē
van Amelberghē duecht. Doē seyde
die coninghine dz die ridder Rodinus
Amelberghē broeder ooc vā zijre ionc
heyt in duechden op ghewassen was
dye al hadde hy in des conyncs houe
groot bewint nochtās diende hi gode
deuotelijck. ¶ Daer na v̓socht eñ bat
die grote Karel sijnē vader coñ Pyp
pijne/om Amelberghē te hebbene te
wijue/Wantse hē bouē alle ander be-
haechde. Maer al seide hē zijn vad̓ dat
hi die maeght daer niet mede en quel
de oft en bedroefde/nochtā en cōste hy
zijn herte daer af ghekeeren. Eñ want
ōs lieue heere zijn bruyt bewarē wou-
de. soe openbaerde sinte Gheertruyt
indē slape Rodinus sinte Amelbergē
brueder/hē v̓manende aldus. Staet
op eñ neēt v suster eñ vlyet met haer
want dye coninc heeft boden wt ghe-
sonden om haer te crigene. op dz hijse
te wijue trowde. Rodinus ontsprane
eñ hi haeldese/eñ brochtse tot viluoor-
dē heimelijc Dair de heilige maeghe
in vastene/eñ wakene/eñ in ghebede
gode innichlijc diēde. haer spijse was
broot met groenen cruyde ¶ Op een
tijt seyde sinte Amelberghe tot harer
dyenstmaeght datse eē weinich kers-
sen haelde opdē cant vād̓er zennē Eñ
alsse haer pijnde te doene eñ neighde
opdē cant vandē watere. so quā daer
eenē grotē visch na haer ghesprōghē
so datse seer v̓uaert was eñ riep ō hul
pe. Maer die heylighe maeght bekē
de dye gaue gods/Eñ seyde tot harer
dienstmaeght/gaet weder totten wis-
sche. eñ aēveertē metter cakē/eñ trec-
ten opt droghe dwelc si also dede Doe
dācte sinte Amelberghe gode. ende si
spijsde daer af die arme eñ oock haer
familie.

¶ Daer na v̓track sinte Amelberghe
op een and̓ plecke in Brabāt die haer
toebehoorde eñ stichte daer eē kercke
om die eere van sinte Mertene.

Itē noch op een ander plecke haer toe
behoorēde op de scelde ghelegē gehee
ten Temsick soe tymmerde si een kercke
ter eeren van ōser lieuer sueter vrou
wen der moeder gods Marien. daer
si voort bleef woonēde eñ een heylich
leuen leydende tot dz si aftliupch wert
In vastenē/abstinencien/in ghebedē
eñ in milcheydē totten armen Eñ in
allen duechdē volherdēde. meer dan
men soude cōnen wt ghespreken

¶ Gekinēde daer na sinte Amelber-
ghe dat haren sterfdach nakēde was
So hadde si altijt haer ooghē eñ han
dē te hemel weert gode aeroepēde eñ
met groter begeerte begheerde sy tot
harē bruydegom te reysen. Eñ na dz
si haer sacramenten ontfanghē had-
de so verschyetse vander werelt/ende
die ynghelen ontfingē hair ziele. Int
iaer ons heeren. seuēhondert. lxij. op
den. x. dach van Julio. Eñ sy wert tot
Temsick begrauen. in onser vrouwē
kerke die se gesticht hadde. Mer daer
na ghescHiedde hair trāslacie eñ wert
verdraghen totter abdyen van sinte
Peters te Ghendt der ordenen vā sin
te Benedictus.

¶ Dat .xv. Capittel vā sinte Alaert abt eñ confessoer.

Sinte Alaert was des grootē co
nics Karels brueder sone Wāt
coñ pippijn zijn vader hadde eenē sone
die Bernaert hyet sinte Alaerts vad
die welcke sinte Alaert in zijre iuecht
sijnde soe conuerseerde hy int palays
vā coñ. Karle onder die meeste/ altijt
nochtā vreesde hy gode eñ bewaerde
sijn herte reyne sond hē te latē vleyde
ne ouer mydts vreesen oft minen vā
yemande

¶ Als hy inder ouderen vā .xx. iaren
was so begaf hy hem inde abdie van
Corbie in vrancrijck der ordenē van
sinte Benedictus daer hy die andere
in oetmoedicheydē eñ werckē d goed-
tierēheyt te bouen ghinck. Eñ al soe
leefde hi dat hi metter hertē meer sceen
te sijne indē hemel dan inder aerden
bi rade van eenigē die sijn wedcomst
totter werelt begeerdē/ so wert hē den
last ghegeuen dē hof te oeffenen ende
te bewaren. op dat hi by verdriete ds
arbeidts wederkeerde tot des conics
palayse. mer gehoorsaēlijck eñ onge-
veysdelijck nam hy dē last des hoefs.
Open hy neerstelijck oefende eñ met
Maria magdalena sochte hi daer in
Christum Jhesum

¶ Daer na want sijn vrienden ende
maghen hem te dycwile vysiteerden
dwelck hem vernoeyde als een letsel
sijnre salicheyt. so ghinc hi woonē bo
nen Rome te montcassijn. Maer een
cleyn tijt bleef hi daer woonēde. Wāt
coñ Karel sandt bodē om hē dyē wed
brochten tot Corbye tegē sijnen wille
Als hi daer weder comē was soe ghe-
uoelde die abt cortelijc dat hy steruen
soude/ Eñ bi ghemeynē consente der
bruederen maecte hy Alaerde abt eñ
dye coninc steldene in possessien. ende
doe voortdaē so vastede eñ bedede hy
meer dā te voren. eñ seer ontfermher
tich was hy dē armen

¶ Op een tijt als sinte Alaert den ar-
men alle dye spijse hadde ghegheuen
soe verweet hē dat die kelderweerder
Maer Alaert ātwoorde hē met sacht
moedigher herten seggēde En weest
nyet v̄stoert want die heere sal ōs ou̇
vloedichlijck gheuē. Doe sach mē vo-
er die porte twee wagene staen ghela
dē/ dē eenē was gheladē mz casen/ dē
ānderē met vissche. Eñ soe bekinde de
kelderweerder sijn schout. eñ bat sij-
nē abt oetmoedelijckē dat hy gaue al
dat hy woude

¶ Jtē so vol godlijker minnē was hy
dat hy by na altijt weende/smiltende
in tranen. Eñ hi was eē kint des vre-
den. Want tusschen die van Spoletē
eñ tusschē die van Beneuentē in Yta
lien was grote orloge/eñ sinte Alaert
reysde daer eñ arbeyde so langhe om
dē pays te makene. nyet af latēde tot
dat hijse met payse vereenichde
¶ Daer na keerde hi weđ tot Corbye
Eñ coñ. Karel sterf tot Akē achter la-
tende Lodewijck dē goeđtierē sijnē so-
ne die na hē keyser eñ coñ. wert: Dye
welcke lodewijck al was hi goet noch
tant by quadē rade vā eenighē sijnē
dienaers dye sint Alaerts werckē be-
nijddē eñ int quaetste trockē. so wert
sinte Alaert met sinen medebruederē
vten lande gebannen. daer in hi seer
verduldich was gode dāckēde dat hy
om der duecht wille lyden mochte eñ
hi trooste zijn bruedeers. Soe wert dye
heylyghe man ghestelt in een eylant
in aquitanien dat is in gascoingnien
daer hi. vij. iaren in een clooster woō-
de/meer leuende als een yngel dā eē
mensch eñ was eenen spieghel alder
duechdē. Dye abt des cloosters eerde
hem als sijnē vader/eñ en woude son
der Alaerts raet niet ghedaē hebben
¶ Na dye. vij. iaren bider godliker in
spiracien wert die keyser eñ coñ Lode
wijck gesint dē heiligē man weder te
roepene. Daer allet tlāt grote bliscap
af maecte/clercken/monicken/eñ tge-
meyn volck Als hi dā tot des conincs
palays quā so ontfinckē die coñ eerlic
eñ bat hē genade oetmoedelijck. sinte
Alaert vergaft hem/ Eñ so keerde hy
met eeren na Corbie eñ wert vā sijnē
bruederē deuotelijck ontfanghen
¶ Daer na wert hy weder tot des co-
nincs palayse gheroepen die openba
re penitency dede van dat hy in sinte
Alaerde ghesondicht hadde/Eñ hi be
ual sint Alaerde tgemeyn goet eñ re-
gimēt te reformerene Dwelck hi wijs
lijck dede. instellende recht te iusticie so
dat hi vā allē gherekēt was als eē va
der. Andere mēschē tracteerde hi sue-
telijc/mer hē seluē castide hi scerpelijc
¶ Daer na fondeerde hy een clooster
in Sassen vā sinte Benedyctus orde-
ne. Eñ op een tijt als hi wt sassen we
der quā so wert hy dē corts crijghēde
seer herdelijc/nochtās bleef hi ghesta-
dich in sijnē ghebede Eñ vādē bisscop
vā beauays de sijn monick gheweest
hadde ontfinc hy dat heylich olysel.
Eñ liggēde in groter crāchept so opē-
baerde hem ons lyeue heere Jhesus
Eñ opden dach der besnydnissen ons
liefs heerē ryep hy zijn bruederē tot hē
voerseggēde dat hy steruē soude op
dē seluen dach. Eñ so ontfinck hi theylich sacramēt. eñ hi vschyet indē here
die ghebenedijt is inder eewicheit
¶ Soe wordt sinte Alaerts dach ghe
houdē des anderen daeghs na Jaers
dach..

¶ Dat. xvi. Capittel. Van
sinte Truyt pries
ter eñ cōfessoer

Die heilige priester sint Trupt
was vā edelē ghesachte/wāt
zijn vader was ghenoēt Wiltbold⁹ vā
den hooghē ghestachte vā vrācrijcke
eñ hi was graue van Haspegouwe.
eens deels eñ van Kempelandt. Sijn
moeder hiet Adele nichte van Pippi
ne dē persten hertoghe van Brabāt.
Dese Trudo was schoon vā lichame
eñ reyn vā hertē/een bequaem woni
ge des heiligē gheests Alshi vij.iaer
oudt was op een tijt ghaēde wādelen
op zijns vaders acker. soe sach hi daer
ligghē eenē hoep steenē dye vgaerde
hi in manierē vā eender cleyñ kerckē
na zijnder deuociē/eñ daer in sprack hi
zijn ghebet/gode belouende doctinghe
uē des heilighē gheest/dz hi ter seluer
stede vā zijn eyghē goet ter eerē godes
een kercke timmerē soude eñ die begif
tē also saē als hi tot sijnē ouders eruē
mocht comen. So quā daer ouer een
quaet wijf siēde die steenē so vgadt na
tsautzoen vā eenre kerckē/so sprack si
quade herde woordē tot deesen heyli
ghē kinde eñ hiet hē ypocrijt/die si vā
daer vdreef.eñ stiet ōme mz harē voe
tē al dat hi ghemaect had. Maer dye
wrake gods quā op haer om dat sy dz
onnosel kint so beschaēt hadde.wāt si
wert ter stōt blint. Doe maecte si gro
te misbaer met screyē eñ weenē vtellē
de dē luydē hoe si die vrake gods vcree
ghē hadde om datse dz heilich kīt also
beschaēt hadde. Eñ ter bedē der goeđ
luydē so badt dat kīt Trudo god voor
haer/eñ sy werdt siende Doe viel dyt
wijf neder voor des kīts voetē hē dāc
kende/eñ god louēde met al dē volcke
Doe wies dit kint op in heylicheyt ō
seedē.eñ als zijn ouders ghestoruē wa
rē so bestōt hi te dēcken om zijn ghelof
te vanđ kerckē te volbringhē/ ende hi
badt god dat hi hē gracie daer toe ge
uē woude. Eñ daerō hertelijck biddē
de so wort hi op eē tijt vallēde in slape
eñ die yngel gods stōt bi hē segghē
de dat zijn ghebet vhoort was. Eñ dat
hi ghaē soude tottē bisscop vā Mets.
om in dye heylighe scriftē gheleert te
wordē dwelc hi dede. Eñ hi wordt vā
dē bisscop met weerdichedē eñ blijdt
scepē ōtfangē. die hē in corter tijt wel
leerde na die bequaemhz sijns staets
Eñ om te volbringhē zijn ghelofte vā
der kerckē te timerē. so sandt hi hē we
derom tot sinē lande weert. Daer na
noch om tselue vseyde stuck te volbrē
ghē so vsochte dye goede sinte Trudo
dē raet/hulpe/eñ bystant vā sinte Re
maclus dye doe bisscop vā Tongeren
was Bi wiēs rade eñ oocbi hulpe ds
volcx die heylige mā Trudo een schoō
notabel clooster begōste/eñ volbracht
dat binnē.iij.iaren. Aldaer dye selue
bisscop sinte Remaclus den heylighē
voorseydē man gods Trudo priester
ordinerende.hem oorlof gheuende al
omme te predicken dat woort godes.
byden welcken hy bekeerde tot gode
wtermaten vele volcs.

¶ Het ghebuerde op eenen tijt
dat die heylighe man gods ende prie
ster sinte Trudo soude ghaen predikē
ende hy quam tot eenre plaetsen dye
gheheeten was Sem.daer af eenen
ridder dye heerlicheyt toe behoorde

die lasers was eñ blint/ende was die
geesel gods draghẽde in groter lijtsaẽ
hept Eñ inder nacht stont bi hem die
pnghel gods hẽ segghende die toecõst
des heilighẽ mans Trudo hem ṽma
nende. dat hpen te maeltijde nooden
soude. eñ dat hp metten watere daer
Trudo sijn handẽ mede wasschẽ sou-
de. besprapen soude sijn crancke ledẽ
om ghesonthz te ontfanghẽ. Dwelck
als die ridder also ghedaen hadde. so
wert hi ghesont. eñ hi gaf sijn voirsei-
de dorp oft plaetse na zijn doot dẽ cloos-
tere vã sint Trudẽ in erffelikẽ rechte
¶ Eñ als die fame sijnre heplichz da-
ghelijcks wassende was mids nauol
ghẽde teekenen/ so gheuielt dat vele e
dele eñ andere middelbare personen
huer kinderen hẽ gauen õ in clooster-
lijckẽ leuene opgeuoedt te wordẽ. Dẽ
welckẽ hi dẽ wech der waerhept voer
ghinc met heilighẽ seden diẽ stercken
de met heplighẽ exempelen Tẽ lesten
als god hẽ loonen woude zijn duechde
lijc leuen/ so sant hi tot hẽ sinẽ pnghel
die hẽ cõdichde zijn leste pnde. dwelck
als hi sinen discipulen te kinnẽ gaf so
warẽ si ṽslaghẽ met groter droefhept
Eñ sinte Trudo aẽmerkende dz pnde
zijns leuens/ eñ dat hi ṽwachtẽde was
die eewighe glorie/ so opgaf hi gode si
nen gheest in groter dancbaerhept. •
Wiẽs lichaem alst int graf geset was
eñ noch niet met eerdẽ bedect en was
so gaeft wt hẽ alsulkẽ sueten roock eẽ
ure lanck. dat die ghene dper bi warẽ
deen den anderen niet ghesien en con
den. mer si vielẽ al neder op huer kni
en gode benedpẽde in sijnen heilighẽ
Eñ na zijn begrauinghe gheschpeden
noch vele mpraķelen
¶ Int voerseide clooster vã sinte Tru
den so werdẽ op eenẽ dach inder mis-
sen tijde ghenesen. xviij. siecke mẽschẽ
bider gracien gods eñ ṽdienten sinte
Truden Vã sijnen tepkenẽ eñ mpra
kelen psser. c. eñ/ li. ghescreuen sonder
ontellike vele ãdere ¶ Sinte Trudo
verschiet wt deser werelt in zijn. lxv.
iaer op sinte Clemẽs dach in no uẽbri

¶ Dat xviij. Capittel. Vã sinte Veroẽ
ende sijnre suster sinte Verone.

NA die ghebuerte ons liefs hee-
ren. int iaer. viij. c. eñ. xxxi. soe
regneerde Lodewijck die coñ van Al
manien des goedtierenẽ conincks Lo
dewijcks sone. daer vader af was die
grote coninc Karle. desen Lodowijcke
coninc van Almanpen een kerstelijck
heere werdẽ ghe borẽ twee salige kin
dere van eender dracht. te wetẽ eẽ so-
ne gheheetẽ Veron. ende een dochter
geheeten Verona. Dpt waren twee
suuerlijke kpndere vercpert met oet-
moedichept. schamelhept. zeebarichz
ende milchept. Doe si tot vijftiẽ iarẽ
quamẽ. so versmaeddẽ si die pdelglo-
rie van deser broosscher werelt. Den
tempel gods visiterende eñ gode met
alder herten seer neernstelijck bemin
nende. Ende als haer vader
die coninck int iaer daer na hem ver
manende was tot huwelijke so vloet

Veron heymelijc wten lande/eñ nye
mā en wist dan zij suster Verona die
seer droeue was om zij afscheydē/eñ
hi seyde dat hi niet wederkerē en sou
de/maer dat hi dienē woude sinē scep
per/Doe seyde Verona Ist dat ghi mi
aldus laet. so laet mi lieue brueder eē
teykē uwer doot weeten/eñ in wat lā
de ghi sijt. Doe seyde hi als dese bomē
vallē sullē. merct wair weert dat se sul
lē vallē/want daer sal ic steruē Eñ de
boomē stonden voor dye coninclijcke
poorte Na dat hi wech gheghaē was
soe bleef Verona voort aen in haers
vaders pallays seer schoone eñ allen
menschē bequame. Eñ die coñ. vā hō
gherijē begheerde se te hebben voor si
nē soe by haers vaders wille/ maer si
weygherdet gheheelijc segghēde Ick
betrouwe in christū eñ ick v̓kiese hem
in eenen bruydegō/eñ ic en wille ghe-
nen anderē. Als haer vader haer vol
stantichept aenmerckēde was/ so liet
hi se met vredē. Eñ si visiteerde neern
stelijck die kerckē/eñ gaf haer goet dē
armē. waer voor dat sy van gode al-
machtich veel gracien v̓creech. want
si v̓loste een schoon maecht die vandē
boosen viant besetē was indē pallay
se vanden coñ Eñ comende op eender
tijt in die stadt van Mense. die ontste
ken was mettē viere der pestilēciē/soe
blusschede sy dat met harē deuotē ge
bede

¶ Als haer ouders ghestoruen warē
so ghaf sy alle haer goet dē armē mē-
schē om die minne gods. Eñ stichtede
een clooster by dē Rijne gheheetē Ve
roēhoute/daer sy eē wijl tijts i woēde

¶ Eñ vijf iarē daer na so vielen west
waert die voorseyde boomen de voor
die coninclijcke sale haers vaōs stōdē
in v̓wonderinghe vā vele menschen.
Doe begōste Verona bitterlijck te we
nē/segghende. Nv weet ic voorwaer
dat Veron mijn brueder ghestoruen
es/Gereyt my eenē waghē met twee
ossen eñ eenen knecht eñ ick sal ghaen
soeckē mijs bruedes graf. So reysden
si eñ quā in Brabant tot Louē. Ende
als sy quamē totter capellē vādē hey
ligē cruce by die stadt vā Louē. so ble
uē die ossen vast staende/eñ sy en kon
dē niet voort gheghaē. Daer hoorde
die heylighe maghet Verona die stē-
me des yngels tot haer spreekende al
dus. dat die selue plaetse daer sy bedē
de was haer graf zij soude. Eñ dat sy
haers brueders graf vindē soude int
dorp van Limbeke dat bi Halle es

Een myrakel

¶ Het ghebuerde datter warē. ij. pel
gryms ghecomē wt Almaignyē om
haer pelgrimagie tonser vrouwen te
doene dye grotē dorst hadden/Dit be
merkende die heylighe maecht Vero
na/nam harē stock eñ stackē in de aer
de/ Eñ doende haer ghebeth tot gode
wt groter innichept haers herten eñ
ter stont sprancK daer een schoō claer
fonteyn. dye noch huden des daechs
heet sinte Veronē borne oft fonteyne

¶ Daer na ghinck dese heylighe ma
ghet sinte Verona te waghene eñ sy
quā tot Lymbeke. eñ ter stont so luyd
de van seluē alle die clockē vanō kerc-
ke Eñ als sy inō kerckē quā/so werdet
dye kercke v̓vult met suetē roke dye
quam wtē graue vā sinte Verone ha

lijc wt spüte. eñ des ghelijcs dẽ goedẽ priester Gerebern⁹ eñ maectese martelaers. latẽde also ligghẽ haer lichamẽ voor die beestẽ. maer si bleuẽ ôgequetst. Eñ corttelinge wordẽ sy begrauẽ vã goedẽ mẽschẽ. maer na vele iarẽ om der groter teykenẽ wille de dore hẽ gheschiedẽ. vã alderhande siectẽ die dore die heylige martelarẽ s̃ Dignẽ eñ s̃ Gerebern⁹ ghenasen. so wordẽ si hoochlijckẽ ŏhauen. :Eñ als dye aerde geopẽt was so sachmẽ. ij. witte granẽ wt steenẽ gehouwẽ/ eñ vandẽ yngelẽ gods berept. dair in beyde hare lichame warẽ. de dat volck m̃ grotter ynnicheit eñ dãcbaerheyt ŏhieuẽ gode louẽde eñ dãckende. Ontallijke veel schone myrakelẽ zijn bescreuẽ vã s̃ Dignẽ die heylige maecht eñ sondlinghe vã ŏlossynghẽ der menschẽ becõmert vandẽ boosen viant/ die haer visiterẽ noch dagelijcx wt diuersce lãdẽ

¶ Dat. xix. Capi. vã s̃ Gõmaer van Lyere dẽ heylighen confessoer

Sinte Gõmaer was vã edelẽ geslachte geborẽ eñ opgevoet in brabãte Emblẽe die vã zijn der iuecht hẽ keerde vanŏ ydelheyt ŏ weerelt eñ keerde zijn herte tot gode. Hy was sachtmoedich/ goedtierẽ/ eñ ootmoedich. castiẽde zijn vleesch met abstinẽciẽ. eñ eẽ milde gheuer vã aelmoessenẽ. Dese heylighe iõghelinc werdt vã sinẽ ouders ghelept totter salẽ des cons. Pyppijn die des grotẽ Karels vader was. hoe wel nochtãs hi lieuer hadde by hẽ selnẽ in eenichedẽ te dienẽ dẽ opperstencon. der glorien. Eñ so was hi ŏtfane kelijc dẽ coñ: Pyppij. eñ ooc bemĩt vã allẽ dẽ heerẽ des coniclijkẽ pallays ŏ sijnŏ duecht eñ wijsheyt. . Onlanghe daer na wert hij gheeert met eender officiẽ die hẽ die con. gaf/ diẽ ooc dwãc een wijf te trouwẽ gheheetẽ Grimare die hẽ seer ongheliijc vã seedẽ was. Wãt also s̃ Gommaer sachtmoedich ende ontfermhertich was/ soe was se wreet eñ onghenadich. Wãt als hi eenẽ langhẽ tijt na des conics beuel wten lande was/ beuelẽde dat regimẽt vã sinẽ huyse Grimare sinen wijue. so was sy grote wreethept hãtierẽde ouer sijn knechten eñ ondŏsaten die berouende vã harẽ goeden/ eñ quellende met hardẽ slaghen/ eñ sy dedese dẽ ploech treckẽ. ende dede huer haer afsnijden

¶ Op een tijt so beual sinte Gõmaer hẽ seluen gode almachtich. eñ hy reysde na Rome waert/ Ende tgheuiel op

den persten nacht zijs weghes soe o
penbaerde hē die ynghel gods seggē
de tot hē. O Gōmaer ic ben een van
god ghesonden. ghy hebt gheschict te
Rome te gaene eñ die apostolē te vi-
siterē/ maer god es al omme teghen
woordich/eñ sijn ooghen sien in allen
steden: ghy sult desen wech latē/eñ nz
verre van deser plaetsen sult ghi een
bedehuys timmeren/eñ die boomen
sulstu wtropen/ daer sult ghi leuende
dijn woeninghe hebbē/eñ na dijn doot
dijn ruste. Maer weest volstant
tich eñ neerstich in goedē wercken. se
kerlijc wetende ist dat ghi volherdest
so sulstu comen in dat ghselscape der
ynghelen/eñ dē loon des eewichs lee-
uens sult ghi ontfanghen voor dijnē
tijtelijcken arbeyt. So dede sinte Gō-
maer na dat beuel des ynghels ende
ter plaetsen hem gheweesen soe dede
hy dye boomen eñ doornen wter aer
den/eñ timmerde daer eene kercke in
die eere van sinte Peter. Jnde welcke
hy altijt gode dienēde ende wakende
was in deuoten ghebede metter her-
ten opghehauen ten hemelwaert. eñ
sijn leuen ghelijcke makende na dat
exempel eñ leuen vanden heylighen.

¶ Sinte Gommaer dede ooc in sinē
leuen blijckelijcke myrakelē. Op een
tijt als hi eeneu boom afghehouwen
hadde daer een man sijn clachten af
dede so vergaderde hi den boom wee
der in sinen staeck wassende als ofter
noit aen ghehouwē hadde gheweest

¶ Jtem op eenē tijt was een serpent
ghecropen in die kele van eenen kin
de eñ den steert vanden serpente sach
men wtstekende eñ sinte Gommaer
maecte daer een gat eñ track dat wte
ende dat kint werdt ghenesen

¶ Als dē tijt quam dat god sinē vriēt
sinte Gommaer van deser werelt ne
men woude/ soe begonst hy cranck te
werdene. eñ hi ghevoelde wel dat dē
tijt zijs verscheydens nakende was.
eñ hy sterf seer deuotelijck seeker zijs
loons. eñ die siele werdt opghevoert
vanden ynghelen gods toten opper-
sten eñ hemelschē Jherusalem. opdē
.xi. dach vander maent October.

¶ Dat heylighe lichaē van sinte Gō
maer binnen corten iaren daer na is
beuonden gheweest begrauen in die
voorseide kercke van sinte Peter staē
de te. Ypere by die groote kercke. daer
dye translacie af gheschiede met gro-
ter solemniteyt eñ deuocien des volcx
in die selue grote kercke. te weeten in-
dē iare. M.CCCC.lxxv. Eñ sint dier
tijt sijn daer ontellijcke myrakelē tot
nu toe gheschiet door dye verdiente
van sinte Gommaer van alderhan
de siecten ghenesende die hem met in
nigher herten visiteerē. also dat niet
alleen in Brabant mair in vele ande
re landen verre bekent is.

¶ Dat xx. Capi. Vã dẽ heylighẽ mar
telarẽ sinte Romboult. eñ ooc vã sin
te Lybrecht/ des grauen sone Ado

IN Adẽ voirseidẽ tijde vã sinte gõ
maer /so leefde een edel man in
Brabãt geheetẽ Ado die eẽ graefscap
regeerde/ hebbẽde oock een edel huys/
vrouwe. beyde leuende kerstelijck. eñ
duechdelijck in cuysschẽ huwelijcken
state. gelijc Abraham eñ Sara/ noch
tan sonder vrucht te hebben . Totten
welcken ter herberghẽ quã die heyli
ghe sinte Rombout /eẽs conincs sone
vã Scotlant. na dat hy te Rome ghe
weest hadde Eñ zijn aertsbisdõ dz hi be
sadt den paus Stephano die tweeste
ouerghegheuen hadde. Die bi sijnre
pauselijcker benedidinghẽ dye plaet
se begaefde daer sinte Rombout sijn
woninghe makẽ soude. So quam hi
te Mechelẽ in Brabãt om dat volck
in duechdẽ te leerẽ. eñ dẽ wech d eewi
gher salicheyt te wijsen. Als dye voor
seyde graue Ado desen mã gods sach
so noodde hijẽ ter herberghẽ. soe dat
sinte Rombout tot sinen huyse ghinc
Op eẽ tijt soghebñdide dese mã gods
sinte Rombout dese twee mã eñ wijf
eñ verlicht mettẽ gheeste der prophe
cyen so ghelooofde hi hem vruchtbaer
heyt. eñ hi ghelooofde hẽ dat hi dat kĩt
heffen soude eñ voorseide des kĩts na
me. Van welckẽ woerdẽ si v̄scrict wa
ren. eñ nochtã ghelooofdẽ sijt. ende na
haer gheloue gheschiede hẽ. ende die
grauinne bracht ter werelt eenẽ sone
dye sinte Romboude gheyresenteert
werdt. diẽ hi doopte. eñ noedẽ Litber
tus Welck kint opwassende/ eñ mettẽ
anderẽ kinderẽ spelende optẽ oeuer
vander delen tot Mechelen. soe vyel
hi int water eñ verdrãck. Ter stont so
warẽ die ouds eñ alle tvolck inz droef
heydẽ beuãghẽ/ eñ mẽ sochte dat kint
int watere. maer men en konstet niet
vindẽ. So werdt sinte Rombout dyt
claghelijc ghebootscapt. die oock seer
droeuich quã tottẽ oeuer daer dit kint
verdrõcken was. Hi trooste die ouds
eñ hi sprac drie of vierwerf sijn gebet
tot gode. eñ dat kint Litbert⁹ quã ghe
vloten leuẽde opt water/ ia sond eeni
ghe vochticheit des water. dwelck eẽ
groot eñ wonderlijck myrakel was.
Ende die ouders seer verblijdt sijnde
danctẽ gode almachtich eñ gauẽ dyt
kint den heylighen vrient gods sinte
Rombout /om te leerne ende te rege
ren in allẽ duechdelijckẽ werckẽ welc
kint hi so informeerde ter eeren gods
soe dat hi ten eynde martelaer starf.

Want in dier tijt dat die ongeloupge Denen haer tyrãscap dedē/beginēde vander zee tot Colen toe/ al vderuen-de eñ vbrãdēde al datse võdē soe was dese Lytbertus ghevloden in Haspe-gouwe tot sinte Trupē/daer sijē voor sint Trupen outaer doodē eñ maecte nen gods martelaer.

¶ Ic kere weder tot sinte Romboul-de die vãdē graue Ado ghecregē had-de een stuck broecks oft lãts te meche-len daer hi een capelle ghemaect had-de. te weten dwelck noch sinte Rom-bouts capelle ys. daer hy gode nacht ende dach diende met sinē medebrue-deren/die hi daer vgadert hadde. So waren daer twee boose menschē dye sinte Rommoult te werckē gaf/ende meynden dat hy vele ghelts ghehadt hadde. soe wachtē si hem als hy ghic lesende sijn ghebet/Eñ quetzedē hem doetlijc in zijn hooft Om dwelcke te be-decken so worpē si sijn heplich lychaē int water. Eñ so gebuerdet dat eenpg-ghe visschers by nacht onledich zijnde opt selue water/werdē daer siende eē hemelsch licht. om dwelck si veruaert sijnde/ghinghē tottē graue Ado/ende gauent hem te kinnen. Ado dat vstaē-de ghinc met hē opt water Eñ wordt oec dz hemelsch licht siēde/eñ wt wer-pende een net/so vischte hy dat lichaē vã sinte Romboudt eñ tract met sijn der hulpen te lande.

Eñ met groter weerdicheit so bracht hijtter plaetzen daer hijt costelijck be-groef. te weten in die voerseyde capel-le. Niet sonder schoone myrakelē dye god daer liet gheschieden doer dye v-diente des hepllghē martelaers

¶ Vele ander schone myrakelē heeft daer na god latē gheschieden doer de vdientē van sinte Rombout. also dat die legende int langhe bewijst.

¶ Dat xxi. Capit. Vã sinte Wybeert vã Gemelours/

Sinte Gupbert?. dz is wybeert was een edel ridder heere van Gemelours in Walsch brabant. Sijn vader hiet Lytoldus eñ sijn oude va-der hyet Roding?. die seer god vruch-tich was Want als hy lange gode ge-dient hadde õder dē mãtel der werelt lyker ridderscapen so gaf hi sijn goet vã Gemelours ouer/eñ stychte daer een clooster ter eerē van sinte Peter prince der apostelen. daer eē scare vã monickē gode diende nacht eñ dach. Eñ bi rade der broederen maecte hy dair abt dē eerwerdighē mã Herlup-n? wt dē cloostere vã Gorsie genomē

¶ Daer na so wordt sinte Wybert ooc grote begeerte te crigē tot heyligher ordenē. wãt hē en docht nz ghenoech te sijne dat hy sijn goet gelaten hadde hy en moste ooc zijn cruce na õsen here draghē eñ hē na volgē Maer wãt hē dochte dat men hē te Gemelours int nyewe clooster bi auontuerē eenpge eer oft voordeel doē soude. so vcoos hi gode te dienē it voerseyde clooster vã Gorsye daer hi ontfanghē was van dē deuotē abt Agmold? eñ leefde dair seer heilichlijc. Eñ die fondacye vanđ voorseyd abdiē van Gemelours dye wordt vandē keyser gecõfirmeert eñ vrij gemaect vã allē tolle ende tribu-te in allē plaetzē/mz macht ooc ghelt

te muntē ꝛc. Insghelijcs wert dit cloo
ster ghecōfirmeert eñ ghepꝛeuilegi
eert vandē paus Bendictꝰ die. vij. eñ
alleē ghestelt onder die iurisdictie des
stoels vā Rome. eñ dat die abt eenen
mijter ghebꝛuyken mach.
¶ Dese heylighe man Guibertꝰ pre
dicte oot dat woort gods. sōdlinghe
inder tijt vandē perstē keysꝰ Otto als
die Hōgherē in Lothrijc veel quaets
dedē ōtrent Gēmelours/ so dat hi die
sommighe bekeerde vā huerē onghe
loue. daer na beual hi die bꝛuederē te
gode eñ keerde weder tot zijre enichz
int clooster te Gerspe. ¶ Eñ als den
tijt quā dat god hē vander wereltroe
pē woude. so wort hi quelēde. dwelck
die goede lyedē vā Gēmelours v̓nae
mē dz huer vader eñ heere crāck was
beduchtende dat sy hē v̓liesen souden
So reysdē si tot hē ootmoedelijck bid
dende dat si zijn lichaē na zijn doot moch
tē vuerē tot Gēmelours Die abt ant
woorde goedertierlijc Waert dē wille
gods eñ die lyedē vā Gēmelours d̓s
macht haddē. het waer wel sinē wyl
le. Daer na sterf sī wybeert vol duech
dē opdē. xxij. dach in Junio int iaer ōs
heerē. ix. C. lxij. eñ ōtfinck dye croone
der glorien
¶ Doe namē die vā Gēmelours zijn
lichaē eñ leydē dz op eenē waghē Eñ
als sy opdē weghe waren/ soe quā dat
volck vā Gorspen met machte hē na
ghevolcht om dat heylich lichaem hē
te nemen om selue te houdene Mair
god quā dye vā Gēmelours te hulpe
want daer stont op een tempeeste in
die locht vā dondere blixē eñ reeghen
eñ so duyster wert die lucht oft nacht
gheweest hadde. nochtan so gheraectē
si den rechtē wech/ maer die van Gor
sie v̓doeldē wten weghe eñ waren be
schaemt Aldꝰ wert sinte Wijbeertꝰ te
Gēmelours bꝛacht met groter weer
dicheyt eñ blijscape des volcx/ eñ wert
begrauē in die kercke sinte saluatoꝛs
eñ sinte Peters.
¶ Langhe daer na ouermits die gro
te mirakelen die by sinte wybeert ge
schieden. so dachten die abt eñ monic
ken hem te doen v̓heffen. te weten int
iaer. M. xcix. ind̓ tijt als leefde dye eer
weerdige eñ grote meester Sigyber
tꝰ historiographꝰ aldaer religioes de
grote neerstichept daer toe dede. dat sī
wybeert v̓hauen wert. daer vele tey
kenē doe gheschiedē inden heemel eñ
inder aerdē/ die om der cortheyt wille
hier achter ghelaten worden

¶ Dat. xxij. Capittel. Van sin
te Wijden van Anderlecht
eñ vandē eerweerdigē
Wonodulphus de
kē vā And̓lecht

OMtrent der tijt vā Gherberga die grauinne vā Bruessel herto ghe Karels dochter/so leefdē in Brabāt die heylighe cōfessoer s̄ wyde opt dorp opghevoedt/ die vā ionghē kīde op wyes in allē goedē sedē sondlighe. in ootmoedidheit eñ barmherticheit ouer die arme. Eñ hi plach sekere tijdē indē dach te ūkyesen tot bedinghē eñ tot visitaciē vandē sieckē diē hy vele aelmoesenē ghaf na zijn ūmoeghen Des ūwōderde hē sijn vad eñ die ghe buerē vand graciē gods die ī hē scheē Als hy tot mans onder quam/ doe begonst hi die mēschen te vlieden eñ hē seluē te ūtijenne. eñ met heylighe mēschen sprake te hebben Eñ lāghe suec kende een heymelijcke stede/ om in eenicheden god te dienē. so quam hi tot Laken/ eñ aldaer doende zijn ghebet in der kerckē vā onser lieuer vrouwē so aēmercte dye priester vand kerckē zijn ghelaet eñ zijn stichtich wesen. eñ badt hem dat hy daer woude blijuē woonēde indē diēst sijnd kerckē. dwelck s̄ wijt gheerne dede gode danckende so bleef hi daer een wijl tijts gode dienēde vierichlijc/ in armoedē in heylighē wakinghē/ ghebedē/ abstinēciē/ eñ in bewysinghe der ōtfermherticheyt ouer die armē/ Daer na reysde hi ī pelgrimgie tot Rome. eñ int heylich lādt tot Iherusalē Eñ in zijn geselscap was ooc die weerdighe man wonodulph? deken van Andlecht daer af hyer na ghesept sal worden. Eñ soe. vij. iaren lāck ghinck hy visiterē die plaetzē der heylighē in allē lande// Daer na met grotē arbeyt eñ siectē vandē rodē melisoene. so quā hi tot Andlecht/ eñ dair wert hi in eens arms menschē huys ōtfanghē ter herberghē. Maer als dat ūnam die vicedekē vā Andlecht so ghick hy met sommighe clerckē tottē heylighē man sinte wijde eñ met tranē bracht hien in sijn huys. daer hyē ondhielt tot sijnder doot toe/ die corts ghebuerde. want des nachts vanden perstē sondach daer na so quā een hemelsch licht ouer dē heilighē mā. daer alle thuys af ūlicht was Eñ mē hoorde eeu stēme segghē de Mijn ghemin de comet ō te hebbē die crone der ewygher blijscap. Terstont bekindē si die int huys waren dat hy verscheyden was Eñ dye canonijcken van Anderlecht deden sijnen heylighen lichaem ter aerden. daer hy tot noch toe doende es door sijn verdienste wonderlijcke schoone mirakelen

¶ Maer tis te weetē dat sinte wijds
lichaē simpelijck begrauē lach langē
tijt. so dat hē gheen reuerencie bewee
sen en wert. wāt nyet alleen dye men
schē maer ooc die beestē traden ouer
sijn graf/ So woude god thoonē van
wat v̄dienste dat sinte wijde was wāt
sommighe beestē ouer zijn graf ghaen
de werdē besetē vādē boosen gheestē
tot datse storuē/ Eñ soe dede die heere
vandē dorpe gheheeten Onulphus
midts desen zijn graf oplupckē/ op dat
die gheene die daer voorby leden dat
eerē soudē. Maer. ij. rustierē dye den
tuyn daer om lokē die wordē by inge
uen des duuels lachende eñ seydē tot
malcanderē Laet ons desen oudē mā
die corts ghestoruē is/ hier in sluyten
dat hi ons niet en ontlope. welke spot
telijcke woorden terstont ghepijnicht
wordē/ wāt terstōt ontbrakē hē haere
crachtē so dat si niet cōnende voldoen
weder thuyswert ghinghē. Eñ die eē
van hē sterf te middernacht met gro
ter pijnē. eñ die anď al wtsinnich sijn
de eñ hē seluē quetsende belijde dz hy
dē heylighen sinte wyde gheblasphe-
meert hadde. eñ soe sterf hy des ande
rē daechs. dit exēpel was dair na den
menighē een sake harer salicheit/ wāt
die sommighe daer toe v̄weet sijnde ī
huerē slape/ sommighe wordē gedra-
ghē/ die zōmighe ghevuert eñ offerdē
barrende kerssen opt graf vandē hei
lighen man eñ haer ghebet daer doē
de so wordē si ghesont. Daer na wert
een kercke gemaect op zijn graf. aldair
hi vā verre eñ vā by dicwijle ghevisi
teert wordt vā veele crancke eñ siecke
menschē/ die vā harē siectē ghenesen
worden. Eñ weder daer na wert dye
kercke afgebroken eñ wert v̄meerdēt
eñ by consente vandē eerwerdighen
bisscop Gheraert van Camerijck so
wert dat heylich ghebeente vā sinte
wyde ghestelt inden midden vander
kercken met groter deuotiē Eñ voort
aen so v̄meerderden altijt die teyken
eñ myrakelen die god door sinen hei
lighē wrachte ouer alderhande men-
schen tot noch thoe die veel te langhe
soudē vallen om te verclaren. Want
so wie hem deuotelijc beueelt der hul
pen van sinte wijden met goeden ge-
looue hy wordt vertroost.

¶ Eñ als vandē eerweerdighen
woonodulphꝰ dekē vā Andlecht daer
hier vore af ghesept es/ suldy weeten
dat na dat hy met sinte wyde eñ met
anderen deuoten menschen besocht
hadde dat heylich landt/ eñ ander hei
lighe steden. so sterf hi met sommighē
anderē inden weghe gode hair sielen
beueelende/ dye welcke van sinte wy-
de weerdelijck begrauē wordē Mair
als heere woonodulphꝰ sieck worden
was vandē cortse so gheuoelde hy by
ingheuē des heylighen gheests dz hy
steruen soude/ eñ dat ghaf hi sinte wi
de te kennen/ hē biddēde als hy doot
ware dz hy sinē vriēdē draghē woude
eenē rinck die hi hē ghaf tot eenē tekē
ẟ waerhz/ Eñ na vele goddienstighe v̄
manighē so sloech hi zijn oghē eñ han-
dē indē hemel/ eñ offerde zijn siele indē
handē ẟ ynghelē.. Eñ wāt god thonē
woude met wat eerē sijn vrient bi hē
v̄hauen was indē hemel/ soe gheuielt

dat drie cropele op zȳ graf huerē rech
ten ganck creghen. ende twee blyndē
werden siende

¶ Maer niet alleen na zijn doot/mer
oock in sijn leuen hadde hi vā gode de
gracij van myrakelen. als/van sijnē
ackere die onbesayt zijnde/vele corēs
voirtbracht. eñ vele andere.

¶ Dat. xxiij. Capittel. Van sinte Aer
nout een ridder in Brabant. eñ daer
na abt eñ bisscop te Soyson in vranc
rijck/

In den tijde van Godefroyt vā
builloē so leefde zite Arnulph⁹
dat is sinte Aernout bisscop vā Soys
son in Vrancrijck wt brabant ghebo
ren. Ende dit en es niet dye grote sin
te Aernot mercgraue vā Ayen ende
bisscop vā Mets daer hier na ĩt twee
ste boec af ghesept wort. Mer was de
voirseyde sinte Aernout vā Soyssen
yerst eē edel rydder seer bequame eñ
duechdelijck van leuene. Eñ also zijn
legēde sept als zijn moeder hē droech
eñ seer droeue was. soe wert tot haer
ghesept in harē slaep/ wat bystu droe
ue meer so verblijt dy wāt du drages
in dynen lichame een kint dwelc god
vercorē heeft ende sal groot worden.
Ende dyt gaf si na te kīnene harē mā
gheheetē Fulbertus met grooter bli
scap/ Ende si wert daer na moed van
desen kynde tot vruechdē vā allē hae
ren vriēdē. welck kīt opwies in gro
ten verstande ende wysheyt. eñ wert
r idder also vore ghesept es. Mer by
inspiracyen des heylichs gheests soe
wert hi beraden tot gheesteliker ridd
scap hem teghenen om eewyghē lod
te vercrighē ende begaf hem eñ wert
monick in sinte Medardus cloostere
te Soysson daer hi in groter enicheit
ende heylicheyt gode dyende daer na
wert hy vā sijnen medebruederē abt
ghecorē. eñ voirdaen so gaf hi hē allē
eē goet exempel vā leuene mz woordē
ende met wercken. In deser officiē zij
de/so corrigierde hy die wedspenighe
ende hi dede vele teekenen ende mira
kelen. dye siecke ghenesen de die blide
verlichtende. Ooc hadde hi dē gheest
vā prophecien. dair na so gaf hi ouer

sijn prelatuere v'typdede dat regimẽt. eñ hi keerde hẽ wed' totter eenich; vã dẽ slote/in groter abstinẽciẽ eñ heyly ghen wakinghen eñ ghebede daghe lijcs hẽ oefenẽde/eñ in hogher cõtem placiẽ. So dat sijn heilich leuen bekēt wert van coninghẽ eñ princẽ/eñ oock vãdẽ paus Gregori⁹ die. vij. die welc ke hẽ stelde te sijne bisscop tot Soysſẽ

¶ Op eẽ tijt als hi een kercke wyden soude/so was daer een grote scare vã volcke. eñ daer was ghebreck van vi taliẽ Maer dair warẽ voir hẽ bracht v. matẽ wijns. Eñ sinte Aernout sat neder. eñ dat volck stõt õtrẽt hẽ/ daer ghebenedijde hi dye broode eñ dẽ wijn eñ deder al dẽ volcke deylẽ. dye alle ge noech dair af ghevoedt warẽ. tot gro tẽ v'wõderẽ vã aldẽ volcke. vã welckẽ broode dye sommighe met hẽ droegẽ eñ gauẽ dat sieckẽ menschẽ te etẽ dye daer af seer v'licht werden.

¶ Namaels ter begheertẽ eñ bi rade vãdẽ bisscop vã dornicke geheetẽ Rat bodus/ende ter beden vã graue Rob brecht van vlaenderen/so quã hy tot ouborch in vlaẽderẽ om te stichtẽ dye kercke van sinte Peters eñ alõ apos telen. om een abdye daer af te maken ter welcker stedẽ hi zijn leste raste nam also hẽ dat te vore van gode v'thoont was Eñ inder seluer kercken wert hi weerdelijcken begrauen/

¶ Daer na gheschyeddẽ daer vele te kenen eñ myrakelen die god almach tych wrachte door sinẽ heyligẽ want int iaer ons heerẽ/duyzẽt hõdt ende vijftien. so regneerdẽ ouer alle dlant onder tvolck groote siecheiden/Ende dye siecke menschẽ quamẽ m; groter scaren tot sint Aernouts graue liggẽ de dair omtrẽt/eñ m; grooter begeer ten zijn hulpe aẽroepende/ so dat dz vã April tot half oogst als sinẽ dach valt meer dã tsestich siecken genesen wor dẽ. sonder alle die ander dier onbekēt waren/eñ oock nochtãs hulp eñ ghe sonth; ouer midts die v'dienten vãdẽ gloriosen vryent gods sinte Aernout vercreghen hebben·:

¶ Itẽ desghelijcs it navolghẽde iaer so dat vã Meye tot oogstmaent noch ander vijftich menschẽ door sīnt Aer nout alle ghesont worden vã allẽ siec tẽ hoe datse waren

¶ Vele and' teekenẽ leestmẽ vãdẽ hei lighẽ man sinte Aernout in zijn legẽde hoe datten god met vele tekenẽ ende myrakelẽ v'ciert heeft/alsoe zijn legẽde dat claerlijckẽ betughẽde eñ v'claren dees/Waer bi een yeghelijc goet kers tẽ mensche wel v'wecht mach wordẽ om hẽ met groter neernsticheit te die nẽ eñ te eerẽ/want hi een groot vriẽt gods es/alsoot hier voor ghenoech ge seyt ende v'claert is

¶ Itẽ sinen dach coemt opden vijfti ensten dach van septe mber

¶ Dat. xxiiij. Capittel. Van dẽ deuotẽ Bonifaci⁹ bis scop vã Losanẽ. geborẽ te Bruessel in Brabãt

In der tijt vādē derdē Godeuaerde hertoghe vā Brabant/so leefde dye eerwerdige vader Bonifacius bisscop vā Losanē. van Bruissel geborē vā deuotē ouders/Als zij moeder hē ontfanghē hadde. soe seyde tot haer eē heylich eñ weerdich mā hair ontmoetēde ter kerckē weert gaende datse ontfanghen hadde een kint/dat ontfanckelijc sijn soude gode eñ sijnē heylighē eñ dē mēschē/dwelck also he uiel. Want als Bonifacius ghéborē was/so wies hi op in vele graciē voir gode eñ dē menschē Eñ god gaf desen kynde grootē sin eñ vele verstāts eñ gracien tot duechdē/wāt hi bleef also onnosel eñ onbeulect van allen smetten tot sijnre doot toe·als hi wt sijnre moeder lichaem ghéborē was/Als hi xvij. iaren out was soe ghinc hi studerē te Parijs daer hi seer toenā in sciēcien/seer ootmoedich was hy/eñ vele wakede hy in deuotē ghebede. in sprekene was hi bescheydē/heilich in conuersacien/eñ sterck in teghenheyden Eñ so bekeerde hy hē tottē priesterlijken state. Sijn lichaem castijde hi mz abstinencien eñ met eenē harē cleede. dwelck hy al tijt droech. Nēmermeer en dede hi misse sonder tranen Op eē tijt was hy in groter begeerten te siene onse lieue vrouwe/dye haer tot hē openbaerde daer hy lach op zij bedde eñ ter stont viel hi neder tot harē voeten segghēde. O mij vrouwe heilicht mij. Eñ Maria ātwoorde/Jck hebbe di ghéheylicht eñ weder sal ic di heylighē Eñ doe verschietse. Jtē binē. xxx. iaren dat hy te Parijs woonde so las hi indē stoel van theologhien vij. iarē

Daer na wert hy tottē bisdō stoel vā Losanen gheroepē daer in hy vele salyghe vruchtē dede met predicaciē eñ heylighē werckē. eñ dicwile plach hy die quade seden der menschē openbaerlijck te straffene.· Noode hoorde hy weerlijcke woorde/oft achter sprake· oft langhe clappinghe. ·Wāt al sinen tijt becōmerde hy met bedene oft lesene/oft scriuene/oft raet te gheuene/of biecht te hoorē/oft ander leerēde/Eēs dede hi een sermoen dē priesteren die cōcubinen hadden. dye midts dien so beruert werdē dat sy te gader liepen daer die weerdighe bisscop bonifacius misse dede. eñ wouden hē daer doodē voir dē outaer. Maer die goede liedē vander stadt vnamen dat eñ quamē haestelijc hē verlossen.

C Die heylige man aensiēde die grote blasphemie vādē quadē menschen eñ dye laghen dye si hē leydē/so vtrac hi van daer na Roome/aen den heylighē vader dē paus. begerende ōtlaste te sine vā sijnder officien. dwelck dye paus nyet doen en woude in gheenrē manyerē. Maer ymmer ten laesten als hi een gheel iaer lanc den Paus om dese sake vā gemoyt hadde. eñ mz groter begeerten om verlatenisse vā sijnre officien ghebeden hadde. so ontlastede hē die paus. maer niet na sijnre meyningen. want hi presenteerde hē te gheuen twee andere bisdōmen/ die hi alle te samen weygherde te ontfanghen/segghende dat hi te out ware daer toe/eñ onnut/So badt hi ōsen lieuen heere dat hy hē verleenē woude een plaetse daer hi voordaen allee

ne zijn leuen leydẽ mochte buten dẽ ge-
ruchte der werelt. Eñ orlof nemende
aen dẽ paus. so quam hi neder totter
stadt zijnre ghebuertẽ te Bruessel in
Brabant tot sijnen vrienden. Ende
daer na ghinc hy totten deuotẽ cloos-
tere van onser vrouwen ter Camerẽ
bi Bruessel. daer visiteerde hy tcõuẽt
eñ zijn nichten. Doe quam tot hẽ een
deuote nonne aldaer ende seide hem
aldus. Die moeder gods beueelt v dz
ghi hierbi ons blijft/want het is harẽ
wylle/eñ haers soons wylle/dat ghy
uwen tijt hier bestaedt. Dit aenhorẽ
de so bleef hi dair/eñ die abdisse eñ al-
le tconuent ontfinct hem blidelijc/mz
groter deuocien ende reuerencien/eñ
hi bleef dair al sijn leuen lanc wonen-
de in groter rusten ende vreden Vele
schoone reuelacien eñ verthooningẽ
hadde dese heylighe bysscop Bonifa-
cius. waer af dat die sommighe hyer
na int corte v̓telt wordẽ.

¶ Inder octauẽ sint Jans baptisten
op eẽder tijt so was hi i groter beger
ten om eenighe consolacien te ontfaẽ
van onsen lieuer vrouwen. dye haer
ter stont openbaerde gecroont eñ mz
costelijckẽ ghewadẽ geciert. mz noch
vele schoonder maechden ooc costelij
ken gheciert. dye daer ghecomen wa-
ren om hem te visiterẽ/eñ si saten ne
der op die een sijde van synẽ beddekẽ
Ende sint Jã baptista quam daer oec
seer glorioselijc/seer schoon blinckẽde
cleederen aen hebbende. eñ hi sadt opt
dander syde vanden beddeken/Ende
als sy allen den nacht daer gheweest
haddẽ/vertroostende haren vriẽt/so
v̓schieddẽ si van daer

¶ Item op een tijt soe gheuielt dat hy
in groter sorghẽ eñ vreesen was van
sinẽ sonden/beduchtẽde oft hẽ god. al-
le sine sonden niet vergheuen en had
de/Doe v̓thooñdẽ hem ouersienlijcken
twee heylighe maechden/vã gode ge
sonden/daer af die eene hielt in harer
hant eenẽ brief seer schoone vã fynen
perckemente/eñ seyde hẽ dat hi lesen
soude tghene datter inne gheschreuẽ
ware. Doe nam die heylighe mã Bo
nifacius die cedulle/eñ hi en vãt daer
niet inne gheschreuẽ. maer was byn
nen en buten wtnemende schoone eñ
claer sonder eenighe smette. Doe sey
den die schoone maechdẽ. O heylyge
vriẽt Christi/aldus zijn alle uwe sondẽ
wt ghedaen voor dẽ ooghen gods/ge
lijc ghi desen brief suuer eñ claer siet
Eñ ter stont na dese woerdẽ so v̓schie
den dese twee heylighe maechden wt
sinen oghen/waer af dat dese heilige
man seer wel te vreden was gode dãc
kende vã zijre groter goedtierenheyt

¶ Item op eẽ tijt sanck hy misse/ende
eẽ deuoet relygioes sach inden gheest/
te bi hẽ twee enghelen tot zijder rechẽ
siden eñ ter luchter sijden Eñ si op hie
uen zijn hãden eñ brachtense weder.
eñ diendẽ hẽ/eñ neichden minlijcken
haer hoofdẽ tot hem.

¶ Item daer na op een ander tijt soe
ghebuerdet dat dese heylyghe mã bo
nifacius met allen cranck was eñ hẽ
seluen so qualijkẽ gheuoelde. als dat
den heylyghen kerstnacht quam dat

hi te mettenẽ niet ghecomẽ en conste
so was hi seer droef eñ hi claechdet on
ser lieuer vrouwẽ Eñ ter stont so ver
thoõde hair die moeder gods Maria
mz harẽ kindekẽ Jhesu in haer armẽ
ghewõdẽ in doecxkẽs /eñ stelde dat ki
dekẽ opt bedde/ Eñ dat suete kindekẽ
trac zȳ handekẽ wte. eñ dede af dat la
kẽ van Bonifacius aẽsichte/thoonen
de hẽ zȳ suet minlijc aenschȳn Doe
wert Bonifacius seer vblijdt. Eñ hy
seyde namaels. Al en warer ãders nz
in hemelrijck dã dat ghebñdijde aen-
schȳ· mẽ mocht hyer te rechte alle dro
effhz om dat gloriose aenschijn dair al
so te siene lijden

Itẽ op een tijt sijnde in synẽ gebede
so wordt hi op ghetoghen indẽ gheest
eñ ghelepdt idẽ hemel daer hi aẽsach
alle die chorẽ der enghelẽ/eñ die chorẽ
eñ staet der prophetẽ/apostolen/mar
telarẽ/cõfessorẽ/eñ maechdẽ Daer na
wordt hy ghelepdt totter moeđ gods
Marien. eñ hy sach in hoedanigher
eerẽ eñ werdichz si gheeert worde vã
harẽ sone Jhesu eñ vã allen heylighẽ
Ten laetstẽ quã hi tottẽ throõ der god
liker maiesteit/daer hi sach dẽ sone in
dẽ vader/ eñ dẽ vađ indẽ sone/eñ den
heylighẽ gheest comẽde wt hẽ beydẽ.
Eñ hoe god in synẽ heiligẽ eñ si in hẽ

Wanneer dese heylighe mã quam
bi goede religiosen/so smalt hy wt de-
uocien eñ godlyker gracien/alsoe dat
was smelt bi dẽ viere·

Item noch meer so heeft god dye al
machtighe heere desen heylygẽ man
gheglorificeert met wondliken teeke
nen eñ myrakelen. Wãt het was een
maecht die so grooten pyne hadde in
haer ooghẽ/dat haer dochte dat sy wt
harẽ hoofde vallẽ souden/eñ si claech
de dat harer moeđ segghẽde O moeđ
wat rade sal ic hier toe moghen doen
want yst dat ic dese pijne noch eenigẽ
tijt langher lijden moet ick duchte dz
ict sal moetẽ besteruen. Doe nã haer
moeder vãden hare des helijchs bys-
scops dz af gheschorẽ was. eñ si bant
dat haer op haers dochters ooghen.
eñ dedese een luttel tijts slapẽ/ eñ als
si ontspronghẽ was so vantse haer sel
uen ganslijckẽ vlost eñ vã alđ smertẽ
ghenesen. Waer af datse seer blijde
was gode louende

Dese heylyghe man quã op eẽder
tijt ter plaetsen daer een ionghelinck
becõmert was vandẽ viant. die ouer
midts sijn ghebet eñ benedyctie ver-
lost wert·

Itẽ een ionge maeght oock becom-
mert vanden vyant quam tot hẽ/ eñ
als hijse benedijde. soe wert si ter stõt
verlost·.

Item een sieck ionghelinck bãt om
zȳ bñdictie. eñ als hijse hadde so wert
hi ter stont ghesont Itẽ eẽ nõne
was seer siec vã swarẽ cortsen eñ dye
heylighe man Bonifacius gaf zȳ bñ
dictie ouer haer eñ si wert ghenesen.·
Eñ dz selue gheuiel noch eenẽ ãderen

Item vele andere mẽschẽ werden
ouer midts sijnen heilighen ghebede
verlost van alderhande tẽptacyẽ en-
de tribulatien/

Daer na viel hy in swaerder siectẽ
soe dat hi dye cracht sijnre hãden gãs
lijcken verloos. Ende dat hy dye tot

sijnē monde niet ghebringē en conste
nochtans wt groter begheertē en cō-
ste hy niet ghelaten misse te doene / eñ
dicwyle wert vthoont dat dye yngelē
hē hielpē. Als die heylige bisscop Bo-
nifacius na dat hi .x. iaren dye kercke
to Losanen weerdychlick gheregeert
hadde / eñ .xviij. iarē it voirsepde cloos-
ter tōser vrouwen cameren gode ghe
diēt hadde in groter heylichz bi nach
te eñ by dage / so vschiet hi vā eertrijc-
ke vol heyligher werckē. ende ontfick
den loon der eewigher glorien. Amē.

¶ Dat .xxv. Capittel Van sinte Ma-
rien van Oygnyes.

IN dē vř tijde te wetene ōtrēt ōs
heerē iarē. M. CC. so leefde een
vrouwe vā wondlikē eñ heylighen le
uene Maria vā Oygnyes die vā Ni
uele ghebōrē was vā rijcken ouders
Als si noch een kit was so plachse dye
wile te bedene op hare knien voir ha
er beddekē. Eñ grote minne hadde si
tot religiosen personē. Mer als si .xij.
iaren out was so deden hare ouders
haer eenen iongheIinck trouwē. met
welckē sy nochtans in reynichz bleef.
want van alle vleyscheliker begertē
verre sijnde / so waren si met malckā
deren vbonden in gheestelijker liefdē
dyen god die grach gaf dat si indē vie
re niet en verberren. eñ eē wyle tijts
diedē sid zazerstē mēschē by Nyuele

¶ Op een tijt voir dē goedē vrydach
so begōste dye heylyghe maeght met
vele tranen eñ suchtinghen die passie
ōs liefs heeren te oefenē. so was dair
eē priester die se suetelick vmaēde dat
si met silencien haer tranen bedwin-
ghen soude Mer al so si schamel was
begherēde in goeď simpelhz allē men
schē gehoorsam te sijne. so achterlyet
si te denckē op die mēscheit Christi op
dat si hair tranen bedwinghē soude.
eñ keerdē hair totter godhz eñ mogēt
heyt gods. op dat si daer in vtroostin-
ghe vindē mochte
¶ Mer dair si dē vloet der tranē wed
houdē waēde daer wt quā eenē meer
derē vloet. Wāt doe si aenmercte hoe
groot hi was dye om onsen wille so v-
worpen wert so vnieude weder haer
droefheyt vele tranen stortēde.
¶ Haer biechtvader tuychde. dat hy

nopt in haer leuē ōneemen en konde eē dootlijke sonde. Haer siele bewaer de sy met sulcker vreesen/haer sinnen met sulcker neernsticheyt/haer herte met sulcker puerheyt/datmē aē hair niet en beuāt een ydel woort/noch on manierlijc opsien/noch lacchē/oft om eenige ydelheit deser werelt haer opt te vblijdē. Seer vierich sonđ aflaten was si in hair ghebet oft in cōtēplaciē

¶ Op een tijt met groter vyericheyt des hertē ōtfunct sijnde inđ minē go des indē gheest opghetoghē so sach si eenē yngel vādē seraphinē bi haer staen. Eñ als si ghestoruē was/so võ den die vrouwē die haer doode lichaē wiesschē tepkenē vā wondē waeraf si hem seer vwonderden.

¶ Dese heylighe maecht bemīde seer silencie eñ stilheyt/ alle gheruchtichz schuwēde/datse somwijlē vā des hey lichs crups dage tot paesschē toe hair silencie hielt nauwelic een woort spre kende Eñ so dat si ouermits dien be kende by reuelaciē des heyligē geest dat sy sonđ eenich vegheuiere behou dē soude zijn

¶ Itē daer na ghaf si haer tot sulcker abstinēciē/dz si des auōts als totē me decinē ghinck si ter maeltijt Gheenē wijn en dranck si/noch gheē vleesch en adt si maer si leefde vā swarē rogghē broede eñ vā fruyte/vā erwetē oft bo nen eñ dier ghelijckē. Eñ. iij. iarē lāck so vastede sy in broede eñ in water/te weten vandes heylichs crups daghe tot paesschē toe. Wat wil ic veel seggē van harer cōuersacien. Al haer werc ken sijn so groot gheweest eñ so won derlijcken/datse de ghemeyne manie re van leuen in heylicheden te bouen ghaen. alsoe haer legende dat wtwij sende eñ verclarende es

¶ Ten eynde soe wordt dese heylighe maecht seer cranck van lychame / eñ in harer siecten wordt si dicwijls ghe uisiteert vanden ynghelen godes. eñ oock vanden heylighen/ dye sy inden tijden harer ghezōtheyt plach te dye nen ende te eeren. Eñ sonderlinghe die heilige apostel gods sinte Andries quam dicwijls tot hair eñ vertrooste se. Ja ons lieue heere Jhesus Chrpst' selue vtrooste haer minlijc toe sprekē de. eñ Maria die moeder gods was ghestadelijcken by haer

¶ Omtrent die vre haers vscheydēs so vthoōde haer god dye steede onđ dē heylighē inden hemel dye sy besitten soude. Dies sy haer vblijdēde vschiet te Noen tijde. in dz ouderdō vā xxxvi. iaren. Te weeten int iaer ons heeren M. CC xiij. des sonnēdaechs op sin te Jans baptisten auont seer salichlij ken met haren ghemindē christo reg nerēde voortaen inder eewichept

¶ Vele schoone myrakelen leest mē van haer nae datse ghestorven was. alsoe haer legende dat betuyghende ende verclarende es/maer si worden hier achter ghelaten om der lancheit wille/ Eñ daerom soe wye daer meer bescheets af begheert te weeten / dye mach dz soecken in die guldē legende.

ONder die bloemē die indē Bra
bantschē acker ghewassen sijn
so eest ooc wel bequaem te vmanē de
ghene die aldaer oock gheplāt zijn ghe
weest. vā daer een af was die eerwer
dighe meester Jacob vā vitri/ die ierst
was prochiaen vā argētole bi parijs
in vranckrijck. die welcke als hi vnam
dē name vand voorsepd Mariē van
oegupes so achterliet hy zijn studeren
in theologyē tot parijs/ eñ quam tot
oegupes tot haer/ eñ si ōtfinck hē mī
lijck/ eñ vcreech vā hē met biddene dz
hy bydē bruederē regulieren aldaer
blijuē woude. Eñ so vtijdende die we
relt werdt hi daer canonick regulier.
eñ oock wert hē beuolē die cuere vā
der prochiē aldaer/ ¶ Dye heplighe
Maria vā Oegupes voorf beual in
haer doot onsen lieuē heere dezē wer
dighē man/ eñ vcreech hē veel graciē.
sonderlinghe vā predicacien/ waer mee
de hi vele volcx bekeerde/ eñ indē rech
tē wech wt harer dwalinghe bracht.

¶ Eñ als hy in vrācrijck predicte
dat cruyce tseghē die ongheloouighe
Albigoyse. so vwecte hy met suetichz
sijnre sprakē ontallijcke veel menscē
die dat cruce ons heerē aen namē Eñ
alsulcken graciē vcreech hy by dē ver
dienten vand heyligher maecht/ dat
int exponeerē vander heyligher scrif
turen/ eñ oock van predicatiē niemāt
sijns ghelijcke en was.
¶ Item van desen eerwerdighē man
so voorsepde die heylighe maghet cri
sti indē gheest der prophecyen totten
godvruchtighē prior vā Oegupes al
dus. God heef ghesworē dat hi desen
man totten byss chopelijcken stoel ver
heffen sal int heylich landt/ Eñ ōtrēt
vier iaren daer na so gheuiel dat wa
re. want hi worr ghemaect bisscop vā
Acon.
¶ Eñ langhē tijt daer na/ soe quam
dese eerweedighe bisscop meester Ja
cob van Vitry tot rome by den paus
Honorius die derde/ neerstelijcke bid
dende om vanden bisdomme verla
ten te sijne. die by veelheyt sijnre bid
dinghen hem absolueerde ende vlyet
van sijnder officien des bisdommes.

¶ Dese werdighe meester Jacob dye
bescreef die historie vander kercken o
uer dat meer ofte orientael kercke/ eñ
vandē dinghen daer gheschiet sijnde
vand tijt dat die kerstē van bi dessijde
der zee daer dlandt besloeghen eñ be/
uochten
¶ Ontslaghen ende aldus ontlast zijn
de vandē laste des bisdoms voorsept
so quam hy wederom tot Oygupes.
ende met heyligher predicacien so om
ghinck hy die contreyen van Brabāt
dat volck al omme mz duechdelijckē
woorden informerende eñ leerende..

¶ Daer na ghevielt dat die eerwerdi
ghe Hugo cardinael bisscop vā Hos
tien dye sijn grote vrient was. paus
ghecoren wordt/ ghenoemt Gregori
us die neghenste Eñ so begheerde de
se voornoemde eerweerdyghe heere
ende meester Jacob hem te visiteren
wt minnen. dair af dat die prior ende
tconuenēt vā Oygupes seer bedroeft
waren om sijn vertrecken. Maer hy
vertrooste se segghende hoe dat hem

swaer ware al sulckē vrient in alsulc
ker vanderinghen niet te siene Eñ so
reysde hi te Rome eñ wert bisscop ge
maect Tusculanꝰ eñ ooc Cardinael
¶ Ond vele teykenē diemē vā hē vie
bescreuē/so leestmē. dat ind tijt als hi
die cruysuaert predicte in Brabāt so
ghebuerdet dat hi arbeyde om ned te
legghē groote viantscap tusschē som
mighe personē/eñ om dye tot vreden
te brēghē. eñ hy vootmoedichde hem
voor dē gheenē dye misdaē was met
ghebuychdē knyen biddende met ve
le volcx daer by sijnde. dwelck hi dede
eenwerf/andwerf/derdewerf/mer nz
en conste hi en vwinnē noch vmorwē
Eñ so keerde hē dese werdige bisscop
segghēde. Jck segghe v allē/dz dye ōs
vsmaedt hi vsmaedt dē gheene die ōs
ghesondē heeft. Eñ vmaendese te bid
den/eñ hy badt onsen heere dat hy eē
teykē thonē woude ouer dē vsteyndē
mensche Eñ ter stōt zij ghebet gedaē
zijnde dye vsteynde mēsche vkeerende
zij ooghen so viel hy driewerf ned ter
aerdē spuwēde bloet eñ ytter wt synē
monde in groter vuaernissen des vol
kes weenende Doē keerde die eerwer
dighe Bonifaciꝰ tot sinē ghebede. eñ
daer na hief hi dē mā oppe die terstōt
genesen was. Eñ siende voor hē staē
de sinē viant so ghinc hi tot hē weenē
de. eñ badt hē ootmoedelijc ghenade.
eñ custē so dat volck tot tranen vwect
wordt gode louende ¶ Dese werdige
man Bonifaciꝰ daer na reysde wed
te Rome. eñ cortelinghe vschiet hi vā
der werelt. wiens lichaem also hy be
gheert hadde in Brabāt bracht wort
tot Oyguyes/eñ wart daer begrauē
wiēs siele eer indē hemel was dan zij
lichaē ter aerdē quam/alsoe dat gheo
penbaert was..

¶ Dat xxxvij. cap. Vādē deuotē broe
der Arnout/conuers te Vylliers

Ten seluen tijden was dye gods
knecht Arnulphꝰ oft Arnout go
de dienende te Villeers in walschbra
bant. der ordenē vā Cisteau. gheborē
vā Bruessel. Eñ in zij iōcheyt so was
zij cōuersacy ydel eñ lichtuerdich. Eñ
by ondwijse vā eenē goedē biechtva-
der so wert hi vandert vā leuē/eñ ma
ecte hi sinē cōuersatie mettē goedē. eñ
gaf hē neerstelijc tottē godlijckē dien-
ste Eñ sijnde xxij. iaer oudt/so beghaf
hi hē int clooster te Vylleers/daer sy
hē ōtfingē om cōuers te syn. Eñ in zij
proeueliarē sijnde so bedroefde hy hē
seere dz hy gheen meerd scherpheyt
daer vondē en hadde/nadē eysch zijre
sondē. Daerom dachte hy in hem sel-
uen meerder penitencie aen te nemē
om sijn lichaem te castyden. Ende soe
maecte hy twee coerden ghedrayt vā
hare van peerts steerten/ daer mede
hy hem seluen gheesselde/ ophalende
sijn vleesch. Noch maecte hy een and
koerde daer mede hi hem gordde also
vaste int lijf dattet verrotte en worm
men wt werp.
Jtem oock soe gheesselde hy hem
seluen mz roeden ende rijseren dat hi
zijn vleesch schoerde totten bloede
Dwelc een vandē broederē vnam eñ
seyde tot brued Arnout minlijckē. O
brued waerom doodd y v seluē Broe
der Arnout antwoorde dat hy gheen

dootslagher zÿs selfts eñ was mz sÿn
re sonden
¶ Noch vanthy een ander maniere
vā gheesselē/te wetē twel vā eenē egel
daer mede hi hē ooc sloech Eñ hier en
bouen droech hi nochtans een haren
cleet op zÿ naecte lÿf. eñ zÿ coussen eñ
socken waren ooc vā hare.. Item sÿn
bedde waren groote steenē sonđ stroe
eñ onđ sÿn hooft ooc eenē grotē steen
Sÿn spÿse was swart broot dat dye
hondē aten/met pottagien van. ÿ. oft
iÿ. daghē ouer ghehouden
¶ Int yerste iaer dede hi aldē arbeyt
diemē hē opleyde/maer daer na aen/
merckende die bruederē sÿn heylichz
so lieten si hē beden/cōtēpleren/eñ hē
seluē oeffenē/eñ castidē/also die gracy
gods hē inghaf. dit wordt hier aldus
vā hē vtrockē om te thonē zÿ vierichz
niet om te moetē na volghē. Eñ daer
om tgheene dat wi lesen dat sōmighe
heylighe ghedaē hebbē wt familiarē
rade des heylichs gheests/ dat sullen
wi meer v̄wonderē dan nauolghen.

¶ Dese goede bruedđ Arnout creech
bider voorseyder strāgheyt des leuēs
niet alleē v̄laetenis vā sinē sondē mair
oock v̄meerderighe vā allē duechden
Sonđlinghe hadde hi dye duecht der
liefdē eñ minen tot god eñ tot allē mē
schē. Als yemāt dye hulpe zÿs bebets
begheerde so thoonde hy hē ter stont
ghereet. Also ōnosel eñ sedich was hy
dat hy onder zÿ bruederē als een kint
leefde/sonđ yemande te ontstichtē oft
te ontvreden. Eñ eenvuldich was hi
in sinen seeden. blÿde ende minlÿcke
was hi in sÿnre sprake: ende seer oot
moedich in hem seluen

¶ Oo eē tÿt was brueder Arnout v̄
hauē in hoogher cōtēplaciē/ eñ doē o-
pēbaerde hē onse heere Ihesus seggē
de tot hē. Sone wat wildi dat ic v doe
Eñ ist di niet ghenoech dat ic die men
schept om di aenghenomē hebbe/dat
ic bespoeghē/ghegheesselt/ghecroont
met doornē/eñ ghecruist bin geweest
Eñ hy antwoorde Neent heer. maer
ghi weet wel wat ic begheere. Doē v̄-
lichte ons heere wonderlÿck zÿ herte
mettē stralen sÿns godlÿkē lichts/eñ
seyde/ Siet opwaerts / eñ ter stōt als
bruedđ Arnout zÿ ogē opdede so werc
den hemel hē gheopēt/eñ hi sach den
staet vā allē heylighē patriarckē/pro
pheté/martelarē cōfessoren/eñ maeg
dē/eñ die choren der yngheIen. Alder
welcker ordenē in ōspreekelÿcke clair
heyt blinckende hy clairlÿck beschou
de. maer nochtās in allē desen en con
ste hi gheen ruste vinden in sinē geest
Doe seyde hem weder ons heere Ihe
sus. Heffe op dÿn ooghen eñ beschou
we mÿn gloriose moeder/eñ ter stont
opheffende zÿn oghen sach hi die glo
riose coninghine van hemelrÿcke bo
uen dye chooren der ynghelen verha
uen. Wiens glorien schoonheyt gheē
verstant begrÿpen en mach. Eñ als
brueder Arnout int bescouwē harer
gloriē hē wonderlÿck v̄blÿdēde was.
soe sprack ons heere weder tot hē seg-
ghende. En ist niet ghenoech dat ghi
ghesien hebt: Doen beclaechde hy hē
segghende dat hy daer in gheen ghe-
heele ruste vinden en conste. Ende be

kinnēde ons lieue heere die vierighe
begeerte zijs hertē seyde tot hē weder
Sone vliege noch opwaert eñ bescou
we dye onsprekelijcke weeldē mijnre
glorien: Eñ ter stont was hi ghesonc-
kē indē afgront des godlijckē lichtes
alsoe hē dochte. eñ hi sach die onschat
telijcke scatten der gloriē gods/ in sulc
ker manierē als hem dat gheoerloft
was/ in die welcke te cōuersērē eñ die
te ghebruyckē dat eewich leuen es
Eñ hier in vant brued Arnout waer
achtighe ruste Eñ als hi gesien hadde
die glorie gods so seyde ons heere we
der tot hē Siet sone ghi gebt ghesien
mijn glorie eñ ghi hebt v vblijdt. Jck
segghe v al warē alle bladerē vā bo-
mē en alle droepelē waters menschē
eñ soudē in mijn rijcke comē/ daer alle
heylighē met mi regnerē/ so soude v
eñ hē allē ghenoech wesen mijn won
derlijcke glorie die ghi ghesien hebt
Doe vschiet ons heere vā sinē ooghē.

Als dē tijt nakede dat brueder Aer
nout scheyde van d werelt/ soe viel hy
in groter siectē/ eñ sieck sijnde had hy
wonderlijcke vtroostinghe van d god
lijcker graciē/ so dat hi zijn siecte vghe-
tende/ met alder herten god begheer
de te ghebruyckene diē hi vierichlijck
ghemint hadde in sijn leuen.. Eñ als
die vre der doot by was so stont hi op
van sinen bedde/ eñ knielden driewer
uē ter aerdē zijn hooft buyghēde/ ende
driewervē suetelijc suchtende soe ver
schiet hi/ eñ reysde tot ōsen heere. Jnt
iaer. M.CC.xxviij. opten lestendach
van Junio op eenen vrij dach/ na dat
dat hi.xxvi.iarē. eñ omtrent vi. maē/
dē in sinte Bernaerts ordene geleeft
hadde seer heylichlijcken also hier vo
ren ghesept es

Sijn heylicheyt heeft menighē mē
sche een goet bewijs eñ bereysel ghe-
weest tot profijte sijnre sielē salicheyt
veel graciē heeft hy vā gode almach-
tich vcreghē. also dat claerlijckē blijct
in sinen openbaringhen

Na des heylichs man ouerlijdē/ so
vthoonde hi hē eend vrouwen in for-
mē vā eenē kinde/ ghecleedt met eenē
cleede som blinckēde als snee/ som als
purpurē. Eñ als sy hē vraechde wye
sidy. so antwoorde hi/ Jc ben brueder
Arnout gods knecht.. Doe vraechde
sy hē/ waerom dat hy hē openbaerde
inder formē van eenē kinde eñ mettē
cleede van tweerhande verwen Doe
antwoorde hy. Bi dyen dat ic my als
een kint verthoone. so verstaet dat ic
onder dye menschē leeuende ootmoe
dich gheweest ben als een kint. Ende
by der sneewitter verwen van minē
cleede verstaet mijn reyne onbevlect
leuen/ dwelc ic gheleypt hebbe. eñ bijd
verwē van purpuren/ so vstaet dage
lijcxsche castidinghe mijns lichaems
met wtstortinghe mijns bloets.. doe
vschiet hi vā daer

Noch ander opēbaringhen

Jtem daer na soe opēbaerde hy ee
nē anderen deuotē man met grooter
claerheyt/ waer af dye man seere ver
schrict was/ niet wetende wye hy wa
re. Maer die voorseyde bruedere Ar-
nout sprack hem vriendelijken toe en
de gaf hem te kinnē die wonderlijcke

glorificeringhe sijnre sielen.

¶ Het was een abdisse vander seluer orden die by haer hadde een alte scerpen vel als oft vā doornē ghevlochtē hadde gheweest daer mede dese heylighe man zijn lichaē plach te castyden.. Eñ so ghebuerdet datter een maecht seer sieck was vandē lanckeeuele. eñ alsoe saen als dit vel op die steede eñ plaetse harer siecten ghelept was: so wardtse terstōt van allen pijnē vlost

¶ Op des heilighē brueder Arnouts graf te vplleers is dit scoō epytaphiū
Pausat ī hac tumba vir simplicitate columba Qui leo virtute iubilis similatur alaude Qui turtur gemitu visu simul atqz volatu Par aquile. salamandra nouo quia vixit in igne
Vis breuiter iusti laudes in fine pbare Nunc canit delasol qui quondā fleuit in are
Inden vsepdē woordē woordt dese salighe man ghelijct bydē simpelder duuen. byden crachtighē leeuwe: byder iubilerender leewerckē. byder suchtē der torteldiuuen. bydē claersiendē eñ hoochvlieghenden aerne. byder salamandrē die indē vpereleeft. Eñ nu singt hi int hooghe delasol/die wijlen eer weende beneden in are

Dat xxviij. Capittel van sinte Yden Godeuaerts vā Billioens moedere

Het was een edel iōghe maegt vā seer edelen ghesl achte ghehietē Yda. Haer vadē hiet Godefroot hertoghe vā Lothrijcke. eñ hertoghe Godefroot metten bulte was haere bruedē. eñ haer moeder hiet Doda Dese edele maecht Iden nam tot eender huysvrouwen Eustachi⁹ graue van Bolonië oft Boonē. eñ hi creech van haer drye sonē te weten Godefroot. Boudewijn/eñ Eustachi⁹/Dye welcke Godefroot eñ Boudewij̄ gheborē warē tot Basiw bi Genapen/daer si geern was Eñ haer moedē zoechse mz haren borstē Ende harē mā behaechde wel haer duechdelijck leuen/eñ liet se in haerder vrijheyt god dienē Doe begonste si die arme te besorghē/kercken te stichtē/eñ tot volcomēheyt van allen goeden werckē haer te gheuen. So ghebuerde dat die graue Eusta

cius haer man sterf. eñ doe wed̄keer-
dese tot harē ouders Doe quā sy in eē
kercke in deere vā sinte walburgꝭ ge
wijdt/om te beden Doe was daer eē
wijf die water suchtich was/eñ die mꝫ
ghẽghaē en cōste. die sinte Yde mꝫ ha
ren hādē ophief vand̄ eerdē: eñ maec
tese ghesont met harē ghebede

¶ Als die eerwerdighe abt Huge vā
cluygny hier int lant quā. so bat hem
sinte Yde dat hi eenighe brueders vā
zijre ordenen sindē woude ter pleckē
gehetē te Wast. biddēde dat hise mꝫ-
ten brueders eruen woude gheestlijc
Als dye abt dyt hoorde/so voldede hy
haer begheerte.
¶ Itē op een tijt quā een arm cropel
man sinte Ide te ghemoete biddende
om aelmoesene. eñ als si haer hāt tot
hē wt reycte so wert hi ghenesen.
¶ Item op een tijt als sinte Ide ider
nacht was inder kerckē daer die mo-
nickē den dyenst dedē. so quā tot haer
een wijf hebbēde eē dochter dye stom
eñ doof was die welcke va sinte Iden
ghesont gemaect wert/ter bedē vand̄
moeder. Eñ dit meysken̄ vyel daer na
in ōcuysheyt eñ baerde een kit. mids
welcker misdaet si ōuerde de proue-
ne dye sinte Ide haer vandē abt vcre-
ghen hadde. Maer ter bedē vā sinte
Iden soe vercreechse weder ontferm-
herticheypt eñ gesonthꝫ. Daer na and̄
weruē eñ derde weruen creech si we-
der kindere/eñ vyel weder inde selue
sieċten. Eñ sinte Ide dede haer weder
goedertierēhꝫ voer haer byddende so
datse ghesont wert. Daer na leefdese
in reinicheidē tottē ēde haers leuens

¶ Als dā sinte Ide hair teeder lichaē
langhe met vastene/wakene/eñ and̄
heylighe werckē ghecastijt hadde/soe
wert si sieck eñ wert der doot nakēde
dwelck ōnemende die van Wast seer
droeue waren/Eñ opdē xiij. nacht vā
April ter midd̄ nacht ōschyetse vāder
werelt. Eñ ripsde tot gode. Eñ mꝫ ve
le tranē wordt haer lichaē vādē broe-
derē al daer begrauē eerwerdichlijc.
¶ Dese plaetse hadse vcorē in haer le
uen/eñ na haer doot vcyerde syse mꝫ
scoonē myraculē. want vele sieckē op
haer graf biddēde wordē gesont. Eñ
na langhe tijdē wordt haer lychaem
vondē alheel ongheqnetst.
¶ Item op haer graf wordt een bese-
tē mēsche vādē viant vlost. Eñ haers
soens dochter cortzich zijde werdt op
tgraf ooc vlost.
¶ Desghelijcs eē deuoot monick dye
seer sieck was vand̄ cortzē eñ hi plach
sinte Iden alsse noch leefde ghedyensi
tich te sine. die wert ooc vā haer gene
sen by der gracien gods. Noch vele
meer andere myrakelen gheschieddē
door haer die hier te lāc te vtellē warē

¶ Dat. xxix. Capittel. Vand̄ heiliger
sint Iden van Nyuele.

DIe eerwerdige maghet Christi Yde van Niuele bekeerde hair tot gode te dienen van ionghen kinde Als andere iõgemaechdekẽs speeldẽ soe bleekse te huys by harer moeđ gode dienẽde/seer oetmoedich wasse.sedich.eñ gheseggelijck. Ooc wasse seer goedtyerẽ eñ ontfermhertich den armẽ eñ crãckẽ menschen/wãt sy plach te Nyuele achter stratẽ te gaene aen haer vriendẽ eñ aẽ vremde biddende om schoene eñ om cledere voer die arme/eñ õ broot/vleesch eñ andere nootdorftẽ die si dẽ armẽ trouwelijc deilde

¶ Als si.xvi iaren out was so ghickse totter helligher religien vã sinte bernaerts ordenen te Rameie in walsch brabãt Eñ als de gracie gods in hair wies noch nouicye zijnde so wasse opeen tijt opghetoghẽ in hooger cõtem placien/eñ si sprac suetelijc tottẽ conic der glorien hẽ oetmoedelijc biddende voer een haer gheminde susterkẽ/de vã herte ghequelt was. Doe ãtwoerde haer ons heere vragẽde/ Dochter wat begeerdi vã my Eñ si seyde ald? Heere heb ic gracy vondẽ in dijnẽ ooghẽ.so thoont mi eẽ seker teekẽ harer behoudenissen/Doe antwoorde haer õs lieue heere/ Sich ic thoone dij dye gloriose plaetse der õtsprekeliker vruechden die ick haer int inde gheuẽ sal sonder ynde Doe was die maghet Christi seer vblijdt/Eñ tẽ orzupe van deser openbarighe /so ontfincse oock reuelacie vã toecomẽdẽ dyngẽ/te weten vãdẽ state vã sommyghẽ haren vriendẽ/dẽ welckẽ gheschiet was tgene datse indẽ gheeste bekinde

¶ Daer was een susterkẽ vã xi.iarẽ noch scoliere dye een grote siecte hadde/totter welcker sinte Yde haer visyterende seyt/ Ic byddu mij gheminde suster/dat ghy dẽ seuenste nacht na u doot weđ comt tot my/eñ my dã boot scaept hoe dz mz v es/ Doe ãtwoorde si ic saelt gheere doen/ist dz god mi gehinghet/Als dat kint ghestoruẽ was so en quãse niet weder den seuensten nacht maer dẽ.xxviij. nacht opẽbaerde si haer/eñ seyde aldus/ Tot nu toe hebick gheweest in purgerende stedẽ om dies wille dat ic gheuoedt ben geweest van nootdorftẽ dye met onreynen ghelde ghecocht waren Daer na vraechde si hair na hair vriende som leuende/som doot/Doe antwoorde sy Vanden sommighen dye leuẽ sijn eenighe inden wech dye tot ten eewigẽ leuene leidt. eñ selẽ behouden wordẽ

Andere sijn in sorchelikẽ state Eñ het
ys te vreesene datse wten eewighẽ le-
uene gheslotẽ selen worden/ Doe sept
voort sinte yde noch vraghẽde/ Jc bid
du segt mi oft mijn leuẽ gode behaget
eñ hoe dat is tusschẽ mi eñ tusschẽ hẽ
daer op antwoorde die gheest met bli
den ghelate. Ach hoe wel hoe wel. doe
sepde sinte Yde hoe langhe sal ick leuẽ
in deser alpndẽ Dye gheest antwoor
de. Jn dit iaer seldy reysen tottẽ heere
Doe ṽschiet dye gheest wt harẽ oghẽ
totter eewigher glorien

¶ Nauwelijkẽ. vi. maenden daer na
wert die heplighe maget Christi seer
sieck/ so datmẽ hair doot ṽwachte/ doe
wert daer ghemaect een grote clage
vã harẽ medesusterẽ weenẽde eñ go-
de bydd[?]e dat hijse noch woude ghe
sparẽ. Hoe en woude dye goedtieren
heere sijn deuote dienstmaechdẽ niet
langhe laten in trybulacien. Wãt idẽ
naestẽ nachte doe si alle wachtedẽ na
tverschepden van sinte Ydẽ. So was
daer een deuote suster ghehe etẽ sapi
ẽcia liggẽde bi sonder in groter droef
hept eñ weenẽde/ dye welcke vã gode
ṽtroost wert haer seggẽde aldus Jda
mijn gheminde en sal nv nyet steruẽ
om dies wille dat ick met vele gebedẽ
tranen eñ suchtingẽ bedwonghẽ bin
haer leuen te ṽlenghẽ. Al ist so nochtã
dat ick eenō mijnō ghemino cortelijck
gecondicht hebbe datse in dit iaer ster
uẽ soude. Aldus ghenas sinte Yde vã
dier siectẽ. eñ leefdẽ noch. xiij. iarẽ tot
veelō menschẽ stichtichept

¶ Als dan dẽ termijn haers leuens
nakede/ so sloechse god mz eender gro
ter siectẽ/ so datse ghestadichlijc te bed
de lach. eẽ iaer lanck ṽbeydende met
vruechdẽ dẽ dach haers ṽscheidens
Eñ op dẽ xi. dach vã decembri so gafse
hair siele inden handen gods eñ õtfic
den loon der glorien. int iare ons hee-
rẽ. M. CC. xxxi. na datse in sinte Ber
naets ordene geheetẽ die ordene van
Cisteau. xvi. iaren eñ ix. maendẽ ghe
leeft hadde. sijnde in haer. xxxi. iaer.

¶ Daerna was een nõne te Kamepe
die so vercout was in haer hooft met
groten hooftsweere. Eñ want die blij
de hoochtijt ons lyefs heeren hemel-
uaert nakẽde was. des ãderẽ daechs
soe wasse te meer begerende om ṽlost
te sijne/ op datse dã soude moghen mz
harer stẽmẽ gode louen/ singhẽde dẽ
heilighen dienst/ daer si doe onbequa
me toe was. Eñ daerō aẽriepse deuo
telijc sinte Yden/ ghelouẽde te visiterẽ
hair graf eñ haer te dãckene. Eñ des
anderen daechs also si dat ghebeden
hadde/ so wasse ghesont eñ bequame
om te singhene/ eñ dãckede sinte Jdẽ
met reuerencien

¶ Jtẽ een cõuers vã Kameien hadde
een grote siecte. iij/ iarẽ lanck so dat hi
ligghen noch slapen en conste. Eñ so
wert hi hopende by ṽdiencẽ vã sinte
Jden te moghen ghesont werdẽ ende
ghinc op eenẽ auont tot haren graue
eñ nederuallende met sulcker deuoci
en als hi conste bat hy der heyligher
maget datse hẽ helpen woude Eñ zij
gebet wort verhoort/ eñ hi keerde we
der ghesont ouer midts hair verdyẽ-
ten eñ hulpe Eñ daer na en gheuoel-
de hy nop t dye selue siecte.

¶ Itē noch so ghebuerdet datter een ionck knecht int selue clooster dyende te Kameyen/dye seer herdē eñ swarē corts lydēde was/eñ noch andere grote pijne indē lichaem. Eñ so gheuielt op een auontstonde dat hi dinckende wardt/hoe dat vele liedē op sinte Ydē graf ghesonchept vercreghen haddē van haren siecten. Eñ ter stont mz desen betrouwen stōt hy op vā sinē bedde/eñ beruoets ghinc hi tot harē graue/eñ zijn ghebet doende viel hi in slape. Daer na ontsprанck hy eñ vāt hē seluen ganslijckē ghesont. Eñ keerde wedͦ met groter bliscapē gode louēde

¶ Itē het was een broeder vandͦ predikaren ordene die langhē tijt so sieck was vā den tantsweer. dat hi nauwelijc eten noch slapen en conste. Eñ bygheualle quam hi bi een cōuers/dye ouer hē hadde eenē tant vā sinte Idē Als dye predickaer dat verstont so nā hi dē tant eñ leide die in sinen mōt eñ doe verghinc de tantsweer bi dē vdiēten der heyligher maghet eñ hi wert ghesont. eñ gheuoelde daer toe grote suetichept na dat hijen wt sijnen mōde ghedaē hadde.

¶ Dat. xxx. Capittel. Van sint yden vā Leeuwē

Een ander maecht vandē seluē name Ide was in Brabāt. dye gheborē was wter oudtster stadt vā Brabant gheheetē Leewe. Haer vader was een eerwerdich wijs mā geheeten Gilbert/eñ haer moeder hyet ooc yda Eñ haer dochter Ida was vā iōgē kinde seer sachtmoedich onnosel eñ goedertierē Eñ als sy. xiiij. iaren. oudt was. so begheerdense in meerdͦ vrijhept dē coninc der glorien te dyenē. eñ ghīc it voorseyde clooster te Kameyen/in die ordene vā Cisteau daer sy langhē tijt god diēde in abstinēciē in oraciē/in heyighē wakinghē/in silenciē/ eñ andͦ goddiēstighē wercken.

¶ Dese bruyt cristi so lange als si leefde ontfencse gheerne dat heilich sacramēt des lichaēs ons heerē wanneer sy mocht/ in groter suetichept haers

herten dyese dã ghevoelde. Want op een tijt als si dat lychaẽ Christi ontfã-ghen hadde so berispte haer milijc eẽ nõne al daer om datse geene ablucye en nam wten kelcke. Doen antwoor-de sinte Yde aldus. Als dye heylyghe drivuldicheyt in my verblijdt eñ dye godheyt int herte iubileert/eñ mijnẽ gheest een wort met minẽ ghemindẽ Hoe meyndij dan mijn suete suster als ic dyt ghevoele dat ick dẽ kelc ghe-smakẽ can. Die selve suster vraechde hair wat is dye vereeninghe metten gheeste gods als diete samẽ mz haer gheminghet [illegible]ert. Doe ãtwoorde die heylyghe n[illegible]er aldus. Ghelijck een druppel wa[illegible]ers in een vol vat wijns also eest [illegible]

¶ Als sinte Yde op eẽ tijt eenẽ devotẽ religiosen mã een secreet dinc gheopẽ-baert hadde/so badt hi haer om orlof dat te moghẽ sommigẽ mẽschẽ voort te segghẽ. Doe verboet sijt hẽ segghẽ de datse haer seer ontsach dẽ naẽ van heylicheydẽ ydelijc te cryghẽ

¶ Namaels bekinde si den tijt harer doot te naken/eñ sy begeerde tlychaẽ Christi te ontfanghẽ. Eñ des anderẽ daghes daer na so besloetse hair hey-lich levẽ met eenẽ saligẽ eynde vͦschei-dẽde van deser werelt/eñ ontfanghẽ-de den loon der eewigher glorijẽ.

¶ Dat.xxxi. Capittel. Van sint Ydẽ vã Louene.

In die stadt vã Louen was een eerweerdige maecht vã eerba-rẽ eñ rijckẽ ouders ghe borẽ/Eñ hyet Yde. die welcke op een tijt alsse mz ha-rer moeder ter kerckẽ ghegaẽ was in teederen iarẽ noch sijnde/alsmen indͦ missen dat heylich sacrament ophief so sachse een vierighe sterre met gro-ter claerheyt ghemẽgt met roothedẽ opdẽ outaer dalẽ/eñ al vͦlichtẽde. Als dese maecht eẽ simpel eñ heylich levẽ leyde xij. iarẽ out zijñde/vã allẽ ydeldei-dẽ dͦ werelt haer afkerende/so mischa-gede harẽ vadͦ haer oefenige eñ was hair moeyelijc mz scerpẽ woordẽ son-der hair vͦdietẽ/des hy vã gode gepla-echt was/wãt vele vatẽ in sijnen keldͦ hebbẽde õ te vͦcoopene so wordẽse alle azijn. dwelc also gheschyedde omtrẽt alder kinderen daghe inden wintere

Maer die heylighe maecht hebbēde
met harē vader/so badt si onsen here
dat hijt harē vader vgheuen woude.
eñ hy wert vhoort eñ dye wijn creech
weder sinen yerstē smaeck

¶ Itē die boose gheest dede haer oock
dicwile hinder/eñ pijndese te beletten
in haren ghebede eñ oeffeninghē/hē
dicwijls vthoonēde in eyseliker geda
entē. eñ met grotē stācke haer camer
vvullende. Maer also dicwil als dye
vyant hair voirtbrochte schadelijckē
lust oft ghenuecht. so wapēde sy hair
mettē scilde der passiē ons heerē daer
op deuotelijc dinckende/

¶ Itē aen haer lichaē droechse eē ha-
rē cleet. Haer beddekē was gemaect
van drooghē wijgaerts ryse/eñ oudt
vschimmelt broot adtse met vrolijker
herten/Op eē tijt indē somer leefdese
ellef daghe lanc vā lijnden bloepsel of
bloemen·

¶ Itē dicwil buechde hair knien ter
aerdē/des daghes. xi. hōdert weruen
doende ooc also vele ghebedē tot ōsen
heere. eñ tot onser vrouwē der moed
gods. Eñ sy gheesselde al hayr lichaē
met scerpē roedē van hulst ghemaect
Eñ in alle tghene datse dede/so sochte
si alleene god tot eenē ghetuyghe ha-
rer secreten:

¶ Itē want sint Jde haer gheheelijck
oeffende inder passien ons lyefs herē
so prentede ons lief here Jhs by eenē
ymagineerlikē visioē zijn heylyge wō
dē in haer handen/voetē/eñ zijde. In
welckē vijf stedē si hadde rōde ryngē
van vscheider verwē. Eñ sonderlige
inder sidē hadse een open gat daer in
datse grote pijne gheuoelde. eñ ooc zō
der groote pijne en conste si niet ghe-
lydē datse yemāt aē die zijde ghenaec-
te. Eñ daer toe leedtse grooten hooft
sweer datse scheen die doornē croone
te draghē. Siende dā sint Jde dat dese
wonden by gheenē rade vā menschē
ghenesen en mochtē. sorghende dyes
vādē volcke gheert te wordē/so badse
harē hemelschē brudegō dat hy doch
dye teekenē der wōdē wt harē lichaē
doen woude. dwelc also ghescliedde.
Maer si bleef lidende dye pijne in die
voerseyde steden

¶ Het quā tot haer op eenre tyt een
arm man in vworpen ghedaētē bid-
dēde om herberghe/ Open si in haer
camer ōtfinck. eñ doē sach hi op haer
aensichte. eñ dede open haer borst. eñ
hē seluē daer inne zinckede/so vschyet
hi wt harē ooghē. Doe bekendese dat
tet god was. Eñ ter stont so wardt sy
ontfunct inder minnē der armoedē.

Doen ontcleedde sy hair eñ ghinc
tot eender cluyzē daer by staēde. ende
dede snoode cleedē ane waer mede dzse
ghinc achter stratē/daer also verthoo
nende in snoodē eñ verworpen haby
te in allen plaetsen eñ stedē daerse te
vorē ghewandelt hadde costelijcken
ghecyert zijnde mz eerlijkē cléderē wāt
tet harē state wel toe behoorde maer
in desen state ghicse te kerckē eñ hoor
de misse eñ dede dit so bedectelic datse
cume yemant kende. eñ dā wort haer
herte met sulcker minnē tot gode ont
funct. datse ouer midts grote vierich
eyt wt harē nazē ende mōde bloeyde
so dattet pauiment bestort wordt mz
harē bloede. dwelc haer wter maten

dicwijl ghebuerde/soe datse nan harē
vriēdē eñ naestē dwaes eñ sinenloes
gerekēt wordt/ Eñ op eenen dach soe
wordtse drieweruē ghebondē eñ ghe
gheesselt. maer in allē lijdtsaemhept
choonēde bleefse god louende. eñ doe
lieten spse ghaen

¶ Dicwpl begheerdese ten heplighē
sacramente te ghaē. maer si en dorste
dat harē biechtuader niet te kennen
gheuē. Eñ dicwils gebuerdet als die
priester inď missen dat heplich sacra-
ment nuttede / datse dat ooc ontfinck
bidē dienste der enghelē gheuoelijck:
bi roeke eñ smake. Jtē ouermits gro
te begeerte theplich sacramēt te ont
fangē eñ wtē dē kelct te drinckē/ op eē
tijt so baerste veel bloets wt harē na
sen eñ monde dwelc doe een priester ī
den gheest bekinde/ eñ ghaf haer dlp
chaem ons heeren/ eñ lietse drincken
wten kelcte

¶ Het was eē goede vrouwe dpe m:
deser maecht sint Jdē begeerde eenē
nacht te sijn dwelc si liet gheschiē/ doe
sach dpe vrouwe een hemels licht op
haer dalē/ wt welckē lichte hair herte
ůlicht werdt. eñ ōtfinck een grote sue
tichept eñ deuocie des gheestes

¶ Het was ooc een baghijne die dese
maghet had ghenoodt ter maeltijt.
eñ si en hadde niet te te drickē dā bper
maer bp dē ghebede vā sint Jdē soe ů-
wandelde dat bier in goedē wijn

¶ Dicwpl quamē die visschen inden
water tot harē handē. eñ desgelijcxs
die voghelen

¶ Sp hadde een suster die haer qua
dertierē was eñ bespottese Mair op
een tijt sach die suster op haer dalē eē
hemels licht. eñ achter de tijt beterde
sp haer Daer na sterf haer suster hae
stelijc. maer sint Jde met harē heilgē
ghebede ůwectese vander doot/ eñ sp
leef dē veel iaren daer na

¶ Het wordt gheopenbaert eenē de-
uoten monick der ordenē vā premon
strept/ dat hi ghelijc ůdiente had met
ter eerwerdiger maecht Jdē/ eñ doe
ghinc hpse visiterē/ eñ doē kenden sp
malkanderē/ eñ hadden voortaē een
herte in god

¶ Op eē tijt alsse misse hoorde so sach
se die gloriose maghet Maria eñ sin
te Lijsbet met sint Jan baptistē/ die eē
vat bracht met heetē water. Maria
eñ Elisabeth die ontcleedē dat kīdekē
Jhesum/ eñ bapdent. Daer na lepdet
Maria op dē schoot vā sinte Jden die
Jhesum omhelsde Daer na ep schte
Maria dpe moeder gods haer kinde
kē weder/ maer Jda en wouder npet
af schepdē. eñ warē ald? in minlijckē
gheschilde oft twist/ tot Agn? dei van-
der missen/ eñ doe ůschiet dat visioen.

¶ Dicwijl ghebuerdet dat sp int ont-
fanghē dat lichaē ōs heerē ouermits
grote minne so weeck werdt/ datse op
haer beenē npet ghestaē en kōste/ ofte
voortgheghaen.

¶ Daer na ghincse totter ordenē vā
Cistean int clooster te Rosendaele bp
Mechlen Eñ daer wert ghesiē vā ve
le haer medebruederē alsse tē heiligē
sacramente ghinck dat dpe moedere
gods Maria ende sinte Jan ewāge-
lista haer lepden ende weder brachtē

¶ Jtē haer biechtvaď vradchde hair

op een tÿt oft se nyet met ydelder glo-
rië gheaccepteert en ware // sy antwoor
de aldus/die weldadē die god die heer
my ghegeuē heeft die ouerdickick eñ
die vtellēde aēmerckic/als oftse mi dz
ghegeuē en warē/ maer yemāt andꝰs
so gheweerdicht my die aldꝰgoedertie
rēste Jhesus te voorcomene met sinē
benedÿdighē/ Maer vadꝰ ic biddu dz
ghi dat niemāt kinlÿc maken en wilt
dā wt saken vā deuociē ofte yemants
stichtinghē/mÿnē naem vꝰswighēde

Dicwyle sachmen wt harē ooghen
licht schÿnē als der sonnē licht Eñ de
susterē ghevoeldē wondꝰlÿke suetichz
wt haer ghaē. Eñ sommwÿlē vꝰstontse
die scrifturē by godlÿcker reuelacien
Eñ op sint Jans baptistē dach sachse
dat guldē croonē dē nonnen singhen
de ghegeuē werdē. Eñ die duuen die
aender kerckē woenden quamen tot
haer als haer dat beliefden

Ten eynde als god haer van deser
weerelt vꝰlossen woude so werdtse mz
eenē stranghē cortse begreepen/eñ ōt
fanghende die heylighe sacramentē.
ghafse harē gheest in gods handen.
outfanghende dē loon der eewigher
glorien Int iaer ons heeren. M. CC.
opden. vi. dach van Oostmaent:

Dat. xxij. Caopittel van
die heylighe maecht Lut
gaert van Ewpers

IN den Brabātschen acker heeft
oock ghegroeyt een suuerlÿke
plante/die eerwerdighe eñ goedertie
ren Lutgaerde/dye wt Haspegouwe
gheplāt wert int clooster te Ewpers
in walschs Brabāt Maer daer te vo
rē hadde si tharē xij. iarē int cloostere
vā sinte Kathelÿnē bi sintruydē ghe
set gheweest. daer sy woende omtrēt
xij. iarē/eñ was daer priorine: Mair
haer werdt gheradē vā eenē eerwer-
dighē deuotē gheleerdē man ghehee
tē mester Jan vā Ypere dye haer leuē
wel kinde datse ghinghe int cloostere
vā Ewpers in sinte Bernaerts orde
ne: Maer wātmen daer walsche tale
sprack die si niet en konde/ so hadse lie
uer ghegaē int clooster vā Erkērode
vandꝰ seluer ordē. Maer haer werdt
in visione toeghesproken aldꝰ Ic wil
le dat ghy tot Ewpers ghaet.. eñ doe
dÿs niet ic sal v latē Doe beghafse ha
re tot Ewpers gods rade ghehoorsa
me sÿnde met ghesaetter hertē/al da
re si in allē duechden toe nam. Eñ in
dier tÿt begonstē vele nieuwe clooste-
rē in walschs Brabāt ghefondeert te
worden/die dese maecht Lutgaerden
begheerdē te kiesen/Eñ als si dat ver
nam so bekeerdese haer tot onser sue
ter vrouwē met veel tranen haer de
notelÿc biddende dat dat belet mocht
worden

Dese heylige maecht pÿnde hair vā
dier tÿt voort mz groter sorchfuldichz
tot god scouēdē eñ volcomē leuē te ge
uē. nacht eñ dach in harē gebedē god
vierichlÿc dienēde. eñ na die leeringē
vandē suetē leeraer sꝰ bernaert so pÿ-
dese haer neernstelÿck indē getÿdē te

verdrijuē alle gedachtē goede eñ qua
de/ alleē te dēckē opt gheene dat si las
oft sanck. Maer wāt si dat niet gedoē
en conste ouermits menichfuldicheit
der ghedachtē. so wasse seer v̓slaghen
in haer cōsciencie/ eñ v̓haelde andwer
uē/ eñ derdeweruē haer ghetijdē. En
nyemāt vā harē vriēdē en constēse te
vredē ghestellē. Maer si badē ōsen lie
uē heere voor haer dat hise van dier
scrupeloesheyt v̓lossen woude Eñ siet
corts hier na v̓wecte god eenen scaep
herder ghelijc wijlēeer Amos die pro
pheet. eñ hi quā tot Ewpers latende
sijn scapē int velt wel. xiij. milen van
daer. Eñ hi ghinc totter saligher Lut
gaert/ eñ daert vele and̓ hoordē seyde
hi tot haer ald̓. Dit seyt die heere En
hebt gheen droefheit meer/ noch scru
pel vā dinē ghetijde te betalē/ wāt dij
ghebedē zijn behaechlijc mijnē aēschij
ne. Als die scaepherder dit geseyt had
de so keerde hi ter stōt wederōme/ soe
dat niemāt hē en vraechde wie hi wa
re. Maer die deuote Lutghaert ghe-
uoelde wel in haer herte dat vā gods
weghē gesciet was. eñ rustede voort
aen ī vredē harer cōsciencie sond̓ eeni
ghe ongheordineerde scrupeloesheyt
Eñ ten ware niet te segghē in hoeda
nigher snelheyt haers gheests sy god
diende inden ghetijden

¶ Op een tijt als Lutgaert indē choo
re vesperē sanck/ so sach een nonne te
ghen haer ouer staēde/ dat een vlam
me claers lichts wt haren monde op
vloech te hemelwaert/ om dwelck si se
re v̓slaghē was. Maer als vesperen
wt warē/ so ghīc Lutgaert tot hair eñ
v̓maende se dat se niet v̓vaiirt en ware
wāt ider waerheyt gods werck was

¶ Die eerweerdighe heere Jan abt
vā Haffligē quā wt deuociē op eēthe
haer visiteren medebringhēde eenen
man. die Lutgaerdē aenschouwende
int aenschijn seer verslaghē eñ besca-
emt wert. dwelc die abt meercte/ ende
als si van daer ghescheyden was soe
vraechde hi diē man oft hi die heilige
vrouwe ghesien hadde. Doen suchte
die man segghēde Ja ick hebse ghesiē
eñ in hair aensicht ben ic alsoe v̓slagē
midts eyslijcheyt mijnd̓ sondē/ dat ic
by harer hulpen dair af v̓lost sal wor
dē/ eñ by gods hulpē daer in niet we
der vallen. dwelc de abt namaels wel
bekende

¶ Int clooster vā vrouwē perck bi Lo
uen/ was een seer deuote nōne hebbē
de eenē brued̓ vander mynderbrued̓
ordene die. xij. iarē lanck een v̓loopen
apostaet gheweest hadde diens dolin
ghe si altijt beweende. So werdt Lut
ghaert gebedē dat si voor dē brueder
biddē woude Doe antwoorde si ald̓.
Segt dier goeder maecht dat si te vre
dē sy/ wāt haer broed̓ sal dit iaer tsijn
der ordenē wed̓keerē. dwelc also ghe-
schiede

¶ Dese goed̓tierē maecht Lutghaert
pijnde haer die ghetēpteert eñ ghetri-
buleert warē/ met wōd̓lijcke sorchful
dicheyt te sterckē eñ te v̓troostē so dat
niemāt vā haer en ghinc ōghetroost.

¶ Het wardt vā sommyghē ghesien
als sy tsondaechs ten heylighē sacra-
ment ghinc cranck zijnde vā lichaē/ dr. ij.
ynghelen haer leydē ten outare. Eñ

op een anđ stōde lange daer na wert
ghesien dat die gloriose maget maria
eñ sint Jā baptista haer volchden.

¶ Itē dese goede Luytgaert weēde so
vele biddēde voir die sondige mēschē
dat hair aensicht daghelijcs met tra/
nē bestort was/eñ hare droefhꝫ was
so onsprekelijckē groot/datse nau ye-
mant aensiē conste sonder groote bā-
ghichept sijns. So vthoonde hē onse
lieue heere zijre ghemynđ vrient dinē
eñ mꝫ zijre hāt die hi om die sondighe
indē cruyce wtrechte so vaechde hi al
le haer tranē vā haren aensichte. seg
ghēde. Ic wille dattu in deser droefhꝫ
voir mijn sondare vertroost sijtste eñ
dattu voirtaē met vierichepden des
hertē indē ghebede volherdes/biden
welckē als wilen eer bydē traneu du
keeren sulst dē torē mijns vaders Eñ
in desen state bleef dese heylighe ma-
echt tot harer doot toe.

¶ Daer na vijf iaren lanc wert si da-
ghelijcks gheuisiteert vāder moeder
gods Maria/oft vā anđ sonder lighē
heylighē/sonder nochtā die ghestady
ghe visitacie der enghelen. eñ nochtā
in allē desen en vantse gheē volcomē
ruste/tot datse vāt den heylich der hei
lighē/harē scepper die alder suuerste
bouen al: Eñ op eenē alđheiligē dach
so openbaerde haer eē grote menich-
vuldichept vā heilighē doer eē visioē
Eñ die heylige geest opēbaerde haer
dat sy vādē gheeste eñ gracyen vā hē
allen vol was.

¶ So begeerde se noch met vyerighē
gemoede vā desen leuene tot gode te
comē hebbēde altijt haer herte tot go
de ghekeert. Eñ ons lyeue heere ver-
hoordese eñ opēbaerde hē tot hair eñ
thoonēde zijn opene wōdē in hāde/voe-
te eñ side/so seyt hi tot hair. Syeh mijn
alderlyefste dat mijn wondē tot dy roe
pen dat ic die doot niet te verghefs ge
storuen en ben. Met dijnen arbeyde
eñ tranē sulstu saechtē mijns vaders
thoren/op dat hi die sondaers niet en
verdoeme maer datse bekeert wordē
eñ datse leuen

¶ Omtrent desen tijde sterf die paus
Innocēcius die derde na dat hy te Ro
me ghehoudē hadde dat consilie van
latranen/dye welcke hē sienlijc open-
baerde deser heyliger Luytgaert die
welcke siende dē gheest met eenđ ber-
render vlammē omvangē so vraech
de si wie hi ware. Eñ hy ātwoerde/Ic
ben Innocēcius die paus. Doe seyde
si suchtēde/wat ist dat ghi onser alder
vader dese grote pijne lijdt. hi ātwoor-
de Ick was der eewigher pynē weer-
dich om. iij. sakē. maer bydē ghebede
eñ hulpen der alder goedertierēste ma-
echt Marien dyer ic een clooster ghe-
stich hebbe/so creech ick ten ynde rou
we mijnre sonden eñ ben dye eewige
doot ontgaen. Nochtā sal ic seer wree-
de pynen lidē totten dage des vtterstē
oordeels toe. Maer dat ic nv tot v co-
me/biddē om v hulpe dat heeft mi die
moeder der ontfermherticheit vā ha
rē sone vercreghē. Doe vscheit hi vā
daer So gaf die goedertierē Luytga
ert haren medesusterē te kennen dye
doot eñ dye noot đs voerscreuē paus
Innocencij/op datse voer hem baden
ende selue dede si wonderlijcke peny-
tencie voer hem.

¶ Op eē andˀ tijt als die edel vrouwe
Marie seer sieck was des perstē her
toghē Hērijcx vā Brabāt tweeste hu
ysvrouwe dye dochtere was vā conic
Philips vā Vrancrijck/die sinte Lode
wijcxs des heylighē conics oude vadˀ
was. so ontbootse Lutgaerdē die si vā
oudē tijden seere beminde/datse doch
voor haer bade. Als Luthgaert haer
gebet had gedaē so ōtboet si wedˀ der
hertoghinen/datse vā harē bedde nz
opstaen en soude. Maer datse haer
biechtē eñ bereyden soude/eñ met be
trouwē des hertē dē heere v̄wachten
Eñ alsoe Lutgaert gheseyt hadde soe
sterf die hertoghine/die na haer doot
openbaerde segghēde/dz se byder hul
pē der glorioser maghet Mariē diese
in harē leuē seer gemint hadde eñ ge
dient/vanden vagheuier v̄lost soude
wordē/eñ die eewighe vruecht der he
melen besitten

¶ Insghelijcx so voorseyde dese heyly
ghe maecht die doot van heere Gode
uaert des borchgraue sone vā Brues
sel die ooc sieck lach

¶ Omtrent xi. iarē eer dat dese heyly
ghe maecht Lutghaert vā aertrijcke
verschiet/soe ontfinck sy vā gode eeni
gherhande voorspel van rustighē le
uē/Ende vā eender saliger doot/ wāt
si v̄loos dat ghesichte van harē oghē
dwelck si alte paciētelijck lijdēde was
wāt si v̄creech des te meerdˀ clarehept
des hemelschen lichts in haerdˀ hertē
binnen. Maer sy was een dinc becla
ghende in haerder blithept/dat sy ha
re gheestelijcke vrienden in dit leuen
nemmermeer sien en mochte. waer
omme haer herte dyctwijle becōmert
was/Welcke simpelhept der begheer
tē haer god afnā seggende tot haer al
dus dese woorden. Die blinthept dye
ick dy toe ghesondē hebbe wiltse danc
kelijck eñ lijdsaemlijckē ontfanghen.
Want ic gheloue di dat ic dijn siele mē
dē lichaem nemē sal sondˀ vagheuier
eñ stellen indē throon der gloriē/daer
nēmermeer duysterhept noch droef
hept en is/maer dee wige licht is dair
schynēde eñ verblidēde die sielen der
rechtuaerdyghē menschē. Eñ als vā
dinen vriendē so sal ic dy besorghē dz
ghijse int eewighe leuen hyer bouen
sien sult. Dit verstaende die heylighe
maecht Luytgaert: wert seer v̄troost
eñ verblijdt/gode danckēde vā zijnre
onghemetendˀ goedertierēhept

¶ Item omtrent eē iaer eer dat dese
heilighe gods vriendinne vā aertrijc
schepden soude. so openbaerde hē tot
haer ons lieue heere Jhesus Cristus
met blijden aenschyne seggēde aldˀ.
Nv is aenstaende dat eynde dijns ty
telijcken arbeidts. Alleenlijc eyssche
ick dit iaer drie dinghē vā dy.
Deerste is dattu vā dinen v̄ercreghe
nen weldadē dācbaer sijtste/ eñ daer
inne versoecker die hulpe oft bystant
der heylighen.
Dat tweeste dat ick vā dˀ veysschende
ben/is/dattu voor minē sondaren dy
gheheel wtstortes in dynen ghebedē
tot mijnē hemelschē vadˀ
Dat derde dattu sonder eenighē āde-

re sorchvuldichz met grooter begeer-
ten tot mi begheers te comen

¶ Itē.xv.daghē voir haer doot open
baerde haer dye gloriose moed' gods
Maria mz sint Jāne Baptistē eñ sei
dē tot haer Nv is aēstaen de dien p̄de
eñ die crone der rechtueerdichz. Niet
langher en willen wy dy hier te sijne
Wāt alle die borgherē des hemels dy
verwachtē. Eñ vele andere heylighē
quamē dyewile tot haer in groten ge
tale. Eñ ooc sommighe hair geestelij-
ke vriendē die voir haer ghestoruen
waren thoondē groote vroude. wāt
si corts haer ghesellscap v̄wachten.
¶ Itē op der heyligher drivuldicheyt
auent so wertse mettē cortse bestaen.
Eñ des maendaechs daer na soe quā
om haer te vysiterene eē cōueers des
cloosters vā Hafflighē/wantse grote
minne totten bruedś vā Haffligē had-
de om dye heylicheyt haers leuēs/eñ
obseruācie der ordenen die in dier tijt
daer gehoudē wert Do seide die brue
der tot haer. Oft god gaue dz ōs here
die abt wiste dz ghi ald' sieck sijt. Doe
seyde si/Mijn ald' liefste vriēt sal mor-
ghen comen eñ my besiē. Waer af hē
die cōueers seer v̄wondde meynende
dattet niet gheschiedē en soude. Ende
des morghens als die abt op twee mi
len na daer v̄bij leet nyet wetēde dat
Lutgaert cranc was/ so seyde hi tottē
ghenē die by hē warē Laet ons gaen
sien vrouwe Luytgaert. want icse in
langhen tijdē nyet ghesyen en hebbe/
So quā hi tot Ewyers. ende als hi in
haer camer quam. so was die heyly-
ghe maghet indē here v̄blijdt. op sit-
tende in haer beddekē eñ zij hāt hou-
dēde/so seyde si. Nv scheydick mij ald'
liefste vrient/eñ nyet lieuerē en laet ic
ond' dē hēmel dan v. Weet dz dye mo
ghēde heere Jhs Crist' mi v̄troost he
uet van v. eñ mits diē so sweechse eñ
bleef in grooter vrolycheyden haers
gheestes/opwert siende ten hemel

¶ Des saterdaechs daer na volgēde
als die vre des doots nakēde was/soe
hiefse haer ogen ten hemel waert eñ
ōtfangēde haer sacramētē / so v̄schiet
haer heylyghe siele seer suetelijkē wt
haren lychaē met sanghe des hemel-
schē heers/ōtfaende dye crone der ee-
wigher gloriē. Int iaer ōs heerē. M.
twee hond'.xlvi. op dē elfstē dach van
dē maent Junij. int elfste iaer vandē
tweedē hertoghe Henrijc vā brabāt
Eñ si was out als si sterf.lxiiij.iaer.

¶ Als si ghestoruē was tot eenen tee-
kene van maechdelijker onnoselheit
so blinckede haer aensichte als een le-
lye. eñ haer lichaē was sachte als zij-
de aen te tasten:
¶ Item alsmē dit heylighe doode lich
aem wasschen soude alsoot ghewoen
liken is so was daer een suster die tge
bruyckē harer hant v̄loren hadde/eñ
bi gheualle/soot god v̄henghen wou-
de datse metter selfder hant daer dat
lichaem nakende was/so wardt dye
hant ganslycken eñ al ghenesen. des
si gode eñ der heyligher Luytghaert
dācte eñ loefde/
¶ Item heer Alaert aldaer zijnde cap
pellaen. hadde groote pyne in sijnen
duyme dye vtermatē seer gheswollē

was. Eñ desghelÿcs vrouwe Oede
suppriorinne al daer/hadde grote pÿ̃
aen haer hant die gheswollen was.
Eñ elck vãt daer ane vãder heylyger
Luytgaerdẽ reliquien. ende ter stont
wordẽ si ghenesen

¶ Itẽ het was eẽ edele vrouwe die lã
ghẽ tÿt lach in arbeyde vã kinde: Eñ
haer wordt ghebracht een coerde vã
paerdts hare ghedrayet/daer die goe
dertierẽ Lutgart haer mede plach te
gorden op haer naecte lichaem eñ dit
leyde die vrouwe op harẽ buyc / ende
ter stont baerde si haer kint sachtelÿc
eñ salichlÿc in v̇wonderyngẽ vã allẽ
die daer warẽ. Eñ dyt selue is gepro-
efteñ beuondẽ in vele anderẽ plaetzẽ
eñ personẽ.

¶ Dat xxxiij. Capit. Vã broder Tho-mas dye cõpositoer des boecs vandẽ byen. &c.

IN dẽ tÿdẽ vãder voorseyd̃ heili
gher Luytgaert eñ vãdẽ derdẽ
hertoghe Henrÿc vã Brabãt. so leef-
te in Brabant die vierighe minnaer
der menschẽ salicheit/eñ eẽ groot pre
dickant broed̃ Thomaes gehietẽ van
Cantypre/van edelẽ ghestachte gebo
rẽ tot Leeuwe bi Bruessel dye welcke
ghĩck ind̃ ordenẽ vãdẽ predikaren eñ
werdt supprior int cõuẽt te Louene.
Oec so wardt hi ghecorẽ penitẽciari?
om biechte te hoorẽ. welcke officie hy
hãteerde wel. xxx. iaer lãc in verschey
dẽ bisdommen. Maer want hi noch
iõck was/eñ ald̃ hãde sondarẽ byecht
begonste te hoorẽ: so wordt hi wt den
hooren e mz swarẽ tẽptaciẽ ghequelt
vã binnẽ. Eñ midts dyen seer v̇slagẽ
sÿnde in hẽ seluen. so ghinck hi totter
heiligher maget Luytgaert vã Ewy
ers als tot zÿnre gheestelÿcker moed̃
die doe ter tÿt noch leefde eñ gaf hair
den last zÿns hertẽ te verstane. Doe
si dat verstont so keerde si tot harẽ ge
bede/dwelc ghedaẽ sÿnde /sy tot hem
sprack aldus: Sone keert wederom
tot uwer plaetsen. eñ arbeydt om die
sielen te winnen/ Cristus sal bi v sÿn
een beschermer/ ende ooc een leeraer
die in biecht te hoorẽ v moghentlÿkẽ
verlossen sal vãdẽ fellen gescuttẽ der
booser duuelen eñ sal vermeerderen
in v sÿn gracie. Van dien dage voort
beuant hi dye prophecie vã Lutgaer
den in hem warachtich. want hoe hi
onreinder dinghẽ inder biechtẽ hoor
de/hoe hi min daer op achte. Ende in
hem vermeerd̃de voerdtaẽ dẽ gheest
der wÿsheyteñ der kennessen gods.

¶ Als dese broeder Thomas noch eẽ
ionc kint was so plach hẽ zÿn vad̃ mz
tranen eñ met deuocien te vermane-
ne tot studeren/eñ tot gheestelÿckẽ le-
uen. ende seyde aldus. O mÿ̃ bemin-
de sone als ic ouer die zee gereist was
om te visiteerẽ Iherusalem ende the
plich lant. so quam ic tottẽ plaetzẽ ge-
hieten den swartẽ berch. aldaer vele
heylighe heremÿ̃tẽ/ in verscheydenẽ
cellen gode dien dẽ. Eñ van eenẽ van
hẽ liedẽ dair ic mÿ̃n sondẽ tsegẽ biech
te. so ontfinck ic voor een antwoorde.
dat ic mÿ̃n sondẽ met penitẽcien niet
lichtelÿc en soude konnẽ afghewasscẽ
maer had ic eenẽ sone/ dẽ welcken ick
ter leringhen stelde. ende dat hi gode

eē bequaem priester werde/so mocht ic door hē gheholpē worden Eñ doer desen raet soeplach Thomaes als hy priester wordē was openbaerlijck in sijn sermoē eñ ooc heymelijck gebeth voor sijns vaders siele te eyschene eñ in vele manieren hem te hulpene

Eñ als hy somwijlen voor sinen vađ gheen misse en dede als hy belet was so sach hi sinen vader inden slaep hē verthoonende schijnende aldoorwont sijn handen wtreckende eñ hē beclae ghende dat hy sinē vader niet en hiel pe

Dese werdighe Thomas heeft bē screuē in claren sermone/ dat leuene vander heyligher maecht Lutgaert voerscreuen Ende dat leuen vander wonderlijcker Cristinen van sintrui den Oock heeft hi ghescreuē dē boeck vander natueren der dynghen/ daer hi xv. iaren ouer arbeyde. Ende voort den boeck vanden prelaten eñ ondersatē gheheetē den boeck vandē Byen/ daer hi vele inghescreuē heeft van schoonen eñ looflijcken dinghen weerdich te ghedincken dye in sijnen tijde in Brabant gheschiedden: ende van heylighen eñ weerdighen perso nen die hy ghesien heeft

Dat xxxiiij. Capittel Van ve le doorluchtighe oft heylighe personē in Brabāt

Dese brueder Thomas seyt in voorseyde boeck vandē byē wy hebbē gesiē den eerwerdighen seer edelen man Coenraet persō wer uē abt vā villers/ daer na vā Cisteau ten eynde biscop eñ cardinael vā Rome. die in wonderlijcker wijsheyt zijn officie hantierde. niet te min so gaf hi hē nochtās tot cōtemplaciē wanneer hy mochte alleen sijn. Van desen mā heb ick bi properlijcker waerheit verstaen vā heere willem abt vā villers dat die vinghere zijre handē daer hy mede dlichaem ons heeren int ghe maecte lichtende waren bi nachte in duysternissen als kerssen/ wāneer hy in boecken studeren woudē.

Vā desen eerweerdighē Coenraet hebbē wi ooc ontfanghē bi ōtwijfelijkē gheloue. als dat hi int lant vā Brabāt was dicwile visiterende deuotelike dat graf vanđ saliger Marien vā Oegnies: als hi bi nachte was bedēde so sach hi indē gheest dye heylighe maecht met ghebuychdē knyen den heere voor hē biddende. ende daer na suetelijck troostende sinen arbeyt

Ick heb ooc ghesien eenē anderen Coēraet vanđ predickaren ordenen. tot Louene seer vierich vā leuene ende begheerlijc totter menschē salicheyt Den welcken als ick vhoorde dat hy steruen soude so quam ick tot hem de dair hi stom lach eñ als vā hē seluē niet wetēde. maer als die vre nakede sō opē hief hi zijn oghē eñ hādē eñ mz vrolijkē aēschine aēsiēde dz crucifix seyt hi dat vers Educ de carcere aiaꝫ meā. vt cōfi

teac nomini tuo dñe: dats te segghen
Heere lept mÿ siele wtē kercker op dz
se dÿnē naē belide.: Eñ als hi dat der
dewerf ghesept hadde neđslaende zÿ
oghen v̊schiet hp

¶ Noch so was een monick vanđ oor
dē vā Cisteau diē ic twÿfele ghesiē te
hebbē daermē dese mirakel af v̊telde
Als tlāt vā Brabant met snee bedect
was so was dese monick int velt dolē
de te peerde/eñ hi want indē couden
snee liggēde een alte schonē kindekē
als vā iÿ. iarē seer wenēde/des hi me
delÿdē hadde eñ ghick vandē peerde
eñ ōhelsde dat kindekē weenende soe
weende hi mede eñ vraechde wat hp
hadde/dat kindekē sweech eñ hi vrae
gede weđ. Waer is v moeder/hebdi v
moeđ v̊lorē. Ten epnde sepde dat kint
noch meer v̊suchtēde Helaes helaes
waerō en soudic niet weenen/ghi siet
dat ic ghebreck lidende inde coude sit
te/eñ niemāt ōtfaet mi ter herberghē
Doe hief die monick dat kīt op eñ cus
tet segghēde En weent niet meer sue
te kindeken ic sal v te hups dragē eñ
sal v doē voedē. Eñ dit seggende waē
de hi mettē kinde opt paert climē/eñ
dat kint ontghīc hē eñ v̊schiet wt sinē
arme. wāt het was Jesus der maget
sone Doe viel die monick neder opde
aerde eñ weende bitterlÿc Eñ als hp
so lange gelegen hadde so wert hi ach
ter na vondē van eenē knechte eñ hp
wert opt peert geset eñ te hups geleit
Eñ alsmē hem vraechde waerom hp
weende/so en cōste hi dien nachte an
ders niet gesegghen dan Helas goet
kindeken alderschoōste kindekē wair
om hebdi mp ghelaten/waerom sop
so haestelÿc wech gheghaen: waerō
heb ic v v̊lorē.. Daer na wert hp v̊lost
eñ hi vertelde eenen dpet voort open
baerde den gheenen daer ict af heb-
be onthouden.

¶ Voort sept brueđ Thomas Brues-
sel es een edel eñ groote stadt in Bra
bant daer in es een hospitael van ar
men van groter liefden/eñ van goe-
der religien Nota/dit es tghasthups
bp sinte Goelen. daer sinte Vrsele pa
tronersse es. zc. Jn deser plaetsen heb
ben wp ghesien een suster seer arbep
dende. die ten epnde van groter siecte
sterf.. Eñ als sp van tercpe tÿt tot ves
pertÿt doot gheleghen hadde/so wer
dese weder leuende eñ oprechte ende
roepende haer medesusteren sepde sp
hem eñ allen die daer teghen waren
Daghelÿcx heb ick gheeert in mÿnē
leuene dat maechdelÿcke hepr vā Co
len/ Eñ bi haren ghebede ben ick nu
vanden vagheupere verlost/ende bē
bedwonghen totten leuene weder te
keeren. op dat ic al den gheenen dier
haerlieder memorie weerdichlÿck ee
ren kondpgen soude toecomende hul
pe inder doot so verre sp al sulck ster
uen dat hem tghebet hulpen mach
Jn ghetupghenissen van dien so ghe
ue ick anderweruen mÿnen gheest
Eñ terstont sterfse weder

¶ Jn Brabāt heb ick hepmelick ghe
kent een maghet van sonderlingher
heplichept/ die bp sekerē ghetupghe
nisse vā warachtighē bruederē vanđ
predickarē orden beuondē is in haer
side hebbende een grote wonde bi ve

le iarẽ Te wetẽ ouermits der aẽdach te der passiẽ cristi eñ sijnre wondẽ. eñ vã deser wondẽ vlopde vp na eẽ paer lijc bloet bi groter quãtitept. vã welc ken bloede tot sekerhepde vã dier mi rakelẽ wi saghẽ in een ghelasen vaet kẽ langhe bewaert sijnde sonď vande ringhe der verwẽ oft des roecks.

¶ In Brabãt heb ick oock ghesiẽ een nonne de opghetogẽ wert indẽ geest Also dicwijle als sp wat hoorde vanď vrueчhẽ des eewichs leuẽs Eñ als si daer na een wenich gherust hadde so worďt sp blinckende in haer aensicht eñ met beslotẽ oghẽ soe ghafse wt ha rẽ monde so soetẽ ghelupt vã stẽmen dat gheẽ melodpe daer bi te ghelijckẽ en is.

¶ Noch was int clooster vã Ewpers in walschs Brabãt eẽ nonne edel vã ghestachte eñ heplich van leuen ghe hietẽ ionffrouwe Lijsbeth vã Wans: die vã iongẽ kinde seer deuotich was Maer haer ouders benijdende haer heplichept gauẽse te huwelijcke eenẽ eerlijckẽ ridder teghẽ harẽ wille: met tẽ welckẽ si in een bedde een iaerlãck slapende / nochtãs õbevlecte maecht bliuẽde. Eñ tot allẽ plaetsen volchde haer dat beelde vã onsen heere Jhesu cristo ghecrupst bi iij. iarẽ lanck / Eñ als si pet onrepns oft quaets int ghe dacht hadde so dede ons lyeue heere zijn hant vandẽ cruce dpe legghẽde op haer borst eñ ỏďreef allo die tẽptaciẽ. eñ onrepn ghedachten wt harer her ten Dese deuote maecht hadde dicwi le veelderhande sprake mettẽ heiligẽ pnghelẽ Op eenre tijt so werdtse opghetoghẽ in dat hemelsche paradijs / daer sp ve le wonderlicke misteriẽ sach / eñ bouẽ al so heeftse mi beledẽ dzse dair die ge lijckenisse sach vandẽ menschẽ die be houdẽ zijn. niet alleen vandẽ leuendẽ. die als doe ghebořẽ warẽ. maer oock van dier tijt voort tottẽ epnde vanď wereltghebořẽ wořdẽ souden. eñ ooc in wat state si behoudẽ zijn. Te weetẽ in maechdelijckẽ state: in huwelijckẽ state. in weduwelijcken state.. Als sp dan sach inder werelt daer af sp dpe ghelijkenis ghesiẽ hadde indẽ hemel so bekende spse sonderlinge wtẽ aen schouwẽ int aensicht. al en hadde sp die npe te vořẽ ghekent ofe ghesiẽ. eñ ter stõt wiste sp dpe te onderschepden dẽ staet eñ verdiente van pegelijckẽ Dwelc een wtnemẽde grote gracpe eñ ghifte van gode was.. als dat dpe heplighe maecht so veel secreten den ghemepnen menschen verboerghen gheweeten koude. Eñ dpe waerhepc van desen dinghen heb ick in mp sel uen beuonden des mp god ghetuge sp inden vtersten daghe des ooroeels want si mp mijnen staet claerlijcken thoonde / ende met beschepdẽ woořdẽ kondich maecte. dien welckẽ npemãc en wiste dan ic / ende mijn biechtuader alleen Ende dit heb ick beuondẽ van vele anderen. den welckẽ dat sel ue ooc van haer gheschiedde. ghelijc kerwijs alst van mp soot voořsept es gheschiet was. Dwelc seer wondlijck schijnt teghelouen eñ nochtan waer achtich.

Op een tijt sach dese heylige maecht
eē edel iōffrouwe gheheetē Lijsbeth vā
assche in groter pomperiē eñ chierhz
der werelt/doe seyde si tot haer stanc
tachtich Te vergheefs arbeydy eñ v
vriendē/want ick hebbe voorsien dat
ghy sekerlijck in maechdelijckē state
steruen sult Dwelck also gheschiede

¶ Itē het was eē seer deuote maecht
in Brabāt van graue bi Nyuele dye
met haer vriendine die ooc deuoot eñ
goet was ghinck vā Niuele tot Lēlos
ōtrent ij. milē weechs eñ si werden do
lende indē wech/doe warē sy vuaert
om dat perikel vandē bosschen/eñ be
gonstē te weenē Doe wordē si voor hē
siende eenē schonē iōghelinck Eñ soe
mi de eenē vā hē lieden vertelde/so had
de die iōghelinck gelu eñ crul haer ge
cleet/met wittē clederē. Doe groetede
hise vraghendē waer sy ghinghē. si āt
woordē dat si ghinghē te Lenlos/vra
ghende oft hi den wech wiste/doe sey
de hi Jā ic volcht mi na/ Eñ so ghinck
hi vorē al swighēde/eñ si volchdē/Eñ
gheen vā hē beydē en constē ghespre
ken mits groter vruecht des herten
eñ verwonderinghē Eñ doe si dat dorp
wordē siende op eē oghēblick vlorē si
haren leytsman/Doe vielē sij needer
ter eerden eñ wordē bitterlijc wenen
de/om datse alsulckē leytsmā anders
niet toe ghesproekē en haddē Dairna
opstaēde loofdē sy gode/dit altijt hou
dende in harer memoriē: eñ dair wte
toenemende in gheestelijcken leuene

¶ Die eerweeerdighe meester Jā vā
Nyuele deken der kerckē vā Ludicke
versmadende alle rijcdōmen eñ gloriē.
ghinck totten clooster vā Oeguies aē
nemende dye orden vandē regulierē
Cunne ghaf hi hē eenich tijt tot ledyc
heydē oft rusten/altijt arbeydende ō
sielē te winnē. Eñ soe hi een sware eñ
langhe siecte hadde/so quā tot hē een
groot meester wt hooch vrancrijcke.
die hē wt minnē ghenesen woude op
zijs selfs cost volcomelijc binnen. iiij.
maendē. Doe meester Jā dat verstōt doē
seyt hi. Wee mi alendich. eest dat ick ō
dit vleesch dwelcke rotten sal als god
wilt/aflate van predicken eñ vander
menschē salicheyt Ja ooc iij. wekē/eñ
dat die sielē die cristus met sijnē bloe
de ghecocht heeft/vandē duuel ōtroc
ken worden/die by my ouermits hul
pe der graciē gods verlost mochtē wor
den. Dese salighe man was oock seer
goedertieren totten armen Ende als
hi eenighe arme ontmoette ende niet
en hadde om hem te gheuen/dā was
hy seer droeue/ende dede voir hem zijn
deuoot ghebeth in die stadt vā licha
melijcker aelmoesenen

¶ Item op desen auōt te voren eer de
se weerdighe man seer cranck sijnde
inder nacht sterf so quā daer een woest
naect mēsche dye een truwant was.
eñ sijnde butē int uterste deel des hu
ses/so badt hi om te moghē biechtē te
ghē den heylighē man/maer hē wert
geantwoort dat niet zijn en mochte
eñ so ghinck hi droeflijc van daer Dit
bekende die heilighe man binēdē hu
se liggēde eñ sprack tot eenē bi hē sijn
de/Brengt diē mā tot mi dien ghi verdre
uē hebt Dit hoorēde warē si allen be

scaẽt eñ v̉wondert/eñ sy brachtẽ dyẽ
man daer/dye welcke dat zijn biechte
seer neernstelijck dede/ende gheabsol
ueert zij̃de/schiet hi vã daer. Doe sey
de die heylighe man voor hẽ allẽ ald?
Jck en woude nyet om duyst merckẽ
gouts ick en hadde dien mã zij̃ biecht
ghehoort/Wilt nv een wond̉lijc dinck
hooren Als die man omtrẽt eẽ vierẽ-
deel van eender mylen gegaen was.
so viel hi neder ter aerdẽ ende v̉schiet

¶ Jtem des nachts daer na sterf dese
heylighe man eñ reysde tottẽ heere
Eñ in dier tijt was een heylych goet
mã in Enghelant predickẽde twoert
gods. eñ soe was daer int sermoen eẽ
sonderesse die seer bitterlijcken rouwe
hebbẽde vã harẽ sondẽ/onder alle dz
volck riep met tranẽ totten predikãt.
O gods dienare õtfermet toch mijre.
hoort mi allendige eñ absolueert my
van mijnen sondẽ Doe beual hi haer
datse beydẽ soude tot naden sermone
Corts daer na riepse wederom eñ be
gheerde ghehoort te worden. Doe be
loefde hair dye predikãt dat tsermoẽ
haestelijckẽ voleyndt soude sijn Ende
als sy doẽ noch eẽ luttel tijts gherust
hadde so stontse op eñ riep derdewer
uen vreeslijckẽ/ eñ nederuallende op
haer aẽsicht. so verschietse. Dyt sien-
de die predikaer eñ alle tvolck soe wa-
ren sy alle veruaert eñ v̉scrict Eñ hy
badt alle dẽ volcke met tranen datse
gode badẽ dat hy yemãde v̉thoonen
woude hoe datter met dier sielẽ ware
vã der sond̉en. Doe ghĩc die predika
er in zij̃ celle. eñ bleef daer inne ghelo
tẽ drie daghẽ lanc sonder slapen ende

sond̉ etẽ/gestadich in sinẽ gebede. Op
dẽ derdẽ nacht so opẽbaerde hair dye
siele claerder dã dye zõne seggẽde tot
hẽ aldus. Jc bẽ dye siele dair ghi voir
bidt/eñ ben vã allẽ pynẽ los/nyet en
gebreect my dã te hemel op te varen
Doe twijfelde die predikãt noch/eñ de
siele seyde wed̉ Dit sal v eẽ teyken zijn
dat ghi niet bedroghẽ en sult zij̃. Een
ghenoẽt meester Jan int lãt vã Bra-
bãt/ int clooster vã Opguies/it bisdõ
vã Ludickes nv dese vre ghestoruen.
Eñ also hi altijt in sinẽ leuẽ ouer dye
arme eñ ghequelde goed̉tierẽ was al
so is nv zij̃ siele vã dẽ ynghelen gods
voor dat vageuier ghebrocht. it welc
hi vele sielẽ bekinde diẽ hi haer salich-
eyt vermeerdert hadde. it welcke va-
gheuier ick mz ontelliker menichten
oec beuãgẽ zij̃de/so werdt zij̃ heylighe
siele met goed̉tyerẽhedẽ beweegt ou̇
die hi also kinde/eñ hi badt innichlijc
voir hẽ dẽ heer. op datse vã der pijnẽ
verlost mochten wordẽ. Eñ ter stont
wert hi vã gode verhoort/niet alleen
voor die ghenẽ daer hy voir ghebedẽ
hadde/maer oec so wardt mz vele an
derẽ v̉lost/eñ hi werdt mz groẽ glorieẽ
ĩ dẽ hemel õtfangẽ. Als die siele dit ge-
seyt hadde. so v̉scietse van daer. Dye
predikãt sandt tot in Brabãt eenẽ bo
de met brieuẽ om die waerheyt te on
dersuekẽ eñ hi beuãt dat die heylighe
man ten seluen dage eñ vrẽ gestoruẽ
was also die siele ghecõdicht hadde.
¶ Jtẽ voort meer soe leestmẽ vã vele
and̉ werdige personẽ exẽplẽ/ eñ ge
tugenissen vã goedẽ leuẽ als dair die
gracy gods wond̉lijck in is ghewest.
Eerst vã heer wout̃ vã bierbeke ridd̉

des hertoghē van Brabant neue/die
welcke in zÿre tÿtionck zÿde gaf hem
ter weereltlÿker riddscapē Gheerne
plach hi te ternopen: Maer nochtan
vā synē kindlÿken iarē hadde hi gro
te mynne totter glorioser moed gods
Mariā. eñ hi eerde se mz vastene/mz
aelmoesenē/ eñ mz missen vā haer te
latē celebrerē Op eēd tÿt als hi reisde
met vele ādere ten ternoye/so hoorde
hy te voren misse ter eerē vā Marye
der moeder gods .Eñ het ghebuerde
dat die pryester missedoende /ende dē
kelck ophefffende so werdt hi onder
dē kelc siende eē guldē crupce/twelck
maria gods moed dē seluē heer wou-
ter sandt. daer een briefkē aen hinc in
houdende dese woorden. Draecht die
cruce van mÿnē weghē minē wtuer
corenē vriēdt Wouterē vā Gierbeke/
dwelc als die priester na die misse ge-
lesen hadde. so vraechde hy oft eenich
ridder was die also genoēt was. Doe
wordt hy dē priester ghetoōt/dien op
deē zÿde nā eñ gaf hē dat cruce seggē
de hoe hy dat opdē outaer ghenōden
hadde/dwelck hi blÿdelÿckē ontfinck
Eñ namaels als hi cōueers wart tot
Hēmerode bouē Colen in sinte Ber-
nards ordene. so gaf hÿt ouer sÿnen
abt Eñ namaels creecht die grauine
van hollant met groter beden. Ende
steldet ond haer reliquien eñ het blic-
kede ongelÿc bouen alle ander gout.
Verstaēde dan dese ridder heer wou
ter dat Maria dye moeder gods seer
gheeert wordt in de voorseyde ordene
sinte bernards. achterlatēde alle rÿc
dōme/eere deser werelt/eñ zÿ vryēdē
so begaf hi hē wt minē vand moeder
gods in een vmaert clooster ghenoēt
Hemmerode/daer in dat hy cōueers
wardt gode eñ Marien zÿnre lieuer
moeder dienende in grooter ootmoe-
dichz eñ gehoorsaēhz eñ vierichz in si-
nē ghebede. so dat hi was eenen spie-
ghel der duechden/daer een yeghelÿc
kē bi ghesticht was. Tusschē die twee
drachtighe maecte hi vrede. Dye ōge
hoorsamighe oft ontlÿdsamighe on-
dwees hi tot duechdē. eñ dye ghetēp-
teert waren die stercte hi met schoonē
eñ goedē exēplē/die hy te hās ghereet
aenghenomē hadde: Eñ want hi die
latÿnsche lessen die men ter maeltide
inden reefter las niet en vstont/maer
dicwil sadt en weende. so vraechde hē
op eē tÿt die prioer wat hy ouer tafel
dachte. Hi antwoorde aldus.
Jc hebbe hier inne mÿn lesse / Als ick
beghinne te eten dā ouerdenc ick/hoe
dat die sone gods om mine wille van
den enghel ghebootscapt wordt ende
indē lichaē vāder maecht Mariē vā
dē heylighē gheest ontfanghē was.
eñ also keere ick omme dat eerste blat

Daerna dēc ic hoe dye sone gods ghe-
vorē werdt/ eñ in snoodē doecxkēs ge-
leydt inder crebbē /eñ dan es tweeste
blat ghelesen. Jn deser manierē ouer
loopick die besnydenisse/die coēste/eñ
offerhāde vādē drie conigē. zÿ presen
tacie indē tempel/zÿn doopsel/ vasten
passie/vrisenisse/opvaert ten hemel
nedersendinghe des heyligē geestes.
eñ dat uterste ordeel. Sulc is mÿ da-
ghelÿcsche lesse. Deynde daer af es
deynde des maeltÿts. Als diē tÿt vā
zÿnre doot nakede soe wordt hi vand

moedꝰ gods Maria gheroepen /ende
hy sterf seer deuotelyc. gaende vāder
duysterhz tottē lychte. vā arbeyde tot
rusten/vā vdientē tottē loone
Na zȳ doot werdt van gode vthoont
vā hoe grotē verdientē dat zȳder lye-
ver moeder dienaer was. Want een
eerbaer rydd geheetē heer Winema
er yechtich ligghende in zȳnen bedde
wert ghesont by dien dat hi wt deuo-
cien aendede aen zȳ hādē eñ voetē die
schoonē oft booten vāden heylighen
man: Dwelc vnemēde eē ridder heb-
bende een aposteme op zȳ borst/badt
om eenē boot te hebbē welckē hi daer
op legghēde wert ganslijckē ghesont

¶ Itē het was te Louene een deuoet
broedꝰ int clooster vādē predikarē ghe
hieten Seruacius/die lange iarē ind
ordenen gheweest hadde. Eñ hi was
so oetmoedych eñ saftmoedich/als ye
broedꝰ yemāde gesien hadde. Groote
mȳne eñ melidē hadde hy tot allē mē
schē. Als dese broedꝰ siec lach/der doot
nakende/so hadde hij zȳ ooghē eñ hā-
dē al ten hemel weert ghekeert.
Doe vraechde hē een andꝰ broedꝰ na dē
vrede zȳre cōsciēciē Waer op dz broedꝰ
Seruacius ātwoerde ootmoedelijck
aldus. Vaste eñ sekere vrede is tusscē
my eñ onsen behouder eñ ghesijns
en sal ic langher vā desen vrede ōtbliȳ
nen/noch berooft wordē van hē te be
schouwē. Aldꝰ dā vrede mz sinē naes-
ten houwēde/heeft hi met gode dē ee-
wighen vrede vondē
¶ Itē noch leestmē int boec vādē bey
den. datter was een abdisse des cloos-
ters vā Floriual in walsch Brabant
vā sinte Bernaerts ordenē ghehieten
Gente. edel vā gheslacht/ maer noch
edelꝰ vā duechdē/dye so minnelijc soe
stychtych eñ volmaect was in haren
woerden eñ vmanighē. in harē sedē
eñ goedē leuene/dz se die nonnen alle
haddē in grooter weerdē / altijt bege-
rēde haer toe sprake eñ haer teghen
woerdichept
¶ Het gheuiel datse sieck siende geuī
siteert wert vā eenē relygiosen man.
dye haer secretelijc vraechde na harē
staet. eñ si antwoerde ootmoedelijck.
Weet dat die alꝰ binēste mȳs herten
in vredē ghestelt zȳ bidꝰ gracien gods
eñ dat mȳ siele in rusten des gheests
dē heer verblijdēde is. Eñ ic hope vā
sijnre ōtfermhertiger goedtierēhept
vsaedt te wordē vā sinē begheerlijkē
aenschijne. waer mede hi nu somwy
len leuēde gheweerdicht heeft te ver
troosten. Doe stōtse op vā harē bedde
kē na haer vmoghē/eñ dat tegēwoer-
dichlijc siende dē nōnē die daer werē/
so thoonde sy met harē vinghere een
plaetse voir dye veynstere daerse op
lach segghēde. Hier so heeft drie nach
ten vthoont gheweest eenē cloot van
seer claren lichte langhe duerende in
deser nacht. Niet lāge daer na so reys
de haer heylighe siele tot gode ōtfāgē-
de den vrede der eewichept
¶ Mē leest oec vele exemplē vā wijs-
hedē/goedtierēhedē eñ andere duech-
dē vā vrouwe Heylwijch deerste ab-
disse des cloosters vā shertoghē dale
bi louene vandꝰ seluer ordenē. Dwelc
die edel hertoge Heynrijc die tweeste
ionffrouwe margrierē zȳndꝰ dochtē fū
deerde die aldaer religiose wert ¶ Itē

int hospitael vādē armē. Jn die stadt
vā Bruessel was een seer deuote susť
die dē sorchfuldichlijck diende dye op
dē heylighen kerst nacht haer deuote
lijc gaf te cōtemplerene die beneficye
der heylygher incarnaciē eñ gebuer-
ten ons lyefs heerē. eñ si sach voer ha
er staēde een alte schoonen kindeken/
dwelck Jhō was daer si grote bliscap
af ontfinck. Eñ daer en binnē hoorde
si eenē sieckē mensche roepen om hul
pe. So lyet si dat solaes vādē kindekē
eñ liep tottē siecken voldoende zijn be
geerte Eñ doe so quā si weder. eñ niet
en vantse dat kindeken/maer si vant
onsen lyeuen heere Jhesum in forme
van eenē volcomenē mā. die tot haer
seyde ald? dese na volghēde woerdē.
Want ghi om mijnen wille mi ghela
tē hebt tottē siecken gaende. siet ic die
yerstwerf cleyn was in uwer herten
nv ben ick dus groot in v/te kēnen ge
uende dat ghi mi latende/ouermidts
my ghecregē hebt meerō volcomēhz
dā te voren. Eñ dat es also/ want dye
minne ons euen naesten ōdyēt meer
deren loō. dan die mīne gods alleene.

Item in walsch Brabant was een
edel maecht vā ghestachte dye by in-
gheuene des bosen geestes veel iarē
becōmert was in haer seluen inō lief/
dē vā eenē iongheling Eñ dit biechte
sy teghē haren byechtvader mz vele
tranen. die haer riet nauwe toe te sie-
ne/datse met woerdē/ oft met eeniger
hande teekenen die temptacie in hair
seluen oft indē iongheling nyet en ō
meerōde. Eñ dit voerhoede si neerns
telijc. Daer na werdt sy so swaerlijck
ghetēpteert datse verloos haren ap-
petijt vā etene eñ van slapene. so dat/
se beradē wardt tottē iongheylynck te
gane/ Doe werdtse siende onsen here
Jhesum gecruyst suetelijkē haer seg-
ghēde aldus. Mint my die scoon ben
goet/suet/eñ edel. Doe ōschiet ōse hee-
re ter stont wt haren ooghen. Eñ die
maecht liet hy in vreden eñ vrouden
haers herten. eñ los eñ vrij van allē
temptacien

Dat. xxv. Capit. vā
Margryetkē van
Louē geheetē sy
ere mergrietken.

IN die stadt vā louene was een
goet burgher die met zijre huis
vrouwen vā synen tijtelijckē goeden
ordinancie makende. hē schycte bege-
uen int clooster vā wylers in walsch
Brabant/daer mē in dye tijt een hey-
lich leuē leyde. Beide warē si deuoot
eñ ontfinghē relygiose personen ter
herberghē. Eñ si hieldē in harē huise
een ionc maechdekijn haer nichte ge
heetē Margrietken. die hē eñ haren
gasten tamelijc eñ neerstelijc diende.
So warē eenighe bose menschē die ō
moeyddē datse vele gelts ōgadōt had/
dē. eñ quamē wel. viij. psonē op eenē
auōt daer ter herberghē Als die voer
seyde man eñ wijf des anderē dages
meynden wech te reysen/ ende sondē
tvoorscreuen maechdekijn om wijn.
Ende daer in binen dooden ende ver
moorden sy man ende wijf. ende alle
thuysghesin dat si daer vonden. Eñ
si stalen daer alle tbeste dat daer was

Eñ als Margrietkē weder quā met-
ten wine. so leydē sijse met hē. eñ ghin
ghē in een huys bider stadt. Als mar
grietkē daer sat met droeuelijcken ge
late/so leyddē die boose morders haer
totter riuierē die de dyle hiet So wasser
eē vā hē lyedē die met haere mdelijdē
hadde die voor haer bat seggēde Laet
se leuen eñ ic salse te wijue nemen. soe
en woudē sise niet laten beduchtende
dat sise melden soude Eñ so ouerdroe-
ghē si eenē vā hē lieden een grote som
me te gheuene om dat hise doodē sou-
de/die welcke dat onnosel lāmeken nā
eñ doorstac hair kele eñ sijde met eenē
messe/ende also werp hyse inde dyle
Ende die werdinne vandē huyse had
de dit al ghemerct. want si hadde dese
boose mēschen heimelijc na gevolcht
Des anderen daghes des morghens
wert dese moort bekēt des al die stadt
beruert wert. eñ dye moorders socht-
mē. maer nyet en werdense gheuōdē
Men vont dye lichamen vādē doodē
mer niet en vantmē dz doode maech-
dekē Corts daer na wertse vondē vā
visschers diet niet te kennē en dorsten
gheuen. beduchtende datmen hē dye
misdaet op legghen soude. eñ so groe-
uen sise aen den oeuer vāden watere.
Op welcke stede namaels vā sommy
ghen personen licht ghesien was Eñ
so ontgroeuen syse eñ droeghense tot
Louē daer ter plaetsen daer haer lich
aem nv es Vele schoone teykenen eñ
mirakelen geschiedden. dwelcke noch
hedēs daghes daer leyt. eñ wort ghe-
toont in een kyste ghecleedt ende ghe-
schoept inder manierē als si was doe
se verdroncken sijnde vten waterege-
trocken wert ende begrauen. Ende
wert vanden goeden lieden te Louen
in sulker weerdicheyt ghehad dz sijse
hieten fyere Margrietken

¶ Item die vsey de Amant hair mees
tere die met sijnre huysvrouwē te vo-
ren vermoort was/die opēbaerde hē
bi den wylle gods eenen monick van
vylers die welcke hē vraechde in wat
state hy ware doe antwoorde hi. Soe
wat gracyen dat wy hebben dat heb-
ben wy bi verdienten van Margriet
ken

¶ Dat. xxxvi. Capittel Vander allen diger Mariē Martelersse eñ maget

IN tijden vandē tweestē herto-
ghe Jan was bi Bruessele eē iō
ghemaecht geheetē Marye. die van
ioncks mas gheneicht in reinicheydē
gode eñ sijnre ghebenedider moeder
te dienen. eñ haer ouderes beualense
gode eñ sijnre moeder dz sise ōbesmet
bewaren moestē tottē eynde Eñ so be
gasse haer gode te dienen in een cluise
Het gheuiel op een tijt dz se gaēde bid
den ō aelmoesenē ghinck door een bos
selkē ghehetē Linthout. dair quā in ōt
moet een iōghelinck diese quelde om
met haer vleeschelijcken te misdoene
Dwelc sy weygherde seggende datse
haren maechdom onser lyeuer vrou
wen opghedraghē hadde Siende die
knecht dat hi met smeken niet gedoē
en conste so dreychde hise. Eñ hi ghic
tot sijns vaders huyse eñ stal eenē sil
uerē croes. eñ dien stack hi heymelijc
in haer male oft bysacke Dat ghedaē
sijnde so dreychde hise segghende. Jc
sal v doen wroeghē van dieftē die ghi
in mijs vader huis gedaē hebt nemē
de eenē siluerē croes/ten si dat ghi ter
stont mijnē wille doet. Maer sy wey
gherde dat te doene. haer oock onscul
dighēde vā dieften. So quā die fame
eñ dat gheruchte totten ooren vandē
meyere. Daer in binnē claechde Ma
ria dese maecht harē ouders haer al
linde. Dye haer riedē al haer betrou
wen te setten in die moeder gods ende
haer hulpe te aenroepē/ So quā dye
meyer vanden quadē knecht daertoe
verweet sijnde/spracse aen van dieste
eñ dedese vanghē. eñ niet teghenstaē
de datse haer ontschuldichde seghēde
dat den croes sonder haer wetē inden
sack gheborghen was. soe werdtse ter
doot verordelt. Doe badtse den meye
re op haer knyē datse haer gebet spre
ken mochte vooor haer doot. eñ hi cō-
senteerdet Doe keerdese haer deuote
lijc totter moeder Mariē haer biddē
de datse der allendigher Mariē ont-
fermē woude. eñ so wie de plaetse be
sochte eñ haer alendighe doot gedach
te. vollic vhoort moeste worden. Dair
in binnē ghemaect sijnde eenē diepen
putte/so wort die allēdige Marie dair
inne ghelept/Eñ als dye buel oft hāg
dief badt dat sijt hē vergeuen woude
Doe sprack sy seer ootmoedelijck mz
tranen. O lieue vrient god moetet v
vergheuen ende alle v sonden. want
ick vergheuet v seer minnelijcke wt
gronde mijnre herten Doe ghinc hy
haerē lichaem doorsteken met eenen

scarpen stake oft spriete. eñ also wert se gods martelersse. Op die selue ston de so werdt die bose knecht diese beloe ghen hadde/ beseten vanden duuel eñ hy riep vreeselijc Doe wart hi mz boe pẽ ghebondẽ/ maer hi brackse al Doe werdt hi besloten eñ wert ghebondẽ met eender stoolen. Eñ om verlost te wordẽ wert hi ghevuert tot s̃ Dygnẽ te Ghele. daer na tot wicsele bi Louẽ eñ hy wert besworen. maer hy riepe ten beydẽ steden/ Jc en sal hier niet wt ghaen/ maer by die allendighe Mari e moet ick verdreuẽ worden. Daer na wert hi ghevuert ter plaetsen. Doen ghinghẽ zijn vrienden voor dat beelde van onser lieuer vrouwẽ inder capel lẽ/ daer nu dlichaẽ vander allendiger Marien rustet. te wetẽ een mijle van Bruessel oostwert/ eñ baden innichlic voor zijn v̉lossinghe. Doe saghen daer alle die inder kerckẽ waren den duuel doer de vister wtvlieghen. Daer nae stont die knecht ghesont op gode danc kende eñ sijnre lieuer moeder/ eñ ooc der elendigher Marien. Jtẽ tis oock te weten dat inder doot deser allendy gher Marien ooc ghesien waren. xiij ander blinckende maechden met ber nenden keersen der heyligher marte lersse chyerlijck eerende

Dat. xxxvij. Capittel Vanden deuoten heere Jan van Ruysbroeck/ verste prioer van Groenendale dẽ cloostere.

Die eerweerdighe heere Jan vã Ruysbroeck pijnde hẽ van sijnre ioecht gode te dienen woonẽde te Bruessel. Als zijn moeder ghestoruẽ was so badt hi neernstelijc voor haer siele. Eñ sy opẽbaerde haer dicwijl te ghen hẽ gheuende haer noot te kennẽ eñ hẽ biddende om die hulpe zijns ghe bets seyde aldus/ O mijn alder soetste sone hoe langhẽ tijt eest noch eer ghy priester werden selt/ Ende als den tijt quã dz hy priester sijnde zijn verste mis se dede/ soe opẽbaerde haer zijn moeder met sueten aenschijne hem danckẽde eñ te kinnẽ gheuende datse ouer mits der heyligher offerande van alle py nẽ verlost was. Seer stille rustich eñ swighende was hy simpel van habyt te/ eñ ghe ciert vã duechdẽ. eñ eenvul dicheyt minnende. Als hi. lx. iarẽ out was. na dat hi vele menschẽ inde we relt een spieghel van heilighẽ leuene gheweest hadde soe wert hy beraden met sommighẽ sijnẽ mede ghesellẽ te gaene int clooster te Groenẽdale in zo nyẽ inde ordene vãdẽ canonikẽ regu lyeren/ õ in alõ rusten gode te dienen. Maer nz lãghe en waest daer na. dat hi prioer al daer ghecoren wert Eñ so exẽplaer eñ stichtich was hi in zijnre of ficiẽ dz hy in wakene in vastene/ i hãt wercke/ eñ indẽ obseruãtien der orde nẽ alle die broeders te bouẽ ghinc Ja was hy oudt eñ weec. nochtans bleef hy wt ghewoentẽ doẽde snoode ende arbeydelijcke werckẽ als meest te dra ghen op berpen. te grauene. te delue ne. ofte ander eenyghe wercken noch ootmoedigher ende snooder. Ende al wast dat hy wrochte oft wat hy dede

nochtans hadde hi sijnē pater noster
in die een hant. wāt hy was soe vaste
ghoefent int schouwende leuē eñ ic
werckende leuen. dat hi sijnē bruede-
rē plach te segghēne dat hē bid hulpē
gods niz swaerd en was als hy wou-
de. sijn herte bi cōtemplacien tot gode
op te heffen. dan sijn hant aē zijn hooft
te doene. Costelijcke scriftē eñ boeckē
heeft dese heylighe man ghescreuen
sonderlinghe vandē scouwendē leuē
eenē boeck vandē chiersele der ghee
stelijcker brulochtē. Itē so heylich eñ
so familiaer was hi met gode/ dat hy
onsen lieuē heere Jhesum/ eñ zijn lieue
moeder/ eñ ander heyligē plach te sie
ne in sijnder contēplacien. gheuoelen
de onsprekelijcke blijscap in sijnd hēr
ten/ Eñ op een tijt ōhelsdene onse lye
ue heere segghende tot sijnder moed.
eñ tottē anderē heylighē. Siet dit is
mijn wtuercoren kint Nochtans had
de dese weerdige man dicwile v volch
eñ temptacie vandē boosen viant die
hē v thoonde in ghedaentē vā vreeslij
kē dierē om hē te turberē. Item so de
uoot was hy in misse te celebreerē dz
hi dicwyle alsulckē suetichept der god
lijcker teghēwoordichept gheuoelde
dat hē zijn lichamelijke crachtē begha
uen. dat de ghene die ter missen dien
de beduchte dat dye weerdighe man
ouermyts der groter suetichept Jhe-
su sijnē gheest opgheuē soude.
¶ Als hi in zijn. lxxviij. iaer was so be
gōste hy in die lichamelijcke crachten
seer te cranckē. Eñ siende dat den tijt
zijns v scheydens nakede. so bereyde hi
hē duotelijck eñ blijdelijcken ter doot
weert. begheerende ontbodē te word

dē eñ bi Christo te sijne. Eñ dicwijle v
haelde hi dat woort vandē soutere.
wanneer sal ick comen. eñ sal ic my v
thoonē voor dat aenschijn mijns heerē.
Als hi omtrēt. xiiij. daghē te bedde ge
leghē hadde in teghēwoordichept vā
den bruederē gesont van hertē/ ende
mz blinckendē aensichte so v schyet hi
seer suetelyc int iaer ons heerē. M. C
CC. lxxxi. op die octaue van sinte Ka-
thelinē. in dat. lxiiij. iaer. zijns pryester-
scaps. So was dair comē een deuoot
eñ gheleert man sonderlinghe in Me
decinē. te weetē die deekē der kercken
van Diest. dye seer familiaer mz heer
Janne van Ruysbroeck plach te sine
eñ was hē comen visiterē in zijre sieck
tē. So was hi in teghēwoordichz des
lijcks inder kercken/ eñ hy werdt val
lende in slape.. Eñ daer v thoonde hē
die heylighe prioer/ ghecleedt mz prie
sterlyckē ghewade ghaende ten outa
re weert in sulcker schoonheyt/ dat hi
dat niet wtghespreken en conste
¶ Itē. v. iarē na dat hy begrauē was
vantmē zijn lichaē noch gheheel eñ on
ghequetst wtghenomē dz vterste vā
sijnd nasen. eñ desgheiyck zijn clederen
eñ ornamentē daer hy in begrauen
was/ warē ongheschynt bleuē. Eñ bi
beuele vādē bisscop so werdt dat heili
ghe lichaē. iij. daghē lanck ghestelt in
den pant des cloosters. om dat te sien
alle die wouden. welcke lichaem seer
sueten rueck wtgheuende was.

Spaengiē. Van Japhet leestmē ooc
dat comē sijn xv. generacien die besa
tē Europē. daer af dat die voorseyde
Suffene te syne deele nam Cretē eñ
Italien. Van desen Japhet sijn comē
die heerē van Troyē/ vā Rome. van
ytalien / van vrancrijc/ eñ van desen
nederlandē eñ al meest dye kerstene
Dese suffene naer sommige boecken
is af gedaelt vā Gomer Japhets so-
ne. Ende sy beghinnen van hē die af
comste van hectòr van Troyē Som
mige ander beghinnē Hectors afcō s
te van Lauan iahpets sone. die had
eenē sone die Jouius hiet Niet te min
beyde dese generaciē oft lynien vga-
derē ten eynde gelijc op Tros/ dye na
sinē name maecte die stad vā Troyē
Ende Tros hadde eenē sone dye hiet
Ylus. die welc dede binnē troyē ma-
kē een borch oft een paleys eñ noem
det Ylion. Ylus wā eenē sone die hiet
Laomedon/ Bi tijdē vā derē Laome
dō wert Troyē eerst ghedestrueert
vā Jason eñ Hercules. die in Colcos
trockē om tgulden vlies. Laomedon
was die derde coninc van Troyē/ eñ
hi eñ syn wijf werdē binnē troyē ver
slaghē/ Eñ hi liet na hem eenen sone
geheetē Pryamus/ die was gevlodē
in Frigia Ende als hi vernomē had
de dat vader eñ moeder doot waren/
so quam hy weder tot Troyē. eñ ont
boot alle die werckliedē die hi konste
ghecrigē. eñ dede die stadt vā Troyē
veel schoonder makē eñ meerdē dan
sy te voren gheweest hadde Ende in
dees Priamꝰ tidē. werdt troyen wedē
gedestrueert vandē grieckē/ die daer
x. iaer voor laghē Eñ dat was xi. C.

eñ omtrent lxix. iarē voor cristus ge
boerte Dese Priamꝰ coninc vā troy-
en die hadde te wiue Hecube aē hair
wan hy vijf sonē eñ twee dochteren
Die oudste sone hiet Hector/ die ierste
vandē ix. bestē Die ander hiet Paris
die derde hiet Diephebꝰ/ de vierde he
lenus/ die vijfste Troylus
Die oudste dochtē hiet Cassādra Dye
andere Polixena Ende Hector Pria-
mꝰ oudste sone hadde te wiue Andro
mata daer hi schoō kinderē af hadde
Die oudste sone hiet Francion
¶ Voert suldi wetē/ dz niet seer autē
tijc en is tgene dz hier navolcht tottē
eynde vandē ij. capit. dair gesept wort
vā pōpeiꝰ die tegē Juliꝰ cesar quā te
stride. nochtās vītmēt ī zōmige histo
¶ Die vā Frāciō vloot na die de /riē
structie vā Troyē met Turcꝰ/ de Tro
ylꝰ sone was. mit Anthenor Eneas.
eñ cleyn Priamꝰ eñ mz meer baroe
nē eñ menichtē vā volck Eñ was do
lēde ouer die zee eñ ouer die beemdē
vā Meytides Eñ van daer quamē
si int lant van Ysauriē Eñ Turccus
track in een lant dat nae hē hiet Tur
kiē makende daer stedē eñ slootē Vā
hē is afgedaelt die grote Turck de hē
noch scrijft vīdicator troyanorū dats
wreker der troyarē. Anthenor trac ī
Italiē dair hi paduaeñ venegiē stich
te Eneas trac ī Italiē eñ cartagē/ vā
hē quamē de conighē vā albaniē/ eñ
dedelhz vā italiē/ Frāciō hectors sone
had eē soē die hector hiet Hector had
eē soē de troylꝰ hiet Troylꝰ had ij. so
nē die eē hiet frāciō. dandē pamꝰ mer
frāciō bleef heer ī ysauria eñ priamꝰ
trac ī pānoniē dz is hōgariē/ eñ so nā

hi eens princẽ dochtẽ vã diẽ lande. de
daer mede te huwelijc ghaf al dlant
dat ouer die Denouwe lach Deſe pri
amꝰ was die vi. vãdẽ grotẽ Priamꝰ
Hectors vad/eñ hi ſtichte in dat lant
eẽ grote ſtad die hi noẽdẽ ſicãbriẽ Eñ
twas C.xviij. iaren na die deſtructie
vã Tropẽ Eñ zij volc wert al na deſe
ſtadt genaẽt Sicãbrinẽ/Eñ deſe Pri-
amꝰ hadde. ij. ſonẽ die oudtſte hiet E
neas dye anď priamꝰ. maer Eneas
bleef heer in Sycambriẽ. deſe Eneas
had eenẽ ſone die hiet ooc priamꝰ Eñ
deſe priamꝰ had eenẽ ſone die hiet ſil
uiꝰ Brabõ Eñ Siluiꝰ brabõ had vi.
ſonẽ die hi niet al ghegoedẽ en konſte
Die oudtſte hiet iVandalꝰ. van hem
quamẽ die wandelẽ. die anď poluxuſ
na hẽ heet dat lant vã polẽ/dye iij. he
tet Ruſus na hẽ heet dat lãt vã ruſſẽ
Die iiij. hiet Hunꝰ eñ vã hẽ quamen
die Hunẽ Die v. hiet Frixꝰ na hẽ heet
Frigea Die vi hiet Siluiꝰ Brabõ eñ
wert alſo genaẽt õ dat dye latijſce hee
rẽ dije wt Tropen ghebore waren al
ſoe/eñ die bleeft heere van Sicambri
en Eñ hi hadde ſonen eñ dochterẽ Eñ
ſijn oudtſte ſone hiet Hector/ende die
bleef heere in Sicambrẏẽ Ende deſe
Hector hadde eenen ſoen die hiet Frã
ciõ oft Frãcke Ende Francion hadde
eenen ſone die hiet Francio Brabon
Francio Brabon die hadde eenen ſo/
ne de hyet Troplus ende een dochter
die hiet plia daer Mars aen wan Ro
mulꝰ ende Remꝰ Ende inden tidẽ vã
dien Troplus ſoe wert die grote ſtad
van Rome gemaect vã zijder voorſei
der ſuſter kinderen. Romilꝰ ende Re/
mus Daer zij die Romeynẽ afcomẽ

Eñ troplus hadde eenẽ ſone dye bra-
bon hiet Barboen hadde eenẽ die ſil
ueus braboen hiet Siluius Braboẽ
hadde eenẽ ſone de hiet hector brabõ
Hector braboen hadde twee ſonẽ deẽ
ſone hiet demophon eñ die wan tar
quinus priſcus eñ dye regneerde co-
ninc te Rome Eñ die ander ſone Pa
lamides eñ die bleef heere in ſycam-
brien Eñ Palamides hadde. iij. ſonẽ
Die oudſte hiet brabon Siluius De
andere hiet deiphebꝰ ende dye derde
hyet prias maer Brabon bleef in ſy-
cambrien Eñ prias quam in een ey-
lant dat hiet pontus dair pilatus na
maels in gheſondẽ wert. Ende Die
phebus quam in denemerckẽ Ende
Brabon Siluius de heer in Sycam
brien bleef hadde twee ſonen Dye eẽ
hiet Diomedes eñ dye creech dat lãt
in Affriken Daer track hi woonẽ eñ
dander hiet Priamus. ende die bleef
heere in Sycambrien Ende hi wan
eenẽ ſone die hiet Phylomenus. dye
hadde. iij. ſonẽ. die oudſte die hiet Ar-
chadius eñ dye ander hyet Macedo-
die. iij. hiet priamus eñ die bleef hee-
re in Sycambrien Eñ dlant daer Ar
chadius track woonẽ dat naemde hi
na hem Archadiẽ Eñ dlant daer ma
cedo track woonẽ dat naemde hi ma
cedoniẽ ende die macedo was vader
van philips des grooten coninc Alex
anders vader. Eñ Archadius wan
eenẽ ſone ende die was vader vã Ju-
lius ceſar/ende aldꝰ es dedelheyt der
werelt comẽ vten Tropanẽ

¶ Maer. Priamꝰ voerſeyt dye hee-
re bleef in Sicãbriẽ hadde twee ſonẽ

Wy willē wederkeeren op Brabone die in Griecken woēde bi den hertoghe van Archadien Dese Brabon was een seere wijsch sterck eñ vroem riddere eñ was seer liestael mettē hertoge Hus vā Archadiē Eñ daerom dede hi hē hebbē in huwelijc ke een vā sinē alderedelstē vrouwen. daer brabon aen wan eenē sone ghehetē Brabon siluius/eñ noch eenē sone ghehetē Eneas/ Eñ int selue iaer als Brabon was gheboren so creech dye hertoghe vā Archadyē ooc eenen sone die ghenoemt was Julius eñ de wert wt sijnder moeđ lichaem gesne dē/dairō hiet hi Juli⁹ cesar/eñ ooc hiet hy Gayus Eñ dese iij. kinderē wies schē te samē op/te weetē Juli⁹ Brabō eñ Eneas Eñ wāt Juli⁹ een groot ge leert wijsch man was so wert hi van den Romeynē ghecorē een cōsul te zijn eñ een capiteyn van harē volcke om dat te regerē Eñ der capiteynē warē drye Die eerste hiet Crassus/ die anđ Pōpeius/die derde Julius cesar

¶ Crassus wert ghesondē vandē Romeynē in Persen eñ in Meedē om te oorloghē aldaer/eñ dē roōsschē rijc dz lant onderdanich te makē. Eñ om dz hi so gierich was so was hē ghesmolten gout in die kele ghegoten/ende sijn heerscappie nam eē onsalich eyn de. Ende Pompeius hadde dye stadt van Rome te bewaren eñ te regeren Ende Julis wert ghesonden ouer dz gheberchte ō den Romeynen veel lan den onderdanich te maken/ Eñ Brabon eñ Eneas sijn broeder die trockē beyde met Juli⁹ cesar orloghen

¶ Dese Julius creech ende conquesteerde Almanien Sassen/ zwauē. doringhen/eñ dese nederlanden. Eñ iulius maecte Brabon coninck van Doringhen. wāt hy hē seer beminde om zijnder vromicheyt wille Eñ soe quā Juli⁹ vast nederwairt tot Colē dwelc doen hiet Agrippinen/ende dye stadt was dat hooft vanden conincrijck vā Agrippinen/begrijpende alle dlandt vanden rijn totter scelde toe. eñ Juli⁹ versloech haren coninck Hy maecte desen Brabon ooc regierder vanden lande van Agrippinen

¶ Na dat Juli⁹ daer alle zijn beliefte ghedaen hadde/eñ Brabon in posses sie ghestelt was dat lant bewarende So track Julius vast nederwairt mz synen volke. ende int reysen stichte hi die stadt van Gulke. eñ van daer so track Juli⁹ ouer die mase tot in vlaeđrē/dwelck doen hiet tselle wout sonđ ghenaden. ende hi quam daer die Leye in die Schelle valt. Daer stichte of te vermeerderde Julius een stadt de hi na sinen naem dede heeten Gand want hi hiet Gayus Julius Eñ dair na liet hi sijn versletē romeynē rustē dye ten orloghe niet meer en dienden Eñ van daer track hi voort ter plaetsen dye nu Cassele heet. eñ daer sterf een van sinen maghen dye Cassyus hiet dien hi groef bouen opden berch eñ daer na heetet noch Cassele

¶ Eñ van daer track hy tot bolonien oft Bonen met sinen volcke daer hy verwinterde. ende binnen desen tijde so dede hi een casteel maken

¶ Eñ al dye wÿle dat hi daer lach/ soe is wat te ṽclarẽ van dẽ voorß karle sone vã Frãcio oft Fräckẽ Welcke kaerle woende tot Tongherẽ eñ tot Meghẽ Eñ hi had eenẽ soen dye oock Kaerle hiet/ eñ die woenden mettẽ seluẽ coñ. van Agripÿnẽ dyẽ Juliꝰ ṽsloech Eñ dese ionghe Karel misdroech hẽ aen goede vrouwẽ eñ maechdẽ alsoe dat hi ghebannẽ wert van dẽ coñ. van Agrippinẽ eñ ṽiaecht/ eñ hi quã te woenẽ bi Juliꝰ vā dẽ hertoech vã Archadiẽ in Grieckẽ Eñ ooc quã hi by Julius suster die zwane hiet/ also datse vã hẽ wert met kinde bevrucht/ Eñ doe Kaerle des ghewaer werdt en dorste hi daer niet langer blÿuẽ Eñ ooc had hi ṽnomẽ dat doude Kaerl zÿ vader doot was eñ seyde tot Swanẽ Jck en derf om uwent wille hier nyet blÿuẽ maer ic sal treckẽ tot minẽ lãde. wildi met my reysen ic sal v trouwẽ tot eenẽ wÿue Eñ Swane was daer toe bereet Eñ aldꝰ toghẽ si al heymelÿc by nachte van daer/ Eñ quamẽ te samẽ int nederlãt teenre plaetsen daer viij tommẽ stondẽ Te weetẽ van viij. heidẽsche heerẽ die daer ṽslaghẽ waren eñ begrauẽ/ daer nu een tomme af ṽghaẽ es/ eñ heet te viij. tommen eñ es tusschẽ Bruessel eñ Louen/ Eñ zõmyghe scriuẽ dat dair der edelder swanẽ den arbeyt aen quam vã kinde/ eñ dz sy daer ghelach vã eenẽ sone gehetẽ Octauiaen/ eñ meynen dat dat was Octauianꝰ Augustꝰ dye gloryose moghende Keyser: mair dat en is nz wel te gheloueẽ/ wãt al was Juliꝰ cesar warachtich oom vã Octauiaen/ so scrÿft nochtãs daer af Suetoniꝰ dat Octauiaẽ gheborẽ wert op die viij. kalende van October ad capita bubala bi Rome.

Aldꝰ bleef die ṽseyde Karle met zwane Juliꝰ suster woenẽde te Tongherẽ eñ te Meghen dat nv nieu Meghen heet

Jck keere weeder op Juliꝰ cesar die te Boloniẽ oft Bonẽ lach Hi track twewervẽ ouer strÿdẽ in groot Britani en dz nv Engelãt heet. wãt tweewerf wert hi daer ṽwonnẽ also dat hẽ volc ghebrack eñ ghinck weder ligghen te Bonen

Doe quamẽ tot Agrippinẽ dat is Colene bi Brabone iij. grote heerẽ van Juliꝰ cesars weghẽ/ die een hiet Brucus/ die ander Crassus/ die derde hiet Ecliopus die Brabone seer benÿddẽ om dat hẽ Julius conynck ghemaect hadde van Doringhen Eñ si quamẽ als vrienden ende versochten aen hẽ dat hi soude comen om Julius bystãt te doene So dat Brabon met hem lieden track/ ende sy quamen te samen met haren volcke dat nv Brabãt heetet tot Louen/ daer stont eenen tẽpele daer dye heeren dẽ afgod Mars plaghen te louene. Maer eenyghe boecken oorkonden dat Brabone Julius daer gheloofde ende eedt dede vã des rÿcxs van Romen weghen doen hy dat landt van hem ontfinck. ende Louene es noch die hoofstadt van Brabant.

Ende doen track Brabon metten anderen drye voorghenoemden heeren van daer den rechtẽ wech na Gendt Eñ si quamen lÿdende door een lant dat al vol ryets stont Ende doe seyde

Brabō Hier moet ymmer eē water
bi wesen Eñ doe seyde daer eē dietlāt
kinde dat daer by liep eē riuiere dye
de scelde hiet. eñ dat dair op die passa
gie daer sy ouer moestē scepen een re
se lach op eenē torre/ eñ wachte daer
dē tol. want wie ouer dye scelde wou
de varē. dye moeste daer sijn hant te
tolle latē oft teghen den rueze vechtē
. Maer barbon en was vandē rueze
niet veruaert ende seide dat hi lieuer
hadde den reze te beuechtene dan zijn
hant te verlisen: Eñ met desen quam
brabon mettē anderē op die scelde eñ
woude ouer scepē. Doen sprack daer
een van des reusen knechtē/dat sy al
le moestē hair rechter hant tot eenen
tolle daer laten Eñ Brabon seyde. hi
en woude gheenē tol gheuē maer hy
woude tseghē den ruese vechtē. Doe
maecte de knecht eē groot gelupt mz
eenē pfere. Eñ dye reze dat hoorende
quā wt sinē casteele seer toernich eñ
ouermoedich eñ vraechde Wye daer
soe cloeck ware die teghē hem vechtē
woude. Brabon antwoerde. Ic allee
ne. dwelc den rese onweert gaf Ende
als doē vacht brabō teghen den rese
daer hi veel lidēs had want die rueze
seer sper was eñ zijn slagē warē groot
Maer ten laetstē wert hy v̉wōnē/eñ
Brabon sloech hē zijn rechte hant af
Eñ daer na zijn hooft eñ hi nam đs re
sen hant eñ werpse omtrent der hal-
Nota: uer Scheldē Eñ also verre Brabon
die hant werp. also verre behoort de
schelde aen brabāt Ende van diē hāt
werpe/ heeft Antwerpen noch dē na-
me behoudē. Ende doe die rueze v̉sla
ghē was. so reet brabon tot eenē mōs
ter die stōt daer sinte mychiels cloostē
nv staet. eñ noch heet die strat die mō
sterstrate. eñ daer aēbedemē Mars
dē god vander orloghē Eñ hi daer zijn
ghebeth ghedaē hadde soe voor Bra
bon eñ alle zijn gheselscap ouer die scel
de in Vlaendrē. En de hy track met
sinē gheselscap tot Ghend. eñ daer v̉
namense dat Julius tot Roonē lach
daer sy trocken eñ hē vondē/ die alte
blijde was vanđ comste van Brabō
eñ ooc vandē anderē heerē. Eñ corts
daer na trac Juliꝰ ouer met synē hey
re in groot Britaniē dz nv Enghelāt
heet/eñ v̉sloech harē coñ. Cassibiliaē
eñ maecte Britaniē onderdanich dē
Romeynē. Eñ doe track Juliꝰ weder
in Vlaēdrē in een groote wildernisse
daer hi veel rouers vant die hi alle v̉
sloech/ eñ dat was te Toerhout. eñ te
dier plaetsen gaf hi schone preuilegi-
en eñ vryhedē. Eñ daer v̉track Bra-
bō Julio hoe hi dē rese v̉slaghē hadde
opt Scelde daer dat riet stont. eñ hoe
die rese dē tol vanđ hāt nam. eñ hoe
hi die hant in de Scelde werp. Eñ Ju
liꝰ dat v̉staēde v̉blijde hē daer ine/eñ
hi track met Brabon ouer die schelde
daer dē torre stōt daer die rese dē tol v̉
vachte. Eñ daer comende behaechde
Juliꝰ die plaetse so wel/dat hy werc
liedē ōtboot/eñ dede daer maken een
borh Eñ hi maecte die plaetse eñ die
aerde heylich/na dye heydēsche ende
Roomsche maniere: eñ gaf daer scoo
ne rechtē eñ preuilegiē. eñ hi maecte
coñ. Brabō ō dz hi dē rese v̉slagē had
marcgraef dheilich rijcs. eñ ō dē hāt
werp die brabō werp so bleeft het ē de
hātwerpē eñ Juliꝰ gaf ō stad de wapē

een borch vā siluer in een velt vā kee
lē/eñ ooc twee handē/om dat Brabō
die hāt werp Eñ noch voerē dye her
toghē vā Brabāt dē titel vādē marc
graefscape des heylics rijcs van des
keyserijcs van Rome wegē Eñ daer
track Juliꝰ te Gallien waert/dat nv
vrancric heet/eñ sloech neder ter plec
kē de nv Cameric heet/eñ noch hetet
die camer des heylichs rijcs/eñ dair
vant hi ooc eē wout vol moerdenarē
die hi alle versloech:
¶ Eñ als coñ. Brabon v̓stōt dat Juli
us cesār daer ruste/ so nam hi een sce
pe in de scelde eñ woude te Camerijc
varē spelē/eñ onder weghē vant hy
eē dal daer vele swanē warē Eñ bra
bō ghinc na een swane schietē/maer
die swaē ontvloet hē/eñ Brabō swoe
re hi soude dē swane volghē so lange
dat hyen crighē soude Eñ hi volchde
dē swane wederōme lancx dē water
tot Meghem in Gheldōlant Eñ dair
lach die voorß Juliꝰ cesars suster/dye
met Karlē heere vā Tongerē ned̓ co
mē was Eñ doe sy sach dat Brabon
dē swan schietē woude doē riep sy wt
in grieckscer talē. Heer ridder laet mi
nē swaen zijn leuē Eñ Brabon v̓won
derde seer wie die vrouwe wesen mo
chte eñ ghinc wtē scepe opt slodt. Eñ
doē hi daer bouē quā v̓kendē sy elc dē
anderē:. wāt sy te samē warē opghe
wasschē maer sy was veel ouder dā
Brabon Eñ sy gaf Brabō een coffer
kē. eñ daer was in een cleē beeldeken
vā goude/ eñ dat plach Juliꝰ moeder
toe behoeren. eñ dat gaf sy Brabone
om Juliꝰ harē broeder te draghē Eñ
Brabon track ter stont weder te Ca
merick. aldaer hi Juliꝰ vant. eñ seyde
hē alle zijn gheschiedenisse/eñ gaf hem
dat cofferken daer dat beeldeken vā
goude inne was/ende seyde hē voort
hoe hem zijn sustere seer dede groetē
Daer hem Julius alte wonderlijken
seer af verblijde. ende track terstont
met Brabone tot Meghem Ende on
der weghē reysende so wijsde hē bra
bon het dal ende dlāt daer hi dye zwa
nen gheuondē hadde. Ende doe gaf
hem Julius den name valēcigne/dat
is zwanen dale

Eñ van dair trocken si voort tot Me
ghem. dair Julius sijn sustere zwane
vant. die hem eñ alle sijn volc seer blij
delijckē ontfinc. Eñ sy vertrack hē al
le hair geschiedenisse/hoe datse mz ka
relen haren man wt griecken quam
eñ hoe datse ond̓ wegē gelach van ee
nē sone de hiet Octauiaen. eñ sy thod̓
de hem tkint. Dwelc Julius seer wel
ghenoechde/eñ noch thoende sy hē eē
ionge dochter dye ooc swane hiet. Eñ
sy claechde hoe dz haer heer gestoruē
ware eñ hoe sy vrouwe was vā Ton
gheren eñ vā alle dyen lande/Eñ Ju
lius dede haer casteel al heel v̓makē
eñ daer na bleeft heetē nyewmeghē
Eñ Julius nam te hē vaerts sinē ion
ghen neue Eñ coninc brabon badt te
hebbē in houwelijc dye ionge zwane
die hem Juliꝰ gaf. Eñ ooc gaf hi hem
daer mede te houwelstc tconincrijcke
vā agrippinē. dat is alle tlāt vā opdē
rijn totter scelden toe. daer brabāt in
begrepē is. behoudelijc. dz Juliꝰ susē
halftrijcke behoudē soude haer leuē
eñ na haer doot soudēt brabōs naco

melingē eewelijck behouen. eñ oock
tvoersey deconincrijc van Doringhē
eñ dmercgraefscap des heylich rijcs
Eñ al die wile dz Julius bi sijn suster
lach eñ dede haer casteel vermakē so
voer hi met Gorbone iaghē: eñ sy pa
ghedē na eenen hert / dye welc als hy
niet ontvlieden en conste / so viel hi ne
der ter aerdē voor Juliꝰ cesar eñ weē
de tranen also die herten pleghē alsse
sien datse steruen moetē / Doen nam
Juliꝰ dē hert op / eñ en liets niet meer
iaghē Eñ dede den seluen hert eenen
gulden halsbant om sinen hals doen
eñ opden halsbant stōt in griecsce let
teren ghegraueert eñ gescreuen aldꝰ
Julius cesar heeft my geuaen. maer
doer sijn edelheit liet hi my gaen / Eñ
die hert leefde na Julius menich hon
dert iaren. want dē bant was gewas
sen in sijn vel dat men dē bant niet en
bekēde doe hy gecregē wert Ende in
de selue reyse quam iulius tot louene
daer dē tempel van mars stont. dair
die heerē den afgod mars plagē te lo
uene / eñ ooc den roomschē rijcke ghe
hoorsamheit te gelouen / Eñ noch soe
heeft die stadt dē name dair af behou
den / Eñ Julius stichte tot louene een
borch / eñ van daer trac hi met sijnen
volcke / ij. mijlē / daer Julius eenē aer
ne scoot al vliegēde / eñ noch heet dair
af de plaetse Aerschot / eñ Juliꝰ maec
te daer eē casteel Eñ in deser tijt dz Ju
lius soe lange in gallen eñ in dese ned
landen bleef ligghēde / so werden die
romeynē op hem toernich om dat hi
bouē vijf iarē merrede / wāt het was
een statuyt vandē Romeynē dz hair
cappiteynen ouer de vijf iarē hē niet
absenteren en mochtē Eñ midts diē
meynde pompeyus dz hy Julius wt
Rome werē eñ verdriuē soude. dwelc
Julius vnam dye hē daer tsegē meyn
de te wapenen / So nam hi orlof aē sy
ne suster eñ aē haer gheselscap / eñ trac
na rome met Gorbone eñ met Octa-
uiane sinē neue / eñ met alle sinē volc
ke / Eñ eer Julius te Rome quam / soe
quam hem Pompeyus teghē als vi
ant met grootē volcke / Dair vochten
sy eenē groten strijdt / eñ in diē seluen
stride / so wert coninc Gorbon vmoirt
van achter vandē voorß drie heeren
Brucus Crassus / eñ eclyopus / dwelc
Octauiaē alte gheeren gewrokē had
de / maer hi en cōstet op die tijt niet vol
brenghē / hoe wel nochtant dat hij er
sijn beste om dede Na vele vechtingē
ende grote bloetstortingē so wan Ju-
liꝰ cesar dē strijdt ende hadde victorie
Eñ pompeyus vloot in Egipten Eñ
Julius toech hem na. mair pompeyꝰ
en dorste daer niet blijuen ende vloot
in Alexandriē daer hy onthooft wert
ende sijn hooft wert Julius gesondē
¶ Van desen pōpeiꝰ leestmen dat hi
xxij. coninghē vwonnē hadde. maer
na dat hy den tempele gods onteert
hadde so en street hi noyt hy en wert
vwonnen altoos. Ende desghelijcks
Crassus die rechter vā Siriē dye den
tempel gods beroofde werdt ghedoot
met ghesmoutenē goude dat hē in zijn
kele gegotē was / Vele exempelē vidt
men van alsulckē tyrānē die die heyli
ghe kercke die gheestelijchept hē nyet
en ontsien te onteerē dat sy vslaghen
worden. oft anders quader doot ketti
nelijcken steruen. &c.

¶ Aldꝰ soe keerde Juliꝰ eñ quam met
machte binnē Rome dat hi wan son-
der weere Eñ hi wert daer gemaect
eñ ghecorē een eenich prince te wezē
vandē Romeynē: dat noyt te voren
gheweest en hadde Eñ dit was om
trent xlv. iaerē voor cristꝰ gheboerte
Eñ int iiij iaer zijs rijcs werdt hi ver
moort opt Capitoliū daer hy in rade
stont Eñ dit gheschiede bi cōspiracie
vā Brutꝰ eñ Cassiꝰ / om deswille dat
hi alleē prince zijn woude Dese Juliꝰ
was cloeck eñ soe vroem dat zijn hādē
eñ herte bina ōmoghelijcke dinghen
vmochtē Hi hadde. lij. weruē strijde
wāt hi maecte dē Romeinē onderda
nich Jtaliē Almaniē Gallien / groot
Britaniē dats Enghelant / eñ vele ā-
der landen
¶ Jn deser tijt sachmē oostwaert iij:
sonnē die allenskē vgaderdē in eene
sonne dwelc beteykende dat Asia Af-
frika Europa. dwelc al die werelt is
betekēt comē soude te samē onder eē
heerscapie. Oft bat dat dye kennisse
eens gods drievuldich in personen
cortelijc der werelt soude wordē open
baer. wāt doe nakende was dye ghe-
boorte eñ toecomst ons heerē Jhesu
Christi behouders der werelt

¶ Die vsey de Octauiaē noch een ion
ghelinc zijnde eñ zijn iuecht met manli
ken werckē vchierende wert keysere
na Juliꝰ cesar zijs ooms doot. dye aldē
glorioeste eñ victorioeste keysere dye
noyt was. hi hadde vijf M. strijden
in zijn leuen. eñ cortelike creech hi alle
die werelt onder een monarchie De
se Octauitaen en hadde noyt zijs ge
lijcke / die werelt was onder hē. xlij. ia
ren in grotē vrede hē zijnde ghehoor
sam / dwelc sekerlijc was dwerck der
godlijcker gracie. op dat dē tijtteliken
vrede die ghebuerte ons liefs heeren
vchieren soude.
¶ Octauianꝰ Augustꝰ was seer scho
ne vā lichame / subtijl vā vstāde / voor
spodich in allē dinghē Hi dede de we
relt bescriuē also die heylighe ewan
gelie seyt Eñ in zijn xlij. iaer wert Cri
stus Jhesus dye behoudere ď werelt
ghéborē / die den eewighē vrede geeft
synen wtvercorenē
¶ Jn deser tijt was Sibilla tyburti-
na die vā cristo prophetēerde. eñ si sei
de tottē keyser Octauiaē. dat hi hē na
die sotte begheerte der heydenē nyet
en liete godlike eere bewijsen Ende si
verthoonde hem een schoone maget
indē hemel. houdende een kindekē in
haer armē. Eñ sibilla seyde Dit kint
es meerder dā du biste. hem aēbedet
Ende also aēbede die keysere dz suete
kint. eñ eerdet met wyeroke Eñ dair
na en woude hi noyt heere geheeten
worden. eñ te dier plaetsen maecte hi
den yerstē outaer die opt ter eerē cris
ty gemaect was. eñ heet noch heden
des daegs ara celi. dat es ōs hemels
outaer
¶ Octauianꝰ dese gloriose keyser die
was so vrome so voerspoedich eñ soe
vol eerbaerheijdē datmen noyt hey-
denschē prince oft vorste sijns ghelijc
en vant. Want hi was een exemplar
van ootmoedichedē / goedertierenhe
dē. voorsienicheden / zedicheden ende
lijdtsamhedē xc. dye welcke seer seldē
yemant te samen heeft.

¶ Gheen orloghe aenuerde hi dā byn bedwange/ want hy plach te segghē tis groot verlies met guldē hengelē te visschē/ wāt ist dat die hengel vlorē wert so en moghē die visschen dat nz vergheldenē
¶ Vandē geenē die vā hē achterspraķe dedē plach hi te segghē In een vry stadt sullē vry tonghē sijn
¶ Sijn ridders liet hi niet ledich sijn noch in weldē leuē/ wantse tot arbeyde gheordineert zijn
¶ Sijn dochterē dede hi leerē werckē in wollēwercke om die wandelbaerheyt der tijdē. eñ so constē sy spinnen eñ weuen Eñ hy en lietse tot hē nyet comē dan met riepē ghesichte/ eñ sondr costelijcheyt vā clederen
¶ Die conicrijckē eñ landē die hi met tē sweerde gewōnē hadde gaf hi weder weghenomē sommighe/ oft hy gafse anderē vremdē Hy liet hē seluē oock leydē te getuyghē indē rechte/ eñ vraghē eñ wederlegghē met ghelijckene moede/ Vele warē schynēde zijn vrienden/ maer alsse bat mochtē so pijndēse hē ooc met orloghē te hinderē. Andermis dadyge/ ia ooc meyneedich sijnde als sy genade begheerdē/ so gaf hi hē haer leuē/ eñ goet
¶ In desen tide van desen keyser Octauiaē: so vbeterde eñ repareerde zijn behude soē Marc? Agrippa die stad vā Agrippinē/ die namaels genoemt wert Colen

Dat iij. Cap. Vā karel Brabons sone die ij. coñ. van Agrippinē eñ sinē nacomerē tot Ansises toe die de xij coñ. vā Agrippinē was. eñ wert kersten also hier na vclaert sal worden.

NV keer ic weder op coñ. Brabō die vmoort wart voor Roome. die had van sijnd vrouwē die ionghe zwane/ eenen sone die Karle hiet na zijn oudeuader van sijnder moed weeghē Dese ionghe Karle dyerste van dien name wert die ij. coñ: vā Agrippinen/ dat nu Colen heet/ van opden Rijn totter Sceldē toe/ eñ coñ. vā Doringhē/ eñ merckgraue des heylichs rijcs Octauiaen keyser van Rome d sept die vmeerderde hē zijn rijck vand Eluē totter Sceldē/ eñ vand vriesscer zee tot Vermēdoys/ eñ vleende hē vele schone preuilegiē want hi zijn oom was Eñ hi regneeret in grooter moghētheyt eñ voorspoede. lxxxi. iaren Eñ in sijnre tijt wert ons heer Crist? Jhesus gheborē die ghesontmakere eñ behouder der werelt/

Eñ dese Karle die ij. coñ. van Agrippinē als hi sterf so liet hi na hē ij. sonē so Petr? Damian? sept. deen soē hiete Titus eñ daud kaerle Dese Tytus bleef coñ. in Germaniē eñ in Doringē Eñ karle bleef coñ. vā Agrippinē mettē lāde tusscē dē rijn eñ d sceldē eñ tusschē die super zee in vrieslant eñ vmendoys/ daer dat lant van Brabāt in besloten is
Dese vseyde Tyt? was de vader van Vespasiano die met Tytus sinē sone die stadt van Jherusalem indē gronde destrueerde
¶ Ende dese voorscreuē karle die ij.

vandē name eñ die derde coñ. van A
grippynē eñ beghan te regneren int
iaer ōs heerē xxxix. eñ hi regnerde xli
iaer eñ liet na hē ij. sonē. die een Kar
le. die ander Grabon. Maer Kaerle
wert coñ. van Agrippynē/ eñ marck
graue des heylichs rijcs Eñ Grabō
was coñ. vā Vermēdoys totter west
zee dat nv vrancrijc heet Dese Karle
die derde vā diē name. eñ die iiij. coñ.
van agrppinē began te regneerē int
iaer ons heeren lxxx. eñ hi regneerde
lxv. iarē Eñ hi liet na hē eenē sone de
ooc Karle hiet die wert na den vader
coñ. van Agrippinen eñ marcgraue
des heylichs rijcks Dit was die iiij.
van diē name/ eñ die vijfste coñ. van
Agrippinē Hi began te regnerē i ōs
heeren iaer C. xlv. Ende hy regneer
de lxv. iaren

¶ In dese tide werdē ghecruyst x. M
martelaren in Armenien

¶ Dese Karel voorseyt liet na hē enē
sone die ooc Karel hyet. dye na sinen
vader wert coñ. van Agrippinen/ eñ
marcgraue des heylichs rijcs Dit
was die vijfste van diē name. eñ dye
vi. coñ. van Agrippinē Eñ hi began
te regnerē int iaer ons heerē C. xlv..
eñ hi was coñ. x. iaren Eñ hi liet ach-
ter eenē sone die oock Kaerle hiet/ eñ
was die vi. van dien name/ eñ werdt
die vij. coñ van Agrippinē/ eñ de vij
marcgraue des heylichs rijcx Eñ hy
beghan te regnerē alsmē screef C. lv.
eñ hi regeneerde C. iare eñ vijue

¶ In sijnre tijt waren sinte Barbele
eñ sinte Cecilie ghemartelizeert.

Dese Karel lyet achtre eenē sone dye
ooc Kaerle gheheeten was. ende hy
was die seuēste van diē name eñ die
achste coninc van agrippinen. ende
marcgraue des heilichs rijcs

Hi began te regneren int iaer ōs he-
rē CC. eñ lx eñ hi en regneerde mair
.iij. iare Eñ hi liet na hē eenē sone die
Karel die schone hiet. hi was die. viij
van dien name. eñ die negēste coninc
van Agrippinen. eñ marcgraue shei
lijchs rijcx

Hi began te regneeren int iaer ōs he
rē. CC. eñ lxiij. hi regneerde. lxij. iaer

¶ Dese Kaerle was seer schoone vā
persone eñ sterck. eñ vrome int stridē
Hi wan metten sweerde vele landē
als tlant van Noorweghē van Dene
merckē. eñ zweedn

¶ In sijnre tijt was die heilige paus
sinte Siluester. dye dē grootē keyser
Constantijn doopte

¶ In die selue tijt omtrēt die iarē drie
hondert ende vij. werdē ghemarteli
zeert sinte Katherine. sinte Margrie
te. s Angenete/ eñ noch xxxvij. dusent
martelaren.

¶ Ende corts daer te vorē. te wetene
bi der keyserē Dyoclesian⁹ eñ Maxi
mianus tide ontellike vele matelarē
menich eewich dusent

¶ Item omtrent den iaer dry hondt
xv. leefde sinte Anthonijs ende alte ve
le ander heremijten in Egiptē Ende
cortelijckē daer na so leefde dye weer
dighe bisschop sinte Nyclaes

¶ Ick keere weder op de voorseyden
kaerlen die schoone gheheeten. hi liet

na hem twee sonen/deen hiet brabõ.
danđ Eneas dz sijn .ij. tropssce namẽ
tot eenen teekene datse wt tropen ge-
sprotẽ warẽ Eñ hi sterf int iaer. CCC
eñ xxv. Eñ Brabon wert coninc van
agrippinen ende macrgraue đs hey
lichs rijcs Int iaer ons heerẽ. CCC.
xxv. hi regneerde xli. iaren
¶ In die tijt leefde sint ian guldemõt
aertsbisscop van constãtinoplẽ eẽ hei
lich leeraer
¶ Dese brabõ liet na hẽ eenẽ sone die
Karel hiet mettẽ cortẽ noze/eñ hi was
die ix. ste vã dien name. eñ die x. ste co
ninc van agrippinen. eñ hi began te
regnerẽ int iaer ons heerẽ. ccc eñ. lxvi
eñ hi was coninc xij. iaer
¶ Eñ in sijnre tijt so was keysere te
Rome valentininus . eñ in valtini-
anus tweeste iaer began dese Kaerle
metten corten nose te regneren
¶ In dier tijt leefdẽ s iheronim⁹ woo
nẽde te bethleem aẽ ons heerẽ cribbe
eñ sint Ambrosi⁹ aertschbisscop van
mylanen beyde. ij. leerarẽ vanđ hey-
lygher kerckẽ Eñ oock sinte Merten
aertschbisscop vã tours in wõđlijker
heylycheyt so dat hi heet dye peerle đ
priesterẽ Eñ omtrẽt dẽ iaere. ccc. ende
lxxx .so leefde sint Augustij in affrikẽ
dlicht der doctoren
¶ Maer daer te voren warẽ keyserẽ
Graciaẽ eñ valentiniaẽ. eñ in harẽ
tide. so haddẽ die alanẽ rome beleghẽ
Eñ wãt die keyser graciaẽ die nz we-
derstaẽ eñ cõste. so v̇sochte hi die trop
anẽ die doe woendẽ in pãnoinẽ eñ in
Sicãbrniẽ datse Rome woudẽ ontset
tẽ vãdẽ Alanẽ. hi soude x. iarẽ vrij ma
kẽ vã eygẽdomme eñ harẽ trybuyt
quijtscheldẽ die sy dẽ romeynen schul-
dich warẽ. Eñ sy dedent gheerne tot
des keysers versueck. eñ quamẽ tot
voor Rome daer dit volck lach in gro
ter menichtẽ
¶ Des ander daechs smerghens be
gõden de Tropanẽ haer viandẽ te be
uechtẽ seer scarpelic met grootẽ moe-
de. eñ die Alanẽ wãtse in groter me-
nichte waren eñ bina õtellick/ weer-
den hẽ seer sterckelyck soe datter seer
ghevochte wert/ maer int eynde cre-
ghẽ die Tropanẽ oft Sicabrinẽ victo
rie/eñ v̇sloegẽ al dye grote menichte
vandẽ volcke so datter niet veel en õt
ghinck maer bleuẽ daer kertiuelickẽ
doot Daer na sijnse wederõ gekeert
met victorien elck daer hi behoorden
deen in Pannoniẽ/danđ in Sicãbriẽ

¶ Die keyser gaf hẽ quijt harẽ tribu
te x. iarẽ. eñ om dat dz volck vã Sicã
brinẽ vry was tot x. iaren so bleuent
Frãckẽ heetende. wãt franck in griec
sche is te v̇staẽ vry eñ coene. Si had
dẽ eenẽ hertoghe Francion ghéheetẽ
na Hectors vã Troyẽ soẽ/ Dese Frãc-
kẽ hetende Sicãbrinẽ woondẽ in Pã
noniẽ tot die tijt dat Gracian⁹ de kei
ser was diese van daer v̇dreef om dz
sy dẽ tribuyt niet gheuẽ en wildẽ/ diẽ
hẽ zij vađ quijt gaf. Vãdaer v̇dreuẽ
sijnde quamẽ sy wonen optẽ Rijn eñ
stichte daer veel steden. als Francke-
noert/ Santẽ/ Bonne/eñ meer aede
re.
¶ Maer ic keer weder op Kaerlẽ mz
tẽ cortẽ noze de elfste coninc vã agrip
pinen was eñ ooc die xi. ste mercgra
ue sheilichs rijcx/ hi regneerde xij/ iair

eñ was die xij. coñ. vã Agrippinẽ die welcke na dat hi v̓dreuẽ had geweest vandẽ keyser Graciaẽ. wert hi in cristo ghelouẽde. eñ wert ghedoopet. also hier na dat bescriuẽ des booms ofte lynien verclaert sal worden.

¶ Dat derde Capittel: Prologhe opden boom oft linie der princẽ ofte hertoghẽ in Brabãt.

Al ist soe dat die sommighe den boom oft linie der hogher princen eñ hertoghẽ vã Brabãt betreckẽde eñ beghinẽde zȳ vã Noes tijde. oft van Braboene die dẽ rese Thãtwerpẽ v̓sloech/den welckẽ Juli⁹ Cesar zȳ der suster dochter te huwelike gaf hẽ makende coñ. vã Agrippinẽ/eñ van Doringhẽ. eñ yerstẽ marcgraue des heylichs rijcs. also hier v̓claert is Eñ sommighe ander zȳ beghinnẽde op Karlemanne prince van Haspegouwe vader van sinte pipph̄ van Landẽ dies sĩ Gheertrudẽ eñ sinte Beggẽ vader was Nochtans aenghemerct dat alle coninghẽ eñ princẽ die voore dẽ coñ. Ansises vã Agrippinẽ in Brabãt gheregneert hebbẽ heyden ghe weest zȳ/niet ghescreuẽ in dat boecke des leuẽs Soe meyn ic int bescriuen des booms oft linie dye middelmate te houdẽ. te wetẽ/beghinnẽde vandẽ seluẽ coñ. Ansises die ten ynde kerstẽ wert. eñ gaf Brabant synen oudtstẽ sone Brabon gheetẽ/na wiẽ dit lant yerst Brabant ghenaemt wert. eñ was dyerste kerstẽ princẽ vã Brabãt Also dit al tottẽ ynde toe hier na v̓claret sal wordẽ.

Hier na nv beghint dẽ boom

¶ Desen tide leefde sinte Genouiue
tot Parys een altē heylighē maecht
¶ Eñ in die selue tyt omtrēt dē iare
iiij. C. liij. werden de xi. M. maechdē
tot Colē gemartelijt vandē Hunē eñ
daer na wert Colē ghedestrueert

Dat vij. Cap Vandē twee
stē kersten Brabone

Brabone Brabōs soē die ij. pri
ce in Brabant began als mē
screef iiij. C. lix. eñ hi regneerde lx. ia
rē Eñ woēde oock te Lādē in zijs vadǒs
stadt/ In sinē tijdē leefde Pharamōt
der Franckē coñ. die heydē sijnde een
wijs conic was/ want hi dede bi vga-
deringhe van wise mānē makē vele
rechtē eñ goede ordinancië ō dat volc
te regerē in payse eñ iusticiē. Eñ als
hi xi iarē geregneert had so liet hi na
hē eenē sone geheetē Clodius dye alte
machtigē coñ. wert: wāt hi wan dlāt
vā Duringhē dwelc die conningē vā
Agrippinē van Juli9 cesars tijde be
setē haddē. Eñ hy destrueerde tconic
rijc van Agrippinē/ eñ hi wan al dlāt
vandē rijn tot Dornick eñ Cameric
toe. dair hi veel Romeynē vsloech/ eñ
dlant tusschē dē rijn eñ der scelt. Eñ
hoe wel dat die Brabantsche princen
dlant vā Brabāt weder cregē vandē
vranschē coñ. diē si diendē in strij den
haer lant daer af houdende, nochtās
bleuē si ōteerft vādē marcgraefscap
des heylichs rijcks. tot dat hertoghe
Angijs s Arnouts sone troude s Beg
gē hertoghine vā Brabant/ also hier
na vclaert sal wordē Die vseyde coñ.
Clodi9 regneerde xviij. iaer Eñ hi liet
achē gheenē soē. mair een zij neue vā
sinē gheslacht wert coñ. na hē geheetē
Meroue9 die regneerde x. iarē/ eñ hi
wan eenē soē gheheetē Hildric9/ eñ die
wan Clodoueū dē moghendē coñ. vā
vrancrijc/ eñ dyt was al in Brabons
des tweedē princē tide ¶ In dezē tide
leefde s Remigi9 eertsbiscop van Rye
mē die gheheylicht was in sijnē moe
lichaē/ die namaels doopte dē coninc
Clodoueū so hier na vclaert es.
¶ In desen tide regneerde coñ. Artur
die moghende coñ. van groot Brita
nië dat is ēgelāt rc. eē vandē ix. bestē
die in sinē schilt voirde tbeelt vā onser
vrouwē. met sinē zweerde dode hi sel
ue cccc. eñ lx. mannen/ hi vmeerderde
seer dat heylich kerstē ghelooue eñ be-
scudde die heylige kercke Vele coninc
rijkē eñ landē warē hē onderdanich
Ten eynde werdt hy in eenen strijdt
verlooren/ ende nye en wist mē waer
hi bleef

¶ Dat viij. Capi. Vandē derdē Bra
bone prince vā Brabāt Eñ hoe conic
Clodoue⁊ kerstē wert Vādē welcken
eñ ooc vā sinē nacomerē in dese Cro-
nike ghesep t sal wordē/ mits dyē dat
Arn out vā sinē geslachte was/ wiēs
sone Angijs troude s̄ Begghē herto-
ghinne vā Brabāt. daer alle dye her
toghē sint af ghecomen sijn. also dat
hier na blijct. eñ ooc bidē boom h per
vore

Die derde kerstē Brabō. eñ dye
iiij. prīce began te regneerē int
iaer CCCCC.ix. eñ regneerde li. iarē
eñ hi stont ondˀ die conigē vā vrācrijc
ghelijc zijn vaderē/ hē dienēde in stridē
Eñ in sinē tijde soe wert die ōghenoēm
de coñ Clodoue⁊ kerstē eñ ghedoopt
vā s̄ Remeys eertsbisscop vā Riemē.
Eñ mits diē dat die Brabātsce herto
gē tot nu toe vā dessels coñ clodoue⁊
bloede gecomē zijn/ te wetē ouermids
Blitildis des grotē conics Lotharis
dochtˀ dye s̄ Arnouts oudemoedˀ was
diēs sone Angijs geheetē troude sint
Begghē hertoghine van Brabant.
alst vorē blijct bider lynie vā vrācrijc
eñ Brabāt/ so betamet wel hier vādē
seluē coñ. Clodoue⁊ eñ synē nacome
rē ōmaent te wordē Als dā Clodoue⁊
coñ vā vrācrijck noch heydē was soe
troude hi teenē wiue Clotildis conicx
Cilpricx vā Bourgoēdiē dochtˀ die eē
goede kerstē vroouwe was. mits der
welcker dye coñ. met sinē volcke quā
tottē lichte der waerheyt eñ der kers-
tēheyt Eñ opdē persten nacht als sy
mettē coñ. slapē soude/ als zij conigin
ne in gode betrouwēde so badt si den
coñ. om een bede vā hē te ōwervē Eñ
hi seyde bidt dat ghi wilt So seyde sy
Heere so bid ic perst dat ghi ghelouē
wilt in god almachtich die v gescapē
heeft. eñ in Jhesum cristū sinē eenigē
sone/ coñ. der coningē/ die v ōlost heft
eñ indē heyligē gheest ōlichter vā al
lē rechtuerdighē menschē. eñ dat ghi
die afgode achterlaet Eñ ic bidde ooc
dat ghi wilt wedermakē dye kersten
kerckē die ghi ghedestrueert hebt
Clodoue⁊ seyde Vrouwe ghi bidt om
een swaer sake. dat ic mijn godē soude
latē eñ dinē god eerē Eñ so cōsentier
de hijs haer niet Daer na ōmeerderde
hi sijn rijc totter seynē toe eñ int nae-
uolghēde iaer totter leerē toe. Eñ clo
tildis sijn coninghine ōtfinc eñ baer-
de eenē sone diē si dede doopen Eñ da
ghelycx badtse dē coñ. dat hy kersten
werdē woude. maer hi en wouder niet
na horē Eñ tōseyde kint sterf noch lig

ghẽde in dye wieghe. des dye coñ: be
droeft wert segghẽde Hadde dit kint
onsen godẽ opgedraghẽ geweest het
hadde noch geleeft. Die coninghinne
ãtwoorde Heer om dese sake en wert
ic niet bedroeft/ maer ic dãcke god dat
hi dẽ perstẽ ghehorẽ van minẽ lichaẽ
heeft gheweerdicht tontfangẽ in sijn
rijck. Daer na so baerdese eenẽ ande-
rẽ diẽ sy ooc dede dopẽ eñ heetẽ Ioda
miris Eñ dese begõst ooc sieck te wor
dẽ Doe wert dye coñ. gestoort segghẽ
de Dese sal warẽ gelijc dyerste Maer
die goede vrouwe riep op god eñ ckic
ghenas ¶ Daer na track coñ. Clodo-
ue⁹ stridẽ op die almãs oft hoochduit
sche eñ op harẽ coñ. eñ stridende so be
gõste coñ. Clodoue⁹ volck tondere te
ghaẽ so dat hy bevreest wordt. Doen
seyde een vã sinẽ lieden/ Ghelooft in
god Jhm̄ xp̄m dẽ welckẽ mijn vrouwe
v leert. eñ v sal victorie ghegeuẽ wor
dẽ Doẽ sloech die coñ. zijn oghẽ ten he
mel met tranẽ segghẽde O heere ihū
christe diẽ mijn vrouwe sept te weesen
dẽ leuendẽ gods soẽ die hulpẽde biste
dẽ ghenẽ die in dy hopẽ/ ic bid v comt
mi te hulpẽ wãt gheefstu mi victorie
ic sal in di gelouẽ. eñ in dinẽ naem ge
doopt wordẽ Als hi dit ald⁹ biddẽde
was. so keerdẽ die almaenscẽ ter stõt
achter waert eñ vlodẽ. eñ haer tonic
wert v̉slaghẽ Eñ al almaniẽ wert õ
derdanich dẽ Frãschẽ coñ. hẽ gheuẽ-
de tribuyt Eñ ald⁹ worden die conin
ghen vã vrãcrijc nadẽ v̉genoẽdẽ Clo
di⁹ harẽ voorvaõ noch moghẽtlijker
dominerende ouer die almaensce eñ
ooc in neõ oostrijc dat namaels Loth
rijck hiet. eñ nu Brabãt heetende es

¶ Na dye v̉seyde victorye soe keerde
coninc Clodoue⁹ weder in vrãcrijcke
tot sijnder coninghine eñ v̉telde hair
alle dinc. eñ hoe hy aenroepẽde dẽ na
me Jhesu cristi victrorie gecregẽ had
de Eñ dit gheschiede int xv. iaer sijns
rijcs Doe dede die coningine heyme-
lijck roepen sinte Remijs eertsbisscop
van Riemẽ hẽ biddẽde dat hi dẽ coñ.
leerẽ woude dẽ wech der waerheyt..
Eñ so predicte die heylighe man den
coñ. mettẽ volcke tottẽ geloue christi
Eñ dat volck daer toe al bereet ryep
tottẽ coñ. met luyder stemmẽ om ge
doopt te wordẽ Eñ alsoe worden die
stratẽ ghechiert eñ een vonte wordt
bereyt. daer coñ. Clodoueus ine ghe-
doopt wardt. eñ na hẽ sijn susterẽ eñ
iij. M. mannẽ/ Eñ myts den ghedrã-
ghe vandẽ volcke/ so werdt dat vaet-
ken metten heylighen cris dom v̉loo
ren. des dye heylighe eertsbisscop sin
te Remigius seer bedroeft was met
ter stõt quã daer een witte duue wtẽ
hemel in haren becke bringhẽde een
schoone ampulle oft fyole van wond̉
lijcker verwen met heyligher olyen
daer sinte Remygius den voorseydẽ
coninck Clodoueum mede saluede.

¶ Ende dit voorseyde gheschiedde in
die stadt van Reymen niet in die pri
cipale hoofkercke van onser lyeuer
vrouwen der moeder gods Marien
Maer in die kercke vanden heyligẽ
apostel sinte Peter. wair in dat diesel
ue vonte noch staẽde is/ also mẽ daer
seyt/ tot eenen teeken der warachtih:
eñ tis ooc wel te gheloouene Itẽ
noch is daer die voorseyde ãpulle eñ

wordt bewaert te Riemẽ in die kerke
eñ abdie van sinte Remigiꝰ/eñ bi sin
te Remijs lichaẽ eñ dair mede wordẽ
alle die coningẽ van vrancrijc gesalft
mits welckẽ die coñ van vrãcrijc als
deerste eñ alder werdichste coñ vã ker·
stẽrijc vã gode gepuilegieert es dz hi
na sijn cõsecracie mirakel doẽde is o·
uer die siecte van s̃ Merculphꝰ te we
tẽ/gheswel aen die kelen met genaki
ge sijnder handẽ ꝛc. Eñ na dẽ doopsel
vandẽ ṽsepdẽ coñ. Clodoueꝰ die daer
na Ludouicꝰ geheetẽ was. so wert ge
meynlickẽ al dat volck vandẽ lande
ghedoopt eñ kerstẽ Niet en p̃st te ṽsta
ne dat alle tvolc te vorẽ onghelouich
was. wãt vã s̃ Michaelꝰ tide als die õ
ghelouighe Huynẽ in vrãcrijck qua
mẽ eñ daer te vorẽ lange. so was tge
meyn volc kerstẽ. maer al die conigẽ
eñ een groot deel vandẽ volck sijn tot
dier tijt toe heydenẽ gheweest
¶ So track dye coñ. Clodoueꝰ tot Pa
rijs eñ sloot metter coninghine eñ sij
nẽ volcke dz hy reysen woude op die
Gotẽ die metter sectẽ vã Arrianẽ be
smet warẽ woenẽde int lant vã Poy
tou/ eñ ter begheertẽ vanď coninghĩ
ne so tekede hi die stede daer hi na sijn
wedercõst soude makẽ een kercke / in
dye eere vandẽ apostolẽ s̃ Peter eñ s̃
Pauwels dwelc nu tot s̃ Geneuyuẽ
heet. So reysde die coñ. met sinẽ volc
te Poitiers wart. dair Alaricꝰ der go
tẽ coñ. doe was Eñ hi beual ter eeren
vã s̃ Martẽ die te tours leyt in Tou·
raynẽ dat niemant vandẽ volke om
trẽt Tours lydende anďs name dan
hoy voor sijn paerdẽ. Eñ dye coninc
sandt grote gauẽ tot s̃ Martẽ in zijñ
der kerckẽ te Tours Eñ sonderlinge
sandt hi s̃ Martẽ zijñ peert dwelck hy
seer lief hadde/ biddẽde gode eñ sinte
Martẽ om victorie/ Voort als die co·
nĩc quam tot eẽre riuierẽ gheheeten
Vycẽna/eñ gheẽ stede vindende dair
hi doorlijdẽ mochte/ wãttet water ho
ghe was van veel reghẽs so badt hi
god dat hi hẽ toch eenen wech wisen
woude om te passerẽ. eñ hi bleef dair
diẽ nacht Des smorghẽs vroe quam
een alte grotẽ hinde voor alle tvolck
eñ ghinck door dat water Daer na so
ghinc die coñ. met al sinẽ volcke oock
door twater Eñ als die coñ quam by
Poytyers stellende daer sijn tentẽ so
beual hi sinẽ volcke ter eerẽ van sint
Hilariꝰ die daer rust/dat nyemãt spi
se/roof/noch ander dinck vã dyer cou·
treyẽ nemẽ en soude. Doe ghync Clo
doueꝰ sterckelijc te strijde teghẽ ď Go
tẽ coñ. eñ onderlinghe strijdẽde so ga
uẽ die Gotẽ rugghe eñ vloon/eñ coñ
Clodoueꝰ had victorie. Daer na reys
dy tot Tours in Touraynen/eñ ghaf
veele ghauen der keercken van sinte
Martens. Ende sijn peert dat welck
hy daer te vooren ghesonden hadde
sinte Marten/ dat begheerde hy we·
derom te lossen/ende ghaffer voor C.
schellinghen siluers. maer dat paert
en woude hem niet rueren van dyer
stadt Doe beual die coninck datmen
noch hondert schyllinghen gheeuen
soude. Ende als dat ghescyhet was
ter stont sonder eenich langher ver·
toeuẽ so liet hẽ dz peert vã daer leydẽ
Doe sprac die coñ blijdelijc aldꝰ Wair
lijc sint Mertẽ is seer goet in bistãde
maer dier is hi in comenscapen, Eñ

so secreet dye coñ. op dat peert eē gul dē crone hebbende op zȳ hooft/eñ tus schē der stadt eñ sinte Martēs kercke gaf hi dē armē vele gouts eñ seluers met synre hant:

¶ Dese gloriose conic na dz hi zȳ rijck vmeerdert hadde door alle Galliē so sterf hi te Parijs eñ wert begrauen in die vsepde s Peterrs kercke nv he tende s Geneuyuē/Eñ Clotildis die conigine leefde xxx. iaer. na hē. wonē de al meest dē tijt te Tours eerende s Mertē/eñ sy leefdē in groter abstinē ciē eñ heylichept/vele aelmoessen ge uende Eñ so sterf sy te Tours eñ reis de bi onsen heer Eñ haer lichaē wert ghebracht met groter eerē te Parijs eñ wert begrauē bi dē vsepdē coñ. clo doue⁹ harē man/dye vā haer hadde iiij. sonē. als Dyederijck Lodomiris. Hildebeert Lotharys/anders gehee tē Clotaris. die trijcke oderlinge depl dē. maer tot Lotharis eñ sinē nacom merē so quā namaels al dat rijck

¶ Lodomiris had eenē altē heylighē soē geheetē Clodoald⁹ die zȳ patmo nie achter liet/eñ leefde in groot absti nenciē eñ heylichept draghēde eē ha rē cleet/ligghēde opder aerdē Eñ om te sijne onbekēt so trac hi int lant vā prouenciē/om god daer rustelic te die nen/daer hi ooc niet bliuen mochte ō bekent/mits groothept van myrake lē/die hi daer dede met sinen ghebede werpende die duuelē wt dē menschē eñ genesende dooue/stomme/blinde. eñ alderhande siecte:

¶ In diē tide soe track coñ. Lotharis met coñ. Diederick sinē broed mz gro ter heptcracht vā Frāsoysen eñ Bra banterē op Emefrid⁹ coñ. vā Dueri ghē/dwelc doē een conincrijc was. eñ meer lants begripēde dant nv doet. eñ sy vsloeghē dat volck vā Doerigē in sulcker men ichtē dat dē vloet des waters mettē dodē lichamē ghevult wert. so dat die Frāsoysen mettē voet tē daer ouer ghinghen als ouer een brugghe eñ destrueerdē alle dlandt. eñ Emefridus ontvloet

¶ Omtrēt dezē tijt so gheschiedē alte veel wonderē. wāt wijndruuen wiessen op vlyerbomē Het was eenē winter so cout/datmē dye voghelen vinck metter hant Het was alsulckē dueren tijt dat dye moeders haer ki derē aten: In vrancrijc sachmē dē he mel bernē. eñ het reghende bloet

¶ Lotharis liet achter iiij. sonen dye onderlinghe dat rijcke deyldē. maer op Cilpric een van sinen iiij. sonē eñ op sinen nacomelinghen quam dye crone van vrancrijck

¶ Nv wil ic wederkeerē op Brabon dē derdē vsept. dye na veel feytē van wapeninghē sterf int iaer ons heerē v. C. eñ lx. Eñ liet eenē soen achter hē gheheetē Karleman die altijt bi den coñ vā vrācrijck was/als sijn opper ste raet. also hier int nauolghende ca pittel ghesept sal worden:

¶ Dat ix. Cap: Vā Karlemā ne dē iiij. prince vā Brabāt op Haspegouwe

D Ie vierde kerstẽ prince i bra-
bãt was Karleman op Has
pegouwe Eñ op desen Karleman soe
beghinẽ ghemeynlijck die Brabant
sche Cronijkẽ. sond die bescreuẽ sijn
van meester Jan die clerc Te weeten
van Noes tijde die voor dye dpluuie
was/als voor geseyt is. Dese
Karlemã beghan te regnerẽ op Has
pegouwe in Brabãt. alsmẽ screef ōs
heerẽ iaer vijfhondt eñ lx. Eñ hi was
een duechdelijc prince woenẽde te Lã
den dwelc doe eẽ grote stadt was Eñ
hi hielt hẽ ghemit mettẽ conigẽ van
vrancrijc eñ diende hẽ in stride want
hi zijn lant van hẽ al meest moest hou
dẽ te leene doe ter tijt Dese karleman
was dicwil bidẽ coñ. van vrãcrijc hẽ
i wijshedẽ altijt ondwisẽde eñ lerẽde
¶ In sinẽ tide was coñ van vrancrij
ke Cilprick vseyt: eñ was die iij. kerstẽ
coñ. die welcke Cilpric na anderẽ hu
welijckẽ nam tẽ derdẽ male te wyue
zijn ampe oft vriendinne gheheetẽ Fre
degũdis/die een dat subtijlste eñ scale
ste wijf was daermẽ noyt af las/eñ
daer toe was si oncuysch van leuene
Jae ooc nae dat sy coninghinne was
Want si hadde eenẽ boel die groot eñ
machtich was in des coñs: houe ghe
hetẽ Landric: by middele vandẽ welc
kẽ sy harẽ heere eñ coñ. lichtelick dede
vmoordẽ. eñ noch ooc daer en bouen
een luttel tijs te voren hadde sy doen
dooden deerlijcken synen lieuen sone

Fredegundis behielt vāden coñ. Cil-
prick eenē ionghē sone van.iiij. maē-
den die hiet Lotharijs/eñ hiet nama-
els die grote coñ Lotharijs. Eñ si had
de eenē grotē strijt ōtrēt Soison tegē
Hildebert coñ. van Oestrijke. dat es
oost vrācrijke dye mz alte grotē heere
op haer quā om dat si haren heere eñ
coñ. dye zȳ oom was hadde doē dodē
legghende die sake op den coñ. Hilde
beert/wtgheuende dz hijt hadde doē
doen: maer bi wonderlijker subtijlhz
hebbēde haer ionck kit in haer armē
so v̄cloecte si inder dageraet des mor-
ghens die oost vrāckē dye noch slipen
eñ v̄sloech eē alte grotē menichte vā
volcke met hulpen vāden voerscreuē
Landrick dien si verhief eñ maectene
den oppersten regeerder vā vrārijke
Eñ si trac voort i champanie tot Rie
mē toe eñ v̄brande dat lāt. eñ quā we
der met roue tot Soysson
¶ Eñ als Lotharijs haer soen groot
was so wert hi coñ. vā vrācrijc Eñ hi
had altē grotē strijt teghen coñ. Die
derijc vā Oostvrācrijc eñ van Bour
gondiē zȳs ooms sone ōtrint Sens in
Bourgondiē bi een riuiere daer van
beyde sidē wel xxx. M. menschē v̄sla
ghē wordē. eñ also wert dat water v̄-
vult vandē doden volcke dattet sinen
loop niet en conde ghehebbē. Eñ als
coñ. Diederijc doot was eñ alle zȳ ky-
dere/so wert dese Lotharijs coñ. van
drye conincrijcken. te weten vā Oost-
rijc oft oostvrācrijc dwelc anđs groot
Lotharys hiet daer brabant inne be-
grepen es. Eñ van westvrancrijcke.
Eñ vā Bourgondiē Eñ ouer die Frā
soysen regneerde hi. xliiij. iaer

¶ In desen tijde waren die twee heili
ghe ghebroederē sinte Medardꝰ bys-
scop van Noyon/ Eñ sinte Gilardus
eertsbisscop vā Rouaē. eñ warē van-
dē ghesiachte der coninghē vā vranc
rijc. Eñ si waren beyde op eenē dach
gheboren/ op eenē dach byscoppē ge-
cōsacreert/ eñ op eenē dach storuē si.
¶ Dese coñ Lotharijs liet achť ij. kin-
der/ als coñ Dogobertꝰ sinte Dagho
bertus gheheetē eñ Blytildis zȳ susť
dese Dagobeert mz sinē nacommerē
warē conighē vā vrancrijc tot xij. toe
Mer dair na quā de croone op die na
cōmerē vā Blitildis zȳder suster/ als
opdē cleynē pippȳ eñ opdē grotē Ka
erle also die linie v̄F wtwijst Wāt Bli
tildis troude eenē edelē prince vā kei
serlijkē bloede gehietē Ausbertꝰ. dien
coñ. Lotaris mz zȳder dochť te huwe
lijck gaf tmercgraefscap đs heylichs
rijcs die aē haer wā Arnout ooc merc
graue vādē heiligē rijke/ dats vā Ant
werpen Eñ noch iij. heyligekinđ als
s̄ Ferreolꝰ/ s̄ Modericꝰ eñ s̄ Tarricia
magz Die v̄F arnout troude s̄ oepē de
susť vā batildys conigine vā vrācrijc
die coñ Clodouēꝰ coñ Dogobertus so
ne getrout had/ Dese arnout wā aen
s̄ oepē dē heiligē s̄ arnout ooc mercg̃-
ue vā Riē daer af geseit is it irste boec
Sit Arnout hadde te vorē getrout s̄.
Dodē/ daer hy af creech iij/ sonē als s̄
Clodulpꝰ die na sinē vađ biscop was
vā metz Walciscꝰ/ die wā eenē heiligē
soē s̄ Wādregisilꝰ Die iij. soē vā s̄ Ar-
nout hiet Angisꝰ/ die s̄ Arnout zȳ vađ
gebenedijde eñ zȳ geslacht. prophete
rēde dz zȳ nacomelighē soudē wordē
erfconinghen van vrancrijc, eñ oock

keyserē/also dat na gheschyede. Dese Angijs nam tot eender huysvrouwē sinte Begghen dochter vā Pippijne van landē des voorgenoēden Karlemās sone. welcke Pippijn was dierste herroghe vā Brabāt: Eñ vā dyer tyt voort es Antwerpē mettē lande van Ryen aen Brabāt ghebleuen. al soet plach voor coñ. Clodi⁹ vā Vrancrijc tijden

❡ Nu keeric weder op Karlemanne die te Landē woēde. die lv. iaren regneerde in Brabant eñ op Haspegouwe Eñ al eest so datmē vā hē niet vele en vint indē cronikē/ groot is hi noch tās te rekenē vā wiē so vele heylighe eñ edele vruchtē ghecomē zijn. Wāt dese prince Karlemā was vader vā sinte Pippijn vā Landē. die ooc ij. heylighe kinderē hadde/ sinte Begghē eñ sinte Gheertrudē

❡ Karleman hadde ooc een dochtere die hiet Amelberge/ eñ die had eenen soen die hiet Walbert/ dye een graue was eñ hadde vā sijnre huysvrouwē Bertilia geheetē ij. heylighe kinderē als sinte Aldegonde/ eñ s Woutrupt. daeraf hyer voor int yerste boeck gesept is/ welcke sinte Woutrupt had te manne sinte Vincēt graue vā Henegouwe/ die aen haer wā sinte Lādrick bisscop vā Mets. eñ ij. deuote maechdē cristi Madelberta eñ Altrudis

❡ Dye vsey de Amelberge Pippijns suster had ooc een dochter die hyet Amelberghe. eñ dyetroude eenē grotē heere geheetē Witgeer woenende op die palē van Brabāt tot Ham. eñ die wan aen haer. v. heylige kinderē als sinte Goelē sinte Reynelt/ sinte Pharelt/ sinte Emebert⁹ bisscop vā Camerijck eñ sinte Venanci⁹.. Vā welcken heylighē hyer vore it yerste boeck gesept es

❡ Jn des goedē price Karlemās tide so leef dē noch vele andꝛ heyligē die de heylighe kercke seer vchierdē Als sinte Amāt bisscop vā Tōgerē daer af dꝛ dē stoel doe stōt te Tricht Jtē sinte Benedict⁹ Eñ sinte Moor Sīte Lenaert Sīte Vedast⁹ bisscop vā Atrecht. Sīte Baue Sīte Cunibert⁹ eertsbisscop vā Colē Sīte Aubert⁹ bisscop vā Camerijck. Die grote leeraer Jsidorus. bisscop in Spaēgniē/

❡ Jn desen tijde was ooc salichlijc geregērde die heylighe kercke die grote leerer sinte Gregori⁹ paus te Romē een vandē. iiij. principael leerarē. eñ hi was vā sinte Benedict⁹ oorden. hi screef hē seluē ootmoedelijck aldeerst knecht der knechtē gods/ welckē tytel alle pausen scriuē na hē Hi wordt gesept die grote Gregorijs om vele dinghē die hy grotelijc eñ hoochlijck hadde. als/ edelheyt/ moghētheyt/ rijcdommen/ duechdē/ wijsheyt heylicheyt. grote fame experiēcie eñ bescheydenheyt. Die officie der heyligher kerckē vnierde hi eñ maecte vele bequamer eñ schoōder dant was te vorē/ dwelck men noch hout indꝛ heyliger kercken

❡ Jn des voirs Karlemās tijde als int iaer. vi C. xiiij. wert Eracli⁹ keyser die doode Cosdras dē conic vā persen ende dat cruce ons heeren Jhū cristi

dwelc Cosdras te Iherusalē gheroost hadde dz droech hi weder te Iherusalem ōheffende met grooter eerē eñ deuocien. vā welcker ōheffinghē inder heyligher kercken iaerlicx feeste ghehoudē wordt In tweeste iaer vā Eraclius so sterf Kaerleman ōsept na dz hi in Brabant gheregeert hadde. lvi. iaren. achterlatende. ij. salighe kinderen Te weeten Pippijn van Landen die hertoghe werdt: eñ Amelberghē. also in dit ōsepde capittel hier voze gesept is. ‹c.

¶ Van desen Kaerlemanne sijn desen veersen.

Hic Karlemannus princeps fuit inclitus. Ex quo prosapie Karoli magni processit origo.

¶ Dat Tiende capittel. Van Pippijne van Landen gheheeeten ōPippijne/dye alder eerste hertoghe. van Brabant ouermidts die groote ghetrouwichept die hy der croonē vā Vrancrijcke daghelijcx doende was.

Ippijn Kaerlemãs soẽ wert
prince na sinẽ vader alsmen
screef. vi C.eñ xv. Eñ hi stõt vromelic
by den coninghẽ vã vranckrijck gelijc
sijn voorvaderẽ haddẽ ghedaẽ Eñ hi
nam te huwelijck des hertoghẽ doch
ter vã Aquitaniẽ gheheetẽ ydouberga
anders gheheetẽ Itta.eñ is sinte Itte
die hadde eenẽ heylighẽ brueđ gehee
tẽ sinte Modoald⁹ eertsbiscop vã Trie
re.eñ een suster gehetẽ Seuera abdis
se aldaer Eñ die grote coñ. Lotharijs
hier vore gheruert int.xxx.iaere sijns
rijken.ordineerde hy dat Pippijn eñ
sijn nacomers soudẽ zijn dye meeste re
geerders eñ sweert dragers đs huys
van vrãcrijck/eñ maecte dẽ eerste her
toghe van Brabant eñ neder oostrijc
oft anđs gheetẽ cleẽ lotrijck.dwelck is
gheleghẽ tusschẽ dẽ rijn eñ schelt. om
dat vandẽ coninghẽ van vrancrijck
te leen te houdẽ.also vmeerderẽde hẽ
zijn palen die te vorẽ cleyn warẽ Want
sijn voorvaders van conics Clodius
van vrancrijck tijden daer af berooft
hadden gheweest/oock hadde hi te re
geeren van des conincs weghẽ dlant
vander Eluẽ totter Moselẽ Eñ mits
deser grootẽ hoocheyt eñ mogẽtheyt.
so was cleyn onderscheyt tusschẽ dezẽ
Pippijne eñ coninclijcke hoocheyt.hi
was seer wijs/duechelijc/eñ rechtuer
dich.eñ sinẽ heere ghetrouwe/nochtã
en veronrechte hi niet dat ghemeyne
volck om des conincs wille/alsoe die
regeerders ghmeynlijc plegen.noch
gheen gauen en nam hi van yeman-
de om trecht te corrũperen also nv ter
tijt laten dicwile ghebuert.Alsoe min
de hi den eertschen coninc dat hi noch

tan dẽ hemelschen coñ.bouẽ hẽ eerde
Eñ om wijslijc eñ rechtuerdelijc hem
seluẽ in allẽ dinghẽ te beleydẽ.so ghic
hy dicwil te rade den heylighẽ sint Ar
nout bisscop vã Mets daer hier vorẽ
af gheseyt is want hien kende hebbẽ
de die vreese eñ minne gods/Eñ bi sij
nen rade eñ hulpẽ plach hy dẽ coninc
wederhoudene als hi sijn coninclicke
macht ghebruyken wilde tegen recht
Ende als sint Arnout ghestoruẽ was
so vercoes hy sinte Cunibertus eertsͤ
bisscop van Colen om raet eñ bistant
van hem te hebbene. meynende also
by salighẽ rade eñ by vđ ypenten van
heylighen personen hẽ seluẽ eñ dlãdt
salichlijc te regeerene/Eñ aldus had-
de die groote coñ. Lotharijs hertoghe
Pippijne in groter weerden/dien hy
beuant gode mynnende ende te hem
waert ghetrouwe wesende/So had-
de coñ. Lotharijs eenen ionghen sone
gheheeten Dagobertus.dien sijn va
der by sijnen leuenden lijue meynde
coninck te maken in Oostenrijck oft
Oostvrancrijck.dwelc een deel es vã
Almanien/eñ namaels hiet groot lot
rijcke streckende vanden Rijne totter
Scelt.ende van Bourgondien totter
Vriesscher zee Maer want Dagober
tus noch te ionck was om te regeerẽ.
so beual hẽ sijn vadere desen goeden
hertogͤ Pippijne hem weerdich daer
toe rekende bouen alle andere/om hẽ
te regeerene/te leerene/eñ te bewarẽ
ende santen tot hem.om in Oost vrãc
rijcke te regneren.daer af dat Pippijn
dat nederste deel nv Brabãt ghehee-
ten voor hem ende voor sijne eerfghe

namen vanden vścreuen coñ. Lotha
rijs ontfanghē hadde. alsoe voorghe
sept is So sterf dese grote coñ. Lotha
rijs. eñ Dagobert? werdt coninc van
Vrancrijck eñ van al sijns vaders lā
den. Eñ in sijnē tijde wert dye kercke
vā sinte Denijs bi Parijs vā gode ge
wijt op sinte Mathijs dach. Eñ soe is
daer op dien tijt iarelijr soe grotē gan
ghinghe eñ pardoen. Eñ bi des wijzē
Pippijns rade eñ hulpē ge creech hi
lof eñ minne vā aldē volcke. Want hi
was saechtmoedich rechtueerdich eñ
liberael/verciert met coninclijkē sedē
Maer alsoet dicwile ghebuert dat de
princen al sijn sigoet datse nochtans ō
erghert worden by quadē oerstekers
eñ flatteerders eñ by quadē rade? eñ
soe worden die goden verdruct. eñ die
quade opghetoghē. eñ dā volchter na
vele quaets soe ghebuerdet ooc vā de
sen Coñ. Dagobert. want dese goede
hertoghe Pippȳ dien gheleert eñ be
waert hadde van iōcks/wert voor hē
al vermaect so dat hijs sien noch hoo
ren en woude. want hyē beresp t had
van sijnre verdoolthz. maer ten lestē
bi den ingheuen Gods quam Dago
bart tot kennissen. Eñ hy gaf hē te be
warene sijnen sone Sigibertus dz is
zeghebrecht die namaels conick wert
van oostvrancrijke daer af dat mets
die hoochste stadt was Eñ coninc clo
doueus zijn brueder sat conic in west
vrancrijke/daer Parijs die hootstadt
af was. Als die voorscreuen Sigiber
tus eē ionck gheboren kynt sijnde vā
xl. daghen out ghedoopt werdt vā sin
te Amande bisscop van tōgherē oft
Tricht soe antwoorde hi met claerder
stemmen segghende Amen.

¶ Daer na soe creech conick Dago
bert victorie teghē die Enghelsche de
doe noch sassen hyeten wantse wt sas
sen comen waren. eñ Dagobert dede
se al doodē die langher waren dan zijn
sweert. So dat dye sommighe houdē
dattet den prsten oorspronc es van dē
eewyghen hate eñ nyde der Enghel
schen teghen die Fransoysen. tot groc
scaden beyde der landen gheestelijck
ende tijtelijc.

¶ In desen tyde so leefde sint Eloy bis
scop van Noyon Ende sinte Remacl?
sijn discipel. die na sint Amande wert
bisscop van tongheren te Tricht En
de sinte Lambrecht. eñ sinte theodar
dus waren sinte Remaclus discipulē
eñ ooc sinte Trupt. die welc was des
voorseyden pippijns neue. ende was
heere van Hempelandt. daer it ierste
boeck af ghesept is

¶ Ooc leefde ōtrent dien tijt sint Joes
des conincs sone van Britanien. een
heylich heremijt. Ende sinte Reynof
fel van Yncourt die heilighe maecht
daer ooc hier voor af ghesept is.

¶ In desen tijde so regneerde die val
sche prophete Machomet dye bedrie
gher der werelt. die bode van Satha
nas. die voorlopere van ankerste. eē
ver vullinghe van allen ketterien. eñ
valscheden. Eerst was hi een gokela
re ende een snoode coopman. ende hy
werdt een prince vanden moerdena
ren. aen hem treckende subtilijckē de
van Arabien. die doe seer verlast wa
ren vanden Keyser Eraclius Hi ver
wan die van Persen/ende vele ander

nacien. dien hi zijn weet gaf segghēde dat hi een prophete was vā gode ghesondē. Eñ om dat hy allet volc aen hē treckē soude/soe gaf hi hem een sachte wet vleenēde eñ cōsenterēde gemeynlikē alle tghene daer dye wereltlijcke eñ vleeschelijke menschē toe bereet zijn als gulsichz/ōcuysh z roof/ẽc Eñ mits diē soe heeft hi met deser valscher wet daer hy vele dighē vter ewāgelien in gemēgt heeft/om tvolc te bat te vleydē eñ heeft bina al die werelt bedrogē

¶ Noch vā hertoghe Pippine. Ende hoe Brabāt ondē dē keyser gecomē es

Lodeeric wed tot hertoge Pippijne/die zijn lāt also ghesept is vādē coninghē vā vrācrijck houdēde was als te leene Bi dē welckē blijct dz die digniteyt eñ hoochz ō brabātscher hertoghē comē es vādē conighen vā vrācrijc/dien dyt lant doe heetēde neđ oostrijcke/ondđanich was also gesept is/¶ Mē mocht hier op vragē waer om dat Brabāt onder dē keyser staet eñ nz ondē dē coñ. van vrācrijck Daer op is te wetē/dat die vanderinge daer af gheschiet is als de nacōmers vā desen sinte pippine totter cronē vā vrācrijc/eñ ooc totter keyser croonē namaels ghecomē zijn/dye haer lādē haren kinderen ghedeylt hebbē soe dat Brabāt is bleuen ōder dye gene die groot Lotrijcke eñ Almanyē te deele haddē Eñ wāt die keiserlike crone namaels af ghenomē wert dē coningē vā vrācrijc/eñ quā op de coningē vā ytaliē eñ daer na op die coninghē van Almanien. also is Brabāt onder dat keysrijcke ghebleuen. Eñ sonderlinghe es dz mercgraefscap des heylichs rijcs Te wetene Antwerpē metten lande van Rijen een leen vandē keyser. ẽc.

¶ Dese voorseyde Pippijn hadde vā sijnder vrouwen die ydulberghe hiet anders Itte. iij. kindere. te wetē Grymoaldus/die na hē hertoghe wert eñ regeerder des huys vā vrācrijcke Sinte Gheertruyt die haer stelde ter religiē/Sy stichte dabdie te Nyuele daer si selue abdisse werdt. Sy fōdeerde te Berghē op dē zoom ōser vrouwē kercke ẽc. haer legēde int corte salmē vidē int eerste deel deser Croniken. Sinte Begghe die na harē broeder Grimoaldus hertoghine werdt met haren manne Anghijs sint Arnouts sone al so voor ghesept es.

¶ Als dā ō Pippijn die vrācsche coningē eñ sonderlige neđoostrijcke of oost vrācrijcke lāghe iaren duerende geregeert had in groot eerē. so geuoelde hy dz hy nz lange leuē en soude. eñ daerō

dede hi trouwelijck des coninckscat
te Parijs vuerē op dat hy nz onvriēt
en werde. Eñ corts so werdt hi geroe-
pē tottē lande eewelijck duerēde om
den loon sijnre duechdē eñ ghetrouhz
te ōtfane. daerō dat alle tlant seer be-
droeft was want hi was vā duechde-
lijkē leuene eñ vā goeder famē/eñ eē
disciplien der coninghen. Sijn doode
lychaē werdt eerlijck begrauē in sijn
stadt van Landē dye doe een groote
stadt was. it iaer. vi. C. xlviij. eñ daer
lach hi lange tijt tot dattet goede volc
bydē ingheuē gods beradē werdt zijn
ghebeynte tot eender bequemer pla-
etsen te trāsfererē te wetene tottē stadt
vā Nyuele. Eñ wāt god thoonē wou-
de hoe groot hi vā verdiētē was. so ge
schyede een groot teykē opdē dach zij-
re translatiē/want als dat volck met
berrēdē keertsen volchde dye feretre
daer sijn heylighe lichaē in was/van
Landē tot Nyuele. eñ seer grotē wint
wayede. so en ghīc een keerse niet ute
die men by dat feretre droech. Eñ soe
werdē zijn reliquien tamelijc geleyt in
een feretre oft casse nessēs die syde vā-
der heyligher bruyt Cristi sint Geer-
truydt sijnre dochter Eñ iaerlicx wor
dēse alle beyde vander clergien ōghe-
draghē inder processien vandē cruys
daghē ¶ Vā desen Pippijne sijn dese
versen. Iste Brabantinus princeps
dux Lothariensis Primus erat. ma-
iorqz domus regni gladiator

¶ Dat neghēste Capittel. Vādē le-
uene vā sinte Ittē des voors Pippijs
huysvrouwe

Als sinte Itte anders geheeten
Iduberghe weduwe was ende
sinte Pippijn haer mā vāder werelt
ghescheyden was. so wert sy beradē
in reinē weduwelikē state gode te die-
nen. Van vele edelen heerē wertse te
huwelijke versocht so om haer duech
delijke seden eñ edelheyt. so ō haer rijc
dom/maer sy wederstont al. eñ bleef
ghestadich in harē opsette. Soe ghe-
buerdet dat dye heylighe bisscop sint
Amand tot haren huyse quam ō hair
te troostene. dien si blijdelijc ontfinck
Eñ gaf hem te kennen dz opset haers
herten/begerende van sijnre hant te
ontfanghe dz heilich wijl in teikene d'
reynicheyt/dwelck aenhorende sinte
Amand so sloech hi sijn hādē opweert
te hemel gode dāckēde Want hy daer
om tot haer comē was om haer daer
toe te vermanen. Eñ so dede sint Itte
die gelofte van reynicheit verbīdēde
haer tot gods dienste. eñ haer tijtelijc
goet gode op draghēde Eñ si verand'
de haer hof te Nyuele. eñ maecter af
een kercke. Dair na ond' dē dienst der
missen so ōtfint sy vā sint Amande dē
heylighē wijl eñ dat habijt der religi
en. eñ wert eene vandē ghetale d' nō-
nē die si aldaer om gode te dienē geor
dineert ende versien hadde. In welc-
kē state si gode diende al haer leuē lāc
met haer dochter sinte gheertruyt.
Sij was seer ootmoedich. goedertierē
gestadich/lanckmoedich. haer seluen
oefenēde in vastene wakene/wtstorti
ghē vā tranē/eñ heyligē meditaciē so
dat si dē anderē heylighē maechdē eē
leuēde exēpel was vā duechden Alsoe
vele aelmoesenen gaf sy dē armē als

haer goedē strecke mochtē. Eñ dē armēn alendighē menschē quam si te hulpen haer voetē wasscende/eñ ādere wercke der ontfermhertichepden volbringende also si dat ooc vā haers goedē mans tijde ghedaen haddeinc welck si volherde na zijn ūscheydē. xij iarē lanc. Ende ten ynde van dien so ūscheyt si van deser werelt inder ouderen van. lx. iaren Ende si wert ooc begrauē te Nyuele in sinte Peters kercke Ende wert seer beweent vandē armen/ende vanden volcke.

¶ Dat. xij. capittel vā hertoghe Grymoalde den. ij. hertoge vā Brabant.

Also vore gheseit is/so hadde sinte Pippijn van landen van sinte Itte. iij. kiderē. te wetene sinte geertrupden. sinte Begghē. ende Grimoalde. die hertoghe wert na sijnen vader eñ de meeste regeerder des huys van Sigibertus coninck vā oost vrācrijcke voir genoēt/gelijc sijn vadō grote vrienscap ooc houdēde mz sinte Cunibertus eertsbisscop va Colē. ende by Grimols rade so dede coñ. Sygisbert? oft Segebert fonderē vele schone cloosterē in Ardēnen eñ elwaert. te weten Stabulaus eñ Malniūdariū eñ meer andere. Eñ dese twee cloosterē betimert sijnde/soe gaffe hertoghe Grimolt in handē dē heyligē Remaclus om die heylighe religie daer i te stellen. Eñ vliedende sinte Remaclus die onlede der weerlijcker dinghē. eñ s Theodard? latē de sinē navolger in dē bisscoppelijkē stoel van Tongherē so ūcoes hi gode aldaer in eenicheden te dienen

¶ Na die doot vandē ūseydē coñ. Segebert so wordt hertoghe Grimoalt. mits hate eñ nijde van sōmighē herē die zij grootheit benijddē ūslaghē eñ ūmoort. eñ hi wordt begrauē tot Iopilie bi Herstalle. Sōmighe scriuē dz Grymoald? meynde aen hē te treckē die croone vā Oostvrancrijcke. wt sluytende Seghebert? soē dye noch ionck was eñ diē hy ter scholē ghelept hadde. Eñ dat die Oostvranckē daer om Grymoldē vinghē eñ leuerdē hē den coñ. Clodoue?. die coninc was in west vrancrijck des ūsey den Segebertus broeder. eñ doe leyde hi hē in een ghevāckenisse daer hi in sterf Eñ so quā dat landt vā Brabant op Begghen. sijnder sustereen

¶ Conic Clodoue? die tweede vā diē name coñ van Vrancrijc hadde eene alten heylighen eñ ootmoedighen co

ninghine gheheetē sinte Batildis die
de symonie en̄ onreedelijcke scattingē
die dat volck seer vᵒdrucktē wten coninc
rijcke vᵒdreef. En̄ si stichte vele clooste-
rē als Corbie en̄ meer andere. helpē
de ooc vele ludē te cloostere. En̄ sy de-
de vele aelmoessenen dē kerckē/en̄ dē
armē. En̄ ten eynde ghincse selue inc
clooster van Kale. en̄ was als dalder
minste in die coekene dienende/en̄ al-
le onreynicheyt cuyssende en̄ wassē
de. En̄ ten eynde starfse seer salichlijc
met hemelschen teekenen.

¶ Dat. xiij. Capit. van sinte Begghē
hertoghinne van Brabant Ende vā
Anghise haren man

Hier vore int. ix. Capit vā Kaer-
lemāne is gheseyt vā Angise s̄
Arnouts soē mercgraue des heilichs
rijcs. hoe dat hy ghecomen is vandē
coninghē van vrancrijcke. die welcke
Anghis troude sinte Begghē s̄ Pyp
pijs vā landē dochter/sinte Geertru-
dē sustere. En̄ by beyde harer vader
tijde sogheschiede dit huwelijc. En̄ so
woordē si hertoghe en̄ hertoghine na
die doot vandē vᵒseydē Grimolde/die
sonder oor sterf en̄ sy regeerdē dat lāt
wijslijckē. En̄ Anghis was ooc groot
bidē coñ. van Vrācrijcke.

¶ Op een tijt als hi ghick butē iaghē
so wardt hi vᵒmoort int iaer ons herē
. vi. C. lxxxv. Te wetene vā eenen dye
Godwijn hiet. diē hi van ionghē kinde
wt minnē opgehoudē hadde. En̄ dyt
quade werck dede Godwijn om dat hi

meynde Begghē te crijghē tot eenrē
huysvrouwē/want hy van nyete op-
ghecomen was/en̄ groot ghewordē
by haer Maer sinte Begghe ōtvloet
hē i Ardenen. daer sy eē clooster dede
maken van. vij. kerckē. na de. vij. ker
kē van Rome. en̄ hiet Anden. liggēde
tusschē Iudick en̄ Hoeye. En̄ daer es
sy vᵒheeuen santine En̄ is een clooster
vā edelē ionkfrouwen canonikerssen
En̄ nv rust sy te Colen in een nonnen
clooster gehieten sinte Mariē. dwelc
si van perst ghefundeert en̄ gemaect
hadde

¶ Van deser sinte Begghen seytmen
dat die Beghijnē perst haren naeme
vᵒcreghen hebben: wāt sy vele deuote
vrouwen en̄ ionkfrouwē by hair had
de die gode pnnichlij c dienden

¶ Vandē vᵒseyden hertoghe Anghijs
so behielt dese heylighe vrouwe Beg
ghe eenen sone die oock Pyppijn hiet
als zijn oudevader

Van sinte Begghen dair alle die her
toghen van Brabant tot nv toe af co
mē zijn. en̄ ooc die coninghē van Vrāc-
rijcke. also de voorseyde linie wtwijst
sijn dese veersen

Begga ducissa fuit genitrixq;
germinis huius.
Que fuit Angiso felici federe
iuncta

¶ Dat.xiiij.capittel. Vã Pippine vã Herstale die derde hertoghe

Pippijn sone vã dẽ hertoge Angys ende Beggẽ. wert die iij. hertoghe vã Brabãt eñ ooc vã Lotrijck. eñ hy wert ooc mercgraue des heylichs rijcks/ als mẽ screef ses hondert eñ lxxxv. Eñ hi regneerde xxix. iaren Dese Pippijn also geheiten die tweeste vã diẽ name. Ende hier om was hy ghe heeten vã Herstale õ dat hi te Herstale gheleghẽ tusschẽ Trycht eñ Luydick op dye Mase eerstweruẽ maecte een slot eñ zij wonnighe Ooc hadde hy te Colene eẽ borch die hiet Capitolium waer af dat noch namaels onser lyeuer vrouwen kerck gemaect was vã sinte plectrudẽ des voorseidẽ pippijns huysvrouwen

¶ Dese Pippijn was vã seer heyligẽ ghe slachte van allen siden/ want sijn moeder was sinte Begge sinte Geertrudẽ sustere die sijn moeye was/ eñ zijn oude vadere was s̃ Arnout marckgraef des heylichs rijcs/ eñ namaels bisscop vã Mets also hier voor geseit es ₢ Dit soudẽ die hertoghe vã Brabãt met rechte aenmercken eñ harer voervaderen voetstappẽ met duechdelijcke werckẽ na volghen so souden si haer ondsaten in voorspode regerẽ

¶ Dese voorsey de hertoghe pyppijn was eẽ wijs eñ vroom prince/ zijn herte keerẽde tot verheffinghẽ der heyligher kercken Ende hi tronwede sinte Plectrudẽ dye heylige vrouwe daer hi aen wan drie sonen/ eñ een dochter Te wetene Drago een prince van Rẽpelãt. sinte Grimoaldus de te Luydic ghemartelizeert wart/ eñ rustet daer in sint Jacobs kercke/ Ende sinte Siluin? dye te Chymay rust in sint pet's kercke/ Ende sijn dochtere hyet Notburghis dye rust te Coelen blinckẽde in schoonen mirakelen/ Eñ dese drye soenẽ storuen voor haer ouders

¶ Dese hertoge Pyppijn hadde vele orloghen teghen die vriesen. tseghen die zwauẽ/ eñ andere naciẽ Maer mz grootẽ arbeyde behielt hy tvelt ende vachtzeghe/ want hi victorioes was

¶ Het gebuerde dat Hilderijc die coninc vã oostrijcke oft oost vranckerijc sterf sonder eenighe oorie van sijnen lijue achter te latene/ ende midts dyẽ so began Pippijn seer sterc int lant te

regnerene eñ met wijshedē te regere
ne alſo ſijn voer vaderē ghedaen had
den eñ des waren dye ooſt vrācke͂ blij
de dat hi haer beſchermer eñ regeerd
was/ Dit aēmerckēde coñ Dyederijc
van weſt vrācrijcke Hildericks brue·
der/ die meȳde dat te keerē eñ te belet·
ten/ eñ daer toe riet hem een ſijn droſ·
ſaet geheetē Hercarijs met meer rāde
ren die Pippijne ſeer benijddē ſo dat
groot orloghe op ſtont teghē hē/ wāt
coninck Dierick woudē dwynghē eñ
ſijn macht nemē/ eñ des conicks volc
dede Pippine menigē pant/ maer nz
en dorſten ſi comen daer Pippijne ſel·
ue was want ſijē ſeer ontſagē Daer·
na gheuielt dat coninc Dierick mz ſi·
nen volcke quā te strijde teghē pippij·
ne diese al ſcoffierde/ ſo dz die coñ. vlie·
dē moſte/ eñ Pippijn volchde eñ ver·
ſloech vele van ſinen volcke/ Eñ Her·
carijs ontvloot oock/ maer want ſijn
ongheтrouwe dienaers wel wiſtē dat
ten Pippijn ſeer haette/ ſoe ſloegē ſij·
ſelue haren heere doot/ op dat Pippij
hem niet vuolghē en ſoude. Ende ſoe
trac Pippij voert te vrācrijcke weert
inne met groter macht ſo dz die conic
eñ zijn volck ſeer verſaghet warē Eñ
was blijde dz hy paps met hē maecte
eñ gaf hē tlāt te regerēde/ eñ maecten
ſijnē opperſtē raet daer nyemāt tegē
ſegghen en dorſte/ oock gaf hi hē Her·
carijs lant Eñ Pippijn ſtelde dair na
ſinte Lambrechte weder in ſinē biſdō
ſtoel tot Tricht daer Faramundꝰ con
rechte hē ſeluen in gheſteken hadde
¶ Daer na ſtelde Pippijn zijn vaert
om te treckene op Vtrecht eñ op dye
vryeſen die heydene waren eñ beſatē
mede hollāt dat doen al vryeſlāt was
die menighe ſcade eñ menygē torē ge
daē haddē de ooſt vrācrijckē Ende die
ſtadt vā Vtrecht hyet doē wiltēborch
Eñ daer vyel Pippijn vore met ſijnē
heyre/ eñ met grooter pijne creech hi
dye ſtadt/ want daer groote weere in
was/ Eñ daer verſloech pippij d̄ vrye
ſen hertoghe gheheetē Ratbodus die
welcke corts daer te vorē comen was
totter vontē om gedoopt te wordene
Maer want hi vſtont dat meer liedē
in die helle waren dan indē hemel/ eñ
daeromme ſo vercoes hi te weſen mz
tē meeſtē ghetale/ eñ bleef heyden als
zij voervaders gheweeſt haddē/ wāt
hi niet en bekēde die onuerdrachelijc·
ke pijne der hellen/ aldaer hi cortelige
toe quā/ Dwelck aenmerckēde zij ſone
werdt kerſten
¶ Aldus dā ſoe maecte dye brabātſce
hertoghe Pippijn die vryeſen onder
danich der vrancſcher croonen/ ende
was dierſte bedwanc daer die vryezē
ye onder quamen Eñ om dat volck te
bekeeren tottē heilighē kerſtē ghelo
ue eñ daer inne te ſterckene/ ſoe ſandt
die vſeyde hertoghe Pippijn den hey
lighē vrient Gods ſinte Willebrorde
die met twalef gheſellen nyeuwelige
wt Enghelandē ghecomen was/ Eñ
hi was die ghene die de vryeſen/ Hol·
lant/ eñ ſeelāt bekeerde/ hem liedē pre
dickende dat woort gods/ ende bewij
ſende met duechdelikē exemplen alle
quaet te ſcuwen eñ die ſondē te haten
¶ Dit geſchiede int iaer. vi C. eñ. xciiij
Ende ſinte Willebrort wort doen byſ·
ſcop van Vtrecht
¶ Item dye hertoghe Pippijn ōtghic

hem na die doot van sinen voorseyde̅
wettighen kynderen in ouerspeel mz
eene̅ schoone̅ edelen wijue gheheeten
Alpays. daer hy aen wan den vrome̅
Karele̅ marteel En̄ want Pippijn al
dus vergect was op dit wijf de hy on
wettelic troude so berespte̅ sinte Lam
brecht daer af/ seggēde dat zij̄ wettich
wijf nz en ware Wāt sinte Plectrupt
zij̄ yerste wijf noch leefde/ dwelck vne/
mēde Dodo price vā Oregiē alphais
brued als die ghene dye daer bi scade
beduchte te hebbē waert so dz Pippij̄
zijn suster liete. so dede hi s̄ Lābrechte
doodē te Luydick bi nachte daer hi in
sinen ghebede lach. Soe dat hy mits
der rechtuerdychz werdt een heylich
maertelaer. Insghelijcs als sint Jan
baptiste die herodē en̄ sijn amie beris
pede van ouerspele

¶ Na sinte Lambrecht werdt bisscop
vā Tōgherē te Tricht sint huybrecht
dwelcke dē bisdō stoel yerst settede vā
Tricht te Luydick ter eerē van sint lā
brechte de daer gemartelijt was mer
tis seer te vwonderen dat dē bisdom
stoel daer tot nv toe ghebleuē es. niet
teghē staende die grote wreetheyt en̄
onghetrouhz des volcks vā Luydyck
teghen haer bisscopē en̄ pricē. Meer
minnende en̄ aēhāgēde dicwyle qua
dē tyrānē dan harē prelaet en̄ prince
myts den welcken so menichweruen
grote langhe oerloghen op ghestaen
zij̄ daer bi dat niet alleē die vā luydick
ghedestrueert en zij̄ gheweest Maer
andere landē hebben daer bi dicwile
grote scade ghenomen.

¶ Item in Pippijns tij̄de soe sterf die
voerseyde coninc Diederick van vrāc
rijcke voerseit. En̄ Clodoueus zijn so
ne die derde vā diē name wert con̄. by
wylle en̄ cōsente van Pippijne als re
geerder des lants/ Clodoue? regneer
de ōtrēt. iiij. iaren. en̄ sterf sonder oer
En̄ die crone quā op siuē brueder Hil
debertus dye anders niet vele mach
ten en hadde dā hi coninc hiet. wāt hy
en hadde wijsheyt noch verstant En̄
Pippine hadde alle tlant in zijn hādē
en̄ hi gaf hē dat hi vteerde. en̄ wijdde
hē zijn palen so dattet al zijn was tus
schen spaenghyen en̄ den Rijn.

¶ In tydē van desen hertoghe pippij̄
gheheetē vā Herstale/ en̄ corts voor si
nen tijt en̄ corts na so leefdē in Lotrijc
en̄ in Brabāt vele grote heerē. en̄ oec
vele heylighe mēschē. santē en̄ santin
nē die vā dē bloede der hertoghē gebo
ren waren en̄ som daer aen gehuwet
Als sinte Amelberge de Pippijns vā
Lādē suster dochter was die vā with
geere harē man hadde v. heylighe ki
derē. te wetē. s̄ Goedele/ &c. alsoe hyer
voor ghesept is. Itē sinte Odolardus
sinte Berlendē vad. die was here vā
meerbeke bi Nyenouē/ daer s̄ Berlē
de rust. En̄ haer nichte s̄ Celsa en̄ sin
te Nōna. Itē sinte Reynoffel dair vad
af was Ayus en̄ woonde tot yncourt
daer si noch rust. en̄ dair grote pelgri
magie is tot harē borne. En̄ die voor
seide Odolardus was haer oudervader. Van desen heylighen is ghesept
hier voor int yerste boeck.

¶ Item het was oocen groot heere
in Brabāt gheseten geheetē Adelart
vader vā twee heilighe nonnen. sinte
Erlynde. en̄ sinte Reylinde. dye rustē
te Mapseke.

¶ Itē noch omtrent Pippȳs tijde so
leefde sinte Saugeric⁹/dats sint goric
bisscop vā Camerijc. sinte Cunibert⁹
aertsbisscop vā Colen. sinte Ghilapn.

¶ Als heroghe Pippȳ der heerē heer
xxix. iarē gheregneert hadde. eñ alle
vranckrijck in groter moghētheyt ghe
regeert hadde/soe sterf hy int iaer als
men screef. vij. C. eñ xiiij.

¶ Maer eer hi sterf aenmerckēde die
cōdicien van Kaerlē marteel sinē bas
taert sone de wijs eñ koen was so pro
cureerde hy dat Kaerle die heerscap
pie des landts behoudē soude eer hy
aflijuich werdt. anxt hebbēde datmē
synen sone die heerlicheyt als hi doot
ware ontrecken soude/ghelijck eenen
wijsen prince toebehoort/ die in sinen
werckē voorsienich was/ordinerende
sijn dinghē met sinen leuēde lijue: op
datter na sijn doot ghekief noch onge
noechte af comē en soude. Ende dit be
hooren alle princen te doene. &c.

¶ Vā desen Pippijn zijn dese veersen.
Iste pyppin⁹ erat dux ēci⁹ austrasiorꝫ
Austria dicta fuit tunc regnū Lothari
ense

¶ Dat xv. capi. Vā hertoghe Kaerle
marteel. den vierdē hertoge vā Bra-
bant. die groote orloghe hadde op me
nigherhande volck/als Spaenschen
Swauen. Seperschen. &c.

Dese Kaerle hiet marteel dats hamer. want als eenẽ swarẽ hamer so v́sloech hi zȳ viandẽ in allẽ landẽ waer hi quam. So stout eñ soe vreeslijc was hi int strijdẽ dat zȳ vpã dẽ van hẽ v́uaert warẽ als oft hi dye duuel gheweest hadde. Niet alleen en was hi heere van sijnen lande/ maer oocbouẽ die coninghẽ van Vrancrijc die hi mettẽ lande regeerde gheuẽde hẽ dat sy v́teyrden. Eñ hy hief die renten vandẽ conincrijcke de legghende daer sy seker laghen ter cronẽ behoef als een ghetrouwe man. Ende alle dlandt hielt hi in eerẽ/ vromelijc dwĩghẽde alle die ghene die teghẽ hẽ opstaẽ wildẽ. Grote orloghe hadde hi teghẽ donghelouighe/ sonderlynghe teghẽ die Hunẽ die wt Spaengyẽ met grooter heyrcracht van alderhande volcke op hem quamẽ/ die hi mãnelic wederstont. eñ versloechse eñ v́dreefse wten lande. so datse hem niet meer op die tijt beuechten en dorsten. maer vloeden om hulpe in Spaengyen. in Sassen. ꝛc.. Van welcken strijdt hyer noch corts gheseyt sal werden.

¶ Vãder groter eerẽ die Kaelẽ marteel ghedaen werdt. als dat hem dye croone ghepresenteert wordt.·. Ende van sint Gielijs

Ondlange na dat Karle marteel tregimēt vanđ cronē aengenomē hadde/so quā daer int lānt s̄ Gyelijs daer grote fame af liep v̄ zijn grote heylicheyt. Dit v̄nemende Kaerle so ōtboodt hijē tot hē te comē dwelc s̄ Gielijs gheerne dede Eñ karle badt hē dat hi misse dade eñ ōsen heere vore hē bade. dat hi hē zijn sondē v̄geuen woude. dwelc s̄ Gielijs also dede Eñ als hi misse seer inichlijc dede so brachte die yngel gods eenē brief opden outaer daer Kaerls sondē inghescreuē stondē/die hē god v̄ghaf op dat hy hē voortaen daer af hoedde/sint Gielijs die macht vā gode heeft te v̄crigē v̄latenis vā sondē den gheenē dier hē deuotelijc om biddē eñ die niet meer en doen. Itē sommighe wanē dat dit gheschiedde dē grote coñ. Karel by s̄ Gielis tyde. maer dat en is soe nyet wāt s̄ Gielijs was lāge voor sinē tijt

Het ghebuerde dat Hilderic⁹ coninc van vrancrijc sterf eñ hy lyet achter sinē sone Dagobert⁹ die ij. vā dyē name die coñ. na sinē vađ wert bi cōsente van Karle marteel/want anđs dā bi sinen wille en mochte niemāt croone dragē Het ghebuerde dat die herē vau vrancrijck hē die crone bodē eñ eñ hē coñ. maken wouden Maer hy ōtsept eñ weyghe rde de crone tontfāghen/seggende/dattet hē meerder eere ware ouer dye coninghen te dominerē eñ heer te zijn/dan selue coñ. te zijn

¶ Die v̄seyde coñ. Dagobert⁹ sterf als hi iiij. iaren coñ. gheweest hadde Daer na ghaf Karle marteel die crone Lotharis Dagoberts broeder/die maer ij. iaren coñ. was Doe was eē heere daer die Cilpericus hiet die neue vandē coninghē die gestoruē waren. die welcke track tot Endon. hertoghe van Aquitanien. om hulpe teeghē Karle om die vransche croone te crighē Eñ sy trockē te strijde teghen Karle marteel/maer si worden van hem gheschoffiert. want hi wan den strijdt Doe sandt Cilprick aen Kaerlen om ghenade/soe veele doende dat Karle hē die crone gaf eñ hy regneer de armelijck vijf iaren

¶ Hier en binnē so bereyde hē heere Ramfreyt graue vā Angiers v̄ Marteelen te crācken/ Eñ Marteel dit v̄nemende. so quam hi mettē oost vrācken tot Riemē voor die stadt eñ daer sadt eertsbisscop Tibert die Kaerlen ghedoopt hadde. Eñ want hi Rāfrei de ontsach so en dorste hi Karlen niet in laten/om twelcke Karel grā wert Eñ hy track voort tot Orlyens daer Eucheri⁹ bisscop was. dye hē ooc dye stadt niet openē en woude/wāt hi Rāfreyde so bi sadt. eñ daerom wert hy van daer v̄dreuen. eñ hy quā tot sint Truidē op Haspegouwe daer hi na maels sterf Dus quā Karel op Rāfreyde eñ hi wāhē af die stadt vā Angyers eñ tlāt Eñ Rāfreyt siende Karles macht hē te groot ghaf hē in Karels ghenade eñ wert sijn man
Als die vooreyde coninc Cilpric ghestoruē was sonđ oor so gaf Karel dye crone eenē vandē bloede geherē Dyederic die xv. iarē regneerde. mair Karel was altijt ouerste prince eñ heere

¶ Vā Karel marteels orloge op die heydē. Als swaefsce Geperse Spaēsche.

HErtoghe Karel marteel van
neď oostrÿcke eñ vā Brabāt.
werdt ghedēckende der ouerdaet die
de Sassen dicwile ghedaē hadde den
oost vrancke̅. eñ so trac hi op hē te stri
de. eñ hi brachtse tonď / swairlic wreke̅
de tghene datse dē Frāschē rÿcke mes
daē haddē ¶ Daer na voer hi striden
op die allemāseñ op lāfride harē her
toge. eñ hi dwācse daer toe dat Alma
niē hē chis ghaf ¶ Daer na bedwāc
hi Swauē eñ Geperē met al dē herē
vandē lande. eñ maecte hē alle tlant
onďdaē mettē sweerde totter Dēnou
wē toe. eñ dlāc vā Sassen totter Eluē

¶ Daer na quā op Karlē eenē ande
rē swarē strÿt Wāt hertoge Endō vā
Aquitaniē daer af is ősept / die meyn
dē hē noch op Karlē te wrekē. maer
wāt hi bi hē seluē niet sterck genoech
en was om Kaerlē te bevechtē / soe is
hi ghetrockē in Spaēgiē aen die hey
dē eñ sarasinē die ī spaēgiē woōdē hē
biddēde datse met hē comē woudē te
gē Karlē marteel ō hē te bevechtē eñ
vrācrÿc te winnē eñ daer te bliuē wo
nē Eñ so zÿ die sarasinē gecomē ouer
die gyrōde met harē coñ. Abdyrama
eñ met harē wyuē eñ kinderē om in
vrācrÿc te bliuē wonē Als Karle dat

ōnam so bereydde hi hē dat te weder
staene metter hulpē ons liefs heeren
eñ hi vgaerdere een groot heyr van
Frāssoysen duytschē brabātrē. maer
cleyn was dat gheral teghē die sarasi
nē Eñ, so quaemt tot eenē stride dien
Karel wan eñ hadde die meeeste vic
torie bider hulpē gods daer mē noyt
af wiste te sprekē Wāt hi vsloech dair
iij. C. dusent sarasinē eñ lxxv. dusent:
mz harē coñ. Abdyrama Eñ hi vloes
omtrēt xv. hondt mannen. Als herto
ghe Endon sach so quā hi tot Karlen
om ghenade eñ hy maecte pays met
hē Eñ d heydenē goet eñ ghelt wordt
al opt velt vbrāt Dit gheschiedde int
iaer ons heerē vij. C. xxxii:

¶ viij. iaren na dese victorie soe sterf
die vseyde coñ. Diederijc vā vrācrijc/
eñ Karle ghaf die crone eenē die Hil
derichiet/die ix. iaerē coñ was/maer
hi was daer ōnut toe eñ onbequaem

¶ Het ghuiel dat die stadt vā Borde
aus vandē heydenē beleghē was/de
Arleblancke die stadt mettē lande vā
prouenciē seer bedructe eñ bedoruen
So beduchte die paus Gregori? dye
derde/datse noch vorder comē soudē
om twelcke te belettē hy sandt Mar
telē den slotelen vā sinte Peters gra-
ue/eñ zijn bandē hē biddēde dz hi wou-
de wordē patricyus vā Rome. om te
strijdē voor die heylighe kercke ende
voor tgheloue. eñ Karele ōtfincse oet
moedelijck eñ deuotelijck/vromelijck
strijdende voor theylich gheloue
Eñ hi trac int lant vā prouincien/op
die heydenē dye daer ghecomē warē
Eñ hy wan hem af Auēyoen eñ Ner
bone eñ Arleblancke/eñ tlant vā pro-
uenciē. Eñ ooc so wā hi tlāt vā Bour-
gondien/eñ hy vsloech dē heydenē af
twee conigē eñ ontallijcke veel volcs

¶ Maer want Kaerlen altijt swaer
orloghe aen wies eñ sinē scat minder
de midts langher orloghē. so scatte hi
die heylighe kercke eñ gaf die tyendē
sinen ridderē om daer op te leuē Om
welcke saken mē leest in vele boeckē
dat hi van gode vdoemt soude wesen
bi dē ghemeynen ouerdraghe d heili
ghē int eewighe leuen/midts diē dat
hi dye sielen indē veghevuere beroofe
heeft van haren hulpen eñ suffragiē
ontreckēde dye tyendē eñ renten der
gheestelijcheyt. Eñ dit leestmē dz ver
thoont wordt dē heylighen sinte Eu-
cherius bisscop van Orlyens na dat
kaerle Marteel in sinte Denijs kerc
ke eerlic begrauen was/Als sinte Eu
cherius daer misse dede/sach hy indē
geeste kaerlē sittē ider helscher pynē
eñ hy sach ooc een serpēt comē wt sij-
nen graue Eñ hyer om wert zijn graf
gheopent eñ mē/en vanter niet in dā
een groot serpent. eñ tgraf was byn
nen al verbrant. Dwelck groot iam
mer es van so vromen prince dye soe
vromelijc op die ongheloouighe ghe
streden heeft rc. Daer om ist sorchlijc
gonde gheestelijke personē te schattē
de haren reghel wel houdē voor eeni
ghe prynceu/ ende met dien goede hē
behulpēde ter orloghē oft anders
Niet aenmerckende dat dye gheeste
licke luden ende plaetsen daer af vry
zijn nyet alleen bidē gescreuenē ghees
telicke rechten der heylygher kerckē
daer bi dat ooc alle dye gheene dyese

alsſe ſcattē indē ban ghedaen worden maer ooc bidē weerlickē oft keyſerlicken rechtē/ Eñ ſo is dicwile beuondē dat princē die dz dedē niet lange daer na geleeft hebbē. oft emmers gheen voerſpoet gehadt dwelc ōmoeit wort eens deels daer by te comen dat vele gheeſtelijke eñ deuote pſonen/te min beweecht worden voer alſukē heerē te biddē ꝛc. De voerſeyde Karel marteel ſterf int iaer. vij. C.eñ.xl. Eñ van hem bleuē.iiij/wettige kindere te wetene Karleman. Pippijn die cleyne. ſinte Remijs eertſbiſſcop vā Rowaē eñ ſinte Landrade abdiſſe van Bilſe

Vā welkē kaerle marteel zijn deſe verſe

Iſte Brabātin⁹ dux q̄rt⁹ in orbe triūphat Malleus in mūdo ſpecialit̄ victor vbiq; Dux dn̄ſq; ducū comitū q̄q; rex fore ſpernit Nō vult regnare/ſed regulis imperat ipſe

Dat xvi. Cap. Vā Cleyn Pippijn dye v. hertoghe in Brabant. die conīc van vrancrijc wert

Cleyn Pippijn eñ Karleman gebruederē warē beyde wijs vrome eñ coene. eñ hieldē een wile tijs dz lant tſamē eñ warē gelijc haer voorvaderē regierders vander cronē vā vrācrijc/ Doe was die hertoghe vā aquitaniē ghenoēt Wapfier ſone van dē hertoge Endō begheerende te wrekē teghē deſe twee ghebruederē tghene dat Kaerle marteel haer vad̄ teeghen ſinē vad̄ gedaē hadde. eñ wapfier bracht met hē eē groot heyr van Saraſinē eñ quā int lāt van Prouēciē om te crigē die ſtadt vā Nerbone. eñ om tlant ond̄ te crighē Maer karleman eñ pippijn trockē hē teeghē. eñ ſi v̄ſloghē dye ſaraſinē eñ v̄iaechden ſe van daer eñ ſi beſatē ſeluē tlant.

In cortē tide daer na ſo wert karleman ōtfunct met hemelſcher begeertē/ v̄ſmadende alle aertſche dinghen. eñ ouergeuēde ſinē broeder pippijn alle zijn landt ſo track hy te Rome/eñ vā dē paus Sacharias die een ſeer goedertierē eñ duechdelic paus was. ſoe ontfinc hi dat cleet van religiē Eñ by rade vandē heyligē paus. ſo fondeerde hy in dye eere van ſ. Silueſter een cloooſter te Monſerat al daer hi bleef woenēde om tgheruchte der weerelt te ſchuwē eñ gode almachtich te dyenē in ruſtē der hertē Mair zijn heylich opſet wert daer na ſeer belet mits diē dat vele edele mannē wt vrācrijc tot Rome treckende hē dicwile viſiteerēde dwelc hē een letſel was der ruſten der herten. Om dwelc te verhueden hi daer na trac woenē bouē rome tot Montcaſſijn. daer wilē eer ſinte Benedict⁹ abt was. eñ daer bleef hi totten eynde zijns leuens gode dienende.

¶ Hoe cleyne Pippijn hertoge vā Brabāt bidē bisscop Bonifacius wt beuele des paus/ vrācsch coñ. ghecroōt wert ouermits syr egroter vromicheyt eñ wijsheyt

Aldus was hertoge Pippijn alle dlāt eñ coninrijc vā vrācrijc in sijn hant houdende eñ wijslic regierēde/ eñ tseghē die viandē vromelic be beschermende Eñ Hildericus die coñ. coñ. vā vrācrijc was eeen onoorboerlic slap mēsche eñ sond wijsheyt sittēde in huys/ eñ niet doēde dat eenē prince toe behoort/ Eñ die eedele vā vrancrijc dit aenmerckēde als scaēte / en vdriet daer af hebbēde/ so sondē si tottē vsep dē goeden paus Sacharias / eñ dedē hē vragghē wye dat weerdiger ware te besittē die crone des rijcs. oft die ghene die in huis ledich bleue etēde eñ drinckende. oft die ghene dye ō dye salicheyt des landts gheenen arbeyt en spaerde/ teghē die viandē dat beschermende eñ in eeren houdende Opt welcke die paus antwoorde dat hem behoorde coñ. te zijn/ dye dat rijcke met macht bescermde/ eñ die ō dat ghemeyn profijt arbeydēde ware Vā welker ātwoordē die Frāsoysē seer vblijt warē Eñ namē dē coñ. Hilderijck eñ dedē hē monic wordē te soysson it closter vā s Medart Eñ dese vsepde hertoge Pippijn dye een deuoot prince was/ eñ cleyne van persoone .. maer

seer groot vā moede eñ ooc met vele duechdē vciert/vhieuē sy in eenē coñ vā vrancrijc. diē sinte Bonifaci⁹ bisscop vā Mapāse bi beuele vādē paus Sacharias coñ. salfde. eñ consacreerde/ also dat ghewoenlic is/ dwelc gheschiedde int iaer ons herē vij. C. eñ l. Eñ midts desen so werdt onteerft eñ beroeft vand crone dat ghestacht vā den coñ. Clodoue⁹ die vandē Tropanē comē was/ ouermits die ōnutscap eñ onbequaemhz der seluer coningē Niet te min also hier vclaert is/ eñ dē boom vandē Brabanschē hertoghē wtwisende is. so is Pippȳ eñ zȳ voor vaderē ooc gedaelt vandē bloede vā dē coñ. Clodoue⁹ door Glitild; de des coninex Lotharijs dochter was.

Als Pippijn dā coñ was so maecte hi sijnd croonē ondadanich alle dye lādē die laghē tusscē sassen eñ spaēgien Eerst wordē die sassen tegē hē weder spanich. wāt gedēckēde tghene dz hē gesciet was bi Karle marteels tide so dachten sy dat te wrekē/ eñ vgaderdē een groet heyr/ eñ si haddē met hē beperschē eñ swauē. eñ si quamē in oost vrācrijc eñ dedē groten scade. Maer pyppijn met groter macht ghinc hē teghē/ eñ vsloechse meest alle. eñ dander viaechde hi/

¶ Hoe con̄. Pippȳ in vrācrijc ontfinc dē ij. paus Steuen ootmoedelijc Eñ hoe hi track in Lōbaerdiē eñ bedwāc der Lombardē con̄. Eñ meer anderē

Apstulfus die con̄. van Lombaerdien begonste die stadt van Rome eñ die heylighe Roomsche kercke swaerlijc te quellene. want hi eyschte hooft chijs van elckē mensche Eñ de paus noch die Romeynē en hadden gheen macht hē te wederstaene. wāt hi seer machtich was. dwelc aenmerkende die ij. paus Steuē dye eē weerdich eñ heylich man was. eñ niet cōnende weďstaen dē quadē tyrant Apstolf. soe dachte hi zȳ toevlucht te makē tot con̄ Pippȳ con̄. van vrancrijc goedertierē aduocaet eñ minare der heyliger kercken om hulpe eñ bistāt van hē te crighē Eñ om dat Pippijn daer toe meer geneycht soude zijn so bracht de paus met hē sinen brueder Karleman die monick was Dwelck als de goedertierē con̄. v̓nam so ghinc hi den weerdighē paus te ghemoete met groter ootmoedicheyt met gaďs sijnre coninghinen / eñ sinē kinderen Eñ hy leyde des paus peert metten breydel te voet ghaende iij. milē verre tot dat hien bracht in sijn palleys. doe daelde de paus vandē peerde eñ sprack met con̄. Pippȳ heymelick eñ gaf hē te kēnen met veel tranē die sake waerom hi comē was. hoe die con̄ Apstolf hem quelde eñ persequeerde eñ hoe hi de stad vā Rome hē onďdanich meēde te makē. biddēde dairō dē con̄. Pippȳ dat hi te rome comē woude. eñ dat hi sinte peters dinghē in hāden nemen soude / eñ die stadt vā Rome vā der viandē handē v̓lossen woude. Als Pippȳ die droeflijcke claghen vandē paus aenhoorde. soe swoer hi dat hy hē hulpē soude. eñ v̓troostede dē paus de bi hē een wile tijts in vrācrijc bleef Eñ anderwerf so benedijde hi by pauselijcker benedijngē dē con̄ Pippȳ eñ beyde zȳ kinderē. te weten Kaerlē die de grote Karel hiet / eñ Karlemāne. v̓clarende dat sijn geslachte tot eewighē daghē dye Fransche crone soudē besittē. eñ v̓byedende op den dat niemāt anders emmermeer hē en v̓mate die croone te aenverden also dat v̓claert staet indē gheestelijckē rechte. Het gebuerde dat die paus Steuen liggende int clooster van sinte Denijs in vrancryc seer sieck wert so dat die meesters vā sinē leuē gheē hoope en haddē. maer sinte peter eñ sinte pauwels die heylige apostolē openbaerden hem in een visioen ende hi werdt ghenesen by mirakelē

¶ So v̓gaderde con̄. pippȳ een groot heyr eñ hy reysdē mettē paus tot in Italiē. eñ con̄. Apstolf sette hē ter weeren. so datter eenē grotē strijdt geuiel maer Apstolf moste vliē. eñ Pippijn bedwāc hē al weder te keerē dat hy ď kercken van Rome af genomē hadde / ende den paus beswoer hi vaste te houden. Eñ pippijne sette den paus weederom in sinen stoel. ende quam victorioes in vrancrijc

¶ Maer nz lãge daer als Apstolf coñ
vã Lõbaerdiẽ v̄stõt dat pippȳ thuys
comẽ was. so brack hi dẽ peys die hy
gesworẽ eñ gelooft hadde vast te hou
dẽ/eñ hi eyschte wed̄ chijs eñ tribuit
vandẽ Romeynẽ. dwelck coñ. pippȳ
v̄nam eñ wert toornich. eñ sandt Ful
rade sinẽ drossaet met een heyr volcs
om op Apstolphe te wrekẽ dat hi mis
daẽ hadde teghẽ sinẽ eedt eñ ghelofte
Eñ coñ. pippȳ volchde cortelijc selue
na Ende hy ved wãc anderweruẽ A
pstolfe al weeder teghevẽ dat hi ton
rechte genomẽ hadde. eñ nam seker
heyt vandẽ vrede te houdẽ ¶ Itẽ die
herde Sassen quamẽ weder in Oost
vrancrycke met grooter macht/ eñ si
bedoruẽ dat lãt met roue eñ met brã
de. Dwelck v̄nam coñ. pippȳ eñ met
groẽ macht track hi derwerts meyn
nẽde dat hise so castiẽ soude/ dat sijer
langhe om denckẽ soudẽ/ eñ hi quã te
gẽ hẽ te strijde/ diẽ hi wã. eñ in diẽ stri
de v̄sloech hy soe menighen man dat
ment niet ghetellẽ en cõde/ eñ so track
hi in Sassen lant. eñ v̄brãde tlant eñ
hi creech vele borghẽ eñ stedẽ. Eñ hy
dwãc die Sassen daer toe/ dz se dẽ coñ.
vã vrancrijc chijs eñ tribuyt gheuen
moesten

Vã coñ. Pippȳs orloge op die vã Aq̄
nẽ/ eñ hoe hi dye wãdelen. v̄sloech de
ĩ spaẽgiẽ ouer comẽ warẽ/ eñ vandẽ
xx. dooden die verwect worden.

Die mare quã tot pippine dzter lãt vã Auerne/dat nu ond̃ vrãc rijc is/al v̓gadert was met grotẽ hey re om op hẽ te comẽ eñ zijn macht te be nemẽ Eñ pippijn heeft hẽ bereyt dair wert met groter macht/so dat quam tot eenẽ strijde diẽ pippijn wan/eñ v̓ sloech hẽ hair volc aue/eñ vinc harẽ graue Glandijn diẽ hy bracht met hẽ voor die stadt vã Bourges. die hi be leyde eñ becrachtichde Voort trac hi int lant eñ wan daer meenich slot eñ stede/als Perigoꝛt eñ vele ander. soe dat die coñ. vã Auernẽ pays maken moeste Eñ voort so wan hi een groot deel vandẽ lande van Aquitaniẽ dat is Ghiennẽ eñ Gasconiẽ dat nu on der vrancrijc is

¶ Als Pippijn aldus in Aquitanyen was/so quam daer die coñ der onge louighẽ Waedelẽ van ouer die zee in Spaengiẽ mz veel volcs Dit v̓nemẽ de Pippijn ghinchẽ teghẽ met groo ter macht. eñ hy vacht teghẽ hem dẽ meestẽ strijdt dye hi ye hadde. eñ god ghaf hẽ victorie. wãt hi v̓sloech xx M wandelẽ eñ harẽ coñ. maer hy v̓loos xx. mannẽ vã sinẽ bestẽ liedẽ daer hy seere droef om was. dye namaels by miraculẽ weder leuende wordẽ/ also hier na v̓claert sal wordẽ ¶ Het was een deuoot monick gheheetẽ Felici⁹. die bestõt te ghane te Jherusalẽ in pel grimagiẽ Eñ de enghel gods quam aen hẽ segghende dat hi tot Alexãdri en ghinge daer s̄ Jãs baptistẽ hooft v̓borghẽ lach. met. iij. vandẽ õnoosel kinderẽ dye herodes dede dodẽ. hem beuelẽde dat hi dese heylige reliquiẽ nemẽ soude ter plaetzen daer hẽ god wijsde eñ draghẽ die in Aquitaniẽ Fe licius dede also hem denghel beual. Eñ hi nã tot Alexãdriẽ dat heylychdõ ende ghinc te scepe met ghesełschap ende si voerẽ also langhe datse bi een der witter duynen die voor opt schep stont gheleydt werdẽ. ver by Spaen ghien tot aent lant van Aquitanyen aen die poort die Agyõ heet. daer ghi ghen si wtẽ scepe/ende ghigẽ metten heylichdom ten lande waert inne/so datse quamen ter plecken daer si der wandelen coninc ende zijn volck v̓sla ghen vonden.. want dyen strijt daer voor af gheseit es was doe gheschiet Ende op die selue tijt als coninc Pip pijn dat velt ruimẽ woude. so quam hem groten vaeck aẽ/so dz hy ghinck rusten in zijn tente. want god die goed tieren heere dye wouden vertroostẽ vander grooter droefheyt die hi had de ouer dye. xx. dooden vãdẽ bestẽ vã sinen liedẽ. Als pippijn in slape was so hoorde hi een stẽme in sinẽ visione segghẽde tot hẽ aldus y Pippijn di eñ dinẽ volcke es nakẽde vã ouer tmeer heylichdõ van sint Jan Baptistẽ. eñ drye vanden onnoselen kinderen die Herodes dede doodẽ. doer welcke hei lichdom dy god dye heere heden sege ende victorie ghegheuen heeft. Dye ghene die dit hier brenghẽ zijn pelgrīs ende sijn di nakende. waer af dat dye principaelste vandẽ ghesełschape ge noẽt is Felici⁹ Ghanc hẽ teghẽ ende doet hem liedẽ eere. wãt god sal won der werckẽ. Als pippijn al dit dus ghe sien eñ gehoort hadde so was gehoor saẽ d̓ stẽmẽ Eñ hi nam vã sinẽ volcke

xxx. M: mannē die hē navolchdē Eñ
hi dede voor hē draghē dye xx. doode
ridderē daer hi so grootē droefheyt ō
hadde Also ghinc hi te ghemoet dē hey
lichdōme dyē hi grote eere dede ende
hietse seer wilcome dē herē diet broch
tē Eñ Felicius nam dat heylichōme
eñ leydt op elckē dodē ridder dye alle
gader leuēde wordē. tot groter vrou-
dē des volcs: Des dancte Pyppȳ on
sen heere/ eñ stichte daer een cloostere
van monickē ter eerē van sint Jāne.
ende liet daer syn heylighe hooft.
¶ In coñ. Pippȳs tijde soe leefde dye
goede sinte Gōmaer vā Liere dat eē
vroom ridder was. eñ groot i sconicx
palleys eñ seer bemīt/ hy vachte tegē
die Hunē eñ wederstontse manlijckē
Sȳ legende int corte staet int yeerste
deel deser croniken
¶ In coñ. Pippȳs tide so was ond' de
kerstenē groot twifel aenghaēde der
heyligher drievuldicheyt. Ooc seydē
veel liedē datmē dye beeldē niet eerē
en soude Dit dede Pyppȳ beslichten
met grotē arbeyt v'gaderende een cō
silie van vele prelatē eñ clerckē/ griec
kē eñ latinistē. die dat twifel v'claerdē
Eñ daer was gheordineert datmen
in alle plaetsen dees beelden verchye
ren ende eeren soude
¶ Die wile dat Pippȳ hier in dus be
sich was/ so begōst Waysier hertoge
vā Aquitaniē zȳ oude viant weder or
loghe teghē hē op te stellē. maer Pip
pȳ bereyde hē daer tegē. doorrydēde
zȳ lant eñ destrueerdet Eñ hy wan
die stadt vā Sayntes. eñ hy nam die
moed' eñ suster van Waysier eñ voer
dese gheuanghē. Aldus eynde dorlo-
ghe dat so menich iaer ghestaen had-
Wāt waysier werdt v'slagen van zȳs
selfs volcke
¶ Onlanghe daer na sterf dye eedel
coñ. Pippȳ/ nadz hi soe wijslic eñ vro
melijc ghearbeyt hadde sond'linghe
tottē oorbore der kerstēheyt eñ ō heili
gher kerckē. eñ weerdichlick wert hy
begrauē tot sinte Denijs. daer dye se
pulture der coninghē vā vrancrijc is
Int iaer ons heerē vij. C. lxviij. na dz
hi xviij. iarē coninc gheweest hadde.
Eñ hi liet achter vā ō Bertē oft Ber
tradē sijnre coninghinē des keysers
Eracli9 dochter ij. sonē als Karlē dē
grotē/ eñ karlemanne die bruedlijck
dat lant te samē deyldē/ eñ wordē bei
de coninghē ghecroont Te wetē kaer
le/ in dye stadt vā Noyon/ eñ kerlemā
te Soysson// deen regneerde in Oost-
vrancrijc/ dander in Westvrancrijck
Maer karleman sterf sond' oor/ eñ al
le dlant quā in karels handen. Men
vint ooc dat Pippȳ eenē soen had die
Bernaert hiet/ vader vā sinte Alaert
abt/ daer int yerste boeck af ghesept
es ¶ Dus hoochlijc heeft god gheeert
die Brabansche hertoghē/ wāt si ghe
trouwe eñ duechdelic warē. sonderlī
ghe eerende eñ bescuddende die heyli
ghe kercke/ Ooch woudē die princē bi
goedē rade noch leuē/ aenmerckende
dat gheen dinc den prince soe bequaē
eñ ghename en maect sijn ondersatē
als goddieensticheit eñ goedertieren
heyt God soude sond' twifel hem gon
stich eñ behulpich sijn
¶ Vā coninc Pippȳ zȳ dese verse
Iste brabātin9 dux qnt9 Lothariēsis-
Ex duce rex pm9 fit cādē germis hui9

¶ Sanctꝰ Karolus magnꝰ
dux Brabātinorū.

¶ Dat.xvij. Capittel

Vandē historiē/ eñ schoone geestē/ eñ
duechdelijckē leuē/ eñ strydē/ vanden
grotē sinte Kaerlē coñ. vā vrācrijcke
eñ die vi. hertoge vā Brabāt eñ Loth
rijck. eñ namaels Roomsch Keysere
int corte ghetrockē wt diuerschē boec
kē: Vele digē af ghelagē diemē dair
af leest/ die meer voorloghen dā voor
warachticheyt ghehoudē wordē Eñ
eerst vā sinē duechdelijckē seedē/ wijs
heden/ eñ stercheden

Ie alre glorioeste eñ
ōuerwinelike keyser
eñ coñ: sinte Karle de
groote/ was sone des
cleynē Pippijs conics vā vrācrijc/ eñ
sinte Berte oft Bertrada des keysers
Eracliꝰ dochter was zijn moed. Hy be
gan te regnerē int iaer ōs herē vij. C
eñ lxviij. die vā dier tijt voort tot noch
hedēs daechs so claerlijc gedacht wor
det/ eñ vā alrehande menschē so ryeu
welickē vmaert wordt/ als oft hi noch
leefde. Wiēs duechdē eñ glorie al wa
ret so dattet die boeckē vsweegē/ so en
soude nochtā zijn eerlijcke fame die nz
latē vghetē. In welckē Kaerl iiij. din
ghē ghemerct wordē die euē seer te v
wonderen zijn. te wetē vroomheyt eñ
zeghe in striden/ natuerlike wijsheyt
clergie eñ sciencie vandē vrijē constē/
eñ zijn kerstelic duechdelic leeuē Dye
welcke met sinē vader eñ moed woē
de tot Herstalle/ dwelc een sonderlinge
woninghe was der hertoghē vā bra
bāt eñ Lothrijc op die mase ghelegē.
tusschē Ludick eñ Maestricht/ Eñ in
zijn der iuecht sterck eñ grootmoich zijn
de: so doodde hi een altē grotē vreeslic
kē bere te Belsien tusschē Tongeren
eñ Maestricht in teghēwoordicheyt
vā sinte Landrada zijre moeyē abdis
se vā mōster Belsyē. eñ si hietē daerō
die grote Kaerle Maer nz alleē daer
om en heeft hy diē naem behouden
maer om zijn grote looflicke feytē vā
orlogē eñ victoriē die hy gehadt heeft
in vele landē. sonderlinghe tegē die hei
denē eñ persequeerōs der heyligher
kerckē. ¶ In Engelāt was een groot
meester eñ een heylich man geheetē
Alcuinꝰ/ die vnemēde de eerlike fame
vā coñ. Kaerlē dz hi die clerckē eñ wij
se liedē beminde. so ghinc hi tscepe met
sinē iij. ghesellē. te wetē Iohānes sco-

tus Rabanus eñ Claudiꝰ eñ qname̅
tot Kaerle̅ in vrancrijc. eñ si ware̅ al
le. iiij. discipule̅ vande̅ eerweerdighe̅
Beda. Va̅ desen meester Alcuinꝰ leer
de coñ. Kaerle dat meeste deel zijder
consten. Te wete̅ die. vij. vrie konsten
Astronomie. ꝛc. Ende dese Alcuinus
maecte die historie vand̄ heyliger drie
vuldicheyt ter begherte̅ va̅ Kaerlen
dieme̅ noch hout inder heyliger kerc
ke̅ Eñ coñ. Karel ghaf he̅ te re regee
ren die rijckelijke abdie va̅ sinte mer
tens clooster te Tours in Tourayne̅
Aldus was coñ. Karel wel gheleert.
eñ co̅ste weel vremde talen Eñ hi gaf
den xij. maende̅ proper name̅ in sijn
re duytscher tale̅ te wete̅/ Loumaent
Spockille Oock ghaf hi name̅ de̅ xij.
winde̅/ daer te vore̅ maer iiij: winde̅
ghenae̅t en ware̅ Eñ altoos studeer-
de hy gheerne eñ screef Hi droech ae̅
he̅ scrijftafele̅/ om dair in te scriue̅ als
hi ledighe̅ tijt hadde Ooc plach hi by
nachte penne ynct eñ pergament bi
zijn hooft te legghe̅ om te scriue̅ tghee-
ne dat hy in zijn bedde vo̅nde oorbaer-
lijck gedae̅ te sine eer dattet he̅ wten
sinne ghige Eñ hy oeffende neernste
lic den dienst der heyligher kercke̅ lee
sende ende singhende als die andere
wa̅t hi conde sijn musike wel

¶ Coñ. Karel was wel ghemaect la̅c
eñ groot van leeden. viij. sijnd̄ voete̅
was hi lanc die ser groot ware̅. Sine̅
baert droech hi eene̅ voet lanc eñ zijn
aenschijn was andhaluen voet lanck
eñ eene̅ voet breet. zijn nase was eene̅
halue̅ voet la̅c. eñ sijn voorhoofc eene̅
voet breet Eñ hi hadde leews ooghe̅
glinstere̅de ghelijc eene̅ Carbonckel
Als hi toornich was so ve̅vaerde hem
een yeghelijc van sinen ghesichte Hy
adt luttel broots maer op ee̅ maeltijt
adt hi wel tviere̅deel va̅ eenꝛ hamele
oft ij. cappuyne̅/ oft eene̅ paw ofte ee
nen hase. Selde̅ dra̅ck hi meer da̅ dry
werue̅ So sterck was hi inde̅ strijdt
dat hi met sine̅ swaerde eene̅ ghewa-
pende̅ man te peerde cloefde eñ door
sloech dat peert met eene̅ slaghe.
Itẽ hi brack wel iiij. hoefyseren tsamen
Eene̅ gewape̅de̅ man hief hy op stae̅
de op sijn ha̅t Milde eñ liberael was
hi in sine̅ gaue̅/ eñ in sine̅ wercke̅ seere
bescheyde̅ Eñ rechtvaerdich was hi
in wo̅nissen de̅ arme̅ als de̅ rijcke̅ Si
wijn mengde hi met fonteynen Sijn
huysgesin dat he̅ volchde was soe see
dich eñ eerbaer dat zijn hof scheen een
clooster te zijn so datter veel va̅ sine̅ lie
de̅ ae̅merckende ware̅ dat dye rijcdo̅-
me̅ der werelt die si besate̅ ydel eñ ver
gha̅ckelijc en o̅langhe durende zijn. eñ
daero̅me liete̅ sise achter. eñ keerden
he̅ totte̅ heylighe̅ leue̅ in clooosteere̅.
Als die graue Ogier mz sine̅ geselle̅
die int clooster va̅ sinte Pharo ee̅ stra̅
ghe heylich leue̅ leyde̅/ ende ooc noch
meer ander: ꝛc.

¶ Sijn moeder die coninghinne
sinte Bertraert hielt hi in groter ee
ren bi hem tot eerlijcker ouderdom.

¶ Va̅ zijder coninghine Hildegaert
had hi iij. sone̅ eñ iij. dochtere̅ te wete̅
Karle̅ die̅ hi maecte coñ. va̅ Almanie̅
maer hi sterf sonder oor ofte kinder.
Pyppijn die̅ hi maecte coñ: va̅ Italie̅
eñ Lodewijcke coñ. van Aquitanien

eñ die werdt coñ. van Vranckrijck. eñ Keyser. eñ hi ouerleefde sine brueder-ren/dair hier na afghesept sal werdē Eñ sijn iij. dochterē Rotrupt Berga eñ Gilla: Eñ nae die doot van zijder coninghinnē hadde hy van Grisun da synder vrouwen eene dochter dye hiet Altrupt

Itē Coñ. Karle dede sinen sonē eñ sy nen dochterē van ionck op ter scholen ghaē. eñ in allē duechdē volcomelijck sonderē. Ende alst tijt was so dede hi sine sonen leerē wapenen hanteren. eñ iaghen/vlieghē/eñ ryden, na der Fransoysen maniere. Sij dochteren dede hi int wollewerck leerē werckē. eñ spinen/om dat sy nyet leedich sijn en souden want ledicheyt es eē moe/der van alder quaetheyt O ghi mo/ghēde princē leert navolghē de werckē van desen edelē Brabantschē her roghe. nwe kinderen tot allen duechdē wijsende eñ leerende. so mach mē vā v ooc schoone ghesten scriuen

Hoe coninc Karel began te regnerē. eñ van vele reysen eñ stridē die hi hadde in diuersē landē op de ongelouige eñ wedspanige ð heiliger kerkē

COoninc Karel regneerde na coninc Pippÿn sinen vader xlvi: Jaren. eñ was noch vele meer victorioes eñ vele hoger v́hauē in eerē eñ glorie Eñ sÿn perste heyrvaert was int lant van Aquitaniē/dat is Ghyēne Langedock Gascoingniē/tegē Hunaldꝰ hertoge Gapfiers brueder Eñ hi maecte daer een casteel teghē Bordeaus

¶ Voort soe ordineerde hy in Aquitaniē bisscopē eñ abtē. eñ ooc ix. grauē. vandē ghesiachte der Fransoysen/te weten/tot Bourghes/ tot Poytyers/ tot Villate/tot Lymoghien/tot Perygordt/tot Aluernē/tot Albye/tot Tholosen/eñ tot Bourdeaus. Eñ vā dien lande maecte hi Lodewÿck sinē sone coñ.

¶ Corts daer na track coñ. Karel op die Sassen die noch al doe heydē warē/eñ grote viandē dē Oostfrancken Eñ hy wan een grote stadt geheeten Heersberch/ eñ hy doorreedt al haer lant eñ v́sloech vele vā diē volck Eñ hi destrueerde alle die afgoden die hi dair wāt i harē tēplē Maer wātdair int lant gheē water te crighē en was so was zÿ volc bi na doot van dorste Eñ Karel dede sÿn ghebeth tot gode eñ daer quā vter aerdē volle plātept van watere. Doe dye heydene sassen dat saghē so ghauē si hē ouer in zÿ hādē. eñ gheloofdē datse kerstē werden soudē eñ si ghauē hē ghisele gheloue de dz si nēmermeer tegē hē stridē en souden.

¶ Daer na als die paus Adrianꝰ. die perste vā diē naē/in grotē noode eñ lÿdē was mits die tyranscap van Desideriꝰ coñ. vā Lōbaerdiē die hi dede der heyliger kerckē so sandt hi aen coñ. Karel hē biddēde dat hi ỏ heylyger kerckē rechtē bescuddē woude. also zÿ voorvaders gedaē haddē Eñ so heeft Karel een groot heyr v́gadt. eñ is ghetrockē in Lōbaerdyē al den berch Ceny. Eñ die v́screuē coñ. van Lōbaerdiē nā die vluchte/eñ die ij. lieue ghesellē Amÿs eñ Amelys ghelÿc vā lichamē eñ vā sedē die altÿt in coñ Karels gheselscap warē een heylich leuē leydende/die mz veel volx volchdē na die Lōbaerdē de in groot menichten warē/Eñ si schaēden hē datse vā so cleyñder menihtē vloedē/eñ keerdē hē manlÿc teghē coñ Kales heyr/so datter seer gheuochtē wert. Eñ van beyde sydē bleuender veel v́slaghen eñ sondlinge die v́genoēde Amÿs eñ Amelÿs. maer coñ. Karel behyelt dz dat velt Eñ die coñ. Desideriꝰ vloet ī die stadt vā Paupen/eñ coñ. Kaerle volchde hē na/ Eñ hi sandt in vrāckrÿc om zÿ coninghine Hildeghaerde eñ om zÿ kinderen Hi dede daer een kercke makē/eñ zÿ coninghine ooc eē eñ daer inue werdē namaels begrauē die price eñ herē eñ edelinghē dye indē v́seydē strÿt v́slaghē warē . Eñ Amÿs werdt begrauen in een vanden twee kercken. Ende Amelys in dander kercke seer costelick

Maer des anderē daghes smorgēs soe vant men dat lichame van Amelys int graf van synen lieuen gheselle Amys ligghende. dat welcke groote vermoeden es dat al sulcke voorß. dinghen niet en gheschien sonder die verhenisse gods. Ende als coninck

Karel dese stad beleghē hadde dē tijt
van vi. maendē. alst i/dye vastē was
so haddē hi grote begheerte om te vi-
siterē die heylige stadt vā Rome Eñ
latēde zijn heyr voor pauyen so trac hi
te rome Eñ als hi opdē paeschauont
nakēde was der stadt so ghinc hy der
waerts te voete wt groter weerdichz
Eñ opclimēde die trappē vā heyliger
kerkē so custe hise al mz grot innichz
Eñ hi gaf grote gauē dē kercken Eñ
hi quā tottē paus Adrianꝰ die hē ont
finc met groter minnē eñ weerdichz
Eñ als die hoochtijt van paeschē ghe
houdē was. so gaf coñ. Karel sī pete
rē eñ der roomscher kerckē al weder
dat lant. dat die Lōbaerdē der kerckē
afghenomē hadden/eñ daer toe ther
toechdō van Spoleten eñ Bonuent
daer na tooch coñ. karel weð voor pa
uien eñ hi deylde zijn heyr eñ creech ve
le stedē ouer dē pau Eñ die stadt van
pauyen ghaf haer op in karles han-
den Eñ coñ. Desideriꝰ met sinē wiue
eñ kinderē/eñ alle die princē wert ge
uanghē/eñ also in vrancrijc ghezōdē
met Saufridꝰ dē bisscop vā Ludicke/
eñ aldꝰ vōghync der Lōbaerdē coninc
rijc. dat ghestaē hadde. CC. eñ iiij. ia
rē Eñ coñ. karel en maecte niet alleē
Lōbaerdiē maer ooc Italyē subiect dē
croonē vā vrancrijc/die Fransoyse al
le dlant doorsettende.

Na desen so keer de coñ. karel weð
te rome eñ stelde daer een cōsilie met
dē paus Adrianꝰ eñ met C. liij. bissco
pē eñ veel abtē Eñ dye paus metten
consilie gaf karlē die macht te ordine
rē dē stoel van rome/eñ den paus eñ
eertsbisscopen in allen prouincyen in
te stellenne

Itē coñ. karel wert gheware dattē
sanck der kerkē te rome anders was
dan in sijn lāt Eñ hi sant clerckē te ro
me om de roomsche maniere te leerē
eñ so werdt van hē dē roomschē sanc
in Galliē vracht/eñ te Mets ī Lorey
nē wert perstweruē die roomsce ma-
niere in der kercken ghesonghen.

Oock dede karel die vniuersael sco
le bringhen van Rome tot Parijs bi
cōsente van dē paus/ die eerst te rome
quam van Athenē wt Griecken lant

Onlanghe waest daer na dat dye
Sassen weð haer gheloofte vrakē eñ
quamē orloghē op dye Oostvranckē
Eñ coñ. karel trac in Sassen lant. eñ
deylde zijn heyr in iij. deelen eñ hi vōwā
se/eñ hi vōdreef harē heere dye een on-
ghelōuich quaet mensch was

Daer na zijn die Sassen kersten ghe
wordē eñ werdē ghedoopt eñ lyeten
haer afgodē. Eñ sy leefdē in vredē on
der coñ. karels moghētheyt hē vōbin
dende op grote peynen vā goet ende
vrijheyt te vōliesen/ datse nēmermeer
teghen hē stellē en soudē. eñ coñ. kar-
le predicte hē selue dat heylych kerstē
ghelooue. die ewangelien eñ propheci
en leerēde hē den wech te comē in dat
eewighe leuen Eñ daerō heet hy der
Sassen apostel.

Int viij. iaer van coñ. karels rijc
ke soe beghonsten eenighe in Italien
te rebelleren eñ weðspannich tesyne

Eñ Karel dat ůnemende reysde hae
stelijc mz groter heyrcracht darwert
Eñ hi creech dye stadt vã Aquileyen.
Eñ dē hertoge Rolant die de sake vã
dē rebelscap was dede hy onthalsen.
eñ oo: noch meer anderen

¶ Dair na so toech coñ Karel in spaē
gyen daer hi destrueerde die stadt ge
heeten Saragossen met grote mach
te. eñ hi beleyde Pampilonīē eñ wãt
se met grotē arbeyt. eñ dede hair mu
rē afleggħē. eñ die twee coninghē vã
dē sarasinē die bracht hi tonder. ende
veel lants eñ stedē werdē hē op ghe
gheuē Eñ so quã hi in Gasscoengien
daer hi vele stedē eñ castelen wan. eñ
bracht met sijnder vroomicheyt alle
t lant ondˀ zijn moghētheyt eñ subiectiē

¶ Ouer ij. iarē daer na so toech hy o
uer die Elue orloghē op die onghelo
uighe gheheetē Noorwyten/eñ Sar
dogane/de hi mãlijc ŏwan/eñ brachte
se tottē kerstē ghelooue eñ werden ge
doopt

¶ Eñ int naeste iaer daer na als int
iaer ons heerē vij. C. eñ. lxxx. omtrēt
kermisse: so reysde coñ Karel weder
tot Rome wt groter deuotiē met pip
pijn eñ Lodewijc sinē kinderen. die hy
beyde vandē paus Adrian⁹ voorghe
noemt coninghē saluē dede. te werē.
Pippijn ouer Italiē. eñ Lodewijckē
ouer Aquitaniē. welckē Pippijn dye
ŏsey de paus Adrian⁹ te vorē vander
vonten ghehauē hadde Ende aldus
wert coninc Kaerels gheslachte in al
len landē ŏmeerdert eñ hoochlikē ge
eert

¶ Eñ int iaer daer na soe warender
eenighe Sassen hem wederop rechtē
de teghē coñ. Karels volc die hi daer
int lant ghestelt hadde om die liedē te
regeren. Waer om dat hi weder een
heyr volcs vergadde eñ reysden hae
stelijck darwaerts. eñ vinck. iiij. M.
vanden principaelsten die eenighen
raet daer toe gheheuen haddē/eñ hy
nam ghijsele van al den lande eñ set
ter al onder sijn hant.

¶ Coninc Karel maecte te Colē twee
brugghē ouer dē Rijn/eñ hi ŏtrac vã
daer int lant van Slauoniē eñ hi ver
wan die Slauen eñ maecte hem alle
dat lant onderdanich.

¶ Int iaer ons heeren seuen hondert
en xcij. so track coñ Karel met groter
heyrcracht te water ende te lande op
die onghelonighe Huynne die hy ŏ
iaechde ende verwan. ende hi en liet
se nerghens rusten in gheenen plaet
sen want waer dese vloeden altijt so
veriaechde hyse ende verdreefse
Maer den laetsten ontvloeden sy hē
in de wildnissen al daer hyse met vre
den liet.. want het en was hem nyet
wel mogelijc metē paerdē int bosch
na te rijden

¶ Item Inden seluen tijde soe
reghent bloet wten hemele

¶ In dit selue iaer so woende te Har
lebeke in Vlaēderē een ridder die Lie
derijc hiet. Eñ dat lant was doe seer
woest eñ boschachtich Eñ dair en wa
ren niet meer steden dã Gendt ende
Thorout. Cortrijcke Cassele, ende die

borch vā Oudenarde. Eñ deſe Liede
rijc vſeyrwerdt namaels Karels mā
eñ ōtfinck dat lant vā Vlaēderē vā hē
te leene als eē foreſtier om dat lant te
bewarē/eñ dat quade volc dair wt te
verdriuen
Eñ het is te weten dat ſyne wapē in
ſinē ſchilt ſtaende was vā lazuer eñ
vā goude. int middel hebbēde een ſcil
dekē van kele Eñ deſe wapē droeghē
die vlaemſche heerē tot datmē ſcreef
xi. C. eñ xciiij. te weetē als regneerdē
Karle die Caluwe keyſer eñ coñ. wāt
doē vſterf vlaenderen op Boudewi-
ne graue vā Henegouwe. Eñ vā doē
voort aen hebbē ſi gheuuert dē ſwar
tē leeu ghelyc Henegouwe/met van-
deringhe vā clauwē eñ tandē. Ende
Vlaēderē werdt doen een graefſcap
Eñ hoe wel dat eenighe ſegghen dat
deſe Boudewijn dē ſwartē leeu wan
vooor Cōſtautinoplē: dat is niet wa-
re Maer wair eeſt dat hi daer keyſer
wert van Grieckē na dat Cōſtātino-
plē ghewōnē was vandē Venecianē
Franſoyſen/Brabanterē Vlaēmigē
&c: daer dyerſte hertoge Henrijc van
Brabant capiteyn was vandē kerſtē
was ſo hier na vclaert ſal werdē

Ho coñ. Karel gheeert werdt van
vele coninghē eñ princē/Eñ hoe ſynē
goedē naē eñ fame al dye werelt dore
ghebreyt was

DEſe eerwerdighe coñ. was vol
duechdē eñ eerbaerhedē Hy en
keerde zijn herte noch zijn ſinnē tot ghe
nē ydelheydē. vā Ternoy ſpel ofte vā
grotē pompē, eñ houerdiē, maer ſinē
wille eñ werckē keerde hi tottē looue
gods eñ tot allē duechdē / Seer was
hi ōtfermhertich/ vele almoeſſen ghe
uende den armē. Nyet alleē in ſinen
lande/maer vele kerſtē die gheuāgē
laghē in Perſien/in Spaengiē/in Af
frijckē/eñ in ander contreyē van hey
deniſſen Eñ om ſijnre goetheyt ende
goede werckē werdt hi eerlikē geeert
alle die werelt dore So dz dye meeſte
heerē vā allē hoeckē der weerelt ſine
vrientſcap eñ minne begeerdē. te we
ten Aaron die coñ. vā Perſen/ die by
na al Orientē beſat wtghenomē In-
dien/die alſulcke minne tot hē droech
dat hi ſijn gracie begeerde bouē alle
coninghē oft princen der werelt. Eñ
hi ſandt coñ. Karlen olyphaem van
ſinte Cypriaen. biſſcop eñ matelaere
eñ meer ander. Des ghelijcx Abrahā
die prince vā Affrykē/ eñ veel andere
coninghen eñ heerē die hē grote gha
uē ſondē om zijn gracy te verweruē

Die legatē oft ambaſſ dē vā dē kei
ſer van grieckē oft Cōſtantinoplē eñ
van veel ander coningē eñ heerē wa
rē bypna altijt in coninc karels hof. ō
paps eñ vriētſcap met hē te tracterē

Thomas die patriarck vā Iheruſa
lē ſandt coñ. karlen wt weerdicheyt.
verſt veele reliquien eñ heylicdoms
Dair na ſandt hy coñ. karlē als diēs
weerdich ſijnde die ſloetelen vanden
graue ons liefs heren Iheſu/eñ van
dē berghe vā Caluariē/eñ vā dē ber-
ghe vā Syon. met eenē banierē van
ō heylig her ſtadt vā Iheruſalē Die
cronikē ſeggē dat mē noyt en las vā

ghenen con̄. oft prince op dese werelt die̅ alsulcke eere gheschiede als conic Karlen/ die he̅ nochtā daer in nyet en vhief gheuende god altijt lof en̄ eere. des tlant van Brabant groote eere heeft/ en̄ sonderlinge die Brabātsche hertoghe̅ die tot hier toe van sine̅ edelen bloede haer afcomst hebbe̅

¶ Het ghebuerde dat hertoghe Henric van Aquilepe̅ op dye Hupne̅ trac met con̄. kaerls heyre en̄ comende in Pānonie̅ dat nv Hongerien heet/ so quā die prince van de̅ Hupne̅ teghen he̅ te stride die teghe̅ die kerste̅ vloos strijdt en̄ velt/ so dat dye kersten daer wonne̅ wtnemende grote̅ scat vā siluer en̄ gout rc. daer af dat die hertoge so veel sant con̄: Kaele̅ in vrācrijc dat tet lant daer seer mede rijcte En̄ i cor te̅ tide daer na so gaf Tuelli? die con̄. was van Hōgerie̅ he̅ selue̅ en̄ zijn lādt ouer i con̄. Kaerls hande̅/ en̄ wert ghedoopt

¶ In con̄. Kaels tide so regneerde de edel en̄ kerstelyke prince Ogyer van Denemercke̅/ dye Kaerlen in groter weerde̅ hadde en̄ daer af hier na ghescreue̅ staet. die welcke in sijnē tijt totter kerste̅hept bracht bynа alle die lāden van ouer die zee. als van Iherusale̅ totter sonne̅ boome/ bider hulpe̅ gods zijn volck cōforterende met groote̅ en̄ wondliken miracule̅. En̄ in hoghe Indie̅ ordineerde hi een keyserike: daer af hi keyser maecte Ianne des coninckx sone van Vrieslāt: die met he̅ ghetrocken was. En̄ want hi seer deuoet en̄ innich was te gode weert vele bedende/ so hieten zijn volck priester Jan En̄ daer werden vā Ogyere geordineert onder den selue̅ keyser. xiiij bannyer heeren van sinen geslachte die int selue lant ander heerlichepde̅ hadden/ op dat die kerstene wet daer ghestadich soude bliuen/

¶ Hoe coninck kaerle versocht wert om te verlossen dat heilich lāt vāden heydene̅. en̄ hoe hi derwaert trac En̄ vāden costelike̅ reliquie̅ die hi creech te Constantinoplen

NU dat Constantijn die keyser
van Griecke̅ sone van Hyre
na die heydene̅ dicwijl verdreue̅ had
de wt Iherusalem en̄ wte̅ heylighen
lande/ so hadde̅ dye heydene̅ dat wed̄
ghecreghen/ daer wt verdriuende de
kerstenen. Doe dat die patriarcke en̄
Dauid die aertsbisscop va̅ Iherusale̅
ghevlucht quamen totte̅ voorscreue̅
Constantij̄. diese voort met eere̅ sant
tot coninc Kaerlen sijnde tot Parijs
in vranckerijcke. en̄ hi sandt tot hem
noch twee hebreeussche legaten ghe-
heete̅ Ysaac en̄ Samuel en̄ eene̅ gry-
ecxsce̅ brief met zijre ha̅t ghescreuen.
En̄ int einde va̅de̅ brieue so. hadde hi
ghescreuen een visioen dat hy ghesie̅
hadde op zij̄ bedde ligghe̅de/ Va eene̅
ionghelinghe dien hi sach voor hem
staende. en̄ hem toesprekende mz sue
ter stemmen dese navolghe̅de woer-
den. Constantijn du hebbest neerns-
telijc om dese saken ghebeden Nv ne/
met Kaerlen va̅ vra̅crijcke d̄ kercke̅
kamppoen te hulpen. Ende doe
thoonde he̅ dye iongheli̅c eene̅ gewa
pende̅ ridder/ ae̅ hebbe̅de ysere̅ couze̅
hebbe̅de ooc ene̅ halsberch/ ee̅ sweert
gegordt dat langste dat hi oyt gesach
eene̅ helle̅ in die hant houde̅de blinc-

kende als gout/hebbẽde oot eenẽ lan
ghẽ baert. een lanc aenſchÿ/ blickẽde
oghẽ/ eñ grauwe haer Eñ Cõſtãtÿn
hoorde deſe woordẽ. Keyſer auguſte
weeſt blide ꝛc. Soe ṽſtõt hi dat conic
Karle vã god ṽcorẽ was. Deſe voor
genoemde legatẽ eñ heerẽ quamẽ te
Parÿs bi coñ. Kaerlẽ hẽ ouergheuẽ
de dẽ ṽſeydẽ griecſchẽ brief. die mẽ dẽ
aertſbiſſcop Tulpÿ gaf om dyẽ te be-
diedẽ inder ghemeynder ſprakẽ. Als
Kaerle den brief hoorde ſoe werdt hi
wenende dat die heyden ons heeren
graf beſatẽ. eñ al dat volck werdt be-
ruert Eñ Karle gaf wt een ghebot
dat alle man hẽ bereyden ſoude met
wapenẽ om te treckẽ int heylich lant
Eñ ſo track hi mettẽ meeſtẽ heyre vã
volcke dat hi ye ghehadt hadde ouer
dẽ Rÿn eñ ouer dye Denouwe: door
Hongherië/ eñ Bulgerẽ woudt ouer
ſint Jorÿs arm. eñ duer Capodocien
dat nv Turkien heet Eñ ſo quã hi in
een wout dat wÿt was ij. dach vaer-
dẽ. daer ĩ warẽ vel leeuwẽ/ grypſonẽ
beren/ tygrẽ/ eñ ander dierẽ. ſo ṽdoel
de hi eñ hi moſte daer ṽnachtẽ met ſĩ
nẽ volcke. eñ ſÿn volc werdt dolende
deen hier dãder daer. Doẽ dede hi dz
volck ṽgaderẽ met ghelupde/ om by
een te bliuen. eñ ſo wert Karel zÿ ruſ
te nemende/ Eñ daer rechte hy hẽ op
pe eñ beghonſte te leeſen dẽ langhen
pſalm Beati immaculati in via. Eñ
als hi quã tot dien verſe Deduc me ĩ
ſemita mandatorũ tuoꝝ quia ipſam
volui. ſoe ṽnam hi bi hem comende
eenẽ voghel ſinghende eñ roepende.
karel die las al voort ſinẽ pſalm/ Eñ
als hi quã totten verſe Educ de cuſto
dia aĩam meã: ſo ſeyde die voghele al
dus tot hẽ Francke coninc wat leeſtu
dair/ eñ die voghel wÿſde hẽ dẽ rech-
ten wech Eñ die moghẽde coñ. Kaer
le tooch alſo voort tot Jheruſalẽ. Als
die heyden zÿ grote macht ṽnam ẽ/ ſo
weeken ſy voor hem eñ hi ſuuerde al
le dlant vandẽ ongheloůighen Eñ hi
ſtelde den patriarcke gheweldichlÿ
ken in zÿ ſtadt/ ende wedermaecte die
mueren vander ſtadt ſterker dan te
voren/ die ter needer gheworpen wa-
ren/ Soe beual daer na coninck karel
den patriacke te gode ende hy ſchyet
van Jheruſalem.. Ende quam ouer
Conſtantinoplen int Griecſche lãdt
Ende daer ontfinck hem die Grieck-
ſche Keyſere Conſtantinus met gro
ter werdicheyt ende eeren/ ende hi be
reyde hem vele wonderliker dieren.
ende ſeer coſtelike iuwelen van gou-
de ende gheſteenten om Karlen dair
mede te beghauen/ Maer coninc Ka
rel als een wÿs coninc woude hem
daer op beraden/ ende by rade vã ſy
nen mannen weygherde hi dye gha-
uen tontfanghen/ want hi alleen om
dye mynne gods dye vaert beſtaen
hadde/ beueelende oot ſinen volcke dz
nyemant ghiften noch preſenten en
ontfinghe/ Als deſe Griecſche keyſer
dit ſach dat Karel gheẽ ghauẽ noch
goet hebbẽ en woude ſo ṽwonderde
hi hẽ van ſÿnre duecht. So dwanck
mits bedẽ Cõſtãtÿ die keyſ dz hi toch
eenige andˀ ghyftẽ nemẽ woude. Als
karel dat ſach ſo badt hy om reliquiẽ
vã õs herẽ paſſy So wert dair gheor
dineert dz al tvolc iij. dagẽ vaſtẽ ſou-
de. Eñ mẽ koes xij. notabel pſonẽ die

Karlen die reliquien deylen souden.
Eñ daer wert die letanie ghesonghē
beide vādē Grieckē eñ vādē latijscē.
Soe dede Daniel die aertsbisscop vā
Napels op dat vat dair in lach ōs he
rē doornē crone: eñ daer wt quā sulkē
hemelschē rueck dat hē allē dochte dz
sy waren indē eertschē paradijse Eñ
coñ Karel viel neder ter eerdē / biddē
de innichlijck onsen lieuen heere dat
hi daer v̄nieuwē woude de tekenē zij
re heyligher passien eñ v̄rysenissen
Doe quam daer wten hemele eenen
dauwe de bedaude die heylighe door
nē croone / eñ sy wert groeyende ende
bloemē bloeyende. eñ daer quam al
sulcken hemelschē lichte dat hem alle
dochte dat haer cleedere guldē warē
Eñ als die eertbisscop Daniel met eē
der scheerē beghan te snydē die hey
lighe croone. so beghan die croone so
lanck so meer te bloeyen Eñ coñ: Ka
rel ōtfinck die bloemē in eenen kelck
eñ hi vulder mede sinē rechtē hātscoē
daer na bereyde hi sinē slinckē hant
schoē. eñ hi gaf dē rechtē te bewaren
den bisscop Maer want haer
der beyder ooghē vol tranē warē wt
groter deuociē / so v̄suȳde dye bisscop
dē hantschoē te houdē: eñ Karle waē
de dat hijen ontfanghē hadde eñ hy
lietē ghaen / maer bider godliker gra
ciē bleef hi lange tijt in die lucht han
ghē tusschen hē beydē sonder ter eer
den te comē Eñ doē karel sinē slinckē
hantschoē ghevult had metten door
nen die vander croonen vielen. ende
hi diē ooc meynde dē bisscop te gheuē
soe werdē sy gheware dat den rechtē
hantschoen hinck in die lucht Ende

als hi dē hātscoē ontdede om die bloe
mē wt te doene / so v̄keerdē de bloemē
in hemels broot. dwelcmē noch toōt
tot sinte Denijs in vrancrijcke Ende
dye rueck vander croonen v̄vulde al
die stad vā Cōstantinoplē in v̄wonde
ringen van alden volcke / Eñ daer ge
nasen .iij. C. siecke mneschen ende eē
Noch was daer eē sieck die. xxiiij. iarē
sieck ghelegen hadde blint doof. ende
stom Eñ alsmen die heylyghe crone
wt track so wert hi siende / alsmen die
crone schiet so wert hi hoorēde / eñ als
si bloeyde. so werdt hi sprekēde Daer
na soe trac dye aertsche bisscop dauid
dyen naghele ons heeren wt eenē al
bastenen vate eñ gaffen karlen. Doe
ghenas daer eē kint dwelc sijn luchē
syde v̄loren hadde eñ wasser mede ge
boren / eñ het quā gheloopen ind̄ kerc
ken gode louēde / Aldus hadde coninc
karle die helft vand̄ croonē ons herē
eñ eenē naghel. Noch gaf men hē eē
groot deel vādē cruce ons heeren Eñ
onser vrouwē hemde Eñ vandē doec
ken daer ihesus xp̄us in sijnre ionchz
in gewondē was. Eñ tcleet ofte suda
rium daer ihesus doode lichaē in ghe
gewōdē was. eñ Symeōs arm daer
hy dat kindekē ihesum indē tēpel me
de ontfnick eñ omhelsde. Eñ alle die
voorseyde werdighe heylychdom eñ
reliquien dede die conick kaerle sluy
ten in een male vā buffels velle eñ de
hinck hi aen zij side / ende hy behieltse
aen zijn lijf altoos / tot dat hy quam
tot Aken. Als dit al soot voirseit is ge
schyet was soe reys de coninck kaerle
voort na zijn lant / eñ quam tot eē cas
teel / dair hi dede mettē heyligē reliqē

een kint opstaē vander doot/eñ l.an
der sieckē werden daer ghesont Dair
ruste hi vi.maende eñ eenē dach So
trac hi voort eñ quam tē lestē tot Akē
daer hi dese werdige reliquien stelde
in onser vrouwē kercke/die hi hadde
doen makē seer costelyc Doe werden
daer soe veel blindē siende/eñ andere
die dē corts haddē datmēt ghetal niet
en weet Item xij. beseten vandē viant
werdē vlost.ende viij.lazeersche wor
dē ghesuuert.cropele eñ xiij. manckē
eñ iij.bultē hebbēde.ende lxv.vandē
grotē euele.eñ veel andere van ande
rē sieckē wordē daer al ghenesen
¶ Tot Aken wert doe een groot con
sily ghehoudē daer was dye heylige
man paus Leo die iij.die eertsbisscop
Tulpyn vā Riemē.die patriarc vā A
lexandriē gheheetē Achilles/die patri
arc van Anthiochiē gheheetē Theo
philus/eñ veel ander bisscopē abtē pre
latē ende princē/alle de meeste vā ker
stenheyt. Ende het wordt gheboden
door al kerstēheit datmē opdē sinxen
dach tot Akē in pelgrimagie quame
om te visiterē dat werdige heylichdō
dat conīc Karel bract hadde van Je
rusalē ende vā Cōstantinoplē/maer
dat een veghelic persoō zijn bicht sprake
om met reynē cōsciencie dat te sien
Eñ hyer wt is comen. dat aflaet datmē
tot Akē alle iare haelt. In dit con
sily wordt een doode vwect. Als conīc
Karle dese kercke aldus eerē woude
om die te benedijē.soe woude hi dair
hebben vghadert alsoe veel prelaten
als daer daghen indē gheheelē iaere
syn/dat is iij.C.lxv.maer hi en cōster
maer iij.C.lxiij:ghevindē wt allē lā
de daer vgadert zijnde/Doen liet god
een groot teykē gheschien/want sin
te Monulphus eñ s Gōdulphus bisscho
pē vā Tongherē dye langhe ghestor
uē warē quamē daer eñ vvuldē dat
ghetal/Doe vschieden si weder

Dese weerdighe reliquiē en zijn niet al
bleuē tot Akē/maer in diverschē stee
dē in vrancrijc Wāt Karel die Calu
we Keyser eñ coñ.vā vrancrijc/die vijf
ste na desen grootē Karle deder veel
wt Aken vuerē te Parijs in die tapel
le van des coninc palleyse.daer is or
vsepde stuck vandē cruce ōs heerē/de
croone ons heerē.Eñ ooc is daer dat
yser van ons liefs heerē speere. dat
purpurē cleet.den septer van riete.
die spongien rc. Tot sinte Denijs by
Parijs daer byna alle dye coninghē
van vrācrijc begrauē ligghē in alba
stē tōmen/dair is dē naghel ōs heerē
dat vsepde hemels broot. Symeons
arm rc. Eñ te cōppendiē plach te zijn
tōscreuē sudariū ons heerē/Eñ tot A
ken is bleuen onser lyeuer vrouwen
hemde.s Josephs cousen.eñ veel an
der heylighe reliquien

¶ Van coñ. Karlen die weder
te Rome track mit Leo.eñ
hoe hi gemaect werdt
Keyser vandē Ro
meynē.dye doe
schyedē vā
dē keyser
van Constantinoplen wt Grecken

In coñ. Karels tijt alsmē screef vij. C.xcix. so maecte haer seluē Hyrena keyserine vā Grieckē te Cōstātinopelē moed vandē voorseyden Cōstantijne. wāt harē sone eñ zij kinderē dede si vanghē eñ blindē In die tijt vloos dye sonne haer schynē xvij. daghē lanc/dwelc na veel wiser liedē getuyghe/een tekē was vā tghene dz daer na in cortē iarē geschiede te weerē dattet keyserijc vā Griecktkē gheschepdē wert vandē romeynē/dairaf Hyrena volchc.

¶ Int vscreuē iaer so wordē dē goedē paus Leo dē iij. op s Marc? dach als hi processie ghinc sine oghē wtghestekē. eñ sijn tōghe af ghesnedē vanden quadē romeynē Maer ōs heere vleēde hē wed sijn oghē eñ tonghe. Noch andweruē dedē si hē tselue eñ lyeten hē ligghē in sijn bloet: mair god halp hē wed/Eñ hi vloet wt Romeeñ quā tot coñ. Kaerlē in vrācrijck hē clagende die tyrānscap eñ grote onrecht dat hē eñ der heylygher kercken ghedaē was/Ende coninck Karel ontfinc hē met groter eerē Eñ ac horēde die grote misdaet beloofde hijt te beterē Eñ lāgen tijt lach coñ. Karle mz dē paus Leo in Brabant bi Bruessel/somē bescreuen vint tot Vccle/daer sinte Peter patroon is. eñ daer oock die paus

Leo grotē aflaet gaf. Itē ter plaetsen
die noch heet Karoloe/na coñ. Karlē
eñ te Stalle daer sijn peerdē stonden
Daer na trac coñ. Karle mettē paus
na Rome in die stadt sonď stridē met
groter macht/want niemāt en dorste
hē wederstaē Eñ hi dede ondersoeckē
vā tghene dat die romeynē teghē dē
paus haddē. eñ die paus Leo purge
rede hē dair eñ wert ōschuldich bevō
den Eñ hy dede recht over die quade
eñ hi settede dē paus weder in synen
stoel met groter eeren

¶ Tot noch toe hadde alleen een Key
ser gheweest tot Constantinoplen in
Griecke͞. diē dat roōsche keyserijc on
derdanich hadde gheweest. van des
grotē Cōstantijns tide/ dye tkeyserijck
vā Rome stelde in Gryeckē/overghe
uende den paus Sylvester: ende sy
nē nacomerē die stadt vā Rome: ende
eē groot deel vādē keyserijcke Maer
nu mits diē dat die Grieckē niet ghe
hoorsam noch behulpich en waren ď
heyligher kerckē/langhe ďbeydt sijn
de so wert bi eendrachtigen consente
der Romeynē dz keysenrijc overgeset
op die coninghē vā vrācrijc/dye sonď
linghe beschermers warē der heyly
gher kercker Eñ so werdt coñ. Karle
opdē heylighē kersdach vandē seluē
paus Leo ghecroōt roomsch keyser.
Eñ alle tvolc riep driewervē Levē eñ
victorie ghescheide vten hemel Kar
lē den ďmeerdere vā gode ghecroont
den vredelickē roomsch keyser Ende
dit geschiede alsmē screef. viij. C. eñ ij
Eñ doē hadde hi xxxiiij. iaer. geweest
coñ. vā vrācrijck/Eñ het was ōtrent
CCCC. eñ lxviij: iaer/na dz de ďseide
paus Siluester doopte dē grotē Con
stātijn die tkeyserijc stelde te Cōstātino
plē also ďf is Eñ so bleuēt voortaē ij
keyserē/die een vā Grieckē. in Orien
tē. danď vā Rome in occidentē. Ende
recht waest dat dz keysenrijck op Kar
lē quā: wāt in hem ďgaerderde dat ge
slachte vā Almaniē/ vā vrancrijck/ eñ
ooc vā Grieckē/ want sinte Berte zijn
moeder was keyser Eracli9 dochter.

¶ Int yerste iaer na dat coñ. Kaerel
aldus keyser ghemaect was so sandt
hi door al kerstenrijc bodē eñ legaten
om iusticie eñ recht te doene. ende hy
maecte sekere wettē in xxiij. capittelē

¶ Voert sandt hy al die werelt doore
om te onďsoeckē diē namē/dat leuen/
eñ dat steruē der heylighē/dye hy Ys
vard9 dē monick ďgaderē dede/in ee
nē boeck gheheetē Martyrologiū/dat
welcke mē noch inder kerckē leest na
priemē Ooc dede Karle ďgaderen by
Paulū sinē dyakē de omeliē eñ lessen
vten scriftē der heyligher lerarē/dye
men noch houdt inder mettenen.
¶ Itē int achste iaer vā Karels keyse
rijcke so creech pippijn zijn soē die coñ.
vā Italiē was die stadt vā Venegien
Eñ corts daer na sterf hi te Mylanē
Ooc sterf daer na Karels ouste soē.
die ooc Karel hiet

¶ Int eelfte iaer vā sinē keysericke so
croōde hi Lodewijcke sinē ioncxstē so
ne metter keyselijcker cronē. eñ Ber
narde Pippijns zijns soens sone maec
te hi conick van Italien:

¶ Dat xviij. capittel

¶ Hier na volcht die salighe eñ schoo
ne hystorie vandē strijde des lāts vā
Spaengiē/ dwelc die grote keyser eñ
coñ. Karle by beuele van sint Jacob
den heylygē apostel tottē kerstē gelo
ue mz vele arbeyts bekeert heeft Eñ
es wten latijne in duytsche int corte
wt dē tractate dat die eerwerdige bis
scop Tulpijn van Riemen daer af ghe
maect heeft/ die selue daer mede was

Prologhe

Na die hemevaert ons on herē
Jhesu christi als die apostolē
tot ūschepdē landē reysden om die te
br ingē tottē heylighē geloue/ so trac
dye heylighe apostel sinte Jacob dye
meerder in Galissiē dair hi perst pre
dicte Daer na keerde hi weder tot Je
rusalem/ eñ wert van coñ. Herodes
gedoot dyerste vandē apostelē Wiēs
lichaē zijn discipulē namen eñ vuerdēt
ouer die zee tot in Galissien/ eñ sy ach
tervolchden dat werc van predicatiē
dwelc sint Jacob haer meester begō
nē hadde Maer namaels keerdē die
Galisspanē vandē heylighē gheloue
mits harē sondē/ eñ bleuē in dolingē
totter tijt vanden moghēden keyser
eñ coñ. Karlen den groten

¶ Hoe coñ. Karle met grotē ar
beyde trac in Spaengiē eñ Galissiē

Als keysere eñ coñ. Karele met
grotē arbeyde was ghecomen
wtē heylighē lande/ eñ veel landē tot
tē heylighen gheloone bracht hadde
eñ veel landē eñ conincrijckē ghewā
nen hadde bi der hulpē gods. so meē
de hi voortaen te rusten/ eñ niet meer
te orloghē/ maer ter doot waert hem
ghereydē Eñ so lach hy tot Akē in zijn
der deuotiē. want hy dlant daer om
trent meest beminde. om dat sijnder
voovaderē rechte erue was/ te wetē
vanden Rijn totter schelt/ dwelc hiet
nederoostrijc oft oost vrancrijc. eñ na
maels wert ghehetē Lothrijck/ waer
in dat Brabāt begrepē is/ streckēde
vanden water der Masen tottē wa
tere vander Schelt.

¶ Eñ corts hier na sach Karel in
hemel eenē wech van sterrē beghin
nende vander vriesscher zee/ eñ trec
kende tusschē Almaniē/ eñ Gallien:
dat is Vrancrijck tot Aquitaniē ende
Spaengien/ eñ rechte voort tot Ga
lisspē/ eñ dit sach hi dicwils hē seer vā
wonderēde wat dz beteykenē mocht
Ten laetstē opēbaerdē hē s. Jacob die
meerder apostel bi nachte als eē scoō
oudt man segghende. Wat maecstu
sone mijn Karel antwoorde Heere
wie sidy Sint Jacob seide Jc ben Ja
cob gods apostel Zebedeus sone brueder
van Johannes ewangelista/ dyē He
rodes mettē sweerde doode/ wiens ly
chaē in Galisspē rustēde is onbekēt
onder die ongheloui ghe. daerom soe
kondighe ic dy/ dat ghelijc god dye al
moegende goedetierē heer dy den al
dermachtichstē gemaect heeft bouē
alle aertsche coninghē/ so heeft hy dy
vercorē onder alle menschē om alle ker
sten menschē dē wech te bereydē tot
mijnen graue om te verlossen mijn
landt wten handen der quader Mo
abiten. op dat hi dy gheue die croone

des eewighē loōs. Diē wech vanden
sterrē die du ghesiē hebste beteкēt dz
ghi met grotē heere treckē sult in ga
lrsſien om te beuechtē die heydenē eñ
mÿ grafte visiteren Eñ daer na sal
alle dat volck van allen kerstenlandē
daer pelgrimagie doē. ende van god
vcrigē verlatenisse van haren sondē
tottē eynde der werelt toe. Daerom
so reyst dan so gheringe als ghi yerst
moecht/ wāt ic sal altijt in v hulpe zÿ
Eñ voor dinen arbeyt sal ic v vcrigē
van gode die hemelsche croone. ende
totten vtersē daghe der wereldē sal
dinen naem in eeren gheprefen wor
dē Eñ in deser manierē openbaerde
hē sint Jacob drieweruē coñ: Karlen
Mits den welckē hi verghaderde dz
meeste heyr dat hi ye hadde/ eñ alsoe
reysde hy in Spaengyen Die eerste
stadt dye hi beleyde was geheetē Pā
pilonien/ daer hi drye maenden voor
lach. ende hi en constese niet ghewin-
om harer grooter sterchz wille. Doe
riep. hy aē gode eñ sinte Jacop aldus
O heere ihesu criste om wiens geloe-
ue ick hier in dyt landt ghecomē ben
om te beuechten dat ongheloouighe
volc/ gheeft mi dese stadt tot eerē dÿs
gloriosen naems O heylighe apostel
Jacob eest waer dattu di mi gheopen
baert hebtste. soe gheeft mi dese stadt
te crighen/ ende dat ōghelouich volc
welck dat toch uwen heylighē naem
niet en bekennet Als Karel dus zÿ ge
beth met grooter ynnicheyt gedaen
hadde. so gheschiedder bi der gracien
gods ende hulpe des heylighen apos
tels sint Jacops dat die muren vanđ
stadt ter neder in dē gront vandē ves
ten vielen. Eñ die sarasinnen die ghe
doopt woudē sijn die liet coninc kaer
le leuen. ende dye niet gedoept en wil
den sijn dye worden keytijuelijckē ge
doot. Als die sarasinen ouer alle tlāt
daer omtrent vernamen ende dit wō
derlijc werc bouen vclaert aensaghē
so eerden sy coninc kaerlē mit groter
weerdicheyt waer hi quam eñ gauē
hem tribuyt. ende leuerden hē ouer
in sijn handē alle die steden. so dat hē
in corter tijt alle tlandt onderdanich
wert. Ende dye saraſynen verwonđ
den hem seere als si saghen dit kerstē
volc so schone ende costelijken wel ge
cleet/ waer om dat syse eerlijckē ende
vreedsamelijc ontfingē in allē platzē

¶ Daer nae visiteerde conīc Kaerle
sint Jacobs graf in Galissiē met gro
ter weerdicheyt ende deuocien. Ende
soe wat sarasinē dat hi vant in alle lā
den waer hi quam/ die kerstē woudē
werdē ende haer ōgeloue oft mamet
terien laten. dye dede hy doopen vā
den eerwerdighē aertschbisscop Tul-
pijne van Riemē. eñ die ghene de on
ghelouich bliuen wouden dye wordē
ghedoot oft beleuen geuanghē

¶ Daer na so tarc die wijse coninc ka
rele door alle tlandt van Spaengyen
vander eender zee totter ander. daer
inne dat vele goede conincrijcken eñ
landē begrepen zÿ. te wetene dat co
nincrijc van Portegale.. Argon. Na-
uerre. Gisscapen Galissyen. een deel
vā moorē lāt/ Pouycien eñ Catcloin-
gyē. vā welckē landē die vmaerde ste
den alle ghenoemt staen in den voor

seyden boeck vā Turpijn eertsbisscop Somyghe van welcken steden conic Karel creech sonder strijden. ende de sommighe creech hi met groten strijde eñ arbeyde. wtgenomen die stadt van Lucernen. de hi gheensijns ghecrigen en conste. Ten lesten so belach hijse iiij. maendē lanc. hy dede sijn gebet tot god eñ sint Jacop. eñ die muerrē vander stad vielen alter neder eñ die stad vͤsanck. want daer middē in quam een groot water Men leest dz coninc Karel. iiij. steden heeft vͤmalēdijt die vͤdrouē eñ onbewoent sijn bleuen. te wetene Lucernē. Vētosa Capparra. eñ Adama

¶ So bleef coninc Karel in diē lande woonēde. iij. iarē Eñ vandē goude dz hem die coninghē eñ princen in Spaengyen woonēde gauē. vͤmeerder de hy sinte Jacops kercke inde stad van Compostelle Eñ daer stelde hi eenen eertsbisscop. eñ canonikēn na s̄ Jsidorꝰ des bisscops regule. Eñ hy vͤcierde de kerck met vele ornamentē

Jtem noch vanden goude eñ siluerē dat hi wt spaēgien bracht. maecte hi vele kerckē. te wetē onser leiuer vrouwen kercke tot Aken. eñ sint Jacops kercke in te Tholousen in vrancrijcke eñ sint Jacops kercke in Gasconien ende sint Jacops kercke te Parijs tusscen die seyne ende mont martere eñ seer vele abdien die hi maecte in vele landen

¶ Dus so bestelde dese eerweedighe coninc alle sijn goet dat hi op de heidē gheconquesteert hadde ter eerē gods daer af makende kerckē eñ cloosterē dye arme menschen lauende eñ vertroostēde. Hi en bestelde niet sijn rijcdommē tot pomperijē oft houerdiē deser werelt. gheē ternoyē steecspelē oft ander ydelhedē hantierende. So ledich was alle sijn huysghesin / soe dz zijn hof wel scheē te wesen eē cloostere Gheen oneerbaerhedē van woerdē noch wercken en sachmen men daer hantieren. Maer het is een out seg/ghen / daer dye heere vanden huyse duechdelijc is. daer na volghē gheerne sijn ondersaten ꝛc.

¶ Hoe die heydēsche coninc Aygolāt in Spaengiē quā na coninck Kaerlē mz grooter heercracht om hem te beuechten. Ende van twee strijden die sy hadden, die welcke dat kaerle wan

Als coninc Karel weď ghekeert
was in vrancrijc/so quā een hey
dens coninc we affrikē geheetē aygo
lant die mit groter macht Spaengiē
creech. ende hy doode/ ende v.iaechde
vten lande eñ vten stedē die bewaer
ders eñ regeerders die coninc Karel
daer gelaten hadde. Dwelc vnemen
de coninckarel track met seer groten
heere weder in Spaengyē. Eñ met
hem was Milo van anglere herto
ghe oft leytsman vandē heere. te we
tene Rolants vadere Eñ als coninck
Karels heer omtrent die stad vā bay
one quam. so liet god ghescheēē wō
derlijc teyken van eenē ridder gehee
ten Romarycus de sieck wert. eñ als
hy der doot nakende was. soe biechte
hy eñ ontfinck dat heylych sacramēt
Ende hy beual eenen sijnē neue. dat
hi sijn peert vcoopē soude. ende dz hy
den loon daer af den priesters eñ den
armen in almoesenen gheuen soude
Maer als hi doot was so en dede sijn
neue dat niet. maer als hi tpeert ver
cocht hadde. C. scel linghe. so verdede
hijse om cledere om spijse ende dranc
Ende als. xl. daghe. leden waren soe
openbaerde hem de doode riddere zijn
neue inder nacht segghēde. dat hem
sijn sonden vergheuen wraen vā go
de want hy sijn goet in aelmoesenen

Aygolant hadde weder v̄gadert
een ontellijck volc te wetene sa-
rasienen mooren. moabyten persen.
den coninc van arabyen. dē coninck
van alexandrien. den coninc van Su-
gyen. den coninc vā Asiē. dē coñ. van
Barbarien. den conīc van Marroch
den coninc van maioken. dē coninck
van meke den coninc van Sybilyen
den coninc van Cordubia Eñ so quā
Aygolant met machte int lant vā A-
quitanyen eñ in Goscoyngyē totter
stadt vā Agenes die hi wan Daer na
sant hi tot coninc Kaerlen dat hy tot
hem vredelijc quame met cleynō sca-
ren ghelouende hem. xx. peerdē ghe
last met goude siluere eñ anderscatte
so verre hi hem woude sijn onderda-
nych. Eñ dat seyde hi daerom op dat
hi Kaerlē kinuē mochte ō naemaels
inden strijde hem te mogē v̄winnen
Maer coninc Kaerle dz versynnēde
track mit. ij. M sterckrn mannen tot
byder stadt vā Agenes op. iiij. mylen
na. eñ daer liet hyse heymelijc. eñ al-
leen met. lx. mannē reyse hi voert tot
eenē berge byder stadt. ende daer liet
hyse: Eñ hy v̄wandelde sijn cleedere
eñ sonder glauie so trac hi als een bo
de mz eenē riddere alleene totter stad
van Agenes. Eñ eenyghe vanō stad
vraechdē hem wat si sochtē. doen sey
den si wi sijn bodē vandē grotē Kaer
le ghesondē tot Aygolande uwē conīc
Eñ so werden sy geleydt voer Aygo-
lant. eñ sy seyden tot hē Kaerle heeft
ons ghsonden tot v want hi es comē
alsoe ghi begeert hebt met. lx. ridden
eñ hi wilt hem onder v gheuē so ver
re. ghy hem gheuen wilt ghene dat
ghi hem geloeft hebt Daer om comt
tot hem ooc met. lx. manen vredelijck
eñ spreet met hem Doe wapende hē
Aygolant segghēde. Keert weder tot
kaerlen eñ segt hem dat hi my v̄bey-
de. Eñ aygolāt en wist nyet dat kaer
le was die teghē hem sprac. Eñ kaer
le mercte aygolādē wel eñ zijn macht.
eñ ooc die stadt waerse lichtelic te wi-
nen ware. Eñ so keerde hy weder tot
sinen volcke Ende aygolant volchde
hem haestelick met vij. M mannen/
wanēde kaerlen te v̄slane mettē sinē
Dwelc karel v̄nemēde nā de vluchte
¶ Daer na keerde coñ kaerle weder
in Gallyen. eñ vergaderde eē groot
heyr eñ quam tot voor die stadt van
Agenes daer aygolant in was eñ be
lachse omtrent vi. maendē lanc Eñ ī
die seuēste maent so pijnde hi hē met
menigherāde angyenē tcasteel van
der stadt te crigē. eñ aygolant dz v̄ne-
mende vloot heymelic bi nachte met
synen coningē eñ meestē heerē doer
heymelike stedē comē de totter Gerō
dē een grote riuiere by der stad. eñ al
so ontghinc hi. Eñ opdē dach daerna
so trac coninc kaerle met groter eerē
eñ seghē in die stadt. Doe vlodē vele
saraSynen doer dye gyronde/eñ vele
andere tot tyē duysent toe bleeuenō
verslaghen
¶ Daer na so pijnde hem conīc kaer-
le te volghē aygolande die ghevlodē
was/eñ lach te Sayntes. ende kaerle
ontboot hem dat hy hē dye stad ouer
gheuen soude. dwelc aygolāt nz doen
en woude. maer hi quā vte om strij-
den/met sulcker voorwaerden dz die
stadt des gheens sijn soude die dē an

deren ṽwinnẽ conste Eñ des auonts
voer den dach des strijts. als coninck
Kaerls volck hem bereydde inde beẽ
dẽ bid stad liggẽde/ so stakẽ si hair gla
uyẽ int eerde voer haer logijsen. ṽs
anderẽ dages soe wasser vele de haer
glauyẽ von dẽ wassende met scorssen
eñ bladerẽ. te wetene die gene die in
dẽ aẽstaendẽ strijde martelaers wor
den souden om dẽ naem crysti. Ende
van deser mirakelen hem ṽblijdẽde
sneden si haer glauiẽ af vand eerden
eñ te samẽ by een ṽgadert sijnde sloe
ghen sy verst op die sarasinen
dyer sy vele ṽsloeghen. maer
int ynde storuẽ sy selue marte
larẽ. Eñ sy waren int ghetal
iiij. M Ooc wert dair ṽslagẽ
coñ. Karels peert Maer Kar
le staẽde te voete int gedrāge
vandẽ heidenẽ ṽsloecher vele
met vromẽ moede Eñ die hei
denen ṽmoeyt sijnde vanden
dooden die si ṽslaghen haddẽ
vloedẽ in die stadt van Sayn
tes/ eñ Karel volchdẽ hẽ ende
beleyde die alomme. wtgeno
men teghen die riuiere. eñ ṽs
nachts daer na soe began Ay
golāt te vlyedẽ door die riuie
re Eñ Karel dat ṽnemẽde es
haestelijcken ghevolcht met
sinen volcke. eñ sloech achter
in Aygolāts heyr soe vreeslijc
ken dat hy twee van sinen co
ninghen ṽsloech / Te wetene
den coninck van Agabien: eñ
den wreeden coninc van Bu
gyen/ met vele ander heyden
sche princen ende heeren. So dat ay
golant daer meer dā. iiij. M: vā sinẽ
volcke liet. eñ hy en konde selue nau
welijc ontcomẽ dan met grooten ar
beyde. so scarpelijc volchde hẽ coñ ka
rel na met sinen volcke

Hoe coninc Kaerle een altẽ grootẽ
heercracht ṽgaderde/ eñ vādẽ namẽ
sijnre heeren eñ capiteynẽ. als Rolāt
Oliuier. Ogier &c. die hẽ alle getrou
welijc te diẽste quamẽ. Eñ hoe aygo
lant teghẽ kaerlẽ sprac. &c

Als Aygolant aldus gevloden
was so track hi ouer tot Panpi-
lonien: eñ hy onboot Kaerlen dat hy
hem daer verbeydē soude om te strij
den Als Karel dat vernam soe track
hi weder in vrācrijke. beuelēde nernste
lijc dat alle sijn heer van allen landē
tot hem comen soude. eñ hi beual dat
alle eyghene knechten die bi quader
ghewoenten van quaden heereen v̄-
bondē waren. met alle harē geslach
te van hem comende eewelic gevrijt
sijn soude. te wetene die ghene die m̄
hem trecken souden om die ongeloo/
vighē te beuechten Eñ al de gene die
hi vant in kerckeren ligghende die v̄
loste hi Eñ die arme begaefde hi. dye
naecte cleede hy. die quaet willighen
stelde hi te vreden Schiltknechten eñ
dye in wapeningen gheleert waren
die cleede hi eerlijc Eñ die ghene daer
hi te rechte op v̄torent hadde geweest
die ontfinck hi in sijnre vrienscap om
die minne gods Eñ aldus is coninck
Karel in Spaengien ghetoghen m̄
C.xxxiiij. M strijdēde mannē teghē
coninc Aygolant

¶ Eñ dit sijn die namē vandē princē
eñ heeren die mit hem warē also dye
heylyge man Turpijn dat tuget seg-
ghēde aldus Ic Turpijn eertsbisscop
van Riemen die met weerdighē ver
maninghē dat kersten volck v̄wecte
tot strijdene/ eñ de absolueerde vā ha
ren sondē beuacht dicwile die saras
nē met mijnē eyghenē handē/ Rolāt
die hertoghe vandē heere. graue vā
mayne eñ heere vā blaie Karels ne-
ue met. iiij. M strijdende mannē O-
liuier hertoghe vandē heere een ridd̄
alder geleerst in strijdē alder mogēst
van arme eñ sweerde/ graue Gene-
uere graue Reyners sone m̄: iij M
stridende mānen/ Vā desen Oliuiere
sijn seer schoon historien hy was dye
alder wijste ridder bynnen sijnre tijt
seer victorioes int stridē Hi hadde eē
schoon suster die welc een die schōōste
maecht was die bynnē harer tijt leef
de/ Dese maecht was seer bemint vā
den graue Rolant waer ō dat hy eñ
Rolant altijt. ij. gesellen waren/ Deē
was gherne bi dē anderē. Maer wā-
tet hier te lanc soude vallen te v̄tellen
dye feyten vanden vromen Oliuier
So wilic nv van hem swijghē ende
voert scrijuen vanden coninc kaerlē
ende van sijnen ridderē eñ capiteyn
nē/ te wetene Estultus graue vā lan-
gre met. iij. M. strijdēde mannē Ara-
stagnus coninc vandē brytonen met
vij. M. strijdēde mannē. Eugelerius
hertoge van Aquitaniē met. iiij. M.
strijdēde mannē. Gayferus coñ. vā
bourdeaus met iij. M stridēde mānē
Gelerius Gelinus/ Salomon/ Bou
dewijn rolants broeder Gandellod᷒
coñ van vrieslant met. vij. M. ridde
ren. Oell᷒ graue vā nātes met. ij: M.
ridderen. Naamā vā beyeren met. ij
M. ridders. Ogyer vā denemerckē
met x. M. ridders Lābrecht price vā
Berry ij. M ridders/ Sāpson herto-
ghe van bourgondien met tyen. M
ridd̄s. Cōstanciȷ̄ perfect vā rome met
xx. M ridd̄s. Raynout vā albespyne.
Gātier vā turmē Willē. Gariȷ̄ m̄
iiij. M. ridderē. Beggo Alberic᷒ ber
aert vā nublē Guynaert Esturmit᷒
dyeric/ Yuori᷒/ Berrēgier Gawe loē

die na werdt een v̄rader. Maer dat
heyr van coñ. Karels eyghen lande
was lx. M. strydēde mannen te peer
de maer die voetghangerē warē son
der ghetal Dese voorseyde zӱ genaēt
de striderē moghēde eñ sterck bouen
alle anderē inder werelt/gods eedele
ridderē dat kerstē gheloue inder we-
relt openbarende Wāt met desen stri
derē heeft Karel die coñ. vā Gallien
eñ keyser vādē Romeynē ter eerē d̄s
godlӱckē naems Spaengniē ghecre
ghē ghelӱc ons heere Jhesus Christ⁹
met sӱnen apostelen eñ discipelen die
werelt ghecreghen heeft. Doen wert
alle dat heer v̄eenicht int lāt vā Bour
deaus. Eñ alle tlant wert metten he
re bedect twee dachuaerden verre in
de lyngde eñ inde breyde. eñ. xӱ. milē
verre hoorde mē tgelyut eñ gecrӱsch
vandē here Jtē Erualt van Bellant
tooch ierst ouer dat pas vā portifers
ter stont volchde hem Estultus m̄z sӱ
nen here. Daer na quam coninc Ara
stagnus ende engelerius te samē m̄z
harē here. Daer na tooch ouer conic
Gandellodus met sӱnē volcke Dair
na Ogyer eñ Constantӱn met harē
volcke. Eñ ten alder lesten quam co-
ninc Karel met allen sӱnen heerē. eñ
sy besloeghē alle tlant vander runen
tottē berghe dye. iӱ. mylen staet van
Panpilonien Eñ. viӱ. daghen lanck
marreden sy int ouertreckē vand̄ ha
uene. Doen onboot coninc Karel Ay
golande die inde stadt was. dat hy hē
de stad weder ouer gaue die hi weder
betymmert ende ghesterct hadde. oft
dat hy teghē hem comē soude te strӱ-
de Als Aygolant sach dat hi de stad te
ghen hem niet ghehouden en conste
soe woude hi lieuer strӱden/dan inde
stad ōeerlic steru ē Eñ so begeerde hi
van Karelē tӱt ende spacy om alle zӱ
heer uter stadt te bryngē om tot strӱ
den hem te bereyden. eñ dat hi teghē
hem spreken mochte mitten monde.
want hy begheerde Kaerlen te siene
Doe wert bestant ghemaect eñ Ay-
golant quā uter stadt mit sӱnē here
dwelc hy liet byder stadt. eñ hy tooch
met lx. vā sӱnen meesten voer/dē con
niclӱken stoel van Karelen. dye met
sӱnen volcke lach eē myle vand̄ stadt
Ende doe laghē beyde die heeren vā
coninc Karel/eñ van coninc Aygolāt
in een schoon pleyn velt. vi: milen lāc
ende breet opdē wech vā sint Jacops
Doe seyde Karel tot Aygolāt. Bistu
Aygolant die mӱn lant bedriēchlӱck
hebst afgenomen. Tlant vā Spaen
gyen ende van Gascoingnen heb ick
ghecreghen metten onuerwinlӱken
arme der moegenthept gods die ker-
stene wet heb ic daer in gestelt eñ alle
die coninghen des lants hebic mӱnē
gebode ond̄danich ghemaect d̄welck
ic noch in meyninghen ben van doe
ne op dat my god sӱn gracy ponnen
wille. Eñ ghy sult weten eñ bekinnē
op dat mi god gespaert dat ic noch al
dit lant totter kerstenē wet te bekeer-
en eñ my onderdanich te makene eñ
v heydenen daer wt te verdriuē alle
die afgoden brekende eñ die vernielē
Ende dat ic ghedaen hebbe tot deser
tӱt dat en heb ic niet ghedaen wt my
seluen/maer wt beuele/van gode al-
machich/diē ghi n̄z en kent. hoe groot
hoe wӱs/hoe moghende dat hi is

Eñ ghy hebt gods kerstenẽ ghedoot:
als ic int landt vã Galliẽ ghetoghen
was: mỹ stedẽ eñ borghẽ hebt ghi ge
destrueert. eñ alle dat landt hebdy te
vier eñ te sweerde v̉doruen. wtẽ wel
ken dat ic mi nv van v met allẽ rech-
te seer te beclaghẽ hebbe Ter stõt als
die coñ. Aygolãt v̉stont zỹ tale van A
rabien die Karel sprack so werdt hy
seer v̉wondert eñ v̉blijdt Eñ Karel
had dese sarazijsche tale gheleert tot
Toletẽ/ daer hi in sijnder ionchept ge
woent hadde Doe seide Aygolant tot
Karle Jc bidde v seght waerom dat
ghi dlant dwel di vã eerlijckẽ rechte
niet toe en behoort. noch dat oeck dijn
vad̉ noch dijn oude vader niet besetẽ
en hebbẽ eñ onsen volcke af genomẽ
hebste. Kaerle seyde/ Daerõme heb
ick dat ghedaen. want ons lieue here
Jhesus cristus scepper d̉s hemels eñ
der aerdẽ. dat kersten volc bouen al
le volc wt vercoren heeft. ende heeft et
ghestelt oft geordineert om te hebbẽ
heerscappye ouer alle dat volc vand̉
werelt. Dijn heydensche volc hebbic
totter kerstenẽ wet bekeert alsoe vele
als ic vermoghẽ hebbe. Daer teghẽ
seyde die heydensche coninc Aygolãt
verheffende dye wet vã Machomet
bouen der kerstenẽ wet Mair die ge
leerde coninc Kaerle bewees m: goe
den redenen die kerstẽ wet beter te sỹ
ne dã der heydenẽ wet seggẽde voert
hoe dat wy die ghebodẽ van gode sel
ue ontfanghẽ hebbẽ, ende die heyde-
nẽ hebben haer gheboden van Ma-
chomet eenen verkeerden ongheual
lighen menschen ontfanghẽ Wãt on
se sielen na onse doot comẽ door they-
lich kersten gheloove totten eewigẽ
leuene. maer der heydenẽ sielẽ ghaẽ
ter hellen Eñ dus soe vermaende die
duechdelike coñ. karele Aygolãde dz
hi met sinẽ volcke kerstẽ werdẽ wou-
de. ende dat heylighe doopsele ontfã
ghẽ. oft comt seyde coñ. kaerle m: my
te stride om qualijck te steruen. Aygo
lant seyde dat en moet niet gheschyẽ
dat ic dat doopsel ontfange Maer tẽ
iersten ic ende mijn volc sullen strijdẽ
teghẽ dy eñ dỹ volc/ op dusdanigher
condicien: Eest dat uwe wet gode be-
haechlijcker es dan dye onse dat ghy
dan verwinnen sult. ende dye ver
wonnẽ sullen wordẽ/ dye moet dat zỹ
tot eewighẽ laster eñ dye daer v̉win-
nen sullen tot eewighen loue eñ bli-
scapen

Jtẽ noch voert Pst dat mijn volc ver
wonnen wert. ick sal tdoopel ontfan
ghen. op dat ick leuen mach Ende dit
werdt vã beyden sydẽ geconsenteert

¶ Terstont werden daer ghecorẽ. xx.
kersten ridders teghẽ twintich sara-
synẽ int velt d̉s strijds die op de voer
waerde begonste op malckanderen
vreeslijc te striden Ende terstont wor
den alle die twintich sarasinẽ gedoot
Daer na soe wordender noch gheson
den tsestich teghẽ tsestich/ dye ooc seer
vreeslic op malkanderen sloeghen.
Maer die sarasinẽ werden alle ver-
slaghen Daer na hondert tegẽ hon
dert, ende die sarazynen werden ver-
slaghẽ. dies hem Aygolant seer ver-
wonderde Doen werden dair weder
ghesondẽ noch ees C: teghẽ C. eñ ter
stont so vlodẽ die kerstenẽ/ eñ werden

verslaghen/want si wt vreesen vand
doot vloeden Daer na werdē̄d geson-
dē tweehondt tseghen twee hondert
eñ alle dye saraspnen werdē vslaghē
Daer na dusent tseghen dusent ende
alle die heydenen werdē verslaghen
Doe werdt daer bestant gemaect eñ
Aygolant quam teghen Kaerlē spre
ken . seggende dat der kerstenen wet
beter was dan die heydēsche wet. eñ
hi beloefde kaerlen dat hi des anderē
daechs daer na met synen volcke dat
doopsel ontfangē soude. Eñ hi beual
allē synen volcke datse hem bereydē
souden totten doopsel/dwelc dye som-
mighe consenterden ende waren bli
de vādier bootschap . Ende oock som-
mighe ander hertneckighe ende kind
des duuels weyghherdent. ende swoe
rē datse om niemāts wille haer wet
laten souden

¶ Hoe connic Aygolant hem bereyd
de om ghedoopt te worden. dwelc hy
nochtans niet en volbrachte. Eñ vā
den alder meesten eñ laesten strijde
de hy tegē dē moghēdē keyser eñ coñ:
Kaerlē hadde. daer hi eñ alle zijn volc
inne verslaghē wardt. ¶ Item noch
van eenē anderē strijde/ daer inne dz
verslaghen werdt die prince van Na
uarre. eñ noch andere

Des anderẽ daechs omtrẽt tercy
tijt quã coñ. Aygolãt tot coninc
Karlen om ghedoopt te werden. Eñ
Karle ter tafelẽ om ten eeten sittẽde.
eñ veelderhande tafelẽ omtrẽt hem
daer veeld̄hande menschẽ aen saten
met v̄scheydẽ clederẽ ghecleet: so vra
gede hi Karlen daeraf tvediet Karel
ãtwoorde Die ghi siet hebbẽde bonet
ten vã eenderley verwẽ dat zijn bissco
pẽ eñ pryesterẽ van onser wet / dye de
wet v̄clarẽ eñ vã sondẽ ontbinden / eñ
ons benedijẽ Die ghi siet met swartẽ
habijte gecleet / dat zijn monickẽ eñ ab
tẽ / die altijt voor ons biddẽ die godlij
ke moghẽtheyt Die ghi siet met wit
tẽ ghecleet heerẽ canonikẽ regulierẽ
die ooc biddẽ voor ons eñ singhẽ mis
se eñ ghetijden by daghe eñ bi nach
te So sach daer ooc Aygolant xiij. ar
me menschẽ op een syde ter aerdẽ ne
der sittẽ / ghecleet met snodẽ clederen
sonder tafel eñ ammelakẽ / eñ sobere
spijse eñ dranc Eñ hi vrachde / hoeda
nighe menschẽ dat waren Karel ant
woorde Dat is gods volc eñ bodẽ ōs
heerẽ Jhũ cristi die wy voedẽ indẽ na
me gods eñ der xij. apostolẽ Doe sey
de Aygolant Dye omtrent dy sittẽ zijn
dyne liedẽ wel eetende eñ drinckende:
eñ wel ghecleedt eñ si zijn salich Mair
ghi segt dat dye and̄ dyns gods sijn eñ
syne bodẽ / waerom lijdẽ die hongher
eñ zijn qualijc ghecleet / eñ wordẽ van
dy v̄worpẽ Qualijc dient die mẽsche
synẽ heere die zijn bodẽ also oneerlijck
ontfaet. grote scaemte doet hi sinẽ he
re die zijn huysghesin also dient Dijne
wet die ghi segt goet te zijn / die thoōdy
hem valsch te te wesen Eñ nemende al
soe oorlof van hẽ keerde hi weder tot
synen liedẽ wederseggẽde dat doop
sel / so ōtboot hi hẽ des anderẽ daechs
nauolghende strijdt.

¶ Als coñ. Karel v̄staẽ hadde dat Ay
golant niet kersten werdẽ en woude
om die arme liedẽ de hi ghesiẽ hadde
qualijc tracterẽ. so dede hy alle die ar
me die hi in zijn heyr vant wel voorsiẽ
eñ cleedẽ, eñ dede hẽ eerlijkẽ spijse eñ
drãc gheuen.

¶ Des anderẽ daechs so quã te samẽ
al dat ghewapẽt volc vã beydẽ sydẽ
om strijdẽ met voorwaerdẽ om te be
soeckẽ eñ te proeuẽ welke wet dat be
ste ware so v̄seyt es. Eñ dat heyr vã
coñ. Karel was omtrent int ghetale
hōdert eñ xxxiiij. dusent. Eñ dat heyr
van coñ. Aygolãt was omtrent hon
dert dusent ende noch een deel meer.

¶ Die kerstẽ maectẽ iiij. scharẽ / eñ de
sarasinẽ vijf scharẽ / Waeraf dyerste
heydensche schare die ter stont voor
te strijde quã vandẽ kerstẽ v̄slaghen
wert eñ tonderbracht Doe ghinc die
tweede schare vandẽ heydẽ te strijde
eñ wert ooc ter stont v̄slaghẽ Eñ als
die heydẽ saghẽ aldus haer volc ton
derdoẽ eñ vanden kersten also lichte
lijck v̄slaen. soe vergaderden sy al in
een ende haer coñ. Aygolant was ic
middel van hem Als de kerstẽ dat sa
ghẽ so omringhelden sy al gheheelijc
dat sarasijnsche heyr aen allen sydẽ
te weten. Eruault van Bellant met
sinen volck / coñ. Arastagnus coninc
Gandelodus coñ. Ogier. Eñ Constã
tijn al voorghenoemt / Eñ ten laerstẽ
coñ. Karel met al sinen heeren Doen

so voor daer in alder perst die ŭsepde
Erualt met sinē volcke eñ hi ŭsloech
se al ter neder, ter rechter sydē eñ ter
luchter syde tot dat hy quā tot Aygo-
lande die int midden van hē was eñ
met sinen sweerde doode hien Eñ ter
stont maectē sy groot gecrijsch/eñ die
kersten ouervielē die sarasinē vā bey
dē sydē eñ doodense alle so datter nie
māt ōtghīc sonder die coñ vā Sibiliē
eñ Altumaior van Corduba/mz cleyn
der scharē Also groten bloetstortinge
gheschiedde op die dach dat de kerstē
ten haluen beene toe int bloet treden
Want coñ. Karel aldus stride teghē
Aygolāt met voowaerdē wiens ghe
loue dat beter ware/so bliket dat dye
kersten wet alle wettē te bouē ghaet
Doe ŭgaderde coñ. Karel sijn volcke
hem seer ŭblidende van dier victoriē
eñ quā tot Pontarge dair hi rustede

D Oe warē daer sommyghe ker
stē dye bij nachte sond coñ. Ka-
rels wetē wt ghierichept ghingē tot
ten doodē die daer ŭslaghē warē om
die te spolierē/dat sy dedē eñ quamē
wederom gheladē met goude eñ an-
der grote costelychedē Eñ ter stont so
ouervielse die ŭsepde Altumaior dye
tusschen den berghen met sommige
sarasinē ŭborghen lach. Eñ hi doode
se allegader. te wetene omtrent M.
kerstenen.
¶ Des anderen daechs wert coñ Ka
rele ghebootscapt dat byden berghe
Gapsin was een prince vā Nauerre
gheheetē Furre die teghen hē stridē
woude. Eñ coñ. Karel trac ten voorß
berghe. eñ die selfde prince schicte hē
te striden des anderē daechs. Eñ des
auonts voor den strijdach badt coñ.
Karle god dat hi hē toch kenlijck ma-
kē wilde die ghene dye van sinē volc
des anderē daechs inden stryde ster
uen soudē Eñ den dach des strijts co
mende als zijn volc ghewapent was
eñ bereet om striden/soe sachmen op
die schouwerē vandē sommighen te
weten op haer wapenē eñ pancierē
root bloet Als coñ. Karel dat sach so
sloot hise in sijn bedehuys op dat si in
den stride niet steruē en souden Syet
hier de wonderlike werckē gods Als
den strijdt ghedaē was/eñ die prince
Furre met iij. M. sarasynē ghedoot
was/so vant coñ. Karel dye selue ker
stē die hi gheslootē hadde alle doot/te
weeten C. eñ l. die welcke al en storuē
sy niet bydē sweerde/ nochtan en vlo-
ren sy niet den loone der martelaren
Doe nam coñ. Karel in dat casteele:
vanden berghe Gapsim. eñ alle dlā c
van Nauarre

Vandē vreeslijckē rese Feracu-
tꝰ ghesonden vandē coñ. van Baby-
loniē/met C. eñ xx. M. mannen.. Eñ
hoe Rolant hem versloech

H Et werde ghebootscapt dē kei
ser eñ coñ. Karle/dat een gro-
te gigant oft reese ghenoemt Feracu
tus aencomen was wt Syrien. dien

ghesondē hadde die coñ. vā Babplo niē met C.xx: M. mānen om teghen Karlē te strȳdē. dpe welcke noch glauie noch gheschut en ontsach: hebben de die cracht vā xl. stercke mānen. hi was lanc omtrēt xȳ cubit? dat zȳ elle boghē/ eñ zȳ aensicht omtrent eenen ellenboghe zȳ nase lanc eenen palm. zȳ armē eñ beenē lanc iiȳ. elleboghē eñ zȳ vingerē lanc iȳ. palmē. eñ coñ. Karel reysde darwaert Ter stōt als die rese Feracupt dat vnam soe track hi wter stadt daer hi in was geheetē Nagrea/ en begheerde te campē tegē eenighe riddꝰs vā Karles volcke een teghē een So sant hē Karel Ogiere vā Denemerckē. Als die rese hē alleē sach int velt/ so ghinck hi suetelijc vp hē eñ ōhelsde ter stōt Ogyerē mz alle zȳ wapē/ eñ droechē voor al tvolc indē stad/ also sachtelijc oft eē lam geweest hadde Daer na sant coñ. Karle Raynout vā Albespine om te kampē. eñ de rese nāmē mz sinē armē eñ droech hē in zȳ geuāgenisse Daer na sant hi Cōstantȳ de roōsche captēn eñ Oell? die graue. eñ die reese nam dē eenen mettē rechtē arme/ dē anderē mettē luchtē eñ stacse in sijn gheuangenisse Daer na werdē xx. vrome strȳdꝰs tot hē gesondē vscheydē die een nadē anderē. eñ hi stacse ooc int geuāgenisse als Karel dat sach so en dorst hi nye māt meer sende om hē te bevechten.

¶ Hoe Rolant den rese beuacht. eñ versloech

J ij

ALs Rolant dit sach dat niemant
den rese Feracupt beuechten en
dorste eñ dz niemãt voor zijn cracht bli
uen staen en mochte. so nam hy orlof
van coñ. Raerlen. eñ reedt tottē rese
met groten moede als een vro m rid
der ghelijc hi was Eñ bi dē reze comē
de so greep hi Rolande terstōt met zijn
rechtē hant eñ leydē voor op sijn pert
rijdēde mz hem tsijnre stad waert ge
lijc hi mz d en anderē ghedaen hadde
Dies hem Rolande seer schaēde/eñ v̄
haelde sijn crachtē in gode betrouwē
de/ aen veerde sijnē viant bīd kinnen
die met lāghē hare behāgē was/ Eñ
terstōt dede hijen achter weert ouer
opt tpaert vallē. so datse beyde vādē
paerde vielen ter aerdē. Terstont soe
spronghē sy rasschelic op/ wt treckēde
haer swaerden. so waende rolant dē
reze slaen eñ doersloech met eenē sla-
ghe des resen paert. eñ die rese sloech
na rolāde maer hy miste. dies de reze
seer tornich was om sijn v̄lies/ende
verhief sijn slincke vuyst na Rolāde
maer rolandt ontspranc hē. so dat hi
sijn paert geraecte/ twelc terstōt sterf
Doen vochtē sy lange te voete mittē
sweerde/ten laesten soe geraecte hem
Rolant optē arm daer hi tsweert mz
hielt/ so dattet hem ontviel Doe voch
ten sy te voete sond̄ zweerdē mz harē
vuystē eñ met steenē totter noenē toe
Eñ als den auont naecte. so begheer
de Feracupt bestāt tot des and̄ daegs
Eñ ouerquamē datse sond̄ perde eñ
sond̄ glauiē te velede comē soudē Eñ
so keerde elckerlijc wed̄ tot sinen liedē
Des and̄ daegs seer vroech soquamē
sy te voete alsoot ghesept was Ferra
cupt nochtā bracht sijn sweert. twelc
hem niet en baette. want rolant had
de bi hem eenē ghewrongheñē stock.
daer met hi hē al dē dach sloech/ mair
niet en quetste. Hi sloech h oēoc met
vuystē eñ met rondē steenē dyer ve-
le laghē tot middaghe toe dicwil bi cō
sente vādē reze. eñ hi en mochtē nyet
ghequetsen Doe nam die rese bestāt
van Rolant want hy vaet hadde eñ
hi began te slapē Eñ Rolāt was cloec
eñ ionc/ eñ leyde eenē steen ond̄ des re
sen hoot. om hem te baet doen slapen
Eñ daer was alsulkē ordinancie ond̄-
die kerstene eñ die heydene/ wanner
sy malckād̄erē bestant gauē dat nie
mant den anderē misdoē eñ mochte
Eñ als yemāt tbestāt braceert opge-
sept was/ datmē terstont dodē soudē
Als Feracupt dye reze genoech gesla-
pen hadde. so ontspranc hi Eñ rolant
sadt bi hem. eñ hi began hē te vraghē
hoe hy so hardt eñ so sterc was dat hi
sweert noch stoc noch steē en ontsach
Doe seide die rese in spaensche tale al
lachende die rolant nochtās verstone
men en mach mi niet quetsen dan bi
den nauel Doe began Ferracupt ro-
lande te besien eñ vraechde hē hoe hi
hiet. eñ vā wat ghesllachte dat hi was
rolant seyde Mijnen naem is rolāt
eñ ic bē vādē geslachte der fransoyzē
Die rese seyde/ Van wat wette sijn de
fransoysen. rolant ātwoerde/ Wy zijn
bid̄ graciē gods vād̄er kerstenē wet
eñ dē gheboden xpi sijn wy onderda
nich eñ om sijn geloue strijdē wi also
vele als wi connē Dit horende die re
se den naem cristi. soe seyde hy Wye
is xpūs die gods sone in diē du geloo-

le vliedende. Doe warē de Sarasinē
ŏblijdt eñ vā achter volchden sy dye
kerstē tot datsi quamē aē eenē berch
ij. milen vanđ stadt Daer sijnde ŏga
dert die kerstē/so rusten sy ŏwachten
de die heydē om strydē/ welc doē ach
terwaerts deysdē Dair steldē die ker
sten haer tentē eñ bleuēder tot desan
derē daechs Des smorghēs so beual
coñ. Karel aldē striderē dz si diehoof
dē van harē paerdē al bedeckē soudē
met doeckē eñ met lakē op datse die ŏ
vaerlijcke aensichtē niet sien en sou-
dē. eñ datse haer oorē ooc vaste stop-
pen soudē op datse tghelupt vanden
bellē niet en hoordē/ dwelc so ghedaē
sijnde ghinghē die kerstē cloeckelijck
tē stride Doe warē die heydē ŏ vaert
eñ die kerstē doodēder vele Maer die
heydē warē in een ŏgadert eñ it mid
del van hē was eenē waghē die. iiij.
ossen stierden/daer haer banyer ŏhe
nē op was/ die root was Eñ si haddē
een maniere dat niemāt vā hē vliedē
en mochte also langhe als die banier
recht op stōt. Dwelc als Karle beken
de/wel ghewapēt met sinē helme eñ
ŏverwinlikē eñ vanđ godliker crach
te beschenē. so ghinc hi int heyr vādē
heydenē eñ werpt al ter neder dat hē
ontmoete/tot dat hy quā aen dē ŏsey-
dē waghē Doe sloech hi af die banier
Eñ ter stōt so werdē die sarasinē ver
stropt eñ begonstē te vlieden Eñ met
grotē roepe eñ ghecrijssche vā beydē
sydē so warē daer ghedoot. viij. M.
sarasinē mettē ŏseydē coñ. vā Sybili
en/ Eñ die coñ. Antumaior ontvloot.
met ij. M. sarasinē in dye stadt ende
sterctese. Maer des anderē daghes

ghaf hyse coñ. Karlē ouer/ met voor
waerdē dat hi kersten werdē woude
eñ des soude hi die stad van coñ. Kar
lē houdē

¶ Daer na deyldē coñ.. Karel dlant
vā Spaēgiē sinen striderē dye daer
wildē bliuē wonē/ als dlant van Na-
uerre den Brytonē. dlant van Casty
liē dē Fransoysen/ Nagrea eñ Sara
gossen dē Grieckē. dlant vā Aragon/
diē vā Poytieu. dlāt vā Alandale. op
die zee den Duytschen. dlāt vā Por/
tegale den Denē. eñ dē Brabātere n.
mettē Vlaminghē gaf hy dlant van
Galissien Niemāt en wasser nae die
tijt die coñ.. Karlē dorste beuechtē in
Spaēgien

¶ Doe liet coñ. Karel zij meeste volk
in Spaēghiē eñ reysde tot s̄ Jacob
eñ alle die hy int lant vant ghekeert
tottē oughelone ŏ sarasinē die doode
hi/ oft hy sandtse in Vrācrijc Doe stel
de hy bisscoppē eñ priesterē/ eñ hi ma
kede een ŏgaderinghe vā bisscoppen
eñ vā princē vā Spaeugiē eñ Galys
sien teghēwoordich eñ toecomēde ge
hoorsaem sijn soude den aertsbisscop
vā s̄ Jacop.

¶ Ter beden van coninc Karlē wijd
de ic Turpij aertsbisscop van Riemē
die kercke van sint Jacops met ix. bis
scopē/ in die Kalenden Junij Eñ coñ.
Karel maecte der seluer kercken alle
Spaengiē eñ Galissien onderdanich
beueelende voort elckē huysmā iaer
lijcx te gheuē iiij. pēninghē vā sculde
eñ maete die selue kercke vry vā allē
eygētheit. eñ noch meer p̄uilegiē xc.

¶ Vandē vraetscap van Gauloen. eñ vandē grotē strijde die opden Rōceuale gheschiede, daer. xx. heydene eñ al die meeste kersten princen vslagē wardden.

NA dat die alder vmaerste key-
ser eñ coninc Karel alle tlant
van Spaengyē ter eerē god eñ sijne
apostels s̄ Jacops ghecreghē hadde
weder keerēde tot sijnē lande soe quā
hi tot Pāpiloinē met sijnē volcke Eñ
doe waren tot sarragossen woenēde
twee coningē heydē. te wetnee Mar
cirius eñ Belegādis zijn broeđ aldaer
gesonden vandē ammiral vā Babi
loniē. dye welcke Kaerlē ōderdanich
waren eñ diendē hē. maer het was ī
geveysder minē Den welckē coninck
karel dede bevelen mz gauloene sinē
raetsmā datse tdoosel aē namē oft dz
si hē tribuyt sondē Doē sondē se hē. xx
paerdē geladē mz goude/silver eñ an
der iuweelen/eñ cccc. paerdē geladen
suetē wine ō dye strijders te lavē Eñ
vele scoō heidēsce vrouwē Eñ gauloē
gavē si xx. paerdē mz scatte geladē op
dz hi die kerstenē in haer hādē leverē
soude/twelc gauloē beloefde te doē/de
vraetscap geslotē zijnde keerde gauloē
tot co. kaerlē/eñ gaf hē die scattē de hē
gezōdē warē/seggēde dz. marciri⁹ ker
stē werdē wilde/eñ dz hi hē bereyde ā
ī vrācrijc tdoopsel te ōtfāgē/Eñ datse
tlāt vā spaēgiē vā kaerlē houdē soudē
de vroēste strijds drōckē vādē wijn/mer

gheen heydens vrouwen en woudē
ſy. maer ſommighe vandē minē ſtri
derē namē van diē vrouwē Karle dā
ghelouende Guweloēs woordē reyſ
de voort na vrancrijc ouer tpas van
Portifers Eñ mits Guweloēs inge-
uen ſo beual Karle ſinen alder liefſtē
neue Rolande graue vā Mans ende
van Blaye: dat hi mettē meeſtē hee-
rē eñ capiteynē/eñ met .xx. M. vroo
me kerſtenē die hoede opdē Rōceuale
houdē ſoude. eñ alle tlant te bewarē
vandē onghelouighē Dwelc Rolant
volbrochte niet weetende vā Guwe
loens v̊raetſcape Maer want inden
voorgaendē nacht ſommige kerſten
droncke vandē wijne v̊ſeyt eñ ōcuyſ-
heyt ghedaē haddē mettē heydēſchē
vrouwē/eñ ooc met kerſtē vrouwen
die ſy met hē haddē/ ſo v̊diendē ſy vā
gode geſlaghē te wordē Als dan coñ.
Karel ouert tpas was eñ Rolant die
paſſagie wachtede/ſo quam Marcy
ri⁹ des morghēs alſo Guweloen hē
beuoelē hadde eñ beuacht die kerſtē
ridders aen alle ſydē / meer dan met
xc. M. ſaraſinē/ grote bloetſtortinge
gheſchiedder/die kerſtē weerdē hem
vromelijc Rolāt en dede niet dā ridde
rē vellē eñ dootſlaē Olyuier zijn lieue
gheſelle die alder gheleerſte in ſtridē
de vroomſte eñ ſterc ſte vā armē was
bebloet vādē ſchouwerē tottē armē.
in dat ſaraſijnſche bloet Ogier en de
de ooc niet min. eñ al dander vrome
kerſten en warē nyet ledich/elc vacht
ſo langhe als hem god dleuen gonde
Maer die meeſte menichte der ſarar
ſynē waert hem te ſwaer. hoe wel dz
ter nochtans nyet vele en ontquam

Eñ vandē kerſten ridders in Rolāts
gheſelſcap/ende bleuender alsghene
teliue.

¶ Doe dezē anxtelijkē ſtrijt dus was
gheſchyet tot groter ſcaden vā kerſtē
rijcke. ſo trocken die heydenen achter
waert

¶ Hier mochtmen vragē waerōme
dat god die ghene liet ſteruen die geē
oncuyſcheit ghedaen en hadden/als
die andere die welck oncuuyſchz ghe
daen hadden. Soe is dā te wetene dz
god niet en woude datſe tot harē lan
den weder keeren ſoude. op datſe in
gheen ſware ſonden en vielen/ eñ ſoe
woude god haren arbeyt loonē met
ter cronē des eewichs leuens Eñ die
oncuyſcheyt gedaen haddē liet hy do
den. want bi den ſwaerde woude hy
haer ſonden wt playnen. ꝛc

¶ Noch van eenen ſtride die Rolant
hadde alleen met. C. kerſtenē de hi bi
een v̊gaderde metten ghelude vā ſy-
nen horen. teghen dye felle ſaraſyne
dair hi dē coninc Marciri⁹ verſloech
eñ van ſinen broeder beligant Hoe
rolant ſterf eñ der clachtē dye coninc
Kaerle ouer dye verſlagē kerſtenen
dede. biſond̊ ouer den graue rolāt ꝛc.

Als den strijdt aldꝰ ghe
daen was .soe vant Ro
lant alleẽ sijnde int bosch ee
nen sarasijn wt den strijde v̄
moeit sijnde eñ īt bosch schul
lende/dien hy vinc. eñ bantẽ
vaste aẽ eenẽ booȭ. Doe clam
Rolātop eenen berch bespye
dende die heydenẽ. eñ hi sach
datse vele warẽ. eñ hi keerde
achterwaert na dẽ wech vā
dẽ Ronceuale daer die gene
reysden die doer dẽ pas lijdẽ
wouden Doe blies hi met sy
nen horẽ vā yuoire. wt welc
ken ghluyde tot hem quamẽ
omtrent C. kerstene. metten
welckẽ hi doer dat bosch quā
totten sarasijn diẽ hy gebon·
den hadde. den welckẽ hi ont
bāt eñ hielt sijn sweert bouẽ
sijn hoot seggẽde Eest dattu met my
comste eñ mi wijst dẽ coñ Marcelijs
so sal ic di leuende latẽ. ofte anders sal
ic dy doodẽ Terstont so ghinc die sara
sijn met Rolande eñ wees hẽ dẽ conic
Marcirīꝰ onder dat heidensche volc
met eenẽ vayen paerde. eñ met eenẽ
rondẽ scilde. Doe wert Rolant wel ge
moedt. eñ hernemendẽ sijn crachten
so sloech hi terstōt onder die sarasine
eñ siende eenẽ man bouẽ alle anderẽ
groot eñ stout. den heydenẽ moet ge
uende. dien hy doorsloech mit eenen
slaghe vanden hoofde tot doer den sa
del. eñ sijn paert in middẽ dore. soe dꝫ
deen helft des lichaems vanden hey
denschen man viel ter rechter syden

ende dā der ter luchter Dwelc als die
heydenen saghen. so lieten si terstont
haren coninc met luttel liedẽ int velt
eñ sy namen de vlucht. Terstōt tarde
Rolant int heer vanden saraspnẽ bp
der gods cracht·die hi meest alle ver
sloech ter rehter. eñ ter luchter syden
ende hi versloech den conic. marcirīꝰ
die vloot ende ooc synẽ sone. Oliuier
was seere ghewont vanden mooren
dwelc hier alte langhe soude vallen
te scriuen Alle Rolants ghesellen wa
ren bina op iiij. ofte v. verslaghen Eñ
rolant was seer·ghequetst van binẽ
ouermits groten arbeyde

Als Geligandis oft Geligant v̄nam
dat Marciri⁹ zȳ brueđ doot was ble
nē so trac hi met sinē volc achtē Maer
zȳ volc sommyghe morē ouermidts
grotē nide die sy haddē op Oliuieren
om dat hi Galafers harē heere v̄sla-
ghē hadde/ so cruystē si hē in de aerde
met iiij. stecken. Eñ coñ. Karele met
sinē heyr en wist hier af niet
¶ Die vrome graue Rolãt ald⁹ seer v̄
moyt zȳde vandē stride/ droeuich vã-
dē doot der kerstenen quã alleen door
dat bosch gheredē tot by dat pas vã
Portifers. eñ onder eenē boom bi ee
nē Marberē steen die daer gherecht
stont in eenē beempt opdē Rõceuale
sadt hi vã sinē paerde Eñ hi hadde aē
hē noch zijn sweert dat v̄gult eñ seer
schoō was vã wercke/ wel snidēde eñ
claer blinckēde/ met eenē puorē hech
te/ eñ dē appel vã Berillē steen. dwelc
hi wter schepden trac eñ metter hant
dz houdēde eñ aensiende sprac hy mz
droeuer hertē ald⁹ O alder schoonste
eñ adsuetste sweert bequaē vã lengh
dē eñ breyddē/ in sterchedē ald̄sterc̄st
met eenē guldē cruce blinckende/ mz
dē groten naē gods Alpha et o getey-
kēt/ metter godelijcker cracht v̄chiert
Wie sal voortaē dȳ stercheit gebruyc
kē. wie sal di houdē eñ hebbē/ wie dy
besittē sal die sal altijt zȳ ōuerwōnē/ ō
uervairt/ metter godliker cracht ōuã
ghen Hy dy sal wordē dat ōgelouich
volc v̄nielt/ Die kerstē wet v̄haueē Eñ
den lof gods eñ eerlike fame v̄cregē.
O salich sweert/ die dy gemaect heeft
en heeft voor noch nae dȳs ghelijc ge
maect O lasen is dat di criget eenich
onwetende oft bloode ridder/ oft sara
sijn oft onghelouych/ so ben ic seer be
droeft Dit ald⁹ gheseyt hebbēde ende
beduchtēde dat zȳ sweert ond̄ der sa-
rasinē handē comen soude/ soe sloech
hi daer mede drye slaghē optē Mar-
ber steen om dat te breken/ maer aen
merct dat godlijc teekē/: In twee delē
schoorde dē steen vã bouē tot benedē.
eñ zȳ sweert bleef onghequetst.

¶ Daer na bestōt Rolãt met sinē ho
rē te dondere eñ te blasen met grotē
ghelupde op dat eenighe kersten die
wt vreese đ sarasinē ghevloedē warē
tot hē comē soudē in zȳ w terste. eñ zȳ
sweert eñ paert nemē. eñ die felle sar
rasinē v̄volghē/ wãt hy wel wiste dat
Geligandis noch daer omtrint was
mair lasen nyemãt quã bi hē dies hi
seer droeuich was/ Waerō dat die ge-
trouwe ridđ gods graue Rolãt sinen
horen mz sulcker cracht blies/ dz hi hē
seluē quetste eñ zȳ herssenē schoordē
eñ die aderē eñ zeenuwē borstē van
sinē halse. eñ oordē horē. waeraf dat
tghelupt quã totte oorē vã coñ. Kaer
le bider ynghelē hulpe die zȳ tentē ge
slaghē hadde na Gascoengiē toe mz
sinē volcke in een dal viij. milē verre
vanđ plaetsen daer Rolant was Ter
stont Karele dit hoorende woude ter
stont tot hē reysen om hem te hulpen
Maer lasen Gouweloen wel weten
de dat Rolant die vrome gods ridder
in lijdene was: seyde totten alderuer
meersten keysere Kaelen Heer coñ.
en wilt niet achterwaert keerē maer
van Bauier die hertoghe riet Karlē
weđ te keerē. Gouweloē seyde Rolãt
en behoeft uwer hulpē niet. mair hi

iaghet nv eenich wilt dier int woude
O wat bedriechlijker raet. bid v̄raet
scap vā Judas te ghelijckē
¶ Als dan Rolant neederlach op dat
gras so was hi seer dorstich water be
gherēde om hē te lauē/ Eñ soe quam
daer die vĺsepde Boudewȳ diē hi bad
om luttel waters te hebbē Eñ so socht
te Boudewȳ water hier eñ ghinder
dwelc hi niet ghecrijgē en conde dies
hy droeuych was/eñ anxt hebbende
voor die sarasynē eñ bemerckende dz
Rolant der doot nakede soe screedt hy
op Rolant peert eñ reedt met groter
droefheyt tot coñ. Karels heyr.
¶ Als dan Boudewȳ van rolant ge
schepdē was so quam dair die v̄sepde
Dieverijc vā Britzewout die deerlic
bestont ouer Rolāt te weenē. v̄manē
de hē met vastē ghelooue zȳ siele te be
warē Maer rolāt hadde hem op diē
dach ghebiecht eñ ontfanghē dat hei
lich sacramēt eer hi te stride ghinc al
so die ghewoente was ond̄ die kerstē
eer sy te stride ghingē dat sȳ hē biech
tē eñ t heylich sacrament ontfinghen
vandē bisscopē eñ priesteren die daer
warē Rolant gods martelaer doe op
heffende zȳ oghē ten hemelwaert sei
de aldus Heere Jhū Criste om wiēs
ghelooue ic mȳ lant ghelatē hebbe eñ
ben hier ghecomē in dit ongheloouich
lant om dȳ kerstenheyt te v̄heffen De
le stridē der ongheloouigher heb ick v̄
wonnē bi dynre hulpē honger dorst
eñ ontallijke seerichedē heb ic ghele
dē/mȳ siele beueele ic dy in deser vren
Also du heere voor mi hebt gheweer
dicht vdnd maecht mariē te worden
ghevorē/lydē steruen eñ v̄risen/alsoe
gheweerdighe mȳ siele te v̄lossen vā
der eewigher doot Wat ic teghen dy
ghesondicht hebbe v̄geuet mi/eñ mȳ
siele voert in dye eewighe ruste/ wāt
ghi gesept hebt liever te hebbē dleuē
des sond̄s dan zȳ doot. Ic gheloue mz
der hertē eñ belide mettē monde/dat
ghi daerom mȳ siele wilt wtlepdē op
dat se mach ghebruyckē die eewighe
glorie rc. Eñ houdēde Rolant zȳ hāt
op sine borst also Diederic namaels
v̄telde/so sprack hi met grotē v̄suchtē
dese woorden Heer Jhesu Chryste d̄s
leuendē gods sone eñ d̄ maghet Ma
riē met alle mȳnē binenstē belide en
gheloue dat ghy mȳ v̄losser leeft. eñ
indē wterstē daghe sal ic v̄rysen van
der aerdē eñ in mȳnē vleessche sal ic
sien mȳnē behouder Eñ dese v̄sepde
woordē sprack hi driewerven Desge
lijcx leyde hi zȳ hāt op zȳ ooghē seggē
de Dien sal ic sien eñ dese oghē sullen
hē aensien Eñ weder opdoende syne
oghē sach hi opwaerts ten hemel. eñ
zȳ borst tekēde hi mettē teckē des hey
lighē cruces segghende. alle aertsche
digē zȳ mi snode wāt bider gauē xpi
so sie ic nv dz noyt oghe en sach. noch
oor en hoorde. noch noyt en quam in
des menschē herte wat god bereit he
uet dē ghenē die hem minnen Daer
na wtreckende syn handen tot gode:
soe badt hy voor die ghene die inden
strijdt doot gebleeuen waren. Heere
die binnenste aderen dijnre ontferm
herticheyt moeten beruert werden
ouer de ghelouighe kersten mēschen
onse medebruederen dye heden in dē
strydt ghestoruen syn Want nv lig
ghen sy om dijnen wille vanden Sa

rasynẽ v̄slaghẽ.' maer heere doet af
goedertierlijc haer vleckẽ eñ geweer
dicht haer sielẽ te v̄lossen Sendt here
dӱ enghelẽ die haer sielẽ v̄lossen wtẽ
regioẽ der duysterhedẽ. die gheleydẽ
de tottẽ hemeschẽ rijcke/op datse met
tẽ heylyghẽ martelarẽ regnerẽ moe
tẽ. eñ met di sond eynde v̄blijdẽ. die le-
uest eñ regneerse met god dẽ vader
eñ dẽ heyligẽ gheest in eewichz/Amẽ

Eñ ter stõt so v̄schiet de heylighe siele
wtẽ lichaẽ des heylighẽ martelaers
Rolãts. eñ wert vandẽ enghelen ghe
vuert inden hemele/daer si regneert
eñ v̄blijdt sonder eynde. Eñ in dier v
ren so schiet Tydricus van daer

Hier na volcht een druckelijke clach
te in rime vandẽ graue Rolant.

WEl droeklijc es te beweenen die doot
Vã rolãt dẽ vromẽ graue eerbaer
Die nv leeft in vruchden groot.
Met gode v̄ciert al onder die hemelsce schaer
Van edelen zeeden was hi so claer
Dat hẽ niemant en scheen ghelijc te sijn
Gods tempel hi oeffende deuoot dats waer
Den wonden slandts was hi medecijn.
Een hope des lants was hi certeyn/
Beschermer van weduwen ende vã weesen
Den armen/den gasten/een milde fonteyn.
Van wter gracien gods ghereesen
Sijn tijtelijc goet/en schat ghepreesen
Gaf hi den kercken/den armen vrij
Dat sendende ten lande daer hi wou wesen
Daer hi na uolchde/ende nv eewich sy
Een hert vol wijsheden hadde hy
Daer wt elc drinckẽ mochte vroech en spade/
Als wt een vloeyende riuiere/ waer by
In allen wijs so was hi van rade
Goddienstich vã hertẽ groot van genade/
In woerden als een vader minlijc
Een vat der edelheyt in allen grade
Bi wien gheeert is alle ridderscap ghesinlijk
Van allen ridderscapen waren sy tgreyn
Hi en Oliuier gods wet altijt vermeerende.
Dies sy met vruechdẽ in shemels pleyn
By gode eewelijc sijn triumpherẽde
Amen

Als dan die siele vā Rolant dē salighē martelaer gescheydē was
Eñ ic Turpӱ in Karels dale ter vsep
der plaetsen misse dede voor dye doode/eñ die coñ. daer bistaende/ te wetē
die xӱ. kalende van Julio. so werdick
van my seluen op ghetoghē/ende ick
hoorde die choren der enghelen singē
de niet wetende wattet was Eñ als
die engelē hoeger op voeren/ so quā
vā achter een leelike schare vā duuelē een prope mit hē vuerēde eñ leden
mi voorbi Eñ ic seyde wat draechdy
Si seidē wi dragē Marcirius ter hellē
maer uwē trōpetblaser vuert die yngel Michael mz veel ander tē hemel
Als ic de misse ghedaē hadde so seyde
ic dē coñ. Heere weet waerachtich dz
die engel s̄ Michiel Rolants siel met
veel kerstenē sielē vuert ten hemele.
maer ic en weet wat doot hi gestoruē
es/ eñ die duuelē vuerē Marcirius siele met veel ongheloui ghe sielē ter hellē Als ic dit seyde so quā Boudewijn
gheredē op Rolants peert die ons vertelde al datter gheschiet was. eñ hoe
hi Rolāt hadde latē ligghē in zӱ wterste Ter stont so was door al theyr grote gheroep/ eñ al tvolc trac darwerts
Eñ Karel vant prstwerf sinen neue
Rolāt deerlӱc doot ligghēde/ zӱ armē
cruiswys hebbēde Doe viel Karel op
hē eñ bestont met droeuer stēmen eñ
onsprekelikē suchtē te screpen/ zӱ handen slaende/ seggende met luyder stēmen O rechtē arm mӱslichaēs/ eere
vā Vrācrӱc/ sweert ō rechtueerdichz
glauie onbuygelӱc. pancier onbrekelӱc/ hellem ō salicheyt/ bi Judas Machabeus te ghelӱcken/ eñ bidē stercken
Sampson Saul eñ Jonathas in fortunen ghelӱc O ridder alōucloetste. in
stride aldergheleerst. van sterckē die
alder stercste beschermer ō kerstenen
muer ō clercken. stoc der weesen ende
spӱse der weduwen. vsadinge der armer eñ rӱckē. O tonghe gheē ōweer
dichz wetende O edel graue der Frāsoysen leytsman/ der kerstenē cāpioē
o riddelӱc greyn van edelē coniclikē
bloede ghesprotē Eylaes waerō heb
ic dy in dit lant ghebracht. hoe sie ick
di nv gestoruē Ach waerō en staruick
niet met dy. waerom laetstu mi hyer
in droefhedē Helas wat sal ic doē. ghi
leeft metē yngelē/ vhuecht mettē chorē ō martelarē. vblӱdt met allē heylighē/ Nochtans staet mi altӱt ouer di
te weenē so David weende ouer Saul Jonathas eñ Absolō O Rolant du
wordes van dese leuē genomē inō ouderē van .xxxviij. iarē eñ ontfangest
dat hemelsche lant ons latēde in dese
werelt. dattu dus ōs afgenomē wordes/ des sucht die warelt/ eñ in eerē de
hemel vblӱdt. Met sodanighe eñ anderē woordē so beweende coñ. Karel
sinē neue Rolant also lange als hy leuede. Eñ stappans ter seluer plecken
daer rolants dode lichaē lach sloech
Karle sӱn tentē Eñ rolant wert ghebalsemt met mirre eñ Aloe. eñ schoone exequiē dedemen ouer hē met sconen lichte eñ viere it bosch ōtstekēde

Hoe coñ. Karel vertrack dair den strӱdt gheschiedde/ Eñ hoe die sonne bleef staende als coñ. Karel dye Sarasinen vervolchde

DEs ander daechs wel vroech so
trac dat heyr ter pleckē daer diē
stryt ghestiet was/en̄ daer die kerstē
striders doot laghē indē Ronceuale
Dair vant elc sinen vriēt die sommi
ghe doot/sommige leuēde/mair doot
lijcken ghewondet Si vonden daer
dē goedē ridder Oliuer graue vā ge
neuerē doot ligghende opder aerden
cruiswijs wtgherect met iiij. ghevrō
ghē coerdē ghebondē aen iiij. staken/
int aerde gheslaghē en̄ met scarpen
messen gheuilt. vandē halse tottē na
ghelē van sinen handē en̄ voeten. en̄
doorsteken met gheschutte glauiē en̄
sweerdē. en̄ met swarē stockē ghesla-
gē Doe was daer groot ghebaer en̄
ghecrijsch vā drofhedē. wāt elck was
dair droeue om sinē vrient
Doe swoer die keys Karel bi gode al
machtich dat hi na die heydenē sonď
ophoudē loopē soude tot dat hise von
de. En̄ ter stōt als hi die alleē mꝫ sinē
riddꝰscape begōst te suecke en̄ te v̀uol
ghē. so stōt die sonne stille/en̄ diē dach
wert v̀lengt iij. daghē lanc. en̄ hy vāt
die heydē bi een water Ebra ghehee
tē bi die stadt vā Saragossen ligghē
en̄ etende:en̄ hy v̀sloecher iiij. M. en̄
dander v̀droncke hē seluē springēde
in die riuiere Dye sarasinē al gedoot
en̄ v̀droncke zijde so keerde Karel we
der opdē Rōceuale. En̄ als die doodē
die cranckē en̄ ghewonde ter plecken
ghebracht warē daer Rolāt lach. soe
ondersocht Karele oft waer was dat
Gauloē dat kerstē volc v̀radē hadde.
also veel liegē seydē So warē dair ij:
ridders die om die waerheyt tonder-
uindē bi Karels cōsente eenē campe
vochtē/te wetē Pynabellꝰ voor Gau
loene. en̄ Tidricꝰ voor hē seluē. welcke
Tidricꝰ v̀sloech Pynabellū. En̄ die v̀
raetscap vā Gauloen aldꝰ ondect zij
de so geboodt coñ. Karel dat mē hē aē
iiij. stercke peerdē byndē soude. daer
iiij. mānen op sittē soudē/en̄ hē i stuc
kē schoeren/dwelc alsoe ghesthiedde.

¶ Voort so werdē de lichamē vandē
kerstē die v̀slaghē warē ghesalft van
harē vriēdē met mirre en̄ balsemen.
die sommighe met soute Dē sommy
ghē werdē haer lichamē opengedaē
en̄ haer inghewāt wtgedaē. die zōmi
ghe sloetēse in houtē kistē. de zōmige
voordēse op haer paerdē. dye zōmige
op haer schouwerē en̄ andersins. die
sommighe begroeuēse aldaer. die zō
mighe droeghē haer vriendē in vrāc-
rijc en̄ ī ander stedē. Jn die tijt warē
ij. sonderlinge kerchouē in Gallyen
oft vrācrijc/te weten Arle en Bourde
aus die god bi vij. heilighe bisscoppē
gewijdt hadde. te wetē Sinte Mari
minꝰ vā Ays/s̄ Trophynꝰ vā Arle. s̄
Pauwels vā Narbone. s̄ Saturny-
nꝰ vā Tholose. s̄ Frōtinꝰ vā Perigort
s̄ Marciael van Lymogien. en̄ s̄ Eu
tropiꝰ vā Payntes. tot welcker plaet
sen dmeeste deel van desen doodē be-
grauē wert.

Maer dat lichaem van Rolandt de
de coñ. Karle voeren bedect seer coste
lijcken totter stadt van Blaye. ende
begroef hem eerlijc in sinte Romanꝰ
kercke. dye hy wylen eer ghestichtet
had. en̄ canonikē regulieren daer in
ghestelt. Ende hy henck Rolandts

swert bouē zÿ hooft/ dz puctē horē aē
zÿ voetē/ter eerē cristi eñ zÿs eerbarē
riddꝰscaeps Maer namaels wert dē
horē tonrecht geset in s̄ Seuerÿs ker
ke Jtē te Belÿn werdē begrauē Olÿ
uier graue vā Geneuere Gandelbo
dꝰ coñ. vā Vrieslāt Ogier coñ. vā De
nemerckē Arastagnꝰ coñ vā Britani
en Garinꝰ hertoge in Lothrÿc/eñ ve
le anderē

¶ Jtē te Bourdeaus op s̄ Seuerÿns
kerckof wordē begrauē Galfier coñ
vā Bourdeaus Euglerꝰ hertoghe
vā ō stadt vā Aquitaniē de nv ūghaē
is Lābrecht prince vā Berry Galeriꝰ
Gelinꝰ Raynaut vā Albespine Gau
tier Ginellꝰ eñ Beggo met v. M. an
derē / Oellꝰ graue vā Nantes in sine
stadt met veel ander Britoenen.

¶ Na dese grauinghe vandē ūseydē
princē eñ ghetrouwe striderē/soe gaf
coñ. Karel voor haer sielen salicheyt
x. M. oncen siluers . eñ xij. M. talētē
gouts/eñ veel cléderē eñ spisen in ael
moessenē dē armē/ Eñ ter liefdē van
sinē aldꝰliefstē neue Rolāt soe gaf hy ō
kerckē vā s̄ Romanꝰ vā Blaye tot ee
wighē daghē alle dlāt dz daer ōtrent
der stadt leyt. vi. milē verre/eñ al de
stadt vā Blaye met harer toebehoor
tē/eñ die zee daer onō gheleeghē. Eñ
des beual hy dē Canonikē der seluer
kerken datse ghenē mēscē der werelt
voortaen eenighē dyēst daer vore en
dadē. maer alleē dzse voor die salichz
zÿs neuē Rolāts eñ der princē eñ hee
rē ūseyt/ eñ harer gesellē iaerlÿcx op
den dach harer passien eñ doot cleedē
soudē xxx. arme menschē eñ hē allen
spÿse gheuē eñ datse niet alleen vore
die ūseyde heerē eñ kerstē badē mair
ooc voor alle die ghene die in Spaen
giē om de mine gods ghestoruen wa
ren/oft noch steruē soudē teghē dye ō
ghelouighē Ooc alle iare xxx. missen
xxx. souters: eñ xxx. vigiliē mettē ghe
heelē dienste vandē doodē nernstelÿc
doē soudē tot eewighē daghē/dwelck
die Canonikē mz vaster voorwairdē
gheloofdē also te doen

¶ Daer na so reysde ic Turpÿ met zō
mige vā onsen ludē door Gascoēgiē.
eñ Tholose/eñ wi quamē tot Arle/eñ
daer vondē wi theyr vandē Bourgō
dioenē die vā ons gheschéydē waren
eñ warē comēde voorbi Mylanē eñ
Tholousen met harē doodē eñ gewō
den/die si met karrē eñ anderssins ge
vuert brachtē ō die te begrauē tot Ar
le opt kerchof. aldaer bi onsen handē
begrauē wordē Estulcꝰ die graue vā
Langres Salomō Sāpson hertoge
van Bourgoēdiē Eruault vā Bellāc
Albericꝰ Esturmitꝰ Haco/Tedricꝰ/ Py
uorꝰ Gerrardꝰ vā Nublis eñ Berē
garꝰ eñ Naaman hertoghe vā Be
perē. met. x. M. anderē Eñ Constan
tÿ die prefect wert te rome ghevuert
daer hi met veel romeynē eñ Poelscē
begrauē wert Voor welcker sielē cō.
Karel ooc dē armē gaf. xÿ. M. oncē.
siluers eñ xÿ. M. talentē gouts
¶ Doē reysdē wy tsamen te Vienne
daer bleef ic Tulpÿ siec mits dē won
dē ende slaghen die ick in Spaengiē
ontfinck Ende die moghende coninc
ghecranct sÿnde trac met synen volc
ke totter stadt van Parÿs

Doe v̓gaderde keyser eñ coñ. Karel
inder kerckẽ van s̄ Denijs bi Parijs
een cõsili van bisscoppẽ eñ princẽ dãc
kende s̄ Denijs dẽ heylighẽ martela
re apostel van vrãcrijc die hẽ ghegheuẽ
hadde die crachte bidẽ wille gods
te v̓winnẽ dat heydensche volck. Eñ
daerõ gaf coñ. Karel al vrancrijc zijn
der kerckẽ. also s̄ Paul⁹ dye apostel s̄
Clemẽt de paus s̄ Denijse vrancrijc
ghegheuẽ haddẽ tot sinẽ apostolscape
eñ hi beual dat alle coninghẽ vã vrãc
rijck eñ byscoppẽ teghẽwoordich eñ
toecomẽde dẽ pas oer der seluer kerc
ken ghehoorsaẽ zijn soudẽ soudẽ in cri
sto. eñ dat die coninghẽ sonder sinen
raet niet ghecroõt en soudẽ werden/
noch gheen bisscoppẽ gheordineert.
noch te rome õtfanghẽ noch v̓wesen
Eñ na vele ghiftẽ gheboot hi noch dz
elck huysman van al vrancrijc õ sel
uer kerckẽ van sinte Denijs om dye
te betimmerẽ geuẽ soude iaerlicx iiij
penninghen

¶ Doe aenriep die coñ. s̄ Denijs staẽ
de bi zijn heylich lichaẽ/ dat hi god bid
dẽ woude voor die salicheyt der gheẽ
re die gheerne die penninghẽ geuen
soudẽ. eñ insgelijcs voor die kerstẽ de
haer goet õ gods wil ghelatẽ haddẽ.
eñ in Spaẽgiẽ indẽ strijdẽ vandẽ sa
rasinẽ v̓slaghẽ waren Des nachtes
daer na als die coñ. sliep so openbair
de hẽ s̄ Dyonijs segghẽde Den ghe
nẽ die bi dinẽ v̓wanẽ eñ exẽplen dijn
re eerbaerheit in strijdẽ der sarasinẽ
ghestoruẽ sijn eñ steruẽ sullẽ/ heb ick
vangode v̓woruẽ ghenade harer zõ
den. eñ die ghene die pẽninghẽ geuẽ
sullẽ õ dese kerke te timerẽ/ hebic vã
god v̓cregẽ medecine dẽ wõdẽ harer
sielẽ Als die coñ. dit gheopẽbaert had
de so gaf dat volck seer mildelijc dese
salighe pẽninghẽ. eñ die ludẽ werdẽ
geheeten s̄ Denijs Franckẽ. want bi
dẽ gebode des coñs warẽ si Franc dz
is vrij van allẽ eyghẽdõme Daer we
quam die ghewoente dat dz lant dat
van oudts Galliẽ hiet nv genoemdt
wert francia. dats vry vã eyghendõ
me.

¶ Hoe coñ Karel tot Akẽ trac aldaer
hi sterf/ eñ hoe hi dẽ aertsbisscop Tur
pijn v̓thoõt wert. Eñ vandẽ teekenẽ
die voor zijn doot ghescheidden

DAer na reysde keyser eñ coninc
kaerle eñ quã tot Aken in Loth
rijke/ ende daer dede hy maken heete
bapẽ/ eñ coude getimperde bapẽ. Eñ
die kercke van onser sueter vrouwen
die hi daer gemaect hadde/ dye eerde
hy seer tamelijc mz goude/ mz siluere
eñ met aldhãde kerckelike orneinẽtẽ
ende hi deedt se schilderẽ metter histo
rien vanden ouwen eñ niewen testa
mente Eñ desghelijcx in sijn pallays
dwelc hi byder seluer kerckẽ gemaect
hadde. wardẽ ghescildert dye striden
die hi in Spaengien ghewonnẽ had
de. eñ die vij. vrye consten

¶ Daer na in corter tijt werdt mi die
doot vã coninc Kaerlẽ aldus v̓thoõt
Als ic Turpijn te Vyenne indẽ kerckẽ
voir dẽ outaer bedende was/ so was
ic op ghetoghẽ indẽ gheest/ singhẽ de
den salm/ Deus in adiutorium. ende
so bekẽde ic voor my lidende eẽ ontal
like schare vã swertẽ ridderẽ reyzẽde

te lothrijcke wert Allse al voorbi ledē
so sach ic eenē als een moriaē die anđ
met slappē ghange volgēde/ dië ic sep
de waer ghadp/ hi sepde. wi repsen te
Aken wert tot Karels doot/ op dat wi
zijn siele ter hellen vuerē. doe sepde ick
Jc besweere dp bi dē leuē den god/ dat
tu wed tot mp keerste als dijnē wech
ghedaē is Doe merdē si een wepnich
eñ cume haddic dē psalm volepdt als
sp weder quamē/ eñ ic sepde dē lesten
dië ic te vorē toe gesprokē hadde/ wat
hebdi ghedaē/ hi sepde dpe Galissiaē
sonder hooft de heeft so vele eñ so gro
te steenen ende ontellike houte in die
waghe ghelept vā sinē kerckē/ dat zijn
goede werckē meer weghē dā zijn qua
de. daerom heeft hi ons dpe siele ghe
nomē/ Eñ so v̇schiet die viāt vā daer
So v̇stont ic dat Karle in die selue v
re v̇schepdē was/ eñ dat hp tē eewigē
leuen ghevuert was/ bi der hulpē ōs
hepligē apostels s̄ Jacobs. diē hi ve
le kerckē getimert hadde Wāt op diē
dach dat wi te Vienne van malckan
derē schepddē. so v̇weerfde ick van hē
so verre alst sijn mochte. dat hi mi ee
nē bode sijnre doot sendē soude. op dꝫ
hi voor mi storue. des so v̇weerfde hi
vā mi dat ic hē mijn doot cōdighē sou
de. Eñ daerom als hi sieck werdt soe
gedacht hi deser ghelofte/ beuelēde e-
nen sinē ridder: als hi zijn doot beken-
de/ dat mi stapphans condighen sou
de. So gheuielt dat ic xv daghe na zijn
doot v̇stōt vandē seluē bode/ dat hi al
tijt sieck geweest hadde vanđ tijt dat
hi wt Spaēgiē schiet tot dat hi sterf.
eñ dat hi opdē dach vandē v̇sepdē do
dē die i Spaēgiē v̇slaghē warē te we

tē die xvi. kal' Julij voor haer salichꝫ
ghegeuē hadde xij. M. oncē siluers.
eñ xij. M. talentē gouts/ eñ souters.
missen eñ vigilien. hadde doē singhē
Eñ ghewoenlike cleder eñ spyse den
armē iaerlijcx geghēuē hadde Ende
dat hp opdē seluē dach eñ vre als ick
dit visioē sach. te wetē die v. kalende.
Februarij int iaer ons heerē. viij. C.
xiiij. wt die werelt v̇schepdē was. eñ
dat hi begrauē was tot Aken in dpe
ronde kercke tonser lieuer vrouwen
die hi ghetimert hadde

Voort heb ic v̇nomē dat wōđlpke
tekenē voor zijn doot iij. iaer gheschiet
zijn/ Te wetene dat die sonne eñ mane
vij. daghē lanc voore zijn doot swertte
pleckē haddē Eñ synē naem/ te werē
Karol⁹ princeps/ die in dpe muer vā-
der v̇sepder kerckē ghescreuē stondt.
al werdt wtghedaē vā seluē/ Eñ dat
portael dat tusschē die kertke eñ sijn
coninclijc hups stont te gronde ghe-
uallē was opdē dach ōs heerē hemel
uaert. eñ die houtē brugge te Mens
die hp binnē vij. iarē ouer den Rijne
hadde doen timmerē/ wert v̇brāt vā
seluē Nv dan ghelouē wi dat dese
salighe coñ. meede deelachtich is inđ
cronē der v̇sepder martelarē/ mettē
welcken hi so grote arbepden ghelee
den heeft

Hier epndet die historie vā kepsen
coñ. Karlē/ als vā dē spaēschē strijdē
int corte ghesct wtē latine/ so die eerts
bisschop Turpijn vā Riemē dat bescre
uen heeft

Noch van coninc Karels loo
uē ende goede wercken

COninc Karel vghitte in synen
leuen sonderlinge iiij. bisdom
mē Te weten Colene/Mense Triere
Salesburch. Hi fondeerde ooc so me
nich clooster als daer letterē zijn inden
A/b/Eñ elcken cloostere ghaf hi eene
guldē litter weerdich zijnde veel goets
op datmē daer by wetē soude welcke
cloosterē eerst gemaect warē Eñ als
die goede keys eñ coñ. wtē spaēschen
strijdē comē was tot Aken in Lothrij
ke/sijnde in grote deuociē. eñ hē bere
dende teghen die doot. eñ sieck sijnde
so ghevoelde hi dat hē dye doot nakē
de was/eñ bouē die groote aelmoesse
nē die hi altijt ghegeuē hadde/so gaf
hi allē sinē schat den goedē prelatē ō
te deylen den kerckē. Als dese groote
heylighe Karel dan oudt was lxxi. ia
rē eñ hi gheregneert hadde in Vranc
rijc in Brabāt in Lothrijc xlvi. iaren
ondō dē welckē tijt hi xiiij. iaer geweest
had keys/Sijnde tot Akē vtrēt :ij. ia
rē/na dat hi wt spaengien comē was
so sterf hi seer kerstelijc eñ heylichlijc
eñ voer opte hemele opdē xxviij. da
ghe van Loumaēt Voor wiens doot
grote eñ wonderlike teekenē geschie
dē daer corts hier vorē af ghesept es
Eñ hi wert eerlijc begrauen in sijnō
ronder kercken tot Aken Tot sijnō be
grauinghe was die vserde paus Leo
eñ veel grote roomsche heerē/herto
ghē/bisscoppē/abten/Eñ zijn doode ly
chaem wert ghebalsemt/eñ met key
serlikē clederē sittende in eenē guldē
setel. met eender croonen op zijn hooft
daer een guldē ketē aen hinck/met zijn
ō rechtē hāt houdēde dē boec vādē iiij.
ewangelistē ligghēde op sijn knyen.

eñ gescreuē met guldē letterē Eñ in
zijn luchter hant een guldē cepter. Eñ
voor hē stont eenen schilt van gonde
Eñ so wert hi berauen

¶ Wie is dā aengemerct sijn vscreuē
duechdelijc leuē eñ grote werckē/dye
van die louē eñ edelheydē ghenoech
soudē konnē vtellē dye eenē printe v
naemt eñ eerlijc makē Int corte is dz
vā hē te merckē/ dat hi is een spiegel
van allē coninghē eñ princen. Want
vandē beghine tottē eynde toe heeft
hi hē so loeflijc ghedraghē in allen sy
nen werckē dat hē niemāt begripen
en kan Dwelck gheen groot wonder
en is/alsmen aenmerct dat hem god
gestadichlijck beweghet eñ bescher
met heeft

¶ Te rechte moghē hē die Brabante
ren vblijden datse alsulckē gloriosen
prince gehadt hebbē. Want Brabāt
eñ Lothrijc was zijn proper patrimo
ny goet vā sinē ouders ghecomē/dat
hi aldōmeest bemīde/ eñ geerne daer
was. Vā welckē gloriosen Karle niet
alleē Brabant/maer Vrācrijc/Alma
niē Spaengiē eñ alle der kerstenheit
so vele eerē eñ salichedē toecomen es
soe dat alle die werelt dore bekent is

¶ Aldus heeft god dan tlant vā Bra
bant hoochlijc vchiert met dezē weer
dighen prince/eñ oock met veele van
sinen voorderē/eñ ooc met sommigē
sinen nacomerē vā synen ghesachte
ghevorē/die getrou/wijs/ende duech
delijck gheweest sijn. ende sonderlin
ghe beschermers der heyligher kerc
kē/soe in dit boeck vclaert es. Wilden

die princen noch so leuen. aē mercken
de dat gheen dinc dē prince sijnē volc-
ke also ōtfāckelijc eñ genaē en maect
als goedtierēheyt eñ goddienstichcit
god soude hē sonđ twiuel behulpich
sijn Maer elaes het is met vele prin
cen eñ heerē seer v̄keert Want sonder
gods vreese suckē sy meer te leuē in
weelden/eñ bi quaden scalckē rade te
v̄scatten ende v̄onrechten hair onder
saten. Dan dye te bescuddē eñ iustici
e te doē Eñ daer bi comet dat die qua
de dan groepen/eñ die landen sonder
iusticie wordē moortculē/also sint Au
gustijn seyt

¶ Desen heylighē Keyser eñ coñ. eñ
Brabantschē hertoghe laet ōs dā in
gode hoochlijc louē eñ v̄heffen op dz
wi bi sinen heylighē beden moghē v̄
crighē dat eewich leuen Amen/

¶ Van coñ. Karel zijn de
se nauolghende versen.

Hic rex cesar erat dux sext⁹ Lothariē-
sis Atq3 brabātin⁹/in cui⁹ iure q̄escit.

¶ Hier eyndet die historie eñ gesten
vanden grootē sinte Karlē Keysere
Coñ. Hertoghe van Lothrijc eñ van
Brabant. Vā wiens bloede comē es
die edel prince heere Karel. aertsher
toghe van Oostenrijck. hertoghe vā
Brabant. &c. Te weten van weghen
sinē vađ. hertoghe Philipp⁹ saliger
ghedachtē die in Spaengiē sterf

¶ Dat xix Capi. Van Lodewijck dye
goedertierē Keyser eñ coñ. eñ vij. ste
hertoghe van Brabant

Lodewijc dye goederetierē des
grotē Karels sone. eñ coñ. vā
Aquitaniē. wert na sinē vader eñ na
die doot van sinen v̄seydē broeđ Key
ser eñ coñ. vā Vranctijc/eñ van Itali
en/Almaniē/eñ hertoge vā Brabāt.
Te weten int iaer ons heerē. viij. C.
xv. Van desen Lodewyc seyt meester
Huge van Flory/dat hi was die goe
dertierenste man daer mē af leest Eñ
hi was wel gheleert inder wet gods.
eñ een deuoot onderhouder der ghe
bodē gods/die heylighe kercke eeren
de eñ beschuddende Eñ onder ander
so stichte hi dat clooster vādē regulie
rē te Bruessel op Couwenberch dat
doe in Sonien was

¶ Dese goedtierē Lodewyck v̄gader
de een cōsilie van veel bisscopē eñ an
der prelatē dair ghetracteert werde
vāder reformaciē der clergiē/eñ des
gememeynē goets. Eñ daeraf werc
een schoon boeck ghemaect eñ gekō-
dicht ihhoudēde veel salighe loyē eñ
ordinanciē. Ooc so thoōde hi wel sijn
duecht in diē dat hi alle zijn lant doore
sandt wise mannē om recht te doene
sonderlinghe/dye v̄druct waren. als
weesen/weduwen/ende meer ander
Ende dat onrechtvaerdelijc ghedaē
was/dede hi oprechten. Ja oock van
tghene daer hy in misdaen haddde.
daeraf dede hi openbaer penitencie.
nauolghende die seeden vanden goe
den Keyser Theodosi⁹.

¶ Itē Hi hadde iij. sonen van sijnder

perster coninghinen geheetē Erme
gaert/te weten Lotharÿs Pippÿ Lo
dewÿc/Eñ vā zÿ̄ tweester huisvrou
wē Judith geheetē hadde hi eenē soē
die hiet Karel die Caluwe

¶ Jnt vi. iaer vā sinē rÿcke so v̓gad-
de dese goedertierē coñ. Lodewÿc tot
Aken in zÿ sale een cōsilie vā bisscopē
abten eñ prelatē Eñ daer so wert die
heylighe scrifture v̓claert/eñ gheordi
neert werdt daer hoe die religiose eñ
gheoerdēde menschē leuē souden/eñ
dye regule vandē clerckē monikē eñ
nonnē wert daer in gescrifte ghestelt
om te bat ghehouden te worden

¶ Jnt ix. iaer sende hi Lotharÿs sinē
sone in Jtaliē om datlant te regeren
Maer Lotharÿs dede onghetrouwe
lÿc wāt hi trac te Rome aen dē paus
Paschalis/eñ dede so vele dat hi van
dē Paus keyser ghewÿdt was opdē
heylighē paesdach. twelc zÿ vader v̓
nemende te Rome waert reysde. eñ
daer sÿnde ondsocht hi wie sy waren
die sinē sone desen raet ghegeuē had
dē/die welcke hi dooden dede Eñ wāt
mē opdē paus oock quaet v̓moeden
hadde soe moste hy hē daer af purge
rē met sinen eede/ eñ desghelÿcx vele
bisscoppen met hem

¶ Als Lodewÿc xv. iaer keiser hadde
gheweest/so quā hy tot grotē lÿdē eñ
tribulaciē/want zÿs selfs kindere eñ
die heerē vā vrancrÿc/eñ ooc vanden
keyserÿck wordē teghē hē weedspan
nich/ eñ cōspiracie makende/so dz hy
ij. iarē in dooghene was. Maer byd
hulpē gods so v̓iaechde hi die sommi
ghe van sinen onghetrouwen heerē
eñ die zōmighe beroefde hi vā haren
goede eñ pÿndese anderssyns met lāc
moedicheyt

¶ Onlāge daer na v̓nā hi dat Judith
sÿn vrouwe eñ keyserinne sake was
vā alle dsen quade/eñ daerom v̓dreef
hyse van hē Daer na ghinc sy als eē
ongetrou wÿf eñ maecte noch meer
der cōspiracie teghē harē heere mz sy
nen kinderē eñ onghetrouwe heerē.
die dat volc tot hē trocken/so dat dye
keys eñ coñ. Lodewÿc v̓raden werdt
eñ quā in die macht van sinē kinderē
die hē dedē v̓ordelē vādē bisscoppē dz
hi wapenē eñ tregiment afleggen
soude eñ beslotē te wordē om penitē-
cie te doen. Maer binnē dē seluē iare
dat hi ald9 beslotē was/eñ hē die gro
te oneer ghedaē was/ so berondē dat
sinē liedē eñ sy lietē hē wt/restituerē-
de hē weder in sÿn eere eñ in sinē per
stē staet Eñ doe also dwanc hi doē Lo
tharÿs sinē oustē sone dat hi nēmer-
meer tegē hem steken en dorste

¶ Jn des goedertierē keisers eñ coñs
tide so v̓thoōde haer een alte grooten
eñ vreeslÿckē comeete/ daer dye keys
af veruaert was ende sprack dair af
met Egmardus den philosophe seg-
ghende datse beteekende een verāde-
ringhe van eenen conincrÿcke/ ende
eens princen doot: Maer want dye
philosophe den goeden keyser nz be-
droeuen en woude/ so antwoerde hy
sachtelÿck/hem segghēde dwoort vā-
den prophete. En wilt nyet vreesen
die teekenen der hemelen. xc.:
Daer op so antwoerde die kerstelike
eñ goedertieren keiser eñ coninck al-
dus. Wy en sullen nyemāde vreesen

dā dē ghenē die onse eñ deser sterren
scepper es: maer zÿre goedertierēhz
zÿ wy sculdich te louē/dye ōse traechz
daer wy sondarē in zÿ/gheweerdicht
te vmanē met sulckē tekenē. So vdiē
de die ootmoedichz des goeðtierē key
sers eñ coñs. voor gode dat deese pla
ge ouer hē niet en quā. maer in Itali
en daer die sarasinē in quamē. eñ sp
creghē Romē) eñ maectē haer stallē
inð apostolē kercke Maer deese goeð
tierē Lodewÿc met grotē volc vðreef
die ontallike menichte ð sarrasinē nz
sonð grote bloetstortinghe der kerstē
¶ Doe Lodewÿc xxv: iaer keyser ghe
weest hadde so ōtboodt hi tot hē te co
mē dē seluē Lotharÿs sinē ouerstē soē.
eñ lietē vloenē teghē synē vað. eñ hy
ghaf hē ouer tregiment/eñ beual hē
dat keyserÿck. Eñ int iaer daer na/te
weeren. Int iaer ōs heerē. viij. C xli.
So sterf dese goeðtierē Lodewÿck eñ
wert eerlÿc begrauē te Mets in oost
vrācrÿc in s Arnouts kercke bi sÿnð
moeder Hildegaerde eñ veele ander
edel vā sinē ghesłachte. Vā desen Loo
dewÿck sÿn dese versen ¶ Iste Bra-
bātinꝰ dux septimꝰ austrasioꝝ Et piꝰ
Augustus possedit plurima regna

¶ Dat xx. Capi. Vā dees goedertierē
Lodewÿcx kinderē. hoe vreslÿc dat si
teghē malckanderē stredē. eñ hoe sy
weð vsoenden. Eñ hoe Karel die Ca
luwe coñ. wert. Eñ vandē Denen eñ
Noorweghers

GRote twist eñ orloghe gherees
tusschen des goedertieren Lo-
dewijcs kinderẽ na haers vaďs doot
want die twee ioncste te weten Lode
wijc eñ Kaerle die caluwe en woudẽ
niet gehinghẽ dat Lotarijs haer oud
ste broeder keysere sijn soude sonder
haer cõsent. eñ maecten cõspiracie te
teghen hem. eñ ontboden een groote
heercracht wt vrancrijcke ende wt Al
manien teghẽ haren broeder Lotha-
rijs dye hẽ oock seer sterc maecte ende
quam te velde. O scadeliken strijt aẽ
allen syden. Desen strijt geschiede by
Ausorre in een dorp geheetẽ Fouteue
dan O nijt onblusschelijc hoe mochti
so hittelijc õtstekẽ sijn. die gebroeders
beuochtẽ haren broeder den keysere
met groten moede m̃ houerdiẽ doer
ronnẽ Maer die keyser weerde hem
vromelijc/grote bloetstortine geschie
der. O vreeslikẽ strijt nopt ghesien in
vrãrijc so deerlikẽ mortorie. noch ooc
in spaengien opdẽ ronceuale by gro-
tẽ co. Karels tijde So vele volcswert
in beyden sydẽ v̉slaghẽ. wãt tweeco-
ningẽ met groter macht vã volcke v̉
gadert lietẽ daer bynaal haer gespã
eñ de keyser haer broeď desgelijcs Ja
so vele mãnẽ warẽ daer v̉slaghẽ dat
si tegẽ vreẽde viãdẽ hem selue voert
aen niet beschermẽ en cõste. Hoe wel
nochtan dat de. ij: gebroeďs voorseyl
tvelt tegẽ den keyser lotharijs behiet
dẽ Eñ aldꝰ bleef dit staẽde iij. iarẽ lãc
sonder vrede Eñ int derde iaer bi tus
schen sprekẽ vã legarẽ eñ boden soe v̉
gaderdẽ dese. iij. ghe broeders in dye
stad vã Verduyn. eñ v̉soendẽ ondlin
ghe bi rade van harẽ baroenẽ Eñ ko

sen wijse mannẽ de elckẽ broeď zijn rijc
ke deylẽ soudẽ. dwelc also gheschiede
eñ wert geuesticht met eede eñ m̃ brie
uẽ O lazẽ haddẽ si dit gedaẽ m̃ minẽ
eer sy vechtens beghonnen haddẽ/so
haddẽ sy hẽ seluẽ groot goet ghedaẽ
eñ menighẽ man zijn lijf behoudẽ dye
iammerlijc indẽ strijdt v̉slaghen wa
rẽ Karle dye Caluwe had West vrãc
rijc. dat dẽ naem van Vrancrijck be
houdẽ heeft Lodewijck hadde Alma-
niẽ/dwelc heet Duytslãt/ vandẽ rijn
totter Eluen eñ Denouwẽ Eñ Lota
rijs bleef keyser ende coñ. van Italẽ
Eñ ooc vandẽ lande dwelck tusschen
beyde sijnre broeder landen lach. Te
weten vandẽ rijne totter Schelt dat
is Oostvrãcrijc oft groot Lothrijcke
dwelc synẽ naem van desen keysere
eñ coñ. lotharijs nam also sommige
scriuẽ. maer dat en is so niet Wãt het
hadde langhe te vorẽ also gheheeten
na eenẽ Lotharijs die na dẽ coñ. Clo
doueꝰ regneerde. eñ es een seer oudt
conicrijc.. hoe wel dattet nv in vele de
lẽ ghedeylt is. daer Brabãt een deele
af is

Aldus bleuẽ dese iij. gebroeders hier
na in vreedẽ. Eñ wãt die orie van de
sen v̉seydẽ keyser Lotharijs v̉ghinck
eñ zijs broeders Lodewijcs ghеslach
te in Almaniẽ bleef. eñ ooc want dye
hertoghẽ van Brdbant van Karlen
die Caluwe ghecomẽ sijn. so wil ic nv
weder keerẽ tottẽ seluẽ coñ. Karlẽ de
welcke regneerde xxxiij. iaer in vrãc
rijcke

Vanden Denen eñ Noortmannen

¶ Eñ in desen tide so quamē de Denē
eñ Noormānen wt Denemerckē. eñ
Noorwegē eñ ander naciē die al hey
dene warē/ in Almaniē eñ in Vrāck-
rijc. eñ quamē die zee omgevarē totē
Seynē eñ wōnē tot Parijs toe dlāt
dz doe Neustrē hiet. eñ nv heetet Nor
mandiē na die Norwegers oft Nort-
mās de dat tot nochtoe behoudē heb
bē bi middele hier na vclaert. Maer
eer sy daer mochtē blijuē woonē soe
haddēse alte veel quaets gedaē i vrāc
rijc/ wāt sy quamē om die Baertsche
zee in die Loyre eñ wōnen die stad vā
Nantes eñ sloeghē daer doot den bis
scop die opdē Paeschavēt dye vonte
wijdde/ priesterē/ cleckē/ man eñ wijf.
cleyn eñ groot Eñ so voeren sy voort
tot Tours in Tourayne eñ wōnēt eñ
vbrandē sinte Martijs kercke Daer
na voerē si tot Angiers Eñ Ranul-
phꝰ hertoge vā Aquitaniē eñ Robert
grave vā Angiers quamen teghē hē
so datter seer ghevoechtē wert. maer
die heydenē wōnen dē strijdt. eñ bey
de selue princē werdē daer vslaghen
ooc wonnē sy die stadt vā Angiers de
sy veldē en tōōbrachtē eñ bleuē daer
woenēde Maer coñ. Karel die Calu
we dit vnemende eñ noch argher be
sorgende toecomende. so creech hy in
sijnder hulpē coñ. Salomō vā groot
Britaniē dat nv Engelāt heet. welc-
ke conigē nochtā viandē warē Mair
wāt dat heydē volc vā Denē eñ Nort
mānē teghē hem so sterck quamē. so
werdē si vriendē eñ beleydē die stadt
vā Angiers met groter macht eñ de
dē dē heydenē so vele pants dat sy be
dwonghē wordē hē op te gheuene eñ

maectē voorwaerde met coñ. Karel
die Calуwe datse hem die stadt opga
uē/ behoudelijc haer leuē Eñ al was
dat so dattet veel wise liedē mishaech
de. nochtā liet hise aldꝰ vā daer schey
dē/ dwelc namaels tot groter scadē v
ghick sinē rijcke/ wāt sy daer na meer
scadē deden/ also hier na noch vclaert
sal werden

¶ Maer hier valt te scriuen vā dees
Karels strij de op Lodewijc zijs broe
ders sone die coñ. was vā Almanyē/
Dat toe quā bi deser sakē Keyser eñ
coñ. Lotarijs was deser beyder coni-
ghen ouste brueder so vsept is/ welc-
ke Lotarijs hē begaf int clooster van
Prumen in Ardēnē in Lothrijcke eñ
wert monick/ eñ liet zijn keyserlijke eñ
coniclijcke cronē Lodewijck sinē sone
die cortelinge sterf Eñ so creech Kaer
le die Caluwe zijn oom die keysꝰ crone
int iaer ons heerē viij. C. lxxvij: eñ hi
wert daer na te Rome ghecroōt van
Paus Janne dē achstē/ Maer Lode
wijc die coñ. vā Germaniē oft Alma
niē wert des seer toornich/ dat hi son
der sinē raet die kerser crone ghecre-
ghen hadde/ eñ hy bereyde een groot
heyr teghē sinē brueꝺ om datte wree
ken/ maer eer hijt volbrenghē conste
so sterf hi Eñ liet achter hē iij. sonen/
te werē Lodewijck Kaerle eñ Kaerle
man Eñ als karel die caluwe vnam
dat zijn broeder Lodewijck ghestoruen
was. soe dachte hijt op zijn kinderen te
wrekē dat haer vader teghē hem mis
daen hadde. eñ hi track int haer lant
met. l. M. ghewapende mannen. eñ

quã tot Colene. dwelck võnã Lodewijc
die ioncste broeder van drien eñ quã
teghẽ Kaerlen sinẽ oom te strijde on-
uervaert. daer wert seer geuochtẽ eñ
hi van den strijt. eñ võsloech vele van
sinen volcke/ verdrieuẽde sinen oom
also wt den lande

¶ Bi dees Karels tijdẽ soe begonste
Hollant een grafscap te wordẽ/ twelc
te voren Vryeslãt was. te weten Int
iaer. viij. C. lxiij Want Kaerle aensiẽ
de dat dye Denen ende Noorwegers
so geweldich waren ouer al. so gaf hi
dat lant eenen synen ghetrowen die
nare geheeten Dierijc ende maecten
graue van Hollant om tlant te bat
te bescudden teghen dye noermannẽ
rc. Ende Lodewijc Karels broeder co
ninc van Almaniẽ dye meerderde hẽ
ooc sijn palen. eñ gaf hem een deel vã
sinen lande

¶ Dese voorseyde Kaerle die was de
caluwe na dat hi keyser was also De
gebrecht vã Gẽmelours scrijft/ so võ
onweerde hi die francsschẽ manierẽ.
eñ hi aẽ nam die griecsche manieren
want hi droech sleppende cleeder. eñ
eẽ breet gordele totten voeten hangẽ
de seer costelijc rc

¶ Item hi dede bringhẽ tot sinte De
nijs bi Parijs veel heilighe reliquiẽ
die de grote kaerle zijn oude vader vã
Cõstantinoplẽ bracht hadde tot Akẽ
Te weten. die helft vanđ doorner cro
nen ons liefs heeren. Eñ eẽ grot stuc
van ons heeren cruce/ eñ een vandẽ
naghelen ons heerẽ Ende dat cleet of
sudarie ons heerẽ dede hi brengẽ tot
compiendiẽ. Eñ na dat dit heylichdõ
in vrancrijcke bracht eñ geroẽt was
so cesseerde dẽ honger eñ dyeren tijt
die te vorẽ so groot was. dat die liedẽ
atẽ ezelẽ eñ paerdẽ/

¶ Itẽ dese Kaerle stichte in Vrãcrijc
alte veel cloosterẽ eñ kerckẽ daer geẽ
en warẽ. eñ die võuallẽ warẽ die repa
reerde hi.

¶ In dese tijde quã wt Enghelãt een
wijs weerdych man geheetẽ Johan
nes scot⁹ tot Kaerlẽ: eñ door zijn bede
ouersette hi wtẽ Griecschẽ in Latine
dẽ boeck van dẽ hemelschẽ Jerarchiẽ
die sinte Denijs maecte/ eñ daer nae
keerde hy weder in Enghelãdt daer
hi leerde der edelre liedẽ kinder ende
daer vert hy doorghesteкẽ vandẽ kin
deren met griffien

¶ Itẽ daer na hadde dese Karel quã-
de auentuere in zijn kinderẽ/ want die
een gheheeten Karleman die dya
kẽ eñ gheestelijc wordẽ was gaf hem
by apostasiẽ weder tott werelt. stack
teghẽ sinẽ vader. maer zijn vadere be
duchtende dat zijn rijcke bi hẽ moch-
te verdoruen wordẽ. soe vinck hyen
eñ deden blinden. Eñ zijn andere sone
geheetẽ Karle hẽ seer võlatende op zijn
crachtẽ/ woude vechtẽ teghẽ eenẽ rid
der gheheetẽ albijn/ die seer sterck ende
vroom was die niet wetende dat dye
anđ een coñs soẽ was hẽ dootsloech
dies Karle die Caluwe seer rouwich
was/ dus bleef hẽ mair eenẽ soẽ gehe
tẽ Lodewyc die na hẽ coñ· werdt

¶ Daer na int tweeste iaer van dees
karels keyserrijcke. so quã hem in sy
nen sin dat hi tot Rome trecken wou
de Ende als hi tot in Italiẽ quam. so
quamẽ hem die bootschapẽ dat kaer-

leman beyde kindnderē van coñ. Lo
dewic van Almaniē sinē broeder een
groot heyr vergadert haddē/om teghē
hē comē eñ zijn rijc te vōderuē Eñ mits
diē vuaert zijde so dachte hi weder tot
sinē lande te keerē. mair onder wegē
in dye stadt van Mantua wert hy vō
gheuē van eenē valschē iode Eñ dair
na wert hi mits godlyke vōthoningē
ghevuert tot s Denijs in vrancrijck
eñ wert daer begrauē voor sinte De
nijs lichaē ¶ Van welckē zijn dese vōsen
¶ Hic rex Fracoꝝ partiqꝫ lotharioꝝ
Dux. romanoꝝ fit cesar more suorū.

¶ Dat xxi. Ca. Van coñ. Lodewyc die
lispere Eñ hoe die Denē eñ Noorwe
ghers weder int landt quamen

LOdewyc des keysers eñ coñs.
Karels die Caluwe sone wert
coñ. na sinē vader eñ was lyspende
in zijn sprake eñ zijn coningine was des
coñs va Spaēgigiē dochter. In dier
tijt quamē die onghelouighe Denen
eñ Nortweghers ofte Nortmannen/
weder in dlant/ eñ sy destrueerdē een
groot deel van Vranryc/van Enghe
lant/van Piccardiē Brabāt Vlaēdrē
Hollāt. eñ opdē Rijn dedē si veel scadē
Maer die borghē vā Brugge eñ vā
Omaers die bleuē staēde Niet te mī
so warē die Fransoysen hē volghēde
met grootē heyre/ eñ vōsloeghēder in
eenē strijt v. M./ Eñ daer na in eenē
anderē bi Parys ix. M. nochtan ble
uē sprīj. in vrācrijc eermense bedwī/
ghē conste
¶ Itē int tweeste iaer van des coñs.
Lodewyes rijcke. so wert te middage
die sonne al dōcker datmē die sterren
inden hemel sach/ eñ coñ. Lodewyck
sterf sheē oor achterlatēde/mair sijn
conighine was bevrucht/ Doē warē
die heerē vandē lande seer vōslaghen
wāt die Nortmannē eñ Denē laghē
int lant: eñ sy warē van vōschepdē sin
nē wie dz lant regierē soude Ten yn/
de ouerdroegē si te nemē Lodewic eñ
Karleman beyde bastaerde vā coñ.
Lodewyc de gestoruē was ō tlātte re
geerē Hier en biīnē so ghelach die co
nigine vā enē soē diemē hiet Kaerle
eñ wert ghehetē Karle die simpele/
¶ Daer na quamē in vrancrijck ij. co
ningē vandē Noortmannē. die eene
hiet Godeuaert eñ dander Segefrijt.
met alte grotē macht van volcke/ eñ
hebbē Vtrecht ghedestruweerdt/ eñ
so trockē si opwerts tot Colēne in die
stadt die sy vōbrandē/ eñ wonnē Bon
ne eñ Akē al daer sy in dēs keysers pa
leys haer peerdē staldē Eñ tusschē dē
rijn eñ der Masen eñ al Ardēnē door
destrueerdē sy stedē eñ castelē. eñ ve
le cloosterē roofdē sy als Prunē Sta
beloe sinte Gomakels. Eñ sy destru
eerdē Ludyc Tōgerē Maestricht Sic
trudē eñ Brabant Dyt vōnemende
keyser Karel die iij/te weetē des vōsey
Lodewyes vā Almaniē sone/ so was
hi seer droeue om deser landē vōdarfe
nisse Eñ om de te vōlossen vandē onge
louighē Nortmannē soe quā hy hē te
hulpe mz grotē heyre eñ heeftse also
omringheelt datse ghekeerē noch ge
vliedē en konden/
¶ So maecte die eē coñ. Gouaert ge
heetē peys mettē keysē mz voorwaer
den dat hi kerstene werden soude/be

houdelyc datmē hē een deel vā Vries
lant gaue/eñ datmē hem ooc gaue te
wiue Gille sconincx Lotharis dochť
die coñ. van Lothryc was Eñ die kei
ser ontfincken daer op. eñ wert gedo
pet inder vontē/Die ander coñ. See-
ghefryt en woude niet kerstē wordē.
maer hy vloot wt Lothrijc eñ trac in
vrancryc met sinē volck/Eñ die. ij. ỏ-
seyde ghebroeders de vrancrijc doe ar
melyc regeerdē niet wel cōnende die
die selue Noortmannen wederstaen
maectē vrede oft bestant vā xij. iaren
ouermits xij. M. marck siluers die si
hē gauē. eñ so ruymdē sy dlāt Maer
int iaer daer na soe storuē beyde dese
bastaerdē broederē Karleman en Lo
dewyc Als de Noortmānē dz ỏnamē
quamē sy weď mz grotē heyr: seggē
de dz mits ỏ door der seluer ij. gebrue
ders tbestant wt ware/ eñ ghinghen
ligghē te Louene om daer na in vrāc
ryc te comē Die Fransoysen aenmer
kende dat haer coñ. een kint was vā
vij. iarē/so sondē si aen dē ỏseydē coñ
Karel den keyser biddende dat hi in
vrancrijc comē woude. om tregimēt
vandē lande te hebbē Dwelc hi dede
eñ was coñ. v. iarē. maer hy cōste die
onghelouige felle Noortmannē nyet
ỏdriuē wt Louene eñ Lothrycke/hoe
grotē macht dat hi hadde. Maer sy
toghē van selfs wt Louen in vrācrijc
om Parijs te beligghen Eñ keysere
Karel sant na hē hertoghe Henryck
maer die Noormannē leydē hē lagē/
eñ groeuen eenen putte inder aerdē
al bedect daer hertoghe Henrick in
viel eñ wert ghedoot Keyser Kaerle
volch dese met grooter macht. maer
hy en condese niet verdryuen Eñ soe
werdt hy beraden met hem peys te
makene: ende liet hem dat lant ouer
die Seyne dat doe Neustria hyet eñ
nv heetet Noormandyen. om dyes
wille datet selue lant teghen Kaer
len wederspannich was:

¶ Dat xxij. Capitt. Hoe vrancrijcke
gheregiert wert na coñ. Lodewycks
die Lispende was. ende van Karlen
die simpele synen sone

NA die doot vanden voorś keyś
Karle/die des Lispenden conicx
Lodewycs ooms sone was/aenmerc
kēde die Frāsoyzē dz haer coñ. Karel
le noch een kint was soe aennamē sy
Odone graue graue Robrechs sone
van Angouwe/ welcke Robrecht mz
Ranulphꝰ dē hertoghe van Aquyta
niē vandē Noortmannē indē strijde
verslaghē was also hier voren geseit
is/Dese Odo was ix. iarē coñ. Doen
namē die edele van vrancrijc haren
rechtē heere den ỏseyden Kaerlē die
simpele/eñ voerdē hē met groter ma
cht tot Riemē. daer hi omtrint den ia
re ix. C. coñ. ghewijdt werdt vanden
bisschop van Riemen.

¶ Daer na quamē die Noortmannē
Parijs beligghē. Eñ vā daer trockē
sy op die stad van Sens bi Bourgō
diē. Eñ als si die ooc niet ghecrigē en
constē so trocken sy tot Tonrs in To
rayne. eñ sy ỏbrandē die stadt eñ des
trueerdē dat lant veel quaets doēde

Die prince vā desen Noortmannē eñ
Denē was Rollo van edelē geslachte
wt Denemerckē. die vandē coñ. van
Denmerckē wtē lāde ghebānē was.
so warē hē vele Denen eñ Noortwee
gers ghevolcht Eñ hi hadde met hē
sinē neue Gello Die ald' voortgaēde
altijt i quadē dadē. so quamē si belig/
ghē die stadt vā Chartres Eñ dair in
warē Ricaert die namaels hertoghe
van Bourgondiē wert Eñ Robrecht
van Parijs. dye aenmerckēde datse
die Noortmānen niet en constē wed-
staē so namē sy onser lieuer vrouwē
hemde/eñ steldē dat als een banyere
op die murē vander stadt/ Dwelc siē
de die ongelouighē so bespottē sijt eñ
sy schotē daer na maer haer ooghen
wordē so v̄dōckert dat sijt niet aensiē
en konsten Eñ dit aēmerkēde die ghe
ne die in die stad warē/terstōt quamē
sy wter stadt eñ v̄iaechden die Noort
mannen

¶ Na diē dat dye Denē eñ Noortmā-
nē xl. iaer lāc vrancryc eñ ander lan
dē daer ōtrēt ghetribuleert hadd ē/so
dede god zijn ōtfermherticheyt Want
dē Noortmānē begonstet te v̄drieten
eñ warē tot payse gheneygt/ghelouē
de ooc dat kerstē gheloue aen te nemē
Als dit Karel die simpele v̄nam soe
was hi v̄blijdt. tot vasticheden vā dyē
so gaf hi dē v̄sēydē Rollo zijn dochē tot
eenē wijue die Gilla hiet/eñ Rollo de
wert kerstē eñ gedoopt eñ wert rober
t' geheten na robert graue vā Parijs
diē vāder hi vontē hief Eñ hē werdt
ghegeuē dlant ghehetē Neustria. dz
na die Noorweghers oft Noortmā-
nē wert ghehetē Normādyē/eñ noch

heet alsō/ Dese Robert' wan eenē soē
ghehetē willem die goet eñ eerbaer
was/ Willem had eenē soē ghehetē
rychaert · Deese Rychaert had twee
sonen/deen hiet rychaert/dander ro-
brecht viscaert/welke robrecht so vro-
me was dat hi namaels gecreech Ce
ciliē/Poelgyen/Calabrē/eñ hi v̄wan
die Venechianē in stride. eñ ooc Alex
xis dē Keys' van Griecken oft Cōstāti
noplē Eñ zijn bastaert sone was herto
ghe willem van Normandiē die En
ghelāt creech daer af die coninghē vā
Enghelāt comē zijn. Eñ eenē anderen
sone had die v̄seyde robrecht ghehee-
tē Boemund'. dye was met hertoge
Godefroyt vā Billoē int theylich lāt
eñ als Anthiochiē ghewōnē was/soe
was hi daer af heere ghemaect

¶ Gello die neue des v̄seyden Rollo
wert ooc kersten/eñ Karle die conin
gaf hē die borch van Bloys mz haer
bebehoortē/ ende hi maecte daer een
stad Eñ omtrēt dier tijt int iaer ix. C
xiij. begōst die orden van Cluyngny

¶ Itē doe leefde in Brabāt sinte wy-
bert. eñ fondeerde dat clooster vā Ge
melours in walsch Brabant daer hi
in leydde een heylich leuen

¶ Als dan dye plage der Noortmānē
gecesseert was. eñ Kaerle die simpel
conic eñ hertoge vā Lothrijc oft Bra
bant in vredē meynde te leuē soe quā
Robert die graue vā Parijs die eē lis
tich man was eñ stont op tegē Kaer
len seggēde dat die crone vā Vrācrijc
hem toe behoorde/om dz Odo graue

van Angouwē zijn broeder voorghe
noemt die cronē hadde eñ regneerde
Doe Karel dat v̄stōt soe creech hi hul
pe eñ quam teghē dē v̄screuē Robert
te strijde bider stadt vā Soysson dair
seer gestredē wert/eñ Robert werdt
daer v̄slaghē eñ vele met hē. Myet te
min Kaerle daer na ōtliēde Roberts
gheslachte dwelc machtich was/ma
ecte vrienscap eñ alyāce met coñ: Hē
rick van Sassen Eñ tot eenē teekē eñ
sekerheit sandt hi hē die hant vandē
weerdighen martelaer s̄ Denijs in
goude beslaghē eñ v̄ciert met costeli
ken ghesteynten

¶ Daer na viel dese Karel die simpe-
le in groot lijdē bi valschedē eñ v̄raet
scap die hē ghedaen wert. Wāt Heri
bert die graue van Vermendoys de
des voorš Roberts vā Parijs die by
Soysson v̄slaghē v̄slaghē was suster
getrout hadde siende dat dye coñ. te
Vermendoys weert quā. so ghinc hi
ootmoedelijc tot hem als eē heyme-
lyc v̄rader. hē presēterende sinē diēst
noodde hē ter maeltijt Die coñ. hē ge
louende eñ zijn laghē niet voorsiende.
ghinc met Heribert diē v̄radelijc vic
eñ in die borch te Perone soe leyt hy
dē coñ. gheuanghē. daer hi van vele
drucs eñ lijdēs martelare sterf/ alsoe
die cronyke seggē. na dat hi ōtrēt xxv
iarē geregneert hadde Die coninghi
ne van vrācrijck zijn gesellinne dat v̄ne
mēde nā Lodewyc harē sone dye een
iōck kint was .eñ vloot wt vrāryc tot
coñ. Eduwaert vā yngelāt harē vad̄

¶ Van desen Karelē zijn dese v̄sen
¶ Hic rex Francorū fuit ⁊ dux Lotha
riorꝫ Perone vict⁹ ⁊ ibidē martirisat⁹

¶ Dat xxiij. Ca. Hoe vrancryc na ka
relē dē simpelē geregeert wert Ende
van Lodewyc dē simpele sinen sone.

AEnmerckēde dit sommige prin
cē van vrancrijc na des simpe-
lē kaerls doot datse sonder coñ. warē
so aennamen sy Raydolphe den her
toghe van Bourgōgiē die sone was
van Ricarde dē graue die te Chart̄s
die Normannē v̄iaechde. eñ dese Ra
dolp regneerde ī vrācryc. xiij. iarē eñ
doe sterf hi So dachtē die Fransoyzē
weder te crighē harē ionghē coñ. die
met zijnder moeder in enghelant was
Eñ sy sondē willē dē eertsbisscop van
Sens in Engelat om Lodewyc harē
coñ. kaerls des simpelē sone Maer
die coninghine zijn moeder en woude
haer kint niet latē ghaen dan bi mid
dele van sekerē ghelofte eñ cōdicien.
Eñ daerop quam hi by grot macht
wt yngelāt Eñ die eertsbisscop brach
tē tot Louwē ī vrācryc daer hy gesa-
creert is int iaer ix: C. xxv. Dese Lode
wyc die ooc die simpele heete nam te
huwelyc coñ. Henderics dochter vā
Sassen gheheetē Gerberga die sust̄
was vandē persteē keyser Otto. eñ hi
regneerde xix: iaren

¶ Binnen desen iarē so leet hi wel per
secucien. want die meeste van vranc
ryc maectē cōspiracie eñ sonderlinge
Huge dye groote graue van Parijs
des voorscreuē Roberts sone dye by
Soysson verslaghen was. Ende hy
stont na die croone. om des wille dat

Odo zijn oom vͦseyt coñ. gheweest had
de/die wyle dat coñ. Lodewyck die lis
pere een kint was So ghevielt dz de
se Lodewyc sone des simpelē Karels
bi quader cōspiraciē gheuangē wert
vandē Noormānē synē ongetrouwē
ondsatē Eñ Karleman zijn oudeste so
ne wert ooc gheuangē bracht tot Rie
mē daer hi sterf Dit vnā keys Otto
wiēs susc geheetē Gerberga coñ. lo
dewyc ghetrout had. so quā hy i vrāc
ryc mz grotē heyre als mz xvij. legyo
nē ō Lodewyc sinē swager te vlossen
Elck legioē is vi. M. vi. C. lxvi. mā
nen Die viandē vā Lodewyc ontsien
de dese grote macht des keysers lietē
hē wtē gheuangenisse los eñ vry De
se Lodewyc die simpele hadd ij. sonē.
als Lotharys die na hē coñ. wert/ eñ
Karle die hertoge vā Lothrijc eñ vā
Brabāt wert. te weetē cleen Lothrijc
vanō Masen nedwert totter Schelt
Eñ so wert Brabāt doē vā Vrācrijck
gheschepdē/ dwelc van coñ. Pyppijs
tidē des grotē Karels vader die coni
ghē vā vrācrijc te gader ghehouden
hadde Lodewijc die simpele coñ. sterf
eñ wert begrauē tot s Remijs te Rie
men

Dat xxiiij. Cap. Vā coñ. Lotharys Lodewijcs sone. Eñ vander orloghē tusschē hē eñ dē tweestē keyser eñ coñ Otto

LOtharijs dye coñ. regneerde
na Lodewijc sinē vader xxxi. ia
ren Eñ so hadde die tweeste keyser ot
to zijs ooms sone noch een ander sus
ter geheetē Heylwich die te huwelijc
nam die vͦseyde Huge graue vā Pa
rijs: eñ daer af hadde hi eenē sone ge
heetē Hupe capet Eñ dien name had
de hi van dat hi ionck was om dat hi
dē edelē kinderē daer hi mede speelde
haer capruynē plach te nemē vandē
hoofde Coñ. Lotharys om dat hi vre
delijcker regneerē mochte so maecte
hi dē vͦscreuē graue Huge vader van
Hughe capet maerscalc vā alle vrāc
rijc Maer corts dair na sterf Hughe
eñ wert tot s Denijs begrauen

Daer na nam coñ. Lotharys orlo
ghe aen teghē dē tweestē Keyser Ot
to zijs ooms sone om des lants wille
vā groot Lothryc/ dat zijn vorders bese
tē haddē. eñ met grotē heyre trac hy
in Lothryc rouēde eñ veel scadē doen
[illegible] dē keyserike Eñ de Keyser hier vo
re hē niet gehoet en hadde lach tot A
ken eñ dorste hē niet ruerē/ wāt hy nz
daerop vͦsien en was Eñ als die coñ.
Lotharis weder gekeert was in vrāc
rijc so dachte Keyser Otto dat te wre
ken. eñ hy vͦgaderde een groot heyre
eñ ontboodt den coñ. dat hyen meyn
de te vͦsuecken in Vrācrijc omtrēt s Re
mijs daghe Eñ so track hi in vrācrijc
eñ stichte roof eñ brāt alomme Om
Riemē/ Louwē/ Soysson/ eñ Parijs.
en dorste hem niemant weederstaen
maer dye kercken en destrueerde hy
niet. Ende ōtrent sinte Andries dach
als hi met sinen volcke op die Seyne
lach soe werdt hem vanden Fransoy
sen scade ghedaen inden steerte van
synen heyre. Maer daer toe waest
ghebracht datter op ghenomen wer
det eenen dach om met malckāderen

te sprekē vādē peyse. soe datse v̄gader de op eē riuiere Eñ daer maecte sy dē peys ī dier manierē. dat coñ. Loarijs v̄creech Lothrijc / swerēde daer nēmer meer te eysschē. dz te v̄staē is vā groot Lothrijc / vandē rijne nederwert. Eñ keyser Otte gaf hē ooc ouer Dornick eñ and̄ pleckē daer questie af was

¶ Int iaer daer na op s̄ Simōs ende Judē dach / sach mē eenē strijdt vā liedē die al vierich schenē. ¶ Omtrēt de zē tijt wert Hōgerie eñ Polē bekeert totter kerstēh; vādē heyligē bisscop Adelbert? bisscop vā Pragē die na vā dē pruyschē ghemartelijt was ¶ Int vierde iaer dair na sterf coñ. Lotaris achtelatēde eenē soē die Lodewijc hiet die nz veel lāger dan een iaer regneerde in vrācrijc / eñ sterf sond̄ kit of broeder Maer hi hadde eenē oom zijs vad̄s broed̄ vā vad̄ eñ vā moed̄. te weetē Karel hertoge vā Lothrijc eñ vā Brabāt. die meest te Bruessel woende bij s̄ Goricks kercke / eñ hi haelde s̄ Goedelē lichaē vā Morsele tot Bruessele in s̄ Goricks kercke. wāt Morsele leeghet int lant vā Dermōde dat doē al Brabāt was

¶ Dat xxv: Cap. Hoe hertoge Karel vā Lothrijc eñ Brabāt vand̄ cronen beroofc wert. vā Hugē dē graue vā Parijs geheetē Capet. Eñ vādē grotē strijde die sy hadden.

Als die v̄screuē coñ. lodewyck
lotharis sone gestoruē was.
Doē sonden die princen eñ meeste
van vrancryc aē Karlen sinen oom
hertoghe van lothrÿc eñ van Bra
bant/op dat hi quame die crone des
rÿcs ontfanghē Maer want Karle
hē bereydē woude met grot̄ macht.
eñ eerē te comen niet v̄sinnende dat
int merrē groot parikel was gelegē
so v̄crock hy zÿ comste so langhe dat
die voorscreuē Huge graue geheetē
Capet die een stout ende wÿs man
was vrancrycin handē creech willē
de Karlē berouē. nochtan warē sy
beyde twee ghesuster kinder alsoe v̄
seyt is Eñ dit recht pretēdeerde Hu
ghe/om deswille dat zÿ oude oom O
do graue van Angouwe coñ. gewee
set hadde rc Vernemēde dit hertoge
karel van Brabant so quā hi met ee
nē grotē heyre van Brabanterē eñ
wt lothryc int iaer ons heerē ix. C.
lxxx/Eñ Hughe quam hē te ghemoe
te met groote menichte van volcke
So dat daer eenē grotē slach geuiel
maer karele hadde victorye eñ hielt
dat velt/eñ nam inne de stad vā lou
wē Hughe dit siende v̄gaderde wed̄
een groot heyr eñ quam die stadt vā
louwē beliggē meer dan een maēt

Doe werdē die van binē beradē dat
se die portē open dedē eñ sloeghē in
Hughēs heyr/diē si v̄iaechdē eñ sloe
gē veel volcx af Doe track karel tot rie
men/ende hy vinck den eertsbisscop
Gilbertus/die hem behielp ende de
vele wonders met nigromanciē/diē
Huge capet daer ghestelt hadde Eñ
hy restitueerde wed̄ eertsbisscop Aer-
nulph⁹ aliter Aernout in sÿn stede. de
lotharÿs natuerlic sone was dē welc
ken Huge capet beroofthadde Item
karel dye vinck ooc dye edele vander
stadt van Rymē eñ voerdese geuan
ghē te louwen. Item hy belach oock
Montagupt: eñ hy crech onder hem
alle dat lant tot Soysson toe
¶ Int selne iaer was groot hongher
ende dieren tÿt Ende het was soe ve-
le snees geuallen datmē nyet gesapē
en conste Ooc seydemen dat coren re-
gende in Haespegouwe Eñ ooc clein
visscelkēs vtē hemele. dwelc al teyke
nē waren/van toecomenden wōdere

¶ Als dan huge capet sach dat kaerls
macht altÿt wyes so en dorste hyē n z
meer beuechtē maer hi maecte eē he
melÿc ouerdrach mit eenē oudē scalc
ken Ancelums bisscop van louwen
om Kaerlē hē te doen leuerenne dye
hem nochtan wel betroude Ende de-
se bisscop dede bi nachte die poortē vā
louwen Hugen opdoen: also hi hem
gheloofte hadde/ende Huge quā inde
stad met groter macht Ende hi vinck
den edelen hertoge kaerle in sÿn bed-
de die eens conincs sone was/ eñ sÿn
huysvrou m z vele anderen / eñ dede
se voeren tot orlyens gheuanghē eñ
sonderlinghe bleef karel daer gheuā
ghen tot sÿnre doot toe die hi sterf int
Jaer dair na/achtē latēde eenē sone ge
heeten Otte ende ij. dochterē Gerber
ga ende Ermegardis/ aldus wert ōt
eerft vanō cronē dat edel ghestachte
vanden groten coninc/karel Eñ Hu
ghe mit sÿnen nacommers zÿ conin-

ghen ghebleuẽ/maer namaels is de crone bi huwelijcke wed in coñ. Karles ghestachte gecomen ouermits Adela die coninghinne/ dye des grauẽ Tybauts vã Bloys dochter was zij de van coñ. Karels geslachte Ende was moeder vã coñ. Philips die .ij. gheheetẽ die v̄meerdere des conincs sinte Lodewycs oudevader. eñ was die vij. coñ. na coñ: Hughen

¶ Noch bi meerderẽ bewise so zij bei de dese linien ofte ghestachtẽ/ te weetẽ van coñ. Kaerlen den grotẽ. eñ coninc Hughe vergadert te samẽ ghe menghelt/ouermidts Elizabeth des grauẽ Baudewijs vã Henegouwe dochtere. die de selue coñ. Philips ge trout hadde de vandẽ rechtẽ geslachte vandẽ grotẽ Karel was ouermits Ermegaert haere oudemoeder/dye des v̄sepdẽ hertoghen Karels dye te Orliens sterf dochter was/so corteliñ. ghe ghesept is hier te voren

¶ Dese voorsepde veranderighe en de vervreemdighe der croonen van vrancrijcke heeft den meninghẽ grote verwonderighe gemaect Maer nochtans soe en es dat so groten wõdere niet. als wi aenmercken willen daer die heylighe scrifture sept Wye ist dye daer bekennende is den sinne des heren. oft wie heeft sijn raetsmã gheweest/oft hy wilde segghen nyemant. wiens ordelen dat diep ende õgrondelijc sijn. In wiẽs handen sijn alle conincrijcken vander aerdẽ Die dat rijcke ouerstelt van deẽ volc tot op dander/ouermidts onrecht eñ bedroch dat inden menschen is ꝛc.

¶ In sommighe boecken van ouden croynken oft historien so vintmen bescreuen dat die voorsepde Hughe Capet daer te voren bi nachte een vertoninghe hadde van sinte walerycus. die hem van gods weghen bootscapte dat hy ende sijn nacomelinghẽ tot eewighen tijden die croone van Vrãcrijcke besitten souden. mits dyen dat die selue Hughe sijn reliquien/eñ ooc die reliquien van sinte Richerius weder gebracht hadde op harer plaetzẽ na datse wt vreesen vanden onghelovighen noormannen ende Denen elders ghetrãsporteert hadden. doen si alle tlant verdoruen also voor gesept is ꝛc.

Itẽ om noch meer hyer af te wetene als vander veranderinghẽ van deser croone van Vrãcrijc. so eest te wetene. al waert so dat dese voerseide reuelacie vã gheenre weerdẽ en ware ende datmẽ die voor fantazije hielde ende dat Hughe tonrechte die vrancsche croone aengheueert hadde. so en soude daer nochtans niet wel wt volghẽ dat dye goede coninck Robertus sijn sone dye welc een duechdelijc mã was. ende sijn nacomelinghẽ/daer so vele heylyghe coninghẽ af ghecomẽ sijn/dat sy die crone tonrechte besetẽ hadden. die so vierichliken in heilicheden gheleeft hebben dattet wonder is. vromelijc dõgelouich volc beuechtende ꝛc. Ooc so eest te weten dat nadẽ doot vanden hertoech Otte van brabant. die welcke was des voorsepdẽ

hertogē karels sone. so en was gheē
manlijc oor meer van coninc karels
geslachte Eñ want bider wet gehee-
ten lex salica eñ ooc bi ouder ghewoō
tē ouer. M. iaren in vrancrijc onder
houden. dye croone op gheē vrouwē
en vsterft. so waest gheoorloofft dē prin
cen mettē volke des rijcs yemande co
ninc te kyesene. Ooc is te vmoedene
dat also bi gods wille gheschiet is vā
deser derder generatien ofte genealo
gien vā coninc Hugo want die ande
re twee voergaende generacyē te we
tene van coninc Clodoneus ierst kers
ten. eñ vā Pyppijne des grotē karels
vader hebbēde gehadt gloriose ende
eerlike beginselen. maer sobere ende
deerlijke ynden Maer dese derde ge
nealogie oft liny ter contrarye heeft
gehadt een sober oft snoode begin. eñ
eenen loffeliken eñ gloriose voortgāc
also dz blijket in vele duechdelijkē eñ
victorieusen coninghē van deser liny
en sijnde die kerstelijc gheleeft hebbē
niet sparende hem seluē nocht haer
goet. om dat kerstē geloue eñ die hey
lighe kercke teghē die onghlooui ghe
te bescuddene Sonderlighe was die
voers conīc Robertus een heylich co
ninc eē groot clerck. die de heilige ker
ke eñ die clergie eerde Eñ doer wyen
god wonderlijke dinghē wrochte Hy
maecte de sequēcy Sctī spūs assit nobīs
gratia diemen opdē heylighē sinxen
dach singhet eñ meer andere sanghē
diemē noch houdt inder kerckē / Des
gelijcs coninc Lodewijc dye seste van
dien name was eē deuoot eñ goeder
tiereu man. eñ hi reysde tweewervē
op die sarasynē ꝛc Itē sijn sone conic
Philips die tweeste gheheetē die vee
meerdere was seer victoryoes. eñ hi
reysde oock op die sarasine Eñ sijn so
ne coninc Lodewijc dye. vij. was een
kerstelijc prince die vwan die onghe-
louighe Albegoyse Maer bouen al
andere es te louene die heylige coñ. s
Lodewijc zijn sone diē hi wan aen sint
Blanckē die conighine die tweewer
vē track op die ongelouige. vā wyēs
leuē namaels ghesept sal wordē. Itē
coñ. Philips die derde gheheeten le
hardis s Lodewijcs sone was oock een
sachtmoedich eñ victorioes coñ. ende
hi reysde ooc op die ongheloųyghe.
Philips die vierde gheheetē die scho-
ne Philips Item ooc was vandē sel-
vē ghesłachte s Loddwic dye minder
brueder bisscop van Tholose coñ. ka-
rels van Sicilien sone / welcke karel
was des conincs s Lodewijcs brueď
Item ooc varē duechdelijcke conigē
die goede coñ. Jan, eñ Karle die. v. zijn
sone geheeten Karel die wyse. wiens
brueder was Phylips le hardy her-
toghe van Bourgoendien

¶ Dat xxvi. Capittel. van Hertoghe
Otto Karels sone Ende hoe Lothrijc
een deele van Brabant na sijn doot
quam in die handen vanden Graue
van Ardennen

OTte Karels sone was hertoghe
van Lothrijc ende van Brabāt
hy regneerde na sinen vader xv iarē
eñ hy sterf sonder wettich oor Ende
als zijn sustere Gerberga meende dat

lant te aenveerdē als recht erfghena me. so was daer eē graue vā aerdenē geheetē Godeuaert die totten keyser Henrijck track diemē ō Henrijc heet hē gheuēde te ōstaene dat al tgeslach te vandē groten coninc Kaerle ōgaē ware: byddēde om dat hertoochdom van Lothrijck hem gegeuē te worde ne. eñ een deel van Brabant. dwelck de keyser hē gonde. eñ so ōcreech hijt met machte Alo⁹ bleef die edele vrou we gerberga berooft. die vader ende moeder ōlozen hadde. eñ bleef alleen grauinne van Bruessel eñ van Loue ne. met eenighen dorpē ende anderē plecken. ꝛc

¶ So behielt die voerscreuen Gode uaert van aerdenen thertoochdō vā Lothrijcke daer walsch Brabant een deel af es Eñ na Godedewaerde quā tlant op Goselijn van aerdenē sijnē brueder. dye hadde. ij. sonē te wetene den paus Steuen dye. xi. ende Gode uaerde die seer vrome eñ duechdelijc was. ende een dochter geheeten Oe de. dye namaels te wiue nā lābrecht graue vā bruessel. daer hier na afge seyt sal wordē. Na goselijn dan wert hertoghe die voerseyde vrome Gode uaert sijn sone. de hadde eenē sone go deuaert mettē bulte. die hielt ardenē Lothrijcke. eē deel van Brabant. eñ ooc Hollant. Eñ hy wert tot antwer pen met eenē ploech coutere doot ge slaghē: ende en liet gheen oor achter maer sijn suster was sinte Yde herto ge Godeuaerts van bullion moeder opden welcken quā tvoerscreuē lant van ardenen ende van Lothrijcke. de se goede sinte Ide hadde getrout Eu stacius graue van boloyē oft bonē wiēs moeder was Machtelt graue Henrijcs vā Bruessel dochter. Dese Eustacius hadde van sinte Iden. iij sonen den voorseyde Godeuaert vā bullioen Boudewijn sijnē brued/ die beyde deen na den anderē namaels werden coninghen van Iherusalem Ende si warē op gheuoedt te Basin bi genappē in walsch brabant/ dwelc haer moeder erue was/ ende noch ee nen sone geheetē Eustacius die bleef graue van Bonen

¶ Item es te wetene dat na dē derdē keyser Otte die gheen oor en liet achē ende was voerdē keyser sinte henrijc so werden gheordineert die/ vij. kuer vorsten die dē keyser voortaē kyesen souden iij. gheestelike prelatē eñ. iiij weerlike princen. te weten de eertsbis scoppē van meyns. vā Colene. ende van Triere die sijn iij: eertsca ncellye ren vanden keyserijcke Item dye co ninc van Bemen/ dye is schincke vā den rijcke/ Ende seer gaet dē kuer oft kiesinghe na hem Sonderlinghe als de ander kuer vorstē discoort oft twee drachtich sijn Item die Paleysgraue opden rijn die wt dē huyse van Bey eren is. eñ hy es drossaet vanden ho ue ende spijsdragher Item die herto ghe van Sassen ende de is zweertdra gher Item die marcgaue van bran dēborch ende is die opperste Camer linc oft proosst vander camerē Mer dan so moet dē kuere also hi gesloetē is worden ouergehedragē onsen aert schen vader dē paus van Rome/ dye den ghenē die welcke dat daer conic

van Almanyē ghecorē es. pleghet te approberē/also verre als hi daer toe nut eñ bequaem is ꝛc Maer na dezē kiesene heeft dye aer ne zȳ vederē ūlo ren eñ sal int eynde al naect werden

¶ Dat xxviij. Capi. Van Gerbergha grauine van Louē eñ Bruessel/ende van Lambrecht mettē baerde haren man Eñ vandē anderē grauē vā Louen eñ Bruessel tot Godeuaerde mettē baerde toe

DJe voorscreuē Gerberga hertoghē Karels dochter eñ hertogē Otten suster hadde getrout Lābrecht te gheheetē mettē baerde des grauē broeder vā Henegouwe/Welcke Lābrecht eenē grotē strydt hadde teghē bisscop Balderyc vā Ludick tot Hoegaerde/daer hi victorie had/Eñ daer werdē vele edele eñ ander indē stryt ūslagē die de bisscop dede halē tot Ludick eñ daer begrauē. Daer dede hy eē abdye maken in die eere van s̄ Jacob/daer hi ooc zȳ sepulcure koes/

¶ Jtē daer na so nam aē dye selue Lābrecht ooc orloge teghē Godeuaerde vā Ardēnen diē dye Keyser Lothrijc ghegeuē hadde/dwelc hē ōtrecht dochte/eñ woude dat benemē/Soe datter quā tot eenen stride bi Florines. daer seere gheuochtē wert in beyde syden Maer Goedeuaert had victorie. eñ Lābrecht bleef daer ūslagē doot met veel andere Als dan Godeuaert mz zeghē wederkeerde. soe quā Reynier de graue van Henegouwe. des voorseydē Lambrechts broeder sone/eñ ū volchde Godeuaerde hē doē de grote scade indē steert zȳs heyrs Maer daer dese graue Lābrecht aldꝰ doot bleef so ghescðiedder een wōderlijc teeken wāt hi aen sinē hals droech heylighe relquiē oft heylichdom om in strijdē eñ ander teghēheydē bewaert te zȳ. so sprōghē die reliquiē van sinē halse van seluē/eñ vloghē op een houele dwelc eē ridder mercte dye namse eñ berch dese in zȳ coussen Maer terstōt so wert zȳ been swellēde tot dat hy bi rade die reliquiē wech dede eñ weder gaf. Dit ghescðiede int iaer M.xiiij.

¶ Dese graue Lambrecht hadde een soen achter ghelatē vā sijnē vrouwē Gerberga die hiet Henryc/dye oude graue vā Louē eñ Bruessel: eñ marc graue des heylichs rijcs Eñ Gerberga zȳ moedꝰ leefde een wile na haren man/eñ wert ooc begrauē te Nyuele daer haren naem op ghescreuē stone

¶ Omtrēt dese tijt so sachmē wonderlike teykē inder lucht. Die mane ūwādelē al bloedich. eñ twas groote aertbeuinge. eñ grotē dieren tijt Jn Lothryc storte eē fonteyne bloet wt. Dair na wert een grote sterfte/bina ouer al die werelt/so dat die leuēde oermidts dat ūdriet vā menichfuldighē doodē neder vielē doot eñ wordē ooc begrauen

¶ Die voorseide graue Hērye Gherberghen sone/liet achter eenē sone geheetē Lambrecht eñ een dochter dye Machtelt hyet. die namaels troude dē graue Eustaciꝰ van Bonē. Eñ sy hadde van hē eenen sone dye ooc Eustachiꝰ hyet. graue van Bonen: Eñ

sy hadde van hē eenē sone die ooc Eu
stači? hiet graue vā Bonē/eñ dye nā
te wyue sint Idē dye dochter was vā
Godeuaert van Ardenē eñ vā Loth
rijc Goselijns sone/ eñ sy was moed
van hertoghe Godeuaert vā Billoē
daer vore af ghesept is

¶ Die voorš Henrick die oude graue
van Louene sterf int iaer ons heeren
M. eñ xlvi.

¶ Doē wert Lambrecht Henrijcs so
ne graue eñ marcgraue na sinē vađ
Eñ nam tot eenđ huysvrouwē Oedē
hertoge Goselijs dochter van Loth-
rijc/Dese graue Lābrecht stichte twe
canonisyē/te weeten te Bruessele ter
plaetsen die hiet š Michyels berghe
eñ heet nu tot š Goedelē. eñ de ander
tot š Peters te Louene. eñ dese Lam
brecht eñ Oode zijn huysvrouwe met-
tē eerweerdigē deuotē bisschop Ghe
raert van Camerijc vđroeghē š Goe
delē van sinte Gorijcs kercke totter
hooftkerckē van sinte Michiels Des
ghelijcx vđhief dese goede bisscop in di
er tijt met graue Lābrecht sinte Wy-
dē van Anderlecht. Tē lestē wert gra
ue Lambrecht verslaghen in eenen
grotē strijdt voor Dornicke. eñ wert
begrauē ooc te Nyuele als men screef
M. liiij.

¶ Eñ hi liet achter eenē sone die Hē-
rijc hiet eñ wert graue eñ marcgra-
ue na sinē vader/Eñ hi hadde in een
strijdt gheuaē eenē eedelen man dye
Herman hiet. diē hi bracht tot Louē
geuāgē. eñ hi lietē daer gaē op seker/
hz binē zijn hof maer bi nacht quā her
mā subtijlic tot graue Hēric daer hy
sliep. eñ vđmoorde hem iammerlijcke
in zijn bedde/eñ doen oetliep hi Dit ge
schiede alsmē screef M. lxviij.

¶ Dese graue Hēryc lyet achter eenē
sone die oec Henric hiet/eñ was gra-
ue eñ marcgraue na sinē vader Eñ
in synē tyde begonst dat cloostere eñ
abdye van Hafflighē alsmen screef
M. lxxxvi. Eñ alsmē screef xi. C. xxiij
iaer. begonst sinte Michiels clooster
tot Aantwerpen

¶ Dese Henric hadde ghetroudt des
hertoghē suster van Doryngē/daer
hi ij. sonē af hadde. Die een hiet oock
Henric/die na sinē vader regneerde
eñ tē eynde wert hy vđslagē ooc i eenē
strijdt voor Dornycke/eñ werdt ghe
bracht te Nyuele/daer hi oock begra
uē wart int iaer M. xcvi. Danđ sone
hyet Godeuaert metten baerde/dye
wert graue eñ marcgraue na synen
broeder

¶ Omtrent dese tyt beghā dye heyli-
ge ordene vādē Cartusers oft Char/
troysen die in strangheydē van leue
ne alle andere ordenen te bouen gaē
de is. also sinte Bernaert sept eñ hy
noemtse die alderschoēste columne đ
heyligher kerckē Wātse noyt en viel
van haren heylyghē opsetten. Ende
wert bi wonderlikē teekenen begon-
nē int bisdom van grenoble vā meest
ter bruno een heylich doctoer vā Pa
rijs met. vi. anderē eerwerdygē mā-
nē Doe leefde die heilighe man sinte
Hughe bisscop van grenoble/dye in
liij. iarē noyt vrouwē aēsicht en sach
dan alleen eē arm weduwe. hoe wel
hi nochtan dagelijcs allen menschen
raet eñ hulpe gaf. ende biechte hoor-

de Eñ namaels ontfinc hi ooc dat ha
bijt vander ordenen van sinte Bru-
no voorsept

¶ Item in dese tijt wordē ghedoot tot
Jherusalē xi. M. pelgryms vanden
Arabienen

¶ Item ooc waest grotē vloet vā wa-
ter bouē matē. eñ grote pestilēcie soe
dat die menschen v̈brandē swart als
koelen Eñ ooc wast groten dierē tijt.
Eñ xv. daghē lanc so vlopde een fon
teyne al bloet

¶ Dat xxviij. Capit: Hoe die vaert o-
uer zee began totte heyligē lande die
seer swaerlic toe ghinc Eñ hoe Gode
uaert van Gilliōē hertoge vā Lothri
ke mettē kerstē herē Jherusalē wan

HEt was een heylich priester eē
heremijte gheheeten Peetere
dheremijt/ gheboren van Ampēs in
vrancrijck. Dese pryester reysdē ten
heylighē lande in pelgrimagiē/ dair
hi sach veel kerstē in grooter allendē
eñ tribulaciē vandē onghelouighen
turckē eñ heydenē iāmerlijck v̈druct
dies hi grote cōpassie had siende ooc
dat dat heylich lant vandē hondē be
setē was Doe bestont hi te weenē eñ
seer droeuich te zijn/ gode dat claghēde
Eñ doe v̈thoōde hē god hoe dat heyli
ge lant noch cortelijc vandē kerstenē
ghewōnē soude wordē des hy v̈blijt
god gebenedijde. eñ hi nam brieuē
vandē patriarck aē dē paus Urbanꝰ
dē tweede van dien name sprekende
vandē iammerlikē statē ds heylichs
lāts/ Des die heylige vader die paus
seer beruert werdt wt medelydē. Eñ
quam in Vrancrijc tot Clermō in Al
uernē daer hy hielt een concilie gene
raele vander heyligher kerckē. daer
vele prelatē ende heeren wt Vranck
ryck vergaderden.

¶ Daer na hielt hi noch een andꝰ cōsi
lie tot tours in Tourayne om raet te
vindē hoemē dat heylich lant weder
crigē soude Eñ hy v̈wecte tvolc daer
toe/ Eñ men predicte dye cruysvaert
met grotē aflatē Doe screfmen det ia
re ons heeren M. xcv.

¶ Eñ dyerste die de vaert kestōt was
een goet ridder cloeck ter wapē. ghe-
heeten heer wouter Sausenier/ met
viij. ander machtyghe ridders/ doen
viel daer toe een groot heyr gescaert
te voete wt vrancrijck eñ trocken in
Hongheriē. daerse de coñ. Caleman
coñ. van Hongheriē minlijc outfinc
eñ lietse passeerē door zijn rijcke/ so dat
se quamē te Maleuyle eñ sceeptē da
er ouer twater Maer doe werden sy
met een groot ghetal in Bulgheriē
vandē quadē burgherē v̈slaghē Eñ
heer Woutere moste vlien met sinen
volcke viij. daghē lanc door dat Bul
gheren vroudt. maer god halp hem
dat hi quam tot Cōstantinopelen tot
den Keyser Alexius Dese Keyser A-
lexius en was niet alte blide vander
kerstenen comste anxt hebbende dat
sy meer quamē om zijn lant te berouē
eñ daerō dede hy dē Frāsoysen meer
quaets dan goets Ende willende dat
se alte samen vanden turcken versla
ghen hadden gheweest Maer heere
Wouteren voorsept wert gheraden

v͛heydene heer Peterē die heremyte Daer na quā die selue heer peter wel met.xl.M mannē doer hongheryen met gewelde. Eñ quam te male uyle daer hy v͛sloech.iiij:M.mannē ende bulgheryen ende doer dat bulgherē wout.viij.daghē lanck/so dat hy quā voer Niche in bulgeriē.daerse de hertoghe vādē lande guetelijck ontfinck Maer want sommige vandē kerstenen ouerdadich warē.so v͛loos Peter vā sijnē volcke voer dye stad eē groot deel mannē wyuen eñ kinderē.goet ende wapenen.so dat hy van.xl.M. mannē cume.xxx.M.behyelt. Metten welckē hi voort reysde tot Constātinopelē/Daer hem die keyser Alexi9 blijdelijc ontfinck. Van daer by rade des keysers trac hi voort mettē voer seyden heere Wouter sauseuier ouer die zee die heet s̄ Jorijs arm/eñ voort na vitalie. Ende hi riet hem/ende soe dede ooc Peter die heremijt datse hē nyet v͛haesten en souden/want men noch vele princen wt kerstenrijc verwachte te comene Ende datse hē hoeden soudē voer die stadt van Nichea daer vele heydenē in waren. Maer hyer dedē sy al contrary teghen.wāt die fransoyse haeldē roof tot voer die stad vā Nichea.eñ daer na dye duytsche.ende wonnē eē casteel onder die macht vandē coninc Saleman staende.iij.milen vander stad/ende sloegē al doot datter in was Dat v͛nam Salemā.ende hi quam dair met groter macht om dat te wreken.ende hi versloech die beste vandē duytschen volke.ende vele werter geuanghē. Als den anderē hoop vandē kerstenen here dat vernam so waren sy v͛slaghen ende mouden dat wrekē. Ende want peter de heremijt alsdoē daer niet en was/so dwongē si heer Wouter sauseuier met hem te trecken/Als si dair quamē so v͛sloeghē sy menighē man maer daer wert so seer gescoten met gescutte dat heer Wouter te.vij.stedē in sijn borst doerscotē was/ende sterf desgelijcs heer Aernout van brymē ende heer Folkaert van Chaters.rc Ende die kerstene v͛lorē dye stede/Eñ doe weken sy ende vlodē tot eenē hauenen die heet te timot/Eñ die turkē v͛uolchdense eñ wonnen haer tyntē ende andere goet/v͛slaē de manne eñ wiue/ende ooc vangende. Maer.iij. M.vandē besten kerstenen maectē hem dair sterck in eē oude veste.ende die tur ken belaegdēse van binnē/eñ daer in binnē v͛nam dit peter de heremijt die doe was bydē keyser Alexis die hē gaf volck/daer hy mede ontsetede die kersten.

¶ Daer na werdt die derde vaert begōst van eenē priester die heere Godscalc hiet.diē heer Peeter dheremijte dat cruce hadde doē predicken. Eñ hi brachtmet hē een groot her van volcke/Frāsoyse/Almāne/Beyerē. Swauē Sassen eñ Vriesen/eñ quā also tot Messenborch in Hōgeriē/daerse coñ Caelman wel ontfinck hē oorlof gheuende door zijn landt te passeeren.te copene ende te vercopene. Maer die Beyeren ende Swauen consten hare oude seden niet ghelaten berouende dz volc daer biden weghen Som

derlinge vinghē ſp eenē iongelinc dz
een Honghere was. dē ſp doodē ſlaē
de eenē ſtaeck door zijn lijf. dwelck dye
coñ vnemēde v volch deſe met macht
eñ hi dede hem haer wapē aflegghē
eñ vſloechſe alle Aldus vghinck die der
de vaert
¶ Item corts daer na was vgadt eē
grote ſchare vā Engelſchē Braban
ters Vlaminghē eñ nederlands daer
veel ridders mede warē. mannē eñ
wiuē. oock was dat heyr vol lichter
wiuen. eñ waendē alſo treken om te
winnē dat heylich lant. Eñ als ſp tot
Colen quamē ſloeghē ſp dye Jodē al
door. eñ braken haer huyſen eñ ſina/
gogē/ nemēde haer goet/ meynende
alomme die Joden ſo te vderuē. niet
om gods eere/ maer om haer goet te
hebbē/ Soe trockē ſp ſoe verre dat ſp
quamē in Meſſenborch door Honge
rien. eñ vnemende datſe die coñ. niet
en wouden latē lidē door zijn lant ſo be
ſtormdē ſp die ſtad met macht eñ had
denſe bina gewōnē Maer god ſant
ouer hē alſulckē anxt datſe die murē
begauē en vlodē/ ſp en wyſten waer
Als die honghere dat ſaghē v volch/
dē ſpſe haeſtelijc/ eñ vſloegē dye vech
ters eñ ſtrijdtbaer mannē Eñ ſp vin
ghē wijf eñ kind/ eñ namē al dē roof
die groot was/
¶ Vādē gheenē die ōtvloeden warē.
ende niet verſlaghen ſo reyſden dye
ſommighe in Lombaerdien/ ende dā
der reyſden in Ooſtrijcke Aldus ver
ghinck die die vierde vaert Wāt god
al ſulckē volc en wilde niet latē ōtrey
Dnē dat heylich lant
Doe begōſte te nakē dat heylich

kerſten heyr dat god daer toe vcoren
hadde/ daer thooft af was dye goede
eñ vrome prince Godenaert vā Bil
lyoē hertoghe vā Lothrijck ō Jden ſo
ne grauinne vā Bonē daer af vſcept
is Deſe prince beſciette zijn dingē wijſ
lijc/ zijn eyghē patrimonie vſettēde eñ
met goedē biſtande die hē in Brabāt
ghedaē wert van allē dinghē diemē
daer toe behoefde ſoe nam hi Thant
werpē ane dye heylighe cruyſvaert
daer vele ionghe ridders eñ andere
wt Brabant eñ wt ander landē hem
by vielē Eñ ſo quā hi tot Cunēborch
in Ooſtrijcke met Boudewijn ſynen
brueder/ eñ met āder ridders eñ edel
mannē. daer onder warē heere Hen
rijc eñ heer Godeuaert vā Aſſche ge
brueders bi Bruesſele eñ vnemende
dat die pelgrims in Hongherie vſla
ghē warē ſo wert Boudewijn van bil
lioē ghesondē tottē coñ. Caleman vā
Hongarie om ſinē ſin te weten Ende
want mē ider waerheyt beuant dat bi
harē ſchuldē toecomē was/ alſoot v
ſcept is: ſo gaf hertoghe Godeuaerdt
dē coñ van Hōgarie te ghyſele Bou
dewijn ſinen brueder om vry paſſagie
te hebbē ſonder miſdoē/ Eñ gheboot
int heyr vrede te houdē opt lijf Eñ de
coñ. van Hōgarie gheboot inſgelijcx
ſinē volcke dat mē ſpyſe noch dranck
en vdierde: Aldus ſo leden ſp vrylijck
door Hongherien. ende quamen tot
Male vyle. Daer na quam die Hon
gherſche coninck ende begaef den de
heeren mildelijken wedergheuende
oock Boudewijne dien hy te ghyſele
hadde.
¶ Voort quamen ſp ī Bulger wout

dair si viij. daghē in moesten bliuen
ende voort totter stad vā Niche daer
hē die griecsche keyser Alexis vele vp
taliē sandt.

¶ Van een and' syde so quā een groo
te heyr tē heylighen lande waert wt
vrancrijc. daer onder was de bisscop
van Puys in Aluernē legaet vandē
paus/ eñ graue Reynout vā sint gie
lis. graue Steuē van Blois. eñ Eu
staes vā Bonē Godeuaerts vā Bil
loens brueder. eñ veel ander die troc
kē ten heyligē lande wert door slauo-
niē Eñ noch op een ander syde so troc
kē daerwaerts Hughe die grote des
perstē coñ. Philips vā vrācrijc brue
der Robrecht die die graue vā Vlaen
drē die Robrecht die vriese hiet. eñ zij
re moeyē sone hertoghe Robrecht vā
Normandiē Wilems sone van Nor-
mandiē die coñ. van Enghelāt was
met meer anderē/ die voere ouer Ro-
me eñ Poellyē. Als dat v'nam Boe-
mōt die hertoghe van Poellijē so nā
hi dat cruce aen met sijnd' suster sone
Tancreyt eñ sijn ridders. Eñ want
Hughe die grote voor gereyst was
eñ geuanghē vandē keyser Alexys
te Cōstanoplē dye de Frāsoysen haet
te/ so reysde Godeuaert van Billioē
neerstelijc daerwaerts. eñ v'lostē/ oft
hi soude des keysers lant v'doruē heb
bē. Eñ want hi dē keyser niet wel en
betroude so creech hi vandē keyser si
nē sone Jan te ghisele Doe wert Go
deuaert eñ die ander heeren des key
sers mannen. Eñ corts so v'saemden
die voorß iij. heerē. eñ als sy ghetroc
kē warē ouer sint Joris arm so qua
mē sy in Capidociē Ende sy ordineer
dē te treckē in coñ. Salemans rijcke
die dē keyser met onrechte ōthielt Ni
chea die schone stadt. Eñ sy quamē
tot Rafauel daer sy vonden heer Pe
ter dye heremijte hem v'wachtende
Ende voort trocken sy tot Nychea
voor die stad met haren wiuen eñ ki
derē. dat die hoofstadt was van Bi
timiē in Grieckē. eñ was seer starck
.x. vout ōgemuert/ eñ Salemā waen
dese met macht te ontsetten Eñ daer
gheuyel eenē strijdt. dye Saleman v'
loos/ so datter veel turcken v'slaghen
werdē eñ cume conste hi seluē ōtvlie
dē. Voor dese stadt laghē ons kersten
viij. wekē. eñ iij. dagē Ten eynde wō
nē sij die stadt bidiē datse eenen gro-
ten torre neder vellen deden bi mine
rene. Eñ die coninghinne Salemās
wijf ende ij. Salemās kinderē wer-
den daer gheuanghen Eñ die heyde
nē vander stede warē gheuanghen
ghesondē te Cōstantinoplen Eñ dye
kersten die te voren Saleman geuā-
ghen had te Tymot in die voorseide
hauene oft fortresse/ die sy te Nychea
vonden werden nv verblyt eñ v'losst
wt haren kettijuicheden ghebracht.
ende met groter feestē vanden prin-
ten eerlijcken ontfanghen.. Dit ghe
schiedde int iaer ons liefs heeren Je
su Christi alsmē screef M: eñ xcviij.

¶ In diē tijde begonste die heylige or
dene van Cisteau int bisdom vā cha
lē in burgondiē daer sinte Bernaert
namaels in ontfanghē wert. daerō
heetet sinte Bernaerts ordene. Ende
es die tweeste reformacie eñ beterin
ghe vā s Benedict9 orden. Dese orde

ne van Cisteau plach een seer heilige ordene te sine ūmenychfaldycht in al len landen/ want het sijn wel xxxiij. C abdyen van dier ordene. Ende daer af en isser niet bouē een hondert daer men de rechte regel wel houdt oft ooc dye .iij. geloften. Dwelc vele by dyen coemt so men seyt. dat die hoofdē der seluer ordenen in haer abdye de rech te reghel oft ordē selue nyet en houdē Ende het is een ghemeyn woert So wanneer dat die herder doelt so dolē die scapen: Waer om datter van noo de wair dat dese abdyē gereformeert waren vanden ghenen dye si eerst re formeerden Te wetene. Sinte Bene dictus ordene/ die sonderlinghe in Al manien nu groeyende ende in duech den bloeyende is in goedē leuene vā reformacien: dwelc voor alle tlant eē salige gracye is. want gemeynlicken sijn die landē meer bescermt voor tij telicke plaghē/ dan ander landē dair dese abdyen onghereformeert eñ van wilden leuen sijn &c.

¶ Vandē groten strijde die Boemōt hadde tenghē die Turckē/ eñ wat gro ter scaden dat die kerstenē daer ghele dē soudē hebben. en had Godeuaert van buyllyon met synen volcke dair niet te hulpen gecomen

NU keer ic weder totte kerstenē
die welcke nae dese de stad Ry
chea ghewonnē haddē. trocken corts
na sints Jans dach indē somer doer
dat heydensche landt na Jherusalem
Eñ als si quamē op een ryuiere tus
schen twee berghē/soe trockē sy ouer
die brugge Doe schiedē sy haer heyr
van malckādrerē om te batte passerē
Boemont de hertoghe van Poelgyē
Robrecht vā Normādien/eñ Steuen
die graue vā Bloys trocken op deē si
de. Eñ hertoge godeuaert metē voer
sey den bisscop eñ mettē anderē herē
trac opt dander side Eñ die conic Sa
leman met synen turckē eñ hulperē
die hem wt allē landē ď heidenē in ba
ten gecomē waren/was die kerstenē
belagēde met seer grooter menichtē
wel ingetale tot. ccc. M. op die scharē
die met Boemōde warē. die omtrent
noentijt neder geslagē was met sinē
pauwellyonen op een groene plecke
Ende eer die kerstenē hem ghewape
nē eñ bereyden condē om dye turckē
te weď stane. so worter daer vā bey sy
den vele ússlaghē mannen eñ wiuen
Maer die kerstenē gewapent sijnde
hebbē die turckē ōtfanghē eñ stercke
liken ghedoot. Die manyer ď turckē
is datse vlyen als si gheschotē hebbē
eñ also vlyende. schyetē sy dē ghenen
dye hem úuolghen/ maer niemāt en
mochte daer wel ontvlien/so werden
sy omsingelt so wel int geberchte als
int pleyn Dye lanciē dus dā ten laets
tē ghebrokē wesende in dye lichamē
der turckē so hebbē si hē beholpē met
ten swaerdē. O hoe veel lichamē son

der hoefden oft sonder andere ledē zijn
daer ouer een gheuallen Die achters
te iaechdē die vorste inden swaerden
der gheenre dye hem dooddē/afsnijē
de hoefdē armē eñ ander leden Ende
doe men dus vechtēde was eñ deers-
te deel der turckē dus úslleghen wert
so zijn die ander die welcke ouer die ry-
uiere gherepst warē haestelic eñ ver
radelijc in dye tenten der kerstenē ge-
comē eñ hebbēse al vernielt/die moe
deren mettē kynderen ghedoot/eñ al
die si vōden al warē sy ooc onbequaē
om strijdē. eñ sonď wapē/sy dooddēt
al Dat roepen eñ karmen der kerste
nen die inden tentē dus beloopē wa-
rē heeft Boemōt únomē. eñ is haeste
lic daerwaerts gerepst. eñ heeft den
graue vā Normādiē dē strijdt beuoe
lē. maer alsde turkē boemōt únamē
so hebbē sy ter stōt ghevlodē eñ van
daer gerepst so sy verst mochtē. mair
die kerstē úuolchdēse scarpelijc so dat
ter vele ghedoot was Die edelprince
Boemont siende daer veel menschē
vandē sinē som doot/som na haren a
dem gapen heeft deerlijc gheweent.
eñ god ghebedē dat hi dē doodē gena
dich eñ den leuendē behulpich wilde
sijn. eñ is haestelijc weder ghekeert
tē strijde daert dē kerstenen seer kam
pelijc stont Want sy warē so seer ver
moyt van arbeidē/ende vander gro
ter hitten der sonnen/datter vele vā
dorste vanden synen ghestoruen sou
den hebben/en hadden de kerstenen
vrouwen gheen drincken ghebracht
vanden wateren der lopender riuie-
ren daer omtrent Die kerstenen had

den eens haren viandē geweken eñ
ten waer gheweest dat die grave Ro
brecht vā Normandien scuddende ee
nen vgulden wympel. hadde omghe
keert sijn paert eñ en hadde geroepē
dat riddlijc teykē God wilt/god wilt
dien dach soude dē kerstenē alte scade
lijc hebbē geweest/ Maer dat die ker
stenen hebbē gesien den prince Boe-
mont eñ den graef vā normādiē we-
dom keerē/ so hebbē sy eenē moet ge-
creghē eñ hebben ghecoren liever te-
steruen dā te vlyen. Die turckē voch-
tē eñ arbeydē so nernstelijc eñ so strā
ghelijc/ die een dreef den anderē ane
want si en mochten nerghens vlyen
Eñ sy omsinghelde die kerstenen dat
si nerghens geen ydele plecke en hiel
dē dan bi haren tentē. Vele kerstenē
sijnder ghestorven vandē veninygē
ghescutte der turckē. Niemant vādē
kerstenē en wasser ledich Die ridderē
die daer bequaem waren totten strij
de die vochten. die priesteren eñ clerc
ken dye schreyden ende badē gode al
machtich ō vitorie. Die vrouwē wee
nende eñ haer handē wringhende to
ghen die doode lichamen in die tentē
Eñ doe dye kerstenē dus wordē in eē
ghedronghē datse werden bedect vā
den gheschutte der turckē/ soe is hier
tusschen toe ghevloghē hertoge Go-
devaert van buyllyon eñ groote Hu
ghe door eenē bode dye Boemont ge
sonden hadde/ vandē berghen neđ co
mēde met elf dusent vechtenđ mānē
te paerde. Als sy saghē die tentē van
haren medebroederē al omme bevā
ghē vanden turcken. ende haer ghe-
sellen tot allen sidē bevechten. eñ dye
vrouwē met grooten gehuyle in die
tenten roepen ende kermē/ begonnē
sy in harē moet te bernen/ ende door
vloghē die dicke scharen van toerne
ontsteken wesende/ als eē arme dier
wordt ghedwonghē/ doer den honge
re sijnre iongheren een roof te halen
O hoe groot een gheclanc der wape
nen was daer. ende hoe een ghetrac
der lancien ende speren de daer brekē
de warē/ Och hoe lustelijcke stemmē
hoordemen daer vanden vechtē der
krestenen. de dair met luder stemmē
te samē riepen dat ridderlijck tecken
God wilt god wilt Ende maecten al
sulcken met desen gecrijssche dat het
clanck in den dale ende donderde int
hoochste der bergē O ghi hooge prin
cen die nu die landē in weeldē regerē
de sijt woudi v voegē tot sulckē dienst
te als v voor vaders ghedaen hebbē
so mochty oock gerekēt worden onder
tghetal der ridderē gods Maer lazē
ghy besteedt uwē tijt al in ledichden.
rc. Die onsalighe turckē want sy ter
stont vsleghen werden als beesten.
eñ hem haer wapene nz helpē moch-
te. so huylden sy als honden stoorē de
met harē hielē tegē daerde/ ende also
woelē de betē sy it gras als beestē Eñ
sommige dit hoorēde v blidē hē/ ende
die anđ bedroefdē hem Dye fransoy-
sen de vstondē dat ridderlijc teckē ha
rer vechtenđ mannē/ eñ dye turcken
die clagelijke suchtingē die daer vsla
gē warē. ō turckē cracht begāte slap
pē/ eñ die kersten grepē nu weđ moet
Hier en tusscē doē die turckē die dair
bevochtē dē kerstenē om saghen ten
berghē waert. saghē sy den bisschop

NA vele vechtighē eñ armoedē
van honger/coudē/ eñ ander
kettiuichedē die voor Anthiochiē die
kersten gheledē hebbē/ dye te langhe
hier al soudē zijn te scriuē Maer ic wil
nochtās v́tellē een wonderlyke victo
rie die de kerstē haddē voor dese stadt
Hoe groten neerstichept dat sy dedē
eer sy dye stadt ghewinnen consten.
Si hebbē geordineert een blochups
oft bolwerc te stellē bouē dye brugge
omtrent haer kerchof. eñ die werclie
dē die daer int gheberchte laghē/ en
mochtē dat niet volbrēgē sonď hulpe
van meer volcx. so zijn die prince Boe
mōt eñ dye graef vā s̄ Gielijs ghetoghē
tot eenre hauenē dair ōtrent lig
ghēde/ eñ cregē daer wercmannē. eñ
sochtē listē om die wercluedē bi dē an
derē te bringhē int gheberchte voorß
Eñ als de princē dus rey sende warē
mettē wercmānē na tgheberchte soe
hebbē sy ghevondē turkē indē wege
die des nachts wter stad comē warē
eñ haddē hē seluē in laghen ghelept
Welcke turckē als sy die kersten v́na
mē haestelijc eñ onuersienlijc besprō
ghē. eñ hebbē die kerstē soe sterckelic
ende v́radelijck aen ghēghaē dat die
gheene dye te paerde waren vloden
int gheberchte Eñ de voetghāghers
die niet ōtvliedē mochtē hebbē sy al
le een swaer bitter doot aenghedaen
maer hoe die doot bitterder is hoe sy
v́dienteliker is Aldus mochtē sy dair
omtrent. M. mannē dootslaē. mair
die dootslaghers eñ zijn daer niet lan/
ghe af v́blijt geweest/ noch en hebbē
dies oot niet lange room ghedraghē
wāt dese moort was ter stōt indē ten
ten der kerstenē gheboodtscapt Ende
v́wecte tot wrake alle die kerstē prin
cen eñ heerē. die daer te hans met ha
ren paerdē stoutelijc aē vloghen als
sy haer scaren haddē geordineert om
de doot van harē ghesellē te wreken.
Eñ sy vondē noch dye turckē int velt
om die hoofdē der v́slegēder af te snij
dē. Die felle turckē terstont als sy die
ōs kerstē volc vernamē. nyet v́uaert
wesende noch ontsiēde. maer in haer
grote menichte hopēde/ eñ v́gaderdē
hem seluen om in ordinancy te stellē
eñ teghē die kerstenē te vechtē Maer
de kerstē die met alle harer macht eñ
crachtē in god hopēde. v́gaderdē dye
voetknechtē bi dē mannen te paerde.
eñ int aengaē terstont werdē die viā
dē v́wonnen. Want soe gheringe als
die turckē saghē dat dye weď toe qua
mē die sy eens int gheberchte ghedre
uē haddē: eñ dat die scarē ď kerstenen
waren weď wassende stercker eñ gro
ter. doen keerdē sy dē rugghe. eñ we
kē ter brugghen toe. Maer diē wech
was seer nauwe. aldus en mochtē sy
achē noch voorwaerts vlyē. Achter
waerts en mochtē sy niet. want daer
haddē sy harē viant opden hals. ter
gheenre sydē en mochtē sy wijkē om
die nauwichept des weechs Dus is
hē door dye v́hinghenisse gods ghe
schiet/ datse niet vlyē noch vechtē en
mochtē. daer en hadden dye turckē
niet venijs scuts genoech/ eñ die snel
hept harer paerdē en halp hē nz/ Eñ
daer doodēder die voetknechtē meer
dan die mānē te paerde wāt die voet
knechtē sloegense voorvoets op ghe
lijc dye mapere den schoef doet Daer

mochtē die swaerden ůsaedt worden
eñ dye pilen vandē bloede der turckē
Maer wāt sy dē kerstenē toe behoor
dē so'en mochtē sy niet plomp werdē
vāö turckē lichamē te doersnijnē/noch
de ůmopedde hāt en mochter so vele
nz ůnpelē.sy en wanter altijt meer ō
te slaen. Die dodē stondē daer onö dē
leuende/want sy warē so vandē leuē
dē onderset datse nz vallē en mochtē
Eñ sy warē so seer met bāghichedē i
malckāderē gedrōgē datse deē dē an·
derē doot drongē Dachterste stietē de
vorste ter aerdē om te vlyene ter stad
inne Dit siende die edele hertoge Go
uaert vā Guillyoen heeft hē dē wech
der bruggē onder redē slaēde ter sidē
wt tot voor de brugge.so datse al ver
bi hem lidē mostē O wat tonghe sou
de connē wt sprekē hoe vele datter de
hertoge alleene ůsloech. Daer vocht
dye gelegēthept vanö plaetsen.dien
toerne/dz sweert/eñ die mechtige hāt
eñ dz viel al indē lichamē der onsali
ger turckē. Daer was eē wtē turckē
de veel stouter eñ stercker/bouē hem
allē meeö vā lichaē als een anö'.Goli
as.eñ dese doē hi dē hertogē so wree·
delic op de sine so sach slaē.so noopte
hi zijn paert met bloedigē sporē/eñ zijn
lancie vellēde mz grotē inde/doirstac
des hertogē schilt bouē dē cop/eñ en
hadde dye hrtoge dē steec niet gewe
kē eñ ouer danö side gesprōge hi sou·
de daer ghestoruē hebbē. Maer gro
heeft sinē ridder bescermt.eñ mz god
ten toerne ontstekē sijnde de edel her
toge heeft hem geslagē mettē swaer
de aen sijn rechē syde vandē scouderē
met sulcker crachtē.dz hi hē die borst
te middē cloefde eñ dat hi hē dat rug
been eñ dat ingewant al doorscoorde
Aldꝰ viel dat hooft metter rechē sidē
indē vliet/eñ dat anö deel dwelc daer
bleef hangē opt paert.lyet hy driuē tē
stad wairt in Dit siēde die vāder stad
warē seer ůwōdert eñ ůstoort om dē
ammyrael.hebbē so vreeslijkē gesco
tē dz de hertoge vā dair is gewekē tot
den anderē princē.daer warē op die
brugge ůslagē vijf dusent mēschē/be
haluē alle dāder die int pleyn eñ ī de
vloet ůdrōckē warē.daer waster vij.
dusent geuāgē Doē was den turckē
hair grote houer die benomē.wāt ve
le vā hem lyedē sijn snachts daer na
heymelicken vter stadt ghewekē Eñ
dye kerstenē hebbē gode gedanct vā
der groter victorē/eñ sijn met blijsca
pen in haer tentē ghekeert met vele
rijcdommē.

¶ Daer na sijn tottē kerstenē princē
ghecomē ambassaten des coninck of
soudaens vā babiloniē om peys mz
ten kerstenē te makē maer te ůgeefs
hebbē sy gearbeyt/want dye kersten
princē en woudē haer wapenē nz af
leggē.eñ die ambassatē zijn weder na
Babilonien ghekeert ꝛc.

¶ Ten laetstē na vele vechtinghē so
werdt dese stadt ouer ghegeuē in der
kerstenē haudē van eenen capiteyne
doer Boemonts wijsheit.die vele re
denē mettē voerś capiteyn vā dē hey
ligē geloue had. Eñ inö nacht broch·
tē die kerstenē haer leederē eñ āder i·
strumentē om die stadt mede te becly
mē.eñ een wincket wert benedē opē
gheuōdē.daer die kerstenē door qua·
mē in die stadt.eñ sy sloegē die sloetē

vanden poortē eñ dedense wyde open doe quamē sy al inne eñ doe sloeghē sy die turckē doot in allen pleckē: Eñ Cassiaen die coñ. van Anthiochiē/ont vloot maer hi wert ghegrepē vandē Sarasinē die hi gheuanghē hielt/de hem zijn hoot afsloeghē eu brachtē dē den kerstē. Ald9 wert die stad ghewōnē int iaer M. xcviij. op eenē donderdach voor Oogst na dat sy ix. maend dē beleghen haddē gheweest daer sy niet veel vitalien en vondē. eñ tume haddē si ij. C. paerdē magher eñ ongheuallich

Des saterdaechs daer na quā voir die stadt Corbahan die coñ. vā Corosaim/om dye kerstē te beuechtē/eñ hy belach die stadt mettē coñ. Saleman ōsept/want hy wiste wel datter nyet meer volcx en quam wt kerstērijcke eñ dat dye vitalie dunne was. eñ hy benam dat vander zee gheen noodtdroeft ghecomen en conste. Doe ledē die kerstene so grotē honghere eñ sulcken ghebreck in die stadt datter veele storuen. eñ sy aten peerden/mulen/ ezelen/kemelen/eñ dode honden/die sy soden. Aldus en hadden sy gheen hope dan op gode alleen. Als sy in desen noden waren soe en wasser niet veel sy en hadden wel willē ōlpedē Doen was daer een goet gheestelijc clerck wt Lombaerdiē dye den gheest gods hadde. dye badt den heeren dat si hē hooren wouden spreken Daer ōtelde hi vā eene goeden priester wt Italiē dien hi goet van leuen kinde. die welke int beghin van deser vaert op een tijt als hy ouer wech ghīc ter plaetzē daer hi misse soude singhen ontmoette hi eenē pelgrim dye hē aensprack vander cruysvaert die doe begonste. segghēde datse van god geordineert was. die priester seyde hoe weerti dat die pelgrim seyde Ick ben Ambrosi9 die bisscop vā M plaнē. eñ dit litteekē suldi dē kerstē draghē Ouer iiij. iarē van desen dage sal god den kerstē geuen Iherusalē. Eñ met diē woorden schiet sinte Ambrosi9 van daer. Doe seyde voort dye ōseyde gode clerck tot dē kersten. het is gheledē .ij. iarē dat dit ghe schiedde. eñ tis te hopen datter int eynde niet faylliere en sal. Bi desen woordē wert dat volck al ōtroost eñ gesterct datse nēmermeer ōlpedē en wonden

Item eenen anderē goedē pryester openbaerde ōs lieue vrouwe mz harē kinde Jhesu eñ met sinte peter Eñ hē wert ghesept dat hi tottē kersten segghē soude datse hē tot god bekeeren souden afleggēde haer sonden ende datse god dan ōhooren soude

Item ooc openbaerde sint Andries eenē goedē clerck wt prouencē. eñ hy wijsde hem een stede in sinte peters kercke tot Anthiochien/ daer dē speer ons liefs heerē Jhesu Chrysti begrauē lach Eñ men vanttē met grooter blijtschappē eñ met groter deuocien wert hy gheeert.

Doen soe worden dye kersten princen beraden wt te trecken teghen den coninck Corboham die se drie weken beleghen hadde met groter menichte vanden Sarasijnschen volcke soe stranghelijcke datter nyemant dan god almachtich hem ghehulpē en kōde/ Die kerstenē biechtedē hem/ende

ontfingē theilich sacramēt. eñ wāter
maer ij. C. mager peerdē en warē so
most menich edel ridder te voete gaē
die sommige satē op eselen. doe vyel
eenē suetē dau op die kerstē eñ op ha
re paerdē daerse seer by ghelaeft eñ
ghesterct waren. eñ die paerdē brijs⸗
scedē eñ neydē Eñ mē sach bi mirake
lē wt eenē berghe comē grote scharē
van ridderē sittende op witte peerdē
al met witten banierē/daer onder ⁊
was sint Jorijs/sinte Demetri?/sinte
Maurici?/ Dye heydē siende alsulck
danyghē ridderscap dē kerstenen te
hulpē comē werdē vveert eñ begon
stē te vlyeden/ eñ al vlyende werdē si
gheschoffiert Eñ die kerstē volchden
se vel iiij. milen. ia Tancrept volchde
se vi: milen Doe werdē ons lieden al
rijcke vandē turcken. Eñ datmē ach
ter velde vant sloech mē doet wiuen
eñ kinderē Daer nae wert dese stadt
van Anthiochiē ghestelt in dye hādē
vanden hertoghe van Poellyē gehe
tē Boemōt om dat die stadt verst by
synen toedoene den kerstē gheleuert
was Eñ hi woonde al meeste opt cas
teel buten der stadt. Daer na quā in
die stadt soe grotē sterfte datter veele
ontvloedē Die ander bleuē in Anthi
ochien ligghē v. maendē eñ ix. dagē.
Eñ die graue van Blops dye gheto
ghē was biden keyser Alexi?/die keer
de weder tot Anthiochiē daer die ker
sten princen blijde af waren

¶ Alle dye princē ordyneerdē tsamen
eendrachtelyck te reysen tot Jherusa
len/eñ dat was voor lychtmis Eñ al⸗
dus reysende wonnen sy veel landts
onderweghē. eñ vsloeghē veele vian
den gods/dat hier te lanc ware te scri
uen. Maer Boemont die te Anchyo
chiē ghebleuē was om die stadt te be
warē en was niet mede doen die ker
sten Jherusalē wonnē/om eenighe re
denen wille/maer doe Jherusalē ge/
wonnē was so besocht hi dat heylich
graf ons heeren/ eñ de ander heilige
plaetsen. eñ keerde so hi verst konde
tot Anthiochien. daer hy dicwille na
maels hadde veel stridē teghē zijn ge⸗
buerē. die hi als een vroem pricē mā
nelijc beuacht. Maer na veel strydē
soe is sy ten laetsten thuyswaert ghe
reyst siende eñ merckende dat hi dye
stadt van Anthiochyen niet wel ghe/
houden en soude konnen.

¶ Die ander kersten princē eñ herē
maectē harē wech te Jherusalem mz
grotē verlanghen/eñ als sy dye stadt
so bi warē dat syse metten ooghen aē
saghen so weynden sy van bliscappē
menighe tranen/god danckende dat
sy so verre ghecomen waren. ⁊c.

¶ Hoe die kersten Jherusalem beley
den/bespronghen/eñ beuochten. Eñ
hoe sijt wonnen die heyden vslaende
eñ noch ander dinghen

Op eenẽ morghenstont vielẽ die
kerstelijcke princẽ ende ridderẽ
met groter heyrcracht voor de heyli
ghe stadt vã Iherusalẽ. daer sy xxxix.
daghẽ voor laghen. lijdende groten
hongher ende dorst. want die schepẽ
en mochten niz so wel comen alst hẽ
nootlijc was Ende die fonteyn Siloe
en mochte nauwe die menschẽ lauẽ.
Als sy dus een wile in groter armoe/
den gheleghẽ haddẽ dattet den som-
mighen begonst te v̓drieten. soe heb-
ben sy raet ghehoudẽ om houtẽ balc
kẽ eñ anď gereescap ĩt bosch te halen
daeraf blochuzẽ makende/ eñ anď en
gienẽ/ die sy met machte aẽ dẽ muerẽ
drongẽ vã Iherusalẽ / om daer op te
climẽ. eñ also dye vã binnẽ te beuech
ten: Godeuaert eñ Estachi? sijn broe
der stondẽ bouen op met vele strij de
ren. Eñ benedẽ hem stonden. ij: alte
vrome gebroeders/ de van Dornicke
waren geheetẽ Ludolf eñ Enghelber
tus. die van binnen dedẽ grote were
niemãt en wasser ledich/ dye kerstenẽ
clommẽ met leederẽ aen die mueren
die heydenẽ sloeghen se eñ worpen se
manlikẽ met steenen af/ wãt het was
õ haer leuẽ te beschermẽ/ Dese twee
gebroeďs voorseyt sprõgẽ eerst opter
muren v̓slaende dye sarasinẽ van dẽ
muerẽ Godeuaert eñ sijn broeď stẽde
dese vromicheyt volch dẽ manlijcken
Als dandď kerstẽ dz sagẽ eñ v̓namẽ dz
die kerstenẽ int stad warẽ/ so volchdẽ
si eñ met groter menichtẽ clommẽ sy

met lederē in die stat. Doe vsloeghen
sy die sarasinen al ōme die sy vonden
mans wijfs eñ kinder In Salomōs
tempel vlooter menich dye hē māne
lijc weerdē Maer tē laetstē so braken
de kersten die doorē op met bomē eñ
ander instrumentē. daer wordē vsla
ghen x. M. saraiynē Hoe veel bloets
was daer dat die afghesneedē leeden
als beenē armē/hoofdē/handē/ inne
swommē ghelijc oft si inder riuieren
gheuallen haddē Hoe vele rijcdōmē
warē daer vandē kersten ghecreghē
wāt die stadt vol van allē goedē was
daer heeft god die arme kersten rijck
ghemaect vander ongheIouiger mē
schē goet Maer hertoge Godeuaert
van Billoē en sette gheen ghedachtē
op roouē/ want hi hē becōmerē wilde
met onsen lieuē heere. eñ ghinc met
veel tranē visiteerē dat graf ons hee
rē. eñ dē berch van Caluariē daer ie
sus ghecruyst was. eñ dancte god vā
sijnd gracie. Dye graue Reynout vā
sint Gielis belach den torre vā Spō
daer iij C. ridders vandē soudaē ghe
vloedē op waren/ die hē opgauē opse
ker rantsoē ¶ Dese victorie gheschie-
de op allō apostelē dach in Hoymaēt
die Julius heet int iaer M. xcix.

¶ Dē vseydē graue Reynout gaf mē
die hoede vanden heylighen graue
Eñ Godeuaert wardt ghecorē vādē
kerstē prince eñ coñ te sine van Jhe
rusalem Maer want ons lieue here
Jhesus met doornē ghecroōt had ge
weest. so en woude hi noyt ander cro
ne draghē Daer was een goet kerstē
die openbaerde hoe hi wt vreesen vā
den heydenen een cruce gheborghen
hadde vandē houte daer Jhesus xps
aen sterf. dwelc men haelde eñ werdt
gheaenbedt met grooter eeren ende
blijscapen
¶ Doe vnam Godeuaert dat die sou
daen van Babiloniē eē ōtallijc groot
volc sandt ghelijc dē sande vand see
om Jherusalem te bileggħē Doe be-
sette hi met volcke dē torre van Spō
eñ hi tracmet Robrecht vā Vlaēdrē.
eñ met Tancrepte tot Ascaloē. Doen
sandt hi om Robrecht vā Normādyē
om Reynout van sint Gielys. eñ om
Peterē dē heremijt. dese darwaerts
brochtē dat cruce ōs herē. Als sy daer
quamē so steldē sy hē in ordinancien
eñ warē blijde als vwaert mettē cru
ce ons herē. Eñ dit was op eenē vrij-
dach in oogste. Eñ sy warē sterck on
der te peerde eñ te voete. omtrent xx.
M. mannē Eñ der Sarasinē warē
meer dā drye hondt. M. wt vele lan-
den vgadert: Dye Amyrael des sou
daens was seer vwondert dat hē die
kerstē so verre teghē comē warē. seg
gēde datse dul eñ butē sinne waren
want hi meynde niet datse noch bin-
nen die murē vā Jherusalē hē soudē
hebbē dorrē vbeydē/ maer hy en ken
de die wōderlyke werckē gods nz Eñ
hi ghebood sinē volcke dat sy die ker
stē al omsinghelde op datter niet een
af en ontghinghe

¶ Hoe die Turckē eñ dye Ker-
stenen in een vgaderden
daer die Kersten vic
torie hadden..

Aldus so zȳ die kerstē eñ turckē v̇samērt in eē velt Die stouterid der die graef vā Normandiē heeft be gōnē dē aengant met zȳder scarē aē deen syde vanđ turckē heyr daer hy dē standaert sach des amiraels van Babiloniē Eñ heeft dair die babiloē sche scharē geschoort: eñ isser middē door ghetoghē eñ heeftse al v̇slaghē tot dat hi quā bi den ghenē die dē stā daert hielt/dē welkē hi voor dē voetē des amyraels ter aedē gheslagē heft eñ dē stādaert die hi hyelt heeft hi hē crachtelic ghenomē Die amyrael dit siende is ghevlucht totter stadt van Ascolō. eñ dair comēde bleef hy voor die poortē staende. eñ sach van verre zȳ volc so katiuelÿcke als honden eñ beesten slaen eñ vernielen Dye coñ. Die coñ. van Jherusalem eñ dye an der grauen met haren Fransoysen en hebben gheen minre feyten van wapenen ghedaen dan die graue be dreuen hadde/slaende ende lemende alle die in haren wech quamē Daer en heeft den Turcken haren booghe niet gheholpen want dyen aenloep der kersten was soe snelle dat gheen van hem allen en mochte boghe spā nen/noch hem ter weer stellen/maer een yeghelÿcke arbeyde om wech te comen Menich dusendē wasser dair v̇slagē. dair was so grotē menicht dꝫ die achḗstenz wistē wat daer voor ge

schiede drongh[ē] haer eygh[ē] volck in
d[ē] swaerd[ē] der kerst[ē] Danckaert eñ
die graue Eustaes vā Boloen vyel[ē]
crachtelic in dye tent[ē] der Turck[ē] eñ
hebb[ē] daer soe veel costeliker iuwel[ē]
gheuond[ē] dat sijs weerdich war[ē] tot
een eewich ghedenckenis bescreu[ē] te
werd[ē]/ Niemant vand[ē] kerst[ē] en es
daer traech noch beanxst geuonden
maer allegader met een[ē] gheest ghe
moet wez[ē]de/ ṽ volchd[ē] eendrachtelic
die viād[ē] des cruijs christi. Het was
wonder dat die kerst[ē] daer harer soe
wenich was niet meer en vreesd[ē] de
menichte vā so veel ghewap[ē]der mā
n[ē]. maer door die bistandicheyt ende
hulp[ē] gods word[ē] sy al meer eñ mee
re vroemer eñ stercker. eñ buychden
die nack[ē] hare viand[ē]/ Die mogh[ē]t-
heyt gods had al haer so mat eñ moe
deloos op die tijt ghemaect dat si alle
sinneloes war[ē]/ datse noch vli[ē] noch
h[ē] selu[ē] behelp[ē] en mocht[ē] Sy clom
m[ē] op die bom[ē] men[ē]de h[ē] selu[ē] soe
te beschudd[ē] dat sy vand[ē] onsen niet
ghequetst en soud[ē] word[ē] Maer die
kerst[ē] schot[ē]se ghelijc de voghelaers
die voghel[ē] schiet[ē]/ eñ alsoe ter aerd[ē]
ghestort zijde/ hebb[ē]se daer ghehou-
w[ē] ghelijc alsm[ē] vleeschs ter banck[ē]
hout. Dye and' houwende die swaer
d[ē] in haer hand[ē] viel[ē] neder met ge-
buychd[ē] knye[ē] voor die voet[ē] der ker-
sten[ē] eñ dorst[ē] h[ē] nyet oprecht[ē] voor
haer aensicht[ē]. Dz yerste deel der ba
biloenscher schar[ē] was nu gheheele
ghedestrueert: eñ dat achterste deele
twijuelde noch wie de victorie hebb[ē]
soude/ dan sy hadd[ē] altijt anxt dat ha
re volck soude vlien eñ dye kerst[ē] dat
velt metter victorien soud[ē] houden.
Maer doen sy van verde sagh[ē] den
horen vlen ende lop[ē] ouer dat velt: so
meend[ē] si dat haer volc de kerste ver
uolcht hadd[ē]. maer na dat sy ṽnam[ē]
dat die kersten die ouer hant hielden.
so verwan haer droefheit de blijscap
die sy ghehadt hadden. Ende sy wer-
d[ē] so seer veruaert dat haer die moet
al te samen ontghinc. ende elck vloet
als hi alder eerst mochte ende hilden
gheselscap alle den ghen[ē] dye met h[ē]
vlyen wouden. Ende gelijc den noor-
den wint verstropt de wolcken. ende
dye stormyghe wint voert drijft dat
ghehoopte caf. also hebben die kerst[ē]
voert ghedreuen dye gheen dye daer
vlyende war[ē] Na dat die ridder[ē] cris
ti die voervechters des duuels dus ṽ
nielt hadden. eñ die graef van sint gil
lijs die dair vacht bider zee sonder ge
tal dye turken ṽslegh[ē] hadde. eñ veel
meer dwanc hi der dz si in die zee spri
gh[ē] moesten eñ ṽdrinck[ē] hem seluen
Wat dye admirald der turck[ē] sta[ē]de
voer dye poort van ascolon[ē] ghesegt
heeft dat laet ons hoor[ē] gelijc als die
voir geseide turc de dair bekeert was
binnen Iherusalem heuet ṽtelt: welc
ke bekeerde turc was by desen admi-
raldt als een van syn[ē] principaelst[ē].
Dese admyrald seyde als hy sach dat
die kerst[ē] sijn volck dus hieuwen eñ
kerfde. O machumet ons gebyeder
ende patroen. waer is nu dij crachte
waer es die macht der hemelscher go
d[ē] metten welcken ghy in vroechden
leeft. waer es dye ṽduerige craft des
sceppers. in wi[ē]s tegenwoerdicheyt
ghy altijt staet. waer ō hebste dus dij

volc achter ghelatē/het welck dat alsō
armste naecte volc datter is scupm
sel eñ wt vaechsel van allē menschen
dus beestelik vnielt eñ dootslaet. Dit
volcke dat dese feyte bedrijft pleecht
broot te biddē vandē ōsen: eñ pleecht
niet te hebbē dan een mael eñ eē pal-
ster So dicwil hebbē wy hē aelmisse
gheghevē. so dicwil hebbē wi hē lvedē
ontfermt. Och ooch waerō hebben
wi gespaert/waerom hebbē wi hair
catijuichept dus toe ghegeuē/waerō
en hebbē wyse niet al doot gheslagē
Nv moghē wy weetē dat sy hier qua
men nyet als waerachtighe aenbee
ders/waer als bedriechlicke vspiers
Sy hebben onse rijcdōme begheert
daerō stortē sy dus wredelic ōs bloet
sonder ghenade. het en schinē gheen
menschē maer helsche godē Gi auen
tueren dye helle is gheschoert eñ dyt
volck isser wt ghebortsten/ dit volc es
van daer ghecomē sonder eenige cō
passie Deser ghelijkē claechlike woor
dē heeft dāmprael ghesproekē/ maer
ons volc en heeft niet opghehouden
sy en hebbē dye turckē al vslaghē/eñ
zijn al rijck ghewordē Eñ so keerdē sy
met groter blijtscape gode danckēde
vander victorien
¶ Corts daer na so isser veel na huis
ghetrockē tot harē lande waert. Als
Robrecht van Normandiē Robrecht
van Vlaēdrē/eñ noch meer anderen
Godeuaert behyelt dat rijcke in sijn
hant. eñ hi stichte kerckē eñ cloosterē
Dyerste clockē dede hy hanghē binē
Iherusalē Indē tēpel vādē graue fō-
deerde hi canoikē regulierē. eñ hi stel
de eenē patriarc binē Iherusalē Int
dal vā Iosapaht fundeerde hi eē cloos
ter vā nonnē die hi wt Lothrijc dede
comē Hi sandt ooc ouer ī Brabāt die
besnidenisse ōs herē ihesu xpi Thant
werpē in ōser vrouwē kercke daer hi
die canosije gesticht hadde Welcke be
snidenisse schoō myrakelē dede by ee-
nē bisscop die tbeproevē wilde oft wa
rachtich was Eñ ī stilte vād missen
vāt hy. iij dropel bloets opt corporael
eñ tgenas een coninghinne van ceci
lien die ongheneselijc was/eñ eē mā
wert vādē viant vlost ꝛc. eñ noch an-
der teykenē/die te lanc te scrivē warē

¶ Ende als Godeuaert vā Buylliō
een iaer drie daghē min coninck ghe-
weest hadde. doe sterf hi seer kerstelic
Reyne ende onbesmet: van sijnē lyue
in sijn leuē. des seer grootē rouwe die
kerstene haddē. Eñ hi wert begrauē
aendē voet des berchs vā Caluariē
¶ Doe werdē dye kerstene heeren te
rade datmē Godewijne sijnen brue
der dye te Roas lach ontbyedē soude
om coninc te makene. dye welcke ont
bodē sijnde groten rouwe maecte vā
sijns brueders doot Ende mz drie. C
mannē te peerde ende dusent voetgā
ghers reisde hi te Iherusalem weert
Ende onder weghē sijnde vnam hy
dat die turcken ende sarasinen die sel
dē vriende plegē te sij ne vereenicht
warē om sijn vaert te Iherusalem te
belettene. Daer af sijn geselscap seer
veruaert was soe datter vele achter
weert trac ende ontvloon hem ende
maectē hē siec. so dat hi cume behielt
C. lx. mānē te peerde. eñ v. C. te voete
Eñ mz dezē volck gaf hē god victorie

teghen so meinch. M hepdene inden
strijde. Daer werden geuaen .xlij. vā
den meesten heerē der hepdenē. Doe
hadden die kerstene eenē groten roof
Eñ so track Boudewijn voort tot Jhe-
rusalem. Eñ wert coninc gesacreert
tot bethleē daer Jhesus gebroē wert
Eñ doe screefmen dat iaer ons heerē
.xi. C eñ een Ende doe warent geledē
iij. C. ende .xv. Jarē dat dpe grote coñ
sinte Kaerle de Jherusalem had ghe
weest die de hepdenē vten lande ver-
dreef. ende maecte daer een hospitael
voor die plegreemen. ende keerde we
der in sijn lant. Welcke Karel eñ Go
deuaert eñ Boudewijn vā bullpon wt
Brabant gheboren waren. ende wa
rē bepde dese gebruederē vā Karels
ghesslachte/ want graue Eustaes vā
bolonïē oft van bonē haer vader die
sinte Idē getrout hadde was sone vā
machtplden des ouden grauen Hen
rijcks van Bruesel dochter de vandē
rechtē gesslachte. coñs karels was al
so dese dingē hier vore noch vclaert zijn
¶ Als Boudewijn aldus conīc wordē
was. so en was daer niet vele volcks
te voete oft te peerde daer hi hē in stri
de mede behulpen mochte/ Eñ nyet
meer besloten steden dan Jherusalē
Rame. Jaffe oft Joppen. ende sinte A
brahams casteel: Ende op dē paesch-
auont was in Jherusalē groten vaer
eñ vreese. want dz vier dwelc iaerlics
vten hemel pleech te comene eñ te ōt-
stekene die lāpe int heilich graf dzen
quā niet voor op dē hepl ighē paesch-
dach/ doe ōtstack die selue lampe ierst
eñ daer na alle de andere lāpē dair af
sonder menschē toedoē Doe wasmen

blijde. eñ dancte gode
¶ Coninc Boudewijn was coninck ō
trēt .xviij. iarē. In zijn perste iaer had-
de hp weder eenē grotē strijc eñ victo
rie int dal vā Ramas tegē dē soudaē
vā Babilonïē. eñ wert alte seer ōtsiē
vandē sarasinē/ Item hi wan cesariē
in palestinē. ackers Assur sarepte eñ
meer ander stedē daer hp kerstene in
stelde/ Itē naemales wert co. bouden
indē strijt tegē dpe sarasinē geuangē
Doe vgaderdē si vā allē plaetzē groot
volc ō die kerstene geheelijck te vdrp-
uene Doe haddē dpe kerstene geē ho-
pe dā in gode alleē/ eñ gelijc die vā ni
niue insettēde te vastene mā wijf eñ
ionge kinderen/ eñ dē dach vā strijdē
wert ghenomen. eñ die kersten prin
cē ende prelatē met clepnder menich-
ten van cume .iij. M. manen voerdē
met hem dat cruce ende dz speer ons
heerē ende onser lieuer vrouwē melc
ende al werdē si omringt vandē hep
denen. nochtās hadden si victorie. eñ
vslogē vele. M hepdē bi gods graciē
¶ In tijdē vā coninc Boudewijn sach
mē .ij. sonnē indē hemel In antiochiē
werdē vele hupsen vslont inder erdē
het reghende bloet in Italpen/ Itē de
mogēde stad van Tirus wert vā den
kerstenē gewonnē Itē die heilige leer
aer s Bernaert religioes te cisteau be
gōste te vlichtē die heilige kercke met
vele scriftē. met heplighē leuē eñ hep
ligē woordē/ eñ wert na abt tot Cleer
ualle/ it clooster dz hp fundeerde. door
wiē god veel wondlike tekenē eñ mp
rakelē dede vā allē staten der menscē
was hi ghemint :c.
¶ Itē doe begonste oock die orden vā

den templierē.eñ die orde vandē wit tē heeren van premonstrept

Jtē meester Huge vā s victoer te Parijs.eñ corts hier na meester Ricart vā s victoer warē grote leeraers vele boecken scriuende.

¶ Dz xxix. Ca. vā Godeuaert mettē baerde. hoe hi thertochdō weđ creech eñ vandē onderscheede vā Lothrijc eñ van Brabant

GOdeuaert diemē heet metten baerde wert graue van Louē eñ vā Bruessel.ende marcgraue des heylichs rijcs na Henrycke sinē broeder.daer af võsept is.te weetē alsmen screef M.xcvi. Eñ keys Henrijc gaf hē zȳ docht te wiue die des ionces keysers Henrijc suster was Dese Godeuaert hiet mettē baerde want hi ghelooofde sinen vađ dat hy nēmermeer baert scherē soude voor dz hi Lothrijc of brabāt weđ bracht had tot sinē peesten name Eñ hi quāmer toe in deser manieren

¶ Jn tiden van keyser Henrijc dē derden Godeuaerts mettē baerde sweer so toech hertoge Gouaert vā buillon ouer meer tē heiligē lāde/ die welc hertoge vā Lothrijc was/ als af ghedaelt vandē grauē van Ardenē van eenre sydē also voor geseyt is/ Eñ hy liet dz hertoechdom vā lotrijc daer Brabāt meest deel in begrepē is in handē eñ in bewaringe van hertoge oft graue Henrijcke van Limborch sinen neue dye een dobbel eñ ongetrou mā was Sonderlinge indē twist tusscē den voorseydē keyser henrijc/eñ Henrijc sinē sone/ die teghē sijnē vader op rees/ eñ woude selue keyser zȳ/ als voornemēde dz zȳ vađ tsegē dē paus eñ dē stoel van rome misdaē hadde/ eñ trac also aen hē vele princē eñ heeren. sonderlinge viel met hē partye dese henrijc vā lȳborch.eñ stercte dē sone tegē dē vađ Daer na liet hi dē sone eñ trac bijden vađ/eñ lȳborch was doe eē groot lāt daer Lutzēborch of Lutzellȳborch een deel af was Tē laetstē sterf doude keis Hērijc te Ludyc/ als hi xlviij.iaer keis geweest had/ dair hi gevlodē was/ wāt hi geuāgē hadde geweest lidēde vele gewelts Doe wert hērijc zȳ sone keyser/ eñ wert gedēckende der ongetrouwichept Henrijcx vā limborch eñ deden vangē.maer hy ōtghinc met list Wāt hi als erfgenaē vā Gouaert eñ Boudewijn vā buyllō thertoechdō vā lothrijc dair meest brabāt in leyt houdēde was: so beroofdē die keyser dair af/eñ gaf dat Godeuaert mettē baerde sinē swager dye graue vā Louene

hiet Eñ met keyserliken vonnisse soe maecte hi hẽ hertoghe. eñ doẽ had hi xv. iaer graue van Louen gheweest. Eñ de keyser ghaf Godeuaert te draghen eenen wapen schilt van siluere daer in eenẽ leew vã gouwe/geclaut getõgt eñ gherãt van kele gelijc wilẽ hertoghe Anghis sinte Begghẽ mã Dit gheschiedde int iaer on heerẽ. xi. C. eñ viij. eñ doe ware ledẽ C. iaer eñ eẽ vã dat Otto coñ. Karels sone sterf eñ Gerberga zijn suster berooft wert vandẽ hertochdõme behoudende al leen Louen eñ Bruessel Maer Godeuaert creech weder Lothrijck eñ Brabant vand Masen totter Schelt/dat sinẽ voorvaderẽ af ghenomen was die van groten Karels ghessachte ge comen waren

¶ Eñ om des wille dat veel liedẽ niet en weten wat van Brabant eñ Lothryc is. so sal ic onder correctie vã diet bat vstaẽ vclarẽ tghene dat ic daeraf beuinde Brabãt dat is dlant tusschẽ die Mase eñ Schelt tot bi Dornycke Eñ dat casteel vã Herstal op die Mase tusschẽ Ludick eñ Maestricht was dat hooft eñ casteel vã Brabant. Eñ hoort noch toe den hertoghe Eñ Brabant heeft ghenomẽ sinẽ naem van Brabon den perstẽ kersten prince in Brabant. dat niet is te vstaẽ vã Brabone die dẽ rese Thantwerpẽ vsloech die voor die ghebuerte ons heerẽ ge maect was coñ. vã Agrippinẽ/dats alle dlant van Colene/eñ opden rijn totter Schelden toe. alsoe int beghin van desen tweesten boeck/eñ anders hier voor verclaert is Maer tis te vstaen van Brabone des coñ. Ansises van Agrippinẽ sone. daer hyer vore int vi. Capittel ghesept is. Eñ desen naem Brabant wert daer na bi tide vandẽ tweedẽ Brabon verdonckert als die coñ. Clodi⁹ vandẽ Fransoysẽ wan/eñ onder hem ghecreech dat coninctijc van Agrippinẽ/eñ alle tlant van opdẽ Rijn totter Schelt/eñ ooch totter Sommen eñ Vermendois So dat Brabant doe bleef sonder Clodi⁹ eñ sinẽ nacomers coninghẽ vã Vrãcrijc/tot dat Pippñ van Landẽ bi coñ. Lotharis tide ghemaect wert sweert dragher eñ opperste des huys van Vrancrijc/eñ dierste hertoghe oft soe sommighen segghen aertshertoghe van Lothrijc eñ Brabant. dwelc doe was een deel van neder Oostrijc oft Oostvrancrijc So was dlant dwelc Pippñ vã sinẽ ouders comẽ was. eñ dlant dat hẽ coñ Lotharys gaf na hẽ gheheetẽ Lotharingia dats Lothrijc begripende in hẽ Brabãt gelijc Brabant te vorẽ Lothrijc begreep Noch stater een casteel by Ludick Lothrijck geheetẽ dẽ hertoghe van Brabãt toe behorende. Thi is te weetẽ datter twederhande Lothrijc is. deen daer after stont ghesept is. heetende neder lothrijc/dander hooch lothrijc/begripẽde veel lãdẽ tusscẽ dẽ rijn eñ de mase/als thertoechdõ vã Lothringẽ/i walsche Lorayne gelegẽ op de moesel. thertoechdom vã Baren. lutsenborch/elsaltẽ eñ tlant vãdẽ paleysgraue ꝛc Eñ beyde dese Lothrijckẽ te samẽ warẽ eẽ coninctijc. bi tidẽ vãdẽ keyser eñ coninc Lotharijs dẽs goedtierẽ keysers eñ conincs Lodewijcs sone. die vã Pyppyne vã lãdẽ ierste hertoge vã Brabãt

afghedaelt was. Eñ deese Lotharijs
wert coñ. vā groot Lothrijc Lodewyc
sijn brueder wert coninc vā Germa-
nien of Almanyen. dat was oost vrāc
rijcke. ende Kaerle die caluwe werdt
coninck van West varncrijcke. dwelc
den naem behouden heeft. Ende hy
weerdt oock na keyser alsoe hier voor
int. xx. capittel gheseyt is Ende lange
vandē voorseyden Lotharijs keyser
ende conic ende syne kinderē. so deyl
dē beyde sijn voorseyde broeders tlāt
van Lothrijc Lodewijc behielt hooch
lothrijck/daer Lorayenen inne leyt/eñ
Kaerle de caluwe behielt nedlothrijc
daer Brabant inne leyt Eñ dit wert
namels eē aertshertoechdom. Ende
Karel die hertoghe dye namaels vā
Hughen capet geuanghen wert dye
was hertoge van neder lothrijck eñ
Brabant. twelc hem conic Lotharis
sijn brueder liet volgē. als af gedaelt
vandē voorseyden kaerle die caluwe
haren derden oude vader Ende dair
toe liet keyser otte desen Kaerle synē
neue volghē een deel van hoochloth
rijcke. maer ick en vinde niet hoe vele
noch wat Ende na die doot vā herto-
ge ottes dees Kaerles sone. so is loth
rijc met Brabant vā anderē keyserē
weder ghedeylt geweest/eñ wert ge-
gheuen den graue van Ardenē nyet
gheheel maer som Want de keyseren
behieldē te hemwaerts Aken/Colen
Nussen &c. ende si gauen dat som der
kercken vā Colene/Eñ dye kercke vā
Ludick coste ooc vele daer af als ther
toochdom vā Buylloen &c. Aldus soe
was Lothrijc eñ Brabant seer vmin
dert alst Goeuaert mettē baerde we

der creech Nochtās sond arbeyt so en
konde hijt niet besittē. wāt Henric vā
Liborch oorloochde teghē hē. om dat
te belettē Maer Godeuaert stelde hē
vromelijc daer tegē/dat hijen wt bra
bant eñ Lothrijc vdreef. ymmers be
dwāc hy hē so verre dat hy hē liet vol
ghē al die weestsye vāder Masen/
¶ Als dan hertoge Godeuaert tot de
sen state comē was/so ontboot hi dye
sijnd voorvaderē leenwannē plaghē
te sijne/sonderlige die heer vdn Horn
ne. van Gaesbeke. van Edinghē. eñ
sy warē ghehoorsam/eñ sy otfinghē
haer leen Daer na ontboet hi dē heer
van Gribghē die heer Arnout Ber
thout hiet/dat hi quame eñ ontfinge
zijn leen Maer hi was so machtich eñ
rijck/eñ so grootmoedich. dat hy den
hertoghe niet kēnē en woude eenich
recht te hebbē int lant vā Griberghē.
Hi was ooc heere van half Mechlen
die ander helft creech bi cope die kerck
van Ludick, Ooc was hy herer van
Duffele van Walem vā Kuymst/ vā
Heyst: van Herlaer/van Gheele/vā
Rethi/van Berlaer tot postel m&c; ha
ren toebehoortē Oock was hi groot
eñ machtich van vriendē en maghē:
eñ daerom so en achte hi op dē herto
gē niet vele. eñ en woude hē in gheē
der manierē onderdanich sijn.

¶ Vander eerster orloghen tusschē
den hertoghe vā Brabant/eñ den he
ren van Grimberghen.

TWist eñ groote orloge begõster te rÿsen tusschen den voorseide heer Arnout Bertout met synen vriẽ den ende maghen. ende den hertoge Godeuaert mettẽ baerde elc vgader de zÿ macht mer die hertoghe creech vele dorpen en heerlicheden met ghe welde van heer Arnout. elckerlÿc be schadichde eñ bedorvẽ malckanders lant Si leuerden malkanderen strÿt met grooter menichten van volcke. so datter seer geuochten wardt daer Brabãt groote schade vercreech wãt daer vele ridders ver slaghen warẽ Heer Arnout was eẽ grootmoedich man. seer sterc ende cloec ter wapenẽ seer bloetghierich. Hi doorschoode de bataillyen so strenghelÿc met groter couragiẽ. hy dreef zÿ volc seer vrome lÿc ane. Hoe dat hy ten laetsten door sÿn groote vromicheyt tvelt behielt hoe wel nochtan dat hy groot volc v-loes. want hertoghe Gouaert was seer victorioes ende dede groot won-der met wapenen onder sÿn viandẽ Maer doen hi sach dat hem heer Ar nout te machtich viel it velt so eerst l de hi met sÿnẽ volcke vten velde Eñ van dier tÿt voort hieldẽ sy sware or-lãghen langhen tÿt duerende, tot dat Godeuaert sterf: Jnt iaer ons heerẽ .xi. C eñ .xl

ſers ſtoel/eñ liet hẽ daer iformerẽ eñ
condigẽ die rẽtẽ heerlichedẽ toebeho
rẽde dẽ hertochõ vã lothrijc Eñ hy be
dwãc die poorterẽ vanđ ſtad datſe aẽ
hẽ vielẽ afſlaẽde dẽ voorſ hẽrijc vã li
borch/Doe keerde gouaert thuis mz
eerẽ ¶ Hi orloechde ooc op die griber
ſce tot cleenẽ profite/wãt ſi weđcregẽ
tghene dz zijn vađ op hẽ ghewõnẽ had
In diẽ tide dawde õtrẽt Louẽ honich
Als deſe .ij. gouaert geregneert had
iij iarẽ eñ een half/ſo ſterf hi achterlatẽ
de eenẽ ſone/min dã eẽ iaer oudt/dye
hiet Gouaert in die wiege Eñ begra
uẽ wert hi te Louẽ in ſ. peťs kercke c
zuytſidẽ alſmẽ ſcreef .ix. C. xliij.

¶ Dz xxxi. Ca. Vãdẽ derdẽ hertoghe
Godeuaert die in de wiege hinc/dair
die griberſce ŭſlagẽ warẽ eñ geuãgẽ

Die derde Godeuaert was noch
gheẽ iaer oudt als zijn vađ ſterf.
welckẽ kinde keyſ Coẽraet cõfirmeer
de al tgheene dz zijn voovađs hẽ ŭleẽt
haddẽ/Maer õ zijnder iõchept wille ſo
warẽder zõmige herẽ te ſtouter te re
bellerẽ. ſonđlinge heer Woũt diemẽ
hyet Bertaut des herẽ vã Grībergẽ
ſone/eñ heer Geraert vã Grībergẽ.
zijn broeđ/dyemẽ hiet drakẽbaert/bey
de heer Arnouts kinđ Dye wõnẽ eñ
deſtrueeerdẽ indẽ gront die borch vã
Netelaer tuſſchẽ Vilvoerdẽ eñ Eppe
gẽ op die zenne Noch ſietmẽ dẽ berch
daer ſtaen Oock verbranden ſy dye

borch die sale eñ dat dorp te Vilfordē
rouende opt lant/Als die banyer hee
rē vā Brabāt dat saghē so gebodē sy
een heyrvaert eñ vergaderdē al dye
macht die sy custē in Brabāt oft Lot
ryc.eñ cregē ooc grote hulpe vā gra/
ue Dierijc van Vlaēdrē Eñ doe wa/
rē des ioncx hertoghē mōborē gecorē
die heerē van Dyest/van Weesm ale.
van Bierbeke/van Wemele ende sy
trockē anderwerué tot ghendt aē dē
graue van Vlaēdrē noch om bistant
want alle tvolc dat hi gesondē hadde
ware ṽslaghē vandē Gribersce/dies
die Graue niet wel te vreedē en was
Maer nochtās bi rade van zōmighe
sinē liedē eñ heerē sandt hi noch vee
le edele m; grotē volcke op cōdicie dz
dye ionghe hertoghe als hy beiaert
ware zijn lant vā Brabant vā hē te lee
ne ōtfangē soude Eñ ald? dan trockē
sy met macht tot Gribergē dwelc ge
bolwerct was. Maer sy wōnent eñ
ṽbrādēt mettē cloostere. Des anderē
daechs trockē si voor Mechlē.eñ si ṽ
brandē dat lant van Gribeghen dat
tusschē daer eñ Mechelē stōt Eñ sy
belepdē Mechelē Maer want si ṽna
mē dat die heerē van Gribergh gro
te macht van vrienden eñ andˀ soude
niers gecreghē haddē.so lietē die bra
banterē Mechlē staē/eñ quamen bi
nachte logerē bi Gribergē/des ande
rē daghes trockē sy noch naerder als
bereet ō te stridē Maer vā graciē son
dē sy eenē heraut aē dē heere vā Gri
berghē.hē ōtbiedende dat hi quame
tot genadē dē iongē hertoge.eñ dz hi
als van zijnder mesdaet hē keerde in
die baēroetsen van Brabāt die hē eē
genadich vōnisse wysen soudē.oft en
wilt hi dat niet doē/dat hi dā hē berei
de te stridē.eñ worthi dan ṽwōnē soe
sal hē dan na zijn ṽdiēte geschiedē.dye
heer vā Gribgē ātwoorde dat hi hair
vōnisse niet en begheerde maer stry
dē wilde hi Doe gaf de here vā Gaes
beke dē raet datmē harē iōghē herto
ge te Bruessel halē soude ō dē brabā-
terē dē moet te sterckē eñ te vromelijc
ker te stridē.wāt de brabāterē vā sulc
ker cōdiciē zijn/eer sy harē geborē here
lietē ōteruē dz sijer lieú om steruē sou
dē Eñ so wert dit kit liggēde in een sil
uerē wiege gehaelt vā heer Aerde vā
Craphē eñ gehangē aē eē willige int
velt daer mē street/staēde aē eē hage
die noch heet ō wezē hage Doē wertē
vreeslijc gestredē vandē morghē totē
nacht/des anderē daechs wertē weď
bitterlic gestredē tot dat die branters
victorie haddē. dwelc menigē mā zijn
lijf coste eert daer toe quā Doe was
die borch vā Gribergē dē hertoge eñ
wert indē grōt af ghewōrpē Dese vic
torie en haddē die Brabantēs nz sonď
grote scade. wāt vādē harē was ṽsla
gē dhe ere vā Diest/weesmael/roetse
laer/bierbeke/leefdale/horne/trazen-
gys/raiues ꝛc eñ veel riddˀs wt vlaē
derē/dwelc dē hertoge namaels ghe
noech coste wāt hi moste dē graue vā
vlaēdrē latē dlāt vā Dermōde/dz Lot
rijc eñ Brabāt plach te zijn.noch halē
si hair hootvōnis Tātwerpē ¶ Vādē
gribercē.was heer Arnout here vā
griimbergē so gewōt dat hi sterf Eñ
daer bleef doot Geraert zijn sone. eñ
dye graue van vierson.dye here van
Couchi, van arcle. van Bronckvorst

van Keppel van Pleſtein. heer Jan
eñ heer Segher des heerẽ ſonen van
Breda/die herẽ va prtere van ſcoude
broeck. van Gaerleghẽ. heer henric
va Oepẽbrugge/heer willẽ van maſ
ſenhouẽ. eñ heer henric van hõbeke.
Eñ her Arnout die oude heer vã Gri
berghẽ wert daer geuanghẽ met ſij-
nẽ ſone heer woutere. eñ veel anderẽ
Eñ hi was ſoe ſeere ghewont dat hy
maer drye weken en leefde Eñ die v-
ſeyde heer wouter Gartaut des herẽ
van Grimberghẽ oudtſte ſone bleef
gheuanghen eñ meer andere: totter
tijt datter eẽ cruyſuaert began ouer
tmeer Eñ doe creech hi orlof vanden
ionghẽ hertoghe eñ ſinẽ rade tot ee-
nen ſekerẽ tijt So tooch hi met ande-
rẽ ouert meer. eñ hi liet eenen ſinẽ iõ
ghẽ brueder te ghiſele in ſhertoghen
handen

Jn deſen tide alſmẽ ſcreef ix. C. eñ
xlvi. predicte ſinte Bernaert dat cru
ce/bi beuele vandẽ derden paus Eu-
geni9 Eñ hi gaf dat cruce den Keyſer
Coenrart/eñ den goeden coninck Lo
dewijck van Vrancrijck die ſeſte van
diẽ name Eñ als ſy met ontellike ſca
ren van volcke ouertoghẽ waren op
die Saraſinen. ſo keerden ſy wedere
met luttel volcs. want ſi ghenẽ ſpoet
en hadden in die vaert/maer ſterfte
eñ veel ongheuals dwelck men mey
net dat daer bi quam dat vele ſondẽ
int heyr gheſchieddẽ Oock dedẽ hem
die griecken als ſi door Griecken paſ
ſeerdẽ veele quaets/doende calck int
meel daer ſy broot af bieken. ende v
deruenſe alſoe/ want ſy altijt nijdich
ſijn op die Latine

Item Als die vſeyde heer woutere
Gertaut langhe in heideniſſe had ge
weyſt ſtridende vromelijc op die hey
dene/ſo keerde hi weder te lande om
ſinen ionghen brueder te verloſſene
vten gheuangenyſſe. maer hy vant
dat hi gheſtoruen was Ende by dezẽ
ocſuyne eeſt dat die ionxſte bruedere
int landt van Grimberghẽ eñ in ve
le plecken die onder Grimberghẽ wa
rẽ/dat leen goet houdt Heer wouter
vnemende dat hy te langhe ghebeyt
hadde tooch hi haeſtelyc ouer tmeer
daer hi vandẽ Saraſinen vſlaghen
wert voor Damiatẽ eñ ſeer beclaget
vanden kerſtenen

Item als hertoghe Godeuaert be
iaert was/track hi te Gendt om ſijn
momborẽ tontſlaẽ aenden graue al-
ſoot hem beuolen was. eñ de graue
vtelde hem alle dye ſaken vooregheſ-
ſchiet. hoe hi zijn lant van Brabant te
leene van hem moeſt ontfanghẽ. ſoe
zijn mõboers hẽ haddẽ ghelooft te doẽ
om dat hi hẽ ij. weruẽ wt ſynẽ noodẽ
daer hy in gheweeſt was noch ionck
ſijnde gheholpẽ hadde. knyelde voor
hẽ neder/zijn ſweert wter ſchep dẽ trec
kẽde preſenteerde ſinẽ oom den gra
ue ſegghende dat hi liever van hem
zijn hooft afgheſlaghẽ te hebben/dan
dlandt van Brabãt dedel hertochdõ
van eenẽ graue te leene te ontfangẽ:
Die wiſe graue van vlaẽderẽ aẽſien
ſiende dẽ grotẽ moet vã deſen iongẽ
Goeuaert hadde ſijns compaſſie eñ
ſcaut hẽ quijt van allẽ verbande dat
ſine mõboers met hẽ ghemaect had-
dẽ ouergeuẽde die brieuẽ eñ alle vaſ-
tichedẽ daer aen cleuende. &c

Van desen heer Wouter zĳ bleuē .ij.
sonē geheetē wouter eñ Gheeraert
Eñ als hertoghe Goeuaert tot sinen
iarē comē was/so hebbē sy door vriē
de den hertoghe om gracie ghebedē
die al dlant in sĳn hanthielt/eñ sy ble
uē dies in zĳ segghē dat ghelouēde te
houdē tot eewighē daghē Eñ die her
toghe daer op wel beradē dede zĳ wt
sprake daeraf. perst dat dye borch vā
Grimberghē nēmermeer betimert
en soude werdē Ten anderē dat sy eñ
haer nacomelinghe dē hertoghe on‑
ddanich zĳ soudē. eñ haer landt van
hem te leen ontfaen eñ manscap doē
eñ sweerē ghetrouwichept. Ten der
dē. om deswille dat heer wouter hair
vader sinen ioncsten brueder liet ster
uē int geuangenis. soe soude voortaē
int lant van Grimbergē ouer al dye
die iōcste broeder die heerlichept heb
bē Eñ die oudtste brueder sal ontfaē
dat leen vandē iongstē: dwelck men
noch ter tĳt also houdt So behielt ge
raert die iongste sone dat lant vā gri
berghē eñ ōtfinct te leene vandē her/
toghe/eñ wouter die oudtste sone be‑
hielt half Mechelē met anderē heer/
lichepdē. eñ ontfinc te leene vā sinen
brueder. vand helft hadde dye kercke
van Ludick

¶ Item als hertoghe Godeuaert out
was xvij. iarē so nā hi te wiue Mar/
griete hertoghen Henrics van Lim/
borch dochter Eñ ouermits diē wert
nederghelept den twist eñ ghetschille
dat lange ghestaē hadde vand tĳt dz
Goeuaert mettē baerde Lothrĳc we/
dercreech teghen Henryck van Lim
borch dees Henrĳts vadere Metter

welcker magrieten desen derdē Go
deuaerde te huwelike ghegeuē wert
tcasteel te Rode by Aken/met synē toe
behoorten. ende die voochdie vā sint
Truden. Ende na dye doot vandē sel
uen Henrĳcke was hē toe ghesept te
hebbē halftlant van Limborch. De
se Godeuaert wan aē dese Margrie
te twee sonen. Die eē hiet Henrĳc eñ
weert na hē hertoge. dādere hiet Ael
brecht ende werdt bisscop vā Ludick
Den welckē namaels kepser Hērĳc
dye vĳfste veruolghende met qua
dē lpeden tot by de stadt vā rpemē in
vrancrĳck daer sy hē int velt dooden
oft martelidē op dē. xxiiij: dach vā no‑
uenmbrp Noch staet daer een stepnē
cruce int velt daer dat ghetschiede Eñ
dese Aelbrecht wert begrauē i de gro‑
te kercke van onser lieuer vrouwē te
Rpemē voor in den choor Ende daer
es beset een schoon costelĳck iaergetĳ
de vā hem datmē iaerlĳcks doet Ooc
hadde Godeuaert eē dcohter de Alĳt
hiet. die was coninghinne van Enge
lant Eñ na die doot vā sĳnre perster
vrouwē trouwede godeuaert ōs gra
uen dochter van loen Daer af hadde
hy eenē sone dye Wpllē hpet eñ wert
heere van Parweps. van wpen ghe
daelt sĳn die van perweps

¶ In desen tĳdē regneerde die mogē
de ende victoriose kepser Frederic die
perste. die teghē den paus Alexander
den derdē misdede. maer hi dede dair
af penitencie aēnemēde dat cruce eñ
track ouert meer teghē die ongheloo‑
uighe. Ende na vele victorpē wedkee
rende so verdranck hi onuersienlĳck
in een riuiere.

¶ Itē in sijnē tijde wert dz herttooch
dom van behem gemaect een coninc
rijck Ende die sonne wert al doncker
īt iaer xi. C. lxxviij Eñ het was grote
diere tijt ende eertbeuinge. Mē sach
oock. iij. manē ende in midden eē cru
ce Ende oock. iij . sonen ende daer na
wert de sonne weder verdupstert vā
sexte tijde tot noen tijde
¶ Item de. iij heilighe coninghē wer
den bracht van Milaenē te Colen int
iaer. xi. C. lxiij. Eñ s̄ Thomas eertsbis
scop vā cātelberge wert gemartelijt
¶ De voerseide hertoge Godeuaert
track namels ouer tmeer tot Iheru-
lē als hi. xl. iarē hertoge geweest had
de. eñ weder gecomē vā daer soe sterf
hi. iij. Iarē daer na Eñ hi weert oock
begrauē te louene in s̄ Peters kercke
ter noort sijdē bp vrouwe| Magrierē
sijnre wettigher geselline Int iaer ōs
heerē. xi. C. eñ. lxxxiij
¶ Dat. xxxij. capit Vandē vromē Hē
rijck dē perstē hertoghe vā diē name
die de wapē hier gefigureert aen nā

DEse hēric dierste hertoge vā diē
name nam weder ane de ierste
wapene vā brabāt/te werene dē scilt
vā sabele mette guldenē leeuwe Om
trēt die tijt so wā Saladijn die soudaē
of co. vā babiloinē de stat vā Jerusalē
eñ wert bi gods gehigene dz heplich
lāt uter kerstenē hādē wed genomē
dairt ōtrēt. lxxx iarē ond geweest had
de vā godeuaerts van bupllyon tijde
dwelc god gehigde ouermits de ouer
vloedicheit vandē sondē de vādē kers
tenē int heplich lāt geschpeden onder
weerlike eñ gheestelike. dair na wert
bids derdē paus clemēs tijde eē cruis
uaert begōst Eñ die voers kepser Fre
derick eñ vele anderē princē namē dz
cruce aē. eñ trockē op de heidenē mer
niet vele orbers en dedē si inde vaert
¶ Itē de ordene vādē duytschē heerē
vā pruyssē. eñ die ordene vand heyli
ger driuuldichept begōstē alle in dier
tijt. ¶ Die voorgenoēde hertoch Hē
rijc nā te huwelijc vrou machtelt des
grauē Matheeus dochtʼ vā Boloniē
oft bonē daer hy. vi. kind aē wan. als
Hērijc die na hē hertoech bleef. eñ go
deuaert die mē hiet vā louē/ Eē doch-
ter de marie hiet eñ troude dē iiij. kep
ser Otte. de and troude graue otte vā
gelre/ die derde troude die graue van
Aluerne in in Vrancrijc Eñ die vier
de dochter geheetē Machtelt troude
die palsgraue op dē rijne. eñ daer na
troude se graue Floreys van Hollāt
eñ graef Willē vā hollant haer sone
wert nadhāt gecorē coñ. vā Almaniē
die vā slagē wert vādē vriezē. haer and
soe hiet Floris die de vlamigē te west
cappel vwā Eñ had eē dochtʼ de wert

grauine van Henegouwe Vandē v̄ seydē hertoghe Henrijc daelde oock Henryc van herstal. Int ij. iae re vā hertoge hēric so destrueerde hi dat ca steel van Duras indē gront eñ daer maecte hi dat weder int. vi. iaer Doe voor hi met heyrcracht teghē graue Gheraert van Loen verbarrēde eñ destrueerēde zijn lant. waer af de sake was die voochdye vā sintrupdē. wel ke stad hi belach eñ beuacht seer vro melijc

¶ In desen tijde waren de werelt ver lichtende die heylige sinte Dominic⁹ vervolgher der heretiken. ende begā die ordene vanden predickaren. Eñ die vierige sinte Franciscus die begā die ordene vandē minderbruederen Item corts dair na instelde Albertus patriarck van Iherusalem de ordene van onser vrouwē bruederen inden berch van carmelē Ende Guilselm⁹ van Parijs die ordene vandē Augus tinen. Oock leefde in dien tijden sinte marie van opguies ende meester Ja cop van vitry, daer int yerste boec af ghesept is

¶ Hoe dat hertoghe Henrijc met ve le ander heerē wonnē die grote stadt vā Baurth. eñ Cōstātinoplē daer na ꝛcet.

En̄ int iaer .xi.C.xciiij nā hi dz cru
ce aē onđ dē derdē paus innocē
ci⁹ en̄ track met Coenraet dē eertsbis
scop van Meyns ende met vele ande
ren te Jherusalem weert Ende was
capiteyn vādē kerstenē en̄ hi hielp be
uechten en̄ winnē de machtige stad
van Baruch: so dat die heydene vlye
dē moestē Ende daer na hielp hi win
nen cōstātinoplen En̄ graue Boude
wijn van vlaēderē en̄ vā Henegouwe
wert dair gemaect keyser vā grycckē
alsmē screef M.CC.en̄.iiij. Daer na
keerde hertoge Henrijc weđ te lande
¶ Itē int .xviij. iaer vā sijnē hertooch
dōme beuacht hi bi vđē inde pele gra
ue floreys vā hollāt: en̄ graue otte vā
ghelre/ en̄ hi hadde victorie en̄ hi vinc
se beyde Maer hi was hē ghenadich
dē leeuwe gelijc de ouer die v̓wōnene
goeđtierē es want hi liet also soenē dz
hi beyde dē voorš grauē gaf te huwe
lijke beyde zijn voergenoēde dochterē

¶ Itē in zijn .xxviij. iaer alsmē screef .xij
C.en̄ .xij. op dē heiligē ascēsidach te t̓
citijde wā hi de stad van ludic. en̄ quā
daer in mz groť macht. en̄ grote man
slacht geschiede daer. ia vele vrouwē
en̄ kindere werdē daer gedoodt en̄ v̓
dronckē/ vrouwē en̄ maechdē werdē
geuioleert. Vele nochtan religiose en̄
duechdelike maechdē en̄ vrouwē wer
dē by groť miraculē daer af behoedt
also ōs lieue heere dz opē beerde sinte
mariē van oyguies ꝛc Grotē roef ge
schiede daer ouer gheestelike en̄ weer
lijke psonē. so dat die kerckē oock nyet
gespaert en werdē ia dē outair van š
lābrechte was geverwet mz bloede

Als dit gheschiet was so hielt bisscop
Huge van Ludic eē sente en̄ v̓gaderī
ghe vanđ clergiē ī die stad Hoeye. en̄
daer dede hi hertoge Henric swaer
lijc indē ban om der v̓genoēder mis/
daet wille Maer lange dair na wer
det dē peys gemaect tusscē dē bisscop
en̄ dē hertoge. die der kerckē grote be
ternis dede/ Int iaer na dat hi Ludic
wan destrueerde hi Tōgerē en̄ stich/
te roof en̄ brant daer omtrēt: Maer
in sijn weđkeerē tusschē Mōtenakē
en̄ Landē opt velt te seps wert hi be
laecht vandē voorš bisscop van Lui
dic en̄ vandē graue Lodewic vā Loē
die met grotē heyre op hē quamē. en̄
v̓sloeghē wel ij. M. mannē van sinē
volcke. die meeste deel warē vā Louē
en̄ Ipere. en̄ veel werdē daer geuan
ghe. so dat die hertoge met luttel lie
dē moste die vlucht nemē. Dwelc soe
mē meynt de wrake gods was ouer
mits der v̓gaēder misdaet sonđlige
ghedaē tegē die heylige kercke Dair
na trockē die bisscop en̄ die graue tot
Leuwē ende Landē en̄ v̓brandēt

¶ Item int iaer M.CC.xiij. coninc
Philips van Vranckrijcke die twee
ste/ die sinte Lodewijcks des conincs
oudeuader was/ beriep tot Soysson
eenen grooten raet van edelen man
nen daer Hertoghe Henrijck bi was
Ende alsoe sijne eerste huysvrouwe
ghestoruen was soe gaf hem dye co/
ninck Philips te huwelijck vrouwe
Marie zijn dochtere/ daer hi aen wan
een dochtere/ die namaels wert gra
uinne van Cleue ¶ Item int selue

ſaer als hertoech Henrpc te Brueſſel
lach so quamē daer voor ligghē met
machte graef Ferrand van Vlaēdrē
die graue van Saelberge/des coñ.
brueđ van Engelant. die graue van
Hollāt/ die graue van Bonē/daer ſp
veel volcs lietē Eñ dit beleg ghescħie
de om datſe dē hertoge dwingē wou
dē dat hi coñ. Philips vā vrancrÿc de
zÿ ſweer was niet helpen en ſoude te
ghē hem. want coñ. Philips woude
Vlaendrē dwinghē/eñ hi hadde dair
te vorē dē graue vā Vlaēdrē grote ſca
de ghedaē/want hi hielt vele ſtedē in
Vlaendrē/ daer hē hertoghe Henrÿc
behulpich toe gheweeſt hadde
¶ Ooc hadde coñ. Philips vele ſcepē
met wapenē eñ engpenē ter oorlogē
dienēde tot Ghend gheladē eñ lagē
int zwÿn om ouer te varē op Englād
maer ſp wardē met groter liſtichept
vandē Enghelſchē ghenomen.
¶ Als dan hertoge Henrpc aldꝰ bele
ghē was om zÿ voorghedaē vlies ſee
re droeuich/als een heere dpe zÿ volc
ſeer lief had/ſoe vſekerde hi dē graue
van Vlaēdrē eñ ſpnē adherentē als
dē coñ. van Vrancrÿc niet behulpich
te ſpne. eñ liet hē daer toe zÿ. ÿ. ſonen
te ghiſele/maer corts worden ſp hem
weder gheleuert.
¶ In deſen tiden warē vgadert in Al/
maniē. xx: M. kinderē die tcruce aen
namē /eñ vmaeē hē dat heplich landt
weđ te crigē Mair de duuel bedroech
ſe/ want als ſp quamē ter zee ſoe wor
den ſp vandē zeerouers gheuanghē
eñ vele vdroncken/eñ vele vandē Sa
raſinen vcocht.
¶ Item deſgelÿcs vgaderdē i Spaē

giē vele M. ſcaepherders/eñ quamē
tot Parps in Vrancrpc eñ vdoruē al
le die goedē der clergiē eñ der gheeſte
lÿchept/waer af hem dat ghemepne
volc vblÿde / maer als ſp der leecken
lpeden goedē oec begonden te rooué
doe wordē ſp verſlaghen.
¶ Itē int iaere M. cc. eñ xiiij. quam
die kepſer Otte de iiij. tot Maeſtricht
eñ hi nam te houwelÿck hertoch Hē
rÿcs dochter geheiten Marie. Ende
alſo die kepſer beradē was mꝫtē gra
ue vā vlaendrē te ſtridē op dē coñ phi
lips. ſo bracht hi hertoech Henrÿckē
oec daer toe met hem oec vbont te ma
ken. want dpe coninc vā pngelādt hē
daer toe vſocht hadde. So vgaderdē
ſp altē ſamen mettē voorſ. iiij. grauē
bi Dornÿcke aen die brugghe vā Io
uines met grooten hepre. teghē dpe
macht des coninx van vrancrÿcke.

¶ Vandē grotē ſtride dpe voor Doer
nicke geſchiedde. dair die grauē voor
ſept gheuanghen worden ꝛc.

DIe coninc van Vranrijcke aen siēde die grote menichte zijnder vyandē stercte sijn volc eñ verwecte se om striden. want sijn sake rechtuerdich was. eñ de keyser was indē ban vandē paus. Eñ die conīc dede doē lesen sommighe spalmē om victorie te hebbē. Als Benedictus. Expugnat. Dñe in virtute tua. Eñ hi ginc selue in eē kercke daer hy gode biddēde mz tranē/stellende zijn hope op god wāt zij viandē op die tijt veel stercker waren dan hi Ende het quam tot eenen strijde. dye seer vreeslijcken begonnē werdt De locht wordt vervult mettē geschutte vādē artchierē. dairde beefde vandē ghedrussche der loopender paerden/de so snellijc op malcādere in een gedrongē lyepē datter menich ter aerdē viel. groot volc wertter verslaghē. maer die coninc Philips had de victorie doer gods vhengeinsse eñ die. iiij. grauen werden geuanghen dwelc alten groten volck coste Maer die keyser ende hertoch Henrijc met haren volcke hieldē hem soe vaste in een datse niet geuanghēn en waren maer sy ontvlodē. eñ haer volc wert vele verslaghē Coninc Philips hielt sonderlinge lange geuanghē dē graue van vlaēdren eñ dē graue vā Bonen tot dat hi sinen wille vā hē lieden had. ¶ Dese conīc Philips was seer victoryoes. eñ de alō vroemste die na

den groten Kaerle in vrancrijcke ge-
regneert hadde. want hy vele strijdē
ghewan in sinen leuene Eñ op die sel
ue tijt als hi dese victorie by Dornyc-
ke hadde. so haddē beyde sijn sonē in
verscheidē steden in vrancrijcke oock
strijt eñ victorie teghen haer viandē
Ooc leestmen van coñ. Philips van
Vrancrijc dat hy tweewerven track
ouer tmeer op die ongheloughe/die
vromelijc beuechtende ꝛc.

¶ Item hertoghe Henrijck voorseyt
van Brabant wan eñ destrueerde in
zijn ouderdom Randenrode by beuel
des neghensten paus Gregorius Wāt
het warē alle ketters eñ quade here-
tiken.

¶ Omtrent den seluē tijde te wetene
int iaer ons heerē. M CC. xxxiiij. soe
wasser een ghemeyne cruysuaert op
dye ongheloughe Stadighers. Eñ
Henrijc die oudtste sone van hertoge
Henrijc was capiteyn vandē gecru-
ysten volcke van verscheidenē landē
Eñ so track hi op dye Stadigers dye
welcke als sy vernamē soe grotē volc
op hem te comene om te beuechtē. so
maectense hē seer sterck in groter me
nichten. eñ ordineerden hē in bataylḡ
ghiē te stane voor scerp eñ achē breet
so datse seer qualijckē te becomē wa-
ren. want sy hyelden hem seere vas-
te in eē so datter seer geuochtē werdt
Maer int eynde met subtilē rade eñ
groten arbeide /eñ aldermeest bider
gracien gods soe werden si ghescoert
eñ verstropt. eñ waren meest allege
doot eñ verslaghē. meer dan duisent
mannen/behalden wyuen eñ kinde-
ren die sonder ghetal waren/ die alle
ghedoot waren. Aldus dancten onse
liedē gode vander victoriē/eñ keerdē
weder elc it sine.

¶ Eñ int naeste iaer daer na/ so wert
hertoech Henrijc met eender siecten
beuanghē so swaerlijc dat hy die bitt
doot ghesmaect heeft. eñ sterf te Cole
ne. als hi xlviij. iarē hertoge geweest
hadde Eñ hy wert ghebracht tot Lo-
uene daer hi begrauen wert in sinte
Peters kercke in middē vandē chore
Eñ in die selue ligghē ooc vrou mach
telt zijn eerste huysvrouwe. eñ vrou
we Marye keyserinne van Roome
zijn eerste dochtere Eñ vrou Marye
zijn leste huysvrouwe dye leyt tot Haf
flignē in die abdie

¶ Hier mede so swighic van dezē her
toghe Henrijcke van Brabant achē
latende sommyghe yesten dye nz au
tentijc en zijn ꝛc. eñ sal v voort bescry
uen van synen sone den tweestē her
toghe Henrijck van dien name van
Brabant

¶ Itē noch in des voorś hertoge Hē rics tide leefde paus Innocēti⁹ die iij. die seer oorbaerlyc was der hepliger kercken. hi destrueerde veel heresien Eñ hy maecte veel rechtē/eñ decreta le: Eñ hi hielt dat cōsilp van Latranē te Rome, daer warē vgadert. M.ccc. xv. prelaten.

¶ Itē ooc leefdē in diē tidē sinte Elisa beth lantgrauinne van Doringhen eñ sy was des conics van Hongeriē dochter/god dienende in wondelijker heplichept des leuens

¶ Itē sinte Lodewyc de coñ. vā vranc rijc leefde doe Eñ sinte Lodewyck die minderbrueder eñ bisscop van Tho losen/eñ was des anderēs Lodewics ooms sone/ghebuertich tottē coninc rijc van Siciliē/ eñ totten lande van Angouwen.

¶ Itē die heplighe stadt van Iheru salē wert vandē Sarasinē gedestru eert totter aerdē toe wtghenomē dē tēpel/eñ Dauids stadt

¶ Dat xxxiij. Cap. Vandē. ij. hertoge Henrijck geheetē dye grootmoedige

Die. ij. Henric geheetē die groot' moedighe wert hertoghe int ia re M.CC.xxxv. die bi zijs vaders tij de die Stadingers vwonnē had/ als voorsept is/seer vroem eñ grootmoe dich was hi teghē zijn viandē Eñ per ste nam hy tehuwelijc vrouwe Ma rie coñ. Philips dochter vā Almaniē oft anders roomsch coñ. dye des per stē kepser Frederpcs sone was. daer an wan Henrijc eenē sone die ooc Hē rijc hiet eñ iiij. dochterē Dyerste hiet Machtelt/eñ was te huwelijc ghege des conincs vā vranrijc brueder. eñ was graue vā Artops eñ Sintpoel Daer af quam die vroeme Robrecht van Artops. dye ander dochter hyet Marie eñ die hadde te wiue dye her toghe van Beperē. die derde hiet Be atrijs eñ die had die Lantgraue van Doringhē. die vierde hiet Margrie te eñ bleef macht die weerelt beghe uende. eñ wert nōne in s Bernaerts orden/in die abdye van shertoghē da le die haer vader die ij. hertoghe Hē rijc stichte/daer toe besettēde die gro te thiendē van ouer Pische met ande rē goedē: namaels wert aldaer de sel ue Margriete abdisse/ Als dye perste hupsvrouwe van hertoghe Henrijc ouerleden was/doe troude hi een an der edel bloeme Sophie sinte Lijsbet tē van Doringhen dochtere/die seer duechdelijc/god vresende/eñ ōtferm hertich was/Eñ nauolghēde dat exē ple van harer hepligher moeder/soe plachse gheerne te visiterē eñ te troo stē die arme sieckē daer sy se wiste/eñ gaf veel aelmoessenē/hair leuē voert reguleerende na dye werckē/die sy in haer moeder ghemerct hadde// Dese goede Sophye hadde van hertoghe Henryc eenē soē/die hiet ooc Henrijc die wert namaels Langraue vā Do ringhen Dese vsepde hertoghe Hē rijc had in zijder tijt grote orloghe tus schē dē Rijn eñ die Mase/wāt Randē rode wan hi eñ destrueerdet idē grōt Daer na belach hi Colē mz groť ma cht eñ street tegē dye vā binē/eñ wat butē d stad stōt dz destrueerde hi. Eñ wāt Colē nz te crighē en was/ so trac

hi tot Bōne in die wȳgaerde die hi v́
deruē dede. eñ hy doorreet alle dlant
so dat hē niemāt wederstaē en dorste
Maer als hi noch voor Colē lach soe
gheuielt dat zȳ sommiers dye totten
heyre waert quamē mz visschē die sy
voerdē. so ledē sy voorbi dz casteel vā
Daelhem dat nu dē hertoghe toebe-
hoort. doe quamē die kinder des hee
rē van Daelhē eñ roofdē dye visschē
mz ghewelde ouerlast doēde des her-
toghē dienaers: dat sy namaels met
tranē claechdē. die hertoghe dat hoo
rende so wert hi beruert eñ hi swoer
dat hi dat wrekē soude eer hi in Bra-
bant wedͦkeerde Soe quam hertoge
Hērijck eñ belep Daelhem dwelk hi
creech met allē zȳ behoortē, daer bra
bant seer mede gesterct was vā dyer
syden
¶ In des hertoghē tide was die hey
lighe kerke v́licht van grotē leerarē
als sint Thomas van Aquinē. eñ Al
bertus magnꝰ beyde van predicarē
ordene Eñ s̄ Boneuentura. eñ Alexā
der de Hales vander minderbruedͦ
ordenē. eñ meer ander.
¶ Ic keer weder op hertoghe Hērijc
den grootmoedigē. dē welckē die iiij.
paus Innocentiꝰ grote eere bewees
hē presenterēde dat keysenrijck. wāt
keyser Frederic die ij. was afgheset ō
zijre tyrāscap wille. eñ sterf namaels
haestelijc wāt hi wert van synē soē v́
moort. also hi daer te voorē sinē ande
rē sone selue v́worget hadde Aldꝰ ge
schiede hē also hi selue ghedaē hadde
Maer als Frederijck noch leefde soe
was die vi. Henrijc tottē keyserijc ge
corē geweest. die niet en v́mocht Fre
deric v́winē. Na welcx Henrics doot
hertoge Henryc van Brabant daer
toe v́socht wert. Maer hi excuseerde
hē van tkeyserijc te aenuerdē. eñ hy
recōmendeerde dair toe sijnre suster
sone graue Willē van Hollāt. die by
beuele vandē v́seydē paus Innocēti
us coñ. van Almaniē ghecorē werdt
vandē kuer vorstē Eñ track tot Aken
daer hi blidelyck ontfanghē wert. eñ
daer hi hoochlijc zȳ edelheit thoonde
Eñ als hi indē wille stōt van daer te
reysen tot Rome om die keyser croon
te ontfanghē, so werdē de Vriesen hē
oprechtende teghē coñ. willē. Eñ soe
trac hi met grotē heyre op die Vriezē
daer hi bi ongheualle v́slaghē wert.
dwelc namaels graue Floreys zȳ soē
swaerlijc wrack op die Vriesen.
¶ Als die ij. hertoghe Henrijc xxij. ia
rē ghercgneert hadde so sterf hi te Lo
uē int iaer M. CC. xlvij. Eñ hi wert
begrauē int clooster te Vileer vā sint
Bernaerts orden
¶ Omtrent desen tijt so ontfinck dye
heilighe coñ. s̄ Lodewyc dat cruce, eñ
hi track ouer meer op die ōgelouigē.

¶ Dat xxxiij. Capi. Vanden heyligē
coñ. sinte Lodewyck van vrāc
rijck Ende van synen doc-
trinen ende heylighe
leeringhen.

OM merckelijke redenē so wert hier inne ghebracht int corte dz heylich leuē eñ leringhē vandē coñ. sinte Lodewijc als een spyegel alder duechdē daer hē alle princē eñ herē sonderlinge in spiegelē moghē Van wiens heylighe gheslachte dye herto ghē van Brabāt afghedaelt zijn van vrouwe Janne van Brabant voort also dē vscreuē boō dat wtwijst Oec was s̄ Lodewijc van des grotē coñ. Karels ghe slachte van zijnder ouder moeder weghē der goeder coninghi- ne Elizabeth die de tweede coñ. Phi lips ghetrout hadde. daer hier voor af ghesept is/ die aen haer wan dē se nendē coñ. Lodewyc die alte kersteli kē eñ heylighē coñ. was Eñ hi hadde ghetrout s̄ Blancke des conics van Spaēgiē dochter. Eñ daer aen wan hi desen heylighē coñ. s̄ Lodewyc dē viij. eñ karlē dē graue vā Angouwē die wert coñ. vā sicilie eñ Napels eñ was s̄ Lodewycs vader die minder- broeder eñ bisschop was

¶ Die vsepde coñ s̄ Lodewijc was vā sinē ionghē iarē een suet iongheline. minlijc eñ ontfanclijc in alo mēschē oghē opwasschēde in alder heylichz. eñ puerheyt van leuen Eñ als hi te wiue ghenomen hadde die edel bloe- me Margriete des grauen dochter van Prouenciē Soe abstineerden si dicwils vander huweliker schult in reynichedē leuende. sonderlinghe al dē aduent dore. eñ in die xl. daghē vā der vastē. eñ op ander vasten daghē Item zijn kinder dede hi mz neerstich eyden opvoedē seer kerstelijc eñ met vmanigē ende goede exempelen leer de hyse dye werelt versmaden hem seluen kinnen/ ende gode deuotelijck dyenen. Ende hy plach te vertellē vā sijnre moeder sinte blanckē der conic ghinnen segghende aldus Mijn lie ue moeder sepde van my dyē sy bouē alle sterflycke creaturē minde. waert soe dat ick sieck werde totter doot toe ende dat ick nyet ghenesen en conde sonder yette doene dwelck dootelike sonde ware. sy soude mi lieuer hebbē laten steruen. dan dat ick mijnē scep- per dotelijcken vertoornt hadde En- de dit voorseide woert van sijnō moe der hadde s̄ Lodewijc so vaste gheprēt in sijnre herten. dat hy [redacted] al so lange als hi leefde hem seluē bi der gracien gods hielt onbevlect vā allē dootsondē. also sijn biechtvader dztu ghede die eē rechtueerdich eñ geleert man was. dye welc xx. iaren lanc sijn biecht gehoort hadde

¶ Itē alle wekē des vridaechs plach sinte Lodewijc te biechten. eñ dan ōt finck hy discipline van sijn biechtva- ders handē op sijn bloot lichaem mz vijf ysere ketēkēs te gader geuoecht Eñ als sijn biechtvader wt compas- sien suetelijckē sloech. dan dede hi hē een teyken dat hi styuer slaen soude.

¶ Item inden aduent eñ oock in dye vastene. ende inde iiij. vigilien vā on ser sueter vrouwē. soe droech hy hey melijck wt grooter deuocien eē harē cleet op sijn naecte lichaem. dwelc dz namaels sijn biechtvader als hijt v- nam hem verboot ouermits die gro te teederheyt sijns lichaems &c.

Eñ op dye vigiliē onser sueter vrou-
wē/eñ opdē goedē vrijdach/ vaste hy
te water eñ te broode Sonderlinghe
blinckede in desen heylighē man dye
duecht der ootmoedich eyt/ ghelijc dē
carbonckel ghesetindē goude. want
hoe hi meer der was hoe hi hē meer ŏ
ootmoedichde in allē dinghē Wāt al-
le saterdaghē plach hi in een heyme-
lijcke stede sommiger armer mēschē
voetē te wasscē met gebuychdē knyē
eñ daerna druechde hise eñ custese oet
moedelijc Desgelijcx bestorde hi hair
handē eñ custese. eñ dan gaf hi eē ye
ghelijckē een somme vā pēninghen.
Itē ouer die siecke ende allendige mē
schē had hy grote cōpassie eñ was hē
seer ōtfermhertich. diē hy dicwile diē
de met sinē handē. Want als hy quā
tot Parijs eñ in anderē stedē zijns rijc
kes so ghīc hi visiterē die hospitalen
daer vele sieckē laghē eñ sonder stro
mē oft vereysen hare onreynicheyt
ofte onbequaemheyt so spijsde hijse
dicwil eñ diende hē met sinē handen
eñ buyghēdē knyē Eñ op een tijt diē
de hi eenē lazerschē monic op zij kniē
die seer vreeslijck was om te aensien
want zij ooghē eñ nase warē van see
richedē doorgheetē/ eñ sinte Lodewic
stack hē ootmoedelijc spijse eñ dranc
in sinen mont sonder vereysen. Dat
aensach die abt eñ wert suchtēde eñ
tranē stortende om dye grote goeder
tierēheyt des conincx.

Int regiment sijns rijcks so be-
wees hem sinte Lodewijc mz sulcker
macht eñ wijsheyt. dat hi mz neersti
ghen ondersueke der saken eenen ye
gelikē recht dede sonder wtneminge
der personen Ende want hi besorge
de dat der armer liedē sakē cume tot
hem souden moghē comen. so sat hy
ter weken tweewervē in eenē opē ste
de om te aenhoorene die clachten vā
den liedē. ende dicwile dede hyse haes
telijck ontcommeren
Item sinte Lodewijc ordineerde de
xij. genootē van vrancrijke. om dzse
in grotē saken raet vander croonē zij
souden. te wetene vi. gheestlike ende
vi. weerlijke Ende die hebben elck zij
officie omtrent den coninc sonderlin-
ghe als hy wordt ghesacreert te Rey-
men. Ende als sy enighe ghenooten
daer niet en comē soe werden op dye
tijt andere heeren van sconincs bloe
de geset in haer stede. Die. vi. gheeste
lijke ghenooten sijn eerst die eertsbis-
scop ende hertoghe van Riemen dye
sacreert oft salvet den coninc metter
olyen ghenomen wter heyliger am-
pullen die wten hemel quam als sin
te Remijs den coñ. Clodoueus doop
te Die tweeste is die bisscop eñ herto
ghe van Louwen die draecht die hey
lighe āpulle. Die derde is die bisscop
eñ hertoghe van Langre. die draecht
des conincs ceptre. Die vierde es die
bisscop eñ graue van Beauays. dye
draecht des conincx wapenrock/ Die
vijfste is dye bisscop ende graue van
Chalon in Champanien. de draecht
des conincs signet. Die seste es de bis
scop eñ graue van Noyen die draecht
des conincs gordel. Dye sesse weerlij
ke sijn. eerst die hertoge vā Bourgō
gien. dye draecht die coninclijke croo

ne/eñ hi gordet dē coñ: zÿ sweert Die
ÿ.is die hertoghe vā Normandiē die
draecht des coniñx perste baniere De
iÿ.is die hertoge vā Aquitaniē/ dats
Gwiennē eñ Gasconien/die draecht
des conincs tweeste baniere Die iiÿ.
is die graue vā Vlaēdrē/dye draecht
des conincn sweert Die v.is die gra
ue van Chāpaniē die draecht des co
ninx standaert/Die vi. is die graue
van Tholousen die draecht des coñs
guldē sporen

¶ Die vseyde heylighe coñ. Lodewyc
stichte een alte schone capelle i zÿ pal
leys te Parÿs.daer hi de doorne cro
ne ons liefs heerē in stelde: een groot
stuc k vandē heylighē cruce.eñ dat p
ser vandē speere dat de syde ons liefs
heerē doorstack.met veel ander cost e
lÿcke reliquiē die daer noch zÿ. Item
s Lodewyc hoorde daghelÿcx alle die
grote ghetidē ghesonghē mettē geti
dē van onser vrouwē.eu die selue las
hi ooc stillyc met synē capellaē/eñ vi
gilie vā ix. lessen alle dage Eñ als zÿ
edele op hē murmureerdē dat hi soe
veel missen hoorde.so seyde hi aldus
waert dat ic met teerlinghē spelende
oft iaghēde oft vlyeghēde meer tÿts
v dede/licht soe en soude niemāt mur
murerē Als hi dē diēst gods hoorde:
so en woude hi niemāt toe sprekē/het
en hadde groot noot gheweest eñ dat
seer cort

¶ Item dese deuote coñ.een groot mi
naer des gheloofs.nam dat cruce aē
in zÿre iongher tÿt/eñ track met gro
ten heyre ouer dmeer in heydenissen
eñ int heylich lant/dair hi veel kerstē
vloste vten kerckere.eñ veel sarasinē
bekeerde hi eñ dedese doopē.de stede
van Cesariē Joppē eñ Sydon dede
hi sterckē met vastē murē Desgelÿcx
die vestē vand stadt van Achon De
se heylige coñ. leedt vele om theylich
geloue/want hi wert gheuanghē vā
den sarasinē met vele van sinē edelē
Ten eynde wert hi vlost eñ keerde we/
der in vrancrÿc daer hi mz groter ee
rē eñ blÿscapē ontfanghē werdt Int
iaer M.CC.liiÿ.Eñ sinte Lodewyc?
bracht mz hē een groot getal vā brue
derē die hi ghecreghē had indē berch
van Carmelen int heylich lant daer
Helias eñ Helizeus dye heylige pro
phetē plaghē te wonē/diemē nv hee
tet onser vrouwen brueders.Eñ mits
diē wert die ordē in vrancrÿc begōnē
te Parÿs eñ elders.eñ ooc in dezē lā
dē/als te Bruessel te Haerlem/eñ in
ander plecken

¶ Eñ van doe voort was s Lodewicx
leuē te bouē ghaende zÿ voorgaende
leuē/also vele als gout bouē ghaet dē
siluere. Dē goedē religyosen was hy
aengaende als een vader Hi maecte
vrede in zÿ rÿcke/hi dede veel aelmis/
sen/hy maecte salighe statutē / eñ hy
arbeyde wt sinē rÿcke te vdriuen dat
spel vandē terlinghē/blasphemie eñ
quade redenē.bordelē in stedē/woec-
kerē ghiftē eñ gauē vandē rechterē
iusticieren

¶ Item langhe iarē daerna als dese
heylighe coñ.hē in allē duechdē ghe
oeffent hadde/hoorende die allē dichz
eñ desolacie vandē heyligē lāde/sobe-
reyep hy tot hem eene groote menich

te van prelatē princē baroenē eñ rid
derē zijs rijcs/eñ met groter deuociē/
ontfinck hi tot Parijs dat cruce van
den handē des legaets van Romen
daer na Philips zijn perste sone/eñ bei
de zijn ander sonē Jan graue van Ny
uers/eñ Peeter graue van Alenson
eñ veel ander grote herē Eñ met gro
tē heyreghinghē si ten ghenoemden
daghe te scepe tot Aquemortes in Lā
ghēdock voor Sardiniē/eñ voort vo
re Tunes in Affrikē Eñ want die coñ
van Tunes oft affrikē dicwile te kin
nen gheghenen hadde dat hi wel wou
de kersten worden. en dede die vreese
van sinen volcke. so hadde sinte Lode
wijck so groten begherte om den coñ
met sijnen volcke totten ghelooue te
bringen dat hy hem ontboot. dat hy
sijnre sielen salicheit so seer begeerde
dat hi wel woude inden gheuanghe-
nisse der sarasinen sijn al sijn leuē lāc
sonder dat licht der sonnen te siene. al
so verre als hi ende sijn volc met goe-
der hertten kersten wouden worden
Daer na ghinghen sy ter hauenē in
affriken. ende sy wonnē met crachtē
dat casteel vāder voornoemder stadt
van Cartagē Eñ tusschen Cartaghē
ende Tunes stelden sy haer tentē

¶ Ende onlanghe eer sinte Lodewijc
in affriken sterf so screef hy sijn testa-
ment in latine met sijns selfs hant in
houdende vele goede leeringē tot in
formacien vanden menschen. eñ son
derlinghe van princen eñ heeren

¶ Dit is sinte Lodewijcs testament
dwelc hy gaf sijnen persten sone phi-
lips. hem beuelende dat te voldoene

Lieue sone. die perste leeringhe
die ic v leere es. dz ghi al v her-
te stelt om god te minnē. want daer
sonder en mach nyemant behouden
worden

¶ Gewaert v dat ghy niet en doet dz
hem mishaghē mach. dat es te wetē
dootlijke sonde Ja lieuer eñ eer wair
dy sculdich te lijden alle maniere vā
tormentē dā dat ghy dootlijc sondich
det.

¶ Ist dat v god teghēspoet toesynt so
lijdet dancbaerlijc eñ in goeder lijdt/
saemheyt/eñ dict dat ghijt wel v̇diēt
hebt/eñ dat god die teghēt heyt bekee
rē sal tot uwē oorbore

¶ Ist dat god v voorspoet gheeft soe
danct hē ootmoedelijc/so dat ghi des
niet te ergher en wort bi houerdiē dās
ghi schuldich sijt beter te wordē/wāt
niemāt en is sculdich god mits sinen
gauē te v̇toren

¶ Biecht dicwile v sondē/eñ kiest wi
se biechtvaders die v weetē te leeren
tghene dat ghi schuldich sijt te doene
eñ te latē oft v̇hoedē Eñ alsoe suldy v
draghē. dat uwe biechtvaders eñ uwe
vrienden v derren vrijliken begripē
eñ uwe ghebreken thoonen

¶ Den godlijkē diēst suldi horē deuo
telike sonder clapperie eñ truferie eñ
sonder alōme hier eñ ghinder te sien
maer bidt god mettē monde/eñ met-
ter hertē aendenckende. eñ sonderlin
ghe als dye consecracie ghescheidt. in
der missen

¶ Draecht een suet eñ goedtierē her-
te tottē armē eñ alendighē personen
Cōforteertse hulptse na v v̇moghen

¶ Hebdi eenighe persse oft bangicheyt van hertē/segghet dye ter stont uwē biechtuader/oft eenighē eerbarē mā eñ so suldise te bat draghē

¶ Siet dat al uwe geselscap eerbaer mānē zijn/weđ sy religieus oft weerlic zijn/eñ spreect hē dicwile toe/eñ scuwet dat ghesellscap vanden quaden menschen

¶ Aenhoort dicwil die sermonē gods het si int openbaer oft int heymelijck Eñ weest neerstich om te crighē ghebedē van goedē menschen ende par doenen

¶ Minnet al dat goet is/ eñ haet alle quaet/in wat stede ghi sijt

¶ Niemāt en sy so koene die in dijnre teghēwoordichept spreke eenich woert treckende of verweckēde tot doot sonden

¶ Van niemāt die niet tegēwoordich en is en spreect in eeniger manieren vā achtersptaken

¶ En ghedoghet niet in uwer coninclijker teghēwoordichet yet dat v̇keert is van god oft van synē heylighē gesept te wordene ghy en doet daer af wrake

¶ Danct god dicwils van aldē goedē die hi v ghegheuen heeft.op dat ghy weerdich werdt noch meer van hē te v̇crighen

¶ In recht ende iusticie te houdē sijt straf eñ wettelijc tot uwen ondersatē niet neygēde ter rechter sidē nochter slincker siden.maer altijt om iusticie te doen weest gehertich. Eñ gedoget die clachtē der armer menschē/tot dz die waerheyt sy v̇claert

¶ Heeft yemant clachte oft sakē tegē v/so sijt voor hē teghē v seluē/tot dat ghi die waerheyt vanđ sakē weetēde sijt/want soe sullē uwe raetslieden te coēliker recht doē na de rechtuerdichept eñ waerheyt

¶ Eest dat ghi yet vremts houdt by v oft bi uwē voorvaders/eñ dat dick seker is/so gheuet weder sonđ eenich merrē. Maer is die sake twijuelachtich so doeet onđsoeckē bi wise mānē haestelyc eñ neerstelijc

¶ Daer toe sydy schuldich sorghe te draghē dat v volck eñ ondersatē onđ v leuē in vredē eñ in iusticiē onder v regiment.ende sonderlinghe religiose/ende ander personen der heyliger kercken

¶ Vwen vader eñ moeder sydi schuldich mine eñ reuerēcie/eñ hair beuel te houden.

¶ Kerckelike beneficiē gheeft dē ghenē die des weerdych zijn.by rade van eerbarē mannen/sonderlynghe den gheenen dye gheen beneficiē en hebben/

¶ Wacht v dat ghi sonder grootē rade gheen orloghe en beruerte.eñ sonderlinghe teghē eenijghe kerstenen. Ist nochtans also datter orloghe ghe schiedē moet/so bewaert eñ bescermt die heylighe kercke na v uterste v̇moghen.eñ die ghene die niet misdaen en hebben als dōnosel arme lātliedē bevrijt vā scadē. Orloge oft twist vā v oft van uwē ondersaten brenghet tot vrede alsoe vele als ghi v̇moghet

¶ Weest neerstich om te hebben goede preuoestē ende ballyuwen. Ende ondersuect neernstelijcken van hem

eñ van uwẽ raetslieden hoe datse hẽ
draghen eñ hoese cõuerseren
¶ Jn allen tijdẽ sijt deuoet der kerckẽ
van Rome. eñ obediert dẽ paus als
uwen ghestelijken vader
¶ Neerstelijc doet versien dat die cos
ten van uwẽ hou redelijc sijn eñ mz
maten
¶ O suete sone ic eijnde so besweer ic v
eñ versuecke yst dat ick voor v sterue
dat ghy besorget mijnre sielen te hul
pen te comẽ/in missen eñ oraciẽ ouer
al dat coninc rijcke van vrancrijck
¶ Jnt laetste mijn alder liefste sone. so
gheuic v alle dye bendictien dye een
goet eñ goedtieren vader sinẽ sone ge
uen mach. eñ die salighe eñ ghebe ne
dide driuuldicheit. eñ alle heylyghen
moetẽ v bewaren van allen quade.
eñ god moet v geuẽ gracy wel te doe
ne in allen tijde. eñ te volbringẽ synẽ
wille so dat hy van v geeert sy :ende
dat wi na dyt tegẽwoerdich leuẽ te sa
men met hem syn moetẽ/eñ hem siẽ
eñ louẽ sond eynde. Amen

¶ Corts na dat sinte Lodewijc de hei
lige coninc sijn testament aldus synẽ
soue Phylips ghegeuẽ hadde/eñ na
vele loffelijke werckẽ der duechdẽ eñ
vele arbeydelike strijdẽ eñ teghẽ hey
den die hi om dye vmeerderinge des
kersten gheloefs vdraghẽ hadde son
der vdriet daer inne te hebbẽ. so wou
de ons heere sinẽ arbeyt salichlijc vol
eyndẽ/eñ loonẽ. die seer cranc vã lich
ame was ende nakẽde die laetste vre
woude hy ligghẽ op asschẽ/eñ wt rec
kende sijn armen in manierẽ vandẽ
cruce/so sprac hi tot gode Vader in dy
nen handẽ beuelic mijnẽ gheest. Eñ
also verschiet hy vand werelt eñ gaf
sinen gheest inden handen sijns scep
pers. ontfangẽ de die gloriose vruchte
sijns arbeyts Jnt iaer ons heerẽ. M
CC.lxx des ander daechs na s Bar
tolomeus dach Eñ sijn heilich lichaẽ
bracht Philips syn sone tot sinte De
nijs in vrancrijcke. daer hy begrauẽ
wert bi sijn voorvaderẽ.
¶ Eñ op den dach sijnre begrauingẽ
dede hy een schoõ mirakel aẽ eẽ blint
wijf van Normãdiẽ. die bi verdientẽ
van s Lodewijc haer ghesichte wed
creech. Ende daer na geschiedẽ daer
vele myrakelẽ vã alderhande sieckẽ
die op sijn graf gesont werdẽ. Mids
den welcken eñ ooc gemerct sijn voer
gaende heylich leuen ende vduldichz
dese heylyghe coninck by voorgaen
der stangher examinacien namaels
ghecanoniseert wert vãdẽ viij. paus
Bonifaci9 bi ghemeynẽ rade eñ con
sente vandẽ cardinalẽ. Jnt Jaer ons
heerẽ M.CC.xcvij./
¶ Jtem als s Lodewyc noch leefde so
wert bidẽ iiij. paus Vrban9 ingestelt
die gloriose feeste vandẽ weerdighen
heylighẽ sacramente metten aflatẽ.
Eñ die seluepaus maectẽ Karlen sint
Lodewyccs broeder coñ. van Sicilien
eñ Napele die dat ontfinck ende hielt
eenẽ tijt van iaren Maer daer na so
schiet dat lant vander ghehoorsaem
heyt haers conincs eñ der heyligher
kercken/eñ aẽnamẽ coñ. Peter van
Arragoen/de namaels vanden vier
den paus Mertẽ die eẽ heylich paus
was / inden banne ghedaen warde
Eñ zijn nacommer de iiij. paus Hono

ri⁹ dede dat cruce predickē teghē coñ.
Peeter/ouersueckende aen coñ. Philips
dē iij.ē Lodewycx sone dat hi Karlen
sinē oom/eñ der heyligher kerckē te
hulpe quame. dat hi dede eñ ouervolch/
de met stride dē seluē coñ. Peter/dat
hi indē strijdt gequetst wert/eñ sterf
indē ban/so dat ghewoenlyc is vādē
ouervolgers eñ viādē der heyliger kerckē

❡ Dat xxxv: Cap. Vandē iij. hertoge
Henrijck gheheetē die saftmoedighe

NA den tweedē hertoghe Hērijc
so wert hertoghe die derde Hē
rijc zȳ sone gheheetē die sachtmoedy
ge/hi was zeebaer/minlic/ eñ suet int
aenschouwē/datmen nauwelijc zȳs
ghelijc en vant Eñ was van seer ho
ghē eñ edelē ghessachte/van allē sidē
also voorgheruert is Dese Henrijck
troude een alte edelē eñ duechdelykē
bloeme des hertogē dochter vā Bor/
gondiē gheheetē Aleyt Dair aē wan
hi iij. sonē eñ een dochter als Henryc
Jan Godeuaert/eñ dye dochter hyet
Marie/die was conighīne vā vranc
rijc/die ghetrout hadde die derde coñ
Philips sinte Lodewycx sone na dat
zȳ yerste vrouwe ghestoruē was/eñ
hi hadde van deser vrouwē eenē soē
gheheetē Lodewyc graue vā Eureux
Godeuaert die ionste broeder hadde
voor zȳ ghedelte in Brabāt Aerschot
Gierbeke Sichenen eñ sint Aechten
rode/ eñ hi was een edel eerbaer vro
me heer/eñ hi troude een ecdel vrou/
we daer hi mede ghecreech dat landt
van Operson. daer aen dat hi wan e
nē schonē sone gheheerē Jan/eñ ooc ij.
dochterē Eñ dese edel Godeuaert eñ
Jan zȳ sone wordē namaels ouerslaghē
indē vreeslykē strijdt van Cortrijcke
daer so veel edele bleuē dattet schade
was god ouergheeft hē bi wyēs schulde
dat den strijdt toe quam etc.

❡ Sijn oudtste dochtere gaf hi te hu
welike dē graue van Harcourt/ende
gaffer mede dlāt van Aerschot/ ende
van Gierbeke Vādesen ghessachte
vander eender sydē is ghecomē die he
re vā Crop nu leuende/ Eñ zȳ ander
dochter troude dē graue van Loē/eñ
gaffer mede dlant van Sychenē/eñ
sint Aechtē rode Eñ hy ghewan aen
haer eē dochter/die namaels troude
dē graue van Gulyc. dwelck marck
graue willē van Gulyck namaels ouer
cochte den heere van Schoonvorst

❡ Dye voorseyde hertoghe Henryc
die derde en screef hem nyet alleene
Hertoghe van Lothrycke/alsoe sijne
voorvaders ghedaen hadden. mair
oock soe screef hy hem hertoghe van
Brabant. dwelcke dat hi al dede om
onderschept te makene tusschen dye
hertoghen van neder Lothrijck daer
Brabant inne besloeten is Ende
dye hertoghen van Lothrijcke op de
Moesele. datmen in die walsche tale
heet Lorayne. eñ al ist so dz beyde des
hertogē landē in Lothrijc comē. noch

tās hoort dē titel vā Lothrike dat toe den hertoghe van Brabant: dan dē hertoghe van Lorepnē. also dat claer lijc bewijst Seghebrecht van Gem melours in zijn Cronijcke want bi her toghe Goseloēs tide van Ardennen so sterf sonder manlijc oor Frederijc die hertoghe vandē lande opder Mo selē was Eñ doe creech Goseloē ooc dat lant opō Moeselē dat nu Lorep nē heet Eñ besadt also beide die lan dē Maer na zijn doot wordet weeder vā een ghescheydē. want dlandt opō Moeselē wert ghegeuē eenen heere die Aelbrecht hiet. dye namaels van Goeseloēs sone Godeuaert doot ge slaghē wert Daer na wert tselue lāt ghegeuē Gheeraert van Elsatē. die met sinē nacomerē behielt dē naem van Lothrijcke al waest tōrechte/ vā Godeuaert Goseloēs sone/ eñ van si nē nacomerē/ als Godeuaert vā byl lioē. rc. is vsept it rrvij. eñ rrir. Capi.

¶ Itē Ooc scrpuē hē dye hertoghē te rechte hertoghē van Brabant. wāt dien naem veel ouder is dā Lothrijc Maer Lothrijc wort voorgeset/ wāt een eertshertochdō is. Ooc ist een de le van wilen groot Lothrijc dwelc eē conincrijc was/ eñ heeft sinē naeme van coñ. Lotharijs vā vrancrijck. rc

¶ Hertoghe Henrijck voorsept reg neerde rliij. iaer eñ regeerde zijn landt wijslyc Eñ doe sterf hi int iaer M. cc lr. Eñ wert begrauen tot Louen int clooster vandē predicarē. dwelc hy ghesticht eñ ghefondeert hadde. Eñ zijn vrouwe Aleyt wart namals oock aldaer begrauē by harē man Oock so stichtedē sy in harē leuē dat clooste re van thertoghē dale by oureghen eñ zijn nōnen vander prekarē ordenē.

¶ Omtrēt dezē iarē hielt paus Gre gori⁹ die r. dat cōsily te Lyons in vrāc rijck: daer warē. CCCCC. bisscoppē lr. abtē eñ and̄ platē ōtrēt M. Daer quamē ooc Griekē eñ Tartaren

¶ Na dees hertoghē Henrijcs doot: leefde vrouwe Aleyt langhē tijt wijs lijc dat lant regerēde/ wāt al haer kin der ionc waren. eñ haer oudtste sone Henric was onbeset van sinnē. ende onbequaē om tlant te regerē So dz die edelē eñ dē raet vandē lande viij. iaer na heroghe Henrijcs doot aen namē eñ koesen dē middelsten sone. ghenoemt Jan om hertoghe te sijne Eñ daer na werdt Henrijc die oudt ste broeder so onderwesen dat hy hē begaf in een abdie in Bourgoē dien daer hi monick wert. dwelc meest toe bracht dye heere van Mechlen ghe heetē die grote Bertout die eē wijs eñ vroome heere was Hy was alle den raet van vrouwe Aleyt die herto ghinne. die dat landt langhe tijt wijs lyc regeerde eñ van schaden hoedde

¶ Wt desen spruyte groten twist tus schē Louē eñ heer Aerdē Bernaygē heere van Weesmael/ met sommigē anderē op die een syden. eñ den voor seyden heere van Mechlen op dand̄ syde. Want die van Louē woudē seg ghē dat niet redelijc en was datmen dē oudtstē sone al was hi dom vā sin

ne. van zyre vaderlijcker eruē beroo
uē soude. wātmē hē goede regeerōs
hadde moghē toe schickē Eñ Jan en
woudē sy voor gheenē heere kennen
Ja sy sloetē voor hē eñ zȳ moeder die
poortē vanō stadt Eñ op een tijt quā
die heere van weesmaels metten Lo
uenaers in die heerlichept vandē he
re van Mechlē/om hē scade te doen.
Maer des heerē van Mechlē lpedē
wardē des gheware eñ maectē hem
sterck. eñ wederstondē die van Louē
so dat dair seer gevoechtē was Mair
ten laetstē wordē die van Louē vwō
nen eñ ghescoffiert mits dat dē here
van Mechlē hulp toe quam van an
derē steden Daer na so bleef hertoge
Jan gheweldich hertoghe. Dit ghe
schiede int iaer. M. CC/lxviij.

¶ Dat xxxv/Capittel Vandē persten
hertoghe Jan van Brabant eñ
vā zijre huysurouwen ꝛc.

Die yerste hertoge Jan vā Loth
rijc eñ vā Brabant wert oock
voecht vā Akē Eñ hy trouden Mar
grietē des vsepdē coñ. Philips dochē
vā vrācrijc Eñ coñ Philips hadde zȳ
suster te wiue alsoe voorß is Eñ dese
Margriete sterf indē arbept van ki/
de/eñ haer kint mede. Daer na trou-
de hertoghe Jan Margrietē des gra
uē Gwydo vā Vlaēdrē dochter. daer
hi aen wan ij. sonē Jan die na hē her
toghe wert. eñ Godevaert dye ionck
sterf. eñ ij. dochterē. Margriete dye
keyserinne wert. eñ Marie grauine
van Sauoyē ¶ Dese Gwydo van
Vlaēdrē had in zijder tijt grote oorlo
ghē teghen Vrācrijc Eñ coñ: Phūs.
die iiij. ghehetē die schoone vinck dezē
graue eñ werdt namaels wtgelatē.
ouermits seker beloften dat hy hem
teghen dye croone nyet meer oprech
ten en soude in gheender manieren

En̄ daer na so had hy weder orloghe teghē dye crone van vrancrijc. maer die con̄. wan hē af vele steden/als. yp sel Duway/en̄ Oorchyes. daer na so stelde hē al Vlaēdrē in handē vandē con̄. En̄ dye graue als een arm slap mensche ouermits bedwanc quā ter ghenadē des conincs/en̄ quam te parijs in des conincs gheuanghenisse.

O edel princē die de landē nv regerē/de sijt/weest sachtmoedich met strangheichedē discretelyc ghemengt Uwe ondersatē bedruct sijt behulpich tegē haer viandē diese vdruckende zijn/en̄ en gheeft dijnē ondersatē geē macht bouen dy te regerē die arme gemeyn/te buten dynē wetē. Want een rijcke ghehoorsaem ghemeente maect enē armē heere rijcke

¶ Maer hier af wilic nv swigē en̄ comē ter materiē van hertoge Jan vā Brabant/die seer victorioes was scriuē/hoe dat hy dē strijdt wan te Woeronck/dwelcke een eewighe victorye werdich om scriuē voor dē Brabantschē hertoghen is ꝛc.

¶ Vanden grotē strijde die hertoghe Jan van Brabant hadde voor Woerōck daer hy victorie hadde ꝛc.

ENde om te wetē den oorsprōck
van hertoge Jans orloghē. so
is wair dat hertoge henrijc van lym
borch sterf/welcks naeste erfgenaem
was Adolf graue vādē berge. die wi-
len eer hertoge Janne ṽcocht had al-
le dat recht dat hē int hertoechdō vā
lȳborch bi ṽsterfnissē toecomē mocht
So trac hertoghe Jan in sijn lāt van
lȳborch/om dat te beschiekene. dwelc
hi bi wettigē coope ṽcregē had. mair
dye graue Reynout vā gelre sette hē
daer tegē seggēde dat de tocht vandē
lande hē toebehoorde ter sakē vā sijn
re huysvrouwē/die des voorš wilen
hertoch Henrijcx vā lȳborch dochter
was. Op dandꝰ side seyde hertoge Jā
dat desselfs grauē huysvrouwe lāge
voor sinē vadꝰ gestoruē was. eñ so be
hoorde dā tlāt hē toe geheel. eñ herto-
ge Jan dede zijn wapene quartierē al
so ghy hier bemerckē moecht metter
wapenē vā limborch

Die graue vā gelre socht al omme
hulpe ō dē hertoge van brabāt te wedꝰ
stane/als dē aertsbisscop zweer vā co
lene. graue Hērijc van lucēborch eñ
Walrauen sinē broedꝰ. eñ heer walra
uē vā valkēborch/de al tsamē tegē de
hertoge zwoerē Dwelc de hertoge ṽ-
staēde so meȳde hise te bescadigē/dat
hemliedē van dier conspiraciē geenē
orber maer scade eñ last comē soude
So trac hi idē lādē vādē aertsbisscop
eñ vandē graue groote scade doende
mz roue eñ met brande Eñ die voorš
garue quam ooc rouē eñ brandē om-
trēt dē palē van tshertogē lāde Daer
na so wert gesprokē ō te ṽgaderen te
tricht ō peys te tracterē teenē sekerē
dage daer die hertog trac ō hē te quijt
tē maer die graue en achte daer nz te
comē/eñ was mettē sinē getrockē toe
valkēborch So ṽnam hertoge ian dz
die graue bi rade vandē voorš aerts
bisscop dē graue van lutzēborch ver-
cocht had zijn recht in lȳborch ō eē som
me van pēningē Doe wert die herto
ge seer toernich aendoēde eens leeus
moet eñ trac te Valkēborch weert ō
dē aersbisscop van Colene daer in te
beligene. maer als hijt ṽnam so trac
hi wt vrezē van daer. Eñ die hertoge
volchde hē na in sijn lant. dwelc hi al
door reet eñ destrueerdet Eñ tot eewi-
ger memoriē eñ cōfusien sijnre vian-
dē so dede hi zijn paerdē drinckē inden
rijn Van daer trac hi te Bōne weert
ane eñ daer dede hi dye wijngarden
wt snijdē Eñ noch daer toe sandt hy
in brabant om zijn iacht eñ hondē dair
mede hi ginc iagē in die foreestē van
den aersbisscop

¶ Daer na quamē tot hertoge Jāne
die graue vandē berghe/ ende graue
Walrauē van gulick/ eñ ander edele
eñ ooc dye vanď stadt van Colene hē
neersteliic/biddende dat hi mz hē liedē
soude willē beliggē tcasteel vā woer-
onc dwlc onď dē aertsbisscop vā colē
was. eē quaet roofhuys dar die coop
liedē eñ die pelgrīs af beroofť werdē
seggēde dat eenē hertoge vā lȳborch
toe behoorde die strate veplich te hou
dē. So ůhoorde hertoge Jan haer be
gheerte. eñ hy ghinc met hē hebbēde
godeuaert vā vyerson synē broeď dz
roofhuys vā woerōc beliggē/ willen
de also de strate veplich eñ vry makē
eñ die rouers te ůdriuē. Als die aerts-
bisscop Sweer dit sach so sant hy al ō
me in almaniē aē siin vriēdē ō hulpe
eñ bistant tegē dē hertoge vā brabāt
Eñ hi creech te hulpē dē voorš graue
reynout vā gelre. graue hēriic vā luc
zēborch met walrauē sinē broeder eñ
noch ij. anď broeďs/ heer walrauē vā
valkēborch graue adolf van nassou.
die namaels gecoren wert coninc vā
almaniē/ eñ dē graue vā meurs De
se quamē al met grooter heyrcracht
te Woerōck. op dē voorš hertoge Jan
meynēde sonď arbeyt hē wel te crigē
want hi hem nyet en mocht ontvlyē
so sy meyndē Eñ sy brachtē mede vele
veterē kettenē eñ zeelē om die brabā-
ders daer mede te bindē eñ geuangē
te houdē Als hertoge Jan dit ůnam
so hadde hy siin betrouwē op god eñ
op siin getrouwe eñ vrome volc. eñ
hi brack op vā voor woerōc. eñ als eē
leeu ghinc hi sinen viandē tegemoe-
te. eñ hi stelde siin volc in bataleyē in
drij scarē doe sprac hi sinē volcke toe
troesteliic eñ hi gaf hem moet so datse
wel geherdt warē om striiē eñ sy sloe
ghē in die viādē die wel x. mānē tegē
een haddē so. datter vreseliic gheuoch
tē wert vā beyde sidē/ van tercie tiide
tot vespertiide, daer hadde hē die her
toge seer vromeliic als dāď Ector oft
als een vādē machabeen. wāt vele vi
ādē op sinē psoon volchdē. Tē eynde
crech hi seghe eñ victorie/ Daer bleuē
ůslagē doot graue hēriic van lutsen
borch met sinē iij broederē eñ wel. M
ridderē eñ ōtallike ādere eñ oeck wel
iiij. M paerdē. Eñ daer bleuē gheuā
ghē die voorš aertsbisscop van colene
dye graue van nassou/ heer walrauē
van valkēborch/ eñ een groot ghetal
van ridderē eñ edelē. Vele ander dye
niet ůslagē/ en warē vlodē scādeliic wt
dē velde Eñ vā des hertoghen side en
bleeffer niet vele ůslagē/ daer af dye ů
naemste warē/ her wouter berthout
heer eensdeels vā mechlē die den her
toge seer ghetrouwe was. on heer Ar
nout vā zele dye eē seer eerbaer ridde
re was Desen striit geschiede int iaer
onš heerē/ M. cc/ lxxviij. op sinte boni-
facius dach in Junio. daer af een scōō
memorie eñ feeste vā ōser lieuer vrou
wē beset is te bruessele in š goedelen
kercke

Item als den striit geuochtē was soe
wert woerōc gedestrueert in dē grōt
Ende als hertoghe Jan siin dingē ge
schict hadde tusschē dē riin eñ die ma-
ze so keerde hi weder met sinē volcke
in brabant gode danckēde ende louē
de vander victorpen

¶ Item alsmē screef M.cc.eñ lxxx. soe gebuerder dat her Peter vāder broot sen die seer groot was bidē derden coninc Philips van vrancrijck sinte Lodewijcs sone. berichte tonrechte die coninghinne die hertoghe Jans suster was van leelijke sakē: om deswyl dat hi sinen wille van haer niet gecryghē en cōde. eñ dede so vele als datse geuāghen wert/ eñ in perikel was om ghe doot te worden Dwelc sy haren broederdē hertoghe heymelyc ouer screef met haerselfs bloede Eñ so reedt hertoghe Jan haestelijck na parijs toe al dair sijn suster geuāgē lach ouer dach ende nacht: eñ met hem liep een man te voete van grootmeerbeke ende eē haeswinde. becortēde dien wech van bruessel op couwēborch tot parijs op ij. nachtē ende eenen dach Eñ hy dede aen den coninck alsulcken ondersuec met grooter subtijlheit die sake wel ōnemende dat die coninghinne sijn suster vlost wert tot harer eeren. ende dē valschen man. heer Peeterē vander brootsen dede hi hanghen aen die galghe te monfaucon

¶ Voert seytmē eñ leestmen in sominighē boecken/ maer in die brabantsche croniken en vindict nyet. te wetē Dat coninc Philips met hertoge Jāne daer na quam tot sinte Quintyns in Vermēdoys daer sy te samē feestelijc houeerden Ende als die hertoghe schepdē soude van daer /soe vraechde hem dye coninc. wye van hem beydē den anderē te maeltijde hebbē soude Doe antwoerde de hertoge dat die zijn soude die sijn spijse eerst bereet hadde dwelcke dat die coninc consenteerde, Maer hy dede ōbiedē datmē des hertoghē lieden noch hout noch colē vercopē en soude om den hertoge alsote bescamē. ofte licht dede hijt om met dē hertoghe minlick te bourderē Dwelc hertoge Jan vstaēde so dede hi coopē al dye platelē nappen eñ schotelen de hi crighē conde /eñ daer mede werdt sijn spijse gecoocṫ Ende als dye coninc quam te maeltijde so verstont hy dat ds hertogē spijse met so costelijkē viere gecooct was. Doe seyde hy dat dat quam wt hooghē ende edelen moede Ende op dat dair af eewige memorie sijn soude. so gaf hy den hertoghe een velt dat dair bi lach in vrijer eruē/ het welcke in fransoyse heet/ terre de brabant. Ende so schiet die hertoghe minnelijc vandē conic

¶ Item int navolghēde iaer. M.CC lxxxi. so trac hertoghe Jan ende Godeuaert vā vperson sijn brueder mettē seluen coninck Philips in Argoen teghē den coninck Peteerē van argoen die inden ban was vanden paus. Eñ teghen hem was een cruysvaert ghepredict om des coninrijcs van Sicilē eñ Napels wille. dwelc hy tonrechte besitten woude. Eñ ten eynde werdt hi verslaghen ꝛc.

¶ Item int iaer ons heeren. M.CC. lxxxij. so sterf vrouwe Alijt hertoghe Jans moedere. dye groote cōuersacie hadde mettē heylighē man sinte Thomas van aquinē doe ter tijt leuende vanō predickarē ordene te parijs wonende/ Eñ als sy eenighe twijuelachtighe saken in haerer concientiē hadde

so screef si aen hē om raet/eñ hi screef
haer weđ minlicke antwoerde rc. Si
werdt begrauē te predickarē te Loue
ne by hertoghe Henrijc haren man
¶ Itē alsmen screef. M.cc.lxxxvi. so
toech hertoch Jan mꝫ groter macht
voor huesdeyn. eñ hy wan dye borch
eñ besettese met volcke Doē toech hy
neffens die maze. ende wan de borch
van malrepas
¶ Daer na int iaer M.cc.xcij. so gaf
hertoge Jan sijn dochtē Margriete
te huwelijcke henrijc graue van luc
zēborch. wyens vađ doot bleuē was
indē strijt voor woeronck: die welcke
Henrijc namaels wert keyser. ende
men hietē die goede keyser. henrijck.
¶ Itē int iaer. M:cc.xcvij. so troude
dye graue van dē baren des conincs
dochter van Engelant/ende hertoge
Jan tracteerlijc derwaerts ter feestē
vander brulofte/daer vele edele heerē
eñ vrouwē v̓gadert waren Eñ daer
wert gehouden een ternoy spel. Int
welcke ach lasen de fortune die dē ede
lē hertoghe dicwils daensichte gebo-
den hadde/hē doe contrary wert wāt
hi wert daer geraect in dye muys vā
sinen arm/van welcker quetsueren
hi aldair sterf als hi oudt was xli. ia-
er daer grote droefhꝫ om was bedre
uen. Sijn doode lichaem wert mꝫ ve
le tranen ghebracht tot bruessel/ende
wert begrauē te minrebroeders/die
in die tijt deuote brueders waren
Sijn doot wert te rechte in brabāt be
claecht. wāt in sijn leuē was hy vroē
ende groetmoedich zeer sedich eñ goe
dertierē. Den armen ridderē eñ ede-
len die hi eerbaer kende. dede hy vele
goets eñ so wat hi gheloofde hielt hy
sonder falgyerē Seer was hi gemīt
eñ ontsien houdē de zijn lant in goeden
vrede Eñ in al zijn manieren bewees
hi wel gecomē te sine vandē edelē ge
slachte des groten Karels

¶ Dat xxxvij. cap. Vandē ij. sten her
toghe Janne/in wiēs tijde dat geuiel
dē strijt bi Cortrike. eñ van sinen oer
loghē. als teghen mechlen. Eñ daer
na teghen bruessel

¶ Itē dese waepene dus gequartiert
vuerde dese tweede hertoge Jan van
brabant also sijn vader ooc ghedaen
hadde

Die tweeste Jan wert hertoghe na sinē vader. die hē wan aē ds grauē Gwido vā Vlaendrē dochter daer voor af ghesept is En̄ dese ij. ste Jan nam te wiue vrou Margrietē: des goedē coñs Eduwaerts dochter vā ynghelant die de sale ter vuerē de de makē/En̄ van haer had hi eenē sone die de derde Jan hiet

En̄ alsmē screef M:CC.xcv. so track hertoge Jā met heyrcracht voor wassenberghe. en̄ belach dat langhē tijt en̄ ten eynde creech hijt mz al datter toe behoort.

¶ Omtrent desen tide began de vreesike orloghe vandē iiij. coñ. Philips vā vrancrijck gheheeten dye schone Philips teghē die Vlaminghē die lāghe iarē duerde tot groter scadē des lants van Vlaēdrē rc. dat nam synē oorspronck wt diē dat graue Gwido een zijn dochter gheheetē Philippa teghē dē wille van coñ. Philips te huwelijc gheuen wilde des coninc sone vā Enghelandt. welcke dochter coñ. Philips vand vontē gehauen hadde en̄ hielese bi hē om dat huwelijc te beletten En̄ want die graue den coninc als sinē ouerheere anderssints nyet ghehoersaē zijn en woude. so track dye coñ. met sinē edelē en̄ ontallijkē volcke op Vlaenderen. dwelcke hy eens deels onder hē creech na veel strijden bataelliē/oplopen/gheuechtan ende

destructien. Eñ die yerste coninc edu-
waert van Engelãt quaem te hulpẽ
dẽ voorś graue tot Ghendt toe/ meer
hi en conste hem nyet gehulpẽ. Ende
die graue gwido met beyoe sinẽ sonẽ
werdẽ vandẽ coninc Phũs geuãghẽ
gehoudẽ in diuersce plaetzẽ Eñ conic
philips creech doẽ al vlaendrẽ onder
hẽ. eñ trac metter coninghinnen alle
dlant dore Dair na weder keerẽde in
vrancrijck. soe maecte hy den graue
Jacob van sintpol goeuerneur eñ re
gent vã vlaendrẽ. welcke graue seer
ongenadelijc die vlaminghẽ v̉dructe
met grotẽ scattinghẽ. ende brac haer
redelike statuten eñ p̃uilegien ooc by
dẽ coningẽ van vrancrijck hẽ vleent
so dat tẽ eyñde die vã Brugge aldˀ eerst
eñ dair na alle die ander tegẽ hem re
belleerdẽ eñ wederstõdẽ zijn tyrãscap
want die coñ. dat niet en beterde/ eñ
so die graue te Brugge quã met vele
ghewapendẽ om te corrigerẽ een mis
daet te Brugge gheschiet/ so werdẽ se
bina algadˀ van die vã Brugge v̉sla-
ghẽ. maer die graue ontreet mettẽ zõ
mighẽ. eñ als woedich zijnde track hy
tottẽ coñ. claghẽde ouer die Vlamin-
ghẽ eñ v̉wette dẽ coñ. daer toe dat hy
al vrancrijck dore die princẽ/ grauen
baroenen/ eñ edele v̉gaderẽ dede wil
lende Vlaendrẽ al bederuẽ. Eñ van
dyen edelen eñ machtighẽ heyre dat
die bloeme der ridderscap was vã al
kerstẽrike maecte hi regierdˀ den gra
ue vã Artoys. die metten voorseyden
graue vã sintpol met aldẽ heyre quã
tot by Cortrijcke. hebbẽde oec in zijn
hulpẽ Godeuaert dẽ graue vã Vier
sõ des ierstẽ hertogẽ Jãs vã brabant
brueds met veel edel wt brabãt. eñ dẽ
graue van henegouwe ooc met vele
edelẽ. Eñ want die Vlamingẽ dit sijẽ
de sondˀ hooft oft capiteyñ warẽ. so heb
bẽ sy neernstelijc v̉socht met bedẽ m̃z
ghelde/ heer Willem van gulic. heer
Jãne vã namen/ eñ heer gwydẽ sinẽ
brueds om bistãt. dye welcke tot Cort-
rijcke binnen quamẽ/ Eñ wantse vã
cleyñder macht warẽ te ghelijcken by
de fransoyse. so steldẽ si huer hope op
god almachtich. de also wel machtich
is te gheuen victorie den cleynen ge-
tale als den groten Eñ so ordineerde
sy die van Yperẽ tot bewaringẽ van
den casteele te cortrijcke Eñ voort soe
maecten sy alleen eẽ bataillye vã alle
harẽ volcke te voete/ de scutters voer
stellẽde. daer na dye pijken eñ glauiẽ
eñ yseren stocken: daer na die andere
Eñ die capiteinẽ v̉wectẽ se tot striden
voor hem seluẽ voor huer wijuen eñ
huer kindere/ eñ voor haer rechtẽ eñ
vryhedẽ. Ende daer wert gheroepẽ
soe wie datˀ vlode oft roofde eer dz dẽ
strijt voldaen ware. diẽ soude mẽ ter
stont dooden Ende hemlieden werdt
beuolen datse dye paerdẽ vandẽ frã-
soysen eerst met pijken eñ stockẽ doo-
den souden. Op dandere side stont de
graue van artoys mettẽ fransoysen
ghestelt in. iiij bataillyen wel met xx.
dusent mannẽ te paerde sonder dan-
der te voete/ Eñ lasen niet en achtedẽ
sy die vlaminghẽ te voete staẽde Eñ
sloeghẽ also te iiij. hoecken op die vla
minghẽ/ die welcke siende datse hem
naecten met sulcker menichtẽ eñ aen
hoordẽ dat gheroep eñ geclanck van
den trompeten, ende ghecrijsch van-

den menschē. dat ghenep vandē peer
dē. so begonsten die sommighe wt v̄
uaertheyt te vlidē. maer die capitey
nen wederhieldē se Doe seyde die gra
ue van Artois. dat niet en betaemde
dat die onedele als de vransche schut
ters die victorie hebben souden eñ hi
dede se achter stellen ende die pezē vā
horen boghen sniden Doen sloech hi
mettē iij. heyrē op dye vlaminghen
dwelc alte vreeslijc ō sien was. maer
die vlamighē wederstōdē hem man
lijcken. ende arbeydē die peerdē ierst
te doden. eñ hadden hē als v̄woedde
lieden/slaende/stekēde/ vechtende so
langhe tot datse victorie haddē: eñ sy
v̄uolchden die ghene die vlodē tot Ri
sele toe Also wert daer op dien dach v̄
slaghē eñ onder voete ghetreden die
bloeme eñ edelheyt van al kerstēhz
bi onedelen liedē oft weuers volders
ende ander. Noyt en wistmen so vele
edele op eenen dach v̄slaghen wordē
als doē. wtghenomē biden grotē coñ
Karels tyde inden Ronceuale bi ver
rade van Guweloē. Onder dandere
so bleef daer doot die v̄ß Godeuaert
die heere van Vierson des perstē her
toge Jans vā Brabaut brueđ. eñ hee
re Jā zij soē. eñ veel edele wt Brabāt
als die heere vā weesinale/dye heere
boutersem/die heere van walem/eñ
heer Laurens zij sone/heer Aert van
Eechouen eñ Jan zij sone. heer Hen
rijc vā wilre. heer aert vanđ hofstadt
met sinen iij. neuen heer Geldolf vā
wynghen. heer willem van Redigē
eñ vele ander Desen strijt gheuiel it
iaer M. ccc. eñ ij. opdē elfsten dach in
Julio

¶ Daer na mits deser victoriē so had
dē die vlaminghē grotē moet eñ cre
ghē wederomme Rysele Duway/eñ
veel ander plaetsen.

¶ Daer na so quam dye v̄seyde conīc
Pilips weder met groter menichtē.
eñ volcke op vlaendren tusschē Risel
eñ Duway Eñ hi ordineerde zij volc
in iij. battaelgien tseghē die Vlamin
ghē Eñ daer so wert van besidē ghe
scharmutst eñ veruaerlijc gheuocht
ten soe datter veel dooden ghemaect
worden Eñ daer hyelt coñ. Phylips
die Vlaminghē staende vā smorgēs
te tercie tide tot na đ sonnē ondergāc
in die grote hitte der sonnen/want hi
meyndese also te v̄moeiē eñ dan te v̄
winnen Ten eynde wert daer gestre
den seer bitterlijcke soe datter in bey
de partien een groote menichte v̄sla
ghen wert vā volcke Maer die nach
te ouerquam hē daer so datse vā noo
des weghē scheydē mostē. eñ elc int si
ne Eñ dye Vlaminghē ghinghē een
groot deel water sueckē om harē gro
tē dorst te lauen. eñ alsoe schyeden sy
van malcanderen deen hier ende dā
der daer
Ende die coñ. Phylips van vrancrij
ke hielt hem met veel volcs te peerde
heymelijck in een bosch daer omtrēt
ende siende dat die vlamieghen alđ
buyten ordinancien waren/ende oec
van een ghescheyden waren. doen so
quamē sy op hemlieden seer vreeslij
ken met grooten ghecrijssche ghesla
ghē. Dyt vernemende heer Willem
van gulick stelde daer dye vlamingē
in ordinanciē so hi best mochte/als eē
vroē heere. maer de macht đ frāsoyzē

was so groot dat hi eñ die sijne dair vñ
daghẽ bleuen. Daer na belach die co
ninc rijsele/eñ hi bracht mz hẽ dẽ gra
ue gwydo vã vlaẽdrẽ. Eñ daer wert
ghmaect eẽ tractaet vã peyse. soe dat
die conic behouden soude in sijn hãdẽ
Rijsele eñ duwap metẽ castelrijẽ/tot
dat hẽ viij. M. pondẽ erflelijcke rẽtẽ
op vlaendrẽ wel beset waren. Eñ by
dyen middele quã graue gwyde met
Robrechte Willeme/eñ gwide sijn iij.
sone en uter vangenissen/eñ quamẽ
weder in vlaendrẽ. daer sy blidelijck
ontfanghẽ warẽ Eñ dye graue sterf
corts daer na seer oudt vã daghẽ Int
iaer M.CCC. eñ. iiij

¶ Daer na omtrẽt. iij. iarẽ soe werdt
graue Robrecht vã vlaẽdrẽ te Parijs
sijnde daer toe gebrocht vã ds coninc
liedẽ/dat hi Rysel duwap metter cas-
telrijẽ den coninc erflijc opdroech. eñ
so bleef dat in de hant des coninc vã
vrancrijck: tot dat Philips le hardy
des vijfstẽ coninc karels/brueder de
dochter eñ erfghename vã vlaendrẽ
trouwede. want doe gaf hẽ de coninc
te huwelike thertoechdõ vã bourgoẽ
dien. eñ dye voorß stedẽ metter castel
rijen.

¶ Int iaer M.ccc. eñ vij. ten vuolge
vanden voorß coninc Phylips aẽ dẽ
vijfstẽ paus Clement/die de concillie
te Vienne hielt int dalphinaet. so wer
den die templierẽ gedestrueert eñ ge-
heel te nieutẽ ghedaen ouermits ve-
le dolinghẽ eñ onghelouicheit daer se
mede besmet warẽ: Die meester vã-
d ordenẽ wert te parijs vbrãt mz vele
ander templieren.

¶ Ick keer weder opdẽ. ij stẽ hertoghe
Janne/tusschẽ dẽ welckẽ eñ dye stade
vã Mechlen groten twist opghestaẽ
is. Maer om den oorspronc te wetẽ
so is waer dz die bisscop Huge vã Lu-
dic die dat een deel vã mechlen toe be
hoorde/aẽ merckẽde dat die berthuo-
wers die de ander helft van Mechlẽ
toe behoorde der kerckẽ vã ludic hair
rechtẽ ontweldichdẽ. soe ouerquam
die voorseide bisschop mettẽ hertoge
Janne dat hi hẽ op droech al dz recht
dat hi aẽ mechlẽ had int iaer M.ccc.
Aldus is hertoge Jan gehuldt eñ ont
fangẽ geweest ouer heere. Eñ hy stel
de dair die scepenẽ eñ dz recht na sinẽ
wille/Eñ hi creech weder al tgene dat
der kerckẽ vã ludic te voren ontrockẽ
was Eñ dand helft vã Mechlẽ hielt
Jan berthout vanden hertoge te leẽ
Na desen so hebbẽ de hertoge eñ Jan
berthout als heerẽ vã mechlẽ samẽt
lijck der stadt van mechlẽ seker poẽ
ten van vryhedẽ vleent eñ ghegeuẽ
Int iaer. M.ccc/eñ eẽ op s lucie dach
Ond welcke voorß puntẽ sy vleendẽ
der stadt/die vischmert die soutmert
eñ dye hauermert mettẽ opslage/be-
houdelijc haer heerlijchept. Vã welc
ker ghiften die vã mechlẽ dẽ hertoge
ondãcbaer waren. Ooc is mids dien
vele twistẽ eñ onledẽ intlãt opgerezẽ
Want als die vã Antwerpẽ vstondẽ
dat die voorß iij. mercten tot Mechlẽ
ghelept warẽ. die van oudts tot Ant
werpẽ gelegẽ haddẽ. eñ datse die her
toge te leene vãdẽ keyser hielt mettẽ
mercgraefscape: sond wiẽs cõsent sy
meyndẽ dattet nz geschiedẽ en mochte
so hebben si dat geclaecht keyser Hen
rijcke vã lutzẽborch dair voor geseyt

is.ende was swager van hertoge Jā
voorseit.ende dedē so vele/dat die key
ser tvoorseyde voerleggē vandmerc
tē weder riep.ende restitneerde dyer
stadt van Antwerpen weder in haer
rechtē.eñ gaf dye voorseyde iij.merc
ten hertoghe Janne weder te leene te
houden vandē keyserijcke alsoe hy te
voren ghedaen hadde eer hy mechlē
creech Eñ hier af gaf die goede keyser
Henrijc sijn beseghelde brieuē
Int iaer ons heerē M.ccc.eñ ix.opdē
xxix.dach vā october. Int yerste iaer
sijns rijcs.Ende dese iij.merctē wer-
den namaels van hertoge wencelij
ne eñ vrouwe Johannē van brabāt
der stadt van Antwerpē met openē
brieuē gheconfirmeert om die posses
sie daer af voertaen te gebruyckene/
dwelc gheschiedde int iaer M.ccc.eñ
lvi.optē ix.dach van decēbri

¶ Ick keer weder opdē tweedē herto
ghe Janne die welcke corts na dye v̄
leeninge vandē voorseyden iij.merc
tē op Mechlē verbolghē werdt ouer
midseenē eerbarē man dye daer vā
der ghemeyntē gewont wert. So dr
hi te mechlē waēde comen om dat te
corrigerene. Maer dye vā mechlē be
duchtēde dat hi groote stranghicheit
ouer hemliedē thonen soude. so slotē
sy haer poortē toe/ eñ en wouden den
hertoge nr in latē. Doe wert hy noch
toerniger dan te vorē/ eñ hi v̄brande
dye huysen butē der poorten staende
Eñ so quam hi eñ die voorseyde Jan
berthout als heerē van mechlē te sa-
mē met heyrcracht die stad beleggħē
Eñ die hertoge met sijnd scaren lach
op deē side vād stad te brabāt weert
Eñ die van Antwerpē metten lande
van Rijē/eñ dyē van Ypere lagen op
dander side.so dat deē dē anderē niet
te hulpen ghecomen en conste alst ee-
nich noot ware So ghebuerde t opdē
heylighē wittē donredach datter tus
schen beyde gesprokē wert om tot ee-
nen tractate van peyse te bringhē/so
datter eenige goede minrebroedrs eñ
predickaers dair inne seer neerstelijc
arbeyden gaende vandē eenē totten
anderē.bi dē welckē die van Antwer
pē ende die van Ypere meynden dat
pays sijn soude eñ en waren op haer
hoede niet Als die van mechlē dz hey
melijc vernamen /aenghemerct dat
sy seer bestrict eñ nauwe in haer stad
gehoudē waren.so quamē sy met ge
wapend hāt seer haestelijc eñ hebbē
ōuersienlijc geslaghē op die van Ant
werpē ende die van Ypere.soe datter
vele doot bleuē.onder de welcke twee
alten vromē eerbaer ridders versla-
ghē werden. wantse niet vlyeden en
woudē.te wetene.heer Geeraert vā
vorselaer.eñ heer Gouaert vā Liere
maer die vā mechlē wordē nochtant
wed int stad ghedreuē Eñ dese orloge
geduerde voort tot int oogstmaēt eñ
die hertoge dede stranghelijckē ghe-
biedē datter nyemāt binnē der stadt
van mechlē eenige vytalie vuerē oft
dragē en soude So dat die vā Mech-
lē dicwils om vytalye met macht wt
trockē int lant vā brabant ende som-
wilē wordē sy v̄slaghē eñ geuanghē
Doē dedē sy maken groote ende hoo
ge scepē.waer mede sy te water mes
dē haer viandē te wedstane eñ te ha-

lene datse woudē/maer het viel andš
wāt des hertogē liedē v̄namē dat en̄
v̄slaghē hē daer teghē So datse in bei
den sydē op een v̄gaderdē op die scel-
de bi Rupelmonde int vlieckē daer se
re vreeselijck ghevochtē wert soe dat
ten eynde die van Mechlē tonderble
uē/vele werdē sy v̄drōckē en̄ v̄slaghē
en̄ nyet veele en conster gheulpeden
maer die principaelste en̄ notabelste
opsetters wordē daer gheuāghē. En̄
so warē die vā Mecchelē der orloghē
moede en̄ v̄soendē mettē hertoge/ hē
beternisse doende en̄ settēhē in hādē
die portē vā stad die hi mettē muerē
vander vestē op dye syde te Bruessel
waert eens deels afworpē dede Ma
re die stadt van Mechelē v̄creech vā
hē gracie bi afcope datmē afliet / dat
ghescхiede int iaer M.ccc.iij. des sat-
daechs voor sinte Lambrechts dach
Aldus behielt die hertoghe Mechelē
vij. iaer Maer doe die vā Ludic sagē
dat die heerlijchz van Mechelē van-
dē hertoghe wederbracht was in ha-
rē state/ so seydē sy dat gheen bisschop
machtich was yet te v̄settē dā zijn leef
dach sonder cōsent vandē paus en̄ d̄
capittelē/en̄ des landts vā Ludicke.
So dat Eewout die bisscop vā Ludic
hertoge Jan dede daghē te rome vo-
re dē paus. daer hertoghe Jan sandt
zijn abbassiatē. en̄ het woort ten einde
vandē paus ghewesen voor recht/ dz
bisschop Hughe des gheen macht en
hadde Ald⁹ quā deen helft van Mec-
chlē weder aen die kercke van ludyck
En̄ die ander helft behieldē die Bert
houwers
¶ Omtrēt desen tidē soe stont op dye
ghemeynte te vele plaetsen tegē die
edele. so dat die edele en̄ rijckē der ghe
meyntē wijkē mostē. en̄ drie iarē na
die voorš orloghe teghē Mechelē so
werdt hertoghe Jan toornich op dye
ghemeynte van Bruessel die doe see
re vyllijc en ouerdadich was. verder-
nende sommighe heerē huysen. En̄
die hertoghine zijnde te Bruessel bade
hem liedē dz sy aflatē woudē/ maer si
en cesseerdē daerom niet So wert de
hertoghe seer beruert. en̄ met sijnen
volcke hielt hi hē ter Vuerē en̄ viluor
dē Die edele en̄ die rijcke en dorstē te
Bruessel niet bliuē so datter veel vee
track wt vreesen En̄ op dē yerstē da-
ge van Meye quā die ghemeȳte wt
Bruessel met machte/met opgerech-
te banierē tot in die viluoortsche bee
den Sommighe meyndē dat sy qua
mē ootmoet sueckē aen dē hertoge de
doe te viluordē lach. Andere seydē dz
sy dat qualijc bewesen in dyen/ datse
quamē met opgherechten banierē ō
te willē stridē So ghinc die hertoghe
hē liedē te ghemoete met luttel volcx
op hē liedē slaende soe datter wel lxx.
doot bleuē En̄ dand vloedē Daerna
was die ghemeynte vā Bruessel seer
v̄slaghē en̄ gauen hē ouer tot shertoghē
ghē wille En̄ desghelijcx werdē so da
re bi vresende die ghemeȳtē vā ande
rē stedē. ¶ In deser tijt v̄gaerdē veele
leecke ghemeyn liedē wt v̄scheydē lā
den. als wt Almauiē/ vrācrijck.. Bra
bant. vlaendren Henegouwe. en̄ an
der contreyē. en̄ v̄matē hem te ghaē
winnē theylich lant op die ongelouī
ge. sond te hebbē cōsent vanden stoel
van Rome, ofte oock te hebben eeny

ghen prince oft leytsman dye leyden
mochte. Eñ waer sy eenige iodē von
dē die dooden sy So vleende hertoge
Jan den ioden doe ter tijt in brabant
woonnē die borch te genapiē in wals
brabāt. om datse vrij sijn soudē. mer
dit dwase volc ghinck die borch belig
ghē: Eñ al verboot hem de hertoghe
datse aflatē souden. soe en woudē sijs
niet doen. So trac hertoge Jan met
cleynder menichtē daer/eñ vmaēdese
weder af te latē. maer sy en lyetēs nz
Doe sloech hi op hem eñ hi verwātse
Een deel werter vslagē. eñ dander ōt
voldē. eñ sy schyedē vā armoeden eñ
van kertiuichedē. want alle dawse v-
metelheit pleegt quaet eynde te nemē

¶ Itē als die. ij hertoge Jan xix: iaer
geregneert hadde so sterf hi vādē stee
ne ter vuerē Int iaer ōs heerē M. ccc
eñ xij Eñ hi wert te bruessel begrauē
tot ō goedelen achtlatēde Janne sinē
sone die na hem hertoge wert
¶ Eñ int iaer dair na op onser lieuer
vrouwen hemeluaert dach in de oost
maent sterf die goede keyser Henrijc
hertoge Jans swagher. na dat hi mz
groter heyrcracht door Italiē getroc-
kē was te Rome daer hi die keyserlij-
ke crone ontfangē had Daer men af
seyde dat hi op dē voorß dach dat hey
lige sacramēt ōtfangēde vgeuē wert
vā eenē predickaere Mair de ordene
ōtschuldicht dz. wāt die gene die daer
mede beticht was. een eerbaer ende
duechdelic religioes vā edelē geslacht
te geheetē heer Bernaert. die welcke
in die stad vā areten hem opēbaerlic
ꝓsēteerde voor skeyßs vriēdē te recht

te stane. eñ dat te vantwoerdene
¶ Die voerß iij. ste hertoge Jā is wel
te prisene wāt hi was schoene graci
oes suet vā sinne eñ vā sprake. Node
orlogede hi maer als hijs gheē ver-
drach hebbē en mocht. so quam hi te
velde als eē leeu. dz alle mēschē hem
des vwōderde
¶ Dat xxxviij. cap Vā dē iij. dē herto-
ge Jāne eñ vā dē plagē de doe waren
Eñ vā sinē orloge in zijre iuecht
Als die iij ste hertoge Jā ghestor
uē was. so was sij sone xij. iarē
oudt. eñ hi wert hertoge. Eñ als sijn
vaō noch leefde: so was dat huwelijc
begrepē tussē hē eñ vrou marie gra
ue Lodewijcs dochtere vā eureus de
des derdē conincx Philips vā vrācke-
rijcke sone was vā zijō tweeste huys-
vrouwe mariē des eersten hertoghe
Jās vā brabāts dochter so datse mal-
kāderē bestondē indē tweestē eñ indē
derdē graet. Mits welckē eert huwe
lijc volquā/so moeste dz geschiedē bi
dispēsacien vā den stoele van roome

¶ Int beghin dā als dese iij. hertogē
Jā begōste te regnerē. so opstōt in bra
bāt grote turbacie. wāt die coopliede
wt brabāt wordē tallē plaetsē gehou
dē eñ geuāgē butē lāts voir de sculdē
die bey zij voorōs gemaect hadden oñ
midts harē orlogē daer voor af gesei-
is. die noch ōbetaelt stōden. nochtās
hadde zij vaō alte grote zōme vā gelde
daer toe vā dē lāde ontfāgen mer sijn
ōgetrouwe regeerders haddē hē dair
in mesdragē so datse tlāts orber daer
inne niet en bewaerden Als dese keti
uicheyt vā dē coopliedē ōtrēt een iaer

ghestaē hadde so ghinghē die coopliē
dē wt brabāt aen dē hertoghe / clacht
doende / maer wāt hi ionck was eñ zȳ
raetsliedē hairs selfs profijt voort ge
meyn profijt sochtē / soe en wert haer
clachte niet gheacht Soe vondē sy ee
nē anderē raet eñ ghinghē tottē her
toghe eñ presenteerdē hē al zȳs vadˀs
schult te betalē also lange als hi ionc
ware Eñ dat cōsenteerde hertoge Jā
Dus was die scult betaelt eñ mochtē
doe treckē daer sy woudē Dwelc som
mighe heerē eñ regierders qualijck
namē morrende op die ghemeynte ō
dat sy die handelinghe vandē pēnin
ghē niet en haddē so datse dē cabbas
daer op niet slaen en mochtē alsoe dz
ghewoonlijc is

¶ In desen tide waren die edele in
brabant so ṽstoruē mits voirghaēde
orloghē eñ anders sints datmen daer
nauwe xv. ridders vant.

¶ Itē int nauolgēde iaer alsmē screef
M.CCC. eñ xv. so begonden dye iij.
plaghē die god liet ghescheiden ouer
mits den sondē / Dye erste was dattet
begōst te reghenē indē Meye eñ het
bleeft regēde omtrēt een iaer lanc so
dattet korē eñ āder vruchtē al meest
ṽdoruen

¶ Die ander plage was dat int selue
iaer begōst te wordē dierē tijt nz alleē
vā corē. mair ooc vā anderē nootdurf
tē. eñ wert so grootē dierē tijt eñ sulc
kē iamer onder tvolc dat nz wt te spre
kē en ware / eñ mē meynt dat van be
ghinne ō werelt gheē meerder dierē
tijt gheweest en heeft / die viertel rogs
galt Tātwerpē lx. conicx ter nopse De
arme menschē laghē op der stratē eñ
claechden dattet steenē herten hadde
moghē ōtfarmē. eñ storuē van hon
gher eñ ghebreke

¶ Die derde plaghe was dat int iaer
daer na die grote ṽvaerlijcke sterfte
quam ouer rijcke eñ arme Doe batet
dē rijckē vreckē nz haer goet dat sy ōt
spaert haddē sonder dē armē te hul
pē te comē die sy indē dierē tyt lietē ṽ
gaē van gebreke Alsulkē sterfte wast
datmē seyde dat wel tderdē deel ō mē
schē gestoruē was Eñ die niet en stor
uē haddē ghemeynlijc grote siecten
Doe ṽkeerde alle vruecht eñ blijscap
ō mēschē in droefhedē Eñ omtrēt des
tijt sach mē inō lucht een grote come
te hebbēde dē stert westwaert. dwel
ke pleecht te bediedē doot van princē.
oft plaghē vandē volcke

¶ Hier na soe claechde heer Otte vā
buerē die in Ghelderlant wōēde her
toghe Jan dat die voorwaerdē die sy
nē vadˀ gedaē warē van des hertogē
voorvaōs niet ghehoudē en worden
maer zȳ clachte eñ wert niet geacht
so dat hi met ghewapēder hant quā
voor die stadt van Tyele. dye doe ter
tijt dē hertoge toe behoorde Doē qua
mē die van binnē teghē hē vte maer
hi ṽwanse so datter vele ṽslagē wor
dē. eñ dandere vervolchde hi tot inde
die stadt die hi so wan. Ende daerna
beroofde hi de ingesetē. eñ vuerde dē
roof wech Als dit hertoch Jan ṽnam
so was hi seer tornich eñ daer werdt
grote bereetscap gemaect van heyr
crachte. maer die hertoge was ionck
eñ die heerē sijn raetsliedē warē slap
int ṽuolghē beduchtende dat graue
willē van hollāt viant wordē mochte

om deswille dat heer Otte zijn bastar de dochter ghetrout hadde Ten eynde wert te Hoochstraten ghetracteert bi den verseyden graue van Hollant/ende bp den graue van Gelre. dat heere Otte comen soude te Louen in des hertoghen gheuangenis dat alsoe gheschiedde Maer corts daer na bi vrienden ende ma kelaers die de graue van Hollant aen den hertoghe maecte/so wert heer Otte vrp wtghelaten/dair vele lieden hem af verwonderden dat so swaren misdaet so lichtelyc vergheuen wert

¶ Maer om te weten den oorspronc van der oorlogen die hertoge Jan ouer die Mase hadde soe eest waer dat tusschen graue Geraert van Gulic. ende heere Reynout van Valkenborch grote oor loghe was: so datse op malcanderen stichten roof ende brant Ten eynde wert he re Reynout gheuangen. ende geleydt te Nideggen opt slodt Ende niet en moch te hi verlost zijn dan bi groten rantsoene so scatte heer reynout niet alleen zijn ondersaten/maer ooc die borgeren van Tricht die in zijn lant eenich goet hadden Dat die van Tricht hertoge Jan claechden. die aen heer reynout sandt hem ontbieden dende dat hi sinen lieden haer ghelt weder restitueerde. maer hi en woude dat niet doen seggende dat zijn recht was So datter grote twist ryel tusschen hem ende dien van Tricht/dien hi grote scade dede met slane/met roof ende brant. dat die herto ghe niet langer liden en mochte Dus vergaderde hertoge Jan .xviij. iaren zijnde oudt grote heyrcracht van volcke wt den steden ende lande van Brabant ende track daer mede door Tricht ouer die Mase/daerse iiij. daghen toe deden.

eer dat sy daer ouer quamen Men seyde dat noyt so schoonen heyr ouer dye Mase ghebracht en was van eenigen prince Ende noyt en sachmen so ionghen prince so vele volcs te samen brenghen so quamen sy in tlant van Valkenborch roouende ende brandende. ende trocken voor die stad van Sittert die een rijcke ende vaste plaetse was met dobbelen grauen daert tgoet vanden landen in gevlucht was/ende daer inne waren capiteynen ende cloecke ruters gecomen om te houden. Ende opden yersten dach vander Oogst maent int iaer. M.CCC.xviij. belei den sijt al omme. ende die van Louen be stormden op den seluen dach een bolwerc dat sy wonnen ende verbranden Dye van Mechelen ende van Antwerpen hem des schamende datse stille souden ligghen liepen doe haestelic sonder ordinanci ter naetster porten die stadt bestormen/ de dwelck lange duerde. ende de vanden lande van Breda quamen hem te hulpe Maer die weere van binnen was se groot datse op de tijt af mosten laten

¶ Doe quam die bisschop van Ludick ooc met groten heyre ouer de Mase door Tricht om die salue se ke want sijn lieden oock vanden heere van Valckenborch beschadicht wa ren Ende hy wan met vechtender hant die borch van Haren bi Tricht/dwel ke alten vaste torre was. daer die poor ters van Tricht mede bedwongen wa ren. so dat al te sweerde ghedaen was ridders ende knechten

¶ Icem hertoghe Jan aldus ligghen

de voor Sittert dede makẽ subtile in
strunentẽ/om daer mede die stadt te
winnẽ/dat die edele eñ ruters de bin
nẽ warẽ vernamẽ so gauẽ si die stad
op dẽ hertoge op sinte Laurẽs dach.
behoudlijc haer leuẽ Eñ die hertoge
namse in sijnre ghenadẽ alsoe zijre e-
delheyt toebehoorde. wãt gheen edel
princẽ en pleghẽ ōgenadicheit te tho
nẽ ouer die ghene die hẽ seluẽ ouerge
uẽ/Nochtãs mishaghede dat der ghe
meyntẽ/eñ veel onedelẽ hertẽ dye lye
uer die stad weder bestormt hadden
Dit ṽnemẽde dye vã Harle so warẽ
sy ṽvaert eñ gauẽ hẽ ooc op in tsher
toghẽ handẽ/welke beyde stedẽ dede
wel mz sinẽ volcke besettẽ/eñ trac mz
sinen heyr in Brabant.

¶ Daer na gheuiel twist tusschẽ her-
toge Jan eñ graue willẽ vã hollandt
ouer mits dlant van huesdeỹ/dwelc
heer Jan vã huesdeỹ die ghestoruen
was te leen hielt vandẽ hertoge van
Brabãt So was comẽ die here vã saf
fenb erge/als van sijnre vrouwẽ we
ghẽ aersgenaẽ des ṽseydẽ heerẽ van
huesdẽ. eñ ṽcocht graue willẽ hollãt
des grauẽ willẽs oudevader die tseg
ghẽ seyde tusschẽ hertoghe wencelĩ
vã Brabãt eñ graue Lodewijc vã vlã
drẽ Doe besette dye graue vã Hollãt
die stad vã Huesdẽ met volck Maer
die borch was vandẽ hertoge wel be
set met volcke eñ met vitaliẽ. eñ dair
wert dicwils ghestormt eñ gevochtẽ.
so dat die hollanders meest ṽlorẽ Dit
aenmerckende graue Willem dat hẽ
niet dan schade daer af en quam soe
bleef hijs met hertoghe Janne in seg

ghers eñ middelaers/ dye welcke hẽ
die stat eñ tlant vã huesdeỹ geheel af
seydẽ eñ toeseyden dẽ hertoge vã bra
bant die dat voert aen behielt Dwelc
siende die voorseyde heere vã saffenb
ge so wert hi ðs hertogẽ viant. eñ hy
ṽbrande op eenre nacht Turnot. eñ
dede vele scadẽ in brabãt Dair na soe
wert tusschẽ dẽ hertoge ende dẽ voor
seyden heere also ghetracteert dat de
hertoghe voortaẽ behoudẽ soude die
stadt metter borcht mettẽ lande van
Huesdẽ voor hẽ eñ voor zỹ nacomeli
ghẽ. des soudẽ dye heerẽ vã Saffen-
ghẽ eñ zỹ nacomelingẽ hebbẽ eerfly
kẽ CCC realẽ op de rentẽ van ð stad
van tshertoghẽ bossche wel beset. Al
dus behielt die hertoghe Huesdeyn
eñ na hẽ vrou Janna een wijl tijts

¶ Ic keer weð op heer Reynout van
Valkẽborch die Sittert eñ Harle ṽlo
rẽ hadde als voorsept is. So quamẽ
die naeste vriendẽ tot hertoge Jan.
eñ sy maectẽ sinen peys in alsulcker
manierẽ dat die hertoghe Sittert eñ
Harle behoudẽ soude. eñ dat heer Re
nout die van Tricht niet meer quellẽ
en soude Maer desen peys en werdt
niet langhe gehoudẽ. want dẽ gront
beelf altoes quaet tusschẽ hem eñ de
stadt van Tricht. ende claechdẽ ouer
malckanderẽ So dat daer toe quam
dat Reynout in brabant tot Louẽ co-
men moeste als des hertoghẽ geuan
ghen man Eñ so was hi te louen een
wile tijts/niet vaste geuanghẽ mair
op zỹ ghelouẽ mocht hi gaẽ daer hy
woude. behoudelijc dat hy tslauonts
chups quame

¶ Itē in dezē tide leefde heer Jan vā Mādeuile ridder eñ doctor in medecinen. eñ was wt Enghelant. dye een wonderlijcke pelgrimagie dede bina alle die werelt dore. die hy in drie talē bescreuē heeft.

¶ Dat xlix. Cap. Hoe coñ. Jan vā Behem in Brabant quam. eñ hoe herto Jan tweewerf belach Valkenborch. eñ ten eynde wan hijt. eñ noch meer ander dinghen.

Coñ. Jan van Behem des goedē keyser Henrycs sone quam tot hertoghe Jan te Bruesel eyschēdeel in Brabant. als dye ŭsterffenisse van zijder moeder Margritē der keiserinne des yersten hertoghen Jans dochter was alsoot vgheseyt is Dair op hertoghe Jan antwoorde den coñ door heer Rogiere van Leefdale dat gheen recht en ware noch costume dz een dochter in Brabant deel hebben soude daer een sone. Eñ des presente rede hi den coñ. trecht van synen baroenen ende vassalē oft hem ghelief de. Met desen werdt dye coninc seere verbolghen segghende dat hijt crigē soude als hi konste.

¶ Daer na gaf graue Willē van Hol

lant zijn dochter te heuwelijc coñ. Loo
dewijc vā Almaniē/daer af geseyt is
dat die feeste gheordineert was tot A
kē te houdē/eñ dair woude die voorß
coñ. van Behem comen met groter
macht Dit vnam hertoge Jan eñ hi
meende daer teghē te comē so mach·
tich om te bewisene dat die coñ. van
Behem op zijn palē niet comē en sou·
de Eñ hi dede tot Akē zijn herberge ne
mē eñ wonderlike grote prouāce ma
kē datmē desgelijcs niet gesiē en had
de. eñ dede zijn liedē al nyeu cleedē Als
die coñ. vā Almaniē dye brugom eñ
die graue dat vnamē so vleydē si die
feeste tot Colene

¶ Nu als heer Reynout vā Valken·
borch te Louē lach eñ vstōt dz die coñ
van Behem hertoge Jans viāt wor
dē was. so vnam hertoge Jan dz her
Reynout heymelikē vā daer meyñde
te treckē om mettē coñ. aen te spānē.
so dede hien vuerē tot Genapiē daer
hi ij. iaren geuanghē lach Daer nae
wert hi op sekerheyt wtghelatē met
borghē so dat die bisscop van Ludick
die graue van Hollāt/die graue van
Gelre vborchdenē teenē sekerē dage
weder in te comē op die peine vā xxi.
M. pondē daer af dat besegelde brie
uē gemaect werdē Maer als her Re
nout los was so werdt hi anders be
dacht eñ hi en quā niet weeder mair
hi liet zijn borghē beschaēt Ja daer toe
wert hi weder viāt d stad vā Tricht
ende bereetse vroech en spade Eñ dit
dorste hi aldus doē wāt hi toeuerlaet
hadde vandē vseydē coñ: vā Behem
eñ vandē aertsbisscop vā Colene. eñ
meer ander grauē eñ heerē vā ouer

Mase die al des hertoghē viandē
wordē/eñ vmatē hē quaē hertoch Jā
ouer die Mase/sy soudē hē doē ōtgel
dē tghene dat zijn vader eñ oudevad
daer ghedaen hadden.

¶ Als hertoge Jan dat vnam so trac
hi nochtās weder ouer die Mase mz
groter macht voor die stadt vā valkē
borch die hi al omme belach/die mettē
borch seere sterc was/daer Reynont
in was met vele clocke mānen Ende
daer vbeyde die hertoge alle de gene
dye comē wouden om valkēborch te
ontsetten. ix weken lanck Maer dair
en quam niemāt. want alle die heerē
tusschen den rijn eñ de mase ontsagē
die macht vā hertoge Jāne/so dz hair
vmetē ond die voete geuallē was/eñ
die hertoge aenmercte die stad eñ die
borch also bewaert datse met gheenē
assaute te winnen en waren. so dede
hi dye stadt verdijkē met eenen dijke
daer men die stadt mede vdranck Eñ
tvolck vand stadt moeste comē bi die
borch in grotē iāmer siende haer hu
sen vdrinckē. Als dā dye coñ. vā behē
sach dat hi met gheenre macht dē hee
re van valkēborch ontsetten en kōste
so socht hi vrientscap aē den hertoge
daer middelaer af was graue Ghee
raert van gulick. daer af die hertoge
verblijt was so datse vergaderdē bij
die stadt vā rode die hertoge iāne toe
behoorde. ende werdē daer vzoent bi
sekere ghelofte̅ die de coninc den her
toge dede Dair en bouē dachte de co.
hoe hi Reynout ōtsettē soude Eñ wāt
hertoghe Jā i hē betroude wāt hi een
coñ was eñ zijre moyē soē/so liet hem
dair toe brigē bi ds coñs gelostē eedē

eñ schonē woordē/ dat hijs van al in
zijn segghē bleef Maer eer hi zijn seggē
daer af seggē soude/ soe wert daer be
sprokē dat de murē eñ poortē vā val-
kenborch af ghelept soudē werdē. dz
eensdeels ghedaē wert/ maer niet ge
heel alsoot ghesept was Doen track
hertoghe Jan weder thupswert in
Brabant ontrent tbeghyn vā Octo-
bri eñ had drieweerf meer vteprt eñ
cost ghedaē dan Valkenborch weert
was

¶ Daer na dede hp dē coñ. vā Behē
grote eere in Brabant met feesteren
eñ houerē also vͤ edelhept toebehoort
Eñ dede hē te Bruessel zijn kint heffen
tot eenē teekē van minnē/ Nochtans
en woude die coñ. zijn segghē vanden
heere van Valkēborch niet wtsprekē
dwelc hi dede sterck makē Eñ hoe dic
wijl dat die hertoghe aen den coñ. v-
socht om zijn seghē te hoorē/ soe vtrack
hi meer dan een iaer Daer na wert
een dachvaert gelept bi Niuele/ dair
die coñ. eñ die hertoghe tsamē vgad-
den Daer lep die coñ hē te vorē seer ō
redelijc dat hi Valkēborch weder op
makē soude alsoot te vorē was dā sou
de hi zijn segghē wt sprekē. dat dē her-
toge seer vwonderde. so datter tussē
bepde scherpe woordē gheuielē/ ende
schiedē met euelē moede vā malcan-
derē Daer na corts sandt die coñ. tot
ten hertoghe eenē bode hē ōtsegghē
de. eñ die hertoghe ontboodt hē oock
tselue weder

¶ So ruste hē hertoghe Jan diē win
ter die seer coudt was. Maer ōtrent
va stelauōt vgaderde hi weedͤ eē gro
te heprcracht eñ track die derde reps
se ouer die mase voor Valkēborch dz
wel voorsiē was van vitaliē Eñ rep
nouts sone lach op die borch met. iij.
C. cloecke knechtē/ maer zijn vader en
wasser niet. Eñ wāt hertoge Jan vā
daer niet leuende en meende te schep
dē die borch en ware ghewōnē. so de-
de hi alderhande prouoancie doē ma
kē die hē langē tijt van node mochtē
zijn Eñ mē ghinc de van binnē quellē
met minerē eñ blpen te werpē eñ an
dersins/ so dat mēse wacker nacht eñ
dach hielt: bi dē welckē als die brabā
ders ix. wekē daer voor ghelegē had
dē so gauē sp hē op. nochtans haddē
sp vitalie ghenoech Int iaer ons hee
rē M. ccc. eñ xxix. op den ix. dach van
Mepe Eñ hertoge Jan dede zijn edel-
hept/ sparēde die vwōnē eñ liet se gaē
Maer om dat noch niemāt hindere
voortaē vandͤ borch crighē en soude.
so dede hise vderuē eñ in dē gront af
worpē Eñ als die borcht ghewōnen
was so vantmē daer eenē grotē me
talē pot dpe daer opt velt bleuē was
van hertoghe Jans oude vadͤs tijde
des perstē hertogē Jans. dē welcken
zijn cokē int opbrekē voor Valkēborch
daer gelatē haddē/ dat. xl. iarē eñ vij.
wekē gheledē was/ eñ wt genuechtē
brochtē spen in Brabant.

¶ Omtrent desen tijden vandē
iare so werdt een wonderlijcke visio-
ne vertoont eenen hepligħē heremi-
te in presentien vanden sesten Paus
Innocentius die doe noch cardinael
was Die heremijte sepde Jck heb
be ghesien dpe sielen der menschenē
ter hellen waert dalen ghelijck seere

dickē sneew. eñ ten vageupere gelijc seer dunnē snee. eñ alleē. iij. sielē heb ick gesien ten eewighē leuen geuarē Te weten/ dē bisscop/ die weduwe vā rome. eñ den prioer vanden chartop sen. Eñ dit vant die voorß Innocēci? namaels al warachtich. Op dē welc ken te radē is (also sint Ancelm? sept) wildi seker sijn vā uwer behoudenis sen. soe sijt vā dē getale der wepniger Maer wildi sijn alrē sekerst. so sijt vā den getale der alrē wepnichste. Eñ dz daerom/ want wepnich is getal van dē geenē die de geboden gods houdē die men houdē moet. wilt mē tē eewi ghē leuē comē/ Maer alrē wepnichst is tgetal vandē ghenen die volcome lijc alle vergancke like dingē versmaden. eñ gode met vieriger liefdē aenhāgē

Ic keer weder opdē conick vā Behem die welcke siēde dz hi Reynoute van valkēborch nyet helpē en kōste so track hi vpden. vi. sten coninc Philips vā vrāckerrijc diemē hiet vā valops. eñ bat hē dat hy dese sake op hē nemē woude/ want hi eñ die heer vā Valkēborch warē bereet te stane tot sijnre sentenciē eñ te houden wat hy daer af segghē soude. So sandt coninc philips van vrācrijc brieuē aen hertoge Janne vā brabāt diemē hiet vā coudē berge/ hoe dat die coninck van behē eñ die here van valkēborch hē liedē ouergegeuen haddē in sijn segghen. so versochthi hē ooc op dye voorseyde orloge eñ geschille in hē te blyuene. So sandt hertoge Jan bi rijpē rade wise eñ bescepdene mānē aē dē coninc van vrancrijck om hem van allen dinghē wel te informeerē/ dat sy dadē/ so wert dat opset van sinē viandē weder gebroken/

Maer daer na ghebuerde te comē twist tusschē dē coñ. van vrancrijc eñ hertoghe Jan midts diē dat hertoge Jan in zijn landt herberchde en ōtfanghē hadde dē graue Robrect van Artops sinē neue die teghē den coñ. misdaē hadde so dat hi wt vrancrijc ghebannē was eñ ghelatē van alle syne vriendē So ōtboot coñ Phs hortoge Jan dat hi dē vß Robrecht wt sinē lāde verdriuē soude. oft dz hi hē gheuāghē leuerē soude/ So wert dye hertoghe hier af in hē seluē verslaghē/ Nyet te min aenghemerct dat hi vandē coñ gheē leen en hielt/ noch zijn vassael nz en was so dede hi sijn begheerte niet maer hi liet Robrecht synē neue met vredē in zijn lant/ eñ mits desen werdt coñ. Phūs zijn viant/ Dwelc dye conic van Behem vernam eñ wert seer blijde met Reynout van Valkenborch hopēde mits diē dē hertoghe te cranc ken

Dat xl. Cap. Hoe hertoghe Jan oorloechde teghē xvi. landtsheeren Eñ hoe hi daer na sinē sone hu wede aen des co/ ninckx dochtere van Vranc rijcke

offerde eenē guldē pēninc/des die he rē hem v̊wonderdē wie dat zij moch‑ te. So ghinc dye hertoge terstōt vter kerckē opt kerchof eñ gaf dē armē oec eenē guldē pēnic/eñ op zij paert scrij ende so seyde hy tot eenen heraut die daer stōt ald? Vriēt ist dz iemāt vā dē heerē vraecht/wie die mā is dye daer offerde so segget dattet Jā vā couden berge is.eñ dz ic hairs raets getroost ben.eñ ic ontbyede hē velt ende strijc waer sijt begerē.Eñ soe reedt die her toge haestelijc wech.Twelc die heerē v̊nemēde sijn hē geuolcht met gewa‑ pendē/maer het was te v̊geefs/wāt sijn paert was auerecht beslagē/eñ hi reedt tot Lijborch in sijn stadt/dair hy vrij was

Als coñ.philips vā valoys dā v̊nā dz sijn gelt so v̊lorē was eñ sijn soude‑ nierē hē so qualijc gequetē haddē/so was hy toerinch eñ v̊andde sijn pro‑ poest zij herte keerēde tot hertoge Jā Eñ sandt aē hē dē aertsbisschop van sens eñ bisscop van Terwane hē bid dēde vriēdelijckē dz hi by hē in vranc rijc comē wilde.dwelc v̊staēde de herto ghe Jan heeft die heerē vriendelijc ōt fangē hē minlike antwoerde geuen nie.Eñ trac met schonē state tottē co‑ ninc.Dwelc v̊nemēde sijn viandē so trockē sy oock derwaerts meynende aē dē coninc grote clachte te doē ouer dē hertoge Die conīc v̊nemende des hertogē comste so is hy hē teghē ghe comē te Compendiē/eñ ontfinckē mz grooter eerē So dedē oock die conick van Nauarre/ende dye graue van Strampes die hem tē derden lede be stonden.eñ vele ander baronen.Eñ die coñ.eñ die hertoghe hadden veel minlijke cōuersatiē te samē Tē ynde gaf hi zij dochter dē ionchere Jan ds hertoghē perstē sone met veel goets eñ so quā die hertoghe weder in Bra bant/Eñ die v̊seyde landtsherē v̊troc/ ooc sonder haer begheerte gecreghē te hebbē.wāt die coñ.wel voelde ha‑ re grote ongetrouwichept/eñ ds her toghē getrouwichept eñ oprechtichz Corts daer na sandt hertoge Jā sinē ionghē sone eerlic in vrancrijc tot zij der bruyt also de voorwaerde gema ket was Maer niet lang daer na soe sterf die conīcke maegt.daer na sand die coñ.weder eerliken dat kint tot sy nen vader den hertoghe.

Dat:xli.capittel Van hertoch Jās tweestē orloge tegē.xvi lantsheerē bi toebringhene graue Lodewijcx van vlaendren/ten ocsuyne vand stad vā mechlē.Eñ hoe co.philips vā vranc kerijcke die sake op nam.ꝛc.

HEt ghebuere dat graue Lode wyc van Vlanderē cochte die helft van Mechlē vandē bisscop van Ludick die des gheē macht en hadde langer dan hy leefde Maer die van Mechlē en woudē dē graue niet ont fanghē.waerō dz haer goedē ligghē‑ de in Vlanderē genomē werdē/eñ sy vielē aen hertoge Jan vā Brabant. die haer ouerheer was vand andere helft.eñ die graue Lodewyc creech ī sijnd hulpē xv.lātsherē.als dē graue vā henegouwe/hollāt/zeelāt/eñ dan der vs̄.wtghenomē dē conestable vā Vrācrijc.eñ dē graue van Sarē.ꝛc.

DEse v̄gaderdē te samē tot Val-
lencħ eñ swoorē Brabant te hī
derrē/malcanderē glouēde datse deē
sonď danď gheenē peys makē en sou
dē. Maer want sy hē ōtsaghē teghen
die Brabanders te stryde te comē so
sochtē sy een ander manier om harē
wille te crÿgē eñ ouerdroegē te samē
dat eē yeghelÿc van hē in zÿ quartier
op Brabant brandē eñ rouē souden.
op dat de hertoghe in v̄scheydē plaet
sen dat niet en soude konnē wedstaē.
Eñ die graue van Vlaēdrē gheloofde
dē heerē die ouer de mase ghesetē wa
dat hi dē hertoge so veel te doē gheuē
soude datse zÿ landt van ouer Mase
lichtelÿc soudē moghen winnē eñ be
houdē So ōtseydē alle die lantsheerē
hertoghe Jan op een vre in zÿ sale ter
Vuerē Dwelc gheschiede int iaer M
CCC. eñ xxxij. Doe ghingē dye v̄scre-
uē lantsheerē in allē hoeckē Brabāt
bestotē met roue eñ mz brande soe dz
Brabant meer dan x. maendē besloe
tē stōt datter gheē vitalie vā butē co-
mē en mochte vā s̄ Martēsmisse tot
s̄ Gielÿs dage. meenēde also die voor
screuē herē Brabāt te v̄hongerē. Eñ
die Vaminghen begonsten Brabāt
yerstweruen aen te tasten met brant
omtrent Maldre ende Lyppeloe. eñ
wedkerende haestelyc te Dermonde

¶ Corts daerna is hertoge Jan selue
met ontploecke͞ banierē wt Assche ge/
varē tot voor Dermōde/ eñ het wert
al v̾brant tusschē Dermonde eñ Aelst.
Daer na quā hi weder in Brabant

Doe namē die monickē van Affligē
haer goet haer boeckē/haer reliquie
eñ lietē die plaetsen wāt sy dē vlami/
ghē so na ghesetē warē/eñ quamen
woenē te Bruessel Dwelc die vlami
ghē v̾nemende soe quamē sy int cloo
ster eñ roofdē datse vondē eñ v̾bran-
den die huysen aldaer.
¶ Om beter bescheet te wetē van de/
ser vlaemscher orloghē/so is wair dz
graue Lodewijc vā vlaendrē dye ou
de cocht teghē heer Adolf vand̾ mar
kē bisscop vā Ludick die helft vander
stadt van Mechlē om C.M.realen
Met cōdiciē.dat hi die selue helfte vā
der kerckē van Ludic te leene houdē
soude met meer seker voorwaerden
begrepen in brienē daer af gemaect
Eñ corts daer naer na cocht dye sel
ue graue met sinē pēninghē die and̾
helf vā Mechelē teghē graue reyn
nout van Gelre als mōboor vā syn
re oudtster dochter/daer af wijlē hee
re Florys Berthout oudevader was
want haer moeder was des selfs he/
re Floris dochtere Als dit aldus ghe/
schiet was so sandt die graue vā vlā
drē tot Mechlē zijn procureurs mettē
brienē vā beyde coopē Desgelijcs zō
den daer ooc die bisscop vā Ludick eñ
die graue van Gelre als mōboor vā
zijre dochter hair procureurs om de
van Mechlē quijt te scheldē hair ee
dē die si harē ouderē ghedaē hadden
die ooc v̾sueckende datse dē graue vā
vlādrē ōtfanghē huldē eñ eedt vā ge
trouwichedē doē soudē Opt welc die
vā Mechlē begheerdē respijt om hē
te beradē Twelc siende die pcureurs
soe schiedē sy van daer Als graue Lo
dewijc sach dat hē die van Mechlen
niet ōtfaē en wildē so wert haer viāc
eñ besette zijn palē dat hē ghe͞e puācie
comē mochte Eñ d̾ poorterē goet vā
Mechlē i Vlaēdrē ghelegē sloech hy
die hant op Doe schiectē die van me
chlē aen hertoge Jan van Brabant
clagēde eñ neerstelic biddēde ō zijn hul
pe in harer noot Doe dachte hertoge
Jan dat hi hē schuldich was bi te staē
nz alleē om dē dyēst dye sy hē ghedaē
haddē mair sondēlinge want zijn recht
daer in geleghē was mits diē datmē
die helf van mechlē van hē als ouer
heer te leene schuldich was te houdē
Mits welckē dē coop die graue Lode
wijc teghē dē graue vā gelre als mō
boor zijder dochterē gedaē had ghee̅
cracht en hadde. maer was dat leen
v̾buert tot shertoghē behoef.. want
sond̾ sinē cōsente geschiet was Eñ dē
anderē coop vand̾ and̾ helft teghē dē
bisscop van Ludic ghedaē. diē meydē
hi te quijtē eñ te lossen/want hy was
na rechte die naeste. aengemerct dat
Mechlē wt Brabant comē is eñ al ō
me gelegē binnē dē palē vā brabant
ende ooc om dat die ander helft hem
toebehoorde als ouerheer. Ooc meyn
den die hertoghe ende dye stadt van
Mechlen dat dē coop vandē v̾seydē
bisscop vā Ludic gedaē i gheē d̾ werr
den en was.om dat niet gheschiet en
was met alsulcdanygher manieren

eñ solẽpniteptẽ als vã recht daer toe behoorde Aldus zijn die hertoge eñ die stadt van Mechlẽ te samẽ ouercomẽ datse malcanderẽ hair recht sullẽ hel pẽ houdẽ teghẽ alle die waren

Item noch meer sal hyer na van Mechlẽ gesept wordẽ

¶ Als graue Lodewijc dit vñã tgheẽ datter geschiet was. so vwercte hi xv. lantsheerẽ teghẽ hertogh Jan alsoot voorgeseit es. eñ oorloechdẽ al op hẽ

¶ In deser tijt aensach graue Edu waert vandẽ Barẽ dat onrecht dat men hertoge Jan sinẽ neue dede Eñ na dat hi zijn viant gheweest hadde so werc hi zijn vrient/eñ quam hẽ in zijn noot te hulpen mettẽ graue vã Sal mẽ m iij. C. platẽ dwelc die hertoge vnemende soe reedt hi hẽ feestelijc te ghẽ eñ brachtẽ tot Bruessel. eñ hi be wees hẽ te liggẽ in die stad van Vpl uoerdẽ om daer wt en in te ridene

¶ Daer na quamẽ des bisscops liedẽ van Ludick met machte eñ bestorm dẽ dat stedekẽ van Landẽ die wile dz die knechtẽ wt ghetrockẽ waren die daer in ghelept warẽ/ eñ sp creghent

¶ Die graue vã Gelre belach op diẽ tijt die stadt van Tiele die sterck was ende vã binnẽ wel bewaert. maer sp waren tweedrachtich: eñ so werdt de stadt dẽ graue op ghegheuen

¶ Tot Assche lach een clepñ ghetal vã shertoghẽ volcke om die palẽ vandẽ lande te bewarẽ teghẽ dpe Vlamigẽ Eñ vnemende dz die Vlamingẽ wel xx. M. sterck warẽ, so en dorstẽ si dair niet blinẽ maer trockẽ vte. Doe qua mẽ die Vlamingẽ eñ vbrandẽ Assche eñ daer õtrẽt. daer na keerdẽ sp wed te der mõde eñ tot Aelst

¶ Op eẽ anõ tijt õlange daer na qua mẽ õtrẽt. v. honõt vlamigẽ te perde wel gewapẽt eñ die alõbest die i vlaẽ dẽ warẽ õ voor bruessel te comẽ allo mẽ sepde Eñ dit vnamẽ zõmighe hee rẽ die te bruessel warẽ eñ edel mannẽ die tot xxvi. toe/ die bi nachte trockẽ tẽ hellekẽ weert dair dpe gemepne stra te is daer de vlamigẽ door lidẽ soudẽ eñ dese xxvi. hieldẽ hẽ vã bespdẽ eñ lie tẽ die vlamige passerẽ. Dpt had ooc vnomẽ die graue vã barẽ die welcke met. CCC. platẽ daer tegẽ quam. eñ so vgaderdẽ die vpork heerẽ edelingẽ van bruessel met hem. te wetene dpe graue van vpanẽ. heer diederic van walecourt heer Jan vã leefdale. heer ghijsbrecht van wesemale. heer wou ter van huldeberghe/ heer herman van os. eñ vele anõ edele wt bruessel Eñ de graue vã Barẽ sloech verst op die vlaminghe mettẽ Brabanders. daer vreelijc ghevochtẽ wert Maer ten epnde mostẽ die vlaminghẽ rug ghe geuẽ so bleuẽ daer nper veeldodẽ Eñ alleẽ een mã bleef vslaghẽ vãdẽ Brabanders Maer wel C. eñ l. Vla mingẽ werdẽ dair geuãgẽ eñ te brue sel bracht bidẽ hertoghe Eñ hi dedese geuãgẽ leggẽ/ som tot Louẽ. som ter vuerẽ/ aendẽ welckẽ hi namaels toõ de zijn edelhept/ want hp liet se op haer gheloue thupswert trecken

¶ Item die wile dat dit geschiede soe was Rode ouer de maze des hertogẽ stadt belegẽ vandẽ coninc vã behem

vandē aertsbiscop van Colene. vādē
grauen van geldre. eñ van Gulic eñ
van her Jāne van beaumōt. eñ noch
meer anď heerē mz grotē volcke Eñ
binnē der voorſ stadt vā Rode warē
die heere vā steē voert her Jā orstwil
re eñ meer ander. dyehē alte vrome
lijc ǒweerden tot dat hem vitalie be
gonst tontbrekē. eñ doe gauen sy die
stad op te wetē mz sulcker voerwaer
dē. dat hertoge Jan vā brabant binē
eenre maēt dair comen soude om hē
allegaď strijt te leuerē. eñ en quaē hy
daer niet so soudē sy dye stadt behou
dē. rc.

Itē wt vrancrijck quamē dē herto
ge te hulpē die coninc van nauarre.
eñ noch andere herē/mair de graue
van henegouwe en woudtse nz latē
passerē doer sijn lant. dwelc ǒnemen
de hertoge Jan so track hi mettē gra
ue vandē baren sinen neue met. iiij.
M: platen oft helmē te ghemoete dē
heerē wt vrancrijcke Eñ als hi comē
was tot Apuele: so en dorste de graue
van henegou die fransoysen nyet be
lettē: maer hi lietse passeren

Doe trac die hertoge met sinē volc
ke haestelijc te Rode waert ouer ma
ze haer hi voor quā binē dē derdē da
ge. eñ dz daer ō. want het was opt eyn
de vandē voorgenoēdē tide/om met
strijde die sake te becortē Eñ dye gra
ue van loen lietē doer zijn lāt passeren
hē ooc synē dienst presenterende Eñ
als die hertoge nakēde was die stad
vā Tricht. so ǒnam dz die cō. vā behē
eñ die anď heerē voorſ dye te rode la
gē. eñ sy sondē bodē wt om die sekere
waerhz te wetē/ want aēgemerct dz
die hertoge alōme besetē was van si
nē viandē. eñ sondlinghe dye graue
van vlaendrē hemlieden soe schoonē
gelofte gedaen hadde: so en konstē sy
niet ghelouē dat die hertoge wt synē
lande hadde dorē trecken. Maer als
sy seker wistē dz die hertoge also sterc
quam. so warē sy alle ǒslagē: Eñ dye
cō vā Behē sprac tottē āderē lantshee
rē. O wat wōď is dit vā derē brabant
schē hertoge. die alleen met sinen bra
banters ons allē comet beuechtē die
daer toe on berept zijn. des hy eewelijc
sal hebbē eere. eñ wi sullēs hebbē on
eere eñ scande Doē antwoordē danď
heerē dē coñ. alď? Heer coñ. wi hebbē
ǒnomē dat die bisscop van Ludick sal
comen met groter macht eñ dē her
toge dē wech onďgaē. eñ dan sullē wi
hē crighē leuende oft doot Doe sondē
sy bodē wt te Ludick te Colē eñ tharē
vriēdē om bistant/eñ den hertoge te
beuechten

Ic keer weď tot hertoch Jan die des
anď daechs na s Gheertudē dach in
dē Mert trac ouer Mase eñ ǒvachte
in sijnď viādē lant daer hi spijse noch
drāck en vāt/want dat lantvolc al ge
vlucht was Eñ so trac hi des morgēs
vroech voor Rode. eñ stelde zijn volc in
battallīē om stridē. Op dyeselue tijt
sandt die voorſ graue vā Loen zijn ōt
segbrieuē aen dē hertoge hē ōtseggē
de van lijue eñ van goede. eñ track o
uer bi des hertogē viandē hi dede de
brugghē in zijn lant afwerpen om dē
wech te besluten. op dat dye hertoge
niet weď en keerde Doen ghinc daer
ooc die mare dz die Ludikers in roerē
warē eñ meyndē dē hertoge dye stadt

vā Tricht te ōdergane / Als hertoghe
Jā dā ald? gebattapllpeert stōt voor
Rode eñ niemāde en ōnam daer tegē
comēde / soe sandt hi totte lātsheerē te
rode liggēde. her dyeric vā walcourt
eñ heer Jāne vā orstwilre die rode vō
dē al omgrauē / soe datter gheenē toe-
ganc en was Eñ heer dyerick sprack
dē heerē toe van ouer die veste / eñ sey
de hemliedē van shertogē wegē / hoe
dz de hertoge vā brabāt dair gecomē
was met ontplokē banieren / eñ alsoe
de voorwaerde gemaect was so wou
de hi met stride becortē wie heer van
rode bliuē soude / ōsueckēde alsoe dye
heerē datse wt soudē treckē hē latēde
zijn vadlike erue. eñ die hertoge soude
achtēweert treeckē / oft dzse wt quamē
teghē hē te velde hi woude hēliedē le
uerē strijt Die heerē vā binē ātwoer
dē datse noch niet vechten en woudē
Eñ als de hertoge dese ātwoirde ōnā
so was hi toernich dz hi sijn recht mz
stride nyet becortē en mocht / wāt sijn
volc so willich daer toe was Eñ hoe
wel dattet al diē dach seer regēde eñ si
broot noch spyse en haddē / wāt hair
vitalye ōder wegē gehoudē warē. soe
hieldē si nochtā tvelt totten dōckerē a
uōt Eñ des anō daegs smergēs dede
die hertoge sijn trōpet slaē ō sijn volc
te ōgaderē / eñ hi trac na Tricht ō we-
der te keerē in brabant / ō dat te bewa
rē tegē die vlamingē hollanders eñ
zeelanōs rc. Doe quā die bisscop van
ludick ane met menigē man / meynē
de hē Tricht te onōgane / eñ alsoe be-
nemē dat dē brabāters gheē vitalye
comē en soude / maer hi en quaē nyet
te tijde alsoot god woude Eñ de herto
ge reet in brabāt door tlant van Loe
daer een dorp nz staende en bleef onō
wegē ten wert ōbrāt Eñ die brabāt-
ters roofdē dat lant mz hē brēgende
grotē roof in Brabant

¶ Die wile dat hertoch Jan voor Ro
de quā lygghē so meyīde dye capiteyñ
die hi te Dittert gestelt hadde dair ooc
te comē om dē hertoghe by te staē in
dē stride. Eñ als hi wt Dittert getroc
kē was so gauē die vā binē dye stadt
op den kinderen vā valckenborch. eñ
daer na af naemt hem dye graue vā
ghelre eñ behielt

¶ Die wile dat die hertoge van Bra-
bant was in die voorß reyse ouer die
Mase. so warē die Fransoyse comen
te Niuele in Brabant. eñ daer track
weder die hertoge eñ ōtfincse minne
lijc eñ brachtse tot bruessel daer hi hē
lyedē veel eerē dede op eenē dōderda
ghe. Eñ des vrijdaechs daer na hielt
mē raet daer met hē gesłotē wert dz
mē weō met heyrcracht treckē soude
ouer maze / dair menich man hem af
ōblijde Maer ōs anōdaechs dairna
optē palmauōt wort desen raet ōge-
keert biden heerē wt vrancrijcke die
meer comē waren om ptiē te verac
corderē dan om stridē. So dzse tusscē
dē hertoge eñ zijn vyandē een bestant
maectē. daer die hertoge herde node
toe quam maer hi en kōstet nyet wel
ōtghaen metter heeren, sijnre magē
dācke. die machtich waren Ende het
wert also gemaect dat sijs in beyden
syden bleuen int segghē des conincs
phūs vā vrācrijck gehetē vā valoys

die zij ſeggē daer af wtſpreken ſoude
binnē xiiij.dagē na paeſſchē. En̄ des
ſoude Brabant in ſynē ſtate gheſlotē
bliuē tot dat tſegghē gheſchiet ware
Daer na ōtrack con̄.phūs zij ſeggē
bouē dē ghenoemdē dach noch tuſſcē
vi.en̄ vij.maēdē En̄ alſo lange bleef
Brabant geſlotē ſtaende datter gheē
goet van butē en quam.maer god ō
ſaecht datter gheē ghebreck en̄ was.
¶ Want.iij wōderlike dingē geſciedē
doe in Brabāt Dyerſte was dz wt ve
le landē riddere en̄ knechtē te brabrāt
weert quamē om dē hertoge bi te ſta
ne/dye door ſijnre viandē landē redē
Alſmē hemliedē vraechde ſo ātwoer
den ſy wy varē daer dandō varen En̄
als ſi in brabant quamē.ſo gaf hē de
hertoge ſoudie. ¶ Dandō wondō was
dz binnē dē voirſ beſloetenē tide noch
broot noch corē noch vlees noch viſch
in brabant en ōdierdē.mair het was
daer beter coop dan in andō landē ſijn
re viandē.nochtans ſo was doe vele
vreemts volcx in brabāt comē ¶ Dat
derde wōder was dz die viſſchers wt
vlaendrē hollāt en̄ zeelāt dye ter zee ō
harinck voerē noyt auētuer en had-
den te vangē in diē zomer alſo lange
als brabant aldus beſlotē ſtōt Maer
als brabāt wedō opē was .ſo vingē ſy
vele harincx dat ſijen cume te lāde cō
den bringhen
¶ Item daer na alſt co:phūs vā vrāc
rijck goet dochte.ſoe ſeyde hi ſijn ſeg-
ghē tuſſche hertoge Jāne en̄ die voor
ſeyde heerē In deſer manierē/dat Jā
dōs hertogē ſone ſoude hebbē te wiue
des grauē dochtere van henegouwe
en̄ van hollāt En̄ dat Henrijck herto
ge Jans ſone hebbē ſoude des grauē
dochter van Ghelre En̄ des grauē ſo
ne vā gulijc ſoude hebbē hertoge Jās
dochter En̄ daer toe ſouden beyde de
grauē hebbē eē ſomme gelts vā her-
toech Jāne.en̄ die ſtad vā Thiele ſou
de bileuen andē graue vā ghelre.en̄
hertoge Jan ſoude daer tegē hebben
ander goet gelegē aētlant van hueſ-
dep̄/dwelc hem beter was Deſgelijcs
had dē die coninc vā behem en̄ die biſ
ſcop vā ludick ooc vā tshertogē gelde
En̄ als vāder ſtad vā mechlē daer af
en woude con̄ Phūs ſijn ſeggē noch
niet wtſprekē/tot dat hi bat gheinfor
meert ware En̄ hi hielt mechlē in zij
handen.En̄ hi hadde daer te vorē ge
ſondē eenē ridder geheeten heer Fre
derijck van pykengyn om die ſtad te
bewaerene/de dair ordineerde vā ſco
nincs wegē dat des heerē dienarē de
macouwe dragē ſoudē alſo dat noch
ouderhoudē wort En̄ mids deſen ſeg
ghene des conincs die mechlē behielt
ſo wert dat ōbont gebrokē twelc gra
ue lodewijc metten anderē heerē tſe-
ghē hertoech Janne gemaect hadde
En̄ ſo ouerquam hi dair nae met her
toge Janne als vandō ſtad vā mechlē
onder hem beyden te houden/en̄ ha-
erer beyder oor en̄ erfgenamē herto
ghē vā brabāt en̄ graue vā vlaēdren
te weten half en̄ half ouerſceydē.ghe
lijc die biſſchop vā ludick en̄ ioncfrou
we margriete vā gelre en̄ haer moe-
der vrouwe Sophia dz te houdē pla-
ghen/met voorwaerdē dat die herto
ge en̄ ſijn erfghenamen teewighē da
ghē haer helft te leene houdē vandē
grauē vā valendrē/die welcke grauē

vā dyer helft der kerckē vā ludic mā
nē met eede vbondē soude bliuen Eñ
dye graue vā vlaēdrē eñ sijn erfgena
mē souden haer helft ooc te leene ont
faen. eñ hulde swerē dē hertoge van
brabant Itē so soudē dair vā hē beidē
weghē gestelt werdē een scouthet/ eñ
eē rentmeester/die alle gaē de vualle
heffen soude: Eñ die souden sy setten
die eē deē iaer dye/ andē dāder iaer Eñ
als deē den schouthet sette dan soude
dāder it selue iaer dē rētmeester settē
Met vele āder voorwairdē besprokē
dwelc aldus gesloten was tot dermō
de op dē lestē dach vā meerte/int iaer
M.ccc.xxxvi. Eñ i deser manierē hiel
dē sy mechlē onder hē beydē een wijl
tijts Mair dair na ouerquam herto
ge Jan met graue lodewijc dat hi die
helft soude mogē lossē metē sommen
vā lxxxv. dusent eñ vijfhōdert goudē
reale. mz voorwaerdē dat hertoge Jā
op sinē cost vandē paus absolucie oft
dispēsacie crigē soude vandē eede des
grauē die hi der kerckē vā ludic te vo
rē gedaē hadde. dat hy dese helft van
mechlē nymmermeer van vlaēdrē en
soude latē scepdē. Doe stelde hertoge
Jā graue lodewijke borgē vāē voorš
sommē Eñ wāt hi vā paus Clement
gheē absolucie vandē voorš eede ge
crigē en conde. om dat dye bisscop vā
ludic eñ tcapittel dat beletten so badt
hi cō philipe vā vrācrijc dz hy hē daer
in behulpich sijn woude. dwlc cō. phi
lips gheerne dede. eñ sant eenē nota
blē ambassiaet aē dē paus. vcrygēde
dat de sake gecōmitteert wert drp bis
scoppen in vrancrijc. die welc partijē
gehoort hebbēde dair mede van des
paus wegē dispēseerdē Int iaer. M.
ccc. xlvi. op dē xxix/dach in Junio

¶ Daer na als grāue lodewijc doot
bleuē was idē strijt te cressy dair hier
na af gesept sal wordē/so ouerquā cō
philips van vrācrijc met lodewijc vā
male dē iōgē graue van vlaēdrē ouer
mits seker recōpensacy de hem die cō
dede. dat hi hērijke hertoge Jās ouer
ste sone willichlic op droch alle trecht
dat hi te vorē hebbē mocht in de stad
van Mechlē. om dz ganslijc te behou
dē voor hē eñ voor sijn erfghenamē
hertoge vā brabāt. sondē te betalē die
voorš somme. eñ oec sonder dē graue
van vlaendrē vāder helft eenigē eedt
te doē. also dz begrepē staet in de brie
uē daer op gemaect. int iaer. M.ccc.
xlvij Aldus behielt hērijc van lymborch
hertoge iās sone vā mechlē. eñ na zijn
doot behielt zijn vadē hertoge Jā payse
lic al zijn leuē Mair dair na creecht set
telic graue lodewijc wedē. also hier na
int xliiij. capit. gesept sal worden

¶ Itē int iaer M.ccc.xxxv. sterf de edel
vrou Marie hertoge Jās huysvrou
we eñ wert te bruessel tē minrebroe
derē begrauē. hair vadē was lodewic
graue van euereux des. iij. coñs phi
lips sone. Eñ haer oueroude vader
was s lodewijc die heylige coninc/diē
sy in vele cōdiciē wel gelijcte. want si
was oetmoedich simpele deuoot eñ
god vruchtich: eñ geerne was si alleē
Goedertierē eñ ōtfermhertich was
sy dē armē/dyen sy gheerne wel dede
Ooc vbeterde sy alle dinghē. Sobere
was sy eñ gestadich in alle dingē xc.

¶ Dat xlij. Cap. Hoe con̄. Eduwaert die iij. in Brabāt quā/ en̄ vā syne orloghē op Vrancrijc. en̄ van iāmerlykē iarē ꝛc..

Int iaer M.CCC.xxxviij. quā con̄. Eduwaert dye derde van diē name tot Antwerpē met sijnd coninghinē en̄ syne kiderē mz CCCC. hootscepē om te treckē in vrancrijcke op con̄. Philips dē vijftē diemē hyet van Valloys om te crighē datlandt van Normandiē/ En̄ by middele vā graue Reynout vā Gelder: en̄ vandē graue vā Gulijc. so vcreech hi ali ancie en̄ vbōt mettē keyser Lodewijc vā Beyerē ouermits ghelde dz hi hē gaf. En̄ als cō. Eduvaert wel eē iaer gebeyt hadde na de hulpe vandē keiser die niet en quā noch en sandt/ Wāt con̄. Philips hē meer ghelts ghegheuē hadde somē seyde en̄ haddē afghecocht So trac con̄. Eduwaert self tottē keyser te Couelēs En̄ dye Keysere gaf hē wijwater vādē houe. en̄ maecte hē scalckelijc vicarijs vandē keyserijck. Doe quā hi wed en̄ satte rechte tot Eeke en̄ Mechlē als vicarijs des rijcs. En̄ ghinc tot hertoge Jan van Brabāt die zijnder moeyē sone was. en̄ vsochte vā skeysers wegē dz hi hē bistōde teghē con̄. Philips die dē keyserijck te na ghetredē hadde in dyen

die stadt van Camerici genomē had
die onder dat keyseryc is. Hertoghe
Jan beriet hē hier op/eñ ten eynde so
wert hi beradē om coñ. Eduwaerdē
te helpē Doe trac coñ. Eduwaert om
trent ons͛ vrouwē dach in Septēbri
wt brabāt te vrancrijc wert door He
negouwe eñ Camerzijs Eñ hertoge
Jan bereyde hē ooc eerlijck met veel
grauē/baenreheerē/eñ edelē Eñ die
hertoghe vā Ghelder dye een graue
pleecht te zijn/eñ die Marcgraue van
vā Gulijc. die marcgraue van Brā-
dēborch/dye grauē vā Loen/vander
Marckē. die heer van Valckēborch.
eñ noch meer ander herē quamē ooc
ind͛ hulpē vā coñ. Eduwaert. Maer
die coñ vā Behem/eñ die bisscop van
Ludick/eñ die graue vā Henegouwe
eñ van Hollāt daer coñ. Phs̄ oom af
was trockē in Vrācrijck bi coñ. Phs̄
in zijre hulpē. Maer coñ. Philippus
hielt dē graue vā Henegow synē ne-
ue suspect. dat hy Eduwaerdt gonsti
gher was die zijn suster ghetrout had
de dā hē. also dat namaels wel bleeck
Eñ graue Lodewijc de oude hielt ooc
met sinē edelē met coñ. Phs̄ sinē leen
heer Maer dlāt vā Vlādrē niet. wāt
die ghemeyntē warē op gestaē ende
warē gōstiger coñ. Eduwaert dā ha-
rā heere Doe quā gertoge Jan tot As
perē by Camerijc: eñ hy woude noch
gheē viant wordē van coñ. Phūs hy
en hadde yerst met die van Cameric
ghesprokē/die v͛socht tot hē te comen
eñ gaf hē geleyde Als sy bi hē comen
warē/so seyde hi hē. wāt Camerijc ō
der dat keyserijc van Almaniē stont
datse mis daē haddē datse die Frāsoy
zē daer in hieldē Eñ so v͛socht hise als
marschalck vandē keyserijc datse hē
die stad opē doē soudē Eñ wātse dz nz
en woudē doē so had hi ocsup̄ coñ. E
duwaert dē vicarijs bi te staen. Doe
sandt hi tot coñ. Phūs eñ dede hē ont
segghē. eñ hi eñ and͛ lantheerē troc-
kē met coñ Eduwaert in vrancrijcke
roouende eñ brandēde ouer al tot pe
rone eñ tot s̄quitijs toe. eñ tot bi Lou
wē Eñ coñ. phs̄ quā met grotē volck
te perone/maer hi en woude noch
niet stridē. Doe bereyde hē hertoghe
Jan om thuyswaert te treckē: wāt dē
winter aen quā Dwelc v͛nemēde cō.
phūs so bereyde hi hē coñ Eduwaert
te beuechtē Mair als hi v͛nam dz her
toge Jan noch daer was so keerde hi
wed͛ Doe trac coñ. Eduwaert na Ant
werpē bi sijnre vrouwē. eñ dand͛ he-
rē na hē Dit geschede int iaer M.ccc
xxxix. omtrēt s̄ Denijs dach

Itē in deser tijt wert Jacob vā Erte
uelt eē stout eñ listich man te Ghēdt
vand͛ ghemeyntē opgehauē eñ al dlāt
vā vlaēdrē gemeēlijc trac hi aen hē ō
der die scape vā cō Eduwaert. Eñ cō.
phūs had bi na al vlaēdrē doē stellē i
cesse eñ interdict ō haer rebelscap/eñ
ōgehoorsaēheyt tegē hē eñ harē gra-
ue Dese Jacob vā Erteuelt brachtet
daer toe dat eē v͛bōt gemaect was mz
brieuē tusscē coñ Eduwaert eñ dlant
van vlaēdrē/eñ dē hertoghe van bra
bāt eñ dē graue van Henegou/ i hou
dēde dzse malcādrē hulpē soudē haer
palē bewarē Doe trac coñ eduwaert
tot Ghēd mz wyf eñ kindrē Eñ men
seyde dz Jacob cō. Eduwaert de leliē
vā vrācrijc in synē schilt stellen soude

mz quartierē Eñ dat hi hē scriuē sou
de co. vā vrāckrijc als naeste oor. Ter
cauzē vā vrou Jzabeelē sijnō moeder
de coninckx phūs des schoonē dochter
was Eñ der welckē Jsabeele. iij. broe
ders sonō oor gestoruē warē. eñ bi de
sen mepde Jacop mz goeō verwē toe
te bringē dz vlaēdrē bp co. eduwaert
bliuen soude als co. vā vrācrijc haer
ouer heere. eñ hp had dz geerne vāō
stad vā Gend doē besegelē Ooc wou
de hi dz de graue vā vlaēdrē māscap
doen soude dē co. eduwaerde als coñ
vā vrāckrijc. oft anōs mepde hi hem
te onteruē. Om dwelck hi namaels
vā de vā Gend doot geslagē wert ꝛc
Aldꝰ hpelc hē graue lodewijc in vrāc
rijc Dezē raet volchede co. eduwaert
die wapē vā vrāckrijc aēnemēde dz
zeōt alle dēgelsce coningē gedaē heb-
bē Mair int ierste maectē si. ij. quar
tierē besapt vol lelien: Doe aē namē
die vransce coningē drp lelien die te
vorē dē scilt besapt vol lelpē geuoert
haddē/ Mer dengelsce dedē ooc alsoe
Eñ eduwaert screef hē ooc coñ. van
vrancrijc. nz tegēstaēde dat co. phūs
van mālikē oore comē zijde de naeste
was. eñ dat van beghin dpe croone
nopt op dochter en ūsterf Want had
dz mogē sijn so had die co. vā Nauar
re eñ die graue van vlaēdrē naerder
geweest. wāt de coningine vā nauar
re was des ix. coñ. Lodewijcx dochtē
Eñ sgrauē wijf van vlaēdrē was co
ninckx phūs des langē dochtē ꝛc. Aldꝰ
is cō. eduwaert ouer in Engelant ge
repst glouēde weō in vlaendren te
keeren. latende daer wijf eñ kinderē
¶ Dair na trac hertoge Jā vā normā
die coñ. phūs outste sone in henegou
we roeuende eñ brandēde ¶ Jtē coñ.
philips hadde wt gesondē. CCC. sce
pē van orloghē mz cloeckē volcke tus
schē Engelant eñ vlaēdeē/ō coninck
Eduwaerts comste te benemē Eñ si
lagē int zwin ter slups. dwelc coñ. E
duwaert ūnemende quā met groter
macht wt engelāt vallēde op die frā
sopsen. so datter seer vreeslijc geuoch
tē was opt watē daer wel xxx. M. mā
nē ūslaghē bleuē. meestdeel fransop
sen/ wāt dengelsche hadden victorie.
eñ de zee was root vandē bloede der
doodē. eñ in vele scepen ghinck men
tottē enkelē toe int bloet Desen strijt
geschiede op s̄ians auonti dē somer
Int iaer M. ccc. xl.
¶ Daer na trac coñ Eduwaert mettē
engelschē eñ vlamingē voor dpe stad
vā Dornicke Eñ sp ūsochtē hertoghe
Jan van brabāt dz hi daer quame eñ
hielde zijn ūbont Doe track daer herto
ghe Jan mz sinē edelē eñ gemepnten
wt Brabant Doe quamē dair ooc de
hertoge vā Gelre/ de marcgraue vā
Gulic. die graue vā Henegou eñ vā
Hollant So wert Dornike alōme be
leghē mz so veel volcx dz mē desgelijcx
nz ghesien en had Eñ hertoch Jan de
de bruggē makē ouer die scelde daer
hi ouer track als hi wilde Eñ coñ. phi
lips van vrancrijck lach met grooter
macht oock wel beschermt ij. milē vā
daer
¶ Als dit aldꝰ stont so hadde die oude
duechdelike vrouwe vā henegouwe
die coñ. Eduwaerts van Engelandt
geswegher was. gheerne een midde
legheuōdē om sulckē quaet te keeren

als daer op handẽ was Eñ aenmerc kẽde dat alle die pricẽ in beydẽ syden hertogh Jans maghẽ warẽ / Eñ dat oft quame tot eenẽ stride so en mochte kerstenheyt die scade nẽmermeere v̄winnẽ. so badtse hẽ dat hy arbeydẽ woude om peys te maken Hertoghe Jan dan aenmerckẽde datter goeder vrouwẽ raet goet was. so arbeide hi ō yet goets daer in te doẽ Eñ hi bracht daer toe datter een bestant ghemaect wert tot sint Jansmisse. des die conin ghẽ blijde warẽ aen beyde sydẽ. wãt coñ: Eduwaert was ten eynde vã syñẽ ghelde. so dat hi zijn crone eñ iuweelen te pande gheset hadde Eñ in coñ. Philipsheer wasgrote sterfte Eñ so brakẽ sij op aen beyde sydẽ in voorß iaer M.CCC.xl. /

Item it naeste iaer vã x.l.i. dede hertoghe Jan Lillo bedijckẽ. dat wel liij. iaer toeghevlopt eñ v̄dronckẽ hadde gheweest

Int iaer M.CCC.xlij. indẽ Meye. was dẽ grotẽ brant te mechlẽ soe dat tseste deel vandẽ huisen nauwe bleef staende

Itẽ Int selue iare v̄sochte dye stadt van Hoye hertoghe Jan dat hyse te rechte houdẽ wilde teghẽ harẽ heere dẽ bisscop van Ludic / diese seer v̄ongelijcte so sy seydẽ. Ooc hadde hi dicwil hertoghe Jan leyt ghedaẽ Midts dẽ welckẽ hi hemliedẽ ontfinck / eñ sette die stadt eñ borch in zijn handẽ. Daer na dede hi een heyruaert ghebyeden op deen syde eñ bisscop Adolf van Ludick op dander syde Maer die graue van Henegouwe brachtse tot eender dachvaert in dye stadt vã Leuwe soe dattet sond orloghe ned gelept wert.

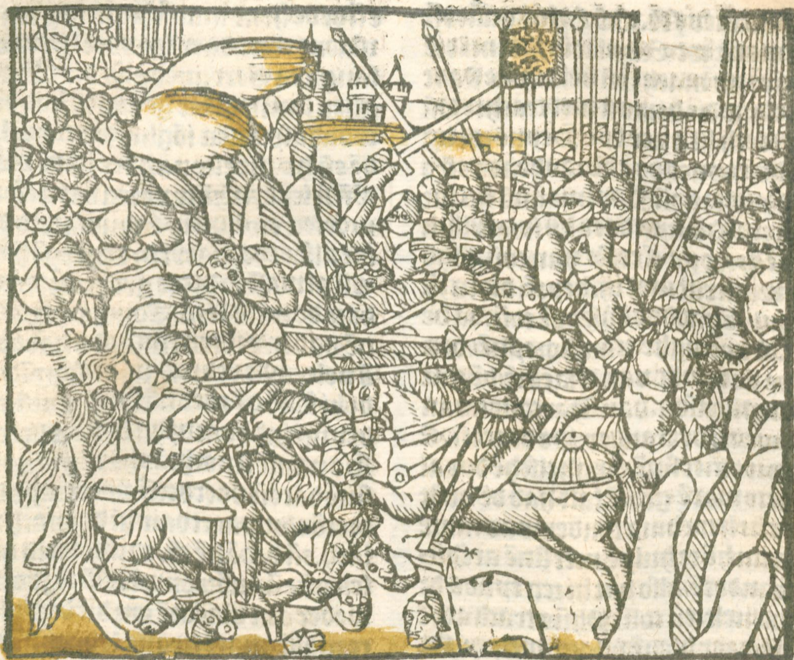
Item in dezẽ tide was so grotẽ sterfte vand pestilẽciẽ dat die leuẽde nawghenoech warẽ om die dooden te begrauen

Item die paus Clemẽt de seste. wt vrancrijcke geboren. veranderde dz guldẽ iaer vã iubileẽ te Rome dwelc bonifaci⁹ de achste paus geordineert had daer te vorẽ te sine alle hondt iaren / mer Clemẽt v̄anderde dat tesijne alle vijftich iaren

Item int iaer M.ccc.xlv. wert dye vrome eñ victoriose graue Willẽ vã henegouwe eñ vã hollant die iiij. mz sinẽ edelẽ v̄slagẽ vanden vriesen / die welcke vrouwe Jãne vã brabant ge trout hadde

Itẽ it naeste iaer daer na was grote orloge tusschẽ dẽ voorß bisscop vã ludic / eñ tlant van ludick So dat die bisscop beradẽ wert op die stad van ludick te treckẽ Eñ hi creech te hulpẽ den voorß coninc Jan vã behem met heer Kaerlẽ sinẽ sone / die coninc van almanyẽ wert. dẽ graue vand marckẽ des bisscoppẽ broed. dẽ heere van valkẽborch / eñ meer and. eñ die lukenaers warẽ wt comẽ Mair si haddẽ hẽ begrauẽ mz eẽder gracht / so datẽ maer eẽ gat en was in te comẽ / Doe sloech dye heer vã valkẽborch op hẽ liedẽ. eñ hi wert met vele ridderẽ eñ knechtẽ v̄slagẽ / wãt die and en volchden niet / maer si trockẽ achẽ rugghe al bescaẽt Eñ mits desen wordẽ de ludickers de wreet vã naturẽ zijn noch felder eñ ouermoediger / dwelchẽ tẽ lestẽ qualijc loonde / also hier na ghe seyt sal worden

¶ Itē int iaer M.CCC.xlvi. quā coñ
Eduwaert wt Engelāt in Normādiē
met groter macht eñ belach die stadt
van Cane die hi wan met crachte Vā
daer toech hi ouer dye Seyne tot by
Parijs rouende eñ brandende/eñ o
uer die Oyze/eñ Somme quā hy int
lant van Pontye/daer hy swaerlijck
bestaē wert tot Cressy van coñ. Phs
van vrancrijc met iij. heyrē/ die in zij
der hulpē hadde dē vsleyde coñ. vā be
hem. dē hertoghe van Loreynē//den
graue Lodewijc van Vlaēdrē/dē gra
ue van Alenson. van Harcourt. van
Ausoire/eñ veel ander So dat coñ. E
duwaert met sinē Enghelschē dye al
te voete warē grotē last haddē/ wāt
zij yerste heyr bina tonder was mair
hi quam hē te hulpē met sinē archie
rē eñ anderē/also dat hi ten eynde dz
velt behielt/eñ coñ. Phūs track achtē
rugge. daer bleuē vslagē wel xxx. M
mannē. daer bleef doot dye coñ. van
Behē/die graue vān Alēson coñ. phs
broeder/die hertoghe van loreynen/
graue lodewijck van Vlaēdrē/de gra
ue van bloys van harconrt eñ meer
ander Dit ghesciede des saterdaechs
na sint Bartolome9 dach/ Int voorß
iaer/ Doe trac coñ/Eduwaert rechte
voert voor Caleys dwelc onder vrāc
rijc was omtrent sint Gielys dach/
i septembri/eñ hy lachter omtrēt eē
iaer voor eñ hi creecht
¶ Als die ionge graue lodewijc vlaē
derē gheheetē van male die met sijnre
moeder in vrancrijke woende vnam
dat sijn vað te cressy vslagē was vā
dē engelschē. doe wert hi riddð eñ ont
finck vlaenderē te leene vā coñ. phūs
eñ dede hem manschap. ende trac in
vlaenderen. daer hy voor heere ont
fanghen wert. mer also die vlamin
ghen sinen vader gehoudē haddē. so
woudē sy desen iōghē graue ooc hou
dē eñ hy moeste na haer hant dāsen
Eñ si leyden hē te voren dat hi soude
moeten trouwen/Eeduwaerts doch
ter alsoe eduwaert dz begrepē hadde
Eñ al wast so dz die graue dz weyger
de te doen. wāt co. Eduwaert cort sy
nē vað in vrācrijc vslaghē hadde Eñ
ō vele andð redenē wille/seggēde ooc
dz hi sond dē raet vā sijnð moeð eñ zij
der vriendē dat nz en behoerde te doē
So namē si nochtās harē graue tegē
sinē dāc eñ voerdenē voer calys daer
tot cō eduwaert dair hi doe noch voir
lach. eñ dedē hē cō. eduwaerts dochtē
sekerē eñ ondtrouwē. Eñ so trockē si
weder ō in vlaēdrē om die bruloft toe
te makē. maer graue lodewijc ōtreet
in vrancrijke ¶ Itē ooc dwanc coñ E
dewaert Reynout dē iōgē hertoge vā
gelre sijnð suster sone te trouwene dð
marcgrauē dochtē vā gulic tegē sinē
wille. want sijn vað had hē beuolē te
trouwē des hertogē dochtē vā brabāt
Mair wat hi seide tē mocht niet batē
Emmers wachte hē die iōge hertoge
reynout dz hy sijn bruyt niet en bekē
de. maer corts reet hi heymelic wech
eñ quā mz sinē broeder de noch iōger
was tot hertoge Jā vā brabāt Thāt
werpen dyese minlijc ontfinc. eñ gaf
hem paerden eñ cleederē. eñ so bleuē
sy bi hem.

Dat xliij. Ca. Hoe hertoge Jā vā brabāt vā zȳ sonē eñ dochterē te huwelijc bestede. Eñ vandē strijde die hi op de Iudekers wan.

Hier te vorē als coñ eduwaert in brabāt lach so wast voorwaerde tusschē hē eñ hertoge Jā dat sijn sone hertoghe Jans dochter te wiue hebbē soude. maer wātse malcander bestondē so soude Eduwaert dispēsacie aen den paus crigē op sinē coste binē sekerē termine. eñ anders en soude die voorwaerde niet zȳ. Doe sandt coñ. Eduwaert aendē paus Clemēt die vi. tot Auenpoē om dispēsacie vā dē vā huwelijc. mair de paus en woude daer op niet dispenserē. want coñ. phūs vā vrācrijke belette dat aendē paus daer hy seer wel mede wās voor so en cōste hertoech Jan mids letsele vā cō: phūs sijn kinderē nerghēs eerlijc te houwelijc bestedē wāt die heerē al om sijnd kind magē waren eñ ope paus en woudet nyet dispēserē daert cō. philipse hinderen mochte. Als dan hertoech Jans kinderē groot werdē/ eñ clant ghescapē was sond oorte blijuen. so keerde hi hem weder tot coninc philipo dien wed ontfinc in graciē. eñ hi bestede sijn kind in vrācrijc eē dels alsoet den cō. beliefde. eñ hy bestadde henrike hertoghe vā lymborch eñ here van mechlē sinen outsten sone aen die dochter van hertoge Janne van

normandiē die cō.phūs oudtste sone was:maer sy en was maer vi.iaerē oudt Eñ godeuaerde sinē iōcstē sone bestaede hi aē dēs hertogē vā bourbō dochter.welcke beyde sonē sond wet-tich oor storuē.eñ Jā hair oudste broe der was ooc sonder oor gestoruē Eñ margriete zijn ij.ste dochtē gaf hi te hu welike dē voors graue lodewijc van vlaēdrē Eñ graue Reynoute vā gel dere die sinē oom coñ eduwaert ōtre dē was also voor geseit is/gaf hi ma rie sijn iōcste dochter.Eñ al dese wa-rē ghemagē.nochtans dispenseerde daer mede die paus ter begeertē vā cō.phūs.Eñ die scone Johāne herto-ge Jans oudste dochtē was dair te vo ren in huwelike gegeuē te wiue den iiij:graue Willē vā henegou eñ hol-lāt die vandē vriezē vēslagē wert/Eñ namaels gafse hertoge Jan te huwe like Wēcelyne van behē hertoge vā lutzēborch daer ic hyer af segghē sal

Jtē want die ludickers corts hier te vorē voirspoet gehadt haddē tegē ha rē heer eñ bisscop/so wies alsoe harē moet dat hē docht datse niemāt crēc kē en mocht.eñ so trockē sy met groē scarē als sinloose menschen al dlant dore.ter ned vellēde der edelre lyedē huyzē.eñ woudē tlant selue besetten met harē volcke.gelijc die gemeynte vā vlaēdrē pleecht te doene Eñ sikorē eenē molenaer tot harē hootsmā/eñ tē lestē vielē sy neder voor dye borch vā arkenteele staēde op die mase So trac heer reynere van arkēteele aen hertoge Janne.eñ desghelijcs die bis scop van ludick/hē biddēde want mē Arkēteel vā hē/te leē hielt/dat hijt ōt settē woude Eñ dye bisscop claechde dat hi soude moetē vdreuē zijn uten lā de ten ware dat hē dye hertoge bistō de.ootmoedelijc hē biddēde dat hi vo re die rechtē vand kerckē van s Lam brechts stridē soude So dat die herto ghe beradē wert dē bisscop te helpen Eñ hi nam zijn reyse met Henrijck sy nē sone met groter macht na Ludick Ooc trac hertoch reinout met herto ge Jā sinē sweer/eñ desgelijcx die gra ue van Loē Maer die bootscap quā dat die Ludikers Arkēteel in hadden eñ indē grōt afghewor pē Doe track die hertoghe tot Maleyne in walsch Brabāt.dat der kerckē van Ludic toe behoorde Dit vuamē die Ludickers eñ quamē daer met xxx. M.mannē eu bodē velt eñ strijdt Mair het regē de so vreeslijc dz tot gheenē strijde ge comē kōste/Maer des ander daechs des smoēghēs eer die sonne opghinc quamē die Ludickers vreselijkē ghe-slaghē opdē hertoghe vā Gelder soe datse hē een groot getal vā sinē vroō stē mannē afsloegē.des sy seer hooch lijc hē vblijden wel meynēde dat sijt al ghewōnē haddē Maer onlanghe duerde die blijdtscap.wāt hertoch Jā met sinen Brabanters quā hē haes-telijc te hulpē eñ begoste seere scerpe lijc die Ludikers te beuechtē/eñ haer battaellien te doorbreken Doen wa ren die ludickenaers soe vervaert dz sy begosten achterwaert te deysen eñ te vliedē Maer nochtans wasser daer verslagen omtrēt xv.M.eñ dā der ōtvlodē/als vbaes de liedē deē hie re dand daer Eñ Henrijc vā lyborch

des hertogē sone hadde hē dair seere vromelijc. eñ wert daer ridder gesla gē Maer niet lange en leefdē hy dat schade was / want seer vroō was hy eñ wel gemint van vele princē

Doe dede hertoch Jā dz stercke huys te Malepue daer Brabāt dicwil sca de bi genomē had / tottē grōde af bre kē in teghēwoordichept des bisscops vā Ludick / dien dat toe behoorde / den hi weder in zijn lāt brachte. Eñ dye vā Sintrupē dat siende so gauē si hē oock op in shertoghē handen diese ōtfinck Dē voorß strijdt geviel int iaer. M. ccc. xlvij. op eenē saterdach op s̄ Marie Magdalenē auōt

¶ Itē wāt vrou Janne hertoch Jans oudtste dochť weduwe was des gra uē Willēs vā Henegouwe / eñ Hollāt die vandē vryesen v̄slaghē bleef also voorß is. eñ ooc wāt haer. iij. broeđs gestoruē waren sonđ wettich oor. soe gafse hertoch Jan te wijue heer Wē celijn vā Behem / hertoghe vā Lutzen borch / graue vā Cini / eñ voocht van Elsatē / daer vađ af was die voorß cō Jan vā Behem / des grotē keyß Hen rijcx sone. Eñ keysere Kaerle die iiij. was Wēcelijns brueđ. eñ die goede cō Jan vā vrancrijc Philips soē hadde zijn suster getrout. daer hi aē wan coñ Karlē vā vrācrijc geheetē die wijse: Sijn tweede sone was hertoghe Lode wijc van Anyouwē. daer dye conigē vā Sicilië af gecomē zijn Sijn derde so ne was hertoge Jan vā Berry ende vā Aluerne. Eñ zijn iiij. sone was Phi lips gehetē le herdy. dats coene. dye sonđ lant was. seer wijs / duechdelijc eñ vreedtsaem. Eñ cō. Karle zijn brue der gaf hē dz hertochdō vā Bourgō diē dat đ cronē was aen ghestoruen wāt die hertoge vā Bourgō sonđ mā lijc oor gestoruē was Vā welckē Phi lips eñ zijnder edelder generatiē na maels gesept sal wordē. Alđ meyn de hertoch Jan van Brabāt mits dē grotē vriendē eñ maghē vā hertoge wencelijn dye meeste vā al kerstērijck dat Brabāt met hē wel bewaert sou de zijn. eñ ooc mits diē dat die hertoge van Gelder. dye graue vā Vlaēdrē zijn. ij. ander dochterē haddē Maer la sen then quam also niet als hyer na blikē sal Welc huwelijc tusschē herto ge wencelijn eñ vrou Jāna met dispen satiē vandē paus ghescheidē moste. want coñ. Jan wencelijns vađ. eñ her toge Jan vrou Jannē vader waren gebroeder eñ ghesuster kindere / also voorß is int xxxix. Capittel

¶ Als hertoch Jan sijn kinđ eñ zijn lāt alđ besorcht haddē na dat hi xliij. ia rē hertoghe geweest hadde. so betael de hi die schult der natueren eñ sterf op s̄ Niclaes auont. Int iaer M. ccc. lv. eñ hi wert eerlijc begrauen in die abdie van Vileer. in walsch Brabāt der ordenē vā Cisteau / daer Brabāt veel aen v̄loes / want hi was wijs eñ voorsienich / suet eñ simpel van gela te / luttel sprekende / nauwe mercken de. vroom in strijde. eñ seer ōtsien vā sinē viandē. Goet recht dede hi ouer rijcke eñ ouer arme. eñ en gedooch de niet dat die edele v̄onrechten die arme. Ende den ouerdadighen men schen ende van quadē fepten was hi seer scerp in iusticie te doene Hi schu wede alle flatteerđs / pluymstrikers

clappaerts eñ aenbringhers/dair so vele princē eñ landen by vōorū zijn gheweest Seer minde hy zijn huysgesin. hi hielt die beste sale vā etene dye men yewers vindē mochte in enigē houe. hi was mylde eñ liberael. wat hi geloofde mercē monde oft metbrieuē dair in was hi nz gebreckelijck ɂc.

¶ Dat xliiij. Cap. Vandē orloge dye na hertoge Jans doot opstōt tusschē Brabāt eñ Vlādrē Eñ hoe graue Lodewyc tot Mechlē ōtfanghē wert Jtē een recapitulacie eñ vhalynge vanū stadt vā Mechelē. hoe datse vā yerst geregiert heeft gheweest tot vrou Johannē toe inclusyue

Als die derde hertoghe Jan doot was/so wert hertoge Wencelijn met vrou Jānē ouste dochē voor heer eñ vrou i Brabāt ōtfangē eñ gehulc yerst tot Louē in die hootstad opdē iij dach in Januario int iaer M. CCC. lv. daer na te Bruessel eñ elders eñ ooc te Mechelē ¶ Corts daer na stōt op een groot geschil tusscē graue Lodewyc vā Vlaēdrē eñ hertoge Wēcelijn met vrou Jānē. wāt graue Lodewike eysche een seer grote suster deplinghe in Brabāt vā vrou Margrietē. zijnder wettiger gesellinē vrou Jannē suster Mochtā en eysche dat niet graue Reynout vā ghelō die de iōcste suster getrout had/maer was te vreden met tghene dat hē bewesen was So wert vā desen geschille te Mechelē eē dachuaert ghelevt om een accoort te vindē. daer sy beyde ter dachuaerdt quamē Eñ eer de dachuaert schiet so waest gheordineert datse beyde wter stad rijdē soudē. dat sy dedē Daer na quā graue Lodewyc subtylyc weder te Mechelē eñ met vriendē eñ subtijlhedē dede hi so vele dat de vā Mechelē hē ōtfingē sonō slach ofte stoot voir heer/eñ swoerē hē trouwe eñ hulde. niet teghēstaēde datse hertoge Wēcelijn eñ vrou Jānē eedt gedaē haddē eñ ontfanghē ¶ Om des ontfancs wille gaf hi ō stadt vā mechelē die iij. merctē. vā hauere/vissche/eñ soute/ dye de stad vā Antwerpē te voorē hadde. eñ dz die poorters vā mechelē indē stroē soudē mogē varē sonō afslach ɂc.: na dinhout zijnō brieuē daerop gemaect. it iaer. M. ccc. lvi. dē xx. dach Augusti ¶ Doe besette graef Lodewyc mechelē eñ ooc zijn palē met volc van wapen Eñ hertoch wēcelijn besette ooc die spyne Eñ die graue van Bergē eñ veel ouerlantsce rutterē quamē hē te diēst die de vā mechelē seer nauwe hyeldē dz sy nz wel wt en dorstē comē in bra-

bant om prouande eñ anďs te halen
Eñ die van Bruessel eñ die van Ant
werpē hielden die Vlaeminghe wac
ker Ja die vā Antwerpē door redē dz
lant van Waes tot Ghendt toe/ende
deden groten schade.

Maer wāt Mechelē dicwil ōmaent
is.eñ veel liedē den staet eñ natuere
daer af niet en wetē.so sal hier īt cor
te ūclaert wordē hoe dat Machelen
vā eerst gheregyert gheweest heeft.
eñ hoe dat aen Brabāt comen is ghe
weest Te wetē dat Mechelē van ou
dē tijden dē heere vā Grībergheē toe
behoorde.maer het was doe onna so
groot alst nv is.welcke heerē vā Grī
berghē al haer lant te leene hyelden
vandē hertoghē van Brabāt. totter
tijt toe dz vrou Geerberga/dochť vā
hertoghe karel des simpelē coñ. Loo
dewijcs sone. van Hughē Capet te
Louwē gheuanghē wert/ūloes dat
hertochdō van Lothrijc oft Brabant
daerse al af berooft werdt van Gode
uaert graue van Ardēnē bi den wille
des keysers.behoudēde alleē met hē
rijck harē sone Louen Bruessel/ende
ander plckē:eñ Tmarcgraefscap vā
Aken so hier voor ghesept is int xxvij
cap. So dat die heerē van Grībergē
eñ meer ander de haer leenen vandē
hertoghen te ontfanghē plaghen/dz
niet meer ontfanghē en woudē/hou
dende haer landt sonder ouerheer te
kennen tot dat Godeuaerdt metten
baerde titel eñ landt wedercreech eñ
hertoghe wert. Binnen welckē tijdē
wordt dat lant dē heeren van Grim
bergē toebehorende bi menichtē vā
dorpen also gedeylt.dat eenē daer na
te deele viel de helft vanď heerlicheyt
van mechlē/dye welcke hem wt deuo
ciē begaf ter religyē/eñ wert monick
in die abdie te lobes.dair hi al zijn goet
gaf. Maer dye heerē van grymber
ghē dyen dandere helft toe behoorde
van mechlen.waren den abt van Lo
bes also hardt.dat godshups clep̄ pro
fijt daer af hadde. Midts welckē dye
abt sijn deel vercocht dē bisscop vā lu
dic.maer als hijt hadde soe en creech
hi niet vele meer dan dye abt te vorē
ghedaen en hadde:
Item als godeuaert mettē baerde
thertoechdom weder ghecreghē had
de.so hadde hy lange ende grote orlo
ghe teghē heer Arnoute van grym
berghē ende Wouter berthout ende
gheeraerde sijn soen. den welckē dye
eē helft vā mechlē toe behoorde. wāt
hi sijn leen vandē hertoghe niet ont
fanghen en woude/ghelijc dye ander
ghedaen hadden So dat hertoge go
deuaert den heere van Grymbergē
ontweldichde ende af nam sommige
sekere dorpen ende rentē.die welcke
werder ūloos die tweeste hertoge go
deuaert na zijns vaders doot.daer ve
le af te scriuē ware. dwelc men breeď
bescreuē vint hier vore. Maer inder
tijt vandē derdē hertoge Godeuaer
de.die noch ionck sijnde in die wyege
lach/ende metter wieghē aen eē wil
lighe hanghēde.so werden die grim
bersche heeren verwonnē ende ton
derbracht vandē brabanters.na dat
sy drye daghē lanck ghestredē haddē
seer bitterlijck/eñ sy wordē bedwōgē
so datse haer leen veert aē ōtfinghen

vanden hertoghe van brabant eñ de
dē hē mãscap also wel vand̃ helft van
mechlē als vādē lāde vā grp̄bgē so dz
breder v̓claert is hier bouē in xxxi. ca
pit. Eñ dand̃ helft hielt die bisscop eñ
die kercke van ludic. so dz die hertoge
mids diē haer oude leen npet en cōdē
weder gecrijgē Mair die van mechlē
maecten den bisscop vele swarichedē
want sp en wonden hem sinē chijs eñ
v̓uallen npet betalē. ten ware datter
ij· canonikē van ludic quamē tē chijs
dage sittē. Ooc wonden sp datse haer
corē hauer eñ hop binnē der stadt v̓te
ren souden Dwelck die berthouwers
al toe brachtē hopēde also die helft vā
der kerchen van ludic te crighē. welc
ke berthouwers huer leē altijt vādē
hertoghē ontfinghē eñ diendē hē ghe
trouwelijck. Daer na v̓cocht bisschop
huge van ludick sijn helft dē ij. herto
ge Janne vā brabant. diese wed̃ v̓loes
na dz hi Janne berthout synē vassael
vand̃ andere helft der stad vā mechlē
v̓leent hadde die iiij. merctē. also hier
voor breeder v̓claert is it xxxvij. capit
¶ Itē na Jans berthouts doot is dpe
helft vā mechlē bleuē op Gielijs ber
thout. vā gielijs berthout op heer flo
reps berthout sinen neue. die dat ooc
vanden hertoge te leene ontfinck/ge
louende hē ooc te dpenen op sinen cost
Eñ hi bekinde dz hp schuldich was te
houdene eñ te doen houdē in die stadt
van mechlē alle tghene dat die herto
ghe met sinen gemepnē rade beuale
eñ ordineerde &c. gelijck dpe brieuen
daer afgemaect dat inhoudē vander
datē. M.ccc. eñ xij. op s̄ peeter ende s̄
pauwels dach

¶ Daer na it naeste iaer heeft heer A
dolf vād̃ marckē bisscop van ludic zijn
helft van mechlē bi cōzēte vandē stoe
le van Rome v̓scedt aē graue willē vā
Henegouwe eñ van hollant de derde
van diē name voor xv. M. guldenen
met voorwaerdē dz hijt weder soude
moghē lessen binnen v. iaeren
¶ Daer na it iaer. M.ccc. eñ xvi. coch
te die selue graue willē tegē heer Flo
reps berthout voorš dpe and̃ helft vā
mechlē. Eñ graue willem õtfingt te
leene vandē. iij: hertoge Janne. gelo
uēde eñ bekēnēde al tghene dat heer
Floreps te vorē gelooft eñ bekēt had
de Eñ ald9 meñde graue willē gehee
lijc heer van mechlē te bliuē want hp
bepde die helften vercreghen hadde
Mair corts dair na quijtte ende loste
bisscop Adolf zijn helft voorš van mech
len wt des garuen handē Doe dachte
graue willem dat hem clepn beholpē
ware metter anderen helft alleene te
behoudene die hp vanden hertoghe
van brabant te leene houden moestē
Ooc soe en lach mechlē nerghens bp
synen lande Aldus so dede hp so vele
neernsticheyt dat dpe voorsepde heer
floreps berthout dē coop weder ouer
nam. die welcke heer floreps eē doch
ter hadde geheeten Sophia. dpe ghe
trout hadde graue Repnout van gel
dre des grauen Ottensone. so dz op
haer v̓sterft die selue voorsepde helft
van mechlē. Eñ na haer doot soe ver
sterft op haer oudtste dochtē dpe welc
ke namaels grauīne vā cleue werdt

Item voert so eest te wetene dat de ou
de graue Lodewijc van vlaēdrē beide

die voorß helfte vã Mechelẽ deen na
dand gecocht heeft Maer die vã Me
chelẽ en woudẽs niet ontfanghẽ/wãt
sy warẽ doe goet brabanters eñ vie-
len aen hertoghe Jan dẽ iij. hẽ biddẽ
de dat hyse te recht hielde. dwelck hi
alsodede sondlinge aengemerct dz dẽ
coop sond zijn cõsent gheschiet was/da
ermẽ ṗmers die eẽ helft te leẽ af hielt
Daerna bleuẽ hertoge Jã eñ graue
Lodewijc eñ submitteerde hẽ int seg
ghẽ vã coñ. Philips vã vrãcrijc dye
hyet van Valloys/Eñ daer na ouer
quamẽ sy beyde ondlinge/dat sy ghe
lijker hant Mechlẽ houdẽ souden.
Daer na creech hertoghe Jan bi coo
pe dye helft vandẽ voorß graue · het
welc dye ionghe graue Lodewijc na
zijns vaders doot van werdẽ hyelt Al
so al die vsey de dinghẽ breder vclairt
zijn hier voor int xli. capittel Eñ na her
toge Jans doot creecht die graue we
der:elso hier na int xliiij. capittel ghe-
sept sal wordẽ/eñ mechelijckẽ vclaert

Dat xlv Cap vandẽ wondlikẽ ver
bonde met Karlẽ dẽ iiij. Keyser Eñ
voort van graue Lodewijcs orloghẽ
vã Vlaẽdrẽ teghẽ Brabãt Eñ hoe de
ghemeyntẽ vã Louẽ eñ vã Bruessel
ouwijslijc op die Vlaminghẽ vochtẽ

Als hertoghe Wencelijn van Bra
bant zijn palē vandē lande teghē
die Vlaminghē beset hadde also hier
voorß is/so heeft hi raet ghesocht aen
synē brueder Karle die iiij. keyser eñ
coñ. van Behem/soe datter een dach
naert te Tricht geleyt wert. daer her
toghe wencelijn eñ vrou Janne toghē
bidē keyser Eñ daer werdt tusschē hē
liedē ghemaect een wondlijc ovbondt
so dat onder ander dinghē een voor-
waerde ghemaect dat die hertochdō
mē van Brabant eñ Lymborch bly-
uē soudē aen hertoghe wencelijn ende
aen vrou Jannē als haer natuerlike
wettige princē Behoudelijck dat her
toghe wencelijn sonder cōsent vā zijnder
vrouwē gheē eerflijcke oft onberuer
lijcke goedē der voorß landē en soude
moghē vcopē vanderē oft belastē
Itē oft vrou Janna storue voor herto
ghe wencelijn sond wettige oor van hē
te hebbē. so soude hertoch wēcelijn die
selue voorß lādē behoudē als natuer
lijc heere Eñ storue wēcelijn voor sijn
vrouwe sonder oor van haer te laten
so soude sy haer leuē lanc vrouwe bli
uē Eñ creech sy na wēcelijns doot wet
tich oor van eenē anderē man/dat sel
ue oor soude dan succederē na haer/
Itē oft si beyde storuē sond oor vā ha
rē lijuē. so soudē die voorß landē vā
brabāt eñ Limborch bliuē opdē voor
seydē keyß Karle/als op dē wettigē
successoer Eñ oft Keyser Kaerel dan
niet en leefdē. soe soudē die landē bly
uē opdie naeste leuende gebuerte vā
Lutzēborch Vā welckē eñ meer ande
rē voorwaerden brieuē gemaect wa
rē Int iaer M. CCC. lvi. des manen
daechs voor aschdach eñ des anderē
daechs daer na volgēde ter begheer-
tē van hertoghe wencelijn eñ vrou Jā
nen: so gheloofde die ghedeputeerde
vandē stedē van Brabant daer zijnde
bi goetdunckē van sommighē edelē
dē hertoghe hertoghine in ds Keyß s
hant tastēde/dat sy eñ elck vā hē dese
vseyde puntē houdē eñ volbuerē sou
dē voor hē/huer oor/eñ eerfgenamē.
so verre alst hē aencleefde Ja behou-
welijc den chartrē preuilegiē/vryhei
dē/rechtē eñ castumē. die de voorledē
Keyserē Conighē/Hertoghē dē lāde
van Brabāt oft eenigher stadt bison
der vleent hebbē. Eñ hier af worden
oock brieuē ghemaect onder der ste-
den seghelen
Welcke voorß wondlijck vbont. sond-
lynghe als vanden lande van Bra-
bant eñ van Limborch bi ghebreeke
van oorien te comene opdē hertoghe
wencelijn/oft op dye ghebuerte van
Lutzenborch alst was dat vrouwe Jā
na des gheen macht en hadde te ma
kene sonder ander redene eñ sonder
consent des ghemeynē lants/eñ der
gheenre dye dat aenghinck/ soe lyet
sijt nochtans ald? makē/ter begheer
tē vandē voorß Keyß des hertoge wē
celijns haers heerē brueder om bistāt
te hebbē/want se in noode wasen vre
sen vā graue Lodewyc die machtich
was van vele landen.

Eñ ooc schijnt dit voorß vbont seer ō
redelijck. behouwelijck altijt dē goet
dunckene der gheenre diet bat verstaē
Indē yerste: wāt al was Margriete
die Keyserine des ierstē hertoge Jās

dochter:eñ was moeder vã coñ. Jan
vã Behem hertoge wencelijs vader
so es nochtãs claer dat vrou Jannen
suster oft haer oorie veel naeder is
Itẽ oft eenighe hẽ ṽmatẽ te seggẽ dat
Lothrijc oft Brabant op gheẽ dochtẽ
ṽsteruẽ en mocht. maer dat bi gebre-
ke vã mãlijckẽ oore opdẽ keys ṽstor-
uẽ ware: bi crachte van eenighẽ key-
serlijckẽ statutẽ ꝛc. Eñ dat keys Kar
le mits diẽ tvoors ṽbont liet maken.
waer dat allso. dwelck neen. soe moste
dan Brabãt daer ṽstoruẽ zijn nz op ee
nighe keyserẽ maer op die coninghẽ
van Behem. als van hertoge wence
lijn van Lutzenborch na wtwisen der
voorseydẽ brieuen van keyser Karlẽ
Itẽ alsulcke ṽmetelijcke liedẽ thoonẽ
daer bi niet te weten dat ghescreuen
recht is. dat lopen oft strtutẽ alleẽ ge
cõfirmeert eñ gheuesticht wordẽ by
dẽ zedẽ oft castumẽ der gheenre diese
ontfaẽ oft vserẽ Nv ist so dz die castu
mẽ in veele hertochdõmen int keyse
rijc alsulc es dzse op vrouwẽ ṽsteruẽ
Als in Lothrijc in walsche gheheeten
Lorayne/ dz een oudt hertochdom es
eñ ooc thertochdom vã Barẽ dye nv
ṽstoruẽ zijn op Renez graue van Vau
demõt. die hertoghe van Loraynẽ eñ
van Barẽ is. ter causen van sijnder
moeder die een dochter was vã coñ.
Renier van Siciliẽ eñ hertoghe van
Aniouwẽ Op welcx conicx huysvrou
we ooc daer te vorẽ Loraynen eñ Ba
rẽ oft Baroys besat hi vã zijder moe
der weghẽ. Insghelijcx pleghẽ meer
hertochdõmẽ int keyseric op vrouwẽ
oft op haer oorie te ṽsteruẽ als Ghel
re Gulijc ꝛc. Eñ sondlinge thertoch
dom vã Lothrijck eñ Brabant. Wãt
sinte Begghe dochter vã Pyppijn vã
Landẽ yerste hertoge van Brabant
bleef na Grimolde harẽ brueder her
toghinne van Brabant/ dat doe veel
meerder was dant nv is. want ghĩc
al tot by Dornicke Desghelijcx vrou
we Gherberghe dochter hertoge Ka
rels die te Orliens int gheuãghenis
sterf/ al wardt sy eñ haer oor by wille
des keysers berooft bi Godeuert vã
Ardenẽ vã eenẽ dele des hertochdõs
vã Lothrijck daer walsch Brabãt eẽ
deel af es. so behielt sy nochtã eñ hair
oor dat principael van Brabant als
eyghẽ goet eñ alop. te weten Louen.
Bressele mettẽ lande daer õtrent. eñ
ooc so men hout Thienen Leuwe eñ
Tshertoghenbossche ꝛc. Desghelijcs
behieldẽ sy tmarckgraefscap vã Rijẽ
oft Antwerpẽ
Item tis ooc wel te wetẽ dat na tvoor
seyde hertochdom van Lothrijck vã
den graue van Ardenẽ lange gehou
dẽ hadde gheweest so quaemt op her
toghe Godeuaert vã Bullion ter sa
ken van sijnre moeder sint Yden gra
uinne van Boloniẽ oft Boonẽ na de
doot van hertoghe Godeuaert met-
ten Bulte haren brueder die sonder
oor sterf/ Dwelc hertochdom nyet te
min daer na vanden keyser gheresti
tueert wert Godeuaert mettẽ baer-
de als vore ṽclaert is int. xxix. Capit.

Item ooc so ist tvoors hertochdom
van Lothrijc eñ Brabãt namaels ṽ
storuen op die voors vrou Jaune Eñ
na haer ṽsterft op diẽ oorie vã Mar
griete haer suster. te wetẽ op hertoch

Anthonijs rc. Daer af die roomsche coñ. eñ coñ van behem in sijn openẽ brieuẽ in huweliker voorwaerdẽ vã vrou Lijsbettẽ vã gourliez huysvrou we verclaerde Int iaer M.cccc. eñ ix. opden xxviij. dach van april dat de sel ue Anthonis tottẽ hertochdõme van brabãt rechtuerdelijc eñ bi wettiger successien comen was. eñ dat hy dat met al sinen toebehoorten ghebruyc te met goeden titele

¶ Item ten eynde ist verstoruen op vrou Marien hertoghe karels doch ter van Bourgoendiẽ eñ Brabant. Eñ van haer op hertoghe Philips die in Spaengiẽ starf

¶ Nv keere ick weder op graue Lode wijc van vlaẽdrẽ die ṽstaẽde dit voor seyde ṽbont mettẽ key ser ghemaect. meynde sijn sake te vorderen eer dat die key ser zijn volck soude konnen ver gaderen. Ende hy maecte een grote heyrvaert op Brabant dwelck herto ghe wencelijn vernemende so ontbo de hi ooc sijn edele ende sijn stedẽ vã brabant/ die hem bereyden te Bruessel waert te comen. Maer eer dye vã Antwerpẽ ende vanden Bossche. eñ meer ander vergaderen konsten. soe was graue Lodewijc mz grot macht in Brabant comen brandende ende roouende Doe hadde hertoghe wen celijn oock vele edele vergadert. ende die van Louene waren te Bruessele gheomen Ende als dye ghetrouwe ghemeynten van Louene ende van bruessel vernamen de vlaminghẽ in brabant ligghende so woudẽ syse zõ ṽ eenich ṽbeydẽ haestelic beuechten dye edel ende wise mannẽ riedẽ dat men ṽbeyden soude tot dat die herto ge met sinen edelen aenghecomẽ wa re. ende ooc die ander steden. want an ders was hem die graue Lodewijc ve le te machtich Maer ach lasen na de sen goeden raet en woude die gemeyñ te niet horen. noch gheenrehande on derwijs en hadde daer stede. also dat ghewoenlijck is van allen ghemeyñte dye beruet sijn/ ende ouer een loopen sonder eenich beschick Aldus dan soe trockẽ wt bruessel die voorseyde ghe meynten van louene ende van bruessel als onbestierde lieden tot Schotẽ metten graue vandẽ berghe tegẽ die groote macht van graue lodewijcke Ende die graue vandẽ berge schoer de ende doorreedt de vlaẽsche macht twee oft dry reysen Ende daer na soe sloech hi weder achter in dye vlamin ghen seer stranghelijck: Maer lasen ten halp al niet: wãt in die yerste ṽga dernighe werdt die baniere van bra bant ter neder gheuelt ter aerden eñ die heer vã Assche diese vuerde wert ghenoteer daerom/ eñ men sprack hẽ velescandẽ ende oneerẽ. om dat hyse also slechtelijc als ṽuaert sijnde vallen liet. maer sommige seydẽ anders als dz hẽ zijn paert doersteghẽ was rc. Als dã dese banyere ald' gheuelt eñ geuallen lach. so werden die brabanters alle versaecht ende ṽstropt. eñ een yegelijc die cõste pijnde hem nae zijn uterste macht te vlyene na bruessel. ende sommige na louene. elc dair hi hem meynde te beschermen. ende en bodẽ gheen were wãtse sonḋ ordinancie warẽ/ eñ vele wasser ṽslaghẽ

Marcgraue Lodewijc v̄sloecher ve-
le lancsdē weghe Vele vlodenð in ha
ghē eñ in bosschē. eñ zōmighe sprōgē
in die zēne eñ graftē eñ v̄dronckē. Al
dus quam graue Lodewyc strydenð
hant binnē Bruessel/eñ nam de stad
inne die doe ter tijt noch gheē buten
vestē en hadde Eñ hi stack zijn banier
ter stadthuys wte eñ zijn wimpelē op
die poortē Eñ hi dede hē huldē eñ ōt-
fanghē al wast met ghewelde. eñ hy
maecte eenē Amman eñ schepenen.
Dit gheschiede int iaer M. CCC. lvi
op eenē goēsdach dē xvij. in Oostma
ent dat noch te Bruessel heet dē qua
dā woensdach

¶ Daer na dede die graue ōtbiedē al
synē liedē datse wel betaelē soudē eñ
niemant v̄onghelijckē. Eñ voorsien
lijc besette hy die stadt met sinē volck
eñ track tot Louene. Eñ ondweghen
creech hi die borch ter vuerē So quā
hi voor die stadt vā Louen die in hair
seluē v̄slaghē was nydts den v̄lpese
van haren liedē die bi Bruessele v̄sla
ghē warē. so dat die stadt van Louen
dē graue in liet comē. Eñ binnē zijnde
so dede hi al die goede mānē eñ de ge
meynte v̄gaderē. eñ dede hē opdoen
dat hi begheerde ghehult eñ ontfan-
ghē te syne ouer heere In des v̄uairt
heyt eñ v̄baestheyt vandē volcke soe
wert daer vā eenē grotē getale ouer-
draghē te doene des grauē begheert
So begonstmen dē volcke dē eedt te
stauene. eñ vele begonstē haer vinge
rē op te stekē om te zweerene Doen
hoordemē sprekē daer met luyder stē
mē een priester regulier van s̄ Geer
trudē vā Louen gheheetē heer wil-
lem die zadelaer segghēde aldꝰ Ghy
v̄maledide liedē wat wildi makē. wil
di afgaē uwē gerechtē heere eñ vrou
wē die ghi eens gheswoorē hebt. eñ ōt
fanghē eenē ongerechtē here. die scā-
de en v̄windy nēmermeer Alst volck
dat hoorde soe werdet v̄slaghē in hē
seluē eñ anders bedacht eñ en woud
de dē graue niet hulden noch ontfan
ghē voor heere. maer elckerlijc ghinc
thuyswaert Doe en dorste die graue
daer niet langher blijuē anxt hebbē
de voor eenich misual/eñ is haestelic
ghetrockē weder na Bruessel. dwelc
hi weder bysettē met sinē volcke. Eñ
als hi alle dinghē na zijn begheerte te
Bruessel gheschict hadde. so is hy vā
daer in Vlandren ghekeert.

¶ Hoe dz heer Eueraert tserclaes die
vlaminghen wt bruessel v̄dreef met
groter cōfusyē/als een vroom getrou
ridder die stadt beclimeude ꝛc.

Dese voorseyde geschyedenisse v̄nam eē eerlijck eñ vrom ridder vā bruessel doeꝛ tijt liggēde bi herto ge Wēceline te Tricht. geheetē heer Everaert tserclaes. brueď vandē goe dē heere Janne tserclaes bisschop vā camerijcke. soe hadde hijs in sijn her te verdriet. eñ hi v̄gaderde heymelijc een groot ghetal van sijnē vriēdē eñ maghē. eñ hi quam heymelijc op een der nacht tot inde vestē vā bruessel ter plaetsen gheheetē dat wermoesbroc eñ met leederē beclam hi die stadt son der wetē der vlamingē die dair bleuē waren. Eñ als Everaert binnen der stadt was. so sprac hi sijn vriendē toe Eñ hi begreep terstont der stathuys

Eñ hi trac af de banier des grauē vā vlaendrē. eñ sijn wypelen vanď poer ten. eñ hi stac daer wt de baniere van hertoge Wenceline eñ vrou Johānen Doe quamē dye goede liedē vā bruessel ter merct eñ vielē aēdē goedē riddꝰ cleꝑ achtēde datse vp bedwāge graue lodewijc gehult haddē. Als die vlamī gē dat v̄namē. so trockē sy heymelijc vā daer na vlaēdrē. diet ontvlyē cōdē maer vele werter v̄slagē Doe zāc her Everairt aēdē hertoge eñ hertoghin ne te tricht. eñ liet hē wetē die geschie denisse. dye welcke seere v̄blijt zijn de te bruessel quamē bewizēde harē getrou wen riddꝰ groote eere eñ vriēscap. So dedē oec alle dedel eñ goede mānē rc.

¶ Dat xlvi. Vand' wtsprakē eñ seggē
hertoghe willēs van Beyerē/graue
van van Henegouwe eñ Hollant op
tgheschille tusschē hertoghe wencelĳ
eñ graue Lodewĳc Eñ hoe graue Lo
dewĳc Antwerpē dwanck/aengaen
de den iĳ. mercten

Als den twist eñ orloge ald'stōt
tusschē brabant eñ vlaēdrē. soe
dede hertoghe willē van beyerē gra-
ue vā Henegouwe hollant eñ zeelant
eñ heer vā vryeslant grote neerstich
eyt aen hertoghe wencelĳ vā brabāt
eñ aen graue Lodewĳck van vlaen-
drē die hem in beyde sydē bestondē dz
sĳs in hē soudē willē bliuē vā allē ge
schille dat sy haddē Dwelc sy alsoe de
dē Eñ daer af wordē ghemaect brye-
uē eñ submissiē inhoudēde dat sĳs hē
gheheelic keerdē met ghelofte in her
toghē willē segghen Eñ het wert ooc
beseghelt vandē eedelē eñ stedē van
beydē landen

¶ Daer na heeft hertoge willē gepro
nūcieert zĳ seggē in walsche seer on-
redelĳc so dat schĳt/eñ seer gonstelĳc
voor graue Lodewĳck Eñ onder an
der veele puntē aenghaēde der scadē
in die v̓seyde orloghē gedaē eñ ander
dinghē/so seyde hertoge willem/dat
want zōmige stedē eñ edelē i Brabāt
eedt ghedaē haddē/so soudē dye stedē
Louen Bruessel Nyuele Thienen hē
eēs des iaers dienē/tē costē des lants
van Brabant elc met eēder banierē
vi. weken lanck elc xxv. mannē gewa
pēt soe wanneer si vandē graue da
er toe versocht warē om hem te hul-
pen Eñ mits dien soude hi den steden

voorseyt ende edelē quĳtschelden ha
re eede hem ghedaen ende die brieuē
daer af weder ouer ghegheuē: Item
want die graue hē hertoghe begonst
te scrinē van Brabant/by v̓suecke of
rade van zōmighē stedē eñ edelē des
lants/so soude hy moghē den titel be
houdē zĳ leefdaghe lanck, op dat hy
woude.

Item voor dese costē eñ schade die de
graue in dese orloghe had gehadt soe
soude hi eñ zĳ nacomelinghē herē zĳ
van Mechelē met harē toebehoortē
na dye forme van brieuen des coops
eñ eede manscap dē bisscop eñ den ca
pittel van Ludick ghedaen/sonder ye
mant ander enighe anders heelrĳc/
heyt oft recht daer in te hebbē Eñ dz
hertoge wēcelĳ eñ vrouwe Janne al
le die brieuē van coñ. Phō van vranc
rĳc die hi op Mechelē hadde weder
ouer gheuē soudē.

Itē dz Margriete grauine van vlaē
drē eñ huer oor dwelc sy van graue
Lodewic heeft oft v̓crigē sal voor hair
vadlĳcke v̓sterffenis x. M. guldē vā
Florencien eerflĳcke Voor welcke
somme sy eñ haer oor te leene eñ in
mācape ōtfaē sal van vrouwe Johā
nē van brabant eñ van harē oore de
stadt van Antwerpē mz harer toebe
hoortē/met ned eñ hoogher heerlĳc
heyt in afslage vander voors sommē
Eñ oft die v̓vallē eñ rentē vāder stad
so verre niet en streckē. soe soude dat
met anderē goedē v̓vult worden. Eñ
de stad vā antwerpē soude dier voirs
grauinnē eñ graue als harē mōboir
midts desen hulde eñ eedt doē Maer
des soude si glouē eñ cōfirmerē d'stat

vā Antwerpē al haer chartrē preuy
legiēn vryhedē ꝛc. Eñ sy sullē daer
af vrou Jāne als voorseyt is mācap
eñ eedt doē Eñ vrou Johanne eñ ha
re oore den name van Brabant sal
behoudē den oudē titel vandē Marc
graefscap des heilich rijcs ouermits
die souuerapnlicheyt/ eñ wantmenc
van haer te leene houdt ꝛc. Dit seggē
wert ghedaē tot Aech i Henegouwe
Jnt iar M.CCC.lvij.opdē.iiij.dach
in Junio

¶ Daer na bleef hē graue Lodewick
na inhout des segghēs noch scriuēde
hertoge van Brabant Maer wāt hi
van hertoch wencelij eñ vrou Janne
te leene houdē moste ooc na inhoudt
des segghēs. so screef hertoghe wen/
celij als hi aendē graue screef aldus.
Onsen lieuē ghetrouwē Lodewycke
graue van Vlandrē Als dat dye gra
ue sach die seer grootmoedich was so
schaemde hijs hē eñ screef hē niet me
re hertoghe.

¶ Jtē al ist so dat een ghemeyn faem
is dat hertoch willē graue van Hol/
lant int voorś segghē seyde. Huesdē
mij nochtās en ist so niet Maer wāt
hijt vrou Jannē ontrack eñ afnā ton
rechte. so maecte hijer af Huesdē mij
dwelc voor dorloghe tusschē Vlaēdrē
eñ Brabant vrou Janne toe behoor/
de. also dat hier voor vclaert is.

¶ Dese hertoghe willē van Beyerē
graue van Hollāt/corts na dat hi dit
segghē gheseyt had wert hi iāmerlic
gheplaecht/ als sinloos te zijn. Eñ her
toghe Aelbrecht zijn brueđ dye Paleys
graue was dedē geuanghē legghen
tot Keynout in Henegow/ daer hi zijn
leefdaghe butē sinnē bliuēde gheuā/
ghē bleef langhe iarē. welck die sake
van deser plaghē was/ is te beuelen
ō vborg hētheyt gods

¶ Achtervolghēde dē voorseydē seg/
ghen van hertoch willē van Beyerē
die graue Lodewyck eñ Margrietē
zijre ghesellinnē/ Antwerpē eñ Mec
chelē aengheseyt hadde. so quamē sy
beyde tot Antwerpē. eñ wordē daer
ghehult eñ ōtfanghē/ ghelouende eñ
zweerēde te houdē ō stadt vā Antwer
pē haer rechtē/ castumē/ preuilegien.
eñ chartrē/ eñ die doē houdē i al hair
vryhedē/ also sī te vorē gehoudē was
bp den hertoghe vā Brabant.

¶ Daer na vvolchdē die vā Mechelē
neerstelijc aen dē graue hē claghēde
ouer die stadt vā Antwerpē. om datse
hē liedē die marctē ontrockē hadden.
daeraf hier vore int xxxvij. capit. bre/
der vclaert is Segghēde voort ooc dz
hē die graue ghelooft hadde die te doē
peyselijc sond eenigē twist te gebruic
kē daer te voren als sijen ontfinghen
voor heer eñ huldē/ afghaende vrou
we Johannen eñ hertoghe wencelij.

Doe aenmercte ende ghedachte dye
moedighe graue Lodewijc van Vlā/
deren hoe dat dye van Machelen hē
alderyerst ontfinghen. ende op dan/
der syde ghedachte graue Lodewijck
noch wel van te vorē der groter scha
den ende der swairder ende strāgher

orloghe diede vā Antwerpē whilē eer op hē vuerdē also hier voorhesept is so dat hi der stad vā Mechelē veel gā stigher was dan van Antwerpē. die hi ŏsocht neerstelijc begherēde datse van desen ghescille vandē merctē tot hēwaert bliuē soudē in zij seggē Die van Antwerpē weygerdē dat te doē segghēde dattet die hertoge eñ herto ghine te leene hieldē vandē key serijc ke/eñ datter de graue eñ grauine ooc te leene ontfangē haddē So en moch ten sijt dan nyet doē sonď cōsent van dē keyser eñ hertoghe eñ hertoghin ne daermēt af te leen hielt/ Seggēde voort datse die graue in possessiē vāt. als hi ghehult wert/swerende hē doē eñ ghelouēde in haer rechtē te houdē Mits welckē sy hē ootmoedelijck ba dē dat hise in haer rechtē houdē wou de na dinhout eñ beuele van des key sers eñ shertogē brieuē dair af voorš is/eñ anders en woudē die van Ant werpē graue Lodewic gheenē troost toe segghen. waerom dat hi seer ghe stoort van daer reet. maer die vā Ant werpē en achtedē daerop niet vele.

Corts daer na quā graue Lodewy ke weder tot Antwerpē ghewapenď hant eñ met veel volcx dwelc hi allēs kēs inne liet comen so vele dat hi der stadt machtich was Eñ hi vinck van dē bestē en rijcstē poorterē vanď stad wel tot CC.l. toe die hi teghē der stad rechtē vuerē dede in vlaēdrē te ghise le. te Ghend/te Brugge/eñ tot yperen Eñ hi liet tot Antwerpē so vele Bry/ gantē eñ orloochs volcx datse der stad machtich warē seer ŏdruckēde die in ghesetē eñ burgherē So dat die stad dē graue Lodewic ghelouē mostē vā noots wegē al dat hi begheerde sou dē die geuangē die te ghyzele oft i ob stagiē satē ghelost moghē wordē Eñ eer datse dye graue lossen woude eñ ooc eer die Brigantē wt rijdē souden so woude de graue in sinē handē heb bē vander stadt alle die brieuē eñ pre uilegiē die vandē voorseidē mercten mentie maectē/eñ die graue ghelooſ dese hē weder teghēuē gheheelijc als hyse gheuisyteert eñ ouersien hebbē soude. Op dye condicie so leuerden sy den graue die selue brieuen nae sijne begheerte

Daer na als hise een whyle tijts ge hadt hadde/soe achter volchden sy dē graue al omme na daer hi reedt. ma er nochtans en consten si hair brieuē niet ghecrighen/noch oock haer poor teren die te ghisele laghen. voor dyer tijt dat die inghesetene poorteren hē submitteerden ende keerdē in die or dinancie vanden Graue Ende corts daer na eer die ghiselen weeder ghe leuert worden so pronuncieerde gra ue Lodewyc sijn segghen alsoot hem ghe liefde. toesegghende der stadt vā Mechelen die iij. ŏseyde mercten/die nochtans dien van Antwerpen van ouden voorleden tijden toe behoorde hadden Maer sy mostent alle lyden want sy niemant en haddē diese ver antwoorden tseghen den graue dye hem te machtich was Ende nochtās en creghen sy haer brieuen noch niet weder op die tijt. maer namaels.

¶ Dat xlvij. cap. Hoe dye ghemeyñte te Louē eñ te Bruessel opstōt. Eñ hoe hertoghe Wencelijn Louē belepde. Itē hoe hi voor Rauēsteyn trac. daer na in sauopen. Eñ daer na voir Heymersbach. dwelck hi wan.

EEn grote beruerte is te Louen op ghestaen. dye begonst wert van peter cōtereel dē meyere van Louene, die eē alte listighen eñ sorchlijcken man was. Eñ dat quā toe bij die ocsupne. datter een mā met vissche te Louene quā eñ waert gheuarē eñ hi bleef stekende inde leeps: so dz hi daer niet wt gherakē en kōde. Eñ om dat hi gheerne te Louē ter ventē geweest hadde. soe nā hy een paert daer by in dye weyde gaende. daer hi hē met behalp eñ gheraecter vte. doe dede hi dz paert weder in die weyde. Dit sach eē quaet mēsche dye dit int quade ouerdroech peeterē dē vō meyer dat die ander tpaert ghestolen hadde. Dus soe wert dye mā ghevāghē eñ vā dieften aen ghesprokē. maer hi wert vanden scepenē los eñ vrij ghewesen. dwelck die voorseide meyer seer qualic nā. eñ en woude dē onnoselen man niet latē ghaen. Soe dat dye meyer twistende werdt metter wet. Eñ want hy hem nyet en queet executerēde dz vōnesse soe hi sculdich was, soe en woudē sijs voor gheenē meyer houden Doe trac peeter cōtereel by hertoghe Wencelijn ter vuerē ligghēde. segghēde dat dye wet hem af geset hadde. dē hertoghe veel te cort doēde eñ claechde ouer die wet. Doen was daer een vandē meesten dye bi dē hertoghe warē tottē hertoghe segghende aldꝰ. Heere ghy en wert uwer stadt nēmermeer machtich, ghi en doet so vele dat die ghemeynte op sta, eñ datse dye ghestachten tondbrēghē. Desen bosen raet gaf die mā. eñ al en ātwoorde die hertoghen ꝛ dair op soe ghīc peeter contereel daer op nochtā te wercke eñ vgadde die gemeinte eñ maecte een muterie teghē die heerē vanō wet, eñ stōt mz groter scharē ghewapēt op eenō nacht op de grote merct aē die halle, Eñ des morghēs ghīc hy met sinē liedē opō stadt huys eñ dede hē gheuē dye slotelē vā der stadt, eñ hi vick die goede mānen vanō wet die vandē geslachtē waren eñ dede se legghē op die borcht. eñ maecte die wet vanō ghemeyntē, eñ hi gaf dē Hertoghe eñ sinē rade vele ghelts om datse door die vingher saghē. ꝛc.

¶ Daer na int iaer. M. CCCC. lx so opstōt te Bruessel een grote beruerte onō dye ghemeyñte te Bruessel, wāt sy wildē makē. xij. raetsliedē na haer beliefte. Die goede heerē eñ wet dit vernemēde eñ vstaēde, om allē twist dier wt risen mochte neder te legghē: So brochtē sijt daer toe datter wordē gheordineert. ij. cōmoingmeesters. maer die wardē afgheset vanō ghemeyntē binnē min dā een half iaer teghē der heerē cōsent, eñ maectē groote vergaderinghe onō malcāderē om teghen die heerē op te stane, Die herē eñ wet houders die dit ghewaer werdē ghinghēte rade datse dye ambachtē ōtbiedē soudē. om te wetene wie dye opsetters warē vā deser beroertē. Die vleeshouwers en wildē nꝛ comē eñ maectē hem sterc. maer als si ordināčie ge-

maect haddē om dye heerē te benech
tē so wordē si ghescoffiert eñ dye prin
cipale opsetters gheuāgē In haer hu
sen warē gēuōdē siedende ketels met
calck peck eñ anđ dingē om dye heerē
daer mette bedaruē/haddē si tot hair
der meynige ghecomē Eñ aƑ die van
đ capellē prochie die met grotē gecrijs
sche aē die steēpoorte warē die bestor
mēde om na đ merct te comē/hē warē
ghesondē.ij.gheestelijke mānē om tō
đwijsen vā haer dolinge/so datse ghe
stilt wordē Eñ dye heerē mȝ wijshedē
vingē die pricipale vā dezē cappellop
sen eñ dedē iusticie daer ouer/wāt dā
der simpel volck als sy ŭnamē dattet
so mettē vleeshouwers ŭgaē was/ so
vloot elckerlijc so hi pˀst mochte.eñ dꝰ
ŭghinc dat sotte opstel đ ghemeynten.
¶ Itē na dȝ die goede mānē soe bouen
ghesept is te Louen lāge geuangē had
dē ghelegħē op dye borch eñ datse vā
hertoge wencelij gheē succours en ŭ
namē so hebbēse haer rātsoen gema
ket met Peter cōtereel na sinē eysch de
helft wel meere dā si volleestē konden
Eñ wāt hy dē hertoghe oft sinē heerē
grote sommē vā gheldegaf so dede hi
al dat hi wilde met sinē hulpers twee
iaer lāck eñ een half. Maer dye goede
mannē volchdē so lange dē hertoghe
eñ dē rade vā Brabāt/dȝ de hertoghe
voor Louē quā liggē met grotē volck
Tē laetstē was dair een peys ghema
ket also dat die ŭseyde goede mānē int
regimēt comē soudē.eñ dat recht hou
dē so si ghewoēlijc haddē geweest. eñ
haer rantsoen datse ghegeuē hadden
soudē sy op die stadt vā Louē weder ŭ
halē Maer sy cochtē erfrentē eñ lijfrē
ten om also totten huerē te comē/wāt
anders en kondē sy daer niet aen ghe
rakē ꝛc. Eñ hertoghe wencelij brack
op zij beleggħe eñ creech weđ een som
me ghelts menich dusent/wāt mē sep
dat hi binnē desen voorƑ termijne wt
Louē meer schats ghecreech dan dye
stadt wtē grōde weert was/ Hy maec
te met diē ghelde tslot te Viluoerdē eñ
daer en bouē behielt hi noch eē grote
somme ghelts op Louē tsinē behoeue
als hy die eysschē soude. Om welcker
scattinghe dat die stadt seer ŭarmt eñ
als eyghē werdt/dwelc scade was vo
re dat ghemeyne lādt.dwelc der stadt
hier inne seer behulpich gheweest is
sonderlinge die vā Bruessel dye hē ge
trouwelijc daerin quijtende warē eñ
hebbēse op harē pˀstē staet bracht by
behulp van sommighen heeren
¶ Als men screef. M.CCC.lxiij.soe
werdt die vijfste Kaerle coñ. vā vrāc
rijc ghecroōt seer eerlijc te Rpemē/die
mē hiet die wijse coñ.wiens vađ hyet
coñ. Jan/eñ hadde te wijue hertoghe
wencelijns suster Dus was wencelij
oom van deesen coñ. Kaerle.daerom
so trac hi darwaerts met grotē state.
daer hi blijdelijc vandē coñ.ontfangē
was. Daer was die coñ.van Cypers
eñ veel ander heerē ꝛc Die feeste was
seer costelijc ghehouden vijf daghen
lanck duerende
¶ Als hertoch Wencelij in Bra
bāt te Bruessel comē was bi sijnder
vrouwē ōtrēt een iaer daer na so trac
hi met machte voor Rauesteyn teghē
dē heere vā Valckēborch daer hi vele
assaulten op dede.mer tē eynde so liet
hijt staen

¶ Binnē dē seluē iare quā eē nyew-
mare tottē hertoghe datter in sauoy
en een groot gheselscap vgadert was
gelijc wilē eer dye ōghelouige huynē
ofc wādelē/dye groot quaet int lant al
ōme deden. Si warē vgadert wt vele
landē. eñ meyndē alle die edel doot tē
slane/eñ waren in diuersche plecken
meer dā. C. duysent/eñ si roofdē vele
lādē tusschē dye seyne eñ die loyre/tot
Vendomme eñ Montargijs. ꝛc
Si haddē eenē conick ondꝰ hē liedēghe
corē dye bouen alle andꝰ quaet eñ vol
ouerdaets was gheheetē Jaques bon-
hom vā Clermōt ghehorē. Eenē riddꝰ
vinghen si diē si brieden int ghesichte
vā sijnre huysvrouwē eñ syne kiderē
haer dwinghende daer af teten. daer
na doodē sy dye kinder metter moedꝰ
Noch eenē ridder bondē sy aen eenen
stake/zijn vrouwe violerēde in sijn pre-
sencie/eñ sijn dochterē/daerna so doo-
dē si die vrouwe die bevrucht was eñ
haer kinderē/daerna dē riddere. Nie-
māt en kōdese wederstaē. want si wa
rē meer dā. C duysent vechtēder mā-
nē. Nochtāt so waster een groot deel af
verslaghē in vrancrijc vandē coninc
vā nauarre. Ende haer Coñ. Jaques
was gheuanghē eñ leuēde gheuyldt
daer na ghehanghē. Maer nochtās
soe ontvloter daer die meeste menich
te/eñ maectē weder vgaderighe seer
sterkelelijc. eñ quamen na almanien
maer Hertoech Wencelijn treckede na
sauoyē mettē hertoghe van Barē eñ
lorayne wederstōdense/eñ iaechdēse
tot in sauoyen daer syse alle versloghē
Eñ aldꝰ vghinc dit quaet gheselscap
eñ zijn alle quader doot ghestoruen.

Daer na is hertoge wencelijn mz sinē
volcke i brabāt ghekeert mz bliscapē
¶ Int iaer daer na alsmē screef. M.
CCC. eñ lxvi. soe trac hertoghe wēce-
lijn voor tslot gheheetē Heymerswach
met groter macht/dwelc sy al omme
beleyde/want hi die stratē eñ cooplie-
dē vā brabant eñ van anderē contre
yen beroofdē daer si mochtē. Eñ dye
Brabāters bestormdē tslot eñ wōnēt
tē lestē. eñ wart al in dē gront ter nedꝰ
ghevelt eñ slecht ghemaeckt
¶ In desen tijdē was al ōme dz volck
al te licht ueerdich: ydel verwaēt ende
boes So dattet dē wijsen eñ geleerdē
al te grootē vwōderē maecte hoe dat
volck soe in quaetheidē verandꝰt was
daer vele redenē toe allegeert werdē.
Onder die welcke dye meeste redene
gheuōdē werdt als om deswille dz de
oudꝰs haer kindere vā ioncks nz op en
voedē wijselijc corrigerēde noch leerē
de hoe si kerstelijc leuen selē. maer la-
tēse i weeldē eñ in sondē opwassen Eñ
dan en hebben sy schaēte noch vreese
maer wordē hertnackich. ꝛc.
¶ Dat. xlviij. Capi. Hoe hertoge Rei
nout die outste bruedꝰ van Gelre ghe
uanghē wert van sijnē ioncsten brue
der. Eñ hoe dye oorloghe beghan tus
schen dye Brabanters ende die Gel-
dersche
REynolt die hertoge vā Geldere
die hadde van sijnen yrsten wij-
ue. ij. dochterē. doudtste gaf hi dē gra-
ue van Cleue daer si gheen kinder af
en creech. eñ na de doot troude sy den
graue van bloys. Die iōcste dochtꝰ vā
Reynout vꝰ nā te wijue graue Willē
van Guylijck. eñ wert namaels ghe-

maect marcgraue/ dese ghewan aen
zĳ̄ wĳf eenē soē die ooc willē hiet Her
toge Reynouts and' vorwe was sco
nincx dochter vā ynglāt vandē derdē
Eduwaerde Aen dese vrouwe wā her
toge Reynout ĳ.sonē eñ niet meer. de
oudtste hiet Reynout/ die na sinen va
d' troude vrou Mariē vā Brabāt her
toghe Jans dochter vrou Johānē sus
ter/ dlādt vā Gelre een wĳle tĳts met
ruste regierēde/ hoe wel nochtās dz ee
nighe seydē dattet bat toebehoorde d'
oudtster dochter vandē v'f oudē Rey
nout ghebore vā sinē yrstē wĳue dye
dē graue vā bloys ghetroudt hadde.

¶ In desen tĳdē so was binnē dē lāde
vā Gelō grote tweedrachticheit van
tweerhande partĳē/ deē hietē bronck
horsterē/ eñ dand' heeckerlige/ die mal
cāderē seer haredē/ maer hertoch Rey
nout doe regierēde v'hief die heecker/
lighē. waer af de brōchorsterēnz wel
te vredē en warē/ eñ claechdent sinen
broeder/ Eduwaerde die met grooter
macht tegē sinē brued' Reynout te vel
de quā teghē die heeckerlige/ daer rey
nout gheuāghē werdt eñ die heecker
linge haddē die nedlaghe.

¶ Als vrou Marie harē heer gheuā
ghē wiste so claechdē sĳt harer suste/
rē vrou Johānē vā Brabāt tgheene
datter gheschiet was. Dies hertoech
wencelĳ̄ met grāmē moede volc van
wapenē intlādt sandt op Eduwaerdt
die hem met fortse af wōnē Somelre
weerdt. maer nad' hāt maecte hē sterc
eñ creecht tgene dz hy v'lorē hadde &c

¶ Groot discoort begōster te risen tus
schen hertoge wencelĳ̄ vā Brabāt eñ
dē hertoghe vā Gelder/ soe dat herto
ghe wencelĳ̄ met grooter heyrcracht
vā brabanters eñ and' volck int lant
vā Gelō quā/ vangende en spānende
Maer by middele vā sommygē herē
so wordet teenē peyse gebracht. noch
tā bleef Reynout v'seyt gheuāghen so
langhe dat Eduwaert indē strĳdt vo
re Baeswildere vādē brabāters v'sla
ghē bleef also hier na volghē sal. Dit
ghesciede int iaer. M.CCC.eñ.lxviij

¶ Dat.xlix.capitel. Hoe dorloghe be/
ghan tusschē hertoghe Wencelĳ̄ van
Brabant eñ marcgraue Willem vā
Gulyck Eñ vāden strĳde te Baeswil
dere. daer hertoch wencelĳn gheuan
ghen werdt

Grotē twist beghan te rĳsen tus
schē dē hertoghe vā Brabant
eñ dē marcgraue willem vā Gulick
om dz hi die scadē d' coopliedē vā Bra/
bāt die in zĳ̄ landt ghedaē was bouen
dē gheswore landtvrede nyet oprech
tē en wilde/ also zĳ̄ voorders gheloofte
haddē te doene. hoe wel nochtās dat
tet hē dic vā hertoge wencelĳn v'maēt
was. maer willē vā Gulick v'smaede
die brieuē. om dat hi in Brabāt nyet
te v'liesen en hadde. eñ also brack hĳt
v'bondt dat sĳn voorders mettē herto
ghe van Brabāt ghemaect hadden
Des die hertoghe gram was eñ met
heyrcracht is hi ghecomē te Baeswil
der int gulicker lant. hi hadde met hē
Gwyt dē graue van Saintpoel. Roo
brecht sgrauē brued' vā Namē eñ ve/
le baēroetsherē wt brabāt eñ lutzēbor
ge/ so had hi v'gadt. viij. M. mānē oft
meer rouēde al dz hi i zĳ̄ gemoet vant

celij̄ victorie hadde eñ dye voorsepde
Gheert van Obyes van Bruessele
ghebore/eñ nader hant so ghy gheho
ret hebt/wordẽ die Brabãters int pijl
gperen ṽstropt ende gheuangẽ.eñ de
se voorsepde Gheert wort mettẽ her
toghe sinẽ heer int lant vã Guplic ge
uoert.eñ willẽ vã Kees en wiste nyet
waer zij̄ meester was dien gheuangẽ
hadde.eñ bleef te Bruessel als een ge
trou man soe lãge om sinẽ eedt te hou
dene diẽ hy ghedaen hadde als prysō
nier tot dat die voorsepde Gheert zij̄
meester mettẽ anderẽ wt der gheuan
ghenisse ghelost thuys quamẽ/dat hẽ
seer te prijsen was.
¶ Als Keyser Kaerle hertoech wẽce
lijns broeder ṽnam hoe zij̄ broeder ge
uanghẽ lach.soe was hi seer toornich
eñ begonst een proces te makẽ mettẽ
princẽ vandẽ rijcke ō met vonnisse te
beroouẽ heer willem van Gnyllijcke
vã allẽ sinẽ heerlichedẽ Doe wert her
toech wencelij̄ wter gheuanghenisse
ghelaten sond̄ eenich rantsoen los eñ
vrij̄. Maer die ander geuangenẽ wt
Brabãt bleuen noch gheuangheu

¶ Daer na werdt hertoghe Reynout
vã Gheld̄ wter gheuangenisse ghela
tẽ/by den ghemeynen rade des lants
maer hi sterf corts daer na ouermits
die ṽanderigē d̄ lucht. waerō dz vrou
Marie van Brabãt zij̄ huysvrou eñ
al dlãt seer droeuich was.wãt hi noch
zij̄ broed̄ gheē erue achtẽgelatẽ haddẽ
Vrou Marie weduwe zijde vrou Jã
nẽ suster.dede makẽ op die aerde van
Brabãt tslot van Oeye.eñ dye borch
van Turnout.dwelck haer goedinge
was/daer si haren tijt almeest op ley
de na haers heeren doot

¶ Grotẽ twist eñ discoort ghereesser
int lant vã Gheld̄ wãtter noch.ij.sus
terẽ warẽ vandẽ voorbedde.wairaf
douste ghetrout hadde de graue van
Blops eñ dander hadde ghetrouwet
Marcgraue willẽ van Guplic voor
sept die van sijnder vrouwẽ hadde.ij
sonẽ eñ een dochter. Dese Marcgra
ue woude tlant aen hẽ treckẽ segghẽ
de dattet op gheen vrouwẽ ṽsteruen
en mochte alsser mans gheslachte le
uende ware vandẽ bloede ghecomen
Dye graue van Blops woude seggẽ
dlant zij̄ te sine/om dat hi douste doch
ter hadde.so datter groote orloghe eñ
discoort tusschen dẽ.ij.heeren gheuiel
Maer tẽ laetstẽ wordt die iōghe willẽ
willems van Guplicx sone hertoghe
van Gheld̄/eñ na zijns vaders doot
hertoghe van Guplick/dus quam dz
landt van Gheld̄ eñ vã Guplick eerst
te gader eñ ond̄ eenē heere
¶ Jck keer weder op hertoech wẽcelij̄
die welcke al was hi los eñ vrij̄ wter
gheuãghenisse ghelatẽ.so en warẽ zij̄
edelẽ nochtans die met hẽ gheuangẽ
warẽ niet los noch vrij̄.mair si mostẽ
haer rantsoẽ swaerlijc betalẽ.eñ her
toghe wencelij̄ om dat hy huer heere
was woude dat betalen.eñ daerōme
socht hi aen die statẽ d̄s lants vã Bra
bandt hulpe eñ succours om ghelt te
hebben ende scattinghen.dwelck dye
steden van Brabãt hem cōsenteerdẽ
ende beloofden hẽ te gheuen neghen
hondert duysent Viluoertsche Mot
toene.Maer de steden van Brabant

en wildē niet dat men elders gheuen soude dā voor dē vreemdē eñ wtlant sche heerē eñ ruyterē die mettē herto ghe geuangē warē op dꝛse namaels gheen scade en dadē dē cooplyedē vā Brabāt. ende ordineerdē selue goede mannen dye dyt gelt bestellen eñ ont fanghen soudē. ten profyt des lants Waerom dat die hertoghe eñ sommi ghe heeren bi hem sijnde gestoort wa ren opde stedē van Brabant. wāt aē de handelinghe gheē verlies en was Eñ hy trac wt Bruessel eñ maecte zȳ ligghinge te Genappē in walsch bra bant daer hi grote vergaderinge ma ecte van volcke van wapenen. eñ be reet die stadt van Nyuele in tiaer als mē screef. M. CCC. eñ lxxiiij. opden neghēdē dach April. Maer doer dye wijsheyt d̄s bisscops eñ capittel. ende stede van Luydic wartter eē tractaet van payse gemaect tusschē den herto ghe eñ hertoghinne eñ den stedē van Brabant. eñ waren geaccordeert in desen manieren hier na In den perstē dat die stedē van Brabant. als Louē Bruessel. ꝛc. verghiffenisse biddē sou den tot harer believen als si dat bege ren selen Ten anderen so moosten die steden van Brabāt om datse eenighe v̄bonden met malcāderen ghemaect haddē die wijle dat de hertoghe geuā ghē gheweest hadde. die brieuen daer af thoonen na sijnre begheertē. Ten derden dat die renten vandē lāde die bi tijdē van hertoghe Janne vrouwe Johanne vader v̄set waren. weder ō me ghequetē eñ ghelost soudē wordē vanden scattinghē in brabant dye af corrende. ꝛc. Item vanden voersepde

ix. C. dusent mottoenen selen de stedē eñ dz plat lant salt betalen. viij. C. M eñ dye gheestelijcheyt. C. M: Ende noch om meerder vrientscap tonder houden. so mosten die steden eñ tplat lant dē hertoghe gheuen xxv. C van den seluen mottoenē/ eñ die gheestlijc heyt noch xv. C. Item dese betalinge voorsept soude ontfanghen zijn van den ghenen die vandē staten des lāts van Brabant daer toe gheordineert waren/ eñ die hertoghe soude oot toe scicken vā sinē volcke: ij. personē dyet hē beliefde/ die bid betalighe zȳ soudē/ Itē voort so wart wt gesproken want dye somme voorf van. ix. C. duysent mottoenē nyet ghenoech zȳ en soude voort ransoen te gheuen vandē genē die daer gheuanghē waren/ soe was gheordineert dat die hertoghe eñ her toghinne betalen soudē datter gebra ke/ Eñ waert dat sijs niet en dadē/ eñ datter tlant eenighe schade bi creghe of eenighe coopliedē na der hāt besca dicht warē/ datmē dat op dē hertoge eñ hertoghinne v̄halē soude aē haer demeynē. Eñ voert ō dat maer drye stedē als Louē/ Bruessel/ thienē/ in de zē raet tegēwoordich eñ alleene haer cōsent daer toe ghegeuē haddē/ so sou dē moetē nochtās alle dander steden elc na aduenant haer aendeel dair af betalen/ Eñ waert dat hyer eenyghe faute inne gheuiele/ soe soudē dese v̄s steden den hertoghe hier inne behul pich zijn Item voert soe soude allen twist eñ tweedracht vā eenighe woer dē ghescheit/ vergheten/ eñ vergheuē wesen tee wighē daghē/ behoudelijc d̄ iurisdictien vandē hertoghe eñ herto

ghe eñ hertoghiñe eñ ooc vrijheden
eñ preuilegiẽ vandẽ goedẽ steden ꝛc.
¶ Itẽ oock was gheordineert dat die
hertoghe eñ hertoghinne dẽ lande eñ
der gheestelichz brieuẽ gheuẽ souden
hier meede quijt te zijn eñ te staẽ voort
aen ter ouder taxaciẽ so si ghewoẽlijc
warẽ eñ niet meer ꝛc. Dit aldus geslo
ten sijnde so is die hertoghe te vreden
gheweest eñ es weđ na Bruessel ghe
reyst daer hi langen tijt in groter ge
nuechtẽ gheleeft heeft.
¶ Hier en binnẽ alsmẽ screef M.ccc.
eñ lxxvi. so is Kaerle die iiij. keyß ther
toghẽ brueder in Brabãt gecomẽ op
sinte Andries dach met groter eeren
ontfanghẽ eñ vandẽ eedelẽ van Bra
bãt beschõckẽ eñ beghift was.. Daer
na is hi na vrancrijck ghetrockẽ dair
hẽ die hertoghe gheleide al tot in vrãc
rijck met grotẽ state. eñ es weder tot
Bruessel in Brabant ghekeert.
¶ Omtrẽt desen iare so werdt scisma
van. ij. pausen in die heylighe kercke
also sinte Katherijna vander Seynẽ
vander prediker orden corts te voorẽ
gheprophetéert haddde. Ende warẽ
eerst ghecorẽ die. vi. paus Vrbanus.
eñ die vij. paus Clement. Eñ also vo
ert altijt regneerẽde ij. pausen õtrent
xl. iaer lanck ꝛc.

¶ Dat vijftichste capittel. Vanđ ghe
meyntẽ die te Louene opstõt. Eñ hoe
die heerẽ te Louene in die pijken ghe-
worpen wordẽ. Eñ hoe hertoge wen-
celijn Louen weder belach. eñ van zij
re doot te Lutzenborch

Die ghemeynte van Louẽ begõst
weder groote beruerte te makẽ
om der groter scattingẽ wille die si ge
uen mostẽ. eñ nochtan werdẽ sy butẽ
alomme gehoudẽ eñ gerasteert van
den pensionaryssen die niet betaelt en
waren. Maer dye heerẽ eñ wethou-
ders van louene maectent so datse hẽ
seluen eñ haren vrienden betaelden
dwelc der ghemeynten begonde te v-
drietẽ/ eñ maectẽ heymelic vgaderige
eñ beleydẽ ter stõt der stadt huys met
groter menichten· eñ die ghemeyntẽ
maectent also si woudẽ/ stellẽde com-
moyngmeesters/ scepenẽ/ eñ raet na
harẽ wil eñ trockẽ vã lãde te lãde mz
tẽ zeghel vãđ stadt. lijftochtẽ vcopẽde
Eñ si gheduerdẽ. iij. iaer lanc in desen
state. eñ ghauen dẽ hertoghe eñ synẽ
rade groot goet om in regimẽt te blyn-
uen·

¶ Hier en binnen so heeft die hertoge
Wencelijn in zijn stadt vã Bruessele
raet ghehoudẽ daer alle dye statẽ vã-
dẽ lande van Brabant vgadert wa-
ren· Eñ soe ghebuerdet datter oeck te
Bruessel quam van Louene die com-
moingmeestere gheheetẽ wouter vã
der Leyen. Die principael van desen
opsette vãđ gemeynten van Louene
Ende hy wert doot ghessaghen van
heer Janne van Kalsteren. dye wt lo-
uene te Bruessele midts synen toebrĩ
ghen ghevloeden was.. Waer
omme dat dye ghemeynte te Louen
herde gram was als sy dat vernamẽ
ende ontboden alle die goede heeren
ende die beste vandẽ ghessachten. dye

sy opdē heerē huys vinghē eñ maec-
tē grote ghecrijsch eñ gheroep vā bin
nen. die van butē riepen met luder ke
len als dulle liedē tottē ghenē dye opt
huys bidē heeren waren/ werpet ons
desen eñ dien/ dwelc laten so ghedaen
wert / eñ sy ontfingē se in haer pyken
wel tot. xvi. oft. xvij toe. Daer werdt
heer Jan platvoet iāmerlijc vmoort.
eñ dootgheslagē/ owmits eēs weuers
kint diē sachligghē onder een bancke
vborghen/ diet sinen vader seyde hoe
hi daer lach achter eenen scuttere die
hē gherne bescudt hadde vandē lijue.
maer lazē hi eñ de scutttere warē bey
de iammerlijc daer vmoort/ Daer stō
den die ghemeyntē bebloet vandē el
leboghe totter hant toe/ oft sy rynder
oft ossen ghekeelt eñ ghedoot hadden
eñ alle dander die wordē gheuangen
eñ iammerlijc ghepersequeert.

¶ Als hertoch Wencelij dese grote ty
rāscap vnam so quam hy met groter
heyrcracht voor Louē int iaer. M. C
CC. lxxxij. op sinte claes dach/ Eñ lach
daer vore vij. wekē ende. iiij. daghen.
Maer het wardt gheordyneert ende
ghemaect biden capittel van Ludick
dat dye hertoghe binnē Louen inghe
laten wardt/ eñ die principale van de
sen opsette worden ghebannen wten
lande van Brabant. Maer niemant
en dede hi ontlijuen dan eenen ridde
re gheheetē heer Jan die swartere/ de
metter ghemeynten van Louen aen
ghehouden hadde/ die werdt onthoot
voor der stadthuys

¶ Voort so wast gheordineert dat tē
eewighē daghen iiij. scepenē vanden
gheslechthtē/ eñ drye sceepenen vand
ghemeynten int recht sitten soudē/ eñ
een cōmoengmeester. Eñ alle die ghe
sworen souden van beyden parthyen
ghedeylt sijn half eñ half Dus heeft
hertoch wencelijn alle dinghen gheor
dineert eñ es vā daer te Bruessel ghe
reyst daer hi een wijle tijts sijnē tijt
in ghenuechten ghelept heeft

¶ Corts daer na so is hertoch wence
lijn wt Bruessel ghetoghen na Lutzē
borch zij landt visiterē eñ besien daer
hy met siecten beuanghen wert so sey
re dat hi ordineerde sijn testament eñ
alle sijn dinghen so hi best mochte na
den tijt dien hi hadde/ want hi cortelī
ghe sterf dies alle dlandt eñ vrou Jā-
ne utermaten droeue waren. Eñ hy
waerdt eerlijc begrauen te Orpuaels
int clooster int lant van Lutzenborch
beghiftende rijckelijc tgodshuys met
ij. C. guldē erflijck/ eñ alle dlandt dore
warden hē schoone exequiē ghedaen
Hy sterf int iaer ons heerē M. CCC
eñ lxxxiij. op onser vrouwē concepty
en dach den viij dach in Decembri
Dese hertoghe wencelijn was seer e
del wt sijnder moeder lichaem gesne-
den/ eñ sijn moeder en sterf daer af nz
Sijn oude vader was die goede keysē
Henrijck die. vij. Dese keyser liet ach
ter eenen sone dye Jan hiete/ eñ was
coñ. van Bemen. Eñ die hadde twee
sonē/ die oudeste was die keyser Kaer
le. eñ dander was hertoghe wencelij
daer nu af gheseyt is. Eñ noch so had
de hi een dochtē die coñ. Jan vā vranc-
rijcke te wijue troude Dese hertoghe
wēcelij was eē schoon man blijde vā
aēsichte/ suet vā sprake/ mylde eñ seer

liberael:so dat hem veel edelen volck
dẽ/gheerne plach hi te caetsen/te torn
noyẽ/eñ tot alle genuechtẽ was hi ge
negẽ/maer niet en was hi victorieus
Hi hadde vã vrou Johãnen eenẽ soẽ
maer hi sterf ionc. eñ leyt begrauẽ te
Bruessel ten carmelijtẽ/daer vrou Jo
hanne nader hant oec begrauẽ wert.

Dat.li.capittel/ Hoe dorloge opstõt
tusschen hertoch Willem vã Ghelre
ende vrou Johanne van Brabant.

NA die doot vã hertoghe wẽce-
lijn als vrou Janne mz droef
hedẽ beuanghẽ binnẽ Bruessel bleef
sittende als een bedructe weduwe so
begonster discoort te risen tusschẽ her
toghe willem vã ghelder marcgraue
willems vã gulijckẽ sone/om datmẽ
hẽ niet en wilde ouergheuẽ de heerlic
hedẽ eñ sloten Vucht Gãgel/eñ Mil
le.dye vandẽ heere vã Heynsberghe
diese erflijck toebehoerdẽ v̓set waren
aen hertoghe Eduwaert van Gelre.
om.xxiiij.M.oude schilde Dese herto
ghe vã ghelre wt gebreecke vã ghelde
v̓sette dese plaetsen eñ sloten. eñ daer
toe dlandt van Crieckẽbeke aen heer
Jan sgrauẽ van moirs iõghẽ bruede
re voor xxxv.M.oude schilde Hier na
geuielt dat een machtich ridder heer
Jan vandẽ velde geheetẽ/viant wert
van desen vꝰ heere Jan van Moirs.
Waerom dat hi hem beduchte dat hy
niet machtich en was teghẽ dẽ voorꝰ
Janne vandẽ velde/so hadde hi deese
heerlijcheedẽ hertoghe wencelijn ende
vrou Jannẽ v̓cocht om een grote som̃
me gelts. Corts daer na so is heer Jã
vã moirs ghestoruẽ Dus so was mil
le eñ Gangelt v̓storuẽ op des grauen
van moirs zijns broeds sone. want dye
vad des kits ooc doot was/ So is dese
voerꝰ sgreuẽ sone ghecomẽ tot herto-
ghe wencelijn eñ vrou Jannẽ eñ heeft
daer ganslijc bi rade vã sinẽ mãnẽ al
le sijn recht eñ aensprake vã dezẽ heer
lijchedẽ vã Vucht Gangelt eñ Millẽ
v̓cocht. Waer vore dat hẽ hertoch wẽ
celijn eñ vrou Jãne goede brieuẽ v̓leent
hebbẽ iaerlicx te heffen op de stadt vã
Tricht een somme vã pẽnighẽ erflijc
ke rentẽ. welcke rentẽ zijn erfgenamẽ
hieldẽ vandẽ hertoghe te leene Maer
na die doot van wẽcelijn so heeft herto-
ge willẽ vã gheldẽ dese plaetzẽ aen hẽ
willẽ treckẽ/segghẽde hoe dat de here vã
heynsberghe zijn oom v̓set hadde/eñ dz
die pãtscap hẽ v̓storuẽ ware. niz willẽ
wetẽde dz se zijn oõ hertoch Eduwaert
ooc v̓set hadde alsoet vꝰ is/maer seyde
eenpaerlijck dattet hẽ van zijns ooms
weghẽ toebehoorde/eñ om dz mẽt hẽ
niet ouergheuẽ en wilde soe werdt hi
viãt slandts/eñ sandt õtseg brieuẽ aẽ
vrou Jannẽ te Bruessel daerse noch ĩ
roucamer harẽ heere beclaechgende
was. Als sy dese õtsegbrieuẽ õtfangẽ
had so seyde sy Nu ist tijt dat ic wt mijn
re camere ghae eñ doẽ ghi icse wt hair
camerẽ. eñ twas meer dan eẽ iaer dz
haer heer ghestoruẽ was Doe sandt si
bi rade harẽ drossaet vã brabãt Tsher
togẽbossce mz volc vã wapẽ die ĩt dlãt
van Ghelder grote scade deden/ende
die ghelderssche in Brabant des gheli
kẽ so datter een swaer rijdẽde orloghe

ghereees tot groter scadẽ vandẽ landẽ
andhalf iaer lãc. Maer corts daer na
alsmẽ screef M.CCC.lxxvi. op sinte
Mychiels dach so tract ghemeyn lãc
vã brabãt mz groter heyrcracht voor
de graue. dwelc mẽ scerpelijc beleyde
dye hertoghe Willẽ hadder soe vaste
beset mz sinẽ volcke/ dattet quaet om
winẽ was. Eñ de brabãters bestorm
dẽ dye stadt mz grooten assaulte daer
menich mã dleuẽ liet/ daer clã diderijc
vã dẽ heetvelde vromelijc op die mue-
ren eñ dede dye viãdẽ achtẽwaert dey
se . maer ten laetstẽ was hi vã dẽ soe
dz hy vã dẽ muerẽ neder ghewor pen
was in d graftẽ. daer menich mã met
voetẽ ouer hẽ liep eer hi op gestaẽ kõ-
de. Dye stadt hadde in diẽ storme ghe
wõnẽ gheweest haddet yet lãgher ge-
duert/ Maer doer tmiddel vã sommi
ghẽ heerẽ was tstormẽ ghelaten. om
dwelc die geldsche seer blide warẽ Eñ
hertoghe Willẽ vã Geld sandt aẽ her
toge Albrecht vã beyerẽ paleysgraue
op dẽ rijn. rewaert vã Hollãt zeelãdt
eñ henegouwe/ diẽs docht dat hy ghe
trout hadde. hẽ biddẽde dz hi hẽ peys
makẽ wilde tusscẽ hẽ eñ vrou Johãnẽ
eñ harẽ lãde vã Brabãt want hyse te
velden z beuechtẽ en dorste Dwelc her
toghe aelbrecht gheerne dede eñ quã
bi vrou Jãnẽ tot shertogẽ bossche dair
hi so seer arbeyde/ als dat hijt in hãdẽ
creech vã beydẽ sidẽ. du uitsprake de hi
seggẽ soude te achtẽ volgẽ eñ vã weer-
den te houdẽ. Waerõ dat hi gheloofde
den ghenen te hulpẽ die zijn wtsprake
van weerdẽ hielde. eñ dẽ anderẽ in cõ
trarien te vallen die dẽ peys yrst bra
ke. Dus zijn vrou Jãne mz dẽ lande vã
Brabãt ter eenre siden. eñ Hertoghe
Willẽ vã Gelre ter anderẽ sidẽ in her
toech Aelbrechts wtsprake ghebleuẽ
hẽ daer af gheuẽde brieuẽ vã submis-
sien. Dese hertoge Aelbrecht hielt sinẽ
broed gheuãghẽ willẽ van Beyeren
die wilẽ eer also bouẽ ghesei es duyt
sprake dede tusschen hertoghe wence
lijn ende graue Lodewijc van vlaen-
deren ꝛc

¶ Dese hertoge Aelbrecht na dat hijt
in hãdẽ hadde alsoot voorß is so heeft
hi daer af ghedaẽ zijn wt sprake. Als dz
vrou Jãne vã Brabãt al haer rechten
ind stadt vã dẽ Graue hebbẽ soude so
si gewoẽlijc hadde gheweest voor der
oerloghẽ. Eñ dz eẽ yegelijc staẽ soude
op zijn leet eñ op zijn goet als voor aen
beyde dẽ partijẽ. Eñ dz alle doodẽ roo
uinghẽ/ brãt/ eñ and bescadigẽ die ind
orloghẽ ghescheit warẽ vã beydẽ sidẽ
deẽ vooe dãder staẽ soudẽ. Eñ alle ghe
uãghenẽ eñ õbetaelt ransoẽ los vry
eñ quijt te wesen. noch dair af nẽmer
meer malcãderẽ te beschadighẽ ꝛc
Dit was dwtsprake de hertoghe Ael
brecht dede/ welc dz vrou Jãne vã bra
bãt / eñ hertoech Willẽ vã Gelder ap-
probeerdẽ/ daer af vleenẽde seker brie
uen besegheltmz harẽ seghelẽ. eñ nÿ-
mermeer dair tseghẽ te doene. Dus
was dit discoort vã den lande vã Bra-
bãt eñ dẽ Hertoghe vã Gelder ter ne
der geleit eñ ghepayst midts hertoge
Aelbrecht wtsprake
¶ Maer onlãghe was desen pays ge
houden/ want die hertoghe vã Gelre
na dat die Brabãters wtẽ lande ghe
trockẽ warẽ elc int syne eñ vrou Jãne

weder te Bruessel binnē was. so v̄set-
te die hertoghe vā Ghelre die goede
mannē die vrou Jāna binnē dē Gra
ne ghestelt hadde wtē rechte. eñ dede
die stadt sterck makē en vitaelgieren
eñ mandese met sinē volcke. daer wt
v̄driuēde al die gheene die vrou Jāna
daer in gheset hadde Eñ desgelijcx en
wilde hi sinē leēmannē gheen nyew
brieuē v̄leenē alsoot indē peysghelo
tē was Noch ooc die gheuangē die hi
gheuangē had ind̃ orloghē en wilde
nz quijt latē. noch ooc meer and̃ digē
die hi dede die hier te lanck soude val
lē te scriuen. Waeraf dat vrou Jāne
ne seer tōvredē was/ eñ claechdet her
toghe Aelbrecht die daer niet veel op
en achte. so dz vrou Janne der af geē
remedie en kōste ghecrighē Eñ heeft
tē laestē dē coñ. van vrancrijc haren
neue gheclaecht eñ hertoch Philips
van Bourgōdiē geheetē lehardi dye
des qualijc te vredē varē. eñ screuen
aen hertoghe Aelbrecht voorseit/ dat
hi hē hier in quitē soude also hi schul
dich was So dat dye coñ. van vranc
rijc sinē raet sandt int stede vā Came
rijc. eñ hertoge philips van Borgon
diē quamer self ī persone. daer herto
ge Aelbrecht ooc quam/ so datter gro-
tē raet ghehoudē werdt van deser sa
kē Eñ van daer wast gelotē Thant
werpēdē raet te legge/ mair door her
toghe Aelbrechts neerstichz so werdt
dē raet vā Antwerpē ghelept tot sin-
te Geertrupēberge in hollant Daer
warē v̄gadt dē raet vā Vrancrijc vā
Bourgondiē van Brabāt. mair her
toge willē van Gelre noch zijn ratslie
dē en quamēder niet: Dan een bode

die d̃ raetsliē van Gelre ōtschult dede
dat sy niet comē en mochtē. so dat dye
dachuaert sond̃ eenich profijt v̄ghick
Maer daer na was noch tshertogē-
bossche eē dachuaert gelept. daer die
hertoge van Bourgōdyē. dē raet vā
vrancrijc. vrou Janne. eñ de hertoge
van Gelre alle warē. eñ twas daer
gāslijc geslotē dat hertoch Aelbrecht
sinē behuwedē sone ond̃wisen soude
vand̃ misdaet die hi vrouwe Joanne
ghedaē hadde. dat hy beloefde te doē
ī presencie vā al dē heerē: eñ dat vrou
Joanne indē Graue gherecht soude
wezē ind̃ manierē so si gheweest had
Maer lazē na dē v̄trecke vandē herē
so is hi seer slap hier in gheweest So
dattet oorloge weed̃ began tusschē dē
lande van Brabant eñ ghelōscē. Eñ
elck beriet dē anderē scade eñ hinder
daer sy kondē eñ mochten
¶ Binnē desen tide vandē wtspreke-
nē papse voorß. soe is dye heere van
Gaesbeke gehetē heer Swed̃ vā op
coude aē vrou Joānē ghecomē ō vā
haer te crighē sommighe dorpē ende
heerlicheyden ghelegē in die Meye-
rie van Rode gelegē ond̃ die Amme
nie van Bruessel. dat dye wethoude
rē eñ heerē van Bruessel niet cōsente
rē en wildē Sondōlige was dair eē sce
pē gehetē her Eueraertt tSclaes Dit
was die selue die de stad vā Bruessel
den graue Lodewijc van Vlaēdrē af
nam. eñ die vlaminghe cōfuselijken
daer wtiaechde Dese heer Eueraert
was wel ghesien bi vrou Joannē. eñ
veel heerē hi was een wijs welspree
kēde mā. daerom haddy altijt twoor
sprekē bouē dand̃ scepenē eñ heeren.

vander stad. so was hy die gene diet
dwoert wt sprac bouē alle dander/ dz
dye heere van gaesbeke in geēre ma
nierē aen dese voorseide heerlichedē
mz rechte comē en mochte/ noch dat
vrou Joāne dies nz machtich en wa
re te doē al hadde syt willen doē om
dē eedt die sy der stad vā bruessel doe
sy gehult wert gedaē hadde. belouē
de der stad vrihedē niet te ōminderē
&c. Waerō dat die heer Euerart tser
claes ond' wegē Lynneke eñ bruesel
iāmerlic vandē ballyw vā gaesbeke
eñ vādē bastaert vā gaesbeke gesla
ghē eñ gequetst was/ want sinē voet
hem af was gehouwē. eñ sijn tonge
half af gesnedē. Dies alle de stadt eñ
dye gemeynte van bruessele in roerē
wert Eñ vrou Joanne quā selue ter
meerct ō tvolc te bestierē. eñ her Eue
raert op dē wagē liggēde sprac haer
toe so hi best cōste al waest onbeschee
delic So ōgaderdē de vā bruessel mz
groter heyrcracht butē ō stadt dē sel
uē auont tot vlezēbeke. nochtans so
waest dry vrē na noene eer datmē te
bruessel dē goedē voorseidē heere ge
quetst brachte Des āderē daegs het
welck was den goedē vrydach siner
ghēs so trocken sy voor gaesbeke. eñ
beleydē t alōme. Eñ heer Eueraert
sterf des dijssendaech daer na in dye
paeschdage it iaer M. CCC. lxxxviij
¶ Eñ alle die stedē van brabant qua
mē daer met gewilligē moede/ ō dat
feyt te wrekē opdē heer vā gaesbeke
sonder tshertogē bosscē alleē. de hair
palē sterckelic besettedē tegē die geld'
sche Wāt die orloge wed' began door
dye grote ongetrouhz van hertoech

Willem vā gelre eñ gulijc die sijn be
lofte zeghel eñ brieuen al brac &c: Eñ
daer in binnē trac die heere vā gaes
beke heymelic vandē slote ō hulp vā
sinē vriendē te crighē. Als die vā bra
ban ōtrēt vijf wekē daer gelegē had
dē: so gauē hem die vandē slote op te
wetene mȳ vrou van gaesbeke met
harē liedē behou delijc lijf ende goet
Eñ de heer vā gaesbeke ōtsculdichde
hē seer dat hyer nyet af en wist/ noch
en hadde doē doē/ also hy ooc en dede
Maer daer/ mede had hi hē berschul
dich gemaect dz hi de voorß mesdadi
ge op sijn slot ōtfinc doe sy dat quaet
gedaē hadden. So wert dat slot ghe
destrueert ¶ Vā daer trockē die bra
bāters it lāt vā gelre grote scade doē
de/ eñ beleidē de stat vādē graue dair
sy cleyn proffijt dedē/ wātse die stad nz
gewinnē en cōstē ouermits dē wintē
die aēstaēde was Eñ ooc had die her
toge groot volc ōgadt. als westvalin
ge. coelsche. eñ gulijcsce Des die bra
bātsce heerē meest gemeyntē qualijc te
vredē warē. eñ beleydē die stadt seer
sterckelijc. eñ maectē een brugge mz
grotē arbeyde ouer de mase meer dā
half weghē/ eñ soudēse volmaect heb
bē. en hadde dē swarē stroom eñ me
nichfuldighē reghē hē niet ouerual
len Maer principalijc wardt dat be
nomen eñ belet/ vandē Gelderschen
die op die brabanters schote met bō
baerdē eñ ander gheschutten. Ende
daer na als dye brabaneren hey me
lijc voorby Rauesteyn ouer ghetroc
ken warē om ouer dander syde vād'
Masen die brugge te helpen staken
ende op te rechten, so vernam dat die

hertoge vā Gelre/ eñ die Geldersche
quamē met groter macht op die Bra
banters/ die som vlodē/ som wordē sij
geuāgē/ eñ veel vdrācker in die Mase
wāt hē dād niet te hulpē ghecomē cō
dē Dit voorsiēde dye oude ende wijse
voorsichtighe mānē dat haer opset v
lorē was/ eñ ooc dat hē die vinter op
die hant quā/ eñ datse nz veel profijts
daer ghedoē en kōsten. so zijse vā dair
opghebrokē al ghemeinepnelijc met
eenē ouerdraghe weder te comen int
landt vā Ghelder als die somer aen
staende ware. eñ zij so thuys ghetroc
kā elc int syne.

¶ Als hertoge willē vā Gelre wyste
dat dye Brabāters thuys getrocken
warē so vgaderde hi een groot heyre
Eñ i sijnē hulpē quamē ooc die aerts
bisscop vā Colē/ die bisscop vā Bremē
die bisscop vā Mūster/ dye bisscop vā
Vtrecht: die graue van Cleue die na
maels hertoge werdt. die abt vā pro
en/ die graue vā Moirs/ so dat hi gro
ot volck vgadert hadde/ wel. xxiiij. C.
glauiē. Eñ xxij. C. mannen te voete.
Eñ die capiteinē warē meest al ghee
stelijcke prelatē die arme schamel lie
dē der welcker sondē si eten/ eñ des ge
cruystē Jhūs goedē hē vleēt zijde om
duechdelijc af te leuen/ ōnuttelijc vte
rēde warē Dese bedructen eñ bescha
dichdē die schamel osculdige landtlie
dē/ stichtēde roof eñ brāt int lant van
brabant teghē een weduwe Bi auē
tuerē haddē si geradē dē hertoge vā
Ghelder also wel om peys als om or
loge hi en hadde licht dat niet bestaē
Ach lazē o gheestelikē staet hoe doeldi
ōtfangēde de offerāde des volcx/ niet
vele weldadē dair voor doēde dē leuē
dē/ noch dē doodē eñ dē armē sielē in
dē vagheuier/ Ja daer toe ouer/
brēgdy dat patrimonie goet vanden
ghecruijstē Jhesu/ in sondē in scandē.
in quadē exemplē O lazē ghi gheeste
like prelatē na duytwisinge vā geloo
flikē scriftē so leestmē dē edelē Karlē
marteel indē state der vdoemdē te zijn
in siele eñ in lijue/ om dat hy die kerc
kē eñ cloosterē scattēde was eñ haer
goedē afnam/ mits welckē so vele suf
fragiē min ouer die sielē ghedaē wer
dē als hi hē goets afgenomē hadde
Nochtant ghebruycte hi dit ghelt eñ
goet ter orloghē om dye ōgelouige te
dwingē Maer nu ghi geestelike pre
latē dwelc argher is sydi hier met or
loghēde op die kerstē gods knechten
die arm makende

¶ Dus dan so trac dye hertoghe van
Gelre it iaer M. ccc. lxxxviij. ierst tot
Oosterwijc dat hi vbrande eñ die sco
ne linde mede op sinte Laurens auōt
Eñ daer na vbrande hi Ghestel Be
ke. eñ Bouxtel butē maer binnē niet
Drye daghē lanck lach dus die herto
ge vā Geldre mettē bisscopē eñ dē an
derē heerē int lant van Brabant/ eñ
toech so weder verbi weert in zijn lant
Dus wasser een rijdende oorloge tus
schē dlat vā gelder eñ Brabant aldē
wynter duerēde, daer en bynen dat
vrouwe Johanne also vele dede aen
hertoghe Philips van Bourgōdien
haren neeue dat hy haer hede goede
hulpe endē bystandichz. want hi san
de vrou Jannē sijnre moeyē wt vrāc
rijc vyf hondondert lanciē oft glauien

die hie altemael betaelde iij. maendē te vorē. Dair capiteynē af warē heer willē vā Latrimoilliē/eñ her Odaert van Chaseron Eñ dit orloochs volck was gheordineert eñ gedeylt te Millē te Ganghelt/eñ te Vuecht om den Gelderschē hinder te doē Eñ die brabantsche heerē laghē te Herp eñ Os Eñ die Fransoysen wōnen op heroge willē van Gelre eñ Gulijck die stadt van Stralē die sy destrueerden

Daerna track hi van ghelder in vrācrijc tot Parijs eñ v̄werf so vele aen dē hertoghe van Orliēs des conincs van vrancrijc brueđ. datmē hertoge Philips ondwees datmē dese orloge schorste op hope van peysel Want hertoghe Pilips meyndet daer toe te brīghē dat vrou Joanne zij moye eñ dye hertoghe van Gelder vā als bliuen soudē in sijn segghē. eñ so meynde hy die stadt vandē Graue aen Brabant weder te brenghē Maer daer in binnē wordē die brabantsche herē anđs bedacht/ by v̄volghe vā dē hertoge van Gelder dat vrou Janne eñ hi kosen elck vi. heerē/dat zij xij. te samen. die alle dē twist eñ orloge termineerden eñ te neder leydē Int iaer M.ccc. xc. op sinte Seuerijns dach.

¶ Maer om te weetē hoe Graue eñ Cuyck perstwerf aen Brabant quamē. so ist waer dat indē tidē vanden derdē hertoch Jan vrou Jannē vadere was een heere ghehetē heer Otte van Cuyck heere van Heuerle ende hi hielt dlant van Cuyck te leene van dē keysere Ende die stadt vandē Graue met haren toebehoortē/was sijne eyghē goet van synen vader v̄storuē hy hadde eenē broeder die heere van Hoochstratē was. Dese heer Otte v̄cocht ende opdroech hertoghen Jan voorseyt dye vooreghenoemde stadt vanden Graue met harē toebehoorten voor eyghen goet. Eñ doen gafse hem hertoch Jan weder te leene van te leen Int iaer M.CCC.xxxiij. Eñ hi gaf hertoch Jan quitancie vandē penninghen vanden coope van vijf duysent ponden swarte ternoysen Ghelouende dye voorseyde heer Otte dat Graue altoos soude sijn hertoghe Jans open stad/so wanneer dat tet hem beliefde

Item na heer Ottens doot. so ontfinc heere Jan van Cuyck sijn neue oock Graue te houdē vā hertoge wencelijn eñ vrou Jannē. eñ ouermits een beeternisse die daer te doene was vā eender sakē/so ouerquam heer Jan van Cuick metten hertoghe eñ hertoghīnen/dat hi dlandt van Cuyck van hē lieden ooc te leen houden soude. dwelke hi alsoe dede. Eñ ooc so ontfinct na hem Jan sijn sone/die welcke sterf zōder oor achter te laten. Doe stont op heer Jan van Cuyck wilen heer Hērijcs van Cuyck sone om dye naeste te syne Maer heer wemaer vā Cuyc der voorgenoemden heere Henrijcs iongste brueder woude selue die naest te sijn. ende hi trachaestelijc met volcke binnē de stad van Graue eñ nam se inne mits hulpen Eñ hy ontfinck

Graue eñ Cuyck te leene vā vrouwe
Johannen. eñ diender af als leeman
Dese her Weemaer hadde eenē iōgē
sone oot geheeten Jan: dien hertoghe
willem vā ghelder syn bastaert doch
te huwelike gaf. Daer nae soe zandt
vrou Janne heer Jan vā wittē harē
drossaet vā brabāt tot her Weemaire
te graue. versueckende haren inganc
in die stad. also sy altoes sculdich was
opē voor die hertoghinne te sine Her
wemaer beriet hē hier op Eñ die som
myge van sinnen lieden rieden hē de
stad ō hertoghinnē te openē. Andrie-
den contrarie. sondlinge dye gelōsche
die met syns soens wiue daer bi hem
waren Ten eynde sprac heer wemaer
dat swerēde met eede. ick sal brabanđ
steruen. Doe ouervielen hem die gel
dersche bi hem synde ende vinghē hē
eñ bondenē op een kerre. hem also te
Nyemaghē voerēde. daer hi alle syn
leefdage bleef geuāghē. Daer na soe
bleef Jan syn sone heer vandē graue
eñ van Cuyc. Eñ hertoch willem vā
Gelre syn zweer ginc tot graue ende
stercte dat tot sinē behoeue ende hielt
also.

¶ Dat lij. capittel Hoe werđ eē nyewe
orloge begōste tusscē brabāt eñ Gelre

Als vrou Johanne vā brabant
ende hertoch willem van gelre-
ende haer landen eē deel iaren in pap
se ende vreden haddē geseten. so ston
ter werđ eē nepu orloge op ouermids
eenen van shertoghē van gelder die
naren: de tshertogē bossche bi iusticiē
gerecht was gheheetē wout vā ouer
rhyn Int iaer. M. CCC eñ xcvij. Dese
wouter met sinē hulperē dronckē zij
de sloech doot een van vrou Johānē
dienarē. waerō dz hi gheuāgē werdt
eñ onthoot Dies die hertoghe vā gel
re aen vrou Johannē ontseg brieuen
sandt om dyer sakē voorß/eñ maecte
hem sterc met alle sinen hulpers/als
daertsbisscop Frederic vā Colene bis-
scop frederyc vā monstre. die bisscop
vā Utrecht/ eñ meer anđ heerē die al
le gađ met groot macht in Brabant
quamē. Vrou Johāne dit vernemen
de dede tshertoghēbosch mānē eñ be-
settē mz harē volcke. te wetē die dros-
saet vā brabant de heerē vā perweis
vā Diest/ vā wesenmael/ eñ noch anđ
baēreheerē/ eñ dese lietē dē hertoghe
passerē verbi dē bossce sonder vechtē
want hi vele vriendē binen der stadt
hadde/ anrt hebbēde voor vraetscap.
maer nochtans dedē si hē scade acht
in zij heyr slaende eñ vanghēde som
mighe van sinē volcke Hi trac al ver
bi voort tot Oosterwijck daer hy des
nachtes logierde. eñ des anđdaghes
meinde hi die stadt van Endouē ine
te nemē. maer dye heerē die tē bossce
laghē haddē sonđ vtreck drye hōdert
glauien daer gesondē om die stadt te
bewarē. so dz hi daer meer scadē ghe
creech dan ghewijs/ eñ liet so de stadt
onghewōnē. berouede eñ bescadygē
de darm lāt volck/ Dwelc vrou Johā-
ne vnemēde ontboot hē mz harē her
auten datse hē stryt leuerē wilde bijñ
nē den derden daghe waer hi woude
het waer in zij lant dat hy derweerts
trocke. oft wilde hy bliuē in brabāt dz
hi darm lāt volck ōbescadicht liete. sy

soude hem sendē. C. voeder wÿns. ccc.
ossen eu broet eñ ander prouade ghe
noech om drie daghen/tot datse malc
anderē strÿdt leuerē souden. eñ vrou
Jāne vgaderde eē groot heyr wt bra
bant/eñ quā na tshertoghēbossce tot
omtrent Herētals. Doe quā die tÿn
ghe dat die hertoghe van Gelder mz
synē bisscoppē eñ herē scādelÿc vtroc
ken was ouer die Mase. eñ en dorste
velt noch strÿdt leuerē also vrou Jan
na begheerde Als die Brabanteren
wistē dat hi aldus wtē velde geschey
dē was. soe trockē sy al ghestooret na
Tricht daer vrou Janne bleef liggen
de Eñ dat heyr track ouer dye Mase
tot Vlytinghē/eñ bleef daer ligghen
de dē yerstē nacht Des ander dages
trockē sy int lant vā Gulÿc vbrandē
de alle die dorpē in harē wege tot An
dēhoue toe/dwelc sterck gemaect was
maer sy wōnē tē eñ vbrandē t/eñ zÿ al
so eenē anderen wech doort landt vā
Gulic gherepst eñ na Tricht gecomē
daer sy vele schadē dedē/iae twintich
weerf meer dan die hertoghe vā gel
der in Brabāt ghedaē hadde Eñ ver
matē hē nochtās dē toecomendē som
mer als die winter leedē ware weeđ
te reysen int lant van gulyck dwelck
sy volbrochtē also ghy na hoorē sult.

C Binnē desen tÿde dat dit gheschye
de so zÿ die Ludekers mettē Braban
ters vēenicht eñ vbondē om datmen
datmē die borgherē vandē stedē vā
Ludyck eñ vā Loē eñ andere niet me
re rasterē en soude of houdē voor lÿf
pensiē oft anđ rentē die sy dē ingesetē
van Brabāt sculdich warē/maer mz
termynē souden laten betalē. Eñ soe
wert daer vnpeuwet alsucken vbont
als in voortÿdē ghemaect hadde ghe
weest tusschē tlant vā brabāt op deē si
de: eñ tlant vā Ludick eñ vā loon aen
dander sÿde. die mids diē nu ghelocf
dē dē lande vā brabāt hulpeñ bÿstāt
te doene tegē eenē yeghelÿc Eñ sonđ
linge tegē dē hertoge vā gelre dē toe-
comendē somer/dwelc sy dedē. maer
oneerlÿc schiedē si vtē velde. Wāt doe
dē somer aē quam. so trocken die bra-
banders mz grooter heyrcracht door
tricht/dair vrou Joāne lach. eñ beual
se gode Eñ si trockē tot vleytigē daer
sy haer tētē neđ sloegē vbeyēde die lu
kenaers. die daer ooc met schonē volc
ke quamē so si gelooft haddē Eñ met
hē was haer elect/eñ heer hertoge Jā
vā beyerē. eñ die heer vā pweys met
meer anderē Eñ hertoge Philips vā
burgondiē hadde weđ vrou Joannen
te hulpē ge zōdē dē graef walrauē vā
sintpol. mz iij: C glauiē op sinē cost Al
dus waest genuechlic taēsiene so scho
nē hoop volcs. wāt de brabanđs had
den in haer gespan meer dā xl M mā
nen seer wel gewapē t/eñ die vā ludic
eñ looñ niet veel min: Dus sÿn dese. ij.
heyrē gerepst int lāt van gulick. roof-
uēde eñ pylgerēde al dzse in harē we-
ge vondē. Eñ hebbē hē ghedeylt om
te bat vitaelye door tlant te crigē Eñ
die brabanters sÿn gecomē voor der
nuwer stadt/daer de hertoge vā gelđ
met vele mannē binnē was. Maer
sy en drosten die stadt niet houdē hoe
sterc datse was eñ zÿ scādelÿc vā daer
gerepst. eñ staken tvier in haers selfs
stadt: eñ die vā ludic quamē ooc corts

daer darwerts ō die stad te belegghē Maer want die stad soot voorsept es vbrant was. soe sijnse tsamē ghetroc ken tot voor Ruermōde. die van ludic sloeghē nedere tusschen dye maze eñ die roere. eñ de brabanters sloeghen neđ op danđ side ouer de roere Maer wāt hertoge Jan die elect vā ludic dē hertoge van gelre sinē swager gonstich was hem niet willēde latē beder uē. soe wert daer eē vbont eñ tractaet ghemaect mettē hertoghe van gelre sonđ weten vandē brabanters/ geuē de vaste brieuē eñ wel beseghelt om eenē tractaet vā peysete onđhoudene Eñ sijn so thuyswaert ghekeert latē die de brabāters alleē int velt ligghē die van desen tractaet niet en wisten voor der tijt dattet hē liedē kenlijc ge maect was vandē here vā perweys eñ meer ander die mettē ludikers ge comē daer warē. hoe die ludekers ge maect haddē peys met hertoge Wil lē van gelđ eñ vā gulyc/ eñ doe screef men M.CCC.xcviij..

¶ Hoe vreeslijc dat dye Brabāteren trocken door tlant vā gulyc bernēde ende blakende/ stedē eñ slotē destrue rende/ eñ meer ander dinghen.

ALs die heerē vā brabant dit vā
dē lukenaerts vnamē. soe heb-
bense haer beleg op gebrokē vā voor
Ruermōde. want hē haer vitalye vā
dē lukenaerts ōder weghē benomen
werdt/ die butē Tricht hē liedē geson
dē was/ Eñ die brabanters zijn weder
getrockē int lant van gulic/ Eñ zijn ge-
comē tot voor Lennich een seere goet
vast stedekē wel om grauē/ maer die
van binē en dorstē hē daer binē nz ōt
houdē/ maer hebbē die stadt int vyer
gestelt daer wt nemēde al datse wech
gedragē kondē/ maer die Brabāters
vōdē nochtans vele wijs inder stadt
daer sy hē met hebben ghesustineert
maer si ledē ghebreck van brode. eñ
si slechtēde die stadt idē gront eñ van
daer trockē si voort door tlāt na Aken
barrēde eñ blakēde.

¶ Doē badt dē cappteinē die vā heer
Walrauē graue van saitpol diē her-
toech Philips vā Bourgōdyen dair
ghesondē hadde vrou Johānē te hul-
pen diens vad was vandē gulijcschē
vslaghē indē strijt voor Baeswildere
eñ om dye doot vā syne vad te wrekē
so badt hi dē ghemeinē brabāschē ca
piteinē vādē heyre/ om te treckē vbp
gulic die stadt. Die heerē aenstēde die
grote feytē eñ ghetrouwz dye zijn vad
dē lande van Brabant hier voortijts
ghedaen hadde/ so cōsenteerdē sijt/ eñ
trockē vbp Gulyc. eñ heer Walrauē
met sommighē diet hem helpēde eñ
best betroude track metē volcke wel
wijslic gheordineert voor Gulic dair
hi neder sloech eñ die van binnē ruyū
den die stadt eñ vloden ter anderē sy-
den wt met hem nemēde al datse ge-
crighē kondē/ maer binnē der seluer
nacht so heeftse die voorß heer walra
nē veruolcht eñ gebrātscat na syn be
liefte voor. xxx. M. gulden

Eñ des anddaechs so ysi geheel heyr
bi eē vgadert eñ hebben hē beraden
wed om te keerē. eñ si sondē tot Aken
om vitaelgie te crighē. maer si en cre-
gēse niz. so zijse geporret raken weert
vbrādēde alle die dorpē diese int lant
van gulyc vōden. Eñ dit was in dye
tijt dz tot Aken dye begāckenisse was
eñ wel vijf duysent pelgryms hebben
hē alle bi een vgadt beduchtēde vādē
Brabāters berooft te wordene. eñ so
zijn sy dē Brabātschē heyre al te moet
ghecomē Maer doe si wystē datt pel-
gryms warē/ soe hebbē sise latē passerē
vry eñ vranck sonder mes doē Eñ die
cappteynē hebbē andwerf gesonden
binnē der stadt vā Akē om prouande
voor haer gelt/ maer si hebbē sē hē ge-
weyghert wt ghenomē een karre mz
broode die die Brabāters wederom
sondē tot Aken/ want dz heyr daer by
nz gespijst en mochte worden my des
welckē groot vdriet eñ scade toe quā
dē borgerē vāder stadt eñ dē lātliedē
want die Brabāters alle die dorpē v
brandē dye omtrēt dye stadt stōdē tot
sinte Saluatoers berghe toe daer sy
qualijc aen dedē/ die oonsel vderuēde
Eñ vā daer sijnse te huys in Brabāt
comen na datse: xxxviij. daghē wt ge-
weest haddē.

¶ Corts dair na so quā her Robrecht
vā beyerē paleysgraue dye roomsch
coñ. ghecoren was tot Aken: om zijn
yerste crone te ontfangē. nochtās so

leefde doe noch coninc Wencelijn van
behem die lāge ooc roomsch coninck
gheweest hadde. Maer om sijnre ōbe
quaēheit wert hi ōworpē eñ afgeset
vandē coorvorstē Eñ bi desen coninc
Robrecht quam hertoge willem vā
Gelre eñ van gulijc hē clagēde van
der groter scadē die die brabāters dē
keyserijcke eñ ooc hem in sijn lāt ghe
daen haddē. eñ verwerf so vele aē co
ninc Robrecht als dz hi dē toecomēdē
somer op Brabāt treckē wilde/maer
zijn opset was terstōt opēbair hertoge
Philips vā burgondiē die een groot
heyr ōgaderde vā riddōscapē om sijn
re moeyē vrou Joannē vā brabāt in
batē te comen/ Dwelc die hertoge vā
gelre ōnemēde. heeft peys eñ vrede
met vrou Joāne gemaect. sonō wetē
van hertoge philips. eñ dz bi middel
van sommighē vriendē die hi in bra
bant had bi vrou Johāne. Dit gescie
de int iaer M.CCC. eñ. xcix. Waerō
dat die edel hertoge philips seer grā
was. wāt hi hadde menich duzēt cro
nē daer op wt geleyt Sondlinghe so
was hi gestoort op dē ghenē die ouer
dē peys geweest haddē Als die proest
vā Tricht die nochtās it heymelijc bi
hē seer groot geweest hadde. Maer
nye sinten quā hi wedō in sijnō graciē
¶ Itē int iaer voorledē alsmen screef
M.ccc eñ xcviij. so sterf sonō oor vrou
Joānē suster vrou Marie/ wilen eer
hertoghīne van gelre hertoech Rey
nouts huysvrouwe Si stichte ī haer
leuē die canosye te Turnout. Si fon
deerde ooc een clooster van regulierē
butē Turnout gheheeten te Korssen
donc. Si stichte oock die borch te Tur
nout eñ tslot tot Oeye. eñ woende al
meest te bruessel by haer suster vrou
we Joānē in Brabāt. tot datse vāder
werelt schiet: eñ si wert tē minrebroe
deren begrauen.

¶ Dat liij. capi. Vandē oore hertoge
philips vā burgondiē Eñ sonderlin
ge vā Anthonijs synē middelstē sone
dye ruwaert van brabāt wert/ eñ vā
vrouwe Joannē vā barbant cōdiciē/
eñ hoe sy aflijuich wert

Die goede hertogē philips van
burgondiē die men heet Phi-
lippe le hardy. dat is coen. welckē na
me le hardy eer stwerf hadde dye. iij.
coninc philips vā vrācrijc sinte lode-
wijcs sone. Die was derde oude vaō
vā desen philips vā burgondyē dye
aēmercte hoe dat vrou marie vā bra
bant voors sonder oor gestoruē was
eñ dat vrouwe Joanne van brabāt
die oudste suster so oudt was dz se geē
oor ghecrigē en mochte. eñ so moeste
brabant ende Lymborch comen op
dye oorije vander middelster susterē
vrouwe Margriet en de graue Lode
wijc van vlaendren ghetrout hadde
Daer hi aē wan een eenighe dochter
die ooc Margriete gheheeten was.
die eenen edelen hertoge van Bour
goendiē te huwelijcke ghegeuē was
die sterf sonder oor vā haer te latene
Eñ soe viel Bourg ndien op die cro-
ne van Vrancrijck Ende dye vijfste
coninick Kaerle die men hiet die wi-
se. die seer bemīde synē alderiongstē
broeder Philips voorseyt. wair ōme

dat hi hem hielp aē dese weduwe vā
burgondien Margriete graue Lode
wijcs van valenderē dochter. Ende
hi gaf hem wegonstē te houwelijcke
dat hertoechdom van burgoendien
eñ vele andere goedē ligghende int
graefscap van burgoendien/eñ dair
toe Rijssele. duwap. ende orchpes De
goede coninck Jan van varnckerijck
was dese Philips vader eñ sijn moe
der was d's coninc Jans van behem
dochter. Aldus was hertoge wence-
lij sijn recht oom/ende vrou Joanne
was rechte moepe vā zijs hupsvrou
wē. Dese hertoge Philips wan aen
sijnre hupsvrouwē vi. kindere/te we
ten drp sonē Jē/āthonijs eñ Philips
eñ drp dochterē. dpe ene had temāne
hertoech Lupold9 vā oostrijc. eñ sterf
sond' oor/Die ander had te māne her
toge Willē vā beperē/graue van He
negone/hollant eñ zeelant eñ sp had
de van hem eē dochť die Jacoba hiet
de namaels troude hertoech Jā van
brabāt. dpe. iij. dochť had te māne dē
graue Amedens van sauopē die her
toge wert. die welc hē tē epnde begaf
tot geestelikē leuene. so dz hi vā dē cō-
silie te Basel paus ghecorē werdt. eñ
hiet Felix die. vij

¶ Item Jan die oudste sone vā herto
ge philips troude hertoge aelbrechts
vā beperē dochť. dpe paleysgraue eñ
graue vā henegouwe hollāt eñ zeelāt
was. eñ si was d's voorš hertoge wil
lems sustere Aldus haddē sp deē des
and's suster Anthonis de middelste so
ne had te wiue des voorš walrauēs
van sintpol epgē dochť: dair hi mede
had na tsvad's doot dpe graefscappē
vā sintpol eñ van lignp. eñ meer an
der slotē eñ heerlpchepden. Philips
die iongste sone had te wiue des gra
uē van Eu dochter/daer hi aen wan
ij. souē Philips graue vā Npuers eñ
vā Rethel. eñ Jan graue van stāpes
Die na philips zijs broed's doot gra
ue van Npuers eñ van rethel werde
Oock creech hp na bp versterffenisse
tgrafscap vā Eu/Dese Jan hadde eē
dochť vā dē ierstē wiue de troude her
toge Jan van cleue.

¶ Als hertoge Philips dan alle sijn
kindere alus ter eerē ghestelt hadde
so heeft hi met vrou margrietē sijnd'
vrouwē beschepden spnen drp sonen
haer landen die si na sijn doot besittē
soudē. So dat Janne sinē oudsten so
ne toe geschict was te spne hertoghe
vā burgondiē eñ graue van vlaēdrē
van Artops eñ van bourgondiē Eñ
āthonis die middelste sone soude sijn
na vrou Joannē doot hertoghe van
lothrijck/brabāt eñ Lpborch eñ merc
graue des heplichs rijcx Eñ Philips
die iōgste sone soude zijn graue vā Np
uers eñ van rethel. Dit was altema
le aldus gedaē bi consente vandē co-
ninc vā vrācrijcke eñ van vrou Joā
nen Oocgeloefden dpe drp sonē dpe
schepdinge te houdē. met voorwaer
dē oft eenich van hē drpē storue son-
der mānelijc oor van sinē lpue. so sou
dē sijn landen comē opdē anderē out
stē broed'. oft op sijns mans ooē

¶ Maer wāt dit niet geschiet en was
bi cōsente des lants van Brabnat eñ
wāt hertoch philips beduchte dat An
thonijs sinē soen na vrou Jānē doot
eenigē stoot hier ine gemaect moch-

worđē sondlinghe ouermits seker be
looftē die hertoghe wēcelijn eñ vrou
Janne te Tricht in node ghedaē had
dē dē iiij. kēps Kaerle hertoge wence
lijs broeder. daer hier af voorš is So
quā hertoge Philips tot vrou Jānē
in Brabant te Bruessel. Eñ tot sijnđ
begheertē dede sy vgaderē die iij. sta
tē vandē landē/den welckē sy alle bey
de baden datse hertoghe Phūs vrou
we eñ haer kinderē bekennē woudē
voor die naeste oor vā Brabant eñ ly
vorch na vrouwe Jannē doot: Daer
op die iij. statē antwoordē datse ghee
nē ander heer noch vrouwe en kendē
dan wrou Janne so langhe als sy leef
de Eñ na haer doot so soude hē dlant
quitē inden gheenē die schuldich wa
re huer heer te zijn Eñ anđs gheē ant
woorde en consten hertoghe philips
noch vrou Joanna ghecrigē vanden
iij. statē Nochtans boot hertoch phy
lips dē lande vā Brabant ouer te ge
uen Antwerpē eñ Mechlē om eewe-
lijc aen Brabant teblivē. Voort boot
hi hē dlant van Dermonde in handē
te stellē totter tijt toe dz hi Graue mz
dē lande van Cuyck op sinē cost weđ
ghecregē eñ aē Brabant gheknocht
hadde Maer op die tijt en cōste hi an
ders gheene antwoorde ghecrighē.
Eñ so trac hi weder in vrancrijck

¶ Dit vnam coñ. wēcelij vā Behem.
die wt crachte vandē voorš ghelofte
keyser Kaerlen sijnē vader ghedaē.
pretendeerde recht in Brabāt te heb
bē. eñ sant synē ambassiate tot Louē-
opdaende dē iij. statē dat inhoudt vā
dē brieuen vander voorseider ghelof
ten versueckende also dat sy coñ. wē-
celijne bekennen woudē voor haren
rechten heere na vrou Johannē doot
rc Daerop die drye staten antwoor
dē ghelijck sij hertoghen phylips ghe
daen hadden. eñ alsoe voorsept is. eñ
anders niet.

¶ Daer na dede hertoge philips toe
sprekē int heymelijc enige baenrehe-
rē van Brabant om tot sijnre menī
ghē te comē/soe dat hi goedē troost v-
creech eñ quā weđ in brabāt tot vrou
Jannē in die stadt vā bruessel/die we
der die iij. statē dede vgaderē: Eñ hy
vwerf so vele datse Anthonijs synen
sone ghelooftē tōtfangē voor enē ru
waert vā Brabāt also lāge als vrou
Janne leuē soude Eñ mits desen gaf
hertoge philips ouer die stad vā Ant
werpē Anthonijs sinē sone om onge
schepdē altijt aē Brabant te bliuene
Maer Mechlē Graue eñ dlant van
Cuyc en creech dat lāt niet. dz sy had-
dē moghē crighē/haddē sy te tijde cō
nen gesprekē/maer het is der brabāt
terē maniere datse harē raet dicwyl
te langhe vertreckē/ eñ datse na raet
houden rc.

Als hertoge phylips te bruessel noch
was so gecreech hi een siecte in zijn lee-
dē. eñ hy nam orlof aen vrou Jannē.
eñ track also na vrancrijcke weert op
een oestvaer Maer onder weghē als
hi te Halle was indē hert ghelogeert
soe verswaerde hem dye siecte alsoe
sere dat hi corts daer na sterf/int iaer
ōs herē. M. CCCC. eñ iiij. op dē xxij.

dach vā aprille. Eñ sijn doode lichaē
wert geuoert tot Opgoen in burgō
deu. sijn siele wil god onfermē
¶ Corts daer na quā Anthonijs vā
bourgondiē in Brabant. eñ wert ōt-
faen ouer rewaer op dē vijfstē dach
van Junio int selue iaer Eñ zijn perste
iaer dede hi dē heere van Assche am
man van bruessel vangē. eñ dedē leg
ghē te Genapien int slot. om deswil
le dz hi bi bedwāge der stad vā brues
sel ouer eenē ban gestaē hadde tsegē
tgebot vā dē ruwaert. dwelc dye wet
houderē ōnemēde so vigē si meester
Symone vā fremellis/ dye raet van
dē ruwaert was: den welckē sy nyet
en woudē ōtslaē voor dz die ruwaert
dē ammā ōtsloege/ Alsse beyde dā wt
d̄ vangenissen warē: so thoōde hē die
ruwaert seer toernich op die stad vā
bruesel/ eñ hy dede dye borch van vil
uoerdē sterc makē ō de stad vā brue-
sel te bertijden eñ te quellene. Maer
twert gededingt dat de scepenē ende
raet vā d̄ stad teghē dē ruwaert met
processiē quamē tot aēt siechuys tus
schē bruessel eñ scarēbeke/ eñ op haer
knyē vallēde badē si hē ootmoedelic
genade Eñ sy gauē hē daer toe. viij
dusent pēningē van goude
¶ Dair na int iaer M. CCCC. eñ. v
optē xxviij. dach ī maerte. sterf vrou
margriete Anthonis vā bourgōdyē
moeder
¶ Itē daer na int iaer. M. cccc. eñ. vi
optē sestē dach vā Junio so wert ghe
maect eē v̄bont vā vriētscapē tussce
anthonys dē ruwaert eñ die stad vā
Akē met vele voerwaerden die dair
gemaect warē Eñ die van akē schōc
kē hem. iiij. M. gulden.
¶ Itē it iaer M. cccc. eñ vi. opdē pers
tē dach vā decēber sterf die edel vrou
we Joāne vā brabāt die seere beweēt
wert van vele liedē/ wantse seer be-
mint was vandē volcke Eñ sy wert
eerlic begrauē tot ōser vrouwē brue
derē te bruessel in dē choor. na dzse eē
en vijftich iaer hertoghine geweest
hadde Eñ in harē tijt wasse seer ōtsiē
wantse armē ende rijcken dede goet
recht doē sondlinge liet si scerp recht
doē ouer die ghene dye vrouwē vpo
leerdē. oft ontscaectē Seer was si ooc
ontsiē van dē baēroetsen eñ edelē vā
dē lande/ Want si niemande en spaer
de alsse teghē haer mesdeden
Itē alle princē eñ heerē haddē haer
in groter werdichz. als oft hair moe
der gheweest hadde. Sondlige was
sy een moeder van ionghē heerē die
sy in haer hof tot duechdē ophyelt eñ
leerde/ die stellende ter eerē Als die iō
ghe heere van Bourboē/ van Cleue
van/ Namē/ van Heynsberge/ ende
des grauē soen van zeyn Ende veele
huwelijckē maectē sy van princē/ als
tusschē dē sestē coñ. Karle van vranc
rijck. eñ hertoghe Steuens dochter
van Beyerē/ daer sy ter bruloft was
tot Ampens.
Itē ooc maecte sy thuwelijc tusschen
hertoghe Jan van Bourgoēdiē. eñ
hertoge Aelbrecht van Beyerē doch
tere die paleysgraue was/ eñ graue
vā Henegow/ Hollant/ eñ zeelant
Desgelycs ooc tusschē hertoge willē
des selfs Aelbrechts soē/ eñ Margrie
tē hertoge Jās vā Bourgōdiē suster
daer sy ter bruloft was te Camerijc.

daer haer van aldē heerē grote eere ghedaē wert Eñ tallē anderē plaet sen eerdēse de heerē diese hieldē voor die edelste vrouwe van kerstēheit Si was seer milde vā gauē eñ iuwelen te gheuen dē princē eñ edelē personē die vā butē slāts tot haer quamē Des ghelijcx wertse dicwils costelijc begauet vā coninghē eñ princē die haer iarelijcx ghyften sondē eñ sy hē weder. met gode moetse leuen Amen

¶ Dat liiij. Cap. Hoe hertoge Anthonijs van Bourgōdië in Brabāt voor hertoghe ōtfanghē werdt Eñ van syne hoge gheslachte Eñ hoe hi zijn twee huysvrouwē trouwede

Anthonijs van Bourgōdyen wilē hertoch Philips soē wert na die aflijuichept ō voorsepder vrou Jannē voor hertoghe vā Brabāt ōtfanghē met groter eerē te Louē ghehult. Int iaer ons heerē M.CCCC. eñ vi: op dē xviij: dach in Decēbri. eñ doe te Bruessel eñ in anderē stedē/ al soot ghewoenlijc is Eñ so wert Brabant weder versaemt aent edel bloet vā vrācrijc. wāt Philips vā Vallops coñ. vā vrancrijck/ was zijn ouer oude vader/ Conick Jan van Behem. dye derde hertoge Jan vā Brabant. graue Lodewijc die oude vā Vlaēdrē. des gelijcx warē ooc zijn oueroudevaderē ¶ Coñ. Jan van vrancrijck. eñ Lodewyc die grootmoedige graue vā vlādrē warē beyde zijn oudevaderē. Dye iiij. keyser Karle / hertoghe wencelijn van Brabant/ warē beyde hertoge Anthonijs oude oomē Coninck Lodewijc wan Cecilien. eñ hertoghe Lodewijc vā Orliēs warē beide zijns ooms kinderē Hertoch philips van Bourgondiē was zijn vader/ eñ hertoge Jā sijn brueder/ dye na sijns vader doot hertoghe van Bourgondiē wert eñ graue van Vlanderē. eñ sijn ioncste broeder graue vā Nyuers eñ Rethel Die hertoge Lupold⁊ van Oostērijc eñ hertoghe willē van Beyerē graue van Henegouwe/ Hollant/ eñ zeelant/ eñ die graue van Sauoyē hadde sijn sustere te huwelijck also voore ghesept is Aldus was dese hertoghe rijck eñ machtich van vriendē wt hoghē eñ edelē troncke ghedescendeert Hi was seer scerp van iustitie te doene ouer die mesdadighe/ sondlinghe

ouer roeckelose gastē/ die de arme lie
dē ōdrucctē oft transoneerdē/ofte sloe
gē so datmē nye so goedē iusticie sach
gheschiedē in Brabāt. eñ geerne gaf
hi een yegelijc audiēcie/ eñ hoorde die
clachtē van armē eñ rijckē

¶ Daer na als hy dlant in goeder po
liciē ghestelt hadde soe ouerdacht hy
hertoghe Reynout vā Gelder die na
willem zijs brueds doot hertoge ghe
wordē was. te ondwisen om dz hi dz
lant vandē Graue/ also dat voortijts
bi vrou Jannē tidē ghesloten hadde
gheweest/ niet te leene ontfanghē en
hadde Maer zijn opset werdt gebroec
kē/ want zijn edel vrouwe Janne van
Sintpoel zijn wettige ghesellinne dye
alderschoonste in die tijt leuēde wert
bestaē met natuerliker doot/ eñ sterf
int iaer ons heerē M.cccc. eñ vij. den
xij dach vā Oostmaēt. eñ leyt begra
ter Uuerē Si was een duechdelijcke
vrouwe in haer leuene simpel eñ oot
moedich Men seide van haer als sy
rodē wijn te drinckē plach datmē diē
door haer kele sach ghaen Hertoghe
Anthonijs hadde vā haer iij. kinderē
Jan die na hē hertoghe wert eñ Phi
lips die wert graue van Sintpol eñ
Liney. eñ een dochter die ionck sterf

¶ In desen tijde leefdē te parijs twee
alte grooten doctorē in theologiē. als
meester Peter van Ailly/ die na wert
bisscop van Camerijc/ eñ Cardinael
Eñ meester Jan Gerson zijn discipel
cancellier vād vniuersiteyt vā parijs
dye de heilige kercke seer ōlicht heeft
mz sinē besceydē eñ troostelikē scriftē

¶ Itē ooc sachmen een vreeselijke co
mete in die lucht Eñ corts dair na so
volchde dē dootslach des hertogē vā
orlyens. eñ dē strijt van ludyck. daer
hier na af geseyt sal worden

¶ Na die doot vā vrou Joānē vā sint
pol hertoge Anthonijs gesellinne. so
heeft hi eē groot volc ōgadert wt bra
bant. sonderlinge vā Antwerpē eñ vtē
marcgraefscape vā Rijē eñ vā tsher
togēbossce. eñ hem is te dienste geco
men sijn voors broed Philips graue
van nyuers met veel edel mannē. eñ
die graue Walrawē van sintpol sijn
sweer Maer die stad vā Louene noch
bruessel en dedē hē anders geē volck/ dā
die op haers selfs auētuer mede trec
kē wildē om datse niet en wistē waer
datse treckē soudē Eñ dye hertoge is
getrockē tot valkēborch/ om hertoge
Reynout te dwingē tlāt vādē graue
van hē te leene tontfanghene. Maer
hertoge Reynout aēsiēde dat hi niet
machtich en was hem te ōweren tse
gē hertoge Anthonijs/ sandt hi te val
kenborch eenē notablē ābassiate Eñ
daer wert ghesloteē dz hy hertoch An
thonijs gheuē moest veel duisent cro
nē eñ dat hi in Brabant comē soude
eñ dlant vandē Graue van hem te
leene ontfanghen Eñ daer na te wee
tē int iaer M: CCCC. eñ vij. op sinte
Seuerijns dach / ontfinck hertoghe
Reynout van Gelre dat te leene van
hertoghe Anthonijs tot Emple bidē
Bossche opdē cant vander Mazē eñ
dede sinē eedt dat alle man sach
Maer eer dit ghesciet was/ so werde
hertoch Anthonijs te Tricht ontfan
ghē met processien/ eñ dede eedt tot sī
Seruaes. eñ wert ghehult

Eñ want dye ludickers met grooter macht voor Tricht geslaghẽ waren om dat hertoge Jan vã beyerẽ huer elect die te Tricht lach na dat hy lãge iarẽ elect gheweest hadde gheen prie sterscap aen nemẽ en wilde/eñ want sy eenẽ ãderẽ elect gemaect haddẽ/te wetene. heer Dyeric vã perweys by consente vãdẽ paus Benedict⁹ die te Auenyoẽ sadt/eñ niet by consente dˢ paus die te Rome sat/dyẽ sy eñ tlant van almaniẽ tot dier tijt toe gheobe dieert hadde. soe haddẽ si heer hẽrijc kẽ vã hoerne des voorꝭ nyeus elects vader tot eenẽ monboor gecorẽ Soe heeft hertoge Anthonijs seer tusschẽ beyde gearbeyt om peys te makene maer hi heuet tot eenẽ bstãde bracht vã vi. wekẽ/tusscẽ den elect die binnẽ Tricht was/eñ der gemeỹtẽ van Ludicke eñ looñ, die doe met huerẽ mõboͤre thuys weer trockẽ. Eñ also track hertoge anthonijs met grotẽ volcke dwelc hi daer v̉gadert had ooc thuyswaert/geuẽde yegelijkẽ orlof om int syne te keerẽ Maer sinẽ ionghẽ broeder philips vã burgondiẽ graue vã nyuers hielt hi by hẽ eñ dede hẽ grote chiere

¶ Cort daer na te werẽ int selue iaer M.cccc eñ vij. wert hertoge lodewijc van Orlyẽs des coninex vã vranckerijc broed̉ v̉slaghẽ bi nachte inde stat van Parijs. bi eenige liedẽ vã hertoge Jan van burgondiẽ hertoech Anthonijs oudtste broeder Waer af dat namaels groot oorloge lijden eñ tribulacyene gcomen sijn daer hier na af sal geseyt worden

¶ Dese hertoge vã Orlyẽs was eẽs conincs sone eñ eẽs conincs broeder Eñ hi was hertoge Jans vã bourgõdien ooms sone Eñ want de. vi. ste coninc kaerle sijn broedere die seer scoõ was eñ wel gemint bi sortilegien betoouert was. so dꝫ hi dicwile niet wel bi sinen sinnẽ en was. so wonde dye hertoge van orlyẽs als dye naeste dꝫ regiment vand̉ cronẽ hebbẽ. dwelck hertoge Janne vã burgondiẽ mishagede eñ woude ooc regeren. want hẽ dochte dattet des conincs eñ des lãts orbere niet en was Eñ daer wt quaẽ die partiscap tusschẽ beyde

¶ Nu keer ic weder op die lukenaers eñ loonerẽ die wed̉ voor Tricht zijn gecomẽ om den elect heer Jan van beyerẽ te v̉driuẽ: eñ haren anderẽ Elect heer dyerickẽ vã pweys te verheffen Eñ wantet doe soe coudẽ wint was dat vele mẽschẽ eñ beestẽ van coudẽ storuẽ So trockẽ si weder thuyswert na datse daer. vi. wekẽ gelegẽ haddẽ Eñ daer na bleef eẽ ridende orloghe tusschẽ beyde parthije/tot int eynde vã dẽ meye daer na volghẽde Int iaer M. CCCC eñ viij: eñ doe wert tricht wed̉ mꝫ groter macht belegẽ vandẽ ludickers eñ looners. xvi. wekẽ lanc durrende So dede hertoge Jan dye elect grote neersticheit dair in binnẽ aen hertoge willem vã beyeren graue vã Henegouwe hollant eñ zeelãt sinẽ broeder. eñ aen hertoge Jan vã bourgondiẽ sinẽ swaghere/so dat sy met groter macht van volcke int lãt van ludic quamẽ. Eñ graue philips vã Nyuers quã ooc mꝫ hertoge Jãne vã burgondiẽ sinẽ broed̉ Doe brabãt

die Ludekeers op vā voor Tricht/eñ
trockē thuyswaert meynēdē des an
derē daechs wt te comē met meerder
macht om die voorß heerē te beuech/
tē Hertoghe Anthonis vā Brabant
had langhe tijt v̄socht gheweest van
beydē sidē om aen te houdē/ eñ om se
ker reden en had hijs hē nyet willen
moeyē Maer doe hi sach dz beyde zijn
brueds selue mettē liue dē elect herto
ge Jan vā Beyerē te batē quamē. so
ondōwant hijs hē ooc/eñ vergaderde
veel volcs in Brabāt. maer eer hi sel
ue in persone te Tricht gecomē kōste
so was dē strijdt geuallē by Tongerē
wāt die Ludikers dē ghesettē tijt ver
haestedē stridende op eenē sondach.
teghē dz wille van harē momboore.
so datse ten eynde dē strijt v̄lorē Dair
v̄slaghē bleuē omtret xl. M. mensē
Eñ die edel heer Henrijc vā perweis
met heer Dierick sinē soē warē daer
ooc v̄slagē die alte seer beclaecht wor
dē/wāt die her vā parweys had geer
ne dē strijdt v̄trockē eñ sondlinge op
den heylighē sondach niet te striden.
Maer die ludekers dreychdē hē doot
te slaē om dat hyse niet gheringe aen
leydē en wilde. Ooc so dede die heere
vā parweys te velde comē zijnde ondē
sueckē oftmē op dandē syde v̄nemē kō
de die banier vā hertoghe Anthonis
zijns leenheerē/wāt soe en soudē teghē
hē niet gestredē hebbē. Dit gheschie
de int iaer. M. CCCC. eñ. viij. opdē
xxiij. dach van September/
¶ Dus was hertoge Jan vā Beyerē
vandē voorß hertoge Jan vā Bour/
gōdiē eñ van sinen bruedere Willem
graue vā Hollant/eñ vā hertoge An
thonis vā brabāt mz machte te ludic
binnē bracht ende gheweldich heere
van ludic eñ alle den ganssen la nd e
doēde synē wille ende beliefte ouer
die ghene de hem contrarie geweest
haddē
¶ Omtrent dē voorseydē tijt v̄loren
die pruyssche heeren ooc den strijt te
ghē dē coninc van polē. daer ooc om
trent xl. dusent mannē v̄slagē werdē

¶ Dair na so troude hertoech Antho
nijs die schone Elysabeth dochter dēs
hertogē van Gourlitz beyde der co
ningē van honghere eñ van behem
broeder. dair af dz die bruloft te brue
sel seer costlijkē ghehouden was op
couwēberch Eñ hertoghe Jan van
bourgondiē eñ de graue vā clermōt
des hertogē van boorboēs broedere
leyden die bruyt. Eñ haer was te hu
welicke ghegeuen dat herto echdom
vā luzēborch. eñ tgraefscap vā Cyni
metter voechdiē vā Elsatē om eewe
lijc eñ erflijc te besittē. eñ vā oore too-
re daer in te succederē Eñ dese ghifte
dede haer huer oom die coninc Wēce
lijn van Behem die ooc Roomsch co-
ninc was. sijn brieuē beseghelt daer
op v̄leenēde. Daer inne hy onder an
dere dinghē v̄claert dat hertoge ant-
honijs rechtuaerdelijck ende bi rech
ter successien comē es tottē hertoech
domme van brabant. eñ met goedē
titele dat gebruyckende is

¶ Daer na so v̄sochte hertoghe Ant-
honijs aen hertoghe Willem vā bey
eren graue vā henegouwe hollandt
zeelant synē swagher. te wetene/om

dat hi dye resten vanđ duwaren van wilē vrou Joannē vā brabant sijnder moeyen opleggħē soude dye mē haer noch tachter was van harē ierstē mā ne die ooc hertoch willem hiet dien de vryesen vslogħē. Eñ ten eyn de bleuen sijs beyde in hertoge Jāne vā bourgō dien dye sinē broeđ Anthonis aēwees lxx. M. oude scilde de hertoge willē hē gheuē moeste

¶ Int iaer. M. CCCC. eñ x. so gerees daer een gescille tusschē Antwerpē eñ mechlē om der dry merctē wille vādē visschē/soute/eñ hauerē Eñ hertoghe Jan vā bourgodondiē āthonis broeđ hielt mechlē te rechte. eñ hertoghe an thonijs hielt mz sijnđ stad vā Antwer pē. so datter groten twist gheuiel tus schen dese twee steden Elc vmat hem recht eñ besceet te hebben. thoonende huer brienē. eñ hoe seere dats hē dye anđ steden ondwonden. sy en condent tot gheenē payse gebrengē. Eñ die ij. gebroeders warē op malckāderē ghe stoort eñ elckerlijc stercte zijn ptye/ ordi nerēde capiteynē in beyden stedē Eñ die van Antwerpē steldē eē blochuys ten bo o me bi Rumpst op die riuyere re doende dien vā Mechlē groot hinder datter gheen scepē na dye stadt comē en mochtē. noch ooc van Mecchelen nederwaert. Die gheschil duerde soe langhe tot dat hertoch Anthonys vā Lutzēborch wed in Brabant quā/die een scerp ghebot dede doē/dz niemāt in al Brabāt wie hi ware eenige goe dē binnē der vryheyt van Mechelē vuerē en soude. Eñ mits desen scher pē ghebode wordē die vā Mechelen seer bedwongē. so datse aen hertoge Jan vvolchdē soe verre dattet tot een der dachuaert die Tantwerpē geleit wert Daer beyde hertoghē ghebrue derē quamē met vele heerē/Sondli ghe was daer de voorš graue vā sint poel die doe Conestabel vā vrācrijcke was Bi middele vā hē dattet soe ghe maect wart onder dander. dat die vā Louen eñ Bruessel als vandē sout te vuerē op eñ neder die Dile eñ die Sē ne vseren selen/ also sy dedē in tijden dat hertoch Philips van Bourgon diē sterf/dye beyde der hertoghē vađ was Voort werden cōmissarij gheor dineert dye tot Louen Bruessel Ant werpē Mechelē die brienē visiteren soudē/vandē rechtē eñ preuilegiē die sy hē vmatē te hebbē: Eñ so scheydē dye heeren van malcanderē minne lijc eñ met vrientscapen.

¶ Item it iaer. M. CCCC: eñ. x. sterf die roomsche coñ. Robrecht vā Beye rē Doe wart ghecorē coñ. Segemōt vā Hōgherē des voorš coñ. wecelijs brueder van svaders weghen. daer namaels af ghesept sal worden.

¶ Dat lv. Capi. Hoe hertoge Anthō nis dlant vā Lutzenborch met veele arbeyts hem onderdanich maecten Eñ van coñ: Segemont van Honge rē ende Behem die ooc roomsch coñ. was Ende noch ooc van meer ander dinghen

In tiaer. M.CCCC.eñ.xi. soe
track hertoghe Anthonijs na
Lutzenborch /met sijnder vrouwen
Elyzabeht. om aldair ghehuldt ende
ontfanghen te worden. alsoe hem be
loeft was in huwelicker voerwaerdē
Ende als hi daer quam. so wordt hy
minnelijc ontfanghē vandē prelaten
ende ridderscappe meest in alle dē ste
den vanden lande. Maer heer Hu-
waert van Eltere die vā sconincx we
ghen van behem daer hooftmā was
met sommighen synē hulperen dye
machtich waren en woudē hem hul-
de noch manscap doen. waer ōme dz
die hertoghe met machte getoghē is
voor Eltere/dwelc hi swaerlicken be
stormde. so dz heer Huwaert vuaert
sijnde. heymelijc boden schicte tottē
hertoge van Orlyens: dat hy hē wil
de ontset doē ende bijstant: want die
hertoghe van orlyens hadde vandē
marcgraue van brandēborch vpanc
dese: iij. slotē. te wecene. Damuillper
mōmadp/eñ orchymont/ Vā welckē
voorsepdē sloten heer Huwaert capi
teyn ghestelt was om die te bewarē
Dit is die ionghe hertoge van orliēs
wiens vader vslaghen was alsoe vo
ren geseyt es. dien hi hadde van des
hertoghē van milanen dochtere Eñ
wtdien ocsuine scrijft hem die herto
ge van orlyens hertoge van milanē
So sandt hem dye hertoge vā orlyēs

eenen capiteyn ghehetē her Clinget
van borbant met groter macht van
fransoysen die alle van hertoghe An
thonis gheuangē eñ ōslaghē waren
op eenen morghē stont voor mōma-
dy. Sonder heer Clinget die capiteyñ
die op slot was ghegaen misse horeu
so dat hi ontquam. Dwelc vernemē-
de heer huwaert maecte eē traectaet
vā peyse met hertoge anthonijs vā
brabāt. In sulcker maniarē dat heer
huwaert die slotē beuaren soude eñ
dat hi den coninc van Behem eñ dē
hertoghe vā orlyens ontbiedē soude
oft dat so ware dat si dese sloten niet
en versaghē inne te nemē binnen dē
termine van vi. veken. so soude hi dā
die slotē ouer geuen in dees hertogē
anthonijs handē / eñ so langhe soude
vrede zijn thusschē beyde Eñ also is
hertoge anthonijs op ghebroken eñ
na brabāt gherepst eñ bleef dair een
wile tijts.

¶ Corts hier na so is hertoge antho
nijs met groter heyrcracht weđ ghe-
trockē int lāt van lutzēborch eñ heeft
daer belept eltere eñ alle die slotē ver
wachtēde ofter yemant comen soude
om die slotē contsettē. dwelc hi meyn
de te belettē. Maer daer en quaē nie
mant. ende daer quamē oeck bryeuē
vāden voerseydē coninck Segemōt
van Honghērē oeck roemsch coninc
dat men den hertoghe die slotē ouer
gaue So dat hē die twee slotē opga
uen in hāden vā hertoghe āthonijse
Maer her huwaert eñ noch zōmige
van synen meplichteren en woudē
hertoghe anthonijse hulpe noch mā
schap doen, also hemlieden vanden
roomschē coninck voorseyt / dicwijls
eñ menich weruē beuolē was te doē
Waer omme dat de hertoge seer ghe
stoort belepde eñ bestormde vele slo-
tē int lant die hē contrarie warē dye
hy wan. ende vele werp hyer inden
gront ter neder die hem niet opgeuē
en wilden. ende bracht almeest tlant
van lutzēborch onder syn obediencie
als een vroem heere

¶ Dese hertoge Anthonijs was seer
vroem ende cloecter wapenen. sinen
volck gaf hi seluē dē moet als eē vroē
riddere. altijt was hy vandē yersten
hem niet ontsiende van eenighē ghe
scutten oft stranghē bataelgiē. maer
gelijc den leeuwe so was hy vreeslijc
sinen viandē. seer goedertieren was
hi den verwonnē hemlieden doende
gracie als sijs begheerdē. Wye soude
connē vertellen dye menichfuldighe
bestorminghen eñ assaulten dier ge
schieden eer die slotē alle onđ tsherto-
ghē subiectie gebracht warē / die hier
te lanc soudē vallen te scriuē. sommi-
ge met bōbaerden doorscotē / sommi-
ghe vechtenđ hant ghewōnē / sommi
ge verbrant eñ so ōdoruē ⁊c.

¶ Corts hier na so is die coninc Sege
mōt van honghērē eñ vā behem tot
Aken gecomen met .x. dusent paerdē
daer hi als roomsch coninc wert ghe
croont. daer dye hertoge van brabāt
oock ontboden was. ende hi bereyde
hē daer toe. eñ was ghetrockē tot lee-
we Doe waest dē hertoge vandē som
migē ontradē. eñ hi en trac niet tottē
coninc takē. waer ō dye co. seer gram
was wāt hi om synē wil principalic

tot Akē te langher bleuen was. Doe
track hi van daer tot Colen eñ tot Cō
stance int concilie.
¶ In desen tidē arbeydē seer die stedē
vā Louen Bruessel eñ Antwerpē om
gracie te crighē voor heer Thomas
heere van Diest. waerop dat die her
toghe langhe verbolghē hadde ghe-
weest om deswille dat die heere van
Diest eñ zijn rentmeest er meer ōntfan
ghē woude vandē heerlykē rentē dā
in voor tidē/dē oudē grotē hogher sto
tēde dan die hertoghe dyē seluen ont
finck vā sinē chijse Eñ wāt dye heere
eñ rentmeester hyer af niet en wildē
onderwesen zijn. so heeft die stadt van
Dyest dat gheclacht, dē hertoghe als
ouerheere eñ sinē rade so langhe tot
dat hy dē heere van Diest beual/ dat
hi niet meer en name voor dē ouden
grotē dā de hertoge selue dede na dor
dinācie vādē lande ¶ Hierna gebuer
det dat die heere vā Diest ōtboodt dē
scepenē vand stadt vā Dyest te comē
opd stadthuys. eñ so waser een goet
duechdelijc eerbaer scepen genoēt hē
rijc poppe/een goet gemeyntenaer die
seer geclaecht hadde aen hertoge An
thonis ouer dē heere vā Dyest om d
voorš sakē wille/so wert hi dootgesla
gē ond weghē al daer hi te stadhuys
gaen soude om welcker sakē wil alst
die hertoghe vnam seere gram was
Oock was hē ghekōdicht hoe dat die
heere van Diest ghecocht hadde Sy
chenē teghē dē heere vā Schoōvorst
dye oom was vādē heere vā Mont
iou. die dat vā rechts weghē toe ghe
comē soude hebbē. Eñ dese heere vā
Mōtiow was tresorier vā hertoghe
Anthonijs So stelde eñ nam die her
toghe die stadt vā Diest eñ Sychenē
in zijre hant eñ steldē daer eenē ande
rē capiteyn die seer ghetrou was ge-
heetē heer Jan die zwaef. eñ maecte
schoutet eenē anderē geheetē Gielijs
vādē Berge. eñ die scepenen eñ rent
meesters vstelde hi al na zijre bliefte
Maer alleē behielt die here vā Diest
tslot vā Sychenē Die welc als hi ver
nam aldus te stane ind grāscapē des
hertoghē/so heeft hi hē vseller mettē
goedē stedē Louē Brussel Antwerpē
hē liedē biddēde om aen dē hertoge sy
peys te makē/eñ hi hielt hē te Louen
als poorter vand stadt/ doēde seer zijn
onschult vandē dootslaghe voorš als
dat niet beuoelen te hebben te doene
Maer niet en konde hi synē peys ge
crighē. dā te lestē door zijn ghetrouwic
heyt diemē in hē beuant te syne also
hier na volcht
¶ Als dye voorš coñ. vā Hongheren
die roomsch coñ was/ vhoorde dat ge
schil tusschē hertoge Anthonis eñ dē
voorš heer vā Diest was. so sandt hi
dē bisscop vā Straesborch dē broeder
vandē heer vā Diest in Brabāt aē dē
hertoghe om synē peys te makē. Eñ
waert sake dat hi dā sinē brued niet v
eenighē en konde mettē hertoghe so
soude hi hē dā biddē om tslot te Siche
nē te opene/om also eenē inghanc in
Brabāt te crigē als hi woude Maer
die here vā Diest voorš als eē getrou
man seyde ald⁹ Onse vords heerē vā
Dyest hebbē altijt dē heere eñ den lā
de ghetrouwe gheweest. Eñ ick heb
lieuer mijn erue te verliesene dan mijn
eere. Eñ om goets wille so en wordic

nemmermeer minē heere noch dē lā
de ongetrouw e Doe schiet zijn brue
der van hē Eñ midts deser ghetrou-
heyt so quam die heer van Diest tot si
nē payse aen dē hertoge bi bede van
dē stedē/ eñ ooc vande banierheeren
des landts. Niet te min moeste hi hē
noch gheuē viij. M. cronē. Doe maec
te die hertoghe een tractaet vā peyse
tusschē dē voorseydē heere vā Dyest
eñ die stadt die in beydē sydē ten hey
lighē ghesworen werdt te houdene
¶ Dair na hertoch Anthonis v̓neme
de dat Segemōt die roōsch coñ. te Cō
stans in Almaniē ter cōcilie was/ om
dē scisma te ned̄ te legghē die langhe
inder heyliger kerckē gheweest had
de. so vant hi daer vele princē eñ pre-
latē v̓gadert. Eñ daer sandt hertoge
Anthonis ooc eenē notablē ambassi-
aet eñ hoopte also mettē roomschen
coñ. te ouercomē vandē geschille dat
tusschē hē eñ heer Huwaerde stondt
Eñ daer warē enige heerē gesprokē
van des conyncs houe om hertoghe
Anthonis te excuseerē aen dē coñ. dat
sy dedē. so dat zij̄ ābassiate vā hē guet
lijc ontfangē wert Eñ die coñ. gaf hē
voor antwoorde opt tghene datse aē
hem versochten Dat dye sakē nyet
te ontcōmerē en warē met ambassia
torē oft met brieuē. maer warēse bey
de te samē so soudē sy wel ouercomē.
So begheerde die coñ. weder dat die
hertoghe by hē quame in Sauoyen
dair hi corts meȳde te reyzē. eñ daer
soude ooc zij̄ hertoge Jā vā Bourgō
diē zij̄ broed̄. eñ die graue van Sauo
yē zij̄ swager Dit was int iaer M. cccc
eñ xv. des vrij̄daechs na paesschen.

¶ Daer na optē xij. dach in Junio soe
sandt hertoch Anthonis wed̄ eē groot
ābassiaet aen dē roomschē coñ. Sege
mōt tot Nerbone in Langēdock. eñ eē
vandē ābassiatuerē was die heer vā
Heyȳsberch Eñ die ābassiateurs wor
dē vandē coñ. guetlijc ontfangē excu
serende harē here dat hi op die tijt nz
comē en mochte bid̄ coniclike maies
teyt. om deswille dat die coñ. vā ynge
lant ouercomē wilde in vrancrijcke.
so moste daerō hertoch Anthonis zij̄
stedē eñ slotē in pickardiē die sinē ki
derē vā harē oudēuad̄ dē graue vā
sintpol v̓genoēt v̓storuē warē besettē
eñ bewarē moste Eñ daer na begeer
de hi vādē coñ. tijt eñ plaetse besceidē
te hebdē om by sijnd̄ moghētlijz selue
te comē/ eñ van hē te leē tōtfangē eñ
manscap te doē vā al dat hi schuldich
was rc. So begeerde die coñ: wed̄ dz
die hertoge bi hē quaē i ꝑsone seggē
de Als wy bi malcanderē zij̄ dan sullē
wy wel ouercomē eñ dat hi quame ī
Sauoyē ofte tot parijs/ daer hi corts
meynde te zij̄. Mair doe quā dābassa
te des paus vā Auēyoē gehetē petrꝰ
de luna eñ mē hietē Bñdictꝰ. Eñ mz
hē ouerquā de coñ te treckē tot perpi
niaē bidē seluē paus/ eñ bydē coñ vā
Argoē ō eēdracht in die heylige kerke
te makē Doe sprac die cō. tot hertoge
āthonis liedē/ wāneere ic hier ōtcom
mert sy wil ic mits hulpē ws heeren
peys makē tusschē dē Frācē coñ. eñ
dē yngelschē coñ. Eñ dan woude hy
tot Parijs comē. Eñ wāt dye mare
bi coñ. Segemōt comē was dat dyn
gelsce Harfleur genomē haddē eñ vo
re Ruwaē ned̄slagē/ waerō dat coñ.

Seegemōt zȳ ābassiatē sendē woude
aen dye coninghē vā vrācrijc eñ van
Enghelāt/om een bestant te maken:
Waerō als hertoghe Anthonijs dyt
vstont vandē ambassateurs. so sloot
hi dat hi ter stont treckē soude totten
coñ: Segemōt met iij. C. paerdē ofte
meer ghelijc een hertoge vā Brabāt
wel toe behoorde Eñ dies sandt hi zȳ
nē bode Martē tot Perpiniaē aē coñ
Segemōt begeerēde in zȳ brieuē te
wetē tijt eñ plaetse ō bidē coñ te comē
¶ Maer lazē eer hi dē bode mits an-
derē sakē die hi voor hant hadde ont
cōmerē konde/so quamē hem niema
rē dat die Frāsoysen met harē hulpe
rē dair hertoge Anthonijs eē afwas
ter eenre sijdē Eñ coñ. Henrijc vā yn
ghelant mettē ynghelschē ter ander
syden ghestredē haddē. eñ dat herto-
ghe Anthonijs eñ die graue van Ny
uers zȳ iongste brueō daer vslaghen
waren: daeraf coñ. Segemōt groote
droefheyt hadde. Tot desen stryde te
comē/ was hertoch Anthonijs corts
te vorē vandē princē van vrancrijck
vsocht geweest te comē/dat hy niet la
tē en woude. want hi ō cronē so na be
lāc was Ooc hadde hertoge Philips
zȳ vader hem eñ beide zȳ ander brue
derē i zȳ leuē beuoelē datse der cronē
nēmermeer afgaen en soudē.
¶ In desen stride haddē die Fransoy-
sen x. mannē teghē eenē ynghelschen
nochtāt en wasser die coñ. van vranc
rijc noch die Daulphȳ niet Eñ sy vlo
rē dē strijdt ouermits harer houaer
diē. wāt als die coñ. Henrijc vā ynge
lant sach die macht vandē fransoyzē
so presenteerde hi hē ouer te gheuē al
alle die slotē eñ stedē die hy ghewōnē
hadde/eñ weder ouer te varē in En-
ghelant sonō eenighe scade te doene.
Maer die fransche princen en wou-
dens in gheenre manierē doen. dan
eenpaerlijc woudē sij geuanghē heb
bē coñ Henrijc met synē edelē. eñ soe
begonste daer dē strijt soe ghi hooren
sult

¶ Vandē bitterē strijde tusschen den
Fransoysen eñ Enghelschē. Daer de
fransoyse die nederlaghe haddē. Eñ
hertoghe Anthonijs met veel edelen
oock verslaghē werden

Als denghelsche ṽstaẽ hadden
dye begheerte vandẽ fransoy
sen. so vielensẽ op haer knyen eñ ver-
ootmoedichdẽ hẽ voor god Eñ die en
ghelsche steldẽ haer aertchyers vore
eñ dye frãsoysen wt groter ṽwaent
heyt dedẽ al haer scutters eñ aertchi
erẽ eñ ander gemeyn striderẽ wt ha
rẽ bataellyẽ staẽ segghende datse al
leene mettẽ edelẽ dẽ enghelschẽ coñ.
met alle zijnder macht beuechten wil
dẽ So ghebuerdet dat die twee par-
tien malckanderen ghenakeden Eñ
der fransoisen ordinãcie was/als dat
se heer Clinghet van Borbant met
xij. hõdert paerdẽ voor sondẽ om der
ynghelschẽ battalyen te schorenẽ eñ
also te openẽ. maer hy wert weđstaẽ
so seere dat hij niet en mochte volbrẽ
gẽ zijn opset. eñ es haestelijc vãbesidẽ
om gheredẽ van achter int yngelsce
heyr. rouende eñ nemende alle coñ.
Henrijcx bagagyen eñ iuwelen. Eñ
binnen desen middelẽ so zijn die ij. hey
ren onder malcanderẽ ṽwerret dair
alte vreeselijc ghestredẽ wert. maer
die aertschiers van dẽ yngelscẽ weđ-
stondẽ die fransoysen seer mannelijc
hẽ vast in een houdẽde/so dat die frã
soysen meer ṽloren dan wonnẽ eñ tẽ
laetstẽ begonden te vlyen Hertoghe
Anthonijs was met grot haestẽ wt

brabāt.eñ als hy misse hoorde te per
pes soe quam daer eē bode tot hē seg
ghēde datmen voor noene stridē sou
de. Doē en beyde die hertoge niet lan
ger dā dat hi die eerste benedictie vā
der missen ontfinck Eñ hi reedt met
groter haestē sonder ordinācie eñ mz
cleyder menichtē. wāt meest deel syn
edel eñ die hem volchdē noch niet aē
gecomē en varē: want hy dach noch
nacht opgehoudē en hadde te ridene
anxt hebbēde dat hi niet te tide comē
en soude So haestelic waest te doene
dat hi syns selfs wapene noch zȳ ba-
niere nyet en hadde te tide/ Eñ reedt
so gewapēt met syns camerlincx wa
pene daer hi hē vromelyc had roepē
de brabant brabant Maer lasen eer
de vrome heere iet lāge gestredē had
de. so gauen dye fransoysen rugghe.
daer wert menich edel mā vslagē eñ
geuanghē/ Eñ heer Clynget die des
coninex hērycx iuweelē gerooft had-
de. quam doe weō van achter/ nyet ō
te stridē/ maer om die met hē te vue
ren in syn behout. so meydē doe den
ghelsche dat die fransoysen weder eē
nyeu vgaderinge gemaect haddē eñ
waendē noch eens beuochtē te syne.
Waer om dat coninc henryc van yn
gelant alle die geuanghenē gheboot
te doodē op dat se hem niet hinderlyc
wesen en soudē/ dwelc lasen ghedaen
wert Ach dair wordē doe so vele edel
gedoot die gheuanghē warē dwelck
gheē noot en hadde gheweest hadde
heer Clinget daer niet gecomē Onō
die welcke de edel hertoge Anthonis
ooc ghedoot wert. wiēs siele god ont
fermen wille

Dezē stryt gescyede bi Blāgys in ōs
heerē iaer M.cccc. eñ xv. op sinte cris
pyn eñ crispiniaēs dach op eenē vryp
dach.
Hoe wel nochtans dat dyngelsche de-
se victorie haddē so bleuenō nochtan
vele edele eñ andere. als die hertoge
van Jorcke: de graue vā arondel Eñ
ander grote heerē eñ edele Eñ vanō
fransoysen zyde bleuē daer doot her
toge anthonys van brabāt. de herto
ge vandē barē. die hertoghe van A-
lēson. die graue vā nyuers hertoech
Anthonys iōgste bruedere/ Eñ daer
wordē geuangē die hertogē van Or
liens eñ vā bourboē. eñ ander grote
heerē eñ edele mānē bleuē daer doot
eñ geuangē. so vele dz die bloeme vā
vrācrycke daer wert onō de voete ge
tredē/ Eñ ooc vele ādere wt pickaer
dieēñ wt Henegou Eñ als vā edelē
dye met hertoghe Anthonysse daer
gecomē warē bleuē daer alle vslagē
Dye ij. bruedes vā liedekerck de scoō
ste rridders die mē wiste. ooc so bleef
daer her Jngelbert van kerstergate
die ouer iij. dage onder de doodē ghe
uondē wert leuēde/ maer hy sterf cor
telinge. Joncheer Jan vā fonteynes
heer Dyeryc vādē heetuelde/ eñ vele
andere Eñ daer bleuē geuangē dye
heere van rotselaer. iōcheer cornelys
van lyedekercke Jan van glymes.
heer claes van ō gorycs. eñ vele an-
dere/ maer dye heer van assche was
alleē ōgequets eñ ōtquā ōgescadicht
daer zōmige af seydē dat hi noit indē
stryt geweest en hadde
Daer nae als dē stryt ghedaen was
eñ die doodē ghepillyert warē. daer

die ynghelsce ontalliken scat vonden.
Doe werdt hertoech Anthonijs doode
lichaem des sondages dē derden dach
na den strijt daer gheuondē.eñ werdt
bracht tot sintpol.eñ vā daer te dorniic
ke.Eñ die vā dornicke quamen met p
cessien wt/eñ die biscop metter clergie
geleydē d lichaē weerdelick eñ die cloc
ken van alden kerckē luidden Vā dair
brachtmēne voert te halle/eñ daer na
tot bruessel in S.Goedelē kercke dair
vigilien ouer hem ghedaē wordē met
vele tranē eñ droefheden vā gheesteli
ken eñ weerlickē personē Eñ zijn doo
de lichaē wert daer geuisiteert vāden
iij.staten des lants Eñ doe wert hi ge
uoert ter Vuerē.daer werden zijn exe
quien tamelijc ghedaen.eñ wert daer
begrauen bi zijn ierste huysvrou vrou
we Joanne vā sintpol in presentiē vā-
den.iij.staten opdē derdē dach van no-
uēbri.der sielē wil god ontfermen

Dat lvi.cap. Van hertoge Jāne an-
thonijs sone

[I]An anthonis sone en was maer
xiij.iarē oudt doe zijn vader doot
was Doe ontsagen hē die iij.sta
ten van brabāt eñ vā lymborch te hul-
lene bi gebreke vā manliker ouderen
Eñ zij steldē hem eenē schonē staet vā
notabelē heerē eñ wise mānē Daer na
wert gesprokē om hē te huwene eñ te
ontfane voor hertoghe Eñ zij vonden
bi rade van geleerdē datse hē wel hul-
len mochtē/eñ dat hi oec wel eedt doē
mochte die rechtē vandē lande te hou
den.Niet te min om meerd sekerheyt
soude hi ghelouē dat hi binnē iij.iaren
na dat hi xv.iarē oudt ware zijnē eedt
wederom vnpeuwen soude.Eñ of hi
des niet en dede:so souden dā alle sine
lieden in brabant v laten zijn vā alsulc
ken huldingē geloftē eñ eedē als zij hē
ghedaen hadden Dwelck altemael al
so geschiede.eñ hi wert ontfanghē eñ
ghehult te Louene te bruessel tot Ant-
werpen eñ tot shertogē bossche :eñ so
voert in dand steden

Daer na quā vā Tiirnout tot brues-
sel vrouwe Elisabeth hertoghinne vā
lutzēborch.wilē hertogen anthonijs
ghesellinne bi hertoge Jāne harē stief
sone.Daer sprac mē van harer duwa-
rien.eñ hertoge Jā presenteerde haer
iaerlics te bewijsene vijf hondt cronē.
Eñ haer wert eenē notablē staet ghe-
sedt om te bruessel oft elders in brabāt
te woonen Maer na een wijl tijts soe
wertse also bedacht datse vā bruessele
trac ghestoort na lutzēborch.dwelc dē
lāde van brabāt niet seer profitelijc en
was.want haer oom die roomsch e co
ninck seghet nōt hem des oeck stoerde
datse also slechtelijc wt Brabāt geson-
den was

So sandt hertoghe Jan aē dē room
schē co.segemont te ludijck zijnde dē he
re vā diest eñ andere in ambassiaten
presenterēde dē coninc vā hem te leene
tontfangē alle tghene dat hertoge Jā
vanden keyserijck te leene houdende
was.eñ daer toe eñ om mā scap te doe
ne was die here vā diest van hem ghe
machticht met brieuen Eñ als den co-
ninc ghelíefde so soude hertoge Jan dz
selue in psone vnpeuwē.Dit weyger
de die coninck te doene totter tijt toe dz
vrouwe Ysabelle zijnder nichten vol
daen ware zc.

¶ Corts hier na so hoorde mē tijnghe als dat die elect van ludick hertoge iā van beperē hertoghe iāne vā brabant sinen neue benemē wilde die passagie als hi na Tricht trecken woude om al daer gehult te sine Eñ dit was alsomē seyde bid informacien vandē tresorier des elects ionchere ian vā moniouwē die seer gearbeit hadde dz hertoge ian van bourgōdien des iongē hertoghen zijns neuen momboor soude werden dwelck die iij. statē geweygert haddē Dwelck den ionchere vā mōpouwen niet en behaechde. want hadde hertoghe ian mōboor gewordē/so soude dese ionchere vā mōiouwē alle tregimēt in zijn stede gehadt hebbē

¶ Dit was dye hertoghe ian vā bourgoendien die in zijnder tijt ouer tmeer track mz veel edelinghē ridderschaps wt vranckerijcke. dair si grote victorie hadden op die heydenē. maer ten lestē lazen bleuen zij daer alle v̓slaghen eñ som geuangē eñ deerliken gemartelt seert/wāt die wreede turck en woudse niet te rantsoene laten stellen. eñ lietse deē voor dād̓ na moed̓naect met sweerden doerhouwē ond̓ die welcke hertoge Jan mits sond̓linger auenuerē ōtquam/so datter een wijs meester seer expt ind̓ const van astronomyē dē souden riet dat hi hertoge Jāne stellē soude te ransoene. want bij zijnē gest achte in toecomēden tijden noch vele kerstenē verslagen souden wordē. eñ dus so ontquam die hertoge Jan vā bourgondien. welcke pphecie lazē warachtich geuiel. so na geseyt sal wordē xc.

¶ Nv keer ick weder op hertoge Jāne van beperen die elect van ludick was so beraden: dat die hertoghe Jāne vā brabant gheen passagie verleenen en woude. Maer als hertoghe Jan dese tijnghe hoorde so vergaderde hi groot volck van ridderscape wt brabant. eñ passeerde also met machte van wapeninghen door zijn lāt daert hem beliefde na Tricht daer hi ghehult werdt al so dat behoorde doende den behoerlijcken eedt. Eñ is weder thuys gekeert in Brabant. eñ dese huldinghe is gheschiet int iaer ons heeren alsmen screef M:CCCC. eñ. xvij.

¶ Dat lvij. capit. Vanden huwelijcke tusschen hertoghe Janne van brabāt eñ vrou Jacoba. hertoge Willēs dochter grauinne vā Henegouwe hollant eñ zeelant

Hertoghe Willẽ vã beyeren gra
ue vã Henegouwe hollãt zeelãt
wiens broeder was heer Jan hertoge
van beyeren. elect vã ludick. hadde eẽ
dochter gehieten Jacoba die seer scoon
was. die welcke te manne gehadt had
de den dolphijn van vrãckerijcke den
hertoge van Touraynen. die sonđ oor
gestoruen was Dese docht' begheerde
hertoech willẽ in zijn uterste datmẽ ge
uen soude dẽ hertoge Jãne vã brabãt/
niet tegẽstaende datse malckãderen tẽ
tweedẽ grade bestõden. wantse beyde
brueder eñ suster kinder waren Wãt
hertoge Willem voorseit hadde te wi
ue vrou Margrieten hertoech antho-
nijs vã brabãt suster. Als hertoge Wil
lem dã ouerledẽ was Int iaer M .cccc
eñ xvij. opden hepligẽ sinxtendach eñ
hertoech Jã vã brabãt dit ṽnomẽ had
de. so toech hi mit schonẽ state te mech
len eñ van daer tot Ghend. daer hi te
beydẽ steden sprack met hertoge Jãne
van bourgoẽdien sinẽ oom vandẽ hu-
welike tusscen hem ende vrou Jacobẽ
zijn nichte So wert daer gesloten een
dachuaert die liggẽ soude te Bieruliet
Daer hertoghe Jan vã brabãt quam
met graue philips vã charloys herto
ghen Jans vã bourgondien sone sinẽ
neue. Eñ met vele andere baẽrootsen
eñ edelen Op dandere side was daer
vrou Jacoba dolphinoyse van Vyẽne
eñ grauinne van henegouwe ꝛc. met
vrouwe margrieten van bourgondiẽ
haer moeder. eñ met heer Janne van
beyeren Elect van ludick haren oom
eñ anderen edelen haers lants. Ende
daer wert gesloten eñ gemaect eẽ trac
taet van huwelicke tusschen hertoghe
Jãne eñ vrou Jacobẽ. Eñ zij sekerden
malkãderen ghelouende voert te va-
ren. also verre als die heilighe kercke
dat orloefde/ eñ zij vandẽ stole van ro-
me dispensacie crigẽ mochten. Eñ des
ander daechs daer na op eenẽ sondach
den ierstẽ dach van oigstmaẽt. so swoe
ren zij beide metten huwelijc voert te
varen op condicien voers/ makende
daer af opene brieuen met ṽbondẽ vã
peynen. Eñ onder danđ wert daer ge
sloten dat heer Jan vã beyerẽ die elect
vredelijc behoudẽ soude alle tghene dꝫ
wilen eer hertoghe Aelbrecht zijn vađ
eñ hertoge willem zijn brueder hẽ ge-
gheuen haddẽ. Ende oock tghene dat
hem van zijnre nichtẽ vrouwe Jacobẽ
toe ghesept was ꝛc Ende so droech die
elect zijn consent in dit huwelic Aldus
schiet dese dachuaert minnelijck
¶ Ende want des hertogẽ staet eñ or-
dinancie die vanden dryen staten van
Brabant ghemaect was begreep dat
hi sonder iiij. ghenoemde raetsheren
gheene officierẽ settẽ en mochte. noch
oeck eenighe brieuen met sinen grotẽ
zeghele beseghelen So was nv dẽ ion
ghen hertoghe gheraden dat te brekẽ
eñ so dede hij also als hẽ gheradẽ was
eñ maecte Willem vã assche amman
tot Bruessel
¶ Corts hier nae so sandt hertoge Jan
van brabant eenen ambassaet tot Con
stance in almanien aen coninck Sege
monde van almanien eñ van honghe
ren eñ van behem/ die aldaer inđ con-
cilien was/ ende dede hem presenterẽ
sinen dienst/ ende versoeckende aendẽ
coninck die beleeninghe van alle tghe
ne dat hertoech Jan vanden keyserijc

ke hielt ende sculdich was te houdene
Maer die coninck Segemōt en wou-
de metten ambassiatuers daer af niet
tracteren om dat haer macht na eenē
instructien daer af ghelimiteert was.
Ende is te merckene dat hertoge Jan
niet en versocht te leen te houdene bra
bant oft Lotrijcke vanden roomschen
coninck. want dat en pleghen die her/
toghē van Brabāt niet te doene maer
alleene hebben sommyghe hertoghē
van Brabant alsomen sept vandē key
sere te leene ontfanghen al datse van-
den keysere hielden ofte schuldich wa
ren te houdene. Als tmercgraefschap
van Keyn. ende also die sommige seg-
ghen die ghemeyn strate. rc. Wāt Lo
uene Bruessel tshertogē bossche Thie
nen/eñ leewe met vele anderen allop
plecken eñ goeden in brabant worden
gherekent voer des hertoghen allop/
ende eyghen goet
Item bij een groote redene schijnt dat
hertoechdom van Brabant vrij te we
sen eñ niet te leene ontfangē te wordē
wantet af ghedaelt is van oore te oore
vandē groten coninck Kaerle dye oec
keysere was. des welcs principael pa
trimony goet Brabāt was vanā ma-
sen totter scelden toe Eñ oeck wert bra
bant dwelc namaels lothrijc hiet bese-
ten van vele coninghen vā vrāckerijc
zijnen nacōmeren dye dat vry hielden
sonder yemande anders daer inne te
kinnen rc.
¶ Daer na arbeyden zij aen die heyli-
ghe concilie om te crighen dispensacie
vanden voerseyden huwelike. Want
hertoghe Jan van brabant ende vrou
we Jacobe waren brueder ende suster
kinderē. Ende oeck die Dolphijn haer
eerste man ende hertoghe Jā van bra
bant bestonden malckanderen inden
derden graet Maer zij en konstē gheē
dispensacie ghecrighen van der conci-
lien. Want die voerseyde coninck Se
ghemont ende heer Jan van Beyerē
die elect van ludick beletteden dat met
alder macht die zij konden Ende heer
Jan van beyeren werdt soe ghe sindt-
dat hi int voerseyde iaer van. rvij. indē
maent van september wt der stadt vā
ludick track ende daer na nye sint we-
der in en quam. eñ track tot dordrecht
daer hi veel vrienden hadde. ende wert
daer ontfanghen ende ghehuldt. Eñ
hi sandt tot Constante in almanien in
der consilien om die dispēsacie stercke-
lijcker te beletten van den huwelijcke
voersept Dwelck hertoge Janne van
Brabant te wetene ghedaen was vā
sommighē heimelijcke vriendē die hi
hadde. Doe screef hertoghe Jan van
beyerē aen die steden van hollāt datse
hem als ruwaert ende momboor ont
fanghen souden. wāt zijn nichte vrou
Jacoba een weduwe was/ eñ oec om
dat cōcilie opt voerseyde huwelijc niet
dispenseren en woude. Ende des wou
de hi zijnder nichten vrouwe Jacoben
niet hinderen. maer voerderē in al dat
hi vermochte also hij seyde. maer con
trarie was waer. Eñ in eē dachuaert
die daer af ghehouden werdt te schoē-
houē. soe wordt hem dat gheweygert
van vrouwe Jacobē bij rade van harē
iij. landē harē oom p̄senterēde alle dat
ghene dat inden tractaet van den hu-
welijcke voersept hem toe geseit was
rc.

¶ Daer na in die maent van nouēber
so creech ioncheer willem vā arcle die
erfgenaem was vanden lāde vā gelre
eñ van gulick die stadt vā gorichem bi
hulpē vandē heere vā Egmōt eñ van
anderē vriendē heer Jans vā beyeren
maer die vrienden vā mÿnre vrouwē
vā hollāt behieldē dat slot aldaer Doe
quam zÿ daer selue met harē edelē eñ
met groten volcke te watere int slot te
gorichem Eñ haer volc tradt int stadt
op die viandē daer seer geuochtē wert
So dat die hollāders zeghe haddē Eñ
die stadt quam ď vrouwē wedď in han-
den. Maer vanď vrouwnn zÿde bleef
daer v̓slaghē walrauē van brederode
Op danď side bleef v̓slagē de ioncheer
vā arcle voers .die iōchere vā pieterzē
met meer anderē. Ende die graue vā
Vernēborch bleef geuāghē met meer
geldersschen
¶ Item daer na int voers iaer vā M.
cccc.xvij. op sinte Mertens auont den
x. stē dach vā nouembri werden inder
cōcilien te Cōstāce die ander pausen af
gheset die dat scisma gehouden haddē
dwelck ach lasen geduert hadde ōtrēt
xl. iaren Eñ daer wert eendrachtelÿck
ghecoren Odo vanď colompnē vā Ro
me/ eñ werdt gehietē Pope vÿfste paus
Mertē/ die een machtich eñ rÿc paus
was. eñ een goet iusticier die stratē vri
houdēde/ die vele goets dede inď heili
gher kercken sonderlinge bi hulpē vā
den edelen ende mogendē coninc Se-
ghemonde voersept
¶ Eñ opden .xxij. stē dach vā Nouēbri
heeft die selne paus ghedispēseert opt
huwelÿck vā hertoge Janne eñ vrou
Jacoba/ niet tegēstaende die voerseide
maegscap eñ zwagerscap. eñ die bulle
daer werdt heymelÿck af ghesonden
vanden ambassatuerē hertoghe Jans
Dwelck v̓nemēde die vriendē vā her-
toghe Janne vā beyerē hebben dat ge
claecht coñ Segemōde. die des qualic
te vreden was. eñ ghinck totten paus
hem seggēde dat vandē huwelicke ve-
le scanden ptÿscap eñ orloghen comē
souden mogē. So dat die paus tot zÿn
re neernstiger beden wedď riep die voir
sepde dispensacie. Vā welcker reuoca
cien oft wederroepingē heer Jan van
beyerē saen coppe getregē heeft die in
eenē beslotenē brieue hertoghe Janne
vā brabant ghesondē om dit huwelÿc
te belettene
¶ Daer na trac hertoge Jan met gro
ten state van grauen baenroetsen rid-
derē eñ edelen tot in hollan/ eñ quam
tot des grauen haghe bi vrou Jacoba
Eñ daer ghingē zÿ te rade Daer was
die bisscop vā Dornicke. met anderen
ambassatuers hertoech Jans vā bur
gondien eñ die raetsliedē hertoge Jās
van brabāt eñ die raetsliedē van vrou
we Jacoba. Eñ die ghedeputeerde vā
den steden van Brabāt Henegouwe/
hollant eñ zeelant Eñ daer visiteerdē
zÿ die bulle vāder dispensacien .eñ oec
die copie vanď reuocacien .daer af dat
si gheē bulle noch vidimus autentÿck
ghesien en haddē Eñ alle dinghē ouer
leyt eñ geweghē so wert daer geslotē
datmen metten huwelÿcke voert va-
ren soude na forme ď heiliger kercken
So dat hertoghe Jan corts trouwede
eñ besliep vrouwe Jacoben int slot vā
sgrauen hage. daer vrou Margriete
haer moedď oeck was .eñ vele anď hee

ren eñ vrouwen. doe was hertoge Jã
oudt. xvi. iaren. Eñ een langhe wijle
daer na. so creech hertoge Jan meerd̃
sekerheyt van paus Mertene/ die hẽ
ontboot met notablen mannen eñ oec
met beslotenen brieuen. hoe hi alleen
wt vreesen vanden voersepden coninc
die dispensacie wederroepẽ hadde eñ
anders niet Ende dat hertoge Jan eñ
vrouwe Jacobe sonder scrupel van cõ
scientien tsamen mochtẽ bliuen inden
huwelike bi hem ghedaen D welc oec
tuychden eñ certificeerden met haren
brieuen die cardinael van ostien. ende
die patriarck van Constãtinoplẽ

¶ So is dan hertoech Jan vã brabant
als wettich man ende momboor van
zijnre vrouwen ontfangẽ ghewee st in
die steden van henegouwe van hollãt
ende vã zeelãt met groter solemniteit
Desghlijcs wert daer na zijn vrouwe
als hertoghinne ontfanghẽ gheweest
met processien in de stedn eñ landẽ vã
brabant.

¶ Ick keer weder op heer Jãne vã bei
erẽ die na dat hi elect vã ludic geweest
hadde xxviij. iarẽ. ende so menich M.
mensce om sinẽt wille haer bloet ghe-
stort hadden alsoe ghesindt werdt dat
hi bi eenẽ procuruer daer toe gemach-
ticht ghercnũcieert eñ vertegẽ heeft
op zijn kercke eñ bisdomme vã ludic/
inden handen vandẽ paus ind̓ concili-
en te Constans. eñ heeft daer toe bi dis
pensacyen vanden paus ghetrouwet
vrouwe lijsbetten hertoghinnen van
lutzẽborch weduwe wilen hertoghen
Anthonijs vã brabant. niet teghẽstaẽ-
de dat hi was subdyaken. eñ oeck dat
hi haer ghenader was. want hi den so
ne ghehauen hadde dye si vã hertoge
anthonijs hadde. die ghestoruẽ was.

¶ Voert heeft dese hertoghe Jan van
beyerẽ subtilijck v̓woruen aendẽ roõ-
schen coninc dye zijnre vrouwen recht
oom was. dat hij hẽ gheheuẽ heeft die
graefscapẽ eñ landen vã henegouwe
vã hollãt eñ vã zeelãt als opt keiserijc
v̓storuen. om dat hertoge willem vad̃
vã vrou Jacobẽ sonder mans oor ghe-
storuen was Eñ dit cõdichde die voer
seyde coninck hertogẽ Janne vã Bra
bant met sinen brieuen te Constãs ge-
gheuẽ Int iaer. M. cccc. eñ. xviij. optẽ
xxix. dach in meerte hem scerpelijc be-
uelende dat hi hem den voersepdẽ lã-
den niet meer en onderwõde Eñ heer
Jan van beyeren heeft oeck grote ner
stichept ghedaen aen die voorsepde lã
den ende steden om voor heer ghehult
eñ ontfangẽ te werdẽ. eñ om zijn nich
te vrou Jacoba eñ hertoge Jãne harẽ
man eñ mõboor te berouẽ. Opt welc-
ke perst die stedẽ vã hollãt eñ vã zelãt
voor antwoerde gauẽ datse myn vrou-
Jacobe voerß gehuldt haddẽ als haer
gheborene lants vrouwe als dochtẽ eñ
rechte oor vã hertoge Willẽ voerß. eñ
datse heer Jan haer oom selue dair vo
rẽ gehoudẽ hadde zijn leen vã haer õt
fangẽde. Eñ so en woudẽ zijs haer nz
af gaẽ Voert seydẽ zij dat die selue lan
den te iij. malen op dochterẽ v̓storuen
waren. bi den welckẽ het blijcte eñ oec
bi keyserliken brieuẽ die si daer af sey
dẽ te hebbẽ/ dat die selue landen onuer
sterflijcke leenẽ waren hẽ daerom bid
dẽde dat hi af latẽ wilde ꝛc. Eñ tlãt vã
henegouwe heeft dẽ voerß heer Jãne
vã beyerẽ zijn antwoerde in ghescrift

sonden. Onder dand hē scriuēde noch claerō beschept vāden seluen iij. landē Maer sonderlinge vā Henegou screuen zij datmē dat vādē keysere niet en houdt te leene al ist int keyserijc ghelevghē. eñ datter oeck dicwil op dochterē vstoruen is ꝛc.

¶ Als heer Jan vā beyerē dā dese antwoerde vstaen hadde. so is hi viāt geworde dē steden vā hollant eñ van zeelāt. Eñ hi vgaderde te dordrecht eñ tē briele vele oorloochsch knechtē eñ ballingen daer hi den lande vele hinders mede dede.

¶ Doe wert biden staten van brabant mettē hertoghe ouerdragē datmē der vrouwen bijstant doē soude/ eñ trockē voor dordrecht Eñ tlāt vā brabāt trac met heyr cracht tot s geertrudē berge Eñ vā daer is hertoge Jan mettē heyre voor dordrecht getrockē Daer hadde die ionchē vā Wesemale als marcscalck vā brabāt die voorhoede. so quamē zij tot dordrecht opden dijck. Daer werdē die vā bruessel naest dē stadt ghelogeert daer naest die hertoghe mettē edelen daer na die vā louene daer nae die van Antwerpē. eñ daer na die van tshertoghenbossche

¶ Dair na wert een groot bollewerck ghemaect om te belettene dat gheene prouande te dordrecht quame. Ende aldus daer liggende. wertter dicwijls gescermuts vā die van binnē tseghen die Brabanders Ende als si daer omtrent vi. weken gheleghen hadden so verbranden si selue dat bollewerck eñ braken op Dit siende die vā dordrecht so quamen zij vte te watere eñ te lāde eñ sloeghen van achter op die vā Antwerpen dye achterhoede doē hadden maer zij steldē hem ter weren datse ongeschendt bleuen Maer te watere deden si scade dē sieckē eñ gequetsten wt brabant die te scepe ghegaē waren eñ roofden oeck eenige wapenrockē van edelē die si in die scepen vonden ꝛc.

¶ Eñ alsoe dat heyr vā hollāt op dand side onledich was met eenē blochuyse te stellē voor dordrecht. so es hertoghe Jā vā brabāt daer getogē bi den hollāders daer hi bleef tot datse haer bollewerc volmaect eñ beset haddē. daer af dat Adriaē die bastaert vā hollāt capiteyn was: eñ die hollāders zijn oec opgebrokē metten hertoge Eñ hier nae hebbē die vā dordrecht tbollewerc bestormt eñ met crachte ghewonnē. Eñ si vbrandent doodēde alle tvolck daer binnen

¶ Doheeft na tvoerseide opbrekē Willem vandē berge trezorier vā Brabāt eñ heymelijc raet des hertoghē dē iongē hertoge int oore gestekē eñ vmaect dē goedē ionchere vā nassou. heer van breda eñ vāder lecke/ heer Hērijkē vā Bergē eñ heer Hērijc van heeswijck so datse die hertoge sien noch hoorē en wilde. eñ mē seide dz hi dē hertoge geradē hadde/ dat hij hērijckē van bergē eñ noch. ij. oft. iij. vādē meestē ter doot brēgē soude: oft anders en soude hi nēmermeer geweldich heer zijn ꝛc Dair na wert die selue willē te louē opēbaerlijc gebānē bidē stedē vā brabāt ꝛc. eñ dz selue woude die stad vā bruessel oec doē. Maer willē vā assche dye amman was en woud niet ouer staē. eñ doe en wilde hē die wet voer gheenē amman houdē/ maer dedenen vanghē

¶ Int iaer van xviij. opden x. stẽ dach
in octobri so creghen subtilijck die vriẽ
den van heere Janne van Beperẽ die
stadt van Rotterdãme
Daer na bi vuolghe van Philips gra
ue vã charloys hertoge Jãs vã bour
goendyẽ sone wert te Worichem eenẽ
vterliken peys ghemaect tusschẽ her-
toghe Janne vã Brabant eñ vrouwe
Jacoba zijn ghesellinne ter eenre sidẽ.
eñ heeren Jãne vã beyeren ter ander
siden. die daer tegẽwoerdich warẽ mz
vele heerẽ eñ wise mannẽ in beydẽ zij-
den Eñ daer wert ghemaect dat heer
Jan vã beyerẽ behoudẽ soude die stad
vã Dordrecht metten ballywscape eñ
dijcgraefscape. eñ die stadt vã gorichẽ
metten lande vã arcle vander bede xc.
eñ die stadt vã rotterdamme. Ende al
dit soude hi van hertoge Jãne vã bra-
bant eñ vã zijnd vrouwen te leen hou-
den Eñ voert souden zij bewisen heer
Jãne van beyerẽ eñ gheuẽ C. duysent
noblen Eñ soe vteech hij daer alle zijn
recht eñ eysch dz hi hadde op henegou
we/ hollant/ zeelant eñ vrieslant
¶ Daer na zijn die hertoghe eñ herto
ghinne wt hollant getrocken in hene-
gouwe Eñ te berghẽ zijnde so geuielt
op eẽre tijt als mijn heer eñ mijñ vrou-
we waren nae maeltijt wt gheredẽ ia
ghen eñ vliegẽ. so quamen die bastaer
den vã hollãt daer willem vandẽ ber-
ghe die tresorier lach en sliep in zijn ca
mere eñ sloech hem doot Dwelck als
die hertoge vnam. so was hi vter ma-
ten droene so dat hi wel. iij. dagẽ lanck
hem beweende. Daer na wert die hee
re vã rotselaer trezorier ghemaect vã
brabant ¶ Item daer nae bi middele
van vrouwe Jacoba. so cregẽ aenden
hertoge haren peys die ioncheer van
nassou. eñ heer henrijck vã bergẽ/ die
niet lange en leefde daer na
¶ Item int iaer ons heerẽ M. CCCC
xix. inder maẽt van meye zijn die her-
toge eñ hertoghinne wt Henegouwe
comen in brabant. Eñ somtijts was
die hertoghe te Vueren. eñ te viluoer
den: eñ tot Antwerpẽ. Maer te brues-
sel en quam hi niet. om datse Willẽ vã
assche den ammã geuangẽ hieldẽ.
¶ Daer na track die hertoghe tsherto
gẽbossce weert Eñ daer zijnde so betee
kẽde hi den goeden liedẽ dach eñ vre ã
met hem te sprekene Ten welcken da
ge des morgẽs heymelijc voer die da-
geraet die hertoge wt reedt mettẽ iõc-
heer van wesenmael sonder weẽ des
trezoriers mijns heeren vã rotselaer.
daer inne zijn lieden vã sinẽ houe ende
oeck die stadt vandẽ bossce bescaẽt wa
ren So quam die hertoge tot grobbẽ-
donck daer warẽ die heerẽ vã gaesbe-
ke. die ioncherẽ vã Wesemale eñ van
monyouwe. die welcke eenẽ nyeuwẽ
staet vandẽ hertoge ordineerden. Eñ
den heer vã Rotzelaer settẽ zij vã zijnd
officien Eñ allen dẽ vrouwen eñ ionc-
frouwen vand hertoghinnen gafmen
orlof sond. ij. Eñ in harẽ steden werdẽ
andere gestelt. als die moed vandẽ iõc
heer vã Wesenmale eñ oeck zijn huys
vrouwe. die vrou van Assche eñ meer
andere Dit was den oorsprõc dz vrou-
Jacoba namaels vãdẽ hertoge schiet
Aldus dã quam die hertoghe metten
voorgenoẽden heerẽ tot Viluoerden.
daer die hertoghinne was Ende daer
wert den staet gelesen daer mijn vrou

we qualijck in te vreden was. Die her
toghe reet ter stont ter Oueren weert
ende si reedt na hem met vijf paerden
Ende dair comēde so beclaechdese mz
weenenden ooghen aen den hertoghe
datmen haer ioncfrouwen orlof gege
uen hadde die al meest met haer opge
uoedt waren. segghēde dat hi van ha-
ren weghē so vele landen besate dat hi
harē staet huer wel hadde mogē laten
Tot deser tijt toe hadder grote minne
tusschē beyde gheweest die vā nu voort
aen zeer v̄ euelde. want die nyeuwe or
dinancie bleef staende

¶ Item int voerseide iaer vā .xix. optē
xvi. stē dach van iunio na die doot van
heerē ianne van Waleiroode bisscop
vā ludick. so wert vā dē capittelē aldaer
ghecoren oft ghepostuleert heer Jan
vā heynsberghe out omtrēt .xxiij. iarē

¶ Daer na int selue iaer van xix. in de
maent vā Septēbri. wert hertoge ian
vā bourgondien te monstreul in vrāc-
kerijc doot geslaghen. dwelc aldus bij
quam Na dat coninck Hērijck vā yn-
ghelant in normandiē comen was soe
wert tusschē heerē kaerlē dē dolphijn
vā vrāckerijcke eñ hertoge ianne van
bourgoendien eē heymelijc v̄bont vā
vrientscapen ghemaect eñ beseghelt.
Dair na werdt die Dolphijn die noch
ionck was van omtrēt xiiij. iaren ghe
brocht tot Monstreul / te wetene. van
heer tāneghy du chastel preuoost van
parijs eñ den viconte vā narbone dye
huysghesin waren vanden hertoghe
van orlyens des dolphijns oom die te
parijs doot ghesslagē was die hertoge
Janne seer haetten. So was hertoge
Jan vā des dolphijns weghē ontbodē
bi hē te comē om te tracterē hoe mē dē
co. vā yngelāt wedstaē soude die twee
ste deel vā normādiē gecregē hadde eñ
lach voer die stadt vā Ruaē Eñ herto-
ghe ian betrouwēde opt voers v̄bont
track opt slot te Mōstreul met cleynē
macht. Eñ als hi daer binnē was. soe
werdē die brugge op getoghē Eñ indē
p̄sencien des dolphijns comēde soe de
de hi hē reuerēcie so dat behoorde. Eñ
hē wert gevraecht met scerpē woerdē
waerō dz hi dyngelsce niet wedstaē en
hadde tc. eñ ter stōt wert hij daer doot
geslagē vandē genē die daer biden dol
phijn warē. Die here vā sint george wt
bourgoēdiē vyel opdē hertoghe ende
wert oec doot geslagē Hier af wert na
maels grote wrake gedaē vā hertoge
Phūs vā bourgoēdiē sinē sone die doe
ionck was. ende maecte verbont met
coninc Henrijc van yngelant. Eñ hi
brachtet daer toe dat coninck henrijck
creech te wiue vrouwe Katherine die
ionchste dochter des conincs vā vrācke-
rijcke karels die seste / die bi wilen als
wtsinnich was alsoe vore ghesept es.
Ende dese coninck wert daer toe ghe-
bracht dat hij coninck Henrijck vā yn
ghelandt met zijnre dochteren gaf te
huwelijke om te leene te houdene dat
hertoechdom van normandien. eñ hij
ontfinck dat te leene eñ dede hē man-
scap. Oeck soe waest beuorwaert dat
oft dye coninck Henrijck van yngelāt
mannelijck oor ghecreghe van vrou
Katerinen voersept. soe soude dat oor
die crone van vranckerijcke besittē na
des voerseiden conincs doot. ende die
dolphijn soude dā daer af beroeft zijn

Maer die dolphijnen woude dit van
gheenre weerden houden. segghende
dat in zijns vaders macht niet en was
hem te onteruecce om vele redenen ꝛc
So dat dorloge menich iaer duerende
op geresen zijn sonderlinge na de doot
zijns vaders. want hi hem gepijnt heeft
dat rijcke te acuecerdene tege den voer
seyden coninc henrijc / die hem te Pa-
rijs coninc dede cronen / en tege herto-
ge philips van bourgondien / als met
hem verbonden. so datse tmeeste deel va
der cronen creghen / als pikardien nor
mandien gascoengie / tlant omtret pa
rijs die champaingnie en meer ander
landen. vranckerijck seer destruerende
Maer dye hertoechdomen va orlyens
van berry. va tourayen. va bourbon
en meer ander en creghe zij niet. noch
oeck dat Dolphinaet

Item int iaer va xx. corts na paessche
hertoge Jan thantwerpe: nijde maec
te eenen staet va raetsliede. cene zege-
lare en andere officieren. als den heer
van assce met sine outste sone meester
Jane bont. clase vade werue / en meer
andere. om in allen saken met hem te
beradene

Va daer trac hi tot sinte mertens dijc
ke in zeelat En daer gaf hi ouer bi qua
den rade seer onwijslick heer Jane va
beyeren daer regimet zijns lants. va
hollant va zeelant en va vrieslant En
maecte daer af regent en ruwaert: in
zijn stadt met opene brieuen

Corts daer na quam hertoghe Jan
te bruessel daer hi bleef ligghende / ende
dede daer munten peninghe die dryla
ders hieten. als geconsenteert va drye
landen. te weten / brabat / henegouwe
en hollant. Doe gafmen weder orlof al
den vrouwen en ioncfrouwen vande
houe. wt ghenome die vander nieuwer
ordinancien waren als voer geseyt is
So quam te bruessel vrou margriete
der hertoghinnen moeder en qua ge-
reden int hof op couwenberch bide her
toghe om die nyeuwe ordinacie te bre
kene Maer die hertoge die ionge ma
hadde so quaden raet dat zij noch haer
dochter niet en mochten verhoort zijn
So dat vrouwe margriete reet tot ha
rer herberge inden spiegel. ende haer
dochter vrou Jacoba volchde haer ter
stont al weenende te voete alleen met
eenen man / des menich mensche hem be
droefde En des ander dages reden beide
moeder en dochter met eenen schoonen
state te heynout weert.

Item so die baenroetsen vaden lande
metten edelen da in discoerde en twist
stonden tsegen die ghene die den hertoghe
qualijc en scadelijc regeerden. so datse
niet meer come en wouden totten dach-
uaerden des hertoghen / so heeft die her
toghe een wonderlic heymelijck verbondt
laten maken. tot xxv. personen te Bruessel
dwelc een oorspronck was va veel prijs
schape. want tbegreep vele articulen tot
onminne en twist draghende: En daer
af werden vele beseghelde brieuen ghe
maect / die de hertoghe confirmeerde.
ꝛc

Item die gedeputeerde vaden steden va
Bruessel van Antwerpen va shertoge
bossche zijn tot Cortenberghe ghetroc-
ken om een accoert te maken tussche den her-
toge en zijn edelinghen En die stadt va

louene Maer aẽghemerct dat die her toghe so scadeliken dienaers bi hẽ had de die zijn eere noch zijnre landen wel uaren niet en besorchden so men seide maer lieten hem zijn goeden vcoopen oft belasten. daer af dye penninghẽ tot sinen orbere niet bekeert en wordẽ eñ twist ende discoert maecten tusschẽ dẽ hertoghe eñ zijn edele eñ zijnẽ landen eñ oeck die sake waren alsoe zij seyden dat die hertoghinne van harẽ heer ge scheiden was. So en konden die gede puteerde vanden voerseiden. iij. stedẽ gheen accoert gemakẽ. Maer die baẽ rootsen eñ edele die te louene lagẽ heb ben mids desen eñ anderẽ abusen ve le van shertogẽ raetslyedẽ als dẽ hee re van assche Janne sinẽ sone. eñ andẽ zijn dienarẽ ghebãnen te cypers eñ el ders. eñ niet weẽ te comen in brabant tot dat dye landen vã hollãt zeelãt eñ Vrieslant weder souden comen zijn in die handẽ vanden hertoghe rc. Ende daer bij waren oock die ghedeputeer de vanden steden vã Tricht/thyenen/ leewe/nyuele/lyere. eñ vandẽ anderẽ cleynen steden van brabant. Eñ corts daer na hebbẽ die stedẽ van Bruessele eñ vã Antwerpẽ aen die edele vã bra bant eñ aen die stadt van loeuene ghe sondẽ haer brieuen datse die voorseide correctien approbeerdẽ

Daer na veranderde hertoghe Jan weẽ om sinen staet eñ maecte andere raetslieden die de selue macht hadden die hi den heere vã assche eñ den ande ren te vorẽ ghegeuen hadde.

Dat lviij. capit. Hoe philips graue vã Sintpol eñ van liney hertogẽ Jans brue ẽ ruwaert vã brabãt wert eñ hoe dye hertoghe metten heynsberghe te bruessel quam

Als dã hertoge Jã dus iãmerlijc geregeert wert bi quadẽ scalckẽ/ eñ zij vrouwe die hertoginne Jacoba vã hẽ gescedẽ was. hẽde die baẽroetsen eñ edel die te louẽ lagẽ dat op ghẽ beterẽ en stont. so hebbẽ zij gesondẽ dẽ cõmen deur vã chantrayi in vrãcrijcke tot den graue vã S. pol philips hertoge Jãs brueẽ die op die tijt vãdẽ co. vã vrãcke rijcke gemaect was ouerste capiteyn vã parijs. dwelc hertoge Jan gherne belet hadde met brieuẽ die hi aẽ zijnen broeẽ eñ aẽ hertoghe phũs vã bourgẽ zijnẽ neue sandt. Maer dye heere van chãtrayn dede sulcke neersticheyt dat de graue voerẽ af quã tot in brabãt in de maẽt vã septẽber int voerseide iaer vã rr visiterẽde minlijck sinẽ brueẽ dẽ hertoge te bruezel dair na trac hi tot lo uẽ aẽ dedele vãdẽ lãde eñ dede soe vele dat die hertogĩne eñ haer moeẽ wt he negouwe quamẽ tot louene. Oec quã wt vrãcrick eẽ ãbassiate vãdẽ conic eñ oec eẽ anẽ vã hertoge phũs vã bourgẽ Die welcke eñ die graue vele spraken hieldẽ met hertoge Jãne op deen side eñ metter hertoginẽ eñ hair moeẽ eñ metẽ baẽroetzẽ eñ edelen van brabãt die te louẽ lagẽ op danẽ sidẽ So dat eẽ dachuaert te Viluoerdẽ gheordineert wert/ dair de hertogĩne eñ hair moeẽ eñ die gũe vã sintpol quamẽ. mer her toge ian en quã daer niet. wãt hij reet heymelijc vã bruessel bi quaden rade/ so verre dz hi quã tot herlaer bi dẽ bos sche daer die heer vã assce eñ iã zijn so ne met ander gebãnenẽ bi hẽ quamen

Oeck track hij inde stad tē bossche. eñ
elders Eñ quam tot hees. daer bij hē
quam die ioncker van cleuē. die heere
van heynsberch dye proost van Aken
ende die heere van assche metten sinen
ende daer hielden si heymelicken raet
Daer na trac hij opt huys te nuwelāt
daer quam dye ioncker van gaesbeke
bi hē eñ die here van assche Doe track
hij voort op een plecke indē velde daer
die heere van heinsberch die heere vā
assche ende dandere bij hem quamen
ende hielden heymelikē raet Dair na
track dye hertoge tot tricht daer bleef
hi ligghende.

¶ Maer binnen den tijde dat dit voer
seyt gheschiede. so hieldē die baenre hee
ren ende die edele metten steden dye te
Viluoorden ghecomen waren haren
raet eñ ouerquamen dat zij bij rade d̄
voerseider ambassatuers des conincs
van vranckrijck ende des hertoghē van
bourgondien dē voers graue philips
hertoghen Jans brueder ruwaert vā
brabant maectē Doe quamē die voer-
seide vrouwē eñ die ruwaert to brues-
sel metten edelen eñ steden voers Des
anderen daechs wert ouerdragen dat
men huesdeyn eñ sinte gheertrupden
berghe weder crighen soude eñ sterck
maken soude want hertoghe Jan als
vore gheseit is hadde hollant eñ seelāt
gheset inden handen van here Janne
van beyeren. So dat bij versueke der
hertoghinnē eñ des voers Ruwaerts
die edele eñ steden van Brab ant met
eenen schoonen heyre trocken ierst tot
huesdeyn daer die hertoginne eñ dye
Ruwaert mede trocken Eñ daer wer
den zij metten edelen in gelatē. Ende

die hortoginne wert daer ghehult. eñ
ontfaen als hertoginne van Brabant
die welcke settede dat slot te huesdeyn
inde handen van ioncker Aerde van se
uenberghen om dat te bewarene met
ter stadt ende lande tot behoef des lā-
des van Brabant Daer nae track dye
Ruwaert metten edelen eñ steden vā
Brabant wtgenomen shertogenbos-
sche. tot S. gheertrupdē berge dwelc
vaste beset was van heer Janne van
beyeren Maer zij hebbēt al omme be
legē. Ende Dyerick vā merwey was
castelayn vanden slote. ende hielt met
mijn vrouwen der hertoghinnē. ende
hij en woude heerē Jāne van beieren
laten niet binnen. die welcke volck vā
wapenen inde stad ghelept hadde om
te beletten datmen tslot nyet en soude
prouancerē Maer binnen den. x. dagē
dat tlant van brabant daer voer lach-
so hebben zij tslot geprouāceert met vi
talien ende ghesterct met enginen des
hē behoefde. Daer na brack theer vā
Brabant oppe van sinte Gheertrup-
den berghe opden. xxix. dach octobris
Ende daer na op sinte Mertens dach
schoot die castelayn tvier vten slote in
de stad die al v̄berrēde eñ oeck die ker
ke.

¶ Daer na opden. xxiiij. dach van no-
uēbry quamen tot Bruessel die herto-
ghinne ende haer moed̄ Ende die Ru
waert metten. iij. staten des lants Eñ
des anders daechs hyelmen raet op
couwenberch Ende des dysendaechs
daer na wert dye graue van sintpol te
Bruessel op der stad huys inde voers
ruwaertscap gecōfirmeert Doe maec
te hij Willeme van mōtenaken zijne

drossaet van brabāt. eñ hi maecte Jāne van dyegē amman vā bruessel. af settēde Jāne cluetinck. Daer na hebbē die hertoginne eñ die ruwaert eñ die iij. statē ghesonden aen hertoghe Jāne te tricht/ de abtē vā s̄ michiels vā perke: van helesym vā tōgerloe. eñ dē proefst vā sint geertruyē vā louene. om van hē te ūweruene dat hy in Brabant quame So datse van hē ūcregē datmē te dyest een dachuaert houden soude opten. iiij. dach in decēbri Doe quam daer hertoge Jan eñ ooc dye voorš abten van weghē des ruwaerts zijs brueđs eñ der iij. statē Eñ die gedeputeerde vā bruessele eñ van antwerpē dye badē hē seer ootmoedelijc dat hem belieuē woude te comē in eenich van synen stedē. den welckē niet al teghē staende. so es die hertoghe ghetrockē tot tshertogē bossche weert Maer eer hi trock so wert eē ādēr dachuaert bi hem ouerdragē weder in die stadt vā Dyest daer die cōmissarisen eñ gedeputeerdē in beyde sidē quamē. Daer na noch een anđ tot Endouē/ eñ nz en werter geslotē wāt daer was wat anđs op handen. Wāt die hertoge berede hē mz macht te Bruessel in te comē bi gōsten vā zōmigē heymelikē vriendē/ daer hy hē te bruessel op ūliet/ die ouerdragē haddē dat Jan Cluetinck dye amman af gheset was vandē ruwaert. hem tseghē riden soude metter roepen alsoe hi na dede.

¶ So is dye hertoghe vandē bossche ghecomē tot Diest. eñ na midđnacht toech hi van Diest/ eñ met hē die heere van Heynsberch eñ die iōchere vā Heynberch. eñ heer Jan vā bueren proost van Akē/ tresorier vā brabant met menighē man Eñ dye graue vā Meurs was ooc op wege. maer hy en quā niet te tijde te Dyest. om dz de van Tricht hē niet doorlatē en wildē maer hi passeerde elders eñ hi volchde na te Bruessel

Dit ūnā die stad van Bruessel eñ mē hielt daer op raet inđ stadhuys daer geslotē wert datmē den hertoge inlatē soude met sinē huysghesin/ met C. eñ xx. peerdē eñ niet meer So dat die Louensche poorte ghesłotē wert dair die hertoghe voor stōt ūbeydēde: Eñ die vij: scepen ghinghē ter poortē eñ dedēnse ōtslutē Eñ als des hertoghē volck begost in te comē/ so quaemt al inghedrōghen aldore: eñ die hertoge quā int eynde Dit geschiede int iaer. xx. voorš opdē xxi. dach vā Loumaēt Eñ die ruwaert zijn brueder ghinc tot hē op Couwenberch: eñ sprac hē toe.

Des ander daechs ghinc die hertoge op der stadhuys/ eñ dede daer opdoē den rade vanđ stad dat hi te Bruessel comē was ō eēdracht eñ vrede te hebbē met sinen brueder dē ruwaert/ eñ mettē baērēherē eñ synen lande/ biddēde dat sijer om arbeydē woudē rc. Des daegs daer na reet die ruwaert te Louē bi dye baenreheerē. doe had die hertoge grote sorghe/ dat zijn brueder metten baenreherē met machte te Bruessel comē soude: eñ hy ōtboot by hem die scepenen hem vragende oft so gheuiele dat zijn brueđ alsoe quame oft sijen inne laten souden Maer die scepenen antwoordē datse bereet

warē dye slotelē vand stadt te bringē
in zijn handē so mocht hi die stadt selfs
bewaren Doe was die hertoghe ghe
papt seggēde dat hi hē wel betroude.
Maer die gemeyñte vā Bruessel was
qualijc te vredē ō dat die vreēde gastē
achtē stratē ghingē met haer messen
in de hāt eñ sprakē moedige woordē
sittēde int wijnshuys dat sy al meyn
dē rijc te wordē eerse wt Brabāt scey
dē soudē etc. So dat die gemeyñte op dē
xxvij. dach ō voorß maēt inō nacht op
stōt/eñ vgaderde op die marct wel ge
wapēt. wāt veel goeō mānē warē te
Bruessel geinformeert dat die heere
vā Heynsberge mettē anderē eē opset
gemaect haddē/ als sy inō nacht elck
een clocxkē hoordē ludē op couwēber
ge ten regulierē/datse dan needer ter
merct comē soudē om die stadt mach
tich te wordē Ooc beuant mē daerna
dat die vreemde gastē bi nachte in ha
re herberghē wel ghewapēt lagē op
haer bedde Maer si ōtschuldichdē dz
namaels seggēde dat si gheē opset te
samē gemaect en haddē. maer als si
vstondē dat die ghemeynte opgestaē
was/so dedē sy haer harnas aen/wāt
sy niet en wistē wat hē nakēde was.

¶ Eñ als die gemeyñte dus opē merct
stōt. so quā die hertoge twee reyzē vā
sinē houe totter merct om die gemeyñ
te te saten eñ te doē scheydē/maer hy
en kōdes niet ghedoē. So wert daer
na opdē xxix. dach die heer vā Heyns
berch gheuangē eñ ghelept opt stadt
huys. Ooc werdē die vreemde gastē
al die met hē quamē gheuanghē die
mē gerrigē konste Eñ die graue van
Meurs wert ghesekert in zijn herber
ge te bliuē/Opdē seluē dach quā phy
lips die ruwaert vā Louē tot Bruessel
sel mettē baenrootsen eñ mettē gede
puteerdē van Louē eñ van Antwer
pē/seer danckēde die ghemeyñte datse
haer so eerbaerlijc gequeetē hadde it
besorch vandē lande ¶ Doe ghinc de
ruwaert des anderē daechs metten
baenrootzē op Couwēberch in sijns
brueders sale eñ hi dede vangē mees
tēdeel van thertogē dienaers/ eñ dē
āderē gaf mē oorlof Eñ Jā vā diegē
wert weō āman ghemaect vandē ru
waert/eñ optē vi. dach ō voorß maēt
werdē veel poorters genāgē die sherto
gē heymelijcke vriēdē hietē Eñ optē
perstē dach vā Sporkil wert metten
sweerde gerecht Jan cluetinck de am
man had geweest/eñ noch een ander
Des anō daechs op onß vrouwē lich
tmis dach werdē noch veel poorters
gheuanghē eñ gheyñnt.
¶ Corts daer nae werdē der vreemō
heerē knechtē ōtslagē die te Bruessel
comē warē. maer die edele eñ heeren
die wel C. eñ l. warē. moestē daer alle
bliuē Eñ dye ruwaert dede nemē al
die peerdē eñ harnas dat die heer vā
Heynsberch mettē anderē/eñ knech
tē daer gebracht haddē. eñ gaf dat al
synē vriendē diet hē beliefde

¶ Doe reet die hertoge tot Louē Eñ
met hem redē/die heere vā Diest/ vā
Rotselaer: eñ dāder baērootzē bleuē
te Bruessele Doe wert daer raet ghe
houwē wat mē doē soude mettē poor
ters die geuāgē warē. eñ daer wert ge
slotē datse geuangē soudē bliuē hair

leefdaghe lãc/dwelc te Bruessel mz ve
le anđ dingẽ wtgeroepẽ wert opdẽ ix
dach vã sporkille So werdẽ daer xiiij
mannẽ vandẽ notabelstẽ op kerrẽge
bődẽ eñ geuoert in diuerse geuange-
nissen dairse bidẽ edelẽ eñ stedẽ ỏwij-
set warẽ/als tot Louẽ/Thãtwerpen.
Viluordẽ/Breda/tot Sichenẽ Weesť
lo/Rotselaer. tot Cranẽdõc/tot bergẽ

¶ Jndẽ voorš rade wert oec bidẽ Ru
waert ouerdragẽ dz die stad vã brues
sel bidẽ vij. geslachtẽ eñ ix. naciẽ van
dẽ ãbachtẽ altijt geregiert sal werdẽ
tot xix. personẽ toe/te wetẽ vij. scepen
ij. borgmeesterẽ. iiij. rentmeesterẽ eñ
vi. raetslieden Eñ dit wert namaels
vandẽ hertoge gecõfirmeert. Ooc cõ
firmeerde hi die ruwaertscap van sy
nẽ brueđ eñ al dat hi dair ĩ gedaẽ had

¶ Opdẽ vi. dach vã Merte trac vrou
Jacoba wt Henegou in yngelant op
haerselfs hãt/eñ opdẽ ix. dach ĩ mert
quã herttoech Phũs van Bourgꝰ te
bruessel daer hi blidelic õtfãgen wert
eñ mẽ stac daer mz glauiẽ iij. dagẽlãc

¶ Dair na wert te Bruessel noch opẽ
baer meer dẽ hemelykẽ raet eñ ỏbőt
die de here van Assce te vorẽ gemaect
had So dat opdẽ belokẽ paesdach ĩt
iaer M.cccc.xxi. die gemeynt weder
te merct quã Eñ daer werdẽ metten
swaerde gherechtet ende onthoofdet
heer Eueraert tSclaes riddđ met ij. ã
derẽ vandẽ geslachtẽ Eñ des anderẽ
daechs trockẽ die hertoghe eñ dye ru
waert zijñ brueđ tẽ stecspele te brugge
bidẽ hertoghe vã Bourgꝰ harẽ neue

¶ Daer na quã die mare te Bruessel
dz sõmige vandẽ geuãgen de butẽ ge
uuert waren also voorš is/hẽ ỏmacẽ
noch te wreken op die gheene diese in
dien last gebracht haddẽ. soe dz de ge
meyñte weder ter wapen ghic/willen
de datmense al weđ te Bruessel brĩgẽ
soude eñ õtlijuen/Sondlige mits diẽ
datmẽ nađ hant meer misdadẽ beuõ
den had dan men te voren wiste eerse
gebãnẽ waren So en kõstent die baẽ
roetsen nz belettẽ sy en mosten al xiiij
te bruessel geleuert worden/Eñ daer
wordense gebracht inđ stadhuys/ op-
dẽ vij. dach vã Junio/daer die gemeyñ
te op die merct gewapẽt stõt/eñ daer
werdẽse som voor noene som na der
noenen alle xiiij. ghericht in presenci
e des voorseyden Ammans

¶ Als die graue vã Muers/die heere
vã Heyñsberge/eñ zij sone eñ de proost
vã Aken metten anderen te Bruessel
lagen. so screef die rőősch cõ. segemõt
aen die staten van Brabãt biddende
eñ beuelende opdẽn keyserliken ban
dz sise õtslaẽ souden vãđ vãgenis oft
dzsi hẽ gauen een half iaer dach Ooc
screuẽ die corevorsẽs aen dẽ graue dẽ
ruwaert eñ aen die iij. staten/eñ sõdẽ
aen hem notable heren dat selue bid
dende Daerop dye ruwaert altijt ãt-
woorde dat hy den vš geuãgen altijt
geyñsenteert had trecht vãden lãde op
dat sijt begheerden/daer meyñde te ge
stane Eñ dit bleef alđ staende dat sy
nz õtslagen mochten worden tot dat
sy so lief spraken Geeraert vãden zij-
pen die bidẽ ruwaert al doen eñ laet
was dz hi dẽ ruwaert anđs ĩformeer
de/bi wiẽs middel sy aendẽ ruwaert
gracie ỏworuen hebben So datse õt
slagen worden vanđ geuãgenisse op
cõdicien datse weder int gheuãgenis

se comen soudē op alder heyligē dach
naestcōmende so schiedē si vā bruesse
le: Maer die proost van Akē eñ zōni
ghe andre woudē dye gelooftē nz doē
maer bleuē geuanghē Eñ die graue
van Meurs wert geheel ōtslagē mz
alle synē ghesellscap bi middel van ee
nē oorvrede die hi dede den hertoge:
den ruwaert. eñ dē iij. staten. na din
hout zȳre brieuē Itē daer na zȳ alle
dander te harē dage te Bruessel weđ
in comē/ sonō die here vā Heynsber
ge Maer namaels hebbē hē die hee
rē vā Heȳsbergē eñ zȳ sonē daer die
heer vā Iudick een af was gesubmit
teert van alle tallē in seggers Desge
lijcx die ruwaert mettē ij. weerlyken
staten .so datse bi middele van eenō
wtsprakē ōtslaghē werden
¶ Na dese dinghē heeft dye graue vā
Sitpol weđ ouergegeuē zȳ ruwaert
scap hertoge Jan sinē brueder. de als
doē bidē iij. statē weder gestelt eñ ont
fangē wert tottē regimēt vandē lan
de Eñ sy cōsenteerdē hē een beede vā
C. eñ lxxx. M. vrācsche cronē met ter
minē betalē. om eens deels sinē staet
met te houdē Des beloofde die herto
ge dat/nē alle vleedē costē daer af be
talē soude. So dat die graue zȳ broe
der daer af had xxi. M. cronen xc.
¶ Dz lix. cap. Hoe dorloge begōst tus
scē hertoch Jā vā brabāt eñ dēgelsce.

IN voorß Capit. is ghesept hoe
vrou Jacoba hertoch Jās huys
vrouwe/ is getoghē in Enghelāt/ Eñ
daer sijnde so heeftse gesondē int hof
van Rome te kennē gheuende dz tus
schē haer eñ hertoge Jā gheē wettich
huwelijc en was So dz paus Marti
voorß de sake cōmitteerde ij. cardina
lē/ die hertoge Jan te rome dedē dach
beschepdē teghē haer. soe dat hertoch
Jan bi rade des lants vā Brabāt eñ
henegouwe seker procureurs int hof
vā rome gestelt heeft om zȳ sake te vē
antwoordē Als vrou Jacoba dat sach
so en vbeydese niet tvōnis ō heyliger
kerckē. maer is haestelijc vsellet met
tē hertoge vā Gloucestre des coninc x
vā Engelāt brueō. waer af namaels
dē lande veel scadē gecomē zȳ. dat de
cō. vā pgelat eñ die hertoge vā bour/
gōdiē gheerne belet haddē. eñ sondē
aen hertoghe Jan van Brabāt huer
ābassiate/ vsueckende aen hertoch Jā
dat hi hē wilde submitterē indē voor
seydē coñ. eñ hertoge/ om die sake int
hof vā Rome hangende bi rade van
notablē clerckē te eminerē bi cōsente
tsheylichs vaōs des paus Int welck
die hertoge zȳ cōsent gedraghē heeft/
so verre als hi vmochte/ behoudelijc
dat vrou Jacoba ocsoe dede. Maer
vrou Jacoba noch die hertoge vā glo
cestre en wildē dit nz doē. Eñ hertoch
Jan/sandt sinē heraut in Engelant ō
alle sakē te vnemē. welckē heraut de
hertoge vā Glocestre vangē dede eñ
ter toer dē treckē Maer ten laetstē ōt
quam hi mits hulpē des cardinaels
vā yngelāt daer hy mede te Jherusa
lē hadde gheweest
¶ Itē int iaer van xxij. op dē xij. dach
vā Mey werdē te Louē bidē iij. statē
ōs lāts gemaect eñ geslotē veele ordi
nāciē die hietē dz nuwe regimēt/ dz be
segelt eñ cōsenteert vā hertoch Jā eñ
vandē iij. statē/ wtgenomē die steden

Bruessel eñ van shertoghẽ bossche.
¶ Jtẽ int iaer van xxiij: des nachtes
na des heylighẽ sacraments dach so
brakẽ wte gheuanckenis te Bruessel
heer Jan vã Buerẽ proost vã Akẽ mz
meer anderẽ/eñ toghẽ wech ind duis
terheit des nachts
¶ Daer na int iaer xxiiij. op s Jorijs
dach na paesschẽ als Geeraert vãdẽ
zype die groot was bydẽ graue van
Sitpol vand vuerẽ quã geredẽ daer
hi bi hertoge Jan gheweest hadde/so
quam hẽ te ghemoete heer Jan Glõ
deel riddere die zijn viant was. eñ hi
slooch Geeraert daer doot opt stede
¶ Corts daerna quamẽ sekere nyeu
marẽ hoe dat dye hertoge van Glou
cester die wt yngelãt tot Caleys geco
mẽ was/van Caleys ghescepdẽ was
met vrou Jacoba. eñ quam met gro
ter macht bi daghe eñ by nachte om
dlant van Henegouwe in te nemen.
Eñ hadde zijn volck ghedeylt in iij. ho
pẽ. so dat in zijn voorhoede warẽ õtrẽt
x. C. peerdẽ Eñ tusschẽ beyden was
die hertoghe eñ vrouwe Jacoba met
xvi. C. paerdẽ so datter warẽ. v. M.
paerdẽ Eñ die moed van vrou Jaco-
ba dede biddẽ eñ scriuẽ dẽ edelẽ eñ ha
rẽ vriendẽ al Henegou dore datse mz
haer ridẽ woudẽ teghẽ haer dochter
om die te ontfanghẽ Eñ in deser ma
nierẽ is die hertoge van Gloucestre
met vrou Jacoba int lant van Hene
gouwe gecomẽ/ sondlinge by fauore
eñ gũstẽ des heerẽ vã Hauerets. dye
nochtã van hertoghe Jans vã Bra-
bãts weghen capiteyn daer gheordi
neert was/ die dẽ seluẽ hertoge mz zã
mighẽ edelẽ contrarie vielen Maer
die meeste eñ machtichste van Hene
gou bleuẽ hertoch Jan getrou eñ on
derdanich so sy schuldich waren Eñ
als die van Bruessel dese thinge hoor
dẽ vandẽ ynghelschẽ hertoge. so son
dẽ sy harẽ Ammã mettẽ schutters eñ
veel cloecke mannẽ binnẽ Halle eñ
bewaerdẽ die stadt tot hertoch Jans
haers heerẽ behoef: Eñ hertoch Jan
sandt aen sinẽ neue dẽ hertoghe van
Bourg; eñ aen hertoch Jan vã Bey
erẽ om hulp eñ bistant/ dwelc sy ge-
loofdẽ minnelijc te doẽ Oec sandt hy
aẽ dẽ bisscop van Ludicke/eñ aen tca
pittel metter stad van Ludick Maer
om dat die Lukeners so langhe haer
õtrec maecte met dachvaerdẽ te hou
dẽ. so zijn dãbassiatẽ thuys ghecomen
Wantse hẽ beduchtedẽ dat die heere
vã Heynsberge eñ die bisscop zijn soẽ
eenich heymelijc õbont haddẽ mogẽ
makẽ mettẽ hertoghe van Glouces-
tre Om dwelc te õhoedẽ so wordẽ tus
schẽ hertoch Jan vã Brabant eñ den
heere van Heynsberghe sekere õbon
dẽ gemaect. &c. Eñ die stad vã Tricht
gheloofden ooc hertoge Jan met al
harer macht by te staẽ teghẽ dyngel
sche Eñ dye stadt van Dornick desge
lijcx/des hẽ die hertoghe seer bedanc-
te Ooc so beloefdẽ hẽ die twee weerli
ke statẽ des lants van Brabãt behul
pich te zijn tot sijnre begheertẽ teghẽ
den hertoghe van Gloucestre.
¶ Binnẽ desen tide dat hertoge Jan
vã Brabãt hẽ bereide eñ bijstãt soch
te aen zijn vriẽdẽ so zijn hẽ tijnghẽ geco
mẽ hoe dat hertoghe Jan van Beye
ren die grote reetscap ghemaect had
om hẽ te hulpẽ te comẽ gestoruẽ was

Van welcker thingē hertoch Jan vā
Brabant seer droeuich was ō dat hi
mits zijnder doot groot bistant vlorẽ
hadde. eñ oocom dat hi beduchte dat
die hertoch vā Gloucest mz vrou Ja
coba die landē Hollāt zeelāt in nemē
soude also hi Henegouwe gedaē had
So ordineerde hertoge Jan bi auise
vandē seluē statē seekere capiteynen
als dē graue van Sitpol synē brued
ouerste capiteyn om Brabant te rege
rē eñ bewarē in zijnd absentiē. eñ he
re Peeter van Lutzēborch graue vā
Cōuersant heere van Edinghem eñ
heere Thomaes heere van Ypest.
eñ dē graue van Nassou heer vā Bre
da Eñ die hertoge trac selue met veel
ridderē eñ edelē tot in Hollant/zeelāt
eñ Vrieslant/daer hi vandē edelē eñ
stedē seer eerlijc ōtfangē wert mz gro
ter blijscepē als haer gerechtich heer
eñ wettich mōboor van vrou Jacobē
harer geboortiger lantsvrouwē Eñ
sy vnieudē harē eedt van getrouwic
hedē. Eñ ald' creech hertoch Jan vā
Brabant in sijnder obedientiē eñ ge
welt na die doot heer Jans van beye
rē zijs ooms/Hollant/zeelant/eñ een
deel van vrieslant
Als die hertoge van Gloucestre vno
mē had dat hertoch Jan van brabāt
in hollant getogē was/so heeft hy ge
sondē zijn volck van wapē op die fron-
tierē int lant van brabāt met ōtploec
kē banierē stichtēde roof en brant al
omme vderuēde kerkē eñ clusen gee
stelike personē violierende nyemant
sparende. dwelc lasen darm onnosel
volc al becopē moest. dat hē hier voo
re niet gehuedt en hadde. wāt hy her
toch Jan van brabant nyet ontseyde
en hadde Als dit die graue van Sint
pol eñ dander capiteynē vnamē. soe
sondē sy dye ioncheerē van Weesma
le eñ van Moniouwē te Nyuele mz
volc van wapen. eñ ooc sondē sy den
heere van Rootselaere eñ heere Jan
van Glimes heere van berghen op-
den soom tot Halle/besettende alsoe
de palē vandē lande. daer dicwil gro
te schermutsinghē ghevielē. dair die
yngelsche meest scaden vcreghen.

❡ Van die schermutsinghen die voo
re Breyne ghevielē. eñ hoe die Bra-
bāters met macht voor die stadt qua
mē/eñ bestormdense/eñ destrueerdē
die stadt/daer vele Enghelschen vsla
ghen waren

DJe hertoge van gloucestre had
de ooc sijn garnisoē ghelept bin
nē Grepne le conte. dwelck den Bra-
bantēs dicwils grote scade dede mair
op eē tijt so sijn dye ioncherē vā wese
male eñ vā monpouwē eñ heer En-
gelbrecht van edinghē met harē ge-
selscape voor Grepne getogē. eñ dijn
gelsche sijn met groter macht wt ge-
comē eñ hebben die brabanters ghe
iaecht eenē grotē wech de al willens
geuēpsdelijc vlodē vanđ stadt/eñ als
sy verre genoech waren. so hieldē sy
stede dair alte bitterlic gestredē was
so lange tot dat die brabanters victo
rie creghē. eñ iaechden dyngelsce tot
voor die stadt. so datter vele beluē ver-
slaghē gequest eñ gheuanghē.

¶ Corts hier na teenē sekerē dage so
zij die stedē vā brabāt bi eenē gemey
nē ouerdrage met heercracht te vel-
de gecomen by bruessel om mettē ca-
piteynē daer toe gheordineert te trec
kē in henegouwe. Maer wāt die vā
tshertogē bossche noch niet gecomen
en warē. so wert de reyse xv. daghen
verlengt Eñ hier en binnē so gereesser
weder dat oude gescille tusscē dye vā
louene eñ vā Antwerpē. om die van
lyere eñ van Santhouē m; harē bij-
uangē. want elc woude datse hē vol
ghē soudē/maer bydē graue vā sint/

pol wert gheordineert datse hē volgē
eñ haer tentē bi die sine slaen souden
behoudelycke een yeghelijc zijn rechte

¶ Eñ die vā shertoghēbossche zijn ooc
met harer meyerie aēgecomē Eñ de
graue van Sintpoel eñ die ander ca
piteynē mettē baēreheerē, ridderen
vassalē/eñ edelē. eñ mettē stedē eñ lā
dē. eñ metter stadt vā Tricht zijn voort
ghetogē met groter heyrcracht wel
tot .lx. M. sterck ond' te paerde eñ te
voete Ooc so sandt hertoge Philips
van Bourgondiē hertoge Jan synē
neue groot bistāt vā volc vā wapē wt
vrācrijc mz iij. capiteynē/als den her
vā Croy/vā Ipleadā. eñ heer Andries
van Helly Ooc quā die bastaert vā
Sintpol heere van Habourdyn den
hertoghe te dienst. Eñ die stadt van
Dornick sandt ooc schoon gheselscap
van wapenē alsose dē hertoge toe ge
seyt hadde. Eñ dus zijnse met groter
macht voor die stadt van Breyne ge
comē/daer veel ynghelsche in waren
Die sy alōme seer starckelijc beleydē
eñ al dz lant daer omtrent v'branden
sy. Eñ als sy langhē tijt voor die stad
ghelegē haddē/soe zijnse ghecomē seer
vast aen die stadt/die seer sterck ende
vaste was van grauen / van vesten
van muerē/van torrē/vā portē/ Soe
hebbē sy die stadt alte vreeslijc bestor
met. eñ dyghelsce met die vā binnē v'
weerdē hē vromelijc. so datē menich
edel man vander muerē geworpen
wert inden grauē. Eñ dese stormige
duerde lāge tot dz duyster werdt. eñ
dē dach dē Brabāts begaf Eñ ds an
der daechs v'sochtē die van binnē om
te tracterē Maer het en hadde ghee
nē voortghanc So dat een iegelijc hē
ghereet maecte om die stadt weder te
bestormē. Dwelc dyngheIsche siende
wordē v'vaert/eñ gauē hē op in sgra
uē handē vā Sitpol/behouden haer
lijf. eñ dand' soudē zij tsijnē wille met
ter stadt eñ al haer goet. Dus werdt
die stadt van Breyne ghewōnē opge
geuē/eñ gedestruweert. eñ te grōde
v'brant Dit gheschiede int voorß iaer
van xxiiij. opden xi. dach in Meerte.
Tgoet vand' stadt werdt ghedeylt soe
dat ghwoenlijkc is. Eñ eenighe van
Breyn die de principaelste warē om
hair ongetrouwicheyt wordē gehā
ghē/ eñ zōmyge gerecht mettē sweer
de/eñ zōmige simpel ōnosel liedē wer
dē vandē lijue ghespaert. eñ dyngel
sche dye inder heerē handē ghecomē
konstē wordē gheuanghē. Maer ve
le bleeffer v'slaghē vander ghemeyn
tē die de herē niet beschuddē en kōstē

¶ Ende als dese mare in Henegou
we quam dat dye stadt van Breyne
aldus ghewonnen en ghedestrueert
was so synre veel stedē als Valēcijn
eñ andere tot ghenade ghecomen vā
dē hertoghe eñ hebbē dynghelsche v'
iaecht die daer waren. Eñ sond' twij
uel hadden die Brabāters voort ghe
toghē sy souden alle Henegouwe ge
wonnen hebben. Maer het was soe
swaren tijt van sneewe ende van ree
ghen datse weder na Brabant keerē
mostē. Maer eer sij wten velde schie
den so sandt die hertoghe van Glou
cestere synen heraut aen den graue
vā Sintpol. hem ontbiedende strijt.

daer af die graue eñ alle tbrabãtsche
heyr seer ṽblijdt was/so dzse iiij. dagẽ
lãck daer bleuẽ liggẽde zij̃ coemste ṽ-
wachtẽde/ maer watse beyddẽ hy en
quam niet. Als die Brabanters dan
thuys trockẽ so hebbẽ hẽ die pughel-
sche die te Senneke laghẽ hẽ liedẽ na
gevolcht meynẽde also die Brabant
terẽ achter inde stert te slane hindlijc
te zij̃ haddẽ spse bloot geuõdẽ Maer
alsse die graue vã sintpol ṽnã de dach
thoede hielde met vele edelẽ Eñ bi hẽ
warẽ die stedẽ vã Louẽ vã Bruessele
die noch haer carijnẽ haddẽ Doe stel
de hi zij̃ volck in ordinãciẽ eñ deedtse
stadt houdẽ So sagẽ sy die engelsche
op een staende ghebattaelgiert. Eñ
doe wordẽ die vogelaers eñ busschẽ
wtgelatẽ onď dyngelsche. so datse hẽ
schiedẽ eñ pijden hẽ wech te vlieden.
eñ die Brabanters zij̃ met blijtscepẽ
thuys ghecomen

Aldus heeft de graue vã sintpol mettẽ
Brabãters hertoge Jan trouwelijc
ghedient in zij̃der absenciẽ. die in hol
lãt eñ zeelãt ghetrockẽ was also voor
seyt is

Daer na heeft hertoch Jã te Roome
gesondẽ/ aendẽ voorß paus Marten
zij̃ notabel ãbassiate/ te wetẽ dẽ biscop
vã Camerijc/ meester Jã bõt/ eñ noch
meer anď gheleerde mannẽ/ om dye
sake vandẽ voorß huwelijcke int hof
vã rome te ṽvolghẽ. daer sy met gro-
tẽ state ligghẽ bleuẽ een wijle tijts

¶ Int iaer M.cccc.xxv. in Meye
soe bereyde hem hertoghe Jan van
Brabant met grooter machte om te
treckene voor zijn stadt vã Berghen
in Henegouwe dair vrouwe Jacoba
in was Doe oerdineerde hi dẽ graue
Willẽ van seyne heere van s aechtẽ
rode dẽ heere van Ypest heer Aerde
vã crayhẽ meest Cornelijs proest vã
camerijc eñ ander sijn raetsliedẽ/ om
te bewarẽ dlãt van brabãt in zij̃der
absenciẽ die wijle dat hy in henegou
we sijn soude. Eñ so is hy gereyst tot
Niuele daer hi ṽbeyde zij̃ volc vã wa
penẽ Doe sandt hy dẽ graue van pẽ-
theuere dẽ graue vã cõuersant. heer
Jngelbrecht van Edinghẽ. eñ dẽ iõc
here van moniouwẽ om die stad vã
berghẽ te beriden. eñ hi volchde met
sinẽ hoope binnẽ ij. daghẽ Ende als
die stad belegẽ was so schootmẽ dair
vreeslijc met donrebussen eñ met vo
ghẽ/ eñ daer gebuerdẽ vele scermut
singẽ tegẽ die van binnẽ die wt qua
mẽ Binnẽ desen tide vandẽ beleggẽ
hertoge Jans voor bergẽ. so heeft de
hertoge vã bourgõ zij̃ neue so vele ge
arbeyt dat hertoge Jã vã brabãt ge-
comẽ is bi hẽ ĩ de stat vã duway latẽ
de sijn heyr voor bergẽ liggẽ wel be-
wairt Eñ vrou Jacoba heeft dair ooc
eenige vã harẽ vriendẽ gesondẽ. Eñ
daer wert bi ripẽ rade geslotẽ als dz
vrou Jacoba die te bergẽ it stad lach
so lãge hair houdẽ soude eñ wonẽ int
shertogẽ lãt vã bourgõ in enige stede/
tot dat võnisse vandẽ huwelijc tusscẽ
haer eñ hertoge Jan int hof vã rome
gewesen soude zijn Oft totter tijt toe
dattet proces soude sijn volẽyndt bi de
doot vã enich vã hẽ beydẽ/ eñ datmẽ
vã Henegouwe Hollant zeelant een
redelijcke somme ghelts iaerlijcx ne-
men soude om haren staet te houdẽ.
eñ hertoch Jã soude zij̃ gerestitueert

cotten lande van Henegou / alsodat
eenen lātsheere toebehoorde. Eñ als
die possessie daer af genomē ware/so
soude hertoghe Jan stellē eenē nota
blē gouerneur oft capiteyn des lants
van Henegouwe dye dē hertoge vā
Bourg; genamesoude zijn / duerende
tot dat die vsepde sake ghepēdet soude
wordē also vsept is.

Eñ datmē inden lāde doen soude een
generael abolicie eñ remissie vā alle
misdadē criminael eñ lichamelijc/eñ
vā allē cōfiscatiē Maer om te doē cy
uile correctie op die mesdadige in He
negou soe soude hertoch Jan iiij. wy
se notable mānē stellē. daeraf die her
toge van Bourg; die ij. noemē soude

¶ Als dā dit voors tractaet te duwap
geslotē eñ gepubliceert was/soe trac
hertoge Jan met synē state tot Valē
cijn. daer hi met sulcker eerē reuerenti
en eñ mine ōtfanghen wert vā allen
statē dz nz meer en had mogē zijn Alle
die stratē daer hi lijden moste waren
aen allē syden bestropt met costelike
laken. eñ veel ander properhedē. Eñ
die werhouderē vanđ stadt schonckē
hem costelijke presentē

¶ Des derden daechs trac die herto
ge wt valencijn tot in zijn heyr dat voor
Berghē lach/eñ daer bleef hi tot dat
vrou Jacoba wt Berghen quam in
dye handen vanden ghedeputeerdē
des hertogē vā Bourg;. eñ so quam
sy int heyr vā Brabant begherende
te spreken met graue Enghelbrecht
van Nassou/eñ heer Henrijc vander
Leckeidē welckē sy badt met weenen
dē ooghē datse aen den hertoge van
brabant so vele doē woudē datse blij
uē mochte in eenige stad oft slot van
brabant daert hē believē soude/sonđ
te comen in dye handē des hertoghē
vā bourgondiē Maer het en mochte
haer niet gesciedē Eñ so wertse corts
te Gendt gevuert/ō daer te bliuene
eñ harē staet te houdene. na inhout
des tractaets

¶ Als dz geschiet was. so dede herto
ge Jan possessie nemē vanđ stad van
berghē bi den heere vā Edinghē/eñ
bi dē ioncher vā Moniouwen/die de
eede van getrouwichz eñ vā gehoor-
samhedē ontfingē vandē ingesetenē
tot behoef vā hertoge Jāne. dye welc
ke maecte heer Jāne vā lutsenborch
gouuerneur vādē lāde vā henegou-
we Ooc so ordineerde hi. iiij. cōmissa
risen/als heer Peeterē vā lutzēborch
heer van Ednighē sinē neue. eñ den
ionchere van moniouwē mz noch. ij
anđ ridders dye dē hertoge vā bour
gondiē daer toe bequame dochten te
wesen om correctie te doē vandē ghe
nē dies beschuldich warē xc. Eñ her
toge Jan dede ooc alle die goeden eñ
duwarie vā vrou Margrietē vrou
Jacoba moeđ tot behoef sijnđ tafelē
arresterē wantse tegē den hertoghe
noch rebel bleef

¶ Dair na it selue iaer vā. xxv. in die
maēt vā Julio is hertoghe Jāne seke
re nyemare gecomē hoe dat dyngel-
sche haddē gecōsenteert dē hertoghe
vā gloucestre eē bede van viij. C. du-
sent salutē vā goude/eñ xx. M. mānē
om sijn leet te wrekē dat hem vandē

dat hē vandē Brabanters in Hene-
gouwe gheschpet was. eñ dat hē dye
co.' van Scotlant. zēdē soude viij. M
scottē/die welcke geseeckert hadde des
hertogē nichte die hy cortelinge trou
wē soude Eñ ooc soude hi hebbē viij.
M. perssche in sinē dienst Eñ dander
ynghelsche die met hē warē/laghē in
Normandiē v̇wachtēde dē hertoghe
om met hē te treckē als hi op dessyde
der zee comē woude Als hertoch Jan
dese niewarē v̇nomē hadde. soe dede
hi die palē zijs lādts vā Henegouwe
bewarē. eñ die stedē eñ slotē wijslijc
besettē: eñ dede bereetscap makē om
dē hertoghe van Glocestre te weder
staē oft hi ouerquame. Ooc ōtboodt
hi dese niemare dē hertoge vā Bour
gōdiē sinē neue ende badt hē om suc-
cours eñ bijstant. dwelck de hertoge
hem consenteerde alst noot ware Eñ
aenmerckende hertoge Jan dat hi in
persone alle zijn landē niet wel regerē
en konde/ so wert hy beradē dē herto
ge vā Bourgōdyē in handē te setten
eñ tregimēt ouer te gheuē van Hol-
lant eñ zeelant. eñ dair af werdē brie
uē ghemaect maer die statē vā Bra
bant en woudē daer in niet consente-
rē ten ware dat die brieuē redelijc ge
modereert werdē Ooc en woude die
proost vā Camerijc die zegelaer was
die brieuē niet bezeghelē. Nochtans
wordēse besegelt/ want mē eenē nieu
wen seghel te Mechelen maecte
¶ Na dezē als vrou Jacoba een wijl
cijts te Gendt ghewoent hadde. soe
is sy heymelijc van daer ghetrocken
eñ is ghecomē tot Schoōhouē in Hol
lant eñ heeft sommige edele eñ stedē
aen haer getrockē met subtijlheeden
welcke dingē dē hertoghe van Glou
cestre ghekōdicht warē. dyē ter stont
dē heere van Filwatere met veel yn
ghelscē ouergesondē heeft ō bi vrou
Jacoben in Hollant te treckē eñ met
harē vriendē te orloghē Eñ is gheco
mē met sinē scepē in zeelant. Dwelck
hertoch Philips van Bourgōdien v̇
nemēde heeft ter stōt als regēt doē be
uelē van shertoghē weghē van Bra-
bāt dz mē hē volgē soude om dyngel
schē te wederstaē So is hi met grotē
volcke/ so zijs selfs volck soe hollandts
ghetrocken teghē dynghelsche dye te
Brouwers hauene in zeelant comen
warē Doē sondē dyngelsche tot hem
eenē heraut geheetē Gloucestre/ vra
ghēde dē hertoghe vā Bourg; oft hē
beliefde met hē daer te stridē/ die heer
van Filwater haer capiteyn soude hē
daer toe v̇leenē plaetse eñ velt Daer
op hē hertoge Phūs ātwoorde sandt
met sinen heraut die hi daer toe koes
gheheeten Bourgondiē dat dē heere
van Filwater niet en betaemde hem
plaetse te offeren om stridē Maer dz
hi selue machtich ware om plaetse te
nemen om strijdē alst hē beliefde Eñ
so is hy mānelijck opt dlandt ghetor
den met sinen volcke.

¶ Vanden strijde dye te Brouwers
hauene gheschiede.

DIe Enghesche al beret zijde eñ ghebattaelgiert om stridẽ hebben des hertoghẽ volck beuochtẽ eer dat wel bereet was eñ in ordinãcien ghestelt Maer dye hertoghe als een leeu is den yngelschen clocckelijck in ghetredẽ/ eñ in synẽ persoẽ wert hi ṽlast Doe quam hẽ te hulpẽ heer Jan Villain een vroom ridder eñ dede hẽ plaetse makẽ/daer veel yngelschen ṽslaghẽ worden Eñ die hertoghe dede wonder van wapen/doorslaẽde hair battaelgien hẽ seluẽ auẽtuerende so langhe tot dat hy den strijdt wan eñ dat velt behielt. Eñ daer en bleef nye mant van synen edelẽ doot. dan heer Andries van Gelly een seer vroome riddere Maer vand' Engelscher parthijen bleuen al dye meeste capiteynẽ doot sonder dye heere van Hamstede die dẽ Engelschẽ daer te hulpẽ ghecomen was met õtrent ij. M. zeelands die wert geuãgẽ eñ õtrẽt CC. Engelsche Eñ daer bleuẽ wel iij: M Engelsche ṽslaghen. dye welcke na tuyghẽ der Engelscher herautẽ wtghesocht waren voor die bloeme vandẽ bestẽ volcke van wapen eñ aertschiers die in Enghelant waren. Desen strijdt gheschiede in zeelãt te Brouwers havene. Int iaer M. CCCC. xxv. opdẽ xiij. dach in Loumaent

Item int seluc iaer eñ maet. so hebbē
die cardinalē vā vrsine eñ vā venegiē
die rechters waren vander saken des
huwelijcx tussc̄ē hertoge iāne eñ vrou
Jacoba bij ouerdrage vandē anderen
cardinalē rc. bi eenre witsprakē gewe
sen dat vrou Jacoba onbehoorlijc ghe
scepden was van hertoech Jans ghe-
selscape Eñ hoe wel datse midts desen
billicx den hertoge wed̄ gherestitueert
soude zijn So ordineerdē zij nochtans
om seker redelike saken hem daer toe
beruerēde datse totten vterlikē vōnis-
se vand̄ principaeld̄ saken bewaert eñ
gehoudē soude wordē op haren coste
bi den hertoge van sauopen. die herto
ghe Jāne van brabāt eñ oeck haer vā
maescape ten derden lede bestont. eñ
vā swagerscape ten tweedē lede Welc
vonnisse als de hertoge vā gloucestre
v̄nam. so heeft hij zijn herte van vrou
Jacoba afgekeert eñ heeft corts daer
na een and̄ vrouwe ghetrout in Enge
lant Eñ als die hertoge vā brabāt tvō
nisse vernam so was hijs wel gevreed
in zijnre conscientien. maer vrou Jaco
ba was qualijc te vreden eñ zij en wou
de in des hertogē handen van sauopē
niet comen Eñ zij hadde lieuer in sher
togen handē gecomē maer hi en wou
dese niet hebbē seggēde dat hi tvōnisse
ond̄houdē woude Eñ so is si tscoōho-
uen bleuen

¶ Binnen den voorß iare van xxv. soe
rees eenē groten twist tussc̄ē dye stadt
van Antwerpē / eñ heer Jāne van gly
mes heere van berghen opden zoom.
daer vele dachuaerden op ghehouden
werden / eñ dat ten ocsupne van eenen
man die poorter van Antwerpē was.
die met valschen ghelde betaelt hadde
tghene dat hi daer mede ghecoht had-
de. ende wert te hants gheuanghē / eñ
daer na swaerlijck ghepijn. Doe dede
dye stadt van Antwerpen versuecken
den drossaet ende scouthet van bergen
datse haren poortere ontslaen souden
want hi nerghēs te recht en hoorde te
stane dan tot Antwerpen. Eñ wantse
dat niet doen en wouden. so bandē sise
uten marcgraefscape van antwerpen
mepnēde datse alsο te berghen niet en
souden mogē bliuen. om dat int quar-
tier van Antwerpen is Maer die hee-
re van berghen hieltse daer nochtans
seggēde dat bergē in brabāt ghelegen
is / eñ houdt dat vanden hertoge te leē
Daer na wpes den twist altijt. Eñ die
van Antwerpē eñ van berghē rasteer
den malckanderen / So dats hē herto
ge Jā moeste ond̄windē. eñ hi v̄socht
beyde partiē / datse vā harē ghescillen
voer hē als voer harē prince te rechte
quamē Maer die vā antwerpē weder
seydē dat seggēde datse vā sakē die der
stad aenghinghē naectelijck niet schul
dich en warē noch en mochtē haer pri-
uilegiē oft rechtē thonē dā binnē haer
stadt. daer af die hertoge qualijc te vre
dē was. Die vā antwerpē v̄sochtē ha-
ren scouthet om op dē heer vā berghē
pēdinge te doen. eñ zijn wel met ij. M
mānē mettē scouthet getrockē int lant
vā bergē. daer zij grote scade dedē. vā-
gēde die liedē rc. Des die hertoge qua
lijc te vredē was Maer bi middele vā
dē anderē goedē stedē werdet daer toe
gebracht dat die partijē voer dē herto-
ge eñ dē iij. statē cōparerē soudē / dwelc
so geschiede Eñ als die stad vā antwer

pen eñ die heer van berghen een wijl tijts teghen malckanderē bij ghescrif ten ghedinghet hadden. so bleuen zij s tē eynde bi rade vā vriendē eñ submit teerden hem inden heer vā Endingē. eñ den ioncheer vā moniouwen dicse te vreden setten ꝛc.

¶ Item die edele hertoge Jā heeft we nnnnen die hi hadde totter heyligher kercken eñ totter clergien vandē voir seyden paus merten vcreghen die ge priuilegierde scole eñ vniuersiteyt vā louene. om in allen kōstē al daer te stu derene. sonď alleē in theologien dats inď godheyt. maer dat wert namaels ghecreghē Eñ hi dede ontbieden vele doctoren eñ meesters van alderhande konstē die hi stipendieren dede vā zijn re stadt van louene. die welck haer ier ste lessen aldaer begonsten opden per sten dach van nouēbri. int iaer ons he ren M.cccc.xxvi

¶ Int selue Jaer in beghin van meye ontlaste hertoge Jan sinen neue heer Jāne van lutzēboēch vandē gouuerne mēte des lants vā henegouwe. Daer na in de maent vā septēbri track hi sel ue in henegouwe tot Bēneke. eñ van daer tot berghen eñ tot sinte Gieleñs Daer na quam hi weder tot bruessel.

¶ Itē soe vrou Jacoba te Schoōhoue lach. eñ hadde te harē accoerde gecre gen die stadt vāder goude houdēde ve le volcs van wapenen die dē anderen steden vā hollāt die haer ongehoorsa waren grote scade deden So hielt die heere van Seuenberghē partye met haer oeck schade doende op t watere Mids den welcken hertoghe philips van Bourgondien als regēt van hol lant van hertoghen Jans van brabāt weghen Int voorseyde iaer van xxvi. met groter macht voor Seuenberghē is ghetoghen dat belegghende te wa tere/ so dat die van binnen beslotē wer den. Ende hoe wel dat die heere vā se uenberghen bi vrienden van hertoge Philips weghen seer versocht werdt dat hi stille hadde willen sitten hē pre senterende een grote somme van gel de. nochtans en woude hijs geēsints doen. watmen hē seyde oft boot Daer na dede die hertoge die stadt noch vas ter belegghen dan te voren soe dat die stadt heel besloten wert. Als dat sagen die inghesetene van seuenberghen eñ aenmerckende tghene dat haren hee re gheptesenteert was. soe hebben zij die stadt tseghen haers heeren danck ende wille op ghegeuen in handē des hertoghen van Bourgoendiē eñ dye heere van Seuenbergē wert daer we vdreuen.

¶ Item want vrouwe Margriete vā bourgondien die moedere vā vrouwe Jacoba van harer duwarien beroost was mids harer rebellicheit also hier voor gheruert is. so wyes altijt haren toren ende haet op hertoghe iānne vā brabant Soe dede zij hem laghen leg ghen om te vanghen eñ tot kepnout te brìnghene int voerseide iaer in dye maent van decembri. als die hertoge op zonpen iaechde bi der vueren Soe wert daer een man gheuangen wt he negouwe gheheetē Jan cheualier dye welcke namaels als hij op de pijnbāc ghebonden was. begheerde ghelost

te zijne. want hij woude die waerheyt
al bloot segghen van alle dinghen Eñ
doe kēde hi eñ leedt dat die oude vrou
we duagiere hem daer ghesondē had-
de. om te vnemen hoe eñ waer eñ hoe
sterck die hertoge plach wt te trecken
te paerde ende te voete/ want si meynde
den hertoge also lichtelijck te crigē ge
vangē tot Reynout Oeck seyde hi vā
eenē wonderlikē halsbande die wt yn
ghelant ghebracht was die Ost vand
motten hadde/ maer wien datmē dien
aen doē soude en wist hi niet. Ende dit
met vele ander dinghē bekinde hi on-
gheyijnt tot vscheidenē tijdē. als voor
die raetslieden des hertogen vā bour-
goendiē voor dye. iij. statē van brabāt
eñ andsints. So werdt de Jan cheua
lier op die steenpoorte te bruessel geuā
ghē ghelept Die graue vā sintpol des
hertogē brueder hadde gheerne gesiē
datmenne vandē liue gherichte hadde
na zijn vdiēte Maer dye saftmoedige
hertoghe Jan en woudes niet gedogē
segghēde dat hi sculdich ware recht te
doene ouer die ghene die ander lieden
mesdaen hadden. maer als men aē hē
seluen mesdade. eñ hij dat om die min
ne gods vgaue. so vwerte hij daer me
de gode om hem zijn sonden te vgeuē
Ende so meynde hi desen mā te houdē
gheuanghē tot opdē goeden vrydach
naestcomēde. eñ dan meynde hijē los
te laten gaen eñ hem zijn mesdaet om
gods wille te vgheuen op dat hi voert
vlatenisse creghe van zijnre mesdaet.
Maer god en gehengde dat nyet. wāt
hertoge Jan doe selue aflijuich was al
so hier na vclaert sal werden So bleef
die man gheuanghē tot dat die graue
van sintpol hertoge worden was. dye
welcke den voorseydē mesdadigē dede
rechten te bruezel voor d stad huys op
een hoghe stellagie. eñ daer na vieren
deelen.
Item als hertoge Jan met sinen iij.
staten een dachuaert te Liere gehoudē
hadde so keerde hi wed met sinē brued
te bruessele weert op den palmauont
Eñ comēde tusscē bruessele eñ viluoer
den werdt hi beuaen met groter siectē
eñ quam des auonts tot bruessel ende
dié siecte meerderde vā dage te daghe
tot opden witten donredach Doe bat
hi sinen brueder den graue van sintpol
dat hi zijn testamēt dwelc hi voertijts
ghemaect hadde tot volcomend execu
tien bringhen woude. twelck hem zijn
brued also geloefde te doene Doe dede
die hertoghe. iij. missen voer hem cele
breren die hi deuotelijck hoorde Ende
als hi zijn biecht ghesproken hadde so
ontfinck hi met groter deuociē dat lich
aem ons liefs heeren. eñ dat heylige
sacrament des olysen. Daer na beual
hi den heer van Rotzelaer in sinen na-
me te doene dat mandaet Eñ ontrent
x. vren na der noenen gheuoelde die e-
del heere vol duechden dat die tijt zijn
re pelgrimagien op dese werelt vuult
was. ende hi begōst te lesen den psalm
Miserere mei deus scdm magnā mi-
sericordiam tuam. Ende met dien per
stē veerse verschiet zijn deuote siele wt
den lichaem inder ouderen van. xxiiij
iaren Int iaer ons heerē. M. CCCC.
xxvi opden heylighen witten donder-
dach dē. xvij. dach van april. Ende doe
wert zijn lichaem ghebalzemt eñ gho
houden tot des dijnsdages in die paes-

daghe Int iaer vã xxvij. Doe wert hij
ghehaelt na dñ noenen op couwẽberch
met groter processien end e vele torchẽ
ende met vele tranen. ende wert tot s.
Goedelen inder kerckẽ ghedraghen.
Ende daer werden vigilien ghesongẽ
met vele cerimonien Ende des ande-
ren dages wert daer een misse ouer dz
lijck ghesonghen met groter solemni
teyt Daer na werdet tlichaem weder
op een rosbaer ghevuert totter vuerẽ
in sint ians kercke dair weder ouer hẽ
vigilien ende missen ghesonghen wer
den Eñ daer nae werdet dlichaem in-
den choor begrauen bij hertoghe An-
thonijs sinen vader ende bi zijnd moe
der Ende in dese vtuaert waren met-
ten graue van sintpol des hertoghen
brued/ vele abten eñ prelaten grauen
baenrootsen ridderen eñ edele. eñ dye
ghedeputeerde vanden steden. Daer
na track die graue vã sintpol toecomẽ
de hertoghe te bruessel opt hof vã cou
wenberghe daer hi beweeẽde die doot
zijns broeders.
¶ Ende wantmen also sinte Ambrosi-
us sept. den mensche sal louen na zijn
doot alst al volbracht es : als hem den
lof niet en hindert. so en is den lof van
desen goeden ionghen hertoghe Jan
ne niet te vswighen. want hi vele loef
like condicien aen hem hadde. daer al
le menschen. eñ sonderlinge dye edele
exempel aen nemen moghẽ. op datse
gode behaghen eñ kerstelijck steruen
moghen ghelijck hi ghestoruẽ is wãt
also dat leuen is also pleecht gemeyn
lijcken dat ynde te sinen Dese edel her
toghe regeerde brabãt tusschen. xi. eñ
xij. iaren binnen welcken tijde hi vele
onghenuechten hadde als voor gescre
uen staet. Eñ in allen tseghenheyden
was hi verduldich. ende en vgat gode
niet te louene nacht noch dach dien hij
seer vreesde Ende hij was den armen
so goedertieren die vsiende met mildẽ
aelmoessenen. dattẽ die arme gemein
liken hieten der armen vader. Itẽ hij
was ghespraecsaem. goedertyerẽ saft-
moedich. zedich van manieren. eñ hij
antwoerde so gruetelijc dẽ armen als
den rijcken die met hem te sprekẽ had
den. Ende so wert hi vter maten seere
beclaecht van sinen ondersaten. ende
sonderlinghe van sinẽ dienaren. ende
oeck van anderen vreemden/ Met go
de moet hi leuen Amen.

¶ Dat lx. capittel. Vanden yerstẽ her-
toghe Philips hertoghen Jans broe
der graue van sintpo l. een seer duech-
delijc prince. die wert nv hertoge van
Brabant.

A die doot vanden vierdẽ her
n toghe Janne van brabãt dair
hier voor af gheseit es. soe es
Philips die graue vã sintpol ende vã
linep zijn brueder die naeste erfghena
me gheweest. dye welcke daer te vorẽ
bij zyns brueders tijde ruwaert vãdẽ
lande van brabant gemaect was om
tlant te regerene/ want zijn brueder eẽ
slap mã was maer die kercke bemin-
nende eñ gode te dienen. ende daer om
aen nam hij den last van zijns broeds
weghen vander orloghẽ in henegou-
we teghen den machtighen hertoghe
van Gloucestre ende dye Enghelsche

also voor v̓claert staet. Eñ na dat lant
van henegouwe wed̓ ghebracht was
ter ghehoersamheyt zyns brued̓s soe
track hi tot Roome biden voorſ paus
merten om orlof te crijghen te moghẽ
treckene ten heyligẽ graue te Jerusa-
lem eñ die and̓ heylige plaetsen te vi-
siteerne Maer want te dier tijt eenen
strijt gheweest hadde tusschen den sou
daen eñ den coninc vã cypers daer die
kerstenẽ grote scade bi ghenomẽ had-
den. soe en woude hem die paus ghee
nen orlof gheuen Eñ so bleef hi eẽ lan-
ghe wile bij den paus die hem vele ee
rẽ bewees. daer na is hi weder in bra-
bant ghekeert
¶ Eñ als zijn brueder ghestoruẽ was
hertoge Jã so dede hi corts na paesscẽ
int iaer. M.cccc.xxviij. die statẽ vã bra-
bant eñ zijnre landen v̓gaderen in die
stadt vã viluoerden. daer hi sommige
rechten der landen heeft laten v̓clarẽ
eñ verbeteren Daer na wert hi yerst
te louene als hertoghe gehuldt eñ ont
fanghen Daer na te bruessel eñ in an-
deren steden met groter eeren
¶ Daer na stelde eñ ordineerde herto
ghe philips van brabãt zijn raetcame
re eñ sinen raet in brabãt Eñ hi maec-
te meester Jãne bont doctoer in beydẽ
rechten zijnẽ cãcelier. die een seer wijs
man was. eñ die hertoge anthonijs si
nen vader eñ hertoge Janne sinẽ broe
der langhe ghetroulijc ghediẽt hadde
¶ Daer na v̓socht hi aen die. iij. staten
om hẽ geconsenteert te hebben een be
de om sommighe renten eñ heerliche
den die becõmert waren te lossene eñ
te ontlastene So dat hem in een dach-
uaert tot Antwerpen ghehouden een
grote bede gheconsenteert was tot se-
keren terminen te betalen. om die tot
proffijte vanden hertoghe eñ van zij-
nen lãde te bekeerne. also dat gheordi
neert was. Eñ daer toe werden gecon
mitteert. iiij. notable personen. te we-
tene. twee vanden edelen. eñ. ij. ander
borgheren vand̓ stedẽ: dye welcke de-
se bede ontfaen eñ wt ghegheuẽ hebbẽ
na tbegrijp harer commissien. eñ heb
ben daer af goede rekeninghe ghedaẽ
eñ quitãcie ontfanghen (Nota) dit wa-
re salich voor den prince eñ voor dẽ lã-
de dat men dese maniere noch onder-
hielde. ⁊c.
¶ Item nae dese voerseide dachuaert
verstonden die heeren vã Edingẽ. die
ioncheere van Nassou. dye heere van
Rotselaer. die ionckerẽ vã wesemmale
eñ van monpouwẽ. dat dye hertoghe
op hemlieden verbolghen was noch-
tans sond̓ haer v̓diente Om dwelcke
die. ij. weerlike staten als middelaers
aen den hertoge v̓nomen hebben dye
sake waerom hi verbolgẽ was. Ende
daer op gehoort die antwoerde vandẽ
heeren voerseit soe hebben zij wel ver
staen dat eenighe dienaren des herto-
ghen hem tõrechte gheinfirmeert had
den om dye heerẽ teghen den hertoge
te v̓maken. Insghelijcx als te vorẽ bij
hertoghe Jans tide. daer so vele twist
eñ iammers af quam. alsoe hier voor
geseyt is. Ende aldus hebbẽ dye twee
weerlike staten den hertoghe ond̓we-
sen ende met beden van hem v̓woruẽ
dat hij dye voorseide heeren weder in
zijnre gracien nam. hemlieden beuelẽ
de den last van zijnen houe ende state.
Voert hebben die twee voorseyde sta-

tē te samen daer om v̄gadere zijnde in
die stadt van herentals bij orloue des
hertoghen ghecorrigeert. vi. personē
van sinen huysghesinne die si sculdich
vonden inder saken. te dien eynde dat
danderc hem des wachten souden ha
ren heere aen te bringhen onrechte sa
ken. Ach hoe salich waert allen princē
eñ landen datse die quade oorstekers
eñ aenbringhers aldus lieten corrige
ren. want bi desen ghebreke gemeyn-
liken alle twisten eñ discordyē op staē
inden landen

¶ Int iaer M. cccc. xxix. optē. xix. dach
in iulio. so wert meester Jan bont can
cellier van brabant van hertoghe phi
lips ontset te louene opd̄ stadt huis bi
den. iij. staten des lants. eñ wert quijt
gescouden van allen eede eñ geloften
die hi den iij. statē ghedaen hadde int
aen nemen zijnre officiē. Eñ daer gaf
hi ouer den. iij. staten tot shertogē be
hoef den groten segel eñ den cleynen
conterzeghele Eñ des and̄daegs wer
den die selue zeghelē aldaer ghegeuē
meesterē Janne gillayne vand̄ saert.
wt walsch brabant gheboren dekē vā
sinte denys te Ludicke. die welcke tan
deren tidē cācellier vā ludick geweest
hadde eñ hi wert ghemaect cancellier
vā brabāt. Eñ hij pijnde hem daer na
beyde die landen van brabant eñ van
ludick te houdene in goeder eendrach
tichept Eñ oeck bi sinen middel bleuē
beyde die heeren vā brabant eñ vā lu
dick te samen v̄bonden in minnen eñ
vriendelijchept

¶ Daer na gheuyelt dat den lāde van
ludicke grote schade ghescheidde doer
tlant van Lymborch. dwelck die ludic
kaers eensdeele aen teghen dē graue
van vernēborch dye tlāt vā lymborch
pantwise hielt eñ besat voer een som-
me ghelts. eñ seiden datse mids zijnd̄
ongheluckinghe seer bescaduht warē.
So badē si hertoghē Philips dat hij
den graue vā vernēborch gheē bijstāt
doen en woude. want zij hē v̄matē die
pantscap des grauen te crighene sond̄
dē hertoghe in sinen rechtē eenichsins
te v̄cortene Daer af si den hertoge bo-
den te gheuene haer zeghelen eñ brie
uen eñ goede vasticheit te doene. Op
dander side versach hem die graue vā
volcke ende van gheweere Eñ hi riep
in zijnd̄ hulpē den hertoghe sinen hee
re Die welcke als hi die sake in beyde
siden wel v̄staen hadde. so nam hi den
graue uter hant tlant van lymborch.
Eñ sette daer sinen drossaet henrijcke
vā gronsselt diē hi beualtlant te rege
ren Ende also wert den twist ende oer
loghe gheeist eñ ter neder gheuelt die
op handen was

¶ Item daer na es op gheresen een or
loghe tusschen die van ludicke eñ van
namen. ten orzuyne van sommighen
dorpen die de graue van namen ghe-
houden hadde Daer af die van ludick
meynden datse hem toe behoordē Eñ
soe dlant van Namen na des grauen
doot quam op hertoghen Philips vā
Bourgondien ende dat bi coope ghe-
daen teghen den graue daer te voren
Ende hi woudet houdē also zijn voer-
ders ghedaen hadden. Doe trockē we
die van ludicke ende van Loē met gro
ter macht int lant van Namen eñ wō
nen daer vele slotē. dye zij af werpē in
den gront Ende zij beleyden die stadt

van Louines ende bestormdē se seere vreeslijcken Op dander side die heere van Croy dien de hertoghe van bourgoingnen met vele volcs binnen Namen ghesonden hadde deden ditwils groote schade int lant van Ludick wt eñ inne ridende. Doe arbeyde hertoghe Philips van brabant seer met sinen drye staten om een goet occoert te vinden Dwelck als zijt niet toe gebrēghen en consten. so brachten zijt tot eenen bestande hopende daer in binnen wat goets te doene inder saken.

Item want een huwelijck ghetracteert was tusschen hertoghen Phūs van Brabant eñ vrouwe Polente coninck Lodewijcs van Sicilien eñ hertoghen van anyouwen dochter. daer die paus Merten mede dispenseerde wantse malckādere ten derden lede bestonden. so waster eenen dach betekent om die bruyt te leueren des hertoghen vriendē in die stadt vā Riemē Die welcke hertoghe daer sandt herē Engelbrecht van Edinghen den heere van Rotzelaer. den heere vā Gouczem eñ dē heer vā Ryuierē. met meer anderē ridderscape tot. CCC. paerden toe Maer elaes daer in binnen werdt hertoge Phūs sieck. eñ die siecte wies altijt. so dat hem die meesters in medicinen niet ghehulpen en konden. So ordineerde hi zijn testament. eñ sprac zijn biechte/ eñ ontfinck zijn sacramenten Ende daer na so verschiet hij ende sterf tot Louen op die borch int iaer ōs heeren M. cccc. eñ. xxx. opden vierden dach in oogstmaent na dat hij. iij. iarē eñ iij. maendē hertoghe geweest hadde

Als die voorseyde heerē dat vnamē so keerden si weď om in brabant met grooter droefheyt Eñ die voors vrouwe Polente troude daer na des hertoghen vā britanien oudstē sone. Ende kaerle die vij. coninck vā vrāckerijcke hadde haer suster ghetrout. Eñ coninc Renez vā Sicilien was haer broeď. Eñ daer om seyde men dat hertoge phūs van bourgoingnen dat ouerbrenghē vāď voors vrouwē gheerne belet hadde want hi op die tijt mettē yngelscen orloechde tegē den voors coninck kaerlen van vrācrijcke die haer suster ghetrout hadde &c.

Die voors hertoghe Phūs vā Brabant was in zijnre tijt vrome eñ sterc van lichame. eñ hi was seer vrome tē ternoye eñ ten spere. dwelck hi gheerne hanteerde. so dede hi oeck die vogle daer in hadde hi grote ghenuechte

Aldus ghestoruen zijnde te louene die voorseyde hertoge Philips so quamen die. iij. staten van brabāt tot louene. om dat doode lichaem haers herē te siene Eñ zij ouerdrogen datmen bi ordinācien vā medicinē eñ cyrurginē dat doode lichaem op doen eñ visiterē soude. om te besiene oft hi natuerlijck oft anders ghestoruen ware Doe vātmen een grote apostonie onď zijn leuere. daer af hi ghestoruē was. Daer na deden die raetslieden ende die iij. statē dat doode lichaem balsemen. eñ dedēt met groten lichte setten in dye capelle op de borch Daer ordineerden die. iij. staten dat thertoghē raet tlant besorghen soude ende die staten vergaderē alst noot ware. totter tijt eñ willē datse

van eenen nyewen prince versien wa
ren Daer na maecte den raet eē dach-
uaert van den drye staten in dye stadt
van louene. Ende daer worden ouer-
draghen. iiij. dinghen eendrachtelijck.
Perst datmen den dooden lichaem on
begrauen laten soude. tot dat tlāt had
de eenen nieuwen heere. het en waere
dat die princen, eñ dye heeren van sinē
naesten bloede daer op anđs ordineer
den
Item dat die munmeester voert mū
ten soude also langhe alst doode lichaē
bouen der aerden ware
Item dat dye cancellier den zegele be-
houdē ende daer mede beseghelē sou-
de Item dat die meesters vander re-
kencameren eñ dander officierē haer
officien bedienē soude also zij plaghen
Maer die ioncheree vāwesemael met
sommighen edelen. eñ dye stadt van
bruessel hielden contrarie opinien als
vanden drie leste punten Behoudelij
ken dien dat aengaende der iusticien
ende om recht te doene die officien be-
dyent souden worden als voor tot dat
zij eenē nyeuwen here hadden Maer
die meeste deel vanden staten bleef bij
deerste opinie Eñ daer in bouen sloot
die stadt van bruessel dye rekencamer
toe zeghelēde die slotē. so datter voert
aen gheen rekeninghe meer ghedaen
en werdt ꝛc.

Dat lxi. capittel. Vanden tweeden
hertoghe Philips die oeck hertoge vā
bourgoingnen was. seer vroem ende
victorioes. Eñ van sinen orloghen in
vele landen. ꝛc.

Nder tijt als hertoge
philips vā brabāt af-
liuich wert. so hadde
hertoghe phūs van
bourgoingnē metten
yngelscē beleghē die
stadt vā Cōppengniē in vrācrijcke eñ
ōnemēde die doot vā sinē neue. so quā
hi ned' eñ corts hier na alst dode lichaē
vādē voers hertoge phūs noch onbe-
grauē stōt tot louene op die borch. soe
warē aldaer notabelijc vergadert dye
statē vā brabāt eñ der landen vā ouer
maze eñ daer quam bi hēlieden vrou-
we Margriete vā bourgoingniē doch
ter wilē hertogē phūs vā bourgonig-
nien diemē hiet le hardy. eñ weduwe
wilē hertogē willēs van beyeren gra-
ue van henegouwe eñ vā hollāt. eñ si
gaf te kinnen dat lant van brabant op
haer als naest leuēde ōstoruē was ge-
merct dat thertoechdom vā brabāt ge
heelijc tanderen tijden comen was op
vrouwē ysone. seggēde oeck dat na pri
uilegiē des lants wel gesciedē mochte
Wāt si wilē hertoghē anthonis suster
was. eñ so wasse moeye vā hertogen
phūs die nu afliuich wordē was Op
dand' side quamē daer notabelijc van
hertoghē phūs van Bourgondiē we-
ghen die biscopē vā dornike vā amiēs
eñ vā atrecht met vele anderē groten
heerē gheestelijc eñ weerlic segghēde
dat die landē vā brabāt van lymborch
eñ vā ouer maze verschenē waren vā
rechts wegē opdē hertoge vā bourgō
diē harē here Wāt vā vrouwē Johan-
nē dye hertoginne eñ erfvrouwe was
van brabant. so waren die landē bi ha-
rer doot ōstoruen op hertoge Jāne vā
bourgoingnien hertogen philips vā-
der. die welcke die hadde ouergheghe
uen hertoge Anthonise zijnen brueder
Met voorwaerdē. so wāneer dz zijns
ghebrake. oft dat zijn oor sonder man-
lijke geboerte storue. dat dan die voer
seyde landen keeren souden op zijn ge
boerte Van welcken voerwaerdē be-
seghelde brieuen ghemaect waren bij
consente des coninex van vranckerijck
ende hertoghen Philips le hardy en-
de midts gaders vrouwen Johannen
harer moeyen Daer af zij thoonden
vidimus autenthijck uten principalen
brieuen Ende want dan hertoghe An-
thonijs saligher ghedachten ende bei
de zijn sonen afliuich worden waren.
sonder wettige gheboerte achter te la
ten. soe seyden si dat haer heere die her
toghe Philips van bourgoingnen die
naeste was

¶ Teghen dese voerseyde dinghen so
repliceerde die voorghenoemde Mar
griete van bourgoingniē. die daer oec
haer ambassiaten hadde segghēde dat
alle die voerseyden voorwaerden wij
len eer ghemaect tusschen hertoghen
Janne ende hertoghe anthonijse harē
brueders haer niet letten en mochten
Ende dat daerom want die voorwair
den biden keysere niet geconfirmeert
en waren noch gheconsenteert. Van-
den welcken die landen in leene ruer-
den

¶ Opt welcke die voorseyde ambassi
ateurs van den hertoghe van Bour-
goingnien wederomme antwoerden
segghende Oft men segghen woude.

dat die voorš voerwaerdē vā gheend̃
weerden en waren. so moeste dā daer
wt volgē dat hertoghe anthonijs ende
beyde zijn kindere tlant tonrechte be-
seten hadden. eñ dattet dā bi d̃ doot vā
vrou Johānen v̄storuen ware op her-
toge Jāne vā bourgoingnen. eñ daer
na op sinē sone Weder dā die voorsey-
de voerwaerden cracht haddē oft nyet
so seydē si dat ymmers die lādē op ha
ren heere v̄storuen waren. Dese ende
meer and̃ redenē van beyden sidē doe
aēghehoort eñ wel ghewegen. so heb-
ben die. iij. staten d̃ voerseyder landen
eendrachtelijck ouerdraghen datse dē
voerš hertoge Ph̄ūs van bourgoing
nen voer haren prince sculdich waren
tontfangen Dwelck v̄staende Mar-
griete voerš. soe track si wederom tot
keynoyt in henegouwe
Eenige lieden seyden dat graue kaer
le vā nyuers hem recht in brabāt ver-
mat te hebbē. Want men seyde dat bij
vrouwe Johānen vā Brabāt gheordi
neert hadde gheweest Waert also dat
hertoge Anthonijs zijn oom storue oft
zijn oor sond̃ eenich wettich oor achter
te laten. dat dā tlant vā brabāt comen
soude opden graue van nyuers oft op
zijn oor want hi minst ghegoedt was.
Mer gheen claer bescheet en heb ick
hier af vonden
¶ So tracteerden die voerš iiij. staten
wijslijkē mettē voerš ambassiateurs
van Bourgoingnē vandē rechten. eñ
vriheden die de hertoge vestigen ende
v̄leenen soude eñ in zijnre incomste cō
firmeren Dwelck zij den voorš herto
ge te mechlen doe zijnde ouerdroegen
Eñ alsmen daer af met hē ouercomē
was na wtwisen d̃ brieuen daer op ge
maect so ouerdroechmen den dach d̃
die hertoghe zijn incomst tot louē doen
soude Dwelc gesciede int iaer M. cccc
eñ xxx. des donredaechs opden vijftiē
dach vā october. Eñ des saterdaghes
daer na vuerde mē tdoode lichaem wi
len hertoge philips zijns neuē ter vue
ren. daer hijt eerlic begrauen dede bij
hertoghe anthonijs sinen vader: eñ bi
zijnre moed̃. eñ bi hertoge Janne sinē
brued̃ Eñ des sondages daer na wert
hi met groter eerē eñ blijscappe ontfā
ghen eñ gehultte bruessel.

¶ Dese. ij. hertoge Ph̄ūs es dye mee-
ste eñ machtichste heere die brabāt in
meer dā. cccc. iaren ghehadt heeft. Te
wetene vā dier tijt dat dye coninghen
vā vrācrijcke dat niet meer en besaten
Want hi was hertoge vā bourgoing
nen. vā lothrijcke vā Brabant. vā lim
borch eñ naemaels creech hij bi coope
luzēborch. Item graue vā vlaēderen.
van Artoys vā Bourgoingnē: vā he-
negouwe. vā hollāt/ vā zeelant. eñ vā
namē. Marcgraue des heylichs rijcx
Heer van vrieslant. van salins eñ van
Mechlen
¶ Omtrent desen tijde so sachmen. iij.
sonnē inden hemel Eñ vollic daer nae
was dyerhāde regimēt ind̃ heyliger
kercken. te weten die sommige aēhin-
gē dē pause Eugenio den. iiij. die som-
mige d̃ conciliē die mē doe te basel hielt
Eñ die zōmige warē neutrael. In dit
cōcilie warē vele salige dingē gheordi
neert. maer het quā tē crancken eynde
wāt het wert scisma ind̃ heyliger kerc
kē van. ij. pausen ꝛc.

¶ Item dese hertoghe hadde eerst ge
trout eē duechdelike vrouwe Michie
le dochter des sesten coñ. karels van
vrancrijke Na d' welcker doot hi trou
wede bi dispensatiē ope weduwe wilē
graue philips van Nyuers zijns oōs
Eñ si was dochter des grauen vā Eu
van welcken.ij. vrouwen hij gheē oor
en hadde Daer na troude hi vrou Ysa
beelen des conincs dochter van porte-
gale.int iaer M.cccc.xxix.daer af had
de hi.iij.kinderen.die een hiet Antho-
nijs.dander Joes die beyde ionck stor
uē Eñ zijn derde sone hiet Kaerle gra
ue van charloys/die geboren wert te
dijon in bourgondien

¶ Dese hertoghe phūs was seer vroē
eñ victorioes Ende eer hi hertoge vā
brabant was so hadde hi grote orloge
in hollant eñ zeelāt van hertogē Jans
van brabant zijns neuē wegen. die hē
ruwaert vā hollāt eñ zeelant gemaect
hadde Eñ hi wan Seuenbergen. Hij
wan den strijt te brouwers hauene in
zeelāt tegē die Engelsce. also hier voer
ghesept is Int.lvij.capit. Oeck hadde
hi orloge mettē lande van namē tsegē
tlādt vā ludick als corts hyer voor ge-
sept is

¶ Item hi hadde oeck groote oorloge
met coñ.henrijcke vā engelāt teghen
den dolphijn vā vranckerijcke.die na
maels coninck wert eñ dat mids dien
dat hi noch ionck zijnde tegēwoerdich
was daer hertoge Jan vā bourgoē diē
hertogē philips vader te monterau
doot geslagen wert van zijnre partiē
vā orlyens.daer hier voor af geseit is
Welcke orloge hi hanteerde xvij.iaer
lanck.tot dat hi om trēt.ij.iaren herto-
ghe van brabāt geweest hadde Eñ zij
haddē bi na den coninck so v'dreuen dz
hi hem nyewers te velde verwerē en
konste. Maer mids hulpē van eenre
maecht so hadde die coninck weđ vele
lants ghecregen op die Enghelsce eñ
bourgoingnoene die Johāna hiet die
vrome was. doende schoone feytē vā
wapenē Eñ si was comē wt lorayNen
segghende datse die ynghel gods tottē
coninck gesonden hadde.tot eenen te-
kene dat god des landts ontfermē wil
de eñ v'lossen van sinen viandē Maer
hi voorscide haer dat zij er ō soude ster
uen moeten dwelck alsoe ghebuerde.
want ten eynde werdtse vandē bour-
goingnoenē geuangen in een sprinck
reyse Eñ want vele lieden seggē wou
den dat haer dingen trufferie waren.
so werdtse van vele doctoren te Beau-
uays ind' godheyt gheexamineert op
vele artikelē. daerse also kerstelijc eñ
tamelijck op antwoerde dat mēse niet
begripē en kōste Niet te min. si werdt
v'cocht dē engelscē diese wt twrakē v'brā
den etc

¶ Hoe dat den paps ghemaect ende ghetracteert was tussc̄ coninck Kaerlē vā vranckerÿcke eñ hertoge Philips vā bourgoendien eñ van brabāt. vergeuende daer die doot van sinen vader hertoghe Jāne van bourgoendien rc.

n
V soe ghebuerdet dat dye paus
Eugen us voorsept neder sant
den eerwerdighē cardinael van
sinte crups om te maken den paps tusschen coñ. kaerlē vā vranckerÿcke op deen side. eñ dē coñ. vā Engelant ende hertoghe Phūs van bourgoendiē op dander side Eñ die dachuaert wert gelept tot Atrecht. maer dye pnghelsche en warē daer niet toe ghesint Eñ hertoge phūs maecte seer swaer zÿns vaders doot eñ en woudtse niet v̊gheuē. Maer die cardinael een heplich man vā leuene nam daer een wit broot / eñ v̊maledide dat in des hertogē teghenwoerdicheit. eñ het wert al swert Eñ hi dreychde hertoge phūs oeck also te v̊maledien woude hi die doot zÿns vaders niet vergheuen Doe wert hertoghe phūs veruaert / eñ v̊gaf bÿ goedē middel die doot zÿns vaders den ghenen dyer mesdadich inne waren ende die zoene wert daer ghemaect met vele ander voerwaerdē also hertoge philips begeerde Onder danō wert daer gesloten eñ getracteert. dat hertoghe phūs behoudelickē den coñ zÿn souuerapnlÿcheit behouden soude seker ste

den in vrancrijcke als Ampēs Abbe
uille Mōstroel. sinte Quintens ende
meer andˀ stedē in Vermēdoys eñ op
de Somme gheleghē als vonderpāt
voor een somme van pēninghē daer
mede datse die co. namaels soude mo
ghē lossen Desghelijcs behielt de her
toghe noch ander stedē opdē cant vā
Bourgōdiē als Ausoire Marons ꝛc
Eñ daer na wert ooc ghesloten een
huwelijc tusschē vrou Kathelijne dˀs
coniñs dochter. eñ heer Karle graue
van Charloys hertoghē Phūs sone
die noch ionghe kindere warē Eñ de
sen pays wert ghesloté int iaer . M.
CCCC.xxxiij.. Eñ in desen tractaete
was die coñ. vā Engelant ooc begre
pen op dat hi woude in dier manierē
dat hi thertochdō van Normandien
behoudē mochte Behoudelijc dat hi
dat te leen ōtfangē soude vandē coñ.
vā vrancrijc eñ manscap doen alsoe
dat van oudts behoorde.. Maer dye
Enghelsche coñ. en woude dat nz doē
Eñ vā dier tijt voort ghighē dye En-
ghelsche al achterwaert eñ haddē al
teghēspoet eñ vlorē veel stridē teghē
die Fransoyse. so datse vādē coñ. van
vrancrijc eñ heer Lodewijc dē dolphij
synē sone verreuē werdē wt Norman
diē wt Aquitaniē dats Gwienne eñ
Gascoingiē. eñ wt vele anderē cōtre
pen des rijcs
¶ Jc keere weder op hertoge Philips
die mz groter macht sonderlinge vā
dē vlaminghē trac voor Caleys dair
sy noch profijt noch eere en behaeldē
wāt sy ōtvloedē harē prince wtē vel-
de. daer na was grote cāmocie eñ be-
roerte onder die ghemeynte in Vlaē
derē. eñ sonderlinghe in die stad van
Brugghe.
¶ Daerna wast groten duerē tijt eñ
sterfte die meer dan ij. iarē duerde

¶ Jtē hertoch Philips creech vā vrou
we Lijsbetten der hertoghinnen van
Lutzenborch weduwe wilē van her
toghē Anthonijs van Brabant / dat
se hem ouergaf dat lant van Lutzen
borch voor seker pēninghē eñ bewij
singhe van iaerlijcschē rentē. wāt zō
mighe iōckers eñ ruyters in stedē eñ
op slotē maectē haer des lants ōghe-
bruyckich. Eñ daer na want dye gra
ue van Stampes van hertoch Phy
lips zijs neuē weghē had in dye sterc
ke stadt vā Lutzēborch. eñ voort cree
ghe hertoch Philips dye ander stedē
mettē lande int iaer M: CCCC. xliij.

¶ Jtem Jnt iaer van xliij. was
dat groote schietspoel in die stad van
Bruessel. desghelijcx in gheenen stee
den vore noch na gheweest en is

¶ Jn dese tijden leefde sī Bernaerdij
in Ytaliē. die begonste een nieuwe re
formatie vander minderbruederē or
den die doe tˀ tijt so vˀvallē was al ker
stērijc dore / dat cume iij. cloosterē wa
rē daer die ordene te recht ghehoudē
wert. hi dede veel mirakelē in zijn leuē
eñ na zijne doot. Synen dach comet
opden .xx. dach van Meye.
¶ Jnt iaer M. CCCC. l. was dat gul
dē iaer van Jubileen te Rome. dwelc
van alderhande naciē van volcke in
groter menichfuldicheyt begaē wert
met alte groē deuociē by dˀs v. paus
bb i

Nicolaus tide

¶ Int iaer van lij. werdt Cōstantino
plē die hoofstadt vandē keyseryc vā
Grieckē eñ die bloeme van kerstērijc
vandē grotē turck ghewōnen/ dyese
nacht eñ dach bestormde wel .l. dagē
lanc Eñ ten eynde werdtse gheleuert
van eenē vrader geneuoys de kerstē
was. die vandē grotē Turck coñ. ghe
maect was also hi hē ghelooft hadde
maer als iij. daghē ledē warē so dede
hi hē ōthalsen also eenē vrader toebe
hoorde/ Van desen vliese was groot
iammer in kerstenh; Want die turc-
ken deden daer soe groote blasfemie
gode eñ dē heylighē datter niet te scri
uē en is Den keysere van grieckē de
dz hi ōthalsen na dat hi doot was. eñ
wtnemende groote bloetstortinghe
was daer vandē kerstenē. eñ tyrant
scap onwtsprekelic Dese grote turck
creech ooc op dye kerstenē dat keyser
rijc van Trapeson. iiij. conincrijcken
xx. prouincien. eñ CC: ander stedē dz
seer te beclaghē is dat dye kerstenen
princē dat niet en pijndē te belettē

¶ Int iaer van li. was den grootē af
laet van Rome tot mechlen

¶ Itē int iaer vā lij. opstont die stadt
vā Gendt teghē harē heere hertoge
Phūs dyē sy niet obedierē en woudē
noch cesseren vā wonderlikē abuseli
ken dinghē die sy voor recht eñ p̄uile
gien houdē wouden Eñ wt groter v̄
metelheyt eñ v̄waenthept trockē sy
wt met grot heyrcracht op dē goedē
vrydach eñ namē tslot van gauer in
die wile dat mē vandē peyse tracteer
de Ooc trocken sy dair na in die paes
dage mz grooter heyrcracht voir ou-
denaerdē. maer die hertoge ontsette
die stadt. want die graue vā Stāpes
met luttel volcx sloech opt heyr van
Gēdt so datt vele v̄slagē wordē Doe
lyepē si thuyswaert in vele minderē
getale dan sy wt getrockē warē. dair
na nochtans v̄brandē si die poort vā
Rupelmōde Doe v̄sach de prince sijn
stedē in vlaēdrē vā volcke van wape
nē eñ hi lach tot dermōde Corts dair
na trac hi ouer die scelde tot rupemō
de int lant van waes Eñ dz lant volc
quam ooc gewapent tegē d̄s princē
volc/ alsoe datter een deel vandē lant
volcke v̄slagē wert binnē rupelmon
de op eenē goēsdach Eñ d̄s vridaegs
daer na quamē die vā gēdt mettē lāt
volcke teghē des princen volck. ende
int toelopē wert daer v̄slaghen heer
Cornelijs van bourgongnē gouuer
neur van lutzēborch des princen bas
taert soē die seer beclaecht wert. wāt
hy een wijs ende vroem ridder was
Eñ daer werdē vele vlaminghen v̄-
slaghē Doe bleeft grote orloge/ want
deen partie brande op deē side eñ dā-
der op dander side Doe dat vlaendrē
in dessyde die stat vā brugge almeest
v̄brant ende verdoruen wert. Ende
sy vinghē malckanderen eñ hinghē
deen dandere aen boomē met grotē
ghetale Eñ ter meniger stadt werdt
gestredē ende gheuochtē. als te ouer
mere. te lokere bouen Hulst ende el-
derwaert: daer die van Ghēd meest
v̄loren eñ verslaghen waren / Daer
na omtrent Oigstmaent int iaer vā
liij. wert een bestāt ghemaect/ so dat
den winter ouerleet. eñ inden somer
daer na so op rees weder die orloghe

Eñ hertoch Phūs trac voor Pokē eñ
voor Strinderbeke. welcke ij: slotē hy
wan Daer na trac hi voor tslot te ga
uere Eñ daer quamē die vā Gendt ī
grotē getale om harē price te beuech
tē Eñ haer capiteynē diese wt geleyt
had. die lietse eñ trac ouer bidē herto
ge Eñ daer geuiel een strijt diē die vā
Gendt vlorē/ wāt sy vlodē. eñ al vlye
dēde opt velt wertē vele vslagē tot bi
Gend toe menich M. eñ vele vdranc
ker ī die scelde Eñ viij. dage daer na
namse die prince in ghenadē by mid
dele van ghelde eñ ander voorwaer
dē van sommighē onredelikē abusen.
die sy voor recht blaghē te houdē dye
te nieute gedaē wordē xc: Dit geschie
de int iaer M. CCCC. liiij.

¶ In cortē tortē tijdē daer nae track
hertoch phūs in Almaniē tot eender
dachuaert die te Reynsberch lach om
te spreken van een cruysuaert om te
treken op die Turckē daer nyet af en
quā. Eñ hertoghe phūs was wel. ij.
iaren absent wt synē landē. so datmē
niet en wiste waer hy was Maer tē
eynde quā hi weder int lant int iaer
van lvi.
¶ Daer na gebuerde dz hertoge phi
lips vcreech vandē paus Calixt9 dye
iij: dye prouisie eñ confirmacye des bis
doms vā Vtrecht voor heer dauid sy
nē natuerlikē sone die doe bisscop vā
Truwane was Maer de vā Vtrecht
ende ooc dat ouersticht eñ dlant van
ouerysel een woude hem voor geenē
bisscop noch voor heer ontfangē: wāt
tcapyttel vā vtrecht hadde gecorē dē
domproest des heerē sone vā Brede
rode/ die dat sweert eē weerlike iuris
dictie ooc vanden keyser gecregē had
de Niet te min bi middele vās hertogē
van cleue na vele bedingē ouer quā
hertoge Phūs mett stadt vā vtrecht
eñ met harē Elect vā Brederode dat
hi tot vtrecht, binnē quā mz sinē voir
seydē sone dauid met grooter macht
van volcke. eñ sy ōfinghē heer dauid
voor harē bisscop Eñ die Elect resig
neerde zijn recht eñ wert anders voer
siē met beneficiē/ eñ ooc met iaerlijc
schē pēsioene oft bisdom Maer wāt
tlant vā ouerysele heer David voor
heer niet ontfangē en woude. so trac
hertoge phūs vā vtrecht met macht
voor Dauēter. daer hi voor lach om
trēt. viij. wekē Eñ in die tijt regēder
dach bi dach. so datter niet vele bedre
uē en wert aengaēde werckē vā orlo
ghē Maer daer wert gededingt dat
dz ouersticht oft lant vā ouerysele dē
voorß heer David voor heere ontfan
ghē soudē
¶ In dit selue iaer vā. lvi. opdē vi. stē
dach vā oigstmaēt so haddē die kers
tenē in hongherinē ouer die denowe
eē miraculose victorye tegē dē grotē
turck die vloot. wāt dōgelē gods wer
den daer gesiē in hulpē ō kerstē Die
heilige Johānes de castistrano mire
brueō stercte dz kerstē volc Daer ble
uē vslagē omtrēt C. M. heydenē Eñ
te dier gedēckenissen in dācbaerhedē
tot gode. so instelde paus Calixt9 die
iij. op diē dach de feeste vāō trāsfygu
raciē vlenēde daer toe de selue aflatē
als totter feestē vādē heylyghē sacra
mēte gegheuē sijn
¶ Omtrēt desen tide so trockē de kin

deren wt Almanien eñ ooc wt ander
landen met groter scaren eñ mz gro
ter deuociē in pelgrimagiē tot s̄ Mi
chiels berghe in Normandien

¶ Dat lxij.cap. noch vā hertoch Phi
lips Hoe heer, Lodewijc dye Dolphijn
vā vrācrijc bi hē quā. diē hi namaels
behulpich was totter cronen Eñ
vand orloghē in Vrācrijc. eñ opt lant
vā Ludick.

BInnē diē tidē dat hertoch phy
lips noch becōmert was met
zijnē voorß reysen voor Dauenter so
quā heer Lodewijc die dolphijn vā Vi
enne des vij. stē coñ. Karels vā vrāc
rijcs sone tot Louen/ wāt zijn vader op
op hē v̉bolgē was/ eñ had hē berooft
vandē Dalphinate. eñ meyndē sinē
ionckstē sone Karlē hertoge van Ber
ry die crone te latē Als hertoch Phy
lips dat v̉nā so trac hi haelijc te brues
sel daer hi dē Dolphijn eerlijc ōtfinck.
eñ dede hē altijt coninclike eere eñ re
uerēcie. also die princē vandē bloede
van vrancrijc den Dolphijn als toeco
mende coñ. schuldich zijn te doen. Eñ
hi hieltē v. iarē in zijn lāt mz zijnre vrou
we die Dalphinine. eñ hy gaf hē gro
te pensioē op te leeuē/ eñ al meest wa
rē sy te Genappē in walsch Brabāt
eñ te Niuele Dwelc dye dalphijn na
maels qualijc bekēde Eñ hy had vā
haer ij. kinderē. eenē sone die hiet Jo
achim dye sterf ionck. eñ een dochter
die Anna hiet die hertoghine werdt
van Bourbō Als dan coñ. Karle zijn
vad̉ ghestoruē was int iaer M.cccc.
lxi. so trac hertoghe phūs/ eñ die gra
ue vā charloys zijn sone. eñ die herto
ghe vā Cleue/ eñ veel ander heerē eñ
edelē met groter macht eñ schonē sta
te mettē Dalphijn tot Riemē in vranc
rijc daer hy gesacreert eñ ggecroont
wert met wond̉liker groot solēniteyt.
Eñ daer dede hertoch phūs dē conīc
māscap vā sinē landē die hi vand cro
nē te lene hielt. dz was thertochdom
van Bourgōdiē/ tgraefscap vā Vlaē
derē/ vā Artoys Van daer trac hi mz
dē coñ na parijs met groter triūphē

¶ Wt vrancrijc schepdēde so quā her
toch phūs int lant van Lutzenborch
daer hi als lantsheere ghehult eñ ōt
fanghē wert/ daerna quā hy te brues
sel daer hē een grote siecte aen quam
¶ Corts daer na loste eñ afqueet dye
coñ van vrancrijc met pēningē aen
hertoch phūs die stedē op dye Sōme
eñ in v̉mādoys. als Amiēs Abbeuil
s̄ Quitens Mōstruel/ perone/ eñ her
toch phūs gafse hē ouer
¶ Jtē tot bruessel quā bi hertoge phūs
vrou Agnes hertoghine van Bour
bō weduwe zijn suster/ daerse feestelijc
ōtfanghē wert/ eñ sy bleef langē tijt
by harē bruedͤ Daer na trac die prin
ce met zijn suster te Brugge dair hem
grote feeste gedaē wert Eñ van dair
trac hi tot Hesdijn in Artoys/ eñ daer
quā die coñ. van vrancrijc eñ die conī
ghinne/ so datter grote triūpheringe
was. Daer quamē ooc dye ābassiatē
des keysers/ vandē conigē/ vā Englāt
vā Spaēgiē vā portegale Eñ die prī
ce schiet daer na minelijc vandē coñ.
eñ quam te bruessel. dwelc hi vā ghe
woentē sinē thuys hiet

¶ Itē in die tijt was hertoghe Phūs
in ſijnre ouchept beradē te treckē mz
grooter macht op die turckē metten
paus Pius die .ij. dye de cruysvaert
dede predickē/eñ hy ſandt aen dē her
toge hertlike briuē. wāt hi had al ſijn
betrouwē op hertoge philips dye hē
toe geſeyt hadde ſelue ī perſone te co-
mene. dwelc groote beruerte maecte
eñ gheruchte in ſijn landē die dair af
qualijckē te vredē waren. ſorghende
daer bi in laſt te comene Soe dat her
toge phūs ondwezē wert dz hi thuyſ
bleef. mair hi ſandt heer Anthonis ſi
nē baſtaert ſone mz groter macht vā
volcke ter zee met vele ſcepē om den
paus genoech te ſine eñ hem bijſtāt
te doene. de welcke paus in pſone ſelf
gereyſt was tot Ancone. Oock track
wt hertoghe philips landē vele ghe
meyns volcs metten cruce geteekēt
tot Rome. eñ tot Venegine om te trec
ken op die turckē Maer die venechi
ane en woudē nyemant te ſcepe latē
gaē dan die gelts genoech op te terē
hadden So datſe alle beſchaemt ar
melijc weder om keerdē. eñ die pauſ
Pius al bedruct/eñ niet konnēde vol
bringē ſijn goet opſet ſterf in Ancone

¶ Itē hertoghe philips werdt ſeer v̇
volghē op mijnē heer van charloys
ſinē ſone dien ſommige heerē tēghē
hem v̇maect haddē alſo mē ſeyde. ſoe
datten ſijn vader v̇ſtack Eñ die ſtatē
vandē landē arbeyden ſeer om hem
te v̇zoenē tegē ſinē vader dwelck ghe
ſchiede opdē goedē vrydach
¶ Cortsdair na wert ondect die gro
te valſchept die te vorē begrepē was
van grotē perſonen teghē hertoghe
phūs eñ dē graue van charloys ſinē
eenighē ſone Om dwelc ten v̇volge
vanden graue van Charlois Johan
Conſtēp die hertoch Phs heymelijc
raet was eñ bi hem v̇hauē bouē veel
grote heerē. te Rupelmonde gevuert
was gheuanghē. eñ noch een ander
man die medeplechtich gheſeyt was
eñ wordē daer onthalſt Eñ Jan Con
ſteyn bedroech ſommighe grote hee
ren. maer nyet en waren ſy al ſchul
dich die daer af befaemt warē onder
tghemeyn volck. want den clap eñ v̇
moepē vanden volck achterſtratē en
is niet te achtē. welcke Jan Conſtēp.
gheē edel man en was. eñ was perſt
knape van ſhertoghē camere om wt
eñ inte draghē hout eñ ander dingē
Daerom doen die princen dwaeſlijc
als ſy die keerels eñ vileyns ſo hoge
v̇heffen. want al iſt ſo dat ſommyge
ſulcke liedē ſomwilē getrou zijn. ſo crij
gē daer bi die edele vandē lande lich
telijc afkeer vanden prince alſſe ſien
datmen die kerels ſo hoghe v̇heft bo-
uen hemlieden:

¶ Vandē ſtride te Mōtherp. daer die Franſoyſen tonder ghinghen

O Orts hier na gheuylt dat dye
princē eñ meeſte heerē vã vrãc-
rijc teghē dē voorſ coñ. Lodewijc be-
gonſtē op te ſtaen. wãt hi by hē ſeer v̉
hief onee dele kerels. als iagers eñ an
der oorſtekers Eñ dē hertoge vã Ber
ry ſinē brued eñ and̉ princē zijs rijcs
liet hi ongheacht Eñ hy dede groote
ſchattinghe ſettē opt volck eñ dat lãt
wert qualijc geregeert So datter ve
rē wt vrancrijc ouerdroeghē metten
graue vã Charloys hertoghe Phũs
ſone. die tſamē maectē eē alliance eñ
v̉bont met brieuē beſeghelt teghē dē
coñ: om die ſake voorſ. Oock ſo was
die graue vã Charloys voorſ qualic
te vredē dat zijn heere vad̉ dē coñ. had
latē quijtē eñ hē ouergegeuē; hadde
die voorſ ſtedē op d̉ Sōmē eñ in v̉mē
doys/ die indē peys vã Atrecht begre
pē warē ꝛc. Eñ ſo wert eenē ſekeren
tijt eñ plaetſe ond̉ hē liedē geſlotē dat
ſe te ſamē mz groter macht in vranc-
rijc v̉gaderē ſoudē Te werē Karle die
hertoge vã Berry d̉s cōs brued̉. her-
toch Jan vã Calabrē eñ vã Lorayne
coñ. Renez vã Sicilē ſone: die hertoch
van Bourbō des conicx ſwagher. die
hertoch vã Britaniē/ die graue van
Charlois, die graue vã Arminac/ eñ

Charle vā āgion ds co. oom eñ meer
andere Aldus dā soe track die graue
van Charlops met groter macht vā
edelē sonderlinghe wt Brabant dye
hē willichlijc op haer selfs cost te dyē
ste quamē/als die heer vā Rauēstey̅
die oude heer van perweys/ eñ noch
meer ander edele Ooc volchdē hē ve
le edele wt Vlaēdrē/ Henegouwe Ar
toys rc. Eñ die graue vā Sitpol was
hē seer behulpich Aldus dan trocken si
ouer die Sōme/eñ ouer die Maerne
eñ ouer die Seyne tot Mōtherrij bo
uen Parijs Eñ op dye selue tijt lach
die cō in Bourbōnoys m; macht ō dē
hertoghe met macht te dwyngē wāt
hi mede vandē v̉bonde was Eñ v̉ne-
mende die coñ. dat die graue vā char
loys so diepe in zijn lant comen was.
So v̉gaderde hi zijn capiteynē/eñ al
tvolc van wapen dat hi kōste/eñ quā
min dan in vi. daghē tot Mōtherry
m; alte groter macht van sijnre ordi
nancie tē peerde veel meer dā die gra
ue van Charlops Eñ wt Normādyē
eñ anderssins quam hē ooc groot ge
tal van archiers Eñ ooc quā hē tehul
pē heer Chaerle van Anyouwē/gra
ue van meyne coñ. Renez brueder de
hadde vi. C. glauiē eñ vi. M: franck
archiers maer hi stont stille Eñ die se
nescal van Normādiē rc. Eñ allso saē
als die coñ. aēcomē was al v̉mopt zijn
de/so en woude hi sijn volc niet laten
rusten. maer met groter haestē ghic
hi dat heyr vanden graue van Char
loys beuechtē/eñ seer fellijc aēcomē-
de/so deysdē die ghene die des grauē
voorhoede haddē/Eñ daer wert alte
vreeslijc ghevochtē/so dat den graue
seer scerp stont. eñ nalyex soe was hy
daer bleuē. wāt een vrancsch capteyn
haddē ghegrepē metter haupen seg
ghende Rendez vous Dit sach een ee
del man van Bruessel dye daer ridd̉
gheslaghē wert/geheten Robrecht Co
tereal. diē m; sijnre glauiē vādē peer
de stac. eñ wert doot ter aerdē v̉uelt
Daer bleef alte veel volcx v̉slaghē eñ
eñ veel edelē ghevanghē aen beyde
syde. Daer bleef v̉slagē die vrome he
re vā Boechout. daer dye prince alte
droeue om was Maer ten eynde be
hielt die graue vā Charlops tvelt na
alte vele vechtinghē eñ bloetstortin-
ghē/ sonderlige bleuē daer v̉slagē al-
te veel Frāsoysen. eñ die coñ. moste dz
velt rumen eñ vloot tot binē parijs
Desen strijdt ghescheyede int iaer M.
cccc. lxvi. dē xvi. dach in Julio
¶ Eñ daer na quamē bidē graue vā
Charlops die voors hertoghē vā ber
ry/vā Calabrē/vā Bourboē/vā Bry
taniē/die graue van Arminac elc m;
sijnd̉ macht Eñ langhē tijt langhē sy
omtrēt Parijs eñ sinte Denijs
Die coñ. vā vrācrijc siende dat hi dus
oueruallē was van zijs selfs princen
eñ ooc ouermerckende zijn v̉lies teghē
den graue vā Charlops. so dacht hy
subtijlijc te scheydē Eñ hi liet tot Con
flās bi Parijs eenē tractaet van pey
se makē na sgrauē van Charlops be
gheerte. hē wederouer latende dye v̉
seyde stedē in Vermēdoys/eñ op dye
Sōme/daer vooren af ghesept is Eñ
dye hertoghe vā Berry soude zijn her
toghe van Normādien. ende die gra
ue van Saintpol wert ghemaect co
ninestabel van vrancrijcke rc. Daer

na schiedē die herē minnelijc vā mal
canderē. eñ die graue van Charlops
is ooc vā daer gherepst / als een vroē
here met victoriē. dair hem die edele
wt Brabāt getrouwelijc gediēt had
dē / sonderlinghe wtē marcgraefscap
vā Antwerpē. als die vā Berchē / vā
Ipere / die dair mits haer vroomichz
ridders ghemaect werdē vandē gra
ue van Charlops / eñ noch meer anđ
wt brabant / die hier te lanck souden
vallē te scriuen

¶ Op dye selue tijt wordē die van Lu
dic met fellē moede vwect op hertoch
Philips eñ heer Karlē sijnē sone. ter
causen van Lodewijc van Bourbon
harē elect daer hertoch phūs oom af
was / diē sy vdreuē haddē om dat hy
noch gheē prpester en woude werdē.
So dat dye stadt van Ludick ōtfinck
den marcgraue van Badē voor gou
uerneur oft mōboor des lants vā Lu
dick Eñ sy dedē hertoch phūs ontseg
ghē eñ zij landē Eñ doe dede hertoch
phylips zij palē besettē met volck eñ
maecte seker capiteynē So datter zō
wilē gescharmuest werdt sonderlin
ge gheuiel eenē grotē slach voor mō
tenaken daer wel ij. M. Ludickers v
slaghē bleuē

¶ Corts daer na quam wt vrancrijc
mij heer vā Charlops met sinē volc
ke tē lande van Ludic wert Eñ hi quā
in die stadt van s truyē Dair na trac
hi na Ludic Eñ als die vā Ludic dat v
namē. so quamē tot hē vele goede eñ
wise mannē van Ludic dye mishagē
haddē van dē voortstelle der quaden
eñ badē om gracie So dat hi die lan
den van Ludic eñ van Loen ontfinck
in graciē by sekerē middele van trac
tate

¶ Daer na quam mij heer van char
lops bi sijnē vađ in Brabāt / doe was
ghestoruē vrou ysabeel van bourbō
des grauē van Charlops wettyghe
ghesellinne dye begrauē werdt tot s
Michiels cloostere Thātwerpē daer
hi seer droeue om was / want hi daer
af maer een dochter behoudē hadde

¶ Dairna werdē die Ludickers arge
re dan te vorē sonderlinge eñ bouē al
die stadt van Dynant. die ooc lasterli
ke woordē sprakē op hertoch philips
eñ sinē sone Hoe dat hertoch philips
selue in sijnder oudtheyt eñ zijn sone
die graue van Charlops trockē met
heyrcracht int lant van Ludic. eñ vie
lē neder voor Dyaant. dat si beleydē
eñ dedent bestormē eñ beschietē. so dz
die stadt niet lange teghē en hielt dye
nochtans seer sterck was. Maer sy
wert ghewōnē eñ al vdoruē. geroost
eñ ghedestrueert so dat den eenē steē
opdē anderē niet en bleef Ja die poor
tē eñ muerē eñ dye kercken worden
verbrant eñ neder gheworpen. Eñ
Dynant wert al slecht gemaect. Dit
gheschiedde int iaer M. cccc. lxvi. om
trēt s Bertholomeus dach Eñ al soe
langhe als mijn heer vā Chaerlops
leefde als hi namaels hertoghe was
so en liet hi dye stadt gheensins betī
merē. maer al meest onbewoent Als
dit gheschiet was so trockē beyde de
se princē te Ludick wert. eñ die Ludic
kers warē te velde maer aenmerckē
de die grote macht des hertoghen so
baden sij weder om ghenade. Ende

die prince namse weder in genadē bi
middele vā grotē sommē/vā pennin
ghē voor sijn scade. eñ vele goede eñ
rijcke mannē moestē si den prince te
ghijsele gheuen Eñ behouwelijc ooc
dien datse haren heere dē elect in ne-
mē soudē. hem doēde datse schuldich
warē Daer na trockē beyde die prin
cen tot brnessel

¶ Corts na dezē toech hertoge phūs
tot Brugge in Vlaēdrē. daer/hi sieck
wert. eñ sterf out zijnde. lxxij iarē Int
iair ōs herē M. cccc. lxvij opdē xv. stē
dach in Juino als hy xxxvij. iarē her
toge vā brabāt geweest hadde Eñ zijn
doode lichaē/gebalsemt zijnde wert ge
houden langhe tijt in die kercke tot s̄
donaes Daer na wert hi geuoert by
Dijon in bourgoingnē om te ligghē
bi sijn/ouders totten chartroysē n Eñ
sijn herte was ge vuert vādē bisscop
van dorincke tot Jherusalem: allso hi
begeert hadde. wāt hy hadde groote
mine totē heyliger plaetsen eñ plach
dē minderbruederē aldaer wonēde in
dē berge vā syon vele goets te doene
in sijn leuen

¶ Dese edel price wert seer beclaecht
van alle sinē lādē/want hi was wijs
natuerlic/milde eñ liberael. verresiē
de. wel kōnēde simulerē eñ v̄draghē
Hi was ooc seer vroem eñ victorioes
Eñ hi hielt alte costelikē staet eñ hof
daermē in hyelt vele schone feytē vā
wapenē tot sijnre eerē. eñ grote eere
bewees hi allē princē eñ heerē vrou-
wē eñ ionfrouwē. Hi minde alle cōs
tenarē/eñ hy hadde so vele goudē eñ
siluerē vaten eñ costelike iuweelē eñ
dierbaer gesteēte als eenich price de
mē wiste Sodderlinge had hi ond' ve
le andēr dingē een lelye daer in was eē
stuck van ōs herē naghel. die gheyre
sen was C. I. M. goudē cronē. Eñ ooc
haddy eenē grotē balays die bi nach
te een geheel camer v̄lichte Dese her
toge phūs in zijnder tijt ond'hielt seere
hoochlijc eñ eerlijc dye ordene van dē
guldē vliese die hi seer princelijc inge
stelt hadde

¶ Vele princē ia die meeste heerē vā
al kerstenheyt sondē dicwijls aen hē
ambassiatē. hē schēckende dyerbaer
presentē. dair teghē hi dan thoōde zijn
edelheyt eñ liberaelheyt gheen goet
sparende/Ooc sandt hi dicwile grote
ambassiatē aē pausen/keyserē/conin
ghē/eñ andere princen

¶ Dat lxiij. Cap: Van hertoghe Ka
rel vā Bougoingnē van Brabāt. xc

¶ Hoe die moghẽde prince hertoghe
kaerle orloechde op dlãt vã ludick eñ
in vrãckrijcke. eñ hoe hy die stadt vã
Ludick wã. daer die coñ. vã vrãckrijc
ooc mede zijn moste. ⁊c

Als hertoge phũs die edel heere
ouerledẽ was. so wert heer Ka
rel zijn sone hertoge vã Lothrijcke vã
Brabãt eñ vã Lỹborch eñ marcgra-
ue des heilichs rijcks. eñ hi wert ghe
hult te Louene. te Bruessele ende tot
Antwerpẽ Int iaer. M. cccc. eñ lxvij
Oec wert hi here vãdẽ ãderẽ landen
die zijn vad besat. Eñ als hi eerst i vla
ẽdrẽ tot Ghendt õtfanghẽ wert. soe
was daer eẽ oploop eñ rebellacie vã
der gemeyñtẽ also si vã ouds ghewoẽ
lijc zijn Eñ si creghẽ also eẽs deels met
gewelde vã harẽ graue sekere preui
legyen dye si niet lãghe en gebruectẽ
Want hi dwãcse corts daer na dese in
zijn handẽ ouerbrẽghẽ moestẽ alle ha
re priuilegiẽ die si haddẽ Eñ daer na
moestẽ si voer dẽ prince comẽ te Bru
essel daer si harẽ voetual deden
¶ Item ooc soe was te Mechlen een
groote cõmotie beruerte ond die ghe
meynte tegen die sommige die vãdẽ
regimẽte der stad warẽ / die si. viaech-
den ende beroofden hare huysen.
Ende ooc ghinghẽ die sommighe tot
Heffene eñ trockẽ die ketene op aẽ de
brugghe die ouerlanghe iaren bi ab
poyntenmente indẽ gront gesonckẽ

lach rc. Eñ daerō wert hertoch Kar le so toornich eñ so berueet op Mech lē datmē seyde dat hy die stadt aban donerē eñ ōderuē woude. dat groot iāmer geweest hadde Maer die baē roetsen eñ die edele wt Brabātē ooc die wethouders van Bruessel badē dē hertoghe langhē tijt op haer kniē voor die goede stadt van Mechlē Eñ hi quā te Mechlē binnē met grooter macht/eñ die baenroetsen vā brabāt haddē meestdeel die poortē vanđ stad inne. Te wetē die heere van Gaesbe ke. van parweys. van Berghē. van grimberghē eñ anđ So dat hertoge Karel tē eynde zij gracie dede by mid dele van veel gelts dat sy geuē mostē eñ ooc dede hi die ghesworene vandē ambachtē bannē wt alle sinē landē ō datse die beruerte niet wijslijck belet en haddē rc.

¶ Die hertoge was doe zōđ huisvrou wāt sijn ij. huysvrou vrou ysabeele vā Bourbon corts gestoruē was. eñ leyt begrauē tot ō michiels Thātwer pen.

¶ Van des hertogē Karels oorloghē eñ vromē feytē die hi dede bi zijns va ders leuē. dair hi dē strijt te montther ry wan. eñ noch ander reysen die hy dede is gheseyt int voorseydē capittel

¶ Inder tijt als hertoch Karle yerste ōtfanghē was in zij landē/so begōstē die van Ludick weder te rebellerē te/ harē bisscop eñ heere eñ teghē herto/ ghe Karlē sinē swager eñ neue. eñ si toghē wt eñ belaghē met heyrcracht die stadt van Hoye. die si gecreghen Eñ al ōboodt hē hertoch Karel dat sij aftrecken/soudē houdende den peys die sy met hē ghemaect haddē Maer sy en achtens nieteñ hebben die stadt eñ ooc die borch ghewonnen Als dye hertoghe dat ōnam so track hi derde werf int landt van Ludicke met alte groter heyrcracht Als die van Ludic dat ōnamen quamen si op eenē auōt stonde met rr. M. mānē om die stad van sintruyē tontsetten. eñ daer ghe niel eenen strijdt daer hertoch Karle victorie hadde/eñ de van Ludic ōlorē. iij. M. mānen die daer ōslagē warē Eñ daer bleuen doot heer staes van Strael haer banier dragher eñ heer Barry ridderen Item daer werden van thertogoghē ridderē ghestagē CCC. ridderen.

¶ Item dye hertoghe dede doe Sint trupen bestormen met bussen eñ an/ deren enghienen. eñ die van Sintru pen ghauen hem op in shertoghē ge naden/want sy wel saghē datse syne macht niet wederstaē en kondē Eñ quamen wt in hair lijnwaet als ver wonnen liedē. beruoets ende bloots hoofts/biddende den prince om syne gracie ende ghenade/ ende si brachtē met hem die sloelen vander stadt die sy hem willichlick in synen handen o uergauen. Soe dat ten laetsten dye prince sijn gracie ende edelheyt wed aen hemlieden thoonde/eñ namse in ghenaden tot sijns selfs segghen eñ by sekeren voorwaerden. dats te we tene/datse doen ter stont mosten hair poorten/torren ende muren selue ter neder inden gront vellen eñ slechten

eñ haer grachtẽ te vullẽ: eñ een som-
me vã penningẽ gheuẽ. Ooc moestẽ
si alle haer boghẽ pikẽ hameren har
nasch ende andere wapenen binnen
der stadt sijnde. buyten der stad brin
ghen. eñ ouer eenen hoop legghẽ in
des hertoghen haddẽ Ende daer na
quamen dye andere steden vanden
lande vã loen dẽ prince in handẽ als
Hasselt Borchloen Harcke Maesey
ke Bilsen. Breen. ⁊c Eñ oock Tonge
re. Welcke stedẽ die prince dwãc hair
poorten eñ mueren af te legghen eñ
neder te worpẽ Eñ si warẽ blijde dat
sy daer mede gestõdẽ Maer der stad
van Hoye werdt gracye gedaen / dat
poorten eñ muerẽ bleuẽ staende
¶ Voort soe trac de prince wed voor
Luydic met so groten volcke dat son-
der getal was Eñ als tvolc was voor
Luydic neder ghestagẽ doe werden
die borghers van binnẽ so seere ver-
uaert. dat si wed groote genade soch
tẽ eñ quamẽ wt in haer linen cleede-
re voor hertoge. Karels tente. biddẽ
de om sijne ontfermherticheyt Als si
lange op hair knien geleghẽ hadden
so heeft hyse op sommige condiẽ ghe
nomẽ in genaden Eñ dwert ouer eẽ
ghedraghẽ dat si wt soudẽ comen in
haer linen cleeder eñ om gracie ende
genade biddẽ. daer na quamẽ sy vte
voerdẽ prince in haer lijnwaet ende
brochtẽ hem dye slotel vander stadt
Eñ õme dat sy niet en quamen soet.
ouerdrnghẽ was / so en woudese dye
prince niet ontfaen ende keerde hẽ õ-
me Eñ doen moesten sy al weder om
me inde stadt onghetroost keerẽ Eñ
alsment binnẽ wiste eñ vnam hoetõ
gaen was. doẽ wert die stad al in roe
ren mer sy ouerdroghẽ ten ynde dat
men des princen begheerte doẽ sou-
de. Eñ si quamẽ wt in haer lijnwaet
xvi werf xx. mãs. eñ badẽ genade dẽ
prince. settende die stad in sijn handẽ
eñ badẽ om haer lijf. So dede die pri
ce aẽ hemliedẽ zijn gracie Met cõdiciẽ
indẽ eerstẽ dz sy alle haer wapenẽ ou
gheuen soudẽ. eñ haer poortẽ torren
eñ muerẽ af worpẽ eñ die graue vul
len soudẽ. daer die hertoghe mz synẽ
volcke in comẽ soude. als si dedẽ. Eñ
daer die vã ludick harẽ voervalald?
dedẽ daer stondẽ in presenciẽ die am
bassyatẽ vã vrãckerijc: vã Engelãdt
vã Britaniẽ / eñ vã Berry die totten
hertoghe gesondẽ warẽ. Eñ na vele
hantierighẽ so quã dye prince binen
ludick met heer Lodewijcke vã bour
bon harẽ bisscop Eñ daer moestẽ de
vã ludick alle haer bussen / colueren
harnas stockẽ / sweerdẽ / bogẽ al ouer
gheuẽ in des pricẽ hãden diet al dede
vuerẽ daert hẽ belyefde / eñ alle haer
poortẽ / torrẽ eñ muerẽ moesten sy af
worpẽ. eñ harẽ pyeroen daer si haer
iusticie voir hieldẽ op dye merct dye
werdt afgebrokẽ eñ de pricẽ dedẽ vu-
erẽ tot Brugghe daer hi geset werdt
op die borse Noch wert daer iusticye
gedaẽ ouer die gene dye dẽ borchmeest
vã Dynãt voertijts tõrechte õthooft
haddẽ. ¶ Itẽ die vã ludick moestẽ ooc
in des hertogẽ hãden bringẽ alle ha-
re hãtuestẽ eñ priuilegiẽ die si haddẽ
vã keyserẽ conigẽ / hertoghẽ eñ allen
anderẽ. eñ die hertoghe gaf hẽ lyedẽ
andere rechtẽ na sijnre beliefstẽ. ende
si moestẽ betalẽ die oude zõmẽ die sy

sculdich waren eñ noch ander sommē
van pēninghen daer toe Item oeck so
wert de hertoge gemaect eē erfvoecht
eñ momboor des lants vā ludick ende
van Loen. eñ oeck alle zijn nacōmerē
hertoghen van Brabant zijnde Ende
des soude hi vanden lāde iaerlijcs eñ
erfelijck heffen menich. M. guldens
Eñ die steden vandē lāde vā Loen sou
den huer hootvōnisse tot eewighē da-
ghen halen tot louene in brabāt Ende
haren bisscop eñ heerē souden si ontfā-
ghen eñ hē betalē eñ doen in allen ma
nieren als si schuldich waren. Eñ dat
hertoge kaerle de ludikers aldꝰ dwāc
ꝛc. daer toe was hi ůsocht vādē paus
paulꝰ die. ij. om haer grote rebelscap
eñ onghehoorsamheyt/ also mē seyde
Aldus werden die landē van ludic eñ
van loen al binnen eenē maent ůwon
nen ende tonderbracht. die te vorē soe
sterck waren datse niemāt en ontsagē
noch en vreesden
¶ Dair na quam die prince victorioes
in brabāt tot bruessel. eñ also voert tot
brugghe. daer hi doen troude tot eenē
wiue Margrieten van Yorck des co-
nincs eduwaerts suster vā enghelant
Te wetene omtrēt sint ians misse/ Int
iaer. M. CCCC. lxviij. Van welcken
huwelike die coñ. van vrāckerijc niet
wel te vreden en was Wanttet ůbodē
was allen den heerē die ondē die crone
vā vrācricke zijn. datse in yngelāt geē
huwelijc doen en moghen Ende so en
woude hi niet houden den pays die ge
tracteert was int iaer van lxv. na den
slach te montherry: mer hi woude dē
prince wedē af nemen die voorß steden
eñ sloten op die somme ꝛc. Oeck voer
hem nemēde dat gheen vassael oft on
dersaet zijn ouerhooft dwinghē soude
oft in eenigher manierē prangē. ende
dattet al van gheenre weerdē en was
ꝛc. So ůgaddē die hertoge groot volc
wan wapenen eñ omtrent bamisse so
track hi weder nae vrancrijcke. eñ hij
lach tot Perone Eñ die graue vā sint-
pol eñ een legaet vā rome arbeyden
seer om den pays tusschen den conick
eñ den hertoge te makē Aldus dat tē
lesten ouerdragē eñ gesloten wert dat
die coninc eñ die hertoge ůgaderē sou
den tot perone ende dye coninc quam
daer sonder wapenen met een deel vā
sinen edelen. eñ gaf sinen volcke van
wapenen orlof om dē hertoge te cōtē-
teren Eñ daer wert dē peys gemaect
want die coñ dede al dat hertoge karel
begeerde. daer op beide theilige sacra
ment ontfanghēde also men seyde
Eñ binnen dyen tijde maectē/ hē wedē
sterck die/ ballinghē eñ dye groentēte
vā ludick eñ quamē binnen ludick eñ
bedreuen daer wonder want si verdre
uen daer/ uut alle die gene die hertoge
kaerle daer in geset hadde Ende heer
lodewijck van bourbon haer bisscop
was op die tijt tot Tongeren met veel
edelen als die heer vā berghen eñ an
dere. Die welcke vernemēde dat peis
was tusscē dē coninc eñ den prince soe
waren si ůblijt. eñ si deden vier makē
op die strate Ende indē seluer nacht soe
quam die voerß groētente van ludick
subtilijck binnen tongherē al ghewa-
pent met menichtē vā volcke eñ riepē
ter merct Viue le roy. eñ si vinghē ha
ren bisscop eñ voerden hem te ludick.
Eñ si maectē die stat sterck met grauē

bollewercken Eñ hertoge karel te pe
rõne zijnde dit v̇nemẽde hoe dat zij sco
nincks roep hadden geropẽ eñ haren
bisscop geuanghen eñ hoc die groetẽ-
te binnẽ ludick seer sterr was soe wert
hi seer gram eñ hi ghinc tot in des co-
nincs camer dye noch te Perõne was
eñ sprac hoe die van ludic metter groẽ
tentẽ warẽ comen tot Tõgherẽ roepẽ-
de Viue le roy eñ haddẽ harẽ bischop
geuãghen tot ludic geuoert ꝛc. Eñ dz
dit aldus gesciedde dat woude die prin
ce den coninc opleggen als des mede
plichtich zijnde aẽgesien datse des coñ
roep geroepen hadden Maer die coñ
loochende dat sterckelijc eñ swoer dat
hi vã haren opsette niet en wiste noch
dat bij sinẽ cõsente noch wille niet ghe
schiet en was eñ dat hi dat v̇antwoer-
den woude eñ oft noot ware hi woude
selue metten prince voer ludic trecken
So hi oec dede eñ quam mz hem voer
ludic eñ beleyden die stadt Ende daer
werden buten ludic vele lukenaers ge
doot vã mijs heerẽ volcke vã rauestij
die we die vangaerde voerde van des
princẽ heyre eñ die van ludic dit weetẽ-
de quamen wt met sint andries cruce.
eñ si dooden vele van sprincẽ volc eer
datmẽt wiste int heyr Die van ludic v̇
uaert zijnde sprakẽ tot harẽ bisscop diẽ
si geuãgen haddẽ. dat si hẽ souden latẽ
gaen woude hi hẽlpedẽ pays v̇weruẽ
aendẽ hertoge sinẽ neue dwelc dye bis
scop hẽ geloefde te doene Eñ so trac hi
wt tottẽ hertoge Maer die wile dzmẽ
vã peyse sprac soe zijn. CC. lukenaers
heymelijc bi nacht wt gecomẽ in sprin
cen heyr tot bi zijn tẽte. eñ si stakẽ tvier
in sommige logizẽ doodẽde vele goede
mannẽ eer mẽ v̇nam maer si bleuen
daer meest alle v̇slaghẽ Doe wert die
prince so gram dz hi die stad woude be
stormẽ. eñ dede so vreesliken assout op
die stad dat hijse wan met geweldiger
hant. Eñ hi quam metten coninc van
vrãcrijcke daer binnen met grotẽ volc
ke eñ het werdt al doot geslaghen dat
men vant mans eñ vrouwen sondlin-
ge datmen ter wapenen vant. eñ wer
dender inder mazen v̇droncken. ende
vele vrouwen werdẽ daer geuioleert
kercken cappellen eñ cloesterẽ en wer
den oec niet ghespaert. maer werdẽ be
rooft Eñ al die vter stad geraken con-
sten die liepen wt om hem te salueren
Eñ vele nonnen eñ baghynen werdẽ
te scepe wtgheuoert op dat hem nyet
mesdaen en worde.
Aldus werd die stad van ludic gewon
nen met assaute Int iaer. M. CCCC.
lxviij. des sondaechs voer alr̄ heyligẽ
dach opdẽ xxix dach in octobri te hoech
misse tijde als dẽ introitus eñ. beghin
vander missen was wel dyenende ter
materien Omnia que fecisti nobis do
mine in vero iudicio fecisti quia pecca-
uimus tibi ꝛc.
Daer na werdt die stadt van ludick al
berooft ende gespoelgiert ende die her
toghe deedtse alte samen verbranden
ende die huysen af breken. wt gheno-
men kercken ende cloesteren ende dat
selue straeckẽ daer hi inne ghelogeert
lach. Groote fortse ende ontamelijcke
wercken werden daer bedreuen van-
den volcke van wapenen dwelck nyet
betamelijck en is te scriuen ꝛc.
¶ Daer na reysde die coñ vã vrãcrijck
tot in zijn lant. Ende hertoghe kaerle

bleef daer tot dat hi dlant al in ordinā-
cien ghestelt hadde alsoot hē goet doch
te. eñ daer na quam hij tot bruessele in
brabāt eñ voert track hi in veel ander
plaetsen van sinen landē. eñ hij sat ter
audiencien. supplicatiē eñ clachtē ont
fangēde van armen eñ vā rijcken om
eenē peghelikē recht te doene. wāt hij
een sondlinge prince van iusticiē was

¶ Voert track hertoge karel tot brug-
ghe dair hi zijn feest hielt vand ordenē
vanden guldenē vlepse oft topson Eñ
daer warē bescreuen alle die heerē vā
der ordenen om ter feesten te comene.
Eñ mijn heer vā Crop quam dair wt
vranckerijcke. wāt al was hi vdreuen
geweest. nochtan en konde men gheē
valschept aen hem vinden. Maer dye
graue vā Nyuers eñ van Stāpes en
woudē daer niet comē ouermits dyen
dat hi daer te voren te Perone geuāgē
hadde geweest eñ beschaemt vā herto
ge Karels weghen ꝛc.

¶ Item int iaer ons herē. M.CCCC.
lxx. so wert wt Enghelāt vdreuen Rit
zaert graue vā werwijck. eñ hi trac bi
coñ. lodewijcke vā vranckerijcke wāt
hi meỹde bi zijnre hulpē co. Eduwaer
de te vdriuen eñ coninck henrijcke die
geuanghē lach weď coninck te maken
Want dē prince vā galles coninck hen
rijcs sone hadde desen graue zijn doch
ter te wiue gegheuē. die welcke prince
van galles was coninck Lodewijcken
na belanck vā zijnre moeď weghē dye
co. Roner vā Siciliē dochť was bestaē
de den coñ indē ij. stē grade Aldus pijn
de hē dese graue vā Werwijck partye
te makē tegē hertoge Kaerlē. ende hij
roofde op die zee die vlaemsche hollāt
sche eñ zeelātsche scepen Eñ hij trac al
soe met macht in. Engelāt met hē oec
hebbēde eē deel frāsoizē ō co. eduwaert
te vdriuen eñ hi quā te Dortemuye in
Engelāt. so dat hi bi cōspiraciē vā sinē
vriēdē die hi heymelijc in engelāt had
de co. eduwaert vdreef. die welc siende
dat hi vradē was so weeck hi wt enge-
lāt eñ quā in hollāt omtrēt bamisse eñ
hi lach indē haghe tot kersmisse Daer
na trac hi bi hertoge karel tot Hesoyn
in artoys eñ bi zijn suster hertogē Ka
rels huisvrouwe om hulpe vā hem te
hebbē om weder engelāt te crijgē Eñ
hertoge karel dede hem bistāt vā volc
ke ende van scepen so dat hi inde vastē
daer na track in Engelant Eñ op den
heylighen paesdach bij de stad vā lon
den haddē si eenē strijt teghen coninck
Henrijcks sone voersepdt eñ den gra
ue van verwijc. Eñ coninc eduwaert
hadde victorie mits zōmige heerē. eñ
die graue van werwijc bleef daer ver-
slaghen. ende coninc Henrijc wert we
der geuangen Ende zijn sone en wou-
de coninc eduwaerde nyet kinnē voer
coninck. eñ hij wert gedoot Eñ coninc
eduwaert wert weder gheweldich co-
ninck van enghelant.

¶ Eñ binnen desen tijden als dye gra-
ue van werwijck tusschen den coninc
van vrancrijck ende hertoghen karel
twist eñ omminne gemaect hadde soe
nā die coninck weder inne die stedē vā
Ampens eñ sinte Quintens ꝛc.

So heeft dye hertoge groot heyr van
volcke vgadert eñ is getrockē int iaer
van. lxxi. na dertiēdach weder in vrāc-
kriyck ...

daer wert dicwile gescarmust. Want
die grote salizaert lach binnen ampẽs
eñ quaẽ dicwil wt op des hertogẽ volc
eñ worden dã dicwil int stadt gedreuẽ
veel min dan si wt quamẽ Ten eynde
wert daer een bestãt gemaect een iaer
lanc duerende

¶ Dair na int iaer vã lxxij. als tbestãt
wt gegaẽ was so is hertoge karel we
der met groter heervaert gherepst in
vranckeryck eñ hij belach eñ wan die
steden vã Nelle in vermandoys die al
gedestrueert wert Desgelijcs wan hij
Roye eñ Mondidier Daer na is hi ge
trocken voer die stad vã Beuays dye
hi met groter haestẽ vreeslijc bestorm
de met assaute maer die vã binẽ weer
den hem vromelijc van des morghẽs
totten donckerẽ auonde. eñ des auõts
quam daer binnen versch volc vã sco-
nincs ordinanciẽ eñ als die op de mue
rẽ begonsten te comene. soe trac tsher
toghẽ volc af eñ hi ghinc ligghen dair
bi int cloester vã s Luciaen. Daer nae
ghinc die hertoghe wed die stadt noch
vreeslijker bestormen met volcke mz
bussen eñ engienẽ. Maer wanter ve-
le volcs versscheliick inne comẽ was
soe en konstese hi niet ghewinnẽ te diẽ
male ꝛc. So op brac die hertoghe van
daer eñ track met ouermoede te Rou
waen weert. eñ ond weghen heeft hij
v̉brant dat lãt vã Caux in normandiẽ
wel M. dorpẽ eñ meer also men seyde
So quam die hertoge voer ruwaẽ eñ
die conestabel was daer binẽ seer stert
maer hi was des hertogẽ vrient alsoe
men seyde ꝛc. Eñ ten laetsten werter
een bestãt gemaect tottẽ iare vã lxxiiij
in april Ende soe is die hertoghe ghe-

keert in zijn lant

¶ Item in dit iaer vã lxxij. omtrẽt sint
agneten dach in louwmaent sach mẽ in
die lucht alten vreeslijckẽ comete ende
duerde langẽ tijt tot bi paesscẽ. Ende si
was vlãmich met eenẽ langẽ eñ bree-
den steerte bij nachte lichtende als die
mane Eñ betepkẽde vele plaghen eñ
tribulacien in vele landẽ bi orloghẽ eñ
stersten ꝛc

¶ Item want Adolf hertogẽ Arnouts
van ghelre sone sinen vader geuangẽ
hielt wel vij. iaren lanck. hem seluẽ he
re makende bij toe doene van sommi-
ghen heerẽ eñ steden vandẽ lande. soe
wasser grote partijscap eñ orloghe op
gheresen tusschen hem op deẽ zijde eñ
hertogen Janne vã Cleue zijnre moe
der brueder eñ den here van Egmont
zijns vaders brued met sinẽ kinderen
op dandere side daer vele bloetstortin
ghen eñ ander scaden af quamen ꝛc.
So is waer dat die keysere Frederijc
tẽ versuecke vandẽ heer vã Egmont.
hertoge Kaerlen cõmissie gaf eñ rech
ter maecte ind saken tusscẽ hertoge Ar
nout vã Ghelre eñ adolph sinen sone
So dede hertoge Karel so vele aẽ den
sone dat hi sinẽ vader vter vanghenis-
sen liet. Eñ hertoge karel õtbotẽ bi hẽ
te comen gheuende hẽ ghelepde. so dat
hi in psone bi hertoge kaerlẽ te Hesdij
quã Eñ so hi seer õbehoedt vã woerdẽ
was. so sprac hi spitige woerdẽ in sher
togẽ presencie so dat hi daer gehouden
wert. eñ en mocht nyet wed tsinẽ lãde
keerẽ/noch vãdẽ hertoge orlof crighẽ.
Maer heymelijc zijn ander ontreet hi
eñ quã tot namẽ. eñ vã daer meinde hi
te scepe te varen lancks dye maze ned.

Maer hi wert daer bekent van sinen
weert die dat te kennē gaf so dat hi ge-
uangē wert eñ wed̄ bracht bi den prin
ce. die welcke desen Adolf van ghelder
vast geuangē dede leggē tot viluoer dē
Eñ hi bleef geuangē man so lāge als
die prince leefde
¶ Voert meer want hertoghe kaerle
metter waerheyt beuant dat hertoge
Arnout eñ adolf zijn sone tlant vā gel
re tonrechte besaten. als comen zijnde
vand̄ iongster dochtere eñ dat die her
toghe van gulic was als af comē zijn-
de vand̄ oudster dochter. eñ hem oeck
bi keyserlykē vonnisse aen ghewesen
was so heeft hij teghē den hertoge vā
gulic zijn recht ghecocht om. lxxx. M.
gouden guldene die daer voor betaelt
werdē. Oeck seydemen dat hertoghe
arnout adolphe sinen sone onterfde o-
uermids die grote mesdaet in woerdē
eñ in wercken die hi tegē sinen vadere
mesdaen hadde. eñ ouergaf hertoghe
kaerlē zijn recht daer hem oec toe por-
rede die quaetheyt zijns volcs want si
riepē al na sinē sone. eñ en wouden dē
vader voor gheenē heer kēnē daerom
en eest gheen wond̄ datse daer na vele
lijdens eñ tribulacien gehadt hebben

¶ Dus dā so is hertoge kaerle getroc
ken met heyrcrachte na dē lande van
ghelder al door maestricht Doe vant
hi daer bereet hertoghe Jāne vā cleue
sinen neue. eñ den heere van egmont
met sinen kinderē dye hem te hulpen
quamen Eñ ierst belach hi vendeloe.
dwelck hem op gaf eñ voert creech hi
al meest dat lant inne Want vele edele
heeren vandē lande waren bleuē ghe-
uanghen binnē hesdijn als adolf haer
heere heymelijck van daer reet Oeck
hadde die prince te hulpē sommige ste
den indē lāde vā ghelre met vele edelē
die op die side vandē prince waren
Maer want die stadt vā nyeumaghē
haer niet ouer gheuē en wilde soe trac
die prince daer vore met groter macht
eñ mz groten bussen op deen side van-
der walen Eñ die hertoge vā cleue eñ
zijn broeder heer adolph heer vā rauē
steyn. eñ die heere van Egmōt met si
nen sonē laghen op dand̄ side vāder ri
uierē Eñ op die stad wert seere gescho
ten Oec deden die vā binnen stade int
shertoghē volc Sondīnge bleef daer
doot een groot heere wt engelant met
vele enghelsche archieren die eē buitē
poorte vander stad ghewonnē haddē.
Maer hem luyden en quam ter stont
gheen volck te hulpen Also dat si daer
op eñ omtrent v̄slagen werdē vanden
volcke vāder stad dwelc die poorte we
der inne nam. Maer int leste gauē zij
hē op in tshertogē handē. eñ die prince
namse in genadē mits sekerē tractate
dier gemaect was Alsoe dat die prince
dlant vā geld̄ in corter tijt in hadde eñ
liet hem daer hulden ghelijc eenē lants
heere Eñ die oude hertoghe sterf dair
na in die stad vā graue Eñ hertoge ka
rele vuerde met hem wt nyeumaghē
die. ij. ionghe kinderē vanden hertoge
adolph vā gelre die geuāgē lach. eenē
sone eñ een dochter eñ hi brachtse met
hem in brabant eñ dedese eerlijc hou-
den Want des princē vrouwe ouerle-
den eñ deser kinderen moed̄ warē. ij.
gesusterē van bourboē Oeck was die
prince eñ deser kinderē moed̄ brueder

eñ suster kindere Dit voerscreuē ghe
schiede indē heeten somer int iaer M
cccc.lxxiij.daer af men sept aldus. Als
hertoghe karel voer Nyemaghē lach
men nopt so heeten somer en sach
¶ Item int selue iaer vā lxxiij. omtrēt
sinte Mychiels dach, so is die keysere
Frederijck neđ ghecomen tot Trpere
met vele bisscoppen hertoghen marc-
grauen eñ heerē. om te tracteren met
hertoge kaerlen vā vele sakē. die welc
ke met groten state eñ soe vele costelic
heden totten keyser track. dat desghe-
lijcs niet gesien en heeft geweest Hoe
dat die keyser eñ die hertoge daer ver
saemden in grooter minnē eñ vruech-
den. eñ elck dede daer den anderē gro
te chiere eñ weerdichept. eñ si ṽgader
den menichwerue alle dage bi malc-
kanderen omtrent. viij. daghen lanck
Ten laetstē dede hertoge karel een al-
ten costelikē maeltijt bereyden eñ no-
de dē keiser ten eten met alle sinē herē
Dair thoonde die hertoge zijn costelic
ke iuweelen vā goude vā zeluere ende
vā gesteyte ind maeltijt so dat nie mā
desgelijcx en sach Eñ men seide dat die
keyser dair comē was om hertoge ka
relen coninc te maken vā Bourgoing
nen begripēde daer inne alle dese ned
landen. maer die keyser werd anders
van sinne eñ track heymelijc wt Trie
re tscepe om dwelcke hertoghe kaerle
seer geturbeert wert. eñ quam weder
in zijn lāt. Eñ in die vastenen daer nae
volgēde instelde hi te mechlē eē walsch
parlemēt van. xxx. heeren. dwelc hem
die keyser alsomen seide te Triere ver
leent hadde
¶ Item int iaer van lxxiiij. als dat be-
stant wt ghinck tusschen den coninck
vā vrācrijc eñ hertoghe kaerlen so ysser weder een bestāt gemaect een iaer
lanc duerende

¶ Dat lxxiiij. capi. Noch van hertoghe
karels orlogē in Almaniē. switzen eñ
in lorapnen

Nt voorß iaer M. CCCC. lxxiiij
ṽnam hertoge Karel tijnge vā
dē lāde vā ferretten dwelc hi ge-
rocht hadde tsegē hertoge zegemōt vā
oistrijc eñ hi hadde daer eenē capitein
gestelt gheheetē Peter hackebach die
welcke om zijn tyrātscap daer geuāgē
was eñ ter iusticiē ghestelt eñ daer na
onthooft in eē stad gehetē Brisac. om
dwelc die prince seer gestoort werd eñ
ṽmat hem dat op hē liedē te wrekene.
Also dattet lant vā ferretten wt vreezē
is geslaghen onder swüselant
¶ Eñ op die selue tijt es oec ghecomē
heer Robrecht vā beyerē. aertsbiscop
van Colene. eñ heeft hertoge kaerlen
sinen neue gec laecht ouer die stadt vā
Colene van Nuys ende andere. da tse
hem onthielden zijne rechtē eñ demei
nen die hem toe behoordē ꝛc. Also dat
die prince den aertsbisscop cōsenteerte
zijn wapen binnē Colene voer zijn hof
te slane dwelck hi dede. maer si werdt
bi nachte af getrocken eñ int slijc ghe-
treden Dwelc vernemende hertoghe
kaerle so was hi des qualijc te vreden
Daer na es hij met groter heyrcracht
te paerde ende te voete wt sinen landē
ghetrocken doer Tricht hebbēde met
hem oeck vele Enghelsche ende Lom-
baerden die wt gesocht ende seer wel

waren.eñ hi ghinck ligghen voer die
stadt van Nuyssen omtrent sinte ma-
rien Magdalenen dach int voersz iaer
Eñ hi hinck zijn wapene costelijc aē eē
nen stake in eenen scilt midden in velt
Eñ hi heeft menich swaer assaut ende
storm gedaen op die stadt eñ heeftse al
te vreeslijc bescoten grote scade doēde
aen poorten torrē eñ mueren ende ve-
le borghers doot gescoten Maer dye
vā binnen weerden hem vromelijck.
eñ scoten veel volcks doot vā tsherto-
ghen lieden want si waren binnē wel
bewaert vā cloeckē liedē van wapenē
daer thooft af was heer Herman des
lancgranē broeder van hessen. die van
sinte Lijsbetten bloede is. eñ werdt na
maels aertschbisscop vā colene. Mer
heer gheerlof vā Bredenbach riddere
hadde tmeeste regiment eñ bestier vā
den ruteren. die hoe langer hoe stran-
gher werden Eñ die keiser hadde der
stad ontboden dat hise ontsetten soude
Maer het viel so lange dat die vā bin-
nen alsulcken ghebreck hadden. datse
aten wel .iiij.c.paerden van hongher
nochtans en wilden si hem nyet op ge
uen. maer bleuen euen cloec. want zij
quamen dicwil uter stadt eñ sloegē dē
prince groot volk af. Oeck quamen
daer op eenē morgēstont heymelijckē
van uter stadt van Colene ghesonden
iiij. hondert voetknechtē eñ eē peghe-
lijck droech met hem salpeeter daer si
binnē der stad vā nuyssen seer met ge-
sterct waren

In desen tijde maecte die keyser Fre-
derijck eñ die korvorsten ende die rijc-
steden een grote aliance eñ vbont met
coninc Lodewijcke vā vrācrijcke

Ende omtrent sinte Barbelen dach
soe quam daer bi hertogē Kaerlen die
coninck vā Denemerckē van Roome
comēde. eñ hi hadde bi hē graue ghee
raert vā olden brugghe sinen brueder
eñ hertoge Frederijc vā bruynswijck.
eñ meer ander grote heerē. eñ arbey-
den seere om den peys tusschen beyde
te makene. maer het was om niet. eñ
so vtrocken si

Item in die vastene zijn die vā Colē
wt ghereyst. eñ hebbē haer logijs ge-
maect neffens die stad van nuyssen o-
uer den rijn. eñ hebben grote scade ge
daen met schietene in hertoge Karels
heyr

Ten laetsten is die keyser selue ghero
mē tot Colene met hertogē/bisscoppē
marcgrauen eñ anderē heerē. eñ met
groter heyrcracht. al opden kost vādē
keyserijcke om nuysse tontsettē eñ dē
hertoge daer af te slane. eñ sloech neđ
omtrēt een mijle vā Nuyssen eñ van
sprincen heyr. daer hij hē sterc maecte.
eñ begroef hem in een waghenborch.
Eñ bracht met hē vele reesscoppē van
bussen bombaerden om den prince te
beuechtē. maer dye hertoge en slaude
niet. eñ zijn capiteynē stelden zijn volc
in ordināciën vā daghe te dage strijt v
wachtēde maer die keyser en quā niet
So ordineerde dye prince iiij.c glauiē
wt te treckē. welcke hē heimelijc steldē
omtrēt skeysers heyr Waer vā wt reden
cc. paerdē voer die wagēborch vanden
keyser hē vtoonēde als vianden Soe
datter vele vā des keysers volck sterc
kelijck wt quamen om dese te beuech
ten.

sonderlinge de biscop vā munstere en̄
die margraue vā brādenborch .mey-
nēde dese. CC. lichtelijc ned̄ te trecken
So dat die ij. hond̄t die vlucht namen
En̄ de duytsce en̄ westvalinge v̄uolch
dense tot daer die CC. glauien laghen
die welcke in ij. heyrē opresen. so datse
de duytsce oft almaēsche tusschen hem
beydē besloten. daer sise deerlijc v̄sloe
ghen. Oec spronghēder daer vele indē
rijn en̄ v̄droncken hem seluen. Want
hem vter wagēborch geē hulpe meer
en quam dan datse daer wt vreeslijckē
schoten. daer des princē volck niet seer
na en vraechde. en̄ dye almaensche en
dorstē daer na niet meer te velde comē
So begōstmen te sprekene van peyse
oft bestant te makene. daer seer in aer
beyde een seer eerwerdich prelaet hee
re Alexand̄ bisscop vā forlinien. legaet
vandē paus gesondē en̄ hi dede die wt
sprake. dat ons heylige vad̄ dye paus
dese sakē soude eyndē binnē eenē iare.
en̄ hier in binnē souden partijen af la-
ten van orloghen en̄ die stadt vā nuys
sen soude blyuen staēde onbeuochten.
ond̄ die ꝓtectie vandē seluen legate. al
so zijn beyde die heyrē op gebrokē om
trent sint iāsmisse En̄ die hertoge quā
weder in zijn lant

Item indē tijde dat hertoge Kaerle
voor Nuyssen noch lach so wert die sa
lighe broed̄scap van onser lieuer vrou
wen souter oft rozenhoede tot Colene
ingestelt en̄ v̄nyeut biden eerwerdigē
here meester Jā sprenger doctoer ind̄
godheyt prioer vand̄ predikarē cloostē
te colen. en̄ wert vanden voers legaet
en daer na vādē paus Sixtꝰ selue ghe
cōfirmeert met vele schoonen aflaten
daer toe ghegeuen En̄ in deser broed̄-
scap heeft hē die keyser Frederijc doē
perst inscriuen met vele and̄ heerē. en̄
daer na is dese brued̄scap bi ingheuen
des heylichs geests gebreyt en̄ geme-
nichfoldicht in almaniē in vranckerijc
in Engelāt. in dese ned̄landē. en̄ in ve-
le ander landē En̄ een yeghelijc men-
sche mach dese broed̄schap aen nemen
tusscē god en̄ hē. oec sond̄ inghescreuē
te sine en̄ lesen daghelijcs gaende oft
staende knielēde of sittende een rozen-
hoyken. dat zijn v. Pr̄ nr̄ en̄ na elcken
pr̄ nr̄. x. aue maria Ofte hi sal lesen ter
wekē eenē souter van ons lieuer vrou
wen. dat zijn. iij. hoykens. te wetē. xv.
Pr̄ nr̄ en̄ C. l. aue maria. Nochtā al ist
so dat yemāt so vele niet en leest. hi en
doet gheen sonde. maer hi derft alleen
die medeelachtichheyt van alden ande
ren bruederen en̄ susterē die op die tijt
lesen ꝛc.

Item int iaer. M. CCCC. lxxv. alst
bestant tusscē dē coñ. vā vrācrijcke en̄
hertoge kaerlen wt was. so hebbē die
frāsoyse op thertoghen landē groote
scade ghedaen te water en̄ te lande en̄
branden in artoys. en̄ namen sommi-
ge cleyn steden inne.

Item want ind̄ tijt dat hertoge Ka-
rel voir nuyssen lach een verbont ghe
maect was tusschē coñ Eduwaert vā
Engelāt en̄ hertogen karel teghen dē
coninck van vranckerijc so is coñ Edu
waert met groter macht comen tot ca
leys. en̄ track voert in pikardyen om
dlant van Normandien weder te win-
nen Maer die hertoghe en woude vā
nuyssen niet sceyden. en̄ dye coninc vā

Enghelant aenmerckende dat die frā
soysen veel machtigher warē dan hij.
eñ dat hi niet vele ghedoen en konde.
so liet hi hem onderwisen vanden ba-
staert vā bourbon ammyrael vā vrāc
kerijcke een wijs man die vā sconincs
wegē hē schoon dingē presenteerde so
dat den pays gemaect was met voer-
waerden dat des coñ. vā vrācrijcke iō-
ghe sone namaels trouwen soude des
conincs van engelāt dochter Eñ voer
zijn costē soude coninc Eduwaert heb-
ben grote sommen van penninghē etc
Eñ beyde die coninghē vgaderdē min
lijc tot Ampens
Daer na trac coñ Eduwaert weder om
ouer in Enghelāt daer dyngelsce seer
op murmureerdē. want hi hadde gro
ten scat vādē engelscē op die reyse ont-
fangē Oec was hertoghe kaerle hier
af qualijc te vreden: want hi mettē en-
ghelschen ghemeynt hadde dē coninc
vā vrāckerijc te dwinghen
¶ Daer na heeft heetoge kaerle aē co-
ninc lodewijcke een lanck bestant ghe
eyscht van ix. iarē/ om te gaen eñ te ke
ren eñ comāscap te hanterene Eñ dat
daer om. want hi hadde in sinē sin om
te orloghene in loraynen eñ op de swit
sen. alsoe hi lazen sonder orloghen niet
ghezijn en kōste. daer hem seer toe ver
wecte die historie vōden groten coninc
Alexander die hi seer gheerne hoorde.
alsoe men seyde. meynende hem na te
volghen. die een heydēsch coninc was
die met groter houerdiē ende eerghie
richeyt regneerde. dwelc al es teghen
die kerstene wet ende leeringē ons he
rē ihesu cristi Het hadde hem saligher
gheweest te studeren die historien van

kerstelijcken princen als coninck Clo-
wijs van vrāckerijcke coninck Pippij
coninck Kaerlen die groote. sinte lode
wijc. van welcker coningē bloede her-
toghe kaerle af comen is eñ andere
Eñ als conink Lodewijc vernam dat
hertoghe kaerle orlooghen woude op
die zwitsen die hi wel kende. want hise
beuochten hadde noch dolphijn zijnde
Doen seyde men dat die coninck seide
seer blidelijc Wilt ons neue van bour
goingnen. ix. iaren bestāt hebben om
te gaen orloghene op die zwitsen ende
in almaniē. so bidt hem dat hi x. oft xij.
iaren neme bestant. want daer in bin-
nen sal hi hē seluen anders bedincken
Maer bi desen bestāde wast vorwaer
de dat die graue vā sintpol conestable
vā vrāckerijcke daer buten ghesloten
soude bliuē: wāt hertoge karel oec op
hem ouergramt was Eñ wāt hi wt vrāc
kerijc tot bergē in henegouwe gheulo
den was so dedē hertoge kaerle des co
nincs volcke leueren tot Perone. Eñ
vā daer wert hi geuoert tot parijs ge-
uanghen. eñ daer wert zijn proces ge
maect int parlement. ende ghetughē
gehoort. Eñ bij arreste vanden parle-
mente daer lx. heeren zijn. so werdt hi
ter doot verwesen. Ende hi werdt ont
halst voor alle die werelt tot Parijs in
greue. ende werdt begrauen ten min-
derbruederen
Dese edel heere graue van sintpol die
meynde lazen tween heren te dienene
die malckanderen contrarye waren.
dwelike niet wel moghelijcken en es
te doene. also die heylighe ewangelie
dat tugēde is. eñ daer om ist met hem
qualijck vergaen

¶ Item int selue iaer vā lxxv. na sinte
Mychiels dach so is hertoghe Karel
met groter macht gereist int hertoech
dom van baren eñ lorayne Wāt Kie-
nez die graue vā vaudemont dye corts
worden was hertoge vā loraynē bi af
liutheyt van hertoge Nycolaes van
Calabrē die hadde hertoge kaerlē ont-
sept die wile dat hi voor Nuyssen lach
meynēde den coninck vā vrāckerijcke
daer mede vrientscap te doene. ghelijc
hi oeck dede maer die coñ. veynsde hē
des nz aē te trecken Aldus dā is herto-
ge Kaerle getrocken voor die stadt vā
nācy. die hi in corter tijt wan. eñ desge
lijcs die andere steden eñ sloten vandē
lāde. eñ die hertoge vā loraynē weeck
in vrāckerijck die op die tijt omtrēt xx.
iaren oudt was

¶ Als hertoge karel dlāt vā lorayen
met sinē volcke beset hadde so is hi ge
reyst in sauoyen om den hertoge van
Souoyē te hulpē te comē tegē die swit
sen / wantse hē grote scade ghedaē had
den om sinē wille Oeck hadde herto-
ge karel actie op die switsen wātse tlāt
vā ferretten teghē hem beschuddē wou
den. achter dese tijt en hadde hertoge
Karel noyt victorie Maer hi verloes
iij. striden op een iaer Eerst track her-
toge kaerle voor dye stadt vā Grāzoē
in zwitserlant. die hi wan metten slote
eñ hi dede daer alte veel zwitsen hāgē
aen boomē. eñ hertoge karel hielt zijn
volck buten dē stadt Hij hadde bi hē ve
le vrome lombarden / daer dye graue
vā Cāpebas capiteyn af was. dye hē al
so mē seide niet alte getrouwe en was
Oeck hadde hij vele vrome artchiers
ut Enghelant Doe hielden die switzē
groten raet hoe si dē hertoghe souden
moghen wedstaen Eñ dit switzē volc
is een onuersaecht eñ sterc volc. groot
van moede eñ vā lichame. rechtueer-
dich nochtan eñ goedertierē. malckā-
deren seer getrouwe zijnde ende zijen
vliedē deen vanden anderen nyet om
die doot te steruen Ende als si te stride
treckē dan biechtē si hem eñ bereiden
hem oftse steruen souden Aldus vgā-
derden die switsen in eenē hoop volcs
eñ quamē bi gransoen daer die herto-
ghe lach Eñ die mare liep int heyr dat
die keyser eñ alle die macht van alma
niē aen quam. eñ daer om vloter vele
als si die switswers sagē aen comē / eñ
vele werter vslaghen. eñ hertoge ka-
rel aensiende zijn volck dat vluchtich
was. is oec van daer ontcomen. maer
hi verloes daer een groot volc eñ alle
zijn costelike artelrie vā bussen. ende
engienē. eñ zijn costelike iuweelē ende
sinen scat eñ cleederē eñ tapetē Dit ge
schiede inde vastenen int iaer M. cccc.
lxxvi.

¶ Daer na heeft die moedige hertoge
karel wed veel volcx vgadert. eñ had
de met hem oec vele sauoyene. ende hi
ghinc ligghē voor die stadt vā Morat
bi losanen in souoyen die de switsen in
haddē. Eñ altemet so trac sprincē volc
wt den percke tot opden kāt vā switzē
lant om met hem te scermutsen maer
si en dorsten niet seer diep int lāt rydē
om tgrote geberchte dat daer inne leyt
want die switsen lagē in die valeyē soe
dat mēse niet wel sien en conste. Eñ zij
quamē somtijts onuersienlijc vte slaē
de op des hertoghē volc seer vreeslijck
datse hem vele volcs af sloegē

Eñ in dien tide wert inden lande van
zwitsen ghepredict van vele pryestere̅
eñ gheleerde mannen. religiose eñ ve
le andere datme̅ opden hertoghe van
bourgoingne̅ mochte vechte̅ sond̉ son
de ghelijc op die turcke̅ ꝛc. Bij de̅ welc
ke̅ dat gemeyn volc in zwitsen seer be-
ruert wert tegen den prince te strijden
Hoe v̉gaderden die zwitsen een groot
heyr vā volcke. eñ si sprake̅ haer biech
te eñ namen haer rechten vand̉ heyli
gher kerc met meininghe̅ niet wed̉ te
keeren si en soude̅ den prince perst be-
uechten al souden zijer alle doot bliue̅
Oec hadden si grote hulpe van herto-
ghe Segemo̅t vā oistrijke. eñ die her
toghe vā Loraynen was daer oec met
vele frāsoysen die wt vrācrijc gheban
nen waren Aldus quame̅ dye zwitsen
ane eñ vielen perst op hair knye̅ lesen
de vijf Pr̄ nr̄ ter eeren den vijf wonde̅
ons liefs heeren Eñ doe spronge̅ si op
met eene̅ bliden moede eñ traden doe
ane. maer int eerste werden si vrome-
lijke̅ wed̉stae̅ vanden enghelschen art
ciers so datse weynich deysen eñ recu
leren moesten Maer doe quamen he̅
te hulpen die hertoge van lorayne̅ eñ
andere zijnde te paerde Eñ si quamen
ane met vreesliken toeloope. eñ vyele̅
strengelijc op die Bourgoingnoenen
welc si v̉wonnen. Eñ si sloge̅t al doot
edel eñ onedel eñ al datse vonde̅ Dair
bleef v̉slaghe̅ die graue vā Marle des
grauen vā sintpol sone, die ionge heer
vā grimbergen die alten vromen rid-
der was. eñ meer andere goede heere̅
eñ vele edel mannen Eñ daer bleuen
v̉slagen wel xvi. M mensen vā tsher
toghen lieden. dwelc ghesciede int iaer

M. CCCC. lxxvi. op sint ians batiste̅
dach midsomer des morghe̅s vroech
Alle dier daer konste̅ ontcomen vlode̅
om haer lijf te saluere̅ eñ te onthoude̅.
Die prince ontquam met grooter list
eñ salueerde zijn lijf met luttel volcs.
Ende quam int graefschap van bour-
goingnen in zijns selfs eyghen landt.
daer hi al stille lach op ee̅ sterck casteel

Eñ also gheringhe alsmen vernam
dat die hertoghe noch leefde so waren
zijn vrienden blide. want zij beduchte-
den dat die hertoghe verslaghen had-
de gheweest Ende doe wies hem wed̉
groot volck ane. soe dat hij een groot
volc bi een vergadert hadde ende doe
vernam hertoghe Kaerle oec dat het
lant van lorayen weder ouer gegae̅
was aen hare̅ hertoge Daer die prin-
ce qualijken inne te vreden was.

Dus soe versaemde hi alle twolc dat
hi konde eñ quam weder om ligghen
voor die stad van Nansy int hertoech-
dom van lorayen. Ende als hij daer
voor vaste bleef ligghende so en quae̅
hem niet vitalien ghenoech noch pro-
uande aen Oeck conden si qualijcken
voeragie ghecrijghen voer haer paer
den ende ander dinghen die hem van
noode waren Ende dat daer om Wāt
alle die straten ende passagien waren
beleydt ende beset van sinen vianden
seer sterckiljcke̅. Alsoe dat hi ende zijn
volc daer moesten blijuen ligghende
in grooter armoeden van honghere
van dorste. ende anderen ghebreken.
soe datter heyr seer machteloes werdt
ghelijck dat wel te ghelouen es Oeck

was doen alte couden winter soe datse
alten groten coude leden Eñ hertoge
kaerle screef vele brieuen seer cōpasse
lijcke aen sommige heeren vā sinē lā-
den om bistant van volcke vā ghelde
eñ van vitaliē te hebbene. want hi vā
daer niet geraken en konste sond' hul-
pe eñ bijstāt van sinē lāde. Maer lazē
hi en creech gheen bijstāt noch hulpe.
Hem wordt gesondē eenē wagen met
ghelde geladen. maer hi bleef ond' we
ghen v'donckert bi eenige ōgetrouwe
wel gelijckende dē v'radere iudas. tot
lutzēborch &c. Soe dat die edele prince
vol vromē met sinen edelen eñ anderē
volcke bi hē zijnde in deser groter ar-
moeden eñ kettiuichedē moestē bliuē
liggende sonder eenigē troost. midts
den welckē si haer cracht eñ moet v'lo
ren Dit wetende die hertoge vā lorayn
nen dat hertoge karel met sinē volcke
in desen state warē, so v'gaderde hi we
der om groot volck Oeck creech hi wt
vrāckerijc heymelijck. ix. C. lanciē die
mē seyde dat die coñ. hadde doē bannē
uten lāde vā vrāckerijc eñ heymelick
daer ghesondē &c. Oeck creech die her
toge vā Loraynen een groot heyr van
zwitsen dair hi hem mete v'bondē had
de ¶ Opden heylighen dertien auont
op eenē sondach Int iaer ōs heerē M
cccc. lxxvi. quam die hertoge van lorai
nen met sinē volcke te paerde op deen
side eñ die zwitsen op dander side. eñ
beuielē hertoge Kaerlen vreeslijcken.
die daer dē strijt v'loos ouermidts dat
zijn volck lazen al crachteloes eñ moe
deloos was gheē grote were biedēde.
Maer peghelijc pijnde hem te vlpene
die kōste Eñ so bleef daer veel volcx v'
slaghen. Also dat die edel prince herto
ghe kaerle ten eynde vliedēde met ve
le volcx v'slaghen wert omtrēt eē cleē
riuyerken daer hij binnen iij. daghen
vonden wert zijn aensichte aent ys v'-
vroren zijnde eñ wert te Nancy binnē
gebracht eñ opēbaerlijc gethoont den
volcke. eñ is daer eerlijckē begrauen.
hangēde in een loten vat Eñ bij hē soe
leyt begrauen die edele ridder sond' re
proche heere Jā van Aubenpre heere
vā hyeuene die daer oeck v'slagē bleef
met meer ander heeren
Daer werden oeck vele herē eñ edele
gheuanghen als die graue vā nassou.
die graue vā chymay. heer Anthonis
die grote bastaert vā bourgoingnē eñ
vele andere

¶ Als die tijnge vā hertoghen karels
doot quam in sinē landē soe warē vele
menschen droeue. sommige ander bli
de. eñ dat daer om, mits zijnre orlogē
eñ grote scattingē die hi vandē landen
nam. Maer si hadden met meerdere
redenē mogē bidden om zijn lange lijf
Wāt het ghinck vele qualicker na zijn
doot in sinē lāden dant in zijn leuē ghe
daen hadde. Item vele ghecke lieden
seydē daer na menich iaer dat hertoge
Karel noch leefde sommige seydē dat
zijen gesiē hadden eñ si wedden eñ de-
dē grote comāscappe op zijn leuen &c.
Eñ na hertoge karels doot so stōdē op
die gemeynten vandē stedē teghen die
wethoud's eñ regeerd's. sond'linge in
Brabāt eñ in vlaēdrē hem opleggēde
corruptien eñ ander excessen eñ vingē
se eñ tracteerdēse ongenadelijck
Eñ hertoge Karelliet achter vā zijnd'

middelster hupsvrouwē vrou Jsabe
len van Bourboē een eenighe dochē
gheheeten Marie

¶ Dat lxv. Ca. Van vrou Marie ee-
nige dochē hertoge Karels vā Bour
gondiē eñ van Brabāt Eñ vā herto
ge Maximiliaē vā Oostrijc haer mā

Aldus ŭsterf Brabant eñ die an
derlanden van hertoch Karle.
op ionkfrouwe Marien zijn eenighe
dochter/die na haers vads aflijuichz
lach tot Ghendt/eñ tot haer quā hee
re Lodewijck van Bourbon bisscop
van Ludick haer oom. eñ hertoch Jā
van Cleue. eñ heere Adolf sijn brued
heere van Rauensteyn haer neuen.
om die landē in payse eñ eendrachte
te houden Eñ daer dede die ghemeȳ
te tot Ghendt met ghewelde onthal-
sen opten heylighen wittē dondach
die Cancellier van Bourgondiē/dye
een wijs rechtveerdich/eñ goedertie
ren man was. eñ den heere van Hū/
bercourt ooc een wijs heere. eñ dat te
ghen dē wille vander princerssen/eñ
van alden heren. eñ ooc vandē rade
vander stadt Niet teghenstaende dz
sy presenteerden te rechte te stane. eñ
hem te verantwoordē van tghene dz
men hem opleyt/ꝛc.

¶ Itē die princesse werdt ghehult in
haer landeen

¶ Item veel grote heeren van herto
ghe Karels dienaeren. die ende dyer
ghelijc aenmerckende ꝛc: trockē doe
ouer bi coñ Lodewijc van vrancrijck
als die prothonotarijs van Cluyg-
ny. heer Philips van Creuekur/heer
vā Cordes dye heere vand Rochē/eñ
and. daer mede die coñ. vā vrāckrijck
seer ghesteerct werdt. Ooc creech die
coñ heer Anthonijs dē grotē bastart
dye te Nācy geuanghē wert Eñ dye
stat eñ clāt vā ludic begōst ooc te mor
rē eñ beruerte te makē/soe datmē hē
wed gheuē moest harē perdē die doe
stōt te brugge op die borse. Dye cō vā
vā vrācrijc nā doe voor hē dz bi ō doet
vā hertoghe Kaerlē tbestāc wt was
dwelc hy mz hē gemaect had. Eñ hy
gīc in nemēde die and stedē in ŭman
doys eñ op die somme. dye hertoghe
karle zedert die reyse vā mōtherp be
houdē had. eñ daer toe meer and ste
den in Artoys eñ in henegouwe. Ja
hy creech dat hertochdō vā Bourgō
dien dwelc hy meide dz ō cronē aē ge
storuē was eñ dachtet op gheē vrou-
wē ŭsteruē en mocht. ooc creech dye
graefscapē bourgoignē van Artois
eñ vā Boulonoys.

¶ Om dan die palē vā Henegou wel
te bewarē so werdē wt Brabāt gezō
dē tot Auennes te ligghē/die herē/vā
Parweys vā Ghete/heere Jan van
Kotselaer/eñ die Joncker van Culen
borch heer van Hoochstrate met gro
ten volcke. Maer die fransoysen wō
nē de stad Eñ die voorß heerē wordē
gheuāgē eñ swaerlijc gerāsoent

¶ Item die coñ/leyde sterck garnisoē
in die stadt van Dornicke vā veel frā
sche capteynē/als die heere vā Moy
eñ anderē die scade deden in de landē
van vlaenderē/vā Artoys/ vā Hene
gouwe vanghende die rijcke liedē ꝛc
So steldē hē die vlaminghē op de vā
dē Frāsoysen meest ghequelt waren
Eñ sy wouden heer Adolphē dē sone

van Ghelre tot eenē capiteyn hebbē
die op die tijt tot Cortrijcke gheuāgē
lach. eñ hy wert ōtslagē vand gheuā
ghenis. eñ hi nam dē last aen hopēde
also weder te crighē Gelderlant. Eñ
die Vlaminghen trocken met groo
ter macht van dwelck hy int beghin
wijslijcken bestierde. Eñ hi ley dese
tot voor Dornycke. daer sy roofdē eñ
brandē al dien dach. Eñ als den Frā
soysen tijt dochte/so sloeghē si wt Dor
nicke comende op die Vlamingē/dat
siende heer Adolf van Ghelre eñ nā
zijn glauie eñ sloech wt zijn derder seer ō
wijslijcken om haer glauiē te breken
die ooc also vele daer teghen quamen
Maer heer Adolf wert daer van enē
fransoy s ter eerdē gheuelt. eñ werdt
v̄slaghē dat iamer was. want hy soe
verre wt sinē hope gheredē was dat
hē gheen ōtset in tijts te hulpē geco-
men en cōste Eñ die fransoysen vuer
dē dē doodē lichaē vandē voorß heer
Adolf tot Doruike op een paert han/
ghēde mz synē ghelē cranse seer deer
lijc Eñ hi werdt daer begranē in die
grot e kercke Doe v̄lorē die vlaēmin/
gē harē moet maer nz te mī die ghe
meinte in die steden van vlaendrē eñ
Brabāt bleuē seer fel eñ vreet op die
heerē eñ wethouders alsoe voor ghe
seyt is. eñ sy steldē voorts wonderlijc
ke d inghē Eñ in sommighen dingen
en haddē sy gheen ongheliic. want zō
mighe regeerders haddē quaet regi
mente eñ quade rekeninghe ghedra
ghē/ Nochtan eest seer quaet dat een
ghemeynte beruert wert wātse gheē
dinck met wijsheden regeren en kon
nen. so datter veel iammers af comt

ende grote partijsscap op staet.

Die iiij. hoeftstedē in Brabāt waren
al in roeren/eñ oock sommighe clesī
steden. so datten sommighen plaetzē
iusticie gheschiede ouer eenighe van
den regeerders. Eñ want die stadt
van Bruessel altijt haer vij. scepenē
plach te kiesene wten vij. gheslachtē
so datse dicwil onkequame personen
hadden dye de stadt qualijc regeerdē
So creghen die van Bruessel dat hē
verleent werdt vten gheheelen licha
me vander stadt haer scepenen te kie
sen eens deels also die stadt van Loo
uene plach te doen. Eñ ooc maectē si
xvi: policimeesters die de stad die seer
tachter was weder op haer voeten
brachtē Maer dye heerē ende die ge
slachten van Bruessel en hieldē nyet
op voor dat dit weeder af ghebroken
werdt/eñ dat die stadt weeder quam
op sijn oude plope. Siden welcken dz
si weder qualijck gheregeert es ghe
weest. ende seer tachter gheghaen.

¶ Item die ghemeyten
vander stadt van Louene is langhe
ghebleuen in haer dolinghen / voort
stellende veel wonderlincke dinghen
Sonderlinghe verhieuen si ende ko
sen tot haren capiteyn eenē vleeshou
wer gheheeten Pauwels Loenkē die
te sinen rade hadde eenen smet die de
quade smet hiet Eñ sy deden groote
fortsen ende excessen teghen dye wet-
houders/ende teghen alle goede rech
ten /maer ten eynde wordēse alle bei
de veriaecht wter stadt van Louene

Eñ Pauwel wart gegrepē in zeelāt
van mȳ heer van Cruningē eñ wer
det onthalst als een muytmaker

¶ Eñ wantmē vā corts na hertoghe
Karels doot ghetracteert hadde van
dē huwelijc tusschē heer Maximilia
ne des keysers soē/eñ iōffrouwe Ma
riē onse princesse/so ginc nv die maer
dat tvoorß huwelijc ghesloten was
Eñ dat hertoghe Maximiliaen van
Oostrijc af comē soude tot zȳder bru
yt/Soe cesseerde eens deels deese be-
ruerte vander gemeyntē Eñ al vielt
langhe eer hi quā nochtans ten eȳde
quam hy int iaer vā lxxix. inden some
re met grotē ghesellscap van heeren.
eñ knechtē in Brabant. eñ passeerde
ooc door Antwerpen. dair hi triūphe
lijc in ghehaelt wert/ghelijc in dand̄
stedē. Eñ voort van daer toech hy na
Gent. daer hi vant hē begheerlijc v̄
beydende onse hertoghinne iōffrou-
we Marie vā Bourgoignē zȳ bruyt
die hi daer troudē met grooter eeren
nochtans bi voorgaēder dispensatiē
vandē stoel van Rome. want si malc
anderē bestondē ten derdē lede vand̄
siden van Portegale. want die keyse
rinne hertoch Maximilian9 moeder
was des coñ dochter van Portegale
eñ hertoch Karels van Bourgōdyē
moeder warē beyde van broeder eñ
suster kinderē
¶ Itē van Gendt soe toech hertoghe
Maximiliaē te Brugge/tot Ypren te
Kysele/eñ in anderē stedē daer hi ont
fanghen eñ ghehult werdt. als man
eñ mōboer van sijnre vrouwē onser
hertoghinnē. Eñ des ghelijcs werdt
hi ooc in Brabāt ghehult eñ ōtfangē
tot Louen Bruessel. Thantwerpē eñ
tshertoghē bossche. eñ soe voort in an
derē landen

¶ Itē binnē dē seluē iare had ons her
toghinne eenē sone die ghehetē wert
naer sinen ouer oude vader Philips
eñ wort ghebořē te Brugge opdē xxij
dach van Julio die in Spaēgiē sterf

¶ Item na dē iare van M cccc. lxxvi
na hertoghe Karels doot/die binnen
sinē leuē dlant van Ghelder ghecoht
had met sekerē pēningē eñ bedwanc
se met orloghē tot ghehoorsaemheyt
Die na hertoghe Kaerls doot/als die
van Niemaghen eñ ander steedē eñ
plaetsen van dlant vā Ghelder hem
afkeerdē butē der obediencie vandē
huyse van Bourgondiē eu van Bra
bāt. eñ ooc de stad vandē graue/dair
ionkfrouwe Katherijne van Ghelre
hertoge Adolfs suster seer behulpich
toe was. so bleuen sy een wijle aldus
staende tot dat hertoge Maximiliaē
vrou Marie ghetrout hadde also vo
ren v̄claert es

¶ Item want willē va Arēberch mz
sinen maghē eñ ander quaetwilligē
sinē adherentē vele plaetsen ingeno
mē haddē in Ardenē/ende deden veel
quaets daer eñ elwaerts daer ōtrēt.
voore die comste van Maximiliaen
eñ na zijn comste So track tghmeyn
landt van Brabant met groter heyr
cracht int lant vā Ludick eñ in Arde
nē/eñ int lant van Fransemōt. dairsi
wōnē vechtēd̄ hant dz stedekē vā Tri

huyt mettē slote. eñ noch slotē eñ ste
dē. eñ keerdē weder sonder eenyghe
merckelike scade Eñ daer warē capi
teynē Phūs van Cleue heere vā Ra
uenstein. die prince van Araēgiē. die
prīce. vā Chymai. eñ heer Anthonijs
dye bastairt vā brabāt. eñ meer anď

Item na dit soe vorē vhaelt is wer
dē die geldersche oppinieus ende be
gondē op te rijsen teghen die vā sher
toghē bossce mz harē quartyere. dye
welcke dē gheldōschē wederstōden eñ
matteerdēse want si toghē ouer met
groter macht int lant vā Ghelre eñ
dedē daer vele scadē/rouende eñ brā
dende. eñ belaghē die stadt vā graue
met vele edelē. eñ steldē daer voor eē
blochuys so dat si hē benamē prouā
de eñ vytalie die hē van butē comen
mochte/so dat die stadt op ghegeuen
werdt metten slote. &c.
Daer na wert dat lant vā ghelre mz
vele onledē/costē/eñ orloghē weď ge
bracht ter obediencyē aen Brabant
also wylē hertoge Kaerle bi coope bi
bedwāghe gheordineert hadde

Itē int iaer M.cccc.lxxxi. toech her
toghe Maxymiliaē mz vele edelē eñ
metter ghemeintē vandē lande van
Brabant eñ vlaendrē tot int lant vā
Artoys met grotē heire. om eenighe
stedē eñ casteelē eñ plaetsen vā die lā
de te winnen die de fransoyse in hiel
dē. Eñ si laghē langhē tijt tot ponta
uendy bi Lens. eñ coñ. Lodewijck vā
vrancrijck lach nyet verre van daer
doer Lēs Eñ met vele practikē eñ be
loftē dede hi dat heyr vertreckē ende
sceydē. sonder yet te doē. eñ dair wert
een bestant ghemaect. eñ elck quam
thuyswaert daer hi behoorde
Itē omtrent deser tijt began dē dierē
tijt die langhe iarē duerde
Itē daer na ghinct al wonderlijc in
desen landē ouermits dē snoodē regi
mente ouer al/wāt dye princelijke de
meynē vā Brabāt Vlaēderē/Hollāt
werdē soe becōmert eñ belast dat et
noch te claghen es
Item want dat bestāt tusschen dē
coñ. van vrancrijc eñ hertoge Maxi
miliaē wt gheghaen was. soe ordine
rede die hertoghe den graue van Ro
mont capiteyn van Artoys. die welc
ke met anderen eedelen creghen sub
tijlijc die stede/van Camerijc metten
castele. eñ ooc Bohayn. Eñ graue pe
ter van Brianē die graue van Sint
pol worden was eñ had des grauen
suster van Romont/wert geordinert
capiteyn van Vlaenderen. al hadde
hi seer die artijke oft flederchyn: want
hi was wijs eñ vroem. Doe bereyde
hem Maximiliaen met sinē capitey
nē eñ edelen te weten den graue van
Romont/Sintpol Nassou/eñ heeren
Phylips van Cleue des heeren sone
van Rauensteyn die noch ionck was
eñ den heeren van Fienes/Beueren
Waleyn/Chanteraen &c. eñ met gro
ten gheselscape van Vlaēminghē te
voete met pijkē. eñ tooch om te beleg
ghen Terwane So stelde hi zijn perck
bi Terwane Maer vnemēde dat die
fransche capiteynē eñ sonderlinghe
heer Phylips van Creuecuer heere
van Cardes/capiteyn van Pycardy
en af quamē om hem te beuechtene.

So liet die hertoghe dat perck bewa
ren met heer Philips van Cleue met
omtrent viij. C. peerden/eñ die vitali
iers eñ ander in grotē ghetale bleuē
int perck Eñ hi tooch den fransoysen
te ghemoete op eenen saterdach den
vij. dach van Oogst.. daer stelde dye
graue vā Romōt dat volck in ordinā
cien/eñ dede den hertoghe staē onder
dat volck te voete eñ onder die pijken
Eñ daer voren wert ghestelt de auāt
gaerde met engienē. So sachmē dye
fransoysen den berghe af comē seer
machtich omtrent ij. uren nader noe
nē/eñ sloeghē seer fellick op die auāt-
gaerde: nemende eenige engienē eñ
scade doēde Eñ die graue vā Romōt
eñ vā Nassau hielden de vlaēmingē
staende met haren pijken Eñ dair en
teghē stondē die frācarchiers int velt
wel vij. M. Op die tijt quā dat garn
nisoen van Terwane wtghe slaghē.
op die achterhoede eñ opt perck van/
den hertoghe/eñ quamē int perck ro
uende de iuwelē/eñ v̄slaende eñ van
ghende die sy daer vonden/eñ die ar
riergaerde iaechden sy tot yoore dye
poortē van Arpen. dwelc v̄nemende
die franckarchiers ghyerich om den
roof te deylē steldē sy hem weer oordi
nāciē/eñ liepn ten perck weert ō te ro
uen. dwelc siende Maximiliaen met
sinen edelē eñ metten Vlaminghē so
v̄sloeghen so die frācarchiers wel tot
v. M. toe Eñ in beyde sydē was oock
veel volcx te paerde: eñ eenighe edele
waren daer ghe slaghē eñ ghevāgē.
Dit gheschiede bi Terwane in Guy
negate bi Oyeuille Int iaer M.cccc.
lxxix. Eñ dye hertoghe track doe in A
rien. Eñ die graue van Romōt ghic
doe met enige Almans eñ vlamigē
bestormen dat sterck casteel van ma/
lōnoy/dat hi wan Eñ die capiteyn ge
heetē cadet een edel man wt Gasconi
en dede hi bringhē voor dē hertoghe
op hope van ghenaden Maer want
hi seere stranghe gheweest hadde in
feyten van orloghē voor dē coñ. so de
de die hertoghe hem hanghē wel mz
l. van sinen knechtē/maer want hi eē
edel man was so liet hijen begrauen
op tghewijde tot Ariē. dwelc v̄nemē
de die coñ. die sinē capiteyn seer weert
hadde/so wert hi seer geturbeert. Eñ
want die ghene die desen Cadet ghe/
vanghē haddē hem ghelooft hadden
dat hi niet steruē en soude. so dede die
coñ. daer ouer alte swarē wrake/wāt
wtē ghetale vandē ghevangē bour
goenschē indē slach van Terwane de
de hi nemē. l. mannen niet vandē mi
sten/eñ dedese alle haughen bi synen
prouoost in Artoys eñ in vlaenderen
vij. werdē ghehanghē ter pleckē dair
die frāsche capiteyn ghehanghē had
de. x. voor de poorte vā Doway. noch
x. bi Rysele. x. bi sint Oomers x. by V
trecht Eñ op dat des conīcs prouoest
dit doende wel bewaert soude sijn so
sandt die coñ. met hem viij. M. peer
dē/eñ vi. M. franckarchiers. die wel
ke wederkerende al ghysen so roofdē
sy vele stercke plaetsen/eñ deden gro
te schade int landt
¶ In dien tijdē so ledē dye vlaminge
hollanders eñ zeelandꝰs grootē scade
op die zee vā schepen die quamen wt
Oostlant die coulon capiteyn vāden
Fransoysen roofde

¶ Itē also die iōghe Karle des herto
ghen van Ghelder sone int hof van
hertoch Maximiliaē bewaert wert
eñ die hertoge van Cleue veel plaet-
sen des lants van Gelder inne hyelt
so oorloechde die Geldersche op Bra
bant/eñ opden hertoghe van Cleue.
eñ hadden grote hulpe van hertoge
Frede rijc van Bruynswijck.eñ van
den bisschop van Munstere Eñ dye
Brabanters/sonderlinghe dye van
shertoghen bossche deden grotē cost
om Graue weder te crighene/want
dat aen Brabant behooret.maer op
die tijt en dedense gheen profijt.
Op een ander tijt trocken die Brabā
ters int ladnt van Gelder veele qua
des doende/eñ sy staken tvier omtrēt
Bōmel eñ Buerē Eñ die Cleefscē be
laghen iWagheninghe langhen tijt.
dat si namaels ghecreghē
¶ Item in dit iaer so wert vrou Ma
rie barende te Bruessel haer dochter
Margriete die met grooten staet eñ
blijtscapē ter kerstenheit ghedraghē
wert
¶ Item in dye heylighe weeke vooor
paeschen werdē eenighe vandē fran
schē garnisoen van Bethune v̄slagē
eñ gheuanghen van die van Rijsele
eñ vanden lantvolck
¶ Na paesscē int iaer vā lxxx. worden
veel Geldersce v̄slagē vādē brabāts
¶ Itē it eynde vā Junio so toech vrou
Margrypete weduwe hertoghen eñ
grauen Karels tot Caleis:ende van
daert tot Eduwarde van Enghelāt
haren brueder om hem te informee-
ren teghē den coñ. van vrancrijck/eñ
om sijn vrientscap eñ hulpe te vercri
ghene.
¶ Item in Julio so waren die fransce
capiteynē wt Bourgoendien neder
ghedaelt doore Loraynen in Lutzen
borch.eñ heer Karle van Amboyse
gouuerneur vā Champaignen was
dat hooft vander armeyen eñ hadde
nenighe plaetsen inghecregē Maer
hertoghe Maximiliaen v̄ghaderde
veel volcx wt Brabant eñ Henegou
we eñ tooch in Lutzenborch daer ge-
vochten wert teghen die fransoysen
die v̄ele van des hertoghen lieden v̄-
sloeghen. Maer ten eynde als eenen
deel Almans onsen lieden te hulpen
quamen so worden die fran soysen v̄
iaecht. Doen begonstmen te spreken
van bestande tusschen den coñ.eñ dē
hertoghe Doock quam dye niemare
dat die vrome capitey̅ vanden Lom-
baerden heer Jacob Galeot ouerge
ghaen was biden Fransoysen/mits
diē dat hi qualijc betaelt wert.eñ ooc
benijdt wert van deser syden
¶ Item omtrēt half oochst so quamē
die Fransoysen ouer die Lieue eñ na
men tcasteel van Rugschuere Maer
eer die graue van Romōt dat geme̅
volck van vlaenderen v̄gaderen con
ste soe keerden die Fransoysen weder
in Vrancrijc. Doen wert bestant we
gheroepen sonder comēscap nochtās
tusschē dē coñ. eñ hertoghe totten ier
sten dach van April naestcomende dz
die van Gandt eñ die van Brugge
seer mishagede dat sonder huerē we-
ten ghescyet was
¶ Item in die maent van Octobri so
wert lange ghesproken vanden pey
se tusschen den coñ. van vrancrijcke

eñ den hertoghe Maximiliaen. sond
linghe bi tusschen spreken vanden le
gaet Cardinael van Ostien. Julian⁹
die namaels paus wert geheten Ju
lius die ij. Eñ hi was ghecomen van
den coñ. tot Peronne. eñ daer na tot
Dornicke. daer veele ambassadeurs
van coningē eñ princē tot hē quamē
Eñ al dede hy sijn beste het en quam
noch tot gheenē peyse So trac de car
dinael weder in vrancrijc eñ vā daer
na Rome

Item int beginsele vandē winter
was so groten wint eñ vloet van wa
ter dat grote scade gheschiede/ so dat
men desghelijcke nye ghesien en had

Item in dat iaer soe quam Mahu
met die grote turck te watere eñ te lā
de met onsprekelijker macht eñ belach
Rodes seer haestelijck schyetende ve
le groote bombarden eñ bestormdet
nacht eñ dach. maer die grote meeste
re die wt vrancrijc was/ een seer wys
vrome eñ oudt heere dede die stede al
so bewaren dat de turcken die niet ge
crijghē en consten nochtās so waren
eē groot getal van turckē eens ouer
die muerē ghecomen binnē der stede
doen trede aen die vroeme meestere.
eñ met hem sijn ridderen/ eñ sloeghē
se weder wt/ maer hy werdt seer ghe
quets Doe wert vanden Turcken in
die lucht ghesien een ghelijckenis vā
sint Jan baptisten dye patroon van
Rodes is. daer wt sy seer vuaert wa
ren/ eñ werden in groten ghetale vā
den kersten verslaghen eñ veriaecht
Die historie hier af is schoon eñ lāck
eñ men salse elders suecken. ∴ Wt des
victoriē eñ graciē wtē hemel/ werdt
paus Sixt⁹ die iiij. also seer verblijde
dat hi die orden van sint Jan begaef
de mz veel aflaten eñ gracien in allē
landen

Item inden Meert als eenighe frā
soysen brochten vitallie wt vrancrijc
te terwaē wert/ so wordē sy gheschut
van die van sint Omers. eñ daer soe
werden vslaghen eñ gheuanghen ō
trent lx. fransoyse/ ende haer vittellie
wardt gherooft

Item die hertoghe sijnde te Ghēd
ordineerde heere Joost van Lalayne
regent van Hollant ꝛc. Eñ hi werde
doe oec gheschict principale ambassi
ate totten coñ. van vrancrijck om te
weten zijn intellike meninghe

Item die van shertoghen bossche
metten Brabanters stelden iij. block
huysen om die vanden Graue te be
sluyten dat si niet wtcomen en moch
ten tot Nyemaghē. eñ so werdt Gra
ue ten eynde ghecreghen/ eñ geincor
poreert mz Brabant. want een oudt
leen van Brabant is. als voorß is in
dat li. Capittel..

Item in April sterf te Mechlē heer
Jan van Bougondiē bisscop van Ca
merijck des oudē hertoghē Philips
bastaert brueder/ die lange iaren een
openbaer schandelijc leuen ghelepde
hadde bouen alle bisscopen dairmen
af leest. dat seer beclaecht wert vā bo
se prelaten eñ boose princen laet god
regneeren om dye sonden der onder
saten/ al so die scrifture seyt ꝛc. Maer
god gaf daer na dye gracie dat na hē
bisscop werdt heer Henrijc van Ber
ghē eē goet eerbaer ende duechdelijc
heere

¶ Item tvoorseyde thestant dueren
de tot April tusschen den coñ eñ herto
ghe wert ṽlenge tot beghin vã Julio
¶ Item int beghin van April quam
die hertoghe in Hollãt om die hoecks
eñ die Cabbellaus te beslichten. Eñ
want daer te voren dye van Leyden
inghelatẽ haddẽ die hoecken. daer he
re Philips van wassenaer gheslagẽ
was so mosten die van Leyde hẽ ghe
uen l. M. gulden. Ooc wert een trac
taet van die van Ghelder. Eñ herto
ghe Jan van Cleue ghaf ouer Wage
ninghe hertoghe Maximiliaen Eñ
die bose heer willem van Arenborch
quam in gracien
¶ Itẽ int beghin van iare vã lxxxi. in
April so dede een alte vromen kapt he
re Jan van Egmont comẽde met iij
cleyne schepen daer in heymelijck be
dect laghen lxxx. gewapende mannẽ
tot Dordrecht. welck die hoecken hiel
den. des sauonts alsmen onser vrou
wen lof dede Eñ hi quam in die stad
met practikẽ Eñ comende te ghemoe
te den borghemeester dye begonste õ
hulpe te roepen. dien ṽsloech hi/ eñ in
sghelijcx den schoutet eñ vele anderẽ
Eñ nam also Dordrecht inne. eñ had
des grote eere. Daer na quam daer ĩ
ne hertoghe Maximiliaen/ eñ bi diẽ
middele werden die hoeckẽ ṽslaghen
so dat hi werdt her van Hollant/ ghe
uende den Cabbliaus dat meeste re-
giment/

¶ Item daer na toech hy shertoghen
bossche eñ daer hielt hi die feeste van
der ordenen vanden Toysone
¶ Item in dit iaer wordẽ wel xxx. M
kerstenen van Lijflant verslaghẽ vã
den ongheloupghen Tartaren ende
Russchen.
¶ Item die grote Turck na dat hi die
grote schade gheleeden hadde vandẽ
Ytalianen so trac hi met groter mach
te int coninckrijcke van Napels. ende
belach eñ wan die stede van Ydrunt
te/ dair die kerstenen ghedoot werdẽ
eñ Symon dye aertsbisscop een oudt
vader werdet ghesaecht met eender
houten saghen vanden Turcken eñ
sterf martelare Doe werdt die paus
Sixtus eñ dye Romeynen/ eñ voort
alle Ytalien seer verslaeghen. want
en haddet god niet verhoedt/ die gro
te Turck hadde gheschapen geweest
tot Roome te comene eñ Ytalien in te
nemẽ Doe stelde die paus een Cruys
uaert. Eñ die coñ. van Hongariẽ we
derstont vromelijck die turcken ende
versloechgher veel M Corts daer
sterf die grote Turck. die menich iaer
kerstenheyt vervolcht hadde. eñ twe
keyserijcken. eñ xij. coninckrijken. den
kersten af ghenomen hadde. een mõ
ster inder menschelijcker natueren.
vol alder boesheyt/ seere victorioeus.
ende een bode van Antkerste.
¶ Item coninc Eduwaerde van En
ghelant eñ coñ. Jacob van Scotlant
hadden doe eenen groten strijdt. Eñ
daer waren eenighe wt deesen lande
ghesondẽ den Enghelschen. Eñ dye
coñ van vranckrijck sandt veel oorloe
ges volcx ouer die zee te hulpẽ dẽ cõ.
vã Scotlant: daer werdt veel volcx ṽ
slaghẽ aẽ beyde sydẽ. maer meer vã
den Enghelschen. want dye Scotten
victorie hadden.

¶ Item in dye tijt quam die coñ. van vrancrijc in Pycardien met grooter macht om Vlandren te slane van iij syden/maer daer wert weder ghespro ken van bestande eñ abstynencie vā orloghen Eñ die ghedeputeerde van dese lande trocken tot Atrecht bi des coñs lieden/ Eñ daer wert weder be stant ghemaect vā eenē iare. Maer want die comenscap ghenen loop en hadde eñ het groten dieren tijt vā co ren was so mishagede dat die vā Ry sele Douway Valencijn eñ anderen Doe werdt bi beuele vandē stedē vā Ghent eñ Brugge dat coren op eenē prijs gheset dyemen niet ouerghaen en mochte. Eñ want die rycke lieden haer solders slotē so werdē sy bedwō ghen om op te doen eñ te laten verco pen rc. Eñ die van Ghendt dedē vā coren versien die stede van Arien dye groot ghebreck leet. belet zijnde van den gernisoene van Terwaen. so dat wt Arien/s Omers/ Camerijc/Dou way/eñ Rysele vele vrouwen eñ kin deren wten sted en ghelaten worden mits ghebreck van koorne

¶ Item in dien tijden wert eenē trac taet ghemact metten pricipael stedē van Ghelre die hertoghe Marimili aen ontfinghen bi seker condicië So track vrou Marie van haren heere Marimiliaen daerse langhe bi ghe weest hadde tot shertogē bossche/eñ quam tot Bruessele beurucht sijnde daer sy met groter eeren eñ blijdtsca pen ontfanghē werdt Eñ dien some re werdt van haer gheboren haer ij. sone die ghenoemt wert Franciscus na den hertoghe van Britanien dyē dede heffen. maer corts sterf hy

¶ Item die vroeme hertoch Jan van Cleue sterf int iaer na dat hi xl. iaren gheregeert hadde achterlatende scoe ne generacie

¶ Item die heere van Momfoort mz eenighen hoecken zijnde tot Vtrecht soe opstont daer een grote commocie teghen mijn heere van Vtrecht Da uid van Bourgondien Maer heere Frederijc van Egmont van Yselstēj was sterck te velde voor mijnen heer Dauid teghen die hoecken/eñ de par tijscap wiesch altoos Eñ dye regent van Hollant/eñ petit Salizaert ende anderen maecten hem stercke om V trecht te belegghen:

¶ Item heere Jan van Dayzeele rid dere eñ hooch Baillieu van Ghendt die wel ghemint was vander gemeī ten/eñ ooc wel ghesien int hof/ ghecrī ghende daeromme zōmyghe heeren te viande werdt tot Antweroen zijde v̉slaghen eñ ghewont ter doot. dwelc hadde doen doē alsmen seide des gra uen sone van huerne die heer vā Mō tigny die eē alte vreeslijkē man was Eñ hierom was tvolck seer beruert ī Vlanderē eñ sonderlinghe dye van Gendt Eñ die van Gendt vuerden sinen lichaeme wt Antwerpen om te begrauen tot Dayzeele

¶ Item dat garnisoen vanden Fran soysen van Terwaen sloegē opt gar nisoen van Arien/eñ bina hadden si Arien ghecreghen Eñ grote scade de dēsy bi vele reysen tot Hekelbeke toe

¶ Item indē winter int voorseyde ia re als te Brugghe een grote v̉gade ringhe vandē edelen was so maecte

heer philips van Huerne heere vā Gaesbeke / vā Hōskote een cōmocie so dat eenighe lieden van Brugghe worden ghevanghen. dwelck der ghemeynten oock van Brugghe ende eñ ooc van Ghendt so seer mishaghede dat die van Ghendt hem banden C. iaren wt Vlaendren. eñ doe ghinc hy ligghen in Brabant eñ dede makene eenen halsbant van goude met scherpen tacken alsoe grote dorphon den pleghen te draghen. eñ hi droech dicwile den halsbant in spotte vā dye van Ghendt allo hi seyde.

¶ Item omtrent ten eynde van Louwe maent als dye van Vtrecht aēgenomen hadden heer Enghelbert vā Cleue des hertogen van Cleue brueder. om hem oft Philips sinen brueđ bisschop te maken. daer haer bisscop heer Dauid noch leefde. so innam de selue Enghelbert dat slodt van Buschen. eñ daerna Arnem / eñ veel anđ stercke plaetsen in die Veluwe

¶ Item want die heere van Rodemack / eñ heere willem van Arenberghe / opt landt van Lutzenborch scade deden. Eñ daer na dye graue van zwertsenborch. so werdt daer teghen ghesonden die heere van Chantrayne: die schade leedt in sijn volcke van wapenen

¶ Item In desen winter wast so felle coude datmen met vrachtwaghenē ouer die Schelde voor / ende die wijnghaerden vervroesen ende worden dorre. Eñ die voghelen storuen ende ooc sommighe lieden van coude

¶ Item heer Ferry van Clugny byschop van Dornick / eñ cortelijck ghemaect Cardinael / reyśde met groten state tot Rome. daer hi vanden paus seer gheeert werdt. want hy een seer gheleert eñ wijs heere was. daerom werdt hy vanden anderen benijdet eñ vergheuen

Eñ dye Paus ghaf dat bisdom den hoofmeester des voorseyden bisscops want hy te Rome in die stede afliuich werdt Maer want dat capittel van Dornicke ghenen bisscop en koes na wtwijsen vander practijker sanxien so impetreerde heer Loyck vot dye prouisie vanden bisdomme iure deuoluto vandē vicarisen des eertsbisscops van Reymen. Maer hy conste noyt te rechte inder possessyen ghecomen dan in die stede van Dornick eñ daer omtrent. Eñ mits desen zijn namaels veel gheschillen eñ twisten int lande gheweest

¶ Item omtrent onser vrouwē dach in Meerte vrouwe Marie vā Bourgoendien sijnde te paerde in die iachte ende springhende metten paerde soe viel si ter eerdē beurucht zijnde / eñ werdet so ghequets vanden peerde dz op haer trede datse ghedraghen werdt tot Brugghe om by rade van medecijns haer te hulpene. Maer sy was so seer ghequets van binnē datse cortelinghe sterf opden xxvi. stē. dach in Meerte achterlatende twee kinderē die doen te Bruessel bewaert waren vā vrou Margriete weduwe vā hertoghe Karle Van welcker doot al hare landē seer vslagē warē Eñ sondlinge Maximiliaē haer heere Haer herte wert wtghenomē eñ geleyt in dye sepulture van Ysabeele vā Borbon

harer moeder tot Antwerpẽ in sinte
Michiels clooster. Eñ haer lichaem
werdt begrauen tot Brugghe in sin
te Donaes kerck in een costelijke me
talen tombe die te Bruessel gemaect
was.

¶ Dat lxvi. Capit. Noch van herto
ghe Maximiliaẽ Eñ vandẽ wonder
lijcken regimente des landts na dye
doot van vrou Mariẽ Vanden pey
se ghemaect metten coñ. van vranck
rijck int iaer lxxxij. Eñ vandẽ huwe
lijc tusschen ionkfrouwe Margriete.
sijnder dochter metten Dolphijn
Van hertoghe Maximiliaẽ die roõ
sche coñ: ghecoren was Eñ van sijn
gheuangenisse tot Brugghe ꝛc

Vrouwe Marie vã Bourgõdiẽ
aldus afliuich gheworden sijn-
de. so opstelde hem hertoge Maximi
liaen by rade van eenighen als mõ-
boor eñ voocht sijnder voorseyder ki
deren/om dlant te regeren ende te be
schermen teghen die Fransoysen int
beghin vandẽ iare M.CCCC. lxxxij
dwelc vele anderen niet en behaghe
de. want die van Ghendt/Brugghe
eñ Ypre ordineerden seker commissa
rijse om Vlaendren te regerene met
hertoghe Maximiliaẽ tot datter vor
der op voersien waren Eñ die heere
van Frennoy bayliou des lants van
Delft werdt ghebannen. eñ ioncker
Ariaen Villayn heere van Ypekerc-
ke wert bayliu.

¶ Item in die tijt werdt coñ. Lodewic
meer siecker eñ crancker nochtãs lye
pen die Fransoysen te peerde op dlãt
van Vlaenderen

¶ Item opdẽ ij. dach van Mey wert
een dachuaert ghehouden te Ghend
Eñ dair wert gheseyt dat mẽ den her
toghe niet ontfanghẽ soude voor hee
re vandẽ lande dan tot eenen seekerẽ
tyde eñ onder sinẽ eedt Eñ sy en wou
den anders gheen capiteyne hebben
dan by hem beyden geordineert. Eñ
dat daerom want die sommighe dye
den hertoghe regeerdẽ deden met hẽ
dat sy woudẽ want hy ionck was eñ
goedertieren. Eñ grote scattingẽ die
de landen gauen en quamẽ tot gheẽ/
der goeder rekeninghen Item men
dede sober iusticie int lant ꝛc. Aldus
tooch dye hertoghe seere beruert tot
Brugghe eñ vã daer tot Ypre Maer
niet en wert hi ontfanghẽ voor here
noch die wetten en werden van sinen
weghen niet ghestelt. Maer heer Ro
lant van Halewin bayliu van brug
ghe wert van die van Ghend ghebã
nen l. iaren Eñ meer ander edele es
daer van hueren officiẽ afgheset So
dat die edele seer vernedert werden

¶ Item want die heere vã Cordes wt
Terwane eñ anderen steden altijt zij
volck dede lopen op Vlaenderen So
werden daer teghen ghescicht heere
Karle van Sauoise. die heere vã Be
uere. eñ die heere van Merwez./Eñ
die van Gend sonden daer teghẽ ooc
veel volcx te voete eñ te peerde.

¶ Itẽ die bastaert van Vyeuijn ver
sloech vele Fransoysen voor Betune

¶ Itẽ ter zee wert prouisie gedaẽ van
xij. oft meer grote scepẽ teghẽ die frã
soyse die de visschers wt Vlaẽdrẽ eñ
hollãt beroofdẽ ¶ Itẽ corts dair na so
wert hertoch Maximiliaẽ voocht eñ

mōboor van sinē kinderē ontfanghē in hollant eñ in zeelāt daer die cabbelliaus dat regiment doe hadden

¶ Itē int dit iaer was grote cōmotie eñ oorloghe te Roome eñ in Italiē ouer al/ want die Venecianē sondē menighē man op Markis oft hertoghe van Ferarē dye Cōfernās vā Naple dochter hadde te wiue. ooc hadde hi bi naer met hem die gonst van al Italiē Eñ dat daerom want hi hielt eenighe plaetsen den Venechianen toebehoorende alsoemen seyde

¶ Itē dye paus Sixt⁹ voorš canonyseerde sinte Bonauētura. eñ noch v. martelarē vander minderbruederē ordene

¶ Item in Junio so quam een heraute vandē coñ. van vranckrÿc in Vlaēdrē brenghende saluecōduyt voor ix. personen om met hē tracterē vā peyse. die ghecoren wordē vandē meestē in beydē staten gheestelÿc eñ werlÿc Eñ sy trocken tottē coñ. van vranckrÿck diese goedertierlÿc ontfinck Eñ want hi al cranck was soe socht hi alle manieren om ghesont te wordene Eñ hy sandt onser vrouwe vā Halle een gulden herte gepresen M. vij. C pont Eñ der abdyē van sint Adriaē te Gheertsbergē sandt hi tot fundaciē van eender cappelriē vij: M. gouden cronē metter sonnen

¶ Item daer wert te Louene in Brabant een dachvaert vanden landen gheordineert. daer track die abt van sint peters eñ die ander ghedeputeerde vandē steden ꝛc/ Eñ want hertoge Maximiliaen seer ũsocht andē statē van Brabant. om te wordē ōtfangē als voocht eñ momboor van sinē kideren. so trockē de ghedeputeerde vā Louē Bruessel eñ Antwerpē te Mechelen om te samē vrÿlick te spreken van dier materien also dat oorboore eñ profÿt des lants ware. dwelck die hertoghe ṽnemende so dede hi by rade van eenighen die hem regeerden die selue ghedeputeerde te Mechlen vanghē eñ voerē te Viluordē int casteel hem oplegghende dat sy sonder sÿn cōsent heymelike sprake tot Aelst eñ elders met diē van Vlaendrē ghehadt haddē/ eñ dat si dairom haer lÿf ṽbuert haddē Eñ al waert dat die gedeputerde hem excuseredē begheerēde te recht te stane/ het en mochte hen niet ghebueren. maer bi toebringhē van eenighē grooten liedē die huers selfs profÿt meer sochtē dant gemeyñ profÿt werdē sy meestdeel ōthalst/ bouē al wert meest geclacht heer Claes vandē heetvelde een suet minlÿck eñ wÿs riddŏ dye als eē lam te sÿnŏ doot wert ghinc/ Eñ corts dair nae werdt die hertoge als voecht vā sinē kiderē ontfangē te louē/ alsoe lāge als dē iij. statē van brabāt goet dunckē soude. Doe was dye gemeynte vādē lande seere ṽnedert. want dye heeren ende vele schadelike officiers haddē al die ouerhāt. eñ werdē machtich eñ rÿke nochtās hyeldē si dē hertoge al bloot vā gelde hoe veel scattige mē gaf/ nie māt dorst die scattige weigerē wāt si de muytmakers seydē Ald⁹ wert niet veel vā tgemeyñ profÿt gesprokē/ wāt meer studeerden si op eyghē profÿte eñ iusticie en had gheenē goedē loop Eñ dz gewapēt volc roofdē die arme

Eñ daer toe waren vele ontidege ia-
ren deen na dander van donre blixē
vloet van water/ tempeest van wint
eñ nauwe en bekendemē den somer
voor den winter so dat dat coren/ wijn
gaert/ eñ andere vruchtē niet en qua
mē tot goeder rijpheyt. Welcke voor
seyde plaghen eñ tribulacien god al
machtich liet gheschiē om onser son-
dē wille/ eñ ons oghen opē te doē om
hem te kennē/ eñ ons te beterē Ende
die munte opclam van tide te tide eñ
wert seer licht

¶ Itē inder tijt alsmen sprack te trac
teren mettē coñ: om die ghedeputeer
de te vergaderē tot Atrecht/ die bydē
Fransoysen doe gheheetē was fran-
chise/ so en sliep die heere van Cardes
niet. maer hi belach Arien met groot
macht eñ stormdet met assaute vree
selijc eñ met bombaerden. Eñ dye ca
piteynen eñ die ingeseten mettē gar-
nisoē weerdē hē vromelijc Doe wert
daer bestant ghegheuē van des mor
ghens te drye vrē tot xi. vren/ omtrēt
dat eynde van Hoy maent te houdē
So wert ghemaect dat de heere van
Cardes mettē fransoysen inghelatē
wert/ eñ die stede wert hē ouerghege
uen Doe liet hi vredelijc wtghaē alle
die woudē tot v. C. toe/ die wtghingē
tot sint Omers bidē heere van Beue
re. Eñ dye Arien ouer ghaf ontfinck
vandē coñ. xxx. M. cronen.

¶ Item alsa dye hoecken in Hollant
inne ghenomē hadden dye stede van
Horen/ daer wt verdryuende dye Ca
balliaus/ so wonnen die Caballiaus
die stede met crachte/ bi hulpe vā hee
re Joest van Lallayn regent/ eñ dē he
re van Egmont/ daer gheschiede gro
te bloetstortinge/ eñ dye stede wert al
berooft. doen warē die van Utrecht
seer bevreest

¶ Item alsoe heer willem van Aren-
berch te ludicke cōspiracie maecte mz
sinen adherenten tegē den edelē heer
heer lodewijck van bourbon bisscop
van conincliken bloede. hem houden
de op de side van bourgondien soe de
de hi den voorß heer willem bannen
wt den lande Doe maecte hi hē sterck
met verkeerde liedē wel tot. ij. M toe
hopendende ooc op sijn vriende bin-
nen ludick eñ op den coninc vā vranc
rijcke/ eñ quam met machte teghen
sinen prince eñ ghesalfden bisscop die
hem hier voermaels sijn swaer mis-
daet nochtan vergheuen hadde van
dat hy tot sint truden opter straten
meester Rijcharde sinē vicarijs ende
seghelaer doot gheslaghē hadde Doe
track mijn heere van ludic wtter ste-
de met alle sijnder macht teghen den
tyran/ eñ rijdende ouer een brugghe
eñ sijnde vanden vorsten in sijn heer
so quam hi in een nauwe strate daer
bekent eñ aengetast wert van sinen
vyanden/ want hy niet ghevliedē en
conste So wert verslaghē die bisscop
eñ vele andere van sinē lieden/ die zō
mighe werden gheuanghen/ eñ dye
sommyghe namen dye vlucht eñ sal
ueerden hem. doe quam die tyran in
dye stede van ludick met den vyrsten
aen sochtē die vriendē vandē bisscop
dye zōmige werdē gedoot. eñ zōmige
borgherē huysen gerooft Ja nyet en
spaerdemē ō heiliger kerckē iuweelē
Dat doode lichaē vādē bisscop werdt

ghebrocht in die kercke seer doorwōt
eñ wert daer na simpelijc begrauen
die tyran sijnde indē alder swaersten
vā der heyliger kerckē / eñ hē ūblide
de in sijn boesheyt / als oft hi een goet
werc gedaē had / was so ūblint dat hi
dē Canonikē beual / dat sij sinē soē kie
sen soudē ō bisscop eñ heere vā Ludic
te zijn Als die Brabanters dese quade
niemare ūnamē int beghinsel vā sep
tēbri / so wert alle dlant beruert opte
tyran te treckē eñ zijn mesdaet te wree
ken. beduchtende ooc dat die frāsoyse
mits dien int landt comē mochtē / die
van Louē warē dyerste eñ trockē mz
harē meyere / latende staen huer pos
sessie des sondaechs voor onser vrou
wē dach / eñ die ander volchdē in gro
ter menichtē Die grauē van Romōt
van Nassouw eñ heer Phylips van
rauēsteyn warē die principaele capi
teynē. Indē perstē belaghē si Sintru
den. dat hē opgaf. daer na wōnen sy
Hasselt met vechtender hant / eñ ver
sloeghē dē capiteyn die de tyran dair
ghestelt hadde. ūllande ooc eñ vāghē
de veel borghers eñ sy beroofdē dye
stede Eñ hertoge Maximiliaen was
daer ooc comē met veel volcs So wer
det die stede van Tongherē beleghē.
maer die vā Tongerē gauē hē op: eñ
die Brabanters slechtē dye vestē eñ
bleuen een wijle indē velde ligghēde
met hueren hulperen die wel xl. M.
sterck warē te peerde eñ te voete. eñ
waren seer willich om op Ludicke te
treckē eñ dē tyrā te beuechtē / Mair
dye tyran quam sprekē mettē graue
van Nassow met gheleyde Eñ als hy
een luttel tijts int secreet ghesproken
hadde. so wert dat heyr al ūstroyt tot
grooter scaden eñ schanden. dat vele
wise lieden mishaghede. wāt die drye
quartierē in Brabā haddē al diē gro
ten cost gedaē die soudye betalēde te
weten die van Louen / Bruessel / ende
Antwerpē / Die meyerye vā shertogē
bossche moste die last draghē vanden
Ghelderschē: Na dye scheydinge vā
desen heyre so gheschiedē int lant ve
le doorslaghē / roouen eñ brandē Aldꝰ
werdt die ghemeynte dicwijl bespot
vandē heerē. dye meer haer particu
laer profijt soecken

¶ Item veel Canonickē van Ludick
warē vā Ludick eñ van elders ghe co
mē tot Louen. eñ in Octobri ūgaderē
de te nyete doende die bedwonghen
electie oft postulacie vandē sone heer
willems van Arenberch. so koosen si
die eenighe dē prothonotharijs van
Croy. des grauē vā Chymay bruedꝛ
Die ander kosen heer Jan van Hoor
ne des grauē vā hoorne brueder Eñ
beyde haddē sy veele recōmendacien
vā princē eñ heerē aen den paus Six
tꝰ dat langhe stont. wāt die iij. staten
van Brabant deden grote diligēcie
aen den paus om dat bisdom van Lu
dick te deylene in twee bisdōmen om
veel quaets in toecomendē tiden te ū
hoedē. Eñ wāt die prothonotarijs nz
te vredē en was eñ lastich viel dē voer
seydē elect mz appellaciē. so wast ge
maect dat hi een iaerlijcxsche pensie
vā xviij C. guldē dairop behoudē sou
de Maer al was die voorś elect ghe
cōfiemeert hi was langhe iarē arbei
dende met vele orloghē sonderlinge
teghen dye Arenberghers eñ Ludic

kers eer hi dat lādt gebrupkē conste.
¶ Item die graue van Chimap sterf
te Brugghe die een wijs vrome heer
was Eñ tot edinghē sterf heer peter
van Lutzenborch graue vā Sintpol
van Brpane zc. achterlatēde ij. doch
terē die oudtste troude namaels tegē
haren sin harē oom dē graue van Ro
mōt bi dispensaciē vandē paus.. Eñ
na sijn doot trouden sij den edelē gra
ue vā Vendōme vā coninclijckē ghe
slachte Eñ haer sustere vrouwe van
Edinghē troude heer philips vā Cle
ue heere van Rauensteyn van winē
dale zc.

¶ Itē ic keer weder opt iaer vā. lxxxij
in septembri doe track dye heere van
Chanterayn wt sint Omers ende by
Terwane ghmoetende die fransoyzē
die vele ghelts brochten om soudyere
geuene dē volcke vā wapē so viagede
hyse eñ roofde al tghelt
¶ Itē in dien tijde soe was petijt Sa
lizaert een vroem capiteyn teghē dye
vā Vtrecht die hi scoffierde by Amers
foert/ Dese petijt Salizaert was een
gascon neue vandē grootē Salizaert
in vrancrijcke Eñ hadde die frasoyzē
gelatē midts twist die hy daer hadde
eñ dede op dese side teghē die fransoy/
se dicwile vrome feyten

¶ Item in die maent van octobri dye
verte graue du glas dye scot was eñ
capiteyne vanden fransoysen ter zee
dede groote scade den hollanders eñ
zeelanders eñ roofde vele schepen die
hy voerde in Normandien Eñ dair te
ghen so werdē vandē schepē vā duyn

kerke eñ Nyeupoort gheroofst eenighe
fransche schepen van dyepe ende vā
Bolonyen oft Bonen
¶ Item van beghin der maēt Nouē
bris begonsten dye ghedeputeerden
vandē hertoghe met gaders den. iij.
leden van Vlaendren. eñ den iij. statē
van Brabant eñ van Henegouwen
metten cōmissarisen vādē coñ. te trac
terē vanden peyse tot Atrecht doe ge
heetē Franchise Eñ daer wert na ve
le reysen ghesloten een toecomēde hu
welijc tusschē heer Karlen den Daul
phijn des coninc xs sone onder sijn ia
ren sijnde. eñ ionfrouwe Margrye
te vā Oostrijck des hertoghē dochter
die een cleyn kindeken was omtrent
van iiij. iarē. Eñ was vorwaerde dz
hair huwelijc goet soude zij De graef
scapē van Artoys eñ van Bourgon
diē/ die de fransoysen inne haddē. eñ
die heerlijchedē vā Macōs Noyers
met meer ander articulē tot hondert
ende een. inden voorseydē tretaet in
clange begrepē Dwelc aldus ghedaen
sijnde/ so trockē die ābassadeurs van
hertoge Maximiliaē eñ die ghedepu
teerde vandē voorß iij. landē Vlaēde
rē Brabāt eñ Henegouwe tottē coñ:
doē sijnde te Tours om den voorsey)
den peys te cōfirmeren Te weten he
re Jan vā Lannoy abt van sinte Ber
tijns Cancellier vander ordenen vā
den Toysone. Philips abdt van sinte
Peters te Ghend.. Gosen abt van
Haffligem. Willem abt van Ber
ghen Ende heere Jan Lanoy heere
van Rimesborch Jan van Berghen
heere van Waleyn Boudewijn
van Lannoy heere van Molebays.

Jan van Bouerpe/heere vā ypres
cancellier van Brabāt Pauwels de
Baenst heere van Mormeselle presi
dent van Vlaendrē. meester Jan du
Fay meester vandē requeste. Gerar
de nieuman Johānes de beer secreta
rijse des hertogē voorš eñ noch xviij
notabel mannē wtdē voorš iij. landē
die quamē tot Tours bidē coñ. dyese
allegader goedertierlijc ontfinck/ eñ
hoochlijc beghaefde Eñ daer na wer
det tvoorš toecomende huwelijc met
tē peyse gheconfirmeert Die coñ.
was doe qualijc te passe eñ hadde dē
Dalphijn sinē sone beuolen den gra/
ue van Beaugen toecomende herto/
ghe van Bourbō die vrouwe Anna
zijn dochter ghetrout hadde. Eñ hy de
de die ambassadeurs eñ gedeputeer/
den gheuē xxx. M. goudē croonē eñ
daer toe veel siluerē scalen seer costeli
ke. Daer na als paesscē ghelede was
int iaer lxxxiij. so maectemē grote be/
reetscap om iōffrou Margrietē den
coñ. ouer te gheuen tot behoef van si
nen sone dē Daulphijn Eñ om haer te
ontfanghen wert vandē coñ. ghede
puteert die voorš graue vā Beaugē
met sijnder vrouwē des coñ. dochter
die met vele edelen in groten state ne
der quamē in Artoys/ eñ ontfinghē
dieselue ionffrou Margrietē inden
Mey. Eñ int beghin van Junio soe
wertse met groter blijdtscepen te Pa
rijs Eñ daer na te Amboyse daer de
coñ: doe was. daer groote feeste van
haer ghehoudē wert in Julio Eñ de
sen peys wert gepubliceert te Gend
te Brugge/ te Bruessel eñ i anderē ste
dē m₃ groter bliscap vandē ghemey
nē volcke. mits diē dat dye comēscap
loop hebben soude/ want wt vrancri
ke meer ghelts comt in desen lāde dā
van eenigher naciē. eñ oock prouisie
van terwe. wijn ꝛc. Eñ al was desen
tractaet vandē peyse eñ huwelijc om
beters wille aldus ghemaect na lan/
ge oorloghe/ eñ dierē tijt die doe was
nochtans waren eenighe bi hertoge
Maximiliaen hem also informeren
de. dat hijt al in onweerden hielt/ seg
ghende dat hi tot dezē tractaet te ma
ken noyt te recht consent toe en ghaf
eñ so werden vele vanden voorseydē
ghedeputeerden suspect inden oghē
vandē houe: dies hem meeste onder
wonden hadden/ Eñ eenighe
van onsen capiteynē studeerden om
eenighe steden oft stercke plaetsen in
Artoys eñ pycardien te stelene. eñ dē
peys te brekene daer hyer namaels
af ṽvolcht sal werdē.

Item want heer willem van Aren
borch qualijc te vreden was vander
promotien des voorseyden heerē Jo
han van Horne/ om dwelck te belet
tene hi inghenomen hadde dye stadt
van Tongheren wten handen vā dē
Brabanteren/ doodende eñ vanghē
de die hi ghecrighen conste So wert
daer weder opghestelt eē groot heyr
van volcke in die Loumaent Eñ her
toghe Maximiliaen track daer me
de int dlāt vā Ludick/ eñ daer belagē
sy tslodt van Huele/ eñ na tbestormē
werdt opghegeuē Als heer willē dat
ṽnam quam hi met groter macht vt
Ludicke om dat slodt te ontsettenen
maer hi quam te spade. Eñ want hy

vele stercker was dan die hertoge soẽ
woude hien beuechten. maer bi prac
tijke hadden onse lyeden die victorie
want daer lagen achter eenen berch
bedect vele vrome mannẽ dye sloegẽ
op die Iudickers als sy binnẽ waren
eñ so werdẽ dair omtrẽt iij. M. Iudi
kers v̊slaghen mettẽ here vã wachtẽ
donck met iij. C. clefsche. dye de herto
ghe van Cleue den Iudickers te hul
pen ghesonden hadde. Eñ heer willẽ
dye tyran metten anderẽ namen die
vlucht eñ wasser nalincs bleuen

Item int selue iaer so wert by mid
dele van eenighen dye oude twist eñ
partijscap tusscẽ die stede vã Vtrecht
eñ hueren bisschop heer Dauid van
Bourgondien nedergheleit also dat
scheen. want die van Vtrecht ontfin
ghen hem met groter blijscap. so dat
hy gheen arch en v̊moede. maer als
hi metten borgherẽ sprake hielt van
den ghemeynen goede. so brochtẽ eni
ghe quaetwilighe heer Engelbrecht
van Cleue in die stede/ eñ vinghẽ dẽ
bisscop eñ deden hẽ voerẽ tot Amers-
fort Doe staken die hoekẽ in Hollant
huer hoorne op tegen die Cabailiau
we eñ den hertoghe Maximiliaene.
Eñ want dye van Vtrecht sustineer
den die hoecken eñ voedden/ so nam
die hertoge raet metten Hollanders
datmen die van Vtrecht beleg ghen
eñ castijen soude. dat al gheschiede tẽ
coste vanden lande van Hollant. die
daerom cost deden van veel tonnen
gouts Eñ in tbelegghẽ worden vele
lieden ghedoot met caloueren eñ an-
dersins aen beyde sidẽ. Eñ heer Joest
van Lallayn wert daer doot ghescho
ten die stadthouwer de seer beclaecht
was Ten ynde dwanc die hertoge de
van Vtrecht also datse peys maecten
na sinen sin/ vele ghelts gheuende eñ
si mosten een gat brekẽ in die muerẽ
vander stadt daer hi door quã in die
stede. eñ setteden sinte Katherinẽ por
te in zijn handen/ die hy voort beual dẽ
heere van ysselsteyn

Item na dẽ voorß pays vã vtrecht
wert die coñ alte meer sieck eñ cranc
eñ sochte alle manierẽ om zijn leuen te
v̊langhẽ gheen ghelt sparende/ mair
teghẽ die doot en is gheen remedie..
Eñ eer hi sterf dede hi brenghen van
Riemẽ tot Tours die heylige ampul
le mett olye wten hemel gesondẽ eñ
van parijs dat heylich cruys eñ dye
rode van Aaron om die te siene en te
eeren Eñ hy sterf den xxx. dach van
Oogst. Eñ hi woude begrauẽ in dye
kerck zijn tot onß lieuer vrouwẽ te Cle
ry bouen Orliens daer hi sijn sepul
ture hadde doen maken. daer hi in zijn
leuen plach in te ghaen eñ te ligghẽ
prouende oft sinẽ lichaem wel passen
soude etende oock daer inne eñ drinc
kende Aldus sterf die wonderlike ont
siende moghende coñ. Lodewick dye
xi. van diẽ name. die van so veel men
schẽ sake der doot is gheweest. eñ dye
edele eñ tgemnyñ volck so v̊druct heeft
bouẽ alle zijn voorvaderen. hi maecte
vele arme lieden. ende quiste dz gout
als slijck. rijckmakende veele lyeden
die d̊s onwaerdich waren
Dese moghẽde subtijle coñ. Lodewic
was so dat hem nauwe gheen dinck
ommoghelijck en was te doen in bei
de staten gheestelijck ende weerlijck

Eñ dat hy niet en conste ghedoen by
trachte dat dede hi met listen eñ prac
tiken/ghee ghelt noch goet sparēde
om sine vyanden te crancken. soe dat
alle princen eñ prelatē sine listicheyt
ontsaghen/want lichtelijc gheloofde
hi clappaerts/eñ al zijn viādē brocht
hy te niete Aldus wert die Dalphyn
zij sone Karle de viij. coñ. sijnde in zij
xiij. iaer dye seer onghelijc was sinē
vader in seden meer ghelijckēde sijn
der moeder oft oock coñ. Karel dē vij
sinen grootvader. want hi was sacht
te eñ goedertieren van natueren, Eñ
want heer Oliuier conick Lodewijcx
barbier die wt Vlaendren was/dien
hi ridder ghemaect hadde eñ seer rijc
ke. eñ Daniel zij ghesellе veel groote
te lieden misdaen haddē by des coñ.
Lodewijcx beuele. so worden si beyde
ghehanghen ten veruolghe/ vandē
hertoghe van Orliēs. die welcke ghe
trout hadde vrouwe Johāne die oud
ste dochter van coñ: Lodewijc. eñ hy
was qualijc te vreedē dat mijn vrou
we van Beaugen die ioncste dochter
metten graue van Beaugen haren
man den ionghen cō. haren brued te
bewaren hadden. want hy woudes
naerder sijn Mits welcken eñ āderē
saken so track hy bi den hertoghe vā
Britanien eñ begonste te oorloghen
teghen den coñ. Daer waren by den
heroghe van Britanien vele groote
princen eñ heeren van sijnd alliancē
tegē dē coñ. eñ zijn regeerds Als die
graue vā amlbrecht/ die graue van
De nops /dye graue vā Orengiē/eñ
Maximiliaē was ooc i haer alliance
¶ Nv valt te scriuen vanden Engel
schen/ho dat coñ Eduwaert die oock
sake gheweest es van veele M. men
schen doode/haestelijck sterf achterla
tende twee sonē/eñ een dochter. Doe
was die hertoghe van Clocest er Ry
chart des coñs. brueder een vreet eñ
boos man/seer arbeydende om beyd
de die sonen te crighene Maer
wantse op vrijdom ghedaen waren
te Londen. soe en mocht hy daer aen
niet ghecomen dan by practiken eñ
schonen ghelofteн eñ also crech hise
En sy worden ghestelt in die handen,
vandē graue van Bockinghē Eeni
ghe seyden datse die hertoghe vā Clo
cester haer oom dede versmachtē om
selue coñ. te sine. Ander seyden dat de
graue van Bockinghen hopende sel
ue coñ. te werden hise ter doot broch
te. want hi hiet Henrijck. Eñ hi had
de in een pronosticacye ghelesen van
eenen toecomendē coñ. Henrijck vā
Engelāt/die alte grote eñ machtich
zijn soude. dit meynde hi selue te sijn
Eenighe seggen ooc dat hi alleen eē
kint/ter doot brachte. eñ dz ander dat
hi vander vontē gheheuē had/spaer
de hi. eñ liet heymelic wtē lande vue
ren Eñ na dat kint geheetē Richart
gewoēt hadde in Portegale. eñ daer
na was gecomē bi cō. karle vā vrācr
so quā hi heimelic in brabāt by vrou
margriet weduwe hertoge karels zij
moeye. Die vōr hertoch vā Clocestere
maecte hē seluē coñ. Eñ die graue vā
Bockinghen werdt ghedoot als een
vrader Eñ zij herte wert wtgetrockē
eñ hē geguē te cussen. Eñ wāt dese vi
olēcie vandē coñ. die seer bloetgierich
was/mishagede wise liedē soe creech

hy vele vianden. Doe was wt Enge lant vluchtich graue Henrijck vā Richemont hem houdēde in Vrancrijc wāt hi des conincs neue was: so was die coñ. van vrancrijck bi sinen rade also ghesint. hebbende oock verstant van enighen heeren in Enghelandt dat hi den graue sinen neue opstelde eñ voorsach van veel vromen volcke van orloghen eñ capiteynen eñ ghelde. om te verslane den tyran die hem seluen coninc ghemaect hadde. Als dan die graue van Richemont ouer ghetrocken was in Enghelandt met ten Fransoysen so quam die voorseyde Richart als coñ om hem te beuechtene. eñ inden strijde werdt hi verslaghen/ eñ die graue hadde victorie. Aldus wiesch zijn macht in Enghelant Eñ hy werdt tot Londen ghecroont coñ. van Enghelandt by conquesten Henrijc die vij. ghenoemt. Eñ om dat hi by beterē rechte coñ. sijn mochte so trouwede hi die dochter vā coñ. Eduwaerdt Eñ dat kint vanden hertoghe van Clarencen dye ooc coñ. Eduwaerts brueder sone was hieltmē langhe gheuanghen omte verhoedē dat dese coñ. Henrijck nyet verdreuē en worde Oock so vercreghen die Enghelscen namaels vanden paus Innocentius die viij. na de doot van papa Sixtus dat coñ. Henrijck eñ sijn wettich oor vanden stoele van Rome gheconfirmeert werden conynghen van Enghelant Als Henrijck dan coñ. worden was so haddē si nijt op die Fransoysen die met hem comē waren om hem coninck te maken eñ verdreuense wt den lande. Want die haet eñ nijt veroudert es/ ende nemmermeer steruen en sal. want altoes verheffen hem die enghelschen eñ benijden allen nacien. nochtans aldermeest benijden sy die Fransoysen. dz eenighe scriuen den yersten oorspronc te sine vander tijt vanden grotē coñ. Lotharijs van vrancrijck/ eñ vā coñ Dagobert sinen sone: dye regneerdē omtrent die iaren ons heerē vi. C. eñ xxx. Eñ hi track op die Enghelsche de doe onghelouich waren vanden kersten gheloue gheuallen. Eñ al gewōnen hebbende Enghelant soe beual beual hi alle mannen ende iongherē te dooden de langher waren dan sijn sweert Langhe iaren daer na so ghecreghen bi huwelijcke dye coninghē van Enghelant vele lādē in vrācrijc die sy te leen hyelden vandē coningē van vrancrijck. als Aquitanien. dat Gehenne eñ/ Gasconien Angouwē. Eñ daer na Normandiē. bi dyen dat Willem hertoghe van Normandien Enghelant conquesteerde) daer dye coninghen van Enghelant zedert af ghedaelt zijn Aldus sijn vele orloghē tusschen die coninghen van Engelāt eñ die coninghen vā vrancrijck mits desen landen gheschiet. Eñ die coninghen van vranrijck hebben die gecōfiskeert mits rebelliē eñ ōgetrouwicheeden der Enghelscher coninghen. mits desen en verghaet den haet der Enghelscher nemmermeer

¶ Nu om weder te keeren tot onsen propoſite van coñ. Henrijck dye vij. om te wetene sijn ghestachte. Soe es dat waer dat die vrouwe Kathelijne van Vrancrijcke dye was des sesten

coñ. Karels dochter. eñ moeder van
den vi.coñ. Henrijck van Enghelãt/
die heylich gherekent wort: was ooc
moeder van des conincs Henrijcs.de
vij.vadere die sy na die doot van cõ.
Henrijc die v. hadde van eenen rid-
der wt Enghelant daer sy op verlief-
den eñ nam te manne. Eñ coñ. Hen
rijck die vi. aenueerde synen ionghẽ
brueder/ eñ dede hem hebbẽ die doch
ter vandẽ graue vã Ritchemõt daer
aen hy wan desen Henrijck den vij.
Dese Henrijc noch in Vrancrijc sijn
de eer hi coñ.was dede veel ghelofte
den coñ. van vrancrijc ꝛc. Maer als
hi coñ was: so en dorste hijt dẽ Engel
schen niet vertellen/oft hy in dangye
re gheweest verdreuen te wordene.
Maer om te belieuen so moste hy ve
le doen eñ laten: ooc om quade suspi
cie te schuwen

¶ Item int iaer van lxxxiiij. eñ voort
aen was groten twist tusschen herto
ghe Maximiliaẽ eñ dlant van Vlaẽ
dren om des regimẽts wille. Eñ veel
scaen eñ iammers ghelschiede int lãt
Eñ ouermits dye langhe merctẽ vã
Antwerpen eñ van Bergen die tegẽ
tghemeyn goet vandẽ lande soe lan-
ghe alle iare wt ghestelt worden. ooc
in preiudiciẽ der merct van Brugge
so werden die drye leden van vlaẽde
ren ten versuecke van die van Brug
ghe alsso beradẽ. dat sy een sterc block
huys steldẽ op Cloppers dijck op die
Schelde bi Antwerpen/ voorsien mz
bussen eñ ruterẽ om te belettene dye
schepen ter merct comende eñ weder
kerende die si somwilẽ roofdẽ. maer
die stadt van Antwerpen dede daer
teghen maken gheleyschepẽ eñ bar
gien. daer mede sy die ander beschud
den. eñ dicwijle wert daer gheschar-
muct Het was doe oock eclips vand
sonnen ij. vren lanc duerende. Eñ als
dit blochuys aldus langhe ghestaen
hadde. so trocken die van Antwerpẽ
wt met haren schoutet of Marcgra
ue heer Jan van Ranst eñ omgrauẽ
de dat blockhuys soe wonnen sijt eñ
destrueerdent/ vanghẽde die sy daer
vonden. dwelc gheschiede na paescẽ.
int iaer van lxxxv.

¶ Itẽ int selfde iaer so vinck heer Fre
derijc van Huerne heere van Mon
tigny buten Sintruye heer Willem
van Arenberghe eñ leeuerde hem te
Maestricht daer hi grote schande af
hadde. want mijn heere van Ludick
eñ hi hadden pays ghemaect met he
re willem/ eñ hadden al te samen ge-
teert in goeden ghelselscape. Ende al
was heer Wyllem een quaet tyrant
nochtans moetmen ghelouc houdẽ
Aldus heer willem sijnde gheuangẽ
te Maestricht. so moste hi steruen na
der steden rechten om sijn voorghaẽ
de misdaet eñ quade feyten Eñ wert
opẽbaerlijc onthalst. dwelc namaels
swaerlijc ghewroken werdt op de vã
Maestricht eñ den bisschop. van hee
re Eueraert sinen bruedrr eñ sijn ki
deren eñ heer Robrecht ꝛc

¶ Itẽ int selue iaer van lxxxv. in Lou
we so wert te Francfoert ghecorẽ coñ
van Almaniẽ anders roomsch coñc
hertoghe Maximiliaen. vanden vij
kooer vorsten in presencie van Reys
Frederijc sinen vader Eñ na paescẽ
den tweestẽ sondach wert hy tot Akẽ

ghecroont metter grooter feesten

¶ Item anno.lxxxvi.in Julio quam
die keyser in Brabant Vlaēderen eñ
Hollant eñ wert eerlijc ontfanghen.
Eñ met hem eñ mettē roomschē coñ
warē ghecomē vele swytzen eñ lant
knechten dye quamen tot Bruessele
seer sterck. Eñ daer gheuiel een groo
te cōmocie/dat al die ghemeīte in die
wapen liep beduchtēde by sekerē tee
kenē datse die stadd innemē wouden
Maer het wert met wijsheit beslicht
datter so grootē quaet niet en gescye
de alst ghescapē was.

¶ Item dye coñ. wed ghetrockē zijnde
in Almaniē soe quā hy namaels wed
met grooter macht/sonderlinge met
switzē eñ tract in Pickardiē om eeni-
ghe stedē vandē fransoysen in te ne-
mene Maer die here vā Cordes vbli
de die switzen met vele ghelts soe dat
die fame ghīc datse dē coñ vcocht had
den. die deder eenyghe hanghē ende
keerde weder beschaemt.

¶ Itē anno lxxxvij in Meye so wert
de stede van sent omers bi nachte dē
fransoisen ouergheg euē by eenyghe
vandē meesten die de wake hyelden.
Maer naemaels wertse vā deser sy-
den by nachte weder ghecreghē

¶ Item by onwisen rade van eenigē
die bidē roōschē coñ. warē so was op
ghestaē een gaerde om hem te bewa
ren. eñ ghereet te syne alst te doē wa-
re van volc te peerde eñ te voete wel
xviij. Cost ij. M. mannen soe dedē sy
in dye landē alte grootē schade ende
quaet/rouende eñ slaende die lide eñ
dye dorpen wt teerēde eñ tracterēde
als viandē/eñ violerēde dye vrouwē
eñ warē meestendeel bourgonschen
eñ haynewyerē. so was dat lant al te
seere verlast deen iaer op dander.
Eñ want dye van Brugghe eñ van
Ghendt niet en wouden obedierē dē
roomschē coñ. na dē sin van sinen ra
de/daer heer Peeter lanchals sijn tre
sorier een vandē meesten af was/soe
quam hi te Brugghe met sinen edelē
eñ rade. Anno lxxxviij. eñ dye groote
garde bleef daer buten ligghēde. Eñ
want hi vele rutere pykeniers by hē
hebbēde eenighe dinghen vsochte aē
den regeerders vander stede die si nz
consenteren en woudē/so geuiel daer
een grote cōmocie inder welcker dye
coñ met sinē cācellier eñ dē heer van
Polen eñ andere gheuanghē werdē
eñ die coñ. wert bewaert in Cranen-
borch lāghe tijt. Doe was hertoghe
Phūs sijn sone te Mechelē bewaert
Hoe wert groote nernstychept aē dē
Paus Innocēcius dye viij. ghedaen
om den coninc te moghen verlossen
dye welcke Paus bi sijnder bullen cō
mitteerde dē eertsbisscop van Coelne
om bi censuren van den banne xc. te
doen manen die wethouds vā Ghēt
van Brugghe ende vau Ypre datse
den conynck ende alle syne dyenaers
souden laten ghaen los ende vry bin-
nen sekeren termynen van daghen:
dwelck alsoe gheschiede. Ende daer
en binnen soe hieltmen sprake mettē
roomschen coninck gheuanghen lig-
ghende om peys mz hem te makene

Eñ daer warẽ õtbodẽ die. iij. statẽ vã
dẽ landẽ om bi goed manierẽ dẽ coñ.
te vlossen/ eñ die landẽ te settẽ in goed
policie Dwelc dẽ herẽ van des conincs
eñ heeren Phũs sijns soens houe te
Mechelen synde eñ hueren adheren
tẽ in Hollant/ Henegouwe. eñ dẽ bis
scop van Ludick niet en ghenoechde
want sy corts waren verwachtende
den keysr met grotẽ herẽ eñ volck wt
Almaniẽ. om die van Brugge eñ an
dere te castyen. So trockẽ te Brugge
nochtãs eenighe vandẽ iij. statẽ van
Brabant/ eñ insghelijcs die ghedepu
teerde van zelant comende te Brug
ghe bi die iij. ledẽ van Vlaendrẽ. Eñ
heer Adolf van Cleue heere van Ra
uensteyne was huer leytsman. daer
wert so verre ghesproken mettẽ coñ.
dat hy van Vlanderẽ een somme vã
veel M. in beternisse hebbẽ soude/ eñ
dat hi aent dlant van Vlaẽderẽ niet
meer hebbẽ en soude. Maer tottẽ re
gimente wordẽ seker heeren gheordi
neert. tot dat hertoghe eñ graue Phi
lips oudt ghenoech ware. Maer die
statẽ van Brabãt woudẽ dẽ roomschẽ
coñ. noch voor voocht houdẽ met ve
le meer ander puntẽ dieschenẽ tẽ pro
fite des lants eñ vã hertoghe eñ gra
ue Phũs te draghen Eñ bi desen cõdi
cie wert die coñ. wtgelatẽ. maer sine
dienaerẽ bleuẽ voor dat onderhoudẽ
vandẽ pepse gheuanghẽ/ doe quã die
coñ: wt eñ õghaf dat hẽ mis daẽ was
eñ dede sekerẽ eedt tot õderhoudẽ vã
den pepse Eñ insghelijcs die voorscre
uẽ iij. staten. Eñ het was voorwaer
de dat heere Phylips van Cleue des
heeren van Rauensteyn soẽ ostagye
gheuangen was voor dat onderhou
den vanden papse. Eñ also verre als
den seluen peys nyet onderhoudẽ en
worde soe wert hi eñ die andere quyte
ghescouwen van haren eede den co
ninck ghedaen. Ende so comende die
ghedeputeerden van Louene Brues
sele rce. in die steden ghauen der ghe
meynten den paps te kennen. dye da
re by bliuen wouden
Ende dyt was den oorspronck vander
quader oorloghen binnen desen lan
den/ die een stede teghen dye andere.
Ende by desen middelen tijde soe gaf
brieuẽ vanden banne de eertsbisscop
van Coelene als iuge apostolijc tegẽ
die wethouders van Ghend/ Brug
ge/ eñ Ypre. als niet wtghelaten heb
bende den coninck eñ teghen adherẽ
ten
Ende wt dese woorden seyden veele
onwijse lieden dat alle die gheene die
namaels den coninck Maximiliaen
wedestonden in des paus ban warẽ.
hoe wel dat den ban niet en sloech dã
opt gheuanghenisse vanden coninck.
Oock wouden dye van Vlaenderen
segghen datse verhaest waren. ende
datse binnen dyen termine gheordy
neert hadden. dwelc ooc namaels vã
onsen heylighen vader den paus by
sijnder bullen ghedeclareert werdet
by hulpen vanden coninck van vrã
rijcke daer die van Vlaedren doe ter
tijt haer toevlucht toe hadden als ha
re ouerheere. want dye graue van
Vlaenderen behoordt dat landt van
vlaenderen te leene te ontfanghene
vanden coninck van vranckrijcke

Item ooc binnē desen middelē tijde
quā die keyser af met grotē heyre wt
Almaniē om sinē sone te ūlossen ende
die iniurie hē ghedaē te wreken Die
roomsche coñ. ghinc tot sinē here va-
dere te Mechlē danckende hē eñ dye
princen van Almaniē vandē arbey-
de die si om sinē wille ghedaē haddē
biddende dē keyser sinē vader op sijn
knyen dat hi te vredē woude zijn van
die van Brugghe ouermits den eedt
die hi ghedaē had. maer dye keys' en
woudes niet doē: wāt eenighe prelae
tē seydē dat hi den eedt niet houdē en
moste Aldus ūsochtē die vā Ghendt
heer Philips vā Cleue voors' dat hy
huer capiteyn woude zijn. alsoe inden
peys te Brugghe gheslotē was.. dat
hi also dede Eñ ghecreech bi p'actikē
dat casteel ter Sluys. eñ hy maecten
hē sterck orloghēde ter zee eñ te lande
Eñ die graue van Vendōme wt vrāc
rijck dye de grauinne van Synt pol
ghetrout hadde hielt hē te Brugghe
eñ meer ander capiteynē wt Vranc-
rijc quamē dē Vlaminghē te hulpē
Item die keyser eñ die duytsche togē
met macht in Vlandren eñ lach een
wile bi Ghend Eñ op een tijt meyndē
zijn volck binnē Ghend te comē op ōs
heylighē sacraments dach. maer sy
fallieerdē Eñ int landt gheschyeden
vele rouē eñ manslachtē eñ brādē.
eñ veel duytschē werdē dair ūslaghē
eñ ūdronckē. Die brueder vādē marc
graue van Baden/beyde die sonē vā
dē graue vā tsorne by dyuersen tijdē
met meer anderen bleuen ūslaghen
Eñ op die syde vanden vlaminghen
werden daer ooc vele ūslaghen Daer
nae toghē die keyser eñ die coninc we
der in Almanien latende hy hertoge
eñ graue phūs tot bewaringhe sijnd'
landen den vromen hertoge Albrecht
van Sassen dye lange tijt herde orlo
ghe voerde mettē heerē eñ stedē sijnē
adherentē teghen die andere die den
pays te Brugghe ghemaect onder
houden wouden Die tot huerē hoof-
de hadden den voers' heer phūs van
Cleue die wt crachte van dyen payse
tot hē ooc track dye van bruessel louē
Tienē/eñ meer and' cleyn steden. Eñ
die vā shertogē bosce stondē neutrael
Eñ eeneghe fransche capiteynē qua-
mē ooc in Brabāt te Bruessel te Thie
nē te Niuele eñ dedē grote schade in
Brabāt in Henegouwe in Namen.
Eñ insghelijcs heer Robrecht van A
renberch/heere van Hesden. eñ heer
Eueraert zijns ooms kindere Jōcheer
Euerart eñ Robrecht ꝛc Die heere
van Chanterayn bewaerde die stad
van Louē die anders in pericule sou
de gheweest hebbē. Eñ in dese orlogē
gheschiedē in beide siden veel schadē
van rouē/brandē/dootslaghē eñ rāt-
soenē/in Vlaendrē in Brabāt in He
negouwe eñ Namen: Eñ het was
eē schadelijke orloge sond' regulacie.
want die ruts haddē vā beydē sydē
een cōpact ghemaect vā rātsoen te ge
uē allēē een pont gr' vlaemsch Eñ ye
ghelijck die woude mochte alsoe veel
huysen eñ kerkē ūbrandē als hi wou
de. So werdē in diuerschē plecken in
Vlaendrē eñ in Brabāt vele dorpen
eñ kerckē af ghebrant bi cleinder oor
saken Die ruyter ligghende te Brues
sel ūbrandē Viluordē. Arscot in Bra

bant wert van hertoch Aelbrecht ge
wonnen. ende het verbrande metter
kercke Die stede van Thienē insghe/
lijcx daer groot goet ingevlucht was
wert van hē ghewōnē gerooft / ende
na ghebrantscat. Eñ doe begonste al
te swaerlijc die pestilēcie te regneren
te Bruesel Eñ mē hielt sprake in bra
bant mettē hertoghe van Sassen om
pays te maken Eñ dye van Louen
en Bruessel metten anderē cleynēste
den maecten pasys met hem in des
roomsch coninx name betalende eñ
ghelouende grote sommē van penni
ghē meer dan sy wel v̄mochtē. Dat
gheschiede in Oostmaent int iaer vā
lxxxix. Doe wert die sterfte so lanck so
meerder Eñ want dye munte bi den
voorseydē quaden iaren alleenskens
so hoghe clomen was dat eenen gou
dē gulden dede ix. schellinge vlaems
oft meer. so was grote armoede ond̄
de renteniers. So wert bidē heerē van
den houe vandē prince daer op raet
ghehouden om af te settē: Eñ al wast
so dattet veel wise lieden goet dochte
datmen die munte ten twee malē af
setten soude om tvolck niet te seere te
quetsene. soe en woudē eenighe ghees
telijcke prelaten dat niet ghedoghen
sonderlinge die abt van sinte Bertijs
die groot int hof vanden prince was
maer tghelt werdt tot eenen male af
gheset int alderneder ste te weeten dē
goudē guldē op iiij schellinghe vlaēs
dr gheschiede te Breda int iaer lxxxix
¶ Dese assettinge vandē ghelde so se
re needer dede den lande groter scha
de dan die voorghaende orloghe/also
wijse liedē seydē. Eñ daerom duerde
dat niet seer langhe/maer het ghinck
tweewervē af Eñ die abt sterf te me
chlen haestelijc. Het es dicwil bevō
den dat den raet van gheestelijcke lie
den eñ prelaten eñ sonderlinge die re
lipse monikē sijn. in materien in din
ghen die hare state niet en betamen
quaden spoet heeft. want god en heef
se daer toe niet gheroepen

¶ Item want mits deser assettingē
vanden ghelde tot Brugghe een gro
te commocie op ghestaen was ind̄ ge
meyntē so was die graue van Nassou
we ghecōmitteert om datte beslichtē
Eñ hy dede daer scherpe iusticie Eñ
die van Brugghe wordē van hē alte
swaerlijck ghescat te meer om dat
sy den coñ: haddē ghehouden. soe dat
die stede seer veramt wert

¶ Item het werdt ghemaect dat dye
van Vlaendren eñ die roomsch coñ.
hem ouergauen int segghē eñ wtspra
ke vanden coñ. van vrācrijck als toe
comende brudegom van des rooms
schē coñ. dochtere daer/vooren afghe
seyt is Eñ hi dede sijn wtsprake te
Tours seer fauorabyle voor den roō
schen coñ:. eñ tot grotē laste vanden
lande van Vlanderen. Eñ heer Phy
lips van Cleue en was in desen trac
taet niet begrepē. bliuende opt caste
le ter Sluys Maer namaels werdt
hi beleghē vandē hertoghe van Sas
sen dat hi pays maecte ende dat caste
le ouerghaf

¶ Item int iaer van xc. Als die heere
van Monfort eñ die andere vanden

hoecken teghen de Hollande waſt ro
re ſtichen/ſo belach dye hertohe van
Saſſen met machte dat ſtedekē van
Momfort op die koſten van Hollant
ten ỏſuecke vādē Cabilliaus. Maer
ten eynde wert een heymelijck peys
ghemaect/eñ dye hertoghe ſchiet vā
van daer.

¶ Itē int iaer van xci. was eenē vreeſ
ſelijcken coudē winter/ ſoe dat die bo
men wijngaerden vervroſen. eñ die
nauolghende ſomer was ſeer nat vā
reghene. eñ dē dieren tijt wert meer
der dan te voren

¶ Item int iaer xcij. na dat coñ. Fern
nant van Aragone eñ Spaengnien
met ſijnder coninghinen x. iaren. die
grote ſtede van Garnade beleghen
hade belettende die vitalie ſo wan hi
die ſtede eñ vinck den coñ.. Eñ mettē
kerſtē beſette hi die ſtede eñ tlant. latē
ooc eenighe heydē leuen ondð tribute/

¶ Item in Julio ſterf paus Innocen
tius die viij. Eñ het werdt ghecoren
paus Roderic⁹ die cardinael vā Va
lencien. een Cardinael een wonderli
ke gheſelle. daer namaels af gheſeit
ſal werden

¶ Item na die doot van hertoge Frā
ſoys van Britanien ſo bleuen die frā
ſoyſen noch orloghende op die herto
ghinne Eñ hertoge van Orliēs was
metten Brytonen. Eñ daer gheuyel
eenen groten ſtrijdt tot ſent Aubyn
daer vele verſlaghen worden in bey
de ſyden. Die Enghelſchē wordē al ỏ
ſlaghen ouer eenen hoop. eñ die Frā
ſoyſen hadden dye victorie. daer ſeer
toe halp Jacob Galioth die de Swyt
ſen dye de vlucht namen weder dede
keeren wiſende hoemen die Britonē
weder verſubtijlen ſode. maer heere
Jacob wert ſelue verſlaghen. alſo hy
dat te vorē gheſeyt hadde Daer wer
den gheuanghen hertoch Lodewijck
van Orliens die namaels coñ. wert.
dye prince van Orengyen des herto
ghen van Britanien neue. Ende dye
hertoghe van Orlyens ſat lange ge
uanghē te Bourges indē torre. Eñ
na dat hi langhe gheuangen hadde
gheleghen. ſo ỏcreech ſijn vrouwe aē
den coñ: haren brueder met vele be
den dat hem wert gracie ghedaen eñ
wert ỏloſt. Eñ werdt ghemaect gou
uerneur van Normandien eñ hadde
grote penſion: Eñ hi ſwoer den conic
ghetrouwe te ſine. afghaende die ali
ance vanden coñ. Maximiliaen. dye
welcke niet te vredē ſijnde dat Artois
metten graefſcap van Bourgondyē
in des coñs handen ghebleuen was
als hem ghelooft te huwelike met zij
der dochter/ſo begonſte hi weeder te
orloghen in Pycardyen om eenighe
plaetſen in Artoys in te ghecrigene.
Eñ petijt Saliſaert quam ſubtijlicke
in die ſtede van Terwane/eñ hyeltſe
lange. Maer namaels als de graue
van Naſſau/eñ heer Phūs vā Cleue
eñ meer andð getrockē warē ō Betui
ne te nemē/dat die heer vā Cardes ỏ
nā/eñ quā daer teghē/eñ ỏſloech veel
van ōſen liedē daer die graue vā Naſ
ſau geuāgē wert. eñ die iōge hertoge
van Ghelder. ſo namen die Franſoi
ſen wederom Terwane eñ behieldē t

Eñ na die doot vā hertoch Fransoys
vā Britaniē als die coñ. selue gereert
zijde van sijnder suster die grauinne
van Beaugen orloochde op die iōge
hertoginne van Britaniē vele plaet
sen innemēde. want sommyghe van
den meesten heeren in Britaniē goet
fransoys warē Eñ dit dede hi op dat
se gheenē man sonder sijn consent ne
men en soude eñ ō haer te dwingene
haer leen vandē coñ. te ontfanghen
So sandt coninc Marmiliaē bi diuer
sen tyden ridders eñ knechtē der her
toghine bi heer boudewijn de bastairt
van Bourgondiē. die welcke vander
hertoghiñē betaelt wordē. Maer die
frāsoyse wonnē altijt sommige plaet
sen in britaniē Eñ si beleydē de rijcke
stede van Nantes die sy op die tijt nz
en ghecreghē Want dye oude graue
van Albret bewaerdese. hopende dye
hertoghinne te crighene te wiue So
was die bisscop van Leon in Britanē
hem langhe iarē houdende bi coninc
Maximiliaen eñ heer phūs sinē sone
daer toe gecōmitteert vandē hertoge
van Britanien ouerledē/ eñ daer nae
van sijnd dochter Eñ bi rade van hē
eñ anderē om den coninc van vranc
rijcke te cranckene wert ghesloté een
vreemt houwelick tusschē. coñ Max
miliaē eñ die hertoghinne Eñ bi brie
uen van procuraciē werdē van conic
Marmiliane machtich gemaect hee
re Wolfganc van polem eñ meer an
dere te samene/ om dye hertoghinne
te trouwē/ die welcke heer vā polem
ouer trac in Britanien ende als pro-
cureur van coninc Marmiliaē trou
de hi die hertoghinne Eñ dit stont al
dus langhe tijt Maer dye fransoyse
getregē die voorß stede van Nantes
opgheuē van Albrecht eñ allanc soe
meer wordē si stercker

Als dit aenmeckeden die ionghe her
toghine haer houdēde te Rēnes bina
al ōrenghet wert/ clepe hulpe hebbē-
de Eñ soe moste sy tractaet makene
mettē coñ. van vrancrijck/ te wetene
dat die coñ. vā vā vracrijck tlant sou-
de behoudē bi middel van C. M. pō/
den Tournoypsen tsiaers. eñ van te
betalē die soudye van harē ruteren.
die ōbetaelt warē Eñ hi gaf haer ge
leye door vrancryck te reysen tottē cō
Maximiliaē harē brudegom Maer
eer dat gheschyede so warē daer and
makelaers tusschen beyde ghaēde so
dat daer een huwelijcke tusschen den
coñ. vā vrācrijc wert eñ de hertogin
ne. dwelc also ghischiede dat dye coñ.
haer troude. Eñ in de stadt vā Tours
werdt daer af ghehoudē grote feeste

Eñ die coninc lyet vrouwe Margrie
te vā Oesterijc sijn yerste bruyt oudt
sijnde .xi. iaren. weder keerē tot harē
heer vader eñ brueder in brabant cos
telick begaeft van ghelde eñ van iu-
weelen hem excuserende by sine Am-
bassade dat nyet gheoorloost en was
ioncfrouwe Margaryete te nemene
te wiue teghē haers vaders wille de
altijt teghē hem orloge sochte. Mids
welcken huwelicke vander hertogin-
nen van Britanien groote murmur
racie was in desen lande van alle dē
volcke. ende oocint lant vā vrācrijck;

Maer het wert beuondē dat die procuraci vandē voorš heere vā polē ghebreck hadde eñ nyet sufficiant en was Ooc seydemē dat coñ. Maximiliaē van sijnē moeder weghē die een dochter van Portegael was. ten derden leede bestont der hertoghynne. van Brytanie van haerder weghē die een dochter vā Foys was. wāt en hadde daer gheen letsel gheweest/so en hadde coñ. Maximiliaē ghee andē vrouwe moghē trouwē. eñ namaels nam hi te wiue die dochter van Mylanen

¶ Item keys. Frederijck die iij. sterf eñ wert hoochlic begrauē tot Wyene in Oostrijc. en so quā die roomsce cō. in die possessie vandē keyserijc. eñ vā zijn vaders landē Maer vele meer gecreech hi bi die doot vā hertoch Segemōt vā Oostrijc zijn neue als geerecht aerfghename.

¶ Itē Coñ. Henrijc van Enghelant om dē/Enghelschē te belieuē eñ groote scattinge vā hē te ghecrighē opstelde een grote armeye/om te comē op dē coñ. van vrācrijc eñ opt dlant van Normandiē Eñ hi quā mettē ēgelscē voor Boonē. die hi scheen te willē bestormē/wāt hyse dede met busschē beschietē Maer bi middele vandē heere van Cardes die des coñ. van vrācrijc stadthonder was in Pycardiē so wert die orloghe bi tractatē nederghelept mits een grote somme vā pēninghē voor die costē des coñs vā Engelant bi terminē te betalē. So trac coñ Henrijc weder in Engelant Ter stōt daer na wert Atrecht heymelijc ghewōnē bi dē here van Foret eñ āderē want sy die slotel vādē clickette in die poorte van Atrecht subtijlijck hadden doē cōterfeytē Eñ die capiteyn Carcaluent die vā des coñ: van vrancrijcke weghē die stede te bewarē had wert gheuāghē op zijn bedde ligghēde/Eñ ī die stede werdē veel lantknechtē van Almaniē inghelatē om die te bewarē Om dē welckē haer soudie te betalē so was in vlandren ghecōsentert een grote somme van pēninghē te heffene. Maer eenighe heerē ghecreghē die in haer handē ende die ruters en wordē niet betaelt Doe beghōst en sy die borghers van Atrecht te beroouē als viandē Eñ die bisscop vā Atrecht hieldē si gheuanghē hē afscattēde bydrieghē een somme van vele duysenden/al was hy nochtans goet Bourgoensch Ja sy wordē also boes dat sy die kerckē aldaer roofdē. Daer na destrueerdē sy dat casteel op dye groote merct. dat coñ Lodewijc om dye van atrecht te bedwinghē hadde doē maken Ooc creghē sy die cite dat is die bisdoms stede van Atrecht daer by staende/die den coñ. toe behoort. eñ dye fortresse die coñ Lodewijc hadde doē maken teghen die ander stede destrueerdē sy ooc te gronde

¶ Dat lxvi. Vandē eertshertoge Philips van Oostrijc eñ hoe hi tweeweruen reysden in Spaengniē En wert coñ. van Spaengnien.

Maximiliaen dye coñ. als hi lã ghe absent gheweest hadde van desen lande so quã hi neđ met zij der nieuwer huysvrowẽ đs hertogẽ dochter vã Mylanẽ perst in Brabãt met grotẽ state vã princẽ/prelatẽ/eñ edelẽ Eñ heere Philips zijn sone met vrouwe Margriete sijnđ suster reys den haren vader in dat ghemoete tot Maestricht: daer na quamen sy met alle den state tot Louene

Als sy nu te Louen ghecomen warẽ soe was daer grote ghereetschap om hen met eeren te ontfanghen. Ende doe werdt hertoghe Philips ontfan ghen eñ ghehult met groter feestẽ eñ blijschapen hertoghe van Brabant oudt sijnde xvi. iaren. eñ daer na oot in Vlaendren/ende oock desghelijcx in anderen landen ende steden sijnre landen. Dit gheschiede in ons he ren iaer. M. CCCC. xviij.

Item na dat langhe aldus orloghe gheweest hadde in Picardien/ende oot ter zee/daer die Hollanders ende Zeelanders grote scade bi name Eñ oock bleef den dieren tijt vanden koorne ghedurende in desen landen. want men uit Vrancrijcke gheen ko ren bringhen en mochte

So wert te Senlis in vranckrijck ghē
maect een v̄gaderinge van ghedepu
teerdē in beyde sydē/Eñ na lāge spra
ken wert daer eenen peys ghemaect
daer onder veel ander punctē ghesloe
tē was. dat so wanneer hertoch ende
graue Philips den coñ. van vranck
rijc hōmagie doē soude van hē te lee
ne ontfanghende Vlaendren Artoys
eñ Charloys ⁊c dan soude die coñ. hē
weder ouergheuē die steden van Ari
en Betuenē Heysdijn. Eñ als vandē
hertochdom van van Bourgondien
eñ andre gheschildē in beyde sydē en
soudemē met ghenē wapenē mogē
v̄suecke͞. anders dan bi weghen van
iusticien oft van vrientscappen Dezē
paps wert besworē in beyde syden
Eñ daer wordē veel coninghē eñ pri
cē in begrepen.

Item want die ionghe coñ Karl in
den sin begrepen hadde dat conicrijc
van Napeles te cōquesterē/als hē op
ghedraghē van coñ. Renez sinē oudē
oom/die recht coñ. vā Napels eñ Se
ciliē was Als daer toe ooc v̄wect eñ ge
bedē vandē Paus Alexander voors.
eñ heer Lodewijc vā Milanē/die mā
boor was vandē ioghen hertoge vā
Milanē. so dacht hi vele paps te ma
kē mettē coñ. eñ conighinē vā Spaē
giē eñ Arogon. eñ ouergaf hē dat lāt
vā Roussillon. Perpinianē ⁊c. dat hi
eñ zijn vad lāghe gehoudē haddē voor
veel M. cronē de hi der coninghinnē
liberalijc schanck/meynende eewigē
peys met hen te makē, maer het quā
daer na al anders. So track de coñ.
tot Lyons eñ v̄sandt zijn volck/ daer
wel x. M. zwitsen mede waren. eñ hi
volchde met groter macht door tghe
bercht vā Sauoyē eñ quā in Piemōt
tot Vercelles/daer heere Lodewijck
van Mylanen tot hem quam.

Daer na werdt hi seer feestelijcken
oentfanghen tot Pysen/tot Florencē
eñ ter Seynen. Eñ dye hertoghe vā
Oorlyens bleef lighē in Piemont in
sijn landt van Ast

Eñ want de paus Alexander corts
peys ghemaect hadde met coñ. Alfō
se van Napels die langhe die roōsche
kercke ghepersequeert hadde: so was
die paus berouwen dat hi dē coñ. vā
vrancrijc gheroepen hadde Eñ daer
ōme wert ontboden te Rome die her
toghe vā Calabrē coñ. Alfōsus sone.
noch ionck sijnde teghen den coñ vā
vrancrijck Maer hi te Roome synde
met groter macht v̄stont dat die coñ.
Rome nakende was eñ die romeynē
ghesint waren dye Fransoysen inne
te latene. so vloot hi wt rome. eñ dye
coñ. mz sinē volke daer binnē. wel be
talende scerpe iusticie doende/Eñ het
wert ghemaect dat die paus hē min
lijc ontfinc Eñ maecte tot zijnder be
gheerten iij. Cardinalen. Ende by
sekeren condicien ghaf hi in des coñs
handen des groten Turcks brueder e
den welcken hi daer te voren in vrāc
rijck sijnde vanden groten meestere
van Rodes ōtfanghen hadde eñ den
paus Innocentius ghesondē hadde

Eñ desen Turck begheerde dye coñ.
te hebbẽ. om daer mede als tijt ware
opdẽ groten Turck te treckẽ. want zijn
lant dat hi vandẽ kerstẽ ghewonnen
heeft streckende es aent landt vã Na
ple. maer wt nijde wert hi van eeny
ghẽ vgheuẽ met subtijlen venijne dz
niet en vrachte voor dat de coñ: te Na
pels was. daer sterf die Turck/ eñ mẽ
seyde dz des paus sone die doe Cardi
nael was dat hadde doen doẽ. Aldus
schiet coñ Karle vandẽ paus eñ trac
mz sinẽ volcke na Napels door die cã
panie Eñ hi wert õtfanghẽ tot Aqui
la. maer die stede van s Germañ de
haer opposeerde want hi met assau
te Als coñ/ Alfonse van Napels dat v
nam die een quaet tyran was/ eñ vã
sijn volck seer ghehaet / so vloet hi in
Secilië daer hi sterf. eñ die hertoghe
vã Calabre zijn sone vloet daer na ooc
eñ en leefden ooc niet langhe. so wert
coñ. Karle met grooter blijscap van
den volcke binnen die machtighe ste
de van Napels ontfanghẽ/ Eñ hi cre
ghe ooc die stercke castelen daer aen
staende die onwinlijck zijn Eñ hi mi
neerde die sware tributẽ daer sy mee
de vdruct waren vandẽ coñ. Alfonse.
daerna creech hy Poellië/ Calabren/
eñ Lucanien.

¶ Desen voorspoet van coñ. Karlen
mishaghede seer sinẽ heymelijckẽ vi
andẽ Sonderlinghe die paus Alexã
der mettẽ Venetianẽ. mettẽ roõschẽ
coñ eñ den coñ. van Spaengië. ende
heer Lodewijc voocht van Mylanẽ.
die maecten een vbont tesamẽ teghẽ
dẽ coñ. van vrancrijck. dye te vooren
meestdeel vriendẽ schenẽ Eñ die pas
sagië in Italië eñ Lombardië werdẽ
dẽ Fransoysen ghestotẽ. Do was die
hertoge vã Orliës ghetrockẽ in dlãt
van Mylanẽ als rechte arfgename
vandẽ lande va sijnder grootmoeder
weghen. eñ hi quam in die stede No
uarre. Daer in sijnde wert hi belegẽ
van heer Lodewijc van Mylanẽ vñ.
daer hi mz sinẽ volke groot ghebreck
van vitalië leet Dese dinghen ald?
staende so versach coñ Karle die sterc
ke plaetsen vandẽ lande mz garniso
ne eñ capiteynẽ Eñ hi ordineerde he
re Gilbert van Bourbõ graue van
Mompensyer sinẽ stadthoudere int
landt. Eñ hi track met synen anderẽ
volck na Rome. dwelck die paus vne
mende so trac hi met eenighẽ Cardi
nalen wt Rome eñ dede dye poorten
sluytẽ Maer die romeynẽ lietẽ dẽ cõ.
inne comẽ Eñ hi gaf die steden weeð
om ouer der kerckẽ die hi vãdẽ paus
ontfanghen hadde. wtgenomẽ Osti
en dat hi vandẽ Cardinael vã Ostië
Julian? dye namaels paus wert ont
fanghen hadde Als hi dan wt Rome
ghetrocken was so sandt hi by rade
des seluen Cardinaels dye zijn vrient
was sinen oom heer Philips vã Sa
uoyen graue van Bresse met vi. M.
om te Gennes ontfanghẽ te werdẽ.
dwelck also nyet en quam. Coñ. Kar
le quam totter Seynẽ. eñ vã daer tot
Fornouẽ bi Permẽ int lant van My
lanẽ Eñ doe vstont hi dat die Veneti
anẽ mz huerẽ ghesellẽ sinen wech be
leghen haddẽ. wel sterck sijnde. l. M
mannẽ. Eñ die coñ. en hadde doe ter
tijt maer viij. M. mannẽ die wtghe
lesen warẽ vandẽ bestẽ. maer sy wa

ren seer v̄mopt eñ onuersien van yp
taliē. doe woude die coñ. sijne viandē
haestelic bespringhen. want als was
hi cleen van lichame hi was nochtās
seer grootmoedich eñ vrome. Ende
perste sijn vianden met serpentinen
beschietēde soe sloech hi met sinē volc
ke daer op. Daer warē omtrent vijf
duysent Italiane eñ Lōbarde v̄slagē
met vele merquisen eñ edelen sonder
yemant gheuanghē te nemene Dese
coñ. was nochtās in pericule en had
de die bastaert vā Bourbō ghedaen
die hē beschutte/wāt hy al ghewapēt
was als die coñ. eñ hi wert gheuan-
ghē wanēde die viandē datse dē coñ.
haddē Eñ alsoe doerbrack dye coninc
passerēde doer eene cleine riuiere mz
sinē volcke/eñ quā tot Ast in Piemōt
In die v̄s bataillie en werdē niet vele
fransoyse verslaghen. maer die coñ.
verloos vele bagagiē eñ iuwelē
Doe was heer Lodewijc vā Milanē
seere veruaert beduchtēde dz dye cō-
te Nauarre comē soude om dē herto
ghe vā Orlyēs te v̄lossene die al daer
beleghen was Eñ hi maecte tractaet
mettē coñ. eñ die hertoghe wert ver-
lost. Eñ want dye ionghe hertoge vā
Milanē ghestoruen was bi vergifte
oft anders/soe maecte heer Lodewijc
zijn oom hem seluen hertoghe/dye dz
volck zeere bescatte met trybuten eñ
tallien soe dat hy seere verhaet was

Item als coninck Kaerle langhe
tijt in Yyemont gheleghen hadde so
quam hy in vrācrijcke tot sint denijs
eñ van daer tot Ambojse.
Corts daer na verstont die conic dat
Napele hem af ghegaen was/eñ dat
die graue van Monpensier ghestor-
uen was. eñ die ander capiteinē qua
men weder totten coñ. in vrancrijck.
coninc Kaerle sijnde te Ambojse mz
sijnder coninginnē corts voer palm
sondach/eñ spende kaetsen in zijn hof
wert bestaen van siecheyden beswyc-
kende/so dat hi binnen. iij. oft iiij. urē
daer na ouerleet/oudt zijnde. xxvi. iaer
Int iaer ons heerē. xcviij.
Eñ corts daer nae wert sijn lichaem
doer Parijs ghebrocht tot sinte De-
nijs met onsprekelykē pompen ende
costeliken state gheestelijc eñ weerlic
tot vij. M. personen toe Eñ iiij. C. ar
me mānē met rouwcleederē droegē
iiij. C. milē tortsen vā Ambojse tot s
Denijs dwelck es bi na. lx. daer hi be
grauē wert met grooter droefhz van
dē volcke want hi was seer ghemint
midts sijn vroōhz goedertierenhz eñ
milcheyt
Dit v̄s es die cōtinuacie vand̄ reysen
coñs. Karels in Napele tot sijnd̄ afli-
uicheyt
Maer daer en bynnē es te wetene
dat int Jaer vā. xcvi. na dat twee hu-
welijke ghestotē warē/te wetene tus-
schē den prince vā Spaēgiē des coñs
vā Spaēgiē eñ Arogō sone. eñ vrou-
we margrietē des roōsche coñs doch
tere/Eñ tusschē hertoge eñ ḡue phūs
eñ vrouwe Johāne die tweeste dochē
vā Spaēgniē soe wert vrouwe Jāne
mz grotē state te scepe ouergebracht
in zeelāt by den ammirael van Spa
engniē nz sond̄ groot perykel op dye
zee. Eñ vrouwe Johanne wert ghe-
bracht tot Antwerpen.

Doe quam hertoghe eñ graue Php
lips wt almaniē te Liere eñ dair trou
de hi vrou Johannē. die omtrent een
iaer daer na baerde een dochtere te
Bruessel die Lenora ghenoemt wert
¶ Item Vrou Margriete vordt oeck
overgheuoert in Spaengiē/ooc sijn-
de in grotē perikel vander zee. eñ sy
troude den sone van Spaengiē daer
sy een vruchte af creech dye ter stont
sterf. Insghelijcx sterf haestelijc haer
man d ie prince vā Spaengnien. Eñ
si bleef weduwe Maer namaels we
der ouerbracht sijnde in desen landē
wert sy bestaedt aen hertoghe Phili
bert van Sauoyen
¶ Item na dye voorš afliuichept vā
coñ. Karle die viij. wert coñ Lodewic
die xij. die was hertoghe van Orliēs
eñ van Valoys/wiens grootvadere
was bruedere van coñ. Karle die vi.
Eñ hi wert te Ryemē ghesacreert int
iaer xcviij: na paeschē Dese Lodewijc
ionck sijnde hadde getroudt vrouwe
Johāne coñ. Lodewijcs dochtere/eñ
coñ. Karels sustere die eenē bult had
dair hi niet willich toe en was/dat hi
dē paus Alexander te kennē gaf seg-
ghende/dat hise wt vrese ghenomen
eñ gehoudē hadde/ alsoe langhe als
haer vader eñ haer brueder leefden.
begherēde daerom vā haer te schey-
dene/eñ een ander te trouwene. Dye
paus beual dese sake bi rescrypte. iij.
bisschopē in vranckrijcke te examine
rene/daer dye bysscop vā Alby een af
die eē heylich mā gheheetē was. Eñ
dese satē te rechte eñ hoordē de partiē
Eñ tē inde werdē si beyde metē rech
te ghescheydē. Eñ die coñ. troude die

Slāche coninghine weduwe. hertogī
ne vā Britanien. Dwelck nochtans
teghen die edelheyt der croonen es.
Want een coninghīne behoort wedu
we te bliuene. eñ die coñ. vā vrācrijck
en behoort gheē weduwe te trouwen
¶ Dese coñ. Lodewijc gaf sijnō persē
vrouwē dat hertochdō vā Berry ha
ren staet op te houdene/ die daer een
heylich leuē leyde in die stad vā boor-
ghes/daer si namaels ouerleet
¶ In desen tijde quā coñ. Maximily
aē mz machte int graefscap vā bour-
gondiē by rade vandē heere vā Ver
ghy /eñ sloech voort int hertochdom
van bourgōdiē/eenighe schade doen
de/maer vandē frāschen capiteynen
wert hi wederstaē/soe gheuielē daer
scarmutsinghē. Eñ die fransoise ghe
creghen dat casteel vā Vergy daer se
vele alemans vinghen/eñ meer āde-
re plaetsen den here vā Vergy toebe
horēde. die vādē coñ gecōfisceert ble-
uen
¶ Item die ambassadē vandē Vene
chianē eñ vādē coñ. van spaenghien
eñ vā hertoghe Phūs quamē alle te
Parijs bi dē nyewen coñ. eñ maectē
pays met hē Eñ vā deser siden was
daer die graue vā Nassouwe dye by
rade vandē heerē van desen houe dē
vš pays van Senls liet vernieuwē
Maer daer wert aenghehāghē om
vreeds wille dat bi dē leuenden lijue
vandē coñ eñ vā hertoge Phūs gheē
vmaen ghedaē en soude wordē vādē
hertochdom vā Bourgondiē ₢c.
Om welckē tractaet ofte pays achter
uolghēde den tractaet van Senlis te
volbringhene/soe was ghesloten dat

die eertshertoghe tot in die cite van U
trecht comē soude eñ al daer homagi
e eñ manscap dē coñ. doē van Vlaen
dren Artoys Charoloys ɫc. indē per-
soen vandē Cancellier van vrancrijc
dat also gheschiede Eñ daer na dede
die selue cācellier māscap dē hertoge
van des coñs wegē als vandē graef-
scap van Boloniē. dat een leen is vā
den graefscappe van Artoys Eñ doe
dede die coñ. hertoge Philips weder
ouergheuē Arien. Betunē. Hesdyn.
also dat wtghesprokē was
Item die roomsch coñ quam neder
wt Almaniē in desen landen eñ lach
langhe tot Antwerpē Eñ met hem
was comen die rijcke hertoch Jorijs
van Beyerē int iaer van xcix. Eñ bi
hulpen van hertoghe Aelbrecht van
Sassen: eñ die hertogē van Cleue eñ
van Gulijc so ghinc hi oorloghen op
den hertoghe van Ghelder Maer si
encreghen niet dan Herculēs eē cle
ne stedeken Eñ want Karle die herto
ghe van Ghelder daer die hertoghe
van Bourboē om af was mettē coñ
van vrancrijc vbonden was: so sant
hem te hulpē v. C. glauien costelijcke
toe ghemaect. daer af dye principael
capiteynen waren die bastaert van
Bourboē/eñ heer Robrecht van Arē
berge heere van Heldē. comēde door
tlant van Ludick tot Ruermonde ɫc.
dwelc aenmerckende die voorš herto
ghē van Beyerē/Sassen/Cleue/Gu-
lijc/corts schepdē vā daer/ maer daer
wert ghetracteert dat die hertoge vā
Ghelre/eñ van Gulijc bliuen soudē
int segghē vandē coñ. van vrancrijc/
eñ in persone bidē conic cōpareerē al
so sy deden ɫc/ Eñ dye roomsche conic
was wech ghetrockē mits die orloge
vandē Switzē teghē die Almans/dz
opghestaen was seer fellijck daer die
Swytsen veel plaetse vdornen in Al
manien eñ vsloeghē veel Almans te
diuerschen plecken Eñ op een tijt soe
wordē daer eenighe Switzē vslaghē
bi hulpe vandē remanāte vāder gar
den van desen lande/die de roomsche
coñ. ghecregē hadde Maer namaels
wert ghetracteert bi middel vanden
hertoghe van Milanē doe ter tijt wt
Mylanē vluchtich Soe is te wetē dz
die coñ. van vrancrijc ghedenckende
hoe dat die hertoghe van Mylanen
hem daer te voren beleghē hadde tot
Nouciren/als coñ. Karle in Napels
was/eñ ooc want hy eerfgenaem vā
Mylanē was also voorš is/so maec-
te hy hem ghereet met groten heyre
passerēde door Lyons: van daer trac
hi door tgheberchte van Pyemōt tot
Ast in zijn lant/dwelc sijn der grootmoe
der huwelick goet was die een dochť
van milanen was/eñ voert treckēde
tot Alexandryen die seer sterc gemaect
was so datse den conic niet ontfangē
en woude daerom dedese die coninck
bestormen met assaute eñ sy wert ge
wonnē vandē fransoysen/eñ seer ge-
destrueert dwelc vnemēdē die voorš
hertoge Lodewijc van Mylanen soe
voorsach hi dat seere sterck casteel vā
Mylanen met volcke eñ vitalien eñ
vloot van daer in Almanien totten
roomschen coninc daer in hy toochde
sijn grote bloothept/want dat casteel
onwinlijc es/soe datmē daer mede al
lombaerdyē dwingē mach Eñ corts

daer naer wert die coñ. tot Mplanẽ
ontfanghẽ Eñ want die capiteyn vã
den casteele dat nyet ouergheuen en
woude anders dan bi middelen van
te hebben alle dat goet dwelck die her
toghe daer ghelaten hadde dwelc on-
tellijc was/soe wert hem vandẽ coñ.
die helft ghegeuẽ eñ noch. x. M. duca
tẽ aldus creech de coninc dat casteel bi
der ghiericheit des capiteynẽ allso die
Lombaerdẽ eñ Italianẽ inghebořẽ es
in dyt casteel beuant die conic vitalye
eñ wapenen om. ij. M. menschen te
houdene eñ wel. ij. M. bussen sonder
noch. iiij. wt nemẽde grote bombaer
den Corts daer naer geecrech die coñ
die ander stedẽ eñ casteelẽ vandẽ lan-
de dwelc ŭnemende die Geneuose son
den si aẽ hem begheerende onder hẽ
te staene eñ die coninck stelde hem bi
eden tot eenẽ gouuernuer heer phũs
vã cleue heer vã rauesteyn sijnẽ neue
¶ Omtrẽt desen tijde so warẽ dye frã
soysen mettẽ Venetchianẽ seer sterck
ter zee teghẽ dye turcken diemẽ seyde
dat heer Lodewijc vã Mplanẽ te hul
pen gheroepen hadde teghẽ die fran-
soysen. Eñ al warẽ dye turckẽ in een
gat ŭstekẽ daerse nauwe wt en moch
tẽ nochtans was die capiteyn vandẽ
Venechianẽ so bloode dat hyse nyet
en dořste bespringhẽ so datse ontqua
mẽ dwelc/spende die fransoyse so troc
kẽ sy van dair eñ wonnẽ salamine dz
destrueerende Eñ die turcken quamẽ
tot Foriole dwelck si roofdẽ eñ destru
ueerdẽ. vele kerstenen houdende ghe
uanghen. Mair daer werden sy bele
gẽ vandẽ hõgerẽ so dřse nauwe en cõ
stẽ õtgaẽ dã crupẽde ouer hoghe ber
ge/doe doodẽ de kerstẽ hair prisoniers
¶ Item noch int iaer van xcix. so viel
ter neder die grote brugghe ouer die
Seyne te Parijs daer meere dan lx.
huysen op stondẽ/dwelck gheschyede
bi negligentiẽ vanden preuost eñ sce
penen vã parijs/ die de rente daer af
toestande te tijde nz bestaet noch dair
op ŭsien en haddẽ. teghẽ den welckẽ
grote clacht gedaẽ werdt voor die hee
rẽ vandẽ parlamente ghedaẽ werdt
so dat si geuangẽ wordẽ eñ gehoudẽ
tot si huer wõnisse hadden seer hert:
wãt sy wordẽ vã haer officiẽ afgeset
eñ wordẽ gedoẽt op te rechtẽ de scade
¶ Item heer Lodewijc van Mplanẽ
vluchtich sijnde wt Milanẽ also voř
seyt is/eñ hem houdẽde bi coñ. Max
ximiliaẽ in Almanyẽ hadde ŭgadert
volck van wapenẽ sonderlinge eeny
ge zwitsen dye hem dienden om sijn
ghelt/ eñ ooc eenighe vander garden
van desen landen Eñ track met hem
int lant vã Milanẽ Eñ hi ghecreech
die stede van Milanẽ/eñ die stede vã
Alexandriẽ Nouarie/ eñ ander plaet-
sen Eñ vernemende dat die coñ. van
urancrijc die sandt een groot heyr vã
Fransoysen eñ ooc Switzen weder ic
lant om dat weder te crigẽ. So maec
te hem heere Lodewijcke seere sterck
in die stadt Nouarie/so wõnẽ die frãc
soysen veel plaetsen. Eñ quamẽ ooc
beligghẽ die stadt vã Nouarie/die hẽ
opghegeuẽ was behoudelijc dat dye
zwitzẽ vã heer Lodewicx side vrilijcke
wtgaẽ soudẽ Eñ als heer Lodewijck
ŭcleet zijnde in vreẽdẽ habite waẽde õt
ghaen/ so seydemen dat eenighe van
sinen Switsen hem verrieden. xcet.

Eñ so wert hi geuanghẽ eñ gevuert
tot Lyons eñ daer naer tot Parijs eñ
hi lach lange gheuangẽ tot bourges
eñ daer nae tot Angiers daer hi sterf.
Eñ want dye Venechianẽ doe v̈bodẽ
waren metten coninc van vranrijcke
so haddẽ sy ghecregẽ den Cardinael
van Milanẽ gheheeten Ascani9 dye
Lodewijcs brueder was eñ de orloge
teghẽ den coninc. gevuert hadde Eñ
die Venechianẽ leuerdẽ hem ooc ghe
uanghẽ den coniñc Eñ die coninc bleef
hertoge van Milanẽ Eñ hy gecrech
moet vandẽ Roomschẽ coñ. Maxmi
liaen by middele vã vele. M. croonẽ
dat hy en dair in vestichde wãt dẽ key
serijck aengaet In dyen tijde so hyelt
hẽ in vrancrijcke eñ tot Auignon dye
Cardinael vã Ostyen Julian9 vluch
tich wt Rome Eñ als Paus Alxanđ
dye seste haestelijc te rome ghestoruẽ
was int iaer ons heerẽ xv. C. eñ drye
in augusto so reysdẽ haestelic te rome
wt vraucrijke die Cardinael vã Rou-
waẽ legaet eñ Cardinael vã Ostyẽ
totten kose vandẽ nyewen Paus Eñ
lyet ooc mede reysen dẽ cardinael vã
Mylanen voorš Eñ daer wert paus
ghecoren die Cardinael vanđ Seynẽ
Ende wert ghenoemt paus die derde
Maer hy en leefde gheẽ maent Doe
wert ghecoren dye voorš Cardinael
Julianus eñ wert ghenoemt Julius
die tweeste int iaer ons heerẽ. M. xv.
eñ drye eñ des ander daghs na sinte
katelinen dach wert hy ghecroont al
soe dat ghewone es

¶ Dat lxviij. Cap. noch vã hertoghe
Phũs vã zijn yerste reyse in Spaẽgien
vander orloghe op Gelderlãt. eñ vã-
der tweester reysen in Spaeugnien

Maer want die sone van Spaẽ
gniẽ aftiuich wordẽ was also
voorseyt is/ eñ insgelijcx zijn oudste sus
ter die coninghinne van Portugale
was/ eñ mits dien vrouwe Johanne
ons princen wettighe ghesellinne dz
naeste oor was van alle dẽ landẽ/ so
werdt ons prince met zijnder vrouwẽ
also ghesint bi rade sondlinge vandẽ
ertsbisschop van Besanson die al tge
loue bi hẽ hadde/ dat hi reysen voude
in Spaengniẽ. Eñ hi bereyden hem
seer costelijc om reisen door vrancrijc
want die coñ. van Vrãcrijc/ die herto
ge van Borbõ zijn oom/ eñ andere hee
rẽ hẽ seer begeerdẽ te siene eñ te feste
rẽ/ so reysde hi met sijnder vrouwen
in costelijckẽ state So reysende doore
al die stedẽ van vrancrijc so werdt hi
weerdelijc õtfanghẽ eñ met vele gha
uẽ beghiftet/ als oft die coñ. selue ghe
weest had/ wãt die coñ. hadde dat also
beuolẽ Goc sijnde in vrancrijc mocht
hi tot allẽ plaetzẽ die geuãgẽ vlossen

Bouē al wert hy costelijcontfanghē
tot Parijs tot Orliens tot Bloys te
Tours tot Bourdeeus: Dye coñ. eñ
die coninghinn warē hē ŭwachtēde
tot Bloys met veel hertoghē / grauē
eñ edele/eñ ooc mz Cardinalen/ende
bisschopē Eñ daer bleef hy vi. daghē
lanck. by nachte eñ by daghe seer blij
delyc ghetracteert. die banckettē wa
rē so costelijc datmē noyt desghelijcs
en wiste Eñ die coñ. betaelde al sijne
costen met sinē ghesinde de wtnenen
de groot warē/Eñ hi dedē ghelepden
eñ schepdē met groter minnē Ten ey
de quamē sy in Spaengniē bidē coñ
eñ coninghine/eñ wordē met groter
minē ōthaelt Maer eer si schepdē soe
gheuiel eenē twist tusschē den ertsbis
scop van Besanson die ōsen price ge-
heelijc op zijn hāt had eñ dē bisscop vā
Camerijck heer Henrijc vā Berghē
eñ sinē brueder den here van Bergē
yerst Camerlinck vandē prince ouer
iaghere van Brabāt eñ huere adhe
rentē in beydē sydē/so wert die heere
van Berghē ŭdreuē/eñ berooft vā si
nen officiē/eñ hi quā te huys met mij
nē heere den bisscop eñ meer anderē
Eñ dat regimēt vendē houe werdt ŭ
andert mz nieuwē heerē eñ officierē
die iōck warē/dz seer mespresen wert
Corts daer na sterf in Spaengiē die
voorß here vā Besanson: Eñ desghe-
lijcs die bisscop van Camerijck alshi
hier te lande comē was so ouerleet hi
Daer na soe schiet hertoch Phylips
wt Spaengniē/ eñ vandē coñ. eñ co-
ninghinne eñ quā door vrancric we
ŏ bidē coñ. vā vrancrijc eñ die coñ. vā
Aragon eñ Spaengiē te samē ouer
comē warē als vanden cnincrijck vā
Napels. dat doe besat coñ Frederijck
die prince was vā Tarentē des afliui
ghē coñs brueder/ eñ had hē ŭdreuen
eñ tlāt gedeilt/so viel dair grotē twist
tusschen die Fransoysen eñ Spaeng
naerts So hadde die coñ. vā Spaēg-
niē hertoghe Philips cōmissie eñ last
ghegeuē om al desen twyst eñ discor-
de bidē coñ. van vrancrijkk neder te
legghē eñ te beslichtē. Maer daer en
kinnē haddē die Spaēgnyaerts dye
Fransoysen ŭcloect eñ ŭslaghē. sond
linghe den hertoge vā Nemours mz
vele edelē. daer hertoge Philips seer
in beschaēt was bidē coñ. vā vrācrijc
maer die coñ. ōtfinck zijn onschout Eñ
die Spaēgniaerts met harē vromē
capiteyn Consalifernande wonnen
voort allenskēs al dlant Doe werde
hertoch Phylips sijnde te Ypons by
dē coñ. eñ coninghine van vrācrijcke
alte seer bestaē vā heetē cortsen / so dz
men seer beduchte dz hi steruē soude
maer die coñ. dede alle diligencie om
hē te hulpē met sinē medicinē / eñ ins
ghelijcs die hertoge van Bourbō zijn
oom so dat hy ghenas Eñ hy reysde
daer na in Almaniē bi sinen heer va
ŏ coñ Maximiliaē/eñ daer na weert
hi vandē duytschē heerē ghefesteert
Eñ men seyde dat hi sinē heer vader
daer gheloofdē op Gelderlant te oor
loghē om dz weder te crighē So quā
hertoge Phylips wt Almaniē in sijn
lant.

¶ Corts daer na wert afliuich die ede
le duechdelijcke vrouwe Margriete
weduwe wilē hertoghe Kaerls die ŭ
slaghē was voor Nansy. eñ wart be

grauẽ int cõuent vandẽ minderbrue
derẽ tot Mechelẽ. die seere beclaecht
wert vanden armẽ eñ sonderlige re
ligiose personẽ dien sy als een goeder
tierẽ moeder bistõt. eñ hadde menich
clooster van manẽ eñ vrouwẽ ghere
formeert eñ doẽ reformerẽ Eñ die be
neficiẽ eñ prouene die si te gheuẽ had
als int lant van Oostvoorne. tẽ Brie
le/ tot Dermonde. tot Audenaerde eñ
elders/ die en ghafse niet õnuttẽ eñ õ
bequamẽ personẽ als anđ collateurs
eñ collatressen wt gonsten ofte beden
ghewepsdelijc doẽ. maer sy voorsach
dair mede gheleerde mannẽ van eer
baren leuen/ sonderlinghe arme the
ologiene dye heplighe scrifture stude
rende. Eñ als sy eenighe prochykerc
ke gaf dat was met voorwaerdẽ dat
sy in persone die bedienen mosten
¶ Item die edele eñ vrome coninghĩ
ne Elizabeth van Spaengniẽ werdt
aflyuich eñ sterf Eñ soe v̄storuẽ die co
nincrijckẽ van Castillie/ vã Lyon/ vã
Granatẽ op vrou Johãnẽ haer doch
ter onse hertoghinne/ wãt haer brue
der eñ haer oudtste suster coninghin
ne van Portugale warẽ haestlic ghe
storuẽ sonder wettich oor Soe werdt
hertoch Philips eñ sijn vrouwe seer
v̄socht vandẽ Spaẽgniaerts daer te
comen om coñ. eñ coninghine gecro
neert te wordẽ. Eñ al presenteerde de
die coñ. van Aragõ sijn sweer hẽ iaer
lijcs vijfhondert dusent. goudẽ duca
ten hier blyuende. soe hadde hertoge
Phũs nochtãs alsulcken raet van iõ
ghen eñ scadelijcken raetslyeden. dat
hy nyet te vreeden en was hy en sou
de weder in Spaengnien reysen om

die crone te ontfanghen Eñ want de
coñ. van vrancrijck dit v̄nam dat hy
door vrancrijc niet trecken en woude
maer ter zee so sandt hi eenicghe gro-
te ambassade tot hertoge Philips/ te
weeten heer Philps van Cleue gra
ue van Neuers. dẽ bisschop van Pa
rijs/ v̄sueckende indẽ perstẽ tconsent
van hertoch Phũs dat alsulckẽ toeco
mendẽ huwelic als ghesloteẽ was tus
schẽ heer Karle sinẽ sone/ eñ vrouwe
Glaude des conics dochter beyde ion
ghe kinđ te niete gedaẽ soude wordẽ
mits diẽ dat eenighe princẽ in vranc
rijc eñ ooc vandẽ parlemente des rij
te vredẽ en wãrẽ.. Maer woudẽ dat
die hertoge van Valoys eñ van En-
golẽme erfghenaem vander cronen
vrou Glauden hebbẽ soude. Ten an
deren v̄sochtẽ si dat dẽ coñ. zijn iurisdic
tie int ciuile hem volgẽ soude in Vlã
derẽ eñ in Artoys. eñ oock in Artoys
die appellatie int criminelle also dat
van ons plach. ꝛc. dwelck den coñ. al
gheconsenteert werdt

¶ Dat lxix. Cap. Hoe dat die ertshertoge Philips in Ghelderlandt track met groter heyrcracht eñ belepde de stadt vā Arnem/ die hi wan.

Na dat heer Engelbert graue vā Nassau/ heer vā Breda/ vā diest ghestornē was/ die wijslijc ontriet de orloghe teghē Ghelder. soe meynde die hertoge Phūs bi rade vā zōmigē al eer hy in Spaengiē reysen woude Gelderlant wed' te crighē Eñ hi trac met groter macht in Gelderlāt. Eñ tusschē wegē op Eltener berch sloech hi neder/ daer v̓beydēde al zijn viandē die hē hindrē mochtē eñ vā daer trac hy voor Arnem eñ belepde dye stadt die seer beschietēde/ so dat die vā binē seer besorcht warē. eñ gauē hē op in des hertoghē handē. Eñ daer na soe ghecreech hi lichtelijc veel ander steedē die hē al ouergauē in de hertoghē handē. als Hattem/ Harderwijck Elberch/ Tyelt Bōmel/ Doesborch: Locchem/ Grol/ eñ meer ander/ die al weder aen die Geldersche side zijn wighe nomē Arnem Eñ daer warē ooc veel heerē eñ ioncheerē vādē Gelderschē wordē ooc Bourgōdioēs/ als mijn iōc heer vā Brōchorst/ vā wisch/ vā therēberghe/ heer Otte schēck eē vroō capiteyn/ die hē tot wachtē dōck hielt/ die den Gelderschē lastich was/ eñ ooc meer and'. Eñ twas also ghestelt had hertoge Phūs gepersevereert/ dz hy alle tlāt geconquesteert soude hebbē

Maer wãt hi eñ sommige zȳ raetslie
dē begheerlijc warē te reyzē in Spaē
giē/ so wert daer eenen dwasen peys
ghemaect vã te behoudē dat hi gewō
nen hadde. Eñ dat die hertoghe van
Ghelder met hē treckē soude op heer
togh phūs cost.. Maer die hertoghe
van Ghelre na dat hi hier int hof ge
weest hadde/ so wert hi ghesint nz me
de te reysen hē excuserende ꝛc.

Item om die voorß reyse te doen so
behoefde hertoghe Phūs veel ghelts
Eñ al had hy veel bedē eñ scattinghē
vandē lãde ghehadt/ so moste hi noch
meer hebbē/ so v̓gaderde hi dye statē
van sinē landen om huer consent te
crighē te v̓copē een deel van synē de
meynē eñ heerlychedē dat hē dwase
lijc ghecōsenteert wert vandē staten
van Brabãt/ van Henegouwe/ Hol-
lant eñ Zeelant Maer die van Vlã-
derē warē wisere/ en dedens also niet
nochtãs haddē si eere eñ also vele dãc
kes als dandere

Item heer Jan van Horne bisscop
van Ludick wert astiuich int iaer v.
in Decēbri. vele schuldē achterlaten
de. wãt hi in feytē van orloghē reghē
zȳ viandē sijn lant vromelijck bescud
dende grote costē ghedaē hadde.. Eñ
na hē by recōmēdaciē vandē coñ. vã
vrancrijc weerdt ghecorē eñ vanden
paus ghecōfirmeert heer Eueraert
vanō Marken heer Robrechts brue
der van Hesden/ die int beghin hem
seer gheestelijck droech dicwile misse
celebrerende int põtificael eñ anders

Van hertoghe Philip twee
ste reyse in Spaengnien

Nv valt te scriuē van der twee
ster reysen hertoghe Philips
in Spangniē/ die welcke liet eñ maec
te heer Willem van Croy/ heere van
Cherue eñ van Aarscot sinē stadhou
der Eñ dairna met sijnō vrouwē eñ
veel edele al meest ionck van iarē des
anderē daechs na Dertiendach ghic
hi te scepe op Armuyē in zeelant Eñ
twas doe een seer coudē winter. ende
het opstont alte grote tempeest opō
see eñ storm van winde so dat eenige
scepen verdrocken. ende dye prynce
ende princesse met allen haren lieden
warē in wtnemendē grootē perikele
van vren te vren v̓wachtēde die doot
Maer god gaf gracie dat si quamen
ghedreuē in Enghelant eñ ghinghē
te lande Eñ sy alien beduchten hē vã
den coñ. beschaemt te sine. soe thoon
de nochtãs dye coñ. sijn edelheyt/ eñ
onthaeldese seer costelijcken/ alle sijn
costen daer betalende Maer die coñ.
versochte seer nerstelijck op hem dat
hy hem ouer leueren woude den gra
ue van Soffock. dye welcke ghevloe
den was wt Enghelant. dien hi ghe-
creghen hadde int lant van Gheldre
te Hattem op dat slodt/ eñ hyelt den
graue van Soffock doe in dye stadt
van Namē. eñ men seyde dat hi stack
na die crone/ want hi coñ. Eduwaer
de suster sone was: eñ dye selue gra
ue hadde noch eenen bruedere de ooc
vluchtich was wt Enghelant. Dus
dan so consenteerde die ertshertoghe
Philips datmen den graue van Sof
fock halen soude in die stede van Na-
men sonder te mis doen aenden lijue

Eñ so wert hi te namē gehaelt eñ dē
Enghelschē gheleuert/eñ in Eghelāt
ghevoort eñ daer gheuangē ghelept
dat veel menschē meshaghede.. Doe
reysde hertoch Phylips met zÿnder
vrouwē wt engelant te Spaengnien
wert/daer sy quamē eñ wordē vā ve
le wel ōtfanghē Eñ mits eenighē ge
schillē dye daer resen tusscē dē coñ. vā
aragon sinē zweer/eñ hē/so wert tus-
schē hē beydē een tractaet van peyse
ghemaect/sonderlinghe wat elck vā-
den lande hebbē eñ houdē soude. Eñ
so wert hertoch Phūs ōtfanghē coñ.
van Castiliē van Lyon eñ Garnatē
maer niet langhe en leefde hy. want
hy werdt vēghevē so die fame ghinck
Eñ hi koes zÿ sepulture in Garnatē
Eñ hi sterf in die bloeme sÿnder ionc
heyt in zÿ xxviij. iaer op eenē vrÿda
ghe dē xxvi. dach vā Septēber inden
iare M. CCCCC. eñ vi Doe bleef zÿ
vrouwe dye coninghynne bevrucht
met eenē dochter daer sy moeder af
was. Aldus warē dedele vā dezē lāde
seer beschaemt want hē die spaengi
aerts niet en beminden So dat bina
alle die costelÿcke iuwelen eñ cleyno-
ten die hertoch Phūs mz hē gevoert
hadde van sinē ouders hē ghelaten.
gherooft eñ vlorē soudē hebbē gewe
set/en hadde/ghedaē de ionge edel he
re eñ graue van Nassau die/mz voor
sienichede tmeeste deel recouuererde
eñ wederbracht in desen landē:

¶ Maer binnē desen tyde is te
weten hoe dat weder twist eñ orloge
geresen was/tusscē hertoge Karle vā
Ghelder eñ desen landē. So dat her
toghe Robrecht vander marke gehe
tē vā Arenberch met grooter macht
wt vrancrÿc gecomen was te Remō
de. eñ die hertoge eñ hi quamen te sa
mē met groter macht tot Turnhout
comende eñ groote schade doende.
Eñ want die mans gheulodē waren
so wert Turnhout vā hē ghebrātscat
eñ si namē vele vrouwē gheuanghē
van Turnhout dyese mede voerden
eñ hieldē die tot dat dz ransoē betaelt
was. Niet seer langhe daer na in sep-
tembri quamē dye vō heer Robrecht
eñ dye hertoghe van ghelre te Dyest
weert/meynende dat te ghecrygheu
Maer het wert also bewaert vandē
heer vā Nassou heer vā Dyest dz zÿt
lieten staen. eñ si quamen tot Halen
dwelck verdoruen wert. Eñ daer na
belaghē si dye stadt vā Thienē dyesy
wonnē met stormē /eñ beroofden die
stadt/eñ ooc vele kerckē eñ cloosteren
doodende eñ vanghēde vele lyedē die
si voerdē tot Rōmonde eñ elōs daer
si langhe laghen in grooter alenden
dyt ghesciede op sint Michyels dach
Int iaer ons heeren xv. C eñ vij.
Eenighe seyden dat dese Upstant vā
den fransoysen dē hertoghe van gel
der ghesonden wert vander hertogī
nen vā Bourbō des hertogē moeye
die groten scat van ghelde hadde Eñ
al was dit aldus gheschyet soe bleef
nochtans onder dē peys tusschē vrāc
rÿcke eñ dese landē ghemaect/seggē-
de die fransoysen dat die hertoge vā
Ghelre op des coñ. side in dē peys be
grepē was als met hē ghealieert /eñ
dat si midts diē hem bystaē mochten
teghē zÿ vianden sonder den peys te
brekene. Eñ al luydt dit wonderlÿck

stedē eñ stercke plaetsen in Gheldölāt laghē om die te houdē/ mostē van ar moede eñ bi ghebreke vā soudiē de la ten staē. so dat die Ghelderse die we der creghē. Eñ daer toe quamē sy dic wile in Brabant/in Hollant: eñ int lant ouer die Mase. barnē en rouen eñ die liedē doodē eñ vanghē ꝛc.

¶ Nv valt hier te scriuē vandē grotē v̄bonde eñ aliancië gheschiet tusschē ōsen hepligē vadͦ dē paus/dē keyſ/dē coñ. van vranckijck/dē coñ. vā Aragō. dye ooc regēt eñ voocht was vā spaē giē/wāt vrou Johāne zijn dochter dair toe niet wel bequame en was. Eñ de se aliancie oft v̄bont wert ghemaect teghē die Venechianē/diemen seyde dat veel stedē eñ stercke plaetsen vaſ te hieldē toebehoorende ō heyligher kerckē. eñ den keyser. eñ dē hertoch dō me vā Milanē. eñ dē coñ. van Nape le/dat doe besat die coñ. van Aragon Die paus leyt te Venegien interdict dat is cessatie vandē godlijckē dienst. Eñ dat v̄bont wert so vaste gemaect datmē meynde dat nēmermeer ghe brokē en soude worden. maer het en stont niet lange. daerom seyt dye pro phete indē soutere En wilt indē prin cen niet betrouwē Ooc soe eñ pleeget een v̄bont oft tractaet in Italien ghe maect niet te dueren langher dan. iij oft iiij. maēdē oft niet vele meer

Daer na wert tot Camerijc gemaect een grote v̄gaderige vā ābassadē vā vrancrijc. vādē coñ. vā Argon vandē keyſ/aengaēde desen landē Brabāt: Vlaēdrē/Henegouwe ꝛc. daer die bis scop vā Gurtz eñ vrouwe Margrie te voorſ ghesondē werdē. eñ vanden ābassadē vandē hertoghe van Geldͦ So datter een tractaet van peyse ge maect was van allē tallē eñ besworē maer aenghaende dē lande vā Geldͦ was wat duysterheden vā woorden daer seedert vele twist eñ scadē ō ghe schiet zijn/eñ noch dagelijcs geschiedē

Die cō. vā vrācrijc hē betrouwēde op dit v̄bōt trac selue met vele volcks wt vrācrijcke eñ ooc wt Lombaerdiē op de venechianē hebbende by hem den Marquis vā Mantua dye een wijs ende vromme prynce was v̄wachtē de die hulpe vandē keyser eñ anderē die niet en quamē. Dye Venechianē quamē teghē hē met meerō machte op die tijt ooc met vele duytsce knech tē meynende also dē coñ. met sinē vol ke te v̄winne Eñ daer gheuiel ōtrent Cremona ceenē grotē strijt indē vel de daer die Fransoyse victorie haddē aā v̄sloeghē menich M. mēschē. Eñ ter stont daer na creech die coñ meest deel al die stedē hē toebehoorēde. Eñ desghelijcs die Paus. eñ die keysere. eñ die coñ. van Aragon int lant van Napels creghē weder mits desen ha re stedē eñ slotē.. Eñ sy hadden grote minne tot malcanderē Maer niet lā ge en stont dit. want die Venechianē de doe geheliic beschaēt warē veroot moedichden hē seer voor dē paus eñ wistē met wisen eñ subtilē rade hair viādē te v̄scalkene. Ooc sterf die Car dinael vā Rouwaē legaet in vrācrijc eñ die den coñ. van vrācrijc ondͦhielt die alte swarē scat achterliet So wou die paus dē scat hebbē als hē toebeho rende. dat die coñ. weygerde segghen de dat diē niet alleene ghecomē was

van sijnder damistracie int gheestlic
als legaet/maer ooc inder admistra/
cie oft bewinde hē vandē coñ. ghege/
uen Eñ mits desen eñ anderē sakē de
ons onbekent zijn so wert die paus hē
contrary die seer grootmoedich was
eñ arbeyde seer om hē metten zwyt
sen af te nemē Genuwē oft Jennes.
maer hi faylleerde doen/ Niet te min
hi vwecte veel coninghen eñ princen
teghen den coñ: van vrancrijc/ om hē
eñ alle die Fransoysen te vdriuen wt
Lombardiē eñ al Italiē/ dye coñ. van
Argon bleef adherent metten paus
als hi zijn steden in Napels weder had
de/ eñ hi werdt dar na viāt vandē coñ
van vrancric/ Niet teghē staende dat
een wijle daer te vorē die coñ. vā vrāc
rijc peys met hē makende hē ghege/
uen had te huwelijc die dochter vādē
graue vā Fois/ de zijn ōder suster dochē
was/ hē daer mede ouergheuende zijn
recht tottē conincrijcke van Napels
also verre als die coninc van Argon
wettich oor van haer ghecreghe/ Eñ
die ionghe coñ. van Enghelāt de zijns
bruder wijf doe ghetrouwt hadde by
dispensatiē/ die een dochter van spaē
gien was/ wert ooc ghetrockē vandē
paus eñ vandē coñ. vā Argon eñ vā
Spaengniē/ teghē dē coñ. van vranc
rijc te orloghē/ Maer nochtās en con
stē sy dē keyser niet ghetreckē om vā
den coñ. van vrancrijck te scheydene
want hi trac selue mz groten heyr in
Italien te Verōne eñ te Paduwa op
dē cost vandē keyserijck. eñ veenicht
metten Fransoysen/ dede hi eñ sijn ca
piteynē schone feyten van orlohgē te
ghen die Venechianen voor Padua

eñ elders
¶ Nu valt te scriuen vandē twist tus/
scē den paus eñ cardinael van sinte
cruys/ dye seer arbeyde om een gene
rael cōcily van kerstenrijcke te makē
midts vele ghebreken eñ abuysen de
inder heyliger kerkē noot ghebetert
warē. Eñ daer toe hadde hi veel anō
cardinalē die van diē sinne ooc warē
achtervolghende die statutē vanden
consily van Constancyen/ sprekende
van x. iaren te x. iaren consily te hou
dene. Eñ sijn medegesellen ghinghē
hē af wt vreesen vanden paus/ wtge
nomen iij. oft iiij. Cardinalen hē hou
dende in vrancrijc eñ int lant vā Mi
lanē/ Eñ wordē also beraden metten
keyser eñ coñ. van vrancrijc dat si al
te samē institueerden een consilie ge
nerael tot Pisen/ daer dat begost wer
det/ maer wt vreesen vandē paus eñ
Venechianē so vleyden sy dat te Mi
lanē/ Eñ deden den paus daer dagē.
Maer die paus hadde mz veel meer
cardinalē oock een cōsily te Rome in/
ghestelt procederende teghē die voor
seyde cardinalen.

¶ Item Nu is te weten hoe den pays
tusschen desen landen ende den herto
ghe van Ghelre ghemaect weder ge
stueert is gheweest/ wāt heer Floreys
van Egmont heere van Yselsteyn bi
consente vanden rade van onsen priñ
ce eenighe gheschat hadde oft die lye
den gheuanghen hadde omtrēt Sō
mele diemen seyde dat ons prince na
wtwisen vandē peys van Camerijc.

daer recht toe hadde/eñ dye hertoge
van Ghelre seyde dat hi daer in ver
cort was na wtwijsen des seluē peis
van Camerijck/ So seyde hy midts
diē dat den peys op ons syde ghebro-
ken was. Ende doen dede hi belaghē
die cooplieden vā Atwerpē van Me
chelen bi Colē treckende totter merct
van vranckefoort eñ meer anderen
die al te waghene saten worden ghe
uanghen eñ worden te Ghelder ghe
bracht/eñ wredelic ghetracteert ende
wordē swaerlijck gherantsoent voor
veel duysent goude guldenen
Eñ die cooplie dē te perde ontquamē
sonder scade of ghevanghē te werdē
Soe dede vrouwe Margriete die re
gente met haren rade den hertoghe
van Gelder ontsegghen. Eñ dlandt
werdt gheschat om te ghaen beliggē
die stadt van Venlo Eñ dbelegghe
duerde langhe inden dooden winter
int iaer xv. C. eñ xi. Maer daer was
vele min volckx voore danmen seyde
so dat die gheldersche bleuender wte
eñ in ghaende. nochtans hadde ons
te hulpen ghesonden die coñ. van En
ghelāt op sinen cost wel xv. C. vrome
Enghelschen. Maer dye capiteynen
waren onghelijc van sinnē dat dē ee
nen goet dochte dat mishaghede den
anderen/so datter seer veel mannē v
slaghen werden int bestormen alder
meest van onser sydē/eñ daer bleuen
doot een machtich Spaengniaert de
seer grootmoedich was, eñ mijn hee
re van Bosschuyt een vroom heere
Eñ ten eynde trocken die Enghelsce
eñ onse lieden van daer met vele sca
den eñ scanden. daer hier nv niet me
re af en staet te scriuen/want die liedē
noch leuē diet gesiē eñ gehoort hebbē
¶ Eñ die hertoghe van Ghelder die
te vore ghecreghē hadde/ Hattē Har
derwijc eñ meer ander stedē die was
noch niet in slaepe/eñ hy creech noch
bi quader hoede van dser syden Bō-
mele Thyelt Willem &c.
Eñ die Gelderschē vsloeghen eñ vin
ghen veel poorters van shertoghen
bossche die onbehoedelijck wtgetroc
ken ware ouer die Mase vbeydende
meer hulpen die niet in tijts en qua-
men/eñ die borghers wordē swaerlic
gherantsoent. dit geschyede op onser
vrouwē lichtmisauont int iaer van
xij. eñ hi roofdē vast voort in Brabāt
eñ ouer die Mase; eñ in Hollant son
der ophouden.
¶ Item int selue iaer quam dye keys
weder in desen landen/eñ hi werdt te
te Louē ontfanghen voor voocht vā
Brabāt/daer hi tlant besvoer &c. Eñ
die iij. statē vandē landen worde ver-
gaderdt te Bruessel eñ cōsenteerden
weder grote bede eñ scattinghen om
hē te beschudden teghē dye Ghelder
sche. Eñ die keyser trooste sonderlige
met brieuē dye vā shertoghen bossce
bystant te doen. eñ hi track weder tot
Colen in die dachuaert/ van Almani
en. Ende die Ghelderesche dedē altijt
als voren altoos wacker sijnde qua-
men weder ouer dye Mase tot voore
die stadt poorten van sheertogen bos
sche daer sy veel lieden vsloeghē. eñ
vinghē veel burgheren vander stad
ende die selue Ghedersche verbran-
den oot op dien dach die wintmolēs
van shertoghen bossche &c

Eñ trockē doe voort in dye Meyerie
en v̓brandē eñ roofdē die dorpen. als
Hiterē Ghestel Roy/ Lissent/ eñ v̓brā
dē die kercke/ van Gheldrop ōtrēt mz
ij. C. menschē die opdē torre gevloedē
warē/ eñ ooc een slootkē dat daer stōt
eñ trockē voort na Hese eñ leent dair
sy ooc veel quaets dedē/ wāt sy meny
ghē tijt die Gheldersche wederstaen
haddē/ eñ ooc wāt in Julio daer te vo
rē meer dan C. gelōsche bleuē waren
soe quamē sy in Septēbri daer na eñ
ouervielense met groter macht &c. eñ
warē in die meyerie iij. dagē eñ nach
tē eñ bedreuē al harē wille/ eñ keerdē
wederō met grotē roof eñ veele geuā
gē sond wed̓stoot. int iaer. xv. C. xij.
¶ Nv valt hier ten einde te scriuē vā
den twiste in Italiē tusschē den paus
eñ Venechianē mettē coñ. van Argō
eñ van Spaegniē teghē dē coñ. van
vrancrijc met sinē adherētē/ daer die
keyser noch een af was wāt hi hadde
hertoge Henrijc vā Brupswijck met
veel volcx te peerde eñ te voete in Ita
liē ghesondē by dat heyr vandē Frāc
soysen. Eñ na dat die Fransoysen die
stadt van Brixia met stormē weder
ghecreghē haddē wtē handē vanden
Venechianē. daer wel xij. M. mēscē.
inder stadt ghedoot werdē. So qua-
mē die vransche capiteynē met eenē
grotē heyr voor Rauēne/ daer die her
toghe vā Nemours dz hooft af was
die ooc graue van Foys was des coñ
suster sone. wāt hi was regēt vā Mi
lanē. ooc warē daer veel hoochdupt
schē van skeysers wegē. Eñ die spaē
niaerts mettē venechianē. eñ mettē
capitein van Napels quamē ooc mz
een seer grotē heyre/ teghē dye Fran
soyse. eñ daer laghē sy van opden hei
lighen wittē donderdach/ so dat daer
opdē heylighē paesdach alte vreeslij
kē strijdt ghebuerde aldē dach duerē
de. daer so vreeslijc eñ so vromelijc ge
vochtē werdt dat mē desgelijcs noyt
en wiste Eñ daer wert die voorß her-
toge van Nemours een ionck prince
v̓slaghē. eñ noch iij. of iiij. ander ver
maerde fransche capiteynē. eñ veel
edele. nochtan behieldē die Franssoy
sen tvelt met victoriē. want de spaē g
niaerts eñ die venechianē dye niet v̓
slaghē en warē dye vloeden. eñ daer
warē wel xx. M. menschē dair af dat
tweede deel wel warē venechianē eñ
spaengniaerts. met veel capiteynen
eñ edelē. ooc mettē gheuanghē: daer
na corts so wonnē die Fransoisen eñ
roofden die stadt van Rauēna. Dese
v̓ß victorie scheē schoō voor die Frāso-
yse. maer corts daer na haddē se gro-
tē teghēspoet Want die paus de seer
subtijl eñ grootmoedich was/ eñ dye
venechianē creghē een groot v̓vaer-
lijc heyr van Switzen die quamē in
Lōbardiē int lant vā Mylanē/ eñ zō
der eenich wederstant lyetse incomē
die stadt van Mylanē/ eñ meer and̓
stedē. eñ die fransoyzē trockē daer wt
Ende de hertoge vā Ferarē/ ende die
Florentinē/ ende die van Boloniē ga
uē hē al in handē vandē paus dye te
vorē dē coñ. van vrācrijc adhereerdē
Ende dye Enghelsche hieldē langhe
met grooter machte op dye zee om in
vrancrijc te slane Eñ die cō. vā spaēg
niē lach ooc bidē lande van Gascoig
ne met grotē heyre ende waende die

L Ieue vadere willet mij wat
goets leeren doer gode van
hemelrijc onsen heere Lieue
kint dz wil ic gaerne doẽ dat
tu gode vã hemelrijck onsen heer voer
mi bidden wilt So wil ic di wat goets
leerẽ. eñ een boeck makẽ dat sal heetẽ
der sielen troost eñ sal di eñ alle mẽschẽ
alte nut eñ orbaerlic wesen.

D It boeck wil ic ouer settẽ vtẽ latij
ne in duijtschen. Eñ ic wilt vgade
rẽ wt menigerãde boeckẽ. Als wten bi
bel wten passionael. wt scolastica histo-
ria. wten spiegel der histozien. wten de-
cretael. wt menigherande cronikẽ. wt
dat vad' boec. wt dat coll'aci boec der va
derẽ. wt dyalogo. wter vclaringe der
godheyt. wt den boeck der coningẽ der
werelt. wt die summe ganfredi. wt die
summe henrici. wt die summe der ghe
brekẽ eñ duechdẽ Eñ wt alle dese boec-
ken heb ic gesocht. vergadert. eñ ghe
screuẽ. dat di eñ alle menschẽ alre deuo
telicste is te lesen. eñ alre genoechlicste
is te hooren. eñ alre lichtelicste is te ver
staen ¶ Der sielẽ troost leyt aen
der heyligher leer. eñ aẽ die vstãdenis
eñ cracht der heyligher scriftẽ. geliker
wijs als tlichaem leeft vand' aertscher
spisen also leeft die siel vãder heyliger
leer. wãt die mensce en leeft niet alleen
vandẽ wtwendigẽ brode mer oec van
dẽ woerde. dat daer gaet wt den mont
gods. ende dat is die heylighe scrift die
god gesprokẽ heeft doer den propheten
eñ heylige leeraers. eñ noch alle dage
spreket doer dẽ prekaers monde
Daer om lieue kint sulstu gherne lesẽ
ende horen die leer der heylighe scrift.
daer der sielẽ troost aen leyt. op dat dij
siele gespijst worde eñ ghesterct tot al-
lẽ goedẽ dingen eñ neẽt exempele aen
onsen heere ihm̃ xp̃m die daer sat indẽ
tempel wãt daer quamẽ alle die wise
meesteren. eñ hoordẽ eñ vraechdẽ van
der heyligher scrift. Veel luden lesen
waerlike boeckẽ eñ horẽ daer na eñ ver
liesen al harẽ arbeyt wãt si en vinden
daer niet der sielen. troost Veel luden
hebben geweest die de werelt ouer voe
rẽ ouer water eñ lant daer si auentuer
beiagẽ woudẽ eñ wonder bescuwẽ eñ
niemarẽ horẽ eñ verlorẽ alle harẽ ar-
beyt. want si en vondẽ daer niet der sie
len troost. Veel vorstẽ eñ ridderen eñ
knapẽ sochtẽ coninc arturs ouer verre
lant. eñ verlorẽ alle harẽ arbeyt want
si en vonden daer niet der sielen troost
Die wonderlicke coninc alexander die
liet hẽ vã een voghel grijp voerẽ in die
lucht op dat hi wonder woude sien. eñ
verloos alle sinẽ arbeyt. wãt hi en vãt
daer niet d' sielẽ troost: Die hoge wise
meester appollo voer ouer menich co-
nincrijc eñ wert geuanghen. eñ hadde
groot cõmer eñ iãmer. op dat hi saghe
die guldẽ dische die in dat meer geuis-
scet was ende verloos alle sijn arbeyt
wãt hi daer niet en vant der sielẽ troost
¶ Hoe dẽ guldẽ disch wert geuonden
V Andẽ guldẽ dische vitmen bescre
uen ald'. Dat warẽ visscers optẽ
mer eñ visscedẽ . Daer quã eẽ copmã
gaẽ eñ sprac totten visscers. vcoopt mi
den tooch die ghi op sult halẽ eñ si vcoc
tẽse hẽ. Doe worpẽ si dat net int water
eñ togẽ op eẽ guldẽ disch Die coopmã
sprac. den disch behoort mi die visscers
spraken neẽ. wi hebbẽ di vcoft visscẽ eñ
genẽ guldẽ disch. Daer wert een groot
gekijf. eñ daer quã al tlant toe eñ wou-
den dz wond' sien. Het quã daer toe dat
die vij. wijste vandẽ lande soudẽ wisen
wie dẽ disch behoudẽ soude Doe dese se

uene te samẽ quamẽ doe ginghẽ si tot
harẽ god die hiet apollo. die had eenen
tempel bidẽ meer eñ vraechdẽ. wie dẽ
disch behoudẽ soude. Doe sprac hi men
salleu geuẽ dẽ wijste vādẽ lande. Doe
gauẽ si dẽ disch eenẽ die hiete salus die
hieldẽ si voer den wijsten. eñ offerdẽ hẽ
den disch voerdẽ gode eñ brochten hẽ
daer in sijn tẽpel eñ setten hẽ voer sijn
beelde. Daer na wanderde die hoghe
meester appolonis. eñ veel ander ludẽ
daerse dẽ dische sien wouden eñ vlorẽ
al harẽ arbeyt want si en vonden daer
niet der sielen troost.

¶ Vā die coningine vā saba. hoe si tot
salomon om wijsheyt quam

O Jie edel coningine van saba. die
wandde met groten treckẽ ouer
veel lants eñ quā tot iherusalẽ daer si
horẽ woude die wijsheyt salomōs des
conīcs die hẽ god ghegeuẽ hadde. dat
was in haer te prisene. datse wijsheyt
socht Lieue kint so sulstu doen. du sulste
wijsheit soekẽ daer leyt dẽ sielẽ troost aẽ

¶ Van die coninc vā griekẽ hoe hi die
boecken lief hadde

O Je edel coninc van grieckẽ philo-
delphus die is daer om gepresen
dat hi hẽ seer oefende in veel boecken
wāt hi hadde sijn camer vol boocken
Doe hoorde hi seggẽ. dz int ioetse lant
waer eẽ wet dye god selue had ghescre
uen. daer na stōt hi dat hi die oec creech
Daer waren indẽ lāde veel iodẽ geuā-
gẽ die cocht hi altemael vri die wel hon
dert duysent warẽ Hi seynde tottẽ ioet
scẽ biscop eñ badt hẽ datmẽ hẽ de wet
seyndẽ soude. Daer seynde hem die bis
scop. xij. meesters die screuẽ hẽ die ioet-
sce wet in griecx. Doe sant hi die mees-
ters met groter eeren weđ thuys Dese
coninc was een heydẽ. nochtā leyde hi

grote macht aen die boecken der heyli
ger scriftẽ. veel meer soe sal een kersten
mā doẽ dz hise lese eñ hoort die boecken
der heyligher scriftẽ. daer đ sielẽ troest
aen leyt eñ sal scuwẽ waerlike boecken
want dat mishaget god dat die de kers-
tẽ lesen ¶ Vā sinte iheronim⁹ hoe
hi gegeesselt wert om dat hi die waerli

S Inte iheroni (ke boeckẽ las.
mus die wile dat hi waerlic was
doe plach hi gherue waerlike boecken
te lesen. Hi wert siec eñ gheuoert voer
gods gerechte. Doe sprack die rechter
tot hẽ Wat mā bistu Doe sprac hi ic bẽ
een kerstẽ mẽsce. Doe sprac die rechter
du liechste du en biste gheẽ kersten mẽ
sche. du leeste gerne waerlike boecken
Daer dijn scat is daer is dijn hert. doe
sprac die rechter tot syn knechten Neẽt
hem eñ slaet hẽ met geesselẽ Daer na-
men si hẽ eñ sloegẽ hẽ seer. eñ sloegen
tot dat hi sprac. O lieue heere ōtfermt
v mijnre ic wil di louen eñ swerẽ dat ic
nẽmermeer waerlike boecken hebben
noch lesen en wil Doe badẽ die ghene
die bidẽ rechter stonden dat hi syns ont
fermde eñ alsoe bleef hi los eñ quā tot
hem seluẽ. eñ creech die heylighe scrift
also lief dat hy dat ioetsche leerde ende
screef die heylige scrift vten ioetsche eñ
vten griecs in latijne Hier om wil ick
dit boec te samen lesen eñ makẽ wt me
nigerāde boecken Gelijckerwijs als
die byen dat honich te samen lesen vā
menigherhāde bloemẽ. Dit boeck sal
heetẽ der sielẽ troost daer in wil ic di scri
uẽ vanden. x. gebodẽ eñ meer dat daer
toe dienẽ sal vā historiẽ exempelen eñ
ghebedẽ. eñ die seuen vruechden onser
lieuer vrouwen eñ veel meer ander sco
ne leeren om die sonden te latẽ. eñ wat
mi god daer meer toe verleent. Eñ ick

bid alle dye ghene die dit boeck sullē le
sen oft si in anđ boeckē yet sonderlincx
vindē ghescreuē. dat si dit boec niet en
straffen. wāt ic heb des also gheraemt
waer die reden te lanc is eñ v̓drietelic
daer wil icse corten eñ waerse te cort is
daer wil ic wat toe settē. eñ waer wat
onnut es dat wil ic ouerslaen. so wat đ
waerheit niet en gelijct dat wil ic onđ
weghe laten eñ wil wtkiesen al dz nut
eñ suuerlijc eñ der sielē troost is. gheli
ken als eē meester kiest die beste crudē
tot sinen medicijn. eñ die duue dz scoē-
ste coren tot haerđ spisen. Eñ een ionc-
frouwe de scoenste bloemen tot haren
crans. Ic bidde alle die dit boeck lesen
dat si voer mi bidden

¶ Hier beghint dat eerste ghebod vā
den thiē gheboden. eñ is hoemen god
liefhebben sal

Lieue vadere ic bidde v doer
ihm̄ xp̄m dye ghebenedyde
gods sone dz ghi mij doch le
ren willet wie sijn die x. ghe-
bodē. Lieue kint die wil ic di gaerne le-
rē op dattu god vā hemelrijc voer mij
biddē wilste Lieue vađ welc is dz eerste
gebot Lieue kint het is Nō adorabis de
os alienos Dats te segghē du en sulste
geen vreēde godē aenbedē. Dat mach
mē menichsins v̓staē Tē eerstē Du en
sulste geēreley creaturē aēbeden voer
god als die heidē doē die een die sonne
danđ die mane. die derde die sterrē. eñ
dier gelijc dat god mishaget bouē alle
sondē dat hi wel bewijst heeft aendē io
den daer vā wil ic di wat goets seggē.

¶ Hoe adam tgebot brac eñ van die ki
der van ysrael.

Doe adā eñ eua tghebot gebrokē
haddē. doe moestē al dye liedē ter
hellē varē eñ dat en conde geē mēsche
wederstaē Doen ontfermde hem god
ouer die mēsche eñ coes wt alle die we
relt een volc vā wien hi geborē woude
sijn dat warē die iodē die hi v̓loste vten
lande vā egiptē eñ leydese doer dat ro-
de meer met droghē voeten Dat meer
deilde hē eñ stōt aen beyden sidē als eē
muer Daer toghen si doer eñ haer vy-
anden hē na eñ verdrōckē int meer Hi
leydese inđ woestinē daer en was gheē
broot hi liet hē hemels broot regenen
vādē hemel eñ water vlopen wt enen
steen Si quamē daert bitter was. doe
wijsde hē god een hout dat worpē si in
dz bitter water eñ het wert soe soet als
honich. Si begheerdē vleisch doe sant
hē god voghelē tbeste wilbraet datter
sijn mocht Elc sloech vogelē soe veel hi
woude. Hi gaf hē sinen heiligē enghel
dat hise leydā soude des dages was hi
bouē hē met ene wolcke voer die hette
der sonnē des nachtes mz eē vuer voir
die duysternisse daer en was nyemāt
siec vā dier tijt dz si vtē lāde gingē hair
cleđ en v̓sletē niet si quamē bi steēroet-
sen daer die wech scerpe was die steen-
roetsen leide hij neđ eñ hi wert slicht ō-
der haer voetē daer nae quamē si bidē
berch van sinay. daer gaf hem god die
x. gebodē Moyses gīc tot ōsen here op
tē berch eñ was daer xl. dagē Ter wijl
v̓gatē si god eñ aēbadē eē calf vā gou-
de doe wert god toernich eñ woudese
altemael v̓slagē hebbē Moises die bat
daer voer Doe quā moises vādē berch
eñ bracht ij. tafelē daer in gescreuē wa
rē die x. gebodē doe hi dz calf sach wert
hi toernich ende werp die tafelē datse
brakē eñ bernde dat calf te puluere eñ
werpt in dat watere. eñ lietse daer toe
gaē drickē Alle die daer sculdich warē
eñ dē afgod aēgebedet haddē dye hinc

doen een gulden droepel ghelijck als gout aē die kin. oft aēdē baert Doe liet hise alle dodē daer waſſer .xxiij. duſent Deſe plage ſende hē god toe ō dat ſi dē afgod haddē aēgebedet Dair na maecte moyſes .ij. anď tafelē vā ſteē eñ ginc tot onſen here optē berch eñ was daer xl. dagē Daer na quā hi weď vādē berge eñ bracht die tafelē daer warē in geſcreuē die x. gebodē Daer na niet lāge vertegē ſi weď god eñ aēbadē eē afgod die ſi hieten beelphegor. doe wert god toernich eñ ſeynde hē eē plage toe dat haerď wert verſlagē wel xxiiij. duſent Doē ſi inď woeſtinē haddē geweeſt xl. iaer doe brocht hiſe int lāt dz hi hē belouet hadde dat vloepē ſoude melc ende honich. Al daer en quamē nz meer dan ij. iōgelingē als caleph eñ ioſue dat ſulſtu alſo vſtaē Doe ſi eerſt wt egiptē togē. geboet ons heer dat moyſes tellen ſoude alle mānē dye .xx. iarē out warē eñ daer bouē warenď .vi. hōdert duſēt eñ v. honďt eñ l. eñ deſe ſtoruen alſo deger dat daer nz meer en quamē int lāt vā beloeftē vā alle die dair getelt warē dā caleph eñ ioſue daer god groot dinc bi dede. nochtās vtegē ſi zijs dicwil eñ aēbadē afgodē doe ſende hiſe plagē aē eñ wāneer ſi geplaecht werdē riepē ſi aē gode eñ vtegen die afgodē eñ ald᷑ vtegē ſi gode dicke Daer na geſciede dz tet lant wert gedeilt in ij. conicrijkē dz eē was tconicrijc vā yſrael eñ dz ander van iuda. die coninc van iſrael maecte ij. guldē caluerē eñ aenbedeſe eñ ſi vtegē gode. God vtoerēde des eñ liet toe dat de conic vā niniue quā eñ wan dat lant eñ vdreefſe alle vten lande in ene woeſtijn vre eñ wech dair veel bergen warē. daer liet hiſe wonē eñ warē ſijn eygē Daer na ouerlanc quā die coninc alexander mz eē groot heer eñ vraechde wat ludē daer warē. Doe wert hem geſeit. hoe wel god bi dat volc gedaen hadde hoe ſi ſijnď vertegē eñ aenbadē afgodē. daer om hadde god verhengt. dat ſy geuangen waren. ende int gheberchte ghedreuen waren. Doe ſprac alexander Na diē dat ſi harē god ſo ontrou gheweeſt ſijn die hē ſo veel goets ghedaē heeft. ſo wil icſe al daer beſlutē dat ſy nemmermeer wt comē en ſullē Daer dede hiſe al om bemueren ende dat en halp niet Doe badt hi onſen here god dat hy hē holpe dat hijſe daer in beſlote Daer geſchiede groot wonder deen berch ſloot hē indē anderē al om dat lant alſoe dat ſi daer in bliuē moeſten eñ ſijn daer noch in ende ſullē dair in bliuen alſoe langhe tot antekerſt comet ſoe ſullen ſi wt comen eñ volghen hem. Deſe iāmer eñ cōmer is hē daer om ghecomen om datſe dat eerſte ghebot niet en hielden daerſe afgodē aenbaden. Daer om ſoe hebbē die heylige menſchen. ſo menigherande pijne geleden want ſi dat ghebodt niet breken en wouden

¶ Die hiſtorie vā nabugodonoſor den coninck Eñ daniels gheſellen

Die coninc vā babilonīē nabugodonoſor quā te iheruſalem. ende wan dye ſtadt eñ vinc die alder ſcoēſte kinderen die daer waren ende voerdeſe met hem tot babilonien ende ſetteſe ter ſcolen om lerē. Daer warēder vier mede. deen gaf god ſo groten ſin dat ſi wiſer waren dan alle die meeſters die daer int lant warē. Die kinderen warē gehetē daniel. ananias. azarias. miſael Deſe kinď en woudē nz etē der heidenre ſpiſen ende ſi ſpraken tot haren meeſtere ende hi hiet malaſar Wij ſijn

vā ioetscer aert. wij en etē der spisen nz
die ghi heidenē coket. geeft ons aerten
en̄ bonen en̄ lijnsaet en̄ water dair toe
Doe sprac die meester. ic heb anxte oft
v die conic nabugodonosor mager der
vonde dan anđ kinder dat hi hem op v
toernen sal Doe sprakē die kinđ. besoe
ket met ons. x. dagē en̄ besiet dan onse
aensichte. Doe besocht hūt. x: dagē en̄
en gaf hē anders niet dan si gheepscht
en haddē. Doe werdē si noch scoender
dan alle de anđ kinderē die des conīcs
spise hadden gegeten. Daer om dat si
god vruchtedē en̄ alleen voer god hiel
den. daer om gaf hē god soe grote wijs
heit dat hē niemāt ghelikē en mochte
Die selue coninck nabugodonosor liet
maken eenē afgod van goude die was
groot. en̄ stōt op eender sulen die was
wel. xl. ellen hoge. En̄ liet alle sijn volc
te samen comē en̄ geboet hem allē dat
si dat beelde aenbedē souden. wie des
niet en dede. die soudemē werpē in ee-
nen gloepende ouen. Doe wert die co
nick gheseit dat daer drie ioetsche kin-
deren waren die en woudē dat beelde
niet aenbidden. dat was ananias aza
rias en̄ mizael. Doe lietse dye coninck
voer hem bringē. en̄ vraechde waer ō
dat si dat gebot niet en hielden en̄ sinē
god niet en aenbaden en̄ sprac hi wou
dese laten steken in eenē gloependē o-
uen. Doe spraken si. Dien wij aenbid
den die mach ons wel verlossen. Doe
wert die coninc toernich en̄ liet dē ouē
seuen werf heter maken dā hi was. en̄
liet die kinđ daer in werpē. Daer quā
die heylighe engel tot hem indē ouen.
en̄ sloech dat vuer vtē ouē en̄ dat vuer
dat daer wt voer dat ōbarnde alle die
knechtē die daer bi stondē. en̄ den kin-
derē en hinderde dat vuer niet. mer si
saten idē ouen ende gebenedidē ōsen
here god en̄ songen hē dien ewelikē lo
uelikē sanck. Benedict9 es domine de
us patrū nostrorū Dit plachmē te sin-
ghen des saterdaghes inđ quatertem
per. Die anđ begint ¶ Benedicite oīa
opera domini dn̄o. Dit plachmē te le-
sen alle heylighe daghe in die metten.
¶ Dit eerste is aldus

Ghebenedijt bistu heere god onse
vađ. Du biste loefsaē en̄ eersaem vā ee
wen tot eewē. Ghebn̄dijt is die naem
dijnre eeren. hi is heylich en̄ loefsaem
en̄ eersaem vā eewē tot eewē. Ghebn̄
dijt bistu in dinē heyligē tēpel. Ghebe
nedijt bistu in dijn heilige troon dijns
conincrijcx. En̄ du bist loefsaem. Ghe
benedijt bistu die daer scouwet alle he
melsche dingē en̄ sittes bouē der enge
len choer cherubin Ghebenedijt bistu
in die firmamēten des hemels Du bist
te loefsaem Daer na songē si Bn̄dicite
omnia opera. dat bedudet aldus

Benedijt god alle gods hātwerck
louet en̄ hoget hē van eewē tot e-
wen. Benedijt god alle gods engelen
benedijt god alle hemelē. Bn̄dijt god
alle waterē die bouē dē hemel sijt bene
dijt god alle gods crachten. Benedijt
god zōne en̄ mane bn̄dijt god alle ster-
rē die indē hemel zijn. Benedijt god alle
reghē en̄ douwe. bn̄dijt god alle gods
gheestē. Benedijt god alle vuer en̄ het
ten. Benedijt god beyde winter en̄ so
mer. Bn̄dijt god beyde rijp ende dau.
bn̄dijt god beide vorst en̄ coude. Bene
dijt god beide ijs en̄ snee. benedijt god
nacht en̄ dach Bn̄dijt god beyde licht
en̄ duisternisse bn̄dijt god bede blixem
en̄ wolckē Benedien sal god alle aert-
rijcke onsen lieuē here god. en̄ sal hem
louē ende ouerhogen inđ eewichz. Be

nedÿet berch ende dal benedÿt god al
dat daer groÿet indē aerdē. Bñdÿt god
alle riuierē eñ vloet Benedÿt god ghÿ
waluisscen eñ alle dat roert indē meer
Benedÿet gode alle vogelen die in de
lucht vliegē. benedÿt god alle rinderē
ende vee Benedÿt god alle mēscen eñ
kinder Benediē sal god dat ysrahelsce
volc ende sal hem louē eñ ouerhogē idē
ewicheit. Benedÿt god alle priesteren
Benedÿt god alle god knechten. Be-
nedÿt god alle rechte luden beyde gee
ste eñ siel Benedÿt god alle die heylich
zÿt ende oetmoedich van herten Bene
dÿt gode ananias azarias ende miza-
el. Louet eñ ouerhoget hē indē ewicheit
¶ Dus verre songē si loue sanck. Eñ
die heilighe kerstenheit setten daer toe
twee versen die luyden aldus. Wÿ sul
len benedien den vadere. den sone. dē
heylighē gheest. wi sullen louen. ghe-
benedÿt bistu here inden firmamentē
des hemels du biste loefsaem
¶ Doen began dē coninck seer te ver-
wonderē ende sprack tot hem die daer
bÿ waren. Hoe ist aldus. Ick hadde v
ghehetē dat ghÿer mer drye indē ouē
soudet werpen mer nu sie ick daer vie-
re. ende dye vierde is ghestelt als dye
gods sone Doe sprack die coninc· gaet
hier wtē ouene ghi knechten des gro-
ten godes. Doe ginghen si uten ouen
ende dat vuer en hadde hem niet ghe
schadet noch aenden liue noch aen cle-
deren Daer ghebenedÿde die coninck
onsen here god eñ gheboot in sÿn lant
dz niemāt blasphemeren en soude den
ioetschē god Doe maecte die conick de
se kinder tot hoghen vorstē in zÿn lant
Hier na wil ic seggē vanden prophete
daniel hoe hem god halp.·
¶ Die historie vā daniel dē xpheet

COnic darius wan die stadt vā ba
bilonien. daer nam hi den xpheet
danyel ende voerden met hem in sÿn
lant eñ verhief hem bouen alle zÿn vor
sten want hem en mochte niemant ge
liken in wÿsheit. Eñ dat hatedē al dye
vorsten eñ dochten eē valscen raet hoe
si hē mochtē wroegē voerden coninck
wāt hi was so trou. datmē hē geē scult
en cōde geuē. doe sprakē si totten conic
Die vorsten meesterē. eñ ridderē van
allen lande. zÿn des te rade ghewerdē
dattu sult een gebot latē gaen ouer dÿ
lant dat nyemant binnē xxx. dagē bid
den en sal enige god. dan alleen van di
So wye daer tegē doē salmē werpē in
der leewē kuyl Dat gebot wert gedaē
doe daniel dz vernā hÿ en liets nz daer
om. hi aenbede alle dage onsen lieuen
here Sÿn vianden namen des waere
eñ seident den coninc. Doe wert die co
nic seer bedroeft. eñ had hē gaerne los
gelatē Doe sprakē si Dat gebot moest
ymmer voert gaē Doe namē si daniel
ende worpē hem inder leewen kuyle.
eñ die leewen en dedē hem niet. die co-
ninck was alle dien nacht bedroeuet
Des morgēs was hi seer vroech op eñ
liep totter leewē kuyle eñ riep O dani
el en can di dÿn god niet bewarē. voer
die leewen Doe antwoerde daniel co-
ninc ewelic moetstu leuē. mÿn god he-
uet mi ghesēynt sinen enghel eñ heeft
beslotē der leewē mont datse mÿ nz en
hebbē ghescaet wāt in mÿ is rechtuer
dichz geuōdē Doe wert die coninc seer
vblÿt. eñ liet alle die gene nemē die hē
gewroecht haddē. eñ lietse werpē ider
leeuwē kuyl met wÿf eñ kindē. Altehāt
soe scoerdēse die leewen dattet eē lit aē
danō niet en bleef. Daer na quā dani-
el tot babiloniē eñ wert seer machtich

bidē conic Doe haddē die vā babiloniē
eenen afgod die hiet bel. ende was een
beelde. eñ stōt indē tēpel Voer hē stont
eenē grotē disch. op welcke mē sette al-
le daghe semelē tot .xx. scepelē. eñ vlep
sche tot xl. oft l. scapē. eñ settē grote kan
nen vol wÿns. Eñ die priesterē des tē-
pels haddē gemaect ondͤ der aerdē enē
wech die had een wtgāc ondͤ den disch
dair gingē si des nachts in met haren
wiuen eñ kinderē. eñ aten alle die spÿ-
se eñ seidē dat haer god bel hadse gege
tē Doe sprac die conic tot daniel. waer
om en bidtstu bel niet aen. Doe sprack
daniel. Jc en mach geē afgodē aēbedē
Jc bid den leuēdigē god aen Die conic
seide. dunct v bel niet leuēdich wesen.
die alle dagē so veel spisen etet Daniel
sprac Bel is butē vā goude eñ binnen
vā aerde. hi en mach nz etē Doe sprack
de conic tottē prelatē Jc wil wetē waer
die spÿse blÿft. cōdi mi bewÿsen dat bel
de spise eet so moet daniel steruē. eñ cō
di des nz bewisen so moet ghi alle ster-
uē. Si seidē. het waer hē lief. Daer na-
mē si die spÿse eñ settense optē disch eñ
gingē wt. doe nā daniel assche met eē
seef eñ siftese ouer al den tempel. Dat
sach die coninc eñ die priesterē en sagē
dat niet. Doe sloet die coninc den tem-
pel al vast toe eñ hi leyde zÿn eyghē se-
ghel aen dat slot Eñ des nachts so qua
men si alle also si altoos ghewoenlikē
waren Des morgens doen die conick
die dore niet ontslotē en vant eñ de spi
se al ghegetē was doe sprac hi Hoe gro
ten god is bel Doe lachte daniel. ende
hielt den coninck. ende en liet hē inden
tempel niet gaen eñ seide Heer coninc
en sietstu niet die voetsporen in dye as-
sche Doe sprac die conick. Ja hier heb-
ben indē tēpel gegaen. beyde mā wÿf
ende kint Doe wert die conic toernich
eñ vic die priesterē eñ lietse al dodē mz
wÿf eñ kinderē eñ vstoerde den afgod.
eñ tēpel altemale. doe was te babiloni
en eē draec diese aēbadē voer god. doe
sprac die conic tot daniel. du en derfste
niet seggē dz dese god niet en leeft. doe
sprac daniel tottē coninc Geeft mi oer
lof ic wil dē god doden sondͤ sweert Hy
gaf hem oerlof. Daniel nam pec hers
smout eñ haer eñ soet dz te gaē eñ ginc
tottē draec Eñ storte hē dat indē hals te
hāt berste hi doe sprac dz volc totten co
nic Gif ōs hier daniel die ōsen god vsto
ret heeft doetstu des nz wÿ willē di do-
dē. Daer moest hi hē daniel tegē sinen
dāc geuē Daer namē si daniel Eñ wor
pē hē indͤ leewē kupl. Daer warē .vij.
leewē in. diē gasmē alle dage .ij. scapē.
eñ ij. misdadige ludē Eñ doē en gasmē
hē niet op datse daniel soudē eten daer
was hi indͤ kulen vi. dagē Doe was eē
propheet int ioetsche lant verre vā ba-
bilonien eñ hiet Abbacuck die soude si-
nen knapē etē brēgē op dat velt. Doe
sprac die engel Brēgt dit mergē broot
tot babilonien daniel indͤ leewē kuple
Doe sprac hi Tot babilonien en quam
ic nye ic en sach der kuplen nye. Doen
nam hem die engel biden hare eñ voer
dē tot daniel i die kule Doe daniel dye
spise hadde doe voerde hi hē wedͤ op de
stede daer hi hē nā Jndē vij. dach nam
hē die conic wedͤ wten kupl eñ lietse al
le daer wedͤ in werpē die des eē orsaec
waren dat daniel daer in gheworpen
wert eñ die leewē scoerdēse al te mael.

¶ Van sapientia met harē dochteren.

HEt was eē edel vrouwe. die hiet
sapiētia. eñ had iij. dochterē. dye
hietē. fides. spes. caritas Dese vrouwe
quā met harē dochterē te romē. eñ be

keerde met haerđ leer. eñ gebede veel
vrouwē eñ iōcfrouwē. die alle mānen
v̇loecdē eñ diendē gode mz eē cuysch le
uen. Doe dat v̇nam de keiser adrian⁹
lietse voer hē halē. eñ vraechdese ō ha-
rē naē. eñ waer om dat si te romē quā.
Si sprac mȳ eerste eñ edelste name is
cristine wāt ic een cristen mensche ben
eñ mȳn ander naem is sapiētia Eñ bē
daer om hier gecomē dat ic mȳn doch-
terē wil offerē ōsen here god. Die key-
ser sprac hoe hetē dȳ dochterē. si spraek
mȳ dochterē heten fides spes caritas.
doe liet hi dye moeđ gaē eñ die dochte-
rē halē eñ lietse beslutē in zȳn pallays
daer na liet hise voer hem brenghē eñ
sprac. O ghi iōcfrouwē ontfermt ouer
v lȳf eñ v crancke moeder eñ vertȳet v
wer ōgelouē eñ bidt aen ōsen grotē go
de eñ vaert altȳt wel ende doet ghi des
nz so moet ghi steruē mz menigerande
pȳ Doe ātwoerdē si eñ sprakē O keysē
al uwe louē en gaē ons ter herten niet
eñ dȳn dreigē en achtē wi nz. wi hebbē
enē vader in hemelrȳc zȳns leuens zȳ
wi wachtēde dye heeft ons geloeft dat
ewige leuen eñ sȳn dreygen vruchten
wȳ wāt alle menscen die zȳns vertien
is bereit die ewighe pȳn. Doe liet adri
anus die een suster nemē die fides hiet
eñ lietse al naect ontcledē. eñ lietse slaē
met gheselen also langhe datse moede
waren die daer sloeghen. Nochtās en
was aen alle haer lȳf niet en wonde.
Doe liet hi haer die borsten afsnyden.
daer liep wt melc eñ bloet. daer na liet
hise leggē op een roester Eñ bradē opt
vuer eñ het en scaden haer niet. Daer
na liet hise haer hooft af slaen. eñ alsoe
sterfse. Doe liet hy die anđ suster voer
hē brēgē die hiet spes eñ ōtcledē eñ liet
se so lāge slaē tot si alle moede warē eñ

het en scade haer nz. Doe sprac si tottē
keiser. O ōbarmhertige moerdenaere
constu eenige pȳn meer bedencken dz
doet Du sulste beuinden dz gods craft
meerder is dā alle dȳn pine Doe wert
die keyser toernich eñ lietse werpen in
eē hetē oeuē. Altehāt wert die ouē cout
eñ sat daer in ende gebenedide ōsen he
re ihm̄ xp̄m. Doen liet hise weđ wt ne
mē eñ ophāgen aen eenē supl ende liet
se seer pinighen. doen sprac si. Moer
denaer alle dȳn pȳ en acht ic niet. wāt
mȳn here ihūs xp̄us helpt mi in al mi
nē noot. Doe wert hi noch toernigher
ende lietse settē in eene ketel. vol heets
pecks ende hers. Die ketele soot ouer
eñ v̇barnde alle die daer bi stōdē. ende
haer en scade niet. Daer na liet hise dz
thooft af slaē ¶ Doē liet hi die derde su
stere comē dye caritas hiet. eñ lietse op
hangen bidē armē eñ lietse also lāghe
geselē tot dz si alle moede waren Daer
na liet hise leggē in ene kerckere. daer
nae liet hise werpen in een groot vuer
Si was so seere verbernt met inwen-
digher liefsten te gode dat haer dat wt-
wendighe vuer niet en mocht scaden.
Dat vuer vloech wt ende verbaernde
des volcs enen groten deel die daer bi
stonden. Daer na liet hise oec thoeft af
slaē. Doe nam die moeder die lichamē
ende groefse ende viel op haer kniē eñ
sprack mȳn lieue dochterē nemet mȳ
siele met v in die eewighe vruechde te
hant gafse harē geest ¶ Lieue kint laet
di dit een leer wesen

¶ Vā eufemia die heilige ioncfrouwe.

Het was eē heylighe ioncfrouwe
die hiet eufemia dye was kerstē
gewerdē eñ was so heilich datse teyke
nē dede. Doe lietse dye rechter voer hē
halē eñ sprac. Gerecht mi wat consten

cōdi kerstē ludē daer ghy so grote wōdē
mede doet het moet swarte cōst zijn Doe
sprac eusemia. ic segge di voerwaer dz
onse cōst gaet bouē alle swarte consten
wāt wi hebbē een meester dats ihesus
xp̄s die heeft in hemelrijc een vadē son-
der moedē eñ in aertrijc een moedē sondē
vader. Doe wert die rechtē toernich eñ
lietse brengē voer eē afgod datse hē aē
bedē soude. Doe hiesse haer hādē te go
de eñ badt hē aen. te hāt wert daer een
aertbeuinghe also groot dat diē afgod
eñ den tēpel bvde aen stucken vielen.
Doe liet hi haer eenē steen bindē aēdē
hals eñ lietse werpē indē meer. Daer
satse optē steen. eñ dreef te lande Daer
na liet hise stekē in enē ouene. daer sat
se in eñ loefde god. Daerna liet hise be-
sluten in eē duyster kercker daer was
si in xx. dagē sondē spijse Daer quā onse
here ihūs xp̄s met een claer lichte. eñ
gaf haer een wit broot. Eñ sprac. Neēt
ende eet vā desen brode Ic ben dien du
vā hertē liefhebste gehadt. in desen sel-
uen daghe wil ic di halen in hemelrijc
als ic in aertrijck quam in des heyligē
kersdach. doe liet haer dye rechter dat
hooft afslaen Doen haer moeder haer
begrauē hadde doe weendese ouer dat
graft. Doe sachse haer dochter comen
met een groote scare der heyliger ionc
frouwē eñ sprac. Verblijt v lieue moe-
der wāt mijn here ihesus xp̄s heeft mi
ghevoert totter ewiger vruechden eñ
heeft mijn vadē gheset in dat choer der
heyligher patriarken eñ wil di na ha-
len inden naesten seuē daghen. Doen
dien sondach quam doe sterf si eñ voer
int eewighe rijck. Dat wi daer alle co-
men moetē des gonne ons god

Lieue kint wilstu dat eerste ghebodt
wel houdē so en sulstu met ghene toue-
rie om gaen. wāt wie met touerie om
gaet die aenbedet afgoden eñ dat neēt
selden een goet eynde Daer van wil ic
di een exempel segghen.

Vā een paep die hem touerie onder
want

Het was een paep dye hē touerie
onderwant. eñ dede veel wōders met
ter hulpe dē boser geestē Doe was daer
een iōgelinc wel geboren eñ quā tot de
sen pape eñ had sijn goet seer doer ge-
bracht eñ wert sijn knecht. Die pape
gaf hē cleedē paerdē eñ pēningē. Op eē
tijt reet hi met hē in een groote wilder-
nisse. doe docht dē iongelinc datter stōt
een groot water. eñ ouer dz water stōt
een borch Doe begōde hi hē seer te ver
wonderē. wāt hi te voren ghenē borch
gesien en hadde Doē vraechde hi wat
borch dattet ware Die pape seide Het
is eēs herē borch die mi veel goets he-
uet gedaen daer sullē wi op gaē Mijn
heere sal dy seer rijck maken. du sulste
sijn man werden eñ sulste hem hulden
Doe redē si ouer dz water Doe vraech
de die wachter opter tinnen wye daer
quam. Die pape sprack. Des conincs
vrient Te hants wert die poorte op ge
daen eñ die brugge nedē gelaten Daer
wt so quamē ghegaen. xl. iongerē wel
ghecleet eñ ontfingense met groter ee
ren Doe si indē borch quamē doe ghin
gen hem tegē vorsten heerē ende veel
ridderscap eñ seyden. Welcome si des
conincs ghetrouwe vrient. Doe leyde
mense int palays voer dē conic. die sat
op een guldē setel. Die coninc stont op
ende ontfinc dē pape met groter eerē.
ende lieten bi hem gaen sittē. Daer na
began hi te vragē die sake waer om hi
daer gecomē waer die paep ātwoerde
also eñ sprac. Heer coninc ic bē hier ge-

comē om des knapē wille. Hi en heeft
geen goet. ghi sult hē otfangen tot een
knape eñ hi sal v huldē. Doe seyde dye
conic Valt op v knien Hi dede also. wil
stu mi huldē so sulstu sprekē ald? Ic vsa
ke dē vad den sone dē heiligē geest doe
sloech die knape voer hē dat teykē des
heiligē cruis eñ sprac. Ic beuel mi den
vad den soen dē heyligē geest Te hant
voer die coninc mz alle zijn gesin int af
grōt der hellē eñ voerde die pape met.
also salt gaē alle die mz touerie om gaē
¶ Lieue kint noch wil ic di een ander
segghen.

¶ Van een iongelinck die dē duuel lijf
ende siele met scriften ouer ghegeuen
hadde eñ doer basilius dē bisscop ver-
lost was

Het was eē goet mā eñ hiete Era
dius. die hadde een dochtere die
wonde hi god offerē tot sinē dieste. Dz
benijde die vyāt eñ becoerde eē iōgelic
dat hi die iōcfrouwe lief creech mer hij
en dorste nae dye ioncfrouwe niet staē
Doe sprack een touenaer wilstu doen
dat ic di heete. ic wil di dye ioncfrouwe
verweruen. Die iongħelinc sprac hy
woudet doē eñ hi gaf hem eenen brief
ende sprack. Gaet te nacht opt velt eñ
staet op des heydens graft die daer be
grauē is. ende hout desen brief op met
ter hāt. eñ roept. Sathanas sathanas
Als hi coemt so volget sinen raet hi sal
dinen wille wel volbrenghen Die ion-
gelinck quā ende riep sathanas eñ sey
de hē sinen wille Sathanas sprac Wil
stu doē dz ic di hete ic sal v die ioncfrou
weruen Die iōgelinc sprac hy woudet
doē Sathanas sprac. So salstu vsakē
dijns gods ihūs xp̄s. Die iōgelic sprac
Ic vsake mijn god ihūs xp̄s Sathanas
sprac. Ghi kersten luden zijt so onghe-
trou. Als ghi mi behoeft so coēt ghi tot
mij eñ als ghi uwē wil volbrocht hebt
so vertijt ghi mijns eñ keert weder tot
uwen heer god Ende dan is hi so goet
ende bermhertich eñ ontfaet v weder
Daer om wil ick dijnre al seker wesen.
du sulste enen brief scriuen met dijnre
hant. eñ sal betugē dattu dijns gods v
saect hebste eñ hebste di mi gegeuē mz
lijf eñ siele. Die iōgelinc sprac hi wou-
det ghaerne doē. Hy screef dē brief en-
de gaf hen sathanas Te hāt becoorde sa
thanas die iōcfrouwe so seer dz si nz le-
uē en mocht sond dē iōgelinc. Eñ doen
riepse tot haren vader ende seyde. He-
re lieue vadere ontfermet dy ouer mij
eñ gif mi dē iongelinck oft ic moet ster
uē Die vad begonde te screyē eñ sprac
O lieue dochter wat is dy ghesciet hoe
laetstu aldus ic wou dy hebbē geoffert
onsen here god nv wiltstu enē mā heb
bē Si sprac vader volbrengt snel mijn
wille oft ic moet steruē. Doe gauen hē
zijn vriēden raet dat hise den iōgelinck
soude gheuē. Eñ si maecten eē bliscap
ende gauense den iongelinc. Eñ als si
te samen gewoent haddē een wijl doe
en ghinck hi nemmermeer ter kerckē
noch en segende hem Eñ oec gods lich
aem en ontfinc hi niet dat mercten die
ludē eñ spraken tot haer siet wattu ge-
daē hebste dijn man die du hebste ver-
corē en is gheen recht kersten mensce
Doen was die vrouwe seer bedroeuet
ende sprac tot hem dit sprekē die luden
van di Doe sprac hi si liegen ic ben een
recht kerstē. Doe sprac si is dat also soe
sult ghi morgē mit mi in die kerke gaē
eñ sulste biechtē. eñ sult gods lichaem
ōtfangē Als hi hoerde dz hi des niet he
len en mocht doe seide hi haer die sake
van eynde aē doe troestese hē eñ sprac

vrient ghi hebt deerlic gedaē dattu di-
nen scepper hebste v̍saect. Nochtan en
sult ghi niet twiselē aen god. sijn goet-
heit eñ sijn barmherticheit is groot. dã
al v zōdē Hier woent eē heylich biscop
eñ hiet basilius. hi sal di goedē raet ge-
uen. Ic wil tot hē gaē. eñ wil hē dese sa
kē seggē. Doe si dē biscop dese sakē sey
de doe liet hē die biscop voer hē comen
eñ sprac. Sone wilstu weder om te go
de keren. Die iongelinc sprac. ic dedet
gheerne oft ic mocht. ic heb god v̍saect
eñ den viant gehult. Die biscop sprac
en sijt niet v̍uaert god is alre ghenadē
vol. hebstu berou god wil di gaerne ōt
faen Eñ die biscop nã hē eñ teikēde hē
mettē heyligē cruce eñ sloet hē in eē ca
mer drie dagen Daer na quã hi tot hē
eñ sprac Hoe moechstu leuen sone. Hi
sprac. lieue here ic ben in groten node.
Si comē tot mi alte vreselic eñ roepen
eñ wisen mi den brief eñ sprekē tot mij
du valsce v̍raď du hebste ōs v̍radē. du
quaēste tot ōs eñ wi niet tot di. du biste
een logenaer gewordē. Doe sprac die
biscop Sone en twifelt niet. roept god
almachtich aen ic wil voer di bidden
Daer na ouer ij. daghē quã hi weď tot
hē eñ vraechde hē hoe hi hē v̍mochte
Hi sprack. het is nv wat beter. Ic hoer
roepē vã verre mer ic en siese niet Die
biscop hielt hē noch enē dach eñ quam
tot hē eñ vraechde hoe hi hem v̍mocht
Hi sprac. heylige vaď het is nv goet v
heilige gebet heeft mi geholpē. ic sach
hudē indē geest voer mi vechtē eñ sach
dattu dē viãt v̍wonneste Doe nam hē
die biscop eñ leyden inď kerckē met al
den priesteren Daer quã sathanas eñ
greep dē iongelinc an eñ began te trec
ken eñ woudē dē biscop nemē Die bis-
cop hielt den iongelinc al vast Satha-
nas toech die biscop toech dat ghemeē
volc screyden eñ weenden eñ riepē on-
sen lieuē here an dat hi dē biscop te hul
pē quam. Doe verliet die viant dē ion
gelinc eñ riep met luder stēmen Basi-
lius du doeste mi gewelt. hi quã tot mi
ic en seynde hem gheen bode Hier heb
ic noch den brief die hi mi gaf Doe gaf
hem die biscop in sijn gebede eñ doe hi
in zijn gebet lach. doe quã den brief vã
bouē neder geuallē. Doe nam die bis-
scop den brief eñ gasse den iongelinck
weder. eñ brocht dē iongelinc weď tot
sijnder huysvrouwē. Lieue kīt en hebt
gheen gheloue an touernie

¶ Hoe dat mē niet wichelē en sal

Lieue kint du en sulste niet ghelo
uen aen wichelie. noch aen wittē
wiuē noch aen alfinnen. want dat es
crãcheit vã geloue. eñ duuels bedroch
wie vast geloue heeft diē en mach niet
scadē. des wil ic di een exempel seggen

¶ Hoe sinte germanus eē wijf bekeer
de totten rechtē ghelooue.

Het was een heylich biscop ende
hiet germanꝰ eñ quã tot eender
vrouwē huys te herberge Des auōts
als die ludē slapē soudē gaen. doe ginc
die vrouwe eñ bereyde een scone tafel
eñ brocht daer spise ghenoech op Doe
vraechde germanus. wie die spijse etē
sonde. doe sprack die vrouwe. dese spij-
se sullen die goede holden eten. die pla
ghē hier des nachtes te etene eñ te wã
delē die wijle dat icse wel hãtiere so ga
tet mi wel an mijre nerige. Doe sprac
germanꝰ hebt ghise gesien. ia sprack si
ic hebse gesiē Daer gingē die ludē des
auōts te bedde eñ germanꝰ waecte eñ
badt onsen lieuē here god dat hi haren
ongeloue stoerde Des nachts quamē
die holden in huys. ende begonden te

eten. doe stõt hi op eñ beswoerse bi on-
sen lieuē heere god dat si niet van daer
en soudē gaen sonđ zijn oerlof daer wrec
kede hi die vrouwe eñ al thuisgesin eñ
vraechde of si dye goede holdē wel be-
kende die vrouwe sprac ia ic kense wel
dat sijn onse gebuerē eñ wonen inden
dorp. doe sprac german⁹ sendet boden
tot u gebuerē tot harē huse eñ laet vra
gē waer si sijn doe die boden daer qua
mē doē vondēse die ludē in huys. Doē
sprac german⁹ tottē holdē ick gebiede
di indē naē ons heeren ihū xp̄i dat ghy
ons segt wie ghi sijt. Doe sprakē si wij
sijn al quade geestē eñ bedriegē die lu-
dē die geen gans geloue en hebbē doe
gaf hise oerlof eñ si voerē vā daen. Eñ
die vrouwe wert bekeert vā haer ōge-
loue ¶ Lieue kint wiltstu dat eerste ge-
bot houdē. so en salstu niet gelouen aē
touernie noch raet noch daet toe geuē
du en sulste di niet latē metē met roede
vademē du en sultste niet ghelouē aen
vogelen sanc noch aē geenreleie dinck
dā aē god du moetste wel gelouen dat
steen eñ cruit cracht hebben du en sult
geen boecken hebbē. daer touernie in
staet. eñ die wangeloue is menigerān
de dz icse al niet bescriuē en cā bewaert
dijn siele ofstu wilste

¶ Een leer tegens die wissalden.

Lieue kint du en sulste niet ghelo-
uē aen wissaldē daer dye heyden
aē gelouē. eñ seggē wat die wissalden
dē mēsche ghescapē hebbē dat moet hē
ymmer ouer gaen het si goet of quaet
Soe vintmen oec sōmige kersten ludē
die seggē Wat een gescapē is dat wert
hē hi doe nochtā wat hi wilt. eñ sprekē
oec. Js eē tot hemelrijc gescapē hi coēt
daer hi doet dat hi wilt Js hi totter hel-
le gescapē hi doet hoe veel goets dat hi
wil hi moet ter hellē Sōmige ludē seg-
ghen dat soe wie in dier vrē geboren is
die salt wel gaen eñ so wie in dier vren
geborē is die sal wederspoet hebbē eñ
onsalicheit. Dese gelouē al aen wissal-
den. Lieue kint so en salstu niet gelouē
Du sulste gelouen dat bouen alle dinc
is eē god die een yegelic gheeft wat hi
wil Hier vā wil ic di een exēpel seggen

¶ Van sinte clemēs legende hoe sine
vađ eñ moeđ eñ broederē v̄stroept wa
ren eñ bi een quamen.

TE romen was een rijck heere. eñ
hiet faustinian⁹ eñ sijn huisvrou-
we matidiana die haddē. ij. soenen die
warē van x. iaren die eē hiet faustian⁹.
eñ die anđ faustus. Eñ hadden een iōc
kint dat hiet clemens. Dese here ende
vrouwe warē heidē ludē eñ gheloefdē
aen die wissalden. Het ghesciede dat
des herē broeđ sijn oghen werp op die
vrouwe. eñ leide haer oneersaemheyt
te vōren dye vrouwe dochte het waer
goet datse eē wijl vtē ogē waer tot dat
hi haerđ v̄ghetē hadde. Doe sprac dye
vrouwe tot harē here. Heere onse god
sprac te nacht tot mij als dat ic mijn. ij
sonē soude voerē in grieken ter scolen.
doe ic des niz so moet ic steruē. Doe liet
die here een scip toe makē eñ lietse va-
ren met haer twee kinder. Doe si optē
meer waren doe quā daer een storme
dat si verdrōckē dye in dat scip waren
sonder die vrouwe ende kinderen Die
twee kinder reden op een berdt tot eē
visscher quā eñ namse in sijn scip ende
voerdese te lande. eñ vercoftse eender
vrouwē diese ter scolē liet gaen. Daer
na vōdēse sinte piet̄s iōgerē eñ volch-
dē hē Oec quā die moeđ te lāde drijuen
de mettē goluē eñ lach of si doot hadde
geweest. Daer na quā si tot haer seluē

eñ doese haer lieue kinder nyet en vāt
doen waēdese dat si vdrōckē warē eñ
screyde eñ weende. eñ si beet hair han
den vā iāmer. dat haer die handē van
bloede hene liepē. eñ si woude haer sel
uen vdrickē vā droefnis. Daer quā eē
vrouwe eñ troestese eñ sprac si had oec
harē lieuē man opten meer vloren. eñ
brachtse in harē sin eñ hieltse in haren
coste lāge tijt doe vergat si haers ledes
eñ troeste haer seluē. eñ sprac dat haer
dat hertseer geschyet was dat hadden
haer die wissaldē gescapē daer ō moes
te haer īmer dat iāmer ouer gaen. dat
was onrecht. wāt hadse niet opt meer
gecomē dat en waer haer niet ouerge
gaen. daer begondē haer die hāden te
dorrē die si gebetē hadde. eñ wert lam
aen haer hādē Eñ haer waerdin wert
gichtich. doe moest si ō haer broot gaē
eñ haer waerdinne eñ haer bodē daer
na Doe die vad' niet vā haer en vernā
woude hi na varē eñ wert scipbrokich
eñ quā al bloot te lāde Doe sprac hi dit
hebbē mi die wissaldē gescapē. dz was
onrecht. waer hi te huys gebleuē. ten
waer hē niet ghescheit. Doe moeste hi
hēseluē ghebueren te arbeydē Eñ sijn
iōcste sone ginc ter scolen eñ wert wijs
indē heydenschē boeckē Daer na quā
sinte barnabas eñ predicte dat rechte
geloue doe bespotte hē clemens dat hi
predicte dat cristus god ware. wāt cle-
mens geloefde aen die wissaldē Doen
predicte hi soe lāge dat hi hē bekeerde
eñ bracht hē ouer dz meer tot sinte pie
ter eñ wert sijn iōger. eñ sijn twe broe
deren warē oec bi sinte peter mer si en
kenden malcand' niet Op een tijt voir
sinte peter in een lant dat daer lach in
dat meer eñ ginc in dat lāt Eñ clemēs
bleef in dat schip Doe vant sinte peter
clemēs moed' daer. eñ badt haer broot
eñ strafcese waer om si niet en arbeide
met haer hādē. eñ liet die bed e wesen.
Doe sprac si O lieue here mijn hādē sijn
verdouet ic en mach nz arbeydē. Doe
vraechde sinte peter. waer vā ist geco-
mē. si sprac het is mi gecomē vā groot
hertseer doe ic mijn kind' verloes op dz
meer. eñ aldus onsalich hebbē my die
wissalden gescapen het moet mij doch
ouergaē. Doe si hē alle dinc geseit had
de doe sprac sinte pet'. Hier is eē ionge
linc gecomē vā romē die hiet clemens
die seyt oec dat hi sijn moed' eñ sijn vad'
eñ sijn broed's op dz meer verlorē heeft
Doe si dat hoerde viel si hem te voeten
eñ sprac dat is ymmers mijn lieue sone
clemēs. Doe leyde hise tottē scepe. Eñ
doe si hē sach viel si hē om den hals. eñ
begonde seer te wenen vā liefte. Doe
stiet hise vā hē met toerne. Doe sprack
sinte peter. dit is dijn moeder doe hi dz
hoerde doen viel hi haer om den hals.
ende weende vā groter liefteen Doe si
daer alle warē doe maecte sinte pieter
haer handē gesont. Ende maecte haer
waerdinne gesont. eñ clemēs moeder
voer oeck met sinte peter. Doe vraech
den die ander twee broederen wie die
vrouwe waer. dit is mijn moed' sprac
clemens die ic verlorē hadde. Si voer
wt vā rome met twee kinderē. die een
hiet faustinus eñ die ander fastus. en-
de en quamen niet weder. ick waende
datse lange verdroncken hadden ghe
weest nu heeftse mi god wed' gegeuen
Doe die broed's dat hordē doe en cōdē
si alle vā wond' nyet gesprekē. noch vā
vruechdē. Doe sprakē sy ten laetstē en
de seydē. O wee alder barmhertichste
god wat is dat wi nu horen Is dat een
droom oft ist die waerheit aldus. Doe

ſprack ſinte pieter eñ al dier warẽ Ten
is genẽ droẽ wÿ en ſÿn anders alle ōt-
ſinnich Doe ſprac fauſtinus eñ fauſtꝰ.
Dat is ōſe herte lieue moed᷑. eñ vielen
die moeder om den hals eñ weẽdẽ alle
die daer warẽ. Doen wert die moeder
gās gelouich ende liet de wiſſalden na
dye mael dat god haer kinderen haer
weder gegeuẽ hadde diese wandẽ dat
haer de wiſſaldẽ genomẽ hadden. Lie-
ue kint alſo en ſulſtu niet gelouen aen
die wiſſaldẽ dat ſi enich dinc geſcapen
hebben comet di yet toe du en ſulſte nȝ
ſeggen dattet di geſcapen is eer du ge-
boren waerſte. oft eer di god geſcapen
had wilſtu ſtelẽ ende wertſtu gehāgẽ
du en dorſte niet ſeggen dattet dy god
gheſcapen hadde. Lieue kint is di qua
lic varen aengheborẽ van naturen oft
van dÿn vader oft moeder oft van ſter
ren. oft anderen ſaken dat en is di niet
alſo geſcapẽ dattet dy immer gheſcien
moet want du moechſte dÿ ſeluen wel
dwinghẽ oftu wilſte du ſulſte der boſer
raet wederſtaẽ met ghewelt. Daer na
ginc ſinte peter met deſen drie broed᷑s
buten der ſtad. eñ ſprakẽ haer getÿdẽ
Al daer quā hair vader gaende ende ſi
kenden hẽ niet eñ haer vader ſprachẽ
toe. O ghi dwaſe wat wilt ghi bidden
ende wenen ghy waẽt dat v ghebet v
helpen mach mer neent. Een mẽſce be
de of en bede nȝ wat hem dye wiſſaldẽ
geſchapen hebbẽ dat moet hẽ ymmer
ouergaen daer om en helpt v gebet nȝ
vele. Doe ſij dat hoerden begonden ſÿ
met hem te diſputeren dat ſÿn onghe
loue onrecht waer. want het waer al
bedroch dat hÿ gheloefde aen dye wiſ
ſalden hi ſoude gelouẽ aen god eñ aen
ſÿn eẽgeborẽ ſone ihm̄ xp̄ȝ eñ aẽdẽ hei
lighẽ gheeſt Eñ na alſo dick als ſi hẽ ſa
gen eñ ſprakẽ barnde haer haer hertẽ
inwẽdich eñ dochtẽ dattet haer vader
waer. Doch ſoen dorſtẽ ſi hẽ nȝ vragẽ
Ten laetſtẽ begā hi te ſprekẽ vādẽ wiſ-
ſalden eñ ſeide aldꝰ. ghi ſpreect dat die
wiſſaldẽ nȝ en ſÿn ic weet wel al dat ſy
mi geſcapẽ hebbẽ dȝ is mÿ geſciet. Nu
waſt geſcapẽ dat mÿ lieue wÿf matidi-
ana eñ mÿ lieue kinderẽ fauſtinus eñ
fauſtus verdrenckẽ ſoudẽ dat is ōmer
geſciet. Doe die kinder dat hoerdẽ doe
woudẽ ſi hẽ om dẽ hals hebbẽ geuallẽ
vā lieftẽ. Doe ſprac ſinte pieť. wachtet
noch een wile eñ ſprac totten vad᷑ Wil
ſtu gelouẽ aen ihesum xp̄m dat hi alle-
ne ewich eñ almachtich god is. eñ dat
niet en ſÿn die wiſſaldẽ ick wil di vā de
ſen dage wiſen dÿ huysvrouwe eñ oec
alle dÿn lieue kinderen. Doe ſprack hi
tot ſinte pieter. Het is di ommogelick
dattu dat doen ſoudtſte dattu ſpreecſte
wāt ic ſegge het moet een mẽſche gaen
als hẽ geſcapen is Doch ſo ghi ſpreect
vermach dat dÿ god dattu geſproken
hebſte ic wil aen hẽ gelouẽ. Doe ſprac
ſinte pieter. ſiet dÿn kinderen alle drie
Doe liepẽ die kinderẽ eñ vielen hẽ om
den hals vā groter lieften eñ cuſten hẽ
voer ſÿn mont. Eñ die moed᷑ quā lopẽ
eñ riep Waer is mÿ gheminde mā die
ic alſo lāge v̓lorẽ hadde. eñ viel hẽ om
den hals. Daer wert grote vruechde
ouer al. Daer verteghẽ ſi vādẽ wiſſal-
dẽ eñ geloefdẽ aen onſen heere ihesum
xp̄m. ¶ Lieue kint dat laet dy een leer
weſen eñ doet goet. wāt doeſtu quade
werckẽ eñ gaetet di daer om qualic ſoe
en derfſtu niet ſeggẽ dattet dy geſcepẽ
is want god en ſcept di niet quaets

¶ Een leringhe hoemen niet woeke
ren en ſal noch dat goet lief hebben bo
uen god.

LJeve kint wiltstu dat eerste ghe-
bot wel houdē soe en sulstu geen
titelic goet kiesen voer dij afgod want
wat liedē dat doē die waerlick goet lie-
uer hebbē dan god dye vtijen god om
tgoets willen. wāt wat een mēsce lief
heeft dat is zijn afgod. eñ wie dat doen
die nemē seldē een goet eynde. Daer
van wil ic di een exempel segghen.

Van een wokenaer eñ vā sinē sone
hoe si verdoemt sijn

HEt was een rijck wokenaer. dye
hvd al sijn hert gheset op zijn goet
ende e[illegible] gaf daer niet ō hoe hijt creech
op dat hijt hadde. Dye wokenaer had
de twee sonen. dye een dochte dat sijn
vader een onrecht man was. ende ver
teech sijns vaders eñ wert een eēsater
die ander bleef biden vader. Het ghe-
sciede dat die vader sterf ende die sone
besat dat erue. ende sterf oeck daer nae
Doe die eensater dat vernam doe bat
hi onsen lieuen heere dat hi hem wou-
de wisen. waer zijn vader ende sijn broe
der waren heen gheuaren. Doe wert
sijn siele geuoert in die helle daer sach
hi menigerhande pijn. Daer was een
put daer lach eenen steen op dye wert
afgedaē eñ daer vloech wt vier. roock.
eñ stanck. daer so hoerde hi iāmerlijck
screpē eñ karmen. O wee eñ o wee dat
ic ye geborē werde. Daer quā wtghe-
vlogē mettien sijn vader eñ zijn broed
eñ beten dye een den anderē als twee
hondē. Doe sprac dye vad. Veruloect
sijtstu sone want ic di doer dinen wille
dat goet wan. eñ veruloecket si die stō-
de daer ick di in ghewan. Doe sprack
die sone. Veruloecket si die stonde dat
stu mi alsulc goet lietste daer ic om ver
loren ben. Mettiē vloekē voerē si wed
in dye putte ende den steen wert we-
der op geleit. ende dye eensater quam
weder tot hem seluē. ende bleef als hij
was ende wert een heilich mensche O
mijn ald liefste kint laet dit dy een leer
wezē dattu dz goet nz lieuer en hebste
dā god eñ staet na goet met recht eñ dz
tu dat winneste gerechtelijcken Noch
wil ic di een ander exempel seggen.

Van eē rijc mā dien die duuelen ter hellen voerdē

HEt was een
rijck man die had sijn goet alsoe
groot achte dz hij sijn sin daer na sette-
de hoe hi veel te samē vergaderen sou-
de ende sijn vleysch wel hanteren. het
ghesciede op eenen auont dat hy had-
de een grote bliscap. Doe quamē voer
sijn hof alte veel mannen met swarte
paerden riden. ende een ledich paert
voerden si met hem ende clopten voer
sijn hof aen die poorte. Doe quam een
knecht ende vraechde wat si wouden
Si spraken dat si deen heere wouden
spreken. Doen dye heere dat hoorde
doe stont hi op vāder tafelē eñ sprack.
tot sinē gasten eet eñ weset blijde ende
vroe. Doe hi voer dye poorte quā. doe
grepense hē. en worpen hē opt ledighe
paert eñ voerden hē van daer. eñ nye
māt en wiste waer hi ghinc eñ die bly-
scap vginc. Hi hadde eē sone die wou-
de wetē waer dz hy heen geuarē waer
eñ reet veel landē ō eñ en vereyschede
die niet vā sinē vad Ten lesten was hē
gewijst eē wijs meester die hē wel seg-
gen soude waer zijn vader waer. Doe
hi totten meester quā. eñ hē dye saken
seide. sprac die meester. Wilstu ick wil
di latē voerē tot dynē vad. Sathanas
sal di daer brengen. ende sal dy weder
van daer ghesont brenghe. Hi sprack
hi wouder waghen. daer beswoer dye
meester sathanas ende sathanas nam

hē eñ voerde hē in eē vuaerlicpalays. daer sat sijn vaď in een scone stoel ende hadde eē scone mātel om. Doe trat hij tot hē eñ sprack Lieue vader wat doedi hier. Hi sprac. Ic sal hier barnen ewelic eñ ȳmermeer. Doe sprack die sone. Lieue vaď waer om. Doe sprac die vader om dat ic mijn scepper nyet gheeert en hebbe als ick doē soude. eñ dat goet lieuer hadde dan god vā hemelrijcke. Doe sprac die sone Lieue vader moech di hier barnē ic en sie gheen vuer Doe boerde hi die mātel op. doe was hi alte mael een vuer. Doen sprack die sone wat is dat voerspan dat ghij voer den boesem hebt. Hi sprac dats een slange die mi seer piniget. Doe sprac hi. Vaď machmē v met eenigē dingē vlossen. neen sprac dye vader. nēmermeer en wert mijnre raet die wijl dat god in hemelrijck is so moet ick ȳmers barnen Doe sprac die sone Vader gheeft mi dz voerspan tot een teyken dat mijn vrienden gelouē dat ic v gesien hebbe. Doe nam dye vaď dat voerspan eñ werpt hē toe. eñ doe hijt aengreep doen barnde hi zijn hāt eñ riep. O wee hoe heet is dese helle. Eñ doe voerde hem sathanas weď tot sijn meester. daer ghaf hy al dat goet om gods wille eude beterde sijn leuē. eñ hadde god lieuer dan al tgoet vanꝰ werelt. Lieue kint en kiest gheen goet voer dijn god.

¶ Van een iongelinc dye dat goet om gods willen liet. eñ wert een broeder

HEt was een rijck iongelinck die was groot goet aengestoruē vā sijns vaders erf Dese iongelinc begaf hem eñ wert eē broeď. daer na doe hy der goeď spiser miste. ende des sachten beddes doe roude hē dat hi zijn goet al so gelatē hadde eñ had dat goet lieuer dan god eñ die oerde laten. Siet daer wert zijn siele ghenomē vandē lichame ende wert gheuoert in die helle. Daer sach hy dz eens rijckē mans siele wert gebracht voer lucifer met groten gheruchte. met pipen eñ met bongē alsoe hi inꝰ werelt had geweest. Doe sprac lucifer. Set desen here een stoel als hy gewoenlic is. Doe namen hem die duuelen eñ settē hem op enē yseren stoel. die al gloepēde was Eñ lucifer sprack schenct dē heere seer wel drīckē als hy gewoenlikē is. daer namē si stinchende swauel eñ pec eñ gotē hē dat in dye mōt dattet hē tot allen siden wt vloepde. Doē sprac lucifer. haelt hē nu speel ludē eñ laet hē vrolic wesen als hi ghewoen is. Te hant quāmer daer twee gaēde met gloepēde basunen eñ bliesen hē totten ooren in dat dye vlāmen wt beyde sijn ogē vlogen eñ oec wten monde eñ nase. Doe sprac lucifer. brēget hē op een sacht bedde. eñ een scoen vrouwe bi hē als hi ghewoen is Daer namē si hē eñ worpen hē op eē gloepēde bedde. daer in was veel ghestoten swauele eñ peck. daer quamen vuerighe slangē eñ wonden hē om dē hals. Eñ grote wreede padden cropen hē in dē hals. Hier na wert des iongelincx siele weď geuoert tot sinen lichame eñ hi bleef in eē geestelike oerde. ende versmade alle der werelt goet

¶ Lieue kīt en hebt geen liefde tot aertschē dīgē. mer staet na dz ewige goet.

¶ Een leer hoe datmē god lief hebben sal bouen alle dinck.

LJeue kint wiltstu dat eerste ghebot houdē so sultstu god lief hebben bouē alle dinck. Daer staet ghescreuē int euāgelio. dat een iongelinc quā tot onsen lieuen here ihesum xp̄m eñ sprack.

Meester welck is dat meeste en̄ hôech
ste gebôt. Onse here sprack. Dat is dit
du sulste dinē here dŷnen god lief heb-
ben vā dŷnre hertē vā dŷnre sielen en̄
van al dŷnre crachten. ¶ Lieue kint
dit laet di eē leer wesen. Du sulste god
lief hebbē bouē alle dinc. bouē vaď bo-
uen moeď. bouē wŷf bouē man. bouen
kint. bouen vriendē en̄ magen. en̄ bo-
uen alle ď werelt goet. Des moghestu
een exēpel nemē aen menich heylich.

¶ Die legende van sinte alexius

TE romē was eē rŷck man en̄ een
edel here die hiete eufemianus.
Sŷn huysvrouwe hiet agniese. si wa-
ren rŷck en̄ en haddē gheen kinderen
si warē also weeldich dat hem duysent
mānen diendē dye alle met siden ghe-
cleet waren En̄ si waren barmherterich
en̄ haddē god lief. Si bereidē alle dage
in haren huyse drie tafelē. daer setten-
se weduwē en̄ weesen en̄ anď arme lu-
dē aen. en̄ diendē hem selue ter tafelen
En̄ alst quā ter noē tŷt so atense selue.
God ontfermde ouer hē dat sy gheen
kinď en hadden. en̄ verleende hē eenē
schonē sone die geheten wert Alexius.
Dat kint ginck ter scolen en̄ leerde soe
wel en̄ nam meer en̄ meer toe in gods
loue en̄ in allen dingen der duechden
Doe alexius tot sinē iaren quam. doe
koes hē zŷn vaď vten keysers houe eē
iōcfrouwe die hi trouwē soude. Daer
wert gemaect een grote blŷscap Ende
die iōcfrou wert hē te bedde gebracht.
Daer began die iōcfrou te seggen van
onsen lieuē heere en̄ vāď werelt quaet
heit te vlien en̄ god lief te hebbē bouen
alle dinc. Daer dede hi haer sinen vin-
gherlinc en̄ sinen gordel. Siet neemt
dit sprac hi en̄ bewaret alsoe lange alst
god behaget. en̄ god moet ons beyde
bewarē. En̄ hi voer inď nacht wt zŷns
vaďs huyse wt romen ouer dat meer.
ende quā tot eenď stadt die hiet edissia
Daer stont eē kercke. en̄ daer stont on
se lieue vrouwe seer genadich voer die
kercke. En̄ voer de kercke was eē gast
huys. daer in lagen veel armer luden
die gaf hi zŷn clederen. en̄ bleef metten
anderen arme luydē. en̄ der aelmissen
badt hy. wat hē ghegeuē wert daer af
nam hi zŷn nootdruft Ende daer sat hi
inden siechuse xvij. iaer dꝫ hi in die ker-
ke nyet en dorste gaen. want hē doch-
te dat hi niet waerdich en waer dat hy
in die kercke ghinge. Hy bede veel. hŷ
vaste veel en̄ gaf hē naerstelikē tot alle
goede wercken. En̄ als hy daer ghese
ten hadde xvij. iaer so soudē dye coster
op eenē tŷt voer onser lieuer vrouwē
beelde gaen. doe sprac dat beelt tot hē.
Gaet int siechuys. dair sit een mensce
hē dunct dꝫ hi onwaerdich is dꝫ hi hier
in gaet. gaet ende brengt hem hier in
want hi ist wel waerdich. Als de coster
int siechuys quam soe en wiste hi nyet
wie dattet van hem allen was ende hi
ginck weder om tot onser lieuer vrou-
wē. Doe gaf si hē een teykē daer hy hē
bi kēnē soude. daer brochte hi hē inden
tempele met groter eeren. Als die luy
den dat vernamē soe woudē si hē groo
te eere doen. mer des en woude hi niet
hebbē en̄ ginc totten meer en̄ hy wou-
de varen daer hem niemant en kende
Daer quā eenē grooten wint en̄ dreef
dat schip te rome waert. Doen dochte
hi in sinē moet Hier en kent di niemāt
Du wilste gaē in dŷns vaders hof. en̄
nemen daer aelmissen. Als hi die stra-
te langes ginck quā hem zŷn vader te
ghemoet met groten ghesin Doe trat
hi tot hem en̄ sprack. O lieue here ont

kerm di ouer mi arme pelgrim. op dat
hem god ontferme ouer dijn sone alex
ius waer hi in die werelt is Doe seyde
die here. op dat hē god ontferme ouer
mijn lieue sone alexius so wil ick di dat
broot gheuen also lange als du leefste
Daer brochte hy hem in sijn huys eñ
wijsde hē een stede daer hi legghen sou
de. eñ hi beual oec zijn knechten dat sij
hem dienē souden. Daer bleef alexius
in sijns vader hof. eñ leet menigerhan
de smaetheit. eñ die knechten bespotte
den hē ende belachten hem. eñ si sloe-
ghen hē inden hals eñ begoten hē mꝫ
scotel watere. ende si spraken hē altoes
smadeliken toe. eñ dat leet hi altemael
met grooter verduldichept. sonder va
der oft moeď te claghen. Daer sach hy
sijn lieue moeder voer hem soe seer be-
droeft gaen alle daghe screpende ende
wenēde. eñ daer toe sijn brupt dye hē
gegeuē was. eñ zijn vader. Maer dat
ginc hem altemael niet ter herten en-
de hi en woude hē oec niet meldē. Doe
dē tijt gecomē was dat hi tot onsen he-
re ihesum xp̄m varen soude. doe nā hy
eenē brief eñ hi screef daer in sinen na-
me. eñ gaf doe sinē geest op. Dat was
op een sondach. dat alle dye luden inď
kerckē waren Doe wert daer een stem
me gehoort inder kercken ende sprack
aldus. Venite ad me omnes q̄ labora-
tis et onerati estis et ego reficiam vos
Dat bedudet aldus. Comt tot mij alle
die ghene dye arbeydet eñ verladē sijt
ic wil v lauen. Doe wert alle dat volck
veruaert. Doe sprac die stemme noch
anderweruen. Gaet eñ soect een men
sche die daer bid voer v. Doen begon-
den die ludē te soecken. eñ en wistē niet
waer datse soecken souden. Doe sprac
die stemme derdewerf. Gaet tot eufe-
mianus huys daer suldi hem vinden.
Daer begonde dye paus te lopē ende
die keyser eñ die vaď ende quamē dair
Daer ginc die vader in die camer onď
die trappen daer hi lach. eñ vant hem
doot. eñ sijn aensicht was claer als die
sonne. eñ had een brief in die hant Eñ
die vader woude den brief nemē. mer
hi hielt den brief in zijn hant Doe quā
die paus die dede hi den brief voer alle
den volcke. daer was in gescreuen dat
hi hiete alexius eñ was eufemianꝰ so-
ne. Als dye vader dat hoorde wert hy
seer bedroeft dat hi van wonder eñ vā
droefenisse viel ter aerden recht oft hy
doot had geweest. als hy weder tot hē
seluen quā doe beghan hi te screpen te
weenē te roepen dat si alle iāmer sagē
die daer warē. hi toech hē seluen biden
baert hi sloech hem seluen met vuystē
eñ sprac. O wee mijn lieue kint waer
om hebstu my soe seer bedroeft datstu
so menich iaer hebste geweest in mijn
huys eñ en hebste mi des niet geopen
baert O wee dat ic di nꝫ leuendich sien
en mach. Nv en mach ick nēmermeer
vertroestē. Ic sal ontsinnē. want ick di
nv doot voer mi sye legghen. Doe dye
moeď dese reden vernā quā si ghelopē
als een brimmende lewinne eñ scoer-
de haer cleeder als die lewinne dat nee
te als si bestrict is. Si quā gelopen mꝫ
ten open hare. haer ogē waren ten he-
mel op gheslaghē. Eñ doe si ouermits
drange des volcs bi dat heylige lichaē
niet en conste comen. riepse met luď stē
men eñ sprack. Wijcket lieue ludē laet
mi bescouwen mijn lieue kint dat van
minen liue geborē is dair mijn troost aē
lach. Doese daer quā vielse opten licha
me eñ behelseden eñ custē eñ riep O lie
ue kint wat hebstu mi gedaē dattu mi

niet en seytste dattu mȳ lieue kīt waer ste. wee der groter smaetheit die du ge leden hebste in mijn huys van minen knechtē Si begotē di. si sloegen di. dat leetstu met groter vduldicheyt sonder clagē. O wee lieue kint. du sagest dijn vađ eñ mi alle daghe bedroeft voer di gaen ende du en troestes ons niet. hoe moechstu soe ombarmhertich wesen. Och lieue kinderen die hier versamet sijt ontfermt v ouer mi eñ helpt mi be wenē mijn hertelic leet. Doe weende alle dat volc. Eñ doe quā zij bruyt we nende ghelopen eñ screyde datmen iā mer mochte aen haer sien ende sprack O wee my. nu is al mȳ hope eñ troest gedaē. dat spiegel mijre ogē is nu ghe broken. nu beghint met mi een hertse re dat nēmermeer een eynde en neēt die wijl dꝫ ic leue. Doe namē die paus eñ die keyser dat heilige lichaem ende droegent ter kerckē waert. Doen wer ter so groten gedrāc datse nyet en cōdē voert comē. Doe lietense gelt worpen opter straten. op dat die ludē hem met ten gelde becōmerē soudē dat si moch ten voort comē. maer dat en halp niet Si brachtē hē in sinte bonifacius kerc ke. daer was hi vij. dagen. Onder des maectense hē een scrijn vā siluer. ende gout eñ dierbaer steen. Daer was soe edel roec alsmen ruken mocht. Eñ alle die siecken die daer quamē wordē ghe sont. Kint aldꝰ heeft sinte alexius god lief gehadt. bouē vađ. bouen moeđ bo uen wijf eñ bouen alle dat goet ter we relt Dit sal di een leer wesen dattu god lief hebste wt al dijnre herten. bouē al le goet eñ alle dinc. ¶ Noch een ander wil ic di seggē hoe eē iōghelinc god lief hadde.

¶ Die historie vā iosaphat eñ barlaā

Tot indiē was eē coninck die hiet Auronix. die vuolchde alle kerstē luden ende hem wert geborē eē soē die hiet iosaphat. Doe liet hij alle die wijse meesters te samē comen dye in zijn lāt warē. datse soudē vindē wat vādē kin de werdē soude Doe was daer eē wijs meester die sprac doer dē heyligē geest dattet kint een goet kerstē mēsce wer dē soude. Doen wert die vader seer be droeft eñ liet dat kint beslutē in eē pa lays met anđ iongeligē. eñ vboet dat hē niemāt en soude seggē van ōsen he re ihesu xpo. noch vā hemelrijck. noch vanđ hellē. noch vā ouderdō noch vā siectē. noch vā digē daert van bedroeft mocht wordē mer si soudē met hē spe len eñ seggen hē al dat vrolic waer eñ lustich. Soe wāneer đ iōgelingē eē siec wert die namē si wt eñ setter eē ander in. Doen iosaphat tot sijnre iaren quā began hē te vwonderen waer ō dat sy geslotē warē eñ dat seide hi een heime likē vriēt. dat hy des seer bedroeft was eñ woude wt. Doe dat die vađ vernā wert hi bedroeft. eñ liet hē brēgē scoon knechten eñ paerden eñ alreley dincx ghenoech eñ lieten riden waer hi wou de. eñ bescictet alsoe waer hy quā daer was grote blijscap. ridē dansen singen springē. Op een tijt gemoete hē eē ma laetsch mēsche eñ een blinde. Doe ver wonderde hē seer hoe die ludē soe ghe stelt waren. eñ vraechde zijn knechten hoet daer ō waer Si spraken dat wa ren siecke ludē Hi sprac. mogen sulcke siecte alle ludē aen comen. Ja sprakē si dats allen ludē gelikē na. hy si arm of rijck. Doen hi dat hoorde doe wert hy seer bedroeft. Op een anderen tijt sach hi eē man die was out eñ grau. eñ had eenen crōmen rugghe eñ sijn aensich

te was gebrokē. Doe vraechde hi wat
mensce dit waer. Si sprakē het is een
out man. Doe vraechde hi. hoe out ē
mensche werden mocht eer hi daer toe
quaē. Si seidē lxx oft. C. iaer Doe vra
gede hi. wat volget daer na si spraken
daer na volcht die doot Doe vraechde
hi oft alle ludē ȳmer steruen moestē. si
spraken Beyde arm eñ rijck ionc ende
out. cranck eñ starc. knecht eñ heere al
moetē wi steruen Doe vraechde hi oft
een mensce sijn tijt wel wiste wanneer
hi steruē soude Si spraken Niemāt en
weet sijn stōt des doots Bi wilen sterft
een mēsce ionc. bi wilen out bi wilē siec
bi wilen gesont. Doe hy dat hoerde en
wert hi nemmermeer vro. Doe was
daer ind̄ woestinē eē heylich eensater
die hiet barlaam. god ṽkundichde hē
alle sakē eñ seynde hē daer hene dat hi
hē bekerē soude. Barlaam maecte hē
toe als eē coepmā eñ quā totten ionge
lincx camerlinc eñ sprac. gaet tottē ion
gelinc eñ segt hē. hier is een coepman
gecomē die heeft eē steen die heeft sulc-
ke macht dat hy blinde maect siende.
douē horende. crepelē gaēde. dwasen
maect hi wijs eñ stōmē sprekēde. Doe
sprac hi. mach den steen niemant sien
Barlaam sprac. dese steē en mach nye-
mant sien hi en heb reyne oghen eñ si
een cuysch mēsche. wie alsoe niet en es
eñ dan siet den steen die moet steruen
Die camerlic sprack Doer god en wijs
mi ymmer dē steen niet Hi seyde dit si
nen ioncheer. doe wert hi vā hertē vro
eñ liet dē coepman voer hē comen eñ
ontfinc hē met groter eerē. Doe sprac
barlaam. Conunc du hebste mi gedaē
als eē wijs conīc tijt eeō tot dede. daer
vā wil ic di segghen. Josaphat sprack.
sit neď ic wil dijn woerdē gaern horen

Doe sprac barlaā. ¶ Het was eē conīc
die plach arme ludē gaern te eeren. op
eē tijt voer hy op eē guldē wagē eñ hē
volchde groot ghesin. vorsten herē eñ
knapē Eñ hē quamē arme ludē te ghe
moet met snodē cleederē. Doe sadt hy
vā sinē wagē eñ gicse tegē eñ eerdese
eñ vielse te voet op zȳ knyē eñ stont op
eñ vincse om den hals eñ custese voer
dē mont Dat ṽdochte zijn vorstē eñ he
ren eñ baden zijn broed̄ dat hi hē daer
om soude straffē. hi dede also oñ strafte
hem daer om Die coninc ginc vā hem
eñ wert toernich. des auonts seinde hi
sinen bollaert in zȳ broed̄s hof. eñ liet
daer die basunen blasen. eñ waermen
die basunē blies dat was een teikē dat
die mā ȳmer steruē moest. Die conics
broed̄ wert seer bedroeft eñ quā te ho-
ue eñ viel dē conīc te voete eñ badt ge-
nade. Doe sprac die conīc. O du sot na
dien dattu my bollaert eñ basunen soe
seer ōtsietste soude ic dā niet wel ōtsien
minē god eñ sijn bodē. na diē dat ic sijn
basunē tot allē tijden sie voer mȳ ogē
eñ hoer clinckē die mi dat cōdigē dat ic
te iōcstē dage voer tgherecht sal comē.
Doe gaf hi hē tlijf weder Daer nae liet
hi maken vier kisten die. ij. liet hi ṽgul
dē eñ doē vol beenē vā dode mēscē. die
and̄ liet hi met peck besmeren eñ lietse
doē vol gouts eñ dierbaer stenē eñ liet
doe alle zijn vorstē eñ herē te samen co
men eñ lietse sien welc dye beste kisten
warē. Doe cosen si die. ij. die ṽgult wa
ren. Doe mēse op dede doe gincker eē
vuyle stāck wt eñ waren vol dod̄ been
deren. Daer na dedemē die. ij. and̄ op
die vol gouts eñ dierbaer stenē waren
Doe sprac de coninc tot hē dese kistē die
butē ṽuaerlic sijn. eñ swart eñ binnen
vol gouts die zijn gelijc die arme luidē

die ic eerde eñ snode cleđ aen haddē eñ
warē binnē haerre sielē al vol goeder
wercken eñ duechdē. Die v́guldē scrp-
nen sijn binnē vol vuylnissen Also sijn
oec zōmige rijke ludē butē wel gecleet
eñ binnen vol boesheit. Also eerde dye
coninc arme ludē eñ en v́smadese niet
alsoe hebste gedaē eñ hebste myn arme
mā geeert Als die iongelinc dat hoor
de was hē hier seer lief toe eñ badt hem
dz hi meer segghē woude. Doe hief hy
hē op eñ began hē meer te seggē vādē
rechtē geloue. hoe god hemele eñ aer-
de schiep. eñ hoe die engelen doer haer
houerdicheit werdē vandē hemel ghe
worpē. eñ hoe die mēsce inden paradijs
se bedrogē wert eñ dat gebot brack eñ
v́dreuē wert. Die sonde en mocht nye
māt wederstaē eñ alle die geborē voe-
ren ter hellē. Daer na meer dā v. duy-
sent iaer eñ. CC. een nuin doe ontferm
de hē die sone gods xp̄s ihūs. eñ quam
in deser werelt. eñ wert geboren vanđ
reynder maget maria eñ leedt den bit-
terē doot om onser sondē wille eñ alle
die aē hē geloué. die wert dat eewighe
rijc te loone. Eñ alle die dē afgodē ghe-
uen dye wert dye eewighe verdoeme-
nisse. eñ die des geloué dat die beelden
godē sijn dat sijn dwasen eñ zijn ghelijc
den dwasen scutter. Daer van wil ick
di segghen

¶ Het was eē scutter eñ ginc doer een
wout eñ vinck een nachtegale doe gaf
god dē nachtegale een stēme dz si sprac
als eē mēsch eñ seyde tottē scutter wat
helpet di dz tu mi dodest du en moechst
vā mi dinē buyc nz saden ic bē te cleyne
laet mi vliegen ic wil v lerē drie stuckē
die v nut zijn. Die scutter v́wonđde hē
dz si sprac als eē mensce. eñ loefde haer
dat hise soude latē vliegē Doen sprac se
dz eerste is du en sulste daer na nēmer
meer staē te begripē dz ōbegripelijc es
Dz anđde es alstu eē dic verliest dattu
in geē rewijs weder vindē en moghest
daer om en salstu di niet bedroenē. Dz
derde is eē dinc dz ōgelouelic is des en
salstu nz gelouē. Hout dese drie stuckē
dz is di nut. doen liet hi die nachtegael
vliegē. doe vloech si in die lucht bouen
hē eñ sprac. O du dwaes waerom heb
stu mi latē vliegē. ic heb in mijnre ma-
gē enen duerbarē steē. die is groter dā
eē strusen ey hadstu diē du waerstu eē
rijck man. doe wert die scutter seere be
droeft eñ waēde al waers ende lieper
nae waerse henen vloech. eñ woudese
gripē eñ loefde haer groot eer te doen
dat si weđ quaē tot hē doe sprac se ic sie
nu wel dattu eē dwaes biste wes ic dy
geleert habbe des ōthoudestu niet Ick
had di geleert een dinc dat ōbegripelic
waer. daer en soutstu nēmermeer nae
staen dattu dz begripen souste nu loop
stu dwaes mi na om te gripen. ende eē
dic dattu v́lorē hadste eñ niet weđ crij-
gē en const daer en soudstu nz ō bedroe
uet sijn. nu bedroefstu dy om dattu mi
v́lorē hebste eñ du en moechste mijn nē-
mermeer weđ crigē eñ eē dinc dat ōge
louelic waer en soudtstu nz gelouē nu
geloefstu dz in mijnđ mage is eē steē al
so grote als eē strups ey. eñ mijn heel
lijf en is niet so groot als een strups ey
Daer na sprac barlaā tottē ioncheere.
So dwaes zijn die ludē die nemē dat eē
steē oft eē boē god is eñ aēbedē dz voer
god. Du sulste voerwaer werē gheen
god en is sonđ ōsen here xp̄s ihs Daer
na begā hi hē te predickē vander wel-
lust đ werelt eñ sprac. wie die welluste
deser werelt volcht dye heeft een corte
loep Eeer die mēsce yet daer af weet so

cōt die doot eñ slaet hē ter neđ so wert
hi corts na deser werelt in die ewyghe
pȳ der hellē Daer vā wil ic di segghen
¶ Het was eē ma die wert geiaget vā
eenē vreeslijkē eēhoern hi liep voer eñ
dz eēhoern liep hē na. Daer quā hȳ tot
eēre dieper kupl daer op stōt enen boō
eñ hi greep om dē boom eñ bleef daer
hāgen. daer sach hi ij. muysen dye ene
was wit die anđ swart. eñ knaechden
die wortelē des boēs dz hi vallen sou-
de eñ onđ inde kupl lach een vreeslikē
draeck. die wachte zȳre oft hi viel dz hy
hē v̄slinde Doe sach hi optē boō een lut
tel honich daer v̄gat die dwaes al sijn
noot eñ begeerde des honichs. Dit es
eē gelikenisse ¶ Gider anxteliker kup
len is betekēt dese werelt dye vol anxt
eñ droefnissen is. Diē boō die daer op
staet is des mēscē leuē. dz nēmermeer
en mach seker wesen. hy en hebbe āxt
dz hi valt Die ij. muysen die den boō bi
tē zȳ die dach eñ die nacht. dye immer
des mēscē leuē cortē vā tijt tot tijt Den
eēhoerne die dē mēschen iaecht. is dye
doot die dē mensce volcht waer hi gaet
die draecke is dye duuel die altijt daer
na staet dat hi dē mēsce verslindet Die
honich opten boō. is dye wellust deser
werelt die menige mēsce trecken tot zō
dē eñ brēgē hē te valle eñ v̄slinden den
mēsce also dz hy geē anxt en heeft voer
die doot voer god noch voer dē duuele
Daer ō vliet dese valsche werelt. want
die doot eñ die duuel iagē tot allē tijdē
Du en selste di nz v̄laten op dȳ waerli-
ke vriēden eñ waerlike haue want die
v̄tien di in dȳre groter noot. Daer vā
wil ic di een gelikenisse seggen.
¶ Het was eē mā eñ hadde. iij. vriēdē
die eē hadde hi liever dā hē seluen. den
anderen soe lief als hem seluen. die der
de so een weynich lief. Dye man wert
bedragē voer dē coninck. Die coninck
liet hē soeken eñ woude hē dodē Doen
liep dye man tot sijn beste vrient ende
badt dat hi hem hielp bidē coninc Doe
sprac hi gaet waerste wilste ic heb anđ
vrienden ghenoech gaet heen daerstu
verdiēt hebste. ic gheue di wel wat lin-
nē lakens daermen di in bewint alstu
doot bistt. Doe liep hȳ voort tot sinen
andere vrient en badt hulp van hē Hi
sprac. Ic en bē niet ledich. ick en mach
mi met desen saken niet becommeren
mer alsmen u ter doot leyt. soe wil ic di
volgē voer die poorte eñ keren weder
eñ sien wes ick bederf. Doen wert die
man bedroeft eñ ginc tottē derdē vriēt
die hi cleine liefte bewesen hadde ende
en dorst zijn ogen niet opslaen voer hē
eñ sprac. O lieue vriēt ic hebbe di cleen
vriētscap bewesen ic soec genade tot di
in minē noot Daer quā die vriēt eñ ōt
finc hē vrolic eñ sprac. vrient die vrien
scap die ghi mi bewesen hebt si soe cley
ne alse si. ic en hebs niet v̄gheten. daer
ginc hi met hē voerdē coninck eñ badt
voer hē. eñ v̄loste hē vanđ door. Dats
eē gelijckenisse. die wil ic di bedupden.
¶ Die eerste vriēt is dz waerlike goet
ende daer menich mensche zijn lijf om
waecht. en menich mēsce zȳ siele Dese
vrient en geeft een mēsce nau alsoe ve-
le linnē lakens daer hy in gewonden
wert als hi doot is. ¶ Die anđde vriēt
is wijf eñ kinderē eñ sijn magē die vol
gē hē tot sijn graue daer v̄tiense sijnre.
¶ Die derde vriēt is aelmissen eñ goe
de werkē. die comē die mēsce te hulpen
in sijn laetste einde ende bidden onsen
lieuē here god voer hem. daer ō en sult
stu gheen grote liefte hebben tot waer
like hauen eñ vroechden. want hoe di

meer voer seyndes van aelmissen eñ
goede wercken hoestu meer vindest.
¶ Een exempel ¶ Het was een gro-
te stadt daer was een gewoente dat si
iaerlicx koren een vreemt man . ende
maectē coninc . Dese mocht doen wat
hi woude . eñ als hi waende dat hi vast
sat soe namen si hem eñ togen al naect
wt eñ lietē voeren op een eylant daer
moest hi steruen . Op eēd tijt quā daer
een ander coninc die dit wert wetende
ende seinde voer op dat eylant . siluere
ende gout eñ al des hi behoefde . Daer
nae doe sijn tijt quā dz hy daer geseynt
wert . doe vant hi daer cleder . eñ goets
genoech . Dat is eē gelijkenis dat wil
ic di bedudē . Bi deser stadt is beteykēt
die werelt die wile dz een mensche hier
is so mach hi vorē seynden goede wer
ken als hi leuet die daer veel seynt dye
vint veel . die luttel of nz seynt . die vint
luttel of niet . Doe antwoerde dye ion-
gelinck ende sprack . lieue meester god
danck uwer goeder leeren . ick bidde v
doer god dat ghi mi doopt . eñ neempt
mi mz v . ic wil vtien nū vadˀ eñ al mijn
goet eñ wil dy volgen op dat ick comē
mach ten ewigē leuē . Doe antwoerde
barlaā . Du wilste doen als een rijc co-
nincs sone dede daer van wil ick di seg
gen . ¶ Het was eē rijc iōgelinc zijn va
der woude hē eē wijf geuē die iongelic
reet op een tijt doer eē dorpe . daer sach
hi eē arm ionfrou staē eñ arbeide ende
sprac nochtās haer ghebet . eñ dancte
god vā al zijnre gracien . Doe sprac hy
waer ō danctu god meer dan menich
mēsce dye groot goet daer van ōfangē
hebbē . Doe sprac die ionfrou Ghelijc
kerwijs als eē claer medecijn eē mēsch
helpet bi wilē vā zijre siectē alsoe helpt
mi dz cleyn goet dz ic vā gode ōtfangē
heb . Hi heeft mi gebeelt na hem seluē
eñ heuet mi verleent sin eñ wit eñ ge-
loeft dat eewige leuen . eñ mi geopent
die poorte des hemels . daer om sal ick
mijn god louen eñ benedijen . Als dye
iongelinck dat hoerde dat die ioncfrou
so wijs was doe ginck hy tot harē vadˀ
ende badt hem dat hise hē gaue tot een
re huysvrouwē . Doe sprac die vadˀ ick
ben arm . eñ ghi sijt een groot here . dat
en dooge ic niet . dat ghy mijn dochter
nemet eñ ic bē eē out man eñ en hebbe
anders geen kint daer om en wil icse
nz orberē . Doe sprac die ionc heer geef
se mi ic wil hier bi v bliuē in uwen huy
se eñ wil al mijre vruechdē vtien . Alsoe
dede hi eñ nam dye ioncfrouwe . ende
bleef aldaer ende verteech sijn lant eñ
zijn vader Als die iongheline daer lan
ghe tijt gheweest hadde ende den goe-
den man wel versocht hadde doe leide
hi hem in zijn camer . ende wijsde hem
ene grote scat van siluer ende vā gout
ende dien scat gaf hi hem altemael
Doe sprack iosaphat tot barlaam dese
maer coemt mi wel euen . ende wil ver
tijen mijns vaders ende mijns goets
om gods wille die mi ghescapen heeft .
ende nae hē gebeelt heeft ende wil hē
ymmers dancken eñ louen . eñ bene-
dijen . al om zijnre ghenade die hy mū
verleent heeft ende ic wil met di varen
in eenre woestinen . Doe sprack barla-
am . tot deser tijt en moechstu met mi
nz varē Hier na wāneer god willet soe
sulstu mi wel v idē . Hi doopte hē eñ nā
oerlof aē hē eñ si begōdē te wenē eñ om
uigē hē met armē eñ custē hē voer den
mōt . also scepde barlaam van hē . Iosa
phat was droeuich eñ nemmermeer
vroe . den vadˀ wert dat te weeten ghe-
daen dat barlaā daer gheweest hadde

eñ hē ghedoept hadde eñ wert des see-
re bedroeft. eñ ginc des te rade hoe hy
hē wed̄ af mochte treckē vā den kerstē
geloue. doe sprac een knape tottē conic
Jc kenne eē mā die is barlaā seer gelijc
die willē wi tot hē seyn dē die sal spreken
dz hi barlaā is eñ dat hy ōrecht geleert
heeft. Doe dye ghene tot hem quā doe
sprac iosaphat. bistu barlaā. doe sprack
hi ia. doe sprac iosaphat du wetes wel
wattu mi geleert hebste spreecstu mij
yet āders so wil ic di doerstekē met een
swaert dattu gheē coninck kint meer
en bedriechste. Doe wert die ghene v̄-
uaert eñ en dorst ynet sprekē tegēs dē
kerstē geloue. Josaphat predicte hem
so lange dz hy oec kerstē wert. Als dye
vad̄ dz hoerde so ghinc hi wed̄ te rade
Doe sprac een raetgeuer. Coninck du
en moechste nēmermeer badt doen dā
laet tot hē gaen scone vrouwē eñ ionc-
frouwē die brengē eē mā daer toe dat
hi doet wat si willē. dat hy des nauwe
gekeren en cā daer vā wil ic di seggen
¶ Het was eē coninc die wert een ion-
ge sone geborē doe liet hi alle die mees-
ters voer hē comē die int lant warē eñ
vraechde wat dē kinde gescien soude
Si sprakē. Jst dz binnē. x. iaren die son
oft mane oft eenich licht dz kit bescijnt
so moetet blint werdē. Doe liet die va-
der dat kint besluptē in eene duystere
kercker in eē huys ond̄ der aerden dat
tet geē licht en mochte sien. doen die x.
iaren om quamen. doen liet hi dē sone
brengē. voer dz lichte doen sach hi veel
dingē die hi niet meer gesien en hadde
eñ en wist nz hoe hi elck noemen soude
Doe liet die vader voer hem brengen
alreley creaturē eñ liet van elc hem be-
rechtē hoe si hietē. doe spraken si alsoe.
Dat heet een paert. dz een koe. dat een
haen. dat een hen. Doe quamen daer
vrouwē gegaē. doe sprac die iongelinc
hoe heet dat. doe stont daer een man.
die sprack in boerte. Het sijn duuelen.
die den ludē plagen te bedrieghē daer
na als hy alle dinc wel gesiē hadde soe
seide die vad̄ sone wat behaget dy best
vā al die digē hi sprac my en behaecht
nz badt dā die duuelen die de ludē ple-
gen te bedriegē. hy dien luster my wel
te wesen. Als iosaphats vadere dz ghe
hoort hadde soe liet hi hē besluten met
scone vrouwē eñ geboot dat si hē trec-
ken soudē tot sonden. Daer lachten hē
die vrouwen toe vā butē eñ die duuel
becoerde hem vā binnē so seere dat hy
geen wegē en wiste. daer viel hi in syn
gebet ende badt onsen lieuen here dat
hi hē te hulpē quaem in die groote be-
coringhe. Daer gaf hē onse lieue heere
ghenade dat hem alle dye becoringhe
verginc. Doe nā die vad̄ alle die vrou-
wen van hem eñ liet een scone iōcfrou
daer in gaē. Dese began hē toe te lach-
en eñ sprac. Waer ō en wilstu geē wijf
hebbē na dien dat die heylige patriar-
kē huysvrouwē haddē. Dite piet had
eē huysvrou eñ is heilich. du moechste
oec god wil dienē ind̄ echscap Neempt
mi te echte so en coēt geen sonde tot dy
Die echtscap is heylich. doe sprack io-
saphat. Eē mēsce moet wel echtscap ōt
faē die dz nz v̄loeft en heeft. dan die go-
de geloeft heeft zijn maechdom. die en
moet des niet doē. Doe sprack die ionc
frouwe. Ghi kersten ludē spreect. Het
is een grote vruechdē gods eñ der en-
gelen als een sondich mensche hem be
keert. Slaept bi mi eenē nacht soe wil
ick mi bekeren eñ ontfaen dat doepsel
soe makestu di een groot loon Doen si
die reden alsoe maecte. ende nyet af en

liet doe begā hē zijn moet te wandelē in menigerāde wijs. eñ sach die ioncfrou aen wāt si was seer scoē eñ began hē te behagē Doe was daer sathanas bi eñ seide tot zijn gesellē siet ghy wel dz eē wijf meer can dan wi alle. tredet nu toe wi willē hē voert helpē dats tijdt. Daer quamē die bose geestē aē deen side eñ die iōcfrou aē dander side. eñ becoerdē hē sō seer dz hi geē weghe meer en wiste. Doe began hi bitterlic te wenē. eñ hi viel in zijn gebet eñ hy wert ōtslapē. Eñ hē docht dz hi was op een scone wege. die was altemael met rosen bewassen eñ mz leliē eñ mz menigerāde bloemē. Daer stōdē bomē mz menigerāde vrucht dye suuerlic warē aē te scouwē. dat sijn gelijc nz meer gesiē en was Eñ daer stōden guldē stoelē ende guldē beddē. Daer na quā hi in eē stat die was altemael vā goude ende van duerbarē stenē die warē duysent werf claerre dā die sonne. Oeck sach hi veel eerlijke riddere. die songē so vrolijcken sanc dz geē tonge volspreken en mach Doe wert hē ghesept dz waer die stadt daer alle kerstē ludē soudē comē. doen badt hi dz hi daer moeste bliuē sij spraken. die daer comē soude dye moesten daer comē mz grotē arbeyt eñ met menigerāde becorīge eñ droefnissen. Eñ daer nae wert hi gebrocht voer die helle daer sach hi menigerande pijn. Eñ si seydē hē dz daer moestē varē alle sondige ludē. die souden dair eewelic eñ ymmermeer barnē. daer na wert hij ontwaeck doe v̄ginc hem dye becoringhe die hi hadde totter ioncfrouwen. Doe liet hem dye vader bewerdē. ende gaf hem zijn rijck half. Hi maecte kercken ende destrueerde alle die afgoden dye daer warē. eñ predicte zijn vader alsoe lāge voer dat hi oec kerstē wert. Daer na sterf die vader. Doe verteech hij alle zijn goet eñ liep in di woestijn. ende woude zijn meester barlaam soecken. Eñ die bose geest quam hem tegen in menigerhande wijs. bi wijlen in eens leeuwē gelijc. by wijlen eēs grimendē beer. bi wilen met een bloot swaert soe riep hi altoos gode aē dz hi hē te hulp quaē alsoe liep hi. ij. iaer bijster inder woude. Tē laetstē quā hi voer eē stenē kuyle daer vāt hy zijn meester inne dye hē ontfinc mz groter vruechdē. eñ viel hē om dē hals eñ custē voer dē mōt eñ weedē beide vā groter liefte. Ende hij bleef in die woestine. xxxv. iaer in enē strēgē leuē. Eñ zijn meester sterf diē begroef hy. Daer nae sterf hi eñ wert begrauē bi zijn meester. Aldus heuet dye heilighe iosaphat dz aertsche goet ouergegeuē om dat eewige goet. dz ons allē moet gōnē die vad̄. die soen. die heylige geest Amen

Een leer Sonder ghelooue zijn die doechden doot

Lieue kint du sulste dz eerste ghebot wel houdē. Wie dat eerste gebot nz wel en houdet dien en helpt alle die and̄ niet. wāt die gheē recht geloue en heeft. dye en helpen alle zijn goede werckē niet Wie dz eerste gebot breect die vertoernt gode vā hemelrijck alte seer. daer van een exempel.

¶ Van een bisscop die afgoden van anxte aenbede

Het gesciede op eenre tijt datmen die kerstenē daer toe dwāck dz si afgodē aenbedē soude Doe was daer eē bisscop eñ gīc vā anxt offerē dē afgodē Dz roude hē seer eñ ginck ind̄ woestijnen. eñ was daer in xl. iaer. Daer stont een schonen claren borne. daer soe dranck

hi wt. eñ hy hadde eē snode hutte daer
hi ond' lach eñ in woēde Daer nae doe
hi daer xl. iaer gelegē hadde doe sonde
een moninc ind' woestijn gaen wande
len eñ quā daer hi woende eñ vraech-
de wie daer waer eñ wat hi daer dede.
Doe sprack hi Hier ga ic beterē mij zō
dē eñ misdaet. Doe vraechde hi welck
die sondē warē. Hi sprac Ic wert daer
toe gedwōghē dat ic afgooē aēbedē sou-
de. eñ ic ginck vā anxt eñ offerde de af-
godē. Sint voer ic ind' woestijne ende
woude mij sondē beteren. eñ heb hier
geweest xl. iaer. nu heeft mi god eerste
mijn sondē v'geuē. eñ ic sal nu steruen
Doe begā hy te biddē eñ sijn aensicht
was so claer als dye sonne. Doe wert
die moninc v'uaert. Eñ hi troostē ende
badt hē dat hi niet wech en voer hy en
had hē eerst begrauē. Te hant viel zijn
hut ter ned' eñ de palmboē wert dorre
¶ Lieue kint hier aen moechstu proe
uē eñ merckē hoe grote sonde dattet is
datmē dat eerste gebot brect

¶ Hier begint dat anderde gebot Eñ
is datmē bi god nz sweren en sal of den
naē gods niet ōnuttelic noemē en sal.
Lieue vad' ic bid u doer onsen
here leert mi welc is dat an-
derde gebot. Lieue kint dat
wil ic dy leeren op dattu go-
de voer mi biddes. ¶ Dat anderde ge-
bot is. Nō assumes nomē dei in vanū.
Mensche du en sulste den naem gods
nyet onnuttelic noch te v'geefs in dijn
mont nemē. Noch ōnuttelic swerē bij
god. oft bi die martelie gods. oft biden
lichaē gods. oft biden bloede gods. eñ
dier gelijck. so wie dat doet die v'toren
god alte seer daer af wil ic di wat seggē
¶ Van een ridd' die sijn ogē v'loes

Het was een ridd' dye hadde sinē
mōt daer toe gewēt dz hi gaerne
plach te sweren biden ogen gods. Het
gesciede teēre tijt dat hy sat eñ speelde
met worptafelen. eñ swoer bydē ogen
gods al hy ghewoen was. Siet wat
daer gesciede. daer vielen hē beide zijn
ogē op dz bort wt sinen hoefde eñ bleef
blint alle zijn leue daghe. Lieue kint dit
laet di eē leer wesen eñ en wennet dijn
mont niet tot onnuttē woerden Lieue
kint du en sulste niet onnutte noch on
recht swerē op die heyligē. doetstu dat
so geefstu dijn lijf eñ dijn siel dē duuel.
Dattu drie vingerē lates ned' hangen
dat bedudet alsoe veel dattu wertste
verscepdē vād' heyliger drieuuldicheit
dat is vadē vad'. vandē sone eñ vāden
heyligē geest Hier vā wil ic di seggē ex
¶ Vā een die daer berste empelē.
hwāt hi valscelic swoer
Het warē twe iōcfrouwē dye een
was erf aen bestoruē vā haer ouders.
Doe quā haer broed' eñ woude haer ō
recht doen aē harē rechtē erue. Daer
quamen si voert gherecht Eñ het quā
daer toe dat dye broed' moeste sweren
Doe hi die hāt op die heylighen hadde
eñ ōrechtelic swoer doe berste hy ouer
middē ontwe. eñ viel ned' eñ was doot
daer was lijf eñ siel verloren
¶ Vā een die stom wert want hi quali
ken swoer
Het was een deken ende dede sijn
broed' te borghe vā des stichts weghē
voer. xx. merck gouts. Die deken sterf
eñ die dode heer maende dē broed' om
dat ghelt. Hi seide dat hi nyet sculdich
en waer. Si brachten hē totte eet. Eñ
hi swoer een gemeynē eet. eñ ginck te
huys waert. Doe hi te haluen weghe
te huis quā daer bleef hy staende ende

en conſte niet eē voet voert gaē. Daer
toe wert hi ſtom. eñ en conſt een woert
niet ſpreken Daer quā hi tot hē ſeluen
eñ bekende zijn miſdaet eñ loefde on-
ſen here god dat hi de ſcult betalē wou
de eñ en woude niet meer ſweerē Doe
wert hi ſprekende ende gaende

LIeue kint du en ſulſte gheen ghe
mengdē eet ſweren met valſcher
liſt. want god neēt den eedt als hē dye
menſche ſweert. Eñ alſulcke eeden die
met valſcer liſt werdē geſworē. dat ge-
mengde eedē ſijn die vdoemē die ſiele.
Daer af wil ic di ſeggen

¶ Vā een die ſinte nicolaes te borghe
ſette eñ niet en loſte

HEt was een kerſten man. eñ quā
tot een iode. eñ woude vā hem borgen
Doe vraechde hy dye iode oft hy ſinte
nicolaes te borge woude hebben. Hy
ſprac hē ghenuechde wel aen ſinte ny-
colaes. eñ hi dede hē dz goet Daer nae
doe zijn dach quā doe maende hy hem
Hi ſprack dat hy hē hadde betaelt. Sy
quamen beyde voer dat gherechte. eñ
den kerſtē ſoude den iode ſweren Doe
hadde hi gemaect een ſtaf die was bin
nē hol. eñ was vol gouts gegotē. Dye
ſtaf dede hi den iode tot dat hi gheſwo-
ren hadde. Doe ſwoer hi op ten heyli-
ghen dat hi hē meer gedaē hadde dan
ſijn ghelt. eñ dan hi hē ſchuldich waer.
Doe hi geſworen hadde doe nā hi den
ſtaf weđ eñ voer te huys wert. Als hy
optē weghe quā ſoe ſliep hy eñ viel vā
dē wagē eñ die waghē reet hē doot. en
de die ſtaf brac ōtwee. eñ dat gout viel
wt. daer was beyde ſiele eñ lijf vloren.
en had hē ſinte nicolaes niet geholpen
Doe die ludē die waerheit ſaghen doe
ſeiden ſijt den iode dat hi alle dat ghelt
nemē ſoude. Doe ſprac die iode weder

Iſt dat ſinte nicolaes deſen man dz le-
uen weđ geuet ſo wil ic dat doepſel ōt-
fangē eñ hi ſal mi mijn ſcult betalen.
Het gheſchiede dat die dode man weđ
leuendich wort eñ die iode wert kerſtē
eñ alle die dit ſaghen en dorſtē niemāt
ghenē eedt ſweren. Lieue kint laet dit
di een leer weſen

¶ Een leer. Als dat een ſweert quaet
te doen. den eedt en ſal hi niet houden.

LIeue kint. du en ſulſte geen eedt
ſweeren dye du nyet houden en
moechſte. ¶ Sweerſtu wat quaets te
doen den eedt en ſulſtu niet houdē dan
du ſulſte dijn boete daer voer ōtfangē
vā den prieſter dattu alſo geſworē heb
ſte. wie alſulkē eedt houdē woude dye
dede grote zōde. daer vā wil ic di ſeggē

¶ Vā conīc herodes die qualic ſwoer

COninc herodes nā zijn broeders
wijf. daer om ſtrafte hē ſinte Jan
baptiſte. daer om liet herodes hem leg
gen in een kercker. Op een tijt had hij
een groote blijſcap. Doe quā der vrou
wen dochter eñ ſpeelde voer dye gaſtē
Doe ſprac dye conīc tot haer. bidt wat
ghi wilt dat wil ic dy gheuen. al waert
half mijn rijck. eñ ſwoer dat hi dat ym
mer doen woude Doe ghinc die dochť
tot haer moeđ eñ vraechde wat ſi bid-
den ſoude. Doe ſprac die moeđ du ſult
ſtē bidden om ſint ian baptiſten hoeft.
Doe en woude hy ſijn eet nyet breken
eñ liet hem dat hoeft af ſlaen dien eedt
was qualic geſworen. mer boeſlijcker
gehouden. Lieue kint voer alſulcken
eedt ſultſtu di hoeden

¶ Een leer. Keert dē eedt daer ghi mo
ghet oft kont

O Lieue kint du en ſulſte gheē men
ſche eenighē eedt latē ſweren. iſt dattu
dat ghekerē moechte. Iſt alſoe dat dye

mensche swerē wil verdraecht hē den
eedt om gods wille. op dat dy god alle
dijn sondē ṽgeuē moet. Daer van wil
ic di segghen

¶ Vã een man die eē valscē eet ōtfinc.

HEt was een man eenē anderen
man schuldich. eñ hy ṽsaectet hē
eñ die anđ dreef hem totten eedt eñ liet
hē sweerē. Des nachts wert dye gheē
die dē eedt ōtfinc gheuoert voer gods
gerechte eñ onse lieue here sprac tot hē
waer ō lietstu dē mã ōrecht swerē. Hij
sprac hi ṽsaecte mij mijns goets. Doe
sprac onse lieue here. Het waer betere
dat du dijn goet ṽloren hadste dan hy
sijn siele verlorē heeft. Doe geboet on
se here datmē hē geesselē soude. Daer
wert hi so seer geslagē dat hy riep met
luder stēmen opten bedde daer hi lach
dat die ludē tot hem liepen eñ vraech-
den hē wat hē waer. Hi sprack. O wee
ic ben so geslagē om den eedt diē ic liet
sweren. daer ō was sijn lichaē altema-
le ontwee geslagē. Lieue kint laet nye-
mant onrecht sweren.

¶ Een leer. En loeft niet ghi en wiltet
houden

LIeue kint wilstu dz anderde ghe-
bot wel houden. so en sulstu niet louen
du en willest wel houdē Beter ist onge
loeft dan qualiken gehouden

¶ Van een ridder die loefde beuaert
eñ niet en dede voer sijn doot

HEt was een ridder dye loefde be-
uaert ouer dat meer. Daer nae liet hy
die beuaert hene gaē vã tijde tot tijde
tot hi sterf. Doe was daer een heylich
man die wert sijn pijn gheopenbaert.
dat hē die geest barnde in een vuer al-
le den langē dach tot het ginck ter mid
der nacht. so lietē si hē gaen. eñ soe ginc
hij altijt op zijn voetē totten meer waert
eñ so en mocht hy vanđ nacht nz vorđ
gaen Des morgēs worpē si hem weđ
int vuer eñ barnden hem aldē dach eñ
des auōts brachten si hem daer si hem
ghenomē haddē so ginc hi weđ sijn be-
uaert tot smergēs toe Dese pijn moest
hi lijdē tot hi zijn beuaert ghedaē hadde
Lieue kint wattu loefste sulstu houden

¶ Vã een paep die hē loefde te beteren
ende niet en dede.

HEt was een paep eñ had een bij
ster leuen. Doe quã een broeder
dat was sijn vrient eñ versprac hē dat
hi hē beterē soude. Doen loefde hy god
dat hi hē betereu soude eñ begeuen hē
eñ hi en dede des nyet. Doe his des lã
ge ṽtoghen hadde wert hy sieck. Doe
seynde hi om dē broeđ dat hi tot hē qua
me. Hi quã lopēde eñ weende eñ badt
hem dat hi sijn lofte volbrengen soude
Doe riep hi O wee lieue vađ bidt voer
mi. Hier staē twee beeren eñ willē mij
eten. Doe viel die broeđ met sijn gesel-
le in sijn ghebet eñ badt voer hē. Doen
sprac die pape. V ghesel heeft mi ṽlost
Doe sprac die broeđ. Wilstu dijn lofte
noch niet doen. Daer nae riep hi weđ.
O wee hier coēt een groot vuer eñ wil
mi verbarnen. Doe ṽmaende hi hem
weder sijn beloefte. Hi en woude hem
niet beterē. Doe quã hi vã hem seluen
eñ lach oft hi doot waer ende wert ghe
uoert voer dat gherechte gods. Daer
na quã hi tot hē seluen eñ seyde dat hy
voer tgherechte gods geweest hadde.
ende riep. O wee hier comen twee du-
uelen eñ brengē een gloeyende pãne
daer willen si mij in braden. Siet nv
werpense mi daer in. Daer mede gaf
hi sijn gheest.

¶ Van twee gheechte luyden die rey-
nicheit loefdē eñ niet en hielden.

Het was een man ende had een goede vrouwe dye dede beyde een lofte dat si haer in reynicheyt souden houden. Daer na gheschiede dat die man die loefte brack tegen der vrouwen wil. Doe wert si ouerduldich ende sprack. Die duuel hebbe dese vrucht dye hier af comen mach. Ende als dye tijt quam creech si een sone. Als hi xij. iaren oudt was quam dye duuel totter vrouwen ende sprack. gif mijn weder mijn kint. bereyde dy daer toe ouer een iaer wil ict halen. Die vrouwe wert van herten seer droeuich Ende als si dat kint aensach so beganse te weenen Dit began dit kint te mercken ende vragede dicke waer om dat waer datse alsoe dicke weende als si hem aensaghe. des en woudese hem niet seggen Die sone woudet weten wat die saken waren Doe seide si hem alle saken. doen maecte hi hem toe ende liep totten paus ende claechde hem zijn noot. Die paus gaf hem een brief ende seynde hem totten biscop van iherusalem. ende die biscop seynden voort tot een eensatnr. als hi den brief aensach sprack hy Dit zijn swaer saken. wi moeten onser lieuer vrouwen maria aenroepen dat si dy te hulpen coemt. Doe den dach quam dat die viant dat kint hebben woude doe bereyde hem die heylighe man ende sanc misse ende sette dat kint tusschen hem ende den outaer. ende badt onser lieuer vrouwen datse den kinde te hulpen quame. Als die stellinge gedaen was quam die vyant ende nam dat kint ende voerdet wech. Doen quam onse lieue vrouwe ende nam hem dat kint. Als die priester sprac. Pax domini sit semper vobiscum. Doe stont dat kint ende sprac. et cum spiritu tuo. Doen vraechde hi dat kint hoe hem ghescheit waer. Dat kint sprack dat hem die vyant geuoert hadde ter hellen Ende onse lieue vrouwe quam ende nam mi hem weder. Doe seynde hi dat kint weder tot zijnre moeder. Lyeue kint siet toe wattu loueste

Een leer. Metten heyligen is quaet spotten

Lieue kint wiltu dat anderde gebot wel houden. so en sultu goede noch zijn heylighen niet bespotten noch scempen. want metten heyligen is quaet spotten. Daer van een exempel.

Van twee ghesellen die god meenden te bespotten

Het reet een paep ouer een velt. ende voerde dat heylige sacrament met hem tot een sieck mensche Doe quamen daer twee gesellen gaende Ende die een sprac totten anderen. desen paep willen wij sijn paert nemen. ic wil mi sieck maken ende du sulste hem bidden dat hi tot mi come ende hoer mijn biecht ende geuen mijn gods lichaem. die wile dat ic biecht soe sultu dat paert wech riden. Ende die geselle badt den pape dat hi hem sijn biecht woude horen ende gheuen hem gods lichaem Die priester sprack. hi woudet gaerne doen. Als dye priester tot hem quam soe was hi al doot. Hi waende onsen here bespotten mer hi wert bespot

Een ander exempel van der seluer leere

Het waren twee broeders dye een hiet Julianus die ander Julius ende die stichten een kercke. Doen hadde die keyser geboden wie daer heen ghingen die souden hem helpen een wijl arbeyden totten diensten gods. Doe quamen daer luden geuaren met eenre kerren. Doen sprac daer een. dese luden willen ons op houden dat wi hem helpen arbeyden wij willen onser een neder leggen opter kerren ende seggen wij voeren een dode wij en mogen niet beyden Doe dese quamen doe spraken die luden. Lieue kinder doet

doch wel eñ helpt ōs eē luttel. Si spra-
kē weď. wi voerē eē dode wi en mogen
niet beydē Julianus sprac O gesēie na
uwē woerdē. Si voerē voert Als si vā
daer warē spraken si totten ghenē dye
opter kerren lach. Staet op du hebste
lāc ghenoech d oot geweest. Hi lach al
stil. Daer na ouer een wijl seidē si. staet
op hoe lāge wilstu dē heylighē bespot-
tē. Hi lach noch al stille. Als si toe sagē
so was hi doot. Lieue kint en scempt nz
mettē heyligē. ¶ Een leer. Eert dye
heylighen die god heeft gheert

Lieue kint du en sulste met gods
heyligē nz spotten. dye heylighē
die god gheeert heeft die sulstu oeck ee
ren eñ nz bespottē want dat plach god
gaerne te wrekē. daer van wil ic di seg
gē. ¶ Van een ridder die sinte francis
cus tekenen niet en eerde.

Oe die heylige heer sinte francis-
cus tekenē dede. doe sadt daer eē riddˀ
eñ bespotte sijn tekenē daermē vā pre-
dicte. Op eē tijt sadt die riddˀ eñ speelde
met dobbelsteenē eñ sprac. Ist dat frā-
cisc? heylich is soe sullē hier. xviij. ogen
vallē. eñ werp die terlinghē op dz bort
doe vielē op elcke terlinc. vi. ogē. Doe
sprac hi noch eens alsoe. doe vielē daer
noch. vi. ogē op elckē terlinc Doe sprac
die selue ald?. is dat franciscus heylich
is so en moet ic desen dach nz ouer leuē
Des seluen dages sterf hi vādē swaer-
de alsō dz hi doersteke wert ¶ Van ee
nē dobbelaer die ōse vrouwe vloecte.

Het was een dobbelaer. eñ sat tot
eenre tijt eñ speelde eñ vˀloes sijn
goet. Doe begā hi te scēpē op onsen lie
uē here god waer ō hi hē geen geluc en
gaue eñ begā te vloeckē. dat vˀdroech
onse here vˀduldelic. Daer na began hi
te spottē op ōse lieue vrouwe eñ sprack
bose woerdē waer ō si hē gheē geluc en
gauen. Daer quā eē stēme van god eñ
sprac. du hebste mi veel scēpēs gedaen
dat heb ic vˀdragē. noch en ghenoecht
di niet. du en wilste mijnˀ lieuer moeď
scēpe biedē dat en mach ic niet vˀdragē
des seluen stōdes sterf hi des ga doots
Lieue kint daer om en scēpe niet mettē
heyligē oft op ōser vrouwen maria.
¶ Vā een mā die sinte peter vāď predi
ker oerden bespotte

In der prediker oerdē was eē broe
der die hiete broeď peter diē beual dye
paus dat hi predikē soude tegēs die ō-
gelouige ludē die ketterē hietē. Doen
hi dz gebot volbrēgen woude doe wert
hi ghemartelijt voer dz kerstē gheloue
daer nae dede hi vel teikenē. Doe sadt
eē man ouer tafele eñ adt eñ scēpte zijn
tekenē eñ sprack. Is peter heylich soe
geue god dat ic dese bete nyet en mach
in etē. Eñ het bleef hē indē hals steken
eñ en kōde t wt noch in ghecrighē. eñ
was bi nae vˀworcht. Doe loefde hy in
sijnre herten oft hē god helpen woude
dat hi nēmermeer op gods heylighen
scempē en soude. alsoe wert hi vˀlost eñ
hielt zijn gheloue Lieue kint dit laet di
een leer wesen op dattu niet en spottes
mettē heiligē. ¶ Eē leer Mē sal dē naē
gods gaerne horē eñ noemen.

Lieue kint wiltstu dat āderde ghe
bot wel houdē so sulstu den naē ōs he-
rē ihesu gaerne noemē. wāt dye naem
gods is als honich desen gebenediden
naem sulstu aenroepen in dijnre noot
Daer van wil ic di segghen.
¶ Van sinte patricius vegeuier.

Sinte patricius quā in een heydē
lant eñ predicte dē rechtē gheloue
mer si en woudē hē niet horē. Hi badt
onsen here god dat hi daer woude tep-

kenē doē daer si mede bekeert werden
Ons here sprac tot hem dat hi met sijn
staf soude scriuē eē rinc opter aerdē .eñ
het soude eē put werden. Eñ wie in die
put woude gaē ope en soude gheē and̄
vegeuier hebbē voer sijn sondē. Doen
quā daer eē ridd̄ eñ hiet nycola? eñ gic
daer in. Als hi daer in quā vāt hi eē do-
re beslotē staē daer hi in gīc eñ een kerc.
daer warē moniken in die hadden wit
te aluen aen. Doe sprac hē toe eē vā hē
Nicolaes di sullē veel becorigen toe co-
mē. Du sulste ĳmer aēroepē dē naē ōs
herē eñ sprect. Jhesu xp̄e des leuende
god sone ōtfermt mĳs arme sondaer
Doe gingē si vā hē. Eñ die bose geestē
quamē tot hē met sachtē woerdē dz hy
haer gehoersaē soude wesen. doen hĳs
nz doē en woude. doe hoorde hy groot
gelupt. oft alle die beerē eñ leewen ope
in die werelt warē grimdē Hi riep aen
dē naē ons herē. te hāt ūginct al Doen
wāderde hi voert den wech die hi daer
vāt. eñ si quamē wed̄ tot hē eñ spraken
Waenstu dattu nv ōtcomē biste neen
in geērewĳs. wi willen dy nv eerst be-
staē te quellē. Daer maectē si eē groot
vuer eñ worpē hē daer in. Hi riep we-
der aē dē naē ōs herē. te hāt ūginct. eñ
hi ginc voert eñ quā daer veel liedē la-
gē in een vuer Die bose geestē hadden
gloepēde ketenē eñ sloegense seer daer
grepēse hē aē eñ seiden Wilstu ōs noch
niet gehoersaē wesen soe willen wĳ dy
ald? geesselē. doe hi des nz doen en wil
de begōnēse hē te geesselē. hy riep wed̄
aen dē naē ons herē eñ wert los Doen
gic hi voort eñ quā tot eenē stede daer
vloech wt vuer eñ roock eñ stāc. eñ een
iāmerlic ghelupt eñ hoorde roepen. O
we o we. Daer grepēse hē eñ spraken
wilstu ōs noch nz gehoersaem wesen so
willen wi di hier in werpen. Dit is die
helle Wie daer in cōt en cōter nemmer
meer wed̄ wt doe hi des nz doē en wou
de namēse hē eñ wilden hē daer in wer
pē. doe riep hi aē den naē ons herē ihū
xp̄i. te hant wert hi los Hi ginck voert
eñ quā tot eēre lāger brugge ope was
glat als ĳs. dair ond̄ ginc eē water dat
was seer snel. daer moest hi ouer. doen
was hi seer droeuich eñ riep aē den naē
ons herē die hē dick hadde getroost eñ
geholpē eñ sette eē voet op die brugge
eñ riep aen dē naē ons heerē. eñ tot elc
ker voetstappē riep hi aē dē naem ons
herē eñ quā so ouer die brugghe Doen
quā hi op eē ghenoechliken wech daer
ghemoettedē hē. ĳ. iōgeligē die brach-
tē hē tot eē stat die was gemaect vā sil-
uer eñ gout eñ edelē stenē . eñ dat wast
paradĳs. Doe hi daer gaē woude sep-
dē si. du sulste eerst kerē tot dĳ leuen eñ
kōdigē dattu gesien hebste. Doe keer-
di hi tottē putte daer hi in gegaen was
eñ leefde noch. xxx. daghē eñ seide wat
hi gesien hadde. daer nae sterf hi ende
voer in hemelrĳck. Lieue kint hier om
eert dē naem ons heren ihesu cristi.

¶ Vā eē opēbaer sonderse die dē naem
ons herē gaerne plach te eeren

Het was eē bagĳn die had die ge-
woente dat si dē naē ons herē gaerne
plach te eerē eñ te noemē met grooter
innicheit. Het geschiede dat een quaet
man quā eñ bedroechse. eñ wat hy vā
haer crigē kōde dat nā hy eñ lietse blĳ-
uen. Eñ si wert bĳster eñ eē openbaer
sonderse meer dan . xxx. iaer nochtan
eerde si dē naē ōs herē ihū xp̄i ende des
sondaechs auont en woudese nz sondi-
gē. Het gesciede op onser vrouwē licht
mis dach . dat si gheen sonde en wilde
doē. Des nachts wertse geuoert voer

dat gherechte gods. Daer sach si een
groot vuer bereit allen sondarẽ eñ son
darinẽ die daer quamen. Daer bi was
een tẽpel daer gingẽ alle goede luiden
in die daer quamẽ. Daer liep si totten
tẽpel eñ woud̃ oec in gaẽ. Daer stõt on
se lieue here voer die dore eñ stietse we
der wt. daer riep si soe si ghewoenlick
was ihũs xp̃s. Doe wertse oec gewor-
pen in dat v̈uaerlick vuer. Als si in dat
vuer geworpẽ was. soe riepse met lud
stẽmẽ õse lieue vrouwe aen. Daer quã
onse vrouwe tot harẽ gebenedidẽ kin-
de eñ sprac. O mÿ lieue sone ontfermt
di ouer dese misdadige sondarinne eñ
denct datse dick eñ menichwerf dinen
heiligẽ naẽ te eeren eñ te noemẽ plach
Doe badt onse vrouwe datmẽse wt dz
veruaerlike vuer nemẽ soude. eñ latẽ-
se gaen. op datse haer vuyle stinckẽde
sonden verwandele eñ haer leuẽ bete-
re. Daer hadse so iãmerlikẽ ghecreten
eñ so seer gheroepẽ dat alle dye ghene
die dair õtrent waren inden houe qua
men tot haer lopen eñ vraechden wat
haer waer datse so lude riep ende creet
Doe sagen si dat haer lÿf was altema
len oft verbrant hadde geweest. Si be
terde haer sondich leuen eñ wert eẽ de
uoet mensche. Lieue kint du sulste den
naẽ ons heren ihesu xp̃i eeren eñ gaer
ne aenroepẽ. Hoe mochten die heiligẽ
so grote pÿn hebben geledẽ en hadden
si den naẽ ons liefs herẽ nyet aẽgeroe-
pen. Daer van wil ic di seggen

¶ Hoe mẽ gescreuẽ vant die naẽ õs he
ren in sinte ignacius herte.

HEt was een heylich dye hiete ig-
nacius. hem wert menigerhãde pÿne
aen gedaen. so riep hi aen dẽ gebenedi
dẽ naẽ ihesu xp̃i. Doe vraechde mẽ hẽ
waer õ hi den naem so gaerne aenriep
Hi sprac. ick heb dẽ gebenedidẽ naẽ in
mÿnd̃ hertẽ ghescreuẽ daer om en ach
te ic alle die pinen niet die ghi mÿ aen-
doet. Doe sprakẽ dye heydenẽ wed̃. dz
willen wÿ besoecken. Doe hi ghemar-
telÿt was namense hẽ dat herte wten
liue eñ braken dat op. eñ vonden daer
in gescreuen met guldẽ letterẽ. ihesus
cristus. Lieue kint du sulste di wapenẽ
metten naem ihesu cristi in die aẽuech-
tinghe des bosen gheestes. Daer van
wil ic di segghen

¶ Van een wÿf die vãden duuel v̈lost
wert metten naem ons heren

HEt was een vrouwe eñ had gro-
te becoringhe vandẽ bosen geest
eñ hi quã des nachts tot haer in mãs
ghewÿse Daer en kondese gheen raet
tegẽ doen Si claechde een haren noot
die gaf haer raet eñ sprack. Gaet ende
neemt een roede eñ scrÿft aen die eẽ sy-
de den naẽ ons heren ihesu xp̃i. eñ aen
dand̃ syde den naem onser lieuer vrou
wen eñ wanneer hi coẽt so slaet hẽ met
desen roede. Het geuiel dat hi quã. eñ
doe sloech si hẽ metter roeden Te hant
vloech hi wech eñ en quã niet weder
Lieue kint die naẽ ons heren ihesu xp̃i
is een hulper voer bose ludẽ die di aen
uechten. Daer van een exempel

¶ Hoe die kerstẽ stredẽ tegẽ die heyde-
nen eñ aenroepende den naem ons he
ren den strÿt wonnen

HEt geschiede dz die kerstenẽ stre-
den tegen die heydenẽ Die kerstẽ had
den een cleyn volc eñ en dorsten nz strũ
den tegẽ die heyden wãt si haddẽ veel
volcs. Doe was daer een cardinael eñ
hiete wilhelmus. dye stoectese toe. eñ
sprac Lieue ludẽ treet vrilic toe. eñ roe-
pet aẽden naẽ ihũ xp̃i die sal ons te hul
pe comen des weest seker op mÿ lÿf. eñ

ghi sult nz goede zeghe vechtē/doe tra
dē si toe eñ riepē ihū xpe met luď stēmē
Doe werdē die heidē v̊uaert eñ begon
den te vliē eñ daer werter veel geuāgē
eñ v̊slagē. Doe vraechdē dye kerstē dē
geuāgen wat dat dede dz si vloen eñ v̊
uaert warē. na dien dat haerď soe veel
was eñ der kerstē so luttel. doe ātwoer-
dē si. Doe wij aēbegōdē te gaē. doe be-
gōdē die kerstē te roepē eenē naē wi en
wetē niet wie dat was Te hāt quā een
man in haer heer die was so lanck dat
sijn hooft ginc aēdē hemel Doe werdē
wij bloe eñ v̊uaert eñ begōdē te vlyen
eñ v̊lorē dē strūt. Lieue kint hier ō sult-
stu dē naē xpi erē eñ aenroepen

¶ Hoe mē dat anderde ghebot ander-
wijs mach verstaen

Lieue kint dit gebot is meerre eñ
noch anders te verstaen. Du en
sulste dē naē gods niet te v̊geefs aē dy
nemen. Dat bedupt alsoe veel. Du en
sulste nz te v̊geefs dē kerstē naē ōtfāgē
Wilstu een kerstē mēsce wesen. eñ geē
kerstē werkē doen, so draechstu dē naē
te v̊geefs eñ sijt gelijc iudas die ōs hee
rē ionger hiete eñ mēgede dat nz vals-
heit zijs leuēs Vā zij leuē wil ic di seggē

¶ Van iudas ons herē verrader

In dye stadt vā hierusalē woende
eē man die hiet Ruben. eñ had eē
huysvrouwe die hiet cybune. die droē
de des nachts een droō dye si harē mā
opēbaerde eñ sprac. Mi heeft gedroōt
eē swarē droō Mi docht dat ic een kint
ter werelt bracht hadde dat soude soe
quaet werdē dz van sijnď quaetheyt al
zij geslachte soude verderuē. Hy sprac
swijcht al stille wat brengstu voert dat
heeft eē bedroch gheweest. het en was
geen rechte bewisinge. Doe sprac si dz
gheue god. noch segghe ick dy. dat ick
vā deser nacht een kint hebbe ontfan-
ghen van di. ende wert dat een sone so
sulstu dat voerwaer wetē. dattet geen
bedroch en is. sonder een bewisinghe.
Daer nae beuāt die vrouwe dat si met
vrucht ghewordē was. Doe den tijt
quam doe bracht si eē sone ter werelt
Doe en dorste si dat kint nyet houden
Daer namse een schrijn/eñ dedet daer
in. ende sette dat kint in dat meer ende
lietet drijuen. Daer dreef dat kint tot
ten lande van scharioth. Die coningi-
ne van dien lande hadde geē kint. En
de si soude by dat meer gaen. doe sach
si daer een schrijn driuen ende lietet ha
len ende sach daer een scoon kint in lig
ghen Doe sprac si Waer ic so salich dat
ick sulcken kint hadde. Daer ghinck si
toe ende maectet heymelic ende sprac
Si waer swaer met kinde eñ daer nae
seydese dat si eenē sone ter werelt had-
de ghebracht die hiet iudas eñ hielt hē
voer een kint Die mare quā wt dye co-
ninc was blide eñ al zij lāt Dit kīt wert
op ghetoghē met groter eeren. Het ge
schiede dat dye selue vrouwe kint ont-
finc bidē coninck ende was een sone.
Als die twee kinder op wiesen. ende te
samen iocten ende speelden. doe sloech
iudas des conincs sone. so dattet dicke
quam weenende totter woeď Hier om
began dye moeder iudas te haten. eñ
verweet hem dat hy een vondelinck
waer ende alsoe quā dat wt. dat iudas
des conincs sone niet en was. Doe iu-
das dat hoorde doen schaemde hi hem
eñ moorde des conincs kint heymelijc
ende liep wten lande. ende hy quam te
iherusalem dair sijn gherechte vadere
ende moedere woendent Ende dat en
wiste hi niet eñ quā tot pylat? houe eñ

wert sijn dienstknecht. Als pylat⁹ sijn ze den vernã doe proefde hi dat hy hẽ wel quã. wãt die eẽ was scalc alsoe was die and̄. eñ dat eẽ quaet quã totten anderẽ Tot eẽ tijt quã pylatus eñ sach ter veñ ster wt in eẽ boõgaert scoõ appelen staẽ daer luste hẽ vã die appelẽ teten eñ die appelẽ hoorde ruben die iudas vader was. Doe sprac iudas. ic wil di der appelẽ wat halẽ. Eñ hi liep in den boomgaert eñ brac die appelen af. Rubẽ quã eñ woudet keeren. dair begonnense te kiuẽ also lange dat iudas greep eenen steẽ eñ sloech ruben in dat hooft. dat hi te hãt doot bleef. Judas bracht die appelẽ tot pilatũ Doe dye vrouwe haren mã doot vãt eñ en wist nꝫ hoet gesciet was bedroefde se haer seere. daer nae ginc pylat⁹ eñ gaf iudas alle des mãs goet eñ sijn hof. ende dwanc dye vrou daer toe. dat si iudã nemẽ soude tot eẽ mã. Op eend̄ tijt lagen si beyde opten bedde. Doe began die vrouwe seer te suchten. Eñ hi vraechde haer. wat is v si sprac ic versuchte mijn õgeluc. ic ben dat õgeluckste wijf. dye ye geborẽ wert Jc moeste mijñ eygẽ kĩt werpẽ in meer eñ en weet niet wat daer af geworden is. Nu vant ic mijn lieue man doot eñ daer bouẽ heuet mi pylat⁹ een man ge geuẽ tegẽ mijn wil. Als iudas dꝫ hoorde begã hi te vragen hoe lãge dat gele dẽ waer dat si dat kint int meer seinde eñ vraechde so lãge dat si vondẽ dat iudas dat kint was. eñ dꝫ hy zijñ vad̄ doot hadde. eñ sijn moeder te wiue genomẽ Doe gaf hẽ sijn moed̄ dẽ raet/ dꝫ hy genade soude soeckẽ aẽ onsen here ihũm xp̄m eñ so dede hi. Eñ õse here õtfinck hẽ tot eẽ ionger eñ ṽgaf hẽ al sijn sondẽ eñ maecte hẽ scaffenaer so dat hi dẽ budel droech daer dye pennigen in warẽ

die õse here gegeuẽ werdẽ eñ zhre iongerẽ also dat hẽ õse here wel gehloefde Doch was hi valsch eñ õgetrou. ende stal dẽ tiẽdẽ pẽninc vã al dꝫ hẽ beuolen wert. Tot eend̄ tijt quã maria magdalena eñ bracht duerbaer salue. eñ salfde onsen here sijn hãdẽ eñ sijn voetẽ dꝫ plach mẽ in die lãde te doẽ voer die herte die daer is. Doen iudas sach dat die salue gestort was wert hy tornich wãt hi woude datmense hadde ṽcocht. Sy was wel waert. CCC. penninghẽ. vã welkẽ pẽningẽ hi dẽ tiẽdẽ penninc soude hebbẽ gestolen so hadde hi. xxx. penninghẽ gecreghẽ. Eñ want hi zijñ scade woude ṽhalẽ ginc hi totte ioden eñ vercochte onsen here om. xxx. pẽninghen Doemen onsen here ter doot leide doe roude dat iudas/ eñ nã dat ghelt. ende werpt dẽ ioden voer die voeten eñ viel in mistroeste eñ ṽhinc hẽ seluen. Also ṽ ginct hẽ õ zijñ valscheit wil dat hy crech eẽ valsche doot eñ eẽ quaet eynde. Lyeue kint hebstu een kerstẽ naẽ staet dair na datn oec hebste kerstẽ werckẽ men vĩt veel quad̄ kerstẽ dan iudas. Judas sloech sijn vader õwetẽde. die menige slaẽ haer ond̄s wetende Judas gaf onsen here ṽ. xxx. pẽninghẽ. menich mensce geeft onsen heere om een caf oft om een snode soude. Eñ dier ludẽ pijñ wert groter dan iudas pijn

¶ Een leer bistu kersten blijft kersten

Lieue kint hebstu den kersten name hout hem ende verties niet. Wien vertijt eñ wert iode oft heydẽ of heeft sijn kersten name te vergeefs die nemen selden goet eynde

Daer van wil ic di segghen.

¶ Van iulianus den keyser hoe hi de kerstenheit verteech ende hi veruolgede die kersten

Het was een monic die hiet iulia
n⁹ die scheen eē goet mēsce. doch
was hi inwendich quaet. hē beual een
rijcke vrouwe drie potten vol gouts te
bewarē daer had si asschē op gegoten.
Julian⁹ wert dat gewaer eñ goot dat
gout wt eñ volde die potten mꝫ assche.
Daer na doe die vrou totten pottē quā
eñ des gouts nꝫ en vāt. doe vraechde
si waer dꝫ gelt waer. Hi sprac hi en wis
te daer nꝫ af. hi hadde drie potten met
asscē ōtfaē/die waren daer noch. Julia
n⁹ nā dat gelt eñ v̉teech zijre oerdē eñ
sijn kerstēheyt. eñ wert te romē eē bor-
ger. eñ daer nae raetgeuer daer na kei
ser. Doe hi kyser ghewordē was doen
woude hi die vā romē behaghē. eñ be-
gā te v̉uolgē alle die kerstē naē ontfan
gē haddē/eñ began die swerte const te-
oefenen Doe hi een kint was doe was
hi by eē meester dye de swerte consten
plach te oefenē eñ gic daer mede Eens
daghes doe sijn meester wt was. doen
vāt hi sijn boeck ende las dair in. te hāt
quamē daer also veel duuelē als gras
eñ vraechdē hē wat hy woude. Doen
wert hi v̉uaert eñ sloech voer hē dꝫ tei
ken des heiligē cruces. te hāt voeren si
wed̉ vā hē. Als zijn meester quā so seyde
hijt hē. Doe sprac die meester. dat cruy
ce scouwen si seer. soe wie metter swar-
te constē wil wercken die en mach dat
cruce niet aēbeden Daer om liet hi doe
hi keyser gewordē was alle die crucen
die indē lāde warē v̉deruen Dat dede
hi dē duuelē ter eeren op datse hē te lie-
uer holpē werckē ind̉ swarter conste
Tot eēre tijt sende hy eē duuel in eē lāt
daer hi hē werckē soude. Doe quā dye
duuel tot eē stede daer vāt hi eē heylich
monic in zijn gebet. eñ dꝫ was soe crach-
tich dꝫ al die wile dꝫ hi bede sy en moch-
te die duuel nꝫ v̉weruen eñ bleef daer
al stille staen eñ wachte tot hi op soude
houdē. Daer badt hy nacht ende dach
voer hē dꝫ hi nye op en hielt wel .x. da-
gē eñ nachtē doe keerde die duuel wed̉
tot iulianū eñ sprack. Hi en hade nyet
verwōnē wāt eē monic hadde hē ghe-
hidert. Doe wert hi toernich eñ sprack
So wāneer ic wed̉ come vāder reysen
so sal ic den monic v̉slaen Als iulianus
optē wege was eñ woude reysen in eē
lāt dat hiet persis. doe quam hy in een
cloester daer sinte blasius abt was Eñ
gheboet datmē hē spise soude seynden
vtē cloester. Dye abt ginc hē tegen/eñ
bracht hē hert gerstē broot. Doe wert
hi toernich. eñ seynde hē hoy wed̉ int
cloester eñ sprac. Jck loue di mijn trou-
we ghi seynt mij paerdē voed̉/so seynde
ic v wed̉. so wanneer ic weder come soe
wil ic dat cloester so v̉storen. datter nē-
mermeer mēsce in wonen en sal. ende
wilt ō eerē eñ sapen coren daer in Dye
abt eñ monickē waren seer bedroeuet
iulian⁹ reet toernich vā daē. daer was
een vroē ridd̉ aend̉ kerckē begrauē. eñ
hiet mercurius. die had iulianus ghe-
mertelijt. des ridders wapenen warē
in eē camer beslotē. Des nachts doen
die abt in sijn gebet lach. sach hi dat ōse
lieue vrouwe in die kerc quā. met veel
engelen eñ sprac tottē engelē Haelt mi
dē ridd̉ mercuriū hi sal dē keyser iulia-
nū dꝫ leuē nemē. Te hant wert die abt
wakende eñ v̉wonderde seer wat dat
mocht bedudē/eñ liet dat graf op doen
eñ en vāt dē ridder niet Des ādere da-
ges vāt hi dē ridder indē graue liggen
eñ vāt sijn spere eñ wapē al bloedich
Doe v̉wonderdē hē seer wat dꝫ mocht
bedudē. Eñ daer na quā een knecht rij
den wt des keysers heer. eñ seyde dat

die keyser doot was doen vraechde hi hoe hi ghestorwen was. Doe sprac dye knecht. Eẽ vroẽ riddꝰ quã daer wel ghewapent met zÿ speer. eñ reet dẽ keyser doer zÿn lÿf. eñ nyemãt en conde wetẽ waer die ridder bleef Eñ die monicken danctẽ gode eñ õser liever vrouwẽ. Al so nã iulianus zÿn eynde om dat hy zÿ cristdom verteghen hadde.

¶ Een leer bistu kersten bewÿset met ten wercken

Lieue kĩt. du en sulste geen kerstẽ mẽsche hetẽ. du en sulste kerstẽ werckẽ hebbẽ wãt eẽ quaet kersten is zÿn pÿn veel meerꝰ dã eẽ iode of eẽ heydẽs pÿn

¶ Van een heydẽs hoeft dat daer seyde waer zÿn siel waer.

Sinte machariꝰ ginc ouer eẽ velt eñ vãt eẽs dodẽ mẽschẽ hooft. eñ badt õsen heere dat hy hẽ dz wÿsde oft eẽ kerstẽ mensces houet waer oft niet. Eñ hi vraechde dz houet wat hy waer Eñ dat hooft antwoerde'. dat hy eens heydẽs hooft waer Sinte macharius sprac waer is dÿn siele Doen seide dat hooft mÿ siele is in de hel Doe vraechde hi. hoe diep dat si inder hellen si. Hi sprac allso dyep als vãden hemel totter aerdẽ. Doe sprac sinte macharius zÿ daer eenige dieper ondꝰ. Ja spract. dye iodẽ syn dieper. eñ onder die ioden die quade kerstẽ. eñ die hebben die meeste pÿn. Lieue kĩt hebstu eẽ kerstẽ naẽ soe doet kerstẽ werckẽ eñ neẽt die naẽ ons herẽ niet te ůgeefs Dat is te segghen Du sulste lieuer steruẽ dã dye naẽ des herẽ te ůsakẽ Daer vã wil ic di seggen.

¶ Sinte vincenciꝰ martelie.

Sinte vincencius was een dyaken ende was by een bisscop dye hiete valerius. Eñ die biscop en conde de niet wel spreken eñ beual sinte vincẽtiꝰ syn macht. Sĩte vicenciꝰ predicte dat rechte ghelove ende hi bereyde dẽ naem ons heren ihũ xpi. Al wast daer ůbodẽ dat die naẽ niemãt prediken en soude Doe liet hẽ die rechter dacianus vangẽ eñ vraechde hẽ hoe hy den naẽ dorste noemẽ eñ predikẽ. na diẽ dz dye vorstẽ ůbodẽ hadden dat dien naẽ niemãt en soude noemẽ Doe begã die bisscop te õtsiẽ eñ ãtwoerde bloedelic Doe sprac sinte vincenciꝰ Vadꝰ hoe spreecstu so bloedelic en hebstu geẽ moet spreect vromelic. Vadꝰ behaget di wel dz ic hẽ antwoerde. ia sprac hi lieue soen ic had di ouer lanc beuolen mÿ woert eñ ic begere dattu antwoerste voert den recht geloue Doe sprac sinte vincẽcius Rechter du hebste gesprokẽ hoe wÿ dorren predikẽ dat rechte geloue eñ den naẽ ons herẽ ihũ xpi. Du sulst wetẽ dattet menigẽ goedẽ kersten õbetamelic ware dat si harẽ god soudẽ versakẽ eñ niet en dorstẽ noemẽ Doe wert die rechter toernich eñ liet dẽ biscop wtẽ lande verdriuẽ eñ greep sinte vicenciꝰ aẽ eñ liet hem hãgẽ in eẽ oestal eñ wtrecken dat tet een lit vãdẽ anderẽ ginc. Doe seide dacianꝰ. Siet nu vincẽti hoe dÿn arm lichaẽ is gestelt. Sinte vincẽtiꝰ began te lachẽ eñ sprack Dit heb ic dick hertelic begeert. Doe sprac dacianꝰ. Nu wil ic di dã aẽ latẽ doẽ alle die pÿn die ic gedẽckẽ mach. of du sulste dẽ kerstẽ naem ůsakẽ. Vincẽcius sprack. Doet mi wat du wilste. legt alle dÿn sin daer aen. du sulste sien metter hulpen gods dat ick meer lÿden mach dã du moechste pinigẽ. Doe begã dacianuꝰ te roepẽ. eñ die geesselaers te geesselẽ met roeden dat si nz meer en mochtẽ. Doe sprac dacianꝰ. Ghi onsaligẽ sÿt ghi nu moede con di niet enẽ mã ůwinnen. Doe namen

si crauwelen̄ en̄ togē hē dat vleysch van sinē liue datmen al sijn ingewāt moch te siē. Doe sprack daciauus bekeert dy noch ofdu moeste noch meer pŷn lŷdē Vincencius seyde. O duuels tonghē vol v̓gifftenis al dŷ dreygē en̄ pŷne en acht ic nyet. hoe du dy meer v̓toornste hoe ic mi meer veruechde. En̄ begeer des datstu mi m̄ŷ pŷn niet en minres mer maectse groter. op dattu vides dz ic di v̓winē wil en̄ al dŷ pŷ metter hulpē gods. Doe wert hi toernich. en̄ liet hē nemē vādē oestal en̄ lietē braden op eē roester. En̄ hi ginc seluer opten roester liggē en̄ si namē yserē vorckē ende stakēse hē in dat lijf. en̄ ructē hē inden roester dat dz bloet liep in dat vuer dat die colē blakerden. doe werpense daer sout op. Daer lach hy alsolanghe optē roester en̄ briet. dat hē die darmē wten lieue gingē en̄ si hingē doer dē roester in die colē En̄ sloech sijn oghen op tē hemel en̄ riep ōsen here aē. daer liet hi hē vādē roester nemē en̄ leggē in eē duyster kercker en̄ liet hē sijn voetē besmedē in een stock en̄ liet daer scerpe broc kelen van grote scaerden en̄ teghelen nemen. en̄ lietse hē onder!eggen. daer moest hi naect op sittē mz sijn gewōde lichaem. Daer quamen dye heylighe engelen mz grooter claerheit ende dye scerpe brockelen werden verwandelt in welruykēde bloemē. Als die wachterē dz wōđ sagē werden si alle bekeert tottē rechtē geloue. Als dacianus dat v̓nam wert hi bi na ontsinnet en̄ sprac Vincēcius verwinnet alle onse pŷne. Hoe wi hē meer pinigē hoe zŷ begeerte meerre is. wŷ en willē hē geen pŷn meer aen doen Nv legget hem op een sacht bedde Doen hi op dat bedde quā doe gaf hi sinē geest op. Doe dacianus dat v̓rnā dat hi doot was so sprack hi Mocht ic hē niet leuendich verwinnē. so sal ic hē doot verwinnē. En̄ doe liet hy sijn lichaē doot werpen op dat velt. dat hē die hondē en̄ woluē souden eten Doe quā eē rauen en̄ sette haer biden lichaē en̄ en scades niet. Daer quā een wolf die woude totten lichaem. Te hāt quā die rauē en̄ beet hē daer af Als dat dacianꝰ hoerde so sprack hi Mŷ dunct wi en cōnē vincēcius nz doot v̓winnen Doe liet hi hē een molensteen aenden hals bindē en̄ liet hem werpē int meer Doe quā hi eer te lande dan die gheen die hē daer in worpē. Doen quam een vrouwe en̄ begroef hem. Al dese pŷne leet hi doer den naem ihesu.

Sinte blasius legende

DIoclesiaen die keyser veruolchde alle die gene die kerstē name ontfingē. Doe vloet die heylighe mā blasius in een steencuyle. en̄ woude zŷ eē eensater. Doe quamen die voghelen en̄ brachtē hē spise. Doe quamen alre ley wilde dierē. en̄ leydē hem voer sijn votē en̄ en woudē niet van hē gaen hy en most haer eerst oerlof geuen En̄ soe wie daer siec wert dye maecte hy weđ gesont. Die president vā dien lāde seyde tot eēre tijt sijn knechten wt iaghen inđ woestinē en̄ si en vondē nerghens niet. Tē laestē quamen si daer blasius was. en̄ daer vōden si der wilđ beesten al om veel Welck doe si die niet gheuā ghen en constē quamen si weđ thuys ende seynden dat haren heere. Doen gheboot hi datmen hem halē soude en̄ brenghen voer hem Doe quamen die ridderen tot blasius en̄ sprakē. ōse heere ōtbiedet di dattu voer hem coemste Lieue kīder sprack hi nv proeue ic wel dat god mŷre niet en heeft verteghen

doe toech hi m; hē. Doe hi opten velde
was. doe quā daer een arme vrouwe
die claechde dat si mer eē verkē en had
de eñ dat selue hadde haer die wolf ge
nomē. Doe gheboot sinte blasius den
wolf dat hi d; verkē weder brēghē sou
de eñ dat most hi doē Doe liet hem die
keyser voer hē brengē eñ woude hem
dwingē dat hy zijn god soude versakē
ende dat hi afgodē soude aenbedē. Eñ
doe hi des niet doen en woude doē liet
hi hē met cluppelen slaen eñ liet hē leg
gen in eē kercker. Doe nam die vrou-
we d; verckē eñ soot d; eñ brocht sinte
blasius dat hooft eñ voetē eñ broot eñ
licht. dat nā hi eñ sprac totter vrouwē.
Du sulste alle iare licht offerē ind kerc
kē in minen naē het sal dy wel gaen in
dijnre neringe. Dat dede die vrou eñ
het ginck haer wel eñ wie dat doet het
sal hem wel gaen in sijnre neringhen.
Doe liet die keyser blasius ophangen
eñ liet zijn lichaē met crauwelē schoren.
Daer quamē. vij. vrouwē eñ ontfingē
dat bloet dat vā sinen lichaē liep. Doe
lietse die keyser vangē eñ woudese oec
daer toe dwingē datse afgodē aēbedē
soudē. Si spraken. sullē wi oec dij afgo
dē aēbedē so doetse ons wi sullense dra
gē bid zee. eñ wascen eñ drogen onder
die ogen datse reyn werden. hi waende
al waers eñ dede haer sijn afgoden Si
gingē henē eñ worpēse in die zee ende
sprakē. zijn dat godē si helpen hem sel-
uen daer wt Doe wert die rechter toer
nich eñ liet makē. vij. ghloepende pan
nē eñ liet daer bi legghē vij. linnē hem
den. eñ lietse kiesen wat si wouden Eñ
doē was daer eē mede eñ hadde. ij. kin
der die nā die linnen hemden eñ werp
se in dat vuer eñ sprac Jc ben bereet te
steruē voer den naem gods Doe riepē
die twe kinder. O lieue moed en laet
ons niet onderwege du hebste ons ge
spijst m; dij borsten. spijst ons oec met
ter eewiger vruechden. Doe lietse die
rechter alle. vij. ophangē eñ haer lich-
amen m; scarpe crauwelē. schoren Eñ
haer vleesch sceen also wit als snee. eñ
wt die lichamen liep melck ende bloet.
Daer quā eē heylich engele eñ troeste
se eñ sprac En hebt gheē anxt weest sta
dich de een goet werc begīt eñ wel vol
brengt diē wert dat ewige leuē. Daer
na liet hyse werpē in eē groot vuer. d;
wert ghelest. eñ gingē al weď ghesont
daer wt. doe liet hijse haer hoofden af-
slaē. Daer na liet hi sinte blasiꝰ werpē
in die see d; hi v̓drincken soude. Eñ hy
sloech voer hē dat tekē des heiligē cru-
ces eñ sadt middē in dye zee als opten
drogē lande. doe sprac sinte blasiꝰ tottē
heydenē. Hebbē v godē eenige macht
d; bewijst nv eñ gaet met mi in die zee
Daer quamē. lxxv. mānen eñ woudē
tot hē gaē eñ v̓droncken alle Doe quā
eē heylich engel eñ sprac tot sinte bla-
sius Gaet hier wt eñ ontfaet die crone
die di god bereyt heeft. Eñ hi ginck wt
ende sijn aenschijn was claer en scone
dat hē allen v̓wōderde die dair waren
Doe seyde die rechter datmē hē thooft
af soude slaē Doe viel hi op zijn knyen
eñ badt ōsen lieuē here dat alle die ghe
ne die siec of cranck warē. eñ si om hul-
pe riepē aen god dat hi hem ouer haer
ōtfermde. Te hāt quā daer eē stemme
vandē hemel ende sprac. sijn gebet wa
re v̓hoert. daer nae wert hē sijn hooft
af geslagen.

¶ Van sinte longinus martelie.

SInte longinus was eē ridder eñ
stac ōsen lieuē here doer sijn sijde
met eenre speere. Ende hy was blint

eñ mettē bloede dat onse heere wt sijn
side liep daer mede bestreeck hiij sijn o-
gē eñ wert siende eñ ontfinck dat rech
te geloue. eñ hi quā in een stadt eñ hiet
cesaria. daer was hi. xxviij. iarē in een
strenghe leuen eñ bekeerde veel volcs
Doe liet hē die rechter grijpen eñ wou
de hem daer toe dwingen dat hi versa-
ken soude ihesum xpm. eñ soude afgo-
den aenbedē. Doe hi des nyet doen en
wilde doe liet hi hē die tandē vten hoef
de slaen. eñ hi riep aen dē name ōs he-
ren ihū xpi. Doen liet hi hē die tonghe
afsnijdē. nochtan en vloes hi sijn spra-
ke niet. hi riep aē dē naē ons heren ihe
su xpi. eñ hi nā een aexe eñ versloech al
le die afgoden die daer waren Dye du
uelen voerē daer wt eñ voeren inden
rechte eñ sijn ghesellen. eñ dye luyden
leydense voer die voetē sinte longinus
Doe sprac sinte longinꝰ waer ō woent
ghi in dese afgodē. Doe seiden si waer-
men die naem gods niet en noēt daer
is onse woninghe. Doe wert die rech-
ter al blint. Doe sprack sinte longinus
du sulste weten dattu nyet ghesont en
moechte werden du en dodeste my eer
sten Wanneer ic doot ben so wil ic voer
di biddē so sulstu gesont werden beyde
aen lijf eñ siel. Te hant liet hy hem dat
hooft af slaen. Daer nae quā hy op sijn
lichaem eñ viel op sijn knien ende bat
ghenade Te hant wert hi gesont eñ siē
de. eñ wert daer nae een goet mensche

¶ Vā sinte vitus eñ modestꝰ martelie

HEt was een rijck heer in cecilien
die had een kint van xij. iaren eñ
hiete vitus ende sijn scoelmeester hiete
modestꝰ Dat kint geloefde aen ihesum
xpm eñ riep aē sinen naē. daer ō sloech
hem sijn vaō dicke. dat kint en liet niet
af Doe dat varnam valerius die rechtē
liet hi dat kint voer hē commen. eñ wou
det dwingen dattet dē naē gods versa
ken soude dat en woude vitus nz doen
Doe liet hē dye rechter slaen met clup-
pelen alsoe lāge tot hem al die dye armē
lam warē dye daer sloegē. eñ des rech-
ters arm wert oec lam. Doe sprack vi-
tus. waer sijn nv dijn godē. roeptse aē
dat si di gesont maken. Doe sprack die
rechter. konstu dat wel doen Ja sprack
hi. inden naē ons herē ihū xpi vmach
ic dat wel Doe sprac die rechter. so doet
also. Hi badt onsen here voer hē eñ hy
wert gesont Nochtans en woude hi nz
ghelouē eñ sprac tot sijn vaō. Leert dij
kint eñ dwinctet vā sijnre glouen het
moet anōs dat leuē daer toe doē. Dye
vaō nā dat kint in sijn huys eñ dede hē
brēgē vrouwē eñ iōcfrouwē eñ meni-
gerhāde spel. eñ woude hē also vkeren
dat en halp niet Doe liet hi dat kint be
slutē in eē camer. doen quā vter camer
so edelē roke dat al dz huysgesin vwon
derde. Die vaō ginc heymelick eñ sach
doer een hol wat hi dede. Doen sach hi
een engel biden kinde met groter claer
heit. Te hāt wert hi blint. Doe riep hy
so lude dat al die stadt te samē quā Doe
vraechde die rechter wat hē ware. Hy
sprac ic heb goden ghesien dye warē so
claer dat ic blint ben geworden Doen
brachten si hem voer sijn afgod dat hy
siende soude werden. dat en halp al nz
daer na so quā hi weō tot sinen sone vi
tus die maecte hē weō ghesont eñ sien
de. Daer na doe vitꝰ veel teykenē had
de gedaē indē gebenedidē naem ons
herē ihesu xpi eñ niet aenbedē en wou-
de die afgoden. doe liet hē die keyser dy
oclesianus stekē in eenen heten gloey-
endē ouen. daer ghinc hi weō wt onge
quest. Doe liet hi hem werpē voer een

hongheringhen leeu dat hien scoeren
soude die en dede hē niet. Daer na liet
hi nemē sinte vitus eñ zȳ meester mo-
destum eñ sijn amia crescētia. die hem
plach te bakeren. eñ lietse hanghen in
een oestal. Te hãt wert daer een groot
onwedᵉ vā donre eñ blixē. eñ die aerde
beefde. eñ der goden tempel viel daer
neder eñ dode veel luden. Die keysere
vloech eñ riep. o wee dat ic vā een kint
verwōnen ben Doe quā een engel eñ
loste se vanden oestal eñ brachtese voer
een water. daer vielense in haer gebet
eñ gauē harē geest op. Noch een andᵉ

¶ Van sinte cristoffels legende

Cristoffel is alsoveel als een die ō-
sen here draghet. want hi droech
onsen heere in eens menschen gelike
op sinē arm. den naē ons herē droech
hy in sijnre hertē eñ in sinen mont tot
allen tijden. Sinte cristoffel was eerst
een heydē eñ hiete reprob⁹ ende was
groot eñ lanck. eñ had indᵉ lencte. xij. el
len. eñ stont tot eenre tijt voer eenē co-
ninc eñ diende Doe quā hē int herte eē
gedacht dat hy den meestē conic dienē
woude die ergent waer. Doe wert hē
geseit vā een conic die was dye hoech-
ste vandᵉ werelt. Hi wanderde also lan
ge dat hy tot hē quā eñ boot sijn dienst
Die coninc sach dat hy een vroem mā
was eñ ontfinck hē gaerne eñ hadden
lief. Tot eenre tijt gheschiede dat eē go
kelaer quā eñ speelde voer den coninc
eñ noemde den duuel dicke. als hi den
duuel noemde soe segende hē die conic
Dat sach cristoffel eñ vraechde den co-
ninck wat hi daer mede meende. Dye
coninc en wouds hē niet seggen Doe
seide hi. Wilstu mi des niet segghen so
en wil ic niet langer bi v bliuen. Doen
sprac die coninc. ic wilt di seggē. so wā-
neer ic den duuel hoer noemē. soe heb
ic anxt dat hi mi quaet doen sal daer ō
so seghen ick mij. Doe sprack cristoffel
Hebstu anxt voer den duuele so is die
duuel weldiger dan du Soe wil ic den
duuel soeckē eñ wil hem dienē. Hi wā
derde eñ vraechde waer hy den duuel
vinden mocht. eñ quam in een woestij
daer quā hē tegens ridē een grote sca-
re vā ridderen. daer reet een conic me-
de die was vreeslikē ghescapen Doen
vraechdē si wat hi sochte. Hi sprack Ic
soeck den duuel dien woude ic dienen.
Doe sprac die coninc. ick ben die duuel
hier hebstu mij gheuondē. Hem wert
seer lief eñ hi wert sijn knecht. Sij redē
ende quamen daer een cruce stont doe
voer die duuel wten weghe ende voer
veer om doer eē onweghe Doe sprack
cristoffel. Waer om laetstu den goedē
wech eñ vaerste op eenen quade wech
hebstu anxt segt my die sake. hy en wil
det hē niet seggē. Doen sprac cristoffel.
soe en wil ic di niet langer dienen. Doe
sprac die duuel. Ic wilt di seggen. Het
was een mā die hiete xp̄s die wert ghe
hangē aen een cruce soe wāneer ic een
cruys sie soe moet ic vlien. Doe sprack
cristoffel. Hebstu anxt voer cristus. soe
moet hi weldigher sijn dan du biste soe
en wil ic di niet langer dienē. Hi wan-
derde vā hē eñ began te vraghē waer
hi cristus vinden mocht eñ quā tot een
eensater. Eñ die began hē te seggē vā
onsen lieuē heere god eñ sprack Hy es
die hoechste coninc die ye wert. Wilstu
hem dienē so salstu vastē eñ bedē. Doe
sprac cristoffel. ick en mach niet vasten
noch beden. leert mi een ander dienste
daer ic hē mede diene. Doe sprack dye
eensater. Gaet tottē water daer plagē
veel ludē te vᵉdrencken eñ woent daer

bi. du biste een groot man. draecht alle die lude ouer die dy bidden doer onsen here god. hi sal di wel lonen. Hi sprack hi wouder gaerne doē. Doen hi lange tijt bidē water gewoent hadde. eñ had menigē mēsce ouer gedragē doer god eens nachts doen hi op sijn bedde lach hoerde hi eē stēme die sprac. Cristoffel coēt doer onsen here eñ haelt my ouer Hi stont snellijck op eñ quā daer. eñ en vant daer niemant Hy ginc weđ op zijn bedde. Doen riep die stēme noch eens Cristoffel doer god haelt mi ouer. Hy stont op eñ en vāter niemāt. Hi ginck weđ liggē. Doen riep die stēme derde werf. Haelt mi ouer cristoffel. Hi stont op eñ vanter eē kint sitten. dat hē badt doer xp̄s eer dat hi hē ouer droege. Hi nāt kint op sijn arm doe wast seer swa re. Doen sette hijt op sijn scouderen. eñ had eē staf in sijn hāt eñ wade in dꝫ wa ter Hoe hi dieper in ghinck. hoe dattet kint swaerđ wert eñ dat water meerđ wies. ende dat kint wert ten laesten sō swaer dattet hē neđ druете alsoe dat hi nauwe ouer quā Doe sette hijt kint ne der eñ sprac. Jck en weet niet wat kint du biste mi docht dat ic al die werelt ge ladē hadde. Doe sprac dat kint. laet dy niet v̄wonderē du en droechste niet al leen alle die werelt. mer dē ghenen die hemel eñ aerde gescapē heeft. Jck ben xp̄s den coninc die du dienste des wil ic di een waer tepkē geuē. Neemt dijn staf eñ steecte in daerde. morgē vroech sal hi bloepen Doe en sach hi dat kint niet mer hi nam sijn staf eñ stacse in die aer de des morgēs was hi gebloept Daer liet hi die stede eñ wanderde in heyde nis eñ predicte daer dꝫ rechte ghelone Doe quā hi tot eē stadt daer en v̄stont hi die sprake niet. doe badt hi onsen he re dat hi hem ghenade gaue. dat hi die sprake conde sprekē. het gesciede hi pre dicte daer dat rechte geloue. Doe quā een heydē eñ sloech hem met eē vuyst voer zijn wāge. dat leet hi v̄duldelick eñ sprac. En waer ic niet een kerstē mā ic soude mi wrekē. nv wil ict lijden doer de naē ons herē ihū xp̄i. Doe nā hy zijn staf eñ stackē in daerde eñ badt god dꝫ hien bloepē liet op dat si gelouich wor dē Te hāt bloepde die staf. Vā dat tekē bekeerdē wel viij. dusent mēschē. Dat vernā die conic eñ seyñ de wel. ij. dusent ridderē die hē vāgē souden. Doe sprac hi. woudic mi weerē ghi en mocht mi niet doē. Daer liet hi hē die hādē bindē eñ quā voer dē coninc Doē die conic aē sach wert hi v̄uaert eñ viel vā zijn stoel Sijn knechtē boerdē hem weđ op doe vraechde hem die coninc hoe hi hiet. hi sprack Eer ic ghedoopt was hiete ic re probus. nv hiet ic cristoffel. Doe sprac die conic. du hebste dwaselic gedaē dat du xp̄s naē aē dy hebste ghenomē wāt xp̄s wert gehāgē aē die galge eñ hi en kōde hē seluē niet gehelpen Du quade kerstē bidt aē onsen gode oft du moets steruē. Doe hi des niet en woude doen liet hi hē beslutē met twee scoon vrou wē eñ loefde hē groot goet datse hē be kerē soude totte ongheloue. Doen viel hi op sijn kniē eñ badt onsen here ihesu dat hi hē bewaerde. Daer sagen si dat sijn aensicht claer wert als die sonne. Doe wordē si v̄uaert eñ sprakē tot hē ontfermt di ouer ōs. wi willen gaerne geloue aen ōsen heere ihū xp̄o. Doe dꝫ die conic v̄nā liet hise martelē. eñ liet cristoffel geesselē met roedē eñ yserē ketenē eñ liet hē een gloepende helm op sijn hooft setten. Daer na liet hy hē bindē op eē yserē bāck eñ liet vuer on

der die bāck makē. eñ die banck smekte
als was eñ het en scade hē nyet Daer
liet hi hē binden aē eē zule eñ liet tot hē
gaē. CCCC. scuttē diē doot soudē schie
ten. Die pilen voerē op in die lucht eñ
wonden hē niet eñ een pyl quam dē co
ninc in syn oghe eñ maectē blint. Doe
sprac cristoffel morgē als ic doot bē soe
neemt mŷ bloet eñ bestrŷct dŷ ogē soe
wordes du gesont Des anderen dages
liet hi hē dat hooft af slaen. Doe nā hy
des bloedes eñ streect op syn oghe. eñ
sprac indē naē gods eñ dē heyligē mā
sinte cristoffels Te hant wert hi siende
en liet hē dopē. Aldꝰ heeft cristoffel den
doot geledē. doer dē name ōs herē ihū
xpi

¶ Van sint Joris legende.

SInt ioris was een vroem ridder
quā tot eēre tyt in heydenisse tot
eenď grooter stat Voer die stat was eē
zee eñ in die zee was een vreeslikē dra-
ke die en cōst nyemāt viagē. dye draec
moestmē alle dage ij. scapē geuē eñ als
si des niet en dedē so adt hy die ludē eñ
ginc voer die stat eñ blies daer op alsoe
veel stācs dat daer die ludē siec af wor-
dē eñ storuē. Doe die scapē bi na al ver
doruē warē doe moestmē hē alle dage
geuē een scaep eñ een mēsche Eñ men
worp dat lot om. eñ wien dat vyel dye
moest daer heen. Het ghesciede eens
daghes datter lot viel op des conincs
dochter. Doen wert die coninc seer be-
droeft eñ boot siluer eñ gout eñ syn co
ninckryck half voer syn dochter Dat ge
meen volc wert toornich eñ sprack dat
haer kinď waren gegetē hy soude oeck
doē of si woudē hē barnē in syn borch
Hi badt datmen hē dach gaue. viij. da-
gē. Doe die viij. dagen om quamē doe
quā dat gemeē volc eñ woudē die ionc
frou hebbē. Daer toech haer vaď haer
beste cleeď aen eñ screyde bitterlyck eñ
sprac. O wee myn lieue dochter. ic had
wel gehoept dz ick v soude gegeuē heb
ben eenē edelen coninc te wiue. nv sal
ic di geuē eenē vreeslikē draeck tot een
re spysen. O wee dat ic den dach ye ge-
leefde. woude god dattu doot waerste
eñ ic di te graue dragē mochte. O wee
dat groote iāmer. Doe scepde die ionc-
frou vādē vaď eñ toech totter zee ende
wachte dē drake. Dat volc stōt voer ď
stat eñ sach haer nae Onď des quā ghe
redē die goede sint ioris eñ sach die iōc-
frou daer bedroeft staen eñ hē vwōder
de seer wat si meende eñ ginc tot haer
eñ sprac. God gruet v eerlike ioncfrou
we. wat bedudet dz tu dus bedroeft sit-
tes. Si sprac. Vlie vorē iongelinc ist dz
tu dŷ leuē behoudē wilste Hi sprac. ick
en vlie nz ic en weet die sake. Si sprack
o edel iōgelinc hier sal een drake comē
die sal mi etē als hi menich mensche he
uet gedaē. Hy sprac. ic en heb geē anxt
ic wil di helpē inden naē ons heerē ihū
xpi ghebenedyt. Si sprac. lieue vrient
wat helpt v dattu met mi steruen wilt
het is ghenoech dat hy mŷ alleen neēt
Als si aldus te samē spraken. so quā die
drake wter zee eñ sint ioris ginc hē te-
gē eñ stac syn speer doer sinen halse. eñ
sprac totter iōcfrou. Treet toe indē na-
me ōs herē ihū xpi eñ strŷct hē den gor
del om dē hals Also dede si Daer volch
de haer dē draeck als eē bādich hōt tot
ter stat toe. Doe die ludē dē draec sagē
comē. doe begonde se te vliē Doe sprac
sint ioris. Eñ vliet nyet en hebt gheen
anxt. god heeft mi gesēynt dz ic v vlos-
sen sal vādē drake. eñ sal v prediken dē
naē ons heren ihū xpi. geloeft aē hē soe
en mach v nz scaden. Doe dode hy den
draeck eñ al dat volck liet hē dopē Die

draeck was soe groot dat hē vier paer
ossen nauwe wter stat kondē treckē Al
dus heeft sint ioris den draeck ṽwōnē
indē naem ons herē ihū xpi. Daer nae
leet hi die martelie ō gods wil. dat quā
aldus toe Hi quā in eē lant dair sach hi
datmē dye kerstē ludē daer toe dwanc
dat si afgodē aēbedē souden Doe sprac
hi daer tegēs eñ seide Het en syn geen
godē mer duuels Doen liet hē die rech
ter gripen eñ liet hē ophāgē i eē oestal.
eñ syn lichaē met crauwelen scoren. eñ
sout in die wondē wriuen. Des seluen
nachts quā ōse here met een groot lich
te eñ trooste hē allo dat hi alle die pyne
niet en achte. Doe liet die rechter een
touenaer halē dye maecte een drāc vā
ṽgiftenisse dat gaf hi sint ioris te drinc
ken. Hi sloech daer ouer dat teikē des
heyligē cruys eñ drāct. eñ ten scade hē
niet. Doen die touenaer dat sach wert
hi bekeert eñ liet hē dopē. Doe liet dye
rechter makē eē vreeslyck rat dat was
om besmedet met scaermessen eñ scer-
pe swaerden. daer liet hy sint ioris op
settē. Doe brack dat rat. eñ tē scade hē
niet. Doen liet hi hē settē in een panne
vol siedēs olie. daer sadt hi in eñ ghebe
nedide onsen here eñ en voelde gheen
hette. Daer na doe die recheer sach dat
hi hē met gheēre pyn en mocht ṽwin-
nen. doe begā hy met hem te smekē eñ
sprac. Siet hoe groot syn ōnse godē ge
louet eñ bidtse aen. Doe sprack sint io
ris brengt mi voer dȳ god ic wil gaer-
ne doē dz ic met recht doē sal. Die rech-
ter wert vro eñ liet al die stat te gadͤ co-
men. Doe viel sint ioris op syn knyen
eñ badt ōsen here dat hy den tēpel met
ten afgodē ṽstoerde. Te hant quā dat
vuer vā den hemel eñ verbarnde bey-
de afgodē eñ tēpel eñ die priesterē daer
toe eñ dat aertryc dede hē op eñ den tē
pel ṽsanc int afgrōt. Doe die coningin
ne dat sach sprac se tottē conic. O du ar-
me dwase ic heb di dicwil gesept dattu
gheen kerstē ludē ṽuolghē en soudeste
Nu sulstu wetē dz ic oec kerstē wil wer-
dē. Doe liet hy dye coninginne op hāgē
biden vlechtē eñ lietse geesselē. alsoe dz
al haer lyf vā bloede beliep. Daer nae
liet hi haer thoeft af slaē. Des anderen
dages liet dye rechter sint ioris slepen
alle die stratē om eñ geboot datmen hē
thooft af soude slaen. Doe viel hi op zȳ
knien en badt gode dat alle dye ghene
die hē aēriepē in harē noot dat hy hem
te hulpen quame Daer quā een stēme
vā dē hemel eñ sprac. Hy waer ṽhoort
Daer wert hē thooft af geslagē eñ dye
rechter dye hē doden liet was dacian⁹
ghenoēt eñ wert vā dē blixē verbrant.

¶ Eē leer. Niemāt en sal hē seluē voer
god noemē oft voer god houden.

Lieue kint. dat anderde gebot sul-
stu noch anders ṽstaē. Mensche du en
sulste den naē gods niet te vergeefs in
dȳ mōt noemē. dat beduudet alsoe veel
Dat gheen mēsche hē seluē noemē en
sal voer god. ofte voer eenich god hou-
dē. want onse lieue here sprac op eē tyt
doen hi predicte. Den tyt sal comen dz
die valsche prophetē sullē comen in mi
nen naē eñ bedriegē veel ludē eñ sullē
sprekē dat si xp̄s syn. want nadͤ hemel
uaert ons herē ihū xp̄i quamē veel lu-
den eñ sprakē dat si xp̄s warē. Vā dien
was een die hiet symon magus. daer
vā wil ic v seggen

¶ Van een gokē
laer die symon magus hiet.

HEt was eē toeuenaer eñ hiete sy
mō mag⁹ dye dede metter swar-
ter cōste veel tekenen. eñ beroemde hē
dat hi waer dye gods sone. eñ waer al-

le dinck weldich eñ alle die ghene dye
aen hẽ ghelocfdẽ die soudẽ eewelick le-
uen Hi liet scapẽ maken van aerde eñ
lietse lopẽ oftse leuẽdich waren. Hi liet
beeldẽ sprekẽ eñ hondẽ singẽ. Hi sprac
ic ben god ic mach doen dat ick wil. my
en is gheen dinc õmogelick Doe ic een
kint was doe seynde mi mijn moeđ met
anderẽ kinderẽ opten acker dat ick ko
ren snijdẽ soude mz mijnre sichte. daer
ghebôot ic die sichte dat si seluer soude
mayẽ. Doe quã sinte pieter ende wou-
de tegens hẽ disputerẽ eñ sprack. Vre-
de si met di Hi sprac. ic en behoeue dijs
vredes niet. ic wil di bewisen dat ic een
geweldich god ben eñ dattu mi sultste
aenbedẽ. ic ben die hoechste cracht. ick
can vliegen in de hoechste lucht. ic ma
ke vã dye steenẽ broot. ic can wesen in
viere sonđ hindernissen Coninck nero
hielt hẽ voer eenen god. Tot eenre tijt
stont hi voir dẽ coninc nero eñ v̓wãdel
de sijn aẽsicht dat bi wilen was hi ionc
bi wilen out Doe seide die coninc waer
lic dits die gods sone. Doe sprac symõ
magus. Heer coninc wilstu sien dat ic
die gods sone ben soe laet mi dat hooft
afslaen ic wil in drien dagen weder op
staen Daer geboot die coninc den kna
pe dat hi hẽ thooft af soude staen. Doe
die knecht waende dat hy hẽ thôoft af
sloech doe wast een scaep. eñ was ghe
stelt als symõ magus eñ v̓hude hẽ. iij.
dagẽ eñ nã dat scaep eñ brachtet wech
Dair na quã hi weđ tottẽ coninc ende
sprac. ic ben vanđ doot weđ op gestaẽ.
Doe waende die conic nero al waers
eñ hielt hẽ voer die gods sone bi wilen
als hy bidẽ conic beslotẽ was in sijnre
cameren so was die bose gheest in sijn
re gelikenisse daer buten eñ sprac met
ten volcke dat hy een god waer. eñ dat
volc waende al waers. eñ lieten nãe hẽ
een beelde maken dat seer schone was
eñ screuẽ daer bouẽ. Dit is symon dye
heylige. Tot eenđ tijt sprack sinte pie-
ter tottẽ coninc nero eñ seyde. Du sult
ste wetẽ dat dese man gheen god en is
Ic wil di heymelikẽ seggẽ wat ic denc-
ke. can hi dat raden soe is hi god Doen
sprac hi tottẽ coninc. Laet mi halen een
ghersten brôot. dat wert hem gehaelt.
Doe sprac sinte pieter. Is symõ eẽ god
so rade hi wat ic dencke. Doen wert sy
mon toornich eñ liet daer lopẽ. ij. groo
te swarte hondẽ die souden sinte pieter
scoeren. Doe seghende sinte pieter dat
broot eñ boot den hondẽ. Doe liepẽ si
wech Doe beroemde hẽ symon dat hy
woude dodẽ latẽ op staen. eñ daer sterf
een iongelinc. Daer wert sinte pieter
gehaelt eñ symõ. wie den dode v̓wecte
die soude den anderẽ v̓wonnẽ hebben
eñ dẽ anderẽ soudemẽ dodẽ. Doe begã
symon also lãge te touerẽ ouer den do-
de dat hijt hooft begã te roerẽ Doe rie-
pẽ si alle dat symõ een god waer ende
woudẽ sinte pieter steenen. Sinte pie-
ter sprac Is hi leuendich soe staet hi op
eñ gaet wech. Die dode lach al stille.
Doe sprac sinte piete Jonghe staet op
indẽ naẽ õs herẽ ihũ xpi eñ gaet waer
ghi wilt. Te hãt stont hi op eñ ginc sijn-
re stratẽ Doe woudẽ si symon steenen
Sinte pieter en woude des niet gedo-
ghen eñ sprac. wij en sullẽ gheẽ quaet
met quaet loonẽ. Doe ginc symon tot
sinte pieters herberge eñ bant een hõt
voer dat huys eñ sprac. Nv laet siẽ oft
sinte pieter hier in dersgaen. sinte pie-
ter quã eñ ontbant dẽ hõt Die hõt liep
tot sinen meester eñ werpen totter aer
dẽ eñ scoerde hẽ sijn cleeder vandẽ liue
Sinte pieter geboot den hont dz hy hẽ

niet en soude dodē. Daer quamē dz ge
meē volc eñ sloegē symō met dreck. eñ
met steē eñ iaechdē al naect uter stadt
vā romē. Doe en dorste hi in een iaer ĩ
die stadt niet comē vā scaēte. Daer na
quā hi weder tot conĩc nero eñ sprac Co
ninc nu wil ic di bewisen dz ic gods so-
ne ben ic wil nu vlieghē totten hemel.
Dye maer quā ouer al dye stadt. eñ al
tvolc quā te samen Symō ginc op een
hoech pallaes eñ geboot dē bosen gees
ten dz si hē op soudē voerē. si voerdē hē
hoge in dye lucht. Sinte peter sprack.
Ghi bose geestē ic beuele u bidē leuēde
god dz ghi hē laet vallē ter aerdē. doen
lietēse hē vallē. Eñ hi viel den hals on-
twe also nā hi zij eynde om dat hy god
woude zijn. Also salt oec gaen antekerst.
die hē oeck voer god sal houdē. vā hem
wil ic di seggen ¶ Van antekerst.

ANtekerst sal geborē werdē te ba-
bilonīē vād ioetscher aert vā een
patriarchē geslacht eñ sal ghe borē we-
sen in ōecht Eñ sal werdē besnedē als
eē iode eñ hē sal eerst gegeuen werden
eē heylich engel als een anđ mēsce Als
hi seyt dat hi is christus die gods sone.
so sal hē die heylighe engel latē. eñ dye
bose geestē sellē hē sijns onderwinden
Hi sal werdē machtich Die ioden sullē
hē volghē eñ weđ timerē dē tēpel bin-
nē iherusalem eñ bedē hē aen als god.
eñ hi sal sprekē dat hi xp̄s si. eñ in viere
hāde wijs sal hi dat volc bedriegē Ten
eerstē male met zijnre valscher leer. hi
sal zijn bodē seynden ouer al die werelt.
die bodē sullē hē hebbē als heylighe lu
dē eñ prekē tegē dat kerstē gheloue. eñ
verkerē veel volcs. Tē tweden maele
met sijn valsche tekenē. die hi doen sal
met valscher consten. veel teikenen sal
hi doen. die doden sal hi verwecken hy
sal die beeldē doen spreken. bomē doen
bloeyen. ende weder verdorren hy sal
wateren laten verdroghen eñ wedere
latē lopen. hi sal dat vier vandē heme-
le laten comē op sijn iongherē eñ hi sal
se laten spreken met menigerande ton
ghen. Ende sal hē maken ghelijck ofte
hi doot waer. eñ laten hem op voeren
of hi tottē hemel voer. hi sal weder neđ
comen eñ spreken dat hy vander doot
op gestaē is eñ hi sal dye ludē bedriegē
met veel tekenen Tē derdē mael sal hy
tvolc bedriegē met gauen. hy sal rijck
werden eñ viden alle die v̉holē scat eñ
geuen elc ghenoech die hem volgē Tē
vierdē sal hi die ludē bedrieghē met pijn
hi salse alle die pijn aēdoē die hi bedenc
ken can. die hē nyet en volghē noch en
gelouen. Daer en sal niemant copen
noch vercopē ten si dat si sijn teken heb
ben. Daer na sal comen Enoch eñ He
lyas wt dē paradise eñ predicken tegē
hē eñ bekeerē veel volcs. beyde ioden
eñ heydē. eñ die sal antekerst al doden
latē Eñ enoch ende helias sal hi oec do
dē eñ haer lichamē sullē opter straten
van iherusalem blijuen. vierdē haluē
dach ende dan sullen si weder op staen
vanđ doot. So sal daer comen eē stem
me vanden hemel ende spreken aldus
Enoch ende helias vaert hier op so sul
len si dan op varen in een claer wolck.
Daer nae sal antekerst leuen xv. dagē
eñ setten sijn stoel opten berch van oli-
ueten. soe sal comen sinte michiel ende
doden hē al daer eñ die tijt dat hy weel
dich is sal wesen vierdalf iaer. Waer
die tijt niet cort so en kōde geen mēsche
salich werdē. Sijn knechtē sullen nemē
wiuen eñ sijn blijde eñ vro eñ sprekē Al
ist dat ons here doot is/ wij sijn doch al
le dinc seker. So sal comen snellick dye

gap doot eñ slaẽse doot. Daer nae sul-
lẽ die iodẽ eñ heydẽ kersten werdẽ. Eñ
tsal vrede werden ouer al dye werelt.
Eñ hoe lãge dat dye werelt staẽ sal tot
diẽ iõcstẽ dage toe. dz en weet niemant
dã god alleẽ. Als neẽt antekerst zijn eyn
de die hẽ voer god gehoudẽ heeft. Die
oec zijn bodẽ sijn nemen oec eẽ quaet eyn-
de. Also ginct oec den coninc cosdras
Daer van wil ic di segghen.

¶ Van coninc cosdras.

HEt was een heydẽs coninc hiete
cosdras die toech mz al sijn mach
te al dat lant om eñ quã oec te iherusa
lem. tottẽ heyliggẽ graue. daer quam
hem alsulke veruaernisse toe dat daer
niet en dorste bliuen. Daer nae vant
hi dat houte des heylighen cruce ende
voerdet met hẽ int lant. eñ liet timerẽ
eẽ hogen toerne vã siluere eñ gout eñ
van duerbaer stenen. Daer had hi wa
ter doẽ leydẽ met heimelike conduten
eñ liet dat vã bouẽ neõ vallẽ dat soude
die regẽ wesen Daer bouẽ waren paer
dẽ eñ wagẽs die liepẽ daer om rõmelẽ
dat soude die dore sijn Daer sat hi indẽ
toerne op een gulden stoel. eñ sette dat
cruys aẽ sijn rechter hãt. eñ een haẽ aẽ
sijn lufter hant. Hi soude wesen die va
der. dat cruice die sone. eñ die haen dye
heylige geest. Eñ al dat volc moeste hẽ
aẽbedẽ. eñ sijn sone verwaerde dat co-
ninc rijc. Dat vernã die keyser van ro-
mẽ. Eraclius. eñ vsaemde groot volck
eñ toech er henẽ. Doe moete hẽ des co-
nincs sone met eẽ groot heer. des qua
mẽ si ouer een dz die twe herẽ alleẽ te sa
mẽ soudẽ vechten. eñ wie god die sege
gaue die soude heer sijn van beide dye
heerẽ. Daer gaf god dẽ keyser die vic-
torie. daer wert cosdras sone dẽ keisere
onderdanich met al sijn volc eñ ontfin
gẽ dẽ rechtẽ geloue. Doe toech die key
ser voert int lant eñ quã voerdẽ toerne
daer cosdras in sat in sijnõ groter heer
scapie eñ vinc hẽ eñ sprac. Hier õ want
dn dz heilige cruce wat gheeert hebste
des selstu genietẽ wildi dat dopsel ont-
fanghẽ. ic wil di dijn leuẽ geuen/des en
woude hi niet doen. Doe toech die key
ser zijn swaert wt eñ sloech hẽ sijn hooft
af. Also nã cosdras godheyt een eynde
Des gelijc leestmẽ oec van machemet
daer sommige heydẽ aen gelouen

¶ Vã eẽ monic die hiete sergius. ende
vã machemet Hoe si dat volc bedrogẽ
met haerrer bouerien

HEt was een monic die hiet sergi-
us die was houerdich eñ stõt na grote
heerscapie idẽ houe te romẽ eñ des en
mochte hẽ niet werdẽ. Eñ viel in mis-
troest eñ toech totter heydenscap. eñ hi
quã te bessermonien. Eñ quã tot een
iõgelinc die was rijc eñ hiet machemet
eñ seide. Wilstu volgẽ minẽ raet ic wil
doẽ dattu eẽ heer wertste vã al dit lant
eñ datmẽ di voer god aẽbedẽ sal. Hi sei
de hi woudet gerne doẽ Doe nã hi een
ionge duue eñ besloetse in een camer.
eñ dair en ginc niemant toe dan mach
emet die gaf haer teten. Ende hi nam
dat coren eñ stact in sijn oer. eñ hi sette
die duue op sijn schouderen ende lietse
wt sijn oer eten. Ten laesten soe was si
so wel gheleert als hi bi haer quam soe
vloechse hem op sijn scouderen. eñ stac
haer nebbe in sijn oer eñ sochte dat co-
ren dat hi daer in hadde. Desen seluen
machemet hadde oeck besloten in sijn
re cameren een osse ende dien brachte
hi oec alleene teten Ende bi sergius ra
de hadde hi den osse daer toe ghewent
dat hi die osse ginc leggẽ voer hẽ op zijn
knyẽ eñ adt hẽ wt zijn scoot. Daer nae

liet die verlopē moninc al dat lant te sa
mē comē eñ sprac alsoe. hi woude hem
wisen wie si voer god souden houden.
eñ seyden op wien die heylighe gheest
quā in eender duuen ghelikenisse dye
ware dye sone gods. eñ dien soudense
voer god houdē. Doe ginc hi heē ende
liet die duue wt vlieghē. si vloech om al
dz volc. te lesten wert si ghewaer waer
machemet stont. eñ vloech hem op sijn
scouderē eñ stac haer nebbe in sijn oer.
Doe sprac dye verlopē monic. siet ghy
dz wel. dat die heylighe geest seyt hē in
zijn oer wat hi u lerē sal. doen liet hy dē
osse wt lopē die en cōde niemāt gripen
Tē laestē ginc machemet tot hē. Doen
leyde die osse op sijn knyen. eñ leide hē
die mont in sijn scoot. eñ socht sijn voe-
der als hi gewoē was En alle dat volc
hielt machamet voer eē god. Doe gaf
hi hē eē eewe hoe si leuē souden. Als sy
vastē soudē so en atē si des daechs niet
eñ des nachts atēse eñ drōckē soe veel
als si woudē/ als si biddē soudē so moes
tē si eerst haer lijf scone wasschen. Een
mā mochte wel hebbē vier huysvrou-
wē te samē Een maech mochte zijn nich
te wel nemen te wiue. op dz die maech
scap te vaster werde. Doe welcke man
met eens anderē mans wijf begrepen
werde die steenden men beyde te gader
wert eē mā begrepē met een ōgebōdē
vrouwe so sloech men hē achtiē slagē.
Eñ veel dyer stucken gelijc gaf hi hē te
houdē die zōmige warē goet die zōmi-
ge quaet Doe was daer een rijcke lāts
vrouwe die waēde dat hi god waer eñ
liet daer om weruē dat hise ter eren ne
mē woude. Eñ hi gaf daer sinē wil toe
eñ nāse te wiue eñ quam in groot goet
Eñ doe seynde hē god eē vmanige toe
dz hi hē bedenckē soude. Dat was dat
groot ongemac eñ dat quā hē dicke toe
des was die edel vrou seer bedroeuet.
si vraechde waer van dat waer. hy sey
de dat gabriel met hē plach te spreken.
Wāt hi zijn claerheit nz liden en mocht.
Niet lanc daer na wert hi vgeuen. Eñ
hi liet makē eē kiste van yser. daer sou
demē hē in legghē als hi doot waer. eñ
hi liet maken eē tempel die dede hy bo
uē beweluē met seyl steen. Als hy doot
was doe wert hi in die kiste gheleit. eñ
wert gebracht indē tēpel. Als hi inden
tēpel was gebracht doen toech die seyl
steē dye yserē kiste in dat ghewelft met
tē dode lichaē eñ bleef daer hāgē. Doe
sprac dat volc. dz waer van groter hey-
licheit. Is hi heilich dat wert hi wel ge
waer also bedroech hi dz volc. noch ghe
louē die bessermonitē daer aen. Lieue
kint laet di dit eē leer wesen eñ en wilt
niet anders gelouē. dā eē goet kersten
mensche sculdich is te gelouen

¶ Hier begint dat derde ghebot/ eñ es
hoe mē die heilighe daghen vieren sal
Eñ eerē sal eñ hoe mē biddē sal

Lieue vader leert my doer
god Welc is dz derde ghe-
bot Lieue kint ick salt di le
rē op datstu gode voer mi
bidste Dz derde gebot is. Du sulste die
heylige dagē vierē Lieue kit du en sult
ste op heylige dagē nz arbeidē. noch dijn
gesin latē arbeiden. wāt dat mishaget
god seere. Daer vā wil ic di segghen

¶ Vā eē mā die hout las optē heiligen (dach

OOe die kind vā ysrael wa-
rē in die woestijn daer vondē si een
mā die hout las optē heiligen dach die
brachtēse moyses eñ vraechdē wat zijn
broke waere. Moyses dye vraechdet
voort onsen heere. Onse here sprac mē

sende hē steenē. daer wert hi ghesteent Dit laet di een leer wesen eñ en breect dȳ viert nz. Noch wil ic di eē andſ seggē

Van een die ploechde op sinte marien magdalenē dach

Het was eē mā eñ dwāc zȳn stiefkint daer toe dattet hem soude helpen ploegen op sinte marien magdalenen dach doe hi optē acker was eñ ploechde. doe quā daer dye blixē eñ v̄barnde paert eñ ploech. eñ dat vuer quam dē mā in dat beē eñ v̄barnde hē soe seer dz hē geē meester helpē cōde. Doe liet hy hē voerē tot sinte mariē magdalenen kerc. daer dede hi een lofte dz hi nēmer meer op heilige dagen werckē eu soude/ alsowert hi weđ gesont. Lieue kint hout dȳ viert op hey lighe dagen

Een leer Mē en sal op heylige dagē niet dansen

Lieue kint wiltsin dȳn viere wel houdē so en sulstu niet dansen singē of sprigē. wāt sinte augustin⁹ sept. welck mensche indē heiligē dagē danset dye mocht ploegē of ander werck doē. Eñ daer vā wil ic v seggen een exempel

Vā een wijf die des heyligen dages plach te dansen

Het was eē iōcfrou die plach gaerne te dāsen eñ si en spaerde dē heiligen dach niet vā dansen Tot eēre tijt quā si thuys vādē danse eñ was seer v̄moyt eñ ginc slapē. Doe dochte haer dz daer luden quamen op swarte paerden geredē. eñ voerdē haer in een diepe kuyl die seer duyster was. ende brochtense voer lucifer. Doe sprack lucifer. Dit es eē goede dāserinne. vestichthaer den hals dat si ons wat mach singē. Daer quam eē eñ greep een barnende stock wten vuere als haer dochte eñ stacken haer inden hals. Doen began si te roepen met luder stēmē daer si opten bed de lach dat die luden quamen gelopen eñ vraechdē haer wat haer waer. O we sprac se ick ben altemael verbarnt. Daer was si so swert eñ iāmerlijc ghestelt. Eñ dat vleysch viele haer aenstuckē vādē liue eñ stāc so vuyl dattet nyemāt liden en mocht Daer brachtmen se int hospitael eñ si loefde dat si nemmermeer dansen en soude. Also wert si weder gesont Noch een ander

Vā ludē die danstē optē kerstnacht

Het gesciede int lant vā sassen i eē dorp dat hiete clopbergen in des heyligē kerstnacht. doe mē dye metten sanc. stōden daer drie ludē opten kerckhof eñ sprakē. Wij willen eē luttel sprīgē op dat wij warm werdē Doe begōdense te dāsen. Als die priester beginē soude die heilige kersmisse doen ginck hi wt eñ badt datse aflatē wouden Sy en lieten nz af Hi badt hē noch eens eñ si en lietē niet af. Doe sprac die priester Nu geue god. eñ die heilige man sinte magn⁹ die hier is dz ghi een gans iaer moet dāsen. eñ het gesciede si dansten al dat iaer dz si nye en rustē. eñ en wistē vā haer sinnen nz eñ des priesťs suster was aēdē dās hi woudese vādē dāse nemē eñ toech haer dē arm vandē liue. Daer en ginc geē bloet wt nochtā dāste si mettē enē arm. eñ dat wonder quā ouer al die werelt. Daer togē dye luden toe van verre landen. ende wouden dat grote wonder bescouwen ende sagen dat iammer van dien luyden Haer cledere n ende scoenen versleten niet. Ende op hem en viel oec geen regen noch sneewe. Si hadden ghesprōghen enen kuyle inder aerden totten gordel toe dyepe. Eñ als dat iaer gheheel omme gecomen was doē lieten si

af. doen brochtmense voer dat outaer daer lagense op. eñ sliepen drie dagen eñ drie nachtẽ Doe werden si ōtwaect die zōmige storuē te hāt dye zōmige eñ leefdē niet lange daer na. Hier waren xv. mans eñ drie vrouwen. Lieue kint oec en sulstu nz sien dansen op heylige dagē

¶ Van een iōcfrouwe die dat dāsen verloefde

HEt was eē edele ioncfrouwe. die hoorde goede luden toe. die was so lief tot dansen datse lieuer dāste dan si adt of dranck eñ versumede die haer eten omt dāsen wille eñ wāt si nz en dāsede soe en was si nēmermeer vro. Eñ daer om warē haer vader eñ moedere seer bedroeft. Tot eender tijt quā daer eē broed int huys. doe claechdē si ouer die dochtere. eñ baden hē dat hise daer af straffede hi nāse wt eñ sprack. Lieue dochter oft ic di gaue die coere dztu ontberē soudeste eenē dach vruechden. eñ du soudest daer om in vruechden leuē woudestu des nyet doē. Ja spracse. ick wilt doē Doen sprac die broeder Dochter wildestu in desen corten leuen. dese vruechdē ōtberēn op dattu di eewelijkē ublideste met gode almachtich eñ met onser lieuer vrouwen eñ met allen saligen heyligen Si sweech een wijle dair na sprac si. Jck en woude om al die werelt dat dansen niet versaken mijn leef daghen. ten waer dat ic in hemelrijck ewelic dansen mochte. Hi sprack dochtere ic loue di dat bi mijnre sielen. alstu in hemelrijck coemste wattu begereste dat sal di werden. Ja sprac si daer genoecht mi wel op dat mi des dāsen genoech wert. Nv verloue ick gode alle dansen ende aertsche vruechdē. op dat ic met hem ewelick moet dansen. daer toechse gheestelijcke clederē aen ende dienden onsen lieuē heere in haers vaders huys bi na vier iaren. Eñ si wert cranc. daer vermaende haer moedere datse biechten soude eñ ōfangē dz heylighe sacrament. Te hant sprack si dat si des nyet doē en woude. het en waer dat die broedere quame dye haer ghe loeft hadde te dansen in hemelrijck. Doe warē dye vrienden seer bedroeft eñ en wisten nyet wat si daer toe doen soudē. want die broeder woende veer vā daen. Doch als god woude die alle dinc ten besten can voegē so quam die broed in dat huys gegaē. Eñ si werdē alle verblijt. Doe sprac si haer biechte eñ ontfinck gods lichaem. eñ liet haer doē dat heilighe ābacht. daer sach si eñ sloech die ogē totte hemele. eñ sweech al stille alle wyle. tē lestē begāse vrolijc te lachē eñ sprac totten broeder Vader doe ghi mi bekeerdet loefde ghi mi dat ic met gode eewelick soude dansen der loeftē laet ic quite. want ic sie mijn lieue here comen met eē danse daer aē gaet zijn gebenedide moeder maria eñ alle die heilige ioncfrouwē die in hemelrijc sijn eñ aenden dāse trede ic nv wel mijn dat ic ye geborē wert. Daer mede gaf si dē geest op. Lieue kint vliet dese aertsche vruechde op dat di werde die ewighe vruechde

¶ Een lere Eet eñ drinct des heyligen daechs soberlick

LJeue kīt wiltstu dā vier wel houden soe en sulstu niet ouermaet eten oft drinckē wāt al ist tot allē tijt son de nochtā ist des heyligē dages meerder sonde

¶ Vā gesellē die inder asscen sticten

DEs sonnēdaechs indē vastēauōt saten gesellē eñ dronckē eñ warē blijde eñ des maendachs eñ des dinxdaechs daer toe eñ inden asscelē, woeē

dach en kietē si niet af. Doemē die mis-
se singē soude sprac die een tottē ande-
rē. Gaw wij ter kerckē. eñ nemen asscen
opt hooft. Doe begōde die ander te scē-
pē eñ sprac Siet hier neđ. ic wil di asscē
ghenoech geuē eñ nā assce eñ werp hē
daer mede. Siet daer quā een. eñ wer
per met asscen also langhe dat haerder
geē mont noch ogē op en mochtē doē.
vāder asscen want si stictē allegader.

Een ander exempel

Van een vette henne diemē wt wā
een vreeslike groote worm.

Het satē gesellen eñ atē optē vastē
auont totter midderweken toe
totter middernacht eñ hadden ghege-
ten menigerley spisen. Doen die haen
craeyde doe sprac die weert vandē hui
se. Ghesellē wij m oetē noch etē van eē
der vetter hennē eñ sprack. staet op eñ
haelt ons eē vette hēne die dē haen al-
der naest sittet dat is dye vetste henne
hi haeldese hē. si wert gedoot. Doemē
dat ingewāt wt doē soude doen toech
men daer wt eenē grotē veruaerliken
worm die was so vreeslikē dat hē gru-
welde alle die daer waren soe bleef dat
eten onderwegen. Lieue kint eert diē
heyligen tijt

Een lere gaet des heyligen daechs
gaerne ter kercken

Lieue kīt wiltstu dī vier wel hou-
den so sultstu des heyligē daechs
ter kercken gaen ende verhalen al dat
ghi in dye weecke versumet moechste
hebbē. Bouen allē dinc en sultstu dijn
misse niet versumen. nyet alleene des
heiligen daghes mer oec des wercken
dages als du tijt hebste dā hoort geer-
ne misse.

Een exempele vā enen riddere dye
sinen sone leerde dat hi ghaerne misse
soude hooren

Het was een riddere eñ hadde lā-
ge tijt gediēt enen coninck eerlij
kē eñ trouwelijc. Doe hi steruen soude
beual hi dē coninc sinē sone. Die conīc
sprac hi woudē gaern nemen. die sone
hiet wilhelm⁹ die vađ riepen tot hē eñ
sprac. sone ic sal nv steruē ic wil di leren
iij stuckē daer bi sultstu mijnre gedēckē
Dat eerste es. du en sulste des daechs
nēmermeer wesen sonder misse. Dat
anderde is wāneer du dīj vrou siet ste
bedroeft so en sijt nyet blijde. eñ selt dy
met haer bedroeuē eñ bewisen dat hae
re droefnis v leet is. Dat ðde is. waer
du sietste eē mensce. die geerne achter-
spraec spreect. dien sultstu scouwē. Doe
die vader doot was. willem diende soe
wel dat hem sijn here eñ vrouwe eñ al
thuysgesin lief had. Doe was daer in
des conincx hof eē riđ die plach gheer
ne achter spraec te doē van diē hielt hy
hē. eñ en wouder geen gesellscap mede
hebbē doe hadde dye valsche riđ ghe-
merct. als die conighine bedroeft was
so bedroefde hē wilhelm⁹. doe ginck hi
tottē coninc eñ seyde dat wilhelm⁹ had
die coningine lief ghecregē. ende here
wilt ghy dat proeuen so bedroefse met
woerdē ghi sulcet wel sien dat hi hē m3
haer bedroeft. Dat dede die coninc. eñ
beuant dat also. Doe wert die coninck
toernich eñ nā raet hoe dat hy hē vādē
liue ter doot brocht. Doe sprac die val-
sche riđ. Here ic wil di goedē raet ghe
uē. seynt hem mergē vroech int wout.
tottē calcouē. eñ beueelt den backeren
wie mergē coēt alđ eerst tot hem vā ou
wē wegē. datmen diē indē heten ouen
werpet. Alsoe dede die coninc eñ beual
wilhelmo dat hy des mergēs vroe sou
de rijden totten backer. eñ soude seggē

myn heer ontbiet v dat ghy sondt doē
als hi v beuolen heeft. Des morgens
vro stōt willē op eñ reet wt. doe hy onđ
weghe quā hoerde hy misse ludē. doen
reet hi daer. eñ ginc in die kercke ende
hoorde die misse al wt. dye wile sat dye
valsce ridder op eñ reet hē nae eñ wou-
de sien hoet hē gegaen waer. eñ quam
eerst ten ouen eñ sprac Ghesellen hebt
ghi gedaē dat v myn heer beuolen had-
de. Neen spraken si. mer wi willent te
hant doen Daer grepē si dē valschē rid
der eñ worpē hem indē ouē. Doen wil
lem misse had gehoort quam hi totten
ouen eñ seide dat si doen souden als hē
die here beuolen hadde. Si spraken ia
wy. Hi quā weđ tottē coninc eñ seyde.
het was al gedaen eer ic quā. Doe vra
gede die coninc waer hi so lāge getoeft
hadde. Hi sprac. hy had misse gehoort
Ja sprac die coninc die misse heeft di dyn
leuē ghebaet. Doe vraechde hē die co-
ninc so lāge tot hi op die waerheyt quā
eñ hadde hē lieuer dan te voren. Lieue
kīt hoort gherne misse alstu moechste.

¶ Een leere hoort gerne sint ians euā(gelie

Lieue kint wanner die
misse wt is so leest die priester sint
ians euangelium. In principio erat
verbum. dat sulstu gheerne hooren. eñ
sult des ganse geloue hebben. Als ghi
dat gehoort hebt in dien daghe en kan
di gheen onweder scaden

¶ Vā een priester met syn ghesellē die
vā dē donre verslaghen werdē. eñ van
die derde diet leuen behielt wāt hy sint
ians euangelie gehoort hadde

Het was eē priester eñ twee man
nen dye soudē riden een wech. si reden
doer een dorp daer sanc mē misse. Doe
sprac die een knape. Laet ons gaen in
die kercke eñ horen misse. Sy spraken
si woudē gaen eten. Hi gīc in die kerc-
ke. ende si redē in die herberghe Doen
die knape in die kercke quā doen was
die misse wt eñ die priester las sint iās
euangelie. In principio erat v̄bū Doe
dat wt was doen ginck hi wech eñ adt
Als si opt velt quamē doe quā daer eē
groot onweder. eñ si begonden weđ te
vlien ten dorp waert. Daer mede quā
een groote blixem. eñ daer mede wert
eē stemme gehoort die riep. sla sla sla.
Doe quā eē groote dōreslach eñ sloech
die priester totter aerdē doot. Die anđ
twee redē voort. Doe quā daer weder
een blixē eñ een stēme wert ghehoort
die riep sla sla sla. Doe quam daer een
donreslach eñ sloech den eenē dye des
priesters geselle was ter doot toe. Die
derde runde voert. doe quam daer ech
ter een blixem met eenre stemmen die
riep sla sla sla Doe quā daer een ander
stēme eñ sprac. Slaet niet want hi he-
uet hudē sint ians euangelie gehoort
In principio erat verbū. Lieue kint dit
laet di een leer wesen eñ hoort dat euā
gelie al wt na der missen.

¶ Een leere. dat woert gods reyniget
die sonden.

Lieue kīt wilstu dyn viere wel hou
den so sulstu des heyligē daghes geer-
ne dat woert gods horen. eñ nz alleene
des heyligē dages mer oec tot allen tyđ
den wāt dat woert gods heeft in hem
groote nutticheit. Een mensche mach
een woert horen daer hi mede gherey-
nicht wert vā allen sonden dair vā wil
ic di segghen

¶ Vā een sondich mēsche dye gherey-
nicht wert mettē woerden gods

Het was een heilich mā dye stont
tot eenre tyt. eñ sach den ludē ter
kercken gaen. Doen sach hi eē mēsche

die was onreyn eñ swert eñ dye duue-
len ghingē daer bi eñ hadden hem een
keten om den hals gebonden eñ leydē
hem Daer ghinghē die duuelen al om
ende sprongē eñ lachten eñ warē seere
blijde eñ die heylighe engelen ghingē
veer achter na eñ warē bedroeft. Doe
die heilige mā dat gesien hadde gaf hi
hem tot sinē ghebede. daer nae sach hi
dat die selue mēsche weď uter kercken
quā eñ was claer als die sonne eñ dye
heylighe enghelen ghingē by hem. eñ
waren vrolic eñ blijde. eñ die duuelen
volchden hē veer achter nae eñ waren
droeuich. Doe seide die engel den hey-
lighē man dat die mensche met groter
sondē in die kerck ginck eñ hoerde dat
woert gods eñ creech daer alsulkē rou
we van sinen sonden dat hem alle sijn
sondē ṽgeuē werdē. Lieue kint laet dy
dit een leer wesen eñ hoort gherne dat
woert gods

¶ Een leer hoort gheerne dat woert
gods op dat hi di hoer in dijnre noot.

Lieue kint du sulste dat woert go-
des gheerne horen. op dat di god
hoort i dijre noot En hoorstu dz woort
gods niet gheerne soe sulstu weten dat
di god niet gheerne en hoort daer van
wil ic di een exempel seggē

¶ Vā een mēsche die dat woert gods
niet en woude horen. eñ doen hy doot
was en bate hē dat ghebet niet.

Het was een rijck mā die en wou
de dat woert gods niet horē Wā
neer men began te predickē so ginc hy
altoes uter kercken oft hi stont eñ clap
te onder die predicacie oft hi sadt ende
sliep. Het gheschiede daer na doen hi
doot was eñ opter barē stont doen dye
priester ouer hē las datmen plach te le
sen ouer den dodē allmense graeft dat
ter stont een crucifix bi den dode. Dat
beelt nam sijn handen vandē cruce eñ
stopte daer mede sijn ooren. Doen die
priester dat sach hielt hi op eñ en wou-
de niet meer lesen eñ sprac totten ludē.
Wat helpet dat wij veel lesen voer de-
se man eñ bidden. god en wil sijn ghe-
bet niet horē. want hi en woude die wi
le dat hi leefde die ghebodē gods noch
sijn woerdē niet horen noch houdē Lie
ue kint laet dy dit een leer wesen ende
hoort gheerne dat woert gods

¶ Van een die dat woert gods niet en
wilde horē eñ hinderde die anď luden.

Het stont een priester eñ predicte
Doe stōter een man eñ hinderde
hem. doe sprac die prediker. Vriēt hoe
det di dattet god aen dy niet en wreke
dattu sijn woerden hinderste. Te hant
quā die bose gheest eñ voer hem in sijn
lijf. Eñ hi wert so ōtsinnet datmē hem
bindē moest. also lach hi. x. weken Doe
vielt dat die preker daer nae weder op
die stede quā daer hi ghepredict hadde
Doe badē hē sijn vriendē dat hy onsen
here god voer hē bidden woude dat hy
ouer hem ōtfermē woude. Dat gescie-
de. die broeder badt voer hē. eñ hi wert
verlost vāden bosen gheest. Lieue kint
laet di dit een leer wesen eñ en hindert
niet dz woert gods. Ist dattu dz woert
gods niet horen en wilste soe gaet uter
kerckē eñ en hindert anď ludē niet.

¶ Een leer die dat woert gods hinde-
ren sijn des duuels ghesinne.

Lieue kint alle die ghene die gher
ne dz woert gods hinderē. dye sijn des
duuels ghesinne want hi staet dair na
god te hinderē. dair vā wil ic di segghē

¶ Van een prediker die inď tijt sijnre
predicacien verboot den reghene dat
si niet reghenen en soude

DIe heilighe bisscop ethemundus
eer hi bisscop was op een tijt doe
hi vā̃t cruce soude prekē op die ongelo
uige byō stat wigorma buten der kerc
kē begā te hā̃t een v̄ uaer!hc wolc haer
wt te sprepdē als die onstuer regen wt
geuē woude. Doe die heplige mā sach
dat die menschē veruaert warē eñ ghe
stelt om wech te gaen. doe keerde hi hē
tseghen dye onstuere wolcke eñ sloech
dat heilige crups daer tegens eñ sprac
Ic gebiede di bose geest verre van hen
te vlien. eñ en weest niet soe koen dit te
genwoerdige volc te hinderen Doe hi
dat gesept hadde te hant ginc vā daen
die geest des onweders. Eñ daer quā
een claer wolcke eñ omsceense alle. eñ
die reghē met grooter ōrustichelt viel
al om eñ om hē. Eñ alsoe verdreef dese
heplighe mā dicwil eñ in veel stedē de-
sen bosen geest met sinē reghē eñ wate
ren vandē stede sijnre predicacien
¶ Noch een ander. ¶ Vandē duuel
die in een sack droech daer hy dz woert
gods mede hinderde

HEt was een heplich mā dye sach
een duuel gaē eñ droech eē groo
te sack op sijn rugge. Doe vraechde hi
den duuel wat hi droech. Hi sprack ick
drage bussen met menigerhā̃de salue
Doe wijsoe hy hem eē swarte busse eñ
sprack. Diet hier is salue in. daer salue
ic der ludē ogen mede dat si slapē inder
predicacië want die predicacie hindert
mi alte seer. Die menschē die ic. xxx. oft
xl. iarē in mij̄ gewout heb gehadt dye
werdē mi in eēre predicacië genomen
Noch een anđ ¶ Vā sinte hylarius
eñ vādē duuel die met hē ginck als sijn
ghesselle.

SInte hilarius ginc wt eñ woude
gaē predikē dat woert gods in eē lant
Doē quā dye bose geest in eens knapē
ghelikenisse eñ wert sijn ghesselle ende
droech sijn cappe. Doe si totter herber
ghe quamē doe wonde sinte hylarius
water drickē als hi plach te doen. Doe
seide sijn geselle Lieue vader ghi en sult
gheen water drincken ghi en sult dair
wat wijns toe doē op dat ghi sterckere
wert tot gods diēste Hi dede also Dair
nae seide hi. Lieue vader ghi en sult die
wijn niet meer mengē. Vā bose men-
gen en quā nye goets. Drinct dē wijn
sonđ mengē. op dat ghy stercker wert
indē dienste gods. Hi dede also. Daer
nae sprack hi. Lieue vađ ghi sult oerlof
nemen eñ eten vlepsch op dat ghi sterc
ker wert indē dienste gods Hi dede al-
so eñ liet te hā̃t allenckē af vā sijn stren-
ghe leuē ¶ Ten laesten quamē si tot eē
dorpe. Doe sprack echter die selue. Lie-
ue vađ hier is eē goede vrouwe die be
gheert des seer dat si v sprake. Doe hy
daer quā totter vrouwen. eñ mz haer
sprac doen becoerde hē die bose geest so
seer dat hy vol nae quade wille hadde
totter vrouwen. Doe quā sinte martē
eñ viaechde den bosen gheest eñ waer
scuwede den hepligen man. Also laget
die duuele dē prekaer op dz hy tw oert
gods hindere. Mer onse lieue here eñ
onse lieue vrouwe maria dye bescher-
mense. Daer vā wil ic di seggen
¶ Hoe onse lieue vrouwe bewaert die
broeders vanđ prediker oerden

HEt was een heplighe ionfrouwe
in eenre clupse die hoerde seggen dz eē
niewe oerde op ghecomē ware die der
prediker oerdē hiete. Die liepē die we-
relt om eñ leerden dz volc. Doe begeer
de si dat si hare een saghe Daer nae ge
schiede datter twee broeders quamen
eñ groetēse. Doen sy se sach docht si in

haer herte eñ seyde. Dit is ommoghe lic dat dese luden hem kōnen bewaren voer sondē die soe wanderen in die werelt. hem moet veel becoringhe toe comē. Des nachts daer nae docht die iōc frouwe dat si onse lieue vrouwe maria sach eñ tot haer quam gheghaen in alsulcker wijsen oft si seer bedroeft waer ende sprac tot haer. Du hebste mi seer vertöornt in dien dattu mijn knechten alsoe bedocht hebste. Waenstu dat icse niet en can bewaren voer becoringhe. Siet ic wil di dat bewisen dat ic eē sonderlinghe sake op haer hebbe. Daer sloech si haren mantel op ende wijsde haer een groote scare vā predikaer broederē. onder dien sach si die twee die tot haer gheweest haddē Noch een anď

Hoe dat een schip twee predikaren gehoersaem was.

TWee broeders souden gaen tôt eenen dorpe eñ predikē. Doen quamē si tot een watere daer en was gheē schip. Doe saghē si ouer dat water aen die anď side een schip staen. Doe sprac die een broeder. schip ic ghebiede di by den woerdē god dat wij denckē te preken dattu coemst ende haelt ons ouer Te hant quā dat schip tot hē driuen ouer dat water. Doen traden si daer in eñ hadden ghenē riem. Daer quā een ioncfrou springē bouē vanden berghe eñ was wel vā acht iaren eñ hadde eē riem opten hals ende trat int schip ende voerdese ouer. Daer en sagē si haer niet meer Daer dancten si onsen lieuē here eñ onser lieuer vrouwen ende gighen in dat dorp eñ predictē dat woert gods. Lieue kint laet di dit een leer wesen. dit heb ick dy ghesept. daer om dat tu minne eñ liefte sultste hebben tot dz woert gods Een ander

Van die eersame beda.

HEt was eē heylich priester in enghelant die hiete beda. dye was blint eñ liet hem leyden vāden eenen dorpe totten anderen ende predicte dz woert gods. Tot eender tijt quā hy op een velt daer laghen veel steenen Doe seyde sijn knecht van spotte. Hier sijn veel ludē vergadert die wouden gherne dat woert gods horen woudet ghy hem predikē Hi seide hi woudet gheerne doen. Doe began hi te predikē. Eñ doe die predicacie wt was sprac hi int eynde. Nu segen ons die vader. die sone die heylighe gheest Doe seyden die heylighe engelē Amen. Ende alle dye steenen die daer laghen spraken Amē. Doe dese priester begrauen was doen quam die heilighe enghele ende screef op sijn graft. Hac sunt in fossa bede venerabilis ossa. Dat beduydet. In dit graf sijn begrauen dye ghebeentē des eersamē priesters beda. Noch een anď

Vā een prediker die onse lieue vrouwe haren sone toende.

HEt was een heylich broeder inď prediker oerden die plach gheerne dat woert gods te predikē. Doe hy wel. xxx. iaer inď oerden gheweest hadde doe openbaerde hē onse lieue vrouwe eñ droech haer kint op haren arm. ende boot hē dat kint eñ sprac. Vrient du hebste dat woert gods ghepredict. dit kint sulstu te loon hebben Daer ōtfinck hi so grote vrolicheyt inwendich in sijnder sielen. dat hi binnen acht daghen eten noch drincken en mochte. Een anď

Vā ene wilde iongelic die hē bekeerde eñ ginc inď p̄dicaer oerdē.

DOe die predicaer oerdē eerst ghesticht was doe ontfinghen si een cloester i eē stat die gehetē is banonia.

In dat lant was een scholier die eē byster leuen leide. hem wert bewijst een gheestelic bescouwinghe Hem docht dat hi was op een wech daer verhief hem een storm eñ ōweder vā blixem donre hagel eñ reghen. daer begōde hi te vlien ende en wiste wair hene te keerē Ten laestē sach hi een huys staē daer quam hi toe eñ clopte daer voer eñ badt daer gode datmē hem in latē woude. Die huysvrouwe sprac. Ic bē die gherechticheit eñ woen hier. dit is mijn huys Met mi en mach niemant wonē hy en si rechtuerdich. du hebste een onrecht leuen daer om en moechstu met mij nyet wonen Doen hy dat hoorde doe keerde hi hē om eñ ginc al wenende van daer. Doe sach hi voort noch een ander huys daer ginc hi hene. eñ dat onwedͤ wert hoe lāger hoe groter. Doe hi quā aen dat huys clopte hi aen dye doere. eñ badt doer gode datmē hem in liete op dat hi niet en vͤdorue vāden onweder. Doē antwoerde die huysvrouwe eñ sprac. Ic bē die waerheyt ende woen hier. dit is mijn huys. hier en mach nyemāt in comen met mi hy en si waerachtich daer ō en laet icdy niet inne. want du en hebste die waerheit nz lief. Doe wert hi noch seerder bedroeft. eñ doen liep hi voort eñ quā tot eē ander huys. daer cloopte hi aen eñ badt doer gode datmē hem woude in laten. Doen antwoerde die huysvrouwe. Ic bē die vrede eñ wone hier eñ dit is mij huys. eñ ick en laet v niet in wāt die vrede en is nz met quaden luden mer met goedē ludē. mer ic wil di goedē raet geuen. Hier bi voert woent mij suster dye hiet barmherticheit die alle den bedroefdē te hulpe comet. Gaet tot haer si sal dy goedē raet geuen. eñ wat si dy doen hiet dat doet Hi dede dat eñ ginc hene eñ quā tottē huyse eñ cloopte. ende badt doer gode datmen hem in latē woude. Doen āntwoerde die huysvrouwe eñ sprack. Ic ben die barmherticheyt eñ woen hier in desen huyse. du biste in grootē node. ic wil di goeden raet geuen. Wilstu salich werdē aen lijf eñ aen siele soe gaet te banonia totten prediker broederen eñ begeeft di daer Te hant doe hi ontwaeck wert doe ginc hy daer ende gaf hem daer in. Lieue kint du sulste den predicaren gheerne horen wātse god gheeert heeft

Een leere des heylighen dages sulstu gheerne bidden

Lieue kint wilstu dat derde ghebot wel houdē soe sulstu gheerne biddē des heyligē dages eñ sultste dat ghebet al weder verhalen dattu in die weke versuymt hebste. daer om zijn die heylighe dagen in gheset datmē dan niet arbeydē en sal. mer men sal dan te kerckē gaen eñ bidden ¶ Lieue vadͤ ick en can niet biddē. leert my bidden om gods wille. Lieue kint dat wil ic gheerne doē op dattu gode biddes voer mij eñ ic deelachtich werde al dijne ghebeden Lieue kint wat gebet dat dy alder meest innicheyt gheeft dat sultstu alre liefst lesen. het si dat pater noster ende aue maria. oft een andͤ ghebet. Eñ du sulste dy ymmer vlitighē daer toe dat tu innichlic eñ met puerder herten bedeste. dattu dy nyet met onnuten ghedachtē en becōmerste eñ dattu alsoe bedeste dattu andͤ ludē nyet en hinderste dattu ymmers wat innicheyt oft geestelicheit oft soeticheit voelste. want beter es een pater nostert met innicheyt gesprokē dan een geheelen souter son-

der innichept Hier vā wil ic di seggen
Oꝛ pater nr̄ is beter dā anđ gebedē·

HEt was eē goede iōcfrouwe dye
plach seer innichlic te biddene in
een winckele inder kercken. Dat had-
de ghemercteen heplich byscop . dye
sach dꝫ eē witte duue quā vādē hemel.
eñ sadt der iōcfrouwē opten scoot ende
drāck alle die tranē die dye iōcfrouwe
screpde in haer gebet . Doen nam dye
bisscop die iōcfrou wt eñ vraechde wat
haer gebet waer. Sp sprac.si en conde
anders gheen gebet.dan dat pater nr̄
eñ aue maria. Doe gaf hi haer den sou
ter die soude si alle daghe lesen. Sp nā
die souter eñ lassen alle dage. Nae dier
tijt en sach die bisscop die duue nyet co-
men als hi ghewoen was. Doē sprack
die bisscop totter iōcfrouwē. Dochtere
hoe behaget di den souter. Si sprac ick
lesen alle daghe maer ic en voel sulcke
innicheit niet als ic plach te doen Doe
nā hi haer dye souter eñ beual haer te
bedē eñ te lesen dat pater nr̄ so si plach
Lieue kint bidt dat gebet dat dy meest
innichept inne brēget.

Vā eē ridđ
die wt sinē dode lichame wies eē scoon
lelye bescreuen met aue maria

HEt was eē ridđ eñ begaf hem in
een oerde. Die riddere en konde
gheen pater noster noch gheenrelep
gebet. Doe merct hē geset een meester·
die hē soude leeren dat pater nr̄. Doe
hadde hi so herden sin dat hi niet meer
en kōde leerē dan dese twee woerden
aue maria Die sprack hi tot allen tiden
eñ anders gheē ghebet. eñ hielt dat al-
le sijn leuen lāck met groter innichept
Doe hi doot was eñ begrauē doe wies
wt sinē graue een schone lelye eñ in elc
kē blade stōt. Aue maria met guldē let
terē gescreuē. Doe vwōderde dē broe-
derē alle eñ groeuen dat graf op ende
vondē dat die wortel was ghewassen
wten monde des ridders. Doen seyde
sijn meester dat hy anders gheē gebet
en cōde dā die twe woerdē aue maria

Een leer dijn gebet leest lancsaem
met aendenckē ende innichlike

LIeue kint wāneer du dijn ghetij-
den spreecste soe sultstu lancsaem
lesen eñ die woerdē altemael spreken.
Ist dattu een pater noster lancsaē spre
keste eñ innichlic dat is beter dan tien
haestende. eñ slaetste yet ouer in dijne
ghetiden dat hout dye duuel eñ sal dy
dat voer werpē ten ioncsten dage

Titeuillus die duuele vergadert al-
le die woerden diemē ouerslaet in dye
ghetijden

HEt geschiede in een cloester daer
was een heplich broeđ Die was
tot eenre tijt in sijn gebet doen sach hy
den duuel int cloester gaen eñ droech
eenē sack op sijn rugghe. daer beswoer
hi hem dat hi hem segghen soude wat
hi inden sack droech. Doe sprac hy. ick
vergađ hier in alle die ghebrokē woer
den die dese broeders spreken in haer
ghetidē. eñ alle die woerdē eñ letteren
die si ouer slaen als si haer getijdē hou
den . Doe sprac die heplige mā. hoe es
dinē naem. Hi sprac. ic hiete titeuillus
Doen maecte dye heplighe man dese
veerse Fragmina vboꝛ titeuillus colli
git hoꝛ Ende hi seide dat den broederē
op dat si hē te bat vwaren souden

Vā eene die onse lieue vrouwe open
baerde

HEt was eē goede vrouwe die on
se lieue vrouwe gherne plach toe groe
ten met eenē aue maria Doen quā tot
eēre tijt ōse lieue vrouwe eñ openbaer
de haer dese vrouwe ende sprack. Du

plegest mi te groetẽ mꝫ een aue maria nier du iageste daer alte seere mede eñ dedeste my daer lieuer aẽ dattuse lanc saem spraeckte

¶ Van eẽ diakẽ die vãdẽ bosen gheest beseten wert

HEt was een dyaken eñ hiete arnulphus die plach sijn getidẽ iagende te lesen eñ liet veel woerdẽ achter daer om voer hem die duuel int lijf eñ pijnde hẽ seer. Op eẽ tijt woude hy tot gods tafel gaẽ. doe nã hẽ die duuel eñ werp hẽ ter aerdẽ voer al dat volck Doe badt dat gemeen volc voer hẽ. eñ wert vlost. Lieue kint spreect dijn gebet met vlite

¶ Een leer aendẽct dat leuen cristi in dijn ghebet.

LIeue kint du sulste dat leren dat tu dijn ghebet innichlijc beuelen conste onsen here ihũ eñ sinẽ heylighẽ Menige ludẽ sprekẽ dat een pater nr̃ op dꝫ anď sonder innicheyt eñ en beuelen dat niemãt Also en salstu niet doen mer du sulste lerẽ dattu dat innichlick beueelste onsen here god eñ spreect na dijre macht bi wilen meer bi wijlẽ mi na dattu diẽ tijt eñ stont hebste met innicheyt. Du sulste tẽ eerstẽ mael sprekẽ. iij. pater noster der heyliger driuuldicheit eñ biddẽ hem dat hi di te hulpe come in dijnre noot eñ hoede eñ beware di dattet beelt der heyligher driuuldicheyt nẽmermeer en wert gescreydẽ vã dijnre sielen Eñ dat hi di brẽge dat stu bescouste dye spiegel der heyligher driuuldicheyt sonder eynde. Daer na spreect eẽ pater noster zynre heyligher boetscap ter eerẽ als dat hi vanden hemel quã in deser werelt eñ ontfinc den mẽscheit vanden ioncfrouwelikẽ lichame marie. Daer na spreect een pater nr̃ sijnre heyliger geboerten ter eeren eñ ons allẽ tẽ troestẽ Daer nae spreect een pater noster zijre besnidinghe. als hi eerst wtstorte sijn bloet opten. achtẽ dach om onse stinckende sonden wille op dat sijn heylighe bloet aen ons nyet verloren en wert Daer na spreect een pater noster sijnre veruolghinghe ter eerẽ die hi leet van sinẽ vianden. dꝫ hy moest rumẽ dat lant met sijnre lieuer moeď die hẽ noch soech eñ moeste vliẽ in dat lant van egipten. eñ dat leet hy altemael om õsen wil Daer na spreect eenẽ pater noster. sijnre becoringe ter eerẽ op dat hi di te hulpe come in dijnre becoringe. Daer na sijnre groter arbeyt die hi hadde dat hy wanderde. al om dat lant eñ predicte eñ leerde den wech des ewighen leuens. Daer nae sijnre vangenis. doe hi geuangen ende geslagẽ wert om onsen wille. Daer na sijnre bitter geesselighe dat hy om onsen wil gebonden ende gheslaghen wert Daer nae sijnder cronen dye om ons hem op sijn hooft ghedruct wert. Daer na sijn heylighe vijf wondẽ dye hi leet aenden cruce Dair nae sijnď bitter doot op dat hy verleene een saligẽ doot. Daer na sijnre heyligher cruyce daer nae sijnre heyliger speer die doer zijn herte giic. daer nae die heilige nagelẽ die doer zijn hãdẽ eñ voetẽ gigẽ daer na zijn heylige graf daer hi in begrauen wert. daer na zijre vrisenis. Daer nae zijn hemeluaert. dꝫ hi di helpe te comen in hemelrijc. Alle dese pũtẽ sulstu ouer dẽckẽ eẽ ygelic mꝫ eẽ pr̃ nr̃ of. ij. hoe du tijt hebste. Wilstu daer meer toe doen dꝫ mochstu doẽ dꝫ di god genade geeft Ist oec te lãc soe laet eẽ deel onď wegen eñ spreect dẽ. v. wõden ons herẽ. v. pr̃ nr̃ eñ auemaria eñ noch wat du wilste Eerstu niet en spreectste soe salstu on-

sen here een pater noster spreken innic
hlijck. want het en mach soe cleyn niet
wesen god en wil loon daer voer geuē
Du sulste oec nēmermeer in soe groo-
ter sorgē wesen dattu dŷ gebet onder
wegē laetste. Bistu in so groten sondē
spreect doch dŷ gebet wāt god en laet
dat niet ongheloent

¶ Van eē ridder die te rouē plach. eñ
wert gehāgen eñ bleef behouden om
een pater noster

HEt was een ridder. eñ plach vele
te roeuē eñ dede veel quaď werc-
kē. Dese ridder wert geuāgē van key-
ser fredric. eñ wert snellic gehanghen.
aē enē boē. daer na ouer menigē dach
reden daer ludē voerbi eñ beghonden
vā hem te sprekē. eñ beclaechdē dz die
vrome ridder zŷ lijf ůlorē had. Ende si
hoerdē eē stēme vādē boē dye riepe hē
dair te comen doe sprac die stēme noch
eēs. Coēt hier mŷ lieue broeďs ic ben
een kersten als ghi sijt. doe waren si v̄-
vaert eñ en dorstē niet comē. si vraech
dē hē hoe hi geleuē mocht. Hi sprack ic
leue vanď gracien ons heerē ihū criste
want sijn barmhertichept is soe groot
dat se niemāt en can voldenckē ick had
de onsen heer eenē dienst gedaē daer ō
heeft hi mi dese gracie ghegheuen. Ick
was een groot sondaer ende hadde eē
bijster leuē doe plach ick alle daghe te
sprekē. x. pater noster eñ aue maria. dz
heeft mi gheholpē. Doe vraechden si-
hoe hi die pater noster plach te spreken
doe sprac hi. ic sprac drie pater nosterē
ende aue maria der hepligher drieuul
dichept die mi ghescapē heeft ende vijf
pater noster ende aue maria ter eeren
dē hepligē vijf wonden ons herē ihesu
xpi. Eē pater noster eñ een aue maria
minē hepligē engel die mijn behoeder
was. eē pater noster dē hepligē lichaē
ons herē. dz hi mŷ nēmermeer en laet
scepdē noch sterue vā deser aerdē. sijn
hepllighe lichaē en viel mi te dele Daer
om en mach ic niet steruē ick en hebbe
mi gebiecht. eñ dat lichaē ons herē ōt-
fangen. doe namē si hē af eñ brachten
hē in die stadt. Doe hy gebiecht en dat
lichaē gods ontfāgē had. doe gaf hy si-
nen geest op. Lieue kint spreect dijn
gebet al bistu in sonden

¶ Een leer in dijn gebet aendenct dye
passie ons heren

LIeue kint bouen alle dinc sultstu
die martelie gods eeren eñ sulste
dicke bedē met medelidinghe dattu hē
danckes van al dijnre herten Daer vā
wil ic di segghen

¶ Van een heremijt welck onse heere
openbaerde dragēde sijns selfs cruys.

HEt was eē heplich cēsater eñ sat
in eēre cellen. eñ bat onsen heere
met inniger herten. dat hi hē bewisen
soude welkē dienst hē alď behaghelicst
waer. Doe hoerde hi daer butē eē crāc
mēsche stenē wtermaten seer. Hy sach
wt ende woude weten wat dat waer.
Doe sach hi ōsen here ihm̄ xp̄m iāmer
like gebarē eñ droech op sinē rugghe
een groot swaer cruys. Doe sprac onse
lieue here tot hē. Lieue kint du badeste
mi dat ic di soude bewisen. welckē diēst
mi alď bequaēste waer. du en mogeste
mi aen geē dienst so wel behagen. dan
dattu mi helpet mŷ cruice dragen dat
so swaer is. Doe antwoerde die eensa-
ter. lieue here hoe sal ick dp dat helpen
dragen. Doe sprac onse lieue here met
danckbaerhept dat is dattu dp laest te
dancke sijn dat ic dat ghedaen heb om
dinen wil. eñ oec met recht medeliden
dattu mijn pijn di laest ter hertē gaen

Doe hy dit gesproken had doe en sach hi sijnre nz meer. Lieue kit dãct god zijn re passien gerne eñ gedẽctse eñ dat salt stu doẽ tot seuẽ tidẽ alle daghe. Tot vespertijt. tot cõpleet tijt. tot mettẽ tijt. tot priem tijt. tot tercie tijt. tot sext tijt. eñ tot ter noenẽ. eñ denckẽ wat hi tot alre tijt voer ons geledẽ heeft eñ voer ons ghe daen heeft.

¶ Van die seuen getijden eñ eerst vander vesperen

TE vespertijt began hi sijn martelie. Doe adt hi met sinẽ ionghereñ eñ sprac. Hier is een onder v die mij verraden sal Dat wiste ons here wel te vorẽ wie dat was. eñ nochtans en wilde hi hẽ niet meldẽ. Hi stont op eñ nã een becken eñ goter water inne. eñ wiesch sijnre iongheren voeten eñ sijns verraders. Daer gaf hem ons here een exẽpel der rechter oetmoedichept dat wij oetmoedich sullen sijn want sonder oetmoedichept en can niemãt salich werden. Sider oetmoedichept sullen wij hem bidden ende vermanẽ. dat hi ons gheue een oetmoedich herte. eñ bewaren ons voer houaerdichept ende ydel eere. want die houaerdicheit laghet alle die duechdẽ ende goede wercken. eñ is oec beginne der rechter verdoemenisse. wãt houaerdichept werp dye engelen wt hemelrijck eñ den eerstẽ mẽsce wten paradyse. daer om leerde onse here ihũs cristus opten laesten henevaert doen hi ter doot soude gaen rechte oetmoedichept in dien dat hi hem vã oetmoedichde sijnder knechten voetẽ te wasscẽ eñ sijns verraders. daer nae bewees hi ons volcomen liefte daer aẽ dz hi ons gaf sijn heylige lichaẽ tot een re spisen eñ zijn heilige bloet tot eẽ dranck Hier om sullẽ wi spreken te vesper tijt dit gebet hẽ te dancke eñ te loue

IC dãcke di gebẽdide here ihũ criste wãttu mijn god eñ mijn troost bist eñ al mijn salicheit aẽ di begõde dat stu te vespertijt dijn leere mi woudeste gheuẽ hoe ick na dijn hulde leuen soude Doe du lieue here wiesschest dijnre iongerẽ voeten. daer wert dijn groote oetmoedichept openbaer. Sider grooter oetmoedicheit. vmane ick di o lieue here ghif mi een oetmoedich hert. Jhesu mijn here bewaert my voer houerdie eñ ydel ere. Jc dancke di oec gerne of ic cõde dattu totter seluer stõde mij alsoe groote liefte woudeste bewisen. dattu mi woudeste geuẽ tot eẽre spijsen dijn ghebenedide lichaẽ daer toe dijn heylige bloet. mi arme sondighe mensce tot enẽ drãc dier liefte en can ick di niet vol danckẽ nv ofte nẽmermeer. Sid grooter liefte vmane ic di lieue heere keert dijn grote barmhertichept tot mi eñ en laet my nẽmermeer sceidẽ vã deser werelt dijn heylige lichaẽ en si mi te dele

¶ Te compleet tijt

LIeue kint wiltstu horen wat ons here te compleet tijt leet. Doe onse lieue here gegetẽ hadde met sinẽ iongerẽ die hẽ alle vmetẽ hadden. dat si alle met hẽ wouden steruẽ eñ indẽ doot gaẽ. Ons here ginc met hẽ wter stadt aendẽ berch vã oliuetẽ in een hof daer hy wiste dat iudas soude comen mettẽ ioden Daer badt onse lieue here sinen hemelschen vader ende sprack. Vader mach dat sijn soe laet nv dese pijn voer bi gaen. Daer began hi te beuen ende te swetẽ bloedich sweet van anxt. daer quã iudas mettẽ iodẽ eñ mettẽ heydenen eñ onse lieue here ginc hem tegen Daer quã iudas. eñ custen voer sijnen gebenedidẽ mont. Daer wert hi geuãgen eñ gebõden vãden ioden die hy al

le liefste bewesen hadde eñ alle sijn ion-
gerẽ vlodẽ van hẽ die hẽ beroemt had-
dẽ dat si met hẽ inden doot soudẽ gaen
doe wert hi ghetogen ten eerstẽ maele
voer een bisscop die hiete annas die be
gã hẽ te vragẽ õ sijn leere wat hy plach
te lerẽ. õse lieue heere antwoerde hem
eñ sprac. dat vraget a nder ludẽ wat ic
geleert heb. die mŷ leere gehoort heb-
bẽ die sullen di dꝫ wel berechtẽ. doe stõt
daer een quaet scalc eñ boerde sijn hãt
op eñ sloech hẽ aẽ zijn gebenedidẽ hals
Eñ dat leet hi v̇duldelic om onsen wil.
Hier om want onse here wert geuan-
gen totter cõpleet tijt eñ gebõdẽ so sul-
lẽ wŷ hẽ biddẽ eñ v̇manen dꝫ hi ons v̇-
losse vã onsen sondẽ eñ wŷ sullẽ hẽ spre
(kẽ dit gebet.
IC dãcke di gebene
dide here ihũ xp̃e. wãttu mŷ god
eñ mijn troest biste Dattu te compleet
tijt voer mŷ woudeste bloedich sweet
swetẽ. dattu met wille woudeste gaen
daer di dŷ viandẽ soudẽ bindẽ eñ vãgẽ
Dattu iudas dy valsce vrient woudes
te cussen voer sijn mont. eñ woudeste
v̇radẽ werdẽ als ie mensche opter aer-
dẽ Die iodẽ die du van hertẽ lief hadste
die vinghẽ di als eẽ moerdenaer ofte eẽ
dief. Die iongerẽ die mꝫ di haddẽ gege
tẽ eñ haddẽ v̇meẽ met dy indẽ doot te
gaẽ die õtliepẽ di al in dŷnre noot. Du
wertste getogẽ voer ãnas eñ gebõden
Die began di om dijn leer te vragene.
Daer wertstu aẽ dŷ hals geslagẽ. Bŷ
dier vãgenis. eñ bi dat binden v̇maen
ic di here keer dŷ grote barmhertichent
tot mi helpet mi. dat ic werde los ende
ongebõdẽ vã menichfoudige sonden

Te metten tijt

LIeue kint dan sultstu bedencken
wat onse heere leet te metten tijt.
doen wert hi getoghẽ voerden bisscop
capphas daer quamẽ sijn vianden. eñ
logen menigerande logenẽ ouer hẽ eñ
gingen te rade hoe si hẽ ter doot bren-
ghen mochtẽ eñ gauẽ hem scult hoe hi
gesprokẽ soude hebben hy waer gods
sone. Si sprakẽ hi en waer des nꝫ Doe
verbonden si hẽ sijn oghẽ eñ sloeghen
hem aen dẽ hals eñ wãgen eñ bespot-
tedẽ hẽ eñ spraken. bistu cristus dye so-
ne gods soe raet wie di sloech. daer be-
spogen si hẽ in sijn aensichte dat hi ge-
stelt was als eẽ melaetꝫ mensche. Die
grote smaetheit leet hi al den nacht tot
smergens vroech. Eñ doe brachten si
hem voer pilatũ. Hier om sulstu onsen
here louen eñ benedyen. eñ spreken te
metten tijt dit gebet.

IC dancke di lieue here ihũ christe
wãt du mijn here eñ mijn god bis
te dattu te metten tijt inõ nacht iãmer
like genãghẽ eñ gebondẽ wertste voer
capphas getogen daer wertstu meni-
gerande wijs belogẽ dŷ vyãdẽ gigẽ te
rade hoe si di ter doot soudẽ brenghen
daer hoordestu menich sinelick woert.
si straften dŷ geboorte si sprakẽ du en
waerste niet die gods sone. Sy woudẽ
di met siende oghen blint makẽ dŷ hei
lige ogẽ zŷ di verbondẽ. Al om dy lieue
heere datse stonden eñ hielden di voer
een dwaes. si sloeghẽ di aen dijne oren
si sp raken smadalick. Bistu cristus soe
raet van wien du ghesslagen biste. si be
spoghen dijn ghebenedide aẽsichte. sy
maectẽ di onreyn eñ nat. By dier me-
nichfoudighe smaetheyt soe vermane
ick di ihesu xp̃e. kere dijn barmhertich
heit tot mi eñ vergheeft mi al die groo-
te smaetheit. die ic di met minen sondẽ
ye ghedede

Te tercie tijt

LIeue kint dan sultstu bedencken

wat onse heere te priem tijt leet. Doen
wert hi getogē voerden rechter pilatū
daer wert hi belogē menigerāde wijs
Di sprakē dat hi eē bedrieger waer. eñ
bedroech dat volck met sijnre valscher
leer. Pylatus seynde hem voort tot co
ninc herodes die weert seer v̄blijt wāt
hi hadde vele gehoort van sijn tekenē.
Doen ōse here voer conīc herodes quā
doe claechdē die iodē menigerande cla
gen ouer hē. eñ herodes began te vra-
gē. eñ onse lieue here sweech altemale
eñ en antwoerde hē niet Doen hielt hē
herodes voer een sot. eñ bespottede hē
eñ hy toech hē aen een wit cleet in ver-
smaetheit eñ seyndē weder tot pilatus
In dier tijt so werden pilatus eñ hero-
des vriendē. wāt si haddē lāge viāden
geweest. Lieue kīt hier ō salstu ōsen he-
re louē te priē tijt eñ spreken dit gebet.

IC dancke di lieue here ihū christe
want du mīj here eñ god biste Dat
tu te priē tijt tot pylatū gebracht wert
ste. daer waerstu ōrechtelic bedroghen
Si sprakē du waerste eē bedrieger eñ
leerdes dē volcke quade lerē. Doe seij-
de di pilat⁹ tot herodem. die hē seer ver
blide. Hi waēde dattu waerste eē koke
laer eñ had gerne wonder vā di gesiē.
dat en mocht hē niet gescien. Dye iodē
begōden ouer di te claghē. eñ herodes
began di veel te vragē Du swegeste al
stille eñ en woudest hē nyet berechten
doē bespotte hi di met sijn knechtē. Hi
toech di aen eē wit cleet als een dwaes
eñ liet di weder gaen tot pilatū. Dit le
destu al met groter v̄duldichept voer
mijn sonden eñ scult Bider grooter pi
ne vermane ic di. lieue heere keert dijn
grote genade tot mi eñ geeft mi in mīj
re droefnisse gerechte v̄duldichept eñ
laet dat staen voer alle mijn scult.

¶ Te tercie tijt.

LIeue kint daer nae sulstu bedenc
kē wat onse here leet te tercie tijt.
Te tercie tijt liet hē pilatus aen dye ca-
lōne bindē eñ geesselē. dat vā bouē sijn
hoefde tot benedē sijn voeten nꝫ heels
en bleef. Daer na hinghē si hē om een
cleet vā smaetheit. eñ settedē hem een
doornē crone op zīj hooft eñ sloeghē hē
die doorne crone in dat hooft eñ deden
hē een riet in die hāt eñ spraken. Ghe-
groet bistu conīc d̄ iodē. Byō geesselin
ghe sulstu v̄manen eñ biddē ōsen here
dat hi di so rake te geesselē na sijnre ge
nadē dattu na desen leuē. geen veghe-
uier meer en derfste lijden. want dats
dusentwerf swaerd̄ te lijdene dan hier
Hier ō sulstu te t̄cie tijt dit bidden.

IC dācke di gebñdide here ihū xp̄e
die daer biste mīj here eñ mīj god dat-
tu te terciē tijt voer mijn sonden aend̄
calōnē waerste gebōdē eñ geslagē. eñ
daer waerstu gegeesselt allso bitterlijc-
kē seer dat aē al dīj lichaem nyet heels
en bleef dat dat bloet wt al dīj leden he
nē liep. Si vlochtē eē doorne crone lie-
ue here die dructen si di op dīj hooft dꝫ
dijn gebñdide bloet ouer dijn aensicht
liep. daer worpen si haer vuyle spekel
aē dattu wertste gestelt als eē melaets
mēsce. Si sloegē dijn ghebenedide ho-
uet met dat riet. Si higē di om eē root
cleet als eē sot eñ vielen op haer knien
seggēde. Gegruet sijtstu coninc der io-
den bider gheesselinghe ende cronige
vermane ick di lieue here. Gerept dijn
groote barmhertichept tot mi geesselt
mi hier allso tot desen tide. dat ick geen
pine meer en derf lijden. Eñ brenghet
mi doer dinē bitterē doornen crone son
der vegeuier totten ewighen trone

¶ Te sexte tijt

LIeue kint daer na sultstu bedenc-
ken wat onse here te sexte tijt leet
Hi wert voer dz gherecht gebracht eñ
veroerdelt totter galghen des cruices
Daer leydẽ si hẽ sijn eyghẽ cruce op zijn
hals. op dat sijn smaetheit te meerdere
werde. Wãt dz cruys was so veruloec
tẽ hout dattet niemẽt gedragẽ en con-
de. Daer leydẽ si hẽ opter galgẽ berch
eñ hinghẽ hẽ tusschẽ. ij. moerdenaren
recht oft hi haer ghesselle waer. Daer
bewees hi õs volcomen liefte die hi tot
ons hadde. eñ badt sinẽ hemelscẽ vad̃
doer zijn viãdẽ. Die scaker sprack Heere
ghedẽt mijs alstu coẽste in dijn rijcke.
Ons here die sprack. voerwaer seg ick
di/du sulste hudẽ met mi wesen int pa
radijs. Daer na sach hi sijn lieue moed̃
bidẽ cruce staẽ. doen leet hi inwendich
groot hertseer. Als hise soe iãmerlijckẽ
sach bedroeft eñ schreyde dat was sijn
hert een zõderlige pijn. eñ sprac tot hair
Siet dits dijn sone. daer nae sprac hi tot
sint ian Siet dits dijn moeder want õse
lieue here voer dat gerecht wert geto-
ghẽ eñ v̄oerdelt te sexte tijt. daer bi salt
stu hẽ biddẽ eñ v̄manẽ bidẽ oerdele dz
tẽ iõcstẽ dage dat grouwelijc oerdel nz
en gae ouer di
Daer om sulstu dit gebet spreken
IC dancke di gebenedide here ihũ
xpe want du mijn here eñ god bis
te. Te sexte tijt waerstu voer tgerech-
te getogẽ daer waerstu menigerande
wijs beloghẽ. daer wert een valsch oer
del ouer di gegeuen datmẽ di aẽdẽ cru
ce soude slaẽ du droechste dijs sels cruy
ce uter stadt met grooter smaetheyt hi
gen si v aẽdẽ cruce als eẽ dief. Eñ daer
beweest ghi ons dijn grote liefte. eñ ba
dest voer al dijn viandẽ. vã wien du soe
grote pijn ledeste dijnre lieuer moeder
pijn was noch veel meer. Du ledeste i
wendich groot hertseer oec. doe du dijn
lyeue moeder maria soe iãmerlijcken
saecht screyẽ. Daer warẽ. ij. moerdena
ren geuangẽ. tusscẽ die. ij. waerstu ge-
hangẽ. Die eẽ v̄gaefstu doe alle zijn son
dẽ om eẽ cort berouwe. Sidẽ goedẽ ge
rechte oerdeel soe bidde ic di o lieue hee
re keert dijn barmhertichheyt tot mi als
ic voer den gerechte come dat dijn strẽ
ge oerdeel oner mi niet en gaet.

¶ Te noen tijt

LIeue kint daer nae sulstu bedenc
kẽ wat ons here leet ter noen tijt doen
hi riep vã grooter pinẽ aldus Help he-
ly lamazabathani. dat es ioetsch ende
spreket aldus Mijn god mijn god waer
om hebstu mi ghelaten Dijn vader en
had sijns niet vergetẽ dan hi sprac dat
vã bitterẽ pijn. Sy begondẽ hẽ te bescẽ-
pẽ eñ riepẽ hẽ aẽ menigherande wijs.
Eñ daer na sprac hi. Mi dorst/doe ga-
uẽ si hẽ drickẽ edic met galle gemẽget
Daer na sprack hy Cõsũmatũ est. dat
beduyt. Het is al volbracht dat ic liden
sal voer der menschen salicheit. Doen
sprac hi. Vad̃ in dinẽ hãdẽ beueel ic mi
nẽ geest. Daer na gaf hi sinen geest op
Eñ doe ontfermde hẽ alle creaturen
ouer dẽ doot haers sceppers. Hier om
saltstu bedẽckẽ dat hi den bitteren doot
leet om onsen wil eñ dancken hẽ ende
spreken dit gebet.
ICk dancke di here ihũ xpe. want
du mijn god eñ here biste. Te noẽ
tijt riepstu eẽ iãmerlick roepen help he
ly lamazabathani. Mijn god mijn god
waer om hebstu mi gelatẽ. Sy bespot
tẽ di eñ riepẽ daer tegen. Coẽt hier ne-
der vãdẽ cruce bistu crist?. so willen wij
gelouẽ dattu ihũs cristus biste. eñ dye
gods sone. Eñ daer na woutstu drickẽ

¶ Een ghebet

O Lieue here Jhū xp̄e want du alre
genadē vol biste. so bidde ic di lieue hee
re doer dyre lyeuer moeđ eere eñ doer
dijn heylighe vyf wondē verlost ōs vā
allen sondē. Here doer dat cruyce daer
du ons aen v̄lostes eñ aē storfste Doer
die spere die doer dȳ side in dijn hertte
ginc. Bewaert mȳ nv eñ tot allē stōdē
voer dootsondē eñ waerlike scāde. He-
re doer dȳ doornē crone soe hebbe my
arme sondaer gome. Doer die naghe-
len dijnre voetē eñ handen coēt my te
troest in mȳre laeste eynde. Doer dye
bitter pijne dȳre ledē soe v̄leent my he
re dijn eewige vrede wāt du dy seluen
gauest te vāgē eñ dȳ heilighe lichaem
te geeselē eñ te slaen. eñ dijn heylighe
aensichte te bespouwen. so bewaer mi
here voer alle mȳ vyandē eñ helpt mȳ
here doer dijn bitter doot dat ick moet
comē wt alle mijn noot Here dat wenē
eñ screpen dattu sagest aē dijnre moeđ
maria doe si beweende die bitter mar-
telien diemen di dede soe troost alle die
ghene die bedroeft sijn Amē ¶ Van
die bitter tranē ons liefs herē ihū xp̄i

LIeue kint noch wil ick dy leeren
vier gebedē van dye bitter tranē
ons liefs herē ihesu xp̄i. die hy tot vier
stondē om ōsen wille gheweent heeft.
Dit gebet mogestu oec spreken oft du
wilste ¶ Die eerste trane.

DIe eerste trane weende onse lie-
ue here doē hi eerst ghebore wert
vā sijnre lieuer moeđ Die tranē en be-
hoefde hi niet. mer hi weendese om on-
se sondē. Der kintscher tranen sultstu
hē danckē eñ biddē eñ v̄manē dat hi di
vergeuē wil alle dijn kintsche sonden
die du gedaen hebste in dȳre kintheit
tot op desen tegēwoerdighē dach ende
Ic spreect aldus

IC dācke di gebenedide here ihesu
wāt du mijn heere eñ god biste. eñ dat
tu ōm mȳnen wille woudtste op deser
aerdē soe armē mēsche werdē datt* in
snodē doeckē woutste sijn ghewonden
Dattu te hāt ter eerster stōden doe du
waerste gheborē vanđ maget maria ō
minē wille woutste weenē eñ schreien
Alle dijn leuē tot dijn doot en was niet
dan armoede pijne eñ noot Een arme
ioncfrou was dijn moeđ Een arm tim-
mermā dijn behoeđ. Dijn wiege was
eē cribbe vā herden steē. dȳ huys was
allen ludē ghemeen. Op dat dy vindē
mocht al gelike Goet quaet arm ende
rijcke. wāt du en wilste niemāt v̄sma-
dē. du wilstese alle ōtfaen tot dijnre ge-
nadē. daer ō segge ic di lof eñ eere ghe-
benedide xp̄e Lieue here ick v̄mane dy
bidē kintschen weenē dattu mi inwen
dighe tranē wilste v̄leenē dat ick bewe
nen mach al mȳ sondē die ic ye ghede-
de tot desen daghe toe Amen. ¶ Die
anderde trane ons liefs herē ihū xp̄i.

DIe anderde trane weēde onse lie-
ue here doe hi lazarum verwecte
vanđ doot. Doe hi mariā magdalenā
weenen sach ende haer suster martha.
doe ōtfermde hy haer eñ weende met
haer Lazarus hadde vier dagē doot ge
weest eñ stāck indē graue. doe weēden
si daer ouer. Veel meer salmē weenen
als dye siele sterft in dootsondē eñ stict
meer voer gode dan lazarꝰ stanck voer
die ludē. Daer ō sullen wȳ onsen lieuē
here biddē dat hy ons gheue rouwige
tranē dat wy onse sondē bewenē ende
spreken aldus

IC dācke di ghebenedide here ihū
xp̄e. wanttu mȳ here eñ god biste
Dattu bitterlick wouste weenen met

maria magdalena doe haer brōeđ la-
zarus doot lach indē graue eñ stāc aen
dē vierdē dach. Alsoe heb ick alle daghe
tot aen dese stonde gelegē indē graue
in stinckēde dootsondē. eñ bē des seere
onwijs of mijn siele leuendich oft doot
is. Oft ic yet wiste gebenedide here dz
dijnre gebenedide godheyt aengenaē
ware. waer ic leuē mocht eenē haluen
dach dat ic arme mēsche niet weten en
mach. oft ic lieue here aen dijn hulde si
of du ṽtoornt biste op mi. oft ick behoer
tottē ewighē rijcke dijn oft totter eewi-
ger helscer pijn brinct mi in soe danigē
achte dat ic di met rouwighē tranen al
le daghe bedachte. eñ ghif mi ghenade
te bewenē alle mij sondē. Als du dedes
te marien magdalenen. eñ en laet mij
here nemmermeer steruē. ick en moet
eerst dijn hulde verweruen

¶ Die derde trane ōs liefs herē ihū xpi

DJe derde trane weende onse lye-
ue here opten palm dach doe hy
reet optē ezel te iherusalē. Daer ween-
de die here vā rechter barmhertichheyt
doe hi sach die groote iāmer die ouer đ
stadt soude gaē. Also als wij sien iāmer
ons euen kerstēs so sullē wij medelijdē
hebbē op dz hē god ontfermt in die vre
onser doot Eñ die ghenade en mogen
wij niet hebben god en geefse ōs. daer
om sullē wi biddē eñ sprekē aldus

IC dācke di gebenedide here ihesu
xp̄e. wāt du mij here eñ god biste
Wāt dijn barmhertichheit is soe groot.
dattu beweenē woudeste dijnre vyan-
dē doot die te iherusalem waren in die
stat. vā grooter barmhertichheyt dedes-
tu dat. Lieue here het geschiede ten sel
uen tijdē doē du optē ezel quaemste rij-
den doe ontfingē si di als eē groot heer
eñ ṽstietē di daer na met grooter ōeer-
Si hadde di met palmē ende met gro-
ten bomē ontfaen. dair na lietē si di scā
delikē aenđ calōpne slaen. Sy dedē di
noch grooter laster eñ ṽsmactheit dan
eenich mensche opter aerdē ye leet. Si
haddē dy als een coninc ontfangen eñ
lieten di als een dief aent cruce hangē
Doch was dij barmhertichheyt so grot
dattu bitterlic bewenen woudes haer
noot Sider bitter tranen vermane ick
di lieue here keert dij groote barmher
tichheyt tot my. gheeft mi dye ghenade
dat ic mi so moet ōtfermē ouer alle be-
droefden eñ armen dat mi dijn barm-
hertichheyt te troeste moet werden als
mijn arme siele verscepdē moet vā de-
ser aerden ¶ Die vierde trane

DJe vierde trane weende onse lie-
ue here aenden cruce. Doen hi si-
nē vađ voer ons badt. Dat dede hi vā
groter liefdē die hi tot ons hadde eñ die
hi ons bewees tot in sijn doot. wāt hy
dē bitteren doot leet om onsen wille eñ
sterf voer ons doe wi noch sijn vyandē
warē. Hier aen soe en ghenoechde ōse
lieue here niet hi en wilde ons oeck lief
de bewisen na sijnre doot. Daer ō voer
hi ten hemel eñ voerde die teikenē sijn
re wonden met hem. Op dat hise sinē
hemelschen vađ bewisen mochte Hier
om sulstu gode dit gebet spreken.

IC dācke di lieue heere ihesu criste
wāt du mijn here eñ mijn god bis
te. mer dijne liefde was soe volcomen
groot die du mi beweest tot inden doot
daer du aēdē crupce stondes ter laester
stondē bitter tranē woudeste weenen
voer mij sondē. doe du dinē hemelschē
vader aenbadeste. eñ om mi soe bitter-
lic ledeste. wāt nye en wert groter lief-
de dan eē mēsche sijn leuē voer een anđ
geuet. Dijn liefde was bouen alle lief

den groot wāt du ganes di seluē voer dijn viandē indē doot. Bouē dese pine eñ herseer hebstu mij dij liefde bewesen noch meer in dien dattu ten hemel woudeste varē hebstu behoudē dij bitter wondē op daten dijn hemelschē vader tot allen stondē biddē eñ ūmanen woutste voer mij sonden Sider groter liefden ūmane ick di. lieue heere keert dijn groote barmhertichheit tot mij. eñ gif mij die ghenade lieue heere dz ic dij ghebenedide martelie leere. dat si mij te hulpe come in mijnre laetster noot eñ bewaer mi voer dē eewigē doot

¶ Een leeringhe. In die kercke en sultstu niet spreken

Lieue kint wanneer du ter kerckē coemste soe en sulstu niet spreken noch runen. Wāt alle die onnutte woerden die du spreecste die scrijft die duuele eñ wille di voerwerpen ten ioncstē daghe inden oerdeel

¶ Vā een dyakē die dē duuel sach scrijuē al dat die ludē in die kerc spraken

Het was een heylich byscop dye stont eñ sanck misse. Doe stōt die diakē eñ sach dē bosen geest sittē in een veijster eñ screef in eē brief alle die luyden die ruyndē eñ claptē indē kercken. Doe den brief vol was doe woude hy mettē tandē den brief wt recken. Doe scoerde hi den brief eñ stiet sijn hooft tegē dat veynster. Doe begā die diaken te lachen. Doe strafte hē die bisscop eñ vraechde hē waer om dz hy lachte. doe seide hi wat hi ghesien hadde. eñ waer die duuel sat. Doe beswoer die bisscop dē duuel dat hi hē segghē soude wat hi screef. Hi sprac. ic scriue alle die ōnutte woerden die de luden spreken indē kerckē. Hier ō sulstu nz onnuttelic indē kerckē sprekē ¶ Een leer oft een beduinghe vā gloria in excelsis deo

¶ Gloria in excelsis in duytsche.

Lieue kint alstu wilste misse hoorē sulstu dij tijt nutte maken. Du sulste biddē eñ wenē. eñ dij gemac niet soeken Du en sult altijt nz sittē of staen Si wilē sulstu gaē bi wilē vallē op dijn knyē. Eñ als mē singhet gloria pri. so valt op v kniē. Als mē singet ihūs xp̄s so valt op dij knyen. alsmē singet kyrieleyson so salstu staē oft du wilste of liggē ouer die banc eñ bidden. alsmen singet. Adoramus so valt neder op dijne knien. alsmē singet. Suscipe dep̄catione nostrā soe valt op dij knien. Nu wil ic di bedudē gloria in excelsis. Doe onse lieue here geborē wert. doe songhen die heylige engelē. Gloria in excelsis deo et in t̄ra pax hominib⁹ bone volūtatis. Dat bedupdet alsoe veel. Eere si gode inden trone dat is hemelrijck. eñ indē aerdē si vrede dē ludē die van goedē wille sijn. Dat daer nae volget dicht te sinte hilarius als. Laudamus te rc. Dat bedupdet. Wi louē di Wi gebñdi en di. Wij eerē di. Wij danckē di ō dijn re groter eerē wil. Here god hemelscē coninck god vader almachtich. Heere eēgeborē sone ihū xp̄e. Heere god. lam gods een sone des vaders. dye daer afneemste der werelt sondē ontfanct ōs ghebet. Du die daer sittes totter rechter hāt dijns vaders ōtfermt dy ouer ons. Wāt du biste alleen heylich. Du biste alleē here Du biste alleen almachtich ihū xp̄e. Mettē heylighē geest indē eerē gods dijs hemelschē vadīs amen. Dit gloria in excelsis en mochten ten eerstēmael nyemāt beginen dā die bisscoppen Daer na qnā eē heilich paeus die hiete symachus. Dye sach aen der waerdigher priesterscap· datse god ge

toghē heeft bouē den engelē. in diē dat
se sijn heylige lichaē ghebenedyen des
eu mach gheen enghel indē hemel doē
Daer om sette hy in dat alle priesteren
mochtē beghinnen Gloria in excelsis
Daer na volget Dn̄s vobiscum. so sul
stu staen Alsmen die collect singhet soe
moechstu leggē oft staen. Alsmē singet
Per dn̄m nostrū ihm̄ xp̄m. soe valt ne-
der op dijn knyen. Alsmen die epistele
singet so moechstu staē. Alsmen singet
dat allelupa so sulstu staen. Alsmen sin
get die sequēcie soe moechstu staen Als-
mē singet dat euangeliū soe sulstu staē
bloets hoefts. Sinte elizabeth die wij-
le dat si ioncfrou was soe plachse haer
crone vandē hoofde te nemē alsmē dat
euangeliū sanck en̄ ond̉ dye stellinghe
En̄ alsmē begint dat euangeliū soe sul
stu een cruyce voer dy slaen. En̄ dat sel
ue sulstu doen alst euāgeliū wt is. Dat
beduudet also veel dat alle die woerden
die si sprekē moghen sullen alsoe waer
wesen als die woerdē des heyligē euā-
gelien. Daer nae volghet die credo. so
sulstu staen. en̄ alsmē singet. Ex maria
virgine. so sulstu vallen op dijn knyen
en̄ danckē gode wtē gronde dijns her-
ten dat hi mēsche ghewordē is en̄ van
der reynder maget maria geboren is.
Het geschiede tot eenō tijt dat een mo
nick stont indē choer doemen sanck Ex
maria virgine et homo fact? est. en̄ en
neech niet tottē outaer. doe quā dye du
uel en̄ gaf hē een slach indē hals dat hi
totter aerdē viel ende sprac. Wā heere
monick soudi v been daer om te gode
niet nighen die om v mensche ghewor
dē is. had hi om minē wil soe veel ghe-
daen ick woude hē gheerne nighen en̄
dāckē. Daer nae volget dye offer sanc
wilstu dā offerē dat sultstu doē om god

en̄ niet om die luydē wil. noch om ydel
eere. Du en sulste god nyet offeren dat
snooste als caym dede die daer ō wert
vermaledijt. Du en sulste niet offerē van
onrecht goet. du en sultste den priester
sijn offer niet onthouden. Du en sulste
gheen hate in dijn herte draghē alstu
offerē wilste. Hebstu yemant bedroeft
du sulste eerst met hem versoenen. Du
moechste wel offeren na dijnre machte
wattu wilste. Eens arm menschen pē
ninc is gode so bequaē als eē rijck mās
penninc. Alstu gode wilste offerē so sul-
stu wesen buten doot sonden. Bistu in
doot sondē en̄ geefstu dā offer sonð rou
we dat verliestu. Wāt di dā daer gheē
eewich loō vā en wert. mer god mach
di dat wel versettē in anderen dingen.
Want wie in dootsonden staet dye en
mach niet doē daer hi dat ewige leuen
mede v̉crighē mach die wile dat hi soe
staet. mer doestu doechden god mach
di geuē dattu di bekeerste oft versetten
in anderē dingen. Mer du en v̉dienste
in die staet niet dat ewige leuen. Bistu
sonð doot sonde hoe cleyne dijn offer is
dat behaecht god. Onse heere god stōt
op een tijt indē tēpel te iherusalē. ende
sach dat veel ludē quamen inden tēpel
en̄ offerdē groote offer. Doe quā eē ar-
me wedue en̄ hadde mer twee pennin
gē die selfde offerde si. Doe sprack onse
lieue here tot sinē iōgeren dat die selue
wedue meer had gheoffert dā alle dye
rijcke ludē die daer warē. Wāt dye rije
ke hadē genoech gehoudē ende moch-
tent wel ontberē dat si offerden. Dese
arme weduwe ontoecht haerder noot
druft en̄ offerdet gode. Daer om is eē
arm mensches cleen offer also goet als
eens rijckē grote offer. Alstu totten of-
fer wilste gaen so en sulste gheen arme

vrouwē v̄smaē dattu mꝫ en wilste met
hē gaē. wāt god aensiet meer dyn oet
moedich h ert dan dyn offer Wattu of
ferste met eē houaerdich herte dat ver
liestu altemael eñ sondichste dootlijck
Als die offersanc wt is so e keert hē dye
priester om eñ sprect. Orate ꝓ me pec
catore. dat bedupt also vele dat hi bidt
alle die ghene die v̄gadert sijn dꝫ si go-
de voer hē biddē. Dattet heilige sacra-
mēt dat hi offerē sal niet alleē voer hē
mer voer allē mēschen eñ voer alle die
sielē die indē vegenier sijn dattet god
aenghenaē si. Soe sulstu vallen op dȳ
knien eñ spreken dit ghebet

O Ghebenedide heere ihū xp̄e. want
du dye gebenedide hoge priester
biste die dit heylige sacramēt yerst be-
gōde. In die bitter martelie voer onse
sonde. helpt dē priester dat hi hudē dat
heylige sacramēt offerē moet dattet di
aenghenaē si eñ ons allen trooste eñ
allen kerstē sielē come te hulpe.

Daer nae als dye priester singhet
Per oīa secula seculoꝝ so sulstu staē Eñ
alsmē singet Gracias agam⁹ dn̄o deo
nostro. So valt op v knien eñ staet we
der op Eñ alsmē singet Sanct⁹ so slaet
een cruce voer di. Eñ alsmē singet. Be
nedict⁹ q̄ venit So slaet een cruce voer
di. Eñ alsmē op boert den heyligē lich-
aem. so valt op dȳ knien eñ spreect dit
ghebet

O Ghebn̄dide warachtighe lā gods.
lāghe ghebenedyt moet sijn dyn heili
ghe lichaē dattu vā dynre ghebenedi-
der moed̄ ontfinges. eñ om minen wil
le aen dē cruce hingeste. dien du alle da
ghe in des priesters hādē tot eenre ee-
wiger spijsen mi te troeste seyndes. O
wond̄like spise O gebn̄dide broot coēt
mȳ te troeste in myn der laetster noot.

Daer na alsmen die kelck op boert soe
spreect dit gebet. O ghebenedide hee-
re milde eñ goet. gheloeft ghebn̄dyt si
dyn heylighe bloet. dattu tot seuē ston
den stortes wt dyn ghebenedide leden
dattu alleē my gauest in des priesters
handē tot een saligē drāc te seyndē. O
wond̄lijc broot o leuēde bloet. coēt mȳ
te troeste in myn der laester noot eñ be
waert mi voer dē eewighē doot. Daer
na legge ouer die bāck eñ spreect wat
tu wilste. Ende als die priester spreect
Nobis. so bidt hi voer alle sondarē. soe
clopt voer dyn borst eñ ghedēcket dat
tu een sondaer biste eñ spreect. Heere
god weest my sondighe mēsche ghena
dich. Eñ alsmē singet dat pater noster
so staet. Eñ alst wt is so legget ouer die
bāck Alsmē singet. Pax dn̄i. so staet op
eñ alsmē singet Agnus dei. soe valt op
v knyen eñ staet wed̄ op. eñ andwerf
eñ derdewerf doet also. Daer na geeft
men die pace. Die en sulstu vā niemā
de versmadē. Wāt dye pace geeftmen
vā dē outaer tot een teiken dat alle die
ghene die daer misse horē deelachtich
sullen sijn den sacramēte dat die pries-
ter voer ons neēt. als dye priester dat
oeck neēt na geesteliker wijs alle goe-
de ludē dye daer tegēwoerdich sijn mꝫ
ganser ghelouе tot gode eñ met berou
we haerd̄ sondē. Alstu siest dꝫ die prie-
ster dat heylige sacrament nuttiget so
valt op v knyen. eñ bidt dat hy dy des
waerdich maket eñ spreect aldus

O Ghebenedide sone gods ihū cris-
te wāt du dat wōderlike eñ leuē
dighe broot biste. dat van dē hemel ne-
der quā. maect mi waerdich dyn heyli
ghe lichaē. helpt mi dat ic ewelic bȳ dy
bliue. dꝫ ict met myn sonden niet en v̄-
driue. dattet mi te trooste come in mȳ-

nen noot ẽn bewaert mi voer den ewi-
gẽ doot. Dit selue gebet sultstu oec spre
kẽ alstu to: gods tafel gaetste. Als dye
misse wt is so valt op dijn knien ẽn ont
fanct die benedixie. altstu coẽste te ves-
per ẽn die priester singet. Deus in ad-
iutorium so slaet een cruce voer di. dat
sultstu oec doẽ also dicke als die priester
dat spreect. Alsoe dicke alsmen singhet
Gloria patri so valt op dijn knyen. als-
mẽ die psalmẽ leest so staet. alsmen sin-
ghet die hymn⁹ so legt ouer dye banck
oft sittet. Alsmẽ singet Magnificat soe
salmẽ ymmer staẽ want dat is die loue
sanck onser lieuer vrouwẽ marie. Dit
sanck si inđ tijt doe si onsen heere ỏtfan
gen hadde. ẽn si haer lieue vriendinne
elizabeth mettẽ armẽ ombeuãghẽ had
de. ẽn sinte ian in sijnre moeđ lichaem
speelde ẽn sprãc tegẽ sinẽ scepper. wat
dat magnificat bedupdet dat weetstu
in die anderde vroechde onser vrouwẽ
Alsmẽ singet dye cõpleet soe moechstu
liggẽ oft staen. Alsmen singhet. Nũc di
mittis so sultstu staen. wãt dat is die lo-
ue sanck dye heer simeon sanck doe hy
ỏnsen here in sijn armẽ ontfinck. doen
onse vrouwe indẽ tempel ghinc. Wat
nũc dimittis bedupt dat vinstu in dye
vijfste vroechde onser vrouwẽ Alsmen
mettẽ singet soe staet tot. Venite wt is
Alsmen die psalm leset soe sidt oft legt.
Alsmen dat pater noster spreect voer
die lessen soe staet. Alsmen die lessen sin
ghet so sultstu sittẽ oft legghen ouer die
banck oftu wilst. Alsmen die omelie sin
ghet soe staet tot mẽ singet. Et reliqua
Alsmẽ singet Te deum laudam⁹. so sul
stu op staen want dat is een ghenoech
licke loue sanck ẽn eẽ hoech ghebet dat
god behaget. Daer vã wil ic di een exẽ
pel segghen

HEt geschiede op eẽ tijt in eẽ cloe-
ster datmẽ sanck. Te deũ lauda-
m⁹ Doe sach een heylige iỏcfrou dẽ he
mel open ẽn sach ỏsen here sitten indẽ
throne Doemẽ sanck Tibi oẽs angeli
tibi celi ⁊ vniuerse potestates. Doe vie
len alle die engelẽ op haer kniẽ ẽn aen
badẽ hẽ ẽn songhẽ sctũs sctũs sctũs do
min⁹ deus sabaoth. Doemẽ sanck Te
gloriosus apłoꝝ chorus. doe vielẽ alle
die apostelẽ op haer knyẽ ẽn baden hẽ
aen ẽn songẽ sctũs sctũs sctũs dñs de-
us sabaoth. Doemẽ sanck. Te ꝓpheta
rũ laudabilis. doe vielen alle die patri
arckẽ ẽn ꝓpheten op haer knyẽ ẽn son-
gẽ sctũs sctũs sctũs dñs deus sabaoth.
Doemẽ sanck Te martyrũ cãdidatus
laudat exercit⁹. doe vielẽ alle dye mar-
telarẽ op haer knien ẽn songhen sctũs
Eẽ anđ iỏcfrou sach doemẽ sanc in on-
ser vrouwẽ kerc. Te deũ laudam⁹ den
hemel open. Ẽn sach ỏse lieue vrouwe
staẽ ẽn hadde veel guldẽ cronẽ in haer
hãt. doe die iỏcfrouwẽ songẽ sctũs sctũs
sctũs dñs deus sabaoth. doe quã ỏse lie
ue vrouwe ẽn sette eẽ yegelic eenẽ gul
dẽ crone opt hoeft. Hier om sultstu. Te
deũ laudam⁹ gherne horẽ singhẽ. Ẽn
alsmẽ singhet sctũs so valt op v knien.
Te deum laudam⁹ dichteden sinte am
brosius ẽn sinte augustin⁹. Sinte au-
gustijn was eẽ heydẽ ẽn wert bekeert
vãdẽ gauen des heyligẽ geestes ẽn vã
sinte ambrosius predicacie. ende quã
tot sinte ambrosi⁹ om vã hẽ ghedoopt
te werdẽ Doe hy int doopsel sadt doen
began sinte ambrosius Te deũ lauda
m⁹. ẽn sinte augustin⁹ antwoerde. Te
dñm confitemur: die een dat een vers
ẽn die anđ dat anđ vers tot dꝫ wt quã.
Nv wil ic di bedudẽ wat Te deum lau-
damus in duytsche.

O Ꝭ god louē wij̈. di here belien wij̈ als een here ō heren. Ewige vaď alle ertrijc eert di. Eñ alle heylighe engelē in eē. Die heylighe engelē vā cherubin eñ seraphin. die louē eñ aenroepē di sonď ophoudē. Sāct⁹ sctū s sctūs dñs de⁹ sabaoth. Heylich heylich heylich biste here god almachtich. Vol zij̈ die hemelē eñ eerde van dij̈re almachtich; dij̈re godliker eere Dat choer der heiliger apostelē louē di. di louet dat louelike getal ō propheten. Di louet die heylige scare ō martelaren. Die heylige kerstēheyt ouer al dye werelt louet di. Vader der onghemeten almachticheit. Eñ dinen eerliken warachtighen enigē soē. Eñ den troester dē heyligen geest. Du biste eē conic ter eerē xp̄e Du biste een ewige sone des heyligē vaďs Du en ősmaectste nz eēder ioncfrouwē lichaē. doe du ővlossen woutste dē mensce Du hebste ővwōnē die pij̈ des doots eñ hebste gheopent dē gelouigē dz hemelrij̈ck. Wij̈ gelouē dattu biste eē toecomēde rechter. Daer om biddē wi dy coēt helpe dij̈ dienres die du ővlost hebste met dij̈ duerbaer bloet. Laet ons delachtich werden dij̈nre ewiger glorie met al dij̈n heyligē. maect salich heere dij̈n volc. Eñ gif dij̈n erfgenamē dij̈ benedij̈nghe eñ regeertse eñ behoetse eewelic. In allē daghē benedien wi di eñ louē dinē naē vā ewen tot ewē. Waerdige ons here in desen daghe voer sonden te bewaren. ontfermt di ouer ons heere ontfermt di onser. Dij̈ne barmherticheyt sal werden op ons alsoe wij̈ gehoept hebben in di. In di here heb ic gehoept. eñ en sal niet werden bescaēt inď ewicheyt Daer na volghet die laudes so moechstu sittē oftu wiltste alsoe lange alsmē lesen sal. Laudate dñm de celis. So salstu voortmeer staen al die mettē wt. Alsmē priem singet soe suldi staen al die wile datmē singet die ij̈nē Alsmē die psalmen leest soe moechdi sittē. Alsmē leest. Quicūqꝫ vult. so sulstu opstaē. Alsmē leest t̄cie. sext. eñ noē onder dē ymn⁹ sulstu staē. onder den psalmē moechstu sittē of liggē. Alsmen singet. Salue regina. so sulstu vallē op dine knyē eñ weder op staē ter tij̈t toe dz mē singet. Et ihm̄ bn̄dictū fructū ventris tui. so valt op dij̈ knyē eñ staet weder op. alsmē singet. O clemēs. O pia. O dulcis maria. so valt op dij̈n knyen.

¶ Een exempel.

HEt gesciede op eenre tij̈t. dat dye broeders stōdē indē choer eñ songē salue regina. Doe was daer eē heylyghe vrouwe inder kercken. eñ sach dat onse lieue vrouwe quam gaende ī die kerck. Als dye broeďs songhen. Et spes nr̄a. doe groetese alle die broederē Doe si songē. Eya ergo aduocata. doe viel onse lieue vrouwe op haer knyen voer haer kint eñ badt voer die broederē. Doe si zōgē illos tuos misericordes doen keerde maria haer om. eñ sloech haer ogen op dye broeďs. eñ sach hem vrolic aē. Doe si songē Et ihm̄ bn̄dictū fructum vētris tui. nobis post hoc exilium ostende Onse lieue vrouwe nam haer kīt eñ hieltet op met beyden handen ende wij̈sdet alle den broederen. Ende ginck voer een yegelick. eñ wij̈sdet hem met groter vruechden. Dat wij̈ hem sien moeten indē ewighen leuen. des help ōs die vader. die soen. eñ die heylighe gheest

¶ Een ander

HEt was een heylich priester. dye plach na zij̈ getidē altoos te sprekken. Salue regina. Tot eenď tij̈t was hi opten velde. doe quā daer een groot

onwed. Doe sach hi daer eē kerck staē daer liep hy in eñ knielde voer dat outaer. Doe quā ons lief vrouwe vāden outaer gaen eñ sprac tot hem eñ seyde Om dattu salue regina plaechste te sprekē. so en sal di nemmermeer donre noch blixē scaden noch geē onweder

¶ Noch een ander scoon exempel

¶ Van ioncfrouwē.

Het warē vrouwē in een cloester die haddē seer scoō corē optē velde staē. Daer quā eē groot hagel eñ regē doe gigē die vrouwē in dye kerc eñ songē Salue regina. Eñ baden onser lieuer vrouwē aen datse haer coren bewaerde voer donre voer scade. Daer gesciede eē groot wonder. Al dat coren in dye lāde wert geslagē neder eñ des cloesters corē bleef ōgescepnt. dat quā vā Salue regina. daer om sulstu geerne lesen salue regina

¶ Dit is salue regina in duytsche

Salue regina misericordie ₡c.

Ghegruet sijstu coniginne der barmherticheit du biste dat leuen soeticheit eñ ōse troost gegruet bistu. Tot di roepē wi allēdige euē kinderen Tot di suchtē wi wenende in desen dale der tranē. Eya daer ō weest ons voersprake eñ keere dȳ barmhertige oghen op ons Eñ bewise ons ihm̄ dȳn ghebenedide vrucht dȳs lichaems nae deser allendē. O du goedertieren O du barmhertige. O du soette maria.

Lieue kint aldus sulstu dȳ ghebet houden als ick di gheleert hebbe wattu daer bouē bidden moechste. dat sulstu gerne doē. Als du ōsen here ghesproken hebste wattu wilste. soe sulstu spreken onser lieuer vrouwē eñ gods heylighen

¶ Een mirakel vā die vij. vruechden onser lieuer vrouwen

Lieue kīt du sulste die vij. vruechdē onser lieuer vrouwen geerne eeren dat is haer seer danckelic. Dats wel bewijst aen een priester dye plach alle dage eē sonderlinc gebet den. vij. vruechdē onser lieuer vrouwē te spreken. op dat hē de moeder gods mocht verblidē tot sijnder laetster noot. Het gesciede doe hi op sijn laetste eijde lach doe quam onse lieue vrouwe met veel iōcfrouwē eñ met veel engelē. eñ stōt voer hē eñ sprac. Lieue vriēt ic dancke di dȳre duechdē dattu mȳn vruechdē also grote eere gedaē hebste. daer om wil ic di v̄blidē tot dȳnre laetster noot du sulste steruē eñ sonder pȳne comen tottē ewigē leuen. Lieue kint dit sal dy wesen eē lere. eñ hier om sulstu gerne eeren die vruechden onser lieuer vrouwē maria na dȳnre macht

¶ Van die eerste vruechde

Ver vruechden onser lieuer vrouwē maria warē alsoe veel dattet niemant wel rekenē en mach. Also die als si haer lieue kint aensach. dat was haer een bliscap. Alsoe die als haer dat kint aenloech dat was haer eē bliscap. Als si daer op dachte of sprack soe was si verblijt. Al ist dat der vruechdē veel waren doch so ontfinc si vij. sonderlinghe vruechden die groot sijn. die men sonderlige eerē sal. Die eerste vruechde was Doen die engel gabriel quam eñ brachte haer die bootscap dat si soude ontfaen in haer reyne lichaem alrē werelt troest. Doe si cōsent gaf tot des enghels woert. doe wert god mensche in haer. Dat was ons bewesen inder ouder wet doe god sant dat hemelsche broot hier neder den kinderen van ysrahel. Doe geboot god moyses dat hy soude maken een schrȳne oft een kist.

ken soude makē eē scrijne ofeē kistken van een hout dat cechim hiete. Eñ dat hout en mach niet verrotten. die scrijn soudemē ṽguldē beyde binnē eñ butē Daer in soudemē settē een vergulden emmer vol hemels broot. dat broot es gehetē māna. Biden scrijn is bedudet dat reyne cuysche lichaem van onser lieuer vrouwē dat was gemaect van een hout dat nȝ ṽrotten noch veruilen en mach. dat bedudet alsoe veel dattet cuysche reyne lichaē onser lieuer vrou wē niet verrottē soude als ander menschē. mer si soude varen met siel eñ mȝ lijf ten ewighen leuē Dat scrijn was ṽ gulc binnē eñ butē. dat bedudet dȝ maria was eē reyne maget inwendich eñ wtwēdich met woerdē met werckē eñ met gedachtē. Inden scrijn was een ṽ guldē emmer. dat was dye reyne siele onser lieuer vrouwē. Indē ēmer was manna dat was hemelsch broot. Dat was onse here ihūs cristus wāt hi van hē seluē spreect Ego sum panis viuus qui de celo descendit. Ic bē dat hemels broot dȝ vāden hemel gecomē es. wie vādē brode eet die sal eewelic leuē Dit selue is ons bewesen aen aarons dorre roede die binnen eender nacht bloyde van gods woerdē bouē der naturē aert. Also bloyde maria doe si haer kīt ontfinc van gods woerdē sonder mā. Dit selue is oeck bewesen bi gedeons scaepsuelle Gedeon leyde eē scaepsuel op eē droge acker eñ badt gode dȝ hi hē eē teiken gaue dȝ dē dauwe quā inden velle eñ soude dat nat makē eñ alle dȝ aertrijc daer ō soude droech bliuen dat gesciede alsoe die hemelsce dauwe quā alleē in dȝ velle eñ niet in dat aertrijck. Dats eē gelikenisse. want god quā vā dē hemel alleē in maria want si was alleē dȝ waerdich eñ anders niemāt Eñ dat was haer eē grote vruechde Daer sultsu sprekē dit gebet

Gaude maria gods moed vruechdē rijc. Dijre vruechden en wert nye vruechdē gelijck. Al ist dat dijnre vruechdē veel warē. doch soe wil icker .vij. eerē Die eerste was vā mōd groot doe di god bi sinē engel ōtboot. dȝ hi dy bouē allē vrouwen hadde wtuercoren eñ vā di woude sijn geborē. doe die siel gaf cōfoert. tot des engels woert. doe wert ontfangē in dȳ heylige lichaem ihūs xp̄s dat warachtighe gods lam. Daer om dat cuysche lichaē dijn. vā sa tijne dat ṽguldē scrijn Eñ dȳ siel die is vā goude root. daer ine lach māna dat hemels broot. Du biste dye bloyende roede aarons eñ dat vlies heere gedeons Dat vandē hemelschē douwe nat wert in eender drogher ouwe. Byder eerster vruechde vermane ic dy. dattu dijn lieue kint biddest voer mi. Eñ ver blide mi tot mijnē laetster noot. eñ be waert mi voerden ewigen doot

¶ Van die anderde vruechde.

Die tweede was doe si onsen lieuē here ontfangē hadde. eñ quā tot sinte elizabeth sinte iohans moedere. Doe began sint Jan te springen in sijnre moed lichaē van groter vruechden. Eñ maria quā eē geestelijke vruechde in haerē sielē. eñ began gode te louen eñ te dācken Eñ sanc hē eē nyewe sanc dat was magnificat aīa mea dominū Dit wil ick di beduden op datsu dat ṽ staen moechste.

Magnificat anima mea dominū. Mijn siel maect groot den heere. Et exultauit sp̄us me9 in deo salutari meo. Eñ mijn geest heeft hē seer ṽuroeget in gode die mijne salicheit is ¶ Qu

respexit humilitatē ancille sue ecce eni ex hoc beatā me dicent oēs generationes Hier om want god almachtich heuet gesien die oetmoedicheit zhre deernen siet hier ō sullen mi heylich heten alle mēscelike geslachten. ¶ Quia fecit mihi magna qui potens est. et scm̄ nomē ei⁹. Want die ghene die daer machtich is heuet mi grote dinghē gedaen wāt sijn naē is heylich. ¶ Et mia ei⁹ a progenie in pgenies. timētib⁹ eū. Eñ barmherticheit is vā gheslachte tot geslachtē in alle die ghene die hē ontsien ¶ Fecit potentiā in brachio suo. dispersit superbos mēte cordis sui. Hi heuet mi macht bewesen in sijn arme. eñ heuet dye houaerdige verstroept. in dye gedachte sijns hertē. ¶ Deposuit potētes de sede. et exaltauit hūiles. Hy heuet die weldigē af gheset vanden stoel eñ die oetmoedige vheuē ¶ Esurientes impleuit bonis. et diuites dimisit inanes Die hōgerigē die daer gehongert hebbē nae goedē dingē die wil hi vuollen met goedē dingē. eñ die rycken deser werelt wil hi ydel maken. ¶ Suscepit israhel puerū suū. recordat⁹ misericordie sue. Hi heeft ontfanghen ysrael sijn kint eñ heeft gedacht sijnre barmhertichept ¶ Sicut locutus est ad prēs nrōs. abrahā et semi ni ei⁹ in secula Also hi gesproken hadde tot abrahā. eñ sinen geslachte ind ewichept. Dese louesanck dichte ons lieue vrouwe van wtwisinge des heylighē geests. eñ sancse met grooter vruechdē doese elizabeth groete. doese ōsen here droech in haer cuysch lichaē. Daer ō is si ghelijc eē balsem vat. dz balsem vat moet reyn sijn daer die balsem in wesen sal. Also sochte god dat alrē reynste vat dat in dye werelt was oft ommermeer wesen sal.

Daer in soe goot hi die duerbaer balseme sijnre godheit als in maria. die balsem heeft die cracht dat hi dleuen lēget dē mēscē. Alsoe heeft die balseme die in maria gegotē wert ōs gegeuē dat ewige leuē. eñ heeft ons vlost vander ewigher doot. Maria is oec gelijc den bossche die moyses vol vuers sach. nochtā bleef den bosch onuerbrant eñ ongheseent eñ groē inder maechdelijcker reynichept. Maria is oec betekent bi eēn ioncfrou die abysag hiete. die sliepe bij conick dauid doē hi out was eñ cout dz si hē vwermen soude. hi ruste in haren scoot. nochtās bleef si eē reyne maget. Also ruste die hemelsche coninck in maria. doch bleef si eē reyne maget. Hier om salstu dit gebet spreken

Gaude maria hemelsche coninginne vol alre vruechdē eñ alre minnē. dijn anō vruechde lach daer aē doē dat heylighe kint sinte iohan in sijnre moedō lichaē vā vruechden spranck eñ du songeste vrolikē loue sanc Vā iwen diger vruechden magnificat. daer om bistu dat reyne ballsem vat dair god dē duerbaren balsem in goot. dye vā ons vloste dē ewigē doot. Du biste dē bosch onuerbrāt die moyses doch vol vuers vant. Du biste beslotē werde gaerde die god seluer bewaerde. Du biste des warachtigē coninck dauids. dye scone abysag sunamitis. Dat was eē wtuercorē iōcfrou. aē welcke die coninck had betrou. Also ruste hi in dijn huys. wel ix. maēdē die gebenedide naē ihūs. Si der anderde vruechde vmane ick di lieue vrouwe keert dijn genade tot mi. eñ helpt mi alre iōcfrouwen vrouwe dat ic god ewelic bescouwe

¶ Die derde vruechde

Oje derde vruechde onser lieuer

vrouwē was . datse haer lieue kint ter
werelt bracht sonď pij̄ oft wee. dat had
de ysayas voersprokē lāge tijt eñ seide
Egredietur virga de radice yesse. Een
rijs sal voort comen wt yesses wortel
eñ dat rijs sal voertbrēgē eē bloē. yesse
was conic dauids vaď Vā dauids ghe
slachte quā eē bloeyende rijs. dat was
maria Dat rijs brachte wt eē edel bloē
dat was ihūs xp̄s Eē bloem gaet uten
rijs eñ en scade dē rijse nyet. alsoe wert
ihūs vā maria geborē eñ dat en scade
harē maechdō nz. Dit is oeck bewesen
aender besloten poorte die ezechiel die
propheet sach besloten Doe sprack die
enghel tot hē. Die poorte die du siestu
is geslotē eñ en sal nēmermeer op ghe
daē werdē doch sal dair god doer gaen
eñ sal geslotē bliuē. Die beslotē poorte
is maria van haren besloten liue wert
god gheborē. allso dz si maget bliuet inď
geboert Dats oec bewezē aen dē berch
daer af ghescreuen is in daniels boeck
conic nabugodonosor sach in een droō
eē beelde voer hem staē. dat was seere
groot diē was dat hooft eñ dē hals vā
gout. eñ die borsten eñ armē vā siluer
eñ die buyc was vā metale eñ dye bee-
nē eñ scenē warē vā yser eñ die voeten
waren half van yser eñ half van aerde
Dat beelt sach hi staē bi enē hoghē ber
ge. daer af wert gehoudē eē steē sonder
hādē. Die steē sloech dat beelt eñ maec
tet te niet. Bi dat beelt is betekent dye
werelt die was gulden eñ goet int eer-
ste. daer nae wert si arch. dat was dz sil
uer. daer nae wert si noch arger dat is
metael. Nv is si yseren. Noch sal si ar-
ger werdē. dat is die aerde. Dye groo-
tē berch was maria. vā dē grotē berch
wert afgehoudē eē steē sonď hant. dat
was xp̄s die wert geborē vā maria zō-
der mās toe doē. Die stene scoerde dat
beelt. dat is xp̄s sal ten ioncstē dage ď-
stoeren alle die gene die de werelt ghe
dient hebben. Hier om sulstu dit ghe-
bet spreken

GAude maria here yesse bloyende
rijs du biste alre vruechdē een pa
radijs. Dij̄ derde vruechde en can nie-
māt volgrōdē. die di aēstōt tē vroliken
stōdē. doe du baerdeste dē heyligē crist.
wes dochter eñ moeď du bist. Daer ō
bistu die poorte heer ezechiels. du biste
oeck die berch heer daniels. god quam
doer die poorte seluer gaē. als dz si nye
en wert opgedaē. vā dē berch wert ge-
houdē een steē sonď mās hāt eñ anďs
gheē. Also wert sonď mās kōne. van di
geborē die geware sonne. Als ď sonnē
schijn gaet doer eē glas. daer nye geen
broke aen en was. O rose bloom wat
vruechde was dit. dattu scouwes sijn
godlyc aensicht. Du leydeste hē tot dy
nē borstē. du gaefste hē menich cussen
Bi ď derder vruechdē vermane ic dy.
keert dij̄ groote barmhertichheit tot mi
eñ helpt mi gebenedide vrouwe. dz ick
dat godlike aensicht bescouwe

¶ Die vierde vruechde

DIe vierde vruechde onser vrou-
wē was doe die drie coningē qua
mē. eñ brachtē haer lieue kīt offerāde.
eñ aēbadē hē betugēde dz haer kīt ghe-
waer god eñ mēscee was. dz was haer
eē vruechde. Dat was haer bewesen
inď conigē boec. daer staet gescreuē al-
so dat conic salomon liet makē eē hogē
troen vā elpē been eñ cledet met gout.
Daer stōdē aē beydē sidē. xij. leeuwen.
si was soe scoō dat haers gelijc nz meer
gesien en was. daer op sat coninc salo-
mon. eñ die coningē quamē van verre
eñ vielē op haer knyen eñ gauen hem

grote gauē. Coninc salomō dats onse
here ihūs xp̄s. Die elpen been throne
is marien scoot daer xp̄s op sat doe die
drie coningen quamē eñ baden hē aen
eñ offerdē. Benedē aē dē throne stōdē
xij. leewē daer stont dye throne hoghe
bouē. Die xij. leeuwē dat sijn twalefre
hande onderscept der heyligē in hemel
rijc daer maria hoge bouē is gehoget.
Die eerste sijn die heylighe engelē. die
anderde die patriarchen. die derde die
propheten. die vierde die heylige apos
telen. die vijfte die euāgelistē. dye seste
die martelaren. die seuēde die cōfessorē
die achte die heylige ionckfrouwen. dye
negende die heylige weduen. die tien-
de alle goede luden inď echtscap. die elf
ste goede begeuē ludē. die twaelfste al-
le goede waerlike ludē. Bouen alle de
se is maria een croon/ wāt vā alle dese
twaelf achtē si geē alsoe volcomē datse
ganselic sonder sonde waren. wāt inď
engelē choer wert sonde geuōdē. Allsoe
wert onder dē prophetē eñ patriarch-
en eñ apostelē. Eñ ondď alle heyligē en
was nye geē die spreken mocht. dat hi
waer sondď sonde. Mer maria die treet
hier bouen. want aen haer en quā nye
sonde Daer om is si gelijc der torteldu
uē die sondď gal is allso is si sondď sonden
Daer na sultstu wetē wat die offerāde
bedudet die die drie coninghē offerden
dē kinde. Drierehāde offer offerdē die
drie coningē dē kinde. wieroeck. mirre
eñ gout. Den wieroec plagē die pries-
ters te offeren inď ouder wet. daer om
offerdē dye drie coningē wieroeck. tot
eēre bewisinge dat dat kint soude sijn
die hoechste priester dye hē seluē offerē
soude voer al dye werelt eñ voer haer
misdaet. Dat die priesterē veel offerdē
inder ouder wet dat en halp al niet eer

dese hoghe priester quā ihūs xp̄s. dye
hē seluē offerde voer ōs sinē hemelschē
vader. Dat ander offer is mirre dat es
eē seer bitter dinc dat beteikent dē bitte
rē doot die hi lijdē woude voer ōse son-
den. Dat gout offerdē dye coningē tot
een tekē dattet kint was eē coninck al/
re coningē. Dese drie conighē waren
geheten. Jaspar. balthasar. melchior.
Eē sterre leydese daer si dē here vōden
Eñ maria es eē leytsterre die ōs mach
leydē daer wij ōsen here mogē vinden
Daer ō sullen wij sprekē haer ter eerē
dit gebet

Gaude maria vrolijcke leydsterre
o dijn vierde vruechde wil ic eeren
gerne die du ōtfinges tot dier tijt doen
die drie coningē quamē gereden eñ of
ferdē dijn kint grote gauen wieroeck.
mirre. eñ gout. Die wieroeck dye dye
priester plach te offeren. Daer bi men
wel bedencken mach dattet gebñdide
kint dijn hoechste priester soude sijn.
die hē seluē offerē soude voer alder we-
relt sonden. Die bitter mirre betekent
sijn doot die ōs v̉lost heeft wt alď noot
Dat gout betekent bouē alle dinc dat
dijn kint is een geweldich coninc dair
om bistu dat elpen been troen. daer op
sat die wise coninck salomon. Du biste
een torteldune sonder galle. Du biste
een crone der heyligen alle Bider vier
der vruechde v̉maē ic di. bidt dijn lieue
kint voer mi. dat hi mi nēmermeer en
laet steruen. ick en moet sijn hulde ver
weruen Amen

¶ Die vijfte vruechde

Die vijfte vruechde was inď tijt
doen onse lieue vrouwe ter kerc-
ken ginc. Eñ doe si haer lieue kint van
bethleem te iherusalem inden tempele
brochte eñ offerdet daer gode sinen he

melschē vad̄. Dat was haer een grote vroechde dat haer lieue kint so grootē vad̄ hadde. Ter seluer tijt quā indē tē-pel die pphēet symeon die out was. eñ hadde eē antwoert ōtfangē vādē hei-lighē geest dat hi niet steruen en soude hi en hadde ghesien den sone gods ind̄ mēscheit. Doen nam hi dat kint in sijn armē eñ begā dat te louē eñ te ghebe-nediē eñ wert so v̓blijt dat hi niet en be-geerde lāger te leuē eñ sprac. Nunc di-mittis seruū tuū dñe scdm̄ v̓bū tuum ī pace. O here nv laet dijn knecht varē na dinen woerdē in vrede. alsoe du mi gheloeft hebste. Want mijn ogen heb-bē ghesien mijn salicheyt. dats dijn sali-ge sone Die du bereyt hebste voer den aensichte alre ludē Tot eē licht dat ver-lichtē sal die heydenscap. eñ tot glorien dijns volcs vā ysrahel. Dats den iodē grote eer dat god die menscheit van hē ōtfangē woude. Daer quā oec een hey-lighe vrouwe eñ prophetissa eñ hiete anna. eñ hadde bi harē mā gheseten se-uē iaer. eñ na sijn doot hadde si wedue ghesetē. lxxxv. iaer die quā dair oeck in dē tempel eñ begā dat kint te louen eñ te benedien. Daer beghinc se die eerste lichtmisse met groter vroechden. Dye sullē wi oec met vroechdē begaen alle iaers eñ sullē louē eñ benedien dat sa-lighe licht marien kint dat alle dese we-relt v̓licht. Dat ghebenedide kint sul-len wi dā eerē met barnende licht op dꝫ onse hertte v̓licht wert met sijnre ghe-nadē. eñ ter eerē der vroechde dye ma-ria doe hadde so sulstu dit gebet sprekē

Aue maria reyne rose sonder do-ren. van coninc dauids stāme wt uercorē. dijn vijfte vroechde was doe du bloeyēde rose vā iherico vrolijck wt ghinges vā bethleē tottē tēpel vā ihe-rusalem. eñ brachtes daer dijn ghebe-nedide kint eñ offerdet daer dē hemel-schē vad̄ sijn Daer quā die oude simeō indē tempel gegaen eñ hadde een ant-woert vā dē heiligē geest ōtfaen. dat hi niet en soude sceyden van deser aerdē. dat ghebenedide kint soude hē te sien werdē. Doen hi dat kint in sijn armen wert ghegeuen in begheerde hi voort meer niet langer te leuē. Daer quam oec vrouwe anna prophetis. si begon dē daer eerst dꝫ vrolic lichtmis si loefdē eñ ghebenediden dat lieue kint want voer die tijt noch sint / en wert nye soe heylighē kint geboren. waer des nꝫ ge-weest alle die werelt waer v̓loren. By der vijfster vroechde v̓mane ic dy bidt dijn seer gheminde kint voer mij. In mijnre laetster noot ende bewaert mi voer den eewigē doot Amen

¶ Die seste vroechde

Die seste vroechde vā onser lieuer vrouwen was in dyer tijt dat sy haer lieue kint wed̄ vant doe si hē ver-lorē hadde. doe ihūs. xij. iaer out was. doe souden ioseph eñ maria tot eender paesschen gaen te iherusalē ter hoghe-tijt eñ dat ghebñdide kint mede. Doe si dair haddē gheweest vij. daghen doe ghingē si wed̄ thuys. eñ ihūs bleef sit-ten indē tēpel biden wisen meesteren. Eñ maria waende dattet kint waere bi sijn behoed̄ ioseph. Eñ ioseph waen-de dattet waer bi sijnē moed̄ ind̄ vrou-wē scare. Wāt het was een ghewoent als die ludē wouden gaen te iherusalē in die hoechtijt so gigē die mānē in een-re scare eñ die vrouwen in eenre scare. eñ die kind̄ mochtē gaē aē beydē siden waer si woudē. Dat was eē goede ge-woente. want inder heiliger tijt eñ op gods wegē om aflaet te gaē soe en sou

de dye man eñ dat wijf ghee gesellscap
te samē hebbē. op dat si haer cuysheyt
moghē houden. Doe ioseph eñ maria
een dachuaert haddē ghewandert vā
iherusalē doe mistē si dat kint eñ soch-
tent des anderē dages ond̾ dye vriēdē
eñ magē. eñ ond̾ ander ludē diet kēdē.
mer si en vondens niet. Des derdē da
ges quamē si wed̾ te iherusalē eñ von-
dē ihm̄ haer ghebenedidē sone daer sit
ten inden tēpel ond̾ dē wisen meesterē
Te hāt doe si hē toe spraken stont hi op
eñ ginc met hē te huys eñ was hē ghe-
hoersaem eñ ond̾danich. dat was een
groot dinck. dat dye almachtighe god
woude ōderdanich sijn eender armer
iōcfrouwē. Daer om is god wel ghelic
den eenhoren dat wert ond̾danich een
re iōcfrouwē. eñ leyt hē in haren scoot
eñ dan wertet geuāgē God is oec ghe
lijc dē leewe dye is oeck quaet bandich
te makē. Maer maria die maecte god
so bandich dat hi haer volchde als een
lam doet synre moed̾. god es oec gelijc
een edelē aern dye seer quaet is tam te
makē datmen lockē mach totter hāt te
comē. Mer maria maecte god soe tam
waer si hem lockē woude dair volchde
hi haer nae. God is oec ghelijc dē sterc
ken sampson die niemāt bindē en kon
de. mer maria heeft hē gebondē eñ in
doeckē ghewondē God is oec ghelijck
dē wisen salomō. die nyemāt en konde
ŏwinē met wijsheyt. mer maria heeft
den wisen god tot een kint ghemaect.
doch bleef hi so wijs in sijnre kintheyt
als in sijnre godheyt sond̾ eynde. God
is oec gelijc dē pellicaen dats eē vogele
die geeft sijn iongē sijn eyghē bloet eñ
daer mede maect hyse leuendych allse
die slange ghedoot heeft. Soe dede cri
stus bi ons doe ons dye slāge ghedoot

hadde inden paradyse. doe maecte hy
ons wed̾ leuēdich met sinē duerbaren
bloede Die selue pellicaen woent veer
vandē ludē ind̾ woestijn eñ is quaet te
vādē. Also was ihūs ind̾ woestijn verre
vandē ludē dat is in hemelrijc. dat een
deels woest was gewordē vā engelen
die daer wt gheuallē waren Ende god
was dē mēsce soe wilt dats niemāt gri
pē en cōde mer maria heeftē gegrepen
God is oec gelijck dē salamāder. dats
een dier eñ wonet int vuer. Men vint
berghē die altoos barnē vā vuer eñ en
kōnē nz ghelesschē. In diē vuere woēt
die salamāder. daer en mach niemant
toe comē. Die ghene die dat vāgē wil-
lē die makē eē vuer verre vā daen. Als
die salamand̾ dat vuer siet soe loopt hi
wt zijn vuer in dat vuer. daer wert hy
gheuāgen. Also was xpos indē vuer dz
is in hemelrijc indē scoot des hemelscē
vaders daer en conde niemāt tot hē co
mē. doe maecte maria hier ned̾ eē and̾
vuer in aertrijc. dat ist vuer ŏ barnend̾
liefte dat maria in haer herte droech.
Doe ōse here dat vuer sach quā hy vtē
schoot sijns hemelschen vaders eñ liep
int reyne lichaē onser lieuer vrouwen
maria also wert hi geuangen. God is
oec gelijc eē grimmēde pāther die nye-
māt wederstaen en mach. Also grimē-
de was god dat sijn toerne niemant ŏ-
soenē en conde. mer maria heeften ver
soent Dat eē mēsche te voren al die we
relt mochte hebbē gegeuē hi en moch-
te niet te gode sijn ghecomē Nv is god
so ŏsoent. dat eē mēsche met een coppe
cout waters hemelrijc copē mach Dat
eē mēsche also veel tranē had gescreyt
als water ind̾ zee is hi en mocht niet in
hemelrijck sijn ghecomē. Nv is god so
ŏsoent dat eē mēsce sucht voer sijn son-

den. god wil hē themelrijc geuē. God is oec ghelijc dat elpen dyer. dat is soe groot dattet eē borch ofeē casteel op sinē rugge draget. daer wel xl. mannen op sijn. Als dat wilt is soe pleechmēt te vāgē mz een cuysche maghet. dats soe cuysch dattet sinē rechtē tijt hout met sijnre gedaē. Ende als si vrucht ōtfangen heeft. daer na en hebbē si geē ghemeenscap te gad̄. Eñ dat dier en heuet geē gemeēscap met anderē dierē. si en voedē oec mer eē ionc. Daer na leuē si alle haer dagē cuysclic te samen Eñ als dat een sterft dat and̄ en kyeset nēmermeer and̄ gade weder. Hier om want dat dier so cuysch is so pleechmen hē te vāgen met eenre cuyscher iōcfrou. die gaet int wout daer dat dier plach te lopē Als dat dier v̇neēt die ionckfrou aēdē roke der cuyschept so gatet tot haer als eē lam. eñ die iōcfrouwe mach hē dan doē wat si wil. So lept si hē bandē om dē voetē eñ bint dat dier. soe heeft si eē speer eñ steect hē een wōde dat lijtet eñ staet ter tijt toe dattet sterft. Soe heeft si een vat. daer in ōtfaet si dat bloet dat is goede medecijn. Ald⁹ heeft maria gode daer toe gebracht mz haer cuyscheit dat hy haer is gehoersaē gewerdē als eē lam. eñ heeft hē gebondē zijn hādē eñ voetē ind̄ wieghen. Daer na wert dat selue lichaē dat god ontfinc van maria geuāgē eñ gebōdē ind̄ passiē. eñ wert gewōt eñ stoorte zijn bloet ind̄ passiē. eñ dat bloet is goet tegen dē ewighē doot God es oec gelijc dē voghel Fenix dye is alleē eñ en heeft geē gade ind̄ werlt eñ als hi out wert so maect hi een vuer vā edelē wortelē eñ vā edelē crude. dat draecht hi te samen. ende dat wert ontfonct vand̄ sonnē cracht daer in vlecht hi eñ v̇barnt hē. vā dier asscen wert eē ionc fenix. Bi desen fenix wert bedupt god die alleē is een god eñ een scepper alre dingē Die wert in mariē ionc doe hi een kint wert doe hi vloech vādē hemel in dat vuer. dat maria in haere sielen hadde. Daer om is hi gehetē pditū dat is een springer. Daer om singt mē in die hemeluaert ons heren in eēre sequeacie Huic nomen ertat cōueniens pditum. Saltum de celo dedit in virginalē ventrem. God is oec gehetē pditū dats eē spriger. wāt hi vādē hemele spranc in maria van maria ind̄ cribbē vter cribbē in dat cruys. vā dat cruys in die helle. vter helle ī die werelt vter werelt inden hemel Noch sal hi. ij. sprōgen springhen Ten eerstē int gerechte des gemeē oerdels alre menschen. Tē anderē weder op met sijn heyligen in dat ewige leuē. dat ōs god gōnē moet. daer om sulstu dit ghebet spreken

GAude maria wōderlijck morgen root. dijn seste vruechde was wel groot. die du ōtfinges tot dien stonden doe dijn kint weder wert gheuonden. datstu selye bloem wtuercoren hadste drie dagē verlorē. dijn cuyschept heeft dē eēhorē geuaē. du hebst gemaect vā eē leeu eē lam. du hebst dē wilden aern gemaket tā. du hebste gebōdē dē sterckē sampson. du hebste v̇wonnē dē wisen salomon. du hebste den wilden pellicaen gheuaē. die salamander is oeck tot di wtē vuer gegaen. du hebste versoent den grimende panthier. du hebste verwōnen dat groot elpen dier. In di wert dye oude fenix ionck. doe pditū spranck den hoghen spronck. vanden hemel totter aerdē. doe god in di woude een kint werden. Bid̄ sester vruechde vermane ick di. keer dijn bermhertichept tot my. ende helpet mij datick

ghenade vinde. aen dijn ghebenedide
lieue kint

¶ Die seuende vroechde

DIe seuende vroechde onser lieuer
vrouwen was in die tijt doen die
hemelsche conīc quā met alle den heyli
ghē engelen die in hemelrijc waren eñ
haeldēse tottē eewighē rijcke. eñ maec-
tese een coninginne des eewigē leuēs.
dat is bewesen inđ ouder wet. Conick
dauid had hē ṽtorēt op een man die na
bal hiete. eñ was optē wege dat hy hē
dodē woude eñ verdriuen al dat hē toe
hoorde. Dat ṽnā een cloecke vrouwe
eñ hiet abigail die ginck hē te ghemoe
te eñ viel hē te voet eñ sprack. O heere
geeft mi die scult die nabal ghebroken
heeft. hi is een dwaes ende heeft ghe-
daē na sijnre dwaesheyt. Du en sultste
dijn toern niet latē gaē op een dwaes.
Hier na als dijn toern ouer es so sal dy
dijn hert schult geuen dattu sijn bloet
hadste ghestortet. eñ du dijn toerne sel
uer hads ghawrokē du sultste mi hier
na dāckē dat ic di dit geseyt hebbe. De-
ser woerdē eñ redē hadse so veel dat hē
sijn moet begā te sachtē. eñ quam weđ
tot hē seluē eñ sprac totter cloeker abi-
gail. Ghebenedijt si god die di hier he-
uet geseynt huden tot mi te ghemoet.
Ghebenedijt sijn dijn woerdē eñ gebe
nedijt sijstu dattu my ghehindert heb-
ste dat ic sijn bloet nu gestort en hebbe.
eñ my seluē niet ghewroken en hebbe
Jck segge di alsoe waerlic als god leeft
waerstu nu gecomē ic woude dē nabal
also ṽdoruē hebbē datter niet een hont
in alle sijn houe gebleuē en waer. Doe
nā dauid dye gaue diese hē brachte eñ
seyndese weđ te huys Daer na ouer x.
daghē sterf nabal. doe dachte dauid op
ter cloecker vrouwen abigail eñ op ha
re wijsheyt eñ seynde haer sijn boden
dat si tot hem quame eñ worde sijn huis
vrouwe. Doen die boden haer hier af
spraken oft si sijn huysvrouwe woude
werdē doe vielse op haer knyen ende
sprac. Jc wil gerne mijs herē maecht
wesen eñ sijnre knechtē voetē dwaen.
Daer namse met haer vijf maechden
eñ quā tot coninc dauid ende wert sijn
huysvrouwe. alsoe ghenootse haerder
cloecheit eñ wert een coninginne. De-
se redē sullē wij wttreckē ter materien
vā onser lieuer vrouwē maria. By co-
ninc dauid is betekēt die hemelsche co
ninck die hē ṽtoornt hadde optē sotten
nabal dat is optē mensche die sottelick
had gedaen dat hi sijn god ōgehoersaē
was eñ volchde des duuels raet. Dye
toorn en mochte nyemāt versoenē dā
abigail dats die reyne cloecke vrouwe
maria. die sprac totten bode die de he-
melsche coninc geseynt hadde tot hair
Jc bē die deerne gods. mi gescie na dijn
woerden. Also heeft si ghenomen haer
der oetmoedicheit dat haer die hemel-
sche coninck ghemaect heeft coningin
ne in hemelrijcke daer si biddende is
voer den sotten nabal. dat es voer den
sondaer die sot is haren lieuē kinde op
dat hi niet eewelic ṽloren en bliue Dit
selue is oeck bewijst inđ ouder wet aen
een vrouwe die hiet hester. Het was
een machtich coninc eñ hiete assuer9.
eñ was coninc van persen eñ medē. eñ
sijn coninc rijck strecte vā indiē tot ethi
opien Dese coninc hadde ghemaect eē
grote blijscap eñ had ōtbodē al zijn lants
heren die hi hadde in zijn gewout. De-
se feeste stōt hondert daghē eñ tachtich
Daer was een huys gemaect so groot
so wōderlic so lustelic eñ so costelick dat
ter niemant te vollen afscriuen en kan

Als die pilaernē warē vā siluer.eñ dat
was bouē gemaect alst firmamēt .van
edelē dierbarē steenē die scenē als ster-
ren. Voer dat huys was een wÿgaert
die was vā clarē siluer eñ die stōt mid-
dē in eē wortelgaerde Die wÿndruuē
warē vā edelē paerlen eñ vādē dierstē
steen die de werelt hadde.eñ warē me-
nigherhāde Daer warē al om ghenai
et purpur lakenen die costelicste eñ die
beste die de werelt hadde Die lakenen
warē gehangen aen silueren pilaernē
Die cordē warē van syde.die ringhen
vā elpenbeen. Dat aertrÿck ondꝰ daer-
mē op ginc . dat was gescaect vā edelē
steenen.die een steen sophirus.die andꝰ
smaragdꝰ. Daer warē beddē van gou
de eñ vā siluer. Daer was dat eē scoōre
dan dat andꝰ Alle die daer waren dron
kē wt guldē vatē Alle die wÿn diemen
drāck die was wtuercorē alsoe als een
conīc wel betaemde. Een yegelÿc drāc
dē wÿn die woude . daer en moeste nie
māt dē anderē nodē te drinckē. Eñ die
coningīne hielt vast eē andꝰ sondlinge
blÿscape in haer huys metten vrouwē
Doe dese blÿscap hadde gestaē hōdert
dagē eñ lxxx.doe badt de conīc dat volc
datter was in die stat vā susa daer dye
cōninc woende datse makē souden een
nyuwe blÿscap indꝰ wÿngaerden. Die
blÿscap stōt seuē dagē lāck. Jndē sesten
dage was die conīc seer blÿde eñ sandt
der coniginnē een bode datse haer sou-
de toe makē eñ comen met haer guldē
crone tot sÿnre blÿscap. Dat versma-
de si eñ en woude sÿn gebot niet doen.
Doe wert die conīc toornich eñ vraech
de al sÿn herē wat haer ghebrake. Sÿ
sprakē alle. Heer coninck si en heeft dy
niet allen beedroeft.mer alle ōse vrou-
wē sullē exempel hier aen nemen ende
ons vͤsmadē. Du sulstese verwerpē vā
dÿn conincrÿc. eñ kiesen een ander in
haer stede. Het ghescPhiede.si wert ver
worpē om haer hoechmoet . Doe ghe-
boot die coninck. dat alle die vrouwen
die int lāt warē souden comen te houe.
daer soude hi een coninghinne wt kie-
sen. Doe warē daer veel ioden int lant
die daer woendē. Eñ daer was een io-
de die hiete mardochęꝰ. die had eē arm
iōcfrou die en had vadꝰ noch moedꝰ. eñ
was sÿns broeders dochter . eñ hieltse
om god eñ hietede hester . Mardoche-
us lach in een droē.hē docht dat hi sach
ontspringē eē cleyn water . dat water
wies soe seer datter af wies een groote
vloet.eñ hi en wiste niet wat dien dro-
me bedudde. Daer seynde hē god int
herte dat hy dye arme ioncfrou hester
voerde in des conincs hof . eñ verboot
haer dat si niet en soude segghen datse
een iodinne waer Daer was eē camer
linc toe ghesetdie die ioncfrouwen sou
de berwarē eñ geuē wat si eyschedē vā
cleederen ende ghesmÿde. Mer hester
was so oetmoedich dat si nyet eyschen
en woude eñ sprac tottē camerlīc wat
hi haer gaue dꝫ ghenoechde haer wel.
Doen ghenootse haer oetmoedicheyt
daer. Hy gaf haer seuē ioncfrouwē die
haer dienen soudē . ende gaf haer ghe-
noech wes si behoefde met haer ionck
frouwē. Daer gheuōechdet god alsoe.
datse die coninc koes tot eenre conigin
ne bouē alle die ioncfrouwen dye daer
warē. Doen was diē droom waer ghe
wordē dat die cleyne fonteyn was ge-
wordē een grote vloet Want die arme
ioncfrou wert ghecoren tot eenre conī
gīne bouē alle die iōcfrouwen die daer
warē. Dit sullen wÿ uv vͤstaē vandꝰ ge
benedider maget maria. Die oetmoe-

dige iōcfrouwe maria heeft ghenoten
haer oetmoedichz. wāt die opperste co
nic heeftse wtuercorē tot eēre conigin
ne int eewige rīc. eñ die eerste conigi
ne is ùworpē wtē conicrijcke ŏ haerŏ
ongehoersaēheit dz was vrou eua dye
wert geworpē wten paradise om haer
ongehoersaēhz Doe dese coninghinne
hester weldich wert doe quā haer oem
mardocheꝰ eens tottē houe eñ woude
sien wat zij nicht dede. Eñ wanŏde dic
voer ŏ coningine pallaps. eñ en sprac
niet daer vā dat hy ŏ coninginnē oem
was. Het gescheide datter quamē twe
princē indē houe eñ laechdē den conīc
eñ woudē hē moorden Dat wert mar
docheꝰ te wetē ghedaē eñ seyder die co
ningine. eñ si seidet voort den coninck
Die conīc gint tot hē wt eñ beuāt dye
waerhept eñ liet die twee hāgē Eñ de
det scriuē in sijnre cronikē dat een iode
die hiet mardocheus .had hē gewaer
scuwet voer sijn vyādē die hē wouden
moordē Doe was daer in des conincs
houe eē quaet man eñ hyete aman diē
verhief die conīc bouē al sijn lāt. eñ ghe
boot dat si alle souden vallen op haer
knien als hi quā gaēde. Dat dedē si al
le. mer mardocheus en woude des nz
doē. dat liet hi om die wet. want dese a
man was gecomē vāt ghesIachte dz sa
muel die heplighe propheet te stucken
sneet eñ oec ùderf om haer sonden. Eñ
conīc saul oec ùderf. doen hi die amoni
ten ùsloech. eñ dat hē mardocheꝰ nyet
op sijn knien en viel dz dede hē seer we
in sijnre herten. eñ vraechde wat man
mardocheꝰ waer. Doen hi hoorde dat
tet eē iode was doe wert hy alle dye io
dē hatēde dye int lāt warē eñ woudese
alle ùderuē dye daer waren. te wrake
van dien sakē dat samuel eñ saul zij ge
slacht haddē ùderft om haer sondē. eñ
oec om dz si amonitē warē eñ sprac tot
tē coninc Hier is eē ioetsch volc dz heeft
eē sonderlige wet eñ ùsmaet dij gebot
laet mi dat ùderuē ic wil di geuē. x. du
sent pōt. Die conīc sprac Hout dij goet
eñ doet wattu wilste daer mede. Dye
conic en wiste nz dat die conīgine eē io
dinne was noch aman oeck niet. Doe
screef hi tot allē stedē dye int lant warē
datmē alle die iodē doden soude Doen
dat mardocheꝰ hoorde weende hi seer.
eñ toech eē sack aē eñ stōt voer ŏ conin
ginnē pallaps. Dat ùnā dye conīgine
eñ seijde hē eē cleet eñ ōtboet hē dat hy
tot haer quame. Eñ hy en woude des
niet doē eñ ōtboet haer weŏ dat aman
al haer geslacht ùderuen woude. dat si
soude gaē tottē conīc eñ biddē voer dat
volc. Doe ōtboetse hē weŏ eñ sprac De
conīc heeft gebodē wie in sijn pallaps
gaet binē. xxx. dagē die moet steruē hy
en si ōtbodē ende dye conīc en geeft oft
biet sijn guldē roede. Eñ ic en bē binen
xxx. dagē nz ōtbodē. Doen ōtboet haer
weŏ mardocheꝰ eñ sprac. Wie weet oft
god di tot eēre coniginne heeft ghema
ket dattu sijn volc soutste ùlossen wter
noot. Si ōtboet weŏ dat alle die ioden
soudē vastē eñ voir haer bidden si wou
det wagē eñ gaē int conīclike pallaps.
Daer vaste die conīgine eñ badt ende
riep ōsen here aen dz hy sijn volc te hul
pe quaem. Des derdē daghes maecte
haer die conigine scoō toe eñ ginc mz ŭ
iōcfrouwē eñ stōt voer die dore des pal
laps eñ trat voort eñ ginc in. eñ die co
nīc sach op eñ sachse naerstelic aē. doen
wert si ùuaert eñ viel i ōmacht ter aer
dē. Doe dye conīc sach dat sijt was stōt
hy op eñ boet haer sijn guldē roede die
hi in sijn hant hadde eñ beuicse om eñ

sprac. Lieue hester en hebt gheen vrese
dit gebot en is õ dy niet gebodẽ dz hier
nyemant in gaen en sal. du moechste
hier in gaen alstu wiltste. Nu segt my
wattu wiltste. Si sprac here ic bidde di
tot mijre blijscap eñ laet aman met dy
comẽ. Het ghesciede si quamen beyde
Doe die conĩc blide was geworde̅ doe
sprac hi Hester bidt wat ghi wilt ic wilt
di gheuen. Si sprac. Here ic bid dattu
morghen met mi etes eñ aman mz dy
so wil ic di seggẽ mijn hert aman. was
seer blide hier toe. eñ ginck te huys eñ
vergaderde alle zijñ vriẽdẽ eñ seide hoe
grote eer hẽ die coninc eñ die coningin
ne bewesen haddẽ eñ claechde dat dair
eẽ iode waer die hiet mardocheꝰ die v̓-
smade hẽ eñ hielt hẽ voer nz eñ sprack
Alle die eere dunct mi wesen alsoe lan
ge als mi mardocheꝰ versmaet. Doen
sprakẽ sijn vriendẽ. Laet makẽ een gal
ge vã eẽ lãgen balc die vijftich ellen ho
ge is eñ gaet morgẽ tottẽ coninc ende
bidt hẽ dattu hẽ daer moetste hangen
Te hant liet hi die galge maken inder
nacht eñ ginc vroech in des conĩs pal-
laes eñ woude biddẽ dz hy mardocheꝰ
moest hãgẽ. Inđ seluer nacht en moch
te die coninc niet slapen eñ liet voer hẽ
lesen die croniken Doe stonter ghescre
uẽ dz mardocheꝰ had hẽ bewaert voer
zijñ viãdẽ diẽ woudẽ moordẽ Doe sprac
die coninc. Dat is grote trouwe die mi
mardocheus bewesen heeft wat eere
heb ic hẽ daer voer gedaẽ Doe seiden si
alle gađ Gheen eer en hebdi hẽ gedaẽ
of gebodẽ. Doe liet dye coninck aman
voer hẽ halẽ eñ sprack. Gerecht mi oft
die conĩc eẽ mã eer doẽ woude hoe sou-
de hy dye doen. Doen waende aman
dat hi hẽ meẽde eñ sprack. Woude dye
coninc enẽ man eerẽ. dien soude hi aen
doẽ sijn beste cleet eñ settẽ op sijn hoeft
des conincs croeẽ eñ op des conĩs bes-
te paert eñ die hoechste vorsten die die
coninc had soudẽt paert bidẽ toem ne-
mẽ eñ leydẽ al die stadt õ eñ souden roe
pẽ. Also salmẽ doẽ wie die coninc eeren
wil. Doe sprac die conĩc. Gaet te hant
eñ doet alsoe mardocheo als du gespro
kẽ hebste. Eñ bewaer bi dijn lijf als du
gesprokẽ hebbes. eñ dattu dat doetste
eñ niet achter en lates Aman was seer
bedroeft eñ en dorstes nz latẽ. eñ toech
met mardocheo alle dye stat õ. eñ riep
als hẽ beuolẽ was. eñ brochten weder
voer des conĩcs pallaes eñ ginc thuis
wenẽde eñ claechdet zijñ vriẽden. Daer
na quã eẽ bode eñ seide dat hi soude co-
mẽ totter coniginne. eñ soudẽ blijscap
makẽ mettẽ conĩc. Hiet ghasciede doe
die coninc blide was sprack hy. Hester
bidt wat ghi wilt ic salt di geuẽ. Si sey
de conĩc ic bidde voer mijñ volck eñ voir
mijñ geslacht eñ voer mijñ leuen Wi heb
bẽ eẽ viãt die woude ons allẽ v̓deruen
woude god dat wi tot eygendom wer
den ghecocht. eñ behielden dat leuen
Die conĩc sprack Wie is die vyãt die dz
derf doẽ Si sprack Onse doot vyant is
dese amã. Doe stõt die conĩc op vã toor
ne eñ gĩc indẽ wijñgaert. Hester sat opt
bedde. eñ amã lach voer haer opt bed
eñ badt genade Ond̓ des quã die conĩc
wed̓ igaẽde eñ sach dat amã voer haer
lach optẽ bedde. Doe sprac hi. Ic sie hy
wil die conigine onteerẽ daer ic tegen-
woerdich ben. Eer die coninck twoert
wt hadde warẽ die knechten bereyt eñ
bondẽ hẽ die ogẽ eñ spraken. Heer cõ-
ninc hi heeft eẽ galghe ghemaect van
vijftich ellen hoge daer woude hi mar
docheꝰ aẽ hebbẽ gehãgẽ die v so groote
trou bewezẽ heeft. die conĩc sprac gaet

snellijc eñ hancten daer aen. Also dedē
si. ende hinghē hē daer aen die galghe
die hi ghetimmert hadde. eñ sijn .x. so-
nen werdē daer bi gehāgen Daer nae
geboot die coninck ouer al sijn lant dat
die ioden hē seluer souden wrekē ouer
haer viandē. Daer begonden si te slaē
ouer haer viandē. eñ ouer die hē quaet
waren inden lande eñ versloegē. lxxx.
dusent eñ vijfhondert mēschen. Eñ in
die stadt vā susa daer die coninghinne
woēde vsloegen se acht duisent mannē
Dese reden sullē wij wt treckē tot ōser
lieuer vrouwē. Dese bose aman dat is
die bose vyant. die hadde mardocheo.
dats die mensce gemaect eē galge der
verdoemenis met sinen valschen raet
die hi gaf den eersten mensche eñ had-
de dat te weghe ghebracht dat dye he-
melsche coninc hadde ouer ons w: ge-
geuē een oerdeel des eewighen doots
Nu is ghecomē hester dats dye hemel
sche coninghinne maria. eñ heuet dat
verwandcelt. eñ heuet dat te wege ge
bracht dat die galge die ons die vyant
gemaect hadde is hē seluen te deel ghe
werdē want hi moet vdoēt sijn. eñ wij
mogē salich werdē oft wi willen. Daer
om sullē wy die hemelsce conīc louē eñ
benediē want ghelijc als met die hulp
vā hester / amā is anđ galgen gehāgē
die hi dē goedē mardocheo hadde doen
makē. also ist metter hulpen der heyli-
ger maecht marien- die vcorē is te we-
sen een conīginne des hemels. eñ dye
bose geest gebleuē in zijre vdoemenis
daer hi dz mēscelike gheslacht toe ghe-
bracht had eñ wi en dorrē daer niet co-
mē wi en willē seluer. Dese vruechde
is oec bewijst inđ coningen boeck. dair
leest mē doe coninc salomon coninc ge-
worden was. eñ sat op sijn coninclijke
stoel. Doe quā zij moeđ barsabee daer
gegaē. doe stont hi op eñ ontfincse met
grooter erē. eñ liet haer settē in eē stoel
tot zijre rechter hāt. eñ lietse by hē sittē
eñ sprack. Moeder bidder wattu wilt-
ste. het is ōmogelic eñ ōbetamelick dat
ic di yet weygerē soude Alsoe heeft dye
hemelsce conīc ghedaē. by sijnre lieuer
moeđ eñ heeftse op sijn troen geset tot
sijnre rechter hant in sijn ewighe rijck
eñ hi ōtfincse met groter eeren eñ hael
dese metter engelē schare vā deser aer-
dē eñ voerdese mz lijf eñ met siel in dat
ewige rijc. eñ heeftse gemaect een conī
ginne eñ wilse vhorē wat si bidt. daer
is si weeldich bi haer lieue kint eñ bid-
det alle dage voer ōse sondighe mēschē
Daer om sullē wi dit spreken ter eeren
der seuender vruechde

Gaude maria hemelsce conin gin-
ne. dijn seuē vruechdē treect bouē
met allē sinne Die hemelsce conīc hael
de di in sijn troen. eñ croende di metter
ewiger croen Daer om bistu die cloecke
abigail. die den coninck soe wel beuiel
doer die cloechept haerđ sinnē nā hyse
tot eēđ coninginnē. Du biste hester die
cleyn born. dye assuer9 had wtuercorē
die cleyne borne wies in eē grote vloet
hi maectese conīghinne ouer al zijn goet
Alsoe heeft god bi di ghedaen. ende he-
uet di tot eēre coninginne ontfaē. Oec
liet die wise coninck salomon. tot sijnđ
rechterhant setten een troen. daer hy
sijn moeđ ontfinc. also dede die hemel-
sche coninck. hi ontfinc di inder enghe-
len scaer. ende sette dy tot sijnre rechter
hant al daer. Bider seuēder vruechdē
vermaē ic di. lieue vrou. bidt dē hemel-
schē coninck voer mi. dat hi mi brenge
totten hemelschen throne. eñ verleent
mi die eewighe crone

¶ Een leer Eert maria want si en laet niet ongeloent.

Lieue kint de- se seuēste vruechde onser vrouwē sultu gheerne eerē op dat di onse vrouwe ōblide in al dijnre noot eñ brenghe di totter ewigher vruechden. wāt wie se eert si en laet niet ongheloent

¶ Van eē dief die wert gehangē. mer wāt hi ōse lieue vrouwe plach te eeren so wert hi verlost.

Het was eē man eñ plach te stelē. ende te rouen nochtans eerde hi gherne onse lieue vrouwe met een sonderlinge innichept Tot eenre tijt wert hi begrepen met diefren. ende wert gehanghen aen een galge. Daer quam onse lieue vrouwe ende hielten op dat tet hem niet en hinderde. Daer na souden luden dair heen gaen die hem hadden geuanghen eñ saghen dat hi noch leefde. die eē toech sijn swaert eñ woudē slaen. Daer was onse lieue vrouwe berept eñ hielt haer handen daer vōer dat hē dat swaert niet en hīderde. Doe verwonderde hem seer hoe dattet wesen mocht eñ vraechde hē hoe hi mochte leuē. Doen sprac hi maria die moedr der barmhertichept die is hier bi mi eñ helpt mi Doen vraechden si waer mede hi dat ōdient had. Hi sprac. Ic was eē dief eñ eē rouer doch had ick innichz tot onser vrouwen. die helpt mp nv in mijnre noōt Doe namē si hē vandr galgen eñ lietē hē vri gaē. Eñ hp ginck in eē closter eñ wert eē goet man eñ voer te hemelrijc. Lieue kint hier om sultstu onse lieue vrouwe gherne eeren.

¶ Vā eē ridder die plach te rouē nochtās eerde hi onse lieue vrouwe. eñ dpe duuel diende doe den riddere voer een camerlinck

Het was een ridder eñ hadde een borch bi den ghemeenen weghe. ende beroefde alle die ghene dpe daer heenē gingen doch had hi innicheit tot onser vrouwē eñ sprac sijn aue maria Op eē tijt quam daer een geestelic man Doe quamen die knechtē vanden borch. eñ wouden hem berouen Hi sprack brenget mi voer uwen here ic moet hē nootlic spreken. Doe brochtē si hē voerden here Doe sprac hi here laet al v knapē voer v comē ic wil v wat goets seggen Als si al gecomē waren soen was dair die camerlic niet. Doen sprac die heilige mā. Dē camerlinc moetē wi hebbē om sinē wil ben ic hier ghecomen Doe en woude hi niet comen Si togē hē mz gewelt voerdē here eñ voer den hepligen man. daer begā hp te roepē eñ liet seer vreeselijc. doen sprac die hepligheh mā. Ic beswere dp bidē naē ons heren ihū xpi dattu mp segste wie du biste eñ waer om du gecomen biste Die camerlinc sprac. Och lepō ic moet dat doē tseghē minen dāc. ic en bē geē mēsce ic bē die duuel eñ ben hier gesent eñ ic heb hier gheweest bp desen heere wel. xiiij. iaer ende soude hem dē hals hebbē gebroken Doe dat die ridder hoorde doe viel hp dē goedē man te voete eñ badt genade eñ die viant vloech wech ende die ridder wert eē goet man daer na. Hier om sultstu dijn aue maria gheerne spreken

¶ Hoe dat onse lieue vrouwe bewaerde een kint voer dat vuer. ende dz huis stont en barnde.

Het was een goede vrouwe ende si soude haer man brenghen spise op dat velt. Ende doen en hadde si npemant die si haer kint mochte beuelen. Te hant soe ghinck si totter wiegē ende seghende dat kint met een aue

maria eñ ginck op dat velt. Doe si we
der quam doen was alle dat huys ver
brant eñ dat kint stont int middē in dz
vuer eñ het en hinderde hē niet want
onse vrouwe haddet wel bewaert
¶ Vā eē monic dye onse lieue vrouwe
geerne plach te groeten eñ tot eēre tijt
groete si hem weder

HEt was een goet eēuoudich mo-
nic die had voer eē gewoent als hy gic
voer ōser vrouwē beelt so sprack hi sijn
aue maria Tot eēre tijt sprack hi tot on
se vrouwe Jck groete di altijt eñ du en
antwoerste myn nz waer om soe laetstu
dat. Tot eenre tijt quā hi wed̄ voer on/
ser vrouwē beelde eñ sprack. Gegruet
sijtstu maria vol alre ghenaden god is
mz di du biste gebñdijt ond̄ alle wiuen
gebenedijt is die vrucht dijns lichaēs.
Doe spracōs vrouwe tot hē. du sultste
oec werdē gebenedijt. Daer om sulstu
gerne dijn aue maria sprekē in duytsce
of in latijn hoet di meest īnichz in brēgt
¶ Twee mirakelē die gesciet zijn vā dye
sequencie Aue preclara.

HEt was in een cloester eē heylich
sancmeester. Als mē ōser vrouwē misse
sanc so woude hi singē die scone sequē-
cie Aue p̄clara. Op eē tijt sanc hi die se-
quēcie mz groter īnichept. Doe quā hi
daer toe datmē sanc dat vers. Ora vir
go nos illo pane celi dignos effici Dat
beduyt also veel. O reyn ioncfrou bidt
voer ons dat wi waerdich moetē wer-
dē des heiligē broots. Doe quā maria
gaēde indē choer tottē sancmeester eñ
had eē witbroot in die hāt eñ sprac tot
hē Doet op dijn mont eñ neēt dit hemel
sche broot. eñ stact hē indē mont. Doe
dochtet hem also suet wesen. dat hi des-
gelijcs niet genomē en had. Als liefste
daer om sultstu die sequencie gerne ho
rē singē ofte seluer lesen
¶ Dat anderde mirakel.

HEt ghesciede op eenre tijt in een
cloester datmē sanc die sequencie
Aue p̄clara. Doet daer toe quā datmē
sanc dat vers. Audi nos nā te filius ni-
hil negās honorat. Dat bedudet alsoe
veel O maria hoort ons gebet eñ bidt
voer ons. wāt dijn sone hoort di eñ en
weygert di niet doē sach een heylighe
iōcfrou dat onse lieue vrouwe viel op
haer kniē voer haer lieue kint eñ badt
voer dat cloester. Daer ō is dz īgeset in
dien cloester also dicke alsmen dz vers
singet so vallē al die vrouwen op haer
knien. Hier om alsmē dz singet so valt
op dijn knyen eñ bidt onse lieue vrou/
we dat si voer v bidt haer lieue kint.
¶ Van een iongheIinck die vā armoe-
de hē seluē den duuel ouer gaf. eñ doer
onse lieue vrouwe wed̄ verlost wert.
ende rijck wert

HEt was eē iongelinc die sijn vad̄
had groot goet gheerft. dz brocht hi te
mael qualic ouer eñ wert so arm dz hy
niet en hadde. Op eē tijt doe hi soe seer
bedroeft. was. quā dye duuel tot hē eñ
sprac waer ō bistu so seer bedroeft wil-
stu volgē minē raet ic wil di rijck makē
Die iongelinc sprac. Jc wil doē wattu
wilste op dattu mi rijck makes. Die vi
ant sprac du sulste v̄sakē dijn god dat de
de hi eñ v̄saecte sijn god. Doe sprac die
duuel. Du sulste oec v̄sakē sijnre moe-
der die myn veel ghescaet heeft. Dat en
woude hi nz doē. Te hāt vloech die vy-
ant vā hē Die iongelinc ginc in die ker
ke daer ōser vrouwē beelt stōt eñ begā
se aē te roepē. Te hāt quā daer gaende
die ridd̄ bi wiē des iōgelijcs goet te pā-
de stōt. Die ridd̄ sach dz ōs vrouwe set/
te opt outaer dz kint eñ viel hē te voete
eñ sprac. Jc bid di lieue kint voor dē iō-

gelinc v̉geuet hē sijn sondē om minen
wille. Doe sprac ōse lieue heere ihesus
Lieue moeđ ick en plach di niet te wey-
gerē. om der borsten wille daer du my
mede soechdes v̉geue ic hē alle sijn son
dē doer uwē wille. Doen stont die ion-
gelinc op eñ dancte onser lieuer vrou-
wē. doe nā die ridder dē iongelinck tot
hē eñ vraechde hē hoe dz met hē waer
Doe seyde hi hē alle dinc. Doen gaf hē
die riđđ sijn dochter. eñ gaf hē alle sijn
goet weđ eñ wert een goet mensche

¶ Een mirakel hoe ōser lieuer vrouwē (beelt sweete

TOt eēre tijt stōt eē priester eñ sanc misse Doe began
dat beelt vā onser lieuer vrouwen seer
te swetene. dattet alle die ludē verwon
derde die daer warē. Eñ die vrouwen
ghingē toe met lakenen eñ wistent af.
Doe was daer een mensche die besetē
was mettē bosen viant. ende began te
roepē eñ sprack. Waer ō staet ghi hier
eñ v̉wōđt v dz mariē beelt sweet Haer
kit heeft gescuddet zijn swaert eñ wou
de alle die werelt v̉deruē. doer đ luden
sondē eñ maria hout hē die handen eñ
waer dat niet die werelt waer v̉gaen

¶ Noch eē mirakel vā ōser vrouwen

HEt was eē broeđ die plach ōs lie-
ue vrouwe sonderlige te eerē. eñ
die broeđ wert sieck. Als hi int laetste
lach quā die duuel eñ woude hē dic be-
corē. Doe hi dē duuel sach. doe begōde
hi te twifelē eñ sprac. O wee het is al v̉
lorē dat ic ye gedede. hier is die vyant
doe sprac die broeđ die bi hem was. Lie
ue broeđ roepet aē ōse lieue vrouwe dz
si di te hulpe come eñ spreect dit verse
Maria mater grē mater misericordie
tu nos ab hoste protege in hora mortis
suscipe. Dat beduyt alsoe veel. Maria
moeder der genaden moeđ der barm-
hertichheyt bescermt ōs voerden viant
eñ ontfaet ons in die vre des doots. eñ
doe hi dat vers sprack. doen sach hi dat
ōse lieue vrouwe quam eñ veriaechde
den vyant. Doe wert hi v̉troost eñ al-
le die v̉uaernisse verginck hē. Myñ alđ
liefste daer om sultstu onse lieue vrou-
we geerne aenroepē in dijne noot wāt
si is een rechte noot hulpster

¶ Vā een broeđ die daghelicx las vier aue marien om te v̉crighē liefte. reinic
heit barmherticheit eñ oetmoedicheit

HEt was een broeđ die hadde son
derlinge innicheit tot ōser lieuer
vrouwen. dye plach te sprekē haer ter
eerē eē aue maria. om datse onsen heer
herteliken liefhadde. op datse hē gaue
eē reyñ herte tot ōsen heer god. daer nae
sprac hi haer reyne cuyscen liue eenen
aue maria. want si god in eē reyn cuy-
sche leuē ontfinc eñ droech. dat si hē eē
cuysch leuē v̉leende Daer nae sprac hi
eē aue maria haere borstē daer si ōsen
heere mede sogede eñ spijsde. dat si hē
brachte tot alsulke genade dz hi barm-
hertich werde. tot arme luyden eñ die
spijsde. Daer na sprac hy eē aue maria
haere lieuē hādē. daer si ōsen heere me
de ghebenedide. eñ in grooter oetmoe
dicheit diēde. dz si hē v̉leēde rechte oet-
moedicheyt te dienē onsen lieuen here
eñ sinē euē kersten. Dat plach die broe
der alle dage te doē Tot eēđ tijt quā on
se lieue vrouwe eñ dancte hē daer ō. eñ
si gaf hē alle die bedē daer hi om ghebe
den hadde als gerechte liefde. cuysheit
barmhertichheyt eñ oetmoedicheit

¶ Vā een priester die eē ghemeen wijf sende tot onser lieuer vrouwen beelde
daer si mede bekeert wert

HEt was eē sōdersse eñ hadde vij.
iaer in sonden gheleeft Doe quā

op eē tỹt te gemoet eē priester. eñ si be-
gan hē toe te lachē eñ sprac tot hē licht
uerdighe woerden Die priester scaēde
hē eñ had haer geerne quijt gheweest
eñ hi en wiste niet wat hy sprekē soude
tē laetstē sprac hi aldus. Goede mēsche
bidt gode voer mi. Doe sprac si hoe sal
ic gode voer v biddē leert my dat. Doe
sprac hi Gaet voer die kercke daer vin
di marien beelde in dz licht huys eñ he
uet haer lieue kint op haren schoot eñ
spreect aldus. Here mỹ scepper hemel-
rỹcs eñ aertrỹcs ontfermt di ouer den
priester die mi hier tot v seyndet Ende
doetstu dat so wil ic di dz geuē voer dỹ-
nen arbeyt. si hopede dat hy haer wat
soude geuē voer haer arbeyt. eñ ginck
in dat licht huys eñ viel op haer knyen
eñ sprac also hi haer beuolen hadde eñ
dat kint keerde hem van haer. ende en
woudese nz aēsiē. Eñ sijn moeđ sprack
siet nv eē wonderlic dinc Die grootste
sonderse vāđ werelt. die bidt my voer
mỹn sone eñ voer hair seluen en bidt si
niet. Doe sprac onse lieue vrouwe. O
lieue sone ōtfermet di ouer dese sonđsse
die di heeft ṽtoernt in haer dwaesheit
Si was ionc eñ dwaes. eñ haer vrien-
dē storuē haer af. ende si en hadde nie-
māt diese hielt tot duechdē daer ō quā
si te valle. O lieue sone gheeft mi haer
broke wāt dỹ barmhertichept is groo
ter dā al haer sondē. Vergeeft haer son
den doer minē wille eñ dỹs soens wil-
le diese hier señdt. Dat kīt sprac. Moe-
der dat waer ōbetamelic dat ic di enich
dinc soude weygerē. Jc ṽgeue haer al
haer sonden si wachte haer voortmeer
van sondē. Als die sonderse dz hoorde
liep si weđ tottē priester eñ seyde hem
alle dinck eñ biechte al haer sonden eñ
wert een goet mensche

¶ Vā eē wỹf die haer soē geuāgē was
Het was een goede vrouwe ende
hadde eē sone die wert geuangē
Doe ginck dat wỹf. eñ badt ōser lieuer
vrouwē dat si haer holpe dz si haren so
ne weđ crege. Dat gebet en halp nyet
Doe ginc si in die kercke tot ōser vrou-
wē beelde. eñ nā dat kint vā harē scoot
eñ sprac Dit kint wil ic so lāge houden
tot dz ic mỹ kīt weđ crige. Des nachts
quā ōse lieue vrouwe indē toerne daer
der vrouwē sone geuāgē sat eñ ōtsloot
alle die slotē eñ sprac. Gaet tot dỹ moe
der eñ segt haer datse mi mỹn kint we
der geue. Also werde hi verlost eñ onse
vrouwe die werde haer kint weđ ghe-
bracht. Lieue kint hier om sulstu onse
lieue vrouwe gerne eren tot allē tỹdē.
met dine gebeden

¶ Hier begint dz vierde gebot eñ hou-
wet hoemē vađ eñ moeder eerē sal
Lieue vađ leert mi welke dz
vierde gebot is. Lieue kint
dat wil ic di gerne leren op
dattu onzē here voir mi bid
deste. Dat vierde gebot is Du sulste e-
ren vađ eñ moeđ. Dit sulstu aldus ver
staē. Du sulste hē gehoersaē wesen eñ
ontsiē eñ met geen digē ṽtoernē noch
bedroeuē. god hadde ghebodē inđ ou-
der wet als een man een kint had dat
ongehoersaem was eñ wederspānich
dat bracht hi voer dat gherecht eñ cla-
gede ouer hem. dat kint moest steruen
Doe dodemen die kinđ die onghehoer
saem waren aēdē liue. Nv doden si hē
seluē aenđ sielē. want welck kint dat zỹ
ouders bedroeft eñ onghehoersaē is dz
begaet hooftsondē eñ doot zỹ siele dair
van wil ic di seggē een exempele.
¶ Vā eē maecht dye haer moeder dick

kent plach te v̄toernne eñ in haer eyn-
de en wildese gheē vergiffenis bidden
Heñ daer om verdoemt was

Het was eē ioncfrou die plach ha-
re moeđ dicke te bedroeuen eñ sy was
daer bi so hart vā sinnē dꝫ si haer moe-
der niet biddē en woude dat sijt haer v̄
gaue. Die dochter wert sieck eñ biech-
te. Die priesť riet haer datse haer moe-
der bidden soude om vergiffenisse Sy
sprac. si en soude haer niet biddē. Alsoe
sterfsi eñ wert begrauen. Des nachts
soude die priester inđ kercken gaen eñ
hi hoerde een stēme iāmerlijck screyen
O wy o wee dꝫ ic ye geborē wert. Doe
vraechde die priester wat dat waer Si
sprac. Ic ben der iōcfrouwē siel. om dꝫ
ic mijn moeđ soe dicwil bedroeft hebbe
eñ icse niet biddē en woude eer ick sterf
datse mi dat v̄gaue so bē ic eewelic v̄lo-
ren. Alđ liefste kint laet di dit een leere
wesen eñ en bedroeft dijn ouders niet.

¶ Vā absolon die sijn vađ vertoornde

Conic dauid had een sone die hie-
te absolon die was so schoone dat
hem niemāt gheliken en mocht. Sijn
haer was so scone dattet dye vrouwen
duer cochten alsmen dat af sneet Daer
mede so cierdense haer vlechten. Dien
sone hadde dauid seere lief. Dese selue
absolon moorde sijn broeđ amon ende
liep wten lāde. Die vađ vergaf hē sijn
misdaet eñ liet hē weđ comē wāt hy hē
seer lief hadde. Eñ hy had sijn vađ lief
met valscheit eñ ginc te rade hoe hi sijn
vađ mocht v̄driuē dat hy selue coninc
waer. Sijn raetgheuer hiete achitofel
hi was die cloecste mā geheetē die indē
lande was Absolon liet hem maken eē
waghen alsoe die coningen plagen te
hebbē. Daer redē voer l. ridderē Abso-
lon toech tot hē alle dat volc met scone
woerdē eñ loefde hē grote dinge. Des
morgēs was hi vroech op eñ stōt voer
die poorte ende ontfinc alle die luyden
die daer quamen Ende als een man
gaēde quā so ginc hi hē tegē eñ groete
hē. eñ vinc hē om dē hals eñ custe hem
voer dē mont eñ sprack. segt my lieue
vriēt waen bistu. wiē hoerstu toe. wat
is dijn sake hier tot des conincs houe
So sprakē die gheē Ic ben vā dier stat
oft vā dien dorpe eñ hoer die luden toe
dit is mijn sake. So sprac hi weđ. Waer
lic du biste van goede luden. eñ hebste
rechte sakē. dan du en hebste niemant
die dijne sake voert settet. waert mi be
uolen ic woude een yegelick vorderen
eñ sijn sakē voortsetten. Eñ ick woude
een recht rechter wesen Alsodanighen
redē sprack hi een yegelic mensche toe
eñ toech al dat volc tot hē. Op eēre tijt
sprac hy tot sijn vađ. Moet ic gaen tot
ebron. Ja sprack die vađ. gaet in gods
vrede. Absolon reet tot ebron eñ liet dꝫ
volc te samē comē. Daer maecten si hē
tot een coninc. Eñ hi toech met alle dat
volc te iherusalē eñ woude zijn vađ ver-
deruē. Die maer quā den vađ te vorē.
Te hāt vloot die vađ ter poortē wt. eñ
vloet in die woestijn. dair volchden hē
alle sijn vriendē. Si warē al te voet eñ
liepen ouer berch eñ dal dat sy nauwe
ontquamē. Die conic weende eñ screy
de eñ alle die daer warē. Doe sprac die
coninck tot een wijs man eñ hiete cusi
Keert weđ om eñ treect tot absolon. eñ
wattu v̄neemste dat ontbiet my. Cusi
quā weđ tot absolō. Doe absoloen quā
eñ sijn vađ niet en vernā. doe nam hy
raet aen achitofel. die gaf hem raet dat
hi sijn vađ volgē soude te hants in dye
woestijn eñ soeckē Had hi dat gedaē hi
haddē geuōdē eñ geslagen. Doe sprac

cusi. Ic wil di beterē raet geuē Wacht
tot morgē eñ laet dijn volc te samen co
mē so willen wi hē met al sijn herē vā-
gē dat haerder niet een en sal ōtcomen
Doe sprac absolon dat is goeden raet
also willen wi doen. Des auōts ōboot
cusi conīc dauid. alsoe lief als hi sijn lijf
hadde soe en soude hi daer niet bliuen.
Inđ nacht tooch dauid ouer die iorda-
ne eñ quā in heydenisse. Die heydenē
ontfingē hē met groter eerē. eñ gauen
hē wat hi behoefde. Absolon ṽsaemde
een groot heer eñ toech hē nae Coninc
dauids mānē bereydē hem te strijdē te
gens hē eñ sprakē tot conīc dauid. Co-
ninc du en sulste niet mede inden strijt
sijn si en soekē niemāts lijf dan dijn bli
uet hier optē borch. Doe si wt toghen
doe stōt coninc dauid voer der poorten
eñ sprac tot al tvolc. Ay lieue kinđ scou
wet absolon eñ en scaet hē aen sijn lijf
niet. Daer scheen sijn trouwe vađlijck
herte. Doe die strijt toe ginck halp god
den rechtē. eñ absolon ṽloos den strijt.
eñ vloet eñ quā onđ eē eyken boē daer
vloech sijn lange haer in een telghe eñ
ṽwerde daer aen dat hi hangē bleef eñ
die mule daer hi op sat liep henen daer
quā ioab ende scoot hē doer sijn hertte
drie sperē. eñ dye knapē quamē toe eñ
sloegē hem doot. Eñ vā sijn heer wert
ter ṽslagen. xxiiij. duysent man. eñ die
anđ voerē inđ woestijnē. die scoerden
die leeuwē ende beren noch meer dan
daer ṽslagen warē. Doē coninc dauid
dye mare quā dat absolō sijn sone doot
was doe began hi te screyen eñ te wee
nen. eñ riep Absolon mijn sone woude
god dat ic voer di steruen mochte Doe
sijn ludē vā dē strijde quamē eñ verna-
men dat die coninc bedroeft was so en
dorstē si voer hē niet comen. Doe ginc
sijn rentmeester ioab tot hē eñ sprack.
Coninc du bedroefst alle dat volc dz zijn
lijf gewaecht heeft om dinē wil. Gaet
hene eñ ontfaetse suuerlick. doestu des
niet si keerē altemael van di Doe ginc
die conīc voer đ poortē staen eñ ōtfinc-
se suuerlijc met gunstē Alsoe nā absolō
sijn eynde die sijn vađ bedroefde. Eñ si
nen raet geuer achitofel ginc eñ nam
eē zeel eñ verhinc hē seluē. alsoe moetet
gaen den ghenen die den raet gheuen
dat die kinderē haer ouders bederuen
eñ verdruckē. Lieue kint hier om eert
dijn ouders ¶ Noch een ander

¶ Hoe dat coninc karel sijn soen ōt erf-
de want hi ongehoersaem was

Coninck karel hadde drie sonen.
die twee waren hē gehoersaē. eñ
diendē hē met vlite. Die derde was hē
wederspānich. Tot eēre tijt had dye co
ninc etn appel in sijn hāt eñ sprack tot
ten weđspānighē soen. Doet op dinen
mont ende ontfaet desen appel. des en
woude hi niet doen. Doe sprac hi tottē
anderē twee. Doet op v mont. Si wa-
ren gehoersaem eñ dedē also. Doē gaf
hi dē eenē sone sijn conincrijc half. Dē
anderen gaf hy een hertoechdom te ey
ghene Doe die weđspānighe soen dat
sach sprac hi Vađ gif mi oeck wat ic wil
gheerne mijn mont op doen eñ ontfaē
den appele. Neen sprac die coninc. het
is nv te late. di en werdet minē appel
niet. Also verloes hi sijn vaders erf om
dat hi ongehoersaem was

¶ Een leer du en sulste dijn ouders niet
besporten

Lieue kint du en sultste dijnen ou-
ders niet besporten noch belachen wie
dat doet die is veruloect voer gode eñ
is vā cams geslachte die sijn vader be-
lachede. ¶ Van Noe

NOe hadde drie sonē die eene hie-
te Cam. die and̃ Sem. dye derde
Japhet Tot eenre tijt hadde noe wijn
ghedrōcken die sterc was en̄ machtich
en̄ hadde hē v̄wonnē dat hy droncken
was en̄ leyde hem te slapē. doe quam
Cam en̄ sach dat sijn cleed̃ af gheuallē
warē en̄ belachte hē en̄ seydet sijn broe
derē. si namē eē cleet en̄ hingent op ha
re scouderē en̄ gingē achter rugghe op
dz si harē vad̃ niet en sagē naect en̄ on-
scamelic liggē en̄ si decten haer vader.
Doe hi ontwaeck worde. doe gaf hi dē
tween sijn segheninghe. En̄ v̄uloecte
alle dat vā Cam geboren worde

¶ Een leer. in ongheoerloefde dingen
en sal niemāt gehoersaem wesen

LIeue kint. du en sulste dijn oud̃s
niet gehoersaem wesen in digen
die tegē god sijn ¶ Dat leuen en̄ pas-
sie sinte cristijn d̃ heyliger iōcfrouwen

SInte cristijn was so scoon. dz hair
vader haer geen man en woude
geuē. mer hi woudese offerē den afgo-
den also dat si den afgodē eewelick die-
nē soude Hi besloetse op eē hogē toorn
met. xij. ioncfrouwē. en̄ dede haer sijn
afgoden en̄ beual haer dat si die aenbe
dē soude tot allen tijden. Doe quā doe
heilighe gheest met sijnre ghenade en̄
leerde sinte cristijn die heilige ioncfrou
dat daer anders gheē god en waer dā
ihesus xp̄s diē die kerstē ludē aēbeden.
Doe nā sinte cristij̄ alle die guldē beel-
den en̄ brack dat gout af. en̄ gaf dat dē
armē ludē. Doe dat die vad̃ v̄nā wert
hy toernich en̄ lietse naect wt trecken
en̄ lietse. xij. mānen also lāge slaen met
roeden tot si alle moede waren. Doen
sprac sinte cristijn dat anders geē god
en̄ ware dan ihesus xp̄s diē die kersten
luden aenbeden. En̄ sprac totten vad̃
roept aen dijn goodē dat se dijn knech-
ten harē macht wed̃ geuē. Doen lietse
die vad̃ beslutē in een kercker. Als dye
die moeder dat vernam quā si tot hair
dochter screyēde en̄ weenende en̄ scoer
de haer cleederen. en̄ toech haer biden
hare en̄ sprac. Dochter ontferme di o-
uer mij en̄ ouer dijn schone ionghe lijf
en̄ laet af vā dijnre sothede. en̄ geloeft
aen onsen godē daer dinē vader en̄ ick
aen ghelouen. Sinte cristijn sprack si
en woude aen ghenē god ghelouē dan
aen ōsen here ihesus cristus. Doen die
moed̃ quā en̄ seide dat den vad̃ doe liet
hise voer hē brengē en̄ sprack Dochter
bedencke di en̄ bidt onse goden aen soe
sultstu heten mijn kint. en̄ doetstu des
niet so sulstu mij kint nyet wesen ende
sulste dijn leuē met groote pijn eyndē.
Doe sprac sinte cristijn. Wie in god ge
louet dye is gods kint. wie indē duuel
ghelouet die is duuels kint als du bes-
te. Doe wert die vad̃ toornich en̄ lietse
ophangē. ende liet haer lijf met yseren
crauwelē te riten treckē. Doe nā si vā
haer eyghē vleysch dat daer ghereten
was en̄ werpt dē vader voer dē tandē
en̄ sprack. Eet nv arm dorstige tyran.
dat vleysch dat vā di ghecomē is. Doe
liet hise settē op een rat en̄ liet een vuer
daer onder makē. dat vuer vloech wte
en̄ v̄barnde vāden volcke wel duysent
man en̄ vijfhondert. en̄ haer en scade
niet. Doe liet hise setten. in een kercker
Des nachts liet hy haer een steen aen
dē hals binden en̄ lietse werpen in dat
meer. Daer quā onse lieue heere ihūs
en̄ dooptese seluer inden meere. en̄ dye
heylighe engel sinte michiel voerdese
wed̃ ghesont te lande. Doe worde dye
vader seer bedroeft en̄ lietse beslupten
tot smergens. En̄ dan soudemen haer

dat hoeft afslaen. Des seluen nachts sterf hair vader des gadoots Doe quā daer eē bose rechter die hiete dyus dye woudese daer toe dwinghē dat si afgoden soude aenbedē Doe si des niet doē en woude doe liet hy sinedē een wiege van yseren eñ liet die gloepen eñ lietse vol olie doen eñ peck ende liet sinte cristijne daer in leggen Doe began si onsen heere te louen eñ te benedien ende sprac. Ghebenedijt sijtstu eewige god dattu my hebste anderwerf gheboren inō dopen eñ lates mi anderwerf wieghē inden vuere. Die rechter lietse wt nemen eñ lietse dat haer afscherē van den hoefde. eñ lietse al naect om ō stadt brenghen voer een beelde dat soudese aenbedē. Daer gheboot si den duuele dye daer in was dat hy dat beelde breken soude Te hant versw ant dat beelde als stof. Doe die rechter dat vernā dat sijn afgod verstoort was te hāt viel hy neder eñ was doot. Doe quā een anō rechter die hiete iulian⁹ die woude die heylighe iōcfrouwe dair toe dwingen dat si afgodē soude aēbedē. Doe si des nyet doen en woude doe liet hise stekē in een gloependē ouen. daer sadt si in vijf dagē. eñ ghebenedide onsen heere ihesus xp̄s. eñ die heylige enghelē songen met haer inden ouē Doe nam hise vten ouen eñ liet tot haer gaē. vi. adderē eñ slangē diese dodē soudē. Daer gingē si tot hair oft si tam waren ende en dedē haer niet. Doen scout die rechter den meester die die slangen met touerie daer ghebrocht hadde waer om dat hi den slangen niet en gheboet dat si die ioncfrouwe doden. Doe die meester den slangē dat gheboot doe voerē si opten meester eñ dodē hem altehāt Doe sprac sinte cristijn. Op dat ghi sie moecht dye macht mijns gods ihesus cristus so ghebiede ic desen dode inden name ōs heerē ihesu xp̄i dat hi op staet Te hant wert hi weō leuendich Doen gheboot si den slangen dat si weō souden gaen inō woestijnen Daer na liet die rechter haer die borsten afsnijden. daer wt ghinc melck eñ bloet Daer na liet hi haer die tonghe afsnijden. noch tans en vloos si haer sprake niet. Doe nam die heylighe ioncfrouwe dꝫ stuck vanō tongen eñ werp dē rechter daer mede een oghe wt. Doen wert hi toornich. eñ schoot haer twee pijlen in hair lijf. Den eenen in haer herte eñ een in haer side. alsogaf si den geest op. Des ghelijken leestmen van sinte barbara.

¶ Dat leuen eñ passie vā die heilighe martelersse sinte barbara.

Sinte barbara was een ionge scone edele ioncfrouwe. Haren vaō was geheten dyoscorus. dye beslootse op eenen hoghen toorn dat si dair den afgoden soude dyenen. Barbara dye was noch onghedoopt nochtans gheloefdese aen onsen here ihesus cristus. Doen stont daer een vat dat was ydele. doe badt si onsen heere dat hi dꝫ vul lede met watere Te hāts wert dat vat vol waters. Doen dancte si onsen here ende badt hem dat hi dat watere seghende ende ghebenedide in die eere der heyligher drieuuldicheyt. Daer nae tradt si in dat water ende doopte haer seluen. Daer na so worde dye vader des te rade dat hise eenen man geuen woude Doen spracse. si en woude anders ghenen man hebben dan onsen lieuen here ihesus cristus. die mijn siele heeft vercoren tot eenen brydegom. Doe haer vader dat hoorde. dat

si kerstē was. doen toech hi sijn swaert eñ woudese moordē. Doe ont liepse hē ende vloet in een winckele Ende daer berchdese haer Doe quā die vader nae ende sochte. eñ vraechde den herderen oft si eenighe iōcfrou haddē sien lopen Die een herder en woudes niet wisen mer die anđ wijsdese. Daer quam dye vađ eñ vātse eñ sleeptese weđ te huys bi haren hare. Doen si den herder sach dye haer ghemelt hadde doe vloectese hem. Te hants worde hi tot een steene eñ daer toe sijn beestē oeck. Des anderen daechs ginc die vađ totten rechter eñ claechde hem ouer sijn dochter dat si kerstē waer geworden Doe lietse die rechter voer hem brengē eñ woudese daer toe dwingen dat si afgodē aenbeden soude. Doe si des niet doē en woude doe liet hi haer naect ontcleeden. eñ liet al haer lichaē met roedē slaen Die wile datmēse sloech so sancse eñ ghebenedide onsen here ihesus cristus. Doe liet hijse mettē voetē op hanghē eñ liet haer hooft slaen met grootē hameren. dat haer dat bloet tottē ooren eñ mont wt liep. Al dye wile datmēse pijnde soe sanck si eñ ghebenedide ōsen heere ihesus xp̄s. Doe liet hise beslutē in eē kercker. Daer quā die heylighe enghel tot haer met eenen claren lichte eñ troestese eñ heelde al haer wondē. Des anderen daghes doe dye rechter dat vernā dat si gesont geworden was so liet hise op hāgē in eē oestal eñ liet haer sidē v̄barnē met barnende lampē. Doe sach si opwaert eñ dācte onsen heere inden hemele eñ sprac tottē rechter. Siet du arme drustighe dij̄ vuer en mach mij̄ niet scadē. Doe wort den rechter toornich ende liet haer die borstē af snijden ende lietse naect voeren om dat lant. Doe sloech si haer ogē op inden hemel eñ sprac. Heere almachtich god want du conste bedeckē den hemel met wolken soe dect nu mijn lichaem doer dijn grote goede wille. Eñ seynt mi dijnen heylighen enghele die mi bedecke. Tehants quam die heylighē enghel ende toech haer aen een snee wit cleet. ende heelde al haer wondē. Daer nae wert si weder tottē rechter ghebracht Doen hy sach datse schoon eñ gesont ghewordē was doe wert hi grimmich eñ toornich. ende gheboet datmen haer dat hooft af soude slaen Des wert si van al haer hertē vro. eñ hielt op haer handē te gode eñ sprac. God almachtich sceppe hemelrijcs eñ aertrijcs. een eylant eñ een troestere allō bedroeftheit. want ic om dinen wille dese martelie aē gae. so bid ic voer die luden die mijn martelie eeren dattu hem ronkeloes vergeefste alle haer sōden. also dattu ymmers haers ghedēckest. Doe quā een stēme eñ sprac aldus. Coemt mijn allō liefste eñ rust in mijns vaders scoot dye daer inden hemel is. eñ weest des seker dat tu ghebedē hebste dat hebstu v̄cregen. Doe tradt haer vađ toe. eñ sloech haer dat hooft af. Te hāt quam een vuer vā dē hemel eñ verbarnde hem soe deger dat daer niet en knoke aen en bleef Aldusdanighe pijn heeft dese ioncfrouwe gheleden. om dat si gheen afgoden aē beden en woude Lieue kint dit sal di eē leere wesen

¶ Een leere. in quadē dingē. en weest dijn ouders niet ghehoersaem

Lieue kint willen dy dijn ouders tot quade dyngen houden du en sulste hē niet gehoersaem wesen. Doe stu dat du verlieste dijn siele. Daer vā wil ic di seggen ¶ Van een vrou

ken die bi een paep was in sonden

Het was een quade moedere dye
hielt haer dochtere daer toe. dat
si met een priester qualiken plach te le-
uen. Dye dochter sterf. Des seluen da-
ghes quamē daer twee broeders indē
dorp eñ slepē des nachtes in een huys
dat stont biden kerckhof. Totter midd̃-
nacht stondē si op ende lasen haer met-
ten. Doe saghen si datter quam lopen
een swerte beer die grimmede vreese-
lic eñ liep al om dat kerckhof. Ten laet
sten quā hi tot een graf dat groef hy op
met sijn claeuwē eñ nam daer den do-
den wt eñ voerdese wech. Doe hi ouer
den tuyn spranck doen bleef daer dat
laken hangen dair die dode in was ge
wonden. Des morgens quā een vrou
we gaende opten kerchoue eñ weende
seer. Doe vraechdē hair die broederen
waer om dat si weende. Si sprac. Ic be
ween mijn lieue dochter. die ghisteren
begrauē wert Si vraechden haer wat
mēsche haer dochter waer. Sy sprack
mijn dochter was hier bydē kerckheer
eñ was al sijn dincs machtich des ghe
noot ic wel. nv en heb ic niet. Doe wijs-
den si haer dat laken oft si des yet ken-
de Doe sprac si In desen lakē wert mij
lieue dochter begrauē Doen leydē sise
tottē graue eñ sprakē. Vrouwe ghi en
hebt v dochtere niet wel gheleert. Wij
saghen dat hier quā te nacht een grim
mende beer ende droechse wech Lieue
kint volcht dijn ouders nyet in quadē
dinghen

¶ Noch een ander deser ghelijck.

Het was eē priester eñ een vrou-
we die haddē tsamē gheseten me
nich iaer. eñ hadden twee goede sonen
Die dochten dat haer vad̃ ende moed̃.
een quaet leuē haddē eñ en woudē hē
in gheenre wijs na volghen. Die eene
worde een baruoet broed̃. die and̃ een
prediker broeder. Si vermaenden dic
ke haer vader eñ moeder dat si af latē
soudē Die moedere en woude vādē he
re niet scepdē. Daer ghescchiede dat die
moed̃ sterf. Dat vernamē die sonen en
de quamē daer Des nachts saten si in
dye kercke byd̃ moed̃ daer si doot lach
ende lasen den souter. Doet quam ter
middernacht. doe quā daer een eñ stiet
op die dore dat al dye kerck waghede.
Die broederē wordē seer v̀uaert. Doe
stiet hy noch eens totten derden male
stiet hi dat dye dore wt dē haeckē sprāc
Doe quam daer in gaende een swart
moormā die ginck totter bare ñ werp
dat lichaem vanden bare. Te hāt wert
dat lichaem verwandelt in een paert.
Daer toech dye moorman wt sijn tas-
sche vier yseren eñ sloechse onder haer
voeten eñ sadt daer op ende reet wter
kercken Doen lietense haers lesens eñ
ghinghen totten vader eñ seiden hem
hoe daer geschiet was. eñ si ghinghen
weder in haer cloestere eñ en wouden
haer vader niet volghen.

¶ Van een ioncfrou die een gōede vad̃
had eñ een quade moed̃. die hair vader
volchde eñ niet haer moeder

Het was een ioncfrouwe die had-
de een vad̃ dat was een goet iōc
man eñ ontsach god eñ oeffende hem
in alle goede werckē. eñ haer moedere
was boes. Die goede mā haer vadere
hadde groot ongheluc eñ plaghen aen
sijn lichaem. so aendē hoefde so aenden
voetē so aenden tanden so aendē gicht
so aen menigerhande siecten. dit duer
de lāge tijt. ten lesten doe sterf hi Doen
hi doot was doe wast so grooten onwe
der vā donre eñ vā blixem. datmen hē

nauwe ter aerdē mocht brenghē ende die moed die bose was ende oncuysche die was altijt gesont eñ voer wel ende haer en quam geen droefnis toe. tot in haer doot Als si doot was soe wert soe sconen wed dat een lusten mocht. eñ si wert begrauē met grooter eeren. Doe die dochter dit sach began si te wifelen welc si woude volgen in haer leuē. nae diē dat haer vad so groot ongeluc had-de eñ haer moeder so groot geluck. doe si daer op dochte wert si op ghetoghen indē geest eñ wert gheuoert in die hel. daer sach si haer moeder in grooter pijnen dat noeyt mensce so grote pine en sach. daer nae wert si ghebracht int hemelrijc daer sach si harē vader in grooter vruechdē inden choer der enghelē. doe badt si haer vad dat si daer blijuen mocht met hē. Doen sprack hi dochter wilstu hier comen soe sulstu mijn leuē volghē. Volchstu dijn moed soe coemstu daer dijn moed is. Doe quam si tot haer seluen eñ volchde haren vader in goedē leuē Lieue kint soe sulstu dijn ouders volgē in goedē wercken

Noch een ander

Vā dat leuē eñ lijdsaēheyt penitēcie sinte Marine der ioncfrouwen

Het was eē iōcfrou die hiet marina haer moeder was doot haer vad woude in eē cloester gaē. eñ gode dienē. Dye dochter woude dē vad volgē indē hepligē leuen. eñ toech mans cleeder aē eñ quā tottē cloester. eñ badt doer gode datmēse ōtfangē woude tot eē broed Si wert ontfangē. eñ si noemde haer marinus. eñ was soe ghehoersaem eñ so geestelic dat alle die broederē hieldē marin? voer eē goet mensche Doe haer vad sijn doot naecte. doe beual hi haer dz si indē goedē leuē bliuen soude. Eñ si en soude niemāt opēbarē dat si een vrouwe waer. Doe wert marinus een ambacht beuolē dat hy met een osse eñ waghē soude hout halen eñ voerent tottē cloester. Doen was daer indē weghe eē man dair si mede placht te herbergē. die had eē dochter die ontfinc heymelic een kint bi eē ridder Doe vraechde die vad wie dat kint toe hoerde. Si seyde dat sijt droech bij broeder marin?. Dye clachte quā voerden abt die abt gaf hē scout. Hi sprac. Vader ōtfermt di ouer mi ick heb gesondicht. eñ hi wert geworpē wtē cloester drie iaer Doe wert dē abt dat kint gebracht die abt sendet voort marinus. Sy nā dat kint tot haer eñ voedet. ij. iaer met groter verdult eñ oetmoedicheyt eñ si dācte onsen heere in al haer droefnis. Als die monincken haer oetmoedicheyt sagē so ontfermdense hē ouer haer. eñ namēse wed tot een broeder. eñ beualē hē dat alre snootste ambacht dat nyemāt doē en woude. dat dede hy v̄duldelyck met groter oetmoet Eñ doe dē tijt quā dat hi sterf. doen beuonden si dat hy eē vrouwe was Doe werdē si so bedroeft om dat si hē so grote smaetheit hadden bewesen eñ badē ōsen here dz hi hē dat vergaue Eñ die vrouwe die hē dat kīt gegeuē hadde. wert beuāgen metten bosen geest eñ quā totter hepliger ioncfrouwē graue. eñ bekende openbaer haer sondē eñ badt ghenade daer wert si verlost vādē bosen geest. eñ nā haer kint weder tot haer. eñ bleef een goet mensche ter tijt toe dat si sterf

Een leer du sulste na dijre vermogē dij ouds te hulp comen in haren noot (truft

Lieue kīt wilstu dz vierde gebot wel houdē so sulstu dijn vader eñ moed geuē haer nootruft oft du

dat hebste eñ si des behoeuẽ eñ bedẽc-
ke dat si di voedẽ. doe du een kint waer
ste eñ wat armoedẽ eñ sorge si voer dy
ghehadt hebben. eñ hoe dicken si haer
slapẽ om di gebrokẽ hebben. Wie sijn
ouders niet en helpt daer hi mach die
mach dat dẽckẽ voerwaer. dattet god
almachtich wreket.

¶ Vã een moed̃. dye al haer goet harẽ
sone gaf eñ die soen en achte haer nyet
eñ si quã tot grooter armoeden

HEt was eene goede vrouwe dye
hadde een sone die loefde d̃ moe-
der datse hẽ haer goet op gaue hy wil-
dese eerlikẽ houden die wijle dat si leef-
de. Die moeder dede allso. Die sone nã
een wijf eñ hielt dye moeder met hem
in huys eñ tracteerdese wel een wyle
daer nae doese began out te werdẽ. eñ
te crãckẽ eñ te hoestẽ als oude ludẽ ple
gẽ doe en mocht hise nyet lãger lidẽ eñ
wijsdese vtẽ huyse. Eens daghes sadt
hi met zijñ wijf eñ adt eẽ gebradẽ hoen.
Doe quã die moed̃. eñ badt datmense
in woude latẽ. doe seide die sone dye ou
de duuel is echter voer die dore eñ wil
in eñ hi berch dz hoen in die kiste eñ liet
die moed̃ in. eñ gaf haer õwaerdelijck
wat eñ lietse gaẽ. eñ sloot dye dore nae
haer toe eñ ginc totter kistẽ eñ woude
dz hoen nemẽ Daer wert dat hoen tot
eẽ slãge eñ voer hẽ om dẽ hals. eñ wãt
haer om alsoe vast datmẽse met genen
dinge en const af brẽgẽ. Also droech hy
die slange. xij. iaer. Wat hi adt dat adt
die slãghe wed̃. Als hi haer die cost ont
toech. so dructe si hẽ dat hi sticken wou-
de. also ginc hi al die werelt om vã lan-
de te lande waer aflaet was. eñ beter-
de zijñ sonden. dye moed̃ õtfermde ouer
hẽ eñ ginc met hẽ tot hi sterf Lieue kint
laet di dit eẽ leer wesen

Een ander exempel

HEt was eẽ goet mã. eñ hadde eẽ
enige soẽ die sone gaf hy een wijf
eñ gaf hẽ al sijn goet op eñ hi bleef met
sijn sone in sijn huys. Tẽ eerstẽ hielt hy
den vad̃ wel. daer nae gaf hi hem grof
broot eñ dunne bier. eñ liet hẽ opt velt
gaen ploegẽ. want hi en mochte sijnre
bĩnen huyse nz liden. tot eenre tijt quã
die vad̃ moede vanden velde. eñ die so
ne sadt ende adt met sinen wijue. Doe
berch hi die scotele metter spijsen. doen
die vad̃ in dat huys quã gaf hy hẽ grof
broot eñ dun bier. eñ hiet hẽ wed̃ gaen
op dz velt. Als die vad̃ wech was doen
ginc hi totter kistẽ eñ woude die scotele
weder nemen Doe croep daer wte een
groote swarte padde. eñ spranc hem õ
der die ogen. eñ begreep hẽ alle sijn aẽ
sicht ende si hielt haer vaste met haren
claeuwen datse nyemant en conden af
bringen Doe seyndemen na eenẽ smit
die soudese af nemen met eender tan-
ghẽ Als die smit in dat huys quam doe
sach die padde op eñ sach hẽ so vreeslijc
aen dat hi vã anxt totter aerdẽ viel eñ
sprac. Tẽ is gheẽ worm mer het is dye
duuel. Ic en trecse hẽ niet af. Doe bleef
hi tot dat hi sterf. Lieue kint laet di dit
eẽ leringhe wesen hebstu ouders ghe-
uet hem haer nootdrufte. ende hebstu
kinder. en geuet haer nyet dattu hem
na biddest hebt lieuer datse di bidden
Het sijn al dwaesen die haer kinder ge
uẽ dat si nae bidden. daer van wil ic dy
seggen een exempel

¶ Van eẽ man die drie kinderẽ hadde
ende in sijn laetste volde hi eẽ kiste met
steen hi besegeldese met drie segelen

HEt was een goet man eñ hadde
twee sonen eñ een dochter hy be-
rietse eñ gaf hem sijn goet vol nae alte-

mael. tot eē tijt des dages quā hy ridē
tot zijn outstē soens huys. die ontfinc hē
eñ dede hē wel viij. daghe. Als hi daer
acht dage geweest hadde began die so
ne des te v̓drietē. Dat mercte die vad̓
seer wel eñ hielt hē te mael swaerlijck.
Tē laetstē sprac die sone. Vad̓ wāneer
wilstu tot mijn broeders huys ridē Die
vader sprac. gerne sone ick ben bereyt
Hi reet hene tot sijn ander soens huys
Daer gesciede hē als biden anderē ge/
sciet was. Als hy daer eē wile geweest
hadde. doen vraechde hē die sone wan
neer hi rijden woude tot sijnre susterē.
Doe sprac die vader. Gherne sone ick
ben bereyt. Hi reet henē tot sijnd̓ doch
ters huyse. daer gesciede hē der gelijc/
ken Si ontfinc hē eerlijken eñ daer na
verdrotes haer. Hy wert des seere be/
droeuet eñ reet te huys Doe liet hi ma
kē een scoō kist met drie slotē. dye goot
hi vol aerdē eñ steenē eñ leyde daer in
een brief ende sloot die kiste toe. eñ ont
boot sijn kinderen datse tot hē quamē
hi waer cranc. hi woude hem geuen al
le dat hi hadde. Si quamen daer eñ hi
dede elkerlijc eē slotel eñ sprack. Lieue
kinderē als ic begrauē ben. so neempt
uwe kinderē eñ vrienden. eñ ontsluyt
dese kiste. Wat ghi daer in vint dat de/
let onder v allē. Als die vad̓ doot was
eñ begrauē. so namen si hair vrienden
eñ sloten die kiste op. eñ en vondē niet
dā aerde eñ steen eñ een brief. daer in
stōt gescreuē. Wie sijn kind̓ soe veel ga
ue dat hi haerd̓ behoefde dat waer een
dwaes. dat heb ic aen mijn kinder wel
beuondē. Lieue kint en geeft so veel nz
ghi en hout selue dat beste deel
¶ Sōmige mēscē hebben haer ouders
lief als hondē oft vossen oft als cranen
of gierē ¶ Sōmige kind̓ zijn gelijc dē hō
dē wāt als die hōt ionc is soe heuet dye
moed̓ grote sorge voer haer iongē. eñ
sleeptse vā die een stede totten anderē
eñ en mach nz sien dz haer wat quaets
toe comet. Eñ als dye hont out wert
so v̓geet hi al die liefte die hem die moe
der gedaē heeft eñ heuet eenē vreēden
hont also lief als sijn moeder. Hy bitet
sijn moed̓ om eē been als een and̓ hōt.
Also doet menich mēsce dye v̓geet alle
die liefde eñ sorge die hem sijn ouders
bewesen hebbē. ende heuet enen vreē/
den alsoe lief als sijn ouders ende bitet
sijn ouders om snode dinghen als den
vreemdē. dye kinderē zijn gelijc dē hont
¶ Sōmige sijn gelijc dē vossen die wi/
le dat die moed̓ in die borste heuet dat
melc so sugē si dye moed̓ eñ volgē haer
als si geē melc meer en viden. so scorē
si haer borsten eñ bitēse vā hē So doen
oec veel kinderē die wile dat haer moe
der wat heuet te geuē. hebben sise lief.
mer als dat wt is. so is oeck alle die lief
de wt eñ haddense alte gerne doot
¶ Sōmighe ludē sijn gelijck die crane
Als sijn ouders out sijn oft als si mutē
dat hem die vederen wt vallē dat si nz
vliegen en mogen. so voedē dye iōghe
die ouders. Soe doen oec alle goede lu
den. die haer ouders dienen willen als
si out sijn gheworden.
¶ Sōmige sijn oec gelijc de gieren die
voedē haer ouders als si out sijn eē wi/
le. Als hi dan siet dat si eten so bijt hise
doot. Also doē sommighe ludē die voe/
den haer ouders wel een wijle. alst hē
dan begint te verdrieten so wenscē sise
doot. Lieue kint also en sulstu niet doen
du sulste dijne ouders eerē ende voedē
eñ moechstu hē dijn eygē vleysch dey/
len tot eēre spijsen. des sijtstu sculdich
wāt du sijtste vā hē geborē daer vā wil

ic di seggē ¶ Vā eē goede doch-
ter die haer moed' in die vāgenisse met
haer borsten plach te spisen.

HEt was eē goede vrouwe. ende
was arm eñ dye noode brachtse
daer toe datse stal eñ wert geuanghen
eñ wert v̄oerdeelt totter doot Doe had
de si goede vriēdē eñ badē den rechtere
dat hise nyet opēbaerlijcken en doode
mer dat hise vā honger liet steruen. eñ
doē v̄smachtē indē toren. Si hadde eē
dochter die was sugende. die badt den
wachtere dat si tot haer mochte gaen.
indē toren die wijle dz si leefde. eñ dair
bi waer ouer haer doot. Hi gaf haer
oerlof allso bescheydelijcken dat si haer
geen spise brēgē en soude. Allso dick als
si bi haer quam soe besach mense oft sy
eenige spise hadde. Dit duerde langen
tijt. Doen verwonderde den wachter
hoe si dus lange mocht leuē. Tot eēre
tijt doe die dochter daer in gīc. doen nā
hi heymelick waer. wat si dede. Doen
sach hi dat die dochter die moedere die
borst inden mont stac eñ soech dese met
melc. Doe ginck hi hene eñ seydet den
rechter. doe die rechter hoorde dat wō-
der. eñ die groote trouwe vander doch
ter doe ontfermde hy hē ouer die moe-
der eñ gaf haer dat leuen om der doch-
ter wille. Lieue kint hebt dijn ouders
lief ende weest hem trouwe. Du sulste
dijn ouders lieuer hebbē dan dijn selfs
lijf eñ sulste dij̄ lijf voer hē setten waert
van node. Daer vā wil ic di seggē

¶ Vā een man die wet siuen sonē. tot
sinte iacob beuaert toech.

HEt was een goet man. eñ soude
met sijn sone tsinte iacobs riden
eñ quamē in een stadt die hiete tollosa
in eender herberghen. Die weert ont
sincse. eñ dochte hoe hy aen haer goet
comen mochte. Des auonts dranck
hi hem toe dē sterrken wijn die hy wel
hadde. Doe si te bedde eñ in slaep wa-
ren. doe nam hi sijn silueren scale ende
stacse in haer mael. Des mergēs doen
si op stonden reden si wech eñ en wistē
vander scalen niet. Als si wter stadt
warē so reet hē dye weert nae eñ sprac-
se aen vā diefte eñ seyde si haddē hem
sijn silverē scale ontdraghē. Si sprakē
dat si daer niet vā en wistē. Daer soch-
te hi in haer male ende vantse daer in.
Ende hi voerdese weder in de stadt eñ
brachtse voer dat gerechte Daer wert
den wert al haer goet toe ghedeylt eñ
haerder een soudemen hanghen. doe
woude die vader voerden sone hangē
eñ die sone voerden vader. Ten laetstē
liet hem die sone hanghē. eñ die vader
ginc tot sint iacobs. Daer nae ouer
xxxvi. dagē quā die vader totter galgē
daer die sone hinc eñ weende bitterlijc
Daer begā dye sone te sprekē tottē va-
der. eñ troeste hē eñ sprack Mijn lieue
vader du en sulste di nz bedroeuen. om
minē wil ic bē wel gesont. Mi en wert
nye so wel als mi nv is. Mijn here sin
te iacob is met mi eñ hout mi op dz my
niet en scadet. Als dat die vader hoor-
de doen wert hi seer blide. eñ liep in die
stadt eñ seyde dat den rechter. eñ alle
die stadt. Daer gingē si alle gemeē eñ
namē dē sone vāder galgen. eñ hingē
den weert weder in die stede. Die soen
was den vader trouwe. dat hi voer hē
steruē woude. ¶ Lieue kint weest dijn
ouders trou eñ eerstu dijn ouders on-
gemac doetste soe gaet vtē lande. Allsoe
dede sinte iulianus

¶ Van dat leuen ende passie sinte Ju-
lianus

SInte iulian9 was een scoon iōge

linc ende soude tot eenre tijt een hertte
iaghē. doe keerde hē thert ō eñ sach hē
aē eñ sprac. Juliane waer ō iagestu mi
laet mi ongeiaecht ick wil dy niemare
seggē eñ segge di dat voerwaer du sult
ste noch dijn vad̄ eñ moeder vermoordē
Doe iulian⁹ dat hoorde doe wert hi se-
re bedroeft eñ verteech al dat hi hadde
eñ sijn vriēdē eñ ginc heymelijck uten
lande op dattet nyemant waer en werde dat
dat hert gesprokē hadde. Hy quā in eē
and̄ lāt tot eēs princē houe eñ wert zijn
knecht eñ diēde hem soe wel dat hē sijn
heer lief hadde. Doe was daer indē lā-
de eē rijc borchurouwe die was wedu-
we die gaf hē sijn heere te wiue. eñ gaf
hē dē borch daer toe. Daer woende iu-
lianus metter vrouwen. Sijn vadere
eñ moeder waren seere bedroeft om dat
si niet en wisten waer haer sone gheco-
mē oft gebleuen was. Daer vtreghen
si haers goets eñ woudē wādderē van
den eenē lande tottē anderē oft si haer
lieue sone vēyschē conden. doe si lange
gewādert haddē. doe quamē si tē lestē
tottē borch daer haer sone was eñ dye
sone en was niet in huys. Die vrou ōt
fincse eñ vraechde vā waen dat si ghe-
comē warē eñ waer si woedē. Si seidē
dat si eē sone vlorē haddē. die wouden
si soekē Doe vraechde die vrou hoe die
soen hiete. si seyden dat hi iulian⁹ hiete
Doe sprac die vrou sijt gode eñ mi wil
lecoem mijn lieue vrouwe eñ here v so-
ne is mijn mā dese borch is sijn eyghen
Daer dede si hem also si best mochte.
eñ brachtse op haer eygē bedde slapen
eñ ginc seluer op eē ander bedde. Des
morghens was si seer vroech op ende
liet die twee liggē opt bedde eñ ginck
ter kercken. Onder dies quā iulianus
inden borch riden eñ ginck in sijnre ca
mer tot sijn bedde. eñ vant daer twee
op liggen eñ meēde dat daer sijn huys-
vrouwe op laghe met een ander man
Eñ toech zijn swaert wt ende moordese
beyde eñ ginc bedroeft uter cameren
Doe quā sijn huysvrou vter kerkē gaē
de. Als hise sach so vwonderde hē seere
wie die ghene waren. die op sijn bedde
lagē eñ vraechde wie si waren. Sy sey
de Lieue here dat is dijn vad̄ eñ moed̄
Als hi dat hoorde. soe began hi seere te
wenē eñ te screyē eñ sprac. O wee ende
ymmer wee wats mi arme mā nv ge-
sciet. Want ic hebbe mijn lieue vad̄ eñ
moed̄ vermoort. Nv is dat waer dat mi
thert seyde. Nv en wil ic nēmermeere
rustē. ic en wete dat mi god mijn sonden
heeft vgeuē eñ nam oerlof aen der goe
der vrouwē ende woude vā haer gaē
Doe spracse hertelicke lieue heere mijn
ic hebbe menighen lieflijckē dach met
v gehadt. ic en wil v niet begeuē in de-
ser bedroefnisse ic wille v volghē waer
ghi hene vaert tot inden door. daer lie-
ten si al haer goet onderweghen. ende
wanderdē in vreēden landen Ten laet
sten quamē si tot een water daer ginc
een veer ouer. daer timmerden si een
gasthys ende woenden daer eñ si her-
berchde alle armē luden. die daer qua-
men ende voerdese ouer om gods wil
le Doen si langhe daer ghewoent had
den. doen ghesciede dair eens nachtes
dat iulianus al moede was van arbey
dē eñ lach op sijn bedde eñ hoorde een
stem iāmerlic roepē eñ badt ō gode dat
mē hē ouer halē woude. Julian⁹ stont
op eñ ginc daer wt eñ vāt een crancke
mēsce die was gestelt of hi melaetz wa-
re. Diē bracht hi in huys eñ maecte hē
een vuer. Eñ dede hē al dat gemac dat
hi conde oft mochte ende het was seere

cout weer so dat hy niet en wiste waer
dat hi dē armē mēsche soude laten. dat
hi niet vā groter coudē doot en vroos.
Daer nam hi hē eñ leyde hem op sijne
bedde eñ decte hē seer wel. eñ doen hy
daer een wile hadde gelegē doe vloech
hi vtē bidde op te hemel alsoe claer als
die sonne eñ sprac tot sinen wert Julia
no. God ontbiedet di dat hi di al dijne
sondē heeft vergeuen. eñ du sulste bey-
de cortelic varē ten ewigē leuē eñ doen
hi dat gesept hadde scepde hi van hem.
eñ corts daer na storuē si beide vol goe
der werkē eñ aelmissen. ende quamen
int eewige leuē des moetē wy alle des
gelijcs ¶ Vā pelgrims die
sinte iuliaen aēriepē om eē goede her-
berge te crighen

O Ese heylighe here sinte Juliaen.
plegē zōmige ludē aen te roepen
om goede herberge want hi dz hemel-
rijc v̉dient heuet met herberghen Het
gesciede dat twee broed̉s wāderde tot
eenē weghe. eñ badē sinte iuliano om
goede herberge. Doe quamē si in een
groot wout. daer en vondē si geen her
berge. Doe si lange gingē doe quamē
si voer eē monickē cloester. doen quam
die abt tsegē hē eñ ontfincse eerlijck eñ
gaf hem ghenoech. Dat was op sinte
michiels nacht. doet quā totter mettē
tijt doe songhē die monickē een niewe
licke sanc die een sanc ald9. De9 reppu
listi nos et destruxisti nos iratus es et
nō misertus es nobis. Ende dat choer
sanc een ander sanc. Also songen si deē
na den anderē den seluen sanc. Die sel
ue sanc bedudet aldus. Heere god du
hebste ons v̉dreuē eñ v̉stoert. du biste
toernich ouer ons eñ en hebste di nyet
ouer ons ōtfermt Doe v̉wonderde dē
broeders seer wat dat mocht beduden

Des morgēs ginc die abt totten broe-
ders eñ badt dat si dē monikē wat sou-
dē predickē. Wij willent gherne doen
sprakē si. Die abt quā eñ leydese int ca
pittel huys. Daer warē vier paer bāc-
ken eē paer bouē dē anderē. eñ saten al
vol swarter monicken. Doe began die
broeder te predickē vā dye negē chorē
der engelen. Doe hi vādē eerstē choer
predicte doe stōdē op alle die monickē.
die daer satē op dye nederste banck. eñ
gingē wtē huys. doe hi predicte vā den
anderē choer. doe stōden op al dye mo-
nickē die daer satē op de anderde banc
Dar na die derde. daer nae die vierde
also dat si altemael wt gingē. sond̉ dye
abt alleē. Doe vraechdē die broederen
waer die monickē gebleuē warē. Dye
abt sprac. Broed̉ ic wil di berechtē hoe
dattet met desen monicken is. Het sijn
al duuelē die daer satē op dye nederste
banc. dat warē die dair genallē waren
vtē nederste choer. die ghinghen doe wt
doe ghi predicte vā dat nederste choer.
wāt si en mochtē nz horē vand̉ groter
eer eñ vruechde die si v̉lorē hadde Die
ander warē vtē anderde choer gheual
len die gingē wt doe ghi predicte vādē
anderde choer. Daer nae die derde. eñ
vierde tot si al wt gingē des auōts doe
ghy god eñ dē goedē sinte iuliaē badet
eñ aenriept om goede herberghe. doe
wordē wij daer toe gedwōghē dat wij
moestē eē goede herberge makē. Doe
ginc hy met hē eñ brachtse weder indē
wech. Als si om sagē so was dz cloester
al v̉stoort eñ v̉gaen doe danctē si gode
eñ dē goedē sinte iuliaen eñ gigē wech
¶ Een leer En vergeet dijn ouders nz
als si doot sijn.

L Ieue kint wiltstu dat vierde ghe-
bot wel houden. so en sultstu dijn

vader eñ moed̉ niet verghetē nae haer
doot. hebstuse lief gehadt in harē leuen
so sulstuse oec lief hebben na haer doot
als si daer comen daer si hē seluen niet
helpē en konnen. soe sulstu hē te hulpe
comen. Want dye trouwe is alď meest
die nað doot bewijst. daer vā wil ic dy
seggen ¶ Van een wijf die haer
mātel een cloester besprack. eñ om dat
die kind̉ dē mātel niet en gauē soe wast
gheopenbaert dat si haer broot badt

HEt was een vrou die hadde veel
kinderē. ende gaf een sone in een
cloester. Eñ doe die vrouwe steruē sou
de doe gaffe een mantel in dat cloester.
eñ doe si doot was doe en gauē die kin
der dē mātel nyet den cloester daer sise
beset hadde eñ die sone in was. Het ge
schiede eens nachts dat die sone soude
gaen indē reefter daer vant hi die tafel
al vol luden sitten beyde mannen eñ
vrouwē dye aten eñ dronckē eñ voerē
wel. Daer ginck sijn moed̉ voer der ta-
felen eñ badt aelmisse vanden ghenen
die daer satē. Doe vraechde hi die moe
der. waer ō si nz en sate ter tafelen met-
ten anderē ludē. Si seide die luden dye
daer satē ter tafelē dat sijn al luden dye
haer aelmissen hebbē gegeuē totť ker-
kē eñ dē cloestere. die ghenieten ď broe
derē gebet eñ alder goed̉ wercken. dye
soude ic oec ghenietē. nv hinderent mi
mijn kinderē dat si dē mantele niet en
geuen dē broederen die ic hē beset heb-
be Danck eñ bidt dat si den mantel wt
geuen hoe eer hoe beter op dat ick my
mettē anderen mach verblijden Lieue
kint die kind̉ waren den moed̉ ontrou
nae haer doot so en sulstu niet doen. du
sulste hem trou wesen als een ionghe-
linc dede. daer vā wil ic di seggen
¶ Vā een arm wijf die haer seluen dē
duuel ouer gaf om tijtlijc goet eñ ouer
mits haer sone wert si verlost

HEt was een edel vrouwe eñ had
een sone. die vrou wert arm van
goede. Doe wert si seer bedroeft ende
wert v̉smaet vā harē vriendē eñ oeck
vandē vriendē diese te vorē plaghē te
eeren doē si rijck was. die hieldense nv
voer nyet. eñ si viel in mistroeste. Doe
quā die bose gheest tot haer eñ vraech-
de waer om si so seer bedroeft was. Si
seide hē die sakē eñ sprac. Doen ic rijck
was. doe had ic veel vriēdē. nv ic arme
ben nv en heb ic gheē vriendē. des ben
ic seer bedroeft. Doe sprac die bose gee
ste. Wilstu doē dat ic di hiet ic wil di ge-
noech geuē. Si sprac si woudet gheer-
ne doē. Doe sprac die bose geest. du sul-
ste doen vier dinghen Dat eerste is du
sulste daer toe brēgē priesteren eñ gees
telike ludē dat si sonde met di begaen.
Dat and̉ is du sulste arme ludē in dijn
herberghe nemen. eñ des auōts wed̉
wt slutē. Dat derde is. du sulste in dye
kercke gheerne ruynen eñ spreken eñ
and̉ ludē hinderen in haer gebet. Dat
vierde is. Du en sulste nemmermeer
biechten Si sprack si woudet gheerne
doen eñ si dede alsoe. eñ die bose gheest
gaf haer goets genoech. Daer na doe
die tijt haers steruens quā doe quam
haer sone eñ vermaende se datse biech-
ten soude. si en woude des niet doē eñ
sprack. Ic en mach des niet doen. Die
sone vraechde om wat sake si des niet
doē en mochte. Si en woudes hē nyet
seggen. Doe badt hi haer so lange dat
si hem seyde alle dinck. Doe sprack die
sone. Moedere biecht v sondē ic loue v
dat ic wil al v sondē op mi nemen eñ al
le penitēcie die daer toe behoren ist dat
ghi sterft. daer seide hi haer soe veel dat

tet haer rouwede eñ seÿde dē sone om
den priester. Die wÿl dat die sone om
den priester was doe quamē die boose
geestē eñ vuaerdēse soe seer dat si sterf.
Doe hi quā eñ die moeđ doot was doē
biechte hy der moeđ sondē eñ ontfinck
vij. iaer penitencie voer der moeđ son-
dē. eñ doe die . vij. iaer ōme quamē doe
quā die moeđ tot hē met grooter claer-
heit eñ dācte die sone eñ sprack si waer
met sÿnđ penitēcien vlost vā al haerđ
pÿnē. ¶ Lieue kint dese sone was sÿnđ
moeđ ghehoersaem ende trouwe aen
haer siele Also sulstu dÿn ouderen trou
wesen nae haer doot. Sōmighe kinde
ren en hebben gheen rouwe om haer
ouderē na harer doot dye sÿn ghelÿck
een conick die hiet eiulmeradoch. daer
van wil ic di seggen

¶ Van die coninc eiulmerodach die si-
nē vađ na dat hi doot was in veel stuc-
ken liet deplen op dat hi niet weder op
staen en soude

EIulmerodach. dat was eē coninc
eñ had een vader hiet Nabugodonosor
eñ den vađ had god geplaecht om sÿn
sondē wil dz hi was gelÿc een wilt dier
eñ liep int wout wel . vij. iaren . eñ adt
gras als een os also lanc dat hē god ōt
fermde eñ gaf hē sÿn sinnen weđ. ende
quā weder in sÿn rÿck. daer na doe sÿn
tÿt quā dat hi sterf doen wert hi begra
uē Doe ghinck sÿn sone eiulmerodach
eñ nā sÿn dode vađ uten graue ende lie
ten houwē aen. ccc. stucken. eñ gaf dat
wel ccc. ghieren teten. wāt hy had anx-
te dat hy weđ soude op staē vanđ doot.
eñ comen weđ in sÿn rÿck als hy voer
tÿts weđ ghewordē was tot eē mēsce
Die sone en had gheen trouwe tot sÿn
vađ. Also vintmē kinđ die haer ouders
liever doot haddē dan leuendich.

¶ Vā een ridder die onrecht goet had-
de eñ na sÿnre doot hē openbaerde.

HEt was eē ridder eñ had eē sone
eñ die riđđ sterf. daer nae souden
sÿn vriēdē rÿdē ouer eē velt . daer quā
hē die ridder tegens op eē swart paert
dat paert vloech vier wten mōt eñ een
grotē roock. eñ dye riđđ had een mātel
om eñ eē groot stuc aerdē op zÿ rugge
eñ screpde iāmerliken seer. doe vraech
dē si hē wat hē waer. Hi sprac. Ic bē in
groter pinē. Dese mātel dye ic om heb
die nā ic eenre weduwē dye barnt my
seer. eñ ōrecht lant toech ic tot mi daer
om heb ic dese aerde op mÿ rugghe. eñ
die druct mi so seer dattet utermatē iā-
mer is Bid mÿ kint dat hi mi te hulpe
come eñ geeft dat weđ eñ betaelt đ we-
duwe haer mātel. Doe die sone dz ver-
nam doe seyde hi het en waer niet dan
droch. eñ en quā dē vader nz te hulpen

¶ Eē leer eert dÿ ouders so eert di god

LIeue kint du sultste eerē dÿn vađ
eñ moeder so eert di god weder
Daer van wil ic di seggen

¶ Vā een meester die sÿn moeder niet
en woude kennē in costelikē cleederen
mer wel in snoode cleederen.

HEt was eē arm vrouwe. eñ had
een sone die sette si ter scolen. eñ en had
niet so veel dat si hē voedē mocht . wāt
si moest hair seluē ghenerē met spinen
eñ wasschē met menigerhande arbeyt
eñ die sone ginc om sÿn broot. daer na
nā hi so seer toe in sÿnre leeringhe dat
hi vā zÿre moeđ toech eñ gic te parÿs.
eñ geneerde hē daer als menich arme
scholier doet met scriuē. eñ nā aelmissē
waerse hem gewerden mochtē. Daer
na nā hi meer eñ meer toe . dat hē goe-
de priesters begōdē te eerē om sÿnđ cō-
stē wille. daer na wert hy alsoe vhoget

eñ leerde bouen alle priesters die te pa-
rÿs waren eñ wert seer rÿck. Dat ver-
nā sijn moeď eñ wāderde na parÿs eñ
woudē versoeckē oft hi haer yet te hul-
pe quame in harē nootdruft. Doe si te
parÿs quā doe ginc si in een rÿck vrou
wē huys eñ hadde gheerne herberge
om gods wille. eñ si hadde snoode cleď
aē. Dye vrou vraechde wie si ware eñ
wat si woude. si seide ic bē een arm mē-
sche eñ heb een sone die ic liet ter scolen
gaē eñ quā hier inď stadt. eñ is een rÿc
priester gheworden Nu bē ic hier geco
men eñ woude hē gherne sien eñ hulp
vā hem biddē Doe si hē noemde sprac
die vrouwe V soen is die hoechste prie
ster eñ wÿste meester dye in desen lan-
dē is eñ is rÿck ende mach v ghenoech
doē. Doe ginc die goede vrouwe eñ v̓-
gaderde al hair vrienden te samē ende
toech die arme vrouwe goede cleeder
aen eñ brachte haer eerlic tot haren so-
ne eñ hi ōtfinc dye vrouwē met groter
eeren eñ vraechde hē ludē wat si wou-
dē. Doe sprac die werdine. dits v moe-
der eñ die hebben wÿ tot di ghebracht
Doe sprac hi. dit en is mÿn moeď nyet
Mÿ moeď eñ droech nye so goede clee
der. si is een arme vrouwe eñ plach te
spinnē eñ te wasschen. Si sprac waer-
lick dits v moeď. dat en halp niet hy en
woude se nz kēnē. Doe gingē si weď te
huys. Des āderē dages quā die moeď
weder in snodē cleederen daer hy was
Doe stōt hi op ende vincse om dē hals
eñ sprac. Dit is waerlikē mÿ lief moeď
die kēne ick wel. eñ gaf haer alles ghe-
noech wes hi hadde. Hier ō wāt hi sijn
moeď eerde soe eerde hē god weder. eñ
wert een bisscop. eñ alle die luden had-
den hem lief

¶ Een leere. eert nyet alleen dÿn vleys-

schelike vaď mer oec dÿ hemelsche vaď

LIeue kint. du en sulste nz alleen
eerē dÿ vleyscelike vader daer du
vā geborē biste mer sulst oec eeren dÿn
hemelsche vaď die di gescapē heeft. die
di v̓lost heeft. eñ dē doot aenden cruice
leet om onsen wille dats ōse heere ihe-
sus xp̄s dien sulstu eerē met dÿ goede
werckē eñ heylighe leuē alstu hem ver
toornste met dÿ sondē soe onteerstu hē
eñ v̓wÿtste hē sijn wōden eñ martelie.
die hi leet om ons

¶ Een leer. eert
dat beelde dÿns hemelschē vaders.

LIeue kint du sulste dÿnen hemel-
schen vaď eeren in sinē beelde. al-
so dede die coninc ninus

¶ Hoe coninc ninus sijn vaď eerde

HEt was een coninc die hiet ninꝰ.
die had een vader die hiete belus
die had hi seer lief in sijn leuē. Doen hy
doot was doe had hi hē oec gerne liefte
bewesen. eñ liet een beelde maken nae
sinē vader. eñ maecte een scoon tēpele
daer sette hi dat beelt in eñ dede hē alle
die eere die hi mochte Ende alle de mis
dadighe ludē die inden tēpel vloen als
si totten beelde quamē so warē si vri eñ
die en mochtmē niet doen Dat dede hi
zÿ vaď ter eerē. Eñ doe dat anď ludē sa-
ghē so dedē si oec also haren ouders. eñ
maectē beeldē na hē eñ eerden die. Dit
warē al heydenē die vā gode nz en wis-
ten. die eerdē die beeldē haers ouders.
Noch meer sullen die kerstē doen eñ ee
ren dat beelt haer vaders van hemel-
rÿck. dats dat beelt des heylighen cru
ces. Wie dat eer biedet die biedet god
seluer. Daer vā wil ic di segghen.

¶ Hoe die iodē eē crucifix vonden daer
bloet liep vter wondē der siden

HEt was eē goet kerstē mēsce dye
had een huys gehuert tot iaren.

eñ had een cruys ghenagelt in sijn ca-
mer aen die want dat plach hi aẽ te be
dẽ. Doe sijn iaer om quã eñ hi daer wt
voer doe ṽgat hi dat cruce aẽ die want
eñ daer na quã een iode eñ huerde dat
huys eñ voer daer in. Des ghescheide
teenď tijt dꝫ hi een iode te gast badt Als
si ouer ď tafelen saten doe sach die gast
om eñ wert dꝫ cruys gewaere eñ wert
seer toernich. Doe swoer die weert dat
hi vã dat cruys niet en wiste. Die iode
ginc henẽ eñ seydet al den ioden Daer
quamẽ si al in dat huys eñ worpen dẽ
waert vten huyse eñ namen dat beelt
eñ martelidẽ dat als xp̃s gemartelijt
wert. Si sloegẽt aenď calõpnen. eñ set-
ten hẽ een doerne croone op sijn hooft.
si ṽbondẽ hẽ sijn ogẽ eñ sloegẽ hẽ indẽ
hals eñ aen sijn wangẽ. Ten lesten na
mẽ si een speer eñ staken doer sijn side.
doen lieper wt wat eñ bloet. dattet vat
al vol werde dat si daer onď gheset had
dẽ. Des was dẽ iodẽ groot wonď daer
namẽ si dat bloet eñ besprengedẽ haer
sieckẽ daer mede. die wordẽ al gesont.
Doe gingẽ si toe een kersten bisscop eñ
seide hẽ alle datter geschiet was eñ lie-
tẽ hẽ alle dopẽ. Doe seynde dye bisscop
den kerstẽ man boden dies dat beelde
hadde gheweest eñ vraechde wat dat
scoon beelt hadde geweest. Doe sprac
hi dattet nycodemus hadde ghemaect
eñ doe hy sterf beual hijt gamaliel. ga-
maliel beualt zacheo. zacheus. beualt
iacob. iacob die beualt simon. simõ be-
hieltet so lãge tot dat die stat van iheru
salẽ gestoort worde. doe namẽt die ker
stẽ ludẽ eñ brochtent hier in tlant alsoe
wertet mijn ouderẽ die erfdent haer kin
derẽ. eñ doe erfdet die eene dẽ anderen
so lãge dattet tot mi gecomen is. dit ge
schiede na ons heerẽ gheboert. ccc. iaer

Doe lietẽ hẽ alle die ioden dopen eñ lie
ten hẽ wijen tot kersten Eñ die bisscop
liet dat heylige bloet nemẽ eñ lietet be
houdẽ in cristallinen appelen. eñ te ro-
men wert een kercke ghewijt daer es
noch dat heylige bloet in behouden

¶ Vã een iode die een crucifix met enẽ
swaerde in die kele stac eñ ter stont liep
dat bloet daer wt

HEt was een iode dye quã gaẽde i
een kercke daer en vant hi niemant in
Doe ghinck hy toe eñ toech sijn swaert
wt eñ ginc tottẽ cruice. eñ stact doer dẽ
hals. Te hant sprãck die iode dat bloet
onder sijn oghẽ. Doen wert die iode ṽ
vaert eñ werp dat cruice in een put eñ
liep wech Doe quam daer een kersten
man eñ sprac. hoe loepstu dus du iode
du hebst eẽ mã ṽmoort eñ bist eẽ moor
denaer. Doe sprac die iode. du liechste.
Die kerstẽ sprac. du hebste waerlijc ee-
nẽ moort gedaẽ wãt du bist noch bloe-
dich onď dijn oghẽ. Doen sprac die io-
de waerlic v god ihũs xp̃s is een waer
god dat proefic wel. Ick en heb gheen
moort gedaen. mer ic heb dꝫ beelt ons
herẽ ihesu xp̃i gewont met eenẽ swaer
de eñ dat heeft mij besprenget met sijn
bloet. doen bracht hi dẽ kersten mã tot
ten putte daer toghen sijt cruys weder
wt eñ brachtent in die kercke. Eñ dye
wonde is noch openbaer in sinen hals
Eñ die iode wert kersten

¶ Vanden houte des heylighẽ cruys

LIeue kint. Nv wil ic di seggẽ van
den houte des heylighen cruices
vãdẽ boem daer adã tgebot aen brack
Doe adã sijn doot naecte. doe had hi eẽ
sone die seth hiete. dien seynde hy voer
dat paradijs om te halẽ olie der õtferm
herticheit. Doen moete hẽ sinte michiel
eñ sprac. du arbeytste te vergeefs. Die

olie der barmhertichz en mach di nyet
werden. Doe gaf hi hem een teelch vā
den boē daer adā dat gebot aē brac eñ
sprac. Desen teelch sulstu plantē op dÿ
vaders graft. als dat vrucht draecht.
so sal dÿn vaď barmhertichheit gescien.
Hi nā dat telch eñ gic weď om. Doe hi
thuys quā doe vant hi sÿn vader doot.
Doe nā hy dē telghe eñ plātese op sÿn
vaders graft. daer vā wies een scoone
boom die stont menich honder iaer tot
coninc salomōs tiden. die tÿmerde een
scoon huys daer had hy al wtuercoren
hout toe. doe sach hi dat dye boō scoóne
was eñ lietē neď houwen Eñ liet daer
een balck vā houwē tot sÿn huyse. doe
mē dye balck op dat huys brachte doe
en was daer nerghēt stede dye daer te
mate toe was si was te lanc oft te cort.
Doe wordē die tÿmerluiden toornich
optē boom eñ worpē weď vanden hui
se eñ leydent ouer een graue eñ maec-
ten daer een vonder af. daer lach hi lā-
ghe tÿt. Het geschiede daer na dat dye
wise coningine van saba quā te iheru-
salē eñ woude sien dat werck dat salo-
mon tÿmerde eñ woude sien sÿn wÿs/
heit. Doen si quā in die stat eñ sach dat
daer die balck lach doen sach si vander
ghenaden gods dat aen dat hout god
soude sÿn gehāgē eñ si eerde dat hout
eñ viel op haer knyen eñ aenbedet. eñ
en woude daer nz ouergaen. mer si en
dorste dat dē conic nz segghē Daer nae
doe si thuys quā doe ōtboetse dē conic
weď dat aen dat hout soude eē mēsche
gehangē werdē. eñ vā dien soude dat
conicrÿck gestoort werden Doe nā die
conic dat hout eñ lietet grauē alsoe hy
alre diepst mochte. daer lach dat hout
menich iaer tot gods gheboerte. Doe
wert daer bouē gegrauē een visch dÿc
ke datmē hiet eē viuer. daer en waren
gheē visschen in. mer die priesters wie
schē daer in die offerde diemen offeren
soud indē tempel. daer gheschiede een
groot woōď. die heylige engelē quamē
onď tidē eñ roerdē dat water eñ welck
mēsche eerst in dat water quā die wert
gezōt vā sÿnď siectē. Daer ō warē daer
getÿmert vyf wonighē daer die siecke
ludē in lagē. die wachtē als dye enghe/
len quamē in dat water dat sy ghesont
wordē. dit quā al toe vā dye cracht des
heyligē cruces dat in die grōt lach Alst
nakede die martelie ons heren ihū xpi
doe gaf hē thout op eñ vloet inden dÿc
Dat hout namē die ioden. eñ maecten
daer vā dat heylige cruys. Als ōse hee-
re ghemartelÿt was doe namen die io
den dat heylighe cruys eñ die twee sca
kerē cruys eñ worpēse alle drie in een
graft eñ voldense toe. Daer lach theył
lich cruys lāge tÿt eert geuōden wert
daer van wil ic di seggen.

¶ Vādē kyser Cōstātin⁹ die sÿn vyan-
dē ūwan ouermits dat heylige cruyce

TE romē was een heydēs coninc.
geheten cōstātin⁹ eñ soude strÿdē
tegēs sÿn viādē. eñ der viādē warē ve-
le dat hi ūuaert was. Doe quā die hey-
lige engele eñ wecte hē wten slape eñ
sprac. siet op indē hemel. hi sach op dat
teikē des heylighē cruys eñ was claer
als die sonne eñ daer stont bi gescreuē.
met guldē letteren aldus. Met desen
teikē sulstu ūwinnen al dÿn vyādē. Hi
stōt doe op eñ liet makē een teiken des
heyligē cruys na dien dz hi gesien had
de. eñ liet dz voeren voer hē eñ toech al
so tegēs sÿn viandē eñ wan dē strÿt eñ
ūsloech er vele. Doen liet hi al sÿn hey/
densche meesterē halē. ende vraechde
welc gode dat teykē toebehoorde Des

en wistē si niet. Doen quamē daer ker
stē ludē eñ seidē hē dat onse here ihesus
xp̄s aen dat cruce ghestoruē was doen
wert die keyser ghelouich eñ liet hē do
pen. Daer nae doe hi out was liet hi eē
sone achter die cōstantinꝰ hiete na den
vaď die seynde syn moeď sinte helena
te iherusalē dat si dat heilige cruce sou-
de soeckē. Doe was daer een oude iode
die hiet iudas die sprac tottē ioden aldꝰ
Jc weet wel dat si dat cruce soeken wil
daer ihs aē gehāgen wert dz en sal nie-
māt wisen. eñ wertet geuōdē wi moe-
tē al v̊lorē werdē eñ onse wet. mijn ou
de vaď die wijsoet myn vaď simeon eñ
mijn vaď wijsdet mij die stede daer dat
cruce leyt doe hi sterf. Doe quā die key
serinne helena. eñ vraechde waer dat
cruce begrauen waer. Des en woude
haer niemāt seggē. Doen geboot si dz
mē alle die iodē barnē soude. doen wijs
den si op iudas dat hijt wel wiste. Doe
dede se hē werpē in eē diepe kuyl daer
soude hi vā hōger steruen of hi moestet
wisen. Doe hi daer. vij. daghē geweest
hadde doen riep hi woudet wisen Doe
toechmen hem wt. Als hy quam daert
cruce lach begonde dye aerde te beuen
eñ daer wert so edelen roock dz hem al-
le v̊wōderde die daer warē. Doe sprac
hi Jhesu xp̄e du biste ōse gherechte hee
re alder werelt. Doen was daer opter
seluer stede ghetijmert eenen tempele
eens afgods. Die tempel liet die keyse
rinne v̊stoorē. Daer begonde se te gra-
uen. eñ si vonden drie crucen eñ brach
tense middē in die stede. Doen en kēdē
si niet welc ons herē cruys was Doen
was daer een mēsche gestoruē doe na-
mē si den doden eñ leydē hē op eē cruis
hi en stōt nz op. doe leydē si hē opt anď
cruce. hi en stont nz op. doe leyden si hē
op dat derde cruce. doe stōt die dode op
eñ wert weď leuendich Doen liet hem
iudas doopē eñ wert gehietē quiriacus
eñ wert bisscop van iherusalē. eñ wert
daer na ghemartelijt voerden kersten
geloue. Aldꝰ hebstu gehoort vādē ker-
stē geloue eñ vādē heylighē cruce. hoe
dat god gheeert heeft. daer ō sultste dat
willichlic eerē wāt wie dat eert die wil
god eerē. daer vā wil ic di seggen.

¶ Van een clerck die god nz versaken
en woude daer om sach hē dat crucifix
vriendelic aen

HEt was een rijck mā die had een
scholier eñ was syn scrijuere. eñ totten
scriuer quā een meester vanď swarter
const eñ loefde hē rijc te maken woude
hi hē volgē. Hi sprac hy woudet gerne
doē. die meester brocht dē scholier in eē
woesthuys daer had hi dē duuel ghela
dē. Eñ dye scolier sach staen een groot
moorman op eē stoel daer stondē veel
moormās om met sperē eñ swaerden
Doe vraechde de mormā. Wie is dye
iongelinc. Die meester sprac Hi is een
arm scholier eñ sal v knecht werden op
dz ghi hē rijc maect Doe seide die moor
man. Wilstu mi dienē so sulstu mi hul-
dē eñ v̊sakē dijn god so sal ic di rijck ma
kē Doe die scholier dat hoorde sloech hi
voer hē een cruce. eñ te hāt waren si al
vā daer Daer na geschiedet op een tijt
dat die scolier nz syn heere in die kerck
ginc eñ stōt voer dat cruce Daer sloech
dat cruce syn ogē op eñ sach den scolier
deger aen. dat mercte dye heere eñ liet
dē scolier staē aē die anď side by hē. doe
keerde dat cruce noch syn oghen op hē
Doe vraechde hē die heere waer mede
hi dat v̊diēt hadde eñ beswoer hē soe dz
hi hē die waerheyt seyde eñ sprack. om
dat ic mijn scepper niet v̊saken en wilde

daer om siet mi dat beelt aē. Dit is vā
dat teykē des heyligē cruices dat heeft
grote macht tegē dē bosen geest. dat ic
di bewesen heb. aē menigerande digē.

¶ Vā eē iode die in een afgodē tempel
sliep. eñ wert bescermt mettē heyligen
cruce voer die duuelen die hi daer sach
eñ daer om liet hi hē dopen

HEt was een iode die soude gaen
tot romen. eñ des nachts en con-
de hi nz te herberge comē. Doe ginc hi
in eē woestē tempel dye was getimert
in die eer eēs afgods. daer leyde hy hē
in te slapē Doe begā hē seer te grouwē
Doen sloech hy bouē hē dat teykē des
cruys al wast dat hi een iode was. Alst
quā ind̄ middernacht. doen quā die tē-
pel vol duuelē. eñ lucifer ginc sitten int
middē indē tempel op een hoghe stoel.
Daer quamē dye and̄ duuelē eñ seydē
hē wat si v̄woruē haddē. Daer quā eē
duuele. eñ viel op syn knyen voer luci-
fer eñ sprac. Meester ic heb geweest in
eē lant. daer stoecte ic die ludē te samē
dat si begōdē te kiuē dair nae quamen
si te stride. eñ daer werter veel doot ge-
slagen eñ gewont. Doe sprack lucifer
Hoe lange waerstu daer ouer. Hy sey-
de. xxx. dagē. Doe sprac lucifer. soudes-
tu so langhe daer ouer wesen. Eñ liet
hē seer geesselē. Daer na quā een and̄
eñ sprac. Ic was optē meer daer maec-
te ic eē storm dat vele scepē brakē ende
die ludē v̄dronckē Doen sprack lucifer
Hoe lāge waerstu daer ouer. Hi sprac
xx. dagē niet meer. Doe liet hy hē oeck
geesselē. Doe quā een ander eñ sprack
Heer meester ic was in een stadt daer
stoecte ic toe ende maecte kyf in eē bru
lofte. dat hē die luden sloeghē. daer ble
uē veel luden doot. Doe sprack lucifer.
Hoe langhe waertstu daer ouere. Hy
sprac. x. dagē. Lucifer sprac. Konstu bi-
nen. x. dagen nyet meer doē. eñ liet hē
oec geesselen. Doe quā noch een eñ sei-
de Meester ick hebbe gheweest in een
wout wel. xl. iaer by eē heremyt eñ ick
hebbe hē lāge nae geuolcht. eñ heb hē
te valle gebracht. Ic heb hem daer toe
gebracht. dat hi sonde heeft begaē met
eender vrouwē Als lucifer dat hoorde
stont hi op vā syn stoel. eñ vinck hē om
den hals eñ custē voer den mont. ende
sette hē syn crone op thooft eñ liet hem
sittē eñ sprac. Du biste een vroem ghe
selle du hebste meer cloecheit ghedaen
dan alle die ander. Daer na quam een
ander eñ sprac. Meester hier woent eē
bisscop die hiet andreas dye hebbe ick
lange tyt na gegaē ende hadde hē ger-
ne becoort met eend̄ cloester vrouwen
eñ hebt so verre ghebracht dat hy met
haer ioecte eñ sloechse metter hāt Doe
sprac lucifer. O heere mā volherde dat
dat daer wat af mach gescien. Breng-
stu dē man te valle. ic wil di cronē bouē
alle myn mānen. Eñ dye iode lach eñ
hoorde al dese reden. Doen sprack luci
fer. Wie is dye geē die daer leyt aldus
v̄metēde brengten mi voer. laet siē wz
mā dattet is. doe hy dz hoerde. was hy
seer v̄uaert. doe die duuelen tot hē qua
mē eñ beuōdē dz hi hē gheseghent had
begōden si te roepē eñ te spreken. Dat
vat is ydel. mer het es geteykēt mettē
heyligē cruce. Als die duuelē dat hoor-
dē voerē si wed̄ vter kercken. Doe stōt
die iode op eñ ginc tottē bisscop eñ sey-
de hē alle dese sakē. Als hi dz hoorde soe
dreef hi alle die vrouwē wten houe. eñ
en woude geē vrouwē mz hē hebbē in
den houe. die iode liet hē dopen. Daer
om ist goet dat een yghelyck kersten
mēsce des auonts als hi te bedde gaet.

sijn ghebet spreect. eñ teykē hē mettē
teyken des heylighen cruces voer die
machte des duuels. eñ sult oec altoes
doē op dat hi ontgaen mach die mach-
te des duuels. eñ hē belettē op dat als
hi steruet varē mach met gode

¶ Vā iustina hoe si dye becoringe des
duuels eñ alle die touernie. die haer ci-
prianus die gokelaer aē dede. verwan
mettē heylighē cruce. eñ hoe dye goke-
laer bekeert wert eñ met haer ghepas-
sijt wert

Dat teykē des heylighen cruys he-
uet grote macht dat is wel bewe
sen aen een iōcfrou die hiet iustina. die
was seer scoon. Doe was daer een hey
dens meester die ciprianus hiete ende
ginc metter swarter const om die werp
sijn bose liefte op der iōcfrouwē eñ ghe
boot eē bose geest tot hem eñ sprac. Ick
hebbe eē kerstē ioncfrou lief. constu mi
die v̇weruen Doe antwoerde hē satha
nas eñ sprac. ick brochte wel te weghe
dz adam uten paradijse wert geworpē
eñ caym moorde sijn broed̄ abel. ic cāt
oeck wel te wege brēgen dat eē iōcfrou
dijn wille doet eñ sprac. Neēt dese salue
eñ salft haer huys vā butē. ic wil daer
in wesen eñ becorense. dat si dijn wille
moet doē of si moet steruen des nachts
quā dye bose geest. eñ begāse te becorē
aē haer lichaē dat sijt nyet voelde. doen
riepse aen die martelie christi eñ sloech
voer haer dat teyken des heyligen cru
ce doen wert die bose geest seer v̇uaert
vā dē cruce eñ voer vā haer eñ quā tot
ciprianū. Doe sprac hi waer om broch
tise mi niet. Hi sprac. ic sach een teyken
vā haer doe v̇loes ick al mijn sinnē ende
cracht. Doe sprac ciprian⁹ tot een and̄
bose gheest eñ vraechde oft hi die ionc-
frou yet brēgen mocht. Ja sprac hi. ick
cant wel doē. mijn cōpaen was dwaes
hi en cōdes niet doē ick wil haer hert al
so bernē mz boser begeerte. datse doen
moet dat ic wil Doe voer hi totter ionc
frouwē. eñ begāse seer te becoren dat si
ciprian⁹ wille soude doē. Doe riep si aē
die martelie ōs herē ihū xpi. eñ sloech
voer haer eē teykē des heylighē cruice
Te hant voer die bose geest vā daer eñ
quā tot ciprian⁹. Doen vraechde hi hē
waer die ioncfrou bleef. Hi sprac ic sca-
me mi te seggē dat ic vā eēre ioncfrou-
we v̇wonnē bē. ic sach eē teykē vā haer
doe v̇loes ic al mijn macht. Doe v̇maen
de ciprian⁹ dē ouerstē ald̄ duuelē. daer
quā een eñ vraechde wat hi woude. Ci
prian⁹ sprac Waer is v const eñ macht
dat ghi een ioncfrou niet en cont v̇win
nē. doe sprac die duuel. Ic loue di dat ic
se wil becorē dat si ontsinnich werden
sal si en doet dinen wille. Te hant ginc
die bose geest eñ maecte hē als een ionc
frouwe eñ quā tot sinte iustina. eñ sey-
de. Ic bē hier tot di ghecomē om dinen
wille. Ic ben eē ioncfrou eñ soude geer
ne gode dienen indē maechdō segt mij
welc sal ons loon wesen Sinte iustina
sprac. Ons loon sal groot sijn inden he
mel eñ onsen arbeyt en wert nz groot
Die viant sprac. segt mi God gheboot
adā eñ eua datse soudē die werlt v̇me-
rē bliuen wi in ioncfrouscap soe en hou
dē wi gods gebot nz. daer mede mogē
wi god v̇toernē het is veel beter dz wij
god dienē als ōs god ghebodē heeft eñ
der heiliger kerstenheyt. der woerden
maecte hi soe veel. dat iustina indē wil
was te vallen Doe begā si te dēckē wie
die gene zij mocht dye haer dē raet gaf
eñ begā te dēckē het mocht wel dye bo-
se geest wesen ende teykende haer met
dat heylighe cruyce. Te hants so voer

die duuel vā haer. Daer na began hyt in een ionghelincs wise. eñ viel bi haer int bedde eñ om vincse. Doen sloech si voer haer dat tepkē des heyligen cruys ces Te hāt voer hi van haer. Daer na quā die bose geest eñ sende haer eē sierte aē dat si cranc wert. Daer nae sende hi eē gemeen plage in die stat vā anthiochiē dat die ludē gemeēlic gheplaecht werdē. Doe gingē die ludē tot haren af god om der plagē wil. Doen antwoerde die bose geest. die plaghe en mochte niet eyndē. iustina die name een man Doe quamē die ludē eñ woudēse daer toe dwingē. dat si een mā soude nemē. Si en wilde des niet doē. si sprac si soude lieuer dē doot lidē. Als die plage gestaē hadde wel. vij. iaer doen badt iustina onsen lieuē here dat hi hē ontfermde eñ liet die plage ōgaen. doe vergick die plage. Als die duuel sach dat hi die iōcfrou nz hebbē en mocht. doen maecte hi hē inder iōcfrouwē ghelijckenisse eñ quā tot ciprianus eñ seyde hi hadde die ioncfrou gebracht. Doen ginck ciprianus hem tegē eñ sprac. Weest wilcoem hertelike lieue iustina. Als dye duuel dē heyligē naē hoorde noemen. doe en mochte hi niet langer bliuen eñ verswant. Doe ciprianus dat sach doe proefde hi wel dat hē dye duuel bedrogen hadde Nochtās en liet hi niet af hi en woude die iōcfrou hebben. daer makede hy hem tot eender ioncfrouwen. met sinder swarter consten. eñ quam tot sinte iustina Doen sloech si voer hare dat tepkē des heylighē cruces. eñ te hāt bekēde si hē. Doe moeste hi weder wech. Daer nae maecte hi hē tot enen vogel. doen sloech si voer haer dat tepkē des heyligē cruces eñ te hant bekēde si hē. Doe quam eē ander touenaer

die hiet achadius die maecte hē tot een sperwer eñ sette hē butē voer die veynster. dat was soe hoech dat hi niet af en mocht springē. Doe hadde iustina sorge dat hi doot vallen mochte. eñ liet hē eē leeder brengē daer hi mede af ginck Also halp dat heylige cruys sinte iustina vā al haer becoringe. Daer nae seyde ciprianus totten bosen geeste. seget mi waer van heeft iustina die macht dz ghi haer niet doē en moget. doe sprack die bose geest. Wilstu mi dat swerē dat tu mijns niet ōtien en wilste ic wilt dy seggē. Doe swoer hi hē. Doe sprac dye bose geest. si gheloeft aen ihm̄ xp̄m. eñ slaet voer haer dat tepkē des heyligen cruys dair ihūs aē gehaghen wert. eñ in dier macht ōliesen wi alle ōs machte. Ciprian⁊ sprac soe moet ihūs weldiger sijn dan du biste na dien dattu sijn cruys vruchtes. Doen sprac die duuel Ja hi is so weldich dat hi ons. eñ al dye met ons aēhoudē sal werpen in die helle Doe sprac ciprian⁊ soe wil ic dijre ōtien eñ aen hē gelouē. Doe sprac die duuel. Du hebste mi gesworen dattu mijre niet ōtien en soudeste Doe sprack hy ic ōsake dijre cōpangye. eñ geloue aen ihm̄ xp̄m eñ teykē my mettē teikē des heiligē cruce. Te hant voer dye duuele vā hē. Ciprian⁊ ginc tottē bisscop eñ seide hē alle dese dingen eñ wert kersten. Daer na nā hi toe in grooter heylichz eñ in wijsheit dz hi wert bisscop gewijt Doe gaf hi sinte iustina in een cloester. met veel ioncfrouwē. Daer na liet dye lātshere nemē sinten iustina eñ ciprianū. eñ lietse settē in een panne vol heet pec eñ smout. daer sloeghē si voer hem dat teyken des heiligē cruys. eñ setten hē daer in dz en hinderde hē niet Daer na liet hise thooft af slaen

¶ Een leer vandē pater noster

LIeue kint du sulste eeren dijn he-
melschen vad' . eñ aenbeden met
dat gebet dat onse here leerde sinē apo
stelē dat is dat pater noster. dye iōgerē
baden onsen heere dat hy hē leerde be-
den. doe leerde hi hem dat pater noster
Dit gebet is so goet . dat al dye werelt
niet volghelden en can ende is aldus
veel in duytsche

VAder ons die daer biste inden he-
melē geheylicht wert dijnen naē
toecome ons dȳ rijck. Dijn wille moet
gesciē hier inō aerden als inden hemel
Verleē ons hudē ons dagelics broot.
eñ ṽgif ons alle ons misdaet als wi dē
genē doē dye tegē ons misdaē hebben
eñ en leyde ons niet in becoringe mer
verlost ons vā alle quadē Amen

¶ Van eē bisscop die eē arm mēsce dye
cost gaf om dat hi alle daghe een pater
noster soude lesen

HEt was eē bisscōp die voer te ro-
men tottē paus. hy vant eē arm
man die sette hi in sijn hof. eñ loefde hē
dat hi hē soude geuen sijn prouē al sijn
leefdage. Met sulc bescept dz hi alle da
ge soude spreken een pater noster voer
den bisscop. dat hē god bewaerde voer
alle quaet Doe beual die bisscop sinen
rentmeester. datmē hē alle daghe sou-
de zijn prouē geuen. eñ die bisscop toech
te romen. Eñ die arm mā sprac alle da
ge sijn pr̄ nr̄ voer dē bysscop dat hē god
bewaerde dat hem niet quaets toe en
quame. Doe gesciedet op enē dach dat
die rentmeester dē armen mā sijn pro-
uen niet en gaf. doe liet dye arme man
dat pater nr̄ Jnden seluē dage quā die
bisscop in so grotē water noot dat hi bij
nae ṽdronckē was eñ leet grote scade
eñ die bisscop mercte den dach. daer na
doe hi weō te huys quā . doe vraech de
hi of hi hē gehouden had dat pater nos
ter. Ja sprac hi. ic hebbe gehouden dat
pater noster alle dage sonō eenen dach
doen liet ict onder wegen. dat was des
rentmeesters scout die en gaf my mijn
prouē niet. Doe gaf die bisscop dē rent
mester scout eñ sprack. Heer rentmees
ter ghi hebt mi grote scade gedaen die
suldi mi op rechten . Ghi hebt mi gesca
det een pater noster. Dye rentmeester
sprac. Heer en vertoernt v niet ick wil
v gerne eē pater noster op rechten segt
mi wat wildi daer voer hebbē Doe sey
de die bisscop. Vaert hene te romen eñ
vraecht den paus hoe groot een pater
nr̄ is. Doe moeste die rentmeester va-
ren te romen tottē paus eñ hebbē gro
te cost eñ arbeyt . eñ vraghē hoe groot
eē pr̄ nr̄ ware. Doe sprack die paus. dz
pr̄ nr̄ is so goet als eē pēnic . Eñ die rēt
meester quā weō tottē bisscop eñ spack
Here ic hebbe geweest te romē totten
paus. eñ hebbe grote cost eñ arbeyt ge
hadt om niet. Die paus seyde. dat een
pater noster is alsoe goet als een pen-
ninc ic woude v gheerne hondert pen-
ninghē hebbē ghegeuen voer desen ar
beyt Seyde v die paus nz meer sprack
die bisscop oft dien pēninc soude sijn sil
uer of gout oft coper . Doen sprack die
rētmeester heere des en seyde hi my nz
Doe sprac dye bisscop. so trect noch eēs
te romē eñ vraecht wat pēninc dattet
wesen sal. doe moeste dye rentmeester
weder te romē Doe hi te romen quam
doe sprac dye paus. Het soude sijn een
guldē pēninc. Doe die rentmeester we
der quā doe sprac hy. Het soude wesen
een guldē penninc . Die bisscop sprack
Seyde hy niet hoe groot dat die pēnic
soude sijn. Doe sprac hi neen . So trect

wed͛ te romē. eñ vraecht hoe goet den pēninc soude sijn eñ hoe groot ende hy toech derdewerf te romē eñ vraechde hoe groot dat die pēninc zӱ soude Dye paeus sprac. die pēninc sal sijn soe goet eñ groot als al aertrijck. eñ alsoe dicke als vādē hemel totter aerdē. Doe quā die rentmeester wed͛ tottē bisscop ende viel hem te voet eñ sprack. Lieue heere doet mi ghenade V pr̄ nr̄ en can ic v nz betalen Dat is so duer dat en betaelde al die werelt niet. Die bisscop ontferm de hē. ende dede hē genade. Lieue kint hier om sulstu dat pr̄ nr̄ gerne spreken eñ nz hinderē. wāt hīderstu een pr̄ noster. du en cōstes niet betalen Du en sulste oec niemant sijn gebet hinderen in der kercken of anders waer

¶ Eē leer. leest dӱ pr̄ nr̄ met innichept

Lieue kint du sulste dijn pr̄ nr̄ lezē met grooter innichept. Want betere is een pater noster met innichept dā sond͛ innichept hondert dusent

¶ Vā een vrou dye haer pater nr̄ met grooter innichept plach te lesen

Het was eē goede vrou. eñ plach veel te biddē. Doen biechte si tot eēre tijt eē broeder. dye vraechde haer wat si te lesen plach. Si sprac. ic en can anders nyet dā dat pr̄ nr̄. eñ spreect in duytsche. dat doe ic om dat ick verstae wat ic bidde. eñ spreec ict in latijn so en v͛stae ic des niet eñ soe en wert mi daer geē innichept af. Die broed͛ seyde hoe menich pr̄ nr̄ plaecht ghi te spreken op enē dach. Sy sprack. Als ic totter misse coē. geeft mi god die genade dattet my wel te hande gaet so spreec ick een half pr̄ nr̄ of eē virendeel of eē heel. eñ gatet mi qualic so spreec icker veel. Doen seide die broed͛ hoe mach dat wesen. Alst v wel gaet so spreect ghi een half of een vierēdeel oft eē heel. eñ alst v qualiken gaet so spreect ghier veel Doen sprack die ioncfrou. Here des wil ic di berechtē. als ic dat pr̄ nr̄ begine so spreec ic aldus Vad͛ ons. so neem ic dese twee eerste woerden eñ begine te dencken dair op. dat die hemelsche god mijn vader wesen wille eñ dat ick sijn kint werden mach oft ic wil eñ zӱ erfgenaē wezē sal eñ dat mi die hemelsche vader so groote liefte eñ trou bewesen heuet. meer dan ye vader sijn kint eñ dat hi om mi eē mēsce gewerdē is. eñ om minen wil so grote armoede geledē heeft ende soe grotē arbeyt doen woude eñ so groote smaetheit als ye mensche lijden mocht wel. xxxiij. iaer. eñ tē laetstē leet hi den bitterē doot. Waer was ye vad͛ die dat leet om sijn kint. Als ic dit bedenck soe geeft mi god bi wilē so grote innichept eñ soetichept in mijnre herten. dat ick een gehele misse toe bringe inden enē woerde vad͛ mijn. daer na bedencke ic wat daer nae volget. Die daer biste in dē hemele. So beginne ic aē te denckē die grote vruechde die daer is indē hemel. eñ aē die bescouwinge gods aensichts. eñ aē dye kennisse der heyliger drieuuldichept. eñ dat ghesellscap der heylighen Van dier aēdachtinge so genet mi god bi wilē so groote innichept. dat ic eē lāge wile daer mede toe brenge. Daer na neē ic datter nae volghet Geheylicht werde dijn naē Dat bedēcke ic mz grooter ĳnicheit. eñ so voort aē so en cā ic ond͛ eenre missen. nau eē pat̄ noster spreken. soe dunct mi des dattet wel te handen gaet. Als ic geē innichz noch soeticheit en hebbe. soe spreke ick dz eē pr̄ nr̄ na den āderē. ende en weet niet wat dat ic spreke. So spreeck ic bӱ wilē wel vijftich pr̄ nr̄ onder een misse

so dunct mi dattet mi qualic te handen
gaet. dese vrouwe hadde wel recht lie-
ue kint aldus sulstu biddē met grooter
innicheyt. laet di alleens sijn hoe cleyn
dȳ gebet is wāt veel beter is een pr̄ nr̄
mz innicheit dā hōdert sond innicheyt

¶ Een leer. dz pater noster in duytsche
is den duytschen nutter ghelesen dan
in latijn

LIeue vader berecht mi. is dat pa-
ter noster nyet soe goet in latijne
als in duytsche. Lieue kint des wil ick
di berechtē. Eē scerp swaert is soe goet
in eens crepels hāt als in eē vechters
hāt. dā tis een vechter. nutter die daer
mede werckē can. dan een crepele dye
daer niet mede werckē en can. Eē boec
dat is soe goet in eēs kints hant. als in
een priesters hant. dan het is den prie
ster alte veel nutter dan dat kint. Een
licht schijnt so claer in eēs blinden hant
als in eens siende hant. dā het is dē siē
den nutter. Soe is dat pater noster. in
latijn ist so goet in dē leckēs mont. Mer
die priester diet verstaet die mach daer
meer innicheit in hebben. dā een leeck
diet niet en verstaet. Daer om rade ic
di dattu alsulcke gebeden sprekes dye
du wel v̄staetste. op dz di daer innicheit
van come aen dijnre sielen. Du sultste
oec wetē dat onse heere god dat pater
nr̄ niet en leerde in latijn. als die pries-
ter aenden outaer noch singhet maer
hi leerdet in al sulcke spraken als men
daer sprac inden lande daer hi was Hi
was int ioetsche lant. daer om soe leer-
de hi dat na der ioetscher spraken. had
hi in duytsche lande geweest hy hadde
duyts gheleert daer om sulstu dat spre
ken. alstu dz best conste verstaen dat is
minen raet. nochtans en straffe ic nyet
datstu dat pater noster in latijne spre-
kes beyde ist goet. welck dy best beha-
get dat spreect in gods naem.

¶ Een leer dat pater noster en is nz al-
leen goet mer oec and̄ gebeden

LIeue vad̄ berecht mi des. nae diē
dat god dat pater noster heeft gheleert
wat sullē dā dye ander gebedē. ende is
des niet genoech. dat een mensche dat
pater noster spreect Lieue kint daer op
wil ick dy antwoerde gheuen. Als du
coemste totter tafelen hebstu broot eñ
wijn du en sterueste niet. van honger
mer di en ghenoecht daer niet aen. du
wilste oec vleysch hebben eñ als di des
verdriet soe wilstu ander spijse hebben
eñ hoe die spise beter is hoe di lieuer is
Dijn lichaē spijstu grotelick. mer noch
grooter naersticheit sulstu legghē aen
die spise dijnre sielen. Die spijse dye de
siele laeft is dat innighe gebet. eñ dat
gebet sal sijn menigherley als die spij-
se is Alsmen se gemaect heeft wel nadē
smake so du alre best dencken const. so
genoeget di daer niet aen. datmen dy
den mont vollet eñ dē buyc men sal dy
oec die ogen vollē. men sal die spijse oec
verwen met soffraen. Lieue kint so sul-
stu doē in dijn gebet. Du sultste sprekē
dijn pater noster daer aen sultstu di nz
latē genoegē. Du sulste oec sprekē and̄
gebedē als dat aue maria. eñ credo in
deū. dē vij. psalm dat boeck vā ōser lie-
uer vrouwē vā ōsen lieuē heere vā sijn
re martelie vandē heylighen cruce. eñ
vandē heyligen vijf wonden eñ van al
den dingē. die ons heere heeft gedaen
eñ geledē om dinē wil. Eñ oec van on-
ser lieuer vrouwē eñ vāden heylighen
engelē eñ alle heyligē die du lief hebste
eñ wtuercorē. eñ voer alle kerstē sielē.

¶ Een leer vā vijf gebeden

LIeue kint du sultste bidden vijf

woudē sien sijn gherechte. Doe sprac
salomon Geeft mij een swaert. eñ doē
hi dat hadde doe sprac hi Dese seyt dat
kint hoort mi toe. eñ die anđ seit het is
mijn. Men houde dat kint ouermits.
eñ geue dye een helft die een eñ dꝫ anđ
deel die ander. Die moeđ des kints be
droefde haer seere ende bewees haer
moederlic herte eñ sprack. O lieue hee
re laet dat kint leuē ic wilt gherne ont-
berē. Doe sprac die anđ. Neen. mē salt
deylen. Doe sprac die conic. Geeft dye
vrouwe dat kint. si is die rechte moeđ
daer van. Doe dat die wise heren hoor
dē die hē te voren belachten. die begō-
den hē te louē eñ te ontsien. want si sa-
ghen wel dat gods wijsheit in hē was
Conic salomon nā vast meer eñ meer
aen bouē alle die coninghē die inđ we-
relt warē. Alle dye coningē brachtē hē
gauen. als gout. siluer. ghewaden eñ
schone paerdē. Hi ghinc in wijsheyt te
bouē alle die ghene die inđ werelt wa-
ren. als eman. ethan. calcar. dorda Hi
bescreef die nature alre bomē. cruden.
dierē eñ voghelē. Hi bescreef daermen
die duuelen mede beswoer. Hi besloot
in een glas veel ontallike duuelen Na
sijn doot meendē die luden datter een
scat in waer eñ brakē dꝫ glas. doen voe
ren die duuelē wt. Salomon tijmerde
den tēpel eñ anđ dinghē eñ hadde veel
arbeyđs Conic irā vā tiere die liet hē
in sijn lant dat hout houdē. eñ seynde
hem te iherusalē. eñ dien sandt coninc
salomon weđ alle iaers. xx. dusent ma-
ten weyts. eñ. xx. dusent vatē olijs. eñ
xx. dusent voeđ wijns. eñ sandt hē. xxx
dusent hout houders. eñ coninc iram
deđ. x. dusent. dat warē. xl. dusent. Die
deilde hi aen drien eñ seyndese aen den
berch lybano. Dat eē deel arbeyde die

een maent. dat anđ deel danđ maent.
eñ dꝫ derde deel dye derde maēt. Daer
na quamē deerste weđ. daer hiewen si
dat scoonste hout eñ maectent al rede.
Daer toe hadde hi. lxxx. duzēt steēhou-
ders die die steen wrachtē op sijn recht
Jn dē fundament laghē seer groote ste
nen. Een stene hadde in die lancte wel
xx. ellen. in die breete. x. eñ in dicte v. el
len. Die arbeyders die daer last droe
ghē die warē. lxx. dusent. Dye tempel
was gemaect vā edelē wittē marmor
steen. Dat ghetimert was al butē der
stat bereyt also datmen in die stadt doe
mē die tēpel tijmerde bijl noch hamer
en hoorde. die tempel was groot Doe
mē die steen houdē soude. doe vāt salo-
mō eē const Jn sijn hof was een struys
die hadde een iōghe dat bewracht salo
mō in eē groot glasen vat. Dye struys
ginc om dat glasen vat eñ sach sijn ion
ge daer binnen eñ en conde daer nꝫ toe
comē. Doe haelde die struys vter woe
stijne een wormkē dat dructe hi ōtwee
eñ bestreeck dat glas metten bloede te
hāt bract eñ dye iōge struys wert losse
Doe merctē si dat wormkē eñ sochtēt
inđ woestijnē eñ brakē daer mede dye
harde steenē. Die tēpel en was nꝫ ghe
weluet noch ghesparret noch ghedect
als onse kerckē sijn. Daer was bouen
op een slechte solder daermen op gaen
mocht. also sijn noch in dien lande alle
die husen. wāt si en behoeuē dair geen
dake. want het en plach daer nꝫ veel te
reghenē noch te sneewen Jn dien tem
pel warē wel drie solders vanđ aerden
wel. xxx. ellen hoech daer was eē noch
xl. ellē hoger. daer was noch eē. l. ellen
hoger. eñ daer bouen was dat dack Al
soe had die tempel int hoghe wel hon-
dert eñ. xx. ellen. Daer die onderste sol-

re was daer ghinghē dye balcken vijf
voetē doer die mure. daer was op ghe
maect een ōmegāck dairmen op moch
te gaen als op eē borch Dat selue was
oec aen danđ solder gemaect. Die om
megāgen hieten pinacula. daer leyde
die duuel ōsen here god op eñ hiete hē
afspringen. dat was vāden anderē tē
pel. want die tempel die salomon had-
de ghetÿmert die was al vdoruen tot
indē gront. Daer na wert een anđ ge
tymmert nađ seluer wijse. eñ en was
nyewer na so schoon als die eerste. In
den tempel was eē wendelsteen daer-
mē op ghinc. indē tempel waren veyn
steren. butē nauwe eñ binnen wijt. die
versierde salomon alđ eerst Die onder
ste woninghe des tēpels daer was die
mure altemael ghecleet mꝫ breedē ta-
felen. die warē van ceđbomē Also wast
oec bouen onder den balckē eñ dꝫ aert-
rijck benedē was ghemaect van den-
nen oft vā delen. Eñ alle dye tafelē bo-
uen eñ benedē ende al om aē dye wāct
eñ die edelen daermē op ginc die warē
ghecleet met claren goude. eñ dꝫ gout
was ghenagelt met gulden naghelē
die waren seer groot eñ schoon. Daer
die een tafel aen die anđ sloot daer wa
ren breede lijsten seer meesterlijck ghe
maect vā goude. wie daer in ginck die
en sach anders niet dā gout. Dye anđ
twee woningē en warē so schoon nyet
Doemē die steenē leyde int fundamēt
eñ in die mure. doe was daer een steen
seer schone. die en conden die meesters
gheen stede vindē in te setten. hy was
te lāck oft te cort. te hoghe oft te laghe.
daer besochtense dese steen dicke om te
werck te brengē mer het en halp nyet
Doe worden die meesters toornich en
de verworpē den steen Doe hi daer eē
wile hadde gheleghen sochten si hem
noch een stede om dat hi soe scoon was
mer als si hem op brachten so en was
hi niet te maten. Daer lietē si hem lig-
gen eñ verteghens altemale. Doe die
tēpel al ghereet was eñ men den laet-
sten steen soude leggen. doe was daer
bonen inden hoeck een hol daer soude
een hoghe steen in leggen. doen en vō
den si gheen steen die daer te mate toe
was. Ten laetsten quamē si tottē ver-
worpen steen eñ maten hem doe was
hi daer alsoe wel te matē oft hy daer in
gehoudē waer gheweest. Eñ die steen
besloot in hem twee wanden. Dit ver
wonderde hē allen die daer waren. eñ
spraken. het waer een wonđ van god.
Hier om is ghescreuen inden souter
Lapidem quē reprobauerunt edifican
tes: hic factꝰ est in caput anguli. A dño
factum est illud: et est mirabile in ocu-
lis nostris. Bouen inđ muren was eē
seems eñ stac veer ouer daer hingē aē
guldē wijndruuen die warē seer groot
die waren ghehangen datse dye wint
mocht werpen hier eñ daer. Bouē op
die muren stonden gulden speeren op
ghrecht als glauien. eñ die waren sō
scherp datter gheenē voghel op sitten
en mocht. Ende die glauien warē wel
een mans stade hooch. eñ waren van
veer aen te sien als een gulden wout.
Om den tēpel waren ghetÿmert veel
schoone husen ghelijc een cloester Tus
schen die huysen eñ den tēpel was een
groot scoon velt daer hadden die man
nen sonderlinghe husen daer si plagē
te biddē. eñ die vrouwē sonđlinghe hu
sen. Dat ghetymmert was so menich
fout eñ wonderlijc datter nyemant te
vollen afscrijuen en mach. Der guldē
vaten inden tempele was soe menich

duisent daermen mede plach te offerẽ
ter tafelen.ẽn die candelarẽ.hãt vaten
ẽn wieroock vatẽ die warẽ daer soe ve-
le datter te lãck is af te sprekẽ. Diẽ tem
pel wert ghemaect binẽ.vij.iarẽ. Doe
v̓gaderde coninc salomõ alle dat volck
ẽn wijde dẽ tẽpel.ẽn offerde vanden si
nen alleen.xx.duysent ossen C.dusent
weerẽ. ẽn die vorsten ẽn dat ghemeen
volc offerdẽ ontallike ossen ẽn scapen.
Die sanck. die blijscape ẽn dat spel dat
ter was is ontsprekelic Coninc salomõ
viel op sijn knien ẽn bad gode dat alle
die ghene die ghenade sochtẽ ende be-
geerdẽ indẽ huse gods dat hẽ god ouer
die ontfermde ẽn v̓gaue al haer sondẽ.
Oic daer duertijt. oft sterfte. oft ander
plaghẽ int lant quamen dat si god aen
riepen ẽn quamẽ inden huse gods. dat
hẽ god ouer haer õtfermde Werden si
geuãgẽ oft gheuoert wtẽ lãde ẽn keer-
dẽ hẽ tottẽ huse gods ẽn riepẽ hem aen
dat hẽ god ouer hem ontfermde. Doe
quã een vuer vãden hemele ẽn õtstac
alle den offer. ẽn een wolcke quã ẽn v̓-
volde alle dẽ tẽpel vã binnẽ Des nach
tes openbaerde hẽ god ẽn sprac. Ic heb
dijn gebet v̓hoort.ẽn dat huys gehey-
licht. Alle dat volc bleef daer te gadere
vij.dagẽ met grooter bliscap. Daer na
gaf hem die coninc oerlof. Daer na tij-
merde conĩc salomon eẽ wondlic scoon
huys geheten dat wout huys ẽn stont
middẽ in een wout in een lustelick hof.
met edelen bõmẽ om beset.als oft een
wout ware der crudẽ waren vele ende
menigerhãde. lustelic ẽn ghenuechlijc
Ẽn den hof was groot ẽn breet groen
ẽn bloeyende met roosen lelyen ẽn vyo
len ẽn met menigerhãde bloemen dat
ment nz te vollen scriuẽ en mach. Dat
wout huys was beneden van steen ẽn

bouen vã edelẽ houte. Inden onderstẽ
huse besloot mẽ die edel wortelen ende
cruden dat duerber was dat edel elec-
tuarium dat mocht indẽ steẽhuse badt
duerẽ dan and̓s waer. Optẽ ouersten
huise lach alrehande wapẽ dat vãtmẽ
daer al berept dat was vã edelen ghe-
tughe ghemaect. daer warẽ sond̓linge
wapenẽ daer die coninc mede te houe-
ren plach. daer warẽ somighe glauien
vã finen goude ghetogẽ. ẽn CC. boke-
laers vã goude. daer warẽ guldẽ schil-
den ghemaect als een half man. Dese
guldẽ wapenẽ bewaerde des coninc
poortwaerd̓. Voort soe was buten der
stat een hof die hiete der wonnen gaer
de. daer plach die coninc te varen op si
nen guldẽ waghẽ langes doer die stat.
om sinẽ tijtcortinghe. Doe reden voer
hẽ menich hõdert ioncherẽ. dat waren
al wtghelesen kinderen. die scoõste dye
die werelt hadde dien warẽ haer hare
ghelu ẽn ghecruyst ẽn lãck totten gor-
del. Die warẽ ghecleet met gout ende
bliant. ẽn met duerbaer ghewãt. Die
voerdẽ voor den conĩc CC. glauien ẽn
CC. cluppelẽ vã goude ẽn. CCC. gul-
den pelten vã goude. dye warẽ gestelt
als mãnen. die schenẽ al vã goude. ẽn
waren aen te sien recht als die heylige
engelen. daer volchde die conĩc nae op
sinen waghẽ Dair na volchdẽ sijn vor
sten. heren ẽn knechten. ẽn sijn ghesin
ne was seer. groot. Hi hadde. xij. duzẽt
rijt paerdẽ. die had hi half met hẽ inder
stat van iherusalẽ. ẽn de and̓ liet hi hou
den tweer weghen optẽ landen buytẽ
also lange tot hi dier behoefde. Hi had-
de sijn conincrijck in. xij. voechdiẽ ghe-
deylt. Een yeghelijck voecht moest hẽ
spijsen een maent lanck alsoe quam dz
iaer om. Hi moeste alle daghe hebben

xxx. muddē bloemē tot cleyn broot eñ
lxx. mudden meels tot grof broot. dat
waren. C. muddē dat tot ſijnre coken
quā. daer en was gheē ghetal van rin
deren. vā veſanen. vā herten eñ hinen
van haſen. vā veltuoenderē. vā beerē.
eñ van alrehāde wiltbraet dat int wa-
ter oft op die heyde is. Bouen alle dit
wiltbraet ſo hadde hy alle daghe van
tammē beeſtē. x. oſſen wel ghemeſt eñ
xx. uter weydē. hondert ſcapē. Bouen
dat ſo brachtmē hē alle daghe viſſchen
ſonď ghetal vā alle landen eñ ſtedē Bo
uen dat en was des gheen ghetal wat
men v̇dede alle dage aen moes aen a-
mandelen. aen vighē aen roſinen aen
rijs. aē ſuker eñ van alle vruchten die
de werelt heeft. Bouen dat ſo iſt ontal-
lic datmē daer v̇dede aen wijn aen me
de. aen lutter drāck. aen appeldranck.
aen clarept eñ aen alle den dranck dye
men bedēckē mach. Der vrouwē wa-
ren ſeere veel in ſijn hof. Hi hadde een
wile wel. lx. coninginnē eñ. lxxx. vrien
dinnen. Dair na quamen die coningē
eñ heeren vā allen landen. eñ brachtē
haer dochteren tot ſinen houe eñ wou
den vrienſcap met hē makē. Doe was
der coninginnē dye ghecroont waren
ſeuē hondert. eñ der vriendinnē CCC
eñ der camerierē die daer toe hoorden
en was gheen ghetal. Deſe vrouwen
warē heydenē eñ maecten den wijſen
coninc ſalomō tot een dwaes Alſoe dat
hi in ſijn oude daghen gods v̇teech eñ
aenbadt afgodē. Eñ dede der vrouwē
makē een tempel eñ afgodē ghelijck ſi
plagē aen te biddē in haren landē van
daen ſi ghecomen waren. Lieue kint
hier om ſulſtu vrouwē ſcouwen. eñ na
haer niet te ſeere horen. Wil een man
na haer horen hi en is nijmermeer al-
ſo wijs ſi maken hem wel tot een geck
Sōmighe boekō houden wel alſo dat
coninc ſalomon berou hadde voer ſijn
laetſte eynde Lieue kint nu hebſtu wel
gehoort vander groter eeren eñ rijcdō
eñ glorien coninck ſalomons. By ſinē
tijden was ſoe veel gouts binnen ihe-
ruſalem datment ſiluere niet en achte
meer dan voor ſteen. Die luden maec
ten haer tafelen in die ſtadt van ſiluer.
eñ haer ſtoelen ende bāckē eñ anď dinc
buten dē huſe opter ſtratē voer die do-
re vā ſiluer Die coninc hadde wt gaen
een vloot vā ſchepen met cogghen eñ
met menigerhande ſchepē die ſeylden
tot ofyr. eñ haeldē menigerhāde dinck
gout. ſiluer. coſtelijck hout. elpen been
pauwen eñ apen. eñ alrehande ſelſem
dingen vā dieren eñ beeſten eñ brach-
ten dat te iheruſalem

¶ Hoe dye coninginne vā ſaba quā te
iheruſalem. om ſalomons wijſhept te
hooren

VJe machtighe coninghinne van
ſaba. dye geheten was nitaula. eñ dye
wijſte vrouwe die ergēt was die hoor
de veel ſeggē van coninc ſalomō ende
van ſijnre wijſheit. eñ toech daer hene
met grotē ghetocht eñ met groter coſt
eñ met grote heerſcappie. eñ met veel
olyfanten dye droegē gout. duerbaer
ſteen. eñ edel crudē. eñ quamen tot co-
ninc ſalomons houē. die ſe ontfinc met
groter eerē. daer gaf ſi den coninc C. eñ
xx. pōt gouts. eñ edele ſteenen. eñ coſte
like cruden. eñ veel dat daer te iheruſa
lē nye der gelijc geſien en was. eñ dye
coninc gaf haer veel meer weer. Daer
began ſi tegē dye coninc te ſprekē van
wijſhept. Eñ ſi en conde ſalomon met
ghenē dinghē gelijcken inď wijſhept
Daer v̇wonderde ſi haer alſoo ſeer dat

si niet spreke̅ en kõde Doe sprac si. Nv bekẽne ic dat mi die helft nyet ghesept en is in mỹ lant die ic nv selue ghesien eñ gehoort hebbe Salich sijn de knechten die voer di staen eñ wijsheit horen Daer na seindese die coninc thuys mz groter eere̅. Onđ alle dz ghetimert eñ wonđ datter was so en was daer niet dat haer so seer v̓wõderde al die cleder daer sijn knechte̅ mede ghecleet ware̅. Als een gast oft ee̅ vreemt man in des conincs houe quã soe vant hi daer menich duysent riddere̅ eñ knechten seer duerbaerlic ghecleet. Als hi eene̅ man sach so sach hi wel aen sijn cleđ wat ambacht dz hi hadde. eñ daer en dorste hi niet meer na vragen.

¶ Een leere. alle tijtlike dingen en sijn niet bi die eewighe dinghen

Lieue kint nv merct wat ic di seggen wil Waert also dat alle die eere deser werelt. dese rijcdom. dese ghenoechte eñ vruecht duisentwerf meer waer dat waer een groot dinck. Noch meer waer si soe menichfout meer als menighe sterren int firmament des hemels staen. eñ als menich dropel waters in die zee is. eñ menich sandt inder aerde̅ is. dat waer ee̅ grote vroechde Eñ hadstu die vroechde alleen eñ soude dure̅ tot aenden iõcsten daghe nochtans en mochtet nz ghelike̅ der minster vroechde die inde̅ hemel is eene̅ daghe. Lieue kint wilstu ter eewiger vruechden come̅ soe sulstu ee̅ reyn herte eñ ee̅ cuysch leue̅ hebbe̅ eñ sulste scouwe̅ alle oncuyschept. Du moechste met eene oncuyschen wille oft ghedachte dye eewighe vruechde v̓liesen eñ die helle v̓dienen.

¶ Een vraghe Mach een mensche mz ter herten een dootsonde doen

Lieue vađ mach ic met mijn ghedachten een dootsonde doen. Heb ick den wille dat ic een man slaen wille sla ic hem niet ic en derf hem niet beteren. Heb ic wille oncuyschept te doen. eñ doe icse niet heb ic eenighe dootsonde ghedaen. Lieue kint hier op wil ick dy antwoorde̅. Het geschiede in een stat geheten reuel. datter ware̅ meer dan .xx. ghesellen die worpen te gader eñ woude̅ roue̅ op die zee ende voere̅ hene. Sy worde̅ gemelt me̅ voer he̅ na eñ brachtense weder. si en hadde̅ niet gheroofte. noch scade gedae̅. nochtãs worde̅ si alle gerecht. Wie derf segghen dat he̅ onrecht si gedaen. Si en hadde̅ noch niet dan de̅ quade̅ wille allee̅. daer werden si mede sculdich. Also segge ic di hebstu de̅ wille een man doot te slae̅ eñ sterfstu metten wille. du en coe̅ste ne̅mermeer voer gods aensichte. Hebstu oeck den wille tot oncuyschept. ende moghestu dat niet te werc bre̅ghe̅ sterfstu metten wille du en coemste ne̅mermeer voer gods aensichte

Lieue kint ic wil di ee̅ anđ segghen dat veel swaerder is Hebstu ee̅ onreỹ gedachte eñ becõmerstu dỹ hert daer mede. eñ is di wel met die̅ gedachte al woudestu dat node doe̅ daer du op de̅cken kest. dat gedacht is ee̅ dootsonde voer god. om dattu dỹn gedachten niet weder en staetste. Dien suldi mishage̅ eñ misprisen. du sulste di daer õwaert toe hebbe̅. dy sal daer toorn toe zỹ. doetstu des nyet ee̅ speelstu mette̅ gedachte̅ eñ hebstu ghenoechte daer in. du doetste een dootsonde. al woudestu dat noode volbrenghen mette̅ wercke daerstu op dachste Dit selue sulstu oeck verstaen met dencke̅ aldus Du hebste een man dien du nyet gonstich en biste du woudeste he̅ node quaet doe̅ al lage hi voer

di gebondẽ du woudeste hẽ node slaen
Doch dencstu alsoe. oft hẽ een anđ sloe
ghe dat waer dy lief. dye ghedachte is
een dootsonde Du woudeste een man
node sijn huys af barnen. doch waert
dattet een anđ dede dat waer di lief. du
gonste hem dat wel die gedachte is eẽ
dootsonde. ist dattet di nz en mishaget
Du en wilste oec sijn goet niet stelen of
nyemãt en wiste. doch soe is dijn herte
oft hẽ sijn goet ghestolen wert. oft dat
hijt verlore op die zee. oft anders waer
dat waer dy lief. die ghedachte is doot
sonde. ist dat di die ghedachte behaget
eñ niet en weđstaetste. Alsoe ist oec om
een oncuysche ghedachte. eñ is di daer
wel mede. eñ woudestu met moet wil-
le wonen indẽ dencken. dat is dootson
de. nochtãs dattu die oncuysheit node
doen woutste
¶ Een vrage Na dien dat õcuysheit eẽ
dootsonde is. waer om doẽ dã die prie/
sters eñ geestelike personẽ die sonde
LIeue vader ghi sijt alte swaer. eñ
maect die sonde seer groot. Ist soe
grote sonde als ghy my segt waer om
doent dã die papen die inden boekẽ le-
sen waert alsoe grote sonde si en dedẽs
niet. Lieue kint een goet priester soude
node oncuysheit doen. Du sulste weteẽ
dat die priesters eñ begeuẽ luden. bey-
de vrouwẽ eñ mãnen als si beghinnẽ
quaet te werdẽ soe werdẽ si veel quađ
dan een anđ mẽsche. Si doẽ sondẽ dye
een leeck mẽsche niet en dorste denckẽ
noch doen. God die bewijsde den pro-
pheet. Iheremias een bewisinghe eñ
sprac. Wat sietstu iheremia. Hi sprac.
Here ick sie staen voerden tẽpele twee
koruen met vighen. Indẽ eenẽ korue
sijn goede vighen. inden anđ quade vi
ghen. Die goede vighen sijn seer goet
ende die quade vighen seer quaet. Lie-
ue kint also ist metten papen eñ beghe-
uen luden. daer si goet werden eñ sijn.
daer sijn si seer goet. daer si quaet wer/
den eñ sijn daer sijn si seere quaet eñ te
mael bose.
¶ Van een monick die wter oerdẽ liep
Heñ wert een mordenaer
HEt was eẽ monick die liep wt zij-
re oerdẽ eñ wert een rouer eñ een mor
denaer eñ liep tot anderen ghesellen ĩ
dat wout daer si morden eñ wert qua-
der dan si allegader waren. Hi en liete
niemant leuen vã die hẽ te boer vielen
Hi moorde dat die anđ niet moordẽ en
wouden. Hi moorde eenen mensche
also lief als een vlieghe. Daer na wert
hi begrepẽ eñ quã ter doot. doe leet hy
dat eñ sprac. Ic heb geweest eẽ monick
eñ ben een moorder geworden. eñ mi
was so wel tottẽ sonde dat ick dede dat
anđ moorders niet doen en dorstẽ Als
ic een mensche den hals afsneet eñ hy
rotelde metter kelen. dat ghelupt was
mij soeter dan alle orghelspel oft sanck
die ic oeyt horen mochte
¶ Een vraghe Oft een wijf in reynic-
heit woude leuen. eñ die mã des nz ge-
hengen en woude. wat sal dat wijf dã
doen
LIeue vađ ic woude gheerne cuy-
schelic leuen. mijn mã en wil des
niet gehengen. het si in heylighẽ tijdẽ
oft in anderẽ tiden dat is hem alleens.
wat sal ick daer toe doen. Lieue kint
dat wil ic di segghen. Dijn hant eñ du
dats een lichaem. Dijn hant en mach
anders niet doen dã du en wilste Dijn
man ende du ghi sijt eẽ lichaem in dye
echte. du en mochste nyet doen in dye
sake dan dat hi wil. du sulste hem tot al
len tiden gehoersaem wesen. ende sul-

ste daer bi hebben eē reyne cuysche siel doet hi dat hi van rechte niet doē en sal hi vint siin loon wel. doch soe sultstu hē ymmers vmanē. bi wilen alst di nutte is bidt hē dat hi dat late

¶ Een leere die in reynichept leeft dye is een tempel gods.

LIeue kint hebstu eē cuysch leuen so werdet diin siele eenen tempel gods. eē woninge des heyligē geests. Waer gheene cuyshept en is. daer en mach god niet wonen. Wiltstu rechte cuysheit hebbē die moetstu crigen met groten arbeit eñ met vechtē Du moet ste strijden metter becoringhe. eñ met dinen ghedachten eñ sulste dye weder staen met vastē. met biddē, met wakē. eñ met castijden

¶ Van een heylich heremijt. die eē kīt bescermde voer die oncuysheit

HEt was een heylich heremijt die hadde een kint op geuoet in siin-der cellē. Doe dat kīt tot sinē iarē quā doe haddet grote becoringe Doe sprac die heremijt. gaet in dat wout alleene vastet eñ biddet veertich dagē eñ coēt dan weď tot mi. Als hy daer. xl. daghē gheweest hadde quā daer een wijf gaē eñ was vreeslijck eñ stinckende eñ viel op siin lijf. hi namse eñ werpse van hē. Doe sprac si. Waer om driuestu mi vā di. ic ben die oncuyshept daer du die be coringe van hebste Ichebbe menigen mensche tot sondē gebracht. Ick wou-de di oec tot sondē hebbē gebracht had stu niet geuolcht den raet diins vaďs. Mettiē voer si vā hē eñ hy dācte gode

¶ Van een out man. die sinte andries verloste vander oncuyshept

EEn out mā die hiete nycolaus die quam gaēde tot sinte andries eñ sprac. Heer bidt gode voer mi wāt ick ben wel tseuentich iaer out. nochtans en can ic die oncuyshept niet weďstaen Doe otfermde hē sinte ādries ouer hē eñ badt voer hē eñ sprac. Ick en wil nē mermeer broot eten. ic en weet dat hē god ontfermet ouer desen man. Doen hy vijf daghē hadde geuast. doe quam hem een stēme eñ sprac aldus. Andrea du biste vhoort. Segget hem dat hi hē oec soe castie als du di hebste ghecastijt dan mach hi eē cuysch leuē leydē. alsoe dede die man. Lieue kint dit laet di een leer wesen. als dat ghy v castijt als du alder best moechste. eñ neēt exempele aē dese leerē die hier gescreuen staen

¶ Hier begint dat seuende ghebot eñ is hoe dat ghi nz stelen en sult. met raet noch met daet in gheenreley wijse. eñ hout oec van veel scoonder vraghen. van onrechten goedē.

LIeue vader ick bidde dy om onsen lieuen heere. leert mij welc is dat seuēde gebot. Lieue kint dat wil ic di gheerne leeren op dattu gode voer mi biddeste Dat seuende ghebot is Du en sultste niet stelen Lieue kint dat sultstu aldus verstaen. eñ dat in twee manieren. Te eersten male na den geestelickē rechte Du en sulste niemāts goet of dinck dy nutte makē oft tot diin profijt brengē. sonder siin wille ofte wetenscap Neem stu een mensche siin scip teghē siin we-tenscap eñ makestu dy dat nutte. ende brenghestu dat weder op siin stede. eñ wiltstu dz hi des niet weten en sal so heb stu dat gestolē Leent di eē mensche een scip ter molen mede te varē eñ vaerstu dan anders waer daer mede dat veer-der is ende wiltstu dan dat hi des nyet en weet soe hebstu dan dat ghestolen.

Leent di een mensche eē wagen dattu
daer hout mede haelste haelt ghy daer
dan stroo mede of anđ dinc wiltstu dat
hi des niet en weet so hebstu ghestolen
Staet di eē dinc te pande eñ brukestu
dat tot dijn profijt eñ wilstu dat hi des
niet en weet soe hebstu gestolē. Jn alle
dese stucken voerscreuē eñ des gelijcs
so sijtstu des sculdich dat ghi den men-
sche hier vā sult voldoē. dair voren dat
ghi sijn goet hebt ghebesicht tot dinen
profijt. Doetstu des nz eñ sterfstu daer
mede du sterfste met onrechten goede.
Eñ voldoetstu hē daer voer. nochtans
suldi gode daer voer voldoen. eñ sulste
dijn penitencie daer af ōtfaē Lieue kint
die steelt is sculdich. Wie raet daer toe
geuet is sculdich Wie consent daer toe
gheuet met hulpe oft met rade. dye is
sculdich Dese voerscreuen sijn sculdich
met geestelic rechte dat si die diefsten al
temalen ghelden soudē eenen yeghe-
lic bi sonderlinge die des ye ghenoten
hebbē nochtās sullen si haer boetē ont
fangē. Soe wie dz siet dat eē dief steelt
oft stelē wil. eñ swiget al stille eñ moch-
te dat keere met sinē woordē sonđ sijne
scade die is sculdich Weet een mensche
eenē dief die stelen wilt eñ en weđstaet
hē niet mettē werckē eñ en hindert dat
niet. eñ mochtet wel hinderen sonđ zij̄
scade is sculdich Wie dat gestolen goet
weet eñ nz en wijst die is oec schuldich.
Dese voerscreuē sullen haer boetē ont
fanghē mer si en sijn niet schuldich dat
goet weđ te geuē noch te betalen. Wie
dē dief oft diefte hout in sijn huys. dye
is sculdich eñ sal boeten ontfangen Jst
oeck also dat hi dien dief ofte diefte ver-
hudet eñ hindert. datter goet niet we-
der en coemt so is hi schuldich dat goet
te betalē ganselijc nochtans sal hy sijn
boete ontfaē. Wie der diefte ghenietet
die sal so veel betalen als hi ghenotē he
uet. So wie dē dief voer sijn oghē looft
eñ sept dat hi wel gedaen heeft eñ des
nz en laket eñ misprisetdie sal sijn boe-
ten ontfaen Jst oec dat die dief van dat
lof ghesterct wert in sijnre quaethept.
eñ steelt noch meer. so is die gene schul
dich te betalen dye hē prijst eñ daer toe
hout Heeft eē mēsche eenich dinc gesto
lē mz alle die vrucht die daer af coemt.
oft afgecowē is die moet hi weder ghe-
uē Aldꝰ so verstaet dat. steelt eē mensce
eē koe al die caluerē die van die gestolē
koe comē. eñ voort daer af. dz moet hy
altemael weđ geuē Steelt eē mensche
coorn eñ sacpet. al datter af coēt moet
hi altemale weder geuē. Daer toe had
de hi alle die cost v̓loren die hy daer op
ghedaē hadde. die en mochte hi niet af
slaē. Steelt eē mēsce eē pēninc eñ wint
daer mede dusent marck hi moestet al
temael weđ geuē. Heuet een mēsce eē
dinc gestolē. eñ wil dz weder geuen eñ
ist onđ hē erger geworden hi sal die sca
de op rechten

Een vraghe oftmen onrecht goet co
pen mach.

Lieue vader moet ick eenich ghe-
stolē goet copē. Lieue kīt du en moetste
dz niet copē. Wat mēsche dye daer coft
eē ghestolē dinc. eñ en wist nyet dattet
gestolen waer eñ wordet daernae ghe
waer hi soudet weđ geuē. eñ mach sijn
gelt niet weđ epschē. Laet dat alsoe sijn
dattet eē waerlic recht hadde geset dat
hi sijn gelt weder epschē mochte noch-
tās en sal hi dat niet doē. wāt dat gees-
telike recht gaet bouen dat waerlijcke
recht. Eñ hadde hi daer cost op gedaen
eer hy wiste dattet ghestolen waer dye
cost mochte hi weder epschen. Oft had

de hi daer coop op gedraghē eert hem
te wete wert gedaē dattet waer ghesto
lē dē coop mochte hi weđ epschen Mer
waert also dat hi dat daer nae langher
hielde als hp dat wiste dattet gestolen
waer eñ woudes dan niet weder ghe-
uē alle die costen die hi daer na aen lep-
de die waer al ṽloren. eñ en mocht niet
weder epschen. Waert oec alsoe dat hi
dat gerne weđ gaue eñ die geē niet we
der eñ quaē. die costē die hi dā daer aen
hadde gelept die mocht hi wel epschen
Hadde hi dat dinc dan beter gemaect
die cost mochte hp wel vorderen en ep/
schen. Hadde hi haer vrucht daer van
op geboert eert hem te wetē wert ghe-
daē die vrucht en derf hi npet weđ kee-
rē oft si verdaē waer. maer hadde hijse
reede hi soldese weder geuē. Maer he-
uet hi vruchte op geboert daer nae dat
hi dz wiste die sal hi pimmer weder ghe
uē al sijnse verdaen. Waret oec also dz
hi dat dinc snoder hadde ghemaect eer
hi wiste dattet gestolē waer. soe en dor-
ste hi die scade nz op rechten Waert oec
also dat hp dat ṽcofte eer hijt wiste dat/
en derf hp niet betalē. Waert oec alsoe
dat hi dat na vercofte. dan soude hi dat
betalē dit seluē sal hi doē oft hijt ṽlose.

¶ Een vrage oft eē wijf aelmisse mach
geuē van dat si harē man steelt

Lieue vađ moet ic mijnē man wel
stelē daer ic aelmissen van gheue
om god Lieue kint hebdi goet dat dinē
man npet toe en hoort. daer moechstu
vā geuē tsegē sinē wille. Hebdi goet te
samē daer dp des dunct dat hē dijn mā
nz en toornt oft hijt wiste. oft dijn man
dat wiste. dat hi des in gheēre wijs en
hengede soe en sulstu des niet geuē Tē
waer in also grooter noot dattu vōdes
te een mēsche dpe van hongher steruē
moeste of du hē niet en gaueste. In diē
noode moechstu gheuē tegē dijn mās
wille. Welck wijf die daer helpet dat
goet trouwelijc winen eñ weruen dpe
mach vrijlic aelmissen geuē badt dan
die niet en werket. eñ daer dpe man al
moet besorghē alleen. Gheeft een wijf
aelmissen. eñ vraecht die mā daer om
me si salt bi harē liue bewaren dat si nz
en lieghet. Heeft een wijf eenē mā dpe
sijn goet verdobbelt eñ wech brenget
si moestet hē wel onthouden. tot haerđ
bepder behoef. Heeft een wijf sonderli-
ghe kinderen. daer die man gheē rech
te toe en heuet dat hise voeden sal. si en
mach die kinderen npet gheuē weet si
dat voerwaer. dattet die man npet en
wil hebbē.

¶ Een vraghe of
een kint butē sinen vađ. eñ een knecht
butē sinē heere van sijns herē goet pet
gheuen mach

Lieue vader moet een kint pet ge
uē van sijns vaders goet. sonder
sine wetēscap. Eñ een knecht vā sijns
meesters goet dat sijn meester npet en
weet. Lieue kit du hebste wel gehoort
wat ic vorē ghesproken hebbe vanden
vrouwē. moet des niet doē eē vrouwe
eē kint moet des noch min doen. ende
een knecht noch min.

¶ Een vraghe. Oftmen onrecht goet
stelen mach

Lieue vađ moet ic wel een wōcke-
naer. eē rouer. een iode. oft een dief. ste-
len dat goet. dat hi onrechtelic heeft eñ
geuent om gods wil. Lieue kint du en
sulste dat niet doen Hebstu dat ghedaē
Du sultste dat weder geuen goede lu-
den dien dat afghebroken is met on-
rechte dat moghestu doen oft du wilt-
ste. Du mogheste dat oec den ludē we-
der geuē hepmelick. Lieue vadere een

heydē hout eenē kerstē mā in sijnd̄ vā-
ghenissen moet ic hē dien man wel ste-
len. Lieue kint hebstu eenē heyden bin
nen vrede ghestolen eē kerstē mā die si
nē rechte genāghen was. du en sultste
hē den man niet wed̄ geuē om anxten
wille wāt hi mochten dodē mer du sult
ste hē betalen dat bistu sculdich. Lieue
vader hoe sal ic dat vernemē oft hi met
rechte geuanghen is. Lieue kint heeft
eē heydē eē kerstē geuangē. voer sinē
sculde die die kersten dē heydē sculdich
is ofte om scade die hē die. kersten ghe-
daen heeft soe is die kerstē sinen rechte
geuangē. Waert oec also dat eē kerstē
eē heyden sijn trouwe loosde. eñ brake
hem die trouwe eñ werde dan trouwe
loos. vinghe dye heyden den kerstene
daer na hi waer sijn rechte geuangen.
Lieue kint du sulste een heyden oft een
iode houdē dattu hē louestе dat tegen
god niet en is

LIeue kint waer een kersten ghe-
uanghē in een heydens huys hy
moeste v wel stelen dat hi ate oft dronc
ke tot sijnre nootdruft. hy moeste oeck
wel indē node eten eñ drincken. dat sy
harē gode offerdē. des hi dat niet en de
de haer goden ter eerē. Waer een ker-
sten eēs heidē rechte geuanghen hi en
moeste hem niet stelē dat hi ate of drōc
ke wt gesept in grooter lijfnoot. Lieue
kint waer een mensce in honger noot
dat hi steruen moeste. so mochte hi wel
stelē sijn nootdruft sonder sonde. Een
kerstē oft een wijf soude lieuer van hō-
gher steruē eer si oncuysheyt oft ouer-
spel dede om nootdrufte wille. Eñ een
yeghelic mensche soude veel lieuer ster
uē van honger. eer hy enige sonde om
noots wille dede. Welck mēsce in lijfs
node steelt sijn nootdruft worde hi dan
daer na rijc. dat hijt vermochte te gel-
den dā soude hi dz wed̄ geldē eñ betalē

LIeue vad̄ moet eē mēsche dē hey-
dē wel stelen sijn kint eñ brengēt
totter kerstendom Lieue kint dat moet
een mēsche wel doē binnē vrede eñ bu
tē vrede. wāt hy en doet dē vader daer
geē scade aen die hē sijn kint neemt. eñ
brenct dat tot gode dat die vader bren
ghē woude totter eewiger verdoeme-
nisse. eñ des vaders pijn wert te mind̄
inder hellen. Lieue kint du sulste dz we-
ten dat menich mēsche is inder tijt ge-
borē. dat hi hē meer voeget te stelen dā
eē ander mensche. mer het en is hē soe
niet aengeborē dat hi immer vā node
stelē moet. hi mach dye quade lust wel
wederstaē of hi wil Wanneer di een be
coringhe aen coemt dattu yet sieste eñ
dattu dat gerne nemē woudeste so sul-
stu dat vromelijke wederstaen. eñ om
dattu dye becoringe wederstaetste. eñ
mz dinē eyghē gedachtē enē strijt heb-
ste. daer om wil di god een eewich loon
daer voer geuen

Van een
abt die hē seluē ōwan dat hi nz en stal

HEt was een heylich abt die hiete
senon. die soude wādérē eñ was
seer moede. eñ ginc sitten onder eenen
boom eñ woude hē rusten Doe sach hi
eenen acker daer was scone vrucht op
dier vruchtē luste hē seer eñ dachte dat
hi der vruchten wat nemē woude tot
sijnre nootdruft. Doe dacht hi wed̄ in
hē seluē die ghene dye and̄ luden haer
dinc stelē. die moetē grote pine lijdē in
der hellē. eer ic yet stele soe wil ick eerst
proeuē of ic yet liden mochte die pine d̄
hellē die daer voer behoort te lijdē. Eñ
hy stont op eñ toech sijn cleeder wte eñ
ginc staen in die grote hette der sonnē.
eñ stont daer vijf daghē. eñ brande hē

seluē. Doe hi dat nz lāger lidē en moch te sprac hi tot hē seluē. ic proeue wel ick en mach dese sonne niet langer lijden hoe soude ic dā lidē die pijne der hellen die nēmermeer eīde hebben en sal. Al so ōginc hē die becoringe die hy hadde tottē stelē. Lieue kint also sulstu doē also dicke als di coemt die becorige so sulstu dēcken op die eewige pijne der hellē. eñ sulste weōstaē die gedachten wie die niet wederstaē en wil dye wert een dief. eñ diē salmē wt alle goeden luden brenghē

Vā eē broeder die om diefte wil wtē cloester geworpē wert

Het was eē broed in een cloester. daer sinte herasm⁹ abt was. dye broed plach te stelē dye abt nā hē alleē eñ sprac. Laet dijn stelē wesen ic wil dy al geuē des du behoeueste Hi gaf hē al des hi behoefde Nochtā en liet hy nz af Die abt ōmaēdet hē dicke. doe hi nz af latē en wilde doe ōwerp hi hē utē cloester

Vā achor om welcs stelē die kinder vā ysrahel geplaecht werden

Doe die kinder vā ysrahel wōnē dye stadt van iherico doen hadde god gebodē datter niemāt stelē en soude. Doen was daer een man dye hiete achor die sach daer eē costelijc cleet dat stal hi. daer om ōtoornde hē god ouer al dat volc. Des anderē daechs togen si voer eē ander stadt daer ōloren si die seghe. Doe woudē si wetē wie die sculdige waer die god ōtoornt had. Achor bekēde dz hi gestolē hadge Doe vraech dē si onsen lieuē here god watmē hem doē soude. Doe geboot onse lieue here ihūs datmē hem steenē soude om sijnder diefte wille die hi gedaē hadde. Lieue kint neemt hier exempel aen. eñ en wilt niet stelen.

Hier begint dat achste ghebot eñ is hoe men niet valschelijc tughen en sal hoe eñ in wat manieren dattet si nyet onderschept

Lieue vad leert mij om ōsen here welc is dz achste gebot.

Lieue kint. dz wil ic di gerne leren op dattu gode voer mi bidste. Dz achste gebot is. Mēsche du en sultste niet valscelic tugē Dat sulstu aldus ōstaē. Du sulste alle loghenē eñ valscheit schuwen eñ sulste wesen trou eñ warachtich Neēt een exēhel vāden twee priesterē. dye valscelijc tuychden op dye goede vrouwe susanna. Daer vā wil ic di seggē

Van susanna eñ hoe se daniel verloste

In der stadt vā babyloniē was eē goet mā die hiete ioachim die hadde eē scone huysvrouwe dien hiete susanna Doe warē daer twee priesters toe geset dat si alle luden wroeghē soudē dye ouer haer echte misdeden eñ die plach mē te steenē. Die priesterē worpē hair quade liefte op haer eñ besloten hē seluē in eē boōgaert. Die vrouwe quam indē boomgaert. eñ seynde die maech dē vā haer. Doe liepen die. ij. priesters toe eñ sprakē. Wij sijn hier nu met dy alleene du sultste ōsen wille doen. doet stu des niet so sullen wij tughen tegen di dat wij di hebben begrepē met eenē anderē mā. doe began susanna te sucħtē eñ sprac. O wee nu is mi in allē eyndē wee. doe ic uwen wille soe sal ick ver toornē minen scepper eñ en doe ic des niet soe beneemt ghy my dat lijf. doch ist beter dat ic mijn lijf verliese dan dat ic soude doen teghē mijnē scepper. doe begā si te roepē eñ die priesters riepen oeck. dat huysghesinne hoorde dat eñ liepē daer toe. doe seiden die valsce priesters si haddē se begrepē met eenē mā.

gherecht. Daer quamē alle haer vriē-
dē screpende eñ wenende dat susanna
die goede vrouwe daer toe ghecomen
was wāt si alle haer daghē een goede
reckelijke vrou gheweest hadde. Dair
gingē die priesters toe. eñ leyden haer
handē op susannē hooft. eñ swoerē dat
sise begrepē hadden met enen mā dat
was een iongelinc eñ was hē ontlopē
Daer wert si veroordeelt ter doot dat-
mense stenē soude. daer leydemēse wt
ende al dat volck screyde eñ weende. si
sloech haer oghē op ten hemel eñ riep
O eewige god die alle dinc openbaer
is. du weetste wel dat si valscelic tugen
ouer mi. Nv moet ick steruē nochtans
dat ick alle dese dinghē onsculdich ben
die si valscelic op mi ghetuget hebben
Siet daer bewijsde die barmhertighe
god sijn grote goedertierenheyt. ende
halp daer dē gerechtighē. daer was ō-
der dē volcke eē propheet die hiete da-
niel. diē gaf god sinen heyligē geest eñ
riep met luder stēmē ouer al dat volck.
Ic wil ontsculdich wesen eñ reyne vā
desen ontsculdighē bloede dat ghi hier
doodē wilt keert weđ het es al valsche
dz die priesters op haer ghetughet heb
ben. Daer wert alle dat volck verblijt
eñ quamē voer dat gerechte Daer nā
daniel elc priester souderlinge. eñ scey-
de dē eenē vandē anderē. eñ liet dē enē
voer hē comē eñ sprack. Du quade ou
de scalc nv is dijn quaetheyt openbaer
gewordē die du lange bedreuē hebste.
Segt mi ondđ wat boom vondestu dye
vrouwe mettē man Hi sprac. het was
eē kersse boom. Doe sprac daniel. Du
liechste recht in dinē hals. Doen liet hi
dē anderen halē eñ vraechde ondđ wat
boom dat hise geuondē hadde. Hi sey-
de onder een pruym boō Daer began
alle dat volck te roepē ouer hē eñ gebe
nediden onsen lieuen here god. die sijn
vrienden niet achter en laet. Daer na-
mense die twee priesters eñ dodēse. Al
dus ginck dye valsheyt te niet. eñ god
halp die waerheyt

¶ Vā twee broeđs dat ridders waren
die een was rijck eñ die ander arm. eñ
wat valscheyt die arme dede

HEt warē. ij. broeders die eene en
hadde geen kinđ eñ was rijc. die
ander was arm eñ hadde veel kinder
Dit warē twee ridders. Die rijcke rid
der was een goet man tot gode waert
eñ badt onsen lieuē here dat hy hem eē
vrucht vlenē woude. God verhoorde
sijn gebet eñ die vrouwe wert met kin
de. Doe quā hē eē bode dat hi soude co-
mē tot des keysers houe. Doen beual
hi der vrouwē. als haer god holpe dat
si die vruchte gewōne soe soudemē hē
ontbiedē met enen brief. die riđđ toech
te houe. God die halp der vrouwē dat
si gecreech eenē sconē iongen sone. Te
hant liep die bode metten brief eñ sou-
dē sinē heere brēgen. Dye bode quam
tot des armē ridders huys eñ nā daer
herberghe eñ was daer eē nacht. Dye
riđđ vraechde waer hy woude. Hy sey
de. Mijn vrouwe heeft eenē sconen iō-
ge soon ende ic soude minen here enen
brief brengē. Hier om wert dye ridder
seer bedroeft dat sijn broeđ een erfghe-
naē hadde. Hi hadde gehoopet oft sijn
broeđ hadde gestoruen sonder kinder.
datter erue op sijn kinder soude comen
Daer ginc hi toe eñ drāc dē bode dronc
kē. Doe hi int slaep was gewordē doe
stal hi hē den brief eñ lassen. Doe stont
daer indē brief gescreuen dat sijn huys-
vrou hadde eē scone ionghe sone. Doe
schoerde hi dē brief eñ screef een ander

Als dat si seere bedroeft waer. dat kint
dat si ter werelt ghebracht hadde dat
waer so seer messcapē dattet gheē men
sche ghelijc en waer dat sijt nꝫ en dorste
voer die ludē brengē. Desen brief stac
hi den bode in sijn budel. Doe die bode
dē brief sinē heere bracht eñ hi dē brief
las wert hi seer bedroeft eñ en wist nꝫ
wat hi haer weđ scriuē mocht. Tē lestē
seynde god in sijn herte dat hi haer een
brief seynde daer in stont allso gescreuē
dat si haer wel houden soude. dat hair
god gegeuē hadde dat waer goet. si en
soudet nꝫ dodē. Doe die bode weđ quā
tot des ridders houe. doen stal die riđđ
den bode echter sinē brief. eñ screef een
anđ daer stōt allso in. So lief als si haer
lijf hadde so soude si dat kint int water
werpē eñ crenckēt. Doen die bode der
vrouwē dē brief dede eñ si hē las doen
wert si seer bedroeft eñ weende eñ hielt
haer seer qualic eñ en dorste haers hee
ren geboot nꝫ achter latē. Doe nā si eē
kist eñ leyde dat kint daer in. eñ nā een
byle eñ hielt haer seluē een hant af. eñ
leydese bi dat kīt in die kiste. eñ sette die
kiste in een lopende water eñ beualt ō-
sen here god eñ screyde datmen iāmer
aen haer sien mochte. Die kist vloot dꝫ
water neder eñ quam tot een stat daer
sinte martijn bisscop was dye wiste al
le dinc wel vā dē heiligē geest. Doe liet
hi dꝫ kint nemē eñ lietet voeden. eñ nā
die kist eñ dye hant eñ behieltse. Daer
na ouer menich iaer quā die riddere te
huys. dye vrouwe ginc hē al wenende
teghē. Die riđđ sprac. Mijn lieue vriē
dinne du en sulste di daer nꝫ om bedro
uē wat onse here god ōs gegeuē heeft
dat willen wi gherne nemen. haelt mi
dat kint dat ic si e wat ons god gegeuē
heeft Doe si dat hoorde doe quā si van
haer seluē eñ viel ter aerdē. Doe si we-
der tot haer seluē quam sprack si Lieue
here vraecht ghi nv na den kinde ende
ghi ontboot mi in uwē brieue allso lief
als mi god hadde soe soude ick dat kint
drenckē. God had ons een scoone kint
gegeuē dat most ick och leyđ int water
leggē. Doe die riđđ dye woerden hoor
de viel hi van iāmer ter aerden eñ quā
van hē seluē. Daer na ouer lanc quam
hi weđ eñ sprac. O wee lieue vriendin-
ne wat segstu nv. had ōs god een scoon
kint vleent en du ontboetste mi datter
kint gheen mēsche gelijck en waer. eñ
du lietste mi vraghē ofstu dat kint vā
den leuē soudeste brengē. eñ ic ōtboot
di weđ in minen brieue dattu dat kint
ymmer soudeste houdē Doe sprac dye
vrouwe. Here ic ōtboot v in minē brie
ue dat ōs god eē scoon kint vleent had-
de eñ ghi ōtboot mi weđ dat ic dat kint
soude drenckē. Doe weende die vrou-
we eñ die riđđ eñ al datter was. Doen
lietmē die bode halen eñ vraghē waer
hi ter herberge geweest hadde. Hi sey-
de tot des ridders huys. Daer vātmē
dat syn broeđ dye valscheit hadde ghe-
daen Doe wert hi aen ghetast eñ wert
gebracht voer dē keyser eñ wert voor-
delt ter doot Onđ des quam sinte mar
tijn eñ bracht des ridders kint. die kis-
te. eñ die hāt eñ sprac tottē riđđ. Danct
onsen lieuē heere god dye v dat kint v-
leende eñ die bewaert heeft inden wa-
ter dit v kint. Doen seyde die vrouwe.
des en geloue ic niet. ic en sie een waer
litteykē. Doen wijsde hi haer dye kiste
doe viel die vrouwe op haer knyen. eñ
dancte dē almachtighē god. eñ al dyer
warē verblidē hem. Doen sprack sinte
martijn. Vrouwe wijst mi v hant. doe
en hadde si haer hant nyet. Doe nā hy

die doode hant eñ settese weđ aen haer arm eñ maectese al gesont. doe dancte si ōsen here noch meer eñ v̓blijde haer Doe badt die goede man sinte martijn datmen den riđ sijn misdaet vergaue eñ liet hē dat leuē dat hi sijn sonden beterde. Also gafmen hem sijn lijf. Daer halp god die gerechticheit. eñ die valsheit ginc te niet eñ achter rugghe

¶ Hoe die keyserinne tweewerf met loghē ter doot v̓oordelt was. eñ hoese onse lieue vrouwe maria verloste

TE romē was eē keyser dye hadde een goede vrouwe die seer innich was. eñ hadde onse lieue vrouwe seer lief. Die keyser woude varen ten heyligen lande. eñ beual dat rijc sinē broeder eñ beual hē daer toe sijn lieue huysvrouwe. Doen die keyser wech was die broeder werp sijn bose liefte op dye vrouwe eñ sprac tot haer onbetamelike dingē. Die goede vrouwe was seer bedroeft eñ en wist niet wien si dat clagen soude. doe hi des veel bewijsde eñ niet af en liet. doe bedacht si eenē raet eñ sprac tot hē. Sal ic ymmer dese sonde doē so latet doch also heymelick sijn dattet niemāt en weet Laet ons makē eē heymelijke woninge op eenē toorn daer wi moghē op wesen, Hi wert blijde eñ liet eē toorn toe makē eñ seyde đ vrouwē dē toorne waer al rede Doen gingē si beyde optē toorn hi ginc voer eñ si ginc na. Doe hi indē toorn ghecomē was. doe sloot si die dore na hē toe eñ besloot hē daer in eñ hielt hē geuangē vijf iaer tot haer here quā. Doe liet si hē wt. hi quā tot sinē broeder eñ ontfinc hē goetlijken. eñ began te weenen eñ claechde ouer dye vrouwe eñ seyde dꝫ si eē quaet wijf waer. eñ hadde veel mannē gehadt die wile dat hy wt ghe-weest hadde. eñ si hadde hē oeck seluer gebeden om dē wille. Doe ick des niet doē en woude. daer om hadde si mi beslotē op eenē groten toorn die wile hadde si bedreuen boosheyt met alle man Doe dye keyser dat hoorde doe worde hi seer toornich eñ van herten seere bedroeft. Des anderē dages doe quā die vrouwe tottē keyser eñ wouden ōtfaē Doen si hem omuāghen woude doen boerde hy sijn vuyst op. eñ sloechse aē die wanghe dat si ter aerden storte eñ sprac tot. ij. knechten. Neētse eñ werpt se in dat wout eñ hout haer den hals af Doe si die vrouwe indē wout brachtē doe woudē si boosheit met haer begaē eer si den doot leet. daer began si gode eñ onse lieue vrouwe aen te roepē. dat si haer te hulpe quamen. eñ bewaren se voer oncuysheyt. Als god woude soe quā daer geredē eē heere eñ hoordese roepen. Doe reet hy daer toe eñ sloech die twee knechtē doot eñ vraechde der vrouwen wie si waer. Sy sprack si en mochtes hem nyet berechten. eñ badt hē om god. dat hijse mede voerde tot sinen houe eñ hieltse voer sijn maghet. Also dede hy eñ voerdese in sijn hof. eñ hieltse voer sijn maget eñ beualse sijnre huysvrouwē. die vrouwe hadde eenē lieuē sone diē beual si haer te bewaren. daer quā der keyserinne een nyeu hertseer toe. Die heer hadde een broeđ dat was een ionck ridder die lach deser vrouwen aen eñ loofde haer grote dingē. si v̓smade hē eñ en begeerde sijnre gauen niet. Hier om began hijse te hatē. eñ beloochse voer sijn broeder ende sprack. si en waer nꝫ goet wat si in sijn hof doē soude. die heer eñ vrouwe hadden dēse seer lief eñ en hoordē na sijn reden niet. Doen ginc hi des nachtes totten

bedde daer si lach metten kinde. ende
moorde dat kint. eñ gaf haer dat mes
in die hant die wile dz si sliep. doen liep
haer dat bloet onder die side dat si daer
af ontwaeck wert. doen riep si met lud̄
stēmen dat alle dat ghesinne tot daer
liep. eñ vondē dat kint gemoort eñ vō
den der vrouwen dat mes in die hant.
Doe weende die vad̄ eñ moeder eñ al
datter was. Doe quā die moorder dye
dat kint ghemoort hadde eñ greep die
goede vrouwe bidē hare eñ sloechse eñ
sleeptese vandē borch eñ woudese doo
dē. Doe seyde die heer Men salse nyet
dodē. eñ gheboot sijn knechtē dat mēse
soude setten in eē scip. eñ voerēse ouer
tmeer utē lande dat si nz wed̄ en quaē
voer sijn oghē. Doe si optē meer warē
sprakē die knechtē totter vrouwē dz si
harē wille soude doē oft mē soudese ver
drenckē. doe sprac si. dē doot lide ick lie
uer Doe worpē sise middē in dat meer
op eē steē eñ lietense alleē sitten sonder
spise. Doe wert si ontslaep. doe quam
onse lieue vrouwe maria. met groter
claerheyt eñ troostese eñ sprack. Mijn
lieue vriēdine du hebste veel droefnis
se eñ armoede gheleden met valscheyt
daerom sal di nv eē goet eynde werdē
alle die ontrou eñ onrecht die du ghele
den hebste dat sal nv openbaer werdē.
Sreect dat crupt wt dat onder v hooft
staet eñ wat mēsce die melaetz is ende
daer af drinct inden name ons heeren
ihū cristi die sal gans eñ gesont wordē
Eñ die ghene die dy onrecht betughet
hebbē die sijn melaetsch geworden die
sulstu gezōt makē. mer si sullē dan eerst
haer ontrou bekēnen. Vaert daer we
der henē di en kent daer nyemāt. Doe
wert si ontwaeck eñ brack dat crupt.
Doe quamen daer ludē geuarē eñ na
mēse int scip eñ brachtēse te lāde Daer
vant si eē mēsce dye was melaetz. dien
gaf si drinckē vāden crude te hāt wert
hi gesont. Te hant quā dye mare ouer
al dat lant datter een meesterine waer
gecomē die die melaetschept conde ver
driuen. Doe was die ridd̄ die dat kint
v̄moort hadde lazarus gewordē. Doe
seynde des ridders broed̄ na der vrou
wē eñ badt haer dat si sinē broed̄ wou
de gesont makē. Doe sprac si Jc wil hē
gerne gesont maken. ist dat hi sijn son
den bekennē wil voer v voer mij ende
voer. vij. ludē. Die ridd̄ sprac Jc wil lie
uer steruē dā ic dat doe. Doe sprac dye
broed̄ ghi sultet ijmer doē. Doe beken
de hi sijnre sondē een deel eñ en dorste
niet segghē dat hi sijn broeders kint v̄
moort hadde Doe sprac die vrouwe hi
heeft wat ingehouden dat moet hi seg
gē wil hi gesont werdē. Die here seyde
tot sijn broed̄. Spreect dijn herte al wt
Doe sprac hi. broed̄ ic heb di veele mis
daē des ic nyet en derf bekennen. Dye
broed̄ sprac. Jc beloue di broed̄ ick wilt
di al vergeuē. doe bekende hi dat hi die
goede vrouwe valscelick beloghē had
de eñ dat kīt v̄moort eñ hadde haer dz
mes inde hāt gedaē Doe die heere dat
hoorde wert hi vā herten seer bedroeft
eñ beclaechde der goed̄ vrouwē meer
haer ongemac dan sijn kints doot. O
wee sprac hi dat. die goede vrouwe soe
iāmerlijc haer lijf verloren heeft Doen
seyde si. Jc ben die vrouwe daer ghi af
spreect God eñ onse lieue vrouwe heb
bē mij geholpē. doe gaf si dē ridd̄ drinc
kē vāden crude eñ hi wert gesont Doe
badt haer dye heere dat si daer blijuen
woude hi woudese houdē dye wile dat
si leefde. Sy en woude daer niet bliuē
mer toech te romen eñ maecte veel lu

dē gesont die melaetz warē. Doe was
die keyser haer mans broed lazar9 ghe
wordē diese belogē hadde. doe die key-
ser v̓nam datter eē meesterse gecomen
was liet hyse voor hem halen eñ badt
haer dat si sinen broed̓ woude ghesont
makē. Doe sprac die meesterse dat wil
ic gerne doen ist dat hi syne sonden wil
bekennen voer v. eñ voer mȳ. eñ voer
dē ghemeenē raet. Doe seyde die broe-
der. Ic wil lieuer steruē dan ic dat doe.
Doe sprac die keyser. Ghi sult dat ym-
mer doen. Doe sprac hi. broeder ic heb
di misdaen helpe ic dat ghy beneēt mȳ
tlȳf. Doe swoer die keyser. hi woudet
hem altemael v̓geuē. doe began hy te
bekennen dat hi die goede vrouwe be-
loghen hadde Doe began die keyser te
weenē eñ al die daer warē, Doe maec-
te si den ridder gesont. Doen beclaech-
de die keyser dat hy die goede vrouwe
te niet hadde gemaect en soe iāmerlȳc
hadde gehandelt. Doe sprac si. Heere
ic ben v huysvrouwe. God eñ onse lie-
ue vrouwe hebbē mȳ geholpē tot mȳ
onscult. Doe wertter so grote blȳscap.
binnē romen datter nyemant te vollē
afsegghē en mach. Doen woudese die
keyser weder nemē tot eender keyseri-
ne. des en woudese nyet doē. Eñ seyde
tottē paus. dz si gode eñ marie beloeft
hadde dat si haer begeuē woude. Ald9
begaf si haer in een cloester.

¶ Een leer weest trou tot inder doot

LIeue kint du en sulste nz ontrou
wesen noch valsch. maer wien du
trou loueste dien sultstu houden trou
tot inden doot. Neēt een exempel aen
twee gesellen Daer vā wil ic di seggen

TWee kīderē wordē gheboren in
eē lant die hadde god ghelȳc ghe-
maect dat niemant onderscept en kon
de hebben. welc die eē of dye and̓ was
Die eē was eēs grauen sone die ander
eens ridders sone. dese kinderen doop
te die paus eñ noemde des grauen so-
ne melȳs. eñ des ridders sone amicus
eñ gaf hē twee edel nappē van gout dz
edel was. Die nappē warē soe ghelȳc
wie dē eenē sach die sach oec den ande-
rē des en had mē geē onderscept welck
die eē of die ander was. Dese. ij. kinder
geloofden trou geselscap te gader dye
wile dat si leefden soe en souden si mal
cander niet begeuē noch v̓tien. Daer
na ouer lanc gesciede dat amicus vad̓
sterf eñ dye quade heerē quamē eñ na-
mē al sȳn goet eñ dreuē hem wt sȳn er
ue. Doe en wiste hi gheen weghe mer
hȳ tooch tot sȳn geselle amelius Doen
hi daer quā en vant hi nyemant want
amelius hadde v̓nomen dat sȳn gesel-
le amicus bedroeft was. eñ was daer
na hene geredē eñ woude hē troosten.
eñ en vant hē niet. Doe sochte die een
den anderē vā lande te lande vā stede
te stede wel. ij. iaer. Ond̓ des dat ami
cus sȳn geselle socht so quam hi tot een
ridders huys die gaf hem sȳn dochter
Daer nae doe die bliscap gedaen was
en liet hi niet af hi en socht ymmer sȳn
geselle ameli9. Op een tȳt moete hem
eē pelgrim eñ vraechde hem oft hi sȳn
geselle ergent ghesiē hadde die ameli-
us hiete. Hi seyde. neen. Doe gaf ami
cus den pelgrim sȳn rock eñ sprac. Ne
met desen rock om god eñ biddet ōsen
lieuen heere dat hi mi laet vinden mȳ-
nen geselle amelius. Eñ coemt hy v te
ghemoet so wiset hem mi na te parȳs
daer mach hi mi vindē. Des seluen da
ges quam ameli9 den pelgrim te ghe-
moet eñ was int aensichte gescapē als
amicus. Doe meende die pelgrim dat

tet amicus waer eñ verwõderde seere waer sijn paerdē warē geblevē.eñ sijn goede cleeder. Doe sprac ameliꝰ tottē pelgrim.du wanderste veel landē om hebstu mijn geselle amicus yet gesien Doe sprack die pelgrim.waer õ gestu met mi.vraechstu om amicꝰ eñ du biste selue amicꝰ eñ du gaeste m i hudē dinen rock eñ vraechdes mi om dinē geselle amelius. Du hadste paerdē ende knechtē waer sijn si nv geblevē. Hi seide ic en ben niet amicus.ic bē hem ghelijc inden aensichte eñ heete amelius. wiset mi minē ghesellle waer sal ic hem vinden. Doe sprac die pelgrim. Soect hē te parijs dair vint ghi hem doe quā hi te parijs daer vant hy hē. Doe was hē beydē seer lief.die een viel den anderē õ dē hals eñ custē malcanđ. eñ weēden beyde vā liefte. Doe quamē si beyde tot coninc karel. hy ontfincse beyde tot sijn ghesinne eñ hadse lief. Eñ si bewesen hē alsoe dat si alle luden aenghenaē eñ lieftal warē Op eenre tijt toech amicus thuys tot sijn wijf.eñ amelius bleef in des conincs houe. Doe hadde die coninc eē dochter dye had amelius lief eñ si hadde hem weđ lief niet op oncuysheyt mer op eē eerlike echte. Doe ṽdroech amelius sijn becoringe eñ nāder ioncfrouwē waer. dat hijse alleene vant eñ dede haer gewelt. Die iōcfrouwe scoude hair eere. eñ en dorste nꝫ roepē eñ en dorstes niemāt clagē eñ weēde eñ bedroefde haer seere. Doen was daer indē houe eē graue die was amelius sonderlinghe vrient die hem trou ghesellscap ghelooft hadde. dien seyde hi hoe hi geuarē hadde mꝫ des conincs dochtere eñ sochte raet hoe dat hy daer mede doen soude. Doe bewijsde hē die graue ontrouwe daer hi doen trouwe aen waende te vinden. eñ melde hem voer dē coninc. Die coninck wert toornich eñ vraechde sijn dochtere om dye sakē. Si ṽsakede des. Hy vraechde eñ beteech amelius des. Hi versaecte des oec. Doe soudet die graue waer makē hi en condes niet doē. Doe sprac die coninc hi soude met hē bestaē een campe. Dit vernā amicꝰ eñ quā al daer eñ nā amelius wt eñ vraechde hē om dese sake. hi leet dat hi die ioncfrou hadde gewelt gedaen. Doe scout hē amicus eñ sprac. du hebste qualijc gedaē. du biste sculdich eñ en mocht nyet sekerlijck desen camp vechtē. Jck wil di trouwe bewisen eñ voor di vechten eñ indē doot tredē. Treet mijn cleeder aen eñ neemt mijn knechtē eñ paerdē ende treect tot mijnre huysvrouwen. eñ blijft bi haer soe langhe tot du verneemste hoe dat met mi gaet. si en kent dy nyet si meet dat ict si. Eñ ist dꝫ ic ṽslaghen werde in dē campe so behout die vrou. Eñ geeft mi god die sege so coēt weder tot mi. Jc wil dijn cleeđ aen doen eñ voer di vechtē. Dat ghesciede ameliꝰ nam amicus cleder eñ voer tot sijnre huysvrouwen si ontfinc hē als harē mā. eñ en kende niet dattet amelius was. doese te bedde quamē toech hi sijn swaert wt ende leydet tusschē hē beydē eñ sprac Du en sultste mi niet rakē want ic ben seer bedroeuet allso langhe tot ic ṽneme hoet met minē geselle gaet. Koertstu mi ick wil dy met desen swaerde doersteken. allso laghē si menighē nacht. Onđ des so halp god amicꝰ dat hi die seghe ghewā eñ sloech dē graue dat hooft af. doe wert die coninck blide eñ loofde hē sijn dochter ende liet dye brulocht maken. Doe reet amicus weder thuys eñ dede amelius sijn cleeđ aen eñ die coninc

gaf hē sijn dochter. Dese dinghen hiel-
den amicus eñ amelius ondð eē dattet
niemāt en wiste. Daer na ghesciede' dȝ
god amicus plaechde. dat hy lazarus
of melaetsch wert. daer ginck sijn wijf
tot harē vriendē eñ dreef hē wte al sijn
goet. Hi was siec eñ qualijc te vreden
eñ geē mēsce en woude met hē te doen
hebbē. Hi was v̄smaet die te vorē sijn
vriendē warē eñ en woudēs nv nȝ aen
sien Doe wert hi eē bedelaer eñ gincō
sijn broot vā huse te huise. eñ en hadde
niet meer vā al sijn goet. dan den nap
die hē die paeus ghegheuē hadde daer
wt adt eñ dranc hi. Doe wanderde hy
heen tot sijns gesellē huys eñ amelius
woude sien of hi hē yet kennen woude
eñ quā voor sijn dore. en badt datmen
dē lazarus mēsche wat brocht om god
Doe hadde amelius dē nap die hē dye
paeus gegeuē hadde voer hē opter ta-
felē eñ sprac. Neēt dē nap eñ ghiet den
armē mēsce in sijn nap datter in is. soe
mach hi drinckē eñ geeft hē wat teeten
Alsoe dede die knecht. doe hi weeð quā
sprac hi tot sinē heere. Heere dese man
heeft eē nap die uwē nap seer gelijck is
Die here stōt op eñ sprac. O wee dats
mijn lieue geselle amicꝰ eñ liep ter dorē
wt eñ viel hē om dē hals eñ custē voer
sijn mōt eñ weēde vā liefte eñ brachtē
in sijn huys eñ sprac. O hertelijcke lie-
ue ghesellle du hebste mijn alsulcke trou-
we bewesen. dat ic dy nemmermeer te
vollē danckē en mach. Al dat geē dat ic
hebbe dȝ is dijn eñ mijn des sultstu mach-
tich wesen blijft bi mijn. Doe vraechde
hi hē hoe hi also gescapen waer. eñ hoe
hi alsoe arme waer gheworden Doen
seyde hi. doen mi god plaechde metter
siectē v̄smade mi mijn wijf. eñ alle mijn
vriēdē eñ hebbē mi v̄drenē. Doe sprac
amelius. du sulste bi mi blijuen die wijl
le dattu leefste. Aldus bleef daer ami
cus eñ diende daer mȝ grooter innichȝ
Doe' woude onse lieue here volcomen
liefte in hē proeuē eñ seynde hem sinē
heylighē engel eñ sprac. Amicus wilt
stu gesont werdē so ganc tot dijn gesel-
le eñ segt hē dat hi syn. ij. kinderen doo
de eñ bestrijcke di mettē bloede soe wer
destu gesont. Doe amicꝰ amelio dat sei
de wert hi bedroeft eñ vrolijck. hi was
droeuich wāt hē swaer was te dooden
sijn kinder. Eñ hi was vrolic want hy
hē gesont mochte maken. Doe ginc hi
des morgens vroech die wile dat dye
moeð sliep tottē kinderē daer si laghen
optē bedde eñ speeldē. Doe si dē vader
saghē wert hē seere lief eñ lachtē hē toe
Doe die vað dat sach began hi vā her-
ten seer te wenē eñ sprac. O wee mijn
lieue kinderē ghi lacht mi toe eñ speelt
mi teghē ghi v̄blijt v teghen mijn eñ en
waēt niet dat ic v moordē sal. Met diē
tooch hi sijn swaert wt eñ hielt hē bey-
dē dat hooft af. eñ ontfinch dat bloet in
eenē nappe met grooten hertseer ende
ginc tot sijn geselle amicus eñ bespren
kelde hē metten bloede alsoe warm eñ
sprac. O almachtige god. wāt du ghe-
bodē hebste dē luden. dat die eē mensce
dē ādere lief hebbē sal als hē seluen. eñ
sal hē trou bewisen in sijnder noot siet
āē die trouwe die mijn geselle mijn bewe
sen heeft. dȝ ic vā rechter trouwē mijn-
re kinð bloet heb getoghē ontfermt v
ouer mijn geselle amicꝰ eñ maect hē ge-
sont van sijnre siectē. Alte hāt wert hy
gesont vā al sijnre siecten. Noch en wis
te die moeð nyet dat dye kinderē doot
waren noch oec nyemant en wiste dat
in dē houe. Doe wert amelius seer ver
blijt dat sijn lieue geselle ghesont was.

vōch so ginc hi weđ bedroeuet tot sijne
kinderen Doe hi totte bedde quā vant
hi die kinđ te samē ligghē eñ warē ghe
sont eñ speelden eñ lachtē ende haddē
malcanđ om dē hals Eñ elc hadde een
root litteykē om den hals recht of daer
eē root sidē draet om ginghe. den rinc
haddē si die tijt dat si leefden Doe wert
amelius seer verblijt eñ dancte den al-
machtighē god om al sijn goede eñ hy
seyde zijre huysvrouwē alle saken wat
si bi malcanderē gedaen hadden. daer
bleuē si beyde vā dier tijt in een huys
in eenē reynē cupschē leuen als susters
eñ broeders eñ amelius hielt sinē ghe
selle met hē eñ cleede hē als hem seluen
Die warē si beyde so ghelijc so wie den
eenē sach die sach oec dē anderen. noch
sijn huysvrouwe noch sijn gesinne en
condē geē onderschept hebbē. tusschen
hē beydē Daer na storuē si beyde ende
elc wert begrauē in een sonderlinghe
graf. Doe viel dat eē graft in. doe groe
uē dye ludē dat weder op eñ si en vōdē
daer niet inne. Doe groeuen si dat an
der graf op. daer vonden si de lichamē
beyde te samē eñ si bleuē alsoe inđ doot
want si haddē gesellē geweest inden le
uen. amicus wijf dye hē ontrou bewe-
sen hadde doe hy siec was gheworden
haer gesciede nae haer ontrouwe wāt
die duuel brac haer den hals. Lieue kit
dit sal di een leere wesen. dattu die vals-
heyt latē sulste. mer du sulste altijt ghe-
trouwe sijn

¶ Vā twee clerckē daer die eē voer den
anderē steruē wōude

Het was eē meester die hiete pita-
goras die hadde. ij. clerkē die geloofdē
trou gesellscap te gađ. het gesciede daer
na dat die eē hadde eē broke gedaē. eñ
doen wert daer die hāt aē gesslagen. eñ
ghegrepē eñ veroordeelt ter doot Doe
bat hi dē rechter dat hy eerst mochte te
huys treckē eñ scickē sijn dingen eer hi
storue Doe seyde die rechter moechstu
een borge settē die sijn lijf voer dy settē
wil. Ja sprac hi ic heb eē trou gesel dye
sal sijn lijf voor mi settē. Dat ghesciede
sijn gesel sette sijn lijf voer hē oft hi niet
weđ en quame soe soudemē sijn lijf ne-
mē. die eene toech thuys eñ slechte sijn
dinghē. Doe dē dach quā dye hē bescey
dē was dat hy weđ soude comē. doe en
was hi daer niet Doen leydemē desen
wt eñ soudē hem dodē. Doe sprack die
rechter. waer is nv dijn trou ghesselle.
Nv siet hoe hy di ghehandelt heeft du
moetste dijn lijf latē voor hē Doe sprac
hi. ic weet wel voerwaer leeft mỹ ghe-
selle hi coemt ymmer eñ ṽlost mi. Doe
die stonde quā die hi bescepden hadde.
doe quā sijn geselle eñ sprac totten rech
ter. Ic ben gecomē als ic ghelooft heb
laet mijn geselle vry gaen ende dodet
mỹ. Doe die rechter die grote trouheit
sach doe ontfermde hi hē eñ gaf hē bey
dē dat lijf eñ badt hē dat si hē ontfingē
in haer gesellscap.

¶ Vā eē vađ die sinen sone leerde in zijn
leste eynde datmē geen dinc en mach ge
likē bi eē vrient dye trou is inđ doot

Een wijs meester lach in sijn laet-
ste eynde eñ sprac tot sinē sone. so
ne berecht mỹ hoe menige vriēdē heb-
stu gecregē in al dijn leuē. Die sone sey
de. vađ ic meē dz ic in mijn leuē heb ge-
cregē wel hondert vriendē daer ic mỹ
toe ṽlate eñ house voer vrienden. Die
vađ sprac. sone du en sultste geuē vriēt
glouē du en hebste eerst besocht oft hi
in noot dijn vrient is. Men vint veele
vriendē die eens menschen vrient sijn
die wile dattet hē wel gaet. die wile dat

hi geuē mocht. Maer is hy arm eñ nz geuē en mach so heeft hi luttel vriēden Jc bē wel tweewerf so out als du biste. eñ ic en heb vā alle minē leuen nauwe lic eenē goedē vrient geuonden eñ en hebbe maer eenē haluē vriēt geuondē hoe ist dattu soe veel vriendē gecreghē hebste. Ter auēturen du en hebste niet besocht dijn vriendē. gaet henen eñ be soectse so vindestu wie dijn ghetrouwe vriendē sijn. Dye sone sprac. hoe sal ick dat besoecken Die vađ sprac. Neēt een calf eñ doot dat eñ steectet in eenen sac eñ maect dē sac butē bloedich. eñ gaet tot dijns vrients huise des nachtes eñ segget dattu eenē man hebste v̉moort eñ bidt hē dat hi dy raet geue eñ helpe di begrauē. Die sone dede alsoe Hy nā dat cal mettē sack op sijn rugghe ende quā des nachtes tot sijn vrients huys eñ sprac. O hertelijcke lieue vrient ick ben in grooter noot ende behoeue dijs raets wel. bewise mi v vrientscap. Jck heb eenē man gemoort. dien heb ic in desen sac. helpet mi dat ic desen mā be-graue. Graue ic hē in mijn huys daer salmē hē soeckē. wāt dye ludē v̉moedē hē op mi want ic sijn vyant was. eñ op di en heeft niemāt gheē acht. begraeft hē in dijn huys. O sprac dye ghene ick wil met dinē dode onbecōmert sijn. du en coemste in mijn huys nz daer mede Hi ginc tot eē ander die sprac oec alsoe Alsoe besocht hi alle sijn vriēden si wou dē met hē onbecommert sijn. Doe quā hi weđ eñ seydet sinē vađ. Doe sprack die vađ gaet henē tot mijn halue vriēt eñ claecht hē dijn noot eñ segt dat ic dy daer gesēyt heb. Doe hi daer quā ende claechde sinē noot. doe ontsloot die sijn huys eñ liet sijn wijf eñ kinder wtgaē eñ sijn gesin eñ maecte een graf dair hi dē dode begrauen woude. Doe hi dat sach dācte hē alre trouwen eñ seyde hē doe alle sakē. Doe quā dye sone totten vađ. eñ seyde hē dat doen sprac die vađ Dien sultstu voor eē vrient houdē dye di in dijnre noot te hulpe coemt Doen sprac die sone. Vađ vondi ye eenighē trouwē vrient. Doe seide die vader ick en vant nye gansen trouwē vriēt mer ic hebbe horē seggē. dat was eē gāsen trouwen vrient

¶ Vā ij. gesellen die deen den anderen vander doot v̉losten.

IC heb horē seggē van. ij. gesellen die eē woende in egyptē dand̉ in indiē Eñ die een en hadde dē anderē nye ge sien nochtā warēt ganse vriendē. Als deen sijn knechten seynde met comen scap in egyptē so ontfinck hise vriende lic eñ halp hē daer si v̉coftē eñ seyndese weder thuys. Dat selue dede dye and̉ sinē knechtē weđ. Daer nae gesciedet dat si te samē quamen in indien ende woudē comēscap hantierē. Doe die ge ne dat vernā dye daer woende dat sijn geselle gecomē was doe voer hi hē tege-ghē eñ ontfinc hē met grooter eerē. eñ brachtē in sijn huys eñ dede hē als hy best mocht Doe hadde die goede man een ioncfrou in sijn huys. eñ hieltse eñ soudse te echt nemē als dye tijt quame dattet haer vrienden eñ hē behaechde Dese ioncfrou was seer scoone. eñ dye gast creechse lief eñ en dorstet niemant seggē eñ wert vā liefte siec Den waert wert seer leet eñ liet halen den wijsten meester diē int lant was eñ hadde sijn vriēt gerne geholpē. Die meesters sa-gē zijn water eñ tastē zijn pols. eñ sprakē dz hi siec waer vā liefte n. daer ond̉soch-tē die meesters dat hi leet dz hi die ionc frou lief had. Die waert ginc tot hē eñ

vraechde hẽ oft hy liefte hadde op sijn ioncfrou. Doe sprack hi Ja ick sach een ioncfrou in uwen houe die heb ick lief. Doe liet hi sijn dochterẽ voor hẽ comẽ eñ vraechde wie si waer. Hi sprac si en is hier niet Doe liet hi sijn bruyt halen die hi nemen soude eñ vraechde oft sijt waer. Doe sprac hi dit is si. Doe gaf hi hẽ dye ioncfrou eñ alle dat goet datter hem mede gegeuẽ was eñ sonde hem daer mede weđ te lãde. Daer nae ouer lanc ghesciede dat dese geselle vã indien alle sijn goet verloos eñ wert arm. Doe wanderde hi tot egipten eñ woude sien eñ horẽ wat sijn geselle by hem doen woude Doen quã hi des auonts laet in die stadt eñ en woude des auõts tot sinẽ geselle nyet gaen. õ dattet laet was eñ lach in eenre woester kercken. Inder seluer nacht quamen twee mãnen voer die kercke eñ begonden daer te kiuẽ eñ vechten. als dat die een den anderẽ dootsloech. Daer quamen dye ludẽ eñ sochten den moordenare inder kerckẽ. eñ vondẽ desen armen man in der kerckẽ eñ vraechdẽ hẽ wie dẽ man geslagẽ hadde Doe sprac hi. ic heb den man v́moort. Dat sprac hi daer õ wãt hi gerne doot hadde geweest vã droefnis om dat hi sijn goet v́lorẽ had. Doe bondẽ si hẽ eñ brochtẽ hẽ voer dat gherecht. doe wert hi v́ordelt ter doot. doe men hẽ uter stadt leyde. quã sijn vriẽt toe eñ sach hẽ aen dat hyt was. eñ riep met luder stẽmen. Ghi doet desen mã onrecht hy en heeft dẽ man nz v́moort ic hebben v́moort. Dat sprac hi daer õ dat hi sijn vrient woude verlossen van der doot eñ voer hẽ den doot lijden Hy en hadde den moort niet gedaẽ Doe lieten si dẽ anderen gaen eñ leydẽ desen ter doot. Doen ginc die rechtsculdighe daer by eñ hoorde dit altemaele. ende docht in hẽ seluẽ. dese mã is onsculdich eñ du biste schuldich eñ v́liest hi sijn lijf dat is di scult. eñ du doetste teghen dat recht. Mettien riep hi met luđ stẽmen Dese man is onschuldich eñ ic heb den man v́moort. Laet hẽ vri eñ dodet mij Doe v́wonderde den rechter seer eñ al die daer warẽ hoet om dese sake ware. Si haddẽ hẽ alle drie sculdich gegeuẽ. doe twijfelde hem. welc die schuldighe waer eñ nam se alle drie eñ brochten se voer dẽ coninc eñ seyden hẽ alle dinc Daer nã die coninc die eẽ wt na dẽ anderẽ. eñ vraechde soe lãge tot dat hi die waerheit vernã eñ liet se alle drie vry Doe quã dye rijcke geselle. eñ nam dẽ armen in sijn huys eñ sprac Lieue gheselle. ic hadde mijn lijf gherne voer dij gegeuẽ. nu heeft god ons beyden v́lost Wilstu met mi bliuen al mijn goet sal tot dinẽ gebodẽ staen Wilstu des niet doẽ soe neẽt mij goet half. eñ vaert heẽ thuys. Hi seyde dat hi te lande woude tot sijnre huysvrouwẽ eñ kinderẽ. Hy gaf hẽ doen half sijn goet eñ liet hem te lande varẽ. dat was eẽ ganse trouwe

¶ Een leer weest trouwe eñ nemet eẽ exempel aen dẽ onuerstandelijcke creaturen

Lieue kint du sultste trou wesen. wãt dat leerẽ ons die onuerstandelike creaturen

¶ Van eẽ leewe die hem seluẽ v́dranc. van trouwe

Het gheschiede op eẽ tijt datter ludẽ seyldẽ ouer tmeer eñ quamẽ tot een lant daer ontuiel hẽ dẽ wint. Doen si daer laghẽ. tradẽ si op een tijt op dlant eñ gingẽ besien die wildernisse. Daer vondẽ si eẽ lindeworm strijdẽ met een leeuwe Doe was daer een vroom ridđ

eñ toech sijn swaert. als hy gewapent
was eñ halp den leeuwe eñ sloech den
lindworm doot Dat was dē leeuwe so
dāckelikē dat hi van hē niet sceyden en
woude. eñ liep int wout. eñ haelde hē
veel wilts alsoe veel als si alle verdoen
mochtē dat dede hi alle daghe Op een
tijt doe hem dye wint waeyde voerē si
wech. doe die leeuwe dat sach liep hi in
dat meer eñ swemde hē na alsoe lange
dat hi nz meer en mochte doe v̓drāc hi.

¶ Vā eē leeu die tot sinte iheronimus
quā om sijn voet die ghewont was eñ
bleef int cloester eñ diende dē broeďs

EEn leeu quā gaen in een cloester.
dair sinte iheronimus die ouerste
was. Die leeu die hincte. Doen de mo
nicken den leeu sagē begonden si te vli
en. Doe ghinc hē sinte iheronimus te
ghē. Doe boerde die leeu dē seerē voet
eñ wijsden sinte iheronim⁹. Daer liet
hi hē dē voet wasscē eñ besien doe was
daer eē doorn in die toghēse hē wte. eñ
strekē daer salue op eñ heeldē hem den
voet Als hē den voet genesen was liep
hi int cloester als een bandich hont. eñ
en dede niemāt quaet. Doe haddē dye
monikē een ezel dair si hout mede hael
den. Dē ezel plach dē leeu te bewaren.
als hi inder weydē was. Op eenre tijt
lach dye leeu en sliep. doe voeren daer
coopludē voerbi eñ namē den ezel. doe
die leeu ontwaecken wert en vant hy
den ezel niet. hy sochtē ouer al maer hy
en vants niet Doe ginc hi weder droe
uich te huys. Doen hi den ezel nyet en
bracht meēde si dat hi hē hadde geghe
tē eñ wordē toornich. eñ en woudē hē
sijn prouē niet geuē Doe ginghē si toe
eñ beualē hē des esels dienst. eñ leydē
hē int wout eñ leyden hē thout op sijn
rugge dat most hi te cloester draghē dꝫ
dede hy nꝫ groter v̓dult. daer na op eē
tijt was die leeuwe int velt eñ sach die
coopludē comen metten ezel. In diē lā
de is eē ghewoente dat dye coopluden
voerē haer goet op camelen. eñ der ca
melē gaet eē regel vol die eē na den an-
derē. daer gaet eē ezel voer dye leydtse
in eē lanc zeel. alsō quā die ezel eñ leyde
alle die camelē na hē. Doe die leeu dye
camelen sach wert hem seer lief eñ liep
daer toe eñ doe vloeden die coopluden
Die leeuwe dreef dē ezel met sinē steer
te ten cloester eñ alle dye camelē volch
den hē mettē goede. Als die leeu inden
cloester quam liep hi al dat cloester om
eñ verblide hē om dat hi dē ezel geuon
den hadde eñ viel voer eē peghelijc op
die aerde eñ speelde met sinen steerte
Doe quamē die coopludē na gaen int
cloester. Eñ vielen sinte iheronimo te
voeten eñ sochtē ghenade. Hy ontfinc
se lieflijc eñ lietse weder varen te lande
eñ den ezel bleef int cloester.

¶ Eē leer weest trou in pelgrimagie.

LIeue kint du sulste eē trou ghesel-
le wesen altstu biste in pelgrima-
gie. bistu ontrou du verlieste al dijn be
uaert

¶ Vā geselscap dat beuaert
voer tsint iacobs

HEt gesciede op eenre tijt dat wel
xxx. gesellen gaē woudē tot sint iacob.
die geloofden trou geselscap te gadere.
Daer nae quā eē pelgrim toe gaen die
niet ghelooft en hadde doch so ginc hy
mede. Doe wert der gesellē eē siec. doe
verteghē sijns alle die gheē die hē ghe-
selscap ghelooft haddē. eñ die nyet ghe
looft en had die bleef by hē des auonts
sterf die man. Doen quam sinte iacob
daer gerede op een paert. eñ sprack tot
hem aldus. doet mij den dodē mensche
eñ sittet ghy achter mij op mijn paert

also dede die selue. Eñ doen voerde hy
hẽ vã dier nacht wel .xv. dachuaerden
op eẽ haf mile na te compostellẽ Doen
sadt die geẽ af. eñ leyde den dode daer
Doe seyde sint iacob. Gaet in die stadt
tottẽ canonikẽ eñ segt hẽ dat si mijnen
pelgrim in sullen halen met groter ee-
ren eñ brenghẽ hẽ te graue. Eñ segt si-
nẽ gesellẽ dat al harẽ arbeyt v̉loren is
om der ontrouwẽ dye si hem bewesen
hebben

Een leer scuwet den derdẽ geselle

Lieue kint. coẽstu te wãderen met
gesellẽ. du sulste ymmer een trou-
we ghesellesijn. Du en sulste dinen ge
selle gheen valscheyt doẽ noch ontrou-
we Du en sulste oec niet gerne wande
rẽ mz dijn derder. eñ in die derde en sul
stu oeck niet gerne in gheselscap wesen.
wãt waer si drie sijn in een ghelselscap.
daer plaghẽ hẽ die twee somtijts te sa-
men te houdẽ eñ te werpen. eñ bedroe
uẽ den derdẽ. Daer van wil ic di seggẽ
een gelikenisse van drie gesellen.

Vã drie ghesellen die te samen bede
uaert ginghen

Het souden drie gesellẽ te gaď wan
deren. Doe gesciedet tot eẽre tijt dat si
niet meer en hadden dan eẽ broot dat
was hẽ alle drie te cleyn te eeten. Doe
luysterdẽ die twee te gaď hoe si dẽ der-
dẽ mochtẽ af wisen vãden brode. ende
bedachtẽ valscheyt eñ sprakẽ alď?. wij
willẽ õs legghẽ te slapẽ. wiẽ die hooch-
stẽ droom dromet die sal dat broot half
hebbẽ. eñ wie daer na droõt die sal die
anď helft hebbẽ. Daer gingẽ si liggen
doe luysterdẽ si twee te gaď Doe sprac
die eẽ vãdẽ tweẽ. Ic wil seggẽ mi droõ-
de dz ic in hemelrijc sat bi onsen lieuen
here. eñ du sulste seggẽ du saetste bi zij-
re lieuer moed. Dat hoorde dye derde

eñ nã dat broot eñ adt dat al op. Doet
eẽ wile was gheledẽ doe stonden si op.
Doe sprac die eẽ. my heuet wel gedro-
met. mi dochte ic sat bi onsen lieuẽ hee-
re. eñ die anď sprac. mi dochte ic sat by
onser lieuer vrouwen. Doe sprack die
derde. ic sach v daer wel sittẽ doe dach-
te ic dattu des broots nyet meer en be-
hoefdes eñ ick adt dat altemale op. Lie
ue kint wiltstu dz achte gebot wel hou-
dẽ so en sulstu geen valscheit tugẽ noch
dijn euen kerstẽ bewisen in gheenrelei
stuckẽ hoe dz si mogẽ wesen als v hier
voer bewesen is

Hier begint dat negẽde gebot eñ is
hoe ghy v euẽ kerstẽ mẽsce sijns goets
niet begherẽ en sult daer hier veel goe
der vraghẽ eñ leeren af sijn vandeu on
rechtuerdighen goede.

Lieue vaď ic bidde dy om on-
sen heere leeret my welck es
dat .ix. gebot. Lieue kint dat
wil ic dy gerne leeren op dat
tu god biddeste voer mi. Dat .ix. gebot
is. du en sulste niet begherẽ dijns euen
kerstẽs huys. noch sijn acker. noch sijn
goet. Lieue kint onse here verbiet hier
alrehande giercihept. rouẽ woekeren.
eñ alrehãde õrecht wininge daer een
mensce eẽs anders goet mede begeert
na dat god verbiet dz een mẽsce niet en
moet begherẽ onrecht goet noch win-
nen moct hi dat nemẽ of met onrechte
besitten

Vã eẽ acker mã die eẽ steen v̉droech
vã sinẽ acker in eenẽ anderẽ ackere eñ
dẽ steen sach hi bouẽ sijn hooft hangen
doe hi steruẽ soude

Het lach eẽ man in sijn laetste eyn
de. die docht hoe dat eenẽ groten
steen bouẽ hẽ hinge dye hẽ doot vallen
woud e. Dat seyde hy den volcke. eñ si

haeldē hē dē priester dat hy sijn biechte
dede. Doe hy sijn biechte gedaē hadde
nochtās dochte hē dat die steen bouen
hē hinghe. Doen vraechde hē die pries
ter of hi eenigē sonde gedaē hadde mz
steenē. Doe sprac hi. Ic droech eēs een
steen vā mijnē acker op eenē anderen
acker. op dat ick mijnen acker breeder
maecte. dat was mij baet eñ sijn scade
Doen sprac die priester. dat is die sake
daer die steen om hier hanget. Doe hi
daer berou af hadde. eñ biechte die son
de eñ loofdet weder te geuen. doe ver/
ginc die steen

¶ Van een kellenaer die onrecht dede
waer om sijn cloester wert geplaecht

HEt was eē kelnaer in eē cloestere
die dede eē ioncfrou wat ōrechts
aen haer goet. Doe plaechde god dat
cloester om des wille. alsoe dat alle den
wijn verderf dye tottē cloester hoorde.
Doe ginc die abt tot eē heylich mensce
eñ badt hē om god dat hy onsen heere
biddē woude dat hi hē liet v̄staen. welc
die sake waer. Doe die ghene onsen lie
uē heer badt. doe sprac onse heere god.
Die scade heeft dz cloester gehadt. om
dat dye kelnaer ď ioncfrouwē onrecht
gedaen heeft Noch so wil ic hē een gro/
te plaghe toe seyndē binnen desen iare
Daer na quā eē ridď eñ wert haer vy/
ant. eñ verbarnde bi nae den cloostere
daer si dat heel iaer af leuen soudē. Lie/
ue kint also gatet den ghenē. die ander
ludē dat haer nemen.

¶ Van eē mā die eēs cloesters goet ge
noot eñ daer mede qualic voer

HEt was eē abt in een cloester. die
had eenē waerliken broeder. die
was eē coopman. dien gaf die abt veel
van des cloester goet eñ daer en hadde
hi gheen geluc mede. Ten laetstē ginc
die coopmā te biechten. doen sprac die
priester. dat goet dat dy dye abt gaf en
was dij nz. noch die abt en mochtet dy
mz rechte nyet geuē. wāt dat was des
cloesters eñ hi moestet weder geuē. al/
so dede hi eñ god gaf hē auenture ende
wert cortelijc eē rijc man. Doe vraech
de hē die abt waer af hi dat groot goet
hadde. Doe sprac hi die wile dat ic des
cloester goet onder handē hadde. doen
en hadde ic geē gelijc mer sint ick des
verteech so ben ic eē rijc mā geworden

¶ Een leer groot goet verblindet den
menscHe

LIeue kīt. du sulste di seere hoeden
voer ghierichept. wāt dat groote goet
verblindet den luden dat si haren scep
per niet sien noch bekēnen en konnen

¶ Van een woekenaer die een crucifix
te pande nam.

HEt was een woekenaer die had/
de van eē ander een siluerē cruce
te pāde genomē. Die woekener wert
sieck eñ nakede sijnre doot. Doen qua/
mē sijn vriendē eñ brachtē dat tyeken
des heyligē cruys vter kercken eñ hiel
dent voer hē. eñ seyden dat hi soude be
kennē sinen scepper. eñ soude aensien
dat heylige cruce Hi sprac. ic en kenne
dat cruys niet. mer ic kenne dat cruys
wel dat in mijnre kistē leyt. daer mede
gaf hi den gheest

¶ Vā den rijcken coninc cresus hoe hy
gehanghen wert

LIeue kint wat baette coninck cre
sus sijn rijcdom. Hi was geheten
die rijcste die ye was van siluer eñ van
gout. Coninc cyrus vinc hē met al sijn
goet want hy rijc was. eñ liet hē bradē
op eenen roester Altehāt quam daer eē
reghē so groot datter vier was ghelesc
scet eñ hi ontquā eñ hy en dācte god nz

dat hi hē gheholpen hadde eñ hi verho
uaerdichde hē op sijn grote goet eñ hy
beroemde hem dat hi die rijcste coninc
waer die daer ergent waer. Doen quā
daer een wijs man dye riet hē dz hi zijs
goets nyet beroemē en soude wāt ī dit
vergāclike goet en soude niemāt geen
troest hebbē Hi en lietes niet daer om.
Dse droemde hē dattet op hē regende
eñ de sonne droechde hē weđ. Dz bedu
det hē zijn dochter fama also datti soude
gehāgē werden eñ die regen soude op
hē vallē eñ die sonne soude hē weđ dro-
gen Dat gesciede hē coninc cir? vinc hē
weder eñ hinc hem aen een galghe

¶ Een vraghe oft een wijf haers mās
onrecht goet mach besitten

LJeue. kint heeft dijn man ōrecht
goet dat en sulstu niet nuttē dz hy
geroeft heeft oft gestolē oft mz woeker
ghewōnē heeft hoe dattet si. ist onrecht
goet du en sulstes nz gebrukē noch tot
dinē cleederē noch in eenighe dinghen
Vađ oft mijn mā anđs geen goet en he
uet dā dit waer af sal ic mi dā ghenerē.
Lieue kint biddet vā dinen vriendē. of
v̓dientet mz dinē arbeyt mer leyt dinē
noot daer an so moechstu dat in dijnen
noot brukē oft di god beraet so sulstu dz
onrecht goet. dattu in dijre not hebste
ghebruket weder gheuen

¶ Een vrage oft recht eñ onrecht goet
v̓eenicht waer watmē dā doē soude

LJeue vađ oft mijn mā recht eñ on-
recht goet te gader had. hoe sal ic
dā doen Lieue kint ist v̓sceidē so brupke
dat gerechte goet. ist te gađ so dattu dz
een voer dat anđ niet en kēste soe latet
een varē mettē āderē. Du sulste lieuer
vā huyse te huyse gaen eñ biddē dā du
des onrechten goets genotes woudet
dijn mā niet hengen. du soudeste dē bis-
cop clagē latē. Wil dijn mā dat onrecht
goet latē eñ weđ geuē so moechste des
wel genietē Bouē alle dinc so sulstu dijn
man gehoersaē wesen in echtscap alstu
dijn sondlige cost hebste nochtās so en
sulstu hē niet laten Hadde een man on
recht goet. vā dien goede en mach nie-
māt eten met hē. ten waer oft eē mēsce
met hem quaem die des nz beteren en
conde eñ hem berispen woude

¶ Een vrage of een heer vandē lande
mach een bede nemē van sinen onder
saten bouen sijn rechte heerlicheit

LJeue vader moet ic eē bede nemē
van minen luden die mi toebeho
ren bouen minen rechten thuis Lieue
kint dat en sulstu niet doē sonder dijnē
grooten noot So moechstu een redelij
ke bede nemen die den luden niet alte
swaer en is. Waert also dat yemāt dat
lant aen ueerdē woude met ōrecht. dā
soudstu dz keerē met dinē lijue eñ goet
eñ so moechstu wel biddē dz si di te hul-
pe comē met wat goets. dz sullē si doē
eñ oec met harē liue. waert also dat die
kerstēheit woude doē eē reyse optē hey
dē eñ wouste niede reisen op die heidē
so moechstu vā dinē luydē wz eysc̄ē wa
ret alsoe dattu geuāgen werdeste in eē
open orloge datti selue aēghige so sou-
den si di te hulpe comē met alle des si v̓
mochtē Eñ waert oec also dattu rechte
vorderē soutste dat dinen landē roerde
so moechstu die bede wel nemē Wilstu
oec eē kint huwē of beradē so sullē si dy
helpen ist di noot woutstu oec ergēt ti-
meren dattet dinē lādē te orbare qua
me of dattu dijnē slotelē v̓beterē wout
ste of een nyeu veste makē so moechstu
bede nemen eñ so sullē si di helpē na ha
re macht ¶ Vā schipbrokich goet

LJeue vađ moet ic dat goet wel nē

men dz schipbrokich wert dat inder zee
driuet oft slaet aen mijnen lāde. Lieue
kint dat en moechstu niet hebbē want
al dat recht dat die lantheren daer op
hebbē gemaect dz en mach di niet hel-
pen hebstu des goets yet genotē dz sul
stu wed̄ geuē ten waer dattet rouers
waren of quade luyden dye den landē
woudē scadē. welc mensche dit goet op
coopt oft vit die sal daer godlike mede
doen dat rade ic hē. want hi daer geen
recht toe en heeft dat proeuelic is

¶ Van die tollen.

L Ieue vad̄ moet ic eenige tollē ne-
men. Lieue kint du moechste wel
rechte tollen nemen die redelikē geset
is voer noot. So wie die rechte tollē ōt
uoert die heeften gestolē quaē een mē-
sche in heydenis eñ waer daer eē recht
tolle hi en moeste die niet ōtuoerē. een
mēsche is sculdich dat hi eenē heydene
trouwe houde eñ rechte doe

¶ Van roefgoet eñ gestolē eñ des ge-
likes eñ van geestelic goet

L Ieue vad̄ oft mi eē rouer wat ge-
uet moet ic dz wel nemē. Lieue kīt
al dat geroeft is of gestolē dat en sulstu
niet nemē Also en mach een priester of
een gheestelic man der kerkē goet niet
wech geuē noch oec sijn kinderē. noch
sijnder vriendinne noch nyemant.

¶ Van dobbel goet.

L Ieue vad̄ moet ic wel behoudē dz
ic winne met dobbelē of mz worp
tafelen Lieue kīt neen. mer du sulste dz
om gode geuē. Du en sulst dz niet wed̄
geuē dē genē diet heeft v̄lorē ten waer
dz eē kīt v̄loos zijs vaders goet oft een
knecht zijs herē goet dz salstu dē genē
weder geuē diet toebehoort du en mo-
geste dijn winninge int dobbelspel nz
wed̄ v̄spelen wāt het en is v nz dit selue

sulstu oec v̄staen in anderē spelen daer
ghiericheit aen leyt eñ ōnutte werckē
wāt eē mēsche mettē spele doet groote
sondē eñ die dat hengē in harē huysen
die hebbē die sondē mede. eñ al die ghe
ne die daer mede ōme gaen dye salmē
gods lichaem v̄biedē oft si sullēt laten

¶ Een leere vā onrecht goet en salmē
gheen aelmissen doen

L Ieue kint vā onrechten goede en
moghestu gheen aelmissen doen
van diefte van roouen of van woeker
of van des ghelijken. Mer een wijf dye
goet ghenomē hadde vā sondige leuē
die mach daer vā aelmissen mede doē.

¶ Een leere van comanscap

V An comāscap lieue vader hoe sal
ick daer mede doen dattet rechte
goet si dat ic daer van aelmissen mach
doen die gode behaechlic sijn Lieue kīt
comāscap is swaer te houdē sond̄ zōde
du en sulste niet seggē dat staet mi also
duer daer is my so veel om gebodē alst
also niet en is so liechstu Oeck en sulstu
butē niet scoon makē dat binē vuyl is
du sulste die coper oprechten datter on
gās aē is Du en sulste niemāt yet v̄co-
pen als du proefste dz hi daer sonde oft
yemāde scade daer mede doē wil. ist dz
tu dz weteste so bistu deelachtich ō zōdē.
Dit sulstu oec v̄staen vā ambachts lui
den die alsulcke dingen maken die sijn
deelachtich ō sondē die dair af comē du
en moechste geen goet duerd̄ v̄copē te
borge dā du ō dz reet gelt wilste geuē
du sulste oec matelic winnē als du wil-
ste voer gode bekēnen. wāt du moeste
voer gode daer redē af gheuē vā al dij-
re comāscap eñ dingen Daer om doet
eenē anderē als du vā hē nemē woute
ste Wilstu wat borgen dinen euen ker
sten dat sulstu puerlic om god doen

¶ Oftmen van .x. penningē mach nemen des iaers den eenen

Lieue vader heb ic gebrocht eenē man hondert marc. die sal mi alle iare. .x. marck daer voer geuē. moet ic die wel nemē Lieue kint neen dattu eenen man dedes .m. marc gouts op dat hi di gheuē soude eenē penninc te bate doetstu hē dat gout. om des penningx wille sterfstu daer mede du bliueste verloren eñ vaerste ten duuel waert

¶ Oftmen eenige gauen mach nemē vanden schuldenaers

Lieue vader moet ic eenighe gonste nemen vanden luyden dien ic mijn ghelt gheleent hebbe. Lieue kint ic wil di een ghelijckenisse segghen onse lieue here quam gaen inden tempel te iherusalē inden palm daghe eñ vant sitten wisselaers die haddē de priesterē geset op dz die peregryns die daer quamen ymmer rede pēnigen vondē dat si offerdē. Alsser een quā eñ badt ō gelt te borge so sprac de wisselaer du bist minē broeď ic en can geē woeker vā di nemen want du sulste mi doen waerlijke gōste dair mede maecte hi dē woekenare eenē mātel wāt ōse here die boesheit bekende doe werp hise wten tēpel met harē tafelē eñ gelt eñ sprac Mijn huis hiet een bede huys

¶ Hier na volghē veel goede leerē vā dit tijtlijcke goet

Lieue vader ic heb enen man ghedaen xij. marck sonď voerwaerde ic en ben niet vā hem gheuordert ende hi en heeft mi niet geloeft mer hy geeft mi tsiaers een marc moet ic dat wel nemen Lieue kint ddoetstu dat niet ō god maer om hopes wille des marcs soe ist ymmer woeker. Mer is di daer alleēs om oft hi di wat gheuet oft nyet soe en is dat gheen woecker

Lieue vaď moet ic wel out corn te borge doen eñ wt leenē eñ nemē nyewe weď Lieue kīt doetstu dat ō god van rechter liefte dattu dijn euē kersten helpē wilstu soe en ist gheen sonde mer doestu dz op dattu meēste te winē so ist sonde wāt hope maect die woeker

Lieue vader moet ic wel coren copen oft ander goet alst goet coop is ende houden dat alst quaet coope is Lieue kint die hope maecket dien woeker. Du moechste wel coren copen oft ander goet tot dijre nootdruft tegē toecomende tijdē ende ist dat di wat ouer lopet dat moechstu wel vercopen/mer nyet te duere

Lieue vaď doe ic een mā eē marck siluers dat sal hy mi weď geuē op een bescepdē tijt als dat siluer beter zijn sal. Lieue kint na minē waen so ist woeker ia datter eē ware die du dz leēdeste datti die coer hadde di den marc weď te gheuē op wat stōde dat hi woude. Also ist met out corn op niewe te doen doetstu dat ō gode so ist wel ghedaē. doestu dz oic ō hope die hope maect dē woeker

Lieue vaď moet ic mijn goet te borge wel doē enē man op aldusdanighe voerwaerde dat hi my hier na sijn goet weď te borge doe. Lieue kint doetstu dat niet om de mīne gods so maect die hope een woeker

Lieue vaď. ic heb mijn goet geleent eenē backer op de voerwaerde dz hi sijn coren male tot mijder molen eñ anďs nergent is dat oec woeker. Lieue kint waer du bate oft hope af hebste zonder auenture dat is oec woecker

Lieue vaď moet ic wel woeker nemen vā heydē of iodē. Lieue kint neen. Hebstu van heyden oft van ioden woekere

ghenomē. weetstu vā enigē kerstē mē sche dien si dat goet af gebrokē hebben dien moetstu dat wel weder gheuen of den ghenen die dat toe behoort

Lieue vader ic heb goet ghenomen op woecker sal ick dat woeker wt gheuen Lieue kint neen. Vader ic heb gheswo ren dat ick den woecker gheuen moet Lieue kint so hout dȳ trouwe eñ geuet dē woeker eñ spreect hier na met rech- te. Lieue vader ic heb ghesworen dat ic gheen recht vorderen en sal Lieue kint soe doetet den priester te weten datmē dē woekenaer daer toe dwinge mettē rechte dat hi dat weđ gheue. Lieue va- der ic heb ghesworen dat ick nyemant kundighen en sal Lieue kint dat is een onrecht sweren du en sulste dē eet niet houdē wāt dē eet is tegē dȳn salichz eñ dȳns euen kerstēs. du sulste dat kondi gen op dat hi weđ werde gebracht tot gode.

¶ Van eenen coninck van vrieslāt die mettē meesten ghesellscape woude in die helle varen.

HEt was eē conic die hiete radbot die was een heydē. eñ woude hē laten dopen. Doe hi dē eenen voet inđ fonten geset had doe vraechde hi waer die meeste ghesellē waren indē hemel. oft inđ hellen doe wert hem geseyt inđ hellen sijn meest ghesellen. Doe toech hi sijn voet weder wter fonten eñ bleef onghedoopt ende sprack Jc wil varen daer de ghesellen meeste sijn ende voer totten duuelen in dye helle. Lieue kint also segghe ick dy koere is di. daer ōme so kiest dat hemelrijck

¶ Een leer dat woeker moetmen weđ gheuen eñ voort so wat metten woec- ker ghewonnen is.

LIeue kint laet di dat nyet wōdlijc wesen dattu dē woecker sulst we- der gheuen Haddestu een penninc mz woecker ghewōnen eñ wonnestu duy sent marck gouts met dien pennīc. du sultste dat altemael weder gheuē. ende du sultste oec die scaden op rechten den genen vāden goede dattu antfangen hebste dat hy di te woeker moest geuē Hadde hi daer om sijn huys oft lant of ander goet vercoft eñ waer in scade ge comen die scade sulstu op rechten. Dit selue sulstu oec verstaen van diefte. eñ onrechte tollen eñ vā onrechte coman scap eñ vā onrechten goede dattu dinē euen kersten af neemste te onrecht wz schade hi daer af heeft dien sultstu hem weder keeren.

¶ Een leere die sonde en wert niet ver gheuē ten si datmen dat onrechte goet weder keert

LIeue kīt du sulste di wachtē vōer onrecht goet Alle dȳ sondē mach di dȳ biechtuađ vergeuē sonđ onrecht goet dat en mach di dȳ biechtuađ nyet vergheuē du en gheuest dat goet weđ

¶ Vā een mā die inđ hellē was wāt hi goet had besetē dat sijn ouer oude vađ met onrecht eenē anderē had genomē

HEt was een graue diē hieldē die ludē voer een goet man doe wer de een heylich mā een teykē bewesen ī een slaep dat hi den graue in een vuer sach eñ onđ hē meer luden Hi sach een lāge leerder in eē diepe kuyl. die kuyle was vol vuers ende hi sach dien graue staen op die leeđ middē indē vuere doe vraechde hi wat hi gedaē hadde dat hi daer waer indē vuere eñ onder hē ston den ander ludē noch dieper doe berech te hem die enghel ende sprac. sijn ouer oude vader nam eenen man sijn landt met onrecht daer ō voer hi inder hellē die siettet hier alder onderste op dese le-

der daer na sittē sijn sonen daer nae is nu die graue hier na boertet sijn sone Daer na alle den ghenen die die dz lāt met onrechte besitten. Lieue kint daer om bewaert di van onrecht goet

¶ Hoe die vader inder hellen sinē sone veruloecte ende dye sone den vader ō onrecht goet dat hi sinē sone achter ge laten hadde

HEt was een heylich mā die sach eens woeckenaers siele inď hellē sitten midden int vuer. Daer na wert sijns soens siele ghebracht inder hellē bi hem. Doe hem die vaď daer sach co men doe riep hi Veruloect si de tijt doe ic di wan Du moetste eewelijcken ver uloect eñ v̄maledijt wesen dat ic omdi nē wille dat goet woekerde eñ di erfde daer ic om verloren ben Doe sprac die sone weder. Veruloect eñ v̄maledijt si die tijt doe du mi teeldeste. Eñ v̄uloect eñ vermaledijt bistu dattu dz goet wō neste dair ic om verlorē ben Lieue kint dit is di een leere.

¶ Van eenen woeckenaer die sonď ki der ofte erfgenamē sterf. dien die pad den op aten

HEt was eē rijck woeckenaer dye soude steruē die welcke en hadde gheen erfghenamen Doe lach hi inne sijn laetste eynde doe riep hi. Brenget mi mijn lieue kinderē dat si mi troostē dat sprac hi dicken Doe spraken die lu den die by hem waren. Waer sijn dijn kinderen Doe sprack hi Neemt my eñ brengt my in mij slaepcamer doe si hē daer brachten doe sprack hi Graeft mi hier een kuyle daer vindt ghi mijn ki deren in Dair groeuen si een kuyle op eñ vonden een kiste al vol siluers ende gout Doe sprac hy dit sijn mijn kinder doe gaf hy met dien woerden dē geest op. Doe sprongē daer veel paddē uter kulen eñ atē dat lichaē dz sijt aensagen

¶ Een leere Aelmissen vā onrecht goe de en sijn gode niet behaechlijc

LIeue kint dat onrecht goet is soe quaet dat die aelmissen die vā on recht goet ghegeuē werdē die en beha ghen gode niet Daer van wil ic di seg ghen een exempele.

¶ Hoe die duuel die kerc nz en woude laten wijen die van onrecht goet ghe timmert was.

HEt was een rijc mā die hadde ge timmert een kerc vā sinē goede. doe die biscop quā eñ woude die kerck wijen doe stont die duuel achter dz ou taer eñ sprac Heer biscop ghi en sult de se kercke niet wijē si hoort mi toe. Doe sprac di biscop wie bistu. hi seide ic ben satanas Die biscop sprac waerō hoert se di toe Satanas sprac Si is getimert vā ōrechtē goede eñ daer ō hoertse mij toe Also liet die biscop die kercke onge wijt eñ satanas v̄derse. ¶ Vā eē man die werscap maecte vā onrecht goet

HEt was een rijc mā die hadde dē armē een werscap ghemaect vā onrecht goet. Doe quā daer eē mēsche die was besetē mettē duuel. doe hieltē die duuel dat hy die hāden tottē mōde niet brēgē en mocht. doe seide een gast tottē duuel Du bose geest segt mi waer om en laetstu desen mensche niet eten. Neē sprac hi het is geroef eñ vā geroef de cost en machmē geē aelmissen doen

¶ Van sinte quirijn die gebracht wert voer dat oerdeel gods eñ quā weď te li ue eñ leyde een goet eynde.

HEt was een biscop die hiet quirij Doe hi sterf doe quamē daer de heilige engelen eñ namen sijn siele die eenen enghel ginc voer gewapent eñ hadde

een wit bokelaer eñ eē ſwaert dāt was vuerich als een vlāme daer quamē de boſe gheeſten hem teghens eñ woudē hem dye ſiele benemē ende begonden met hem te ſtrijden. Doe vraechde die engel wat ſcout dat ſi hem gauē Doen ſeydē ſi. Hi plach onnutte woerden te ſpreken. Doe ſprac die enghel om dier ſondē wil en derf hi indˀ hellē niet varē hi ſalſe beteren inden veghevuer Doe ſprac die boſe gheeſt hi nam aelmiſſen van quade ludē dat en behagede gode niet. doe ſprac die engel hi meende dat hi berou hadde in ſyndˀ hertē doe ſprac die boſe geeſt. Js god eē recht rechtere ſo is deſe man ṽloren wāt hy nam een cleet vā eē woekenaer eñ hy wiſte wel dattet eē woekenaer was doe ſprac de enghel god mach hē wel ouer hem ōt-fermē Doe ſprac die duuel dat is nu te laet hi ſoudet ider werelt hebbē gedaē doe ſprac die engel. van gods wegē ſo ſal die ſiel weder te lichaem comē ende ſal ſijn ſonden beteren Daer gaf hē die boſe gheeſt een becoringe die hem ſeer dede ende barnde. daer mede wert hy verloſt ende voer te gode

¶ Een ander

HEt was eē woekenaer die gaf eenen heyligē man eenē roc. eñ de heilige man en wiſt niet dattet eē woekenaer was Doe die heilige mā ſteruē ſoude doe quamē dit heilige enghelē ō ſijn ſiel. doe quā die boſe geeſt eñ ſprac. De ſiel behoirt mi toe wāt hē op eē tijt eē woekenaer eenē roc gaf. Doe ſprac die heilige engel. Hi en wiſt des nˀ doe quā die rechtuaerdige god eñ gheboot die ſiele weder te gaen inden lichame dat ſi haer penitēcie daer voer doer dede want hi des niet en wiſte. Doe quā die boſe gheeſt eñ gaf hem eenen ſlach aen die wange daer van hadde hi een wonde die wijle dat hi leefde

¶ Van een woekenaer daer god niet voer ghebeden en woude hebben.

HEt was eē monic in ſinte bernardusˀ oerdē dye had eē vadˀ dat was eē woekenaer die ſterf eñ die ſone badt voer zijn ſiel Alſo dick als hi voer hē bad ſo viel hi op ſijn knieē eñ dā begā hē ſeere te gruwē dat alle ſijn ledē beefdē dat ṽwondˀde hē ſeer hoe dˀ ſijn mochte eñ ſeidet ſinte bnaert Sinte bernaert bad onſen lieuē here dat hi hē liet ṽſtaē die ſake waer om dattet waer. doe ſprac ōſe lieue heere datmen voer die woeckenare niet biddē en ſoude want hi ware eewelijc verloren Alſo en badt hi voer die vader niet meer Daer na en quam hem die veruaerniſſe niet meer toe

¶ Van eenē woekenaer die in een cloeſter begrauen was ende en liet die monicken niet ruſten.

EEn rijc woekenaer ſterf eñ genoote zijns goets dˀ hi begrauē wert in eē monikē cloeſter. des nachts dede hi dē monikē ſo grotē ongemac dˀ ſi niet ſlapen en mochtē. des morgēs vōden ſi hē leggē vtē graue. doe groeuē ſi hē wedˀ des ādˀerē nachts dede hi des ghelijc Doe ṽmaēde hē een broedˀ dien ſeyde hi. Die wijle dat hi daer lage ſoe en mochtē ſi geē ruſte hebbē Doe groeuē ſi hē opt velt doe liet hijſe met gemake

¶ Een leer onrecht goet ṽblint die ſiel

LJeue kint bewaert di vā ōrechtē goede wāt dat onrechte goet verblindet die ſiel eñ dē mēſche. ſoe dat hy ſijn ſchepper niet beſchouwē en mach.

¶ Van eenen woeckenaer die ſijn ſiel den duuel beual.

HEt lach eē woekenaer in zijn laetſte eynde doe liet hi voer hem ha

len alle sijn silueren vaten ende guldē
nappen eñ sprac tot sijnre sielen O sie-
le blijft met mi. ic wil di al dit goet ghe-
uen eñ alre eeren ghenoech. eñ ic wil v
noch meer daer toe winnen. Doe hem
die doot aen ghinc doe sprac hi. O siele
nv ghi niet langer bi mi bliuen en wil-
let soe beueel ick v den onsichliken duy
uel daer mede gaf hi den gheest op

¶ Een leere En hebt gheen minne tot
verganclike goet

Lieue kīt du en sulste geen lieft hebben
tot desen waerlikē goede dattu hier la-
ten moetste. Staet na dat ewige goet

¶ Van eenē man die sijn tijtlijke goet
verkoes voer dat hemelrijck.

HEt was een rijck man die plach
woecker te nemen. Doe quamē
dair riddŏs thuise eñ woudē goet vā hē
leenē. Doe sagē si zijn grote goet eñ loef-
dē hē eñ sprakē datti eē eerlic mā waer
eñ so grote eer ī zijn huys had doe sprac
hi Waert dz god quaē eñ spraec tot mi
Laet al dattu hebste eñ coēt tot mi in dz
hemelrijc eñ hi woude mi zijn hemelrijc
ke gheuē voer mijn goet ic en woude dz
niet doē ic woude mijn goet lieuer hou-
dē Die riddŏs hoordē dit eñ gīgē in ha-
re herberge des nachs sterf hi Des an
der daechs vro doe hoerdē si ludē ouer
eenē dodē eñ si vraechdē wie dair doot
waer doe wert hē geseit dz de selue rijc
ke mā in dier seluer nacht gestoruē wa
re des gae doots doe sprakē si hi en wil
de ghisterē sijn goet nyet geuē om dat
hemelrijc. hy mochte nv sijn goet wel
geuen om een ey. Daer om en ghelo-
uet nemmermee te seer dat goet.

¶ Vā eē rijc mā die sijn oude scuer wil
de breken eñ ind seluer nacht sterf hi

ONse lieue here sept indē euāgelie
vā eē rijc mā die was veel coren
gewassen doe sprac hi tot sijnd sielē. O
siele eet eñ drinct eñ vaert wel ghi mo
get noch leuē menich iaer eñ hebben v
gemac Doe quā een stem eñ sprac o du
dwaes in deser nacht sullē comē die du
uelen eñ nemen dijn siele wie sal dā dz
goet hebbē dattu lāge v̓gadert hebste
Ind seluer nacht quamē die duuelē eñ
namē hē sijn siel hi had zijn siele geloeft
menigē goedē dach te leuē eñ en moch
te haer nz eenē nacht vorste gheuē. Lie
ue kint hier op sulstu dēckē eñ niet gie-
rich wesen op dat aertsche goet. Staet
lieuer na dat eewige goet dat niet ver-
gaen en mach eñ nēmermeer eyde en
werdet noch werden en sal dat is dijre
sielen betere. Dat ons allen dat gesciē
moet Des helpe ons de vader die sone
eñ die heylighe geest Amen

¶ Hier beghīt dat x. gebot eñ is hoe dz
ghi niemāts bedgenoot begerē en sult

Ieue vader ick bid v om on-
sen lieuē here god. Leert mij
welc is dat. x. gebot ons hee-
ren. Lieue kint dat wil ick dy
gaerne doen op dattu god bidtste voir
mi. Dat. x. gebot is Du en sulst niet be
gerē dijs euen kerstens wijf. noch sijn
maget noch sijn knecht noch alle dz zijn
is Dit gebot draecht ouer een eñ is ge
lijc dat negēde gebot ōs herē Lieue kīt
du en sulst niet begherē dijs euen ker-
stens wijf wāt dat mishaget gode seer
datmē ind echtē eenige valscheit doet.
dat heeft god bewesen aē conic dauid.

¶ Van coninck dauid ende van vrias
wijf die dauid beghecrde. ende hoe da-
uid vrias doden liet.

COnick dauid sende wt sijn hooft
man gehieten ioab. den vromen
ridder met al sijn volc opten heydenē
ende liet beleggħē een stat die hiet rab

bath. ende coninck dauid bleef te huys
tot sinen ongelucke Op eenen tyt des
middaechs stont hi op syn slaepcamer
op sinen solre eñ sach dair teghen ouer
op eenẽ anđ solre een vrouwe die hiete
bethsabee die had een ridder tot eenen
mã die hiete vrias ende was mede op
die reyse inđ heer Doe dauid die vrou-
we sach begheerde hyse eñ lietse halen
eñ sliep bi haer den nachte. Des mor-
gens vroe ghinc si thuys ende ontbo-
det den coninc weđ dat si met kinde ge
werdẽ waer. Doe conĩc dauid de vrou
begeerde. doe en was de ꝓpheet nathã
in die stadt niet doe sach die ꝓpheet wel
indẽ geest daer hi was dꝫ dauid dese zõ
de woude doẽ eñ stont eñ ghĩc inđ stat
eñ woude die conĩc hebbẽ gewaerschu
wet voer die sonde. Doe quã die boose
ghest eñ hinđde hẽ eñ bracht daer datẽ
eẽ doot mẽsce lach indẽ wege al naecte
diẽ woude nathã begrauẽ Daer mede
was hi gẽhidt. eñ onđ des dede dauid
de sonde Doe bedroefde hẽ nathã de ꝓ
pheet eñ screpde seer eñ en quã niet tot
ten conĩc. doe die conĩc dꝫ hoorde dꝫ die
vrou eẽ kit õtfãgẽ had doe was hi seer
bedroeft. eñ sende te hãt bodẽ na harẽ
mã vrias doe vrias quã doe vraechde
hẽ dauid om nyewe maer eñ õtfinc hẽ
wel. doe sprac die conĩc gaet nv te huis
slapẽ bi dyre huysvrou dꝫ en woudi nꝫ
doẽ. doe die conĩc dꝫ v̓nã doe vraechdy
hẽ waerõ hi niet thuys en waer gegaẽ
doe seide hy na diẽ dꝫ syn here iacob eñ
an v herẽ eñ gesellẽ warẽ in de reise eñ
stredẽ tegẽ gods viãdẽ eñ haddẽ onge-
mac so en woude hy geen ruste hebbẽ
eer anđ herẽ die idẽ heer warẽ daer be-
hieltẽ die conĩc diẽ nacht eñ drãc hẽ see-
re toe op dat hy drõckẽ werde eñ gĩge
te huys slapẽ mer hi en gĩc nyet thuys

Des morghens vroech dede hem diẽ
coninck eenen brief mede eñ seinde hẽ
tot iacob dẽ rentmeester ende ontboot
hem inden brief dat hi vrias soude setẽ
int scerpste vandẽ stryde op dat hi ver-
slagen werde. Alsoe dede die rentmees
ter, Doemen die stadt bestormede doe
sette hi vrias op dier side daer die vreẽ
ste luden waren op die mueren. Daer
wert vrias doot gewerpẽ eñ veel ludẽ
met hem. eñ die stat en werde niet ghe
wõnẽ daer sende ioab die conĩc een bo-
de eñ sprac Hoerstu dat die coninc toer
nich wert om dat wy te stryde gegaen
syn eñ hebbẽ ludẽ v̓lorẽ dã sulstu te hãt
seggẽ Vrias is doot. alsoe dede de bode
Doe de conĩc hoorde dꝫ vrias doot was
doe ontboot hi ioab dat hi dair om niet
v̓sagen en soude bi wilẽ valt dꝫ den ee-
nen bi wilẽ dẽ anderẽ dair na liet die co
nĩc vrias wyfhalẽ eñ nãse te echte dese
dingẽ mishaechdẽ gode seer eñ seynde
dẽ ꝓpheet nathan tot dauid die hẽ beris
pen soude. Nathan quam tottẽ coninc
eñ badt hẽ een oerdel te geuẽ ouer dat
grote gewelt datter indẽ lãde waer ge
schiet eñ sprac aldꝰ Dair warẽ. ij. mãnẽ
die eẽ hadde veel scapẽ eñ runđ eñ dye
anđ was arm eñ en hadde niet dã een
scaepken dat hadde hi gecoft eñ opghe
uodet met sinen kinderẽ dat adt mꝫ hẽ
wt sinã nap eñ sliep bi hẽ in sinen scoot
eñ hieltet oft zy wyf waer. Dꝫ gesciede
dat den ryckẽ mã een gast ouer quam
doe spaerde hi syn scapẽ eñ nam dẽ ar-
mẽ man syn scapken eñ maecte sinen
gast een blyscap doe die conĩc dese redẽ
hoorde wert hi seer toornich eñ sprack
Also god leeft so is dye man eẽ kint des
doots eñ is waerlũc den doot schuldich
eñ sal dat scaep betalen vieruout Doẽ
sprac nathã. Heer conĩc du bist die mã

die dat gedaẽ heeft du hebste wiuẽ ghe noech nochtã hebstu vrias sijn wijf ghenomen eñ daer toe soe hebstu hem latẽ doden doe bekende dauid sijn mesdaet eñ hadde berou vã sinẽ sondẽ eñ sprac Jck hebbe ghesondicht. Doe sprac nathan tot dauid. God heeft di dijn sondẽ vergeuẽ du en sulste nyet steruen mer dat kint sal steruẽ dat die vrou vã di õtfangen heeft doe dat kint geborẽ was doe begãt siec te werdẽ Doe bedroefde hem dauid eñ weende eñ viel ter aerdẽ ende badt onsen here voer dat kint dat tet leuẽ mochte dat kint sterf ende doet doot was doe en dorste hẽ dat nyemãt seggẽ. Ten lestẽ doe hijt vnã doe stõt hi op eñ at eñ vreech sijnder droefnis Dz vwondˀde sijn volc seer eñ vraechdẽ hẽ hier om eñ sprakẽ die wijlen dattet kĩt siec was doe weẽdestu eñ nv dz doot is en weẽstu niet wat beduyt dat. doe seyde hi Die wile dattet kĩt leefde doe weẽde ic eñ bad god dattet leuẽ moste wãt doe was dair hoep toe Nv en baet geẽ weenẽ dat kĩt en coẽt nyet wedˀ daer õ en helpt mi gheen droefnis ic moet hẽ volgẽ daer na teelde hy bidˀ vrouwẽ eẽ andˀ sone dat was coninc salomõ. lieue kint daer aen machmẽ proeuẽ dz god des niet en wilt dat een man eẽs andˀs wijf begeere. Dat selue is oec bewesen aen abraham

Van abrahẽ eñ vã sara sijn wijf welc de coninc abimalech nam eñ daer om plaechde hẽ god

Abrahã hadde een schoõ wijf dye hiet sara. doe soude hy tot eẽre tijt wãderẽ in heydenisse eñ hadde anxt dz hẽ die heyden moorden soudẽ om dies wijfs wille eñ sprac also dat sara sijn suster waer. Doen was daer een heydẽs coninc die hiete abimalech die liet hẽ dz wijf nemẽ eñ lietse brenghẽ in sinẽ huise Doe seynde hem god so groter siecte toe dat hi gheen ghemeẽscap met haer en mocht hebbẽ. Bouẽ dat so plaechde god sijn maechden eñ alle die vrouwẽ die ondˀ hẽ woenden eñ alle sijn vee dat si alle onvruchtbaer werden eñ geen vruchte ter werlt en brachtẽ. doe sprac god inden slaep tot coninc abimalech. eñ seide hẽ. dat alle die plaghen waren hem ghecomẽ om dat hi abrahãs wijf hadde ghenomẽ Doe vraechde coninc abimalech. Abrahã waer õ hebstu dat ghedaen. Du seydeste dat si dijn suster waer na dien dz si dijn wijf is. Doe seide abrahã Jc had anxt voer mijn lijf. dair õ seide ic also Doe gaf hi hẽ sijn wijf wedˀ eñ daer toe veel meer gesindes eñ scapẽ eñ runderẽ knechtẽ eñ maechdẽ eñ lietẽ hẽ kiesen eẽ stede in sijn lãt daer hi wonẽ woude Doe sprac die coninc totẽ vrouwẽ. Jc bẽ dijn broedˀ ghegeuẽ. M. siluerẽ penningẽ voer di daer bi sulstu kennẽ eñ deckẽ dattu met logen begrepen biste Doe bad abraham õsen here voor dẽ coninc eñ hi wert gesont eñ al zijn gesinne eñ alle die ludẽ in sijn lant werden wedˀ vruchtbaer Lieue kint hier aẽ moechstu mercken dz god des nyet en willet datmen eens andˀs wijf begeert dats oec bewesen aen ysaack

Van ysaac eñ rebecca sijn wijf.

DJe patriarch ysaac wãdˀde met rebecca sijn wijf vten ioetscẽ lãt ide duer tijt eñ woẽde in heidenis eñ dede als sijn vadˀ gedaẽ had eñ sprac dz rebecca sijn suster waer Op eẽ tijt sach die coninc vtẽ veynster eñ sach dat hi mz hare iocte eñ speelde. doe sprac hi tot ysaac dats goet te sien dat si v wijf is. waer õ hebstu gelogẽ Doe sprachi Jc had anxte dat ic õ harẽ wil gemoort soude werden dair om sprac ic also Doe sprac die

coninc. Waer ō hebstu bi ons alsoghe-
daen het mochte gesciet sijn dat eē mā
mochte hebbē gemeent datse dijn wijf
nz en waer geweest eñ mocht mz haer
sonde gedaen hebbē die wy alle haddē
ontgouden Eñ dit waren heydenē die
so seer ontsagen die echt veel meer sul-
len kersten luden dat ontsien. daer ge-
boot die coninc dat de vrouwe niemāt
roeren en soude oft hi soude steruē wāt
ysaac haer mā waer. Dese seluē echte
houden oec somige creaturē die bouen
haer gade gheen ander en kiesen

¶ Vandē oyuaer die haers selfs gade doot om ontrouwe

Het was eē riddř dye had in zijn hof
eē nest vā oyuarē. Doe merctē dz
die riddř eñ sijn gesin. als de oyuaer wt
vloech om sijn spijse so quā een andř oy-
uaer weđ eñ had gemeēscap met zijn ga
de des was daer een watř bi daer plach
si te vliegē eñ wiesch haer daer in op eē
re tijt wert haer dē wech ondŕgaē dat si
niet te water en cōde comē. eñ haer ga
de quā eñ vnam dz sijt gedaē hadde eñ
woudese dodē Si weerde haer seer dat
hi haer niet doen en mocht. doe vloech
hi heen eñ haelde veel oyuaren die vlo
ghen alle toe eñ stakēse doot. Dit sal eē
exempel wesen alle vrouwen.

¶ Een vrage van duuen te houden

Lieue kint al dat dijn euen kerstē
scaden mach dat sultstu bewaren
met al dijn vlite Het was een goet rid-
der die had in sijn hof veel duuē doe sei
de hē eē mā dattet sonde waer dat hise
hielt want si den luidē scade doen optē
acker. Op een tijt doe hise teten gaf eñ
corē voer werp doe sprac hi tottē duuē.
daer veel ludē bi warē. Ist dattet gods
wille is dz ghi hier blijft int hof so blijft
hier eñ is des niet so gebiede eñ beswe-
re ic v inden naem ons herē ihū xpi dz
ghi wech vliecht eñ en coemt nemmer
meer weđ Altēhāt doe hi dat woort ge
sproken had doe vlogen si wech. eñ en
quamen niet weđ Lieue kint hebdi yet
ghenomē tonrecht ghif dat weđ eerstu
steruest eñ en vlaet di niet op dijn kinđ
oft op v wijf. Lieue kint wilstu gods ge
bot wel houden so en sultstu niet ghie-
rich sijn noch niemāts goet begherē tō
recht eñ scouwet die ongherechticheyt
wāt den ghierigen en can nēmermeer
genoegen Coninc alexanđ toech al die
lādē met groter macht om die hi aftrec
kē mocht eñ wanse op een tijt wert hē
gheuraecht wāneer hē ghenogē soude
doe sprac hi Hoe soude mi ghenoegen
dat een mēsche alle die werlt hadde hē
en soude niet genoegen . doch soe moe
ste coninck Alexander steruen hoe rijck
dat hi oec was

Lieue vader ic bid v dat ghy
mi wat segget vādē grooten
coninc alexander . eñ vandē
wonđ dat hi dede. Lieue kint
coninc alexander had dien naem dz hi
was conīc philips sone dz en was nyet
want hy was een bastaert eñ dz quam
alsoe toe. Sijn moeder wert bedrogen
met touernien dat dede een coninc ge-
heetē neptaban? Dese was een coninc
vā egiptē eñ was een meester inđ swer
ter cōstē eñ cōste wel touernie. doe qua
mē veel conigē eñ woudē tegē hē stridē
doe sach hi indē sterren wel dat hi de vi
andē niet en mochte weđstaē eñ toech
heimelic vtē lande eñ quā in eē anđ lāt
daer hi onbekent was tot eenē coninc
die hiet philippus eñ sijn coninghinne
olimpias Eñ hi sprack dat hi waer een
propheet ende een meester inđ sterren
Dye coninc eñ coninghinne haddē hē

pensarius den coninc ter doot gewōt
had.doe lyep hi int palleys. eñ woude
die coninghinne wech voerē. Onder
des quā alexander. eñ nā een speer eñ
liep int palays. Doen grep pensarius
die coninghinne voer hē doe schoonde
alexander sijn moedꝰ.doen liet haer die
moedꝰ als oft haer lee waer eñ sprack
Sone du en sulste hē niet schonē ō mijn
nē wille.daer nā hi pensariꝰ eñ brachtē
voerdē coninc al leuēdich eñ sprac. va
der wreect v ouer dijn viant. Doen dede
hi hem een swaert in die hant. eñ alsoe
wrakede hē coninc philippꝰ Daer nae
sterf conic philippꝰ eñ alexander wert
eē machtich coninc. Des āderē dages
sat coninck alexandꝰ. op sijn coninclike
stoel eñ sprac tot sinē heeren. Siet aen
conic alexāder sal v vri makē van alle
uwē viandē. Eñ hy lietse al sweerē dat
si hē alle volghē souden waer hi tooch
Die romeynē seyndē hē .ij. dusent rid
ders.eñ maecten met hē vrientscap eñ
vrede Conic alexāder tooch wt mꝫ gro
ter macht eñ alle die stedē daer hy quā
die huldē hē.doe was daer eē stadt dye
hiet corinthi die en wouden hem nyet
huldē dye namē sijn boden eñ hingēse
aē galghē. daer om vdreef hi al datter
was. Daer na quam hy te iherusalem
daer die iodē warē. Des nachts open
baerde god onias den bisscop eñ seyde
dat si hē vblide eñ teghē hē wt gaē. Al
so dede die bisscop eñ ginc tseghē hē wt
Doe tradt die conic vādē paerde ende
viel den bisscop te voete eñ stont op eñ
custē voer die mont. Doe warē die an
der heere toornich dat hi den ioetschen
bisscop dede so grooter eer. Doe gaf co
ninc alexander dē iodē grote vryheyt.
dat si niemāt tijns geuē en soudē ende
houdē haer wet als hem god geboden

hadde. Doe hi dese iodē so wel gehan
tiert hadde.quā hi voir een ander lant
daer warē iodē in.eñ badē hē om vry
heyt. Doe wert hē geseit dat si god ver
teghē haddē. daer haddet god gehen
get dat haer lant gewōnen wert daer
si plaghē te wonē. Doe sprac alexandꝰ
wāt si harē god ontrou hebbe gedaen
so wil icse hier in besluten dat si nv oft
nēmermeer wt en comen. Doe began
hi dat lant ō te bemueren eñ badt god
dat hi hē holpe. Daer dede god groot
wondꝰ. wāt hise daer in besloot met eē
steēclip daer sullē si bliuen tot ātekerst
coomt. Conic alexāder naecte conic da
rius lāt Doe seynde dariꝰ coninck alex
ander sijn boden.eñ dye brachtē hē eē
bal eñ eē sweepe eñ pēninghē.eñ eenē
brief daer in gescreuē aldus. Conic da
riꝰ die een coninc is ouer al aertrijc die
laet gruetē alexandꝰ sinē knecht. ende
spreect aldus. Ic hebbe gehoort daer ō
dattu conic byste dattu mijn vyant wil
ste werdē eñ dat doet al dijn ydel eer Ke
ret wedꝰ tot dijn moeder ic raet di want
du biste noch een kint eñ sukes Ic seyn
de di eē sweep wātmē di wel behoeft se
dich te makē.eñ ic seynde di eē bal dair
du mede speles.ic señde di oec pēnigen
want ick weet wel dattu arm biste. du
hebste niet met di dan straetrouers
Doe coninc alexāder dē brief las .voer
al sijn ridderscape worden si bedroeft
doe sprac hi tot hē. Waerom bedroef
stu di.en wetet ghi niet dat hondē dye
alꝰ meest bassen die dorren doch alder
minste doē. Doe woude hi dē bode hā
ghē mer sijn heeren toghē hen daer af
des anderen daghes screef alexander
wedꝰ eenen brief eñ sprac. Du sulste mi
ontsien eñ vruchtē dat is grote scande
nā diē dattu so machtich biste. Du heb

ste mi gesepnt eē bāl eñ dye is ront. eñ
die werelt is oec ront. dat bedupt alsoe
veel d; ic een heer sal werdē ouer al die
werelt. Die sweep heeft veel strenghē
dat sijn die banden. daer ic di mede sal
bindē. eñ alle dijn heerē. du sepndes mij
penninghē dat bedupt dat ic een heere
werden sal ouer dijn goet. Doe coninc
dariꝰ dat hoorde ontboot hi al sijn vor-
sten die daer woondē in sijn voorlādē
eñ sprac. daer coēt eē kint dat hiet alex-
ander dat brenget mi ic wilt dwinghē
met eēre roedē eñ sepndent weder tot
sijnre moeder. Doe ontboden si hē we
der dat hi ghee kint en waer si hadden
m; hē gestredē eñ hi hadde gewonnen
die seghe Alexand quā eē bode dat sijn
moeder siec waer. doe onboot hp dariꝰ
dat hi hē v̓wachtē woude hi woude te-
hant weder comen Hi voer heen hē ōt
moette eē heer. daer street hi tsegē drie
dagē eñ nachtē eñ wan den strijt Dair
na quā hi tot sijnd moed doe was si ge-
nesen. bij haer was hp eenen cortē tijt
eñ quā wed eñ wan coninc darius sijn
lant af. Daer was eē ridd in coninc da
rius hof die tooch wapē aen als conick
alexanders gesinne eñ reet bi alexand
eñ tooch sijn swaert tot eñ gaf alexand
eenen slach dat hi ter aerden stoorte eñ
wonde hem seer. Hp wert ghebracht
voer alexander Alexander sprac. O du
lieue ridder waer ō hebstu dit gedaen.
Doe sprac die ridder Conic dariꝰ heeft
mi sijn dochter belooft of ic hē dijn hooft
brachte Doe sprac alexand tot sinē rid-
deren. Ic woude dat ghi alle soe waert
eñ om sijn vromicheit liet hi hem varē
Coninc alexander hadde darius coni-
ghinne. sijn moed. eñ sijn. ij. dochteren
geuanghen eñ behieltse in groter eerē
Daer nae v̓hief hē dariꝰ eñ woude hē
wrekē teghē alexander m; eenē strijt.
dat v̓nam die moeder eñ ontboot hem
aldus Mijn lieue sone du sulste weten
al hadstu alle dye werelt te hulpen. du
en mochtes alexander nyet wederstaē
Doe bedachte darius sijns wijfs. sijns
moeders. eñ sijns. ij. dochterē geuāgē
nisse. Coninc alexander tooch dē meer
naerre eñ gewā alle die steden daer hi
voer quā. Eñ quā ten lestē op eē water
dat seer groot was. eñ was eē strenge
vādē meer. dair en mocht hi geē brug-
ge maken. Ons lieue heere dede daer
een tepken dat water deilde hem ouer
midts ontwee. daer hp droochs voets
ouer tooch met al sijn heer. Dat dede
god daer om dat hi dat volck v̓dersom
haerder sondē wil. Coninc alexander
gheboot dat eene peghelpck man. sijn
paert soude aen eē strupc bindē achter
aen een staec eñ latent hē nae sleppē d;
maecte groot stof. doen meenden haer
viādē dat des volcs. x. werf meer was
Doe woudē si eē bode hebbē ghesepnt
tot dariꝰ dat hi quaē te stride. Doe quā
alexāder eē stēme aldus dat hi selue die
bode soude wesen god woude hem hel
pē. Doe v̓koos alexāder. ij. getrouwe
vriendē daer mede reet hp heē. eñ quā
tot een water des nachts vroost toe eñ
des daechs waest opē daer quā hp des
nachts eñ reet daer alleen ouer eñ liet
sijn ghesellen aen deen side eñ quā tot
coninc dariꝰ eñ sprac. Conic alexander
ontbiet di d; hi rede is te stridē. Coemt
als ghi wilt eñ en weest n; v̓saget. doe
sprac dariꝰ Hoe hebstu soe stoute woor
dē des waer ghenoech dattu self alexā-
der biste. dijn drepgē en acht ic n; hp lep
de hē int palleps eñ sette hē tseghen hē
ter tafelē. Doemē hē te dricken brachte
drāc alexāder dē wijn al degher wt.

¶ Dat.xxxvi. Capittel Van broeder
Jã dẽ goedẽ cock vã Groenendale

ONder den voorseyden prioor/so
was daer cock een leeck mã van
alten groter volmaechept in duechde
lijcken wercken/ghehpeten broeđ Jã
vã Haffinghẽ Die ooc mz sinte Mar-
tha sorchfulhich was in werkende le-
uen. Eñ met sinte Maria Magdale
na so oeffende hy dat schouwẽde leuẽ
Eñ in stranghichepdẽ des leuẽs ghĩc
hi te bouen alle die broederẽ des cloos
ters als in vastene/in abstinẽcien /eñ
in waken. Selden ghĩc hy des auõts
slapẽ na alle sijnẽ arbeyt die nochtãs
swaer was. voor der tijt dat hi mette-
nẽ inder nacht ghehoort hadde Ende
onđ vele ander duechdẽ die in hẽ ghe/
plant waren/so was hi sonderlinghe
v́chyert mz ootmoedicheden tot hem
seluẽ. mz goedertyerenhz toe sinẽ euẽ
naesten/ Maer sonderlinghe was hi
beruert tottẽ wonden eñ heplich lye-
den ons liefts heerẽ Jhesu chrysti mz
cõpassien eñ mededooghene. wãt dye
ghedenckenisse der passien ons heerẽ
droech hi sonder onderlaet oft aflatin
ghe in sijnre hertẽ. Eñ hy oeffende hẽ
somwilen daer inne so viericlijckẽ dz
hi inden gheeste ganslijcken opgheto
ghen wardt ¶ Jtẽ so verhuecht was
hy vander godlijcker graciẽ. dz hi ter
eeren gods eñ tot salichept der mẽscẽ
gescreuẽ heeft groote boeckẽ die noch
te Groenẽdale int voorseyde clooster
eñ elders sijn. inhoudẽde salighe ma-
terie/die seer orbaerlijckẽ ende nutzijn
ghelesen om der menschen salichept.
Ende dieselue boeckẽ sijn ondersocht
ende ghecorrigeert van ghelcerdẽ eñ
wisen personen ende gheapprobeert

¶ Op een tijt was hi so sieck eñ vãder
pestelencien eñ so ontfinck hi zijn sacra
menten. want het scheẽ dat hi ter stõt
steruen soude. Doe werdt hi roepẽde
aldus. Heere tot uwer eewyger eerẽ
Een vanden broederen al daer by hẽ
sijnde dit hoorẽde badt hẽ vriendelijc-
ken dat hi hẽ segghen woude wat die
woirdẽ bedupddẽ die hi so strangelijc
riep. Doe antwoorde hi hoe dat hi in-
dẽ gheest verstaen hadde/dat hi was
een kit der eewigher verdoemenissen
ende daer õ onderwerpende oft ouer-
gheuende sijnen wille der godlijcker
beliefsten so riep hi seghẽde dese voor-
seyde woerden Heere tot uwer eeren
wil ic nv gherne na uwen wylle ver-
doemt sijn.

¶ Jtem als den tijt sijns v́schepdens
wter werelt nakẽde was/so sat hy siec
in eenẽ setel omtrent een half iaer lãc
want hi en konste op gheen bedde ge
legghẽ midts een sonderlinghe siecte
die hi hadde. Ende tẽ eynde verschiet
hi seer suetelijc. ontfanghende die cro
ne der glorien Jnt iaer ons heerẽ. M
CCC. lxxvij. op sint aechtẽ dach

TEn eynde so en is niet achter te
latẽ hoe vrolijc dat omtrẽt den
iare ons heeren. M .cccc. lx. sterf eẽ de
uote relygiose suster in dye stadt van
Thienẽ genoẽt margriete. die welcke
sieck lygghẽde seer begeerde te steruẽ
eñ met Crysto te sine/eñ met vieriger

deuociẽ ontfinc haer sacramentẽ sin-
ghende met luyder stemmen en dic-
wille Allelupa. eñ si seyde voort Min
nen. benedijen/louen. sijn oeffeningẽ
des hemelschẽ hoofs. Daer hoortmẽ
tghelupt van herpen. eñ den sanc der
ynghelen. daert soe schoon es dat mijñ
siele n; vertroost zijn en wplt. voor der
tijt dat ic daer sy. Och hemelsche Jhe
rusalem v straten sijn ghestropt met
goude. Mijn siele hanget na v Daer
na alst cõuent las dat veers. benedici
te sacerdotes domini domino. benedi
cite sancti et humiles corde dño. So
verhiefse haer hooft ende dat neđ nep
ghẽde soe verschietse suetelijken van
deser werelt.

¶ Hier eyndet dat yerste boeck vand
Croniken van Brabant.

Dit Boeck Behoort toe Jan Dircxsz vander Eyde
En Heeft tselve vercregen Bij Erffenisse. van
Zijn Huysvrouwen vader. Marinus Jacobs.
Coopmans, Ao Anno: 1639:

